UNIVERSITARIA
R. BIBLIOTECA
ALESSANDRINA
C
e
23
ROMA

SCHEDA REGIA,

IVSTINIANO IMPERATORI SACRATISSIMO ELECTO, IMPERIVMQVE IAM CAPESSENTI,

boni ominis iuſtæq; gubernationis ergò conſecrata ab AGAPETO Diacono, &c. cum verſione Latina duplici.

DISCVRSVVM, PROVT CVIVSQVE APHORISMI DVCTVS AVRIGATVR, VTILI varietate; Sententiarumque adeo, Exemplorum & Quæſtionum Theologicarum, Politicarum & Philoſophicarum (inſertis etiam quandoque, obſoniorum vice, innoxie iocoſis,) iucunda ſerie & concatenatione ſic expreſſa, vt velut in vno eodemque Prato, cuicunquepropemodum Facultati addictus, humori ac genio ſuo quod arrideat, abſque ambage faſtidioſa, ſcire atque vtiliter legere ac ſeligere poſſit.

VSQVE ADEO, VT VEL IPSI PICTORES ET STATVARII, EX VIRTVTVM AC VITIORVM, HINC inde inſperſis & nunquam antehac viſis, ὀνοματοποιΐαις, Inuentionum reſpectiue tædio mirifice ſubleuentur.

PRÆMISSA, AC APHORISMO I. INSERTA SVNT, EDVcandorum ad Principatus: Natiuitas, Educatio, Studia, &c.

Congerente

GEORGIO DRAVDIO.

FRANCOFVRTI
Apud Paulum Iacobi, Sumptibus Ioannis Berneri.
ANNO M. DC. XV.

ADMODVM IL-LVSTRI ET GENEROSO COMITI, ET DOMINO, DN. HENRICO VOLRADO, COMITI IN STOLBERG, KOENIGſtein, Rutſchefurt, Wernigeroda & Hohnſtein, &c. Dn. in Epſtein, Mintzenberg, Breuberg, Aygemont, Lohra & Klettenberg, &c.

DOMINO SVO CLEMENTI;

CVIVS Generoſitas à prima ſtatim ætate, cum ſimplex adhuc & modeſtia candidata eſſet, innatum animi vigorem, mente libera, fronte aperta, lingua parca, vtrobique conſtanti, in viridi, quod aiunt, obſeruantia, & iucunda continuatione, vbiuis repræſentat, eoq; priuatum omnium affectum, ac publicum, etiam in ſcriptis, teſtimonium iudiciumque, exindeque omnium bonorum amorem pariter atque honorem prouocat: vſque adeo vt vel ad ſolam Generoſitatis ſuæ mentionem, læta facie, oculis, voce, applauſu quiſque ſuam teſtetur alacritatem, imo tota lætitiis exultet communitas: Si qui vero ſequioribus ſint ingeniis ac iudiciis, (qui enim inter homines viuit, amicos ſimul atque inimicos habeat neceſſe eſt,) ea τὰ ἄξια ὄντα ψόφου δακτύλων, *ne crepitu quidem digiti digna iudicat, ſic ſeſe gerens, vt accuſatorem exterius non pertimeſcat, pallereque adeo vultus neſciat, purus & ſerenus ſemper, ab animo puro & ſereno, id eſt, candido proficiſcens, eoque omnem ſibilantis fortunæ impetum excipiens, elidens, proſternens; adeoque vtrobique:*

Mens ſtabilis, tenor idem animo, moreſque modeſti,
Quique ſcit in dubiis præſentem oſtendere vultum.

Proinde: & Generoſiſſimi ipſius parentis, Domini ac Dn. LVDOVICI-GEORGII, Comitis in Stolberg, &c. beneuolentiæ, qua me hactenus,

ctum ipſius Generoſitatis Paſtorem ago in Ortenberg, præſens præſentem continenter complectitur, dulcedine; & ipſius filij Generoſi, quem prædixi, Generoſa humanitate morumque in tanto alioquin fortunæ faſtigio, perrara manſuetudine, ego fretus, omni excuſſo timore, placidum hocce iter, quo amorem, honorem, obſeruantiam, Generoſiſſimi parentis generoſo filio, indole hactenus, paulo poſt, ſeu iam tum potius, reapſe Viro, in ſubmiſſione debita debens defero, audacter ingreſſus, non dapſiles, adulatorum more, capturiens cœnas, ſed amans ſine fuco, venerans ſine adulatione, pectore niueo, ſereno vultu affectum meum iucunde ſuſceptum lætus colo, libens teſtor, quem vt generoſo fauore clementer alat, & in cæterum quoque, vt & parens Generoſiſſimus, Familiæ decus, ſubditis tutela, bonis præſidium, improbis obſtaculum vt ſiet, cumprimis vero non minorem habeat curam horum, quæ ſanctiſſimis proſunt Eccleſiis, quam ipſius animæ, (quæ vox Iuſtiniani Imperatoris memoratu digna extat Nouella 3. *cuius etiam dictaminis obſeruantiæ parens Generoſiſſimus tenaciter atque omnino maſcule inhæret, æterno exemplo edocturus, quantum animus diuino accenſus lumine in diuinis pariter atq; humanis rebus poſſit,) votum meum vtrobique magnum eſt. Sed nunc audaciæ gradibus propemodum ſuperatis, verba premo, teſſeram cæteris interim quæ reſtant, matureſcentibus, promo, æterni ſignum amoris, honoris, venerationis.*

Generoſitati ipſius

Ex { Amore / Honore / Obſequio }

Addictiſſimus
Subiectiſſimus
Obſtrictiſſimus

M. Georgius Draudius, Paſtor Ortenbergenſis.

APHO-

APHORISMORVM HVIVS SCHEDAE REGIAE,
Diſſertationumque, quæ in illis continentur, Summaria.

PRæambulum autorem Agapetum, quiſnam is fuerit, exponit, cum annexa aliqua mentione Iuſtiniani Imp. & Triboniani Quæſtoris, *fol.* 6.7.8 9 Hinc

APHORISMO I. recenſentur: Natiuitatis humanæ conditio per exempla, *fol* 14. Nominum impoſitio, *fol.*15. Nutritio infantum vicaria, *fol.*16.17. nutricum regiarum officium, *f.*18. Baptizationis Caroli V. hiſtoria, *f.*19 20.21.22 23. Educatio bona ſimul ac praua, *fol.*24.25.26. 27.28 29 Nutricationis vicariæ malum. *f.*30. Parentum quorundam erga filios rigor, *f.*32. Imprecationes, *fol.*33 34 πλεονεξία, *fol* 35. Amor nimius in liberos, *fol.*36.37.38. Indulgentiæ parentum fructus infelices, *fol* 39. Educatio pia, *fol* 40 41. Commonefactio ad parentes, de filiis, *fol.*41. Teneræ ætatis diligens informatio, *fol* 41 Literarum commendatio, *fol* 43. Aulicorum quorundam erga literas odium, *f* 46 47. *&c.* Studiorum vtilitas, *f.*50 Experientia rerum, & hiſtoriarum cognitio, *f.* 51. Studia literarum Principibus eſſe neceſſaria, *f.* 55. Inſtitutio paterna, *f.* 55. Præceptores Principibus quales adhibendi, *f.* 56.57. *&c.* Informandæ iuuentutis aſperitas, *f.*62. Ingeniorum habendam eſſe rationem, *f.*64.65. Lectiones tumultuariæ, *f* 70. Ablegatio ad Academias num neceſſaria, *f.*72.73. Audacię in dicendo quomodo comparetur, *f.*74. Bonorum conuerſatio. *f.*75 Otij fuga, *f* 76. Ingenij duri cultura aſſidua, *f.*78 Ingenia præcocia, *f* 79. Degeneratio, *f* 80. Ingenia ex influentia aſtrorum, *f.*84 85 *&c.* Iuſta à ſtudiis recreatio, *f.* 90. Saltatio. *f.* 92. Luctatio, *f.* 94. Equiratio, *f.*95 96 *&c.* Venatio, 101 102 Venationes arenariæ & clericorum, *f.*106. 107. Muſica *f* 111 112.115.116. Pictura, *f.*113 Victus ratio atq; habitatio, *f.*119. Perturbationes animi, *Ibid.* Timor Domini ac Pietas, *fol.* 120.121. ***Atque hactenus quidem ad Principatum ſtatuto demum tempore capeſſendum educandi; ſequitur deinceps Principis Principatum gerentis, informatio, vbi Princeps commonefit:*** Principatus non extitiſſe caſu, ſed à Deo eſſe, *f.*121.122. *&c.* idq; probatur exemplis, *f.*127. & prodigiis, *f.*130. Principes mali quatenus à Deo, *f* 132. teſtimonia aſſiſtentiæ diuinę in imperiis. *f.*134 magiſtratus à veneficarum iniuriis eſſe immunes, *f.*135. Principum animoſitas, *fol* 136. Oculorum ac faciei maieſtas, *f.*137. Corporum pulchritudo in Principibus, *Ibid.* Monſtroſi ingenij indicia. *fol.*139. Principum excellens notitia, *f.* 140 Hiſtoriarum vtilitas, *f.*142.143 *&c.* Laude dignorum, mediocrium ac vituperatorum Principum veterum exempla, *f.* 146 147. *&c.* Principum laudatorum noſtri ſeculi exempla, ordine alphabetico, *f.*155.156. *&c* Archiepiſcopi & Epiſcopi Germaniæ, *f.*177.178. *&c.* Impiorum Principum exempla, *f.*186.187. Princeps ſuccęſſione an electione ſtatuendus, *f.*188 Regnandi ſæua ambitio, *f.*191. Iuris primogenituræ violatio perienloſa, *f.*193. Succeſſionum diræ concertationes, *f* 194. Succeſſiones ex electione, *f.*195. De electione & coronatione Caroli V *f* 196.197 *&c.* Principis boni conſideratio, *f.* 126. Subditorum erga Principes probi affectus, *f.*227 Dei agnitio, virtus Principum *f.*228. Prudentia Principum præſumptiua, *f.*229. Religionis puritas conſeruanda, *f.*231. Religionis ſummum ſtudium apud Ethnicos. *f* 232. Religionis contemptus, *f* 234 Principes religionis curam habeant, *fol.*236 242 Religionis Chriſtianæ præcones in pretio habendi, *f* 241. Eccleſiarum per Germaniam ad Euangelij doctrinam reformatarum catalogus. *f.* 244 Animi robur & auxilium Diuinum ex religionis Chriſtianæ aſſertione. *fol.*246. Perſecutorum Eccleſiæ breuis catalogus, *fol.*248. Illorum fata infelicia, *fol* 292.

APHOR. II. Socordia & Ignauia, *f.*253.254 φιλοπονίας effigies, *f.*255. Gladius publice appenſus, *f.*256 Iuſtitiæ rigor, *f* 257. Iuſtitia Principum, *f.*259. Iuſtitiæ effigies. *f.*262. Iuſtitiæ rigidioris exempla, *f.*264. Pudicitiæ aſſertores ac vindices *f.*266.267. *&c.* Luxuria impiorum mors *fol.*271. Iniuſtitiæ deteſtatio, *fol* 272.273 *&c.*

APHOR. III. γνῶθι καιρὸν ludibriorumq; adeo fortunæ conſideratio, *fol* 278.279. Fatum

quid, f. 280. Felicitatis & Fortunæ effigies, f. 281. Inſolentia compeſcenda, [illegible] quod [illegible] viciſſitudo pios ſimul & impios maneat, f. 286. Præſagia, f. 287. Regnorum incrementa & decrementa, f. 288. Vrbium expugnatio & vaſtitas, f. 290 Hominum fata diuerſa, f. 294. Exempla eorum, quorum initium lætum, terminus fuit infelix. *fol.* 296. Immerentium fata tragica, f. 298. 299. Matris in liberos furor, f. 301. filij erga parentem improbitas, *Ibid.* Patris & filij conſenſus ſceleratus, f. 303. Iuuenis tyrannici exitus tragicus, f 304. Faſtus tyrannici pœna, *fol.* 305. Honorum diuinorum affectatores. *fol* 307.

APHOR. IV. Nobilitas & Nobiles, f. 311. 312. Patriciorum olim notæ atq; inſignia, *fol.* 315. matura Nobilium ad virtutem aſſuefactio, f. 316. & quod reip. adminiſtrationi adhibendi, *fol.* 317. quomodo illorum paupertas ſubleuanda, f. 318. Nobilis fœminæ partus inopinatus, f. 319. Nobilium & plebeiorum luxus, f. 321 hinc paupertas, ſordities, f. 323. 324. Nobilium quorundam leuitas, f. 324. Nobilium lapſus, f. 326. Canum deportatio, pœna, quæ f. 328. Torneamenta, *Ib. &* 329. Schelm vnde, f. 331 Henrici ferrei magnanimitas, f. 331. Titulorũ inanis iactantia, f. 332. Nobilitas in ſtatuis quæ. f. 333. Humilium exaltatio, f. 335. Virtutis commendatio, f. 336. Nobilitatem parere quam corrumpere melius, f. 339. Nobilitatis fundamentum virtus, f. 342. Virtutis effigies, f. 344. Virtutis in Principe neceſſitas, f 345. Claritas ſcelere acquiſita, *fol.* 348. Cornelij Agrippæ in nobiles degeneres Inuectiua, *fol.* 349.

APHOR. V. Habentur: Pietatis effigies, f. 353. & quod Magiſtratus pij Deus ſit cuſtos, *Ibid.* Gratitudo Principis erga Deum, f. 354 Pij Principis preces. f. 357. Gratitudinis effigies, *fol.* 359. Ingratitudo, *Ibid.* Eiuſque effigies, f. 360.

APHOR. VI. Potentiæ effrænatæ effigies, *fol.* 362 Potentiæ abuſus, *fol.* 363. Amor patriæ ac ſubditorum, *Ibid.* Preces armatæ, f. 364 Litium inter magiſtratum & ſubditos iniquitas, f. 366. Iurium militarium prætextus, f. 367. Clementia & modeſtia Alexandri Magni. f 368. Potentum præcipitia, f. 369 C. Cæſaris interitus, f. 370 371 *&c.*

APHOR. VII. Opulentæ effigies, f. 378. Diaboli vxor eiuſq; filiæ, f. 379. Diuitiarum inſatiabilitas, f. 379. 380. *&c.* Beneficentiæ Princeps ſtudeat, f. 393. Iudæorum olim apud Ethnicos priuilegia, f. 396 397 Ethnicorum preces pro Principibus, f. 400. Tributorum impoſitio odioſa, f. 341 342, *&c.* Tributorum ac vectigalium neceſſitas, f. 345. In tributis & vectigalibus imponendis cautio quæ, f. 408. Principes an eadem quæ Imperatoris poteſtas, f. 410. Collectandi ius, f. 411. Operæ & ſeruitia ruſticorum in Germania, f. 412 Bonorum ruſticorum per Nobiles emptorum conditio, f. 413. Dotatio filiarum Principum, f. 414 Tributa illiberalia ac ſordida, *Ibid.* Lupanaria, f. 415. Vectigal pro vitiis, f. 416. Exactiones cum admiſtione peccati, *fol.* 418. Exactiones mediocres, f. 419. Suada & violentia, f. 420. Pecunia quomodo honeſte colligenda, f. 422. Vectigal capitis, f. 423. Vigeſimæ exhibitio, *Ibid.* Exactiones ſeditionum incentiua, f. 424. Tributorum moderamen, f. 426. Exactores, f. 428 Adulatores nefarij, f. 430. Multitudinis furor quomodo ſedandus, f. 432. Onera ſubditi ferendo non peccant, f. 433.

APHOR. VIII. Dei pro ſupplicantibus interceſſio, f. 435. φιλανθρωπία principis, f 436. Iudicium in ferendis ſententiis promptitudo, f. 437. Supplicantes audiendi, f. 438 Lex Agraria, f. 440. Principes cauſas ſubditorum coram audiant, f. 440. 441. Principum facilitate non abutendum, f. 444.

APHOR. IX. Verbi diuini dignitas, f. 446. Eiuſdem contemptorum pœnæ, f. 448. Poteſtatis principum abuſus, f. 448. Regi quæ ſubminiſtranda, f. 449. Subditorum patientia, *Ibid.*

APHOR. X. Principum negligentia & imperitia, f. 451. Virtutes & vitia Principum imitantur ſubditi, *Ibidem* Commonefactiones ad Principes, quomodo æquabiliter gerere ſeſe debeant, f. 454. Prudentia cum robore, f. 456. Eloquentia Principum, f. 457. Diuerſarum gentium noſcant mores, f. 458. Alacritas Principis, f. 465.

APHOR. XI. Rerum humanarum inconſtantia, f. 467. 473. Principatus quingentos annos vix excedunt, f. 469. Principatuum interitus ſigna fatalia, f. 475. Vaticinium de Imperio Romano, f. 477. Vaticinium de regno Gallico, f. 479. Extremorum temporum coniecturæ, f. 481. 482. *&c.*

481. *&c.* Sextum millenarium non iri completum, *f.* 490. Status Romanorum priſcus laudabilis, *f* 492. Status Reip. degener, *f.* 495. Virtutes & vitia Romanorum, *f.* 496. Autoritas labaſcens minatur ruinam, *f.* 499. Cauſæ euerſionis rerumpublicarũ, *f* 501. 502. 503. *&c.* Repetundæ aduerſus potentiores, *f.* 503. Reipubl. animal immortale, *f.* 506 Regni Gallici fatalia, *f.* 514.

APHOR. XII. Adulationis, Hypocriſeos, Inuidiæ & Calumniæ effigies, *f.* 517. 518. Adulatorum mores paraſitici, *f.* 520. Illorum noxæ, *f.* 521. Principum vitæ ſtruuntur inſidiæ, *fol.* 523. quomodo declinandæ, *f.* 524. Exploratorum delationibus non promiſcue fidendendum, *f.* 525. 526. *&c.* Calumniatorum pœnæ, *f.* 536. Calumniæ deteſtatio, *f.* 540.

APHOR. XIII. Cur furibus abſcindantur auriculæ, *fol.* 543. Adulatorum fuga, *Ibid.* Conſcientiæ bonę teſtimonium, *f* 544. Veritatis effigies, *f* 545. Veritatis triumphus *f.* 546. Candor, *f* 548. 549 Perfidiæ effigies, *f.* 551. Veteratores, *Ibid.* Perfidiæ exempla, *f.* 553. 554. 564. 565. Perfidorum & periurorum tragici exitus, *f* 555. 556 *&c.* Periurorum poſteritas extinguitur, *fol.* 560. Principi an liceat fidem fallere, *f.* 561. Iuramenta qualiter interpretanda, *fol.* 563. Fidem datam nemo violet. *fol.* 566. Princeps priuilegiis ſubditorum obſtrictus, *fol.* 568. Fœdera Principum cum ſubditis. *fol* 568. 569. Promiſſionis ſub data fide vis, *fol* 570. Fœderum conſideratio, *fol.* 571 Fœdera cum impiis vitanda, *fol.* 577. Fœdus Smalcaldicum, *f* 579. Tranſactio Paſſauienſis, *f.* 581. Confœderationes Heluetiorum, *f.* 584. Fidei ac iuramenta præſtandi olim ratio, *fol.* 585. Iuramenta Principum, *f* 586 Amoris erga patriam documenta. *f* 587. Animorum alacritas, *f.* 588. Mulierum animoſitas, *f* 589. Conſtantiæ effigies. *fol.* 592. Animoſitas Principum. *fol.* 593. Magnanimitas in afflictis, *f* 596 597. *&c.*

APHOR. XIV. Superbiæ effigies, *f* 604. Superborum mores odioſi, *f.* 607 Superbiæ effectus infelices. *f.* 613. Ambitionis effigies *f* 615. Ambitio ex ſcelenbus, *f.* 616. Ambitioſorum ingenia, *f.* 618. Dominandi libidinis infelix exitus, *f* 620. Conſiliorum humanorum vanitas, *fol.* 621. Aſtus in affectatione regni, *f.* 623. Alienas facies ementitorum exempla, *f.* 625 Barbara regnandi cupiditas, *f.* 629. Ambitionis & ſuperbiæ remedia, *fol.* 636. Exauctoratio Henrici IV. *f.* 638. Aureæ Bullæ promulgatio, *f* 640. Fragilitatis humanæ conſideratio *f.* 641.

APHOR. XV. Gloriæ effigies vna cum corona geminis inſignita, *f.* 648 Gemmæ in pietatis corona *f.* 649. Pietatis fructus & exempla, *f.* 650. 651 Pietas ſine prudentia parum prodeſt, *f.* 653. Impietatis pœnæ, *f.* 655. Impij inſtabiles & timidi *f* 656.

APHOR. XVI. Auaritiæ & exactionum vitia, *f.* 658. Auaritiæ deteſtatio *fol* 659. Auaritiæ fructus infelix, *f.* 660. Auaritiæ effigies, *f.* 662. Harpyiæ, auaritiæ filiæ. *f* 666. 667. Auaritia ſordida, *f.* 668. Annis non deficit, *f.* 669. Auaritiæ ſugillatio, *f.* 671. Auarorum exempla *f.* 671. 672. Diuitiarum vſus & abuſus, *f.* 673. Auarorum tenaces manus. *f* 674. Petentium importunitas. *f.* 675. Diuitiarum ſpretores magnanimi, *f.* 677. Auarorum monſtroſa ingenia, *Ibid.* Auaritiæ rheda, *f.* 679. Vſuræ effigies, *Ibid.* Vſura an conceſſa *f.* 680. Vſuræ Germanorum, *f* 681. Eccleſiaſticorum, *Ibid.* Vſurarij fures, *f.* 682. Vſurarum prohibitio apud Venetos. *fol.* 684 Vſurarum apud Romanos variatio, *f.* 685. Vſurarum oſores, *fol.* 686. Seditiones ob vſuras. *fol* 687 Inopia plebs non fit manſuetior, *f.* 689. Vſuræ cibariorum, *f.* 690. Vſura an licita. *f* 692 An Conſtantinus mandet accipi vſuras, *f* 693. An vltra ſortem accipere penſiones liceat, *f.* 694. Vſuræ mariumæ mercatorum, fructuum, de pecunia pupillorum aut magiſtratus, *fol* 697. Judenſpieß/ *f.* 698. Vſurarum remedium, *f.* 699. De vſuris Iudaicis, Iudeorumque ſubdolis inelcationibus, *f.* 700. 701 702 *&c.*

APHOR. XVII Rerumpublicarum moderator Deus, *f* 720. Princeps an debeat eſſe literatus, *f* 721. Regiorum liberorum apud Perſas inſtitutio, *fol.* 722. Præceptores Principum, *fol.* 723. Latinarum dictionum expreſſiones ridiculæ, *fol* 724. Studiorum Principis interualla, *fol.* 725. Theodoſij & aliorum ob ſtudia & gubernationem commendatio, *fol.* 726. Hiſtoriarum praxis & vſus, *f.* 729 Pomponij Attici commendatio, *f.* 731. 732. Doctorum virorum amantes Principes, *f.* 755 Imperatorum literatorum exempla *f* 739 Iuris Romani reſtitutio, *f.* 740. Virorum ſanctè doctorum apud Magnates olim autoritas, *f.* 743. Artium humaniorum in diuer-

otheca Mediceorum [illegible] *fol* 745. de

Bibliothecis *f.*746 Bibliothecarum ſtructores,*f*747. Ptolomæi Philadelphi bibliotheca,*fol.* 748.Bibliorum in græcum ſermonem tranſlatio *f* 749 Homeri & Virgilij,autoritas.*fol.*754. Bibliothecæ vbi extruendæ,*Ibid.* Paucos an multos habere libros num expediat.*fol.*755 Libri priuilegiati.*f.*757.Librorum feſtiua deſcriptio,*Ibid.* Academiarum dignitas & magnificentia, *f.*758.Scholæ atq; Academiæ Paradiſo conferuntur,*f.*760 Academiarum in orbe Chriſtiano fundationes.*f.*701.Academ.commoditates, priuilegia,& ſalaria,*f* 766.767.Salarioru͂ iniqua defalcatio,eſt Principis opproprium.*f.*768. Biblicaru͂ lectionum interdictio tyrannica,*f.*769.

Aphor. XVIII. Temperantia,*f.*771.Intemperantia,Luxuria,*Ibid.* Scortationes & prauæ libidines,*f.*772.Ebrietas,Vinum,*f.*773.Conuiuia Chriſtianorum olim quæ,*f* 774.Temperantia Perſarum,*Ib.* Ebrietas lætitiam num pariat,*f.*776. Ebrietatis Ebriiq; effigies,*f.*777. 778.Emblema in ſtatuam Bacchi.*f* 778.Ebrioſorum fœditas,*f.*779 Mulieres ebriæ,*fol* 781. Epitaphium mulieris ebriæ,*f.* 782. Monſtroſa bibacitas atq; ingluuies, *Ibid.* Prœmia guloſis propoſita.*f.*783.Hungari factioſi.Germani vinoſi,*f.*784. Alexandri Magni deplorata vinoſitas,ipſi exitioſa,*f.*786.Sauffen vnde,*fol.*789 Promiſſionum & ſententiarum per ebrios latarum nullitas,*Ibid.* Lætitia temulenta luctu finita,*f* 790.Ebrietas captarum vrbium cauſa,*fol.* 791. Principum helluationes exitioſæ , *f.* 792. Heremitæ ebrietas peccatorum nutritiua ,*fol.* 793.Ebrioſorum & ebrietatis deteſtatio,*fol.*794.

E P I G R A M M A

Anagrammaticum

in gratiam

REVERENDI ET DOCTISSIMI VIRI, DOMINI M. GEORGII DRAVDII DAVERNHEIMENSIS, PASTORIS ORTHODOXÆ ECCLESIÆ, QVÆ CHRIſto Ortenbergæ colligitur,vigilantiſſimi,fautoris,promotoris & amici ſui dilectiſſimi.

GEORGIVS DRAVDIVS TAVERNHAIMENSIS.

ἀναγραμματιζόμενος

Arduus es Gigas } vel { Eruditus es Gigas
In viro mens erudita, } vel { In viro mens ardua.

Eliſa litera H.

ἐξήγησις.

ARDVVS ES, Draudi in ſcriptis,& in arte Magiſter,
Audes terrenos ſede vocare Deos,
His audes ſcriptis certare GIGANTIS ad inſtar,
Herculeas vires atque probare libris.
Hinc ſi quis tua ſcripta videt,doctiſſime Draudi,
Quis non dicet? IN hoc MENS bene docta VIRO eſt.
Macte itaque hoc animo: quamplurima ſcribere perge,
Ingenij dotes prodere perge tuas.
Sic tua virtutis poſt funera gloria viuet,
Gloria in æternos non peritura dies.

Cudebat hunc Anagrammatiſmum properanter Melchior Deuender Gieſſenſis, Scholæ Ottenbergenſis præceptor.

Anno ab incarnatione τοῦ λόγου M. DC. XV. 10. Sept.

IN

IN SCHEDAM REGIAM AGAPETI DIACONI, &c. AD IVSTINIANVM IMP.

LXXII. Aphoriſmis Theologicopoliticis comprehenſam,

THEOLOGI, PHILOSOPHI ET Equitis, ante ingreſſum ambulatorii,

PRÆAMBVLVM.

GEstio & ſupra modum geſtio, vos omnium mihi, quos ſuo orbe ſphæricus complectitur orbis, chariſſimos, alloqui, quibus cum mihi magnus ſemper vſus, familiaritas optima, & per dilucida temporum interualla colloquium ſæpenumero dulciſſimum, ſæpiuſque cupide ac quaſi de induſtria ob mirificam ſuauitatem protractum, gaudentes adeo & lætantes amanteſque inter nos, ob Genii & ingenii ſimilitudinem, honeſtum honeſtarum literarum & communium ſtudiorum amorem iucundiſſimum, qui arctius ſæpe hominum ſolet copulare animos, quam vlla cognationis aut affinitatis propinquitas.

PH. Geſtio ego geſtu ac voce, vtrobique lætis, reciproce. Tua namque conſuetudine, tua familiaritate, amicitia tua ſancta & ſincera, tuis denique eloquiis ſimul & alloquiis ex niueo tuo pectore & puriſſimo corde profectis, me multoties à Genio meo excarnificatum & exagitatum, fortiter recreaſti, ſubleuaſti, roboraſti, quæ vt dulcia, ita mihi vere conſolationi & leuamini erant, adeo vt iis ſuffultus in tuo ac meo acquieuerim Genio ex animo.

EQ. Tales mihi (quales vos eſtis) in peregrinationibus meis, Oreſtes, ſuauitate fratres, tales prædulciſſimos conſortes, quando lubricam plurimorum fidem, ſummo meo ſæpenumero cum damno iuxta atque ludibrio, & tantum non ignominia, apud exteros expertus fui.

Peregrinationes.

PH. Ego peregrinationes ſuſq; deq; fero. *Me mea tellus* (potius cum Horatio,) *lare ſecreto tutoq; tegito*, in quo, dum à prima viriditate ac flore ætatis meæ in præclaras Muſas me abdo, non minus animo, quam alii corporibus, terras finitimas longinquaſque perluſtro: totam Italiam latinamque gentem, tum antiquam illam, tum hanc recentem, obeo; recta hinc dein priſcam in Græciam proficiſcor, regiones quaſque optimas & eloquentes Athenas circumſpicio; illaque in vrbe omnium ſcientiarum laude florentiſſima, nunc fulminantem Periclem, nunc Platonem philoſophantem, nunc permulcentem Demoſthenem aures eruditæ plebis, grauibuſque ſententiis ſeniorum mentes permouentem, nunc orationem auream fundentem Ariſtotelem, & argutulas ſophiſtarum concluſiunculas procella magnarum rationum obruentem attente & ſcienter audio.

EQ. Quid vero inde præclari, qui nil niſi intra priuatos parietes peripatum in deliciis habes? Si quis, inquit Victorinus Strigelius, plurimarum linguarum & ſcientiarum peritus eſſet, & nihil ſciret prætetrea, is mihi non diſſimilis videretur geſtanti multas claues, neque tamen aperienti fores neq; peruenienti in conclauia ſeu penetralia domus.

PH. Deguſto ex Philoſophia, non vero in eam me ingurgito. Philoſophari probo: τὸ μέσον ἐν τῇ χάριτι, inquit Philoſophus, nimium philoſophari improbo. Nihil enim mihi cum cachinnis Democriti, qui (quam ſtulte?) vt magis magiſque penetralia interiora naturæ poſſet permeare, oculis ſemet priuauit. Nihil mihi cum lacrymis Heracliti. Nihil cum auſtero illo ac rigido Diogene, qui neſcio quas in dolio perrimabatur ineptias.

EQ. Carthuſianam equidem non præfers faciem; ſermocinationibus ac diſſertationibus interim bonas tuas inſumis horas. At quid inde voluptatis? Egregium ſcilicet eſt, in diſputando, bacchantium more agitare caput: dorſum obuertere: ronchiſſare: criſpare ſupercilia: intueri torue: ardere oculis: non poſſe conſiſtere lateribus: moueri huc illuc: pulſare cubito finitimos: cædere pugnis & concutere ſcamnum: ore ſpumare: ducere ſannam: furere: rixari: clamare ad rauim: & illum qui tela excipit deiecto vultu, capite interdum reſupinato, continenter iactare manum alteram, pollice complicato cum indice, cubitum ſuſtinente manu altera, voces aduerſarii vt cramben bis poſitam repetere ad nauſeam: &, quod ſpectaculum eſt indignius, cum vtrinque Andabatarum iſtorum iam pugna commiſſa eſt, cani claſſicum præpoſtere, ſubitoque receptui ſignum dari non voce, ſed manuum pedumque clangoribus: ita ſine victoria incerto Marte bellum dirimi.

Diſputantium genii.

TH. Tu hunc nobis ſqualorem indulgebis ſcio, tot annos præſertim ruſticantibus, vbi raſtra potius quam roſtra ſunt in oculis. Sunt hi, quos iam dixiſti, mores importunorum, quos ipſe ego ſæpenumero, vt morari, id eſt,

moros.

moros agere deſinant, commonui. Quod ſi & nos iſto modo in congreſſibus noſtris familiaribus diſputaremus; ſane ſpectantibus nos cæteris inſanire & omnis humanitatis expertes eſſe videremur.

EQ. Nolite hæc quaſi à me ſerio aut in contumeliam aduerſum vos dicta interpretari. Amicitia noſtra id non patitur. Volebam ego aliquantulum meo indulgere Genio, amori & ingenio, quibus in amicitia nihil eſt loquacius. Interim, cum ſermo de peregrinationibus inciderit, intermittere non poſſum, quin aliquid de domi deſidentium variis vt plurimum diſcurſibus atq; iudiciis attingam.

Multis Italis & Gallis, qui nunquam extra lares ſuos pedem extulerunt, perſuaſum eſt, Germanos vnam eandemque ciuitatem inhabitare. Quando enim vident, Germanos, quum ſtudiorum liberalium vel mercaturæ cauſa ad eos veniunt, tam concordes eſſe & coniunctim viuere, eademque lingua eos vti, imaginantur ſibi, hanc familiaritatem & coniunctionem ſtudiorum & voluntatem, ex perpetua conuerſatione ortum ſuum habere. Hinc & fit, vt ſæpenumero ex Germanis apud eos degentibus ſerio ſcire concupiſcant, quam late pateat ambitus illius vrbis Germanorum aut Alemannorum, quam ipſi vulgo *la Magna* vocant. Interim, ſi forte vnam aut alteram paginam in Hermete illo politico, ſiue de prudentia peregrinatoria, aut aliis huiuſce generis libris leuiter luſtrarunt, dici non poteſt, quantis verborum ampullis apud ſuos Admiratores de Antiquitatibus, monumentis, pyramidibus, obeliſcis & quibus non diſcurrere ſoleant.

TH. Ita nimirum accidit hominibus, qui tanquam fungi vno in loco permanere ſolent, neque putant, tenus flumen ripam, vt eſt in prouerbio, habitabilem eſſe. Quamobrem Antiſthenes ridere ſolitus eſt Athenienſes, inde gloriantes, quod eſſent αὐτόχθονες, hoc eſt, indigenæ, eo quod non aliunde eo commigraſſent, nec patriam ſedem mutaſſent vnquam, dicens, hoc laudis illis eſſe cum teſtudinibus cochleiſq; commune.

EQ. Non fruſtra igitur Ægyptii in ſuis ſacris notis, vt Orus obſeruauit, hominem, qui nunquam ſolo natali relicto peregrinatus fuerit, ſignificantes, Onocephalum pingunt, quia nec vllam audit hiſtoriam, nec quæ apud exteras gentes fiunt, cognoſcit.

PH. Hæc inſcitia priuatorum tolerabilior eſt, quam eorum qui Reſpublicas adminiſtrant, ideoque etiam in his plerunque exitum habuit infelicem & lamentabilem; accedentibus præſertim falſis opinionibus, quæ animos præoccupant, eæq;, ſecundum Galenum, non tantum ſurdos, ſed etiam cæcos efficere homines ſolent.

TH. Vtramque vt coniungant ii qui magiſtratum gerere volunt, & eam quæ in theoria, & eam quæ in praxi ſiue experientia conſiſtit, operæ pretium eſt. Hinc non ſine ſingulari Dei prouidentia omnibus ſeculis, per vniuer-

ſum terrarum orbem viri, virtute & ſapientia præſtantes, in eo elaborarunt, vt operæ & labore ſuo, communi hominum ſocietati prodeſſent: atque alii quidem magno animo præditi, & ad imperandum nati ſuſceptis rerum publicarum gubernaculis, earum rectores & conſeruatores extitere. Alii vero quietis & ocii amantes ac nihilo minus tamen ciuibus ſuis conſulere volentes, accurata animi obſeruatione, in ſuis & aliis populis perſpexerunt rationes reſpublicas bene & prudenter conſtituendi & gubernandi, quas poſtea literarum monumentis prodidere: quo in genere Plato, Ariſtoteles, doctiſſimiq; alii philoſophi fuere. Fuere etiam complures qui nullis præceptionibus additis, excellentium Rerumpub. formam rationemq; deſcripſere, quo in genere extant Xenophon. præclari commentarii de Athenienſium, item de Lacedæm. republica. Præterea Heraclidis ſcripta de rebuſpublicis Athenienſium, Amorgiorum, Corinthiorum, Cumanorum, Cyrenenſium, Eretrienſium, Lacedæmoniorum, Leprearum, Locrorum, Lyciorum, Moloſſorum, Phalianorum, Samiorum, Tyrrhenorum. Ariſtoteles quoque, cuius ingenii acumine omnes philoſophiæ partes illuſtratæ & excultæ ſunt, reſpublicas vrbium CLVIII. deſcripſiſſe traditur. Noſtra vero ætate multi Turcarum Politiam, non pauciores magiſtratus & rempublicam Venetam deſcripſere. Quod ſi optima ratio eſt, vt Platoni viſum fuit, legum tradendarum & ciuitatis bene inſtituendæ, ſi omnibus omnium rerumpublicarum moribus ac legibus collectis, viri prudentes eas inter ſe compararent, & ex his optimum reipublicæ genus conflarent: certe laudandum eſt eorum ſtudium, qui in colligendis & deſcribendis celebrioribus rebuſpublicis operam ſuam collocarunt.

Theoria & praxis politica.

PH. Politicus quiſpiam iſthæc dicere debuerat. Sed ehem, qualis eſt liber iſte, quem tam impenſe manibus teris, fixiſque adeo perluſtras oculis; videtur è vetuſta illa Bibliotheca Alexandrina prodiiſſe, quum blattis & tineis tantopere ſit corroſus; qui ſi in aromatariorum perueniret manus, diſcerptum mox cucullarent. Vah, liber, vt video, politicus eſt. Verba videlicet facturus es de rebus politicis, qui nunquam in Republica es verſatus?

Theologico-politici.

TH. Et indignum me inſuper munere publico in Republica, aſſero, præſertim quum quod agam aliunde ſatis habeam. Fateor tamen interim, me ab ineunte ætate (opinor Genio inſtigante,) nil quicquam propemodum habuiſſe antiquius, quam de Republica bene mereri, quod vt legitimo aſſequar tramite, per remiſſionum interualla, à ſtudiis theologicis ſublimioribus ad ea delibanda deuoluor, quæ bonum concernunt ac promouent publicum. Quod ſane mihi nemo prudens vitio vertet. Si enim quam maxime ſalua olim fuit Reſpublica, cum Moſes & Aaron, Iairus & Regulus, atque vna cum ipſis Centurio, mutuas ſibi præſtiterunt operas; hiſce certe turbulentiſſimis temporibus, ſi modo ſaluam habere velimus rempublicam.

eam Chriſtianam, vt Theologi ſimul & politici vtrobique inuicem correſpondeant, operæ pretium eſt. Proinde neutrum ſtudium ab altero ſeparari conuenit, cum vnum abſque altero, rebus ita ſtantibus, perfectum, aut vſui publico ſat eſſe poſſit.

PH. Miror vnde iſthæc nunc demum enata per metamorphoſin ſit Theologorum & politicorum συμπάθεια. Bene enim memini, hactenus non vſque adeo vtrinq; ipſis conuenire, imo cane peius & angue ſeſe inuicem vtplurimum odiſſe; quod quidem odium etſi politici plerią; callida quadam prudentia norunt incruſtare, ementiraque ac laruata humanitate atq; beneficentia palliare; Theologi tamen ex rigida quadam impatientia, quid de Politicis plerisque ſentiant, aperte, imo publicis ſæpenumero ſcriptis produnt. Hinc inuectiua illa Thomæ Stapletoni Angli, nimirum, An politici horum temporum in numero Chriſtianorum ſint habendi, in publicum edita, eaq; dubio procul apud Politicos eos præſertim qui pungi ſeſe ſentiunt, odioſa Oratio; hinc illi, Leonhardi Leſſei, de prouidentia Numinis & animi immortalitate aduerſus Atheos & Politicos libri duo, ita inſcriptis, & quæ ſunt huius generis alia.

TH. Exiſt mas nimirum, tibi potius quam mihi conuenire ſtudium politices. Nec me latet, vnde hanc quam non audes prodere, rationem hauſeris. Dicam igitur ego. Didiciſti ex Themiſtio Philoſopho, Platonē id paſſim euiciſſe; paribus nimirum, Principem & Philoſophorum (vere tamen ita dictū) paſſibus ambulare; parique loco & pretio habendos. Vtriſque enim pari eodemque exemplo pugna eſt & pax: huic quidem circa orationem & ſcientiā; illi vero circa rempublicam probe adminiſtrandam: hic vniuerſorum Rectorem agnoſcit; ille eum imitatur. Hæc tua eſt ſententia, quam ne in ſuſpicionem animi elatioris incurras, ſilentio ſopire mauis, interim dum mihi, quaſi indignum mea profeſſione. Politices ſtudium exprobras, eo ipſo quid velis, haud obſcure innuis.

EQ. Bona verba quæſo. Inter bonos bene agier oportet. Et nos proinde quam amici inuicem, diuerſæ quantumuis conditionis iuxta ac profeſſionis ſimus, omnia bene atq; in benignam accipiantur partem, votum noſtrum vnanime eſto. Nunc rem ipſam, quam paululum delibaſtis, quod attinet, è libello hoc ego colluctantibus interea vobis, Aphoriſmos aliquot attētius perlegens, nihil in eo ſuperuacaneum contineri, ſed tot fere ſententias, quot verba, deprehendi; qui proinde dignus omnino eſt, vt à blattis & tineis, à ſitu, ſqualore & interitu, cui proximus haud dubie ſæpenumero fuit, vendicetur. Et ſane abſtruſiores rerum omnimodarum ſcientiæ ex vetuſtioribus huiuſmodi monumentis vtplurimum eruuntur.

TH. Diuina prouidentia laminas huiuſmodi aureolas in poſterorum emolumentum aſſeruari omnino mihi perſuaſum habeo, quæ dudum alioqui de-

tritæ atque internecioni datæ forent; cuius aſſeruationis diuinitus ita factæ, inter alias, exemplar præſto eſt Hiſtoria illa Æthiopica, vtrobique nobis nota, Heliodori, de quo iurare auſim, amœniorem & iucundiorem addere etiam non verebor, doctiorem è Græcis autoribus (de profanis Hiſtoricis loquor) in manus deueniſſe nunquam, ſeruatus is (Heliodorus) eſt ex clade iſta Hũgarica, qua ſereniſſimi quondam regis Matthiæ Coruini bibliotheca omnium inſtructiſſima ſuperioribus annis à barbarie Aſiatica vaſtata eſt. Hunc enim cum aliis nonnullis miles quidam plane gregarius, & ab omnibus tam Græcorum quam Latinorum diſciplinis abhorrentiſſimus, illuſtriſſimum Principem Caſimirum, Marchionem Brandenburgenſem, laudabilis memoriæ, in Vngariam tunc comitatus, forte fortuna (non ſine numine Diuum reor tamen) ſuſtulit, quia auro exornatus nonnihil adhuc ſplendeſcebat.

Heliodori hiſtora.

PH. Noluit haud dubie Deus, vt tam terſus autor, & viſus & lectus pauciſſimis, interiret; Sed ſeruatus multis adhuc & voluptati foret & oblectationi & vſui. Num vero hic quem præfers libellus inauditum hactenus aliquid ferat, valde ſubdubito, quum tot librorum politicorum extent hodierno die plauſtra, proinde verendum, ne eadem de iiſdem, adeoque cramben nobis apponas bis coctam; non enim dubium eſt eadem hæc ab aliis noſtri ſeculi Politicis, & quidem elegantius multo & copioſius eſſe pertractata; Ampliora namque atque ſublimiora ſunt Acta atque Inſtituta politica, quam vt tam breui poſſint comprehendi compendio. Et tametſi nos collocutionibus noſtris mutuis compendium hoc ampliare (haud ſecus ac ſi quis pumilionem veſte laxa ac dilatata, pileo terete eoque eleuato, calceamentis grandiuſculis, conſpicuum atque grandiuſculum facere velit) id quod velle videmini, adnixi fuerimus; nihil tamen quod multoties prius dictum non fuerit, in medium proferemus.

TH. Ec quando tandem deſines, in hiſce nœniis morari, id eſt, morum agere. Itaque ad haſce tuas ineptias hoc habeto reſponſi. Cum aliquando Ciceroni obiiceretur, quod ea quæ ſcriberet, è Philoſophis mutuaret: Metuebã inquit ipſe, ne à lenonibus diceres. Pari modo cum ei opponeretur, Socrates diſputabat iſto modo. Bene hercle narras, inquit. Nam iſtum doctum & ſapientem virum fuiſſe, memoriæ traditum eſt. Nunc ad libellum hunc, quod attinet, docet is (quod Iuſtinus Curopalata Iuſtiniani illius Auguſti ex ſorore nepos apud Zonaram *lib. 3. annal.* monet ante omnia Tiberium,) τὰ πρὸς θεὸν εὐσεβεῖν, τοὺς ὑπηκόους εὐεργετεῖν, τοὺς ἀδικουμένους διεκδικεῖν, id eſt, Deum pie colere, in ſubditos beneficientiam exercere, & oppreſſos ab iniuria vindicare. Abundatque tractatus hic dulciſſimis paronomaſiis, quas vberioribus ſententiarum iuxta atque hiſtoriarum fragrantiis explicare atque dilatare, nemini non debet eſſe volupe. Cæterum autor huius libelli eſt, Agape-

Scheda huius ſumma.

Agapetus, Diaconus, (eo quidem tempore, quo hanc parænesin exarauit,) magnæ & ſacroſanctæ (vti ſeipſum profitetur,) Eccleſiæ, Conſtantinopolitanæ, vt puto, vrbis, vbi imperatoria aula erat conſtituta. Et videtur, ſub imperii Iuſtinianei initium hic tractatus exaratus eſſe. Et fuiſſe in pretio libellum hunc, ex eo manifeſtum eſt, quod βασιλικὴ σχέδη, id eſt, regia ſcheda apud Græcos dicitur; neque id abs re. Orditur enim à cultu & honore, quem Principes viri Deo debent; ac de vigilantia, περὶ εὐγενείας, id eſt, de nobilitate, & de facultatibus opum diſputans monet, principi operam eſſe dandam, vt quotidie in omni virtutum genere proficiat. I nunc, & me indignum Theologo præferre librum proclama. *Agapetus quis.*

PH. De Agapeto nihil ego habeo, quod commemorem. In Geſneri etiam Bibliotheca nihil annotatum video præter hoc quod iam ſubiicio: *Agapetus diaconus magnæ & ſacroſanctæ DEI Eccleſiæ ſcripſit ſententias paræneticas numero LXXII. ad Iuſtinianum Cæſarem, quam Græce ſchedam regiam appellant. Differit enim de Regis officio.* Et quoniam polyhiſtores viri nihil aliud addunt, ſuſpicor, opuſculum hoc authore ipſo celebrius fuiſſe.

TH. In Tomis Conciliorum, volum. 2. legimus, Agapetum illum, vt legatum, anno Domini 534. 10. Calendar. Maii Conſtantinopolin veniſſe ad Iuſtinianum Imperatorem, Amalaſunthæ reginæ, ſibi commendatæ, à Theodato perpetrata cæde, offenſum: quæ legationis illius à Theodato inſtitutæ cauſa fuerit. Et partim ibi, partim alibi paſſim ab hiſtoriographis refertur, quod cum Anthimus, ſeu, vt alii ſcribunt, Anthemius, eo tempore Epiſcopus Conſtantinopolitanus, Acephalis eſſet deditus, & ab ipſo etiam Imperatore Agapetus tentaretur, vt Eutychianam opinionem comprobaret, interque eos propterea contentio verteretur, Imperator indignatus, Pontificem meminiſſe iuſſerit, quod Imperatori ſe opponeret, penes quem eſſet ſumma poteſtas, inſuper & minas addiderit, Agapetus vero in hæc verba reſponderit, Putabam me veniſſe ad Chriſtianum principem, ſed, vt deprehendo, veni ad Diocletianum: qui tamen minas tuas non pertimeſco. Addunt quidam, quod riſerit & collum nudauerit, reſponſo dato, ſe cædem æquo animo laturum eſſe, & beatum fore, ſi talis ſibi vitæ exitus daretur. Tam libera voce delectatum tamen aiunt eſſe Imperatorem, & piis Epiſcopi conſiliis & monitis ceſſiſſe, eiectoque è communione & in exſilium expulſo Anthimo, quum ab Agapeto erroris eſſet conuictus, Mennam in locum illius ſubſtituiſſe. Defunctus autem eſt hic Agapetus Conſtantinopoli, & corpus eius Romam in loculo plumbeo in baſilicam B. Petri translatum,

tum,& 12 Calend. Octob. eſt ſepultum. Ad Synodos iſtas, anno Domini 518. & 536. antegreſſas ſecundum illud Concilium Conſtantinopolitanum, quod œcumenicum ſeu generale quintum eſt, anno Domini 553. celebratum, in ſubſcriptionibus legitur non ſemel: *Agapetus miſeratione diuina presbyter & archimandrita monaſterii Dii.* Commemoratur ibi etiam *Agapetus Dei miſeratione presbyter & archimandrita diuæ memoriæ Thalaſſii.*

EQ. Dicam ego breuius. Eodē tempore Agapetus hic vixit, quo Iuſtinianus ille ex iuris ciuilis conſtitutionibus celebris, imperium adminiſtrauit, id quod ſortitus eſt anno à nato Seruatore quingenteſimo vigeſimoctauo. Cæterum de Iuſtiniano nihil attinet pluribus perorare, cū ſit celebratiſſimi nominis Imperator, vnde Iuſtinianus Magnus appellatur. Tria autem inprimis cum laude de eo recitari ſolent, quod nempe ius ciuile in certum ordinem redigi curarit, quod Chriſtianum Concilium, quæ quinta Synodus Occumenica dici ſolet, coegerit, quodque Imperii terminos contra irruptiones barbarorum munitionibus firmarit.

Iuſtiniani Imp. geſta.

TH. Suidas vetuſtus autor eum vocat ὀρθοδοξότατον hoc eſt, rectæ fidei ſtudioſiſſimum, ἀμαθῆ μὲν interim, καὶ ἀναλφάβητον, hoc eſt, rudem nulliſque literarum diſciplinis inſtitutum.

PH. Habuit tamen etiam ſuos næuos, Zonaras enim Tomo 3. hiſtoriarum ſeu annalium hæc ei vitio dat, quod pecuniam & temere profuderit, & per fas ac nefas compararit, annua tributa exaggerando; quodque propter ædificationes ſuas, ſtipendia liberalium artium magiſtris olim conſtituta ſuſtulerit, quas, vacantibus literarum ſtudiis, vaſtitas inuaſerit; Euagrius l. 4. hiſtor. Eccleſ. c. 29. meminit, quod tam largus in eroganda pecunia fuerit, vt multa ſancta & magnifica templa in multis locis exſtrueret, aliaque ſacra ædificia, quibus tum viri tum mulieres & ætate tenera & exacta, tū qui variis morbis vexabantur, ſedulo accurarentur: alia denique infinita exſequeretur opera; *Quæ*, inquit, *ſane pia Deoque accepta eſſent, ſi modo illi vel alii, qui talia moliuntur, de ſuis ipſorum bonis efficienda curarent, ſuaque vitæ actiones vacuas a ſceleris labe, tanquam hoſtiam, Deo offerrent.* Atque hic porro ſcriptor hiſtoriam de eo ſuam minime laudabili epilogo terminat, dum ſub initium libri quinti ſic ſcribit: *Iuſtinianus igitur quum omnia omnino turba ac tumultu compleuiſſet, mercedemque his rebus debitam in extremo vitæ ſuæ tempore reportaſſet, ad ſupplicia, iuſto Dei iudicio apud inferos luenda, profectus eſt.* Quod quidem ſi ita eſt, hæc Agapeti exhortatio magis illi neceſſaria, quam fructuoſa exſtitit, vt qui cum fide doctoris ſuum non cōiunxerit obſequium.

Tribonianus auarus.

EQ. Sane de Triboniano eius quæſtore non pauca Suidas habet vituperationis plena, vt, quod fuerit gentilis & impius, à Chriſtiana religione omnibus modis alienus, adulator, & impoſtor, eruditionis quidem ſummæ, ἐς δὲ φιλοχρηματίαν δαιμονίως ἐσπουδακὼς, hoc eſt, pecuniæ mirum in modum

dum

dum, diabolico quaſi impetu, auidus, ſed *τῆς φιλοχρηματίας τὸ νόσημα ἐπισκιάσαι ἱκανώτατος τῇ τῆς παιδείας περιουσίᾳ*, hoc eſt, ingenioſiſſimus, & ſolertiſſimus ad auaritiæ morbum amplitudine doctrinæ tegendum & quaſi obſcurandum. Is quidem ſi talis fuit; & ea de re conſtitit imperatori, non erat ſectioni parænesis. 12. 22. 32. 56. conſentaneum in tanto illum habere precio. Sed de Iuſtiniano melius quid ſperauerio: etſi ſuis quibuſdam etiam vt homo, vitiis laborarit. Sunt enim alii in Iuſtinianum æquiores quam Euagrium fuiſſe meminimus. Franciſcus Hotomannus in vita ipſius, quæ commentario in quatuor Inſtitutionum iuris ciuilis libros eſt præfixa, hæc de eo habet: Religionem Chriſtianam pie ſanctequе coluit: ſiquidem errantium opinionum quibus tum Eccleſia Chriſtiana tanquam tempeſtatibus quibuſdam agitabatur, vindicem ſe acerrimum inimiciſſimumq; præbuit. *Nam & Porphyrij & Eutychetis Neſtoriique impias & ſceleratas opiniones repudiauit, ac religionis noſtræ de triplici in Deo perſona, ſententiam integerrime conſtantiſſimeque defendit. Poſtremo, quæ in Concilio Niceno eadem de religione conuenerant, arctiſſime retinuit. Imperauit annos XXXIIX. menſes VII. dies X. vixit circiter octoginta quatuor annos, mentiſque errore multo ante affectus, Iuſtino ex filia nepote Imperatore deſignato, vita eſt functus.* Hæc Hotomannus. Quinetiam, quo in religionem fuerat ſtudio, planum eſt ex illo edicto, quod tertio ſui imperii anno promulgauit, vt nulla videlicet eſſet religio, niſi Chriſtiana, in ſuis regionibus & prouinciis, ac idololatris dedit inducias tres menſes ad conuerſionem, vt refert Paulus Diaconus *lib. 16. rerum Rom.* Et huius Imperatoris vitam, ſaltem pro iſto tempore quo hæc ſcribebat, Agapetus paſſim cõmendat capitulis 5. 8. 17. 18. 19. 20. 34. 49. Eum autem ipſum & ſuæ doctrinæ immemorem, & aſſentationis turpitudine ineſcatum fuiſſe ſuſpicari nolim. Sed neque hanc ſiniſtram ſuſpicionem admittit libertas illa, qua paſſim in tanto principe monendo vtitur.

PH. Abſit à me, vt tanti Principis nomini turpitudinis notam inurere velle præſumam. Allegaui duntaxat, neutiquam vero approbaui, quæ vnus aut alter durius de Iuſtiniano ſcripſerunt, probe interim memor, vbi in iudiciis eſt diſcrepantia, niſi euidentiſſima ratio obſtet, in mitiorem ſententiam eſſe concedendum. Si namq; ex vno aut altero facto totius vitæ curriculũ æſtimare quis velit, quid fiet etiam de optimis, ipſiuſque Dei teſtimonio in ſacra ſcriptura laudatis regibus? Nimirum iniqua eſt, omni in re, ſepoſitis bonis, malorum enumeratio, vitiorumque ſelectio: iniquior autem næuorum exaggeratio, virtutumque obſcuratio, & denique iniquiſſima in innocentes effuſa & ſparſa calumniandi rabies.

TH. Et ego identidem non vereor Iuſtiniani memoriam cum laude vſurpare, proindeque honorifice de eo ita ſentio, quod cum in celſiſſimam auguſtæ dignitatis atque honoris ſedem aſcendiſſet, & in multos populos dominatum obtineret, à Chriſtiana doctrina ob poteſtatis ſublimitatem non deflexit:

flexit: ſed animum ad hoc cogitandum inſtruxit, regnum ſibi non ad contumeliam & iniuriam in Deum & homines, ſed ad beneficentiam & ad promouendam veram religionem, in recta fide & ſincera ſanctimonia poſitam, traditum & commiſſum eſſe. Quapropter eius animum confirmaturus Agapetus, hoc ſcriptum cordate ad ipſum quaſi ex tempore fudit: qui certe videri queat exquiſitis elaboratus meditationibus libellus, propter ſententiarum ſuauem elegantiam, pietatemque & prudentiam, quæ ex ipſis admonitionibus elucet. Porro non eſt obſcurum, quod ad duas decalogi tabulas reſpiciat, & quæ ibi omnibus vniuerſe edicuntur, ſpeciatim ad regiam vocationem accommodet. Interdum vero etiam admonitiones laudationibus variat, & commendatitias quaſdam narrationes aſpergit; vt opinor, diluat ſuſpicionem; quaſi parum verecundus eſſet & modeſtus, aut animo in regem non ſatis æquo, celſitatemque ac exiſtimationem Imperatoriam exhortationum audacia obſcurare cogitaret, aut parui duceret virtutes illas, quæ de ipſo vera cum gloria prædicari poterant. Et ſane prudentis iuxta ac iuſti hominis erat, talem virum non modo idoneis conſiliis ad officii ſui munus inſtruere, ſed & debitis laudibus proſequi. Optimus enim eſt eos, qui integritatis & honeſtatis ſerio ſtudio ducuntur, cohortandi modus, ſi vera eorum præconia non prætereamus ſilentio, & inſtitutionis auſteritatem commendationis dulcedine molliamus & quaſi fallamus. Sicut etiam lupini, alioquin amariſſimi, dulceſcunt macerati: ita etiam, qui admonentur, interpoſita commendatione, euadunt obſequentiores.

Cæterum Aphoriſmos hoſce Theologicopoliticos Agapeti quod attinet; habet Græcus textus in illis vſurpatus, peculiarem quandam, in breuitate gratiam. Duas autem adiunxi verſiones, veterem vnam, recentiorem alteram; quarum illa ad verba, hæc ad ſenſum propius accedit, vtraque legentium vſibus inſeruitura.

Legite & iudicate.

EXPO-

EXPOSITIO CAPITVM ADMONITIONUM, edita ex tempore ab Agapeto diacono ſanctiſſimæ Dei magnæ Eccleſiæ. Quorum apex literarius ſic poſte habet.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ παραινετικῶν, σχεδιασθεῖσα παρὰ Ἀγαπητοῦ διακόνου τῆς ἁγιωτάτης τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, ὧν ἡ ἀκροστιχὶς ὡδέ πως ἔχει.

TRACTATVS, IN QVO BREVITER EXPONVNTVR monita quædam de officio regis, fuſus ab Agapeto, magnæ & ſacroſanctæ Dei Eccleſiæ diacono; quæ Arithmeticis à capite notis, velut in verſus diſtincti, hoc modo ſe habent.

Diuo & piiſſimo imperatori noſtro Iuſtiniano, Agapetus minimus Diaconus.

Τῷ θειοτάτῳ, καὶ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ ἡμῶν Ἰουστινιανῷ, Ἀγαπητὸς ὁ ἐλάχιστος διάκονος.

Auctoritate diuinitus conceſſa ſacratiſſimo & religioſiſſimo regi noſtro Iuſtiniano, Agapetus diaconorum minimus omnem DEI benedictionem exopto.

APHORISMVS I.

Cum omnis Magiſtratus, à Deo ordinatus ſit; proinde vt omnis Præeminentium gubernatio voluntati diuinæ ſit conformis, eiuſque honori ſubſeruiat & gloriæ, par eſt.

HONORE quolibet ſublimiorem quum habeas dignitatem, ô Imperator, honoras ſupra omnes qui hoc te dignatus eſt Deum: quoniam iuxta ſimilitudinē cœleſtis regni tradidit tibi ſceptrū terrenæ poteſtatis, vt homines edoceres iuſti cuſtodiam, & eorū qui aduerſus ipſum rabiunt inſectaueris latratū, tū ipſius obtemperando legibus, tum ſubditos tibi regendo pro iure.

Τιμῆς ἁπάσης ὑπέρτερον ἔχων ἀξίωμα, βασιλεῦ, τιμᾷς ὑπὲρ ἅπαντας τὸν τοῦτό σε ἀξιώσαντα θεόν. ὅτι καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν τῆς ἐπουρανίου βασιλείας ἔδωκέ σοι τὸ σκῆπτρον τῆς ἐπιγείου δυναστείας, ἵνα τοὺς ἀνθρώπους διδάξῃς τὴν τοῦ δικαίου φυλακὴν, καὶ τῶν καθ᾽ αὐτοῦ λυσσώντων ἐκδιώξῃς τὴν ὑλακὴν, ὑπὸ τῶν αὐτοῦ βασιλευόμενος νόμων, καὶ τῶν ὑπὸ σὲ βασιλεύων ἐννόμως.

1 *QVVM, optime rex, honore quouis eminētiorem obtineas dignitatis gradū: merito præ omnib. eū, qui iſto te exornare eſt dignatus, Deum nempe ſummum, ſanctè colis: quandoquidem ad cœleſtis regni ſimilitudinē comparatū terrenæ tibi dominationis ſceptrum ille tradidit, vt homines doceas ex æquo & bono viuere, ac iuſtitiæ facinora patrare: eos vero qui in illam rabie furenti ſimulantur, ſerio recti ſtudio ita perſequaris, vt latrare deſinant: ita nempe & te regendum DEI legibus ſubiecturus, & populos tibi ſubditos ſanctis legibus conuenienter recturus.*

DISCVRSVS.

PH. Animaduerto ego primo mox intuitu elegantem Acroſtichin. Principes namq; ſiue initiales literæ.72.Aphoriſmorum,quæ in hoc libello continentur, inſcriptionem hanc: τῷ θειοτάτῳ, totidem Elementis continent.

Acroſtichis

TH. Eſt hic modus,per capitales nimirum vocularum literas vocabulum aliquod aut ſententiam colligendi,non infrequens,vnicum ex Lauterbachio ex infinitis aliis allegabo exemplum,ad voculam *Ebrietas.*

Si iungatur Equo Briareus. Rana.Ibis,Echinus.
Taurus,Aper,Satyrus:quid fieri inde putas?
Monſtrum quo toto nihil eſt deformius orbe,
Delitiæ iuuenum deliti æque ſenum.

EQ. Ego indulgente Genio,ſæpenumero huiuſmodi Acroſtichidas,(neſcio tamen,an felici vena,aliorum eſto iudicium,)ſoleo fundere ex tempore; Hem faciam modo periculum.

Lux Verbi Diuini Omnes diVerberat Imbres,
Concidit Vrbs, Succũbit Gens, Extinguitur Orbis,
Religio Gliſcens, Verbo Stans Continet Orbem.
Macte Ergo Subſiſte Animo Sacrumque Tuere.
Olim Luce Beatus Eris Reparata Gubernans.

PH. Vtrumque feliciter.Sed facile condonandum tibi homini Equeſtri, Ephippiis magis quam Poetarum otioſorum logogriphis aſſueto Effectum ex affectu probe metiri poſſum;frontem video, & in fronte mentem illam liberalem & verecundam,hanc ingenuam atque beneuolam, Candor non moratur verba grandiloqua. Sed & hoc. *Qui nunquam male, nunquam bene,* paſſim decantatum te facile excuſabit.

TH. Memini ego, me puero, cum adhuc in ſcholis triuialibus degerem, quempiam è commilitonibus meis anxie admodum laborare, vt egregiam aliquam ſententiam,quæ literas duntaxat initiales ſui ipſius nominis exprimeret,atq; repræſentaret;erant autem prænominis, cognominis & patriæ ipſius literæ initiales, I.C.A. Tandem cum diu admodum ſeſe maceraſſet, (vah quantum exultans!) hanc proferebat,omnibuſque libris ac parietib.inſcribebat ſententiam:*Ieſus Chriſtus A*[illegible].Inerat homini pia omnino ſimplicitas.

EQ. Faceſſant iſthæc περίεργα. D[illegible] Principe qui regimen capeſſere intendit,informando,Aphoriſmus agit,qui quidem ita eſt inſtituendus, vt cum priuatim bonus eſſe didicerit,publice poſſit eſſe commodior. Eſt enim reipublicæ veluti ſumma in eo conſtituta, proindeque eadem, quæ alii, tueri debet virtutis officia.Sed interim quum quod antea quoque dixi, hæc ipſa ante nos alii iam dudum dixerint, ne eadem de iiſdem ad nauſeam reuoluamus,vereor.

PH.Non

PH. Non omnino eadem de iiſdem. Noua ſecula nouos ſubinde pariunt diſcurſus, id quod [illegible] omnibus ſcientiis vſu venire compertum nobis eſt. Exemplo [illegible] ars militaris & medica. Nam ſi Iulius Cæſar rediuiuus opera [illegible], quæ hodie extant, videret, attonitus puto ob diſciplinæ [illegible] militaris terra marique incrementum, redderetur: cuius magna [illegible]. Quod ſi Hippocrates & Galenus olim Medicorum Principes [illegible] & receſſus naturæ oculariter hodie introſpicerent, forte [illegible] tam eſſe, aut ſaltem DEVM opt. max. arcana Macrocoſmi & Microcoſmi iam demum hominibus aperuiſſe, ſibi perſuaderent. Vt [illegible] rebus nouiter perfectis & adfectis. Quod artium & ſcientiarum Methodum attinet, illa hodie DEI beneficio ita comparata eſt, vt etiam [illegible] temporis ſpatium generoſum ingenium artium præcipuarum [illegible] re poſſit. Quod olim ob præceptorum confuſionem & ἀτα-[illegible] vitæ curriculum alicui licuit. Et ſane indubium eſt propediem [illegible] & ſingulas artes toti orbi terrarum vna eademque Methodo [illegible] ſingulari & nouo miraculo fore. Methodum in Theoſophia videmus [illegible] in Iure, in Medicina, in artibus Logicis, Metaphyſicis, Phyſicis, Mathematicis, Ethicis, &c. ordine naturæ conformatam: qua quis [illegible] non poterit modico annorum interuallo rerum diuinarum & humanarum [illegible] theoriam non conſequi: poſtea maturiori praxi ad vitæ tempus [illegible] percolere & perficere.

EQ. A[illegible] faciamus; At ordiemur tamen altius, quam Agapetus. Siquidem [illegible] informat Principem conſtitutum; nos vero conſtituendum ſimul & conſtitutum informabimus.

TH. [illegible], (quod Plato fecit,) ab ipſo parentum coniugio, congreſſu ad procreationem ſumemus initium? id enim nimis eſt remotum, addo etiam o-[illegible].

TH. Subſiſtite parumper boni viri. Eſt quod vobis dicam in aurem. Chri[illegible], more, qui decet, Chriſtiano auſpicari precibus hoc propo-[illegible] debebitis. *A precibus fiat initiũ.*

EQ. [illegible] eſt. Sed neuter noſtrum meminerat. Nunc ergo:

[illegible] actus Pater optime noſtros
[illegible]rum [illegible] vt laudi ſeruiat omne tua.

TH. [illegible] a pluribus. Quum plerunq; nobiſcũ ita cõparatũ ſit, [illegible] querelam quæ maxime ſcimus, in neceſſitate maxime [illegible], & quæ maxime ad orationis ſiue elegantiam ſiue vbertatẽ repoſita nobis putamus, vbi vſus poſtulat, nec quicquã ſub mentẽ linguamq; venire doleamus. Proinde rem ipſam nunc inchoaturi, quod ſolẽt di-[illegible] conu[illegible]ſi, vnde lucis exordium, in ipſo colloquii exordio, cum Syneſio Epiſcopo Cyrenaico proclamabimus: Θεὸς η-

γείσθω παντὸς ἔργου καὶ λόγου *Deus omnis actionis & ſermonis autor atq; dux eſto*; tuamque omnino gloriam patiaris nobis lucem illuxiſſe hodiernam & craſtinam, & quæ reliqua erit, omnem tuis mancipato officiis, vt perpetua tibi cum ſpiritibus caſtiſſimis deuincti maneamus λειτουργία. adeoq; omnia quæ dicturi ſumus, ad tui cumprimis nominis gloriam tum etiam ad vtilitatem proximi noſtri vergant.

EQ. Recte omnino commonefacis. Principum namque liberi non tam vt naſcantur, quam vt viuant, pieque ac feliciter educentur, cautio eſt, idq; ſubditorum piis votis ac precibus à Deo exorandum. Siquidem propter peccata grauia ſæpenumero ipſi etiam paruuli in lucem editi, atque adeo fœtus in vtero, publicis malis & pœnis inuoluuntur, qui tamen nobis videntur eſſe innocentes. Sic enim Oſeas cap.9. *Auolabit gloria eorum à partu, ab vtero, a conceptu.* Item: *Ephraim ducet ad interfectorem filios ſuos.* Et rurſus: *Da eis vuluam orbantem & vbera arentia.* Item: *Interficiam amantiſſima vteri eorum.* Eſtque adeo verum, quod in lege Dominus verbi ſui contemptoribus comminatus eſt: *Maledictus tu & fructus ventris tui.*

Natiuitatis humanæ conditio. *TH.* Paribus omnino paſſibus in hoc quidem genere non minus atque etiam in ipſius natiuitatis conditione ambulat Princeps ſimul & ſubditus. Id quod etiam ipſe Salomon rex lubens fatetur Sap.7. *Sum quidem & ego mortalis homo, ſimilis omnibus, & ex genere terreni illius, qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine, ex ſemine hominis & delectamento ſomni conueniente. Et ego natus accepi communem aerem, & in ſimiliter factam decidi terram, & primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans, in inuolumentis nutritus ſum, & curis magnis. Nemo. n. ex regibus aliud habuit natiuitatis initium.*

EQ. Ethnicorum reges, infantulorum ſuorum natiuitates longe iudicarunt quam cæterorum ex communi hominum fæce natorum, auguſtiores. Id quod inter cæteros teſtatur Alexander Sardus de moribus gentium libr. 2. cap. 11. de Perſarum rege eiuſque inſtitutione, itemq; de regibus Æthiopum:

Perſæ. *Qua die, inquit, Perſarum rex naſcitur, hanc quaſi Deorum immortalium feſtum & ſolennem celebrat Aſia. Et addit infantis curam habent eunuchi, vt recto & pulchro corpore augeſcat; Septimo docetur anno equitare equos. quartodecimo quatuor traditur regiis magiſtris, ex Perſis omnibus ſapientia, iuſtitia, temperantia, fortitudine præſtantibus delectis, ii Regem docent Magiam inſtitutam a Zoroaſtre, Deorum religionem continentem, & inſtituta regia, veritatem colere, affectus comprimere, nihil extimeſcere.*

Arſacidæ. *PH.* De Arſacidarum vero regibus ſparca admodum illius gentis eſt conſtitutio atque ſententia. Namque in Arſacidarum gente apud Parthos (inquit Alexander Sardus *de moribus gentium, lib. 2. cap. 12.*) non legitime regnare creditur, qui natus ex turpi nefarioque matris & filii concubitu non ſit. Ægyptiorum

[illegible] ex Sacerdotibus. Si forte aliquando ex militibus fuerint, primum [illegible] Sacerdotibus [illegible] diuinarum ſcientiam, quod turpe putēt, [illegible] ſit, ignorare Deos. *Ita Sardus.*

[illegible] Hæc [illegible] nobis ſufficiat. Cæterum Auguſtinus *Romani.* *lib.* 4 [illegible] Romanis mo[illegible] fuiſſe ſcribit, vt infantem natum [illegible] ac continuo leuarēt, vnde Leuanam Deam quidem [illegible] Plini[illegible], non antea vocem dari putarent, quam ter[illegible], teſte Varrone, ab obſtetrice mox exceptus, in [illegible] inciperet. Porro nomina infantibus die lu- *Nominum* [illegible] octauo, maſculis autem nono die impoſita an- *impoſitio.* [illegible] Plutarch[illegible], & Macrobius *Saturn.* 1. *cap.* 16. Alii maribus [illegible] togam, fœminis autem non prius quam nuberent, impoſita [illegible] ſunt.

[illegible] modum eſt paraſitica illorum garrulitas, qui procerum ac [illegible] vixdum biduales vſque adeo mirantur, ſuſpiciunt, adblandiuntur al[illegible], arrident, quaſi non infantes, ſed fantes ex vtero prodierint.

[illegible] huiuſmodi garrulitatem Athenæus aliquando egregie perſtrinxit. Cum enim audiſſet partum matris Timothei regis: *ſi,* inquit, *opificem* [illegible] *Deum, quales emiſiſſet voces?* irridens nimirum quorundam fœdam [illegible] q[illegible] [illegible] gum filiis tribuebant diuinitatem, quum vox parientis [illegible] bilis ſit, ac parturientis quemlibet plebeium.

[illegible] Edito in [illegible] cem infantulo prima ac potiſſima plerunq; apud locuple- *Nutritio* [illegible] ſolet eſſe cura de nutrice; quam quidem lactationem ac *infantum* [illegible] vicariam mulierculæ admodum ſcilicet ſapientes ac rerum gna- *vicaria.* [illegible] fœminis delicatioribus, egregiis ſcilicet ductæ rationibus, [illegible] cupantes commodum quid? anne (inquiunt) cum ſummo [illegible] diſpēdio coniunctas tibi vis creare moleſtias? infantuli namq; [illegible] exugendo, cerebrum vna maternum exugunt.

PH. Egregia ſcilicet ratio in ſenatulo muliebri vafre admodum excogi[illegible]. C[illegible]um optandum eſſet, vt quandam cerebelli partem Duram nem[illegible], quæ cerebrum ambit (ethice hæc dico, non Medice,) [illegible] xu[illegible] non Dura magis, quam Pia mater ipſarum circumductitaret [illegible] emiſſo, in ſenatulo mulierculatum conquiſitę rationi nuncio, quid v[illegible] de vicaria illa nutriendi opera ſenſerint, audiemus. Plutarchus certe [illegible] admodum improbat: Danda eſt, (inquit *in tractatu de in*[illegible]*ut. puer.*) præſertim opera, vt matres filios educent, eiſque vbera porri[illegible] maiori cum cum charitate & impenſa magis diligentia nutrient. [illegible] vero [illegible] quandam & aſcriptitiam beneuolentiam habent, [illegible] mercedis gratia diligētes. Extat de hoc negotio elegās apud Gelliū *lib.*

12. *cap.*

11. *cap. 1.* epiſtola monitoria, his verbis: Phauorinus philoſophus nato filio Auditori ſectatorique eius. Nihil inquit dubito, quin filium lacte ſuo puella nutritura ſit. Sed cum mater puellæ parcendum ei eſſe diceret, adhibendaſq; puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tuliſſet, munus quoque nutricationis graue ac difficile accederet. Oro te (inquit) mulier, ſine eam totam integram eſſe, matrem filii ſui. Quod eſt enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus? peperiſſe ac ſtatim à ſe abiecíſſe? Aluiſſe in vtero ſanguine ſuo neſcio quid, quod non videret, non alere lacte ſuo, quod videat viuentem iam hominem? iam matris officia implorantem? An tu quoque (inquit) putas naturam fœminis mammarum vbera, quaſi quoſdam næuulos venuſtiores, non liberorum alendorum, ſed ornandi pectoris cauſa dediſſe? Sed nihil intereſt (hoc enim dicitur,) dum alatur & viuat, cuius id lacte fiat. Non fruſtra quidem creditum eſt, ſicuti valeat ad fingendas animi corporiſque ſimilitudines, vis & natura ſeminis, non ſexus, ad eandem rem, lactis quoque ingenia & proprietates valere. Neque in hominibus id ſolum, ſed in pecudibus quoque animaduerſum. Nam ſi ouium lacte, hædi aut caprarum agni alerentur, conſtat ferme in iis lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem, in arboribus etiam & frugibus maior plerunque vis & poteſtas eſt ad earum indolem vel detrectandam vel augendam aquarum atque terrarum quæ alunt, quam ipſius quod iacitur ſeminis, ac ſæpe videas arborem lætam & nitentem in locum alium tranſpoſitam, deterioris terræ ſucco deperiſſe. Quænam igitur ratio eſt nobilitatem iſtam nati modo hominis corpuſque & animum, bene ingeniatis primordiis inchoatum inſitiuo degenerique alimento lactis alieni corrumpere præſertim ſi iſta (quam ad præbendum lac tunc adhibebitis) aut ſerua, aut ſeruilis, & vt plerunque ſolet, externæ & barbaræ nationis, ſi improba, ſi informis, ſi impudica, ſi temulenta eſt. Patiemur ne igitur infantem hunc noſtrum pernicioſo contagio infici? Et ſpiritum ducere inanimum atque in corpus ſuum ex corpore & animo deterrimo? In moribus enim inoleſcendis magnam fere partem ingenium altricis & natura lactis tenet, quæ iam à principio imbuta paterni ſeminis concretione, ex matris etiam corpore & animo recentem indolem configurat. *Hæc Gellius.*

EQ. Sunt hæ Philoſophorum ſententiæ, qui ſibi quidem egregie, at fæminis delicatulis minime ſapiunt. Et hi ipſi, qui hæc ſenſerunt, Philoſophi fortaſſis liberorum multitudine (vti plerunque) & curis domeſticis obruti, adeoque non voluntate, ſed neceſſitate & penuria adacti, aliarum fæminarum felicitati inuidentes, iſthæc proponunt. Fit enim fere vbiuis, quod

Miſer Ariſtoteles cogitur ire pedes.

Et quod aliquando apud amicum de liberorum pariter atq; vxoris intolerabili onere Philoſophus vxoratus, male vexatus conqueritur:

Hic

Hic canit, ille gemit, monſtroſa hic carmina pangit.
Vapulat hic lacrymans, plangit at ille pedes.
In cunis infans ſuſpirat ad vbera matris,
Lacte carens mater, lumine torua crepat.

PH. Mamillas certe Deus fœminis prope cor appoſuit, vel hoc potiſſimum fine, vt quum cætera animantia procul à corde diſſita habeant vbera, eoque fætus ſui facile obliuiſcantur, ſolus homo fætus ſui, quippe qui lac quaſi cordiale exugit, memoriam minime abiiciat. At vero, quia plurimæ matres non à corde & gremio tantum, ſed plane ex oculis prolem ſuam amandant, hinc adeo fit, vt poſtquam adoleuerunt, vera procurandæ ſobolis ratio apud pleraſq; non conſtet, omnino fere in hunc qui apud Iuuenalem extat modum:

Hoſpite venturo ceſſabit nemo tuorum,
Verre pauimentum, nitidas oſtende columnas.
Arida cum tota deſcendat aranea tela.
Hic lauet argentum, vaſa aſpera tergeat alter.
Vox Domini fremit inſtantis, virgamq; tenentis.
Illud non agitas, vt ſanctam filius omni
Aſpiciat ſine labe domum filioq; carentem.

EQ. Audi quæ in hoc negotio Plato de Cyro literis prodidit: *Diuino*, inquit, *nunc de Cyro in reliquis quidem Ducem exercitus præſtantem, & ciuitatum amantem fuiſſe: verum ad domeſticam gubernationem animum non aduertiſſe, videtur à iuuentute per omnem vitam militaſſe, traditis liberis mulieribus, vt ab ipſis educarentur. Illæ velut beatos ac nullius rei indigos educabant: Et vt ne quis ipſis aduerſaretur, prohibebant, & quod ab ipſis diceretur & perageretur, omnes laudare cogebant: atq; ſic tales educarunt. Plato dialogo 3. de legum latione.*

Recens igitur natus infans continuo nutricibus caſtis, bonis, cordatis, honeſtis atque robuſtis tradatur, vt vna cum lacte virtutem exemplo ediſcere incipiat, firmuſque pariter & robuſtus fiat. Difficile quidem erit, eiuſmodi fœminam inueniri, quæ & probitate & conſtantia & ſanitate corporis recte nutrire principem poſſit: ſed inquirenda ſtudio omni, & labore eſt, cum magni referat recta principis educatio non tam ad corpus, quam ad animi probitatem, & cultum. Videmus enim infantes quoſdam moroſos, difficiles, clamoſos, querulos: alios timidos, trepidos, ſtupidos: alios imbelles, morbidos, alios nimium robuſtos: alios demum aliter affectos: ob id videlicet, quod à nutricibus hæc vna cum alimento, cui ſeſe corporis temperatio accommodat, capiant, cum ætas tenera capax cuiuſq; rei ſit. Quo nomine bene quidem Plato, qui hac in re omnium, qui de republica ſcripſerint, diligentiſſimus fuit, præcipit vt quando in tenera ætate dolor, atq; voluptas (quæ perturbationum animi capita ſunt) maxime vigeant, eaque niſi principio cohibean-

beantur, grauiſſima ſcelera procreent: ita infantes educentur, vt ſtatim moderationem, & firmitatem animi ac corporis capere incipiant. Id autem fiet, ſi, quod antea dixi, nutrices robuſtæ, firmæ, ac moderatæ ſint, ſi infantes frigoribus aſſuefiant, cum calida eorum natura id poſcat, ſi motu frequenti agitentur, vt tenera, & alimenti perpetuo affluxu creſcentia corpora corroborentur, ac indureſcant. Et quoniam terreri diuerſis rebus iidem ſolent, propterea quod acceſſio materiæ frequens imaginationem perturbat, ſicuti accidit ebriis hominibus: itemque aut moroſi, aut difficiles, aut iracundi, aut queruli fiunt, ſi nimium eorum cupiditati indulgeatur (indicatur autem ipſorum cupiditas fletu, aut ſilentio, dum flent, quod quid denegetur, quo dato, ſtatim tacent) viderint diligenter nutrices, ne quando deſerantur, aut pauidi relinquantur: neue illorum cupiditati ſemper indulgeant, ne timidi, intemperanteſque fiant. Dum enim ii timere ab infantia permittuntur, imbelles poſtea exiſtunt, & imbecilles: dum item deliciis, luxuque aluntur, voluptarii molleſque fiunt. Ergo illis nequaquam, quod plorent, nimis eſt indulgendum, & ſæpe plorare ſinendi ſunt: cum fletus augendo corpori, vt ait Ariſtoteles, maxime proſit, eo quod corpora velut agitatione quadam exerceantur, ſicuti contentione item ſpiritus vires augentur. Atqui hoc modo infans triennium à nutrice alatur, quemadmodum Plato præcipit, quod ætas illa indicium ſequentis ſit, & robuſtior ac firmior priori, tametſi apud quaſdam nationes minori ſpatio, aut longiori infantes lactentur. Interim etiam cum data illis iam ſit loquendi facultas, atque (vt ſunt loquaces natura pueri) cœperint garrire, diſcant à nutricibus proprie apteque materna vti lingua, & proferre commode verba, ne vitium aliquod negligentia ediſcatur. Nouimus enim multos aut blæſos, aut balbutientes, aut hæſitantes ob negligentiam nutricum, quæ vel exemplo ſuo illa doceant, vel ſeueritate non vetent. Hic porro monendæ illæ ipſæ ſunt, & accurate obſeruandæ à prudentibus grauibuſque viris, aut fœminis, quæ hac de cauſa iis ſint adhibitæ, vt nullum infanti verbum aut blandum nimis & adulatorium dicant, ne ſtatim ſe reges fore intelligant, neve, vt ſunt elati pueri omnes, inſoleſcere ac ſuperbire incipiant. Quam imprudenter, Dii boni, ac pueriliter illi faciunt, qui infanti tenero, atque inſcio adulantes regem eum eſſe, potentem, diuitem, opulentum, regum potentiſſimorum filium dicant, prius illorum animis ſemina inſolentiæ infundant, quam probitatis & moderationis. Ergo nutrices, miniſtri aut huiuſmodi homines alii hæc dicere infanti prohibeantur, caueantque diligenter, ne regem ſe ille aut regum filium tunc temporis audiat, vt iiſdem obedientior fiat & quæ præcipiuntur, ediſcat facilius tumore ac faſtu depoſito. Cumq; hoc modo Princeps à teneris enutritus ad puerilem ætatē peruenerit, protinus pæ-

De nutricum regiarum officio.

dago-

dagogis atque magiſtris artium diuerſarum tradatur, vnaque ad animi cultum capiendum deducatur, adiunctis præceptoribus aliis, qui ſimul cum illis, diuerſis temporibus conuenientia ætati cuiuis tradant præcepta.

TH. Heus boni viri; Annon initiationis quoque quæ fit per Baptiſmum faciendamentio atq; habenda ratio eſt? De hac enim altum apud vos video eſſe ſilentium.

PH. Curam hanc demandamus Theologis, qui vt omnia fiant probe, ſedulo debent diſpicere ac prouidere. Memini enim multa ſæpenumero leuia apud ſacros huiuſmodi initiationis actus dici atq; committi.

TH. Vera narras, nam & ego nefanda plurima, planeque Chriſtianis indigna apud actus huiuſmodi perpetrari ab aliis audiui. Non enim poſſem non, ſi præſens forem, grauiter in profanatores huiuſce ſacri actus inuehere, haſque nequitias non tam lingua ac verbis acerbiſſimis, quam fulmine vindicandas eſſe, iuſto feruore pronunciarem. Audiui aliquando Paſtori cuidam porculum faſciis inuolutum à ſpurcis huiuſmodi generis porcis allatum fuiſſe baptizandum, dirarum vero, quas ille iuſtiſſima indignatione aduerſus illos egeſſit, imprecationum, nemo bonus voluerit eſſe particeps; quæ tamen interim in illarum cauſatores abſque vllo dubio redundant.

PH. Memini ego aliquando magni nominis infantulum vino affluentes ſuper ipſum infuſo ab huiuſmodi ganeonibus per iocum rebaptizari. Is infans poſtea alienæ petulantiæ pœnas luens, per integram vitam, quam in multos produxit annos, animi fuit inops; cuius quidem dementiæ animique inopiæ ipſe etiam non rogatus ſæpenumero cum audientium ſtupore, adde etiam commiſeratione ac gemitu, enarrauit cauſas.

EQ. Satius eſt ſilentio iſta ſopire, ſunt enim odioſa apud eos præſertim qui pungi ſeſe, huiuſmodi narrationibus exiſtimant. Ego interea pomposam Caroli V. ſummi illius Imperatoris, per baptiſmum factam initiationem recenſebo, ex qua, qua pompa apud alios quoque ſummos Proceres, actus huiuſmodi celebrari ſoleat facile ferri poteſt iudicium. Celebrabatur autem Genethlia Caroli V. hoc qui ſequitur modo.

Gandaui ex Palatio in ædem Diui Iohãnis porticus erat productus ambulatorius variis columnis, baſibuſque ſuffultus, opere concamerato. Ter mille & quingentos pedes communes longus, ſeptem pedes latus. Septem pedes à terra ſubleuatus & altus, vt infra commode vbilibet tranſiri poſſet, flauo, rubro, albo, colore tripliciter picturatus. Quadraginta arcus triumphales, portarum magnarum inſtar, his porticibus impoſiti fuere. ſinguli arcus ſingulas habebant nominum variantium appellationes, ex depictis dynaſtiis, & Regnis futuris Principis Caroli. Earum autem Qua- *Baptizationis Caroli V. historia.*

draginta dynaſtiarum, & Regnorum, arma, & inſignia arcuum culminibus imponebantur, Flandriæ Gandauiq; imaginibus, dextra, ſiniſtraq; vtrimq; additis. Ex iis arcubus, porticiſque vrbicis tres erant portæ eminentiores, grandioreſq;. quarum vna ſapientiæ, altera iuſtitiæ, tertia pacis, & concordiæ vocabatur, iiſq; portis Auſtriæ, & Hiſpaniæ, vtrimq; dextera læuaque inſignia arma præpoſita viſebantur. Ter ſeptem centuriæ ardentium facium in his porticibus viſebantur, eo ordine, & modo: vt ſinguli quingenti pedes ternas haberent facium centurias. Septem figuræ apparebant præ cæteris præſtantiſſimæ, quarum quatuor ex veteri inſtrumento, tres ex nouo erant translatæ: ex quibus quatuor ſigna veteris teſtamenti, in quatuor ſigna noui teſtamenti fuerant per Chriſtianam metamorphoſim commutata.

Alius erat ex funibus porticus in aere iactus, ex faſtigio templi Nicolaici, ad faſtigium turris Capitolinæ (quam Belfortem vocant) plenus colligatis facibus, & lucernis ardeſcentibus: in quo aereo, & ſuſpenſo porticu funiculato, multi mortales ambulaturiebant, architecti ingenium induſtriamq; ſuſpicientes.

Nauis erat plena facibus, & periſtromatis, aureòque abaco inſignis, vexillis variis, & taratantararum claſſicis concentibus ex mali, antennarumque lateribus exhilarata: ſepties quinquaginta faculas illuminatas, à prora ad puppim oſtentans.

Cæterum in lucem luciſq; huius vſuram editus fuit Carolus V. idque Gandaui, anno Iubilæo 1 5 0 0. qui annus gratiæ dicitur, idque Gandaui, die 24. Februarii (qui ſolus inter omnes menſes, quatuor ſeptenos dies continet) hora diei decima quinta, hoc eſt, poſt mediam noctem tertia, & cum ſepties ſeptem minuta horæ quartæ tranſiſſent (quæ dimidium ſeptenarii horarum, & ſeptemdecim minuta conficiebant.)

Cumprimis autem Martii Bennini Scauriani toparchæ extitit illuſtris ad Principis natalem condecorandum animus, qui in aureum hunc & diuinum partum exornandum multis ſericis, damaſcenis, oloſericis, coccineis, purpureis, argenteis, aureis pannis, viam militarem (quam à Burgo Gandenſes Capitolinam viam nominant) deducta in heptagonam formam exedra: ſeptifariam vſq; ad fanum diui Iohannis veſtiri vtrimque iuſſit. Qua ſola in re, præter alios ab eo ſumptus, per id tempus factos: in tabulas expenſi relatos ſcio mille quingentos aureos Carolinos. Quæ quidem tanti viri alacritas, tantaq; priuatim in officio præſtando liberalitas, multum & admirationis, & popularis lætitiæ, voluptatiſque, apud omnes patricii & equeſtris ordinis collegas ſuos excitauerat. Decimo tertio die à tempore natiuitatis Caroli Maximi, fuit puer in ædem diui Iohannis per porticum illum ambulatorium ad baptiſterium ductus. Hoc multi ſunt admirati, & annotatione dignum cenſuere. Nam cum nemo qui puerum ferret, terram contingeret, ſed per aera in porti-

tici-

ticibus infans deferreretur, partum diuinum & aureum fore ſapientes augurabantur: Eo magis, quod ſimilis apparatus maioribus eius, nec ibi, nec alibi factus fuiſſet: vnde enim iſta nouitas? vnde exempli raritas? vnde pompæ immenſitas?

Cum iretur ad baptiſterium, præcedebant Conſules, & Senatores Vrbici ter centum quinquaginta viris & facibus comitati. Secundo loco procedebat Præſes cum Senatu Flandrico, multis pragmaticis & Forenſibus viris ſuccinctus. Tertio loco patricii ordinis viri nobiles quamplurimi. Quarto loco illuſtres, veſtri aurei velleris equites ſeptem. Quinto loco ibat Margareta Britannica Caroli Valeſij Burgundiæ Ducis vidua, Carolum infantem vlnis ſuis geſtans, duobus Principibus, eam vtrimque deducentibus ſtipata: erat autem Eduardi Quinti Angliæ Regis ſoror. Sexto loco progrediebatur Margareta Auſtria Maximiliani Cæſaris filia, Philippi Hiſpaniæ Regis ſoror; infantis matertera. Septimo loco Eleonora ferebatur Philippi Hiſpaniæ Regis filia infantis Caroli ſoror.

Bis ſeptem Archimandritæ mitrati, ſacro baptiſterio peragendo incumbebant: ex quibus Neruiorum Epiſcopus, tribus Epiſcopis incinctus, primas in baptiſterio partes deſumebat, vt qui infantis eſſet Epiſcopus Diœceſanus.

Carolus à Croia Symai princeps perilluſtris, & Bergenſis Satrapa, duo Dynaſtæ, velleris aurei equites conſummatiſſimi cum duabus Regii ſtemmatis fœminis Margaretis, illa Britannica, hac Auſtriaca ſponſores in baptiſmate pueri Caroli fuerunt. Ac ſtipulante Neruiorum Pontifice, Caroli nomen infanti indiderunt. Nomen hoc illi ſuum dante Carolo à Croia principe Symaico viro, & heroe fortiſſimo.

Septem munera infanti Carolo in baptiſterio donata fuerunt die natiuitatis ſuæ decimo tertio. Inter donatores munera ſua afferentes, tres fuerunt Regia dignitate inſignes.

Philippus pater, Lucemburgi dynaſtiam infanti Carolo, principio donauit, illumque Ducem Lucemburgi nominari iuſſit.

Ex ea dynaſtia, cum multi clariſſimi Cæſares prodiiſſent, qui omnes huius Caroli infantis maiores fuiſſent: inter quos Sigiſmundus Carolus quartus, & Wenceslaus incliti Bohemiæ Reges, & celeberrimi Cæſares fuerant, cœperunt proceres dicere: Hunc & Cæſarem, & clariſſimum fore belli, domique principem.

Carolus à Croia Symaicus Satrapa ſecundo loco illi argenteam galeam, aureo phœnice inſignitam, affabre, & magnifice elaboratam donauit. Galea Martialem & bellicoſum principem fore præſignificabat. Phœnix raritatem, & præſtantiam Principis fore admirabilem denotabat. Et ſicut hæc auis ab Indis huc venit (vt veteres dicunt ſcriptores) ita infantem hunc Indis

Dominaturum quidam diuinitus præſenſerunt. Et quia qui phœnicem donauit, Caroli quoque nomen, vt præcipuus in baptiſmate ſponſor infanti (ſicuti dixi) impoſuerat: Hunc ex Auguſtorum Romanorum numero, tertium phœnicem fore multi augurabantur, argumento à phœnicis ætate deſumpto, quæ ætas ſeptingentorum annorum eſſe à multis perhibetur. Singulis enim ſeptingētis annis nouum, & ex cineribus eiſdem rediuiuum phœnicem enaſci aiunt. Et cen vnicus & ſolus eſt, totis ſeptingentis annis phœnix, ita ſolum & vnicum talem Cæſarem totis ſeptingentis annis viſum fore conÿciebant. Primum autem phœnicem Octauium Auguſtum fuiſſe, qui ſeptingenteſimo anno ab vrbe condita elapſo, teſte Velleio Paterculo, & Solino, primus Auguſtorum Cæſarum phœnix fuit, ſub quo Chriſtus natus eſt. Secundum Carolum Magnum fuiſſe Phœnicem, ſub quo Chriſtiana lex longe lateque, terra marique propagata eſt. Tertium Phœnicem hunc Carolum infantem futurum, ſub quo longius, latiuſque hæc eadem promulganda foret in Oriente, Occidente, Septentrione, & Auſtro.

Eas autem coniecturas tres Aquilæ, caput Caroli infantis ter præteruolantes adiuuabant. Et quod crucibus, & ſanguine, multis in locis tum pluit, maximeque in Germania. Soles per id tempus tres in cœlo viſi idē iudicium ferebant, triplici corona & Thiara caput huius pueri ornandum, quæ imperatoria dicitur. Mathematicorum, & Aſtrologorum rationes variæ, plurimęque in medium adferebantur, dicentium: Octauium Auguſtum, & Carolum Magnum, & hunc Carolum puerum, capricornum in aſcendente habuiſſe. Et neſcio quid ſimile (vt eſt illarum artium ſcientia curioſa) in Chriſti geneſi animaduerſum fuiſſe. Non eſt autem capricornus Chriſto dominatus: ſed Chriſtus cum ipſi capricorno, tum cæteris aſtris omnibus à principio mundi eſt dominatus, &c.

Bergenſis Dynaſta aureum puero gladium tertio donauit, qui iuſtitiæ vindex, & Imperatoris eſt proprius. Ex illo enim omnis iuſtitiæ ciuilis honos, tanquam ex fonte effluxit. Ac hinc iuſticiæ publicæ amantiſſimum fore Carolum affirmarunt.

Margareta Britannica capaciſſimum puero poculum aureum lapillis plenum pretioſis quarto loco obtulit.

Margareta Auſtriaca ampliſſimam pateram puero auream margaritis & vnionibus refertiſſimam quinto loco dedit.

Hæc duo ſigna, vt multi tum ſenſerunt, præſignificabant, capaciſſimas, ampliſſimaſque Prouincias, auri, margaritarumque feraciſſimas huic puero, labente æuo, obuenturas.

Gandauum vrbs Belgicæ maxima (auguſta Belgarum dicta prius, cum puer naſceretur) Carolo hoc Cæſare deſignato, Auguſta Caroli à multis vocari cœpit, & quidem à viris ſpectatiſſimis, ornatiſſimiſque. Ea autem vrbs natalitia,

talitia,puero in baptiſmatis honorem eodem die xiij. poſt natiuitatem pueri, qui fuit dies ſeptimus Martii menſis, ſexto loco nauim argenteam pro munere ciuico dedit. Ac propterea quod Auguſtæ Belgarum natus eſſet, non ſolum Regem,aut Cæſarem,ſed Auguſtum fore, Romanæ linguæ callentiſſimi & amantiſſimi ciues ſui dicebant.

Ex naui noua argentea,noui orbis argentei, & aurei nauigationes proſperrimas fore paſſim diuinabant:iam enim quidam apparebat earum nauigationũ odoratus.Et præconis antecedentis vox ſeptẽnio prius audita fuerat.

Quemadmodum autem Chriſto poſt natiuitatis diem,die xiij.munera à tribus Regibus oblata fuiſſe legitur,ita hic tres Regum,hoc eſt Regio ſtemmate ornatorum,ac ſatorum,donationes fuiſſe dicebant. Idque eo magis, quod Margareta Auſtriaca, quinta Martij ex Hiſpaniis per Oceani Gallici, Britannicique vndas,præter omnem ſpem,appulerat, vidua Regiæ prolis in Hiſpaniis effecta,hoc eſt biduo ante diem baptiſmatis.Et quia tribus ex orbis partibus oriente,occidente,& ſeptemtrione, munera afferebantur, Auſtria videlicet quæ ad Eurum eſt,Hiſpania quæ ad Notum, & Britannia quæ eſt ad Boream. Hæc autem vt priora prouidentiæ Dei laudi,non Caroli gloriæ attribuenda ſunt:ſed ſunt tamen notatu digna, quia nec vbique nec paſſim, nec omnibus eueniunt.

Archimandritæ ſeptimo loco ſacra munera vetus nouumque teſtamentum compræhendentia illi offerebant. In quibus hoc fuerat inſcriptum ſeptiſyllabum: SCRVTAMINI SCRIPTVRAS; & fidem ac religionem pueri ſponſoribus erudītiſſima & grauiſſima oratione vſi commendarunt. Fuit hoc præceptum Archimandritarum,ſumma dignum admiratione, ob controuerſias in religione enatas tempore huius Caroli.

Vnum admirabile accidit, quod pax, ſicut olim tempore Octauii Auguſti,cum Chriſtus natus eſt,fuit,ita tunc fuerit toto orbe noſtro,cum Carolus natus, & in hanc lucem editus eſt. Eaq; in Belgica ſua ſeptem annos durauerat.

PH. Video te non minimum tribuere Mathematicorum & Aſtrologorum prædictionibus,quos ipſius Caroli V. natiuitatem ſedulo obſeruaſſe, multaque inſignia ex poſitu tunc temporis ſyderum diuinaſſe dictitas. Ac ſane,etſi heroica virtus & felicitas non à ſyderum, naſcenti fulgentium, poſitu, ſed à Deo bonorum omnium fonte præcipue donatur, tamen vt alioqui magna in Cæſare Auguſto & Carolo,ingenii,morum,conſiliorum,rerum geſtarum & varietatis euẽtuum,ſimilitudo fuit:ſic vterq; Capricornum ὡρ. σκοποῦντα habuit,qua de cauſa monetam Auguſtus Capricorni roſa percuſſit,& vtrique Saturnus cum Marte in Tauro coniunctus fuit.Caroli etiam Geneſis,inſignem Solis,Iouis, Veneris & Mercurii in cuſpide ſecundæ coniunctionem præſtantis ingenii,fortunæ & gloriæ ſignificatricem habuit. *Caroli V. horoſcopus.*

TH. Ego

TH. Ego vero hominum mores & ingenia non ex aſpectu ſyderum cœleſtium, ſed terreſtrium; nimirum ex proba parentum educatione metior; cuius quidem tanta vis eſt, vt etiam vitioſos naturæ influxus alio deriuare, ipſumque adeo humidum radicale, naturæ vitio fœtidum, dulcorare poſſit. Exemplis quod dico, fit illuſtrius: Themiſtocles adhuc iuuenis tanta luxus atque libidinis diſſolutione diffluxit, vt matrem ad ſuſpendium adegerit, is tamen naturæ hoc vitium ita correxit, vt ad ſummum honoris faſtigium euectus, ac princeps Græciæ vniuerſæ conſtitutus fuerit. Stylpo Megarenſis, quem ipſius familiares & ebrioſum & mulieroſum fuiſſe ſcribunt, vitioſam hanc ſuam ipſius naturam ita edomitam & comprehenſam habuit, vt nemo vnquam vinolentum illum, nemo in illo libidinis veſtigium poſtea agnouerit. Socrates (quod & Zopyrus Phyſiognomon cognoſcebat) ſtupidum ſe fatebatur, & bardum, adde etiam mulieroſum fuiſſe; is ita tamen Naturæ vitium, & doctrina ab alio profecta, & ſtudio proprio marte adhibito ſuperauit, vt oraculi Delphici teſtimonio ſapientiſſimus mortalium ſit proclamatus. Hi certe omnes naturam ſuperarunt, nec tam obſtinata apud illos natura fuit, vt noluerit, vel tam moroſa; vt nequiuerit doctrinæ ac inſtitutionis vi corrigi atque expugnari. Fatendum certe eſt, hac naturæ correctione ex indoctis doctiſſimos, ex inſipientibus ſapientiſſimos, ex vitiis corruptis, virtutibus ornatiſſimos eſſe factos.

Educationis vis.

EQ. Mirum itaque videri non debet, ſi noſtræ ætatis liberi ab omni morum honeſtate receſſerint, & velut impudentes, ac inuerecundi ganeones vnicuique iam virtuti dixerint extremum vale. Neque enim fieri poteſt, quin quum à nobis infantuli, & ab ipſis quidem ſemper aſtris corruptelam & improbitatem imbiberunt, adulti quoque tenaciſſime retineant. Nos authore Fabio (quum adhuc repunt) infantiam deliciis ſoluimus: gaudemus, ſi quid turpe & impudicum dixerint: verba ne abiectiſſimis quidem porcariis, aut mulionibus permittenda, riſu & oſculo excipimus: aut (quod turpius eſt multo) aliis dicenda in aurem ſuſurramus. Quid, huic innutriti contagio, vbi adoleuerint, flagitiis non experientur? qui priuſquam hiſcere, aut recte proloqui poſſint, turpiſſimis, & impurgabilibus maculis iam ſe totos, & aurium tenus immerſerunt: voluptatumque delicias concitauerunt, priuſquam quid eſſet voluptas, agnoſcerent. Demum quam illis mercedem rependent, à quibus licenter adeo & molliter ſunt enutriti? Eos, vt ſuæ turpitudinis author ſ arguent, & inſimulabunt, nedum eis non aſſurgent. Prudenter quocirca fecerit, cui aliena iactura melioris conſilij ſuggeret argumentum.

PH. Qui nullam in educandis ad honeſtos mores liberis, ſed in coaceruandis duntaxat pecuniis atque opibus, curam adhibent, ſimiles illis ſunt, inquit Plutarchus, qui magnam calceorum curam habent, & interim

tegim

rim pedem negligunt. Et Ariſtides cuidam viro opulento, rationem, cur ſuum ad mores honeſtos educare & aſſueſacere debeat, hanc infert, ne, inquit pis lapidi inſideat. Idemque Ariſtippus, quid inter doctum & indoctum diſcriminis eſſet, rogatus reſpondit: *quod eſt inter equum domitum & indomitum*; addens, ſatius eſſe fieri mendicum quam indoctum, quod ille pecuniis egeat, hic humanitate. Crates Thebanus Cynicus, ex alto & prærupto monte proclamans: *Quorſum* (inquit) *ruitis homines, qui omne ſtudium in pecuniis collocatis, filiorum vero, quibus eas relinquitis, nullam curam habetis?*

TH. Apoſtolus in epiſtola ad Eph. 6. poſt eruditionem filiorum, docet etiam parentes, ipſorum officium. Debent enim parentes amare filios ſuos prout etiam ad id ipſa natura compellit, accurate fouere, diligenter cuſtodire, ab initio conceptionis vſque ad robuſtam ætatem. Debent filii lacte nutriri materno, non alieno. Ex hoc enim fit, vt & mater filium, & filius matrem minus diligat, vt pote generatione tantum & non lactatione ſciens ſe eſſe filium. Sara Gen. 21. Anna Samuelis 1. Regum 1 Mater Macchabeorum 2. Macchab. 7. & ipſa Dei genitrix proprios filios lactaſſe leguntur. videmus vt in ouium tam copioſo numeroſoque grege, è ſtabubilis exiliens agnellus, matris ſuæ continuo percipiat vocem ad eamque properet, atque lactis fontes proprios recta petit, mammilliſque maternis contentus ſit, etiamſi vbera modico lacte ſint diſtenta, quem proinde mater ipſa, inter tam multos numeroſoſque agnos, cum internoſcit, vt proprium. Et non videris quomodo herbæ ex humore naſcuntur & creſcunt? Ad hunc etiam modum homines ex parentibus generantur, & lacte matrum nutriuntur & creſcunt. Humor ſiquidem de radicibus aſcendit in herbam, de herba autem non reuertitur ad radices, ſed ſurſum tranſmittitur ad ſemen, ſic & amor de parentib. deſcendit in filios, de filiis autem non remittitur ad parentes. Ideo parentes quidem diligunt; ſed non ſic diliguntur à filiis. Parentes (inquit Ariſt. *8 Eth. capit. 12.*) diligunt natos, vt aliquid ſui, nati vero parentes, vt aliquid ex illis. Debetur præterea & liberis à parente ſecundum naturalis amoris affectum ſuſtentandæ vitæ prouidentia ſiue prouentus. Parentum n (inquit Apoſtolus *2. Corinth. 12.*) eſt theſaurizare, ſiue recondere liberis, vt præter hoc quod ad vitam illos genuerunt, etiam viuendi ſubſidium ſubminiſtrent. Quippe profecto à parentibus præſtatur liberis non ſolum in redditibus annuis aggregandis, verum etiam cum eos curant artibus imbui liberalibus, in quibus vitam tranſigere queant. Quapropter male agunt illi, (inquit Auguſtinus *Epiſt. 199. ad Diciam*,) qui filiorum ſuorum neglecta prouiſione, bona ſua diſſipidant: aut tam multa extraneis conferunt, vt filios ſuos ſuſtentaculis huius vitæ nudent, aut illos ſine cauſa exhæredant. Baſilius in Hexam. Hom. 9. *Ille quoque pater* (inquit) *naturam ſuam adulterat, qui ob ſecundarum nuptiarum ſocietatem priorum obliuiſcitur filiorum.* Et deteſtabilis

eſt eorum negligentia, qui nulla arte ad conquirenda vitæ præſentis ſubſidia, filios ſuos pauperes inſtruunt. Itaque procreantur filii à parentibus, non quidem vt negligantur, ſed vt inſtruantur. Qui (inquit) Apoſtolus *1. Timoth. 5.* ſuorum maxime domeſticorum curam non habet fidem negauit, & eſt infideli deterior. Debent ergo parentes filiis diſciplinam, hoc eſt, eos erudire debent, in recta fide & Chriſtianis moribus: Vos patres (inquit Apoſtolus ad Epheſ. 6.) educate filios veſtros in diſciplina & correptione domini: Et ſapiens Eccleſ. 30. *Qui docet filium ſuum, laudabitur in illo: & in medio domeſticorum in illo gloriabitur, mortuus eſt pater, & quaſi non eſt mortuus: ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe.* Duo namque ſunt in nobis corpus & anima: vtrumque in ſuis liberis parentes curare debent, quoniam vero anima præſtantior eſt corpore, animæ curam inprimis habere oportet. Eſt anima pueri inſtar tabulæ raſæ, in qua nihil eſt depictum, & inſtar naſcentis virgulti, quod poteſt ad quodlibet flecti: facile igitur erit huiuſmodi animo vitia, vel virtutes inſerere, quas retinebit ad ſenectam vſque. Adoleſcens iuxta viam gradiens, etiam cum ſenuerit non recedet ab ea. *Prouer. 22.* Et poeta dicit:

Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem Teſta diu.

Optimum ergo foret à teneris annis puerum aſſueſacere pietati. Eſt enim puer (teſte Platone Dial. 7 de legibus) omni beſtia intractabilior: nam cum prudentiæ fontem non habeat, obſtinatiſſimus, acerrimus & petulantiſſimus omnium beſtiarum, ideo multis quaſi frenis vinciendus eſt. *Ariſt. lib, 8 polit. cap. 3.*

Educatio.

PH. Sola nimirum educatio abſoluit id quod parentes imperfectum reliquerunt. Imo ſi vera fateri volumus, plus ad virtutem diſciplinamque omnem conſequendam Educatio quam parentum generatio confert. A parentibus enim, quod natura neceſſe eſt, progignimur, ab Educatione vero libero quodam inſtituto reformamur. Illi nudos omnino nos in lucem abiecerunt, hæc omnium virtutum atque honeſtatis cultu ornatos nos reddendos ſuſcepit. Illi corpus veſtimentis, hæc animum ſapientia induit: Ab illis animum quidem accepimus, ab his animum vere animum poſſidemus. Illi homines nos inhumanos quodammodo procrearunt; hæc homines vere humanos ex nobis r fingit atque reformat, ſola itaque Educatio atque inſtitutio id præſtat, quod nec Natura, nec parentes, nec animus ipſe per ſe præſtare atque efficere poſſit.

EQ. Mos educationis pro ratione gentium ac linguarum admodum variat. Id quod præter alios Alexander Sardus *lib. 1. de moribus gentium.* Laconica

nica breuitate attingit. Galli, inquit, liberos, antequam adoleuerint ad ſe venire non permittunt. Perſæ patres non eos ante quadriennium vident, qui nec in conſpectu matris ſedent, niſi illa permittente. Docentur vſque ad 17. ætatis annum mores optimos, iuſtitiam, temperantiam, mittereque ſagittas: inde ſeptem, vel octo annis, (non à Strabone differt Xenophon) ſeſe in armis atque venatione exercent, mox milites ſunt vſque ad quinquageſimum annum, quo redacti inter ſeniores domi manent Remp. Adminiſtrantes: Palam ſpuere, vngi, meiere aut huiuſcemodi alia facere dedecus eſt. Lacedæmonii ſeptennes diuidunt in claſſes, quibus fortior prudentiorque præeſt, qui dicitur εἴρην. is pueris in furto deprehenſos (Spartæ enim pueris licet furto obſonia parare,) caſtigat, canere iubet alios laudes eorum qui fortiter pro Sparta occubuerint, alios eorum vituperationes, qui id recuſaſſent, propoſitas alias quæſtiones ſoluere in gymnaſiiſque exerceri, ludicra curabant quinque Bidiæi. Literas diſcebant pro neceſſitate, ſed eorum diſciplina tolerantia laborum erat & arma. Natu maioribus cedunt de via, & aſſurgunt, more ſumpto ab Ægyptiis. Omnibus qui iuſſerint, obtemperant, audiunt omnes qui reprehenderint, amantes maxime. Poſt duodecimum annum nudis pedibus incedunt, vnico tantum pallio ſingulis annis contenti, in thoris harundinaceis cubant, decimo quoque die oſtendunt ſe Ephoris, qui cædi iubebant, qui molliores pinguioreſque eſſent. Poſt pubertatem dicuntur ſphærei, & ſuo arbitratu viuunt. non deſcendunt in forum ante vigeſimum annum, ſed peragebant neceſſaria propinquorum opera & animantium. *Hæc Sardus.* Cæterum cum ex Alexandro Sardo me allegantem vos videam attentiores, non moleſtum vobis, vt opinor erit, ex eodem plura huius generis ſi allegauero. Is autē *li. 1. de morib. gentium ca.* 12. porro ita ſcribit. Alii Græci iuuenes, qui Spartani non eſſent, nobilitate & dignitate illuſtres liberalibus diſciplinis omnibus inſtruebantur, & Macedones, qui Philippi inſtituto, Regis miniſterio tradebantur, omneſque in ſingulis Græciæ vrbibus ab vno præceptore, qui & Comes erat; quod & in Italia fecere Faliſci.

Athenis vbi puberes facti eſſent, publice illis oſtendebantur omnium artium in[illegible]menta, quæ quis apprehendiſſet, illam artem tanquam inuitante natura, exercebat. Mox primam barbam comamque deponebant; id [illegible]bant Romani altero & viceſimo anno, conuiuio acceptis amicis, vini menſura quadam in templum Herculis illata, propinantes conuenientibusque, quæ dicebant [illegible]. [illegible]ures tondebant primā comam prope fluminibus, alii adduceb[illegible] D[illegible]um; primitiæ enim iſtæ fluminib. vel Apollini conſecrabantur, q[illegible] conſtent incrementa ex humore & caliditate. Capillus ipſi Deo dic[illegible] appellatur ab Æſchylo θρεπτήριος. Cutti vero

barbam

barbam, crinem & ferreum annulum non ante deponebant, quam hoſtem interfeciſſent.

Indi pueri cibum ſumpturi, adibant Gymnoſophiſtas, & referebant, eo die qua bene feciſſent: qui nihil haberet quod diceret, impranſus ad opus mittebatur. Arcades ad triceſimum vſque annum Muſicæ operam dabant, canebant pueri hymnos, Deorum laudes & heroum continentes; grandiores Philoxeni & Timothei diſciplinis inſtituti annuos ludos libero celebrabant, cum cantu & choreis: iuuenes ludos viriles: omnino apud illos turpe ignorare Muſicam. Parthi vero inprimis docebantur arcus tendere, Germani haſtam vibrare, Lucani venari: viuebant enim venatu in Syluis citra ſeruorum operam: Romani equitare & pugnare cominus: ij olim probatæ anus curæ demandabantur, quæ eorum verba & luſus obſeruaret, ne præter honeſtatem aliquid agerent; Poſtea vero ancillæ Græcæ & ſeruo pædagogo filiorum cura demandata, quare mores corrupti putantur; quod docebantur in ludis literariis, qui quondam in foro erant, ſimul etiam virgines: nam Appius Virginiæ amore captus dicitur, cum legentem vidiſſet in ludo. Inde Maſſiliam mittebantur in Galliam, Græcam vrbem Phocenſium ad ſapientiæ præcepta perdiſcenda. Adulti bullis penatibus conſecratis, repoſita prætexta, 17. ætatis anno in templo Iouis Capitolini liberalibus; die Libero patri ſacro togam ſumebant, & petebant cum amicis Deorum templa. Qui futuri Oratores erant, à patre vel propinquis ducebantur ad eum Oratorem, qui princeps in foro eſſet, quem iuuenes obſeruarent, ab eoque diſcerent eloquentiam. Primum dicturi, in forum producebantur à conſulari viro, vt ab Auguſto legimus C. & L. filios eorum tyrocinio in forum productos. Principum liberi & alii eiuſdem ætatis nobiles ſedentes veſcebantur in propinquorum conſpectu, propria & parciore menſa. Ex publico trigemini vſque ad pubertatem alebantur, propter Horatios, qui cum Curiatiis pugnarunt pro Imperio Romano, inde ius trium liberorum inſtitutum. *Hæc Sardus.*

EQ. Fabius Quintilianus (*de Oratoribus,*) veterum Romanorum ſeueritatem ac diſciplinam circa educandos formandoſque liberos, cum ſui temporis liberorum educatione atque informatione conferens, quantopere à priſtina illa maiorum ſuorum in educandis liberis conſuetudine degenerarint, oſtenſurus: *Iam primum* (inquit) *cuiuſque filius ex caſta parente natus, non in cella emptæ nutricis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat tueri domum inſeruire liberis. Eligebatur autem aliqua natu maior propinqua, cuius probatis ſpectatiſque moribus, omnis cuiuſpiam familiæ ſoboles committeretur, coram qua neque dicere fas erat, quod turpe dictu, ne-*

Educatio prana.

ctu, neque facere, quod inhoneſtum facta videretur. Ac non ſtudia modo curaſque, ſed remiſſiones etiam luſuſq; puerorum ſanctitate quadam ac verecundia temperabant. Sic Corneliam Gracchorum, ſic Aureliam Cæſaris, ſic Attiam Auguſti matrem præfuiſſe educationibus, ac produxiſſe principes liberos accepimus. Quæ diſciplina & ſeueritas eo pertinebat, vt ſincera & integra, & nullis prauitatibus detorta vniuſcuiuſque natura toto ſtatim pectore arriperet artes honeſtas, & ſiue ad rem militarem, ſiue ad iuris ſcientiam, ſiue ad eloquentiæ ſtudium inclinaſſet, id ſolum ageret, & vniuerſum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur vnus aut alter ex omnibus ſeruis plerumque viliſſimus, nec cuiquam ſerio miniſterio accommodatus. Horum fabulis & erroribus teneri ſtatim & rudes animi imbuuntur. Nec quiſquam in tota domo penſi habet, quid coram infante aut dicat, aut faciat, quando ipſi parentes nec probitati, neque modeſtiæ paruulos aſſueſaciunt, ſed laſciuiæ & libertati, per quæ paulatim impudentia irrepit, & ſui alienique contemtus. Iam vero propria & peculiaria huius vrbis vitia pene in vtero matris concipi mihi videntur. Et quæ ſequuntur.

TH. Hinc grauiſſima illa Quintiliani ac votiua exclamatio: *Vtinam*, inquit, *liberorum noſtrorum mores non ipſi perderemus: infantiam ſtatim delitiis ſoluimus, mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, neruos omnes & mentis & corporis frangit. Quid non adultus concupiſcet, qui in purpuris repit? Nondum prima verba exprimit, iam Coccum intelligit. Ante palatum eorum, quam mores, inſtituimus. Gaudemus ſi quid licentius dixerint. Verba ne Alexandrinis quidem permittenda delicijs, riſu & oſculo excipimus, nec mirum, nos docuimus, ex nobis audierunt noſtras amicitias, noſtros concubitus vident, omne conuiuium obſcænis canticis ſtrepit, pudenda dictu ſpectantur, fit ex iis conſuetudo, deinde natura. Diſcunt hæc miſeri antequam ſciant vitia eſſe, inde ſoluti ac fluentes non accipiunt in ſcholis mala iſta ſed in ſcholas efferunt.*

EQ. Extat prauæ huiuſce educationis infelix partus in hiſtoria Dionis, cui Dionyſius Syracuſanorum tyrannus male volebat, & cum aliter nocere non poſſet, Areten eius vxorem alii nuptum dedit, filiumque eius ſic educari iuſſit, vt indulgendo turpiſſimis imbueretur cupiditatibus. Nam puero priuſquam pubes eſſet, ſcorta adducebantur: vino epuliſque obruebatur, neque vllum tempus ſobrio relinquebatur. Is vſque eo vitæ ſtatum commutatum ferre non potuit, vt poſtquam in patriam rediit pater (namque appoſiti erant cuſtodes, qui eum à priſtino victu deducerent) ſe ſuperiore parte ædium deiecerit, atque ita interierit. Cui germana eſt illa hiſtoria, quæ refertur à Suida. Zeno, inquit, Romanorum Imperator, filium ſuum, admodum adoleſcentem, imperii ſucceſſorem relinquere cupiens, & dignitatibus ornabat, & corpus exercere iubebat, ad ſtaturæ incrementum. At Imperatoris proceres poteſtatem nacti fiſci affatim exhauriendi, curabant, vt adoleſcens Sybaritico luxu corrumperetur, & lenocinio ſuo, ad inſanos eum amores æqualium incitabant. Itaque vitæ ratione ad ſuperbiam & voluptatem comparata ab

omni honeſtate remotus, & iam tum arrogantiam ob expectationem Imperii, è vultu elucentem, præ ſe ferens, ſublimis incedere, & erigere ceruices cœpit, ac, vt paucis dicam, erga omnes, non alium ſe præbere, quam aduerſus ſeruos. Verum inſpector omnium rerum, & natiua, & edocta eius improbitate perſpecta, ita illum mulctauit, vt alui profluuio, multos dies, ſine ſenſu lectum inquinans, immatura ætate, rebus humanis eximeretur.

TH. Plato ſane vt huiuſmodi illecebrarum ſcintillæ, (quæ vbi flammas ſemel conceperunt, difficilime poſſunt reſtingui,) maturius extinguantur iuxta atque ſopiantur, prudens hoc dat conſilii (lib. 7. de legib.) vt nimirum poſt annorum ſex ætatem, fœminæ ab maribus diſcernantur, puerique: deinceps cũ æqualibus maribus, & puellæ cum fœminis æqualibus conuerſentur, & ad ſcientias vtrique ſe vertant. Mares quidem ad magiſtros equorum, arcuum, telorum, & fundæ, fœminæ quoque ad eadem ſi concedatur vſque ad ſcientiam tantum, & maxime ad armorum vſum. Hæc Plato prudenter ſane atq; grauiter monet. Sed quotuſquiſque eſt, qui ad illud Platonis conſilium, liberorum ſuorum educationem conformare ſedulo ac ſerio intendat.

Nutricationis vicaria malum.

PH. Prauarum huiuſmodi educationum cauſam adiuuãtem, ſeu tacito quodam naturę ductu inſtigantem dixi, vicariam illam liberorum nutricationem. Eandem nunc denuo repeto. Sæpenumero, inquam, nati infantis animus ſimul & corpus, bene ingenitis primordiis inchoatum, inſitiuo degeneriq; alimento lactis alicui corrumpitur, præſertim cum adhibetur nutrix impudica, temulenta, barbara, aut eiuſmodi malis moribus prædita, vt hodie fieri ſolet, malo cum reip. detrimento. Quo quidem argumento etiam Homerus vtitur ad arguendos mores ferinos, quod videantur tales aliti à feris:

Non eques ipſe pater fuerat tibi mehercule Peleus:
Non Thetis eſt genitrix: glaucum te protulit æquor,
Aeris & rupes: mens quod tibi dura feroxq; eſt.

Et apud Virgilium, 4. *Æneid.* Dido in Æneam:

Nec tibi diua parens generis nec Dai danus auctor,
Perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens.
Caucaſus Hircanæq; admorunt vbera tigres.

Et Ouidius cum ſæuitiam cuiuſquam increparet ait:

Natus es ex ſcopulis, nutritus lacte ferino,
Et dicam ſilices pectus habere tuum.

Vnde quotidie cernimus, nonnullos temulentos eſſe ac ſeruiles; quod ſeruam aut temulentam nutricem habuerunt. Proinde non permittat optima mater alieni lactis cõtagione filium ſuum infici: præſtetq; ſe integram parentem, optime etiam de filio meritam: quem proniorem ad referendam gratiam reddet cũ adoleuerit, ſi ſe materno lacte non defraudatum in primordiis vitæ ſuæ ſenſerit. Beneficium enim materni lactis tanti meriti fuit apud veteres, vt impe-

impetraturæ durius quippiam à filiis matres; per lac quod illis præbuerant, ſemper poſcerent: nefaſq; habebatur, niſi filios exoraſſent. Vnde Antipater Macedo crudelior habitus eſt, quod matri mortem per vbera materna deprecanti, non pepercit. Quinetiam hac ex re non modo gratiam & vtilitatem conſequitur mater, ſed voluptatē etiam peringentem. Quæ enim delitiæ iucundiores lactante filio? cuius blæſa locutio, difficilis verborum conatus, ſuauis riſus & vernacula illa feſtiuitas, omnes ſcurras ac mimos longe anteire mihi videtur.

TH. Non ſimiæ certē aut catuli ad animi relaxationem quærendi ſunt, vbi pueri repunt: quod & indicauit Iulius Cæſar: Nam cum Romæ diuites quoſdam peregrinos cerneret catulos ac ſimias gremio, magna cum oblectatione circumferre: rogauit eos, nunquid eorum coniuges liberos parerent? qua voce oſtendit, nullas alias delitias quærēdas eſſe, vbi filii adſint. Cæterum ſolent nonnullæ venenis peſſimiſq; medicamentis ſanctiſſimum illum fontem, humani generis educatorem areſacere, non ſine periculo aduerſæ etiam valetudinis: quo venuſtæ magis eſſe videantur, & amatoribus gratioſiores fiant, quo ſane quid matronas magis dedeceat, non video.

PH. Hoc eſt quod antea dixi, pia mater ne de cerebro per liberorum exuctiones eximatur, metuentes, duram interim matrem in duplo ſuperinducunt. Sed faciant id muliebri arbitrio. Sara equidem ſummi illius Patriarchæ Abrahami vxor ſancta, plus quam trecentos, domi ſuæ alebat atque in obſequio ſuo habebat ſeruos, totidemque ſeruas, neque tamen cuiquam illarum filioli ſui Iſaaci vicariam illam lactationis demandabat prouinciam, qnin propriis ipſum quantumuis annoſa admodum adeoque ad infantulorum lactationem, per naturam ineptior, lactauit vberibus. Cæterum dici vix poteſt, quantum conferat ad ingenii formæq; ſimilitudinem, lactis alimonia: quod quidem vel ex brutorum lactatione vicaria cernere licet. Nam ſi hædi ouium lacte aluntur, vel agni caprarum: in his lanam duriorem creſcere, in illis autem capillum teneriorem, conſtat. Ac ſane Regulæ vicem apud quamplurimos rerum gnaros ſermo hic obtinet: *Degenerant à parentibus, qui alienæ nutrici traduntur.* Neq; id abs re eſt. Sanguis enim ille opifex humani generis in penetralib. nato puero maternum pectus irrigat: & ſpiritu ac colore confotus albus fit: alimoniamq; ſimilem illi lactenti puero præbet, quā paulo ante in viſcerib. tradiderat. Quibus ex rebus ſic ſimilis plerunque matri partus oritur: vt propter ſemen ipſum, in quo maior eſt potentia, patris ſimilitudinem ducit.

EQ. Ingens ſane eſt amoris incentiuum lactationis beneficium. Hinc Marci Catonis vxor cum peperiſſet, & ita proprio lacte nutriret infantem, frequēter quoq; ſeruorum pueros admouebat mammæ, quo beneuolos eos ex educationis conſortio erga filium redderet, quod allegat Greg. Tholoſ. *lib. 14. de republ. cap. 4.*

PH. Cre-

PH. Credibile eſt, ἄστοργον illum rigorem ſimul & immorigera liberorum ingenia apud illos, ſtres etiam ſæpenumero familias ex violenta iſthac parentum & liberorum ab inuicem diuulſione emergere. Sophitæ (inquit Curtius *lib.8.hiſt.*) genitos liberos non parentum arbitrio tollunt aluntq́; , ſed eorum, quibus ſpectandi infantium habitum cura mandata eſt. Si quos ſegnes aut aliqua membrorum parte inutiles notauerūt, necari iubent. Sophitarum mores verbis improbauimus. Vtinā vero nō ipſo opere quandoq; exoſcularemur, dum non tantum nullam omnino animæ liberorum noſtrorum habentes rationem eo, vbi præſentiſſimum animarum diſcrimen incurrunt, ſæpenumero detrudimus atque mancipamus, ſed etiam corporis iuxta atque animæ perniciem diris execrationibus haud raro imprecamur.

EQ. Detruſionem illam cum præſentiſſima animarum pernicie coniunctam, quam innuis, nunquam probaui, ſed vna tecum execror. Ac dolendum ſane eſt, reperiri in tanta verbi diuini luce, qui corporum duntaxat filiorum ſuorum curam diuinitus ſibi demandatam arbitrantes, imo non arbitrantes ſolum, ſed palam dictitantes, cuiuſuis obſequio, dummodo id lucroſum ſit, liberos ſuos mancipant. Horum nimirum Deus venter eſt. Ad aſtorgiam vero quam dicis, quod attinet, diſtinguendum eſt inter aſtorgiam & rigorem. Non enim omnis rigor aſtorgia eſt; ille enim ſæpenumero neceſſario adhibetur, neque tamen omnis ſubito στοργὴ ex animis parentum concidit. Extat in Horologio principum, fol.440. quod Claudius Imperator proprium filium, eo quod monile aureum ipſi clam ſurripuiſſet, à ſucceſſione regni penitus excluſit, quinetiam præceptorem huius furti conſcium decollari iuſſerit, cæteroſque eius colluſores in exilium omnes eiecerit. Maiorem (inquiens) coronam princeps vitia ex domo ſua exterminando, quam hoſtes ſedibus eiiciendo promeretur. Rigor hic fuit; aſtorgiam, iuſtitiæ rigorem ſi ſpectes, haud dixeris? Sic Ariſtippus cum degeneres filios adeo negligeret, quaſi ex ipſo nati non eſſent, accuſatus à quodam, qui ſeueritatem eius improbabat: *Annon*, inquit, *& pituitam & pediculos è nobis natos, velut inutiles procul à nobis abiicimus?* Senſit Philoſophus eos nequaquam habendos pro filiis, qui a parentum & maiorum ſuorum laude dignis virtutibus degenerarent. Extat ſuperioris quem dixi rigoris etiam exemplum in Iunio Bruto. Is enim filios ſuos tyrannidi fauentes, comprehenſos, ipſemet pro tribunali ſedens interrogauit, dicens: Quid vos ad crimina hæc? Vbi ter interrogati nihil reſponderūt: Iam reliquæ, inquit, veſtræ ſunt partes. Eorum deinde ſupplicia fixis oculis eſt intuitus. Exuit patrem, vt conſulem ageret: orbuſque viueret, quam publicæ vindictæ deeſſe maluit, *Liu.lib.2. Valer.Max.lib.1.cap.8.* Et A. Fuluius filium ingenio, literis & forma florentem, quoniam in Catilinæ caſtra propetabat, ex itinere retractum occidit, dicens: Ego te non Catilinæ aduerſus patriam, ſed patriæ aduerſus Catilinam genui, *Eraſ.lib.6.apoph.*

Parentum erga liberos rigor.

PH. Con-

PH. Congruit id cum lege diuina, quæ extat aduerſus contumaces, Deut. 21. *Si genuerit homo filium contumacem & proteruum qui non audierit patris ac matris imperium, & coercitus obedire contempſerit, apprehendent eum, & ducent ad ſeniores ciuitatis illius, & ad portam iudicii, dicentq́, ad eos: Filius noſter proteruus & contumax eſt, monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuiis: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatur malum de medio veſtri & vniuerſus populus audiens pertimeſcat.*

TH. Audiamus tamen deſuper etiam D. Paulum Apoſtolum: *Patres*(inquit) *Epheſ. 6. nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros, vt non puſillo animo fiant.* Moderatum igitur debet eſſe parentum in filios imperium; qui ſi quando delinquunt, ſic eos obiurgent, vt correptos malint quam punitos.

Peſſime vero agunt parentes, qui filiis etiam leuiſſimis de cauſis maledicunt, ac dira imprecantur. Fit enim haud raro, vt eiuſmodi imprecationes inſperatum ſortiantur effectum, in ipſorumq; adeo redundent perniciem.

PH. Diræ parentum nunquam ſunt irritæ: ſed triſtes calamitates liberis accerſunt. Quinetiã paterna aut materna maledictio, etiãſi ſit iniuſta, nõ tamen eſt contemnenda. Imo ſolam & parentũ indignationem inauſpicatam eſſe, ac non raro infortunium afferre compertum eſt. Et de hoc extat verſus memorabilis, qui Orpheo tribuitur: *Parentum imprecationes.*

δειναὶ γὰρ κατὰ γαῖαν ἐρίνυες εἰσὶ τοκήων, id eſt:

Valde grauant natos diræ & maledicta parentum.

Sunt enim diræ iſtæ quaſi furiæ, quæ exigunt pænas à liberis immorigeris & contumacibus: quando enim parentibus ſunt cauſa mœrorum & ſollicitudinum: tunc ſunt vltrices iſtius inobedientiæ.

Vidimus, inquit Melanthon *in locis Manlii*, hic quandam matrem ducentem ſecum miſerrimam puellam obſeſſam à Diabolo. Hoc mater confeſſa eſt filiæ accidiſſe ex imprecatione ſua. Cum enim dixiſſet ad illam: Inuolet in te Diabolus; ſtatim eadem hora actam eſſe in furorem. Et noſtra accidit memoria Neoburgi, vt mater filio ſuo dirum imprecans exitium, irata in hæc verba prorumperet: Vade, faxit Deus, vt viuus ad me nunquam reuertaris. Eodem die adoleſcens frigidas ingreſſus aquas, ſubmerſus eſt. Et Mediolani contumax & impius filius, porrectis digitis, oreque oblique intorto, contumelioſe matrẽ irridebat. Mater grauiter filio ſuccẽſens, Vtinã, inquit, in mala cruce ſic os intorqueas. Diebus parum multis elapſis, filius iſte in furto deprehẽſus, crucis ſupplicio damnatur: vbi cũ per ſcalas ſubueheretur à carnifice, viſus eſt pari modo, quo matrem irriſerat, os ſuum intorquere. Noui ego homines (inquit Olaus Magnus) adhuc ætate mea, paterna benignitate excluſos: qui continuo omnem infelicitatem, inopiam, calamitatem, & infamiam ſunt experti. Extat etiam in vetuſtis exemplis imprecatio Oedipi. Imprecatus is fuit Eteocli & Polinici filiis, ex inceſtu ſuſceptis, vt ſtricto gladio diuiderent hæreditatem

E pater-

paternam; atque hi etiam paulo poſt mutuis vulneribus conciderunt.

TH. Sane Fribergi oppido Miſniæ adhuc conſpiciuntur veſtigia, in quibus ſtetit ſuperioribus annis filius contumax aliquot annos, neq; viuus loco moueri poterat, donec peſte moreretur. Huic pater, prouocatus ab eo ad iram, imprecatus fuerat, vt quamdiu viueret illo in loco immobilis ſtaret. Viuūt adhuc huius rei tragicę oculati teſtes; quorum quidem ipſum filium immorigerum viuum quidam veſtigia pedum mortui, in ædiculis parentis imprecatoris, in pauimento ligneo impreſſa, vbi is ni fallor, per ſexennium ſteterat, & pulpitum, in quo ſe brachiis; inclinare potuit, viuo adhuc parente imprecatore, viderunt; atteſtanturq; animaduerſum eſſe, parētem illum, alioquin bonum & ſimplicem hominem, admodum fuiſſe perturbatum, ſi quis locum illum, ex ſua imprecatione inconſulta, filio fatalem, videndi cauſa, cubiculum ingreſſus eſſet; quare eum veſtigia illa pedum & pulpitum libenter & cupide amouiſſe, ſi non illi à magiſtratu, vt teſtimonium perpetuum, huius memorabilis, licet tragici facti, extaret, hoc interdictum eſſet.

EQ. Non mirum eſt, parentes ſæpenumero, quando deploratam liberorū, quos adeo impenſe educarunt, vident inobedientiam, admodum indignari, & cum indignatione in diras quoque execrationes prorumpere. Quę quidem execrationes excuſationem quandā mereri poſſunt. At vero execrationes, quę haud raro à parentibus malitioſis euomūtur in fœtus ſuos nondum in lucem editos, nullam omnino patiuntur excuſationem; quales ſunt quæ euomuntur per iram impatientiamue, aut etiam ſæpenumero à grauidis in prætenſam veritatis atq; innocentiæ. Prioris extat exemplum apud Wierum libr. 4. cap. 18. de præſtig. dæmonum, quod contigit circa annum Domini 1575. in Geldria, de quo ſic Wierus: Quidam inquit, non obſcuri nominis, Regi Hiſpaniarum apud Geldros militans, quum è familia nobili honeſtam duxiſſet coniugem, quam & durius tractabat, intelligeretq; tandem ipſam vterum ferre, indignanter veluti ſiniſtre precatus, ait illi: Tu infernalem geſtas dæmonem, quem gladio confodiam. Non longe poſt filiolum genuit, dimidia corporis inferioris parte bene formata: verum ſuperior pars lituris rubris & nigris fœda apparuit, oculis in fronte locatis, ore rotundo, nigro, tetro, vt Satyrus, auribus longis veluti canis venatorius: in vertice duo cornua nonnihil intorta, quæ manibus contrectata reddebantur ſanguinea.

Poſterioris exemplum recitat D. Ioach. Camerarius recenſente ex ipſius Ioachimi ore, Phil. Camerario: Nuper, inquit, apud Illuſtriſſimum Principem VVilhelmum Landgrauium Haſſiæ, vidi puerum mutum & ſurdum, adeo ingenioſum, vt mirari eius ſolertiam in exequendis rebus ſibi commiſſis non ſatis potuerim: ſiquidem ex vnico nutu mox deprehendere is certo potuit, quid Princeps & alii vellent. Landtgrauius cum ita me admirabundum videret, Ecce, ait, mutus ille, quidquid inter ciues & aulicos noui accidit, quā-

pri-

primum reſciſcit, id omne, qualecunque ſit, ſuis geſticulatoriis notis dexterrime indicare ſolet. Sed audi præterea inſigne diuinæ iuſtitiæ exemplum. Mater eius furti fuit accuſata, quæ cum videret, ſe alio modo purgare crimen non poſſe, confugit ad imprecationes, cumque eſſet eo tempore grauida, vt maius pondus verbis ſuis adderet, inter alias imprecationes dixit: ſi vera eſſent, quæ illi obiicerentur, ſe optare, & à Deo petere, vt fætus ille, quem geſtaret vtero, in lucem editus, ne verbulum proferre poſſet, ſed dum viueret, mutus maneret. Quod poſtea, vt vides, factum eſt, & ipſamet ſeſe ſuis imprecationibus prodidit, furtoq; periurium adiecit; quę enormia delicta etiam in filio fuere punita.

TH. Imprecationes huiuſmodi, quam dira in imprecantium animis, præſertim quando infelici ſe produnt effectu, poſt ſe relinquant ſpicula, facile eſt coniecturari. Proinde ab huiuſmodi imprecationibus, ſi modo ſaluam volunt habere (id quod omnino debent) filiorum ſuorum ſalutem, abſtinere cumprimis parentes decet, quippe qui ex mandato diuino theſaurizare filiis ſuis non iram, non maledictionem, ſed fauorem, ſed benedictionem iubentur.

PH. Sed & in hac ipſa theſaurizatione, quam aliunde æſtimant, identidem vt plurimum peccant. Suo namq; ſe ſatisfeciſſe muneri autumant, quando liberis (quod etiam paulo ante eſt à nobis dictum) theſaurizant magnam opum vim. Vidit id iam tũ olim Crates ille antiquus, quem allegat Plutarch. Quamobrem etiã, cum in altiſſimam turrim conſcendiſſet, (ſi liceret) vociferaturum ſe aiebat: *Quorſum ruitis homines, qui omne in comparandis pecuniis ſtudium facitis, filiorum vero quibus eas relinquetis nullam ſane curam ſuſcipitis.* θησαυρίζειν.

Quibus congruit, quod Socrates apud Xenophontem: *Qui filiis, inquit, multis opibus proſpiciunt, vt autem boni & egregii euadant, negligunt, ſimile quid agunt equos alentibus, quos belli diſciplinam non docent, multum vero pabuli exhibent. Sic enim equos habituri ſunt pinguiores, ſed rerum, quas præſtare oportebat, imperitos. Eodem modo peccant, qui filiis agros multos comparant, ipſoſmet vero negligunt. Poſſeſſiones enim magni pretii æſtimationem habebunt ipſi autem viles erunt, cum contra oporteret cuſtodientem re poſſeſſa pretioſiorem eſſe. Itaque ſi quis filium magni pretii hominem effecerit, quamuis paucas opes ei relinquat, multa tamen largitus eſt. Animus enim facit, vt res multæ aut paucæ appareant: quippe bono quicquid poſſidet, moderatum eſt: rudi autem & inepto modicum.*

EQ. Vanæ ſunt eiuſmodi parentum curæ; aitque Plutarchus, videri ſibi patres huiuſmodi haud aliter facere, quam qui magnam calceorum curam gerant, cum interim pedes ipſos, quibus illi deſtinati ſunt, parui pendant.

TH. Vanitatis huius exempla paſſim in hiſtoriis, imo in quotidiana experientia obuia ſunt. Quanto opes fuerunt Darii regis Perſarum, qui

 ab A-

ab Alexandro Magno victus, & in fuga à Beſſo proditore interfectus eſt? Sed huius opulentiæ poſſeſſio non ad poſteritatem Darii, ſed ad Macedonas tranſlata eſt. De regno Alexandri Magni inquit Daniel cap. 11. *Diuidetur in quatuor ventos cæli, ſed non in poſteros eius, neq; ſecundum potentiam illius qua dominatus eſt, lacerabitur enim regnum eius & in externos.* Quis M. Craſſo ad rem attentior? quis locupletior fuit? Hic vero vna cum filio, quem hæredem fore ſperauerat, à Parthis interfectus eſt.

PH. Nihil itaque vanius eſt, quam omni cura & cogitatione in id incumbere, vt liberis amplum patrimonium tradatur: cum nemo hominum ſciat vtrum fortuna ſit ſui ſimilis manſura vſque ad veſperam. Obtemperandum potius Regulæ à Chriſto traditæ: *Quærite primum regnum Dei, & cætera adiicientur vobis.*

TH. Sunt huiuſmodi parentum, bonis aliorum tantopere inhiantium, liberi omnibus exoſi. Hinc etiam fit, vt quemadmodum ſcorpionis filium, quicunque aſpexerit, metuit, ne vbi per ætatem licuerit, patris venenum imitetur. Sic etiam & ex te deſcendentes liberos, vt paternæ iniquitatis hæredes futuros, priuſquam ad ætatem veniant, omnes cauebunt, illiſque inſidiabuntur. Male parta præterea male dilabuntur, & ad filios tranſmiſſa, non ſubſiſtent: ſed eo, vnde parta ſunt, reuertentur. *Theſaurizat,* inquit Pſalmiſta) *& neſcit cui congregabit ea.* Filius namq; eorum eſt ſæpe occaſio, quæ cumulantur: quæ tamen deinde, aut furis rapacitas, aut paraſitorum ſycophantarumque nugæ, ſiue hoſtium prædæ diripiunt, aut fames, aut peſtis, aut ignis graſſando abſumit.

PH. Eſt mirum hæc profunda illa vanitatum vanitas, quam tantopere, ipſa rerum experiētia edoctus exagitat rex Salomon regum omniū, qui vnquam vixerūt ſapiētiſſimus, dum homo, qui Dei ipſius munere gratioſo iudicio valet atque diſcretione, minus quam trium aut quatuor annorum puer temperare ſibi, ſollicitamque cordis intemperiem cohibere poteſt; quo fit, vt liberorum cauſa quiduis ſubeant, imo ipſum decorum atque honeſtatem ſæpenumero proſtituant.

Parentum nimius in liberos amor.

EQ. Ptolemæus certe primus Ægypti rex, tametſi adhuc proſpere ageret, & optima frueretur valetudine, lubens tamen ac ſponte imperio ſeſe abdicauit, filio natu minori, regno ceſſit, & inter vigiles eius numerari voluit, ſe Regis patrem quam Regem malle appellari dictitans.

Æneas Sylvius Hiſtor. Bohem. *cap.* 33. de Carolo IV. indignum hoc Maieſtate Cæſarea tradit: Illud quoq;, inquiens, nomini Caroli IV. non paruam inuſſit maculam, quod Wenceſlaum ex filiis ſuis natu maiorē in Imperio ſibi ſucceſſorem adhuc viuens ordinare conatus eſt, idq; pecunia. Nam cum principes Electores haud facile ad eā rem trahi poſſent; quod virtute obtinere nō potuit, pretio cōparauit, promiſſis cuiq; Electori centū millib. aureis. Quos cū præ-

præſentare nõ poſſet, publica illis Rom. reip. vectigalia obligauit, perpetuum imperij malum. Hinc Romana poteſtas ad nihilum redacta, nec poſthac extollere caput imperium potuit, cum principes Electores omnia ſibi retinerent: Imperatoremque iureiurando adegerunt, ne pignora reuocaret. *Hæc Syluius.*

PH. Ego ad vetuſtiora rurſus tranſeo. Rariſſimum profecto Seleucus, qui Alexandro mortuo Syriæ præfuit, lateque plurimis imperauit populis, paternæ charitatis in filium præbuit exemplum. Is ex Apamea vxore filium ſuſceperat Antiochum. Ea mortua, Stratonicen duxit. Cuius amore captus cum eſſet Antiochus, tacitus mœrenſque, hinc pudore, illinc amoris conficiebatur impotentia. Qua è re lethalem contraxit morbum, qui eo erat periculoſior, quod eiuſmodi affectus medicis erat incompertus. Eraſiſtratus igitur inter omnes, qui ægroto aſtabant & primus, & ſolertiſſimus medicus, cum adoleſcentis corpus ſyncerum videret, nulliſque illud malignis vexari humoribus, ægritudinis cauſam ad ægroti animum referre ſecum cœpit: decreuit igitur aſſidere Antiocho, & ad ſalutationem, ingreſſumque ſingulorum intra cubiculum illius notare commotiunculas. Permultis igitur diuerſi generis quotidie eum inuiſentibus, cum in illorum ſiue aditu, ſiue abitu, non oris, non venæ ſpiritalis, ſignum aliquod commotionis appareret, ſed iaceret Antiochus mœſtus, langueſcenſque, ac ſemitorpidus, nec tamen ipſe ab incepto deſiſteret, continuaque animaduerſione, deprehendit tandem, & dum cubiculum ingrederetur, & dum languenti aſſiſteret Stratonice, intingi rubore Antiocho faciem, venamque ſubſilire, ac corpus ipſum vigorem reſumere, confeſtimque abeunte illa labaſcere, ſpiritumque ipſum concidere. Idque cum non ſemel animaduertiſſet, vt erat naturæ ſciens Eraſiſtratus, ſenſit hinc amorem morbi eſſe cauſam, illinc pudorē, ac paterni tori reuerentiam, atque infamiæ metum, hancque inter contentionem, affectuumque concurſationem, tacitum illum, languentemque tabeſcere, atque occulta cura confici, pudore, metu amore, deſperationeque obluctantibus. Huius igitur rei tam occultæ & raræ deprehenſio, quanta in Eraſiſtrato ineſſet ingenii vis, quam magna etiam mentis, intelligentiæque eius ſiue prudentia, ſiue ſagacitas, aut perſpicientia, rariſſima quadam cum admiratione omnium declarauit. Sed inuenta morbi cauſa, longe maior prudentia eius extitit, comparandis atque adhibendis remediis adeo difficilibus, cum ea quæ amaretur, patris, & amantiſſimi quidem patris eſſet vxor. Itaque multa ſecum animo cum agitaſſet, tandem his Seleucum eſt aggreſſus: Compertam habeo rex morbi cauſam, amorem ſcilicet muliebrem. Verum quam deamat filius, ea eſt, vt deſperandum ſit illi poſſe ea potiri. Ad ea rex: Dii, inquit, boni, quæ nam hæc eſt mulier, quam ſi minus donis, at certe coniugio, & parte regni etiam potiſſimum in dotem tradita, traducere ad voluntatem filii, & eius quidem vnici ne-

quamus? quando nihil eſt, quod non libentiſſime pro eius ſim ſalute præſtiturus. His auditis Eraſiſtratus, regem cum vidiſſet maxime incenſum: Atqui, inquit, ô rex, ne diutius fruſtrere, mea eſt vxor, filius quam deperit tuus. addiditque & verbis vultum quam aſpernaciſſimum. Tum Antiochus precabunds: O amiciſſime Eraſiſtrate, medicæque facultatis cumprimis experiens, quando ad eximiam rerum cognitionem ſummam etiam bonitatem adiunxiſti, nonne vno tempore & patris ſenis miſerebere, & vnicum filium tali ingenio prædıtum, tantique imperii ſucceſſorem arte tua, tuo item beneficio, munereque in vitam reſtitues, an paſſurus es per ſummam etiam iniuſtitiam tabeſcentem illum confici, eiuſque rei deſiderio, quæ in manu tua eſt, miſerabiliter expirare & emori? Ad hæc aliaque tum precum, tum pollicitationum plena, perinde ac indignaretur Eraſiſtratus, vim ſibi regem afferre velle, videlicet ô Seleuce, tuam ſi eam filius amaret vxorem, eſſes illi traditurus? Ad ea benigno vultu rex: Et vxorem, inquit, & regnum. Sed tu iniuſtior, qui cum & morbum deprehenderis, & morbi cauſam, ſitque penes te vnum remedium, tamen & patrem vna & filium eadem opera velis perdere, peruetus noſter cum ſis & amicus, & medicus. Tum rurſus Eraſiſtratus: Ne tu rex maxime, qui me iniuſtiorem vocites, iureiurando affirmaueris tuam te vxorem, quamuis & vnico, & chariſſimo nato traditurum. ſi ob eius amorem is iaceret, vt quidẽ de meæ iacet, quod vides, quam grauiſſime. Hic rex cum & per regiam fidem, & per deos immortaleis iuraſſet pro Antiochi ſalute, quem vnicum haberet, eundemque continentiſſimum pariter, ac maxime prudentem cognoſceret, animo quam libentiſſimo, vxorem ſe illi ſuam eſſe conceſſurum, facturumque longe etiam maiora ſalutis illius ergo. Tum Eraſiſtratus, regem cum cerneret nihil ſimulanter loqui, verum ex animi ſentẽtia, compoſito admodum ſermone, & qua opus erat, adhibita prudentia, rem omnem patri ſic aperuit, vt hoc cognito Seleucus lætatus fuerit mirificum in modum: quodque reliquum in autoritate ſua intelligeret collocatum, operam primo adhibuit, vti filio vxorique à viris grauiſſimis maximæque autoritatis connubium perſuaderetur. Quo ab vtroque impetrato, conuocatis vndique amicis dynaſtiſq; ac ducibus exercitus, orationem huiuſmodi ad illos habuit. Senem eſſe ſe, ſuamq; ætatem indigere nepotum præſidiis, minime vero paſſurum, tantum ſe imperium ſua præſertim vnius culpa, Macedonum è iuriſdictione ad alias manus ditionemque prolabi. Hiſque, atque aliis in eam ſententiam explicatis, de nuptiis filii & parte regni ei permittenda, quid decreuiſſet, aperuit, ſummaque cum lætitia & amicorum, atque exercitus voluptate nuptias celebrauit.

EQ. Conuenit hoc propemodum cum illo Alexandri; is namque delato ad eum, aliquid ſorori cum formoſo iuuene interceſſiſſe, non excanduit, ſed ait: permittendum illi quoq; nonnihil frui regno. *Plut. in polit.*

TH. So-

TH. Solent parentes in maſcula, vt pote ſexus perfectioris, ſobole potiſſimum fiduciæ ac ſpei ſolent reponere. Hinc cum Eua exclamaret: *Acquiſiui, ſeu poſſedi virũ à Domino, ſeu virum Domini*: exprimitur hac Euæ exultantis animæ lætitia materni pectoris, & fœcunditatis ſuæ primitias: quod vidit primum hominem in mundum natum: cum quidẽ perpetua ſterilitate & interitu digna fuiſſet: itemq; ob maſculam, vtpote ſexus perfectioris, ſobolem editã.

PH. Fuit hic quidem Euæ affectus erga recens natum filiolum abſque peccato. At Seleuci illius affectus cum grandi peccato fuit coniunctus; quippe huiuſmodi indulgentiam quomodocunq; etiam palliatam ipſa ſanguinis neceſſitudo, quæ hic omnimodo concurrit, minime admittit. Atque hinc etiam plerunq; fit, vt procerum liberi propter eam quam experiuntur, indulgẽtiam parentum, ſibi quoq; & cupiditatib. ſuis indulgeant, ſuo & parentum & reip. interitu. Indulgentia n. ſecũ trahit contemptũ diſciplinæ: contẽptus diſciplinæ parit audaciam: audacia confirmat libidinẽ quiduis agendi: libido illa miſerabile accelerat exitium. Horũ dictorum veritatẽ exhibet libidinoſa temeritas Sichem, quippe quæ ſibi pariter ac ſuis exitioſa fuit. *Gen* 34 Atq; hæc ipſa libidinoſa Sichemi temeritas, etiam patris ipſius Hemor indulgẽtiam arguit. Niſi enim adoleſcens hic potens ac nobilis indulgentiſſime à patre habitus eſſet, tantum facinus non admiſiſſet in vicinũ & hoſpitem virum ſanctũ: in puellam ſimplicem & innocentem; in familiam denique ſuam, quæ virtute exornanda erat, & cuius defenſione tuta eſſe debebat pudicitia. *Indulgentiæ fructus infelix.*

EQ. Tanta eſt inſuper parentum erga liberos amor atq; indulgentia, vt nunquam fere iudicib. de filiorum capite ſtatuere, ſi poſſint permittant. Quã difficile eſt, inquit Seneca, patri membra ſua ſibi amputare? quæ ſuſpiria ducit, ſecando? quoties amputata luget? quoties eadem reſtituere conatur. Cõtigit (inquit Bodinus *lib. 1. de republ. cap.* 4. anno 1565. Caſtilione, patrem à filio, quem leuiter caſtigare vellet, lethale vulnus accipere. Pater metuens, ne filius à magiſtratu comprehenſus capite lueret: ad extremum vſq; ſpiritũ cohortari non deſtitit, vt fuga ſaluti ſuæ conſuleret. Iudices comprehenſum & confitẽtem pedib. è ſublimi trabe aliquandiu pendere, graui ſaxo ad collum alligato, deinde viuum flãmis comburi iuſſerũt. Ac paulo ante in agro Toloſatũ mater quædã omnes filii contumelias, verbera, iniurias prius perpeti maluit, quã filium accuſare apud iudicẽ: qui ad extremum re turpiſſima cõmotus, quod ſc. filius in matris cibarium ventrẽ exoneraſſet, pecunia mulctatũ relegauit: qui cum prouocaſſet ad curiam Toloſatẽ: iudices iniq; iudicatum reſciderũt: hominem perditum viuum cremari iuſſerunt; matre miſerrima querelis legũ ac iudiciorũ atrocitatẽ incuſante & cõmiſerationẽ iudicũ nequicquã implorãte.

PH. Non mirum iſthæc parentũ erga liberos indulgentia, incentiuum eſt liberorũ, quam deinceps ẽt erga ipſos parentes vſurpãt atq; exercent, tyrãnidis exempla ſunt in hiſtoriis obuia. Extat in Horologio principum, *fol.* 84. quod

Belſa-

Belſazar cui plurima pater indulſerat, patrem Nabuchodonoſorem in trecenta fruſta ſecari, & totidem falconibus deuorandum obiici iuſſerit. Et de Neronis matre proditum eſt, cum prædictum fuiſſet, Neronem factum Imperatorem, occiſurum matrem; Occidat, inquit, modo imperet; quæ quidem vox nimiam matris erga filium indulgentiam ſatis prodit.

TH. Hoc nimirum eſt, quod Salomon: *Indulgentia*, (inquit) *parentum corrumpit liberos*, Prouerb. *13*. & quod Franciſcus Petrarcha de republ. lib. 9. ca. 2. *Indulgentia* (inquit) *homines ad vitia proniores facit.* Vtque ſimia catulos ſere complexu necat: ita nonnulli parẽtes immodico erga liberos affectu & indulgentia corrumpunt; atque vt Coccycis pullus, vbi adoleuerit, cum ſit nothus, tamen legitimos deuorat, vnaque matrem ipſam; ita quidem magna indulgentia ſtultoque amore quorundum educati, ſubuerterunt eos, inquit Plinius *lib.* 10. *cap.* 9.

PH. Proinde recte monet Horologium princ. fol. *679*. Non vel ſita eſt vel ſita eſſe debet patris gloria in eo, vt facie filius ſit candidiſſima, & vt vitam agat quam emendatiſſimam.

TH. Chryſoſtomus certe ſua etiam ætate de incuria parentum in educandis atque ad honeſtatis ſtudium informandis liberis valde conqueritur. *Magnum* (inquit) *depoſitum habent parentes, filios, ſi ingenti illos ſeruent cura, atque omnia faciamus, ne fur id nobis aſtutus auferat. At vero nunc contra facimus. Nam vt fundus quidem ſit optimus, cuncta molimur, cumque fideli viro, magno cum ſtudio tradimus, & agaſonem atque mulionem procuratoremque ac diſpenſatorem, qui nobis magna beneuolentia afficiatur, inquirimus: cæterum quod nobis omnium chariſſimum eſt, omnino negligimus, neque curamus quo pacto filium noſtrum fideli cuipiam viro committamus, qui ipſius tueri ac ſeruare pudicitiam poßit. Et certe nullus fundus, nulla poſſeßio, æque nobis gratus atque charus eſſe debet: quippe hæc omnia filiis quæruntur. Igitur maior nobis poſſeßionum cura eſt quam eorum, quorum illa gratia comparantur: quod profecto abſurdiſſimum eſt. Exerceamus igitur ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos: cætera omnia ſecundo loco quæramus. Nam ſiquidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: ſin autem probi, nihil ex paupertate lædentur*, Hom. 9. ad Hebræos. & c. *10*. ad Heb.

PH. Rectiſſime itaque apud Ariſteam, (licet eius authoritas à Ioſepho, Scaligero, & aliis in dubium vocetur) Ptolomæo Philadelpho, Ægyptiorum regi, quadrageſimus primus, ex ſeptuaginta interpretibus, interroganti, quæ eſſet maxima negligentia? reſpondit: *Si quis non curat liberos nec eos educando quã diligentiſſime informat. Nam oramus* (inquit) *Deum ſemper, non tam pro nobis, quam liberis noſtris, vt illis aſſint omnia bona.*

Educatio pia. TH. Pie itaque Iob egit, quod quotidie orabat & ſacrificabat pro filiis ſuis & admonebat, ne quando Deum offenderent *Iob 1*. & Dauid moriturus, Salomonem inſtruxit de omnibus quæ erant illi facienda, *3. Reg. 2. & 1. Par.* 18.

Matathias

Matathias quoque diſtributis regiminis officiis filios ſuos ad Dei timorẽ perpetuo colendum & legis obſeruantiam vehementer animauit, *1. Machab. 2.* Et parentes Suſannæ cum eſſent iuſti erudierunt filiam ſuam ſecundum legem Moyſi, *Daniel.* 12. Eſtque inſignis Tobiæ ſenioris ad Tobiam filium admonitio atq; commonefactio: *Corpus meum* (inquit) *ſepelies. matri tuæ ſemper honorem habeas. Ne prætermittas aliquod præceptum Domini ſed ex integro omnia obſeruato. In proximum miſericordiæ opera exerce. Abſtine à fornicatione, tua vxore contentus. In te ſuperbia nulla appareat, operariis atque mercenariis ſtatim redde mercedem. Ne feceris alicui, quod tibi non vis fieri. Sine conſilio nihil facias, &c.* Tob. 4. & Salomon rex: *Erudi* (inquit) *filium tuum & refrigerabit te, & dabit delitias animæ tuæ.* Prouerb. 29. *Filius enim ſapiens lætificat patrem, filius vero ſtultus, mæſtitia eſt matris ſuæ.* Et quia peccatum indulgentiæ nimiæ valde frequens eſt in parentibus & admodum nociuum filiis, ideo ſcriptura *Prouerb.* 23. illud deteſtatur, *qui parcit virgæ* (inquit) *odit filium ſuum, qui autem diligit inſtanter erudit.* Et iterum, *noli ſubtrahere à puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis, curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans eſt, ne forte induretur, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ,* Eccleſ. 30.

EQ. Hæc nimirum ſumma eſt parentum gloria, quando liberos educant ac poſt ſe relinquunt omni virtutum genere conſpicuos. Prædicatur inſignibus ſuis factis apud Athenienſes Miltiades, ſed felicior habetur, quod Cimonem filium reliquerit ſummum virum, per quem Athenienſes imperium maris recuperarunt. Lucius Manlius, etſi laudibus clarus ſuis euaſit, filii tamen Torquati gloria celebrior factus eſt. Nam cum non exiſtat, niſi in conſummata virtute vera felicitas, merito in gloria ſunt parentes illi, qui inſignes ipſi, inſignes virtute liberos reliquerunt, & ad parentes redundat filiorum laus, ita ſplendor parentum recidit ad filios. Præſertim ſi ipſi filii non modo parentum titulo ſe efferant, ſed etiam propriis ornamentis poſſint relucere.

PH. Iucunda hæc admodum eſt gloriæ paternæ, virtutiſque filiorumq; reciprocatio. Proinde, quod grauiter monet Plutarchus (*de inſtit. liberorum,*) ante omnia debent parentes nihil peccando, omniaque pro officii rationibus agendo, euidens ſeſe liberis exemplum præbere, vt in illorum ij vitam tãquam in ſpeculum intuentes, à turpibus dictis factiſque auertantur. Etenim qui peccata filiorum increpantes ipſi in eadem prolabuntur vitia, ii ſe non ſentiunt ſub illorum nomine ſemetipſos accuſare. Et vbi ſenes ſunt impudẽtes, neceſſe eſt, ibi adoleſcentes quoque inuerecundiſſimos eſſe. Et quod apud Xenophontem, *lib.* 7. *Cyr. pæd.* Cyrus: Ipſi, inquit, meliores erimus ſi nos ipſos tanquam longe optima exempla exhibemus: Et liberi noſtri, etiamſi velint, non facile mali euadent, cum nihil, quod turpe ſit, vel viſuri vel audituri ſunt,

Parentes filiis ſint exemplar.

ſed in virtutis & honeſti ſtudio totos dies contererēt. Et Plato dialogo de legib. *liberis noſtris (*inquit*) non auri, ſed pudoris multum oportet relinquere: Sint ergo patres coram filiis verecundi, & ſummopere caueant, ne quis filiorum eos aut videat, aut audiat agentes turpe aliquid, aut loquentes. Nam vbi patres minus pudici ſunt, neceſſe eſt ibi filios impudiciſſimos eſſe. Praſtans igitur filiorum & parentum diſciplina eſt, non verborum increpatio, ſed vt quæ increpando quis diceret & monendo, eadem eſſe in omni vita ſua facere videatur.* Hæc Plato.

EQ. Extat hac de re grauis admodum atq; inſignis commonefactio Bapt. Mant. ad Ludouicū Fulcar. *Eſt profecto (vt videre videor) magnum virtutis adiumentum, claris ortum eſſe parentibus. Solent enim iuuenes, qui aliquid indolis habent, ne degenerare videantur, maiorum ſuorum dignitatem æmulari, & ad paternarum laudum aſpirare felicitatem: Sic Philippi nomen Alexandrum; ſic maioris Africani gloria minorem Scipionem: ſic Caſaris Iulij fama Octauianum excitauit: ſic deniq; Pyrrhus Achilleides animoſus imagine patris. Te quoq; Ludouice, quanquam Deo & natura ducente, tuiſque annitentibus ſtudiis, virtutem amas: non parum anteceſſorum tuorum te iuuare poſſunt imagines, quorum mores æquare vt arduum & difficile, ſic certe pulchrum & laudabile.* Et ſane etiam ipſi principum filii à regni proceribus, ipſiſque quinetiam ſubditis promptiora aſſequuntur vota atque obſequia, ſi parentes principes rēpublicā laudabiliter adminiſtrarunt. Hinc ſcribit Dithmarus, *lib. 2.* quod mortem Henrici II. qui anno Chriſti 936. obiit, Principes imperii, eo æquiori tulerint animo, quoniam is filium veſtigiis paternis gnauiter inſiſtentem poſt ſe reliquerit: *Indoles (*inquit*) relicta poſteritatis triſtia principum corda lætificat, & certos voluntariæ electionis hos facit. Nec pluribus, quibus regnandi ſpes in ſubſecutura dominorum ſobole non relinquitur, & inter ſe facta diſſenſione & longa contentione aliquod conſilium & ſolamen cito non prouidetur, ſi in conſanguinitatis linea aliquis tali officio dignus non inueniatur, ſaltem in alio bene morigeratus omni odio procul remoto aſſumatur. Quia maxima perditio eſt, alienigenas regnare. Hinc depreßio & libertatis magna venit periclitatio.* Hæc nimirum eſt, quod Bodinus *lib. 4. de Rep. c. 1.* Si quis, inquit, virtutibus clarus extiterit, quaſi fax in altiſſimo loco poſita ſuo lumine ac ſplendore omnia complet: nec tantum viuens ac ſpirans laudib. cumulatur, verum ēt mortuus ſuauiſſimos ſuæ virtutis odores liberis ac poſteritati relinquit, cui etiamſi ſcelerate vixerit, patriæ virtutis gratia indulgetur. Sic Cambyſes multa crudeliter ac turpiter geſſit: hunc tamē ab odio & inuidia populorum ac principum vindicauit ſumma virtus Cyri patris: cuius imago & oris dignitas in hominū animis ac mentib. tam alte hæſerat: vt ēt gnati eſſent, qui naſum aquilinum, qualis in Cyro fuiſſe dicitur, haberent. Et commodum Imperatorem Aurelii patris virtus amabilē fecit: tametſi patri omnino diſſimilis, gladiatorē morib. ac vultu referret; quinetiam populum Romanum ludos in Circo ſpectantem vno iuſſerat & eodem occidi momento: quod riſum tenere non potuiſſet, intuentem in arena pro Imperatore tam ſtrenuum gladiatorem.

TH. Sæpe nimirum Deus temporaria beneficia etiam liberis & domeſticis

confert

confert propter maiorum pietatem. Generatio enim rectorũ, teſte Pſalmo, benedicetur; & patris virtus liberos commendat Sed è cõuerſo, poſteri quoq; punientur propter delicta maiorum. Cum igitur piorum liberis melius ſit, & impiorum deterius: ſic viuant parentes, vt non tantum ſui, ſed ẽt totius poſteritatis rationem habeant. Vtriuſq; exemplum præbet nobis hiſtoria Ioſephi & Ruben. Filii Ioſeph accipiunt ius primogenituræ propter patris pietatem. Cõtra poſteri Ruben luunt delictũ patris. Sic n. Iacob Patriarcha *Gen.* 49. inquit, *Ruben primogenitus meus tu virtus mea, & principiũ roboris mei, excellentia oblationis & poteſtatis: diffluens ſicut aqua, non excelles: quia aſcendiſti lectum patris tui: ibi ſtratum meum profanaſti aſcendendo.* Et Moſes *Deut.* 33. inquit, *Viuat Ruben, & non moriatur, & populus eius ſit catus exiguus.* Ac tota ſane poſteritas Ruben priuata fuit & regno & ſacerdotio propter patris inceſtam cum nouerca conſuetudinem.

EQ. Propter parentũ ſcelera graſſantur pœnæ publicæ in totas familias, nõ vno tẽpore, ſed multis interdũ ſeculis; adeoq; peccata ſeminis puniuntur in ſemine, id eſt, in poſteritate, & de hac diuina iuſtitia, ipſa Decalogi vox concionatur: *Viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem:*

Propter Saulis ſcelera tota familia & poſteritas deleta eſt, præter filium Ionathæ Mephiboſet: imo & virum ſanctum Ionathan, alienum à paterno ſcelere, tamen vna interfici Deus voluit. Manſit tamen poſteritas Ionathæ vſque ad tempus exilii Babylonici.

Cur rex Salomon indulgeat amorib. & genio, & in idololatriam delaberetur, & delubra ethnica in gratiam concubinarũ ſuarum extrueret, ſpreto vero cultu Dei & templo: puniebat Deus filium ipſius ſtultis conſiliariis, vt decem tribus Iſraelis ab eo deficerent.

Achabi poſteritas propter ipſius idololatriam tollitur, interfectis à Iehu ſeptuaginta viris.

A filio Sennacherib Aſſarhaddon aufertur regnum & transfertur ad Chaldæos, propter blaſphemias, quas pater Sennacherib contra Deum effuderat.

Audiui, inquit Melanthõ in locis Manlii, ſapientem & excellẽtẽ virũ ſummo genere natũ, ſed qui non modeſte viuebat, cũ periiſſet ei filius incẽdio, dicentẽ: O me miſerũ, mea peccata Deus punit in ſemine. Poſtea cum ſe occultaret in aliena domo, vt illius viri coniugẽ vitiaret, ipſe interfectus eſt. Sed hæc cum cuiuis plana ſint, non amplius illis immorabimur. Matura mature ætas ꝙ & quomodo informanda ſit, (quod præambuli in his noſtris diſcurſibus loco eſt,) vlterius diſpiciemus.

PH. Mature plane. Quemadmodum enim Aſparagi, ſi teneri ſunt, ſaporoſi ſunt & vtiles: quod ſi indurari ſinantur, ſpinis innatis pungunt apprehendentem eos, & vix frangi poſſunt.

TH. Adoleſcẽs (inquit Salomõ *Prou.* 22.) iuxta viã ſuam, ẽt cũ ſenuerit, nõ recedet ab ea. Cũq; adulta hominũ ætas ad omnia minꝰ docilis tractabiliſq; ſit, q̃ rudes illi iuuẽtutis anni, q̃ inſtar ceræ quãlibet impreſſionẽ facile admittunt: *Ætatis teneræ informatio.*

tum generoſi mores, vt ille ait, imbuendi ſunt, cum tener eſt animus: tum optimis aſſueſcendum, eaque diſcenda, quæ nec grandinem, nec vim, nec locum ipſum, vt Plato inquit, extimeſcant: quæ quoque cum naufrago ſalua enatare nec à latronibus eripi queant, cum ad quæuis cereum adhuc eſt ingenium. Nam poſtquam annis iam quaſi diriguit animus, partim ægre, quorum praua conſuetudine fuimus infecti, dediſcimus: partim, quæ noſcimus, non niſi maxima nobis inculcari difficultate poſſunt. Quo elegantiſſima metaphora hac reſpexiſſe videtur Ouidius:

Quæ prabet latas arbor ſpicantibus vmbras,
Quo poſita eſt primum tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus ſumma tellure reuelli,
Nunc ſtat in immenſum viribus aucta ſuis.

Et Vergil. 3. Georg.

Tu quos ad ſtudium atque vſum formabis agreſtem
Iam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi.
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ætas.

Idem ad Meſſalam.

Sed quoniam ad tantas non primum naſcimur artes
Nunc primum teneros firmamus robore neruos.

EQ. Egregia admodum eſt, quæ hac de re extat de arbore ſumpta ſimilitudo in Horologio principum *fol.* 194. his verbis: *Non poteſt fieri ſi radices arboris aridæ ſint, vt viridia videamus in ramis folia.*

PH. Sunt ingeniis noſtris (inquit Cicero) *ſemina innata virtutum, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perducerent. Nunc ſimul atque editi in lucem & ſuſcepti ſumus, in omni continuo prauitate, & in ſumma opinionum peruerſitate verſamur, vt plane cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videamur. Poſtea magiſtris traditi, tam variis imbuimur erroribus, vt vanitati veritas & opinionibus natura vel præoccupata cedat* Sed enim, vt inquit Thriuerus *apophth.* 7. vt ad literas, ita ad virtutem pueritia promptiſſima eſt: & raro in ea promouet adoleſcentia, niſi fundamentum iecerit pueritia.

TH. Socrates idem in optime natis ingenuiſque vſuuenire dicebat, quod in equis, in quibus, qui feroces ſunt ac generoſæ indolis, ſi ſtatim à primis annis recte inſtituantur, egregii & ad omnem vſum accommodi euadũt, ſin minus, efferati, intractabiles & ad nihil vtiles. Eoq; fit, vt feliciſſima quæq; ingenia corrumpantur inſcitia inſtituentium, qui mox equos vertunt in aſinos, quod erectis ac liberis imperare neſciant. Hinc Themiſtocli pædagogus dicere ſolebat, *nihil mediocre futurus es ô puer: nam aut magnum bonum eris re p. aut, magnum malum.* Generoſa namq; indoles, ſi accedat recta inſtitutio, magno bono eſt patriæ: ſin ad vitia degeneret, ingens affert malum. Docet idipſum Iuuenalis *Sat.* 14. exemplo ciconiæ & aquilæ, quæ quia mox, quamprimum

mum pullos ouis excluſerunt, eos ranis, ſerpentibus ac lacertis, itemque leporibus, capreis, &c. paſcunt, hinc adeo fieri dicit, vt deinceps enati pulli eaſdem ſectentur eſcas, iiſque veſcantur; atque eandem eſſe hominis conditionem ait, qui ſi honeſtis artibus probiſque moribus imbuitur, ad eorum dictamen vitam degat, ſin vero improbis imbuatur moribus, improbe etiam eundem viuere compertum ſit.

EQ. Lycurgus illam diuerſam morum conditionem ſcite monſtrauit; Catulos duos ex eadem matre & patre produxit atque hunc domi relictum gulæ aſſueſecit, alterum ſecum trahens ad venationem exercuit, poſitiſq; gulæ irritamentis leporem ſimul emiſit. Hic cum vterq; conſueta peteret, & alter leporem cepiſſet; cernitis, dico, ciues, hos licet ex eadem ſtirpe, vitæ tamen diſciplina longe inter ſe euaſiſſe diuerſos: atque efficaciorem ad recta eſſe exercitatiorem natura. *Plutarch. in apophtheg.* Quamobrem etiam Macedoniæ Rex *Philippus*, vbi reſciuit Alexandrum filium conqueri, quod pater ex pluribus fœminis gigneret liberos, ſic illum hortatus eſt: Ergo quum plures habeas regni competitores, da operam vt honeſtus ac probus euadas, vt non per me, ſed per teipſum regnum obtinuiſſe videaris. Vir prudentia vere regia præditus, non conſolatus eſt filium, ſed metum illius auxit, quo magis extimularet ad virtutem. Iudicans, illi non aliter ſperandum paternum regnum, niſi ſe ſucceſſione dignum præberet: nec tam magnum eſſe regnum adipiſci, quam regnum promeruiſſe. *Plut. in apoph.*

PH. Et quomodo verbo innata eiuſmodi morum prauitas citius ac felicius, quam per ſtudia literarum ac ſapientiæ humaniora emendari poteſt? Ab illis certe omnis in terris felicitas manat, & publice priuatimque confirmatur, quod venuſtiſſime Callimachus indicauit, cum de Apollinis capillo ſalutem & incolumitatem deſtillari, & eas eſſe ciuitates beatas ait, in quibus guttæ illæ ceciderint; ſic enim inquit in hymno Apollinis: *Literarum commendatio.*

> οὐ λίπος Ἀπόλλωνος ἀποστάζουσιν ἔθειραι.
> ἀλλ' αὐτὴν πανάκειαν ἄστει οἷδ' ὧν ἐκεῖναι
> πρῶκες ἔραζε πέσωσιν ἀκήρια πάντ' ἐγένοντο.
> τέχνῃ δ' ἀμφιλαφής.

Qui ſunt capilli Apollinis? crinitum enim hunc faciunt Poetæ & ἀκερσεκόμην. Profecto ſpecies hæc eſt atque pulchritudo eruditionis & optimarum diſciplinarum atque artium & literarum. Inde cadunt illæ præclaræ guttæ & ſalutares rebus tam publicis quam priuatis operum, ſapientiæ atque doctrinæ, quæ vbicunque locorum atque gentium apparent & conſpiciuntur, illinc abſunt peſtes & exitia ciuitatum atque ſanitatum, quæ ſunt barbariei & inſcitiæ germina. Neque vero moror centaurorum illorum, paraſitorum & adulatorum aulicorum voces, qui literas Principem dedecere, paupercul iſ-

quę tantum & infimæ ſortis hominibus relinquendas clamitant; huiuſmodi namq; voces, quas inter canum venaticorum latratus, equorum hinnitus, vitamque prodigioſam eructant, cum Alphonſo, Aragonum rege, non hominum, ſed boum eſſe, quum à rationis iudicio non proficiſcantur, ſed inſulſo beluinæ ruditatis inſtinctu effundantur, pronuncio. Eſt alioquin propemodum regulare: *Paucos in aulis bonos inueniri.* Hinc illud vulgo decantatum.

In aula regis non eſt multum legis:
Si qui ſunt boni, coguntur eſſe ὄνοι:
Si qui ſunt mali, ſunt in gratia regali:
Si qui ſunt cæteri, ferme ſunt bibuli.

Ἀμυσοι in aulis. Quæ etiam haud dubie olim cauſa fuit, quod Iuſtinianus Imperator Epiſcopis ſeuere interdixit, ne aulam adirent; & admiſſi negotio expedito ſtatim diſcederent.

EQ. Bona verba quæſo. Si enim aulicus quiſpiam, conditioni præſertim tuæ non admodum æquus iſthæc dicentem te audiret, metuendum foret, vt pugnum ſex librarum in faciem tuam dirus ſtringeret, facilime enim crabrones eiuſmodi aulici irritantur.

PH. Sic nimirum meo demum malo, at ſero, ſapiens inſtar canis illius auram aulicam capturientis fierem cautior. Cum enim aulici cuiuſdam canis herū ſuum in aulam adeoque in palatium etiam ſecutus, à canibus aulicis miſere exciperetur, nunquam poſtea palatium illud, veſtigiis territus, vt ingrederetur, perſuaderi neq; etiam minis cogi potuit, herum & dominum ſuum ad portam vſq; duntaxat ſecutus. Ex quo etiam prædictus aulicus plus prudentiæ inesse cani, quam propriæ menti deplorabat, quippe qui in aula male & inique ſæpius acceptus, neq; mores neq; conditionem ac ſtatum mutarit. Sunt nimirum hæc obſonia aulica. Noui ego quoſdam amuſos, quibus literæ literatique eaque omnia quæ ad rem literariam ſpectant, vſq; adeo ſunt exoſa, vt ea peſtem & virus reipublicæ appellare haud erubeſcant. Fuit ex horum claſſe ac numero, (vt odioſe hodiernos nominatim non perſtringam,) olim C. Valerius Licinius, qui patre natus ruſtico & inter ruſticos educatus, ruſticis & omnino barbaris fuit moribus, imprimis autem æquus ruſticis & agrariis hominibus, inter quos cum aratro & ſarculis in Dacia conſenuerat. Literarum vero & bonarum artium hoſtis acerrimus: cum per inſcitiam immodicam, peſtem, & calamitatem publicam literas & literarum ſtudioſos, maxime vero Rhetores & Philoſophos, quos inprimis odio habuit, virus & venenum Reipublicæ appellaret. Mirum autem non eſt, ipſum odiſſe literas, quarum adeo fuiſſe expers dicitur, vt ne ſuum quidem nomen decretis ſubſcribere poſſet.

EQ. Sed neque mirum eſt imperitos ſic ſentire, quum ipſa peritorum ſchola haud

la haud aliter ſentiat. Nam ipſe Epictetus admodum peritus hoc genus hominum (Scholaſticorum ſubintellige,) inquiebat eſſe ζῶα ὑπ' αὐτῆς ἐπιγελώμενα: & Plinius *in Epiſt.* ſcholaſtico homine nihil aut eſſe ſimplicius; à quorum morbis, quoſuis qui inepte quid aut dicunt aut faciunt, ipſimet phantaſtas vulgo nuncupamus; nimirum ſanctiſſimum ſapientis nomen (à Phantaſia deriuatum) ad ſtultos per ludum ac iocum traducentes; quinetiam, teſte Felice Fabri in ſua Sueuorum hiſt. *lib.* I. *cap* 8. quum Franci dicantur antiquitus illi, qui ſunt compti moribus; nunc ironice Francos eos qui ſibi ſapere videntur, neque tamen bene morati ſunt, vocamus. Iidem aliis nominibus dicuntur vulpes ſcholaſticæ, quod in vmbris ſcholarum veluti vulpes in cauernis latitent; à nonnullis, Calamyſii, id eſt (nam Græce melius exprimitur) μύες καλαμιστρώνοι, quod inſtar murium in antris ſcholarum calamos arrodant; qui vt Satyricus in eodem negocio loquitur, in culina habitant, in puluere vitam degunt, nec magis ſapere poſſunt, quam bene olere. Suntq; vt ipſa peritorum ſchola loquitur, ſimpliciſſimi; in mortalium cœtu inepti, infaceti, inſulſi, ſtupidi inertes, deniq; ad omne opus aggrediendum inhabiles, quos vbi videris in congreſſu, riſum vix eſt vt comprimas, ita ſalutati tergiuerſantur reſpondere, cum animo ſuo (opinor) prius diſputantes, manus porrigenda ſit an attrahenda, pes dexter an ſiniſter flectendus, an vterq; ſimul, quod in ruſticis obſeruamus. Hic aliis confabulantibus veluti truncus adſtat, ore hiante picturas aliamve rem, obiectam cum ſtupore contemplatur: alter, nemine aduertente clam ſeſe ſubducit, &, vt eſt apud Horatium, ſtatua taciturnior exit: alius in menſa tamquam abſens aſſidet, profunde cogitabundus quaſi enthuſiaſta quidam (phantaſta certius & verius dixerim) in ſublime cœlum raptus, nihil eorum quæ agũtur vel dicuntur penſi habens, vnde cum ordo eum tangit vel ſors, vel ſi obiter rogetur, fere οὐδὲν πρὸς ῥόμβον, tãtum abeſt vt ad aliorum qua geſtuum qua morum formulam ſeſe componere periclitetur. Quum econtra, qui in aulas magnatum amandantur, moratiores inde ciuilioreſque reuenire conſtet. Ac ſane inficias ire nemo poteſt, Aulas optimas eſſe officinas, vbi adoleſcentum expoliantur mores, vrbana inditur aſtutia, in ipſa humana conuerſatione amabilitas, & quæ non?

PH. Aulas dicis, at num poſt *aulas*, an vero poſt *optimas*, comma inſeri velis, penes te eſto. Interim vel tandem etiam de toto hoc negotio Theologi mentem audiamus.

TH. In hac ſane morum corruptione ſatis eſſe putant aulici, ſi ad negocia adferant quandam ingenii dexteritatem, aut calliditatem, quæ fortaſſe etiam ſufficeret, ſi nihil differrent ii, qui rerum maximarũ conſilia regunt, à ſeruis in Comœdiis. At Ariſtot. definit Magiſtratũ his verbis, ὁ ἄρχων φύλαξ ἐστὶ τοῦ νόμου, id eſt, *magiſtratus eſt cuſtos legis.* Breuis eſt, ſed vera & apta deſcriptio, ac proſus oracu-

oraculi ſimilis, ſi quis euoluat ea, quæ complectitur. Fingite enim ob oculos ſtantem Magiſtratum, cui Deus tradat vtranque Decalogi tabulam, cumq; iubeat eſſe cuſtodem harum legum, quantas illi res commendari exiſtimabitis. Religionis & ciuilis diſciplinæ cuſtodiam ac defenſionem ſuſcipit: Quomodo autem cuſtodiet, hoc eſt, reget, conſeruabit, propugnabit, ſi non mediocriter intelliget? Quid quod ne amare quidem poteſt quiſquam illud, quod ignorat, vt vere dicitur: *Ignoti nulla cupido.* Itaque indoctis tradere magnarum rerum gubernationem, quid aliud eſt, quam legum tabulas trunco aut parieti affigere?

Princeps ſit literatus.

PH. Experimento ſimul & ratione conſtat, habere neſcio quid latentis energiæ vocem loquentis principis viuam; hæc tamen eo eſt præſtantior, cum ab arte ſuiſque præceptis perficitur. A teneris itaque vnguiculis vt ad literarum ſtudia animus principis aſſuefiat, cautio eſt. Ægre namque deinceps dediſcitur, quod didicit ætas tenerior. Eſtque (quod *Eccleſiaſt.* 21. ſcriptum extat) ornamentum aureum doctrina prudens, & quaſi brachiale in brachio dextro. Quinimo ſatius eſt, fieri mendicum quam indoctum; quod ille tantum pecunijs egeat, hic humanitate. Nam vt recte Ouidius 1. *de Ponto ait*: *Artibus ingenuis, Pectora molleſcunt, aſperitasq; fugit.*

EQ. Quod ſi intra dierum aut etiam menſium aliquot ſpatia, ſtudiorum curſus abſolui poſſet, tum ſane non ægre admodum fortaſſe capiſtra inirent ſcholaſtica. At vero in ergaſtulo illo ad aliquam multos detinentur annos, idque cum ſummo tædio & tantum non puerili incommodo. Deducitur namque ad Grammaticum ingemiſcens, ac plorans puer, eripitur illi ludus, qui eius ætatis eſt proprius, ſentit ſæpius doctoris atque correctoris ferulam, obiurgationesque grauiſſimas, cogitur vigilare ad multam noctem, matutino tempore expergiſci, in librum incumbere, & omni fere vigiliæ ac diei tempore, nunc ingenium exercere, nunc memoriam, poſt & vocem, dum recitare quæ à doctore accepit cogitur inter increpationes, & ſcuticam. Quid vero his omnibus moleſtius, grauius, triſtius, addam & lacrymoſius?

PH. Sane ſi per infundibulum captare poſſet intellectus humanus literarum ſtudia, non dies aut menſes, ſed horæ duntaxat aliquot, eæque pro ſtudentium humore atq; arbitrio, ad hanc rē deligerentur. Verū qui ſic ſentiunt, admodum ſunt ridiculi, magis vero qui ita in medium conſulunt & loquuntur. Ridetur merito ille Marcus qui inuitarat hoſpites, & eo ipſo die quo celebrari conuiuium debebat, iubebat filium ire ad lyticonem, & artem chordis ludendi diſcere, vt veſperi conuiuas poſſet exhilarare. Magis ridebatur ruſticus ille, qui medicamentum ſibi dari à viro apprime docto petebat, quod filio cuius, opera domeſtica per tot ſcilicet dies carere non poſſet, euacuādum propinaret, cuius nimirum medicamenti beneficio ac viribus doctus ſubito euaderet. Atque illum quidem egregie vir doctus deluſit. Exhibuit namque illi

illi pilulas quaſdam nimis ac cito purgantes, iuſſitque vt ſubito ruſtici filius (quippe non vna ſecum tunc teporis habebat ruſticus,) eas deglutiret, addita graui interminatione, ne aluum, donec domum remearit, exoneraret, alioqui omnia fore fruſtranea. Ruſticus itaq; mox vna cum filio in pedes ſe coniecit domum propere iturus. Aberat autem domo ſua ad tria ferme miliaria. Verū proh dolor? vix ad quadrantem miliaris extra vrbem in itinere proceſſerant, murmurare primum filii venter, mox pulſare fores poſticas, occipit, clamat filius, ſe admodum murmurationibus illis torqueri, nec diutius poſſe ſuſtinere atq; reprimere; ruſticus parens grauiter inhibet ipſius damnum & intereſſe in pilularum cohibitione præſentiſſimum verſari dictitās. Inter hæc cum p ecibus ſimul atq; inhibitionis mixta iurgia, denſatim agmine facto artes omnes in caligas pueri prolapſę ruſticum omni, quam hactenus conceperat, ſpe plane fruſtrarunt.

EQ. Sunt iſthæc hominum ſtolidorum veſana iudicia, quæ ad ſuos ablegamus autores. Id vero eſt, quod quibuſdam inuiſa ſunt literarum ſtudia, quia nimirum potiſſimum florētis ætatis tempus ſtudiorum nęniis quibuſdam ludicris inſumi exiſtimant; Nam inquiunt, exquiſitiſſima plerunq; ingenia, ſophiſticas oſtentationes, mendaciis innixas facile conſectantur, interim quaſi officio ſuo probe ſint defuncti, admodum exultant, ſibiq; mirifice blandiuntur; ad quas quidem nænias ſophiſticas, vt eo facilius incitentur, ipſius Philoſophorum principis Ariſtotelis, quem de captionibus inſcripſit, Liber, aliique libri Sophiſtici legendus ſedulo ac ſerio ipſis propinatur.

PH. Meminiſti opinor, quod abuſus non tollit verum rei vſum. Ad Ariſtotelem quod attinet, non is inſcripſit librum de captionibus, ſiue de ſophiſticis ſyllogiſmis, ſed *de confutatione ſophiſtica*, poſuitque Ariſtoteles in eo libro cauillationes, vt euitarentur potius, quam doceret. Cæterum definitur ſophiſta is eſſe, qui non vera, ſed ſimulata quadam doctrina, oſtentationis aut quæſtus gratia philoſophatur. Hinc Plato eum modo veneratorem, modo nugatorem venditoremque diſciplinæ cenſuit appellandum, diuiſitq; eius artem in eam, quæ diſſerendo captiunculis quibuſdam & præſtigiis auditores decipit, vt eos qui cum ipſo diſputant, ſibi ipſis contradicere cogat, in eam quæ continuata oratione populum ad ſe conuertit, vt ignorans aſſerat quod ipſe vult. Quale illud Demoſthenis, qui contra Æſchinem concionando fecit, vt maior populi pars aſſeueraret probrum illud quod ipſe in aduerſariū obiecit. Erat enim mos Athenis, vt ſi quis in concione ſiue in ſyllaba, ſiue alio quouis modo erraret, à populo emendaretur. Itaq; Demoſthenes ex compoſito pronunciauit μίσθωτος, quod latine dicitur mercenarius, ſed poſuit accentum in penultima, vt populus emendando ingeminaret, acclamaretq; μισθωτὸς, μισθωτὸς, quod eſſet, ac ſi Demoſthenes errando dixiſſet *mercenarius*, producta penultima ſyllaba, vt populus emendando ingeminaret eadem ſyllaba corre-

pta *mercenarium*, vnde ad Æſchinem conuerſus ait, αἰσχίνη ἀκούεις, hoc eſt, audis tu Æſchine? quaſi dicat, omnes iſti etiam dicũt, te eſſe mercenarium. Sed quid hæc ad genuinum Philoſophiæ vſum ac finem.

EQ. Sed quid tandem ex otioſo illo labore literario lucri? Vſu namq; atq; vtilitate labores & impenſæ ſunt metiendæ.

PH. Munere meo ſat probe defungerer, ſi tantundem tibi reſponderem, quod Ariſtippus cuidam nimis anxie deſuper ſollicito. Cũ enim quæſiſſet quidam ex eo, quid boni filio ſuo allatura eruditio eſſet: ſi nihil aliud, hoc certe, inquit, quod in theatro lapis in lapide non ſedebit. Itemq; alteri, qui cum ſibi nimium magnam mercedem poſci pro inſtitutione videretur, dixerat. Iſta pecunia ſeruum mihi emere poſſum. Tu vero, inquit iocans, etiam non amplius: ſi vnũ emeris, duos habebis. Significauit videl. quorum colluſtratus doctrinarum luce nõ eſſet animus, eos lapidũ, non hominum, aut ſi forte inter homines, ſeruorum, non ingenuorum loco & numero eſſe habendos. Quid? quod etiã literarum ſtudia & iis quibus clari, & iis quib. obſcuri parentes obtigerunt adiumento ſunt atq; honori. Nam neq; illi maiori aut illuſtriori ornamento cõdecorare, & vt Homeri verbo vtar, coronare poſſunt nobilitatẽ à maiorib. acceptã; neq; hi ex tenebris vlla ratione facilius emergere, ſeq; in luce atq; oculis omniũ collocatos, à contemptu atq; ab obliuione in perpetuũ vindicare. Rex erat ac regis filius Alexander Magnus: & viam ſibi ad ſummam claritatem ac potentiã armis quotidie muniebat. At is & plus ſe debere Ariſtoteli, à quo eruditus, quã Philippo, à quo genitus fuerat, & cuius in regnũ ſucceſſerat, prędicabat: & cũ ab illo diuulgatos eſſe libros quoſdã arduis de reb. ſcriptos accepiſſet, ægre tulit, ac generoſa quadam indignatione motus, epiſtolã ad eũ ſcripſit, in qua hæc verba ſunt: *Nam qua re poſt hac cæteris præſtabimus, ſi quæ à te edocti ſumus, ea omnium communia erunt? Ego autem malim optimarum rerum ſcientia, quam opibus & potentia cæteris antecire.* Hæc ille regum ſtirpe ac ſanguine editus.

Obſcuriſſimo aũt genere ortos quã multos nominare poſſumus, quos ſupra omnes omniũ fumoſas imagines literæ collocarũt? Obſtetricis filius erat Socrates. Nũ igitur eo Alcibiades nobilior? Euripidis matrẽ vẽdẽdis olerib. vitã toleraſſe literis proditũ eſt; at ipſe & Regũ familiaritate vſus eſt, & ita clarus fuit, vt hodie magis Archelaus ex Euripidis, quã Euripides ex Archelai familiaritate noſcatur. Tympaniſtria fuit Æſchinis mater, etiã ſi Demoſtheni credimus, vulgati corporis; at cũ rex Macedonũ Philippus quãtopere coluit? Quid tibicinis filius Pindarus? quanta in gratia apud Syracuſanũ regẽ Hieronẽ fuit? Sed quid huius rei exẽpla plura conquirã. Signantur eruditorũ hominum nominib. tẽpora; vt minus ſæpe, quibus illi regnantib. vixerint, quã qui eis florentibus regnauerit, quęrere ſoleamus. Neq; tamẽ hæc præcipua ſunt eorum bonorum, quæ percipiuntur ex literis: ſunt alia longe maiora longeq; diuiniora. Literæ inditos à natura honeſtatis igniculos excitant: luxuriantes quaſiq; fruticantes cupiditates ſtringunt ac coercẽt, eaſq; rationis finibus regunt: abducunt à vitiis; duces & magiſtræ ſunt ad virtutẽ: proſperis in rebus ornamento,

Studiorum vtilitas.

ſunt, ſolatio aduerſis:neq; illis exſultare,atq; efferri ſuos, neq; his frangi ac deprimi ſinunt:eam deniq; tranquillitatẽ animi efficiunt, quã multi finẽ bonorum eſſe dixerunt. Crates quidã Thebanus interrogatus, quid ſibi ſupereſſet ex Philoſophiæ ſtudio, notiſſimo verſu reſpondiſſe dicitur; Chænix lupinum,& mẽtis à curis quies. Magnũ certe & excelſo animo virum? Quod enim aliis regna & imperia nõ adferũt, vt ſoluto ac libero animo ſint, idipſi, propter literarũ & philoſophiæ cõmerciũ, chœnix lupinorum afferebat, ſed neq; ſunt artes humaniores ad coaceruandas diuitias infrugiferæ. Nota eſt hiſtoria de Thalete Mileſio, qui cum à propinquis obiurgaretur, quod omne tẽpus in ſapiẽtię ſtudio poneret, quod ad faciendã pecuniam, in qua illi poſita putabant omnia, nulli vſui eſſet: vultis, inquit, oſtendã vobis, poſſe hominẽ huic ſtudio deditum, ſi ei commodum ſit, diuitem fieri, & hanc eſſe, ſi quis velit ad quæſtũ ac cõpendium vel maxime compendiariam viam? Cum illis ſe velle dixiſſent; homo qui ex aſtrorum ſcientia, magnam eo anno olearũ vbertatẽ præuideret fore, multo ante exiguo pretio, cũ contra licitaretur nemo, omnia Chiorum ac Mileſiorum prǽla ac trapeta cõduxit: quæ cum poſtea ſuo tempore, quanti voluit, elocaſſet, magnamque vim pecuniæ ex eo collegiſſet, oſtendit Philoſophus, magnũ etiã ex philoſophiæ cognitione in re familiari lucrũ enaſci.

TH. Quid attinet tantopere hinc inde conquirere rationes, quibus permoti Principes ad ſtudia literarũ applicare cũprimis animos debeant? Sufficiũt nobis vel ipſa Imperatorũ deſuper iuſſa. Iuſtinianus in principio procœmii Inſt. *Imperatoriã maieſtatẽ non ſolũ armis decoratam, ſed etiam legib. oportet eſſe armatam: vt vtrunq; tempus, & bellorum & pacis recte poſſit gubernari: Et Princeps Romanus nõ ſolum in hoſt lib. prœliis victor exiſtat. Sed etiã & per legitimos tramites calũniantiũ iniquitates expellat.* Et in authen. de iud. in p in. *Neceſſe eſt per ſe ſciat, quod iuſtum eſt, nec aliunde hoc emendicare neceſſe habeat. Quomodo enim* (addit Imperator ibidẽ) *nõ maximũ vitium erit Reipublicæ, non iis qui ex ſe, quod agendum ſit, ſciunt, lites trahere: ſed ſinere eos quærere, alios, à quibus liceat diſcere, quæ ipſos in iudicando eloqui decet.*

EQ. Non legum duntaxat debet habere exactam cognitionem, Princeps, ſed etiam rerum omnimodarũ vtrobiuis geſtarũ vndecunq; indefeſſo ſtudio hauſtarũ ſcientiã, ex qua per ſeipſe ideã quandã Principis excellẽtis efformare ſicq; ad eandẽ, non tã præſentiũ intelligentia quã futurorũ etiã proſpicientia, conformare prudẽter queat. Vix enim quicquã eſt, quo animi generoſi ad res præclare gerẽdas vehementius excitẽtur, quã memoria atq; imagine rerũ præclare geſtarũ quotidie illorũ oculis obuerſãtiũ. Hinc illa Sabę Regina, in ſacris decãtata, Salomonis Cõſiliarios, Adminiſtroſq; aulicos deprędicat beatos: quod iis Regẽ ſuũ, abſolutũ illud inauditę exẽplar ſapiẽtię, indies corã liceret intueri. Alexãder Magnus, iuuenis adhuc, in ſpeculũ paternarum virtutum oculos defigens, quoties à Patre Philippo inſignem aliquam vrbem captam, aut illuſtrem Victoriam reportatam audierat; omnem ſibi quidem rei bene gerendæ occaſionem præreptam queritabatur: interim tamen hoc excitatus ſtimulo *Experientia rerum & hiſtoriarum cognitio.*

ad maiora conandum tacite ferebatur. C. Iulius Cæſar, cum in Hiſpania Quæſtor, Gadibus imaginem Alexandri conſpexiſſet, la hrymas vberius effudit, reputans ſecum, quod ea ætate, qua Alexander pene totam ſubegerat Aſiam, ipſe nihil dum præclari geſſiſſet: hoc ipſo ſeipſum ad ſtrenuam tanti Herois, rerumq; ipſius fortiſſime geſtarum imitationem tacite extimulans. Cæſ. Auguſtus, annotante Plutarcho, ſæpius precatus eſt à Diis, Scipionis fortitudinem, beneuolentiam Pompeii, Iulii Cæſaris fortunam. Vtque Magni illius Alexandri magnanimitatem & heroica facta oculis animoque indies haberet expoſita: in ſignandis epiſtolis, imagine ipſius diu vſus ſcribitur: quanquam, ſi Cœlio credimus, potius inueteratæ ſuperſtitionis, quam imitationis & memoriæ cauſa. Quo etiam pertinent antiquiſſimæ virorum & ſtemmatum Illuſtrium Genealogiæ, Imagines, Hiſtoriæ, exempla & monumenta, literis ad poſteritatem tranſmiſſa: in quibus ceu ſpeculis, Maiorum heroica facta ad poſterorum memoriam & æmulationem vno quaſi obtutu conſpicanda repræſentarentur.

PH. Sane Baſilius Orientis Imperator, Leoni filio ſuo (qui ſapientis cognomen adeptus eſt,) ſedulo ac ſerio ſuadebat, ne legere vel euoluere hiſtorias vel minimum grauaretur; paruo labore quod illi magno congeſſerant perſpecturus, bonorum virtutes, malorumque vitia, tum varios humanæ vitæ caſus, rerumque ac temporum viciſſitudines, ac denique Regnorum & Imperiorem mutationes, ex mutis quam ex conſiliariis viuis rectius cogniturus. Verba Baſilii hæc ſunt: Per veteres hiſtorias ire ne recuſa, ibi enim reperies ſine labore, quæ alii cum labore collegerunt: atque illinc hauries & bonorum virtutes & improborum vitia, varias humanæ vitæ mutationes & rerum in ea conuerſiones. Mundi huius inſtabilitatem & Imperiorum præcipites caſus, & vt verbo complectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia, quorum illa fugies, ne in diuinæ iuſtitiæ manus incidas, hæc amplecteris, vt præmiis quæ ea comitantur potiaris.

TH. Extat etiã breuis quidẽ, ſed neruoſa S. Greg. Nazianzeni ad Nicobolũ de legenda hiſtoria admonitio, his verbis; Præclarum eſt mentem hiſtoriarum cognitione inſtructam ac refertam habere. Hiſtoria enim conglobata quædã & coaceruata ſapientia eſt, hominumque multorum mens in vnum collecta. Et ſane conſtat, eos qui ad clauum Rerumpublicarum ſedent, ex lectione hiſtoriarum magnos ſemper feciſſe progreſſus, animumque ad res magnas inchoandas & perficiendas erexiſſe. Quis enim ignorat potentiſſimum Regem Aſſuerũ ex hiſtoria, quid virtuti, quid ſceleri deberetur accepiſſe, ſummoq; iuſtitiæ libramento ſuũ cuiq; tribuendo, periclitantẽ ſub gladio Dei populũ liberaſſe, atq; ſuperbiſſimũ Aman infami ſupplicio condemnaſſe? Quis neſcit (vt de innumeris aliis nihil dicã) Dariũ Regẽ vna hiſtoriarũ inſpectione pietatẽ didiciſſe? Cũ ex Cyri Regis præſcriptio nõ ſolũ aduerſarios Iudæorum

Dei

Dei templum ædificantium cohibuit, verum etiam vniuerſæ molis opus ſuis ſumptibus adſoluendum, & ſacrificia immolanda (vt dignum erat regia munificentia) curauit. Hac de cauſa Auguſti Cæſaris factum non poteſt non à ſapientibus plurimum commendari, qui in euoluendis vtriuſque linguæ auctoribus nil æque ſectabatur atque ſpectabat, quam præcepta & exempla publice vel priuatim ſalubria, eaq; ad verbum excerpta, aut ad domeſticos, aut ad exercituum prouinciarumque Rectores, aut ad vrbis Magiſtratus plerumque mittebat.

EQ. Sæpe narrauit Capnio vir doctiſſimus, adeo fuiſſe auidum hiſtoriarum Palatinum Philippum, vt contexi ſibi integram ſeriem Monarchiarum à Rudolpho Agricola curarit, qui aulam Heidelbergenſem diu ſecutus eſt. Tunc enim Monarchias deſcriptas ab Herodoto pauciſſimi norant.

PH. Prudenter ſane. Quid enim hiſtoria aliud eſt, quam exemplaris Philoſophia, in qua, vt Liuii verbis vtar, *Omnis exempli documenta in illuſtri poſita monumenta intueri poſſis, inde tibi tuæque Reipub. quod imitere capias, inde fœdum inceptu, fœdum exitu quod vites, Illa enim monſtrat, quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros quibuſcunque artibus domi militiaque & partum & auctum Imperium ſit.* Et vt ſummatim dicam, Illa eſt dux & lux vitæ humanæ publicæ & priuatæ. Qua de cauſa M. Cicero in Orat. recte monet, *Plus laboris eſſe conferendum hiſtoriis, è quibus exemplorum vis ſuppetit, quam Philoſophorum diſputationibus legendis.* Atque hinc Demetrius ille Phalereus frequenter admonere conſueuit Regem Ptolomæum, vt libros de Regno conſcriptos ſedulo compararet & lectitaret; quod de quibus Amici Reges admonere non auderent, in libris vtiliter forent comprehenſa. Cæterum vt huiuſmodi admonitiones fructu ſuo minime careant, à primis mox annis animi illorum variarum rerum cognitione imbuendi ſunt, hi namque deinceps grata exinde oblectamenta captantes, ad conatum atque induſtriam ſponte feruntur.

EQ. Semper magni principes & Heroes traditi ſunt in diſciplinam præſtantibus magiſtris & præceptoribus. Nihil enim magis ornat nobilitatem, quam literæ & Muſæ. Sicut enim poma aurea in lance argentea ſunt conſpectiora: ſic Nobilitas literata eſt conſpectior & multo illuſtrior. Et nemo etiam, ſine varietate artium ad vllam rem illuſtriorem ſatis ornatus poteſt accedere. Quanquam enim in heroicis & generoſis naturis acres ad virtutem impetus ſunt, tamen ſi non regantur doctrina, ſæpe aberrant. Exemplis id quod dico fit illuſtrius. *Studia literarum principibus neceſſaria.*

Etſi in Hercule maxima vis erat ingenii, tamen ad Doctores deducitur. Nec adoleſcens tantum literas & Muſicam docuit, ſed ſenex etiam Atlantis doctrinam de ſiderum motibus percepit. Quali doctrina inſtitutus fuerit Achilles, ſignificat Homerus, cum ait, cum laudes clarorum Principum ludentem cythara decantaſſe.

TH. Certe Conſtantinus Magnus, niſi ad pietatem adiunxiſſet magnam eruditionem; non potuiſſet controuerſiam ab Ario motam vel intelligere, vel iudicare. Ille vero nequaquam erat in cætu Epiſcoporum muta perſona: ſed cum in diſputatione Arium dextre refutauit ſua oratione, collectis Apoſtolorum & probatorum autorum teſtimoniis: tum pleraſque alias Epiſcoporum contentiones eruditis ſermonibus mira comitate diremit. Et cum Dauid rex Salomoni filio, regni ſucceſſionem deſpondiſſet, recte erudiendum curauit, vt non ſolum ciuilem diſciplinam tueri, ſed etiam gubernare religionem poſſet: eamque ad rem delegit Magiſtrum maxime idoneum Nathan prophetam: qui cum religionis doctrina haud dubie coniunxerat vniuerſam Philoſophiam, & regendæ reip. ſcientiam. Fuerunt enim prophetæ non tantum Doctores, ſed etiam gubernatores conſiliorum pacis & belli.

EQ. Ager nimirum (inquit Cicero *2. Thuſc.*) quantumuis fertilis ſine cultura fructuoſus eſſe non poteſt. Sic principum puerorum animi quantumuis per bonam indolem fertiles, ſponte tamen non fructificant. Et quemadmodum nutrices cibum præmanſum dentulis in os ingerendo, hoc laboris auferunt præmium, vt infantes in cunis vagientes tali edulii genere ſaturentur, ſaginentur: ita præceptores pubeſcentem iuuentam informantes, neutiquam Penelopes telam retexunt, aut Siſyphi ſaxum volutant: Sed maximam vtilitatem ad omnes humani generis claſſes vbertime diffundunt. Hoc ipſum continua totius mundi gubernatio teſtificatur. Vt enim iam non dicam de vtilitate, quæ ex ferula ſcholaſtica, in Eccleſiæ emolumentum redundat; dum exinde feliciter ac facilime hæreſes & ſophiſmata ex auguſtis militantis Eccleſiæ limitibus profligare, & ſaluificæ fidei ſinceritatem propugnare poſſumus, inſuper etiam totam Reipub. σωτηρίαν ἐν τῇ τῶν νέων τροφῇ in ea conſiſtere veneranda docuit canities. Quoties enim exorta factionis tempeſtate Rerumpub. moderatores per acuminatam quaſi cuſpidem ingredi coguntur, toties ſcientiarum & artium beneficio, imperitam ac promiſcuam plebem ab omni immani feritate retrahunt, & Reipub. nauem merſam, non ſubmerſam, proſpero curſu in placidum & exoptatum portum tranſuehunt. Hoc Cicero terſioris Eloquentiæ princeps *lib. 5. de finib.* hiſce verbis atteſtatur: *Sapientia præceptrice in tranquillitate viui poteſt, omni cupiditatum ardore reſtincto.* Neque vero inſtitutio proba & iuſta in œconomica adminiſtratione ſuo caret fructu & fœnore: etenim ad virtutem, per ſe laudabilem, omniumque humanarum actionum aurigam, à teneris aſſueſcere multum eſt: ſiquidem ſimul atque editi in lucem ac ſuſcepti ſumus, in omni continuo prauitate & denſiſſima morum, errorumque caligine cæſpitantes palamur, vt pene cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videamur. Hanc morum prauitatem præceptores corrigunt: Et licet illam radicitus euellere nequeant, tamen de ſede

ſua dimouent, dum recte facientes præmiorum dulcedine ad bene viuendum allicere; male autem agentes formidine pœnæ deterrere anhelant, ne prorſus degeneres facti in iumenta tandem transformentur. Exinde quiuis, qui modo dextram à ſiniſtra diſcernere poteſt, facile animaduertit, præſidiis Scholarum, Eccleſiæ, Reipubl. & œconomiæ ſalutem ita contineri, vt illæ vix poſſint corruere, quin hæ eodem motu labefactatæ concidant ac intereant.

PH. Qui vero & quales debeant eſſe cultores, diſpiciendum nunc nobis eſt. Sane de M. Catone refert Plutarchus, quod ipſe liberos ſuos inſtituerit. Sic namque de eo: M. Cato, inquit, filium, quum primum per ætatem intelligere potuit, literis erudiuit, tametſi Chilonem gratioſum ſeruum Grammaticum haberet, qui compluribus pueris ludum aperuerat, indignum (vt ipſe perhibet) ratus filium, ſi diſcendo tardiuſculus eſſet, ab eo qui ſeruiret, reprehendi, ac aurem diſtorqueri. Doctrinæ huius quoque cauſa mancipio debere gratias noluit. Ideoque ipſe literarum præceptor fuit, ipſe leges edocuit, ipſe exercendi corporis magiſter non modo iaculandi, tractandi arma, & equitandi, ſed etiam pugno dimicandi, & calorem & frigus tolerandi, ac rapidos gurgites & aſperrimos fluuios intrandi artes inſtruxit. Ab verborum turpitudine præſente puero ſic temperauit, quaſi veſtalibus virginibus arbitris locuturus eſſet. Nec cum eo vnquam lauit, id quod à Romanis factitatum eſt. Generos enim cum ſoceris balneum ingredi vitio dabant, quoniam membrorum nudationem inſpectantibus illis cum decore fieri non poſſe iudicarent. Omnia igitur quæ ad ingenium & ſolertiam filii pertinerent, Cato ex ſententia perfecit. Hæc Plutarchus. *Paterna inſtitutio.*

TH. Sane paterna inſtitutio etiam ſacrarum literarum autoritate nititur. Sic enim Salomon rex: *Noli*, inquit, *ſubtrahere à puero diſciplinam. Si enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga percutis eum, & animam eius de inferno liberabis. Nam virga atque correptio tribuit ſapientiam: ſtultitia enim colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ fugabit eam. At vero dolor patris, & mœſtitia matris eſt filius ſtultus. Et ſeruus ſapiẽs dominabitur ſtultis filiis. Corripe igitur filium ſi peccauerit. Qui parcit virgæ, odit filium, qui autem diligit illum, inſtanter erudit.* Hæ admonitiones ſparſim extant apud Salomonẽ in prouerbiis. In eandem ẽt ſententiam Syracides: *Filij tibi ſunt*, inquit, *erudi illos, & curua illos à pueritia eorũ. Filiæ tibi ſunt, ſerua corpus illarũ. Nec oſtendas hilarẽ faciem tuam illis. Trade filiam, & grãde opus feceris, & homini ſenſato da illam. Vtilius eſt mori ſine filiis, quam relinquere filios impios. Curua filij ceruicem in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans eſt. Filio & mulieri fratri & amico non des poteſtatem ſuper te in vita tua*, & ſi quæ ſunt aliæ commonefactiones. Hæc tamen liberos coercendi poteſtas non eſt indefinita, ſed certis limitibus circumſcripta. Namque identidem Syracides cuique patrifamilias, ne leo ſit in domo ſua, grauiter inhibet. Et Diuus Apoſtolus in

Epiſto-

Epiſtola ad Epheſios: *Vos patres* (inquit) *nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros, ſed educate illos in diſciplina & correptione Domini.* Et niſi iuſta moderatio à parentib. adhibeatur, inſtitutiones iſtæ paternæ, rigoroſę nimirum, nihil aliud pariunt quam ſtupiditatem ac timorem, qui duo defectus tantas ſæpenumero in liberis agunt radices, vt etiam per omnem ipſorum vitam illis non poſſint eximi. His congruit elegans illa Plutarchi commonefactio: *Parentes* (inquit) *omnino aſperos, & natura eſſe duriſſimos, nolo, & præteritorum nonnullus peccatorum concedendam interdum eſſe veniam ducant, ſeque iuuenes aliquando fuiſſe meminerint. Quemadmodum medici amara quædam venena dulcibus miſcentes humoribus, comitem vtilitatis amœnitatem inuenerunt, ita & patres increpationum rigorem manſuetudine temperent eſt neceſſe, puerorum namque deſideriis remittendæ interdum habenæ, nonnihilque laxandæ, quandoque rurſus intendendæ. Leuia præſertim delicta molliſerant animo.*

EQ. Extat huius rei Epiſtola inſignis Plinii *lib. 8. Epiſt.* his verbis: (*Plinius iuniori ſuo ſalutem dicit, caſtigabat quidam filium ſuum, quod paulo ſumptuoſius equos & canes emerit; huic ego, iuuene digreſſo: Heus tu, nunquam ne feciſti, quod à patre corripi poſſet? Feciſti dico; num autē interdum facis, quod filius tuus. Si repente pater ille tu filius pari grauitate reprehendaris. Nonne omnes homines aliquo errore ducuntur? Nōne hic in illo ſibi, in hoc alius indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ ſeueritatis exemplo, amore mutuo ſcripſi, ne quando tu quoque filium tuum durius acerbiuſque tractares. Cogitate illum puerum eſſe, & te fuiſſe. Atque ita hoc quod es pater, vtere, vt memineris te hominem eſſe, & hominis patrem.* Hactenus Plinius.

.PH Inſtitutio paterna ſemper mihi diſplicuit, ſolet enim plerunque eſſe rigoroſa. Sane in artibus mechanicis ſolet eſſe interdum felix, ſed in artibus humanioribus non item. Sunt enim artes liberales, proinde liberam requirunt mentem liberum exercitium; quæ quidem parentes quippe quorum mores à filiorum iuuenum moribus plane ſunt diuerſi, ferre ac ſuſtinere difficulter admodum poſſunt. Proinde, quum liberos ſuos, delphinorum inſtar, aſſiduo comitari non poſſint, adeoque alieno ipſis opus ſit præſidio, diſpicere omnino opus habent de tali liberorum ſuorū cultore atque informatore, cui tuto eoſdem committant. Multum enim refert in quos & quales incidant præceptores, principum & magnatum liberi. Nec minus intereſt, quos nacti ſunt parentes, quam quos adſciſcant præceptores. Etenim vt libri ferme referunt maiorum, vnde prognati ſunt, ingenium: ita præceptorum vitia demigrant in eos, quos inſtituunt. Et honeſtæ vitæ inſtitutio potiſſimum ab illis petenda eſt, qui virtutem ipſis factis præſtiterunt, non ab iis qui compoſitis ante verbis de virtute nugantur. Eſtque principi non minus indecorum ſimul & pernicioſum ab inhoneſtis inſtitui, quam naſci.

Præceptores principibus quales adhibendi.

Plutarchus: *Quærendi ſunt* (inquit) *liberis Magiſtri, quorum & inculpata ſit*

vita

vita & mores iuſtæ reprehenſioni non obnoxii, & qui peritia ſint minime vulg ris. Fons enim & radix virtutis, atque honeſtatis vitæ, eſt inſtitutio proba. Vtque agricolæ ſtirpibus pedamenta apponunt: ſic probi magiſtri, accuratis præceptis admonitionibuſque adoleſcẽtes ſuffulciunt, vt mores recti inde germinent. Nunc vero etiam deſpuas in contumeliam quorundam parentum, qui priuſquam futuri magiſtri vllum fecerint periculum, ignoratione aliquando, aut etiam imperitia decepti, non ſpectatis, adeoque etiam malæ notæ hominibus filios ſuos committunt, &c.

EQ. Certe Leonides Alexandri pædagogus (vt à Babylonio Diogene traditur) quibuſdam eum vitiis imbuit, quæ robuſtum quoque & maximum regem ab illa inſtitutione puerili ſunt proſecuta, vt Quintilianus tradit. Non propterea abs re M. Aurelius filio ſuo Commodo quatuordecim adhibuit præceptores, è quibus tamen quinque, eo quod vitæ eſſent diſſolutæ, denuo amouit: *Nam idiota (inquiens) non plus quam vnum gladio per iram iugulat, ſapiens vero multos malo vitæ exemplo perimit.* Et alibi, *Tunc ad ruinam inclinare cœpit Roma infelix, quando relegata ex curia columbina ſimplicitate calliditas cœpit ſerpentina dominari.*

PH. Tanta, authore Cicerone, corruptela eſt malæ conſuetudinis, vt ab ea igniculi exinguantur à natura dati, exorianturque & confirmentur vitia contraria. Declarat hoc exemplum Iuliani apoſtatæ; qui, puer, non modo philoſophicis, ſed etiam veræ pietatis præceptis imbutus, multum in eis profecit. Sed cum poſtea à magiſtris gentilibus, ex quibus (vt ſcribit Eutropius) Epheſius ille maximus fuit, maximus ſuperbæ impietatis dux; non doctrinæ morumque paritati mancipatis, ſed Magicis artibus deditis auſcultaret, illorumque conſuetudine delectaretur: cœpit etiam eorundem imitari religionem: atq; à fide Chriſtiana deficiens, in paganorum caſtra tranſiit, Chriſti & Chriſtianæ religionis factus eſt irriſor ſuperbiſſimus & perſecutor acerrimus.

TH. Si quis, inquit Ælianus, Calliæ auſcultauerit, potorem eum efficiet Callias: Tibicinem Iſmenias: arrogantem Alcibiades: Helluonem Crotylus: eloquentem Demoſthenes: imperatorem Epaminondas: magnanimum Ageſilaus: Bonum Phocion: Iuſtum Ariſtides, ſapientem Socrates. Quemadmodum, vt ait Clemens Alexandrinus *li 7. ſtromat.* Si quis Iſchomacho ſtuduerit, agricola fiet: ſi Lampidi, nauclerus; ſi Charidemo, Imperator: Si Simoni, eques: ſi Crobylo, coquus: ſi Perdici, caupo: ſi Archelao, Saltator: ſi Homero, Poeta: ſi Pyrrhoni, velitigator: ſi Chryſippo, Dialecticus: ſi Ariſtoteli, Phyſicus: ſi Platoni, Philoſophus.

PH Extat elegans apud Plinium ad Corneliam Hiſpullam deſuper admonitio, quam recenſet Plinius Nepos *libr. 3. Epiſtol.* his verbis: *Plinius Corneliæ Hiſpullæ ſuæ ſalutem. Cupiam neceſſe eſt, vt filius tuus auo ſimilis exiſtat, iam circumſpiciendus eſt rhetor. Latinus, cuius ſcholæ ſeueritas, pudor, inprimis caſtitas conſtet. Adeſt enim adoleſcenti noſtro cum cæteris naturæ fortunæque dotibus eximia corporis pulchri-*

tudo, cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modo, ſed cuſtos etiam rectorque quærendus eſt, proinde fauentibus diis, trade eum præceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam diſcat, quæ male ſine moribus diſcitur. Hæc Plinius. Quo referri etiam poteſt, quod extat apud Hieronymum de probi præceptoris conditione his verbis: *Magiſter probæ ætatis, & vitæ conditioniſque eſt deligendus, ipſe enim elementorum ordo & inſtitutio præceptorum aliter de erudito, aliter de ruſtico ore profertur. Nec diſcat in tenero, quod ei poſtea dediſcendum ſit. Difficulter raditur, quod rudes animi imbiberunt. Lanarum conchilia quis in priſtinum colorem reuocet? Rudis teſta diu & ſaporem retinet, & odorem, quo primum imbuta eſt Græca narrat hiſtoria, Alexandrum potentiſſimum regem, orbis dominatorem, & in moribus & in inceſſu Leonidis pædagogi ſui non potuiſſe carere vitiis, quibus adhuc paruulus fuit infectus, procliuis eſt enim malorum æmulatio, & quorum virtutes aſſequi nequeas, cito imitaris vitia.*

PH. Extat Epiſtola M. Aurelii ad Commodi filii ſui præceptorem valde memorabilis, his verbis: *Natus eſt filius meus Commodus pridie Calend. Septemb. in oppido ad Danubium; cuius vt quotannis natalem, qui mihi à Diis datus eſt, celebro, ita quotidie eius diei, quo vobis ipſum in diſciplinam tradidi, meminiſſe docet. Imo illius me diei, quo docendum ipſum dedi, quam qua naſcentem vidi, recordari iuſtius eſt. Nam & dij mihi, & ego vobis illum dedi mortalem tanquam hominem: vos vero mihi & ego diis ipſum reddam immortalem tanquam ſapientem. Quid amplius dicam, niſi vt ſi magni penditis, quod dixi pluris æſtimetis quod dicturus ſum. Quandoquidem diis placuit, vt filium è coniuge ſuſciperem, & in fatis fuit, vt talis mihi eſſet filius, qui à diis quidem animam, qua homo inter homines, à me vero carnem, qua brutum inter bruta eſſet, accepit: vos ſi volueritis, vt Deus ſit inter deos. famam illi conciliando faciatis, &c.*

TH. Theodoſius, recenſente Nicephoro filios ſuos, Arcadium & Honorium, antequam eos præceptoris traderet diſciplinæ, ſic affatus eſt: *Mei filij, delegi vobis præceptorem eum, qui optimus, & ſapientiſſimus noſtrorum hominum, cenſetur, cui ego, vobis audientibus iniunxi, vt vos ea maxime doceret, quæ principi fingendo, & omnibus virtutis officiis inſtruendo neceſſaria ſunt, vt vos ſi in poſterum iis imbutos præceptis, virtuti conuenienter vitam agere videam, morum bonorum, & Imperij, relinquere hæredes poſſim. Alioquin nec iure poſſum, nec debeo, tum noſtri, tum ſubditorum commodi cauſa, vos mihi Imperatores ſubſtituere.*

EQ. Eiuſdem intentionis, (quamuis in tenore variatio ſit.) eſt Epiſtola illa Amalaſuntæ, reginæ quam ad Atalaricum filium, Gothorum regem ſcripſiſſe perhibetur (recenſente Caſſiodoro) his verbis: *Nihil vnquam, inquit, mihi antiquius fuit, quam te doctrinis & moribus optimis inſtituere Sed, procerum ducumq; tuorum improbitate, id nunquam licuit, ex ſententia mihi efficere. Exiſtimarunt enim rudes homines, regem ſuum ſub præceptore minime eſſe debere, arma tibi magis, quam omnes diſciplinas, vſui futuras prædicant. Hæc ſatis iniquo animo tuli. Nam ſcientiarum optima-*

rum cognitionem tanti, quanti ampliſſimos theſauros ſemper feci. Veruntamen cum animaduerterem ætatem, ſimplex ingenium tuum, ac vtriuſque fortunam, perditorum hominum audaciæ obnoxiam eſſe, iniuriæ quamprimum obuiam eundum duxi, perditiſſimaque quorundam hominum conſilia anteuerti, qui odia & ſimultates, inter nos, inſigni pietate coniunctos, diſſeminabant, quæ, quaſi præſentiſſimum venenum, nos, vna cum Imperio, facile perderent, ac euerterent. Rauennam igitur, maximis itineribus contendi, captiſque aliquot noxiis, de iis ſupplicium ſumpſi: nihilque prius duxi, quam de iis omnibus te certiorem facere, monereque, vt ab huiuſmodi viris, & inſidiis, quantum per ætatem poſſes caueres. Lubrica eſt ætas, amplitudo Imperij ea eſt, vt ſapientiſſimum virum, multis etiam ſeptum conſiliis, præcipitem agere poſſit. Tu autem, fili, caue, exiſtimes, te vlli, quam mihi, chariorem eſſe, Vale.

TH. Non poſſum, quin hic recitem inſignem gratulationem magni illius Eraſmi Roterodami, ad Adolphum Comitem, de Præceptore, qui illi feliciſſime contigerit, Iacobo Batto, grauiſſimo: Illud, inquit, ſpem de te noſtram vel maxime confirmat, quod præter iſtam naturæ bonitatem, domi contigit habere vtriuſque virtutis magiſtros egregios, bellicæ quidem auum tuum, in quo viro nihil eorum deſideres, quæ ſolent à fortiſſimo duce requiri, Philoſophiæ vero ac veluti Muſices illius Platonicæ, Iacobum Battum, Deum immortalem, quam rara doctrina, quam eximia vitæ totius innocentia, quam ſingulari facundia virum. Quid iam ſit quod ſuis de te votis patria non audeat permittere, poſteaquam tam fœlici indoli, formator tam egregius contigit? Contigit autem non iam exoleto, parumque per ætatem tractabili, id quod plæriſque ſolet accidere, ſed quemadmodum phœnix ille Homericus Achilli puello adhuc, peneque infantulo datus eſt, διδασκέμεναι τάδε πάντα μύθων ῥητῆρ᾽ ἔμεναι πρηκτῆρα ἔργων. itidem tuam infantiam vix dum à lacte depulſam, ſtatim Battus excepit, nutricandi munus cum nutricibus ex æquo partitus, vt illæ corpuſculum tuum curarent, hic animum fingeret, videlicet hoc iam tum agente matre, vt ipſo prope cum lacte, auriculis tenellis præclara illa ſapientum dogmata inſtillaret, mentiſque tuæ recentem teſtulam, cuius odorem & in omnem vſque vitam eſſet redditura, Philoſophiæ balſamo imbueret, neque linguIam iſtam fineret vulgari ſtribiligine pollui, ſed puriſſimo Muſarum irrigaret ſucco, ac pectuſculum iſtud rude adhuc, & in quemuis habitum ſequax, præceptis formaret amicis. Nam ad virtutis inſtitutionem, vt aliqua ſera ſit ætas, nulla certe non matura eſt. Hæc alius aut præteriret, aut ſummis vix digitis attingenda putaret. Ego vero vel ſola commemoranda duco, vt in quibus veræ felicitatis puppis & prora (quod aiunt) ſit homini. Siquidem natalium ſplendore, reliquiſque fortunæ muneribus, non pauci te mortales, vel æquant, vel ſuperant. Hæc tua propria pene fœlicitas eſt & haud

ſcio an cum vllo noſtratium principum communis, quod rudis adhuc in eum incidiſti virum, qui mentis tuæ vacuam tabellam, caſtis ac ſalutaribus occupare poſſit opinionibus. poſſit autem quia doctiſſimus, velit quia optimus, efficiat quia diligentiſſimus, quique te veluti præſens Mercurius, Moly quodam efficaciſſimo, id eſt optimis rationibus, contra aulicorum illecebras, & voce moribus peſtilentiores, tanquam contra Circes pocula præmuniat: Rara profecto noſtris in terris auis, homo non triuialiter eruditus. Rarior autem, qui moribus ſit vſque quaque ſanctis & inculpatis. Rariſſima porro, ac plane Phœnicis inſtar, qui cum exquiſita doctrina, ſummam morum innocentiam copularit. Quibus omnibus ſic abſolutus tibi contigit, vt non verear aſſeuerare, neque Achilli Phœnicem, neque Dionyſio Platonem, neque Alcibiadi Socratem, neque Alexandro Ariſtotelem, neque Neroni Senecam pari fœlicitate contigiſſe. Quanquam iſto nomine, non tam fortunæ, quam parentibus debere te puto, quorum prudenti delectu talis aſcitus eſt. Alioqui vel vna hæc fœlicitas optanda magnatibus, qua ſola fere carent. Quid autem retulit bene natum fuiſſe, niſi & bene inſtituaris? Princeps autem non temere inſtituitur ad virtutem, niſi tum cœperit, cum ſe nondum eſſe principem intelligit. Ego vero fortunatiſſime Adolphe, tibi non impendio gratuler, qui quidem domi aſſidue videas, audias, totumque ac proprium poſſideas eiuſmodi moderatorem, in quo non vel mores eruditione, vel eruditionem moribus, vel vitia quædam virtutibus compenſes, gaudio geſtire, videre iam videor ſorores illas Heliconias, ſibi plaudere, te dulciſſimum alumnum certatim ſinu rapere, exoſculari, complecti, cum tu fortunatis iſtis articulis, calamum per æquor chartaceum ductitas, dum blæſa ac vix dum firma lingula, Græce pariter ac Latinæ linguæ verba meditaris, dum formoſulo iſto & generoſo ore, ac vocula amabili, iam nunc orationem & liberam pronuntias, & numeroſam modularis. Macte indole puer, Deum optimum maximumque precor, vt iſtam mentem, iſtos egregios impetus ſeruet fortunetque, velitque quaſi iam herbeſcentem virtutem tuam, ſui ſyderis afflatu, ad maturam ſegetem prouehere, vt idem auctor ſimiliter & ætatis, & honeſti propoſiti, incrementa fœlicia largiatur, ne videlicet, quod in aliis fere conſpicimus, in te abominemur, de iſtis tuarum virtutum quaſi cunabulis, velut Adonidis hortorum delitiis, breui & inani voluptate deliniti videamur. Caue ne tibi tua fœlicitas ſecuritatem adducat. Hactenus Eraſmus.

EQ. Scio ego, Præceptores iſthæc ad rauim vſque declamitare & in ſui iterato allegare commodum, interim quid ſui itidem ſit muneris, parum ſæpenumero attendunt, quin etiã quãuis inire Spartã dũmodo lucroſa ſit, haud veren-

verẽtur, nihilo magis quã aſinus ad lyram, illam obeundã apti; quos idcirco Quintilianus vt ſuo ſeſe prius metiantur pede, admonet: *Pædagogi*, inquit *aut ſint eruditi plane quam primam eſſe curam velim, aut ſe non eſſe eruditos ſciant. Nihil enim peius eſt his qui paulum aliquid vltra primas literas progreſſi falſam ſibi ſcientiæ perſuaſionem induerunt. Nam & cedere præcipiendi peritis indignantur, & imperioſi & que interim ſæuientes ſtultitiam ſuam perdocent. Nec minus error eorum nocet moribus.*

PH. Sunt econuerſo etiam multorum parentum mores atque ingenia nimis illiberalia, qui plurima quidem à præceptoribus exigunt, atq; vt ipſorum liberi ex ſedula præceptorum inſtitutione omnibus numeris euadant abſoluti expetunt, quos ſi opinioni ſuæ ipſorum minus reſpondere comperiunt, grauiter cum præceptoribus expoſtulant, cum ipſi econtra raram eamque admodum exilem ac tenuem præceptori ſoluant laborum mercedem.

TH. Non noſtrum inter eos tantas componere lites. Faciat quilibet, quod eſt ſui muneris, & ſopitum eſt diſſidium. Facundiſſimum præceptorem, inquit Ludouic. Viues, *requirimus, & quod magis exigitur, acuto ingenio, iudicio integro ac ſano, verſatum in omni genere diſciplinarum atq; eruditionis, quiq; vitiorum animaduerſor ſit ſubtilis & acer: quod Ciceroni vehementer profuiſſe teſtatur ipſe idem in Bruto, cum ait, ſe Miloni Rhodio operam dediſſe homini in notandis animaduertendiſque vitiis, & in inſtituendo docendoque prudentiſſimo. Nihil eſt ſcilicet perinde difficile, vt orationis lapſus & flagitia animaduertere primũ, hinc velut indicare digito, tum exprimere, poſtremo corrigere.* Iohannes Ludouicus Viues de tradendis diſciplinis lib. 4. pag. 324. Et: *Sumat* (inquit Quintilianus,) *Præceptor ante omnia parentis erga diſcipulos ſuos animum, ac ſuccedere ſe in eorum locum, à quibus ſibi liberi tradantur, exiſtimet. Ipſe nec habeat vitia, nec ferat. Non auſteritas eius triſtis, non diſſoluta ſit comitas, ne inde odium, hinc contemptus oriatur. Plurimus ei de honeſto ac bono ſermo ſit. Nam quo ſæpius monuerit, hoc rarius caſtigabit. Minime iracundus: nec tamen eorum, quæ emendanda erunt, diſſimulator.* Hactenus Quintilianus lib. 2. Inſtitut. Oratoriar. c. 2. *Omninoque danda eſt opera*, inquit Baptiſta Guarinus in tract. de puer. inſtit. *ne pueri propter literarum diſciplinam grauiter & acriter verberentur. Habet enim ea res ſeruile quiddam, & generoſus ſæpenumero animus ita indignatur, vt plagarum cauſſa iam tum literas oderit, cum nec dum guſtare cœperit. Adde, quod metu verberum declamationes eis propoſitas, non ingenio proprio componunt, ſed ab aliis occulte compoſitas afferunt, quod capitale & pernicioſiſſimum eſt. Nam vtrumque vehementer fallit, & præceptorem, qui ſpem falſam præſumit, & diſcipulum, qui id non intelligit, quod à ſe factum mentitur. Honeſtius igitur & vtilius erit vel blanditiis agere, vel interdum ſolo verborum terrore, ita vt plagæ ſtatim ſubſecuturæ videantur. Nam, ſi ſecurus fuerit, maximam negligentiæ ſeneſtiam licentia illa præbebit. Si vero paulo adulti fuerint, vt honoris cupiditate excitari poſſint, admonendi erunt, quando dedecori id futurum ſit, ſi operam luſerint, ſi reliquis ignauiores tardioreſque apparuerint. Et vt magis eos neſcire, quàm diſcere pudeat, placet etiam, vt pueris ipſis aliquis ad diſciplinam ſocius adiungatur, cuius æmulatione quibuſ-*

Præceptores quales eſſe debeant.

dam quaſi igniculis aſcendantur. Eſt enim nobilibus animis quædam inſita generoſa inuidia, vt in eodem ſtudii genere verſantibus poſtponi, & quaſi hebetiores relinqui erubeſcãt. Ex quo ſequitur, vt certatim æmulantes alter alterum reddat alacriorem. Hactenus Baptiſta Guarinus. Nam vt vere ait Hieronym. *in Ep ſt. ad Tit.* nihil eſt fœdius præceptore furioſo, qui cum debeat eſſe manſuetus & humilis ad omnes, ex diuerſo, toruo vultu, trementibus labiis, rugata fronte, effrenatis conuitiis, facie inter ruborem & pallorem variata, clamore proſtrepitat, errantes non tam à bono retrahit, quam ad malum ſua ſæuitia præcipitat. Et credibile eſt, plurimos, qui alioqui ſunt ingenii capacioris, ſimul ac moratioris, moroſa illa atque inconſulta Præceptorum quorundam acrimonia degenerare ſæpenumero in ingenia barda atque incapacia: Hincq; fit, vt tanquam inepti ac bardi digitis demonſtrentur à populo.

Præceptorũ fidelitas.

Informanda iuuentutis aſperitas.

EQ. Certe Fabius olim haud vulgaris formandæ pueritiæ artifex non vno in loco præcipit, iuuenum ſtudia non aſperitate deterrenda, ſed blandis applauſibus modeſtiſq; laudibus alenda atq; exacuenda, vulgq; doctorem abire in parentis affectum: contra diſcentes præceptorem non horrere vt carnificem, ſed obſeruare veluti parentem. Sunt enim, inquit Chriſtoph. Hegendorphinus, qui ſua ſponte, quæ optima ſunt, faciant, in quos ſi quis verberibus animaduertere vellet, non minus ſtulte ageret, atq; auriga, qui equos, citra calcaria vltro præcurrentes, calcaribus ad curſum incitare velit. Sunt, qui ſuapte quidem ſponte ceſſatores ſunt egregii. Ceterum ſi à præceptoribus verbis admoneantur, pudore ſuffuſi, quoquo volumus, ſtatim ſe inclinant, & hos verbis magis corrigendos, quam verberibus ad honeſtatis ſtudia impellendos exiſtimo. Sunt vero quidam adeo frontis perfrictæ, vt nec pudore natiuo, nec à præceptoribus obiurgati id, quod ſuarum partium eſt, præſtent. Sunt adeo duri, vt nullis verbis molliri queant: quos ſi quis liberalitate & pudore in officio continere velit, nihilo plus agat, quam ſi Agazo aſinum ad clitellas ferendas exſtimulare conetur. In hoc ergo adoleſcentum genus virgis animaduertendum eſt, & faciendum periculum, an metu tandem coacti officium ſuum facere velint: quod ſi actum eſſe videbitur, rus, vt inquit *Fabius*, ablegandi ſunt. *Hactenus Chriſtophorus Hegendorphinus, in præfat. Paræneſibus de inſtituenda vita & moribus corrigendis iuuentutis, præfixa.* His conſonat, quod Paulus Vergerius: *Alii*, inquit, *laude & per ſpem honoris alii munuſculis, blanditiiſque alliciendi. Minis alii flagriſque cogendi erunt. Atq; hæc quidem omnia ita rite penſanda, rationeque moderanda, vt in eodem ingenio viciſſim his artibus præceptores vtantur, & cauendum vt neque nimium illis faciles, neque nimium ſeueri ſint. Nam vt nimia licentia bonam indolem ſoluit, ita grauis & aſſidua caſtigatio ingenium eneruat, naturæque igniculos in pueris extinguit, qui dum timent omnia, audere nihil poſſunt, fit vt pene ſemper errent, dum in ſingulis rebus errare ſe timent. Itaque indulgenda ſunt adoleſcentibus quædam, neque omnia eorum peccata ſeuera ſunt animaduerſione punienda.*

da. Hinc ſcite admodum Quintilianus: *Non ſum*, inquit, *adeo ætatum imprudens, vt inſtandum teneris protinus acerbe putem, exigendamque plenam operam. nam id inprimis cauere oportebit, ne ſtudia, qui amare nondum poteſt, oderit, & amaritudinem ſemel præceptam etiam vltra rudes annos reformidet. Luſus hic ſit, & rogetur, & laudetur, aliquando ipſo nolente doceatur alius, cui inuideat, contendat interim, & ſæpius vincere ſe putet, præmiis, quæ cupit illa ætas, euocetur. Hi quoque verſus, qui ad imitationem ſcribendi proponentur, non otioſas velim ſententias habeant, ſed honeſtum aliquid monentes, proſequitur hæc memoria in ſenectutem, & impreſſa animo rudiuſque ad mores proficiet. Etiam dicta clarorum virorum & electos ex poetis maxime, namq; eorum paruis cognitio gratior eſt, locos ediſcere inter luſum licet.* Hæc Quintilianus.

PH. Summa rei eſt. Requiritur à præceptoribus in educationis munere, Fidelitas, eaque omnino talis ne vel ſubdole aliquid fiat, ne quod maxime monſtrandum erat, occultetur, vel quod occultandum; operoſe inculcetur, ne aliquid interuertatur, deprauetur, ſiniſtre explicetur, ſed ita omnia adminiſtrentur, vt ſint præceptores ii erga hos, quos inſtituere debent, quos velint eſſe præceptores ſibi, ſi illi diſcipulorum loco futuri eſſent, ſecus qui commiſſum ſibi negotium gerunt, eos lynci, pauoni aut ceruo non iniuria comparauero. Lynx enim, vt autor eſt Plinius, ex vrina ſua factam gemmam terra obruit: Pauo ſuum fimum reſorbet: Ceruus dextrum cornu defodit, abiectum ſtato tempore: omnes hominum vtilitati inuidentes. Eodem plane modo inuidi quidam præceptores, quæ omnino tradere atque inculcare debebant, malitioſe ſopiunt, eaque, quam de illis boni viri conceperunt, fiducia, eos defraudant.

Cæterum Fidelitati deinde labor & ſtudium indefeſſum accedat, neceſſe eſt. Non enim ſufficit, animum ad alterius ſtudia iuuanda gerere promptiſſimum, ſed neceſſe eſt quoque animi promptitudinem ac deſiderium reipſa opere & labore complere. Vt enim rerum neceſſariarum indigenti parum prodeſt, qui dare ſaltem deſiderat, nunquam autem quod deſiderat, exhibet; ita & ignaro parum prodeſt, qui ruditatis inopiam ſubleuandi ſaltem animum habet, nunquam vero inſtitutionis laborem ſtudio atque diligentia iuſta adhibet. Cum fidelitate denique laboriſque ſtudio prudentia quoque, ac præſertim peculiaris ea requiritur, qua, quæ diſcipuli indoles, animus ac natura ſit, perſpicit exactiſſime, & quæ illi adhibenda ſit inſtitutionis ratio, cognoſcit optime. Nam vt terra alia alium cultum requirit, ſic quoq; ingenia diuerſa diuerſam educationis rationē poſtulant. Hinc Plato Ariſtoteli frenum, Neocrati vero calcaria addere opus habebat. Porro, ſunt interdum equidem Præceptores ſatis fideles, eruditi, diligentes, neque tamen conſequuntur ea, quæ & optant ipſi, & optarunt ii, qui diſcipulis eos præceptores prępecerunt. Sed neq; raro etiā accidit, vt diſcipuli ſua cōferāt ꝑcepto-

res

res vero ea quæ ſunt ſui muneris, ſæpe intermittant. Tum demum igitur in ſcientiarum cognitione præclari quid præſtatur, vbi hæc tria ſcilicet, naturæ fertilitas, Diſciplinæ autoritas, exercitationis propriæ vbertas trino trium inſtar Charitum mutuo ſeſe amplectentium vinculo inter ſeſe ſunt deuincta & colligata.

TH. Omnia huc recidunt; oportere nimirum Præceptorem eſſe valde diſcretum. Cum enim, quod aiunt, ingenium quiſq; ſuum ad mercatum ferat, vt iiſdem ſigillatim probe ſe accommodare norit, hoc opus hic labor eſt. Non enim vlla vnquam fuit ætas, quę nō niſi bonos ac morigeros produxerit. Sunt, quos mordet obiurgatio: Quos laus excitat: Qui paulo dans rigidius admoniti non ringunt: Quos gloria iuuat, Qui flent ſtudio victi, Qui deniq; nullum diem ſine fructu ſinunt effluere.

Sunt è conuerſo, quorum ingenia ſunt hebetiora plumbo, Qui veterinoſi grauarim trahunt indigeſtām corporis molem. Quorum agreſtior natura, bonis à diſciplinis abhorret, Qui præceptoribus honeſta monentibus non obtemperant, ſed oppedere præſumunt, Quorum animi, prælegente Magiſtro, ſolent peregrinari, & non tam in ſtudio, quam in patinis eſſe, Qui nunquam cogitant cur à parentibus in ſcholam miſſi, Qui ad bibendam ceruiſiam, atq; vina ſunt valde fortes, ad ſcribendum pigri, ad ſtudendum tardi, ad diu ſtertendum accommodi, Quorum denique frequentior circa forum, circa ſepes, item & hortos, obambulatio, quam domi literarum meditatio. Magiſtros itaque (inquit Ludouicus Viues) oportuerit eſſe oculatos in admittendis diſcipulis, qualem fuiſſe Alabandenſem illum Apollonium dicendi Magiſtrum accepimus, de quo Cicero *in libris de Orat.* ſcribit, quod quum mercede doceret, non tamen patiebatur eos quos iudicabat non poſſe oratores euadere, operam apud ſe perdere: dimittebatq;, & ad quam quemque artem putabat eſſe idoneum, ad eam impellere atque hortari ſolebat.

EQ. Verum ille vnus ex omni memoria. Cæteros qui quidem mercede docent, pretii cupiditas exoculat, ſine delectu vllo recipiunt ad ſe diſcipulos, & quo frequentius habuerint Auditorium, hoc ſe rati maiora facturos operæ pretia.

TH. Fabius *in inſtitutionibus oratoriis* non μικρόψυχον, ſegnem, tardum, remiſſum & frigidum: ſed eiuſmodi ſibi erudiendum dari exoptat puerum: quem laus excitet, quem gloria iuuet, qui victus fleat. Hunc ambitu alendum mordendum obiurgatione, tum honore excitandum putat: atque in eiuſmodi adoleſcente nullam deſidiam vereri ſe ait. Quemadmodum igitur in agrorum cultura conſiderandum eſt diligenter, quæ primum ſit ſoli natura, quæ deinde agricolæ, & denique ſpargendi ſeminis qualitas: ſic in liberorum inſtitutione parentes, & omnes, qui horum tuentur vicem, parteſq; ſuſtinent, accuratum faciant iudicium oportet de ſingulorum ingenio & natura, de erudi-

ruditione & moribus illius, qui præficiebatur magiſtri, & de doctrinis præceptiſue, quibus primis, quibus grandioribus imbuantur animis. Quod ſi hæc diligentia & cura non fuerit adhibita, periculum eſt, ne optimæ etiam ac feliciſſimæ indolis adoleſcẽtes corrupti, ad eos ſe accommodent mores, qui ipſis non tantum, ſed toti etiam ipſorum genti ac familiæ labem aſpergant. Lubrica enim eſt adoleſcentiæ via: Labuntur multi. cum aliquo vſque iam ſunt progreſſi: Curſum vero conficit is vnus, qui nititur optimis cogitationibus, ducemque ſequitur naturam, non qua parte malum, ſed bonum appetit ac proſequitur: eãdemque cotidie vtilibus adiuuat præceptis, quo vim inſitam promoueat: vſuque omnium magiſtrorum præcepta ſuperante, confirmat. Nam etſi largimur cuipiam adeo bonam ineſſe naturam, vt humanam videatur excedere conditionem: niſi tamen diſciplina, teſte Xenophonte, qui in cineribus quaſi latent igniculi naturæ exuſcitentur & crebra exercitatione perficiãtur, omnis eius pereat fructus neceſſe eſt.

PH. Natura repugnante, inquit Quintilianus, omnia fruſtra ſuſcipiuntur. Vt n. Medicus nullam ſpem vel ipſe concipere, vel aliis polliceri poteſt, de ſanitate illius recuperanda, cuius naturam adeo morbi viribus ſuperatam, vitiis infectam, aduerſis conſumptam videt, vt medicamentum nullum admittat (Medicus enim naturam non creat, ſed creatam conſeruat, non amiſſam aut prorſus abiectam producit, ſed productam adiuuat, labefactatam confirmat,) ſic ſimili quoque omnino ratione, ſi animus omni vi & facultate ad diſciplinam percipiendam eſt orbatus, ſi nulla bonitate inſtructus, ac ne mica quoque ſalis in toto corpore ineſt, quis ſpem ſolidæ eruditionis de hoc homine concipiet? Licet præceptores habeat doctiſſimos, educationem diligentiſſimam, inſtitutionem ac doctrinam plane diuinam, manebit tamen Therſites, quem natura Therſiten produxit, manebit Corœbus & Morychus, quem talem parentes ſiniſtro omine progenuere, nec Platonis aut Ariſtotelis acumen attinget, qui ad extremam ſtupiditatem fato quodam ſuo prognatus eſt. Non quidem quod conſtitutionis ad doctrinam vis ſit nulla, vel quod impoſſibile ſit, Naturæ vicem ſuperare aut corrigere: ſed quod ii qui naturæ vi deſtituuntur, non ad eam perueniant excellentiam, ad quam peruenire poſſunt ii, qui à felici felicis naturæ benignitate maxime adiuuãtur.

TH. Sane obſtinata quædam ac torua ingenia non niſi plagis coercentur, potiuſque verberibus quam verbis emendari volunt: quæ quidem illiberalis ingenii ſunt indicia; ſiquidem vt Salomon ait, equo frenum, aſina flagellum, ſtulto virga adhibetur. At generoſus animus, dicente Seneca: rectius ducitur quam trahitur. Quos enim tormenta non vincunt: interdum vincit pudor, & ingenia liberaliter educata facilius verecundia ſuperat quam metus vt Hieronymus ſcribit ad Pammachum. Longe vero aliter Euclides vir diſciplina Platonica celebratus, de quo ita Taurus Philoſophus: Decreto, inquit, ſuo A-

I the-

thenienſes cauerant, vt qui Megaris ciuis eſſet, ſi intuliſſe Athenas pedem prehenſus eſſet, vt ea res ei homini capitalis eſſet. Tanto Athenienſes, inquit, odio flagrabant finitimorum hominum Megarenſium. Tum Euclides, qui indidem Megaris erat, quique etiam ante id decretum, & eſſe Athenis & audire Socratem conſueuerat, poſtquam decretum ſanxerunt, ſub noctem, priuſquam aduelperaſceret, tunica longa muliebri indutus, & pallio verſicolore amictus, & caput & ora velatus è domo ſua Megaris Athenas ad Socratem commeabat, vt vel noctis aliquid tempore conſiliorum ſermonumque eius fieret particeps; ruiſuſq; ſub lucem millia paſſuum paulo amplius viginti, eadem veſte illa intectus redibat. At nunc, inquit, videre eſt, Magiſtros vltro currere vt doceant, ad fores iuuenum diuitum, eoſque ibi ſedere atq; operiri prope ad meridiem, donec diſcipuli nocturnum omne vinum edormiant.

PH. Imo vero reperies interdum ſtultos quoſdam & ſtolidos vſque adeo obſtinatos: & incapaces prudentiæ: vt nullæ etiam apud eos plagæ, nulla flagra, nulla virgarum caſtigatio, aut ξυλοποιΐα proficiat ad tollendam ſtultitiam: necdum liberalis & ingenua inſtitutio: de quibus verum eſt Salomonis illud Prouerb.27. *Si contundas ſtultum in mortario, cum mola paſtillo, non recedet tamen ab eo ſtultitia.* Sunt præterea quidam inſtar Anthracithis, carbunculorum generis, cui id peculiare eſt, vt cōiectus in ignem velut intermortuus extinguatur; contra aquis perfuſus, exardeſcat: Ita quoſdam contraria mouent; ſi exhorteris, magis langueſcunt: ſi dehorteris, magis accenduntur; ſi bene merearis, redduntur inimici, ſin male, pluris te faciunt.

EQ. Ridiculum eſt, quod de Polemone iuuene, diſciplinæ literariæ impatientiſſimo narratur: Quintilianus Proconſul quidam torquebat præconem, cumque dubitare quodnam ſupplicii genus de ipſo eſſet ſumpturus, ſuperueniens forte fortuna Polemon, filius Philoſtrati, iuuenis luxui deditus & valde petulans, Iube, inquit, ediſcere ipſum veterum ſcripta. Ipſe enim Polemon multa coactus fuerat ediſcere, ac nihil ducebat laborioſus ac moleſtius ediſcendi labore.

TH. Eximenda igitur eſt prudenti quadam diſcretione, pueris antequam ſtudiis literariis mancipentur, iſta impatientia. Hinc, quum Antiſtheni philoſopho Ponticus quidam adoleſcens adduceretur, quem in numerum diſcipulorum ſuorum reciperet, & parens interrogaret: quibuſnam rebus ipſi opus eſſet? Sapientiſſimus Philoſophus his ſuæ linguæ verbis reſpondit: Δεῖ αὐτῷ βιβλαρίου καινοῦ, καὶ γραφείου καινοῦ καὶ πινακιδίου καινοῦ, τὸν νοῦν παρεμφαίνων, h.e. opus eſt ipſi libro nouo, ſtylo nouo, nouaq; tabella; animum ſignificans; qui à Philoſophis tabulæ raſæ nonnunquam comparatur. Qua comparatione, in libro ſententiarum Salomon quoque vtens doctrinam verbi Dei à collo ſuſpendendam, tabuliſque cordis inſcribendam præcipit. Cæterum, cum dicente Se-

te Seneca omnium honeſtarum rerum ſemina animi gerant, quæ admonitione excitantur: non aliter, quam ſi intilla flatu leui adiutat ignem ſuum, explicat, *lib.14. Epiſtolarum.* Proinde incutiendus primum eſt pueris metus, adhibenda eſt pœna, vt timore ducti praua relinquant. Improbum enim voluptatem affectantem, dolore afficiendum, perinde atque iumentum, legumlatores inſtituere. *Ariſtot.lib.10.Ethic.* Et qui adoleſcentum peccatis ignoſci putant oportere, falluntur propterea, quod ætas illa non eſt impedimento bonis ſtudiis. At hi ſapienter faciunt, qui adoleſcentes maxime caſtigant, vt quibus virtutibus omnem vitam tueri poſſint, eas in ætate maturiſſima velint comparare, *Cic.lib.3.ad Heren.* Nam vt inquit Lactant. Iræ affectus nobis datus eſt ad coercenda peccata eorum, quæ ſunt in noſtra poteſtate, id eſt, vt arctiore diſciplina minor ætas ad probitatem, iuſtitiamque formetur, quæ niſi metu cohibeatur, licentia pariet audaciam, quæ ad omne flagitium & facinus euadet. Manus autem noſtras ſupra minores ſemper habeamus, hoc eſt, vt peccantes eos aſſiduis verberibus corrigamus, ne amore inutili & indulgentia nimia educentur ad malum, & ad vitia nutriantur. Hæc Lactantius *6. cap.19. diuin.inſtitut.* Et idem in lib. de ira Dei, *c.16. Peccata non coercere peccatum eſt, euadent enim ad maius malum per impunitatem. Hic non cohibenda ira, ſed etiamſi iacet, excitanda eſt.* Et: *Tum demum recte agitur, cum nulli prorſus peccanti, quiſquis ille ſit, parcitur, Socrat.in Euthyph.* Nam vt idem Socrat. in Georgia, inquit, *Qui luit pœnas, à grauitate & turpitudine animi liberatur, quæ tamen quandoque tantas egit radices vt quum alioquin nobilis equus vmbra quoque virga regitur, ignauus ne calcaribus quidem concitari poteſt.* Curtius *lib.6.* Filius ergo monitis minime obſequens verberibus acriter eſt cædendus etiam atque etiam, donec emendetur. Nam vt Chremes ait Terentianus in Heau. *Deteriores omnes ſumus licentia.*

Inſtitutio diſcreta.

PH. O quam compoſitum reddit omnem corporis ſtatum, necnon & mentis habitum diſciplina. Ceruicem ſubmittit, ponit ſupercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, frenat gulam, ſedat iram, format inceſſum, inquit Bernhardus *Epiſt. 113.* Et extat hac de re Epiſtola Auguſtini his verbis: *Dilecto filio in Chriſto Fabiano, Auguſtinus Epiſcopus ſalutem. Congratulor vna tecum, quoniam te prolem nuper habere cognoui. Sed deprecor, vt dum tempus affuerit, caſtigare prolem non differas. Nam ſicut fructus non inuenitur in arbore, in qua flos prius non apparuerit, ſic & in ſene viro, qui niſi à patre tempore adoleſcentia in bono nutritus fuerit, tempore ſenectutis fructus bonorũ operum non apparebunt. Caſtiga igitur quem debes dum iuueneſcit. Vale. Si delinquant,* (inquit Rauiſius) *ſi mendacii conuincantur, ſi iugum detrectent, ſi vel tantillum quidem remurmurent aut mugientur, acerrime vapulent: neque prius parcatur flagellis, aut animaduerſioni temperetur, quam & arrogantia cognoſcatur emollita & tranquilliores oleo, aut pepone molliores facti ſint. Quod ſi verborum lenociniis*

iram præceptorum velint exarmare, adulabilis eorum ſermo omnino dandus eſt ventis. Ante omnia cauendum puto maxime, ne eorum delictu conniueant, neu conſulto diſſimulentur errata, vbi palam ſceleris comperti fuerint. Si bene fecerint, laus eorum quandoque non eſt ſupprimenda: vt eo velut gloriolæ fumo pellecti, acrius ſolito virtuti dent operam.

TH. Cyprianus: *Aperiendum,* (inquit) *eſt vulnus & reſecandum, & putredinibus amputatis medela fortiore curandum, vociferetur & clamet licet & conqueratur æger impatiens per dolorem: Gratias aget poſtmodum, vbi ſenſerit ſanitatem.* Et eleganter Poggius Florentinus in Epiſtola quadam: *Mihi iucundæ eſſe debent non detrahentis, ſed amice monentis atq; arguentis voces. Ille eſt aſper monitoribus: qui per ætatem eſt inſolens veritatis audiendæ. Ego autem ea ſum iam ætate: vt acerbæ eſſe non debeant bonorum virorum caſtigationes. Cum & rerum audire vtile ſit, emendare pulchrum. Si enim emendatio morum omnibus eſt annis neceſſaria, illorum eſt tamen maxime meliorem vitæ curſum ſequi qui iam vergunt in maturitate.* Hoc poſito fundamento, metuq; teneris animis incuſſo, aſſuefaciendi ſunt ad ea, quorum ſtudio paulatim ad honeſtarum actionum exercitamēta præparātur; paulatim inquam, ſunt enim ipſorum animi ſimiles anguſto ore vaſculis, quæ ſuperfuſam humoris copiam reſpuunt: ſenſim autem influentibus, vel inſtillatis facile complentur: vt itaque imbecillitati ipſorum conſulatur, ſtudiorum multitudine non ſunt obruendi. Firmius enim tenemus paucis verbis compræhenſa, ait ille apud Laertium. Maiora autem intellectu velut parum aptos ad percipiendum animos non ſubeunt.

PH. Semper apud prudentes hanc rationem in erudienda iuuentute inierunt viri prudentiores, vt initio breuia dicta proponerent pueris, quæ mandarent memoriæ tanquam Regulas vitæ, aut initia aliarum artium, quæ poſtea diſcendæ erant. Sic legimus olim pueris propoſitos eſſe Heſiodi verſus ediſcendos. Et Cicero ſcribit, antiquum inſtitutum fuiſſe apud Romanos, vt à pueris ediſcerent Leges XII. Tabularum, ſicut nos Catechiſmum, & initia doctrinæ Chriſtianæ diſcimus à pueris, donec paulatim integrum corpus doctrinæ complecti poſſumus. Imo & apud adultos & grandiores natu, poſtea ſæpe maiorem vim habent breuia & celebrata dicta collecta ex ſermonum clarorum hominum, quam longæ conciones. Hinc grauis illa Rauiſii ad præmaturam ambitioſi cuiuſdam ad alteriora quam pro intellectus ratione, inhiantis præſumptionem cōmonefactio: Quum, inquit, certo videas ad nullius rei ſummam, niſi præcedentibus initiis, peruenire poſſe: miror maxime, quod minores diſciplinas, (ſine quibus tamen non eſt maioribus locus) adeo ſpreueris, vt earum ſtudio tibi omnino interdixeris. An quia procul ab oſtentatione, poſitæ ſunt, inutiles propterea, & infrugiferæ tibi videntur? Vſu venit, vt qui minoribus primum elementis exerceri vel recuſant, vel erubeſcunt: in his quæ ſublimiora ſunt, infirmum inge-

ingenii ſui captum præbeant, & experiantur. Neque enim credibile eſt, firmum fore ædificium, quod inualidis ruinoſiſque nititur fundamentis: aut eos magno oneri non ſuccubituros, qui permodico fatiſcunt. Si ſaperes, altiora non molireris: ſed potius imitareris auiculas, quæ nidis ſuis nunquam egrediuntur implumes: neque prius aeri corpuſcula committunt, quam facto primum periculo, ſeſe idoneas ad volatum didicerint.

EQ. Qui ſumptuoſa ac illuſtri, ſed longiuſcula veſte Principes tenellos induunt, eorundemque pedibus inauratos, ſed magnos induunt calceos, non quidem ideo ſunt inepti, quod illos precioſo, ſed qui ad paruitatem corporis haud apte amictu veſtiunt: Etſi enim ſtatus atque ordo ille veſtitum ſplendidiſſimum requirit, alio tamen habitu perfectæ ætatis Principes, alio tenellos, & iuſtam viri ſtaturam nondum aſſequutos veſtiendos eſſe nemo neſcit. Æque autem atque illi pro ineptis ſunt habendi, qui teneris Principibus abſque vlla methodo res gratiſſimas proponunt: Etſi enim hæ pretioſæ per ſe, & cum quouis auro comparandæ eſſe videantur: Tamen tenellorum ingenia tanquam vaſcula anguſtioris, liquorem illum linguarum atque artium latiſſime diffuſum rectius capere non poſſunt, quam ſi Methodo in anguſtum coactus, ſenſim illorum animis inſtilletur, & quaſi pedi calceus adaptetur; Alioquin nihilo plus fructus ex traditione ſcientiarum referre, nec plus gratiæ ſibi conciliare poterunt, quam Nani in Gigantum veſtibus. Proin maxime ſpectandum, an quod illis diſcendum proponitur, perceptu ſit facile, & quid fructus inde ſint relaturi: Alias laborioſe maleque diſci quod non intelligitur, nec percipitur, omnes vna mente conſentiunt.

Sunt ingenia quorundam valde præcocia, quæ intentiori quodam naturæ pruritu mature euolare gaudent; valent ingenio, valent memoria, vno alterutrove aut vtroque quanquam id rarius. Raris namque conceſſum eſt, vt qui ingenii acumine excellunt, iidem fœcunditate memoriæ lætentur

TH. Miror ego ſæpenumero Naturæ, quam in diſtribuendis ſuis muneribus contrahere conſueuit, paucitatem, vt ſumma omnia vni non attribuat, ſed plerunque, ſi in vno loco quid effundit, aliud in altero vel inſtillet guttatim, vel detrahat auara, veluti nouercæ, manu, non parum. Quid enim familiarius in hominum ingeniis vſuuenire videmus, quam vt qui memoria valet, iudicio careat, aut qui iudicii acumine cæteros ſuperat, ipſi in comprehendendis rebus prompta deſit celeritas Seneca quidem memoria tam felici fuit præditus, quam felici paucis vnquam præditis fuiſſe contigit. Nam vt ipſe de ſe teſtis eſt, duo millia nominum, quo ſemel erant recitata ordine, ita vt prorſus nihil aberraret, repetere potuit: Verſus ducentos à ſingulis datos, & nomina recitantium, vt ſemel modo audierat, complexus eſt; imo quod mirandum eſt magis, ab vltimo incipiens, ad finem vſque inuerſo quoque ordine eadem promptitudine enumerauit. Sunt hæc magna ac pene incredibilia,

Memoria & ingenium raro coniuncta.

bilia, quæ memoriæ felicitate potuit Seneca, at interim iudicii acumen, & cum iudicio veram dicendi rationem in eo maxime deſiderari, Eraſmus eſt atteſtatus. Portius Latro tanta hiſtoriarum memoria valuiſſe dicitur, vt ſi alicuius res geſtæ proponerentur, is illius auos & prauos plane ex tempore narraret. Verum omnes hi, quid iudicii acumine præſtiterint, nemo eſt qui conſignare potuit. Arias Montanus (vt de noſtro quoque tempore aliquid addam,) fuit vſque adeo ſtupendæ memoriæ, vt linguas duodecim perfecte calluerit, lectionis tantæ extitit, vt opera quamplurima præter verſionem Bibliorum à ſe conſcripta ediderit. Verumtamen Memoriæ excellentiam, iudicii acumine eum non adæquaſſe quamplurimi non obſcure teſtantur. Mithridates duabus & viginti diuerſis quibus imperabat nationibus, ſua cuique lingua ius dicere, & pro concionibus, ſingulos ſine interprete affari ſolitus fuit. Themiſtocles omnium ciuium ſuorum nomina memoria tenuit; Huiuſmodi memoria in Lucio quoque Scipione, Cyro & aliis nonnullis celebratur.

PH. Ingenia iſtiuſmodi Mercurialia, quæ Mercurii inſtar hinc inde diffluunt, viris cordatis non admodum arrident. Hinc illud Sidonii *Epiſtola 1.* egregium ſimile: *Vitam,* inquit, *in peregrinatione agentibus hoc euenit, vt multa hoſpitia habeant, nullas amicitias: idem accidit his, qui nullius ingenio ſe familiariter explicant, ſed omnia curſim & properanter tranſeunt. Non prodeſt cibus, qui ſtatim ſumptus emittitur. Nihil ita ſanitatem impedit ſicut remediorum crebra mutatio. Non conualeſcit planta, quæ ſæpe transfertur. Nihil ita vtile eſt, quod in tranſitu proſit, ſed modo (inquiunt) hunc librum euoluere volo, modo illum, faſtidientis ſtomachi eſt, multa deguſtare, quæ vbi varia ſunt & diuerſa, inquinant, nō alunt. Quũ igitur multa percurreris, vnum excerpe, quod illa die concoquas.* Et Plinius *lib. 18. cap. 23. Sicuti,* inquit, *vtilius eſt crebro ſtercorari agrum quam multum: ita plus habet fructus aſsidua lectio, quam auida. Ager namq; nimium ſtercoratus, aduritur, nō ſtercoratus alget: Ita moderata lectione vegetandum erit ingenium, nam lectione ſaginatur animus non aliter quam aruum ſtercore.* Huc etiam optime quadrat illud Polybii. *Quemadmodum guloſus cõuiua, vbi primum diſcubitum venit, appoſitos ſingulos quoſque cibos deguſtans, neque in præſentia voluptatis aliquid capere, neque in futurum vtilitatis poteſt, quãdo nec ſaporem vllum perfecte ſentit. & omnia ſimul congeſta ſtomachum digeſtionemq; impediunt: Ita qui hoc ipſum in legendis authoribus faciunt, nec in præſens aliquam percipiunt voluptatem, nec vtilitatis quippiam retinent in poſterum.* Recte itaque Ariſtippus cuidam iactanti ſe, quod eſſet πολυμαθὴς, hoc eſt, multiplicis eruditionis, quaſi nihil non didiciſſet: *Quemadmodum,* inquit, *non hi qui plurimum edunt, excernuntque, melius valent his qui ſumunt quantum opus eſt: ita non qui plurima, ſed qui vtilia legerunt, ſtudioſi & eruditi ſunt habendi.* Grauiter taxauit eos, qui tumultuaria immodicaque lectione ſemet ingurgitant: nec ea quæ legunt traiiciunt in animum: ſed tantũ reponunt in memoria, quare & doctiores euadunt, nec meliores *Laer. li. 2. ca. 8*

Lectiones tumultuaria.

Cæte-

Cæterum quum hactenus Puerum, quantum ad ipſius ingenium & exiſtentiam aliqualitet contemplati ſumus; & vero conſtet ex pueris enaſci ſucciſiuis veluti horis, ac pueritia prius finita quam animaduerſa, adoleſcentes, eoſque indole primum, progreſſu demum temporis, ſiquidem honeſte ſeſe gerant, reapſe viros; Proinde adoleſcentem nunc porro contemplabimur, & quænam ineunda illi ſit via, cum iam ſuo ipſius relictus eſt arbitrio, præeunte veritatis face, conſiderabimus. Cum vero ab ipſa cuiuſque rei, de qua tractandum, vel aliquali ſaltem deſcriptione, faciendum ſit initium, ſciendum adoleſcentiam, ſecundum Ciceronem *in Topicis* eſſe florem ætatis, vel, vt alii volunt, extremam pueritiam, dictam ab adoleo, quod ſignificat accreſco, quia creſcentes pueri, cum primum puberes fiunt, olere hircum incipiunt: propter quod hirquituli ſunt appellati, hinc adoleſco, adoleſcens, & adoleſcentia, cuius prima ætas ephebia dicitur. Vnde ephebus, qui in prima eſt adoleſcentia. Hinc Terent. in Andria: *Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis Soſia.* Ephebus dicitur, quod iam ſit in pube, quæ Græce ἥβη dicitur. Vnde & ἔφηβος, qui iam ad pubertatis annos peruenit.

Quemadmodum autem induſtrii agricolæ primum ſemen in terram deponunt cupreſſi, aut aliarum arborum ſimilium, deinde vbi conſpexerint è ſemine factam arborem, non relinquunt in eadem terra, ſed inde reuulſam plantulam, in aliud transferunt ſolum, vt terra recens in gremio ſuo exceptam illius radicem, puram & integram vim ſuam, proferat ad nouam educationem. Ita etiam induſtrii parentes prolem ſuam, quam in agro domeſtico per annos aliquot nutriuerunt, atque educarunt, demum vbi iam adoleſcit, atque anni diſcretionis paulatim ſuccreſcunt, ex agro domeſtico in alium transferunt agrum aut fundum, vbi non minus vberes, imo vberiores fructus, quam in ſolo patrio proferant. Cuius etiam inter cætera, prima ſolet fieri commonefactio in Academiis, per primam initiationis teſſeram, quam Depoſitionē vocāt. Hoc namq; fine, haud dubie Depoſitionis ritus in Academia, à Maiorib. noſtris introductus eſt, vt non ſolum ingenia puerorū & adoleſcentum à præceptoribus explorarentur: Sed vt & ipſi eiuſmodi vexationibus commonefacti, depoſitis veteribus illis feris & beaninis morib. animum purum, caſtum, diuinaque gratia innouatum, ad ſanctiſſimæ huius Diſciplinæ ſtudium afferrent. Vetant enim doctiſſimus Syneſius & Lyſis Pythagoræus ne arcana Philoſophiæ impuris adhuc animis communicentur. *Depoſitionis ritus.*

Quamuis aliquam multi in ea ſint opinione, vt ſi quis in ſcholis triuialibus atq; adeo in patrio ſolo fundamenta aliquatenus artium iecerit, illum nō neceſſe habere, vt diſcendi gratia alio ſeſe conferat, atq; ad vnam vel alterā Academiam ablegetur, poſſe namq; illum intra priuatos parietes, extra ſtrepitum concurſantium Academicorum, tantundem, imo plus præſtare, quam ſi pompo- *Ablegatio ad Academias an neceſſaria.*

pompoſis declamationibus, friuoliſque ac rixoſis diſputationibus ex Academiarum pulpitis ebuccinatis aures ipſius quotidie oppleantur. Sed hanc quæſtionem grauiter ac neruoſe Quintilianus Orator eloquentiſſimus decidit, his quæ ſequuntur verbis: *Hoc potiſsimum loco*, inquit, *tractanda quæſtio eſt: Vtilius ne ſit domi atque intra priuatos parietes ſtudentem continere, an frequentia ſcholarum, & velut publicis præceptoribus tradere. Ante omnia futurus Orator, cui in maxima celebritate, & in media repub. viuendum eſt, aſſueſcat iam à teneris non reformidare homines, neque illa ſolitaria, & velut vmbratili vita, id eſt, domeſtica palleſcere. Excitanda mens, & attollenda ſemper eſt, quæ in huiuſmodi ſecretis aut langueſcit, & quendam velut in opaco ſitum ducit, aut contra tumeſcit inani perſuaſione. Mitto amicitias* (in ſchola ſc. contractas) *quæ vſque ad ſenectutem firmiſsime durant, religioſa quadam neceſsitudine imbutæ. adde quod domi ea ſola diſcere poteſt, quæ ipſi præcipientur, in ſchola etiam quæ aliis. Audiet multa quotidie probari, multa corrigi, proderit alicuius obiurgata deſidia, proderit laudata induſtria, excitabitur laude æmulatio, turpe ducet cedere pari, pulchrum ſuperaſſe maiores, accendunt hæc omnia animos, & licet ipſa vitium ſit ambitio, frequenter tamen cauſa virtutum eſt.* Hucuſque Quintilianus. Et certe huiuſmodi αὐτοδίδακτοι, cum plerumque ſingulares ſint, ſeu potius videri velint, opinionumque, quas animo ſemel conceperunt, impendio tenaces ſint, hinc fere factum eſt, vt ſæpenumero, multarum abſtruſarum opinionũ, quas mater erroris infelici abortu peperit, ſemina iecerint, aut eatundem etiam omnino autores atque anteſignani fuerint. Sed ſubeſt alia ratio, quam parentes ſilentio quidem ſupprimunt, quæ ipſa tamen non eſt adeo irrationabilis. Volunt nimirum, parentes qui ſunt genii atque ingenii tenacioris, hac ratione parcere ſumptibus, qui alioqui neceſſario in ſumptus Academicos impenduntur.

TH. Summum profecto beneficium Deus humano generi contulit, quod ſcholas atque Academias paſſim orbe terrarum enaſci atque eſfloreſcere fecit in hunc potiſſimum finem, vt eſſent ſeminaria Eccleſiæ & rerumpublicarum. Hinc ſcholæ illæ atque Academiæ paſſim etiam in ſacris literis decantatæ, *1. Sam. 1.6.10. 2. Reg. 9. v. 1. Matth. 11. v. 15. Matth. 22. v. 15. 16. Luc. 6. v. 13. & cap. 10. v. 1. Ioh. 1. ver. 8. & 28. Act. 6. v. 9. & cap. 13. ver. 14. & cap. 17. v. 18. & cap. 19. v. 8. & cap, 22. v. 3. Rom. 16. ver. 5. 1. Corinth. 16. v. 19. 2. Timoth. 3. ver. 3. 10. 14.* Et Scholam Alexandrinam Alexandriæ ab antiquo fuiſſe teſtatur Euſebius, *lib. 5. cap. 9.* Et extant huius rei documenta paſſim, Negari tamen interim non poteſt, illam ad Academias ablegationem haud vacare periculo. Verendum namque parentibus eſt, non tantum impenſarum diſpendium, verum. etiam, ne prauorum hominum conſortio ſeducti ganeis potius quam libris inuigilent. Nam vt inquit Hugo lib. 3. didaſc, *Tria ſunt, quæ præcipue ſtudiis legentium obeſſe ſolent: Negligentia. Imprudentia. Fortuna. Negligentia eſt, quando ea quæ diſcenda ſunt, vel prorſus prætermittimus, vel minus ſtudioſe diſcimus. Imprudentia eſt, quando*

congruum

congruum ordinem in his, quæ didicimus non ſeruamus. Fortuna eſt, in euentu caſuum ſiue naturaliter contingente: quando vel paupertate, vel infirmitate, vel naturali tarditate, ſiue etiam doctorum raritate, à propoſito noſtro retrahimur Hactenus Hugo.

EQ. Extat colloquium quoddam patris cũ filio, quem in Academiam ſtudiorum gratia, ablegauerat, in quo & ratiocinium, quod filii vbi pecuniam turpiter abliguriuerunt, parentibus fumoſe exhibent, & parentum etiam iuſta deſuper indignatio adumbratur. Hiſtoria autem illa ſiue narratio hæc eſt: Reuerſo domum poſt vnum annum filio, qui ſtudiorum bonorum atq; artium diſcendarum gratia abfuiſſet, Quid, inquit pater, mi fili de tanta pecunia factum eſt, quantam tibi miſi? Quanta? inquit adoleſcens, non enim memini. Ter, inquit, ſenex hoc anno à me tibi curata pecunia eſt, bis vno & altero mercatu, ſemel inter hos. Atq; priore quidem mercatu dedi noſtro vicino aureos ſexaginta, quos tibi renumeraret, altero totidẽ, poſtea tabellarius huc nuper miſſus, ſexaginta & ipſe attuliſſ. tibi deber, tot.n.tum petieras Ita factum eſt, inquit adoleſcens, ſed hoc nihil eſt. Nihil ne hoc eſt? inquit ſenex, an nihil videtur, ſumma aureum centum octoginta? Pro debitis quidem nihil eſt, inquit filius, quæ rel qui foris. Nam tua, mi pater, meis verbis obligata fides eſt in centum alios, & inſuper quadraginta. Hæc, inquit pater, iam ſumma fuerit, aureum. vt opinor, trecentorum & viginti. Fuerit ſane, inquit filius, ſed tu cogita, mi pater, multis mihi apud externos rebus opus fuiſſe, quid enim, quod vno aſſe venire ſolet, gratis datum? At cibo, potu, habitatione commoda, cubili, veſtib. libris, charta, calamis, atramento, carere certe tua quidem etiã voluntate non debui. At magna, inquit iam iratior pater, iſta ſumma eſt, quanti igitur illic cibus datus? quanti habitaſti? quanto conducti lectuli fuere? & cætera q[illegible]ã ea pecunia ſunt parata? Referam, inquit filius, rationes, ſi poſtulas. Ita enim fieri, inquit ſenex, oportet. Inchoemus igitur à minimis, inquit. Ac pone pro atramento & calamis aureolos decem. Hoc audito: ſatis, inquit ſenex, ſuperq; eſt rationum: iam ad hęc, ſi, vt alia omittam, chartæ modo æſtimatio ponenda ſit, iam vltra illos trecentos ego tibi amplius debiturus ſim. Hucuſque hiſtoria. Non mirum fuiſſet, ſi bene hæc ſenex occipite ex continua haud dubie ſcaptione, contraxiſſet caluitiem. Dolorifica enim eſt parentibus immodica atque inconſulta eiuſmodi pecuniarum profuſio.

PH. Quod ſi omnino nullum aliud emolumentum ex Academiis domum reportarent αὐλοδίδακτοι illi, quam quod audacius eloqui animi concepta didicerunt, certe ne ſic quidem, quod de impenſis quiritarentur, haberent; hoc enim elocutionis beneficio qui caret, etiamſi alioqui profunde doctus ſit, nec tamen plurimum ſibi ac præcipuum deeſſe lubens agnoſcit ac profitetur. Hinc Iſocrates cum intelligeret, quantum obeſſet animi timiditas, ſæpenumero dicere ſolitus eſt, ſe ſuos quidem diſcipulos docere decem minis: verum qui ipſum docuiſſet extra omnem timidi-

K tatem

tatem in concione loqui, mercedis loco daturum decem millia. Sola enim timiditas & vox exilis reddebant hominem inutilem ad dicendum, quod de eo ſcribit Eraſmus *lib. 8. Apoph.*

TH. Audacia ſane perorandi non in vmbratili diſcitur aut imaginario conſeſſu, qualem ſæpe confingunt atque adornant, ad populum propediem pro concione declamaturi. Vidi ego, qui ollas inuerſas palis dependentes hinc inde ſtatuerent, audientium eſſe capita, ſibi imaginantes, atque ii quidem, qui omnes Muſarum fontes iam dudum ſeſe epotaſſe ſibi videntur; ac ſane pro captu ollarum omnis illorum vox erat grandiloqua, ſibi ſimilem omnino neſcia. Quamprimum vero in conſpectum non ollarum ſubſidentium, ſed capitum humanorum ſeſe hinc inde motitantium, proſpicientium, attente omnia & ſingula obſeruantium, declamaturi prodierunt, ampulloſi illi verborum ſcreatus in fauillas & cineres conciderunt. Prudenter ſane Socrates Alcibiadem adoleſcentem, ad primum tyrocinium ob imperitiam, vt fit trepidantem apud tantam multitudinem verba facere hac lepida εἰσαγωγῇ animauit. Annon putas, inquit, ô Alcibiades, contemnendum ſutorem? Annuit. Annon præconem ? cum & hic annuiſſet, annon contemneres, inquit, tabernaculorum opificem. Cum ſimilia quædam propoſuiſſet, & is fateretur, hos eſſe contemnendos, tum Socrates: Atqui, inquit, ex his conſtat Athenienſium populus, quem tu vereris. Quorum ſi ſingulos putas contemnendos, quo minus etiam contemnis condenſatos? Fit nimirum hoc miro modo, vt quos ſingulos quis deſpicit, reuereatur congregatos: Sicut è conuerſo & illud miro modo fit, vt quem vnum quis reueretur, in turba mixtum contemnat; huius hanc habetote hiſtoriolam: In conuiuio Platonis Socrates admiratur Agathonis audaciam, qui coram tot hominum millibus præſenti animo ſuam recitaſſet tragœdiam: cui cum Agathon reſpondiſſet, ſe citius velle coram multis hominum millibus, quam apud vnum Socratem, dicere: Atqui in illis millibus, inquit ille, & Socrates erat; quem in tanta multitudine minimum, extra multitudinem vero ſolum ſummopere formidabat ac reuerebatur.

Audacia in dicendo quomodo comparetur.

PH. Ad hos itaque audaciæ gradus nemo niſi per crebram publice perorandi exercitationem atque aſſuefactionem, facile aſcenderit, quantumuis cum Demoſtene, quod plus olei quam vini conſumpſerit, & cum Zenone nimium ſtudendo mortuis concolor factus ſit, gloriari poſſit. Cæterum vel tandem in Academiam ablegatus, vt bonis aſſocietur, omnino prouidendum eſt. Bonorum namque conuerſatio, vt recte Socrates inquit, virtutis eſt exercitatio.

Bonorum conuerſatio.

TH. Vulgo, idque veriſſime dicitur: Gemmaſcens vitis pluribus exponitur malis, quam vuis iam omuſta; conſimili ratione iuuenis quum primo quaſi vere virtutum protrudit gemmas, defloreſcat. Fierique adeo poteſt,

vt ce-

vt etiam ſapientiſſime extructi per maleuolorum proteruiam diruantur, conqueſtus eſt deſuper ſapientiſſimus rex Salomon. Cum enim ingenium ac mores filii ſui Rehabeami, & quo potiſſimũ conſortio delectaretur, animaduerteret, facile illi animus præſagiebat, futurum aliquãdo, vt leuitatis illius pœnas lueret. Id quod etiam euenit. Etſi namque omnem opum ſuarum magnificentiam, regnumq; illud ſuúm amplum filio ſuo Rehabeamo rèlinquebat, is tamen adeo ſtolidus ac infelicis mineruæ erat, vt decem tribuum populi Iſraelitici, mox in ipſo portu nõdum nauta, naufragium committeret, ita vt tantum duæ tribus ex omni Iſrael non deficientes ſe regem agnoſcerẽt. Recte itaq; Hippocratides, cũ illi aliquãdo obuius fuiſſet adoleſcẽs, quẽ amator ſequebatur, erubeſcẽti adoſcentulo: *Cum,his* inquit, *oportet ambulare, cũ quibus conſpectus nõ mutes colorẽ.* Docuit ex improbis conuictorib. nihil capi fructus niſi probrum & ignominiam. Cumq; inter cætera ſuperbia, vt ait Ludouicus Viues, ſupremam & celſiſſimmam mentis lucem perſtringat & à recto itinere abducat tranſuerſàm. Ideo Pſaltes ait: *Ne veniat mihi pes ſuperbiæ:* Superbi itaque profani ac praui ſocii vitandi ſunt, ne illorum contagio inficiantur. Vbi enim ſemel impudentiæ fines tranſiluerunt, non erubeſcunt tunc cum ganeonibus, perditiſſimiſq; patrimõniorum decoctoribus conuerſari, qui omnia prandiorum gurgitibus abſumunt & abliguriunt; adhærentq; perditiſſimis & libidinis compertæ nebulonibus, qui neq; Deum timent, neque homines reuerentur. Hinc fit ſæpenumero, vt parentes turpiter admodum decipiantur, dum domus ipſarum ruinam ſperant propediem virtute filiorum reſtauratum iri, cum illi interea ludis & conuiuiis omnia abſorbeant, quæ pertinaci labore parentes collegerunt. Hæc ſcilicet eſt illa egregia de filiis expectatio.

EQ. Quo generoſiora ſunt ingenia, eo facilius, teſte Plutarcho, corruptioni (quemadmodum ligna dulcia vermium eroſioni,) obnoxia ſunt. Ne igitur ab Acolocaſto Cornelus & prauis Ductoribus, qui optimis quandoq; ingeniis inſidiantur & imponunt: atque à pietatis, honeſtarumque artium ſtudiis ad otium: à virtute ad voluptatum illecebras facile retrahunt, circumueniantur, & ſeduci ſe patiantur, cautio eſt. Hi namq; licet ſtudioſi titulo glorientur, nihil minus tamen quam de ſtudioſorum debitis officiis ſunt ſolliciti quippe in quorum Muſæis lagenæ ſæpius & amphoræ, canthari, teſſeræ, tabulæ chartæque luſoriæ, atque puellarum inſtrumenta, quibus crines torquent, quam Codices & ſacra Biblia, quam γραφείδια & calami: quam aſtrolabia, Sphæræ, globique cœleſtes conſpiciuntur.

Huius rei, ni erit moleſtum cuiuſdam Aſtronomiæ ſtudioſi exemplum, cuius iam inopinato recordor, referam, à quo cum Profeſſor propoſitionem Euclydis demonſtraturus, ad formandos linearum ductus, cretam poſceret; ille ſuo ſe indicio quaſi ſorex prodens, ridiculo errore, pro creta teſſeram

ex ſacco depromebat, ſeque in luſoriis magis quam Geometricis quæſtionibus exercitatum eſſe oſtendebat.

Quidam lagenam vini plenam veſte occultans, Præceptori quidnam turgidi ſub pallio geſtaret, percontanti: Sphæram ſe materialem geſtare reſpondit.

Alius quidam filiusfamilias ſumptibus probe inſtructus in Academiam miſſus, omnes ſuos libros, magna pecunia à parentibus emptos, ſolis Amadiſianis & Grongoſchirianis ſeu Garagantuanis retentis fabulis (ne tota ſcilicet Bibliotheca ſpoliaretur) diuendit. Libris & nummis ita dilapidatis, in prodigalitatis ſuæ ſolatium, dictum Senecæ de varietate lectionis Muſæi ſui parietibus inſcripſit: *Diſtrahit animum librorum multitudo.*

Otii deteſtatio & fuga.

PH. Optanda equidem iuuenibus prudentia ſenilis ante ſenectæ annos, cuius beneficio mature ſecum expenderent, breue eſſe & perexiguum vitæ humanæ curriculum; proindeq; omnibus horis, monente Seneca, operi inſiſtendum eſſe, ſic enim fieret, vt minus ex craſtino penderent, ſi hodierno manum iniicerent; quum ſumma ope eo niti debeant homines quoſuis, ne vitam ſilentio tranſigant veluti pecora; vtque in corpore humano cor & arteriæ ſunt in continuo motu, alioquin enim corporis humani membra torpeſcerent, ſic homo ipſe in continua actione atque exercitatione, ſi ſe reſque ſuas ſaluas eſſe cupit, ſit oportet. *Otium* namque vt Horatius canit, *prius & beatas perdidit vrbes.* Atq; vt Mantuanus lib. 2. Sylu.

Ocium clari fugiunt honores,
Nobiles ducit labor ad triumphos,
Sudor inſignes iter ad coronas
Monſtrat apertum.

Sique quod veriſſime dici ſolet, in ſolio ſegnities & inertia ſedeat, etiam leones rege ceruo vincuntur.

TH. Otii ignaui cauſa plerunque eſt felicitas, cuius comes eſt arrogantia; arrogantiæ vero comes eſt ſtultitia; ſtultitiam denique rurſus comitatur infelicitas.

PH. Nihil certe turpius iis aut abiectius, qui torporem ac deſidiam amplexi, vitam luxu atque inertia tranſigunt, nihil agentes, quo ſe homines eſſe teſtentur? Qui vt Phæaces illi Homerici,

Non pugnis, duraue exercent membra palæſtra:
Sed menſam & cythara ſtrepitum dulceſque choreas.
Stragulaque & molles curant poſt balnea lectos.

Margitæ illi ſimilimi, de quo idem Homerus:

Non fodere ille bonus, duriſve ligonibus arua
Vertere, non vlli viuebat idoneus arti.

Sic enim & hi neq; domi, neq; militiæ, neq; priuatim, neq; publice, neq; ſibi neq;

neque aliis vtiles, ita vitæ curriculum conficiunt, vt veluti naues nullum ſui veſtigium relinquant. Atq; hi quod nihil agant, quaſi non pudere parum ſit, etiam gloriantur. Alii, inquiunt, in opere occupati ſunt, nobis maiorum noſtrorum virtute eſt, vnde otioſi laute ſplendideque viuamus.

TH. Egregia ſcilicet de maioribus gloriatio, qui ſi illis ſimiles fuiſſent, illi (exorbitans ipſorum progenies) in poſtremis iacerent. Præclare itaq; Cicero, *Mihi quidem*, inquit, *qui nihil agit, eſſe omnino non videtur.* Nam & phyſici docēt, quæ cuiq; rei cauſa eſt, vt ſit, eandem ei eſſe cauſam vt aliquid agat.

EQ. Sed interim quiritantur plurimi de ſuo ipſorum ingenio, cuius infauſto ſydere non edocti ſed nati atq; procliues ad deſidiam ſint atque torporem, nihilque adeo fructuoſum, reluctante ſubinde ingenii genio ſeſe præſtare poſſe obtendunt.

PH. Nugæ ſunt. Ingenioſi equidem pari paſſu ac lance eſſe non poſſumus, at induſtrii omnes eſſe poſſumus; compenſandum ergo induſtria, quod ingenio deeſt. Nec reciprocandum eſt cum ingenio induſtria. Ingenium namque (vt id obiter dicam,) ab induſtria in hoc differt, quod ingenium aut acutum dicimus, aut obtuſum; neutiquam autem induſtriam, ſed aut magnam, aut paruam, etſi ingenium quoq; & magnum & paruum dicimus. Quinetiam ingenium omnino ineſt à natura, induſtria vero ab exercitatione magis atque ab vſu. Hinc mercatores & agricolas induſtrios potius dicimus, quam ingenioſos: & Poetas, Oratores, Philoſophos, ingenioſos magis quam induſtrios. Quid quod induſtria abſque ingenii bonitate vix eſt aliqua, at ingenioſi permulti abſque induſtria aut ea omnino perexigua. Præterea ingenium in aliis eſt verſutum, & callidum, in aliis lene, manſuetum: aut contra, aſperum, atq; inſolens. Quis vnquam dixit aut lenem, aut aſperam, ac verſutam, ſimplicem ue induſtriam? Ineſt ingenio celeritas, aut tarditas. Induſtriæ expeditio potius & explicatio, quaſi quædam in rebus impeditis atq; perplexis in inopia, in neceſſitatibus, in difficultatibus, vt videatur induſtria quidem ab ingenio ortum ducere: cæterum agendo atque experiendo ali, formari, perfici: nam ingenium ſi defuerit, qui nam poteſt eſſe induſtriæ locus? Rurſus exercitatio niſi acceſſerit, atque vſus, ea quoque nulla eſt futura. Atque vt callidorum, aſtutorumque conſortia, & ſocietates fugiuntur, ſic contra delectat induſtriorum: & plerique ad illorum ſe exempli libenter adiungunt, ſimilesque eorum eſſe ſtudent, quorum profecto hominum maxime amica & peculiaris eſt ſolertia: atque ea, quæ extemporalitas dicitur, diuturnum enim ob vſum ilico, atque ex tempore, & capiunt conſilia, & quid expediat, vident: & pro loco, atque occaſione modum ſtatim, aut remedia adhibent. Horum etiam aſſidua comes eſt vigilantia, cum ſit induſtria ipſa minime deſidioſa. Itaque vis hæc & natura ab ipſa excita, & vſu, exercitationeque confirmata, in rebus hominū plurimum confert, maximaque eſt laus eius

Ingenii & induſtriæ differentia.

atq; commendatio: Cum eius ſit proprium excogitare, atq; adinuenire in ſuſceptis aut ſuſcipiendis negotiis viam, modum, ordinem ad ea explicanda atq; perficienda: atq; vbi alii cal gant, aut intepeſcunt, ipſi & incaleſcunt abunde, & perſpiciunt acute, & explicant ſe facile, & nouas incunt rationes, nouaque conſilia, nouas etiam vias ingrediuntur, ſiue mercibus alienandis, ſiue lucris excogitandis, ſiue damnis ſarciendis, ſiue è difficultatibus ſeipſis explicandis, ac liberandis, &c.

Ingenii duri cultura aſſidua.

TH. Quod ſi excellens alicui defuerit ingenium, ne propterea deſpondeat animum, nam etiam mediocri datur locus; quod quantulumcunque ſit, inſtitutione atque exercitatione multum augebitur atque acuetur. Et ne abeamus longius, communis hoc experientia confirmat, quod dotibus animi mediocribus inſtructi, non raro felicius in ſtudiis progrediantur, quam vel excellentiſſimis præditi ingeniis, qui naturæ confiſi viribus inſoleſcunt, rariſſimeque ad frugem perueniunt: ita vt Thucydides ingenia hebitiora præferat acutioribus: & humiliora melius quam ſolertiora Rempublicam adminiſtrare affirmet. Cuius ſententiæ Franciſcus Petrarcha ſubſcribens, malle ſe ait bonum habere ingenium, quam excellens: quod illud in malum flecti nequeat, hoc in diuerſum volubile ſit. & poſt pauca hæc verba ſubiungit: *Magnum ingenium ſæpe magnorum initium fuit malorum.* Raro autem magni errores, niſi ex magnis ingeniis prodiere. Id quod Gracchorum Catilinæ atque aliorum, necnon Hæreticorum, qui ſemper maximorum in Eccleſia motuum cauſæ fuerunt, exemplis comprobari poteſt: vt non fruſtra Plato ſcripſerit: Magna ingenia plerumque habere mixturam dementiæ. Hinc apud Græcos nobiliſſimus ille atq; doctiſſimus vir, ingeniorumque cenſor grauiſſimus Laſcares, de ingenio felici & fidenti Adoleſcentis ad Syriacum dixit: οὗτος ἢ μέγα ἀγαθὸν ἔσται, ἢ τὸ τούτῳ ἐναντίον, hoc eſt, hic aut magnum dabit bonum aut quod ei contrarium.

De Cleanthe Stoico memoriæ proditum eſt, quod hebetudinem ingenii ad ſtudium & vigilantiam tanquam ad cotem acuerit. Sic ipſe Cicero & Demoſthenes quædam naturæ vitia induſtria correxerunt. Multi contra quibus naturę bonę indoles eſt, torpore ac voluptatibus lumen ingenii patiuntur extingui. Vtroſq; tangit illud Naſonis.

Vidi ego iactatas mota face creſcere flammas,
Et vidi nullo concutiente mori.

PH. Terra referta ſaltubus, feris & herbis ſylueſtribus multoq; limo, protinus quidem diſplicet imperito colono: at peritus agricola ex ipſis coniectat ſoli mollitiem ac feracitatem, tantoque impenſius dat operam, vt eam repurget. Sic magnis ingeniis magna vitia ſolent innaſci, quæ non conuenit ſtatim tollere, ſed potius iſtis mederi; expectanda ætas, donec ad frugem bonam

nam reducatur. Poteſt enim (vt Seneca inquit Epiſt. 97.) ingenium fortiſſimum ac beatiſſimum ſub qualibet cute latere, poteſt ex deformi humilique corpuſculo formoſus animus ac magnus exire. Non enim deformitate corporis fœdatur animus, ſed pulchritudine animi corpus ornatur. Cæterum ſunt é conuerſo quædam ingenia nimis præcocia, hæc tamen tam in animalibus, quam in plantis aliiſque rebus tanquam minus diuturna & veluti radice carentia deprehenduntur. *Ingenia præcocia haud diuturna.* Quemadmodum enim animantibus contingere videmus, quod ea quæ celerius excreſcunt, & ad perfectionem ſuam properant, citius labantur & intereant, quam quæ lento paſſu & gradatim quodammodo ad ſuam perfectionem tendunt, ideoque perfectiorem & pulchriorem maturitatem acquirunt: (Exemplum, vt alia omittam, inter bruta animalia præbet equus, ex arboribus ſalix, quæ non durant: Ceruus autem & olea per gradus lente & tarde tendentes ad maturitatem longioris æui ſunt. Sic leonis catuli informes naſcuntur, vix ingrediuntur ſemeſtres non mouentur niſi bimeſtres,) ita quæ egregia futura ſunt, ſero proueniunt, & lentis ductibus abſoluuntur. Vnde etiam ad homines eiuſmodi ratiocinationes traductæ ſunt. Quid enim aliud ſibi vult prouerbium: *Odi puerulos præcoci ſapientia.* Nam vulgi inualuit opinio, vt credat puerulos maturè ſapientes aut non fore vitales, aut dementes futuros, ſimulatq; ad ætatem maturam peruenerint, quamobrem Plinius refert, Catonem Cēſorium velut ex oraculo prodidiſſe, *Senilem iuuentam prematuræ mortis eſſe ſignum.* Quo reſpexit Iulius Scaliger ſuis hiſce elegantibus verſibus:

Aſtus pueri præpropere explicata virtus,
Segnem aut fatuum aut terribilem indicat ſenectam.

Præterea apud Senecam, Ceſtius de ingenia Alſii Flauii prædicare conſueuit, tam mature magnum ingenium non eſſe vitale. Talem puerum Sophocles ἀνδράπαιδα vocat. Sed hæc obiter volui inferre. Porro non dura tantum, ſed & praua ſæpenumero ingenia ſe paſſim offerunt: hæc quomodo corrigi queant, diſpiciendum eſt.

EQ. Magna indoles non eſt ſine vitiis, proindeque non ſtatim pro deplorata habenda. Præſtantes namque atque excelſæ naturæ, vehementi quaſi æſtu atque feruore, fluctuumque procellis huc illuc iactantur, donec mores ſtabiles & compoſitos ſibi aſciſcant.

Themiſtocles laſciue commeſſando petulāterque per forum, dies noctesque iunxit.

Scipio Africanus, in quo ſe virtus per omnes numeros efficaciter tandem præreptis prius & diſiectis nequitiæ, qua obſidebatur, clauſtris, oſtendit, iuuentutis aliquam partem in ganea exegit.

PH. Iſæus

PH. Iſæus Sophiſta Aſſyrius, cum primam ætatem dicaſſet voluptatibus ſimul, vt ad virilem peruenit, velut alius ſubito factus, miram induit morum ſeueritatem. Itaque percontanti cuidam, num illa, fœminam oſtendens, videretur formoſa? πέπαυμαι, inquit, ὀφθαλμῶν, id eſt, deſii laborare ab oculis. Ab altero quopiam interrogatus, Quis piſcis aut quæ auis eſſet ad veſcendum ſuauiſſima? πέπαυμαι, inquit, ταῦτα σπουδάζειν, id eſt, iſta curare deſii. Et adiecit: ξυνῆκα γὰρ τοὺς Ταντάλου κήπους τρυγῶν, id eſt, ſenſi enim me è Tantali hortis fructus colligere; ſubindicans, omnes eiuſmodi voluptates, quibus iuuentus capitur, nihil aliud eſſe, quam vmbras ac ſomnia, qualia de Tantalo fabulantur poetæ.

Nimium adhibitio labore cum bonis diſciplinis, imbuta ingenia adoleſcentium à pueris incipiente inſtitutione, dum tenera ſunt, facile ea, ad quæ natura inclinat & deflectit, corriguntur: ſi non in omnibus, tamen in quibuſdam.

Alcibiades ingenio ad virtutem duro atque effreni, quippe qui partim ſuperbe, partim abiecte, partim libidinoſe viuere inſtituerat, propter Socratis tamen inſtitutionem multa in ſua vita correxit, cætera magnitudine rerum geſtarum occultauit.

Polemonem Philoſtratis filium, cum adoleſcens eſſet, Diogenes narrat, adeo fuiſſe impudicum & corruptum, vt omnes vitiis ſuperaret & voluptatibus: verum cum aliquando ebrius coronatus cum ſodalibus, in Xenocratis irrupiſſet ſcholam, loquentis de temperantia: ea oratione ſenſim adoleſcens ſeipſum collegit, ita vt induſtria & ſtudio cæteros poſtea vinceret: atque Xenocrati in regenda ſchola ſucceſſerit.

Degeneratio.

TH. At interim & hoc verum vtique & dolendum eſt, haud raro etiam optima ingenia, annorum decurſu, turpiſſime degenerare. Exempla de Abſolone, Dauidis filio, Alexandro Magno, Nerone, (qui, *ſe malle neſcire literas*, quoties ſub regiminis initium, ſententiæ ſeueriori erga noxios ſubſcribere, à iudicibus imploraretur, ingemuit,) & aliis, ſunt ſatis nota.

PH. Vt arbores quædam belle florent, verum nullum adferunt fructum, ita quorundam puerorum indoles magnam vitæ frugem pollicetur, qui ſimulatque adoleuerint, ad ineptiſſimas conuerſi voluptates, omnium fallunt expectationem.

EQ. Plinius de hoc negotio differens eleganti hac vtitur ſimilitudine: Eſt Indiæ gens dicta Pandora, quæ in pueritia cano eſt capillitio, in ſenecta nigreſcunt capilli: ita nonnulli primis annis ſobrii ac modeſti, grandiores iam ad nugas & ineptiſſimas voluptates abiiciunt ſeſe & repueraſcunt. *Plin lib. 7. cap. 2.*

PH. Multum omnino nauat atque efficit, non ſolum in his male à primo ortu inſtitutis, ſed & heroicis, & mediocribus, & imbecillioribus naturis,

ingeniorum cultura diligẽs, atq; educatio operoſa. Τροφὴ γὰρ καὶ παίδευσις (vt recte Plato ait) χρηστὴ σωζομένη, φύσεις ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, καὶ αὖ φύσεις χρησταὶ τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβανόμεναι, ἔτι βελτίους τῶν προτέρων φύονται: id eſt; *Educatio enim & inſtitutio commoda ac bona, ſi conſeruetur, efficere ea in ciuitatibus ſolet bona ingenia: itemq; ingenia commoda ac bona, talem admittentia diſciplinam, meliora etiam, quam ante fuere; euadent.* *Educatio caput eſt recta inſtitutionis.*

In diſtortis motus incompoſitos, ἀτάκτους, & efferos, ſi nõ extinguit prorſus aut ſupprimit, tamen velut in gyrum rationis ductos, frenoque vinctos, & ſeptos carceribus, tum cogit in ordinem, tum ad eum modum tempore domat, hebetat, atque emollit, vt tractationem ferant deinceps, atque culturam, aut certe minus ferociant: eoque id magis præſtat, ſi adhibetur teneris adhuc animis & flexibilibus, in quibus plus eſt loci diſciplinæ, quam in adultis. Κεφάλαιον γὰρ ὀρθῆς παιδείας ὀρθὴ τροφή, καὶ κυριώτατον ἐμφύεται παισὶ τὸ πᾶν ἦθος διὰ ἔθος: id eſt; *Caput enim rectæ inſtitutionis eſt recta educatio, & aſſuefactione pueris mores maxime firmi inſeruntur*, vt Plato ait.

Vt plantulæ teneræ, ſi vbi ex radice prodierunt, pluſculum in alterutram ſeſe partem incuruent, facile aut furculis retorquentur in aduerſum latus, aut deligatæ vinculis reflectuntur, aut circum defixis fulcris coguntur in rectum aſſurgere: ſi curuor inueterarit & obduruerit, extendi amplius æquarique nequeunt: Sic feritas connata atque enormitas, quantacunque ſit, ſi natura tenera ad rectiora aſſuefiat, remittit aliquantulum & miteſcit: ſi obriguit ætate, & velut occalluit, poſtea adeo in contrarium traduci nequit, vt frangatur citius, quam flectatur, aut manſueſcat.

In heroicis naturis, generoſos, feruidos, & nimis acres impetus, non exaſperat, ſed retuſos aliquantum, immo velut delinitos contrahit intra metas rationis, atque ita moderatur, vt fiant rationi σύμμετροι, *attemperati*, & lege aliqua, atque ordine conueniente procedant, non tyrannice tumultuentur.

In mediocribus ea quæ natura inſeuit ſemina, euocat & producit, ac velut conueniente enutrita & rigata ſucco, fotaque calore, vegetat & maturat. In imbecillioribus, quibus nihil à natura tributum eſt, nullaque ſunt ad virtutem incitamenta vel adiumenta addita, velut aliam naturam, ſuis quoque inſtructam atque expeditam facultatibus induit. Sunt enim, vt recte ab Hippocrate dictum eſt ἐπίκλητοι φύσεις τὰ ἔθη, id eſt, aſſuefactio eſt aduentitia quædam natura.

Contra diſciplina eneruis, indulgens, laxa, ac delicata, acres etiam ac firmos ad virtutem in natura ſtimulos, aut obtundit prorſus, aut (vt ſic dicam) ad eum modum eliquat, vt diffluant: Eadem propenſionem ad libidines, luxuriam, & vitam voluptuariam alit ac fouet, aut, ſi nulla

adſit talis propenſio, faſtidioſas, delicatas, difficiles, & moroſas reddit naturas.

Sic è contrario adſtricta nimis & coacta educatio alacritatem animorum frangit.

Præclare Plato de vtraque: ἡ μὲν τρυφὴ δύσκολα καὶ ἀκρόχολα, καὶ σφόδρα ἀπὸ σμικρῶν κινούμενα, τὰ τῶν νέων ἤθη ἀπεργάζεται: Τὸ δὲ τούτων ἐναντίον ἥγε σφόδρα καὶ ἀγρία δούλωσις, ταπεινοὺς, καὶ ἀνελευθέρους, καὶ μισανθρώπους ποιοῦσα, ἀνεπιτηδείους ξυνοίκους ἀποτελεῖ: id eſt; *Delicias, puerorum mores reddere difficiliores, moroſos, iracundos, & qui leuibus occaſionibus vehementer percelluntur; contra vero, nimiam & feram ſeruitutem, eorundem mores reddere humiles, illiberales, ab humana ſocietatis commercijs abhorrentes. ac proinde tales, qui ad omnem conſuetudinem & familiaritatem plane ſint inepti.*

Praua vero ad feritatem aſſuefactio efferat naturas, bonas etiam & acres, eaſque exacuit in hominum perniciem. Veriſſimum eſt enim ἄνθρωπον παιδείας ὀρθῆς τυχόντα, καὶ φύσεως εὐτυχοῦς, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῷον γίγνεσθαι, μὴ ἱκανῶς ἢ μὴ καλῶς τραφέντα ἀγριώτατον ὁπόσα φύει γῆ. *Hominem, ſi cum natura felici rectam quoque nactus ſit diſciplinam, in diuiniſſimum manſuetiſſimumque animal euadere: ſi vero non ſatis aut bene educatus fuerit, omnium, quæ in terris naſcuntur, fieri ferociſſimum.* Et omnino eo, quod recte à Phyſicis cauſis adornatum atque conſtitutum eſt, euerſo aut labefactato, animos ſua natura in vitia procliuiores agit in contrarium. Οὐ μικρὸν οὖν (vt recte Ariſtoteles inquit) διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως ἐκ νέων ἐθίζεσθαι. ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν, id eſt, *non parum igitur refert, ſic, aut aliter, ab ineunte ætate aſſuefactum, ſed valde multum immo omnia in eo ſunt poſita.*

EQ. Sunt quædam ingenia natura mitia, placida, moderata, & liberalia, quæ laxiore diſciplina ac liberaliore regi tractariq; poſtulant, ſeruilemque coactionem oderunt. Et horum rurſus diſcrimen varium eſt & multiplex. Quædam enim adeo ſunt delicata, mollia & faſtidioſa, ſi paulo compellantur & coerceãtur aſperius, aut ſi paulo aſtrictius ea quæ circumdata ſunt eis vincula, intendantur, ſtatim offendantur, & animum deſpondeant. Atque hæc prorſus indulgentem exigunt inſtitutionem. Alia rurſus, niſi aſtringantur nerui diſciplinæ atq; adducantur, leui quauis occaſione, vbi conceſſam licentiam & patefactam feneſtram ad nequitiam ſenſerint, exorbitant atque degenerant.

Sed miſcentur hæc ipſa diſcrimina analogijs pene infinitis. Ita reperiuntur ingenia præfracta, obſtinata ac pertinacia, diſcrimine non minus vario. Nonnullæ enim ſeueritatem omnem reſpuunt, ceu ferrum adamas, & indulgeri ſibi laxatis vinculis diſciplinæ poſtulant: his arctatis magis exaſperantur: indulgentia vero velut hircino ſanguine adamas, liquefacta molleſcunt.

Alia è diuerſo, niſi ſeuera admodum atque aſpera diſciplina multum mace-

macerentur, tundanturque plagis, ſubigi nequeunt. Hæc naturarum diuerſitas, quam communis vita oſtendit, multum diſciplinæ effectus variat.

PH. Ingenium exiſtit ex ipſa corporis, animæq; compage & conſtitutione, atque ex humorum, è quibus conſtamus, temperatura. Ii enim plurimum ingenio valent, quorum in corde ac ſanguine maior ineſt, atque agilior calor. Torpeſcunt illi contra, quibus ſanguis frigore concretus ſubeſt, abundeque multum lenteſcit. Ad hęc ingenium præ ſe fert inſitam tantum à natura ſiue vim, propenſionemq;, ſiue aptitudinem atq; habilitatem.

Propter diuerſitatem igitur concretionis corporeæ, quæ commiſtio infinita quidem eſt, nec omnino comprehenſibilis, eueniunt tam multæ varietates, applicationeſq; ingeniorum: multiplices ipſę adeo, vt quot homines, tot etiam ſint ingenia. Quo fit, vt in vtenda etiam prudentia, ingenium quiſq; ſequatur ſuum. Celeritatem Cæſar, cunctationem Fabius, aſtū & calliditatem Annibal, tarditatē ac taciturnitatem Pompeius, animi generoſitatē Pyrrhus, contentionem Alexander, ſimplicitatem & lenitatem Marcus Antonius Auguſtus, ſeueritatem Cato, duritiam ac tolerantiam Caius Marius. Ac ne vetuſta ſemper nobis ſint in ore, in Ferdinando rege Neapolitano, inerat ſumma taciturnitas, incredibilis rei cuiuſq; ſimulatio ac diſſimulatio. Contra, in Alphonſo eius filio apertiſſima ſimplicitas, nuda etiam veritas. Laurentio Medices ſermo admodū erat latebroſus, latebroſiora conſilia. In Ludouico Sfortia, dominabatur ambitio, atq; honoris cupiditas liuore infecta. In rebus bellicis Friderico Vrbinate, nemo ex omni parte agendas ad res eo penſitatior erat, atque circumſpectior, Xyſto Pontifice Maximo vix alius fidentior, audentiorque, Innocentio qui ei ſucceſſit, nemo diffidentior. Alexandro Sexto nemo vnquam cupientior atque auidior. Caroli V. ingenium à prima ſtatim pueritia fuit humanum, mite, prudens, graue, magnanimū, placabile, moderatum, verax, iuſtum, ſemper ſibi conſtans & tranquillum ac ſerenum, triſte tamē magis & taciturnum, quam & hilare & lætum: cunctabundum magis quam pręceps; deniq; natiua bonitate & indole vere heroica, & ad omnia ſummo rege digna præuolante excellens: arma tamen magis quam libros amans; vt armis potius quam literis natum ſit. *Caroli V. ingenium.*

EQ. Non intempeſtiuum videtur hoc loco recenſere, quod in caſtris ad Witenbergā Lucas pictor ſenex Carolo V. ſciſcitanti narrauit, cum ex oppido in tentoriū euocato Carolus expoſuiſſet, ſibi à Duce Saxoniæ Ioh. Friderico nuper à ſe capto tabulam egregiam, à Luca pictā in conuentu Spirenſi dono datam fuiſſe, cuius aſpectu aliquoties delectatus, picturas ipſius magnifecerit. Eſt autem, inquit, Mechliniæ in conclaui meo tabella, in qua effigiem meam, cum puer eſſem, depinixiſti. Scire igitur ex te volo, quæ fuerit tunc ætas mea? Reſpondet Lucas, octo annorum erat ætas tua, cum Imperator Maximilianus te dextra circumducens iuberet Belgi-

cam nobilitatem & ciuitatis iuramento promittere obedietiam. Cum autem picturam ordirer, Maieſtas tua ſæpe ad diuerſa loca reſpiciebat, vt ſolent pueri. Ibi præceptor, qui tuam naturam norat, dicebat te mirifice delectari aſpectione teli, iuſſitq; ad parietem aduerſum collocari egregie fabrefactum telum: cumque tu ab eo non deflecteres oculos, ego feliciter abſolui picturam, Cæſar hac narratione valde delectatus blande Lucam compellauit. Ibi tum bonus ſenex cogitans de fortuna & patriæ & Domini ſui, flens procumbit coram Cæſare; & pro ſuo captiuo hero fit ſupplex. Cæſar placidiſſime perficiam inquit, vt Dominus tuus, captiuus princeps, experiatur meam clementiam, ornatumque munere Lucam in vrbem remittit.

Ingenia ex influentia aſtrorum.

PH. Diuerſimoda ingeniorum ratio etiam variationi ſeminis aſcribitur, cuius quidem etſi magna vis eſt, non minor tamen cœli & aſtrorum, quæ non ſolum cerebri craſi conuenienter temperata ſenſus acuunt ac vegetant, ſed etiam temperamentis ipſis certo poſitu, certas ἐπιτηδειότητας, *habilitates*, & acumen quoddã ad peculiaria ſtudia, ad Muſicen, Poeticen, artẽ Medicam & alia huiuſmodi imprimunt. Eſtque veriſſima Ptolemæi ſententia, ὁ πρός τι πρᾶγμα ἐπιτήδειος ἕξει πάντως καὶ τὸν δηλοῦντα ἀστέρα τὸ τοιοῦτον ἐνδυνάμιον ἐν τῷ οἰκείῳ γενεθλίῳ, *qui ad rem aliquam idoneus eſt, habebit omnino, in themate natalis ſui, ſtellam, quæ facultatem illam ſignificet.* Vt vero ſeminum varietas eſt infinita, ſic non in omnibus naſcentibus, iidem aſtrorum poſitus contingunt: hinc illa, & naturarum, & ingeniorum varietas.

Accedunt deinde extrinſecus aliæ cauſæ, quæ formata in cerebri temperamenta, alias conuenientibus viribus roborant, alias contrariis hebetant atque infringunt: nimirum locorum natura ex diſparili terrarum exhalatione diuerſa, & diæta ætatis teneræ. Craſſum cœlum & pingue ingenia gignit hebetiora, acriora contra purum & tenue: Excipit enim, quos aquæ terræque expirant halitus, hic circumfluus aer, & halitu attractus eoſdem in hominum corpora inuehit. Attracti vero aeris pars non minima ſurſum rapitur in cerebrum, vbi cum animalibus tum ſeſe miſcet ſpiritibus & ſuis cerebrum qualitatibus velut tingit. Cumque idem aer continuo ſuccedat, atque in idem ſubiectum allidatur, euenit, vt quemadmodum qui multum in Sole obambulant, infuſcantur, ſic cerebrum ex eodem aere, ceu frequenter illito, nouarum qualitatum velut lineamenta, aut colores concipiat atque inducat.

TH. Habent præterea excellentia ingenia dotes peculiares, neque à ſtellis inſitas ipſis, neque ex cauſis Phyſicis ortas. Tales abſq; omni dubio confert immediate Deus ipſe.

Cum enim artium veritas, erroribus deformata ac prægrauata, ruinam minatur atque interitum, excitat Deus ingenia heroica, eaque conuenientibus dotibus ornat atque inſtruit, vt laboranti atque inclinatæ ar-

tæ artium veritati opitulentur, & hanc erroribus exterſis de integro inſtauratam ab interitu vindicent, Ac cum in politiis leges & diſciplinam conſtituit ac ſancit, vel ipſis principibus, vel iis, quorum conſilio & opera reguntur principes, dotes largitur tantæ rei idoneas ac neceſſarias. Talis fuit ſapientia Dauidis, Danielis, Ioſephi, & plurium aliorum. Tales fuerunt præſtantiſſimorum artificum dotes omni tempore. Veriſſimum eſt enim, neque vllum vnquam magnum virum exſtitiſſe ſine afflatu diuino: neque aliunde, quam à ſolo Deo, excellentiam ingeniorum, & motus heroicos proficiſci.

Adeo autem certum eſt & conſpicuum, præſtantium virorum excellentia & ſingularia dona, neque ex aſtris deriuari, neque ex parentum naſci ſeminibus, ſed diuinitus inſeri, vt hoc fateri Ethnicos quoque res ipſa coegerit. Neq; vero tamen his donis eam lucem, quam Spiritus ſanctus verbo accendit in cordibus credentium, ſed ſapientiam, quæ artes politiaſque condit ac conſeruat, intelligo, quam etiam non ſanctificatis largitur Deus, eo quod diſciplinas & imperia conſiſtere vult ac perdurare ad extremum vſque interituri mundi momentum.

Cyri aut Alexandri felices ac heroici impetus, actioneſque plane diuinæ; at Neronis, vel ſimilium, tetra, immania, & abominanda ſcelera, non oriuntur ex his cauſis.

Longe enim ſuperat omnium Phyſicarum cauſarum vim ea præſtantia, quæ excellit in Alexandro iuuene: Et è diuerſo non cadit in humanam naturam tam portentoſa, & plus quam beluina immanitas, quam Nero exercet; immo expaueſcens humanus animus ad conſpectum eius, & ad ſolam cogitationem, obſtupeſcit.

Præſtantes viros Deus exuſcitat, acerrimis ad res gerendas ſtimulis ſubditis, cuiuſmodi nulla qualitarum commoderatio, nulla gignit aſtrorum diſpoſitio. Et donat hominum generi tales, cum aut tyrannide quaſſata, aut luxu, mollitieque facta, ac diffluentia, aut alioquin ſegnitie principum, atque ſocordia ſoluta imperia, vindices requirunt atque inſtauratores

Alexander (qui poſtea Magnus dictus fuit) puer etiamnũ cũ vidiſſet, quã feliciter parens bella gereret, nequaquam gaudebat, ſed ad pueros æquales dicebat: Pater nihil mihi relicturus eſt. Illis contradicentibus: Imo ea omnia, quæ bello iam ſubegit. Quid profuerit, inquit Alexander, ſi multa hæreditario iure poſſideo, ego autem nihil habeam, quod agam, & militem patri ſimilem me eſſe oſtendam? Vides indolem in puero ad imperium plane pronam? *Plut. in apopht.*

Iulius Caſar, cùm Syllam fugeret, etiamnum adoleſcens, incidit in piratas Cilices: ac primum, vbi pro redemptione ſummam, quam ab eo peterent, pronuntiaſſent, deriſit prædones, velut ignaros quem cepiſſent, ſeque duplum daturum pollicitus eſt. Deinde cum aſſeruaretur, donec afferretur pe-

cunia, imperauit illis, vt ſilerent, nec ſibi dormienti obſtreperent. Eiſdem orationes & carmina, quæ ſcriberet, recitare ſolebat, quæ cum illi non ſatis probarent, ſtupidos ac barbaros appellabat: cum riſu minitabatur, ſe illos acturum in crucem, quod & perfecit. Apportatis enim pecuniis, quas piratæ pro redemptione pacti fuerant, dimiſſus, contractis ex Aſia viris ac nauibus, compræhendit eoſdem prædones, ac ſuſpendit, ſed prius iugulatos, ne ſeueritas careret clementia. An non hic ſtatim agnoſcis indolem Alexandri Magni, cui nihil mediocre ſatis eſſe poſſet? *Eraſm. ex Plut. in Rom. apophth.*

Scipio ſuper cœnam interrogatus, quam egregium eſſet habitura reſpublica, ſi quid ipſi humanitus accidiſſet? *Vel huius*, inquit, (Marium intuens) iā eum in illo perſpiciens ingenium maximis rebus natum, *Eutrop. lib. 5. Plut. in Mario.*

Caſſius etiamnum puer, Fauſtum Syllæ filium inter æquales de patris monarchia gloriantem non tulit, ſed ei colaphos impegit. Eius rei cognitionem cum Pompeius in ſe recepiſſet, accitis ambobus pueris, Caſſius auſus eſt dicere: Eia, Fauſte, aude rurſum coram hoc ea verba proferre, quibus irritatus in te fui, vt rurſus percellam os. Inerat Caſſio natiuum quoddam odium tyrannidis, vt iam tum appareret, illi non defuturum animum ad interficiendum Cæſarem. *Plutarchus.*

Cato Vticenſis, cum puer adhuc à Druſo auunculo educaretur, Latinique Romam Druſum tribunum plebis eo tempore veniſſent de ciuitate imperāda acturi: Quintus Pompeius, Latinorum Princeps, Catonem orauit, vt pro ſociis apud auunculum intercederet, vt id, quod peterent, facilius impetrarent. Verum Cato puer facturum ſe hoc negauit, cumque ſemel iterumque, interpellatus eadem de re omne denegaſſet officium, demum Pompeius in excelſam domus partem eleuatum ſe præcipitaturum minatus eſt, niſi precibus & toties efflagitatis obtemperaret. Verum cum ciues intelligerent, nec ſic puerum moueri potuiſſe, egregiam eius indolem laudantes, altiſſima voce clamarunt, Gratulemur Latini, nobis hunc eſſe tam paruum, quo Senatore ne ſperare quidem ciuitatem licuiſſet. *Hiſtoriam hanc recitat Plutarchus in Catone.*

De Origene ſcriptore Eccleſiaſtico produnt hiſtorici, quod puer parētem ſuum Leonidem (qui Epiſcopus fuit) ſæpe de abditis ſcripturæ ſenſibus interrogauerit, ita vt pater ab eiuſmodi præcoci ſapientia retrahere illum cogeretur; ſedulo monens, ne ſupra ætatem ſaperet. Verum noctu accedens, & pectus intuens quaſi ſancti Spiritus templum deoſculabatur, ſeq; tali filio beatum iudicabat. *Euſeb. lib. 6. cap. 3. & Suidas.*

De heroica Herculis indole Ouidius ſic ſcribit:

Ingenium cæleſte ſuis velocius annis
Surgit, & ingrata fert male damna mora.

Con-

Contra, ſunt quædam ingenia tam diſtorta, ſophiſtica, veteratoria, & plena veneni, vt tantæ deprauationis nullæ neq; in aſtris, neque in materia, cauſæ oſtendi poſſint. Oderunt, & extinctam cupiunt ſacram veritatem, delectantur ſophiſtica, & quicquid rectè dicitur, ſtudent veteratoriis præſtigiis aut eludere, aut conuellere, atque infringere: polluunt & conſpurcant artes, etiam principia de æternæ atq; immotæ ſapientiæ Dei radiis accenſa, & cum ipſis nata hominum animis, omnibuſque conceſſa, quæq; ex his conſequentia irrefragabili deducuntur, impetere ac labefactare, & conſtantem perpetuamque experientiam in dubium vocare & controuertere, non erubeſcũt: excogitant conſilia pernicioſiſſima, pulchra ſpecie, valentique ad omnem maliciam.

Talia format & armat ingenia, non natura ipſa, non Deus δημιουργὸς, *opifex*, naturæ, ſed mendaciorum & ſcelerum architectus Diabolus: qui, vbi naturas mediocriter à Phyſicis cauſis & ſua voluntate ad malitiam inſtructas, ac præparatas adipiſcitur, eas in ſuos vſus conuertit, hocque quod naturæ deeſt ad ſummam atque abſolutam peruerſitatem, explens ac cumulans, adornat organa pernicioſa ſibimet & aliis. Cuiuſmodi fuerunt Ahitophel, Catilina, Nero, Caligula, Arrius, Manichæus & alii plures infiniti: quorũ quoſdam non inſtruit tantum, ſed regit ipſe & incitat: alique omnino & confirmat malitiam in improbis. Iis vero, quibus ſophiſmatum præſtigiis illudere veritati volupe eſt, tum effaſcinat animos impoſturis intricatiſſimarum opinionum, quibus excæcati ad eum modum circumducuntur, vt vnquam amplius conſequantur, in quo tandem conſiſtant & acquieſcant; tum conſuetudinem quoque cauillandi in iis auget.

Prorſus enormia ſcelera, immo & alia multa à Diabolo ſunt, qui, vt toties dixi, efficaciſſime ἐνεργεῖ ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, *vires ſuas exerit in hominibus contumacibus*, & autores ſcelerum ſæpe ſe à Diabolo impulſos, aut occaſionum commoditate inuitatos, ac velut in naſſam illectos, Diabolo ſimul incendente, ac velut protrudente ipſos, fatentur.

Quapropter etſi voluntas libera actionum domina, ex ſeſe ἱκανότητα ἀκριβῆ, *aptitudinem ſatis exactam*, habet ad deligenda, & complectenda, vel recuſanda obiecta propoſita: tamen cum ſaucia ſit, & languida ſua natura, præſideatque contumacibus admodum atque indomitis appetitionibus, neq; in omnibus eodem modo, aut à natura ſit confirmata, aduerſus præcipites ac violentos appetitionum impetus, aut ſaniore doctrina roborata, aut præſidio durioris ac ſeuerioris diſciplinæ circumdata ac munita, quorum ope, & foris occurrentibus illecebris, & intrinſecus ſeditioſe ferocientibus motib. repugnet, ſæpe victa, & vel à principio, priuſquam, quo ſe inclinet, ſtatuat, vel poſteaquam decreuit, à propoſito detorta, rapitur atq; incitatur alio.

Sed q̃a mira φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἐπικτητῶν, *naturaliũ & acquiſitarũ facultatũ*

mira

mira ſubito exardeſcentium & erumpentium motuum, eſt varietas, quam temperamenta efficiunt, aſtrorum & ſeminum vi procreata atque elaborata, aſſuefactione vero confirmata: multum refert, quibus quiſque naſcatur parentibus, quo cœli ſitu in lucem prodeat, ad quæ à teneris exerceatur atque aſſuefiat.

Fortes creantur fortibus & bonis, inquit Poeta: Nec degenerem procreant aquilæ columbam. Id etſi de ſeminum natura verum eſt ſuo loco atque ordine, propagantur enim ſemina virtutum, & ceteri impetus, à parentibus in natos: Vt recte Plutarchus dixerit, ἐν ταῖς σπερμάτων ὀλίγαις σταγόσι, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἀγαθὰ συῤῥεῖν. *In paucis ſeminum guttis, etiam virtutis bona confluunt*, tamen quantum cœli poſitus mutent informatam iam à ſeminibus craſin, atque illis inditam vim, in confeſſo eſt.

Ex iiſdem nati parentibus, diſſimili aſtrorum conſtitutione, adeo diſcrepant, vt nulla, ne minima quidem ſanguinis cognatione iuncti videantur: & quanquam ſeminum quoque vis, quæ corporum naturis reſpondet, mutatur in iiſdem, vel ætate attenuatis viribus, vel morbo eneruatis, vel diæta non conueniente afflictis: tamen nunquam hæc ſola diuerſitatem tantam atque diſſimilitudinem parerent, niſi alia ex aſtrorum & cœli tractu accederet efficacia maior. Ex languefactis ſeminibus imbecilliora omnia lege naturæ oriri debebant: At corporibus firmioribus ac venuſtioribus ornatos, animiſque præditos maioribus, ſenes parentes ſæpiſſime gignunt iis, quos florente ac vigente ætate ediderunt.

EQ. Vel tandem colophonem huic materiæ imponetis. Me dudum enim (qui tamen alioqui, per naturam ad res quaslibet propoſitas ſum attentus) audiendi iſthæc cœpit faſtidium. Vel tandem igitur rem ipſam auſpicabimur, aut ſi mauultis paululum adhuc hiſce immorari, etiam de aliis Principum in iuuenili ipſorum ætate honeſtis exercitiis, quæ per remiſſionum à ſtudiis grauioribus interualla libere ineant atque vſurpent, conferemus.

PH. Si talia vſurpant exercitia, è quibus magni viri à ſcriptoribus aliiſque bonis viris ſummopere commendantur, ſatis tunc ſuo ipſorum defunctos munere illos arbitratus fuerim. Commendatur Alexander Magnus, quod in caſtris lectitare plurimum ſolebat. Iulius Cæſar, quod cum exercitu proficiſcens, libros ſcriptitabat. Auguſtus quod in bello Mutinenſi ſemper in caſtris legere aut ſcribere, quotidieque declamitare conſueuerat.

TH. Seneca *in 8. ad Lucill. Epiſt.* de ſe ait: *Nullus mihi per otium dies exit, partem noctium ſtudiis vendico, non vaco ſomno, ſed ſuccumbo, & oculos vigilia fatigatos cadenteſque in opere detineo.* Atque hoc exemplo Ariſtoteles cum ſe ad quietem componeret, pilam æneam in manu habebat, cui ſuberat vas æneum, vt ſi pila è manu excidiſſet, ſonitu ad ſua ſtudia & contemplationes excitaretur.

Incre-

Incredibili ſtudio ſimul ac exercitatione celebratus fuit *Demoſthenes*, qui duos aut tres ſæpe menſes continuos domi incluſus, ingenium vigilanter exercuit, abraſa parte capitis, vt exeundi facultatem ſibipſi præriperet. Et cum interinuentæ artis quam adfectabat, primam literam dicere non poſſet, oris ſui vitium tanto ſtudio expugnauit, vt ea à nullo expreſſius referretur. Vadoſis etiam littoribus inſiſtens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum contionum patientia duratis auribus, in actionibus vteretur.

Carneades ita ſe literarum ſtudiis addixerat, vt cum cibi capiendi cauſa recubuiſſet, cogitationibus inhærens manum ad menſam porrigere obliuiſceretur. Sed cum Meliſſa, quam vxoris loco habebat, temperato inter ſtudia animo non interpellandi, ſicut inediæ ſuccurrendi officio, dextram ſuam neceſſariis officiis optabat.

Cato ſextum & octogeſimum annum agens, maximam Græcis literis operam impendit. Et mirifi. a proles eius Cato, ita doctrinæ cupiditate flagrauit, vt ne in curia quidem, dum Senatus cogeretur, ſibi temperaret, quo minus Græcos libros lectitaret.

Democritus luminibus oculorum ſua ſponte ſe priuauit, arbitratus cogitationes, commentationeſque animi ſui in contemplandis naturæ rationibus vegetiores & exactiores fore, ſi eas videndi illecebris, & oculorum impedimentis liberaſſet. Et quo magis vacuo animo ſtudiis literarum eſſet operatus, parua admodum ſumma retenta patrimonium ſuum ampliſſimum patriæ donauit Athenis autem compluribus annis moratus, omnia temporum momenta ad percipiendam, & exercendam doctrinam conferens, ignotus illi vrbi vixit, non (vt noſtro tempore diſcipuli ſolent) per omnia plateárum loca perreptando, quibuslibet lippis etiam ac tonſoribus innotuit.

De C. Plinii ſenioris aunc ili ſui indefeſſis lucubrationibus ac ſtudiis, C. Plinius iunior, *lib. 3. Epiſt* 5. ſic ſcribit: Erat illi (Plinio ſeniori) acre ingenium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat non auſpicandi cauſa, ſed ſtudendi ſtatim à nocte multa: hyeme vero ab hora ſeptima, vel cum tardiſſime, octaua, ſæpe ſexta. Erat ſane ſomni parciſſimi, nonnunquam etiam inter ipſa ſtudia inſtantis, & deſerentis. Ante lucem ibat ad Veſpaſianum Imperatorem: nam ille quoque noctibus vtebatur: inde ad delegatum ſibi officium. Reuerſus domum, quod reliquum temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpe, quem interdiu leuem & facilem veterum more ſumebat, æſtate, ſi quid otii, iacebat in ſole; liber legebatur, adnotabat, excerpebatque. Nihil enim vnquam legit quod non excerperet. Dicere etiam ſolebat, nullum eſſe librum tam malum, vt non aliqua ex parte prodeſſet. Poſt ſolem plerunque frigida lauabatur. Deinde guſtabat, dormiebatque

batque minimum. Mox, quaſi alio die, ſtudebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem curſim. Memini quendam ex amicis, cum lector quædam pronuntiaſſet perperam, reuocaſſe, & repeti coegiſſe: huic auunculum meum dixiſſe. Intellexeras nempe: quum ille annuiſſet, Cur ergo reuocabas? decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parſimonia temporis. Surgebat æſtate à cœna luce, hyeme inſtra primam noctis, ſed tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores, vrbiſque fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudiis eximebatur. Cum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum diſtringitur, tergiturque audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere, quaſi ſolutus cæteris curis, huic vni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus; cuius manus hyeme manicis muniebantur, vt ne cœli quidem aſperitas vllum ſtudus tempus eriperet. Qua ex cauſa Romæ quoq; ſella vehebatur. Repeto me correptum ab eo, cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere. Perire enim omne tempus arbitrabatur quod ſtudiis non impartiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, electorumque cõmentarios CLX. mihi reliquit. Sic Palemonem cũ maxima indignatione deſidiam & ignauiam auerſatum fuiſſet cõſignarunt hiſtorici. Is enim dum curaſſet, vt viuus inferretur ſepulchro, quum laboribus ſubeundis amplius non eſſet idoneus, ac familiares, quibus datum fuerat negotium occludẽdi monumentum, cunctari & moras nectere videret, *Obde, obde*, inquit, *ne me Sol cernat iacentem*. En ſenex ſapientiſſimus, quẽ ob ætatem decrepitam emeritum eſſe decebat, induſtria tamen inflammatus otium turpiſſimum ſibi exiſtimabat.

EQ. Dandum tamen eſt animo aliquod internallum. Hinc Statius li. 4. Sylu.

Iuſta à ſtudiis recreatio.

——— ——— ——— ——— noſtra ſatiſcit
Laxaturque chelys, vires inſtigat alitque
Tempeſtiua quies, maior poſt ocia virtus.

Alexander Magnus tametſi ſtudiis, Homero præſertim, cuius carmina non ad citharam vt aliorum, ſed ad tubam carmina eius cantari voluit, plane fuit immerſus, iucundis tamen recreationibus ab illis ſubinde reſpirauit. Fuit illi Cherilus Poeta non ſatis felix, qui fertur ita pactus, vt pro quoque bono verſu acciperet Philippeum aureum, pro malo colaphum, hoc Cherilo plurimum ad recreationes vſus fuit Alexander.

TH. Eraſmi de ſuper hæc extat ſimilitudo. *Vt vitis, niſi ſubinde amputetur, ipſa ſua fœcunditate graceleſcit & perit: ita cohibendum eſt immoderatum ſtudium ſenacium ingeniis, ne partim moderato labore conſumantur. Vtq; vino modico nerui & oculi iuuantur, eodem copioſiore læduntur: ſic literis modice guſtatis adiuuatur vita, eadem læditur, ſi quis immodice incumbat.*

EQ. Anaxagoras Clazomenius Philoſophus publice decretis honoribus animo magno repudiatis; id ſibi omnino poſtulaſſe perhibetur, vt quo die mortuum

tum

tem obiret, pueris qui diſciplinis & artibus operam darent, permitterentur feriarum otia & ludi. Senſit nimirũ vir doctiſſimus, ingenia adoleſcentũ nimio ſtudio frãgi, refocillatione a. aut recreatione ad nouos labores agiliores fieri.

Amaſis Ægyptiorum rex ab amicis reprehẽſus, quod perfunctos negotiis forenſibus potaret, omnique voluptatum genere ſolueretur, reſpondit: qui arcus habent, eos non intendunt niſi cum opus eſt; quos ſi ſemper intendant, rũpendos eſſe, ac ne tum quidẽ fore vſui, cũ vſus exigit: ita qui nulla relaxatione curas ſuas ſoluũt, aut mẽte captos aut corpore male affectos euadere.

PH. Tritum eſt in ore Doctorum prouerbium: *E libro gubernatores.* Quod Imperator ille probe cum intelligeret, librorum magis quam cæterarum voluptatum ſtudiis delectatus aiebat:

ἄλλοι μὲν ἵππων, ἄλλοι δὲ ὀρνέων, ἄλλοι
θηρίων ἐρῶσιν, ἐμοὶ δὲ βιβλίων κτήσεως
ἐκ παιδαρίου δεινὸς ἐντέτηκε πόθος hoc eſt:

Alii quidem equorum, alii vero auium, alii ferarum ardent amore: me vero poſſidendi libros, ingens à pueris tenuit cupiditas.

EQ. Lubens largior ſtudia literarum ac morum eſſe ἔργα ac principalia, quibus imbui principum animi cumprimis debent. Sed quum non ſempe poſſit mens eſſe ſeueris intenta ac iuuet à ſummis deſcendere ad ima, Quandoque; ac recreet grata hæc variatio mentem, alternando vices. Itaque haud male mihi conſulere videntur, qui vna cum rigore ſtudiorum ac morum, etiam corporis quædam iucunda eaque honeſta præſcribunt exercitia. Honeſta inquam, quæque ætatem iſtam maxime deceant; omnino enim debent remoueri à ſeruulorum, clientium, leniumque mulierum conſortio, colloquiis prauis & turpibus ſpectaculis, aut inhoneſtis picturis, à mendacio & ſimulatione & ab omni demum petulantia; facile enim per praua hæc irritamenta, vitiorũ ſemina quædam ipſorum animis poſſunt inſeri, q̃ adulta poſtea in grauiſſima ſcelera & inſanabiles animi morbos abeunt.

PH. Quum, authore Ariſtotele, duæ ſint ætates, in quibus inſtitui homines oporteat, à ſeptennio ad pubertatem, atque hinc ad vigeſimum primum annum; ætati puerili ac teneræ, quæ iucunditate maxime ducitur, & inquieta atque leuis eſt, muſica & motus corporis congruunt: quandoquidem illa multum animum mitigat & delectat, hic corpus roborat agiliuſque reddit; quas quidem duas res Plato huic ætati adſcribit: has vero quatuor Ariſtoteles: literas, muſicam, palæſtram ſiue gymnaſticam, pingendique artem: Plato autem picturam reiicit, qui eandem in libris de republica, ſicut poema, etiam vituperat, quod multa aſpectu inhoneſta, quæ prauo exemplo eſſe poſſint, proferat. Cæterum Gymnaſticæ cumprimis per magnas vtilitates Plato & Galenus non vno in loco commemorant, quoniam nihil magis augeat atque confirmet corpora, quam motus. Eſt autem Gymnaſtica duplex: Athletica vna, altera moderata & ſalubris: illa quidem, quod va-

ſta, dura, robuſtaque nimium corpora faciat, animoque obſit, valetudinem lædat, ac corporis temperationem vitiet, eſt (pueris præſertim) perniciosa ideoque omittenda: hæc vero ſecunda, quæ vtilis eſt, duplex eſſe eidem Platoni dicitur, aut luctatio: quibus permultæ aliæ formæ non minus vtiles atq; exercendo corpori aptæ adiungi poſſunt, vt equitatio, pedeſtris curſus, pilę luſus, haſtiludia, aliaq; huiuſmodi exercitationum cuiq; regioni aut genti vſitatarum genera multa.

Saltatio e- iuſque for- ma.

EQ. Salutationem Plato pueris tradere primam videtur, tum quod ei ipſis dem ſit modus mode atio~, tum quod muſicæ affinior, quæ illi eſt ætati congruentiſſima. Ea vero cum iucunditatis, exercitationiſque plurimum habeat, pueris apta eſt: quorum corpora ſine moleſta defatigatione exerceri debent. Quapropter cauendum eſt, ne quod ſaltationis genus nimis iucundum, leue, aut turpe afferatur, neve difficile, ac violentum, quod corpora fatigatione nimia debilitet. Alterum enim animo nocet, cuius cum corpore ſimul habenda cura eſt, alterum corpori, cuius eſt valetudini conſulendum. Saltationem autem moderatam, atque decoram Perſæ, ac Lacedæmonii pueris exercendis belloq; vtilem putauere, vnde Epaminondas vir bello ſtrenuiſſimus probe ſaltaſſe ſæpe dicitur: exiſtimans nimirum, ſaltatione homines agiliores fieri, et ſi quando ſerio pugnandum eſſet, eo promptiores forent. Summa vero ab eiſdem decori honeſtatiſq; ratio ſemper habita fuit. Itaq; quum ſaltare iucunditatis honeſtæ corporeæq; exercitationis cauſa, vtile principi ſit, proh bellum illi eſt à magiſtris motus omnis turpis, indecens, mollis, ſcenicus, vehemens, impudens.

PH. Saltent alii quod lubet; Ego, cum Platone vt ſaltem mihi perſuaderi haud patiar. Cum enim Dionyſius Syracuſanorum tyrannus in conuiuio iuſſiſſet, vt ſinguli in veſte purpurea ſaltarent, Plato id facere recuſauit, his trimetris è fabula quapiam vſus:

οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολήν,
Ἄῤῥην πεφυκὼς, καὶ γένους ἐξ ἄῤῥενος.
Muliebri ego haudquaquam indui queam ſtola,
Vir natus ipſe, ex virili germine.

Et apud Antiochum regem, non amici ſolum regis pyrrichiam ſaltabant in cœnis, ſed ipſe etiam rex. Quum vero ad Hegeſianactem hiſtoricum ordo choreæ peruenisset, aſſurgens dixit, Nunquid ô rex, me male ſaltantem mauis aſpicere, an potius mea quædam ſcripta bene pronuntiantem audire? Quæ cum dicere iuſſus eſſet, ita regi placuit vt inter amicos eius & familiares comparetur, Athen lib. 4.

EQ. At diuerſo omnino, à Platone & Hegeſianacte exemplo Ariſtippus Philoſophus indutus purpura ſaltare haud erubuit; quin graviter hoc ex tempore, ſaltaturus, recitauit verſus.

καὶ γὰρ ἐν βακχώμασιν
ὁ νοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται, id eſt,
Nam in Liberi patris ſacris
Mens quæ pudica eſt, neſciet corrumpier.

Sane Demetrius Cynicus damnabat artem ſaltatoriam, velut inutilem geſticulationem ad tibiæ modos. Cui geſticulator quidam non imperitus, cupiens artis ſuæ vindicare gloriam, iuſſit vt ſubmotis tibicinibus ſpectaret ipſum ſaltantem. Aſſenſus eſt Demetrius. Ille ſaltauit Homericam fabulam, adulterium Veneris ac Martis, ambos Vulcani vinculis irretitos adamantinis, ac ſole prodente, diis cæteris exhibitos. Venerem erubeſcentem, varios Deorum aſtantium affectus, Mercurium optantem talia vincula, Martem damnatum vt penderet mœchagria, ac prætereà quicquid ad eam fabulam pertinet. Ibi Cynicus artem admiratus, dixit: Audio homo quæ facis: non video tantum, ſed mihi manibus ipſis loqui videris.

Hinc Lesbonax hiſtriones ac geſticulatores appellare ſolebat *χειροσόφους*, quod manibus ſaperent, non lingua. Erat enim ſaltationis genus: quo graues etiam hiſtoriæ citra vocem vel recitantis, vel tibicinis, ſolo corporis geſtu ſic repræſentabantur, vt ſpectatores prope plus intelligerent ex ſaltatione, quam ſi quis recitaſſet. *Eraſ. lib. 8. apoph.*

PH. Viri certe graues, geſticulationes in ſaltationibus vſurpari ſolitas, ipſaſque adeoque ſaltationes, non ſuſque deque duntaxat tulerunt, verum etiam proſtitui autoritatem atque obſeruantiam virorum grauium iiſdem ſeſe mancipantium, veriſſime indicarunt. Audiamus deſuper iudicium vel vnius Cliſthenis. Is nimirum quum nobilem filiam haberet, per præconem edici iubebat in Olympiis, qui ſe dignum eſſe Cliſthenis generum exiſtimaret, ad ſexageſimum diem is ad Sicyonem veniret. Quo quum multi proci conueniſſent, ex omnibus videbatur magis idoneus Hippoclides Athenienſis Tiſandri filius: ſed cum ſupra menſam Laconicos Atticoſque modos ad tibias ſaltaſſet, cruribuſq; ac brachiis modulatus eſſet, ſtomachatus Cliſthenes: Tiſandri, inquit, fili, deſaltaſti matrimonium. *Bruſ. lib 3.* Dion quoque in vita C. Caligulæ hæc inter cætera Maieſtate Imperatoria indigna in ipſo improbat, quod ſaltatores vrbe a Tiberio exactos. non tantum reuocauit, ſed etiam ipſe plurimum ſaltauit: & cum aliquando (addit Dion,) de nocte accerſiri diligenter principes ſenatus iuſſiſſet, tanquam de rebus neceſſariis ab iis eſſet conſilium capturus, poſtquam conuenerunt, nihil aliud quam ſaltationem inſtituit.

TH. Albertus Imperator (quod de eo ſcribit Æneas Syluius *lib. 4. comm. in res geſtas Alphonſi regis*) dicere ſolebat, venationem eſſe exercitationem virilem, ſaltationem autem muliebrem. Notabat autem (addit Syluius) molli-

tiem quorundam principum, qui quum ſe Hercule fortiores eſſe iactitent, & Hannibalis ſcientiam militarem ſibiipſis adſcribant, maiorem tamē vitæ partem, Sardanapalum imitantes, in conuerſatione nobilium matronarum virginumq; aulicarum inuenientur ludentes, molliterq; ſaltantes. Et de Friderico Imperatore, Eum (inquit idem Sylnius *lib.1.com. de rebus geſtis Alphonſi*) ſæpenumero dicere ſolitum accepimus: Malle ſe febri teneri, quam ſaltationi operam dare. Atq; hinc Alphonſus rex Gallos potiſſimum leues eſſe dicebat, qui quo magis ætate prouecti eſſent, eo magis ſaltationis inſania ſe oblectarent. Cumq; forte mulierem quandam impudentius ſaltantem aſpexiſſet: expectate, inquit, mox Sibylla edet oraculum; ſentiens ſaltationem inſaniæ genus eſſe. Sibylla enim vates non edebat oraculum niſi furore correpta. Cumque aliquando idem Alphonſus argueretur, quod quum à ſaltatione tantopere & Leonora Auguſta ſaltitare palam viſus eſſet; reſpondit: Eum quidem qui luxuriæ cauſa ſaltet, ſtultum & inſanum merito eſſe: ſed ſi honoris alicuius gratia fieret reprehenſionem aliqua ex parte effugere, quandoquidem cum magnis viris inſanire aliquando decorum videtur. *Panormitanus libro 2. de rebus geſtis Alphonſi.*

EQ. Sane, ſi turpius, aut leuius, aut vehementius in ſaltationibus princeps moueretur, dignus omnino foret reprehenſione: honeſtas vero, graues & iucundas, eas præſertim quæ corpus confirment, reddantq; habilius, non dedecere principem vulgo exiſtimatur. Cæterum Luctationem quoque puero ſiue adoleſcenti principi, Plato ſupra allegatus concedit; cuius quidem exercitationes magnas afferunt vtilitates, ſi recta ratione inſtituantur.

Luctatio.

PH. Sane arbores infœcundę, vt inquit Eraſmus, firmiores ſunt fœcundis. Ita robuſtius eſt corpus his qui nihil pariunt in literis, quam qui ſe ſe labore hoc exhauriunt; ſatius itaq; tuo fortaſſis conſilio foret eos animo abſtinere à literarum ſtudiis, quo nimirum fiant robuſtiores. At memineris illius quod Iſocrates ait, robur prudentiæ iunctum demum conducere, ſine ipſa vero plus lædere poſſidentes; Et; robur corpora quidem exercentium ſe ornare, animi vero ſtudia obtenebrare. Hinc recte anus olim quædam videns Iouinianum Imperatorē Rom. corporis proceritate atq; mole excellētem, ſed mēte capto: O craſſam atq; pinguem ſtultitiam? exclamaſſe fertur, vt teſtatur Nicephorus *lib 19. cap. vlt.* Et Maximini Imper. inſanum robur vnus è tribunis ipſius maſcule perſtrinxit; quod his verbis recitat Capitolinus: Maximinus, inquit, exercebat lucta milites ſuos, multos ad terram proſternens. Itaque cunctis inuidentibus; tribunus quidam vaſti corporis, notæque virtutis, atque ob hoc ferocior, dixit: Quid magni facis, ſi tribunus tuos milites vincis? Tum Maximinus: Viſne congrediamur? Quum prodiſſet, palma pectori impacta ſupinum reiecit, dixitque: Date alium, ſed tribunum.

EQ. Non quamlibet luctationem Plato (neque ego aliter cum Platone) intel-

intelligit, non Athleticã illam, quæ vehemens ſit & violẽta, ſed alteram moderatiorem: illa vituperatur, & pueris principibus prohibetur, hæc commendatur ſtudioſe. Cum enim id eius ſit inſtitutum, vt corporum ſanitas, vires, valetudo, robur que firmetur, habita ſemper, vt Plato idem ait, animi cura: vt idem vna cum corpore moueatur: ea eſt luctandi forma quærenda, quæ vtilis, & moderata exiſtat. Neque enim laudanda eſt, quod prudenter Ariſtot. monet, Athletica illa, & ferox Lacedæmoniorum luctandi forma, quæ robuſtiores, quam ſanos atq; prudentes illos reddebat, ſed moderata quæuis alia commoda, decens, atq; ſalubris, Huius generis eam eſſe Plato cenſet, in qua collum, manus latera, & totum corpus ſtudio alicuius præmii, & honeſto habitu moueatur. Huc item peculiaria illa Romanæ iuuentutis exercitamenta adiicere licet, quæ & vſum armorũ, & corporis vires augeant: vt haſt ludia, lapides in altum iacere, ſudem aut globũ torquere, arma tractare, equũ agitare, multis modis ſalire. Ex omnibus autem his exercitationũ generibus vtiliſſima illa corporis ſanitati, atque bellicæ diſciplinæ ſunt: equitatio, venatio, pedeſtris agitatio, quæ curſu, ſaltu, pilæue ludo fit. Equitatio equidem Parthis, ac Perſis vſitatiſſima fuit, eiuſque permagnus vbiq; fuit, eſtque adhuc vſus, non ſolum decori, & honeſtæ exercitationis cauſa, ſed etiam neceſſitatis. Quare cõmodum erit etiam, quod in pleriſq; Beticæ Hiſpaniæ populis fit, puerũ principem equitandi arte, atque forma inſtrui, vt equum venuſte, apteque incitare, agitare, flectere, retinereque poſſit: tum freni, ac ephippiorum, ſtapedarũ, totius deniq; rei equeſtris rationem, atq; vſum teneat: poſtremo ingenia, præſtantiam, aut vitia equorum certis ex ſignis, quæ multa, & aperta ſunt, noſcat. Hæc enim ſingula proſunt, iucundaque cognitu ſunt, præter id, quod ad bellicam diſciplinam maxime conferunt: ſiquidem multos vel equi lapſu, vel imperitia illius flectendi, incitandi, aut retinendi captos, cæſoſue ab hoſtibus, aut periclitatos legimus, vt Septimium Seuerum Imperatorem Romanorũ, qui in graui pugna illa cum Albino tyranno, equo lapſus vix eſt hoſtium manibus liberatus. Ad publica item ſpectacula, & pompas, quæ in principum aula quotidie eduntur, multum & gratiæ, & decori venuſta, & expedita equitatio addet: qualis in haſtiludiis, conflictu cataphractorum equitum, atque Troiano ludo eſt. Iis enim rebus commodior equitandi ratio ineſt, quod iuuenes hi ludi ad bellum quodammodo inſtruant, quam ſi, quod aliqui faciunt, in gyrum equus agatur, doceaturve inſilire, ad ſonum aliquem, ſe erigere, pedibuſve duobus inſiſtere: ne quod Sybaritis contigit aliquando, principi eueniat. Qui cum, vt erant voluptati dediti, equos etiã ad muſicum ſonũ flectere, ac ſaltare aſſuefacerent, eſſentque cum Crotoniatis depugnaturi: hi adhibitis muſicis ita edoctos equos excitauerunt, vt inutiles conſerendo pręlio eſſent, itaq; leui negotio ſuperarentur. Ergo periti equitãdi artifices, & expediti puero regi adhibeantur imprimis: & cũ tempus exercitationi cõmodũ ſit, eundem Equitatio.

d[illegible]m ita instruant, vt equum venuſte, expeditéque aſcendere, d[illegible], ſi [illegible] c, moueri hærere firmiter, agitare, incitare, fl[illegible] ctere, gyrare, habe[illegible] erceri denique omnibus modis bello, pacique aptus poſſit.

PH. Sic ſcilicet ſaluti Principis pro ſuo ſum arbitraris, ſi equo agili [illegible] ferociſſimo imponatur? Vah? Non multo certe peius eſt, mari turbido [illegible] f[illegible] menti equo rapi. Nullum animal inſolentius domino ſuo eſt, [illegible] equorum domitoribus in prouerbium venit, bis equum mala facere, qu[illegible] nimis hinc humilis, hinc ſuperbus ſit, qui illis viribus eaq; pernicitate pro[illegible] cib[illegible] [illegible] domatq; & duris ſtringi faſciis, nodiſque & fune vinc[illegible], frenis frenari, [illegible] calceari pertuſa clauis vngula ferro vrgeri, ferr[illegible] victore[illegible], turpem carcerem ac graue ſeruitium ferre poſſit? Inde autem [illegible] ind[illegible] nitus non tantum pro libero ſeſe gerat, ſed vt domini ſui hoſtis ag[illegible] mnia. Si currendum eſt, ſtimulos non audit, ſi ſubſiſtendum, frena mo[illegible] rapit. Si [illegible] f emendum, torpet. Si latendum fremit. Obſequioſum illud (vt [illegible] hibent) fidumq; animal, de quo tam multæ iactantur fabulæ, animal no[illegible] [illegible] gium, optabile, colendumq;, dignumq; quod enormi pretio compa[illegible] anxia nutriatur cura. Imo vero animal, quod ſi conferantur cũ obſequi[illegible] dia nemo ſapiens emat, nemo diligens paſcat, animal & otii impatiens [illegible] ris, illo tumidum, hoc dejectum, nunc impetuoſum animal, nunc ignau[illegible], nunc audax, nunc trepidum, nunc volatile, nunc caducum, hinc colle[illegible] tuens atq; vmbrarum, hinc dominum ſuum ſpernens, diuerſiſq; illum [illegible] diuerſum trahens. Quis contumaciam, quis morſus aut calces explicet? Q[illegible] hinnitus, & aſceſſoris impatientiam, ac ſeſſoris. Equidem quot equo[illegible] re[illegible], totidem equitum cõſtat eſſe pericula. Sane vtile eſt interdum hoc [illegible], & celeritati adminiculum & fatigationi remedium & nobilitatis in[illegible] inficior, glorioſum vulgo extantem inſigni equo vehi & cunctis exce[illegible] vertice ſolo, ſed humeris & toto pene corpore ſupra eſſe. Contra vero [illegible] rioſiſſimus, & ſæpe domino ſuo peſtifer immitis equus. Optes iter pedibus a- gere, tam nulla eſt reſpirandi vel minimũ facultas, equeſtre periculum pe[illegible] ſtri luto ſeu puluere permutatum velis. Proinde multos media de morte [illegible] puerunt equi multos in mortem impulerunt aut alliſerũt, aut corp[illegible] preſſerunt.

TH. Ipſi certe ſancti olim patres nudis pedibus de[illegible] rta luſtrarũt. Q[illegible] nuncii Dei omnipotentis Apoſtoli, mundi climata circumeuntes, h[illegible] tem, ille ad occidentem, hic ad Arcton, ille ad meridiem, nauig[illegible]unt q[illegible] interdum, at raro admodum, neq; aliter quam cogente locorum ſit[illegible] tem Apoſtolorum legi nunquam, præter vnum ex omnib. Iohannem, [illegible] amplius quam ſemel idque perexiguo vitæ ſpatio, dum quod Cl[illegible] [illegible]plic. & Eccleſiaſtica habet hiſtoria, ad recuperandam perditi adoleſcentis [illegible] mam illum feſtinatio perurgeret. Et quomodo autem equitaſſet, q[illegible]

Domi-

Dominus pedes iuerit? Et vix aſellum ſemel quidem ille, mox in crucem aſ-ſcenſurus aſcendit.

PH. Eſt omnino equitandi ſtudium contra ipſum naturæ dictamen. Quemadmodum enim nemo optat alienis manibus operari, alienis oculis videre, alienis auribus audire, alieno palato degnſtare, alienis naribus olfacere; ſic nemo etiã debet alienis pedib. iter facere. Præterea nemo in hunc mũdũ intrauit eques, aut in rheda; ergo neq; per mundum ire eques aut in rheda debet. Et quid quæſo aliud facit is, qui naturæ munerum oblitus, vilis atque intractabilis & caduci equi cœco arbitrio ſeſe committit, atque interim ſuis ipſius pedibus ire dediſcit, quam qui diuitem cupiat podagram, hoc eſt, pedes inutiles, equos multos. Inſuper qui pedibus iter facit, magnis ſe ipſum ſubleuat moleſtiis: Ibit pro libito, nullius erit nutui addictus, nemo morabitur, nemo concutiet, nemo deiiciet, nemo aget in præceps, vnus & labor viæ, vnum opus ire, nihil ei cum vectore negotii. Non cogitur enim equum frenare, non pungere, non adaquare, non ſubſternere, non circumducere, non fricare, non paſcere, non aut tergum vngere, aut atentem pedis vngulam, & tractare digitis ancipites clauos, aut nocturnos ſudibus arcere concurſus, & ſomno exciri trepidus, ſemperque ſolicitus, quid belua peruigil cum vicinis agat, ſaltem noctibus quieſcet. Nam qui equitant, nocte etiam laborant. Cæterum adhuc altius iſthæc exordiar. Annon Romanæ olim legiones, quæ orbem terrarum ſubegerunt, magna ex parte pedeſtres fuerunt, in quibus non ſe ſolum atque arma ſuis pedibus quiſque portabat, ſed panem quoque ac viaticum multorum dierum, ſed & vallum quoque, quo in finibus hoſtium caſtra in dies circumſpecta nocturnis ab inſultibus tegerentur. Vnde eleganter Cicero quodam loco de militibus Romanis agens, quum fortibus viris, cæterarum gentium arma, non impedimentum, ſed quaſi veſtimentum eſſe dixiſſet, hoc præcipuum illis dedit, vt diceret, Romanis ſolis arma non veſtem eſſe, ſed vt humeros ac lacertos. At cum eas, quas dicebam, militares ſarcinas ſubiiſſent, tum demum videri ſibi eſſe veſtitos. Quinetiam militum appellatione pedites accipi, eoſque ab equitibus, quamuis vterque militet, hoc ſecerni nomine ſolitos, multis Romanæ hiſtoriæ locis aduertere eſt. Etiamſi longum & durum iter pedibus conficiendum quandoque veniat, nobiles tamen ac ſuaues curæ, quæ virorum generoſorum pectora incolere, viaſque omnes comitari ſolent, durum illud iter leniunt, mœſtumque animũ ſerenãt. Si que his inſuper grata ſocietas amici læti & eloquentis acceſſerit, non tantum leue iter, ſed & breue videbitur; quæ quidem iucunda confabulatio multos ſæpenumero ſic affecit, vt & viæ duritiem non ſentirent, vſque adeò vt de breuitate longi licet itineris, etiã quererentur, neque iuiſſe, ſed vectos ſe eſſe crederent.

EQ. Arguere quidem potes, at perſuadebis vix vni. Omnibus namque,

N qui

qui vel minimam habent rationis micam, perſuaſum eſt, melius eſſe in equo quam de equo ſermones miſcere. Quod vero ad obſequium equi ad modum anceps ac dubium infers, ſic habeto. Eſt hoc animal familiare & obſequens hominibus, eſt ex aduerſo quoque ferum & indomitum, quemadmodum etiam iratum, atque iis præſertim, quibus ignotum & rarum eſt, terribile eſſe ſolet. Cæterum iſtarum furiarum etiam ipſi equorum domitores plerunq; ſunt architecti, quippe qui nunquam fere niſi furentes adoriuntur equos, tum ſcuticæ & furcillæ maxime ſunt negotioſæ, cum vel ira vel ebrietate inſaniunt miniſtri. Teſtatur alioquin experientia, niſi forte vel morbo (nam & rabie equi corripiuntur vt canes) vel ira inſaniat equus, non facile hominem ab hoc lædi, maxime ætatis aut ſexus imbecillioris. Itaq; mordaces iſti & calcitrones non fere niſi irritati, aut opinione aut metu offenſæ ferociunt. Sed vel iſta te forſitan terrent, animoque adhuc tuo obuerſatur, periti quidem illius philoſophi, imperiti vero equitis, vitæ ſuæ quod inconſulta equitandi præſumptione incurrit diſcrimen, memoria. Cum enim is (Philoſophus) equo inſidere iuſſus nil quicquam de equi ingenio ſolicitus, ſibi admodum placens, (quum φιλαυτία etiam ipſum haud minima pungeret) lubens equum, philoſophice quidem, ſed non philoſophicum conſcenderet, equus autem ſeſſoris imperitiam ad primum mox equitis huius inſeſſum plane inſuetum facile ſubolfaceret, fremere primum cœpit, atq; hinnire, laxatiſque frenis dein hinc inde diſcurreret, non tantum ſeſſorem excuſſit, ſed etiam puerulũ hinc inde temere diſcurſitantem conculcauit, ita vt paucis abinde horis animam efflaret. Et niſi bonus ille vir ſubito in ædes proximas ſeſe proripuiſſet, vix efferatæ multitudinis cruentas manus euaſiſſet. Intentata hactenus fuit contra ipſum actio criminalis, ſed tandem tamen omnino ab accuſatione per ſententiam iudicis definitiuam fuit abſolutus, qui etiam per præconem in maiorem indemnitatis certitudinem publice proclamari iuſſit: Licere faſque eſſe huic bono viro tuto domo egredi, tuto per vrbẽ incedere, ipſius vero importunos accuſatores nihil ei maledicere, nihil inceſſere, non oculis, non barba, non ſuperciliis, non denique vllo modo ei illudere, nec vi, verbis aut facto vllo noxam illi inferre; ſi quis ſecus fecerit, ſupplicium offenſione condignum ſubiturum. Ego vero, ſi me in conſilium aduocaſſet, hoc dediſſem bono huic viro conſilii, quod aliquando agaſo quidam infelix, in momento excogitauit, cuius meminit Plutarchus *in li. de cohibenda ira*. Cum enim quidam agaſoni iratus eum vellet percutere, iſq; clamaret, Athenienſis ſum; percuſſurus ad aſinum verſus, at tu, inquit, Athenienſis non es, eiq; multas plagas inflixit. Eodem exemplo bonus ille vir, ab vno aut altero impetitus, ſi duntaxat: Philoſophus ſum, non equus, inclamaſſet, omnem noxam omneſque irruentium plagas à ſe in equum deriuaſſet. Scilicet.

PH. Scio quid velis. Non eſt opus vt tibi reſpondeam. Video te admodum

vene-

venerari equos, haud fere abſimilem hodierno etiam die barbaris illis, vt fertur, gentibus, quæ in prælium equites ituri, prius coram equis, proſtratæ, vt ſtrenuam ipſis in bello velint nauare operam, orant humiliter. Aut ſi id bilem aliquantum moueat, dicam, non minorem te equorum, quã proprii corporis valetudini curam impendere, exemplo Itali illius, cuius meminit Petrarcha, *de remed. vtriuſq; fortunæ*, Dialogo 31. Adhuc viuit (inquit Petrarcha) necdum ſenuit, & in terra Italica nobiſcum degit is, quem nominare non eſt neceſſe, fortunæ vtique vir ingentis, nec parui ingenii conſiliique vir, alioqui magni animi, nec inſulſi, vbi quid ſerio agendum incidit, qui tamen ægrotanti equo, quem amabat, aureum puluinar ac ſericum cubile ſubſtrauit. Cumque ipſe interim podagra vinctus atque immobilis medicorum legibus regeretur, nihilominus tamen aut ſeruorum vectus manibus, aut equo altero vix iniectus, & ſuos medicos ſecum ducens, equum ſuum ægrum bis terque quotidie viſitabat, illi ſuſpirans atq; anxius aſſidebat, illum leniter manu tractans, blando murmure ſolabatur. Quid multa? Nullum medicinæ genus intentatum, nihil languenti amico debitum prætermiſſum fuit. Fabulam fortaſſe poſteritas vocet; vera res & magna in populo nota eſt: ſic vir fortis curam qui geſſit vt propriam, ſic extinctum luxit vt filium. Hucuſque Petrarcha.

EQ. Equum lugere, vt filium, indecens eſt, at curare vt hominem, non admodum etiam ſuperioribus ſeculis infrequens fuit. Refert namque Plinius *hiſt. nat. lib. 8. cap.* 42. equos fere iiſdem laborare morbis, quibus homines, itaque etiam eundem ſibi & equo adhibuit medicum, qui vna & eadem opera vtrique mederetur. Et conſtat quamplurimis documentis, equis ſæpenumero pluſquam humanam ineſſe ſagacitatem atque diſcretionem; quum ſæpe rectoris ſui ipſius inconſultam audaciam, quæ vtrique alioqui exitio foret, caute infringat atque reprimat. Non ſemel audiui ego à nobili quodam Equite viro militari & aperto, ſe aliquoties equi ſui induſtria inſidias hoſtiles vitaſſe, inprimis autem quum aliquando flumen Mœnum, vado ſibi noto, tranſire vellet, & hoſtium ſclopetarii in altera ripa in inſidiis deliteſcentes ipſum & turmam equitum quos ipſe ducebat, obſeruarent; in medio flumine equum ſuum, alioquin ad omnia morigerum & imperterritum, arrectis auribus ſubſtitiſſe, moxque veluti attonitum retroceſſiſſe, neque calcaribus, voce aliove modo, præter conſuetudinẽ ſuam, vlterius impelli potuiſſe: donec mox patefactis inſidiis, equi ſagacitatem admiratus, libere confeſſus fuerit, ſe diuinitus equi virtute ſeruatum fuiſſe. Si enim paſſum vnum atque alterum vlterius proceſſiſſet, hoſtium globis, veluti metæ expoſitus fuiſſet. De regis Antiochi equo hoc refertur memorabile. Cum Antiochum regem Contrarctrus Galata in prælio occidiſſet, & equum regium tanquam bello partũ conſcendiſſet: Mox viſus eſt equus ſentire, tergo ſuo domini hoſtẽ inſidere. Itaq; dẽtibus apprehẽſo freno, vt nulla ratione iã habenis

regi poſſet, ad altiſſimum ſaxum citato curſu contendit, atque ab eo ſe inſidentemque ſimul hoſtem præcipitauit, ſua domini ſui mortem vlcus. Simile eſt, quod ex Plutarcho Plinius refert, Centaretum è Galatis, in prælio occiſo Antiocho, poſitum equo eius conſcendiſſe ouantem. At illum indignatione accenſum domitis frenis, nec regi poſſet, præcipitem ſeſe in abrupta cum ſeſſore dediſſe, vnaque exanimatum. *Plin. libr.* 8. *cap.* 42. Et de equo Nicomedis regis refert Plinius, quod rege interfecto equus inedia vitam finierit. Præ cæteris vero memoria dignum eſt, quod à Niceta Choniate in ſua hiſtoria de Alexii Imper. Græcorum (qui fratrem Iſaacium optime de eo meritum proditorie regno eiecerat oculiſque priuauerat) recenſetur. Cum enim is è templo rediens, equum hunc conſcendiſſet, ab eo veluti rationis & ſenſus eſſet capax, & tyrannum ac fratricidam agnoſceret, hinnitu & morſibus & calcibus, exagitatus, eius tandem dorſo deiicitur, & gemmata corona capite excutitur: Secundo quoque adducto equo idem illi contigit, quo inauſpicato omne infelix Alexii exitus facile denunciatus fuit. Sed & illud admodum memorabile eſt, quod apud ſcriptores extat de Alboino rege Longobardorum. Is enim, quum poſt triennalem obſidionem Papienſes ſiue Ticinenſes certis & honeſtis conditionibus à rege ſubſignatis, ſeſe dediſſent, vrbemque is prodeuntibus obuiam ciuibus, nihilominus intrare hoſtili animo toruoque vultu immitem animum aperte prodente, cum ex. rcitu conſtituiſſet: Tum repente in ipſius portæ limine, Alboini equus, rege ornatu regio inſidente concidit: quem erigere conati aſtantes fato deiectum, vtrumque immotum ſenſere, caſumque admirati regem monuere, vt iram, quam in Papienſes delendos occulte fouebat animo, dimitteret, vrbemque ſeruare conſtitueret. Inuaſit illico perpetrandi ſceleris pœnitentia regis animum, mutataque ſententia, ſenſit ſimul fata commutari, huiuſcemodi voce emiſſa: Salua ſint ciuitatis iura, & quæ ſpoſpondi, fiant eodem actu: quam vocem poſtquam emiſit rex mox ſurrexit ſine impulſore equus. Itidem admirandum eſt, quod Iohannes Lupus Hiſpanus refert, audiſſe ſe videlicet à fide digno homine, qui propriis oculis id viderit, quod in prouincia B. hic. generoſiſſimus equus propter inceſtum cum matre ſua cõmiſſum, ad quem committendum arte & vnguentis pellectus fuerat, cognito crimine morſu ſibi ipſi genitalia magna cum admiratione aſtantium, abſcideit.

TH. Multa extant paſſim in hiſtoriis admiranda de equis; nimia tamen eorum cultura à viris cordatis ſemper fuit improbata, quale eſt; quod Caius Caligula equum ſuum, *Incitatum* nomine, ad cœnam adhibebat, & ei in auro hordeũ apponebat, necnõ in poculis aureis vinũ propinabat, ſalutẽ eius & fortunã iurabat, Conſuléq; ſe eũ creaturũ pollicebatur facturus, ſi diutius vixiſſet, tandem autem ipſe ſui ſacerdos fuit, & equum ſuum collegam ſibi adſciuit, ſicut Dio *Rom. hiſt. lib.* 59. retulit. Et quod apud Dionem

de Bo-

de Boryſthene equo Adriani Cæſaris legitur, quo in venando plurimum vtebatur, cui mortuo ſepulchrum fecit, columnam erexit, & epigramma inſcripſit. Iulius Capitolinus etiam memoriæ tradidit. Verum imperatorem equo ſuo volucri (quem ita amauit, vt aureum eſt ſimulachrum fecerit, & paſſas vuas nucleoſque in vicem hordei in præſepe poſuerit) ſepulchrum in Vaticano fieri curaſſe. Sic rex Poloniæ Stephanus, equo ſuo generoſiſſimo, qui eodem die, quo frater eius Dominus Tranſſyluaniæ extinctus eſt, exanimis concidit, in loco, quo non procul ab arce Vilnenſi defoſſus eſt, monumentum erigi curauit.

EQ. Illhæc ſolis hominibus bene meritis debita, quæque veluti teſſeræ quædam conſtruuntur à Chriſtianis, futuræ reſurrectionis mortuorum, nemo ſanus probat. Vacationem vero aliquam à laboribus equo emerito ad dies lucis huius vſuræ, quam quidem per naturam prorogare tantiſper nequeunt, liberum cuique permittitur. De Selimo certe Imperatore Turcico ſcribunt hiſtorici, quod equo ſuo vacationem ab omnibus laboribus dederit, eo quod eius pernicitate ex prælio, in quo à Baiazete patre ſuo, prope oppidum Chiurli victus fuit, fuga ſaluus euaſit. Eandem vacationem & paboli libertatem præſtitit equo ſuo Neapolitanorum rex Ferdinandus, qui eum è prælio, nec quicquam inſequentibus hoſtibus, ſaluum in tutum locum reportauit. Quin & quod Plutarchus *in vita Catonis*, humanitatis eſſe ait, equos confectos laboribus alere, itemque canum non catulos modo, ſed & ipſos ſenio graues. Non enim vt calceis aut vaſis vtendum eſt rebus animatis, quæ rupta vel attrita vſu abiiciuntur. Quocirca M. Porcium Catonem, virum alias omni laude digniſſimum reprehenſum, parumque humanitatis habuiſſe legimus, quod vetulos ex familia ſeruos, nedum boues venum tradendos præceperit, quodque equum, quo conſularis vſus fuerat in Hiſpania, horridum & tetricum dimiſerit.

PH. Quid attinet tantopere de equis digladiari, cum nemo non noſtrum pedes ire, aut ſimauultis, reptitare, domum cogatur.

EQ. Venationem igitur, quatenus ea puero Principi conueniat, ingrediemur; quæ quidem ſuperioribus exercitationibus longe eſt iucundior, & exercendo corpori aptior: cuius ſtudium cum à natura quodammodo cunctis hominibus inſit, magnam parit profecto voluptatem, tum ſalubritatem, valetudinique tuendæ commoditatem. Vnde non modo principe, ſed quocunque etiam ingenuo, & liberali homine digna eſt. Eadem, vt Plato docet, aut eſt volatilium, aut pedeſtrium, aut aquaticorum: volatilium, vt aucupium: pedeſtrium, vt venatio, quadrupedum: aquaticorum, vt piſcatio. Ex his generibus præſtantiſſima, & nobiliſſima eſt ferarum ſiue quadrupedum venatio, huic proxima eſt volatilium, præſertim ſi equeſtri curſu peragatur. Ferarum quidem, vt ſi cerui, apri, lepores aliorumque animalium ſpecies canib. *Venatio.*

retibus iaculoue conficiantur. Volatilium, vt ſi ardeæ, perdices, noctuæ aut aues aliæ ab accipitrib. capiantur; quæ quidem venandi ratio, vt manſuefactis accipitribus aues leporesve capiantur, tametſi veteribus ignota, hodie tamen tota fere in Europa vſitata, principibuſq; cumprimis maxime commoda eſt.

TH. Magnum ſemper vbiq; viris principibus ſtudium venandi vſuſq; fuit; eaq; in re Lacedæmoniis Cretenſes & Perſæ curam vel maximam poſuere, ſiquidem ii pueros venatione ac curſu exercebant, vt in Cyripædia Xenophon atq; in Legibus Plato ſcribit. Et Diogenes Synopeus, teſte Laertio *in eius vita*, pueros quos inſtruendos habebat, ad venationem educabat. Et Alexander Magnus poſt prandium ſæpe diem venatu conſumebat, vt ſcribit Plutarchus *in eius vita*. Pelopidas Thebanus vir animi virtute & corporis robore præcellens, primam militiæ ſuæ inſtitutionem à venationis meditatione accepit, vt idem Plutarchus tradit *in eius vita*. Pompeius Magnus cum Numidiam victor peragraret, venationibus leonum & elephantum aliquot diebus operam dedit. Plinius ſecundus ſtudiis animum, venatu corpus exercebat, vt ipſe profitetur *lib. 5. Epiſt. ad Apollinarem*. idem *lib. 1. ad Corn. Tac.* ſcribit ſe crebro venationibus intereſſe, adiiciens hæc verba: *Mirum eſt vt animus hac cogitatione motuque corporis excitetur: nam vndique ſylua & ſolitudo ipſumq; illud ſilentium, quod venationi datur, magna cogitationis inuitamenta ſunt.* Et Viriatus Luſitanus, primus ille in Hiſpania magnus Dux, qui Romanos circiter annos decem vario Marte fatigauit, cum paſtor eſſet, militarem diſciplinam ex ſola venatione didicit, cui quidem diuturnam operam dedit, & à venatoribus Dux factus, quum nulla generis aut maiorum commendatione clarus eſſet, vniuerſum Hiſpaniæ exercitum magna cum laude duxit. Cæterum aucupia hodie vſitata, priſcis ſeculis aut prorſus fuerunt ignota, aut paucis agnita. Etenim Græci ſcriptores, qui in minimis etiam rebus fuerunt diligentiſſimi & curioſiſſimi hoc exercitium non tacuiſſent.

EQ. Reperiuntur hac de re quædam illorum ſcripta quanquam rara, quibus docẽt, quo ſibilo, quave fiſtula aues alliciantur, quibuſq; decipiantur dolis & quibus rebus irretiantur, quo ét modo area concinnetur, quæ ſemina ſpergantur, quo geſtu plagaq; ex tuguriis obducantur. Aucupii vero, quod cũ accipitribus exercetur, nullam habuerunt cognitionem. Patricius Senenſis *de regno & regis inſtit. lib. 3. tit. 7.* initium huius aucupii à Thracibus manaſſe exiſtimat. Quo quidem exercitii genere mirum in modum recreantur Reges, Principes, Nobiles & ingenui quique. Habet enim non diſſimilem ſpeciem à diſciplina militari, diſponit namque iuuenum comitatum, equitum quaſi alas adiicit, indagatores cum ſagaciſſimis canib. quaſi milites leuis armaturæ præmittit, qui aues terrore excitent, & ad volandum compellant, ſpeculatores in montium verticibus ſtatuit, qui volatum obſeruent. Adſunt ſuo ordine, qui clara ſiniſtra manu accipitres ferant, aduerſuſque volantes alites ar-

[illegible] dimittant. Alii ſurgentem è terra volucrem quamprimum [illegible] Alii per opertum volantem inuadunt. Alii in ſublime ſeſe offe[illegible] inde ſinguli vocati, ſibiloque allecti ad notam proprii heri læuam [illegible] aucupii genera, qui noſſe cupit, legat Geſnerum in libro de [illegible] & Vlyſſ.m Aldrouandũ in Ornithologia ſua, vtrumq; ſatis prolixe.

[illegible] Pl[illegible] æquo plerumq; viri magnates, aucupii atq; huic præſertim, in[illegible] ſtudio, vſque adeo vt ſi quis accipitrem huiuſmodi aucupiis aſſue[illegible] impudentius curet, diſcrimen ægre effugiat. Narrabo huius rei hiſtoriam, quæ ridiculo tamen finita fuit exitu. Germaniæ quidam princeps ſo[illegible] falcones tres mittebat. His tabellarius in itinere multum ſeſe oble[illegible]ctabat, [illegible] eos & ſubinde contemplaretur & demulceret, & etiam atque [illegible] paſceret, & manibus imponeret, & ex cauea emitteret & caueæ rurſus includeret. Euenit autem aduerſo quodam ruſtici fato, vt cum alites iſtos a[illegible] indulgentius tractaſſet, vnus de ipſis ex cauea forte fortuna proſi[illegible] lauerit. Qua quidem ex iactura miſer ille incredibilem animo mæ[illegible] traxit, & nunc frontem feriit, nunc capillos barbamq; vellicauit, nunc [illegible] ſe totum lamentiſque dedit, animi pendens, vellet ne duos illos [illegible] reddere, an vero his ipſis venditis, natali ſolo relicto, in militiam pro[illegible] ac ſui Ducis in conſpectum poſthac redire nũquam. Ad extremum ta[illegible] ad ſe nonnihil rediiſſet, placuit ipſi, diis bene fortunantibus, per[illegible]gere, [illegible] ad principem perferre. Cum igitur in dicaſterium iam perueniſ[illegible] Secretario [illegible] Ducis ſui literas, tum etiam falcones exhibet. Is continuo [illegible] pem ſe confert, eique literas falconeſq; reddit. Qui quidem munu[illegible] mirifice exhilaratus, iubet extemplo, vt tabellarius cibo potuq; affa[illegible]tur. At vero, quum literis generi ſui perlectis cognoſcit, ſe nõ duo[illegible], ſed [illegible] falconibus donari, cœpit nonnihil excandeſcere, ideoq; tabel[illegible] [illegible] veſtigio ad ſe accerſit, ipſumq; hunc ad modũ alloquitur: Tune es il[illegible] [illegible] falcones apportauit. Hoc ipſo affirmãte, pgit princeps querere. Eccubi [illegible] tertium? ſcribit enim gener noſter, ſe tres mittere. Vbi, inquã, [illegible] tertium? Miſer ille toto corpore contremiſcens, lacrymabundus re[illegible] quidẽ, clementiſſime Princeps, auolauit. Auolauit, inquit Princeps. [illegible] credat Iudæus apella, non ego. Tu nebulo videris eum vendidiſſe. Ec[illegible] bili vendidiſti eum, & quanti? vt ipſum redimamus? Reſpondet ru[illegible] quam demiſſe & flebiliter, Auolauit ille, ita me Deus bene amet ac [illegible] equidem, ſi cuiquam illum diuenderim. Egone illum diuende[illegible] Dii vero meliora. Auolauit ille, auolauit inquam. Tantam ne igitur rem, [illegible] Princeps, tam negligenter agier oportuit? Næ noſter ſi eſſes, graues no[illegible] [illegible] tuæ atque negligentiæ pœnas exolueres. Sed bene habet. [illegible] tuo perſcribemus, tibi vt mandet, ſi quid recte curatum velit. Neq; vero dubitamus, quin te ob negligentiam iſtam tuam in ſqualidiſſimum ſit

conic-

coniecturas carcerem. Ruſticus igitur animaduertens, principem magis magiſq; ſtomacho atq; iracundia exardeſcere, ad pedes illius prouolutus, has in voces perquam ſuppliciter demiſſeq; erupit: Ah clementiſſime Princeps, vt ſæuis & tumultuaris, an ne cuiquam miſero nunquam auolauit auicula? Quo audito princeps cum omnibus qui illi aderant, in riſum ſolutus eſt, ac miſero illi non modo culpam remiſit, ſed & munuſculo ornatum & auctum à ſe dimiſit, nulla ipſius incuriæ in literis mentione facta, quibus genero ſuo de falconibus ad ſe miſſis per hunc ipſum ſangum gratias egit.

PH. Fuit in Alphonſo I. Neapolitanorum rege tantum aucupii ſtudium, vt multa in ea aureorum millia quotannis conſumeret; Conqueſti ſunt deſuper ſubditi: Sed is, vt erat ingenioſe facũdus, illorum querimonias ſcite eluſit.

EQ. Dicam ego huius eluſionis hiſtoriam vnicam, ad quam tu quidem alludere, at eandem ſtudio ſupprimere ſilentio videris. Erat in aula Alphonſi regis quidam in omnib. admodum curioſus. Is die quadam cum inambularet arcem regiam, reperit inter dumeta columbam reti ſiue laqueo in quam forte inciderat, intricatam, eamque quod collo forte implicata eſſet, mortuam. Hanc ita vt collo erat intricata, repente ad Alphonſum detulit, quantum damni, inquiens, toti ipſius regno impendeat, niſi mature huic impendenti malo ſuccurratur; futurum enim, vt non priuatorum duntaxat domus, ſed & ipſa Regia columbis breui ſit caritura. Alphõſus ex compoſito quaſi cõſternatus: Sententiam, inquit, feram eiuſmodi, vt in cæterum hoc incommodum, quoad eius fieri poteſt, auerruncetur. Quum columba illa, quod credibile eſt, ex deſperatione, laqueo ſeipſam peremerit; ego illam ob atrocitatem huius delicti, atq; vt cæteræ, ne tale quid attentent, abſterreantur, igni, vt vna cũ laqueo concremetur, adiudico. Cæterum non is ſum, qui minimum venationis ferarum ſiue auium, ſiue piſcium ſtudium, nimiaſq; deſuper factas impenſas probem. Hoc vero eſt quod probo. Venationem delectationis exercitationiſq; cauſa interdum vt ſuſcipiat, in eaq; etiam puer ab ætate tenera ſeſe exerceat, adhibitis venatorib. aptis & expeditis, vt tãto robuſtior expeditiorq; fiat, quanto labore & ſtudio ſeſe maiori exercuerit. Hoc enim meum eſt in venatione principi tradenda conſilium, vt idem ſalubri & moderata exercitatione roboretur, honeſtaq; iucunditate oblectetur, ne otio langueat perpetuo.

PH. Tu venationis exercitia tantopere commendas; cum tamen, teſte Tiraquello *in tract. de Nobil cap. 34. n. 59* venatores aucupeſq;, eo quod ſeruilia olim erant miniſteria, inter viliſſimos fuerint habiti.

EQ. Loquitur Tiraq. de iis, quorũ opera retia expandũtur, & alia venationis aucupiive præparamẽta expediũtur, quorũ etiamnũ haud magna habetur ratio, nõ vero de iis q̃ ſummo venationis imperio pſunt, quales ſunt, principes & nobiles, quib. iure quaſi ꝓprio venatio pmiſſa eſt. Eſtq; adeo exercitiũ nobile. Vnde Virg. in 8. Æn facit comitari canes Euãdrũ nobiliſſimũ dicẽs: Greſ-

ſumque

ſeruitutes comitantur herilem. Hinc Cyrus, autore Xenophonte ſuos non prius ad prandium ſiue cœnam ire ſinebat, quam ſudaſſent: itaque in venationem educabat, qua ſudor maxime euocatur. Quid quod non paruam fortitudinis ſpeciem præ ſe fert, & ſimilitudinem quandam cum re bellica tenet. In ea enim omnia bellica exercentur. Ducem præficit ſibi venatio, cuius dicto omnes auſcultant, hoſtem excurſoribus prouocat, exploratores in ſpeculis diſponit, inſidias abdit, apertum Martem ſimulat, diuortia quæ ad fugam patent obſeruat, per ſaltus & arua pedites præmittit, loca plana & aperta equitum alis præcingit, cornuum ſtrepitu progreſſui receptuique canit, dat ſigna prædæ ac victoriæ, prædam aduentantem aut euadentem ſignificat, moueri caſtra indicat, adeoque venatio bello ac pugnæ eſt ſimilima. Nam in ea diluculo ſurgere & equitare, currere, proſilire, atroces feras obſeruare, excipere ac iaculo petere, æſtum frigusque perferre, ſæpe etiam famam pati neceſſe eſt, ita vt venatores feris congrediendo fiant duriores, robuſtiores, necnon animo promptiores. Alium inſuper vſum non minus proficuum enarrat Plato *de legibus lib.6.* his verbis: *Venatio omnis, & quæ cum canibus fit, non minus ſtudioſe ab adoleſcentibus fieri debet propter vtilitatem, quam affert in cognoſcendo ſuam regionem.*

TH. Non ab omnibus rerum peritis, venationis exercitium commendatur, nam in *cap. quorundam 34. diſtinct. cap. qui venatoribus & ſeq. 86. diſt.* venationis ars nequiſſima vocatur, imo barbariem propemodum quandam ſapere videtur. Huic namque deditos videas multo cum ſtrepitu ante diem ſurgere, & quaſi in procinctu, atque in limine ſint hoſtes, præcipitanter erumpere; tota deinde luce iactantur ſtagnis, ſyluis ac vepribus, implentes cuncta clamoribus diſſonis & incondito vlulatu; inque hoc ſpiritum nulli maiori rei habilem effundentes, ſpiritum quo olim terrebantur hoſtes, pace iuſtitia defendebatur. Sero autem re velut bene geſta, ſedent altercantes, quam bene vel auis hæc volauerit, vel illa digeſſerit, quot caudæ, quot alarum plumæ ſuperſtites, quot emiſſæ. Hæc eſt omnis ſcientia illa venatoria, hic amor, hæc felicitas, hoc lucrum, laniatæ nimirum prædæ paululum, & ſudor, & puluis & noctium perditæ lucis hiſtoria. In hac indefeſſi ſemper & validi, delicati autem & imbelles ad ſeria, Liuij hiſtorias, Ciceronis orationes, ſacraſque (nec pudet) literas prolixitatis arguunt; feris ac canibus & volucribus libentius commixti, de quibus aliquid Horatius lib.1. Carm. Ode 1.

Manet ſub Ioue frigido
Venator teneræ coniugis immemor,
Seu viſa eſt canibus cerua fidelibus,
Seu rupit teretes Marſus aper plagas.

Et Claudianus lib. 3.

Venator defeſſa toro cum membra reponit,
Mens tamen ad ſyluas & ſua luſtra redit.

Quibus tandem accedit, vt etiam, quod dixi, ſacra omnia ipſorumque ſacrorum antiſtites minus curet, imo prorſus negligat, floccipendat, ne quid dicam durius; dicere id volebat is, qui aliquando hoc dicebat:

Non curat Chriſti ſeruos, ſed figere ceruos.

PH. Artem crudelem & tragicam, cuius voluptas eſt in morte & ſanguine, ipſa refugit humanitas; tantis laboribus & vigiliis de nocte ad noctem pugnare & ſæuire in beſtias, videtur eſſe deteſtabile. Sed neque vllos in veteri lege venaticam exercuiſſe legimus niſi Iſmaelitas, Idumæos & gentes, quæ non cognouerunt Deum; & Cainum, Lamech, Nimbrotum, Iſmaelem, Eſaum, robuſtos venatores ſacræ literæ prodiderunt. Quid quod à venatione initium tyrannidi fuit. Perſarum vero reges tanquam veriſſimam rerum bellicarum meditationem coluerunt: quia habet in ſe venatica bellicum quiddam & truculentum, dum rapacibus canibus obiecta fera effuſo ſanguine, laniatis viſceribus, voluptatem præſtat, acerbiſſimamque mortem tanquam iocum ſumma cum voluptate ſpectat: interimque ridet crudelis venator, proſtratamque canum exercitu, aut laqueorum fraude, infelicem prædam triumphantis inſtar, magna comitatus caterua domum reducit, vbi tunc feralis inſtruitur carnificina, ſolennique chironomia, præſcriptiſque vocabulis, (neq; enim aliter fas eſt) bellua laniatur. Tandem hæc exercitia in ſe reuera ſeruilia & mechanica, eo vſque euecta ſunt, vt poſitis quibuſque liberalibus ſtudiis, hodie prima nobilitatis elementa ſint atque progreſſus, illis ducibus ad ſummum nobilitatis gradum perueniatur: hodieque ipſa Regum & Principum vita, ipſa etiam (proh dolor) Abbatum, Epiſcoporum cæterorumque Eccleſiæ præfectorum religio, tota inquam venatio eſt: in qua ſe potiſſimum experiuntur, virtutemque ſuam oſtendunt:

Spumantemque dari pecora inter inertia votis.

Optat aprum, aut fuluum deſcendere monte leonem.

Et quos decet eſſe exempla patientiæ, quotidie quærunt habere, quod vincant & venentur: & quæ natura libera ſunt animantia, & decernente iure occupantium fiunt, nobilium tyrannides ſibi temerariis interdictis vſurparunt: à noualibus ſuis arcentur agricolæ, ſubtrahuntur prædia ruſticis, agri colonis, præcluduntur ſyluæ & prata paſtoribus, vt augeantur paſcua feris in ſagimen & delicias nobilium, quos ſolos has edere licet: de quibus, ſi colonus quiſpiam guſtauit aut agricola, is maieſtatis reus factus, ſimul cum belluis illis fit præda venatori. Scrutemur ſcripturas certe in ſacris literis, etiam in gentium hiſtoriis nullum ſanctum, nullum ſapientem, nullum Philoſophum legimus venatorem: antiquitus etiam, cum in innocentia viuerent homines, nulla illum animantia fugiebant, nulla infeſta erant, nulla noxia, omnia illi ſubdita obedientiam præſtabant: cuius exempla etiam poſterioribus temporibus, in his qui optimam vitam agerent, manifeſta ſunt: quomodo fera-

Venatio arenaria.

rum

[illegible] ſuperiores extiterint, ſicut Daniel leonibus, & Paulus Apoſto- [illegible] 2. Heliam Prophetam, Paulum & Antonium eremitas nutriuit cor- uus, & Ægidium cerua. Helenus abbas præcepit onagro, & paruit belua, & [illegible] viri onera portauit: præcepit enim crocodilo, & ab eo flumen tranſue- ctus eſt. Anachoritæ multi habitabant in deſertis, & ſtabant in ſpeluncis & cauernis ferarum, non timentes nec leones, nec vrſos, nec ſerpentes.

EQ. Dura ſunt quæ dicitis; non reſpondebo tamen duriter. Ad *cap. quo- rundam.* à Dn. Theologo citatum, vbi venatio dicatur ars nequiſſima; reſpon- deo, loqui illud de venatione hominum oppreſſiua vel arenaria, qua in ludis Circenſibus cum beſtiis pugnaturi in arenam prodibant; quod tantæ fuit crudelitatis ſpectaculum, vt matronam his intereſſe nefas olim putarint, *Au- ctor eſt Roſin. antiquit. Rom. lib.* 5. *cap.* 24. adhæc cum beſtiis pugna, ingenuorum non erat, ſed hominum ſeruilium & abiectiſſimorum, labeq; infamiæ aſper- gebantur iſtiuſmodi pugnatores, atq; à poſtulando reliquiſque dignitatibus arcebantur. Cæterum noſtro æuo, huius arenariæ venationis nuſquam gen- tium præſertim manſuetiorum vſus eſt, ſed tanquam facinus crudeliſſimum omnes execrantur, niſi quod Moſchus adhuc in vſu habeat, pugnam quo- rundam ruſticorum cum vrſis cicuratis pro recreatione legatorum, extera- rum nationum inſtituere, vt ſcriptis prodidere Sigiſmundus liber Baro ab Herberſtein *in ſua Moſcouiæ deſcriptione*, *Paulus Oderborn in vita Iohannis Baſilidis Moſchorum Tyranni, lib.* 3. *ad finem fere.* Porro aliter reſpondet Sebaſt. Medices Florent. *in tract. de venat. piſc. & aucup.* his verbis: *Quod ibi* (in cap. quorundam) *dicitur venationis ars nequiſſima, intelligitur, quantum ad clericos, ſi cauſa voluptatis id faciant.* Venatio namq; clericis minime permittitur, *Hoſt. in ſumma, num.* 2. *extr. de cler. venat. Specul. tit de cler. venat. Tiraquel. tract. de nobil. cap.* 37. *num.* 148. Quod procedit etiam in Monacho. Nam & ei quoq; omne venationis interdictum eſt exercitium, *Clement. ne in agro.* §. *porro, ibi Ioh. de Imol. num.* 6. Imo ob vena- tiones ſæpius reiteratas à clericis, ſi Epiſcopus ſit, à communione tribus men- ſibus, ſi presbyter duobus, ſi diaconus, ab omni officio ſuſpendatur. *c.* 1. *ibi Abb.* [illegible] *de cler. venat.* quod ampliatur, vt non ſolum venationi ſtudere non [illegible] ci & monachi: verum eſſe nec canes nec accipitres, aut alia id ge- nus [illegible] ad venandum prompta habere, atque alere. *c.* 1. *extr. ne cler. vel monach.* Maxime vero cap. ſuperius allegatum intelligitur de Principibus aut Nobilibus, [illegible] quam his non permiſſa ſolum, ſed & decoroſa eſt venatio, dummo- do non ſit nimium aut immodicum venandi ſtudium, cuiuſmodi eſt pene omnibus nobilibus Galliæ, qui ad inſaniam vſq; eo ſtudio tenentur, aliarum rerum & publicarum & priuatarum interim obliti. Hinc vere Cicero *lib.* 2. *Offic.* prodigos eos vocat, qui venationum apparatu pecunias profundunt, & Paris de Put. *tract. de ſynd. cap.* 3. inceſſit Principes, qui omnem operam cu- iuſque in venationibus reponunt; notaque eſt fabula Actæonis, venationis

Clericis an venari liceat.

omnium hominum ſtudioſiſſimi, qui in ceruum mutatus, à ſuis canibus dilaniatus eſt; quod non ob aliud finxiſſe Poetas nonnullis placet, quam quod omnia bona ſua in canes & venationem inſumpſerat. Poſſunt igitur principes & nobiles venationibus, piſcationibus & aucupio modeſte operam dare, modo id fiat etiam debito tempore, citra agrorum alienorum depopulationem, neque in eis operam ſuam præſtent ſeu locent pro certa mercede. nam tunc inter ſeruilia officia connumerarentur, vt inquit Tiraquell. *tract. de nobil. cap. 37. num. 149.*

PH. Eccleſiaſticis perſonis venatio ferarum non omnino eſt interdicta (cuius tu contrarium libenter euinceres,) ſed licita, vt inquit Panorm. & Pet. *in c. 1. & 2. de cler. venat.* modo non ſit clamoſa, & fiat cum ſilentio & modeſtia. Et maxime prælatis & Eccleſiaſticis perſonis cauſa neceſſitatis & recreationis cum retibus, laqueis & canibus venari licet, ſi in venationibus habeant reditus, *Sylu. in verbo, venatio.* Et in Germania notum eſt, Principes Eccleſiaſticos & eos Prælatos maxime, qui ſunt ſtatus Imperij & habent ſecularem iuriſdictionem, & ius venandi, ſeu bannum ſylueſtre, vel ius foreſti, nonnunquam intra proprios ſui territorij ſaltus venari.

EQ. Interim tamen, quia, vt inquit S. Hilarius relatus à Gratiano, *cap. Eſau, 86. diſtinct.* non inuenimus in ſcripturis ſanctis ſanctum aliquem venatorem, piſcatores ſane inuenimus ſanctos, cum piſcatio ipſos habeat Apoſtolos ante & poſt reſurrectionem Chriſti, imo Chriſtum ipſum approbantem & iubentem retia tendi, ac de piſcatione comedentem, *Luc. & Ioh. vlt.* Cauendum eſt Eccleſiaſticis perſonis, ne fines neceſſitatis, recreationis & modeſtiæ magno cum proprio ſalutis detrimento, tum ſubditorum ſcandalo præterſiliant. Monachis vero indiſtincte venationes & aucupationes prohibitæ ſunt, ita quidē, quod eis nec intereſſe, nec canes vel aues venaticas per ſe vel per alios tenere ſit licitum, imo illis prohibetur, vt nec à familiaribus ſecum morantibus huiuſmodi teneri permittant, niſi ſaltus, viuaria, vel garenas proprias, vel ius venandi in alienis haberent, in quibus cuniculi vel feræ aliæ forſan eſſent, quo caſu hoc eis permittitur, dum tamen infra monaſteria, ſeu domos quas inhabitant, aut earum clauſuras, venaticos canes non teneant, nec venationi præſentiam exhibeant perſonalem, *iuxta tex. in Clem. ne in agro, §. porro de ſtat. monach.*

TH. Cum tantopere in Eccleſiaſticorum venationes debaccheris, eiſque neſcio quos præfigas limites, quos tranſgredi ipſis minime liceat; non ægre ferent domini temporales, ſi & ipſis ius diuinum, imo ipſa humana æquitas, certos ac iuſtos præfiniat limites, intra quos ſeſe contineant. Sane venationem eſſe exercitium nobile, Regibus, Principibus & nobilibus viris maxime conueniens; quod quidem ius venandi præſcriptione immemoriali & aliquot ſeculorum decurſu & vſu roboratum cōtra ſubditos acquiſierint, adeo-

que

proprium illis ac peculiare, haud difficulter conceſſerim. Quod vero vigore huiuſce vſurpationis immemorialis, ſubditos ſuos plus æquo venationibus plerumque grauant, illiſque feras beſtias ex propriis eorum agris, ſtantibus & pendentibus adhuc fructibus abigere, & latratores moloſſos habere non permittunt, ac inſuper in venantes, non ſolum in ipſorum Principum & Dominorum venatoriis ſyluis, ſed etiã propriis ſyluis & fundis ſæuiunt, imo pœnis capitalibus animaduertunt; id vero demum eſt, cuius nomine male interdum, neque id abs re, audiunt. Rarique admodum ſunt, qui ad exemplum Ludouici Comitis Palatini Rheni, &c. ſubditorum deſuper congruam habent rationem. Cum enim aliquando graues querelæ de feris ad ipſum deferrentur, & ſubditi plurimũ hac in parte ſe grauari conquererentur, ac adiiceretur ab eo, qui ſubditorum nomine querelas illas ſubmiſſe exponebat, ac deprecabatur Celſitudinem ipſius: Niſi in tempore huic malo remedium adhiberet, amiſſurum ſubditorum preces, è veſtigio reſpondebat, malle ſe ferina carne prorſus carere, quam ſubditorum preces amittere. Nunquam enim ſibi tam gratam eſſe aut fuiſſe ferinam carnem, quin ſubditi longe ſint ac fuerint cariores: malleque ſe ſubditorum commodis, quam voluptatibus, quæ ex vſu ferinæ carnis percipiuntur, conſulere: ſimulque mandatum dedit, vt feræ magno numero ſternerentur. quod recenſet D. Timotheus Kirchnerus in oratione, quam in obitum huius optimi & laudatiſſimi Principis habuit.

PH. Adiungam ego vnam ex Appendice Ioco ſeriorum, quæ mirifice huc quadrat. Erat Comes quidam Germaniæ, admodum tunc adoleſcens, qui antiquata per omnem ditionem ſuam religione Pontificia, ſacroſanctam Euangelij doctrinam amplectebatur. Huic tum Nobiles quidam ipſius, tum vero conſiliarij autores erant, vt de facultatibus Eccleſiaſticis nonnihil decerpens ac detrahens, illud partim ſuum in commodum conuerteret, partim vero ipſis largiretur. Quibus quidem Comes auſcultans, perfecit, verbi vt diuini miniſtris, ipſius in Comitatu ſtrenue eſſet poſtmodum ſtrenueque eſuriendum, atq; adeo ſanis dentibus male manducandum. Quod autem idem Comes venationibus mirum in modum deditus eſſet, eaſque non raro diebus etiam Dominicis obiret, quibus quidem ſacras ipſum conciones audire, & ſubditis bono exemplo, hac certe in parte, prælucere oportebat, grauiter admodum moleſteq; hoc ipſius inſtitutum Superattendens illius tulit, ideoq; ipſum eũ ſemel priuatim admonuit, vt venatui diebus profeſtis operã daret, feſtis vero tum ipſe ſacros cœtus viſeret, tum alios etiam frequentare eos cupientes non impediret. Ne vero Comitem, quantum in ſe eſſet, ab iſta animi prauitate deduceret, q̃ vxori ipſius, tum conſiliariis etiam quibuſdam aurem ſubinde vellicabat, vt Comitẽ ea gratia molli brachio obiurgantes, ab iſto peruerſo vitioſoq; more reuocarent. Animaduertens autem, ſe admonitionibus quibuſcunq; ſuis nihil proficere, duro ad extremum nodo durum adhiben-

 dum

dū cuneum ratus vehementer in ipſum ꝓ publica concione inuehitur. Quod quidem, tametſi implacatiſſime ferebat Comes, diſſimulabat tamen, ac ſuperattendenti à concione prandium præbebat. Eo ad finem iam decurrente, torue admodum ipſum aſpicit, ac non ſine ſtomacho hanc in rationem alloquitur: Tu vero ô ſuperattendens nobis es in præſentia concionatus. Itaque & ego quum tibi, tum gregalibus ſum etiam tuis aliquando concionaturus. Quod ad me attinet, reſpondet ſuperattendēs, perequidem cuperem, Generoſe Domine, ſcitam audire aliquam ex te aliquando concionem. Cur tecum expoſtulem, inquit Comes, cauſa nulla eſt, quod frugi tu Epiſcopi officium ſedulo facias. At vero ordinis tui homines nonnulli male, male autem, imo vero peſſime viuunt, (innuens ipſos cum virtute minime viuere, ſed flagitioſe & turpiter,) quibus quidem non poſſum non ſuccenſere, atque iraſci. Ad hæc ſuperattendens hanc in rationem reſpondit: Eſt profecto ita, proh dolor, vt dicis, Generoſe Domine, perquam illi male tenuiterque victitant, ita prorſus, vt atrum panem ex heſterno iure deuorent. Sed fit idipſum tua vnius culpa, qui reditus ipſorum ſic attenuaris, & imminueris, vt non ſit illis ſanis dentibus non male comedendum. Quod ſi ſartos tu illos tectosq; reliquiſſes, neq; partim ad ſe tranſtuliſſes, partim vero cum nobilitate communicaſſes tua, poſſent boni iſti viri, collegæ mei, aliquanto honeſtius, ſplendidiuſq; viuere. Quo quidem ſalſo aculeatoq; reſponſo ſuo Myſtagogus ille Comiti ſuo ita linguam intercluſit, vt concionem bonis lateribus inchoatam minime omnium pertexeret, ad finemque perduceret. *Hactenus appendix Iocoſeriorum.*

EQ. Nimium digredimur; denuo ad incudem thema noſtrum reuocabimus. Propoſitum nobis fuit, de agitationibus corporis honeſtis ac ſalutatibus Principi, diſſerere. has porro vt proſequamur, operæ pretium eſt. Venationis vtilitates aliquatenus proſecuti ſumus.

Cæterum eiuſdem fere eſt vtilitatis cum venatione, curſus equeſtris atquis pedeſtris, deambulatio, vectio, ſiue naui fiat, ſiue curru, lectica, alioue genere vehiculi, ſaltus in omnes corporis partes, pilæ ludus, Galeno commendatiſſimus, omnis denique corporis agitatio moderata: quæ tam neceſſaria ſaluti & animi & corporis eſt, vt nihil maiori ſtudio in ſcriptis ſuis Medici commendent, quam hanc exercendorum corporum formam. Docent enim illi hæc fieri oportere, vacuis ieiuniſque corporibus, ne motu cibus non bene coctus vitietur, prauuſque in venas liquor diffundatur. Itaque ſobrius cum eſt Princeps iuuenis ad moderatas huiuſmodi exercitationes, quæ ſine difficili fatigatione corpora moueant, à pædagogis vna cum æqualibus alijs vocetur, quo ſocietate ſimilium & contentione cupidior accedat, tum ita in his ludicris rebus vel adultiori in ætate verſetur, vt aliud acturum ſe grauius & præſtabilius, cuius id cauſa etiam ſuſceperit, arbitretur. Id à Veſpaſiano Cæſare fieri ſolitum ſingulis aiunt diebus: qui poſtquam ſummo mane negotia aliquot publica

b[illegible]ca obiiſſet, vel curru aut lectica vehebatur, vel deambulabat, aut equita-bat, vel alia ratione exercebatur: pauloq; poſt, vt erat eo tempore moris, bal-neis vtebatur.

Porro præter has quas dixi hactenus, motiones atque agitationes corpo-ris ſunt aliæ quoque, delectationem animis iucundam afferentes, quales ſunt, Muſices, Picturæ aliarumq; his ſimilium grata admodum exercitatio. Ac ſa-ne Muſices tanta vis eſt, in mouendis hominum animis, vt Pythagorici atque Platonici animam omnem muſico quodam concentu factam dixerint, pro-pter vim illam videlicet muſicæ, ad cuius concentum nullus tam tetricus eſt, qui aliquando permoueatur. Videmus enim omnes nationes aliquo ſem-per muſicæ genere vti, quo delectentur: infantes item vix vſu linguæ, & ſer-monis dato, inſtrumenta quædam, tibias, aliave huius generis facere aut quæ-rere, animalia porro aliqua ex quadrupedibus, & auiculas, muſicæ voluptate vehementer capi, vt mirum non ſit, quoſdam exiſtimaſſe animum muſico fa-ctum concentu: cum & cunctorum animi muſica deliniantur, nemoque tam aſper agreſtiſve ſit, vt hac ſuauitate aliquando non afficiatur. Quo in genere illud maxime mirum eſt, totidem eſſe pene muſicæ genera, quot ingenia na-tionum, nec vnam omnibus cantus, ſonique formam placere: aliis enim gra-uis, ſubtriſtis, & quaſi lugubris muſica placet, vt Italis, & Hiſpanis: aliis leuior, & [illegible]ndior, vt Gallis: aliis obſtrepera, & concitata, vt Germanis, aliis deniq; alia. Ex quo intelligitur, aliquid muſicæ ineſſe, quod noſtris animis congruat, eiuſque vim eſſe tantam, vt omnium ingenia, quantumuis diuerſa, nonnihil in ea ſibi aptum, quod placeat, inueniant. Quapropter muſica ſemper cum [illegible]ibus magno in honore fuit, tum Græcis, apud quos eam neſciri, turpe habebatur. Tanta enim eius eſt, vt recte Ariſtoteles ait, in omnes vitæ partes præſtantia, vt nihil hominum animis labore leuandis ſit aptius, nihil item ad mores aut recte informandos, aut perturbationes ſedandas æque conducat, nihil demum ad vitam beatam (quæ voluptate quadam contine-tur maxima ex parte) magis pertineat. Itaq; tanta cum ſit muſicæ vtilitas, pue-ris, quemadmodum Plato, & Ariſtoteles cenſent, tradenda eſt, tum quia le-[illegible], hilariſq; natura exiſtit, tum quia vacuis, nullaque curarum, aut co-gitationum ſtudio impeditis mentibus nihil aptius, honeſtiuſve poteſt adhi-beri. [illegible] quidem hilaritas muſicæ capiendæ accommodatiſſima eſt, pro-pterea quod hæc vt curas pellit, relaxatque omni labore animum, ſic ipſum [illegible] illas fugit, & delectari, otiarique cupit. Leuis quoq; puerorum na-tura, quæ aut ludere, aut curſitare, aut agere quid eos ſemper facit, nulla re [illegible] impediri, quam muſica, poteſt: quæ & eoſdem occupatos teneat, & mores, vitamque informet, ac mitiget. Vnde nec difficilis admodum, nec [illegible]ſa muſica illis tradenda eſt, ne ætas tenera labore terreatur, ſed facilis, iucunda, & honeſta. Interim tamen id attendendum ſedulo, vt ex omnibus inſtru-

Muſica.

inſtrumentis muſicalibus ea deligantur, iique cantus, qui nec leuitatis, nec laſciuiæ, nec difficultatis aut voluptatis nimiæ plurimum patiant. Turpiter enim omnis labor impenderetur, ſi pro honeſta iucunditate laſciuiam, leuitatem ac voluptatem immoderatam caperet, aut ſi pro leui ſtudio permagnum in diſcendo laborem ſubiret. Igitur diligenter Muſici, quibus Principis cura tradita ſit, cauerint, ne turpes ille, laſciuas leueſque cantiunculas norit, neue nimia voluptate perfundi ſinatur, ac ne artificij difficultate ab eo ſtudio deterreatur. Ita enim non ſolum arte longe pulcherrima & vtiliſſima imbuetur, ſed magnum etiam ad mores formandos, mentis acuendam aciem, leuandos vitæ labores, terendumque honeſta occupatione tempus (quod alias alioqui fortaſſe turpibus rebus impenderetur) fructum percipiet. Idem de Picturæ exercitationibus iudicium eſto.

TH. De Alexandri Magni tyrocinio muſicali pauca interloquar. Cum Alexander Magnus etiamnum pubeſcens, cytharæ daret operam, & præceptor artis ſubinde moneret, quam chordam quomodo pulſare deberet: & puer parum obſequens doctori dixiſſet: quid ſi hanc pulſarem? Cytharædus lepide reſpondit: Si iſthuc quæris tanquam Rex futurus, nihil refert; ſi vt artifex futurus, plurimum intereſt. *Vide Eraſm lib. 8. apo bth.*

PH. Habent ſane hæ artes (Muſica cumprimis,) ſuauitatem non modicam; communis tamen interim ſententia eſt, atque ipſa etiam experientia omnibus nota, eſſe illam vilium plerumque ac infelicis intemperantiſque ingenij hominum exercitium, & qui nec incipiendi, nec finiendi rationem teneant, ſicut de Archabio tibicine legitur, qui pluris conducendus erat, vt deſineret, quam conducendus vt caneret. De quibus tam importunis muſicis, ſic ait Horatius,

Omnibus hoc vitium eſt cantoribus, inter amicos,
Vt nunquam inducant animum cantare rogati,
Iniuſſi, nunquam deſiſtant.

Hinc Muſica ipſa ad precium & ſtipem ſemper vagabunda extitit & lenociniorum clientula, quam nullus vnquam profeſſus eſt vir grauis, modeſtus, pudicus, fortis, ideoque Græci illos communi vocabulo. Liberi patris artifices, ſiue (vt Ariſtot.) Dionyſiacos technitas, hoc eſt, artifices bacchanales appellarunt, qui improbis eſſe moribus magna ex parte conſueuerunt, vitam plurimum traducentes incontinenter, partim etiam cum inopia, quę quidem vitia & gignit, & auget. Perſarum ac Medorum Reges, Muſicos inter Paraſitos & Hiſtriones referebant, videlicet ex opere illorum voluptatem ſibi capientes, ipſos autem actores contemptui habentes, atq; Antiſtenes ille ſapiens cum audiſſet Iſmeniam quendã optimum habere tibicinem, homo nequam eſt, inquit, non enim ſi probus foret, tibicen eſſet, non enim, vt dicitur, ars eſt illa viri ſobrij & probi, ſed otioſi & iocantis. Hanc Scipio Æmilianus, & Cato

tanquam à Romanis moribus alienam aſpernabantur. Hinc Auguſto atque Neroni probro datum eſt, quod Muſicam auidius ſectarentur. Sed Auguſtus correptus quidem abſtinuit: Nero autem peramplius inſequutus, ob hoc contemptui, ludibrioq; habitus eſt. Philippus Rex, cum audiſſet filium quodam loco ſuauius ceciniſſe obiurgatus eſt: Nonne pudet, inquiens, quod tam bene ſcias canere, ſatis enim eſt, ſuperque Principi viro canentibus aliis audiendi otium ſupereſſe. Et Alexandro Magno quondam canente Antigonus pædagogus citharam fregit, abiecitque, inquiens, ætati tuæ iam regnare conuenit, non canere. Sed & Ægyptij, teſte Diodoro, Muſicam tanquam virorum animos effœminantem prohibebant adoleſcentes ſuos perdiſcere. Et Ephorus, teſte Polybio, eam non niſi ad illudendos ac fallendos homines inuentam tradidit. Quapropter Ciconum matres atq; nurus Orpheum ipſum ad Parcarum vſque inuidiam perſecutæ ſunt, quod modulis ſuis mares effœminaret.

Cæterum bene adhuc memini, Muſicos plurimum gloriari, quaſi ipſi ſupra Rhetores habeant mouendorum affectuum imperium, quos inſuper eo ipſa inuexit inſania, vt ipſos etiam cœlos canere affirment, vocibus tamen à nullo vnquam mortalium auditis, niſi forte, quod muſicis iſtis per ſuum Euouae, ſeu per temulentiam, vel inſomnium innotuerunt. Nullus tamen muſicorum interim è cœlo deſcendit, qui vocum conſonantias omnes nouerit, quique proportionum inductiones omnes inuenerit. Attamen dicunt artem eſſe conſummatiſſimam, & quæ omnes amplectatur diſciplinas, nec ſine vniuerſa diſciplina tractari poſſit, etiam diuinationis vim illi tribuentes, qua corporis habitudines, animique affectus & mores hominum per ipſam iudicentur, ſed & dicunt artem eſſe infinitam, nec vllo ingenio exhauriri poſſe, ſed indies illam, pro cuiuſque captu nouos dare modulos. Proptereaq; non male Anaxilas: *Muſica per Deos*, inquit, *perinde atq; Libya ſemper quotannis nouam quampiam feram parit*. Hanc Athanaſius ob vanitatem ſuam interdixit Eccleſiis, ſed Ambroſius cæremoniarum, & pompę appetentior, Eccleſiis inſtituit canendi & pſallendi vſum. Auguſtinus vero in medio hærens, inde ſibi difficile dubium ortum eſſe, *in confeſſionibus ſuis* meminit: hodie vero tanta in Eccleſiis Muſicæ licentia eſt, vt etiam obſcænæ quæque cantiunculæ, cum ſacris pares vices habeant; ipſaque diuina officia conductis magno ære laſciuis Muſicis, non ad audientium intelligentiam, non ad ſpiritus eleuationem, ſed ad fornicariam pruriginem, non humanis vocibus, ſed belluinis ſtrepitibus cantillant, dum hinniunt diſcantum pueri, mugiunt alij tenorem, alij latrant contra punctum, alij boant altum, alij frendent baſſum, faciuntque, vt ſonorum plurimũ quidem audiatur, verborum & orationis intelligatur nihil, ſed auribus pariter & animo iudicij ſubtrahatur autoritas. Atq; idem fere de Picturis pingendiq; exercitatione eſto iudicium, cui qui ſeſe imbuunt, talia plerumq; *Pictura.*

magno labore pingunt, quæ viua ac vera ſibi dari quis nollet. Non dicam, iam, quod ad nutum illorum quibus fauent, aut quorum fauorem aucupantur, pingunt. quod etiam Eraſmus *lib. 8. apophtheg.* refert: Pictor quidam, inquit, interrogatus quem habuiſſet artis magiſtrum? digito populum oſtendit: ſentiens ſe ad multitudinis iudicium pingere: & obſeruare, quid quiſq; probaret aut improbaret. Hinc ſalſe Plutarchus *in Lacon.* Quidam, inquit, conſpecta tabula, quæ picturam habebat, quomodo Lacedæmonij trucidarentur ab Athenienſibus; dixit: Fortes Athenienſes. Id Lacon audiens ſubiecit: in tabula. Significans, ridiculum eſſe de pictura gloriari, quod ea non minus mentiri ſoleat quam Poetæ. Nec inſuper dicam, de irritamentis, quæ præbent, laſciuiæ, cuius ex infinitis vnicum, à Ioach. Bellaio carmine deſcriptam referam de Alcinoo pingente puellam.

Alcinoum Comitem formoſa puella rogabat,
Vt ſe depicta duceret in tabula.
Vt valeam quod poſcis, ait, mihi tota videnda es;
Præbenda eſt oculis nudaque forma meis.
Spectabat nudas ſic Zeuxis & ipſe puellas,
Dum pingit vultus, pulchra Lacæna, tuos.
Abnuit hoc primum vultu pudibunda puella:
Sed deſiderio ceßit vt ipſe pudor,
Corpore nudato candentia pectora pandit,
Membraque vel prima candidiora niue.
Talem ſe Paridi nemoroſa in vallibus Idæ
Spectandam, vt perhibent, præbuit alma Venus.
At cupidus pictor, dum neruos explicat artis,
Nec potis eſt dextram tollere de tabula.
Protinus ex magno Lyſippus factus Apelle,
Spirantem fecit pro tabula ſtatuam.

EQ. Tu ſemper abuſum obuertis, cuius ſi nude habenda eſſet ratio, omniaque quæ abuſui ſunt obnoxia, amolienda eſſent, nihil ſane præclarum in natura rerum perſiſteret. Picturam impugnas, Muſicam impugnas, & quæ non! At noris, maioris eſſe apud me momenti, grauiſſimorum authorum, pro vtriuſque dignitate atque commendatione teſtimonia, quam mille abutentium proteruiam. Plato *de repub. dialogo* 10. pictorem dicit imitatorem eius quod opifex facit. Agnouit nimirum Plato, quod ars picturæ ex dulciſſima & omnium certiſſima Philoſophiæ parte fluat, quæ à dimenſione terræ Geometria dicta eſt, & à perpetuo diſcendi deſiderio Mathematice appellata fuit. Quanta autem huius artis ſit dignitas, imo neceſſitas, vel ex hoc ſolo patet, quod acutiſſimus ille Philoſophus Pythagoras nullum illius artis imperitum in nu-

in numerum ſuorum diſcipulorum recipere voluerit. Præſtantiſſimus vir Iohannes Crato, Ferdinandi Imperatoris piæ memoriæ, pacifici, archiater, cum vitam Iohannis Moibani (qui ciuitatis Auguſtanæ Medicus, & Noribergæ liberorum Domini Geuderi pædagogus fuit,) deſcribere instituit, non ſolum à patria, parentibus, indole, ingenio, & variarum linguarum & artium peritia, ſed etiam à pingendi induſtria ipſum magnifice commendat, eiuſque picturas adhuc hodierno die ſe cuſtodire & admirari Conrado Geſnero amico ſuo commemorat. Ac ſane iucunde admodum ipſius picturæ ſcientia Geometriæ principia ad vſum accommodat. Nemo enim non intelligit, multo felicius illos pingere, qui cum naturali inclinatione præcepta Geometriæ & Euclidis elementa coniungunt. Ex illis enim fontibus viuas cauſas proportionis in ſingulis figuris cognoſcunt.

Cumque omnes artes ideo diuinitus ſint monſtratæ, vt generi humano certas vtilitates præſtent; ita & hæc nobilis ſcientia non eo conſilio humanis mentibus collata eſt, vt ſpurcis & impudicis picturis corda inſpectorum ad vagas libidines inflāment, aut vt idolis imagines & figuras erigant, quas poſtea mortales relicto viuo Deo adorent, ſed vt in eiuſmodi figuris fingendis & pingendis ſeſe exerceant, quæ oculos noſtros officij admoneant, quæ aliquam vtilem admonitionem vitæ contineant, quæ nos ad virtutem extimulent, ignauiam excutiant, & in tramite virtutis retineant. Ii enim qui in ſpurcis figuris ingenij vires oſtendunt, ſine dubio graues pœnas Deo dabunt. Et regius Propheta Dauid, inquit, quod maledictus ſit non modo qui idola adorat, ſed qui etiam illa facit atque effingit. Et Tertullianus quærit, quomodo quiſpiam ad Deum verum manus eleuare poſſit, quibus alienos deos effingit. Muſicam quod attinet; ad virtutem (inquit Ariſtot. *lib.* 8. *de repub. cap.* 4.) pertinere quadam ex parte Muſica putanda eſt: quippe quę poſſit, vt Gymnaſtica corpus bene conſtituit: ſic animum bene afficere conſuetudine honeſtæ voluptatis: aut certe ad vitæ degendæ rationem prudentiamque aliquid valet; hæc ad animi relaxationem valet: omnique ætati omnibuſq; moribus vſui eius eſt gratus, quippe quæ habitum animi bene conſtituere poteſt; *hæc Ariſtot.* quod ſi poteſt (addit *ibid.*) certe ea erudiendi inſtituendiq; ſunt adoleſcentes; quinetiam ad eorum naturam accommodata eſt, & apta Muſicæ *diſciplina.* Hinc illud Hier. Phaleti Sauonenſis in laudem Muſices:

Muſica turbatas animas ægrumque dolorem
Sola leuat merito diuumque hominumque voluptas:
Qua ſine nil iucundum animis, nec amabile quicquam.

Omneraq; adeo animi habitum cantibus gubernari in confeſſo eſt: nam dat cantus ſomnus, adimitque, necnon curas & immittit & retrahit, iram ſuggerit, clementiam ſuadet, corporum quæque morbis medetur. Hinc Caſſiodorus.

dorus de diuerſis cantuum varietatibus: Dorius, inquit, prudentiæ largitor eſt,& caſtitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempeſtates tranquillat, ſomnumq; iam placatis attribuit: Lydius intellectum obtuſis acuit, & terreno deſiderio grauatis cœleſtium appetentiam inducit, bonorum operator eximius. *hæc Caſſiod.* Senſus namq; ita vegetiores viridioreſque fieri,& conſopitam mentem exacui, morum quoq; exempla mala vt ſuſcitari, ita refringi arte muſica poſſe, nos priſcæ docuerunt hiſtoriæ. Cum aliquando vinolentia adoleſcentes tibiarum etiam cantu, vt fit, inſtincti, pudicæ mulieris fores frangerēt, admonuiſſe tibicinam, vt Spondæum caneret, Pythagoras dicitur: quod cum illa feciſſet, tarditate modorum & grauitate canentis illorum furentem petulantiam conſediſſe. Et Homerus teſtatur, Muſicam, quam à Chirone Achilles acceperat, atq; didicerat, ipſius iram concoxiſſe. Inuenerunt enim, mentem demulceri ſuaui varioq; cytharę cantu; hac namque ad animum pacandum, vt medicina, ad corporis ſubleuandum laborem, vſi ſunt antiqui: hac torpentes ad bellum animos ſuſcitaturi, hac curas ex animo excuſſerunt, hac iuſtitiam docuerunt, hac inſignes virtutibus, meritis, laudibus proſecuti ſunt, corporis ægritudines & conſolati ſunt & abſterſerunt. Et maxime in generoſis animis potentiſſima eſt muſica, variiq; ſupra fidem effectus. Quid? quod Nero Imperator omnem ſuam fiduciam in Muſices ſcientia ſtatuit. Cum enim à Mathematicis audiiſſet, fore vt aliquando deiiceretur imperio, Græcum Iambicum, dimetrum frequenter vſurpabat: τὸ τέχνιον πᾶσα γῆ τρέφει, id eſt, *terra quæuis alit artem:* exiſtimans ſe tantum profeciſſe in arte canendi, vt etiamſi exigeretur, in quauis natione ob Muſices peritiam poſſet haberi in pretio.

PH. Grandia ex te audio. Sed reſpondebo breuibus, producta duntaxat in medium hiſtoriola, quam recitat Eraſmus *lib. 4. apophth.* Xenophantus (inquit) certis modis Alexandrum ad arma ſolebat concitare. Eam Muſices vim admirantibus cunctis, quidam ait: Si tantus artifex eſt, incinat modulos, quibus illum à bellis reuocet; ſentiens, non eſſe magnæ artis hominem propellere, quo ſuapte natura pronus eſt. *hæc Eraſmus.* De Nerone quod infertur, plane ridiculum eſt, nec enim quicquam heroicum vox hæc Neronis ſpirat, quamobrem etiam ſtulta iſthæc fiducia in cineres prorſus abiit; ſtultumque omnino fuit, quod nocte illa, quæ ſibi vitæ vltima, inter querelas, quas vicina mors & præſens metus dolorque dictabant, illud crebrius atque miſerabilius defleuit, non quod tantus Princeps, ſed quod tantus Muſicus periret. Cum, (inquit Suetonius) imminentibus qui illum ſequebantur, de ſalute deſperans, cogitaret ſibi vim adferre, ſubinde dicebat: Quantus artifex pereo? Hinc Antiſthenes, quibuſdam admirantibus Iſmeniam, quod eſſet inſignis tibicen: Nequam, inquit, hominem eſſe oportet, nam ſi bonæ frugis eſſet, non eſſet egregius tibicen; indicabat nimirum, eos non poſſe bonos viros,

euadere, qui tantum operæ eiuſmodi artibus impendiſſent. Cumque Ateas (vt ſcribit Plutarchus *in apopbth.*) Iſmeniam hunc, optimum tibicinem, in bello cepiſſet, iuſſit illum canere; ac cæteris admirantibus, ipſe iurauit per ventum acinacen, ſibi iucundius eſſe, audire hinnitum equi. Cui conſimile eſt quod de Gelone apud Plutarchum *in Lacon.* extat: Cum enim lyra in conuiuio circumferretur, cæterique ordines canerent (nam id apud Græcos honeſtum habebatur,) Gelon equum iuſſit adduci in conuiuium, facileque ac leuiter in illum inſiliit, ſignificans, hoc eſſe regalius, quam lyra canere. Et Archidamus, ad eum qui ipſi cantorem commendare volens, dixit. Hic eſt bonus cantor: At apud nos, inquit, hic eſt bonus condimentorum artifex: perinde quaſi nihil referret, vtrum quis muſicorum inſtrumentorum ſono, an obſoniis & condimentis voluptatem afferret.

EQ. Muſicis certe olim ſtatuæ fuerunt erectæ, quod ſatis argumento eſt, in ſummo ipſos fuiſſe habitos pretio. Thebis (inquit Athenæus) Pindari ſtatua viſitur nulla, viſitur autem cantoris Cleonis: in cuius ſinum, Thebas Alexandro diruente, cum fugiens quidam aurum immiſiſſet, rediens anno trigeſimo poſt, iam Thebis frequentibus, cum fide totum recuperauit. Et Stratonicus aliquando trophæum cum erexiſſet, hunc inſcripſit titulum: Aduerſus [illegible] ale canentes cythara; notans, tales vbique quamplurimos eſſe, quos ipſe viciſſet, *Eraſ. 6. apopbtb.*

PH. Scilicet egregiam laudem & ſpolia ampla reportat. Ego exemplum diſſimile, idque à ſcriptoribus ſummopere commendatum profero. Satyrus, egregius tibicen perſæpe Ariſtonis Philoſophi diſputationibus intererat, & his qui dicerentur, mire affectus aiebat: (cur ergo non igni trado hoc telum ad nihil vtile? ſubobſcure referens tibiam, & quodammodo ſuam artem ad Philoſophiæ ſtudium comparatam extenuans & nihil æſtimans, vide de hoc *Ælian. lib. 3 de var. hiſt.* Cantent (inquit Alcibiades, citante Eraſmo 5. *apopbtb.*) Thebanorum filij qui dicere neſciunt, nobis autem Athenienſibus, vt à maioribus accepimus, gentis Princeps eſt Pallas & Apollo, quorum illa fiſtulam confregit, hic tibicinem excoriauit. Hinc Demarat' cum audiret cantorem quendam oſtentantem artem ſuam, nihil aliud laudis ſibi tribuit, tantum ait: Mihi videtur non male nugari. Tantus erat contemptus artium, quæ licet eſſent operoſę, tamen ſolummodo delinirent aures, nullam ſeriam vtilitatem afferrent reipublicæ, *Plut. in Lacon.* Et Archidamus, cum quidam prædicaret cytharædum, eiuſque in canendo facultatem admiraretur: Heus, inquit, vir optime, quid honoris ac præmij abs te ferent boni viri, quum tantopere prædices cytharædum? Recte taxauit non vulgi modo, verũ etiam Principum præpoſtera iudicia, qui plerunque pluris faciunt mimum aut morionem, quam ſapientem fidiq; conſilij virum: cytharædum vero, cuius ars non reip. ſed voluptati ſeruit, adeo non iudicauit prædicandum, vt nec inter bo-

nos viros habendum duceret. *Plutarch.in Lacon.*Et: Cytharædum imperitum obeſoq; corpore, & ab omnib. vituperatum ſolus Diogenes laudabat.Demirantibus,quam ob rem id faceret? Laudo inquit, quod cum talis ſit,maluit ſe cythara quam latrociniis exercere; ſignificans illum corpore validum,ingenio rudem,latrociniis aptiorem eſſe,quam Muſicæ,*Laert. li. 6.* Idem alterum cytharædum,qui quoties caneret, ab auditoribus deſerebatur,obuium ita ſalutabat:ſalue galle. Cum ille offenſus ſalutationis nouitate diceret, Quid ita? Quoniam, inquit, cantu tuo excitas omnes. Iocum captauit ex ambiguitate verbi Græci, ἀνεγείρειν enim dicitur, & qui excitat dormientem, quod ſolent galli gallinacei mane canentes:& qui ſedentem excitat vt ſurgat;quod ille ſolebat,*Laert.lib.6.*

TH. Diſtinctione cauſarum *per ſe & per accidens*, controuerſia veſtra facile dirimitur.Muſica,per ſe ſingulare Dei donum eſt; hinc Ambroſius pietatis exercitium appetens,vt caneretur, inſtituit.Et Dauid,omnibus gentib. pacatis,religionis ſtudio complexus,hymnos trimetros edidit:& cum his pentametros verſus plurimos, qui ſabbathis feſtiſq; diebus ſacris ſolemnibus canerentur:adiecit his decachordem cytharam, & nabla 12. vocũ:cymbala ad hæc ærea,grandia quidem & lata,vt ſcribit Sabellicus *Ennead 1.li.29.* Ille ipſe Dauid ad Saulum recenti dæmonum incurſu exagitatum accerſitus eſt, vt cantu demulceret æſtuantem mentis furorem;id quod etiam præſtitit.Nam quoties in morbum incidit Saul,ſtans Dauid ad caput, cum ſacros hymnos voce & fidibus ceciniſſet, ad ſanam mentem reductus eſt,*Ioſeph.antiq.Iud.li. 6.c.9.* Ac ſane,nemo ignorat,quanta voluptate dulces harmoniæ aures noſtras afficiant. Vult Deus aliqua eſſe humanæ naturæ gaudia, imo ipſe Deus eſt perpetua & æterna lætitia,non vult corda noſtra perpetuo mœrore corrodi,concedit naturæ humanæ aliquas recreationes; Eo conſilio finxit artẽ Muſic. monſtrauit inſtrumenta,quibus dulces harmoniæ effingi queant.Eodem modo picturæ notitiam nobis conceſſit, & aliquibus in hac arte largitur præ aliis maiorẽ induſtriam, vt illius bonitatem & dona admiremur,& grato pectore agnoſcamus.Et multo ſatius eſt,intuitu pulcherrimarum figurarum animum recreare,quam triſtibus & melancholicis cogitationibus cerebrum lædere. Et ſicuti dulcis Muſicæ harmonia imago eſt illius dulciſſimi concentus,quo Angeli & beatæ animæ in omni æternitate creatorẽ cœli & terræ,Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, celebraturæ ſunt,in illa cœleſti Spiritus ſancti Academia; ita & honeſtæ & pulchræ picturæ vmbræ ſunt pulcherrimæ iſtius aulæ, & iucũdiſſimi illius tabernaculi, in quo ſine fine habitaturi ſunt omnes electi,& vbi oculi noſtri æterna voluptate ſatiabuntur. Eſt vero eadem è conuerſo Muſica,vt & pictura (ſubintellige, per accidens,) πολλοῖς ὑπέκκαυμα ἔρωτος (vt inquit Menander *in theſauro,*)id eſt,multis incitamentum amoris. Hinc Thriuerus in apoph.113.*Muſica*, inquit, *egregium eſt ſtudiorum condimentum;verum vt in aliis, ita hic quoque fere peccatur: quod qui cœpit, illius illecebris nimium capia-*

tur. & vulgatum illud adagium: ἀγαθὸς ψάλτης, ἀγαθὸς ζωμοποιός, *bonus cantor bonus cupediarius*; in vituperium artis Muſicæ dictum, quaſi eiuſdem hominis ſit, aures delectare cantu, & palatum cupediis. Facilis vtrobique conciliatio.

EQ. Latius fortaſſe quam par fuit, progreſſi ſumus. Itaq; de cæteris ad victus rationem, q̃ ſint à puero principe ſeruanda, ſpectantibus, prolixe dicere ſuperſedebo; hanc curam medicis naturæque peritis relinquens. Ne vero nihil dixiſſe arguar, omnem imprimis ciborum atque potionum intemperantiam declinandam ipſi dico, ne in morbum aliquem incidat: quo tamen, ſi vt noſtræ naturæ fert imbecillitas, aliquando corripiatur, medicis quidem paucis vtatur, iiſdemq; doctis ac experimento peritis: ne multis, vt ſæpe fit, medicamentis, aut longa curatione morbus magno reip. nocumento irritetur. Adeo enim publicis princeps negotiis incumbat, vt ægrotandi quidem, quod Plato ciuibus ſuis præcipit, otium ſibi relictum exiſtimet. Quin etiam ad conſeruandam principiis valetudinem, aeris tenuitas, temperies & ſalubritas pro ipſius habitatione ſtudioſe eſt quærenda, quum & ab hoc ſpiritus ducatur, & eo magna vitæ pars contineatur, & niſi principis conſulatur ſaluti, magnum reipu. incommodum afferatur. Somni præterea & vigiliæ vſus moderatus percommodus eſt, ſicut immoderatus pernicioſus. Neq; enim multum dormire, vel multam ad noctem vigilare, vel interdiu dormire aut pernoctare tota nocte, vtile aut corpori aut animo eſt, nec ſemper, ſed certis horis, nec ſtatim à prandio, aut cœna, nec reſupino corpore, aut ſiniſtrum in latus incumbente, nec iis demum temporibus, quæ medici docti prohibeant. Quid enim pernicioſius corporis ſanitati, aut ingenii acumini hebetando aptius, quã in medios dormire dies (vt verbis Poetæ vtar,) tota vero nocte, vt aulici plerique ſoleat, vigilare? Venio ad perturbationes animi, quæ prout ſunt aut acerbiores, aut remiſſiores, corpori aut nocent, aut proſunt. Perturbationes namque vel adeo ſunt vehementes, vt mentis tanquillitatem commoueant, vel plane remiſſæ, & pacatæ: eç lemque aut natura ſua vitioſæ, tametſi temperentur, ſunt, aut honeſtæ, quantumuis excitentur, aut indifferentes. Quæ omnes ſic ſunt ratione tenendæ, vt vitioſæ ne ſentiantur quidem, ſi fieri poſſit: vt libido, inuidia, odium, ſuperbia: honeſte vero excitentur: vt miſericordia, beneuolentia: indifferentes denique tum remittantur, tum incitentur pro arbitrii ratione. Videmus.n. ita corpus vſq; adeo concuti, vt exanimetur interdum: mœror itẽ animum contrahit, corpori pallorẽ, tremorem, at noxiam frigiditatem affert, ac demum conficit: vt accidiſſe quibuſdam accepimus nimiam ob triſtitiam cõfectis: vt M. Lepido, P. Rutilio. Gaudium quoq; & inſanire aliquos fecit, & interemit quandoque, vt Polycratem; Naxiam fœminam, Diagoram, Chilonem Lacedæmonium, Sophoclem, & Dionyſium Siciliæ tyrannum. Pudor etiam eſt adeo acer nonnunquam, vt Diodorus Philoſophus, quod propoſitam ab Stilbone quæſtionem explicare nequiuiſſet, extinctus eo dicatur; demq; de Homero fertur poeta.

Victus ratio.

Habitatio.

Perturbationes animi.

Ex

Ex quo intelligitur, tantam perturbationum vim eſſe, vt non modo ſanitatem corporis facile immutent, ſed tollant aliquando penitus, & interimant. Quib. vt medeatur princeps, ratione duntaxat vtendum illi eſt, ne quid tam durum, difficile, laborioſum ſibi euenire poſſe arbitretur, vt vel iraſcatur plus quam oporteat, vel doleat, gaudeat, vel alia demum ratione commoueatur. Auguſtum Cæſarem tribus in Germania legionibus fuſis, cæſoque Quintilio Varo vſque adeo fertur doluiſſe, vt eiulans, & parieti caput illidens clamarit, redde meas Quintili Vari legiones. Theodoſium adeo feruenti iracundia fuiſſe aiunt, vt multa inconſiderate, imprudenterque motus ea fecerit: ergo huic ille morbo, quoties irritabatur, mederi ſolebat, Græco Alphabeto prius, quam quid ageret, recitato. Quare & affectus hoſce omnes ratione tenere oportet, & cauſas ipſorum accommoda curatione præcidere. Nam ſi feruida quis ira frequenter commoueatur, & ea victus ratione, & iis cibis vtatur, quæ corporis temperationem mitigent: ſi timidus ſit, ea quoque ſumat medicamenta, & eos cibos, qui ſanguinem calidiorem efficiant; ſi triſtis, calidis item, & humectis vtatur, vt bilem atram, ſi non purget omnino, temperet tamen, ſi denique alio huiuſmodi affectu laboret, contrariam victus rationem iis cauſis, ex quibus naſcatur, adhibeat, itaque non tantum ratione affectus moderabitur, ſed etiam diæta.

Idea bona indolis.

PH. Plato in iis quos obeundæ reipublicæ deſtinauit, moderatum quendam & medium mentis, habitum requirit, qui neque ad ferocitatem vſque concitatus ſit, neque ad ignauiam abiectus, id eſt, in quo nihil ſit humile, nihil ſtupidum, nihil ingeneroſum, at è regione nihil feroculum, nihil arrogans, nihil minax, nihil inſolens, ſed oculi, non licentes quidem illi, at neque rurſum truces, verum amici frons, neque dura, neque improba, ſed alacris & viuida, vultus comis, & gratiarum plenus, os verecundum, decentiſſimo pudore, ſemperque parato purpuriſſo tinctæ, ſermo modeſtus & rarus, geſtus compoſiti; inter æquales obſequens, non imperioſus, aut moroſus in miniſtros, in neminem procax; adeoque omnia in eo virtuoſa ſint ac ſublimia.

EQ. Tu ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς contemplationem vrges, omnibuſque numeris abſolutum, nihilque adeo futuro Principe non dignum deſideras. Sed quotuſquiſque ea quam requiris integritate reperiri poterit? Tempeſtiuus ſane ſæpenumero ab ipſorum autumno expectatur autumnus, & in florulento vere in ſpem eriguntur omnes ampliſſimam, dum nimirum rariſſimo exemplo pueri adhuc, inſignia decoris ſpecimina edunt, maſculum nempe animi robur, continentiam incredibilem in ſummis vitæ delitiis, & cum eximia nobilitate, ſuperbiſſimiſque ſtemmatibus modeſtiam & comitatem prope pluſquam plebeiam, & quæ non! Sed non vtique felici continuatione matureſcunt.

Timor Domini.

TH. Prima itaque cura eſto, vt in timore Dei educetur Princeps; exinde enim

enim ſapientia, ſcientia, iudicium, memoria, felicitas ingenii, ſanitas corporis, & omnia bona, q́ in hac & altera vita poſſunt exoptari, dependent. Hunc Dei timorem, D. Paulus, vocabulo Pietatis exprimit, eamque ad omnia eſſe vtilem, atque promiſſionem præſentis & futuræ vitæ habere, aſſerit: ideoque & ineptas atque aniles fabulas deuitandas: Pietatem vero ſtudioſe eſſe exercendam, ſedulo monet, *1. Tim.* 4.7.8. Quin & ſub Timothei commendatione omnes à puero ſacras nouiſſe literas iubet, quæ inſtruere eos poſſint ad ſalutem, per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, 2. *Tim.* 3.15. Saluberrima certe eſt admonitio hæc Apoſtolica. Quid etenim ſine pietatis exercitio omnes diſciplinæ erunt: *Omnium illarum vſus extra veram in Deum pietatem infelix*, à B. Auguſtino *l. 5. confeſſ. c. 4.* habetur. Sine hac enim omnis ſcientia, vana eſt ignorantia: ſine hac eruditio, *venenum, eſt in aureo poculo*: Aug. 1. *de anim.* Sine hac docti, *aduerſus iuſtitiam ſunt diſerti pro falſitate eruditi, ſapientes vt faciant malum, eloquentes vt impugnent verum*, Bernh. *ad Eugen l. 1. c. 9.* Sine hac denique, *Pietas.*

Nullus eſt felix conatus & vtilis vnquam;
Conſilium ſi non detq; iuuetque Deus.

Melius ergo, iuxta Hieronymum, *eſſet*, *Ruſticitatem habere ſanctam, quam eruditionem peccatricem. Vita* ſiquidem, veluti grauiter Ambroſius gloſſ. Epiſtol. ad Phil. ſcripſit, *(ſancta) ſine doctrina & eruditione gratiam habet: Eruditio vero & doctrina ſine vita (ſancta) integritatem non habet.*

Cæterum his ità conſtitutis, atque hoc præmiſſo ad informandum principis futuri atque conſtituendi animum, prodromo; reliquum nunc eſt, vt etiam Principem iam conſtitutum, imperiiq; habenas iam nunc capeſſentem, quæ potiſſimum attendere atque obſeruare, quæque ex aduerſo fugere ac declinare neceſſe habeat, viam præmonſtrante atque aperiente verbo cumprimis Dei, monitis quinetiam autoritatibus atque exemplis aliorum probatiſſimorum vndecunque conquiſitis inſtruamus.

PRINCIPIS IAM CONSTITVTI POTISſima commonefactio & cura quæ?

OMNIVM autem maxime id firmiter infigere animo ſuo debet Princeps; ordinum diſtinctionem in imperiis & politiis diuinitus eſſe factam: & heroicas familias reliquæ hominum multitudini regendæ & in officio continendæ à Deo præfectas, ideoque motus animorum acriores ac generoſiores illis inditos eſſe, quos honeſta doctrina, pietate, morum elegantia, & optimarum artium cognitione confirmari & excoli vult Deus, vt & priuatim mores ſuos regere, & vtiliter reipublicæ, cujus gubernaculis deſtinati ſunt, ſeruire poſſint. Quem quidem pulcherrimum ordinem & gradus homi- *Principatus non extiterunt caſu.*

hominum in imperiis diuinitus inſtitutos agnoſcere & venerari, & ſuum cuique gradum in hac ſocietate reuerenter tribueres pro ſuo quiſque loco atque ordine debet.

EQ. Non caſu certe exiſtunt & ſeruantur (quod multi opinati ſunt,) imperia: nec caſu ſapientes, iuſti, moderati, felices ac ſalutares generi humano reges ac principes præficiuntur: Sed vt mirandus corporum cœleſtium & naturæ rerum ordo pulcherrimus, Deum tanti operis effectorem & architectum, ſapientem & beneficum clariſſime oſtendit: Sic politicus ordo, leges, iudicia pœnæ ſontium, ac imprimis benefici & ſalutares principes, Dei opera & prouidentiæ ac præſentiæ Dei inter nos, grauiſſima teſtimonia ſunt.

PH. Quemadmodum Philoſophi veteres ad primum aſpectum mundi conturbabantur, initioque putabāt omnia fortuito & caſu accidiſſe, ſed poſtea cū aduerterent motus eius legitimos & æquabiles, certoſque fines numerorū omniaq; ratis & permanentib. ordinib moderata, ac in maxima rerū varietate, numerorū, temporum, viciſſitudinum, ſummā, & immutabilem eſſe cōſtantiam: intelligere cœperunt eſſe aliquem non ſolum habitatorem in hoc cœleſti & diuino domicilio, ſed etiam eſſe rectorem, & moderatorē, & tanquā architectum tanti operis, tantique muneris. Sic etiam inconſultis plerumq; euenit Ariſtarchis & cenſoribus plane inſulſis, qui omnia pro ſui ipſius ingenii prauitate metientes ad primum regiminis ac principatus aſpectum, omnia peruulgata & fortuita exiſtimantes, aliud nihil quærunt atque exoptāt, quam vt vnuſquiſque, quod rectum ſibi ipſi videatur faciat; quod quidem in deplorato rerum ſtatu Iſraelitas identidem feciſſe Spiritus ſanctus teſtatur. Ac multa ſane fera ingenia putant, vnum hoc eſſe beate viuere, nō coerceri legibus, ordine, diſciplina tanquam carcere; Sed libere vagari & cupiditatib. obſequi ſine freno. Talibus ingeniis difficile eſt perſuadare, magnum decus eſſe ordinis, adeoque magiſtratum & ciuilem ſtatum eſſe res bonas Deoque placentes.

EQ. Fuit ſane olim antequam conſtituerentur Principatus miſera vndiq; cōditio dum, ꝙ iam allegatū eſt, pro ſuo quiſq; eoq; deprauato vixit genio atq; arbitrio. Vidiſſetis homines in agris paſſim beſtiarū more vagari, victu ferino vitā propagare, ſtratos humi iacere, nec ratione quicquā, ſed pleraq; omnia vi viribuſque decernere, nullius legitimæ nuptiæ, nullius certi liberi, nullum alieni ſuiue diſcrimen: armis & robore diri milites; nullum temperantiæ veſtigium, nullum fidei ſignum apparere, id à quoque geri, quod collibitum fuerat. Exorti itaque ſunt excelſi viri, immo de cœlo delapſi, qui diſperſos homines in agris, & in ſylueſtribus locis additos ratione congregauerunt, & ex feris & immanibus mites reddiderunt & manſuetos; oppidis mœnibuſque

ſepſer-

ſepſerunt, ſuum ab alieno diſcreuerunt, & ad hæc tenenda, regum, hoc eſt, iudicum tribunal inſtituerunt, non ſane δωροφάγων, vt ait Heſiodus, ſed ἀδε-κάστων, quibus Deus iuſtitiam dictat,

Namque vbi iuſtitiæ ſancti ſeruantur honores
Iudicioque pares & ciuis & aduena pendent,
Vrbs viget, augetur ſoboles, pax læta vagatur
Pax iuuenum nutrix, nunquam his fatalia bella
Præparat altitonans, nullis in rebus egeſtas
Imminet, in quenquam nulla eſt offenſio dulci
Quos iuuat interdum genio alleuiare labores.

PH. Ariſtoteles Principatuum & regnorum ortus explicaturus, *libr. 5. polit. cap.* 10. inter alias originis Regum & tyrannorum cauſas haſce affert, regiam nimirum poteſtatem & optimatum, pro tutela præſtantium virorum repertam eſſe contra populum: Tyrannum vero habere originem à populo & multitudine contra nobilitatem; vt populus iniuriam ab illis non patiatur. Hinc adeo factum, vt qui maxima beneficia in ciuitates genteſque contulerunt, vel qui eam facultatem habuerunt, vt conferre eam valerent, hiſce honoribus potiti ſint: verbi gratia: alii bello conſeruatis populis, ne in ſeruitutem deuenirent, vt Codrus: alii à ſeruitute liberatis, vt Cyrus: alii quod condidiſſent vrbem, vel quod regionem acquiſiuiſſent, vt Lacedæmoniorū, Macedonum & Moloſſorum reges: alii quod ſpecimen iuſtitiæ in conſeruatione quietis edidiſſent, vt Deioces apud Herodotum. Sed enim certum eſt Imperia diuinitus conſtitui, ne fiant infinitæ diſſipationes hominum, aſſiduis vaſtationibus & latrociniis: Sed aliquo modo ſocietas generis humani conſeruetur.

TH. Recte itaque Auguſtinus in Pſalm. 32. *Omnia,* inquit, *indigent Domino, & miſera & felicia: quia ſine illo miſer non ſubleuatur, & felix non regitur.* Videntur quidem imperia, humana autoritate, ingenio & viribus primo conſtituta, vt de Nimrodo dicitur, quod fuerit robuſtus venator coram Domino dum aliqui ſuperbia & regnandi libidine inflati, numero, ingenio ac opibus potentiores, oppreſſerunt infirmiores alios. Vnde 1. *Pet.* 2. *ver.* 13. Magiſtratus vocatur creatura humana, eo quod hic ordo non immediate, vt miniſterium Euangelii aut coniugium, inſtitutus ſit à Deo, ſed ab hominibus primum introductus, & poſtea diuina autoritate confirmatus. Verum enimvero teſtatur Spiritus ſanctus, diuina prouidentia ſic regi hanc hominum ſocietatem, alioquin admodum infirmam, & iniuriis improborum expoſitam, vt alii præſint, alii obtemperent.

Et quanquam ſæpe per tyrannidem & iniuſtis modis acquiritur imperium, manet tamen magiſtratus ipſe ordinatio Dei, etſi modus acquirendi aut impe andi ſæpius Deo diſplicet, ſicut dicitur Dan.2.v.21. *Deus transfert & ſtabilit regna*. Et dum 1.*Tim*.2.*v*.2. iubet fieri preces publicas pro regibus & omnibus, qui in ſublimitate conſtituti ſunt, ſimul probat eundem ordinem; & vult Titum concionari Eccleſiæ de obedientia principibus & poteſtatibus debita, *Tit*.3 *v*.1. Petrus quoque Apoſtolus monet Chriſtianos, vt ſubditi ſint omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue Regi quaſi præcellenti, ſiue Ducibus tanquam ab eo miſſis. Et Chriſtus ipſe dicit, Pilato deſuper traditam eſſe poteſtatem *Ioh*.19 *v* 11. Et Paulus iniuria ac tyrannide oppreſſus prouocat ad tribunal & forum Cæſaris, quamuis is infidelis eſſet. *Act*. 25. *v*.11. Magiſtratus itaque non humana ordinatio eſt, ſed Dei conſtitutio, ſicut Paulus aliquoties repetit: *Non eſt poteſtas niſi à Deo*. Item: *Quæ vero poteſtates ſunt, à Deo ordinatæ ſunt*. Item: *Quiſquis reſiſtit magiſtratui, Dei ordinationi reſiſtit*. Vnde Magiſtratum, Dei quoque miniſtrum appellat.

EQ. Scio ego multos moueri deformitatibus & confuſionibus multis imperiorum, iudiciorum & iudiciorum. Principes enim multa in gubernatione negligunt, multorum delicta & iniurias non vident, multæ ſunt in iudiciis impoſturæ & calumniæ, multa errata, magnæ in aulis ambitiones, rapacitates & aliæ peſtes, magnæ fraudes in contractibus. Hiſce, inquam mouentur animi non præmuniti, vt ipſum ordinem politicum damnent, & exiſtiment, imperia tantum eſſe oppreſſiones imbecillium, ortas vel à diabolo, vel ab humana audacia & cupiditate; præſertim quando ex hiſtoriis recenſeri audiunt magnas ſæpenumero factas eſſe generis humani clades, exindeq; horrendas imperiorum confuſiones. Ac ſane quantũ exiſtimatis, ſui & peregrini ſanguinis fudit Roma, donec imperio orbis terrarum potita eſt? Mox bellis ciuilibus quæ furiæ per vniuerſum orbem terrarum graſſatæ ſunt, quales legum & diſciplinæ extiterunt perturbationes? Poſtea Barbaræ nationes infuſæ in Italiam, protſus diſſipauerunt Imperium Romanum. Hinc Scipionem aiunt, capta Carthagine ſpectantem incendium vrbis, illacrymaſſe, ac dixiſſe, deplorandam eſſe in rebus humanis fortunæ inconſtantiam; cuius documentum vrbs ipſa Carthago præbeat lugubre; quippe quæ olim florens virtute, opibus & imperio, nunc ſpoliata & capta incendio pereat. Vſq; adeo vera eſt, quæ extat apud Ouidium querela:

——— ——— ——— ———*ſic omnia verti*
Cernimus, atque alias aſſumere pondera gentes,
Concidere has.

Verumenimuero, vtut ſit, conſtat tamen ipſum ordinem politicum à Deo inſtitutum eſſe, & opus Dei eſſe, quantum boni in gubernatione reliquum manet, videlicet, quod homines certis legibus coniuncti in ſocietate ciuili

manent,

manet, quod multitudo regitur magiſtratibus, iudiciis, pœnis, quod magiſtratus cuſtos eſt diſciplinæ & pacis, quod dominia rerum diſtincta, & ſua cuique tuta ſunt, quod res legitimis contractibus transferuntur, ad iuuandam communem vitam, quod latrocinia armis reprimuntur, aut puniuntur, &c.

TH. Cum igitur tot extent certa & illuſtria teſtimonia & exempla, quæ oſtendunt Deo placere ordinem politicum, imo officia ordinis politici in iis qui Deum recte inuocant eſſe pia opera & præcipuos cultus Dei; Proinde diſcamus venerari res politicas, imperia, magiſtratus, leges, iudicia, diſtinctioné dominiorum, contractus, tanquã dona Dei: & omnia ciuilis vitæ opera referamus ad hos fines, vt Deo in his ordinationibus obediamus, & vt inuocatio & confeſſio noſtra in hac ſocietate luceat, & vt exerceamus mutuam dilectionem. Ex qua quidé ſtata ac firma aſſertione, hanc magiſtratus definitionem conſtituo. Magiſtratus eſt perſona à Deo ordinata, habens ius gladii, quo pios quidem, & quod rectum eſt facientes protegat, male vero agentes puniat, & vitæ ſocietatem ita gubernet, vt placidam & quietam vitam degamus, cum omni pietate & honeſtate. *Magiſtratus definitio.*

Cæterum etſi ordo politicus eſt à Deo: tamen ſæpe perſonæ politiam adminiſtrantes non ſunt à Deo, & magis turbant ordinem diuinum, quã tuentur aut ornãt, vt Caligula, Nero & aliæ peſtes plurimæ graſſantes in imperio, quod diuinitus ordinatum erat, velut in horto apri. Veneratur Paulus Romani imperii leges ac ordinem, ſed Neronem odit & execratur tanquam Diaboli organum, lacerans bonum ordinem. Hinc cum Paul. Rom. 13. teſtatur, ordinem politicum & inſtitutum eſſe à Deo & comprobari & ab eo iuuari, nominatque Imperia ordinationem Dei, manifeſte diſcernit imperia à peccatis nam peccatum non eſt ordinatio Dei, ſed eſt confuſio & horrenda perturbatio diuini ordinis, quam Deus ſemper odit & execratur.

EQ. Scio ego fanaticos quoſdam auſu temerario eos, qui magiſtratus dignitatem cõſtanter aſſerunt, deq; magiſtratu honorifice omnimodo ſentiunt, paſſim malitioſe traducendo incuſare, ac ſi tyrannidem & abuſum concurrentem vtplurimum cum ipſa poteſtate, ab ipſo Deo oriri ſtatuant. Sed peruerſa inconſultum malitia eſt. Diſcernendam enim poteſtatem à vitio perſonæ, quorum illa non tam in bonis, quam etiam in malis ac peruerſis principibus, à Deo, hæc vero ab ipſo Diabolo procedit, conſtanter aſſero. *Omnibus terris*, inquit Syracides cap. 17. *conſtituit potentatus Deus.* Non enim ſolus Dauid rex gloriari poteſt. *Præcepit mihi Dominus, vt eſſem dux ſuper populum Iſrael*, 2. Sam. 6. v. 21. Et: *Elegit me, vt eſſem rex*, 1 Paral. 28. Sed etiam Cyro dedit Deus omnia regna terræ, 2. *Paral.* 36. v. 23. vt & Nabuchodonoſori magnificentiam, gloriam & honorem, *Dan.* 5 v. 8. Et Chriſtus ipſe Pilato poteſtaté deſuper eſſe datã aſſerit, *Iohã* 19 v. 11. Quamobrem etiam ad omnes indiſcrete orbis terrarum Principes ac

Dominos, diuina ex alto ſapientia intonat: *Audite ergo Reges & intelligite, diſcite iudices finium terræ, præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quemadmodum data eſt à domino poteſtas vobis & virtus ab altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur, quemadmodum cum eſſetis miniſtri eius, non recte iudicaſtis, neq; cuſtodiſtis legem iuſtitiæ; neq; ſecundum legem Dei ambulaſtis.* Euidenter vtiq; apparet ab omniũ domino poteſtatem omnem iudicandi, regendiq; auctoritatẽ hominibus dari, & his non tantũ, qui cũ venerantur & colunt, veraq; iuſtitia ac pietate præditi ſunt, ſed iis etiã, qui idolis ſeruiunt, & vitã impie ac nefarie agunt, quorũ potentia aliud nihil eſt, quam peſtifera quædã vis ad nocendũ. Quod quidem miſericorditer etiã, vt ſacra teſtimonia perhibent, æterna prouidentia fit, cum res humanas iudicat ærumnis talibus dignas, talibuſq; flagellis & calamitatibus conterendas. Qua de re eſt vox illa diuina, *Per me Reges regnant & Tyranni tenent terram*, & clarũ illud teſtimonium Iob, *Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi.* & horrida illa ac irarum plena Dei cõminatio: *Dabo vobis reges in furore meo.* Item: *Confortabo brachium regis Babylonis, & ponam enſem in manibus eius.* Et alio loco: *Statuam pueros eorum principes, & effœminati dominabuntur eis.*

PH. Ecquid vero tibi videtur de eo quod apud Oſeam ſenſu, vti apparet, contrario legitur, his verbis: *Ipſi regnauerunt, ſed non ex me. Principes extiterunt, & non cognoui eos.*

EQ. Facilis & expedita eſt, atq; eadem quæ ſupra in medium prolata eſt, reſponſio. Diſtinguenda nimirum eſt poteſtas à vitio, & alterum ab altero certa animaduerſione eſt liberandum. Cum de imperio, principatu, poteſtate reliquiſq; adminiſtrationibus per ſe loquor, omnem magiſtratum omnẽque humanam potẽtiam à Deo eſſe omnimodo, dico. Alioquin quis regum, ſummorumq; imperatorum aut ducum tantis vnquam viribus fuit, qui ſolus potuerit vel acerrimos in officio continere populos, tot gentes perdomare barbaras, ſtatuere, præcipere, vexare, mulctare, interimere, perdere, ſuoq; arbitrio cuncta habere? Quo iure, qua arte, qua vi deniq; hæc tanta vnus conficit inermis interdum atq; inualido corpore? Cur cum infeſtat immeritos, expilat ſuorum ciuium bona, proſcribit, necat, excruciat, maritales toros libidinibus fœdat, pedicat in mares, & omnia diuina atq; humana ludibrio habet, eſt nemo qui obſtet, qui eum ab imperio abdicet, qui regno depriuet? An quod armato incedit latere? An quod denſo ſtipatur milite? An quod ſine propinatore nihil mordet atq; delibat? minime inquam. Qua enim ratione ſtipatores iſtos, atq; miniſtros, aut omnes aut ſingulos ad ſui tutelam coget, vel ad ea perpetranda, quæ dixi, ſi reluctentur & nolint? vt alteri ſic iubenti non parẽt. An faciunt id fortaſſis ſtipendio? æque minime. Quomodo ſolus tot cenſus, tot vectigalia, tantum auri argentiq; poſſidebit, ſi reliqui nolint? Dei igitur eſt, Dei, inquam, tota vis iſta quæ in tyrannis ſeſe exerit. Non ex hoc tamen malo-

rum

rum atq; facinorum Deum auctorem cõſtituens: quippe qui & optimus eſt, & à quo omnis prorſus eſt relegata malitia, quoniã ſummũ bonum malo admiſceri nullo quidem modo poteſt, ac ſibi ipſi eſſe contrarium, ſed vt ſæpe iam dixi, Qualiſcunq; poteſtas per ſe quidem bona eſt, atq; idcirco à Deo effluens, vt cætera effluunt bona, quæ fecit. Quæ autem vitia imperantibus, poteſtatemq; habentibus iniuſta ſunt, à Deo illa minime ſunt, quia ab optima cauſa per ſe malum eſſe minime poteſt. Quocirca concludat firmiter, humanarum omnium actionum eſſe Deum cauſam, culpę vero atque reatus nullo quidem modo cogitari poſſe.

PH At videntur tamen ipſa etiam regna Deo inuito & refragante conſtitui. Cum enim *1. Sam. 8. v. 5.* populus reiecto Samuele iudice & filiis eius, diceret: *conſtitue nobis regem, vt iudicet nos. ſicut & vniuerſa habent nationes.* Ad hanc populi flagitationem Dominus Samueli oranti reſpõdit: *Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Et quod grande peccatum commiſerint Iſraelitæ, petentes ſibi regem, apparet ex 1 Sam. 12. Quod ſi vero quod hactenus aſſeruiſtis, à Deo omnis eſt magiſtratus, & per ipſum reges regnent? *Rom. 13. Prouerb.* 8. Cur igitur hic dicitur, quod in ira ſua dederit eis Regem?

TH. Ipſe magiſtratus & regius ſtatus nihilominus à Deo eſt. Verum in eo peccauerunt Iſraelitæ, quod nõ contenti illo regimine, quod tum Deus conſtituerat, petebant aliam formam regiminis, præſcribentes Deo modum, qui ſe regem ipſorum fore profeſſus fuerat. Antea enim per iudices populum Dominus rexerat, delectos iam ex hac, iam ex alia tribu & familia. Hoc regimen, quod ipſe Dominus ſuo beneplacito conſtitueret, cum ſpernerent Iſraelitæ, dedit illis Regem in furore ſuo; quod ipſe Dominus repetit Oſeæ 13. *cap.*

Sæpe etiam Dominus propter tyrannidem & latrocinia permittit, homines potentes ad ſe rapere imperia, ad punienda hominum peccata. Ita regnum à gente transfertur propter iniuſtitias *Syr.* 10. Sæpe ipſe armat magnates, vt inuadant alienas prouincias, vt hoc modo puniantur hominum peccata, quemadmodum regem Aſſyriorum armauit contra gentem Hebræorum, licet ipſe alio animo hoc faceret, in elatione & ſuperbia, atq; modum in affligendo populo Dei excederet, vt patet ex cap. 10. Eſa. Sæpe vel ipſe vngi præcepit reges nouos in vindictam impiorum. Sæpe in bonum ſubditorum dat pios reges, quemadmodum Dauidem, Salomonem, Hiskiam, Ioſiam & alios.

Cæterum, quod ab initio diximus, Principatus eſſe à Deo, diuinituſq; vocari Principes, id nunc exemplis quibuſdam faciam planius. *Principatus à Deo eſſe, demonſtratur exemplis.*

Saul certe primus Iſraelitarum rex, è clitellario in regem euectus ſeria illa regi[illegible], quod tantopere declinabat, fuga ſatis oſtẽdit, ſe nihil minus quam regnum fuiſſe meditatum.

Idem de Dauide iudiciũ eſto, is enim ab ouibus patris, quas paſcebat, pręter

omnium.

omnium ſui cumprimis parentis expectationem in regem Iſraelitarum à Samuele Propheta vnctus fuit. Sed & Salomon eius filius, à Domino regem ſe conſtitutum profeſſus eſt: *Viuit*, inquit, *Dominus, qui firmauit me, & collocauit me in ſolium Dauid patris mei, 3. Reg. 2.*

EQ. Extat de electione Claudi Imp. conſimilis fere, quæ Saulis, quamuis fato diſſimilis, hiſtoria. Is enim ſublato è medio C. Caligula, rumore cædis exterritus, prorepſit ad ſolarium proximum: interque prætenta foribus vela ſe abdidit. Ibi latentem diſcurrens forte gregarius miles, animaduerſis pedibus è ſtudio ſciſcitandi quiſnam eſſet, agnouit: extractumque & præ metu ad genua ſibi accidentem, Imperatorem conſalutauit. Quid inde? perduxit ad alios commilitones fluctuantes, nec quicquam adhuc quam fremente. Qui vt diuinitus datum arripuerunt, & lecticæ impoſitum viciſſim ſuccollantes in caſtra (tametſi reclamāte ſenatu & conclamātibus cohortibus vrbanis antiquam libertatem) detulerunt, triſtem ac trepidum, miſerante turba obuia, quaſi ad pœnam & ſupplicium raperetur inſons. Quis hic non agnoſcat numinis prouidentiam? Vide Sueton. lib. 10. De Pribislao quoq; Bohemiæ rege, plane memoratu dignum eſt, quomodo ei, homini alioquin obſcuro & ignobili, principatum detulerit Deus, de quo audite Crantzium Vandal. *lib. 1. cap. 17.* Bohemis, inquit, imperabat Libuſſa vnica Regis filia, quæ moriente patre, virgo cœpit adminiſtrare paternam ditionem, tam prudenter, vt Rex diu nullus deſideraretur in ea gente. Ita circumſpexit omnia, ita iuſtitia inſignis erat, vt nemo ſub illa quereretur ſe ſuo deſtitutum: adeo ſcelerum vltrix, vt impune nemo peccaret. Manſiſſent proceres ſub fœmina longius: ſed mortalem proſpicientes, ſemen Regium ex illa deſiderare videbantur. Dum tamen nemo audet interpellare ſuper ea re fœminam, ſumpſere audaciam nonnulli ex maioribus, vt voluntatem procerum, & totius populi conſenſum atque deſiderium explicarent. Illa, toruo primum vultu intuita referentes: *Quid eſt*, inquit, *quod vobis deſit in hoc rerum ſtatu, vt Regem deſideretis?* At illi, *Nihil, ſi te immortalem haberemus, nunc, quoniam communi omnes ſorte ſumus defecturi, cum te carere iam debeamus, ſemen ex te regium mitigaret populi deſiderium & ingentem nominis tui affectum.* Diſſimulabat aliquandiu caſta mulier populi de ſe deſiderium: tam illam delectabat thorus ſine ſocio, tam cœlibatus illi inhærebat. Sed cum illi finem non facerent, illa Oraculo commonita, iuſſit ornari candidum gradarium equum, cui proficiſcens inſidere ſolebat. Illum ſequi præeuntem proceres iubet: & apud quem is conſiſteret quieſcens, qui de ferrea menſa cibum caperet, Regem mox conſalutarent: nam illum dignaretur thoro maritum, quem fata iumento imperantia monſtrarent. Sedulo implent, quod iuſſerat Regina, ſternunt iumentum, & permiſſo illi fræno liberum ſinunt præire. Illi porro ſequuntur, obſeruantes quo vadat. Abibat in agros, viam non paruam, nec per ſolita gradiebatur itinera; ſed compendia quærere

viſus;

[illegible] in d[illegible]ectum per nemora, per dumeta, per agros, donec ipſa iam me[illegible]deret hominem labore feſſum ſe ad refectionem in agro, quem [illegible] ponentē. Verterat aratrum & ferrū ex ſulco attrito ſplendeſcens in p[illegible]m poſitum, pro menſa habebat. Cum hominem cerneret iumentum, [illegible] immobile nuſquam diuertens, aut circumſpiciens. Aderant dicti pri[illegible], qui id obſeruabant. Vbi vident hominē aratri ferro vti pro diſco, re[illegible] quod de ferrea menſa illis Regina mandaſſet obſeruandū. Voto ſe po[illegible] interpretantur, & gaudēt, mox ſciſcitantur de nomine: PRIBISLAO, in[illegible] *nomen eſt*. Ill: vero, *Surge protinus, & conſcende ſtratum tibi iumentum*: per[illegible]; ad Reginam, inſinuantes quid repererint. Illa fato mōſtratū virum [illegible]ectatur, & pro regia dignitate, ſuis nudatum veſtibus, ornat, & thoro di[illegible]. Nec mobile fuit diſpar hoc coniugiū: vt nec Principatus, nam quietā & ſine vlla contentione vitam cum vxore traduxit, & inſuper Rempubl. reti[illegible] & feliciter adminiſtrauit. Leges enim non paucas, (ſi nobiliſſimo Fulgo- *Lib. 3. c. 4.* ſio fides [illegible]it, quibus Bohemi in alta pace viuerent, quibus quidem meritis adeo affecti fuere Bohemi, vt in primario Vrbis templo ligneas ſoleas, quibus [illegible]nebatur, diutiſſime ſeruarint eaſq; ceu rem ſacram nouis Regibus, dum diad[illegible]e ornarentur, præferrent.

TI. Hinc laudabilis ille Titi Veſpaſiani (qui propter eximias animi dotes di[illegible] eſt *Amor & delitiæ generis humani*,) ad duos patritii generis, quos conui[illegible]ctos [illegible] affectatione Imperii comprehenderat, ſermo atque commonefactio, du[illegible] nihil amplius quam vt deſiſterent, eos monuit; principatum, inquiens, fat[illegible] f[illegible]uſtraq; tentati facinus potiundi ſpe vel amittendi metu.

[illegible] hic adiungam, quod dirum primo viſum, proſpere tamen & fe[illegible]liciter [illegible]ndem ſucceſſit; illud nimirum de Aluida Sivvardi Gothorum regis ſcitæ pu[illegible]itudinis filia (quod refert Cranizius. 1. *Suec. cap.* 45. Eam cum de[illegible]peri[illegible]et, [illegible]nugem ſibi dari peteret Danorum Regis filius, abnuit eius ma[illegible] quo audito ſuam deplorans fortunam ALVILDA, animum licet amato[illegible]em ad Martem adiicit: capit militaria munia; piraticam aggreditur, [illegible]rum princeps (mirum dictu) efficitur. Quid inde? ſors tulit, vt dum [illegible] piratas perſequitur, in claſſem ALVILDÆ incideret, manum i[illegible]um ignorante conſerit, dubio ſatis Marte. Dum feruet prælium, ga[illegible] capiti, puellam prodit, & ex hoſte protinus dedit amatorem. Siqui[illegible]dem [illegible] iuuenis vbi agnouit notos vultus, receptui cani iuſſit, pugnam[illegible]que [illegible]eri: & inſiliens puppi, virginem, an viraginem? amplexatur: fortunā [illegible], quæ talem illi hoſtem obieciſſet, malle tamen ſic occurriſſe, quam [illegible] incognitam præteriiſſe. Itaque amata ſua potitur in mari, quam in re[illegible]gia [illegible] qui non poterat; quæ & conſors fit Imperii, Deo ſic præter maternū [illegible]ponente.

EQ. Sed & ſignis ſeu prodigiis plerunq; oſtendit Deus, regna & Principes

Regna à Deo dari, prodigiis ſit manifeſtum.

ab ſe dari; quæ quidẽ ipſi etiã olim Ethnici prudẽtiores impẽſe obſeruarunt: (Plin. in lib. de viris illuſtribus, de Seruio Tullio ſcriptis prodidit, quod cum in domo Tarquinii Priſci educaretur, flãmæ ſpecies caput eius amplexa fuerit, eoque viſo Tanaquil Tarquinii Priſci cõiugẽ, augurioɼũ peritam, ſummã ei dignitatem portendi intellexerit. Ideq; Plin. de Tarquinio Priſco refert, quod quũ tyrannidẽ Corinthi fugiens, Romam peteret, aduenienti aquila pileum ſuſtulerit, & quũ alte ſubuolaſſet, repoſuerit; quæ dum cerneret Tanaquil cõiux, regnũ ei portendi pronunciauit. Et de Publio Scipione Africano idẽ Plin. ſcribit, quod antequam conciperetur, ſerpens in lecto matris eius apparuerit, & ipſi paruulo Draco circũfuſus nihil nocuerit. Et de Lucio Cornelio Sylla, refert, quod cum paruulus à nutrice ferretur, mulier obuia: *Salue*, inquit *puer tibi, & Reipubl. tuæ felix*; ad Syllam dixerit; atq; his dictis non amplius viſa fuerit.

PH. His annumerari poteſt, quod de Dario refert Herodotus *lib. 3.* cuius hic tenor eſt. Defecerat quondam apud Perſas progenies regia *Mergydis* vltimi Cyri Regis filii interitu, magnaq; inter Principes diſceptatio erat de regni ſucceſſione. Inter ſe enim complures virtute ac nobilitate adeo pares eſſe videbantur, vt difficilis ex eis eſſet apud populũ electio, quocirca in hanc ſententiam itum eſt, vt res religioni committeretur: pactiq; ſimul ſunt, vt ad diem dictam omnes ante regiam primo mane equis veherentur, & cuius equus primus contra Solis ortum hinnitum dediſſet, is Rex eſſet. Perſæ enim Solem præcipuum Deorum omnium eſſe opinabantur, & eidem Deo albos equos ſacrificabant. Cum ergo ad ſtatutum tempus conueniſſent, *Darii* equus ſtatim hinnitum edidit & ſegnibus tacitiſque aliis fœlix auſpicium omenque domino primus emiſit. Tanta aũt moderatione reliqui vſi ſunt, vt religioni confeſtim cederẽt, equiſque deſilientes *Darium* Regem ſalutarent. Populus itaque omnis Principum iudicium ſecutus, quaſi Deo beneuolente eundem Regem conſtituit.

Sed & aquila olim circum Marciani caput volitans, imperio quandoq; illũ potiturũ prænuntiauit: Procopiũ ſuper eo ſcribentẽ audiet. Sub id tẽpus (*Theodoſii II.*) VVandali Africam Romanis rapuere: captiuos vero quos ceperant in cuſtodia habuere, inter quos Marcianus fuit, qui *Theodoſio* ſucceſſit. Cũ igitur *Genſericus* VVandalorũ Rex forte præciperet, vt captiui in Aula ſub dio congererentur, vt aſpectibus eorum conſideratis, ſane cõſpiceret, ſi quis regiam haberet indolẽ, ac indigna præſente fortuna pateretur: interim ne cum inedia ac labore feſſi humi obdormiſcerẽt, aquila forte volans ſupra Marciani caput paſſis adſtitit alis. Genſericus igitur potentiam tacite notans, non fruſtra hoc fore, iuſſit ad ſe venire, & quinã vir eſſet interrogat. Ille ſe *Aſparis* (Romanorum Ducis) arcanorum omnium ſociũ fuiſſe inquit, quẽ Romani domeſticum Comitem vocant. Genſericus igitur meditãs, & aquilæ geſtũ, & *Aſparis* quanta eſſet apud Byzantium potentia, hominem de medio tollere ab re putauit eſſe, neq; veriſimile vt quamprimum interituro ſigno volatum illa oſtendiſſet: nulla enim ratione eũ interfici oportere. Nã ſi poſtremo regnaturus eſt, morti nõ eſſet a-

[illegible] locus derelictus: quod ea quæ Deo ſunt decreta, nullatenus pro[illegible] Quapropter iureiurando eum obligat ſibi amicum fore, neq; [illegible] contra VVandalos venturum. Eiuſmodi ergo pactis ſimul initis, di[illegible] redire Conſtātinopolim, vbi non multo poſt (vita functo [illegible] Imperator renūciatur. Coſmus quoq; Medicæus Ioan. F. quo die, [illegible] erat, Alexāder a Laurētio cōſanguineo necatus eſt, bulbos mo[illegible] temporis floreſcentes vidit. At qui aliud nihil deſignabant, quā Floren[illegible] Italiæ florem diuinitus illi deberi. Obtinuit ergo Principatū: & [illegible] fauſto omine, vt ſubditi fidē clientelarē e veſtigio illi repræſentarēt.

[illegible] Multo itaq; inoleuit mos ille apud ſupremos principes, vt dicāt & inſcri[illegible] *gratia Dei*, vel diuina *gratia*, ſeu *clemētia*. Vt norēt (inquiēte Rebuf[illegible]) [illegible] regnū vel Imperiū habeāt, Et licet ſucceſſione deferatur, gratia ta[illegible] Dei [illegible] alicui obuenit: quia Deus potuit auferre vel morte, vel permitte[illegible] regnū occuparet. Ideo ſi ſponte ſua Deus videtur relinquere; & dare ei, [illegible] cū poſſit. *Quæ cum ita ſint* (vtar D. Auguſtini verbis) *non tribua[illegible] Regni atq; Imperij poteſtatem, niſi Deo vero, qui dat fœlicitatem in Regno Cælo[illegible], Regnū vero terrenū & piis, & impiis, ſicut illi placet, cui nihil iniuſte placet.*

[illegible] Homines [illegible], etſi maxime velint, tamē ad regna & principatus, præter D[illegible], nemine poſſint promouere. Exēplum præbet Abner, qui etſi [illegible], tamē nō potuit Isboſeth cōſtituere regē ſuper vniuerſum Iſrael 2. [illegible] 10. Nec Abſolon regnū eſt cōſecutus, etiāſi Achitophelis cōſiliarij [illegible] cōſiliis atq; opera vteretur. *2. Sa. 18. v.* 18. Sed neq; Adonias, etiamſi [illegible] ducē Dauidis veteranū & ipsū Abiathar ſacerdotē in ſuas partes tra[illegible] regno potitus eſt, *1. Reg. 1. v. 30.* E cōuerſo quē Deus ad regna & alios ho[illegible] vult homines nequaquā impedire poſſunt. *Cornu iuſti*, inquit P[illegible] *abitur in gloria. Peccator videbit & iraſcetur, dentib. ſuis fremet, & tabe[illegible] peccatorū peribit*, Pſal. 112. v. 9. Patet id in Ioſepho fratribus inuiſo ob [illegible] Ægypto deinceps incarcerato, qui eductus è carcere ſuper terrā [illegible] eſt, eūq; tēpore famis fratres frumēta emētes adorarūt, ſicq; [illegible] impleta ſunt, *Gen. 37 v. 7.* Rex quoque Saul tametſi ad interne[illegible] Dauidē perſequeretur, nō inhibere tamē potuit, quo minus in regē in[illegible] Dauid *2. Sā 5. v. 3.* Sicut vero Saul hoc nō potuit, ita nec Abſolon [illegible] regno excutere potuerū, *2. Sam. 15. v. 4. & 20. v. 1.* Quo nomine [illegible] *Deus*, inquit, *qui das vindictas mihi & ſubdis populos ſub me, libe[illegible] meis iracūdis, & ab inſurgentib. in me exaltabis me, à viro iniquo [illegible] bor tibi in nationib. Domine: & nomini tuo Pſalmū dicam*, *Pſ. 18.* [illegible] nec ipsū Ieroboā, quē tamē malū futurum nouerat Dominus, è [illegible] potuit rex Salomon. Habebat Ieroboam verbum & promiſſio[illegible] per Abiam Prophetā ipſi denūciatā: *Ecce ego ſcindam regnum de ma[illegible] & dabo tibi decē tribus*, 1. Reg. 11. Hoc Dei verbū nec ipſe rex Salom. nec filius ipſius Roboā poſt Salomonis obitū, irritū facere potuerūt. *1. Re. 11. & 12.*

Principes mali, quatenus à Deo.

TH. Hoc eſt, quod antea à nobis dictum eſt, Pharaones, Attilas, ipſaque adeo flagella à Deo ſæpenumero ſuſcitari. Permittit enim aliquando Deus affligi populũ per malos principes, vt eum emẽdet, vel vt peccatũ ab eo cõmiſſum vẽdicet, vt ait Iob. c. 34. v. 30. *qui facit regnare hypocritam propter peccata populi.* Et apud Eſaiã c. 6. extat deſuper locus inſignis his verbis: *Hæc dicit Dominus: ſtate ſuper vias & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus veſtris. Et dixerunt, Non ambulabimus. conſtitui ſuper vos ſpeculatores: audite vocem tubæ. Et dixerunt: Non audiemus. Ideo audite gentes, & cognoſce congregatio, quanta ego faciam eis. Audi terra: Ecce ego adducam mala ſuper populum iſtum, fructum cogitationum eius: quia verba mea non audierunt, & legem meam proiecerunt. Probatorem dedi te in populo meo robuſtum, & ſcies, & probabis vias eorum. Omnes iſti principes declinantes, ambulantes fraudulenter: æs & ferrum, vniuerſi corrupti ſunt. Defecit ſufflatorium in igne, conſumptum eſt plumbum: fruſtra conflauit conflator. Malitiæ enim eorum non ſunt conſumptæ. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit eos.* In quam ſententiam Dominus Eſa. 45. cap. inquit: *Ego ſum Deus creans malum & faciens bonum.* quod recte intelligunt Theologi de malo pœnæ, hoc eſt de pæna, cuius auctor eſt Deus & iuſtus iudex, quoniam iuſtum eſt, vt mali puniantur. Hinc Auguſtinus in Pſal. 54. *Non ſine cauſa,* inquit, Deus *patitur malos: nec putandum, gratis eos eſſe in mundo, & nihil boni de illis agere Deum: cum omnis malus aut ideo viuat, vt corrigatur, aut vt per illum bonus exerceatur.* Quare in mundo non minus ſunt vtiles ſæui, truces, immites principes, quam boni, nec minus poteſtate Dei inualeſcunt quam optimi: quemadmodum inter medicinæ remedia, nõ tam vnctiones, frictiones, dulcia & alia ſuauia & grata adhiberi ſolent ad recuperandam aut conſeruandam ſanitatem; quam aliquando cauteria, acria, expurgantia & amara, miſſioneſq; ſanguinis requiruntur.

Cæterum boni & mali principes, vt & dæmones, habent poteſtatem à Domino: ſed non ideo ipſi, ſi mali ſint, aut ſi poteſtate quæ per ſe bona eſt, abutantur, immunes erũt à diuino iudicio. Neceſſe eſt puniri malos, ſed inde non ſequitur, quod qui puniendi accipiunt poteſtatem, à propriis delictis eximãtur. Sicut neceſſe eſt quidem, eſſe ſcandala, ſed væ homini per quem ſcandalum, *Matth.* 18. Sic expediebat quidẽ, vt vnus homo moreretur pro populo, vt prophetauit Caiphas de morte Chriſti, *Ioh.* 11. verũ non ideo Iudæi, Scribæ & Phariſæi innocẽtes fuerũt, qui malo animo ob vindictã & inuidiam Chriſtum crucifixerunt. Ideo neq; ſibi tyranni blandiri debent, quod ſæpe populum & principes male & pernitioſe viuentes opprimant, conculcent & ſuis flagellis cædant: nam exequuntur illi quidem vindictam & iuſtum Dei iudicium: verum non concurrit voluntas eorum cum affectu & voluntate Dei, quia potius quicquid agunt, id omne ex ambitione, inclementia & tyrannide fit, quibus vtuntur ad ſuum proprium commodum, vt inſeruiant ſuæ

cupiditati, ambitioni & ſuperbiæ, potius, quam vt Dei honor & voluntas impleatur. Itaque etiam ob nefariam ipſorum intentionem voluntati atque intentioni Dei minime conformem tandem grauiter à Deo puniuntur; idque vigore grauiſſimæ illius comminationis diuinæ, quæ extat Sap. 6. *Audite Reges & intelligite: diſcite iudices finium terræ: Præbete aures, vos qui continetis multitudines & placetis vobis in turbis nationum: Quoniam data eſt vobis à Domino poteſtas, & virtus ab Altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur. Quoniam cum eſſetis miniſtri regni illius, non rectè iudicaſtis; nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundum voluntatem Dei ambulaſtis Horrendè & cito apparebit vobis: quoniam iudicium duriſſimum in his qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim ſubtrahet perſonam cuiuſquam Deus; qui eſt omnium dominator: nec verebitur magnitudinem cuiuſquam. Quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter eſt cura illi de omnibus. Fortioribus autem fortior inſtat cruciatio. Ad vos ergo reges ſunt hi ſermones mei, vt diſcatis ſapientiam, & non excidatis.*

III. Notiſſimum eſt, populum Iſraelem afflictum valde ſub Pharaonis imperio, *cap.* 1. Exodi, ob peccata: & tamen poſtea ipſum Pharaonem cum ſuo exercitu ſubmerſum. In captiuitatem ductus populus Dei ob abominationes ſuas & regum, *vt liquet ex lib.* 4. *Regum. & 2. Paralip. & Macchabæorum*; ſed non ideo iuſtificati tyranni: quia non erat eorũ voluntas exercendi iudicium Dei, ſed ſuæ virtuti, poteſtatem ex alto ſibi conceſſam tribuebant: proinde & ipſi poſtea in iram Dei inciderunt, quod optime explicat Eſaias *cap.* 10. *v.* 5. *& ſequẽtib. Væ Aſſur, virga furoris mei & baculus ipſe eſt, in manu eius indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum & contra populum furoris mei, mandabo illi, vt auferat ſpolia & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem, quaſi lutum platearum. Ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor eius non ita exiſtimabit: ſed ad conterendum erit cor eius, & ad internecionem gẽtium non paucarum. Dicet enim, numquid non principes mei ſimul reges ſunt? nunquid non vt Charcamis, ſic Calano: & vt Arphad ſic Emath: nunquid non vt Damaſcus ſic Samaria? Quomodo inuenit manus mea regna idoli ſic & ſimulacra eorum de Hieruſalem, & de Samaria. Nunquid non ſicut feci Samariæ & idolis eius, ſic faciam Hieruſalem, & ſimulacris eius. Et erit cum impleuerit Dominus cuncta opera ſua in monte Sion, & in Hieruſalem, viſitabo ſuper fructum magnifici cordis regis Aſſur, & ſuper gloriam altitudinis oculorum eius. Dixit enim in fortitudine manus mea feci, & in ſapientia mea, intellexi: & abſtuli terminos populorum, & principes eorum deprædatus ſum, & detraxi quaſi potens in ſublimi reſidentes, &c.*

IV. Si rerum potiantur principes impii, ſtolidi, ignaui, iniuſti, rapaces, ſæui, mendaces, polluti ſceleribus, flagitiis & libidinibus: aut ſi commutata vera ratione degenerent à ſemetipſis: & ſi hæc vitia regnent etiam in ſubditis impune, qui fere ad exempla principum ſeſe componunt, præſertim ſi ita radices egerint, vt extirpari nequeant, amittitur autoritas & ſequuntur pœnæ,

quæ mutationes accelerando cõſtitutos terminos multis ſeculis anteuertũt.

TH. Verbis exprimi non poteſt, quanti momenti res ſit, bonos habere principes & magiſtratum. Videmus namque euenire, vt magiſtratus, vel principes mali, etiam ad mala & omnis generis flagitia ſecum trahant ipſum populum, id quod etiam in regno Iſrael accidit, cuius principes dicuntur receſſiſſe, *Oſe.13.* Atq; inde fit, vt populus ſit ſimilis arbori, cuius radix exaruit, vnde nullus fructus bonus expectari poteſt. Tenẽdum igitur, quod Apoſtolus præcipit, obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones fieri etiam pro regibus & omnib. qui in ſublimitate conſtituti ſunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & honeſtate, *1. Timoth.2.*

EQ. Hæc à te allegata verba Pauli diſcretiſſime docent, magiſtratus bonos & politias iuſtas à Deo amari, curari, defendi atque conſtitui. Quanquam enim in hoc variabili mundi orbe, nihil dici aut reperiri poteſt, quod non ab immutabili ſapientiſſimi opificis mente & cognoſcatur, & dirigatur: maxime tamen illa diuinæ prouidentiæ vim quandam ſpargit in eos; qui Rebuſpub. cũ imperio præeſſe, & principum ſuſtinere dignitates debent. Cum enim, vt Deus orbem terrarum, qui magna quædam ciuitas eſt; ſic princeps ciuitatem, quæ orbis eſt ciuium, regat: Dei ipſius gerat perſonam, præſtet operas vicarias: nemini videri iniquum debet, aut abſurdum: tanto Deum vigilantiori cura pro ſalute Principum excubare: quanto inter hunc & illum propior eſt ſimilitudo, officiorum adfinitas, & miranda conſpiratio. Hæc ipſa tum illuſtri ſemper documento patet, quouis loco, quacunque tempeſtate ſeculi: tum potiſſimum, quoties nouum aliquem excitari populi rectorem, honeſtas poſtulat, neceſſitas flagitat.

Teſtimonia aſſiſtentia diuinæ in imperiis

PH. Proinde Samnii Ægyptii præſtantiſſimi illius Philoſophi dictum non eſt contemnendum. Is enim, cum accepiſſet, ALEXANDRVM Regem Iouis Hammonis filium oraculo fuiſſe ſalutatum, admirantibus compluribus, ait: *Omnes homines ſub Dei Imperio ſunt: iccirco imperare & principatum inter mortales gerere diuinum quoddam munus exiſtimandum eſt:* omnibuſque rationibus parere dicebat, Deum communẽ hominibus parẽtem eſſe, verum peculiariter veluti filios ſibi adoptare illos, quibus imperandi regendiq; poteſtatẽ permitteret.

TH. Incenduntur animi ſubditorum admiratione ſapientiæ ac virtutis, & opinione præſentiæ Dei ſeu auxilii diuini; quibus accedit inclinatio animorũ diuinitus facta in populo, de qua dicitur in hiſtoria Regũ *Et abiit cũ eo pars exercitus, quorũ Deus tetigerat corda.* Itẽ, *vt oculus videat & auris audiat, Deus facit vtrunq;.* Hæc eadem illuſtriora ſunt conſpectiora in Dauide, qui cum eſſet humili & obſcuro loco natus, & puſilli corporis ſpecie contemptus, atq; inter greges ouium educatus, neq; à ſe quidquam afferret tanto dignum faſtigio, regno tamen magno, populi ſtudio potitus eſt. Tales ergo principes ſi gubernacula teneant, quibus autoritatẽ circundat Deus ipſe, his quibus dixi nitentẽ fulcris, florent & conſiſtunt Imperia. Quibus accidit, ꝙ Deus plerumq; illos nõ tantũ

armat

mirâ insigni animoſitate; ſed etiã è maximis quibus ſæpenumero immergũtur difficultatib. vitæq; periculis, potenti ſua dextra clementiſſime educit. Extat magnanimitatis iſtius ſui modi generoſæ exemplũ memorandum in C. Iulio Cæſare. Cum enim aliquando, mari admodũ impetuoſo, gubernator nauis, qui eum vehebat, ceſſurus eſſet fluctib. & tempeſtatib. is prehẽſa gubernatoris dextra, *Quid times?* inquit, *An non Cæſarẽ vehis?* Quaſi nil à tempeſtatib. periculi foret, propter eius transfretantis perſonã, quam vt aliorũ Principum in Dei tutela conſtitutam exiſtimabat. Quod & ſenſit alias, cũ interceptus in Gallia ab hoſte, ab eo quidam de hoſtib. occurrit, qui eum dimitti incolumem iuſſit. Hoc ipſe Cæſar in Ephemeride ſua narrat teſte Seruio, vbi propriam cõmemorat felicitatẽ. Et memorabile eſt eximium illud Alphõſi Aragonũ Regis (viri, mortales quẽ Muſæ & omnes philomuſi in æuum lugeant) apophthegma. Cũ ei à Coſmo Florentino non mediocriter offenſo miſſi eſſent Titi Liuii libri, vtiq; præclari, reclamatũ eſt à Medicis Regiis qui aderãt ne attrectaret librũ ab hoſte miſſum, quẽ veneno infectũ in Regis interitũ putabant. Verum, *Alphonſus* cũ aliquando videretur Medicis aſſentire, demum Liuium manib. attrectans, huncq; deinde legens & relegens quaſdã hiſtorias, ad ſuos conuerſus, ait: *An ignoratis Regũ animas non priuatorũ libidini ſubiectas eſſe, ſed ſub cura Dei ſecuras & lætas agere.* Cenſuit vir prudẽtiſſimus, diuina ꝓuidentia cũ regantur omnia, cor Regis ſemper eſſe in manu Dñi q regit & flectit quo vult cõtra omnia noſtra cõſilia.

Principes Deus periculis eximit.

EQ. Quid? q ne magi quidẽ atq; incantatrices magiſtratib. qui iudicia in eos exercẽt capitalia, damnũ inferre maleficiis ſuis poſſunt, ſunt n. vt inquit Nicolaus Remigius *lib. 1. Dæmonolatr. pa. 7.* ab iniuriis Magorũ tuti ſingulari aliqua benignitate Numinis. Ecce, inquit, vt Deus ſartã tectamq; præſtat autoritatẽ iis, quibus in terris ſuum demandauit imperiũ: quoſq; ob id diſerte nominis ſui prærogatiua atq; honore impertiuit, Deos, vti ſe, appellã: nimirũ vt ſint ſacroſancti, ac ne ipſis quidẽ ſagarũ, ob muneris officiiq; ſui cauſam, ſortilegiis violabiles. Imo nec dæmonũ ipſorum præceptis, vel minimũ obnoxii: etiamſi ſuam illis fidẽ labe iſta aſperſi obſtrinxerint. Nam hoc ſortelegis magiſtratus immunitatẽ præſtare, tantiſper dũ in eo ſunt: vt quieſcant ab alioqui inquietiſſimis eiuſmodi Magiſtellorũ ſuorũ querelis atq; inſtigationib. ẽt ipſi Magi fatẽtur. Capeſſat igitur fidenter Magiſtratus quæ ſunt ſui officii, agnoſcatque ſe ei vocationi ſeruire, in qua Deum propugnatorem paſſionum defenſoremque ſit ſemper habiturus. *Idem p. 9.* At quæ huius ſuæ aſſertionis documenta atq; teſtimonia confeſſionata aliquot inſignia ibidem allegat.

Magiſtratus à veneficarum iniuriis ſunt immunes.

[illegible]

TH. Extant etiam paſſim in hiſtoriis alia inſuper in ſummis vitæ principum periculis diuinæ aſſiſtentiæ ac protectionis documenta. Crœſum regem bello deuictum occidere tentat hoſtis, Regẽ eum eſſe ignorans: at Deus mire illum ſeruat, filio facto, qui licet natura mutus & elinguis, hoſtẽ conſpicatus mox inopinato rupit vocẽ, clamãs in hoſtẽ, ne Rex Crœſ9 occideretur. Tũ & hoſtis gladiũ reduxit, & Rex vita donat9 eſt, & adoleſcens loqui prorſ9 deinceps incepit.

Sed

Sed & iſtud *Titi Veſpaſ.* Is cum propius ad mœnia Hieroſolymæ explorandi cauſa accederet, multis erumpentium hoſtium telis petitus eſt. Quo quidem tempore maxime intelligi potuit, inquit Ioſephus, *& bellis momenta, & Imperatorum periculum Deum curare.* Namque è tot miſſilibus iactis, cum neque galea neque lorica munitus eſſet, nullum in eius corpus delatum eſt: ſed vel citra, vel vltra velut ex compacto ferebantur.

Et Traianus cum bellum in Iudæos ſeditioſos ſuſcepiſſet, horribilis in Syria (quæ bello flagrabat) terræmotus cuncta quatefaciebat, adeo vt maximas illi oræ ſtrages inferret, multa præclaraque ædificia euerteret, homines autem quamplurimos abſorberet, interim quid Traiano factum? ecce, ex iis regionibus in locum bene tutum à ſpecie virili, id eſt, diuinitus, ſanus, ſaluus, lætus educitur, *auctore Dione.*

Fridericus Barbaroſſa, vt refert Albertus Crantzius *Hiſt. Sax. lib. 7. cap. 38.* ſummum aliquando vitæ periculum euaſit. Quum enim caſtra ſua haberet ad fluuium quendam, cuius citeriorem ripam hoſtis teneret, & forte ſolus cum famulo cogitabundus obambularet; quidam ex inſidiis ſubito in eum irruit, conatuſque eſt pertrahere ſecum Cæſarem in profluentem, hocque perfeciſſet, niſi gladio miniſtri abacto latrone, Cæſar ſe explicuiſſet, illo per amnem ad ſuos natando reuertente.

EQ. Non diſſimile periculum adiit Lazarus Schvvendius, heros ille formidabilis Turcis, anno 1567. in obſidione Zatuari Erdelii caſtri; dum enim ad collocandas machinas bellicas ipſemet omnia circum hanc arcem perluſtrat & explorat, agnitus eſt ab hoſtibus ex inſigni proceritate corporis, qua longe ſuper cæteros eminebat, deque comitatus frequentia, & parum omnino abfuit, quin diſcrimen vitæ adiret. Petitus enim globis aliquot tormentariis fuit è machinis maioribus, quorum vnus humerum ita ſtrinxit, vt etiam veſtis eius igne concepto, quod eſſet ad pellendum frigus hybernum ſuffulta pellibus, arderet. Simile periculum is ſubiit in obſidione Magdeburgenſi, dum propius munitiones perluſtraret, & locum ad oppugnationem idoneum quæreret; à præſidiariis enim agnitus ſubita eruptione facta multis globulis ex tormentis maioribus & minoribus petitus, virtute equi optimi tranſilientis foſſam vix incolumis euaſit.

Principum animoſitas.

TH. Hinc animoſa illa in ſubitaneis ac repentinis difficultatibus, ſæpenumero virorum principum confidentia, cuius rei exempla extant authoris admodum memorabilia. Darius Hiſtaſpis filius cum cognouiſſet, ſibi in venatione à nonnullis Perſis magnæ autoritatis inſidias ſtructum iri, non correptus metu eſt, ſed iuſſit eos arma ſumere, & equos, atque deinceps mandauit, vt proferrent & intenderent arma, toruumque aſpiciens eos: Quid igitur, inquit, non exequimini id cuius gratia veniſtis. At illi, cum intrepidum regis vultum perſpicerent, non ſolum impetum remiſerunt, verum etiam vſque

adeo terrore perculſi ſunt, vt haſtas abiicerent; Darium adorarent, eiuſque arbitrio prorſus ſe dederent.

EQ. Simile legitur de Alphonſo Eſtenſi I. Duce Ferrarienſi, quem cum ſæpe in manu ſua habuiſſent coniurati, & potuiſſent eum occidere, tamen, vt poſtea confitebantur, vultu eius exterriti, nec manus, nec cor validum retinebant, idque vſque eo proceſſit, donec ipſi ab Hippolyto Eſtenſi fratre Ducis proditi, tandem facinoris concepti & non patrati pœnas dederunt.

TH. Romæ in ſummitate Panthei monſtratur locus, ex quo Italus quidam Carolum V. Imperat. quum hoc ædificium perluſtraret, per feneſtram, quæ vnica, ſed magnæ capacitatis in faſtigio huius ædificii conſpicitur, præcipitem dare, neſcio an ambitione quadam, vel cupiditate vindictæ, odio aliave de cauſa conſtituiſſe dicitur: Verum deterritum maieſtate & authoritate Cæſarea, ab hoc ſuo ſcelerato propoſito deſtitiſſe, hocque ſuum ſceleratum intentum illum deinceps, antequam ex hac vita decederet, parocho ſuo faſſum fuiſſe.

EQ. In præclara & generoſa indole dignitas & virtus ex facie ſtatim elucet. Cuius rei extat præclarum exemplum de Maximiliano Cæſare huius nominis primo. Cum enim à Burgenſibus captiuus detineretur; horrebant eius vultum hoſtes etiam infeſtiſſimi, venerebatur præſentem populus ſeditioſus, eaque de cauſa hoſtes arctiſſime concluſum, ad populi conſpectum raro admittebant, Emergebat enim ex eius vultu ac oculis maieſtas magno principe digna, rebellium conſcientiam non ficte commouens ac concutiens: inerat grauitas debitam autoritatem, vel refractariis extorquens, vniuerſi adeo corporis lineamenta Imperatoriam regalemque dignitatem præferebant, habitus, inceſſus decens, motus temperatus, verba pondus habentia, affectus hominum quolibet trahebant. *Oculorum ac faciei maieſtas.*

Hinc Rhodi Magiſter in Epiſtola quadam ad Leonem X. commendat Iſmaelem Sophi Perſarum ex facie & forma corporis. De illo enim ita ſcribit: *Ad maximarum virtutum cumulum, pulcherrimo naturæ munere, decora ſuis accedit, magnanimo digna rege. Ore namque roſeo, radiantibus oculis, flaua barba, & quod antiquum apud Perſas regiæ ſtirpis inſigne eſt, adunco naſo illuſtrique facundia omnium oculos atque animos capit.*

PH. Poetæ olim in ſuis carminibus, quum gratior ſit pulchro veniens è corpore virtus, viris heroicis corpora attribuerunt pulcherrima. Therſitæ vero vt mentem ignauam ac degenerem, ita corpus ad portentum vſque deforme affinxerunt. Quin & Socrates, bonam corporis figuram, bonæ mentis aut argumentum eſſe aut certe adiumentum, ſubobſcure quidem, at eleganter admodum, illud quidem (corpus) ſub pulchri equi, hanc vero (figuram) ſub equitis nomine, depingit. Et ipſe quoque Ariſtoteles, *Corporis pulchritudo in princip. bus eminens.*

ſtoteles,de corporis & vultus indiciis, pectoris habitum coniiciendum exiſtimat,idemque carnium mollitudinem, ingenii neutiquam duri indicauit ſignum.

EQ. Nequaquam tamen ii, quibus corporis pulchritudo parcius contigit, à virtutis ſtudio ob deformitatem illam extorres eſſe ſtatuendum eſt. Non iam allegabo Æſopum,ob deformitatem corporis,non equidem ridiculum,ſed plane horridum, ſapientiſſimum tamen. Celebrem illum Vlyſſem allego, quem Poeta hoc breui epiphonemate deſcribit:

Non formoſus erat (ſed erat facundus) Vlyſſes.

Et de alio quodam exercitus Græcorum Duce hoc quod dicam,narratur. Cum is aliquando à viro quodam primario inuitatus inſtante iam hora prandii ſolus abſque vllo comite ædes hoſpitis huiuſce ſui ingrederetur, rata materfamilias miniſtrum eſſe Ducis, num inuitatus Dux aduentaret quæſiuit; ille quum mox aduentaturum reſponderet, mulier ſolicita,vt ille interim ligna quædam findere velit,ad coctionem maturandam,iuſſit. Cumque is haud grauate annueret,iamque ſtrenue findendis lignis incumberet hoſpes interea adueniens,virumque hunc inſignem vili huic operi manuario incumbentem cernens rubore ſuffuſus, petiit vt abſiſteret, cauſamque ſciſcitatus hoc ab ipſo reſponſi accepit: Ego ob deformidatem corporis mei pœnas luo.

PH. Proinde vtrobique & formoſi & deformes ad illud Socratis ſpeculum adducendi, vt & illi quam indignum ſit flagitium, quamque abſurdum futurum ſit, ſi in tam venuſto corpore mentem inuenuſtam atq; incultam eſſe patiantur,ac ſub cute nitida, carie ſituque ſqualeat animus; hi vero eo acrius animo excolendo ſtudeant, quo minus naturæ dotibus adiuuantur,mature cogitent.

TH. Magna equidem corpori formoſo ineſt gratia; fallax tamen ea ipſa interim & vana eſt, *Prouerb.* 31. præſertim ſi quis proram omnem ac puppim in pulchritudine illa corporis ſui ſtatuat. Fefellit hæc ipſa Abſolonem iuuenem illum regium pulcherrimum. Cum enim exinde ſpiritus ingentes traheret, adeoque digniſſimum ſe eſſe exiſtimaret, vt omnibus præponeretur, atque Imperii totius ſumma ei committeretur, morte miſerabili audacem iſtam proteruiam luere coactus fuit.

PH. Is teſtante Herodoto, ad Tearum amnem Thraciæ ſtatuam ſuam erexit, hac inſcriptione: *Ad hanc peruenit exercitum ducens aduerſus Scythas, vir optimus atque pulcherrimus cunctorum hominum, Darius Hiſtaſpis filius, Perſarum cunctæque continentis rex.*

EQ. Memorabilis vero fragilitatis huiuſce commonefactio eſt, hoc quod iam referam. Extat in illuſtri Germaniæ loco monumentum cuiuſdam nobilis adoleſcentis, in gentilitio ſacello ſepulti, qui viuens dicebatur omnium ſuæ ætatis fuiſſe pulcherrimus. Cum is in florenti ætate in lethalem morbum incidiſſet, à propinquis ſuis exorari non potuit, vt ſuam effigiem (ſicut quoque de Ageſilao proditum eſt memoriæ) poſteritati, vel depictam, vel ſculptam relinqueret; tantum hoc precibus illorum conceſſit, vt poſtquam terræ mandatus eſſet, pluſculos poſt dies ſepulchrum ſuum aperirent, & qua forma ſuum cadauer inuenirent, ita depingi curarent. Hoc cum factum eſſet, inuenerunt faciem eius ſemiconſumptam à vermibus, & plures ſerpentes circa diaphragma & ſpinam dorſi extantes. Iuſſerunt igitur eius effigiem, ſicut inuenerant, lapidi incidi; Atque hoc monumentum adhuc in loco illo inter armatas maiorum & gentilium ſtatuas conſpicitur. Documẽtum videlicet certiſſimum, quam fragilis res ſit formoſi hominis corpus, & quæ pulchra & magnifica in illo conſpiciuntur, nihil eſſe aliud quam putredinem & eſcam vermium.

TH. De fragilitate huiuſmodi agemus infra. Cæterum monſtroſorum ingeniorum monſtroſa in quibuſdam Principibus indicia, literis prodiderunt hiſtorici. De Iohanne Baſilide, tyranno Moſcorum, omnium crudeliſſimo, ita ſcribit Paulus Oderbornus: Statim in eo prodigioſæ naturæ indicia apparuerunt, omneſque pueri mores ſæuum quiddam & immane præſe ferebant. Sermo enim pueri Baſilidis fuit ſtolidus & monſtroſus, mores maligni & peruerſiſſimi, ex quo magnates gentis de ingenio & tota eius vita coniecturam facientes, eum indito poculis veneno occidere ſtatuerunt, quando ab eius dira poteſtate & luctum & calamitatem vniuerſis mortalibus impendere viderent. *Monſtroſi ingenii indicia.*

De Selymo, Turcarum rege, Rhodi Magiſter in epiſtola quadam ad Leonem X. ſumpta vituperandi materia ex facie & forma corporis ita ſcribit: *In Selymo omne virtutis ornamentum inhumana crudelitas elidit & obſcurat, qui & pœna & præmio vim imperij tuetur: Sed & aliquando grauiore ſeueritatis quam beneficentia fama. In hoc rege triſte ſupercilium, prægrandes toruique oculi, & Scythico pallore ſuffuſa facies, rigenteſque ſetæ à ſuperiori labro ad ceruicem retortæ, & nigreſcens ad mentum ſubtonſa barba, ita vt naturam militarem, & inexorabilis animi vim exprimant.*

TH. Extant Nazianzeni duæ Orationes, in quarum altera geſtuum Iuliani apoſtatæ deſcriptio eſt, memoria digna, quæ ſignificat ex geſtibus coniecturã de ingeniis & voluptatibus fieri. Verba hæc ſunt: *Fecit me vatem, geſtuum ipſius deformitas & ingens admiratio, ſiquidem optimus vates eſt, qui ex coniecturis*

optime ratiocinatur. Nequaquam vero mihi boni hominis ſigna eſſe videbantur: Colli crebræ conuerſiones, humeri alternis ſubſaltantes, oculi torui, vagabundi, & furibundum quiddam continentes, pedes inſtabiles, crebra geniculationes, Naſus contumeliam & contemptum ſpirans, figura vultus deriſionem ſignificans, quoque modo variabatur, Riſus crebri a'ſum crepantes, Nutus, renutus ſine ſermone, ſermo interruptus, non complens ſententiam, Interrogationes crebra confuſaneæ & ſtultæ, Reſponſiones inconcinnæ, coaceruatæ, inter ſe diſſidentes & ſine ordine. Quis ſingula deſcribat? Talem vidi ante facta qualem eſſe poſtea facta ipſa oſtenderunt. Et ſi adeſſent, qui tunc mecum fuerunt, & eadem viderunt, teſtes eſſent huius meæ narrationis, qui meminerunt etiam, me edidiſſe hanc vocem. Quantam peſtem Romana Monarchia nunc alit? Fuit autem Athan. ſii vaticinium verum, qui, cum Eccleſiæ paſſim in magno dolore & metu eſſent, dixit hunc Tyrannum Nubeculam eſſe cito tranſituram.

PH. Mera ſunt quæ recenſetis, contingentia, quibus ipſe Seneca reclamat, qui egregiam ſub quauis cute latere poſſe autumat, inducitque exemplum Clarini cuiuſdam (ſic dicti) qui cum corpore deformi eſſet, ingenio tamen ac virtute præcelluerit. *Virtus*, ait, *nullo eget honeſtamento: ipſa magnum ſui decus eſt & corpus ſuum conſecrat: Poteſt ex caſa vir magnus exire, poteſt & ex humili deformique corpuſculo formoſus animus & magnus: non deformitate corporis fœdatur animus, ſed pulchritudine animi corpus ornatur.* Etenim

Dat probitas ſpeciem, ſed non ſpecies probitatem.

Et idem Seneca Epiſt. 67. *Æque laudabilis virtus eſt in corpore valido atque libero poſita, atque in morbido ac vincto. Ergo ob tuam virtutem non magis laudaberis, ſi corpus tuum integrum fortuna præſtitit, quam ſi ex aliqua parte mutilatum. Alioquin erit ex ſeruorum habitu dominum æſtimare. Omnia enim iſta, in quæ dominium caſus exercet, ſerua ſunt: Pecunia, corpus & honores imbecilla ſunt, fluida, mortalia, poſſeſſiones incertæ. Si hucuſque perueneris, vt magis diligas integrum omnibus membris & illæſum, quam debilem & luſcum paulatim faſtidium tuum eo vſque procedet, vt à duobus æque iuſtis & prudentibus comatum & criſpum malis. Sed quis vnquam cenſuram inter filios agit, vt filium ſanum, quam ægrum magis diligat? procerum & excelſum, quam breuem ac modicum?* Hæc Seneca.

TH. Non admodum hiſce refragor; hoc tamen ſuperius à nobis dictis addo, Deum cætuum ciuilium rectoribus donare excellentiorem notitiam rerũ diuinarum & humanarum, & eis adiungere throno ſuo aſſidentem ſapientiam, vt Salomoni regi Iſraelitarum, quo nemo vnquam mortalium fuit ſapientior: vt Dauidi patri eius: vt Cyro Perſarum regi: vt Hermeti Triſmegiſto Ægyptiorum regi. Eſtq; adeo verum, quod ſapientia in Prouerbiis Salom. cap. 8, clamitat, & prudentia dat vocem ſuam: *Meum eſt conſilium & æquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo. Per me reges regnant & legum conditores iuſta decernũt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt iuſtitiam.*

EQ. Hinc

EQ. Hinc recte *Leonidas*, cuidam dicenti, excepto regno nulla re nobis præſtas? At, inquit in vobis fuiſſem, melior, non eſſem rex. Moderatiſſimo dicto & refellit conuicium, & ſuam dignitatem defendit. Etenim vbi reges non naſcuntur, ſed ciuium ſuffragiis eliguntur, hoc ipſo publicis calculis princeps iudicatus eſt cæteris melior, quod ad regnum aſcitus eſt. *Plutarch. in Lacon.*

PH. Scite Plato 4. de legibus. *Deus* (inquit) *cum intelligeret, nullam hominum naturam, res humanas ita gubernare poſſe; vt ſi omnibus arbitratu ſuo dominetur, laſciuiori ſuperbia iniuſtitiaque non repleatur. Cum hæc (inquam,) non ignoraret, non homines, ſed diuinorum præſtantiorisque generis angelos, ciuitatibus noſtris, reges principeſque præfecit: quod nunc nos in ouium gregibus facimus; non enim bobus boues, nec capris capras præfecimus, ſed nos ipſi genus melius dominamur.* Et in lib. de Regno: *Exiſtimo* (inquit) *eos ciuiles ac regios homines eſſe: qui arte quadam imperant, volentibus & nolentibus, pauperes aut diuites ipſi imperitent: nil refert. Nam & medicos nihilominus ſic appellamus, ſiue inuitis, ſiue volentibus ſecando, aut vrendo, vel aliter affligendo, ſcripturis vel ex vſu proſint.* Cæterum inſignis eſt Muſonii commonefactio, quam omnibus iis qui negotia præſertim publica, gerunt, inculcat: *Si quid feceris honeſtum cum labore, labor abit, honeſtum manet. Si quid feceris turpe cum voluptatibus, voluptas abit, turpitudo manet.*

EQ. Omnes actiones iuſtitiam, veritatem atque honeſtatem debent habere comites; in quarum expeditione ſingularis etiam vtrobiuis requiritur prudentia atq; diſcretio, Adeſt, qui pertinaciſſime quid petat, qui ambiat dignitates, aut munus aliquod publicum, qui longi temporis poſcat obſequiis ſuis præmium conferri: huius petitioni moleſtæ ſatisfaciendum eſt, ne iniuriam fieri ſibi conqueratur. Crimina porro omnia, quæ in Rep. committantur, dũ Regis arbitrio ſubiecta puniuntur, veluti carnifex quidam ab ipſa eſt conſtitutus. Iam ſeditiones, lites, contentioneſque ciuium ad eum tanquam communem arbitrum variis, & remotis ex locis deferuntur, magnamque pariunt moleſtiam, erepta deliberaudi ſæpe facultate, propter mirabilem varietatem. Quod ſi vero hoſtis regionem inuadat, hunc protinus cura de bello, eius apparatu, milite, duce, commeatu, cæteriſque neceſſariis ſubire debet: Itaque reliquis quieſcentibus, ſolus de hoſte repellendo, inuadendo, præoccupandove cogitat, ſolus ſe periculis offert, ſolus rei pecuniariæ, militis, ducum, præmiorum, ſuppliciorumque cuique pro factis debitorum procurationem ſuſtinet. In vectigalibus porro imponendis, aut exigendis quot ciuium ſunt querimoniæ, tumultus, execrationes? ſpoliari ſe, quam ab hoſte, non minus, putant. Præterea adulatio, mẽdacia, ſimulatio, occultata prætextu amicitiæ odia, doli ad extorquendum, quod cupiant à familiaribus prauis intenti, perfidia, verorum amicorum penuria, cæteraque huius generis, quæ ſunt tegno inſita, certe miſerrima ſunt: cum ne id quidem regibus liceat habere, quod quiuis è medio vulgo facile nanciſcatur.

 PH. Pru-

PH. Prudentia vero illa atque diſcretio etiam Principibus non innaſcitur, proinde illam vt ediſcant, ſtudio indefeſſo ipſis opus eſt: Haurire autem illã omnium commodiſſime poſſunt ex hiſtoriarum omnimoda lectione atque cognitione, vnde ſumma vtilitas tum publica tum priuata emanat. Publica in eo cernitur, quod ex hiſtoria licet cognoſcere omnia, quæ ſparſim per totum orbem, à primo principio atque ad hæc vltima diuinæ patientiæ tempora geſta ſunt: quæ quidem memoriæ conſeruatio in genere prodeſt omnibus hominibus cuiuſcunque ſexus vel ætatis: & eſt cauſa conſeruationis regnorum, ciuitatum, ſocietatum, quæ inſtituuntur & gubernantur ad normam & exempla eorum qui ante nos vixerunt. Priuata vtilitas eſt, quod recta conſideratio memoriæ & antiquitatis egregie valet ad formandum cuiuſque iudicium in omnibus caſibus & actionibus humanis: vnde poſtmodum emergit felicitas ſingulorum hominum; qui effectus longe eſt præſtantiſſimus. Deinde etiam hoc confert hiſtoriarum cognitio, quod non ſolum præconium laudis tribuit virtuti: quemadmodum contra vituperium malitiæ & improbitati, viuentibus adhuc: ſed quod homines etiam poſt obitum claros reddit, æternamque rebus geſtis memoriam conciliat, & eandem conſeruat. Quibus etiam de cauſis ſapientiſſimi & fortiſſimi quique heroes, reges, principes, oratores & philoſophi, non ſolum ipſi legerunt hiſtorias libenter & diligenter, ſed earundem lectionem etiam aliis ſtudioſe commendarunt. Thucydides lib. 1. belli Peloponneſiaci, hiſtoriam vocat κτῆμα ἐς ἀεὶ συγκείμενον, καὶ καλὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου κατόπτρον, theſaurum perpetuum exemplorum ad omnia mundi tempora congruentem; & ſpeculum humanæ vitæ M. Tul. Cicero appellat eam teſtem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magiſtram vitæ, nunciam vetuſtatis. Gregorius Nazianzenus vocat συμφέρην, σοφίαν, πολλῶν τε καὶ πάντων νόον, accumulatam ſapientiam, multorum atque omnium animum. Polybius *libr.* 1. celebrat eam tamquam ἑτοιμοτάτην διόρθωσιν, καὶ ἀληθινωτάτην παιδείαν, id eſt, paratiſſimam correctionem, & veriſſimam diſciplinam in omni vita, quæ ſola docet optima facere & peſſima fugere, vt ait Lucianus. Ex quo Dionyſius Halicarnaſſæus ἀρχὴν φρονήσεως καὶ σοφίας, id eſt, principium prudentiæ & ſapientiæ Hiſtoriam cognominauit. Hiſce enim fructibus viribuſque ſi careret Hiſtoria, nunquam Græcia tanti feciſſet libros Herodoti, vt eos in ludis Olympicis quinto quoque anno prælegeret atque repeteret: nunquam Demoſthenes Thucydidem octies manu ſua deſcripſiſſet: nunquam Alexander Magnus Homerum belli Troiani ſcriptorem in ſinu per orbem terrarum circumgeſtaſſet, atque oraculi inſtar conſuluiſſet: nunquam Cornelius Scipio Africanus Xenophontis libros, maxime Cyropædian, indiuiduum comitem in maximis expeditionibus ſibi adiunxiſſet: nunquam Demetrius Phalereus, Alphonſus Aragonum rex, Carol. V. & alii præſtãtiſſimi Principes Hiſtoricos tã Græcos quã Romanos

Hiſtoriarũ vtilitas.

nos

nos viuis conſiliariis ſuis ꝑtuliſſent, qui vel ſpe lucri vel metu pœnæ nec volũt nec audent quandoq; Dominis ſuis præcipere atq; ſuadere vtilia & neceſſaria.

EQ. Vere nimirum Xenophon, apis illa Attica, Hiſtoriam nominat *ἀρίςην διδασκαλίαν, optimam præteritarum rerum diſciplinam.* Quinetiam ipſe homo in eo præcipue à reliquis animantibus differt, quod hæc præſentia tantum curãt, præteritorum vero recordationem aut futurorum præſentiam vel nullam habent vel exiguam. Vnde idem Cicero: *neſcire*, ait, *quid antequam natus ſis, acciderit: id eſt, ſemper eſſe puerum.* Nec immerito Sacerdos ille Ægyptius, (vt eſt apud Platonem in Timæo) Solonem & quoſdam alios Græcos non ſapientes, ſed pueros appellauit. Quare ſi ſenes magno in honore habemus; quod (vt ait Quintil.) plures quam alii noſſe ac vidiſſe credantur: adeoq; immortalitatem ipſam expetimus omnes: quod ad intelligenda cernendaque plurima profuturam nobis eam nihil dubitamus: quidni ergo Hiſtoriam omnis vitæ memoriam, omnis vetuſtatis nunciam, quæ hæc omnia & melius & facilius efficere poteſt quam cuiusvis hominis ętas aut experientia, longe faceremus maximi.

TH. Sunt humani caſus fere ſubinde ſibi ſimiles, & velut in orbem ſubinde redeunt: & vt hominũ natura eadem manet, ſic in rebus humanis eædem quoque occaſiones, conſilia, negotia, eorumq; euentus, tam in gubernatione reipubl. quã cuiuſq; vitæ priuatæ moderatione recurrunt: adeo vt qui velit, facile poſſit, ꝑterita cũ pręſentib. cõparãdo, futuros caſus velut in tabula proſpicere: quidve ſibi expediat, vel nõ velut è penu liberaliſſima depromere; quã ob cauſam vere Plut. Hiſtoriã *παράδειγμα τῆς ἐυβουλίας*, exẽplũ recti cõſilii nuncupat.

EQ. Proinde his cũprimis, qui ad reipub. gubernacula ſedent, quibus ciuitates, Dynaſtiæ, principatus, regna, imperia, vniuerſi deniq; populi à Deo commiſſi ſunt, hiſtoriarũ cognitio commẽdata eſſe debet, non quidẽ ad voluptatem aut tempus fruſtra terendũ: ſed ad viuendi legẽ & recte imperandi normã atq; ſcientiã; vt principes non tã exẽpla quærant factorũ, dictorũ, conſiliorũ, caſuum diuerſorũ: vt nõ tam habeãt multorũ locorũ, gentium atq; nationum eorũq; morum & conſuetudinum cognitionẽ, vt multiplices regnorum ac rerumpubl. formas, earũ initia, progreſſus & exitus cognoſcãt: deniq; vt omniũ tẽporum ac totius vitæ humanæ curſum atq; viciſſitudinẽ cõtemplentur: quã vt accurate notẽt, quid pulchre, quid turpiter actum dictumue ſit: vt alterum fugiant, alterũ amplectãtur: imo vt ex ratione tẽporũ, locorũ, cõſiliorũ, factorum atq; euentuũ diſcant, quomodo in ciuili vita recte verſari, ſubditiſq; bene præeſſe debeãt. Ita fiet, vt Principes animis ſuis quandã veluti formã imprimant, ædificandi ciuitates, inſtituendorũ ciuium, legũ condendarum & abrogandarum: dicendi iura, ducendi exercitus: conſeruandi ſtudia doctrinarum, maxime vero retinendi cultus diuini, atque adeo totius reipublicæ rectæ formandæ gubernandæque ad ſuam & ſuorum nunquam intermorituram gloriam atque ſalutem.

TH. Vti-

TH. Vtile omnino atque neceſſarium eſt, vt vere ſciant principes, quid vbique locorum omni tempore geſtum factumue ſit memorabile: à Deo, à viris illuſtribus; ab hominibus etiam ſceleratis & improbis: quæ item horum omnium occaſiones, cauſæ, progreſſus euentaque fuerint, ſed etiam, vt ſeipſos inuicem commonefaciant de iis, quæ ipſiſmet vel etiam eorum poſteris expectanda ſint, quorum vel maxime eſt habenda ratio, ne prauitate geſtorum iram Dei in ſuos ipſorum poſteros accumulent.

PH. Duabus præcipue rebus homines ſapere diſcunt: experientia, propria & exemplis aliorum. At vero conſtat eſſe tutius diſcere ex aliis quod ex vſu ſibi ſiet, felicemque eſſe cenſendum eum, quem faciunt aliena pericula cautum. Scire vult Princeps, priuatim quo pacto conſilia & mores ſuos inſtituat, animum virtutis amore accendat, odio vitiorum corrigat, graues fortunæ inſultus euitet: tandem vero ad metam placide perueniat. Hiſtorias legat piorum & virtute præditorum hominum: Videbit in hoc timoris Dei exemplum: in illo iuſtitiæ ſtudium: in alio cernet modeſtiam: in alio prudentiam; in alio fortitudinem; in ælio patientiam: in aliis alia. Horum conſilia, actiones, ſtudia, exituſque vitæ conſideret, imitetur, exprimat. Mandata ei eſt à Deo cura Reipublicæ & ſubditorum: noſſe deſiderat, quæ ſalutaria ſint conſilia ſibi ſuiſque: quæ officia boni magiſtratus erga Deum, erga homines: quid deceat domi in pace: quid foris in bello ſit? legat Hiſtorias. Exempla innumera, eaque clariſſima inueniet veri cultus Dei: literarum bonarumque artium: honeſtæ diſciplinæ, prudentiæ, fortitudinis, iuſtitiæ, temperantiæ, clementiæ, manſuetudinis, patientiæ, modeſtiæ, continentiæ. Videbit, quibus rebus nonnulli à Deo ampliſſima conſecuti ſint imperia, eademque gubenarint feliciſſime: contra quibus alii maxima regna euerterint, & ſe ſuoſque in perpetuas calamitates præcipites dederint. Illic cernet Noachum, Abrahamum, Moſen, Ioſuam, Dauidem, Ioſaphatum, Ezechiam, Cyrum, Themiſtoclem, Scipionem, Auguſtum, Theodoſium, Conſtantinum, Carolum Magnum & heroes alios innumerabiles. Hic Sodomas & Gomorrhas, Beniamitas, Saulem, Cambyſen, Pharaonem, Sardanapalum, Phalaridem, Herodem, Antonium, Tiberios, Neronem, Domitianum, Heliogabalum & ſimilia torrenda monſtra; quorum omnium collatione quid ſequendum in tota vita, quid vero fugiendum ſit, Princeps facile animaduertet.

TH. Exemplis certe non ſecus, quam legibus, animi Principum ad virtutem informantur, motus heroici in illis accenduntur, econtra à vitiis & libidinibus ignauia abſterrentur; idque longe citius certiusve, quam vel vllum præceptum, aut viua vox, vel concio vlla poteſt. Reuera enim exempla longe maiorem vim habent ad hominum animos mouendos;

dos; dum quod alii accidit, idem ſibi quoque euenire poſſe, quilibet exiſtimet. Et ſumus plerunque alii aliorum ſimiæ ſeu imitatores hoc in mundo: vtinam in bonis potius quam in malis: ad quæ natura nos propenſiores finxit.

PH. Elegans deſuper extat Epheſiorum præceptum, cuius fit mentio in vita Antonini: *quotidie alicuius veterum recordari nos oportere, qui cum virtute vixit*, huius, inquam, præcepti memores ſubinde eſſe debent, donec tandem illis cum Zenone Philoſopho (quod Suidas & Laertius referunt) liceat συγχρωτίζεσθαι, eorum colores moreſve inducere, ſibique quodammodo affricare. Moueant eos exempla præſtantiſſimorum virorum omnibus ſeculis qui ex hiſtoriarum lectione & ipſi facti ſunt optimi, & illis velut viuæ imagines, cum ciuilis tum Chriſtianæ vitæ non ſolum ad intuendum, verum etiam ad imitandum lampada præluxerunt. Moueant eos dicta ſapientiſſimorum hominum, qui hanc vitæ magiſtram pluribus iiſque grauiſſimis ſententiis, cuiuis commendarunt, velut *μόνην καὶ ἀ ἰνδυιαν διδάσκαλον τοῦ λέγειν τε καὶ πράττειν τὰ ἄριστα: ζήλῳ τῶν ἀρίστων: καὶ φυγῇ τῶν χειρόνων*: id eſt, velut *vnicam indubitatam magiſtram & dicendi & faciendi quæ ſunt optima: æmulatione quidem bonorum, fuga vero malorum*, vt ſapienter ait Lucianus: moueat denique eos ipſius Dei vox non fruſtra in ſacris literis toties repetita: *Narrabis hæc filiis tuis & filiorum tuorum filiis.*

EQ. Videmus ſane, quoſdam religioſe colere imagines & ſtatuas parentum maiorumque ſuorum: vel ob id ſaltem, quod externa illarum ſpecie, ad imitandum excitari ſeſe putant: quanto magis conuenit, in hiſtoriis clarorum virorum exempla intueri; non vt corporum, ſed vt animorum ſimulachra viua & elegantiſſima, è quibus longe melius cuiuſque mores animumque videre poſſunt, quam ex quibuſuis aliis corporum lineamentis. Accedit, quod ſtatuæ & imagines, licet delectent plurimum, tamen non facile loco mouentur: nec vbique nobis ſunt obuiæ præſenteſque: at hiſtoriam, quotieſcunque opus eſt aut libet, nobiſcum ferre atque habere licet; quæ quidem in amœniſſimum, ampliſſimum ornatiſſimumque totius mundi vitæque humanæ nos introducit theatrum; vnde non inanes & vacui velut è ludis ſcenicis redimus, ſed ex quo nobiſcum auferre poſſumus abunde, quod ad omnem noſtræ quoque vitæ caſum & fortunam expediat.

PH. Lucullus certe breui temporis ſpatio admodum inſignem, nulloque auro redimendam vtilitatem ex hiſtoriarum lectione feliciter hauſit. Is enim rei militaris antea ignarus, Roma contra hoſtem potentiſſimum iuxta & callidiſſimum Mithridatem profectus, cum totum iter legendis hiſtoriis, doctorumque hominum diſputationibus conſumpſiſſet; in Aſiam veniens Imperator, ita Mithridatem hoſtem acerrimum exer-

pietate & conſilio promptus, munificus, à crudelitate alieniſſimus. Cum enim eum deli[illegible]erent Pontificii & vi manifeſta & fraude atq; inſidiis vitam eius ac iugulum petere, repreſſit tamen indignationem & vindictæ cupiditatẽ quantum potuit victor, & pœnas deuictis mitigauit. Sepulchro verſus inſcripti ſunt hi:

Si probitas ſenſus, virtutum gratia, cenſus
Nobilitate orti, poſſent obſiſtere morti,
Non foret extinctus Fridericus qui iacet intus.

Hic fuit exitus Friderici Secundi, Principis ſummis illis omnium temporum Heroibus annumerandi, qui cum virtute & gloria bellica excellentem in omni doctrinarum genere eruditionem coniunxerunt.

Gordianus III. Imp. amans fuit iuſtitiæ, pudicus & alienus à crudelitate.

Leo Imperator fuit Princeps iuſtus & [illegible] vtilis, quia cum ipſe alienus eſſet à falſis dogmatibus, Eccleſiæ minus turbatæ ſunt.

Mauritius Imperator initio fuit iuſtus. Poſtea iracundior factus eſt & ſuſpicax, & magis contempſit ſuos & alienos.

Nerua Cocceius interfecto Domitiano ſucceſſor, Princeps iuſtus & beneficus fuit, iniuſte damnatos ſub Domitiano reſtituit. Prohibuit ſæuitiam, quæ in Chriſtianos exercebatur, & Sycophantas quoſdam occidi iuſſit, inter quos fuit & Sura Philoſophus. Iuſſu eius delecti ſunt Senatores, qui agros emerent data pecunia ex publico, & diuiderent egenis ciuibus. Suſtulit ſumtuoſa ſpectacula.

Rupertus Bauariæ Dux & Elector Palatinus ad Rhenum, à principibus Electoribus electus Imperator, vir fuit ingenio acris, corpore paruus, ſed ingenti animo, maieſtatis Imperii ac Rerumpublicarum perquam amans ac ſtudioſus, opinione iuſtitiæ & integritatis celebris ac bello exercitatus.

Sigiſmundus Imper. adhuc puer admodum, propter generoſæ indolis conſpicua ſigna, à Ludouico rege Pãnoniç eſt adoptatus; filię nuptiis & regno poſt mortẽ ipſi promiſſi. Ex ephebis autem vix exceſſerat, quũ ſocrus ſuæ reginæ cæde cõperta (Hanc namq; Ioan. Horuatius in aquam demerſam ſuffocarat.) Pannoniã cum exercitu eſt ingreſſus, ſuſceptiſq; inſignib. & ornamentis regiis ac nuptiis celebratis: omnium primum de Horuatio parricida & aliis XXXII proceribus, qui ſub muliebri regno iugum excuſſerant, ſupplicium ſumpſit. Vnde illi tanta mox gentis inuidia conflata: vt poſt bellum Turcicum ad Nicopolim infeliciter geſtum, armatis comitiis captus: necandusq; magis quam aſſeruandus, fœminæ, cuius maritum è nobili familia Ga[illegible]ũ inter factioſos ſupplicio affecerat, ſit traditus. Sed è vinculis liberatus [illegible], irato nimirum fœminæ animo promiſſis ampliſſimis pacato: in[illegible] milite conſcripto, regnum Vngariæ mox recepit, præſidiiſque firmauit. Stephanum vero Vaiuodam, ſiue captiuitatis autorem, ſecuri ferit.

Ruperto Palatino defuncto, ſucceſſor in imperio omnium ſuffragiis dictus, atq; confirmatus fuit.

Prima ætate vehementior fuit, & in vindicando aſperior. Sed hanc aſperitatem paulatim ætas leniit & vſus rerum. Ideo cuidam expoſtulanti cum eo, quod victis hoſtibus non ſolum vitam & opes relinqueret, ſed eos etiam inter amicos reciperet atq; extolleret: Tibi, inquit, videtur vtile inimicum occidere, quia à mortuo periculi nihil. At ego inimicum occido, dum parco, & amicum facio, dum extollo.

Conſtat & munificum fuiſſe pene ad profuſionem vſq;. Exempla enim munificentiæ eius commemorantur aliquot illuſtria feſtiuis condita iocis, in quibus lucet ingenii acumen pariter & feſtiuitas. Cum quodam tempore illo flumen transeunte, equus quo vehebatur, vrinam mitteret, prope equitans vnus ex aulicis miniſtris, probatę fidei homo, & qui diu ſeruierat, Equus, inquit, Domini ſimilis eſt. Imperator has voces audiens, cauſſam quærit. Reſpondit miniſter: Equum proiicere vrinã in locum antea abundantem aquis: Sic Imperatorem effundere beneficentiam in eos, qui affluant opibus, negligere cæteros qui egeant. Intelligẽs Imperator, ſe feſtiue accuſari, quod miniſtri bene meriti rationẽ habuerit nullã, reſpondet: Voluntatem benefaciendi ipſi nunquam ſibi defuiſſe, ſed ita fieri plerunque, vt fructus beneficentię publicæ Regũ ac Principum redeat non tam ad eos, quib. ex merito, quã quibus ex deſtinato fato quodam debeatur, idque ſe illi declaraturum reipſa. Non ita multo poſt ocium nactus, duas pixides magnitudine pares, implet, vnam auro, alteram plumbo, vt & pondere fierent ęquales, has miniſtro proponit, & vt eligat, vtram vellet iubet. Miniſter plumbeam arripit. Viſo plumbo inquit Imperator: Agnoſcis ergo mihi non voluntatẽ, ſed tibi fortunã defuiſſe, ſapiẽter monens: Bona non ſola vel dexteritate iudicii vel diligentia humana acquiri, ſed & diſtribui atq; conferri diuinitus, & ad ea cõſequenda & percipienda, homines flecti etiã duciq; diuinitus, & à Deo tanquã autore præcipuo peti atq; expectari debere. Obiit ſeptuagenarius A. C. 1437. Princeps doctrina, humanitate, ſapientia præſtantiſſimus: literarum & literatorum ſtudioſiſſimus: magnitudine animi, dexteritate in conſiliis, laborum patientia haud immerito cum Carolis & Othonibus conferendus, ſi conſiliis & conatibus eius reſpondiſſet fortuna.

Theodoſius patre Honorio, matre Termãtia, Hiſpanus genere, natus in familia nobili, cuius origo ad Traianum refertur, haud dubie literarum & veræ pietatis cultor, iuſtitia & fortitudine excellens, poſtremus Romanum Imperium in Occidente & Oriente tenuit integrum.

Theodoſius II. Princeps laude dignus propter pietatem, iuſtitiam, caſtitatem & modeſtiam. Profuit eius gubernatio Eccleſiæ, in qua multa recte egit, Pulcheriæ ſororis conſilio, & Deus eum contra inimicos mirabili-

biliter defendit. Cum Perſas duobus magnis prœliis viciſſet, tamen de pace facienda victor legatos ad eos miſit. Ita poſtea Orientem tenuit pacatum, nec in pace voluptatibus ſe dedidit, ſed vtiles leges condidit, quarum multæ adhuc extant, vt de coniugiis.

Theophilus Balbi filius in gubernatione iuſtus & ſeuerus, in vita honeſtus & caſtus fuit.

Tiberius Conſtantinus aſſcitus ad Imperium à Iuſtino adhuc viuente propter eximias virtutes, quæ in eo in gubernatione aulæ conſpectæ erant. Coronatus eſt à Patriarcha Eutychio cũ coniuge Anaſtaſia. Manſit conſtans in profeſſione piarum Synodorum, nec permiſit turbari Eccleſiam. Fuit iuſtus in gubernatione, placidus & ſine πολυπραγμοσύνη, ſine auaritia. Noua quædam tributa aboleuit.

Titus Veſpaſianus laudatiſſimus fuit, ac propter iuſtitiam & beneficentiam nominatus eſt Amor & Deliciæ generis humani.

Valerium Probum exercitus elegit Imperatorē, cuius virtus exercibitus nota erat. Cum igitur in concione militari dictum eſſet, quærendum eſſe Imperatorem fortem, ſanctum & probum, tota multitudo quaſi omen ſequens acclamauit: *Probe Auguſte dii ſeruent.*

Sunt hæc quæ allegaui exempla, pauca quidem numero, quæ tamen facile ſufficere poſſunt iis quibus virtutis ſtudia cordi ſunt. Nunc ad eos tranſeo, qui vixerunt mediocriter, è quibus primus ſit Carolus IV. Imperator, qui quidem dignus fuerat laude ni regnorum Boemiæ & Franciæ, quam Imperii amantior: ni rei priuatæ quam publicæ, ſuæque poſteritatis quam Maieſtatis Imperii amplificandæ conſeruandæque ſtudioſior: ni pecuniæ quam recti iuſtique fuiſſet auidior: Et niſi maluiſſet ex diminutis potius paſſim in Germania & Italia dignitatibus & opibus imperii, alienatione regnorum & publicorum vectigalium, venditione immunitatum, conceſſione libertatum: niſi ergo ex his diminutis & labefactatis potius, quam adauctis ac ſtabilitis maluiſſet perniciosa magis Reipub. quam ſuis vtilia & tuta comparare præſidia, ad diuturnitatem ac firmitatem: ſi denique florente Republica etiam bene futurum cogitaſſet. Quare ſequutum & hoc eſt, vt non tantum in Imperio plurimis ornamentis ac præſidiis ſpoliato ſui non diu dominarentur, ſed poſteritas infortunata eſſet, & tandem intercideret.

Cæteroquin tamen heros manu & armis promptus, multa bella feliciter confecit: quippe qui viuente adhuc patre Tartaros forti animo fudit: Ciſalpinæ Galliæ ciuitates à patre olim acceptas acerrime defendit: Veronenſes audacter profligauit: quo in bello bis ab equo cecidit: tertium conſcendit: haud veritus fortiſſima quæque militis præſtare facinora. Literarum quoq; humaniorum & plurimarum linguarum fuit peritus, ſapiens, eloquens, doctorumque virorum conſuetudie ſumme delectatus. Cuius rei teſtes ſunt

Academia Pragenſis ab ipſo condita, & lex de Comitiis Cæſareis habens dies, quam, Rogationem Carolinam & auream Bullam nuncupamus, deceſſit Pragæ 1378.

Iuſtinianus valuit quidem conſilio, & fuit eo felix, quod induſtrios & felices Duces habuit, per quos in magnis bellis in Aſia defendit Imperium. Alibi recuperauit Prouincias aliquas amiſſas. Vituperatur tamen eius auaritia, quod omnes gentes onerarit magnis tributis, quod omnes circumuentos calumniis excuſſerit ex facultatibus, quod Doctoribus ſtipendia ademerit. Sed fortaſſis magnitudo bellorum & ædificationum eum excuſat.

Popilius Macrinus initio Imperii ſibi & Reipublicæ conſulens, pacem emit à Parthis data pecunia. Deinde vero Antiochiæ ludis deditus venit in odium militum propter aſperitatem & tenacitatem. Inter cætera eius facta hoc narratur. Cum duo milites hoſpitam vi compreſſiſſent, incluſit eos in duos boues, exertis capitibus, vt colloqui poſſent, donec extincti ſunt.

Valerius Aurelianus Imp. militari virtute excelluit, ſed propter crudelitatem venit in odium.

Valerianus ꝑpter iuſtitiam & fortitudinē Senatui adeo carus fuit, vt antea Cenſor conſentientib. Decii Imperatoris & Senatus ſuffragiis factus fuerit. Poſtea cum alibi alii Imperatores ab exercitibus creati & interfecti eſſent, hunc libenter & Senatus & omnes exercitus receperunt. Fuit initio mitis erga Chriſtianos, ſed poſtea à Mago Ægyptio incitatus eſt, vt perſecutionem moueret, qui perſuaſit etiam ei, vt humanas hoſtias mactaret.

Hi fuerunt mediocres. At vero qui iam ſequuntur, monſtra prope magis quam homines fuerunt. Alexander Baſilici Macedonis Imp. filius, frater Leonis prouolutus ac demerſus in helluationes & libidines, curam imperii commiſit adulatoribus, præſtigiatoribus, & flagitiorum ſociis.

Antoninus Baſſianus, cognomento Caracalla, à figura veſtis ita dictus, qua & ipſe vſus eſt, & cuius ſimiles militib. & populo donauit. Crudeliſſimus fuit & inceſtus. Initio Imperii fratrem Getam natum ex Iulia, quem pater voluerat fratris Collegam eſſe, interfecit pendentem de collo matris Iuliæ, & clamantem: Mater opem fer mihi; interficior. At mater non tantum ſanguine filii reſperſa eſt, ſed etiam vulnus in manu accepit Hæc tamen poſtea priuigno Baſſiano nupſit, & quidem inuitans eum. Cum enim quaſi per negligentiam coram eo nudaſſet ſinum, & ille diceret: Vellem ſi liceret, illa contra ait: Si libet licet. An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? Publice igitur eam duxit, & vxoris loco habuit. Quare & poſtea Alexandrini eam Iocaſtam & ipſum nominarunt Oedipum. Sed huius ioci magnas pœnas dederunt. Trucidauit enim in vrbe Alexandrina Baſſianus multa millia ciuium.

Romæ iniuſte plurimos ſenatores & alios interfecit, & inter hos Papinianū Iuriſconſultū Præfectum vrbis docentē Ius, quod excuſare necem Getæ noluit

[illegible] Cum enim iuſſus eſſet eam excuſare, recuſans reſpondit: Non tam facile [illegible] parricidium, quam facere. Hæc fortitudo neceſſaria eſt, malle [illegible], quam defendere iniuſtam cauſam.

Cum vellet Baſſianus in omnibus rebus imitator eſſe Alexandri, Scholas Ariſtotelicas Alexandriæ aboleuit, & libros Ariſtotelis comburere conatus eſt, [illegible] Ariſtotelē fuiſſe conſilium mittendi venenū ad necandū Alexandrū.

Andronicus iugulato Alexio rerum potitus, fraudulenta calliditate, & lu-[illegible] nulli ſecundus fuit. Nā & ſuos & Alexii patruelis conſanguineos [illegible], quoſcunque arripuit, vel crudelibus ſuppliciis tortos enecauit, vel oculis priuauit.

Carolus Caluus fuit princeps auarus, inſolens & ambitioſus, iactabundus, [illegible], infelix.

Commodus à prima ſtatim pueritia fuit turpis & crudelis,

Conſtās Imp. fuit initio iuſtus & ſtrenuus, ſed poſtea propter morbum articularem deditus voluptatibus neglexit gubernationem, & multa crudeliter fecit. Quare in vrbe Auguſta Rhetica contra eum factus eſt Imperator [illegible], qui tunc præerat Rheticæ.

Domitianus fratri ſuccedens, diſſimilis fuit fratri, crudelis, occultator diſ-[illegible] & inſidiator, obſcœnus, rapax.

Gallienus filius Valeriani patre capto regnauit, ſimilis Neroni aut Domitiano, deditus obſcœnis voluptatibus & crudelis. Quare, cum ducib. & exercitibus inuiſus eſſet, numerantur eius tempore triginta duces, qui à ſuis exercitibus facti ſunt Imperatores, qui partim inter ſeſe dimicarunt, partim à ſuis militibus interfecti ſunt. Hæc lanıena Ducum vires Imperii duriter afflixit, & gubernationem vbique turbauit.

Honoricus, cuius tempus inſigne eſt ingenti crudelitate Regis, fame & peſtilentia Africæ, & tertio exitu Tyranni honeſtas matronas & virgines nudatas [illegible], facibus vſſit corpora, præcidit maxillas & brachia nolentib. aſſentiri Arrianæ impietati. In ipſo ſupplicio Dionyſia matrona nobilis, Filium vnicum [illegible] raptum ad necem confirmauit inquiens: *Memento fili, te in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti baptiZatum eſſe.*

Iulianus apoſtata, Nicomediæ primum doctrinam Eccleſiæ didicit & pro-[illegible] Chriſtianus fuit, ac inſtitutus in collegio Nicomedienſi. Interea clam auditor fuit Libanii, qui tunc Nicomediæ Rhetor fuit; ille inflexit eum ad Ethnicos. Paulatim & aliis Ethnicis diſertis & Philoſophis familiaris factus, Iamblico, Maximo, Byzantio & aliis, cœpit ſuperbe faſtidire Eccleſiæ doctrinam, & [illegible] ferre opiniones Ethnicas natas in humana ratione, & palam hoſtis factus eſt Chriſti. Poſtea ingenii vanitate dedidit ſe & magicis artibus, & ex magorum præceptis mactauit humanas hoſtias, diuinationum cauſa.

Iuſtinianus filius Barbati factus Imperator à patre, fuit vltimus ſtirpis Heraclii, inquietus, crudelis, & infelix.

Leo

Leo Armenius, Imperator Græcus, fuit vir acer & induſtrius, ſed crudelis & malus. Theophylactum, Michaeli filium, quem pater Imperatorem appellarat, mutilatum ea parte qua vir erat, vna cum matre in exilium egit.

Maximinus cum Imperator factus eſſet, nō ſolum in milites in caſtris crudelitatem exercuit, ſed etiam Romæ delatos Senatores cito multos interfecit, & multis facultates eripuit. Ac alii eum Cyclopem, alii Buſiridem, alii Anteum propter ſæuitiam nominarunt.

Michael Curopalates, Imperator Græcus (Nicephori gener) ſocors fuit, timidus & infelix.

Michael, Theophili Imp. filius cū adoleuiſſet, matrē omni poteſtate priuatam, relegauit in monaſterium. Fuit malus, ſtolidus, petulans, ebrioſus, deditus voluptatibus, ludis, ac certaminibus equeſtribus ac curulibus. Relictam in ærario à matre pecuniam omnem in luxum, crapulas, ludos, mimos, adulatores, & alios id generis homines effudit, & eo redactus eſt inopiæ, vt veſtes etiam regias vendiderit. Baſilium Macedonem, cuius opera in domandis & exercendis ad curſum & aurigationem equis vſus fuerat, Cæſarem creauit, tradita ei in vxorem concubina Eudocia. Ab hoc Baſilio poſtea interfectus eſt, cum vino madidus Baſilium remigem, porrectis ei calceis purpureis, eadem dignitate ornaſſet.

Nero interfecit matrem, duas coniuges, Octauiam & Popeam, & multos præſtantes viros. Exercuit magnam ſæuitiam in Chriſtianos hac occaſione, quod cum magna pars vrbis Romanæ incendio periiſſet, quod ipſo volente eius familia direptionum cauſa excitauerat, falſo dixit autores eſſe Iudæos, quo nomine & tunc Chriſtianos comprehendebant. Interfecit Paulum & Petrum. Et quidem de Paulo idem omnes adfirmant.

Romanus Iunior, Imp. cum patrē veneno ſubmouiſſet, imperium eo viuo poſſedit. Vir malus, ignauus, luxurioſus, crudelis, impius in matrem & ſororē.

Varius Heliogabalus ſuperauit turpitudine omnes, qui in hiſtoriis infames ſunt propter libidines. Nominatus eſt Sardanapalus, ſed multo fuit contaminatior.

Wenceslaus Imp. Rom. admodū inſulſus. Mater ipſius dolorib. partus extincta fuit. Ipſum & cum baptizaretur, aquam baptiſmi, & cū bimus iam cingeretur diademate regio, aram cœno ſuo conſpurcaſſe, & dum aqua adhibēda baptiſmo calefit, Paſtoralem domum ad D. Sebaldum exarſiſſe fama eſt. quod ſapientes ita ſunt interpretati, futurum eum ſtolidum, ignauum, voluptarium, ſordidum, luxurioſum, Imperio dedecori & exitio. Norici Annales natalitium ad diem decimam ſeptimam Martii referunt.

Anno milleſimo, trecenteſimo, ſeptuageſimo ſexto, biennio ſcilicet ante obitum patris, annos natus quindecim, ſucceſſionem in Imperio obtinuit, cunctis, ſed coemtis multo precio, imo pene extortis, non liberis ſuffragiis

Ad.

[illegible]t electioni Ludouicus Præſul Moguntinus è ſtirpe Marchionum [illegible], Fridericus Colonienſis, Cuno Treuerenſis, Rupertus Palatinus ad [illegible], Wenceslaus Dux Saxoniæ,& Sigiſmundi fratris Marchionis Bran[illegible] legati. Sexto ab electione die Coronato ei Aquiſgrani deſponſata eſt [illegible]anna filia Alberti Ducis Bauariæ, Comitis Hollandiæ, Hannoniæ, Sec[illegible]æ, quæ ſexto annō poſt nuptias interiit, conſumpta dolore propter ma[illegible]uoſos ac perditos mores.

N[illegible] fuit in eo hominis ſimile, præter ſpeciem, quanquam & ea fuerit diſ[illegible] deformis, Therſiti quam Principi ſimilior. Ingenio fuit hebeti ac [illegible], nullarum rerum, niſi voluptatum, intelligente: Animo nō à Repub. [illegible], ſed pene ab omni honeſtate alieno, ac timido & ad immanitatem vſque [illegible]uo ac truculento. πᾶν γὰρ δειλὸν φονικὸν καὶ ψοφοδεές: Corpore ignauo, [illegible], ad vllam aliam rem, quam ad obſcœnas ac turpes crapularum, helluationum, & libidinum voluptates, ſi modo his voluptas ineſt, idoneo.

Ad[illegible]niſtrationem & curam regni paterni & Imperii, tanquam ad ſe non [illegible]t, ita neglexit, vt cum latrociniis infeſta redderentur itinera, & graſ[illegible]us impleretur Boemia, paſſim vero in ciuitatibus ſeditiones exorirentur, [illegible]gente aduerſus Magiſtratum inſana plebe, ipſe tamen aliud ageret ni[illegible]lutaret ſe porcorum ritu in cœno vitæ flagitioſiſſimæ, qua cum ne[illegible]ncurrere in odia ac reprehenſionem, & afferre contemptum, addebat [illegible]dini crudelitatem, vt metum iniiceret iis, quos ipſe metuebat, & a[illegible]etur inſidias, quas ſtrui ſibi initio ſuſpicabatur, deinde reipſa experiebatur. [illegible] ſupplicio affeciſſe quos metuebat, ſed ſua manu vel ad me[illegible]ulabat multos, quaſi per ludum & iocum, præſidium ratus Principi [illegible]barbarorum ſtipatorum agmen, quam beneuolentiam Ciuium. Cum [illegible]eroſo ſe muniret Satellitio ex Germanis Boemiſque, hos ipſos [illegible]en *ſæpe* mutabat, quod nemini ſatis fideret, inſidiarum metu, quas effu[illegible]e tamen non potuit. Captus enim à ſuis, & in tetro carcere totos menſes [illegible] cuſtoditus, vix multis Regum ac Principum interceſſionibus impe[illegible]meleiad ſquallorē & ſordes corporis abluendas balneum ingredi [illegible]tur, ex quo Ambubaiæ opera, ceu refrigerandi corporis cauſa ad [illegible]am fluminis, quod Pragam interlabitur, traductus ex compoſito, [illegible]ymba, Ambubaia remigante euaſit.

[illegible]t ad ingenium, & memoria carceris ac vindictæ cupiditate magis [illegible], æuiit in ſubditos atrocius quam antea, nactus etiam idoneos ſæ[illegible]os. Hac tandem irritati ſubditi accerſiuerunt Sigiſmundum fra[illegible]ens extruſo æmulo Carolo Neapolitano, ſeſe in regno Vngariæ, [illegible]ciis aliquot infidorum procerum confirmarat, ad quam rem [illegible]defuiſſent, oppignorarat Marchiam Brandeburgenſem, patrue[illegible] Iodoco & Procopio Morauiæ Marchionibus. Sigiſmundus ergo præpro-

V pe.e

pere ingreſſus Boemiam, regno occupato, fratrem abduxit, & cuſtodiendum dedit Alberto Auſtriaco: quod cum indigne ferrent Iohannes frater & Procopius patruelis, comparatis copiis ad illum liberandum, irruperunt in Boemiam, ſed illo fruſtra quæſito, cum traductum eſſe Viennam cognouiſſent, retroceſſerunt.

Euaſit tamen Wenceslaus, adiutus opera & conſilio piſcatoris cuiuſdam, & reuerſus Pragam mendici habitu, arceq; recepta mox regnum etiam recuperauit. Arcem tali ſtratagemate obtinuit. Mendici ſpecie in arcem præſidio firmatam irrepſit, moxque cuſtodibus conſilio patefacto, ope eorum præfectum oppreſſit, & eundem coegit literis annulo ſuo obſignatis præcipuos vrbis ac regni proceres euocare in arcem, tanquam ad communem deliberationem, hos deprehenſos crudelibus ſuppliciis interemit.

Recepto regno, vt dilueret conflatam inuidiam affinitate noua, & res dubias ſtabiliret, duxit in vxorem Sophiam filiam Iohannis Ducis Bauariæ. Sed nihilo factus aut melior, aut mitior, aut excitatior, quod vſus eius in gubernatione nullus eſſet, Electores communi conſenſu Imperium ei abrogarunt, anno viceſimo ſecundo poſt Caroli patris obitum. Reliquum ætatis exegit in regno ſuo iis moribus, quibus conſueuerat.

Peruenit ad annum ætatis quinquageſimum ſeptimum, Interiit correptus apoplexia ex conſternatione & excandeſcentia, cum prandenti nunciatum eſſet, populum Pragenſem obtruncato per ſeditionem Senatu ad arcem etiam accurrere, & prægustator ſe illius rei non ignarum eſſe oſtendiſſet.

Heu quantum Imperium Nato tot grandibus emptum
Impenſis nocuit: genitor quas Carolus vltro
Electis ſeptem ipſe viris dare ſponte recepit:
Inſuper ac dedit & ſtabili pro pignore, dites
Præbuit aut vrbes, aut vectigal aſoluit:
Ipſe ſui tantum voti quo compos aliret:
Et natum Imperij rectorem ſedu haberet.
Degener & clari genitoris moribus ille,
Otia deſidiamq; animi ſectatus inertem,
Poſthabuit curam regni: luxuq; ſolutus,
Farſit ſeſquipedem præpingui abdomine ventrem:
Amotus donec regnis, inglorius atro
Carcere concluſus, tituli ſpoliatus honore eſt:
Et tandem exegit priuatus honoribus æuum.

EQ. Tu vetera duntaxat exempla recitas, quaſi vero ſola in pretio ſit vituperiove antiquitas. Ego vero longinquiora illa non adeo admiror atque etiam vitupero, quam propinquiora illa noſtri propemodum æui. Nec enim noſtrum æuum caret caruitque Fridericis, Theodoſiis, Titis Veſpaſianis.

Ne itaque meo non defunctus officio, ad cohortationem Domini Theologi [illegible], ego propiora illa, atque vnius propemodum huiuſce noſtri ſeculi Imperatorum, principum atque aliquot etiam Comitum, eorum nimirum, quorum vitæ memoriam hominum magna ex parte non excedunt; vtque [illegible]dicam, qui ab anno Chriſti 1500. vſque ad annum 1600. laudabiliter in Germania vtrobique vixerunt, exempla ad imitationem proponenda in medium afferam: non quod omnes recenſere velle præſumam, id namque requireret, vt prolixum ac ſingulare Opus; Sed ex omnium fere familiarum illuſtrium numero aliquos duntaxat referam. Me itaque eodem quo Philoſophus, recenſentem ordine, vt audiatis, votum meum eſt. Primus igitur in ordine alphabetico eſto.

Adolphus, Friderici I. regis Daniæ filius, hæres Noruegiæ, Dux Sleſuicenſis, Holſatiæ princeps fuit fortis & magnanimus, pietate, virtute & rei militaris ſcientia clariſſimus; militauit Carolo V. in obſidione Metenſi. Cum fratre Iohanne & patruo Friderico II. rege Daniæ Dithmarſiam ſubegit. Item Philippo, regi Hiſpaniæ in Belgio. Obiit anno 1586.

Albertus Animoſus, Friderici II. Electoris filius, Dux Saxoniæ; princeps manu & armis promptus ideoque magnanimus & dextra manus Imperii dictus, à milite Belgico Rolandus nomine & aſpectu multis populis terribilis. Pro Imperatore Maximiliano, contra aliquot populos fortiſſime pugnauit; Gallos Belgio exturbauit, Belgium placauit; Infrenem Friſiam aliquantiſper domuit, Matthiam Pannoniæ regem in Auſtria, aliquot ſecundis præliis contudit. Boemiæ regnum ſibi oblatum recuſauit. Eſt hic Albertus ille, qui in pueritia, annos natus XI. cum Erneſto fratre ex arce Aldenburgica, à Conrado Kauffungo captus & abductus, diuinitus ſeruatus, & poſt biduum reſtitutus eſt. Obiit anno 1510.

Albertus iunior, pugnator, Caſimiri filius, (ex linea Onolsbacenſi) heros fuit fortiſſimus & bellicoſiſſimꝰ. Carolo V. militauit in bello Gallico an. 1544. [illegible] in bello Germanicô, in quo & Rochlitii captus fuit, ſed altero ſtatim menſe liberatus. Cum Mauritio Imperatore, communi Marte Magdeburgicos oppugnauit an. 1550. Cum eodem in Cæſarem bellum geſſit an. 1552 Norinbergam infeſta obſidione preſſit. Epiſcopos Bambergenſem & Wurcibergenſem grandi pecunia mulctauit. Vlmenſium & Moguntini ditiones incendiis & rapinis vaſtauit, Wormatiam & Spiram fugatis Epiſcopis occupauit. Treuiros deditione cepit. Lucemburgū agrum & Lotharingiam rapinis infeſtauit, Aumalium ducē è familia Guiſia, ꝓpe Metim, viuum cepit. Epiſcoporū & Norinbergenſium (ꝗ pactis non ſtarent,) fines denuo omni maleficii

genere exhauſit. Papæburgum & Swinfurtum occupauit, Halberſtatenſes mulctauit. Henrici Brunſuigii agrum fœde depopulatus eſt. Ad caſtrum Poynum, in Luneburgenſi territorio, cum Mauritio fortiſſime pugnans, ac victoriam cruentam hoſti relinquens fugatus eſt. Ab Henrico Brunſuicenſi ad vrbem Brunſuigam, iterum in fugam coniectus, in Franconiam rediit. Cuius iam (Hoff) ſuæ ditionis oppidum, amiſſum, ſubita impreſſione recuperauit. Tandem à Camera & Cæſare proſcriptus, & patria pulſus, per biennium in Lotharingia & Gallia, hinc inde exul vagatus eſt. Elapſo biennio in Germaniam reuerſus, obiit Pfortzæ ἄγαμος, anno 1557.

Georgius Pius Friderici V. filius (ex linea Onolsbacenſi,) tanto zelo ac fide, puram Euangelii doctrinam, inter primos eſt amplexus, vt ſe capitis periculum & diminutionem ſubire magis, quam agnitam veritatem deſerere in comitiis Auguſtanis ad Carolum Cæſarem, inſigni παῤῥησίᾳ profeſſus fuerit. Obiit an. 1543.

Albertus, Magni II. filius, Dux Megapolenſis, heros fuit magnanimus, quo nullus in toto Imperio princeps, heroica corporis proceri & robuſti maieſtate auguſtior & pulchrior fuiſſe perhibetur. Militauit pro Chriſtierno, Daniæ rege expulſo, ſed infeliciter. Obiit an. 1547.

Albertus ſenior, Dux Boruſſiæ, Friderici V. filius (ex linea Onolsbacenſi,) hic ex Magiſtro ordinis Mariani, Dux Boruſſiæ factus, Ducatũ feudi nomine à Sigiſmundo I. Polonorũ rege accepit. Sinceræ religionis ac pietatis, tum literarũ quoq; ac literatorũ ſtudioſiſſim⁹, aſſertor ac fautor benigniſſimus. Quib. iuuandis ẽt Regiomõti Academiam fundauit. Obiit pie ætate grauis an. 1568.

Albertus IV. vtriuſque Bauariæ Dux, Alberti III. filius; princeps doctus, prudens, ſapiens & ingenioſus. Obiit anno 1508.

Albertus V. Guilielmi V. filius, vtriuſque Bauariæ Dux; princeps ſapiens & cordatus. Obiit 1579.

Albertus Comes Mansfeldenſis Erneſti filius, vir heroica virtute & fide; inter varias fortunæ vices, varia diſſidia, confuſiones & bella inteſtina, patriæ duriter oneratę & afflictę annos amplius ſexaginta dexterrime præfuit. In bello Germanico Anno 1546. Ioanni Friderico Electori Saxoniæ conſtanter affuit, quo capto, anno vertente poſtridie Calend. Maii Ericum ducem Brunſuigium, maritimarum ciuitatum auxilio, iuxta arcem, quæ à Draconib. nomẽ habet, fudit fugauitq;. Quoniam vero in purioris pariter religionis confeſſione, & in Electoris captiui amicitia conſtanter perſeueraret; ideo ab Imperatore omnibus facultatibus exutus & proſcriptus, Magdeburgum ſe contulit, vbi præſidiariorum dux factus, vrbem contra hoſtes ſtrenue defendit, A.C. 1550. Mauritio tandem Electore cum fœderatis principibus Imperatori Carolo bellum inferente: Paſſauiæ in gratiam & receptus, & in bonorum poſſeſſionem eſt reſtitutus. Obiit an. 1560.

[illegible] Comes Mãſfeldẽſis Alberti filius, vir fortiſſimus, & in bellis admi[illegible] [illegible]ctor apprime peritus, militauit an. 1546. Ioan. Friderico Electori, [illegible] vero annis copias duxit cũ in Gallia, tũ in Germania, obiit an. 1578.

[illegible]us Mauritii frater, pius, Elector Saxoniæ, heros propter ſingularem p[illegible]n, iuſtitiam, φιλησυχίαν, omneſque excellentes virtutes optimo prin[illegible]conuenientes vere Auguſtus. Is bellum Gothanum nomine Imperii, ad[illegible] Grumbachium & ſocios, perduelles contumaces feliciter confecit. Paucis ante obitum annis 100000 flor. pro inopia Miniſtrorum, viduarum ac p[illegible]orum ipſorum ſubleuanda, in fœnore poſuit. Obiit ſubitanea, ſed pia morte Dreſdæ, anno 1586.

Barnimus IX. Bugslaui X. filius, Dux Pomeraniæ, princeps pius, prudẽs, humanus, literis ſumme deditus. Paucis ante obitum annis gubernatione omni ſ. abdicauit, & quum hærede maſcula deſtitueretur, Philippi filiis ditiones ſuas conceſſit. Obiit in arce Aderburgo, an. 1573.

Botho Comes Stolbergenſis & Honſteinius, Dynaſta Heringæ, Kelbræ & Weringerodæ; quum Hieroſolyma, quam religioſo illius ſeculi more adie[illegible] [illegible]ſus anno 1494. militari cingulo cinctus, & eques auratus inaugura[illegible] [illegible] parentis (Henrici Comitis Stolbergii) obitu, triginta annis virtute & [illegible]ate inſignis, patriam feliciter rexit. Obiit ſeptuagenario maior anno [illegible]anno Chriſti 1537.

Bugslauus X. Magnus, Erici II. filius, Dux Pomeraniæ, heros Mauortius, qui [illegible] periculoſa bella ſuis temporibus geſſit, de quibus Chronicon Pomeranicum conſulendum. Obiit Stetini an. 1522.

[illegible]uus XIII. Philippi filius, Dux Pomeraniæ, princeps pietate excellens, ex ſingulari erga verbum Dei & veram religionem zelo, Biblia ex interpret[illegible]e Lutheri, anno Chriſti 1545. Witebergæ edita in Pomeranicum idioma transferenda & imprimenda curauit charta elegante, & cum figuris ven[illegible]ſtis.

Carolus V. Imperator Rom. auo materno defũncto vixdum pubeſcens [illegible]orum hæreditatem adiit: quibus tamen ita præfuit, vt omnium prin[illegible]ulos ac ſtudia in ſe cõuerteret. Vnde Maximiliano quoq; auo pa[illegible]tuo, poſt grauiſſimas & acres in ſummo illo imperii ſenatu diſpu[illegible], magno omnium bonorum conſenſu, inprimis vero ſuaſu & auctoritate [illegible]derici III Electoris Saxoniç, ad Romani Imperii apicẽ euectus eſt abſens IV Kal. Quintilis, A. C. 1519. & an. inſequẽti X. Kal. Nouẽb. Aquiſgrani cor[illegible]tus. Prim à aũt & exactiſſimam curã inſtaurandis legib. adhibuit: neque ſo[illegible] excogitatis vtiliter nouis cõſtitutionibus extreme labefacta à Reipub. fo[illegible] [illegible]urauit. Verũ etiã Spirç Nemetũ prætoriũ tribunal veluti iuſtitiç ſacrar[illegible] Maximil. I. erectũ emendauit auxitq;. Fuit nã q; princeps prudentiſſimus & iuſtiſſimus: fortiſſimus præterea, militiæ peritiſſimus, Caſtrenſiũ labo-

rum tolerantiſſimus, nec non clementiſſimus: ideoq; plurimarũ rerũ geſtarũ gloria clariſſimus: quem ob inſignes iſtas virtutes optimo iure Carolũ Magnũ appellaris. Bella multa, varia, multos annos cũ variis hoſtib. vario euentu geſſit: Africam & Europã terra mariq;, clariſſimis partis Victoriis, aut ipſe peragrauit, aut per duces ſuos luſtrauit. Maximiliano auo adhuc ſuperſtite, quo virtutis ſuæ tyrocinium exhiberet, etiamnum Adoleſcens bis expeditionem in Africæ orientaliorem partem ſuſcepit: & Saracenorum pyratas, mare mediterraneum ad Hiſpaniam & ad Gades vſq; Herculis infeſtantes, hoſtili manu aggreſſus; Menicen promontorium latronum ſubegit: hoſtes ipſos partim profligauit, partim Algarbo expulit. Francisco inde Celtarum Regi, armis Italiam laceſſenti, ac tota pene Inſubria potito, ad Ticinum occurrit, eo ipſo die qui ſibi natalis eſt, A.C. 1525. magnaq; ſtrage edita, Regem bellicoſiſſimũ cum præcipuis ducibus viuum cepit, & in Hiſpanias auexit: quem tamen poſt clementiſſimam anni captiuitatem, obliteratis iniuriis honeſtis conditionib. dimiſſum, non tantum regno reſtituit: ſed & perpetuis affinitatis ac neceſſitudinis vinculis ſibi adſtrinxit. Clementẽ Papam (qui in ſocietatem venerat belli Gallorum, Venetorum & aliorum, Cæſarem tota Italia eiicere conantium) Roma per duces ſuos expugnata, cepit: quem itidem familiari clementia liberum dimiſit, ſediq; priſtinæ reſtituit. Mediolanum & Florẽtiam longa obſidione receptas; illud Frãciſco Sforti̧æ, hanc Mediceæ domui reddidit, & Venetis omnes bellorum cauſas præſcidit. Italia pacata, Solymannum, Turcarũ tyrannum impuriſſimum, exercitu inſtructũ numeroſiſſimo, Germaniæq; finibus ſuperbe inſultantẽ, primo ſaltẽ congreſſu vicit, fudit, fugauit: cæſis hoſtiũ amplius XXIV. millib. adeoq; fecit, vt ruptis metu põtibus, multis amiſſis præcipiti fuga victrices manus vix metipſe effugerit A.C. 1526. Idib. Octob. Sexẽnio ab hinc validiſſima inſtructa claſſe, Tunetanas fauces (vbi olim Carthaginenſe fuit Imperiũ) maxima vi adortus, expugnauit: Ariadenum Barbaroſſam Turcarũ archipyratã, omni illius exercitu deleto, in fugã coniecit; vrbe Tuneto capta, duodeviginti Chriſtianorũ millia è duriſſima ſeruitute liberauit: Mulcaſſem Maurũ loci eius Regem exulem, in amiſſum regnũ reduxit, ſibiq; vectigalẽ fecit, IV. Kal. Septẽbris. Ad Peloponneſum quoq; ſe aliquãdo conuertit: ibiq; Metonen & Coronen vrbes celebertimas, aliaq; loca munitiſſima Turcæ eripuit, præſidiiſq; firmauit. Taurinos præterea, Salaſſios, cæteras Alpinas gentes, quæ ad Gallos defecerant, graui acriq; bello perſecutus; ad officium reuocauit. Anno exinde ab incarnato verbo 1541. denuo in Africam ſuſcepta expeditione; quanquam ad Algienã vi tẽpeſtatis, fluctuũ, & imbriũ multis eſt cladib. affectus & ferme obrutus: inuicta tamen virtutis ſuæ atq; cõſtantiæ monumenta reliquit. Ex Hiſpania rurſus, Guielmum Iuliaci & Cliuiæ Ducem (qui interim in Brabantiæ fines arma intulerat) Dura expugnata IX. Kal. Septembris, A.C. 1543. de tota ditione periclitantẽ, Geldria parte eius exutum

rum mulctauit, arma mox in Galliam transferens, Landerſium occupauit: nemineq; ferme reſiſtere auſo, Luteriã vſq; progreſſus, veteres hoſtes à ſe victos, nouiſſimeq; intra regni fines cõpulſos, ad pacis deſcendere conditiones compulit. A. C 1544. IIX. Kal. Octobris Bello poſtremo Germanis, fœderis Smalkaldici ſociis illato: Saxoniæ Electorẽ & Landgrauiũ maximo prælio victos, viuoſq; captos, veteri Imperio adiunxit. Tandẽ in tuenda Imperii maieſtate maximis per functus incommodis, laboribus, ærumnis: in extremo totius quaſi vitæ actu valedicens Germaniæ, ſeipſum vltro imperio & omnibus regnis abdicauit; in monaſterium vallis Toletanæ in Hiſpania ſe abdens, Deo vacaturus: In quo diem ſupremum clauſit XI. Kal. Octobris, A.C. 1558. annos vixit LIIX. cum ſemeſtri & duodetriginta diebus.

Carolus Henrici I. Ducis filius, Georgii R. Bohemię nepotis, Dux Mõſterbergenſis, Olſnicenſis & Opauienſis; princeps fuit corporis & animi magnitudine illuſtris. Bohemiæ ac Sileſiæ ſub Ludouico rege gubernator. Is ſcripſit adEntherũ, & cõqueſtus eſt de bulla P.P. qua Bohemis cõmunionẽ vtriuſq; ſpeciei in Sacramento interdixerat. Extat Tom. 2. Germ. Luth. Ien. fol. 142.

Caſimirus, Friderici V. filius, (ex linea Onolsbacenſi,) claruit animi magnitudine & ſcientia rei militaris. Norinbergẽſes, encænia ad pagũ Affaltarbach celebrãtes, & improuide agẽtes profligauit, ac plurimos ciues trucidauit, iuuenis adhuc exiſtens. Obiit Budæ in Vngaria, Ferdinando Imp. militans, ſed corpus in patriam reductũ, Heilsbrũni in monaſterio humatum eſt, an. 1527.

Chriſtianus I. Auguſti filius, fortunatus, Elector Saxoniæ; princeps fuit (inquit Reuſnerus) omnibus animi & corporis fortunæq; bonis ornatiſſimus. Obiit ex difficili morbo Dreſdæ, an. 1591.

Chriſtianus II. Chriſtiani I. filius, Elector Saxoniæ, princeps ad magna natus, religionis purioris, necquicquam frendentibus hinc inde irruptoribus dabaculatus, aſſertor conſtantiſſimus, cuius vitam ac mores Principe omnino vero dignos, mortemq; beatam cum prolixe alii deſcripſerint, actum hic non agam.

Chriſtianus III. rex Daniæ & Noruegiæ, Friderici I. filius, ex aula Ioachimi I. Electoris Brandenburgici ſui auunculi, vbi in pietate & literis optime inſtitutus fuerat, in Holſatiam reuerſus, Patri Friderico author extitit, vt abiectis nugis Pontificiorum, puram Euangelii lucem amplecteretur. Dehinc plurimis ac diuerſis bellis non ſine laboribus ac difficultatibus ſopitis atque ſepultis: coronam demum horum reginorum ſolemni more ſibi imponi curauit à Ioanne Bugenhagio Pomerano Theologo 8. Calend. Quintil. Anno 1537. ſummæque rei tam Eccleſiaſticæ quam ciuili tanta dignitate præfuit, vt omni virtutum genere non modo propriis ſubditis, ſed & vniuerſis Europæ regibus antecelluerit. Quid multa? Domus eius templum fuit Spiritus ſancti, prudentiæ oculus, libra iuſtitiæ

itiæ, fortitudinis ſedes, regula temperantiæ, honeſtatis exemplar, fons Gratiarum, Muſarum chorus, Doctorum gymnaſium, Theologorum ſacrarium, pauperum menſa, refugium innocentum, præſidium miſerorum. Princeps pientiſſimus, Chriſtianiſſimus, inuictiſſimus; & in quo dubito, Iuſtitię prius mirer belliue laborem. Obiit Coldingæ an. 1559. Calend. Ianuarii, qui dies per quietem ab angelo Dei reuelatus ipſi dicitur.

Chriſtophorus Vlrici filius, quartus dux Wurtenbergicus, piiſſimus, pacificus; in tanta apud Carolum V. in cuius aula viuebat, fuit gratia atque autoritate, vt quotidie teneretur Cæſari aliquid prælegere ex Bibliis, & ſuum ſubiicere iudicium. Vbi vero ex ſuis propinquis intelligeret, hoc agi, vt vnicus hæres in Eccleſiaſticum ordinem redigeretur, clam è comitatu Cæſaris (qui ipſum in Hiſpaniam deducere decreuerat) fugam capeſſit, ac rurſus in Bauariam ad auunculum, Wilhelmum ducem Bauariæ, apud quem educatus fuerat, venit, vbi per ſex menſes delituit. Hinc cum in Galliam proficiſceretur, commiſſa ipſi fuerunt in Gallia 24. vexilla militum, cum natus tūc temporis eſſet annos 22. Carolo V. ex Hiſpania Belgium petente, per Galliam P. P. Paulo III. Nuciæ cum rege Franciſco tractaturo noluit oſculari pedes. Cum rediret ex Gallia in Germaniam, eum Vlricus pater Mompelgart. Comitatui præfecit. In bello Smalkaldico ſeceſſit Baſileam; ſed patre Vlrico Cęſari reconciliato, rediit Mompelgartum. Poſt parentis obitum Ducatum occupauit, & gubernauit iuſtiſſime, prudentiſſime & pacifice. VVolfgangum ordinis Teutonici magiſtrum, qui Elvvāgum occuparat, in ordinem redegit. Obiit an. 1568.

Chriſtophorus Caroli filius, Marchio Badenſis, Comitatum Lucelburgenſem, Imperatoris nomine, aliquandiu iuſte & fideliter rexit. Hic Marchionatum Hochbergium, Comitatum Rotelanum & Suſenbergium, ex pacto Philippi agnati, poſtremi Hochbergii Marchionis hæreditario iure conſecutus eſt. Obiit πολύτεκνος an. 1515.

Chriſtophorus, Alberti filius, Dux Megapolenſis. Vere bonus & præclarus princeps, amore ac ſtudio veræ pietatis, beneficentiæ, iuſtitiæ, veritatis ac integritatis excellens. Hic in Liuonia bis captus, ſemper tamen poſt aliquot annos liber dimiſſus fuit. Obiit an. 1592.

Ericus ſenior, Guilielmi iunioris filius, Dux Brunſuicenſis, in omnibus ferme bellis Maximiliano I. fortiter atque fideliter adfuit, proq; eo dimicauit. Amplius duodecies (inquit Reuſnerus) in acie ſtetiſſe: collatis ſignis dimicaſſe: cominus conflixiſſe: hoſtem fudiſſe: ac victor extitiſſe traditur; pluſquam vigeſies pinnacula muroſque hoſtium ipſe conſcendit, inuaſit & euicit. In bello tamen, aduerſus Iohannem Epiſcopum Hildeſienſem vulneratus captuſq;, Cellam deductus 1200. aureorum λύτρον exoluit, an. 1519. Obiit Hagenoæ in Comitiis dyſenteria, an. 1540.

Ernestus, Princeps Anhaltinus, Georgii ſenioris filius, pietate motus, [illegible] templi parochialis fundamenta iecit. Obiit an. 1516.

Erneſtus Henrici iunioris filius, Ottonis I. frater, Dux. Luneburgenſis, [illegible] piiſſimus, multis egregiis virtutibus & literis ornatiſſimus, com[illegible] patriæ defenſionem in ſeditione ruſticana & furore Anabaptiſtico [illegible]. Ac Iohanni Friderico contra Henricum Brunſuigium militauit. Obiit [illegible] 1546.

Erneſtus Philippi filius, dux Luneburgenſis, ditionis Grubenhagianæ [illegible] princeps Euangelicus, pius & optimus, armis ac toga valens. In [illegible] Smalkaldico Albertum Marchionem Brandenburgicum, ad Rochli[illegible] Iohanni Friderico Electori adduxit, anno 1546. Militauit etiam Philippo regi Hiſpaniarum ad S. Quintinum, an. 1557. Obiit Oſterrodæ ſe[illegible] anno 1567.

Erneſtus Ludouicus, Philippi filius, Dux Pomeraniæ. Principis huius [illegible] amor erga veram religionem, benignitas ac munificentia in lite[illegible] ſtudia, patriam & pauperes, ſatis perſpecta fuerunt omnibus. Obiit [illegible] 1592.

Erneſtus Marchio Badenſis, Chriſtophori March. Badenſis filius, paci & tranquillitati perpetuo ſtuduit. Ac etſi Catholicam religionem per ſuam [illegible] ſeruaret, nihilominus in Curia, Euangelicum miniſtrum fouit; ac [illegible] qui voluerunt, Euãgelii doctrinam amplecterentur; tolerauit. Ru[illegible] anno 1525. ſingulari prudẽtia & benignitate in officio re[illegible]. Obiit Pfortzhemii, an. 1553.

Erneſtus Fridericus, Marchio Badenſis, Caroli March. Badenſis filius; [illegible] nec impius nec ineruditus, ſed grauis, commodus, æquus & φυ-λ[illegible]. Obiit anno 1604.

Ferdinandus Imperator, ducta Ludouici regis Pannoniæ ſorore vnica, Anna, hoc defuncto, cum ob affinitatem illam, tum etiam ob contractum, quem Cæſar Maximilianus I. cum Vladiſlao huius genitore pepigerat (vt ni[illegible] alterius deficiente ſobole in alterum ſumma rei deuolueretur) à ma[illegible] multitudinis parte (huius namque auctoritate & acclamatione [illegible] legis inſtituto, Pannoniæ reges creantur) in Comitiis rex eſt nuncu[illegible]. Quam itaq; Iohannem de Zapolia Comitem Zepuſiæ & Transſylua[illegible] [illegible], Turcarum tyranni clientem, ab altera parte regem appella[illegible] potentia longe ſuperaret: & multorum Pannoniæ procerum ſtudiis [illegible]; ſui iuris repetundi auidus, inſtructa acie recta Budam contendit: [illegible] hoſtem, nec viribus ſuis fidentem, tamdiu perſecutus eſt, donec [illegible] ditione regni Vngarici eum expelleret. Ex cuius victoriæ vſu, mox incli[illegible] Vngaris ferme omnibus, Rex denuo eſt acclamatus: regaliq; co[illegible]rona, ſolennis pompæ ceremoniis, cum Anna coniuge inſignitus, 3. Id. Nou.

A. C. 1527. qui eodem anno, 6. Kal. Martii Pragæ in regem Bohemiæ nuper inunctus erat. Spectata inde eius induſtria, quam abſente & Hiſpanicis Italicisq; negotiis Cæſare diſtracto, cum alibi, tum in Imperii conuentibus ſæpenumero probauerat: ex eiuſdem voluntate, necnon communi Electorum, ac ſtatuum imperij conſenſu, Coloniæ A. C. 1531. Nonis Ianuarii illius in imperio ſucceſſor & rex Romanorum deſignatus atque renunciatus, & mox III. Idib. eiuſdem menſis Aquiſgrani more ſolito corona donatus eſt: confirmatus poſtea, fratre Carolo Imperatoriam dignitatem vltro deponente, Francofurti in Comitiis A. C. 1558. XV. Kalend. Aprilis. Princeps ſapientiſſimus ac religioſiſſimus: literarum ac literatorum hominum amantiſſimus, mitis præterea & affabilis: pacis concordiæque publicæ ſtudioſus. Bellum Saxonicum cum fratre Cæſare concorditer geſſit. Bohemorum quorundã contra ipſum ſeditiones ſapienter compeſcuit: ſ[illegible]atis principum animis exulceratis, pacem imperio donauit. Vt Turcarum inſuper execrandum tyrannum à Chriſtianorum prouinciis arceret: optimo conſilio & virtute heroica ſemetipſum tam accipitis & periculoſi belli aleę obiectauit: verum irrito conatu & euentu minus felici. Siquidem non multo poſt munitiſſima Pannoniæ propugnacula, Strigonium, Quinque Eccleſię, & Alba regalis in Barbari poteſtatem deuenere. Viennæ tandem ætate grauis, naturę debitum perſoluens, magnum ſui deſiderium reliquit, 8. Kal. Sextil. A. C. 1564. ſexagenario maior anno vno.

Franciſcus, Henrici iunioris filius Giffhornius, Dux Lunæburgenſis, princeps fuit Chriſtianiſſimus, qui & Auguſtanę confeſſioni vna cum aliis ſubſcripſit. Obiit die ſuo natali, an. 1549.

Fridericus I. Daniæ rex, Dux Sleſuici & Holſatiæ, Chriſtiani I. regis filius, rex optimus, legum ac pacis amantiſſimus; Chriſtierno fratruele ex tribus Borealibus regnis eiecto, ipſe ab regni ordinibus ad regiam dignitatem euectus, Danię Noruegiæque, regna annis decem magna laude adminiſtrauit: & Eccleſias paſſim à ſuperſtitionibus pontificiis repurgauit. Obiit Gottorpii anno 1533.

Fridericus II. Friderici I. regis Daniæ filius; iuuenis vixit in aula Vladislai regis Vngariæ, Hieroſolymis inde Eques aurei velleris creatus, factus eſt deinde inferioris Sileſiæ præſes; princeps optimus, Eccleſiarũ pius nutricius. Obiit anno 1547.

Frideric. II. Chriſtiani III. regis Daniæ filius, Rex Daniæ, Noruegiæ, & Dux Sleſuigæ, Stormariæ, VVagriæ & Dithmarſiæ; heros auos atauoſq; virtute, potentia, fortuna repræſentans, non ſolum in re militari, cuius rei teſtes ſunt Dithmarſia ſubruta, & bellum illud ſeptennale cum Erico rege Suecorum, verum vel maxime religioſa erga Deum pietate, fide in rẽpublicam, beneuolentia erga omnes homines, cumprimis vero literatos. Obiit Anderſcoæ in Selandia an. 1588.

Fridericus Sapiens, Ernesti filius, Elector Saxoniæ, ἄγαμος; heros pietate, prudentia, iuſtitia atq; animi magnitudine præſtantiſſimus, iuxta nomen ſuum [illegible] æquiſſimus, Eccleſiarum ac ſcholarum nutricius eximius, qui & Academiam VVitebergenſem conſtituit & honorem Imperii oblatum repudiauit. Obiit Lochauiæ, diuturnis calculi cruciatibus, an. 15[illegible].

Fridericus VVilhelmus, Iohannis VVilhelmi filius, Dux Saxoniæ, poſt obitum Chriſtiani I. Electoris Saxoniæ adminiſtrationem Electoratus per decennium egit fideliſſimum, piiſſimum & prudentiſſimum. Obiit anno 1602.

Fridericus II. Philippi filius, Palatinus Elector, princeps fuit nomine & re [illegible] plus atque pacificus, multiſque egregiis virtutibus principe Chriſtiano dignis ornatus, bellicis etiam artibus clarus. Obiit Altreæ ἄπαις, an. 1556.

Fridericus III. Pacificus, Ioannis II. Palatini Simmerienſis filius, Palatinus Elector; Principem hunc illuſtriſſimum Zanchius nominat virum ſanctiſſimum, humaniſſimū, fortiſſimum, patrem patriæ, literatorum omnium Mecœnatem amantiſſimum. Obiit Heidelbergæ 1576.

Ludouicus Georgii filius, Dux VVurtembergicus ſextus; egit præſidem in colloquio Mompelgartenſi; miſſus fuit ab Electorib. Imperii, cum aliis quibuſdam [illegible] legatus ad Henricum III. Galliæ regem, rogatum, vt pacem reformatæ religioni olim datam ſeruare; nec Nauarræ & ſociis vim, Religionis [illegible] inferre velit. Extruxit Neapolim Freudenſtadium. Adſciſcitur à regina Angliæ Eliſabetha, in ordinem Anglicum *Garterium*. A Iacobo VI. rege Scotiæ & I. Angliæ, per legatum ſuum ex Anglia miſſum, Robertum Baronem Spencerum, Stutgardiæ ſolenni & ſplēdida ceremonia inauguratus fuit. Illuſtre collegium Ducale, Tubingæ à Ludouico D. p. m. pie extructum primus aperuit & confirmauit. Formulam concordiæ cum Auguſtana confeſſione an. 1599. pia cura recudi fecit, &c.

Fridericus III. Friderici II. Ducis Sileſii filius, dux Sileſiæ, princeps fuit literatus & eloquens. Obiit an. 1570.

Fridericus V. Alberti, Achillis, Electoris filius (ex linea Onolsbacenſi) princeps fortitudine optimus, heroicis virtutibus & rebus geſtis, pace & bello clariſſimus. [illegible] illi fuit cum Nornbergenſibus, anno 1500. In bello Bauarico, Maximiliano Imp. militans, Bohemicas copias feliciter fudit. Obiit die ſuo natali 1536.

Georgius, Alberti filius, Dux Saxoniæ. fuit hic alioqui iuſtus, clemens [illegible] & prudens princeps; ſed acerrimus religionis pontificiæ propugnator. [illegible] tandem hæredum mortem, mærore, curis & ætate confectus An. [illegible] 1539. deceſſit Dreſdæ, magno cum Pontificiorum dolore, quibus inſtigantibus & incendentibus inflammatus odio & zelo propter ſcientiam,

Henricum fratrem ob Lutheranum (vt nominant) dogma, exuere hæreditate ac ſucceſſionis iure priuare ſtatuerat, atq; alio transferre terras ad ſuæ ſententiæ & ſectæ complices: verum Deo ſic ordinante, quod conatus fuerat, morte præuentus exequi non potuit.

Georgius Philippi ſenioris filius Haſſiæ Landgrauius, princeps pius & eruditus, in pura religione Auguſtanæ confeſſionis conſtantiſſimus; relictis poſt ſe filiis, Ludouico, Philippo & Friderico; qui ſinguli vere pacifici æterno exemplo edocebunt, quantũ animus in rebus humanis poſſit; quos ſereniſſimos de illuſtriſſima domo Haſſiaca progenitos principes, fratres & patrueles vt Deus Opt. Max. ſaluos atq; incolumes quam diutiſſime conſeruet vna cum filiis ac filiabus illuſtriſſimis atq; ad nominis ſui gloriam, Eccleſiæ & reip. Chriſtianæ ſalutem, omnibus heroicis virtutibus inſtruendos, inſtructos confirmet, ex animo precor ac voueo.

Georgius, Princeps Anhaltinus, Erneſti filius, præpoſitus Magdeburgenſis & Miſnenſis; etſi odia & pericula proſpiceret: palam tamen amplexus eſt & ipſe Eccleſiarum Saxonicarum cõfeſſionem, & ab aduerſariorum conſiliis & ſacrificiis diſceſſit. Ac primũ quidem communi conſilio cum fratribus germanis, quibus cum ſumma ſemper vixit concordia, Eccleſias in patria inſtaurauit, ritus vitioſos aboleuit: ſcholas optime conſtituit: in aliis gubernationis partibus fideliter ſeruiuit. Vocatus deinde anno 1545. ad Eccleſias regẽdas in diœceſi Merſburgenſi: ibi ſimiliter recte doceri populum curauit; optimi & principis & paſtoris perfunctus munere. Moriturus teſtamento condito ſingulis Eccleſiarum ſuę ditionis miniſtris ad annuos reditus, medimnos addidit duodenos. Publicis tandem ingenii præſtantis & ſanctæ operæ monumentis apud poſteros relictis quampluri mis, obiit ſancta morte morbo toto ſemeſtri conflictatus, ἄγαμος, an. 1552. Princeps doctiſſimus longeq; ſanctiſſimus, humanus, pacificus, ab omni ambitione alieniſſimus: cuius cubiculum fuit templum; academia, curia; quippe in quo aſſidue orabat, legebat ſcribebat, de gubernatione patriæ deliberabat: ideoque & in vita cælibe vixit caſte ſine vlla contaminatione: nec vllum vnquam ſciens læſit: imo ab omnibus ſeditioſis turbulentis Alcibiadeis conſiliis ſemper abhorruit.

Georgius, Ioannis II. filius, Princeps Simmerienſis; hic adoleſcens ſacris deſtinatus, tandem illis deſertis, doctrinam Euangelii agnouit & amplexus eſt conſtã: er, ducta in matrimonium Eliſabetha Haſſiæ Landgrauia, Guilielmi ſenioris filia. Obiit ἄπαις placide Simmeriæ, an. 1569.

Georgius diues Lãdshutenſis, Ludouici filius, vtriuſq; Bauariç dux religioſus ac Muſarum patronus clementiſſimus ac liberaliſſimus, Academiam Ingolſtadianã An. 1490. condidit. Et collegium Gregorianum extruxit. Defecit in eo linea ducum Bauariæ inferioris. Obiit anno 1503.

Georgius, Dux Stetini, Buglaui X. filius; princeps optimus ac prædonũ hoſtis.

hoſtis acerrimus. Sigiſmundo regi Poloniæ contra hoſtes Gedanenſes militauit. Obiit Wolgaſti, vbi ſedem aulæ habuit, an. 1531.

Georgius II Dux Sileſiæ, Friderici II. Ducis Sileſiæ filius; heros fuit magnanimus pietate & omni Chriſtianarum virtutum genere (quas Epitaphium illius continet celeberrimis) illuſtriſſimus. Obiit anno 1586.

Georgius Erneſtus, Princeps Hennebergenſis, Wilhelmi IV. filius, princeps fuit veræ religionis amantiſſimus, prudentiſſimus & integerrimus, & qui primus viam ad concordiæ formulā inuenit & oſtendit. Obiit ἄπαις, an. 1538.

Georgius Iohannes, Ruperti filius. Princeps Lutzelſteinius, pius & doctus, qui vrbem Lutzelſteinam auxit & illuſtrauit, & nouum inſuper oppidum Pfaltzburg condidit. Obiit an. 1592.

Georgius Fridericus, Georgij P. j. filius (ex linea Onolsbacēſi) princeps piiſſimus conſtantiſſimus & grauiſſimus, Alberti patruelis poſt ipſius obitum ditionem per Franciam an. 1558. recuperauit, Boruſſiam à Stephano Bathorio, Polonorum rege, feudi nomine accepit gubernandam, an. 1578. Scholam Heilsbrunnenſem fundauit, an. 1582. Obiit pie ac placide an. 1603.

Gulielmus Philippi filius, Haſſiæ Landgrauius; olim armis cum Mauricio Electore coniunctis, patrem, pace in Imperio conſtituta, è cuſtodia liberauit: pius & literatus in rebus præſertim Mathematicis princeps. Obiit an. 1592. Reliquit poſt ſe filium Mauricium, magnitudine animi, heroica fortitudine, ſapientia & literarum ſcientia admiranda, excellentiſſimum.

Gulielmus V. Alberti IV. filius, vtriuſque Bauariæ Dux, religioſus fuit & prudens princeps. Bellum geſſit contra Vlricum Wirtembergicum ſocerum, copiarum ductore vſus Georgio Fronſpergio. Obiit anni 1550.

Gulielmus, Ioan. III. filius, Dux Cliuiæ, bellum geſſit cum Carolo V. Cæſare, ob Geldriæ Ducatum, quem Carolo Geldriæ duce defuncto occuparat. Sed ab ipſo Imp. debellatus & ditione ſua expulſus, ſupplex illi factus, veniam impetrauit. & amiſſa omnia, vnica Geldria excepta, certis conditionibus recuperauit. Obiit valde ſenex an. 1592.

Gulielmus, Erneſti filius Dux Lunæburgenſis, princeps fuit veræ religionis & pietatis amans, iuſtus & erga literas beneficus: duos Comitatus hæreditarios iure feudali occupauit, Diepholitanum ſolus & Horenſem cum agnatis principibus.

Gulielmus IV. Princeps Hennebergenſis, Gulielmi III. filius educatus apud Philippum Palatinum pius & conſtantiſſimus in veræ religionis doctrina heros. Senex non modo canis annis, verum etiam antiqua virtute & fide grauis, nonagenario maior pie & placide obiit an 1559.

Guilielmus Princeps Aurengiæ, Comes Naſſouiæ &c. propræſes generalis per vniuerſum Belgium, heros fortiſſimus, manu pariter & armis promptus:

Eccleſiæ repurgator, literarum Mecœnas, Belgarum aſſertor pro quibus nec ſibi, nec ſuis pepercit: quippe qui ſolus ferme prouinciarum Belgici cõfœderationes, aduerſus Philippum Hiſpaniæ regem, multis annis, varijs fortunæ viribus ſuſtinuit. A familiari tandem ſuo, Balthaſare Serak nobili, Delphis in Hollandia, venenatis tribus globulis, è machinula bombardica emiſſis, nefarie traiectus vitam finiit, anno 1584.

Guntherus Bellicoſus, Comes Schwartzburgius, in literis humanioribus à teneris annis inſtitutus, adultior militiam & graue Martis opus exercuit. Anno 1555. in Belgio pulſis aliquoties & in fugam verſis Gallicis copiis primum heroici animi ſpecimen edidit. Exinde anno 1563. & ſeqq. in Dania ſub Friderico II. rege contra Ericum Suecum ordines duxit equeſtres: poſtmodo anno 1566. ſupremus in Vngaria militiæ dux eſt conſtitutus à Maximiliano Cæſare contra Solymannũ Turcam: & mox vertente anno oppugnationi arcis Gothanæ interfuit. Extremo Belgicum denuo ingreſſus, contra Hiſpanos militans, Antuerpiæ deceſſit ἄπαις anno 1583.

Henricus Pius, Georgii frater, Dux Saxoniæ, pius, fortis & prudens princeps, Pontificiis ſuperſtitionibus explotis, ſinceram Euangelii doctrinam, in ſummo fratris Georgii odio ſuſcepit, & pie atq; conſtanter ad extremas vſq; vitæ dies confeſſus eſt. Obiit Dresdæ an. 1541.

Henricus ſenior, ſiue maior, Guilielmi iunioris filius, Dux Brunſuicenſis, ingenio quidem ſolers, ac animo manuque fortis fuit princeps, ſed ſemper inquietus, bello Hildeſienſi Epiſcopo militauit. Vrbem Brunſuigam, ſed irrito conatu, domare voluit. Bellis in Friſia frequentibus interfuit, vbi tandem in Orthi arcis oppugnatione caput à ceruicibus ictu bombardæ abreptum, vnacum vita amiſit.

Henricus iunior ſiue minor, ſenioris filius, Dux Brunſuicenſis, heros fuit fortis & bellicoſus. Cum Hildeſienſi Epiſcopo grauia geſſit bella, quem tandem an. 1522. fregit. Cumq; religionis nomine, ſiue Smalcaldici fœderis, Goſlariam & Brunſuigam, Imperii vrbes, perpetuis excurſionibus & rapinis vexaret, à Saxone & Landgrauio, communi ſociorum nomine, ditione ſua pulſus & captus eſt, an. 1542. Albertum Marchionem Brandeburgicum oppugnauit & vicit an. 1554 Obiit ſenex Wolfenbuti, an. 1568. Henricus Erneſti filius, Dux Luneburgenſis, princeps commodus & clemens Obiit anno 1598.

Henricus Ottonis filius, iunior cognominatus, Dux Lunæburgenſis, princeps fuit magnanimus, bellator, manu, conſilio & prudentia valens, Henrico ſeniori contra Friſios affuit In bello Hildeſienſi, prælio ad Soltauium, vicit exercitũ duorum armatorum Erici ac Henrici. Obiit Lutetiæ Pariſiorum in exilio. Quidam tamen eum ab exilio rediiſſe, & Winhuſii mortuum ac ſepultum tradunt. an. 1487.

Hen-

Henricus Pacificus, Magni II. filius, Dux Megapolenſis, princeps fuit pius, pudicus, clemens, commodus, iuſtitiæ & pacis cuſtos fidiſſimus, & vere pater patriæ. Reformationem doctrinæ cœleſtis vehementi ſtudio eſt amplexus: ac literarum ſtudia fouit ac promouit, inquit Reuſnerus. Obiit ann. 1552.

Henricus Comes Stolbergenſis (Bothonis Comitis Stolbergenſis filius,) Hermanno Archiepiſcopo, à Papa Paulo IV. ob religionem exautorato, fideliſſime & conſtantiſſime adfuit: cuius gratia & ipſe Caconitatum iſtum opimũ relinquere, quam ſinceræ doctrinæ confeſſionem abiicere maluit. Atq; is reſignato ſacerdotio, vxorem duxit Eliſabetham, Comitem Gleidienſem, Remmodenſem & Blancohæmiam, quæ diem ſuum obiit anno Chriſti 1578. ipſe vero vita exceſſit anno Chriſti 1562. ætatis ſuæ 63. trium filiorum (atque viduæ Annæ, Abbatiſſæ Quedlinburgenſis p.m.) parens, è quibus duo adhuc Ludouicus Georgius, Comes Stolbergenſis natus anno 1562. VIII. Id. Oct. & Chriſtophorus, Comes Stolbergenſis, natus an. 1567. Kal. Decem. ſuperſtites, piæ Generoſitatis documenta contineter exhibẽt maxime inſignia; duos fratres, Comites Generoſos, in feliciſſi no gubernationis curriculo, ad nominis ſui gloriam, Eccleſiæ ac ſubditorũ commodum; generoſos inſuper illorum filios & indole & reapſe viros, & propter magnanimem prudentiam, ante [illegible] annos, in hac ætatis flore, admirandos, venerandos; generoſas itidem [illegible] filiolas, pias illas animulas: generoſa indole, pietatis; virtutis, ingenuitatis, integritatis & pudoris præditos, præditas; vt Deus clementiſſimus vtroſq; fecundare, annare & perennare velit, votum meum magnum eſt.

Ioachimus I Iohannis, filius Elector Brandeburgic. princeps fuit eruditus, eloquens, affabilis erga omnes, qui & religionis ac literarum amore, Academiam Francofurti ad Viadrum fundauit, anno 1506. Obiit an. 1535.

Ioachimus II. Ioachimi I. filius, Elector Brandeburgius; pius & religioſus Princeps, ſapiens, iuſtus, moderatus, beneficus φιλόμουσος. In bello Smalcaldico ſtetit quidem à partibus Cæſaris, ſed in reconciliandis, Imperatori, Electore Ioanne Friderico ac Philippo Landgrauio, ſummopere laborauit. Obiit an. 1571.

Ioachimus, princeps Anhaltinus, Erneſti filius; princeps optimus & pientiſſimus, inquit Reuſnerus; diuinum verbũ vnice dilexit: patriam laudabiliter rexit: literatos ſumme fouit: pauperes liberaliter aluit: templum Deſſauiæ à patre inchoatum abſoluit. Obiit apoplexia, Deſſauiæ, ἄγαμος. an. 1561.

Ioannes conſtans ac mitis, Friderici frater, Elector Saxoniæ, piiſſimus & ſanctiſſimus princeps, inſigni παῤῥησίᾳ & conſtantia confeſſionem Auguſtanam Carolo V. Cæſari exhibuit anno 1530. in arce Schweinitz. Obiit an. 1532.

Iohannes Erneſtus, Iohannis Electoris filius, Dux Saxoniæ princeps pius & [illegible]. Obiit ἄπαις anno 1553.

Iohan-

Iohannes Fridericus Magnanimus Ioan. F. Saxoniæ Elector, pro aris & focis fortiter dimicans captus & Septemuirali dignitate exutus; Elogium tamen Epitaphio ipſius adſcriptum, tale obtinuit: Ioannes Fridericus Dei benignitate, electus Martyr Ieſu Chriſti, Dux confeſſorum fidei; Princeps afflictorum; Comes veritatis; Signifer ſanctæ crucis; Hæres vitæ æternæ. Obiit pie ſancteque Vinariæ an. 1554.

Ioannes Fridericus II. Ioannis Friderici Electoris filius, Dux Saxoniæ, pius ac bene tentatus & probatus princeps, in probatione ſua rectam fidem, firmã ſpem ac confeſſionem incorruptam, ad vltimos vſque vitæ dies conſtanter retinuit. Obiit in captiuitatis ſuæ (in quam propter proſcriptos receptos inciderat) anno 28. die 9. Maij, quo etiam captus fuerat, anno Chriſti 1595. Iohannes Wilhelmus, Iohannis Friderici Electoris filius, Dux Saxoniæ, ſynceræ religionis aſſertor ſtudioſiſſimus & propagator conſtantiſſimus, Scholarum & Eccleſiarum nutritius ſingularis, φιλήσυχος & pacificator eximius, bellator nihilominus fortitudine ac prudentia nulli ſecundus. Obiit an. 1573.

Ioannes Fridericus III. Ioan. Friderici Electoris filius, Dux Saxoniæ. pius & eruditus princeps, animique conſtantia in vera religione aſſerenda & propaganda, patris auique æmulus excellentiſſimus. Obiit ἄγαμος, perpetua valetudine aduerſa infirmus.

Ioannes Caſimirus, Friderici III. Electoris filius, heros fortis, bellicoſus, ſtrenuus, ac valde humanus & affabilis erga omnes, literarum ac literatorum amans; vnde etiam literarum ſtudio, nouum Collegium, quod Caſimirianum appellatur, Heidelbergæ extruxit. Obiit anno 1592.

Ioannes, Ioannis Wilhelmi filius, Dux Saxoniæ, parentis in ſynceræ religionis, iuſtitiæ, pacis ac clementiæ zelo ac ſtudio, æmulus præſtantiſſimus. Obiit 1606.

Ioannes, Ioachimi I. Electoris Brandeburgici filius, veræ religionis acerrimus vindex & propugnator, ob ſingularem prudentiam, dexteritatem & grauitatem dictus prudens, ſeuerus, oculus ac conſilium Germaniæ. Obiit catharro ſuffocatiuo Cuſtrini, an. 1571.

Ioannes Georgius, Ioachimi II. filius, Elector Brandeburgicus princeps optimus, ſynceræ religionis, pietatis ac omnium virtutum ſtudioſiſſimus, patriæque amantiſſimus, in bello Smalcaldico militauit Cæſari, ac cingulum equeſtre promeruit. Obiit an. 1598.

Ioannes I. Friderici filius, princeps Simmerienſis, non tam militiæ quam pietatis amans, Obiit an. 1509.

Ioannes II. Ioannis I. filius princeps Simmerienſis, literatus, pacificus, Imperialis Cameræ iudex ſupremus, Obiit an. 1557.

Ioannes princeps Anhal. Erneſti fil. princeps piiſſim⁹, in agnita Auguſtanę cõfeſſionis doctrina & virtutũ Chriſtianarũ ſtudio cõſtãtiſſime pſeuerauit. Cũ fratri-

fratribus in tota vita ſic vixit, vt nulla res vnquam eorum concordiam labefactauerit. Obiit Serueſtæ, ann. 1551.

Ioachimus Erneſtus, Princeps Anhaltinus, Iohannis filius; poſt vtriuſque fratris ex hac vita migrationem, ſumma pietatis, ſapientiæ & iuſtitiæ laude, Reipublicæ gubernaculum tractauit annos 16. ac Serueſtanum gymnaſium fundauit. Obiit Deſſauiæ, ann. 1586.

Ioannes Albertus, Alberti filius, Dux Megapolenſis; Princeps fuit inſigniter pius, ac ſumme literatus, Eccleſiæ Dei ac ſcholarum nutricius eximius. Academiam Roſtochienſem liberaliter auxit. Obiit ann. 1576.

Ioannes Fridericus, Philippi filius, Dux Pomeraniæ; illuſtriſſimus hic, & ad ſummam laudem pietate & omnibus virtutibus ornatiſſimus Princeps, in bello Maximiliani II. Turcico in Pannonia, imperii geſtauit vexillum. Obiit ann. 1600.

Ioannes II. Dux Cliuiæ, Ioannis I. filius, hic fuit bellicoſus & fortis; Dauidem Traiectenſem Præſulem in exilium pepulit, Maximiliano I. contra Carolum Geldriæ ducem militauit. Obiit ann. 1521.

Ioannes III. Dux Cliuiæ, Iohannis II. filius, militauit Carolo V. aduerſus Turcam; Monaſteriumque vrbem, vna cum aliis expugnauit. Obiit ann. 1539.

Iohannes ſenior, Friderici I. filius, Dux Sleſuici & Holſatiæ, Princeps pius Eccleſiæ ac ſcholarum nutricius eximius. Obiit Hadersleuii ἄγαμος, ann. 1580.

Iulius, Henrici iunioris filius, Dux Brunſuicenſis; heros hic magnanimus, clerico ſacris deſtinatus fuerat, fratribus tamen duobus, Carolo Victore & Philippo in bello cæſis, factus eſt puræ religionis confeſſor, propagator & cuſtos acerrimus, literarum & literatorum Mecænas optimus & benigniſſimus. Scholam Gandersheimenſem aperuit. Academiam Iuliam, ſiue Helmſtadienſem fundauit; eamque ædificiis, collegiis & profeſſoribus prolixe liberaliterque ornauit ac Henricum Iulium, filium, Rectorem perpetuum eiuſdem deſignauit. Obiit ann. 1589.

Ludouicus IV. Pacificus, Philippi filius, Palatinus Elector, fuit Princeps prudens, & ſingularis Muſarum Mecænas. Philippus Melanchthon vocat illum bonum ſenem & pium principem, cum quo etiam mortua & extincta pars Germaniæ. Obiit ἄπαις ann. 1544.

Ludouicus V. Friderici III. Filius, Palatinus Elector, Princeps fuit pietate inſignis, veræ Euangelicæ doctrinæ aſſertor & repurgator maximus, vitæ & morum probitate laudatiſſimus, iuſtitia, clementia, beneficentia, manſuetudine, ...ευχίᾳ & integritate ornatiſſimus. Obiit 1583.

Ludouicus, Alexandri filius, Princeps Bipontinus, Marte togaque inſignis; Miſſa abolita, puriorem Euangelii doctrinam reſtituit; ac Carolo Cæ-

ſari militans, Franciſcum Galliarum regem ad Traiectum repreſſit, anno 15[illegible]. Obiit Maiſenhaimij anno 1553.

Ludouicus Chriſtophori filius, Dux Wurtembergicus quintus, ſubſcripſit & ſubſcribi curauit à ſuis Eccleſiis & ſcholarum miniſtris, Formulæ concordiæ, an. 1579. Interfuit Comitiis Auguſtanis, anno 1582. extruxit illuſtre & magnificentiſſimum Collegium Tubingæ (vulgo der newe Baw) impenſis ad hoc vltra 60000. aureorum. Obiit apoplexia forti tactus, ann. 1592

Georgius Comes Wurtembergicus, & Mompelgart. Henrici filius, Vlrici frater, Smalkaldiæ expeditioni cum proteſtantibus interfuit; recepit à Chriſtophoro patruo, præfecturam Neuenburgenſem, & Comitatum Mompelgartenſem. Obiit ann. 1558.

Ludouicus Philippi filius, Haſſiæ Landgrauius; Princeps ingenioſus, in latina lingua & liberalibus artibus probe inſtitutus, ac animoſus, quippe qui & ipſe ad liberandum patrem arma ſumpſit. In conſeruanda ſincera atq; incorrupta Euangelij doctrina conſtantiſſimo zelo prædītus. Obiit ann. 1604.

Ludouicus (Bothonis Com. Stolb. filius) Comes Stolbergius Konigſteinius, Rochefortius, Warnigerodius & Werthæmius, Dynaſta in Epſtein, Mintzeberg, Breuberg & Aigemont: trium Imperatorum, Caroli, Ferdinandi & Maximiliani ab intimis conſiliis & Orator inſignis fuit; cuius illi opera & conſilio in multis legationibus feliciter vſi ſunt. Obiit Wertheimiæ, an. 1574. ætatis ſuæ 69.

Ludouicus Comes Oetingenſis, heros rei bellicæ admodum gnarus; à bello Germanico ob Euangelii doctrinam proſcriptus, nouem cum patre exulauit annos; ſuis tandem reſtitutus laudabiliter adhuc patriæ præfuit annis XIV. Obiit an. 1569.

Magnus II. Ioannis VII. filius, Dux Saxoniæ inferioris, Angriæ & Weſtphaliæ, &c. fuit acris ingenii animique princeps. Acres & diuturnas aluit contentiones cum Epiſcopo Raceburgenſi Henrico, quæ tamen poſt multam actionem, Duciſq; excommunicationem, tolerabilibus conditionibus compoſitę tandem fuerunt, de quibus legatur Chytræus *li. 6.* Hadelariã, à Iohanne Rhodio Bremenſi Archiepiſcopo occupatam, ſolo terrore legionis militum ex Belgio euocatæ, recepit. Obiit an. 1543.

Magnus II. Henrici Pinguis filius, Dux Megapolenſis, ingenio, animo & erga literarum ſtudia amore vere magnus. Poſt mortem Vlrici Stargardiæ principis, Stargardiam ſuæ ditioni adiecit. Roſtochii Cathedralem Eccleſiam S. Iacobi fundauit. Obiit an. 1503.

Magnus III. Henrici Pij filius, Dux Megapolenſis, princeps pientiſſimus & erudītiſſimus. Infans adhuc poſtulatus fuit ad Epiſcopatum Suerinenſem. Obiit Butzouiæ ann. 1550.

Mauritius Magnus, Henrici Pii Saxoniæ D. filius, Saxoniæ Elector, heros fuit

[illegible] fortiſſimus & bellicoſiſſimus, auitæ gloriæ æmulus, veræ tamẽ [illegible] religionis obſeruantiſſimus, Eccleſias & Academias conſeruauit & [illegible] ludos illuſtres, ann. 1550. Miſuæ, Grimmæ, & Portæ inſtituit. In bel[illegible]co Cæſaris partes ſecutus, pro ſeruitiis & belli impenſis, an. 1548. [illegible]atum conſecutus eſt. Obiit in ipſo victoriæ curſu, bombardæ globo [illegible], anno 1553.

[illegible]lianus I. Imp. heros fuit magnanimus, pius, optimus: multarum lin-g[illegible]atus, adeo vt omnibus populis ſine interprete diceret, & reſponde-[illegible]s autem multis & maximis victoriis de Gallis, Eburonibus, Si-c[illegible] Batauis, Morinis, Hungaris, Bohemis, Boiis, Turcis, Venetis, Heluе-[illegible]atus. Tantas autem in eum natura, tantas diuina benignitas ex vſu Reipub. dotes eff[illegible]dit atq; congeſſit, & tam cumulate, vt cunctos ſuæ ætatis in o[illegible] Chriſtiano Reges, heroici ingenij vigore, ſolertia & alacritate, virtutibus p[illegible]atis ſeu domeſticis ac publicis, togatis item & bellicis, ardenti pietatis ſtu-d[illegible], tantoq; Principe digna magnificentia, generoſi ſpiritus, inuictiq; animi [illegible]itudine ſecundis pariter & aduerſis caſib. omniũ iudicio antecelluerit.

[illegible] eius priuata plena fuit exemplorum, non ſimulatæ ſanctimoniæ, ho-[illegible] grauitatis, temperãtiæ, ſobrietatis, caſtitatis, vt appatuerit haud dubie f[illegible] mente eius veram agnitionis diuinæ lucem accenſam à Filio Dei, & p[illegible]dere motibus Spiritus ſancti, ac totum vitæ curſum regi diuinitus. C[illegible]udo familiarior vitæ domeſticæ conſumta illi eſt cum viris doctis, [illegible] de doctrina Eccleſiæ, de omnib. Philoſophiæ partibus, ſed de ar-[illegible]a præcipue, & Matheſi, de hiſtoriis omnium temporum ſuauiſſime [illegible] in ipſis curam lectionis ac meditationis aſſidue acuit, & ſuo exẽ-pl[illegible] c ſpe præmiorum ampliſſimorum, cum omniũ liberalium ar-[illegible], [illegible]mprimis hiſtoriarũ ſtudia in Germania, tunc adhuc profunda [illegible] & verę ſolidęq; eruditionis fontes ignorante, vnus excitauit, [illegible] ante eum patriam vix quiſquam verioribus ornamentis priuatim aut [illegible]nt ac condecorarit.

[illegible]ps omnium virtutum genere conſpicuus: Dei legumq; obſeruans: [illegible]entia, temperantia, voluptatum abſtinentia, laborum tolerantia, g[illegible]itus inuictiq; animi magnitudine omnibus prælucens. Tandem c[illegible]boribus vndecumq; maximis ac grauiſſimis difficultatibus, ſenio co[illegible]dum ex Comitiis ad Auguſtam Rhetiæ domum redire parat in iti-[illegible] febre correptus obiit, an. 1519.

[illegible]anus II. Princeps ſimiliter pius, ſapiens, iuſtus, æquus, modera-[illegible] beneficus, humilis, & comis erga quoſuis animo vere paterno, [illegible]te & pace patriæ perpetuo ſolicitus, vnde amor orbis non im-[illegible]omina[illegible]us fuit.

A [illegible]s adoleſcentiæ annis optimis imbutus literis, ac ſcientiis in

tantum eis inuigilauit, vt octo linguis loqui non mediocriter ſciret. Obiit Ratisbonæ in Comitiis, ann.1576.

Ottho Henricus, Ruperti virtuoſi filius, Palatinus Elector, Princeps religionis ſinceræ vindex acerrimus, pater patriæ laudatiſſimus & pacis amantiſſimus. Obiit ἄπαις Heidelbergæ, ann.1559.

Ottho I. Henrici iunioris filius, Dux Lunæburgenſis, in Comitiis Auguſtanis anno 1530. adiunxit ſe auunculo, Ioanni Electori, in negocio Auguſtanæ confeſſionis. Ideoque merito ob pietatis conſtantiam & vitæ integritatem ac probitatem commendatur. Obiit ann.1549.

Ottho Dux Brunſuicenſis & Lunæburgenſis, Friderici filius, bellator ſtrenuus latronum perſecutor acerrimus, coniurationem nobilium quorundam, cuius capita fuerunt Schulenburgici & Bartenslebii, fortiter repreſſit, ad obſequiumq; reduxit. Obiit ann.1471.

Philibertus Bernhardi, Marchionis Badenſis filius; Atque is quidem, pietatis zelo motus, paucis ante mortem annis, ditionem ſuam, iuxta Auguſtanæ confeſſionis formam reformauit. Verum poſt illius obitum, tutores pupilli, Philippi (filius ipſius Philiberti,) omnia immutarunt ac deformarunt. Obiit in prælio Gallico ad Montocurum, ann.1569. Philippus vero filius cum nuptias inſtituiſſet cum Sibylla, Duciſſa Iuliacenſe, Wilhelmi filia, ac Badæ ſponſam expectaret, ſubita morte extinctus eſt.

Philippus Ingenuus, Ludouici III. filius Palatinus Elector, princeps fuit nomine & virtute ingenuus; ante bellum Bauaricum (quod filii Ruperti nomine contra Maximilianum Imp. ſed infeliciter geſſit, anno 1504) potentia, opibus & autoritate valuit. Obiit 1480.

Philippus Bellicoſus, ex familia Electorali Wittelsbachica Bauarica, Ruperti filius, magnanimus hic heros, Viennam Auſtriæ aduerſus Solymannum Turcam fortiter & ſtrenue defendit. Ad Lauffam Wirtembergici Ducatus oppidum, Ferdinandi copias ducens, à Philippo Landgrauio Haſſiæ profligatus, in fuga, pedis calce, globo bombardico amiſſa captus fuit. Obiit ἄγαμος Heidelbergæ, anno 1548.

Philippus Marchio Badenſis, Chriſtophori March. Badenſis filius, princeps fuit iuſtitiæ & prudentiæ ſtudioſiſſimus. Obiit ann.1513.

Philippus, Guilielmi Medii filius, Landgrauius Haſſiæ, Princeps rerum geſtarum magnitudine, pietate, prudentia, rerum experientia, ac omnibus heroicis virtutibus illuſtris, bellicæ autem rei apprime gnarus: Franciſci à Sickingen conatus, Treuiri & Palatini Electorum auxilio repreſſit: ruſticos per Germaniam tumultuantes contudit: Moguntinum, Wurciburgum, Papæbergenſem Epiſcopos, ſuſpectos ob initum fœdus contra Euangelicos, acri bello domitos 120000. aureis mulctauit. Vlricum ducem Wurtembergicum, quindecim iam annos exulem, per vim in amiſſum ducatum reducens,

Ferdinan-

Ferdinandi copias ad Lauffam oppidum profligauit. Anabaptiſtas Monaſterienſes cum aliis Imperij proceribus ad deditionem compulit. Henricum iuniorem, Ducem Brunſuicenſem, ditione ſua eiecit, armis eam repetentem, cum filio Carolo Victore cepit. Anno poſtea 1546. bello à Carolo V. Smalcaldico illato, quum quamplurima egregia voluntatis documenta edidiſſet, præter ſpem & multorum opinionem captus, eo redactus eſt, vt ab vna Cæſareæ clementia, in frequenti magnatum conſeſſu, ſupplex ſalutis præſidium peteret, & delictorum veniam deprecari cogeretur: necnon quinquennalem captiuitatem ſubire: è qua generi Mauritij Electoris filiique Guilielmi & aliorum Principum contra Carolum inſurgentium virtute liberatus, ita terris ſuis præfuit, vt & Dei gloriam atque religionis puritatem propagaret: ſuorum ſubditorum ſaluti conſuleret: & patriæ periclitanti ſalutaribus conſiliis ſuccurreret. Amoris erga literas monumentum inſigne reliquit Marpurgenſem Academiam; quam erectam liberalibus ſtipendiis ac immunitatibus ornauit, vndique accerſitis viris doctiſſimis, Caſſellis tandem multorum malorum [illegible]m latur, pie ac placide obiit, an. 1567. durante adhuc obſidione Gothana.

Philippus Ludouicus, Wolffgangi filius, Princeps Bipontinus; heros pietatis ſtudio erga ſinceram incorruptamque doctrinam ardentiſſimo, iuſtitiæ, prudentiæ, moderationis, integritatis, aliarumq; auitarum paternarumq; virtutum [illegible] præſtantiſſimus, Muſarum fautor & patronus eximius. Cuius ſymbolum, *Chriſtus meum aſylum*, euentu comprobatum, obitu beatiſſimo, placidiſſimo. Anno 1614. die 12. Auguſti, confirmatum, memoriam illi parit laudem ſempiternam; quem nunc omnes boni elogio hoc ac luctu Ambroſiano, (quando is Theodoſio Imperatori iuſta faceret) *Dilexi virum, quia cum iam corpore ſolueretur, magis de ſtatu Eccleſiarum, quam de ſuis periculis angebatur,* proſequuntur, ac ſubinde:

Heu Pater occubuit, Dux occidit, occubuit Lux:
Occidit, heu patriæ Currus Equeſque ſoli.
Heu capitis noſtri cecidit Diadema: columna
Maxima Teutonici corruit Imperij.
Sidus in Iſrael, Ioſchias occidit alter,
Summa palatinæ ſpes columenque domus.

ſuſpirantes lacrymantes ingeminant.

Philippus I. Georgij filius, Dux Pomeraniæ; Princeps fuit, inquit Reuſnerus, pientiſſimus, cœleſtis doctrinæ repurgatæ defenſor ac propagator conſtantiſſimus, literarum Mecœnas eximius, iuſtitiæ legumque obſeruantiſſimus, pacis cultor mirificus, & vere pater patriæ. Obiit maximum deſiderium ſuis omnibus relinquens, an. 1560.

Philippus Comes Hanauienſis, Dominus Minzebergæ, noua acceſſione

tituli Comitatus Reinecenſis (quem poſt fata vltimi illius terræ præſidis adeptus erat,) prouinciam ſuam inſigniaque gentilia auxit & ornauit. Obiit an. 1561.

Richardus, Ioannis II. filius, Princeps Simmerienſis, pietate, ſinceræ religionis conſtanti ſtudio, morum probitate, iuſtitia & φιλανθρωπίᾳ præſtantiſſimus. Obiit Simmeriæ pie placideque an. 1598.

Rudolphus II. Maximiliani II. filius, Imp Rom. an. 1576. Ratisbonæ in Comitiis Imperator deſignatus, & antea Hungariæ, Bohemiæ, & Romanorum regis titulo condecoratus, verus & genuinus, vt dignitatum, ita etiam virtutum paternarum hæres, atque æmulus, fuit, cuius inſignia identidem in Romanum imperium extant merita, quæ quia peculiaribus deſuper habitis declamationibus paſſim deſcripta publice extant, nolo in iis recenſendis, ne actum agam, eſſe prolixior. Placidiſſime autem obiit Pragæ ann. 1612.

Rudolphus, Princeps Anhaltinus & Comes Aſcaniæ, militiam ſecutus, aliquot annos Imp. Maximiliano I. diſſimulata generis dignitate inſeruiuit: donec tandem magnitudine animi, virtute, fide & in rebus agendis induſtria, generoſam ac heroicam edens naturam, ab Imperatore agnitus, illius copiarum in bellis Geldrenſi, Hungarico & Veneto tutor datus eſt. Venetus autem bis prælio fuit ſuperior, primo ad Adulam, dehinc ad Bachilionē amnem, non procul Vincentia: vbi à Barthołomæo Liuiano Venetorum Principe circumuentus ſic, vt elabi non poſſe videretur; tam ſtrenue pugnauit, vt hoſtili exercitu prouida irruptione at impetu vehementi, diſſipato, protrito, conſciſſo, in Bachilionem amnem præcipite acto cum magna ſpectatorum parte, quos Princeps Venetus ad lanienam Germanicam ſpectandam tanquam ad certam paratamq; victoriam euocauerat; victoriam reportarit glorioſiſſimam; Vincentia, Verona, Patauio receptis, Anno 1515. Veronæ haud longe poſt veneno fuit necatus.

Vlricus, ſiue Huldricus, Henrici filius, Dux Würtembergiens tertius; proſcriptus in conuentu Auguſtano; ob Reutelingam expugnatam, ditione ſua expulſus, à Sueuici fœderis ſociis; in patrium Ducatum per Philippum Haſſiæ Landgrauium reductus fuit. Emendauit religionem iuxta formulam Auguſtanæ confeſſionis. Ac cum fruſtra petiiſſet Philippum Melanthonem ex Saxonia, vtebatur initio opera Ambroſij Blaureri, qui paſſim templa expoliauit. Reformauit Academiam Tubingenſem per Ioan. Brentium, & magna redituum acceſſione locupletauit, ſicut etiam Eccleſiam. Fundauit illuſtre collegium ac ſtipendiarios ſiue beneficiarios Theologiæ diſcendæ, primus alere incepit; quod filius Dux Chriſtophorus nouis & ſumptuoſis ædificiis amplificauit. Domum vniuerſitatis multos iam annos igne collapſam ſuis impenſis reſtaurauit. Arcem Tubingenſem, in loco veteris Palatini caſtris

recuperauit. In bello Smalcaldico ſtetit à partibus proteſtantium, vnde in indignationem Cæſaris incidit. Receptus tamen fuit à Cæſare in gratiam, cui ſupplex Vlmæ factus eſt. Obiit Tubingæ an. 1550.

Vlricus Alberti filius, Dux Megapolenſis, piiſſimus, Eccleſiæque ac ſcholarum amicus liberaliſſimus, pater patriæ fidiſſimus. Obiit pie Guſtrouij, Anno 1603.

Vlricus Comes Reinſteinius, Dynaſta Blancoburgius: heros in tuenda doctrinæ Euangelicæ veritate conſtans & intrepidus, in rebus aduerſis patientiſſimus, erga pauperes beneficus, erga ſubditos pius. Obiit anno 1551.

Wolfgangus Sapiens, Philippi Electoris filius, fuit Dux Nouifori, Neumarckt prudens, doctus & integer. Obiit ἄγαμος anno 1557.

Wolfgangus Ludouici filius, Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, Comes Veldentianus, Bipontinus & Sponheimenſis, cum ex inſtitutione Caſp. Glaſeri, religionis fundamenta ex fontibus ſacræ ſcripturæ hauſiſſet, ita vt in articulis religionis tum temporis controuerſis, non ſolum Auguſtanæ confeſſionis capita, authoritate ſcriptorum Biblicorum munire, ſed & aliorum contrariam ſententiam refellere noſſet; Carolo V. Imp. poſt Saxonem debellatum, decreti Auguſtani formulam, quam *Interim* dixere, recipi ab ipſo poſtulante, ex ſummis illis difficultatibus ita eluctatus eſt, vt Princeps iuuenis præ multis aliis ſui ordinis hominibus, inſignem editæ confeſſionis ſuæ fidei laudem retulerit: quippe qui quiduis potius ſubire, quam ab agnita religione, metu vitæ vel amiſſionis Ducatus deficere voluerit. Bellorum motibus ſopitis, præſtantiſſimorum Principum exemplo, ad Eccleſiarum ſuarum abuſus corrigendos, & diſcrepantiam atque ἀταξίαν tollendam animum adiecit: formam adminiſtrationis Eccleſiaſticarum ceremoniarum conſcribi curans, vna cum ſumma doctrinæ, continente omnium Auguſtanæ confeſſionis articulorum veram & perſpicuam declarationem. Scholas quoque duas condidit: Hornbachianam in ducatu Bipontino, & Lauinganam in Palatinatu ſuperiori: in quibus non doctiſſimos tantum præceptores, ſed & vltra XL. adoleſcentes ſuis ſumptibus aluit, quorum opera poſtmodo & ad reip. & ad Eccleſiæ adminiſtrationem vteretur. Princeps piiſſimus, optimus, grauiſſimus & conſtantiſſimus. Zelo ac ſtudio ſuccurrendi afflictis propter religionem Condæanis, expeditionem in Galliam ſuſcepit, qua & mortuus eſt, idq; Neſſunij, anno 1569.

Wolfgangus, Princeps Anhaltinus, Waldemari IV. filius; pius hic, grauis, moderatus, clemens, commodus & optimus princeps, initio Euangelij reformati, confeſſioni Auguſtanæ anno 1530. inter primos ſubſcripſit. Obiit Seruesti, ætate grauis, ἄγαμος, an. 1566.

Cæte-

Cæterum deſibare duntaxat, ne in immenſum meus extreſcat ſermo, iſta hæc de viris quibuſdam Germaniæ illuſtribus volui, minime ignorans, plures præter hos extitiſſe, atq; etiamnum extare, qui lucem continua quaſi ſucceſſione alternatim accenſam, imo propemodum (liceat mihi loqui ſtylo Pythagorico) transfuſam, Germaniæ, viris illuſtribus nunquam exhauſtæ, neq; exhauriendæ, dederunt ac ſubinde dant atque præferunt, Nobilitatis Germanicæ lampades, vndiquaque, admotis facibus præfulgent, tenebriſque inuolutas machinas quibus republicæ ſæpenumero ad ruinam vſque concutiuntur, & quod maximum eſt, ipſa religionis purioris felix hactenus conditio quamplurimum periclitatur, maſcule demoliuntur, atque diſcutiunt. Vnum è perquam multis referam, (quos enim amamus, hos ſincere laudamus) Magnificum illum admodum, Nobilem & ſtrenuum Virum, Dominum Iohannem Ebethardum à Cronberg, Imperialis Caſtri Fridbergenſis Burggrauium incomparabilem, qui diutius quam quiſquam, ſere ante ipſum, Burggrauiatum, in quo (quod Præfatio libri *de politia illuſtrium* ante annos 14. primum editi vere proclamat,) innata quædam corporis totius dignitas & elegantia, vultus maieſtas ac generoſum plane ſupercilium reſplendent, quique omnibus ſuis dictis, quibus nihil omnino ineſt temerarium, aut excors; innata illa vultus ac ſermonis grauitate incredibilem addit autoritatem, Vir annis quinque ſeptuagenario maior; in eodem tamen, corporis propemodum, animi vero, ingenij ac memoriæ omnimodo, exemplo rariſſimo, ſuccreſcente vigore (quoad mihi quidem cum ipſo, per annos continuos ſedecim iucunda (in debita tamen ſubmiſſione) intercesſit familiaritas, quam etiam adhuc veneror ac deprædicare minime ceſſo, hoc potiſſimum in votis habens, vt talem tales, mihi Mœcenatem Mœcenates magnum magnos, eundemque eoſdemque longum habeam, &c.) inter omnimodas negotiorum grauiſſimorum curas feliciter ſeneſcens; vltimus quidem in ſua familia ab antiqua atque hactenus interrupta continuatione, florentiſſima, at fama ac celebritate nominis, rerumque maſcula prudentia geſtarum celebritate minime vltimus, ſed inter primos facile connumerandus; *cuius in æternum viuit poſt funera virtus.* Sed hæc, dum alia in alios matureſcant, ſtudioſe differo.

TH. Tu hactenus temporales duntaxat ac ſeculares recenſuiſti laudatus Germaniæ proceres, nulla interim Eccleſiaſtici ordinis virorum illuſtrium, quorum tamen non minor, quam ſecularium numerus eſt, vel minima facta mentione. Num vero id inueterato quodam, quod tamen de te ſuſpicari candor prohibet, Equeſtrium erga Eccleſiaſticos odio fiat, alius fortaſſe, haud iniuria ſubdubitare queat.

EQ. Nolim iſthæc quenquam de me ſuſpicari, quaſi odio quodam clandeſtino erga eos affectus neminem ex Eccleſiaſticis in ordinem à me recenſitorum retulerim. Vixerunt intra hominum memoriam in Hiſpania, Luſitania, Gallia,

[illegible] Dan[illegible], Su[illegible], Polonia, Boruſſia, &c. reges ac Duces, re-
[illegible] Proceres, rerum geſtarum gloria vndiquaque ce-
[illegible] ma à me facta eſt mentio, non quidem, quod
[illegible] proſequar, (abſit hoc, amare enim didici, non in-
[illegible]) ſed quod contrahere narrationem meam ab initio mihi
[illegible] tibi, mihique cumprimis gratum, erit ſi identi-
[illegible] aliquot Eccleſiaſticorum [illegible] qui intra homi-
[illegible], atq; ab anno propemodum 1500. vſq; ad annum 1600.
[illegible] exemplo, catalogum recenſueris.

[illegible] grauate; nec illos tamen cuiuſcunque ordinis aut
[illegible] epiſcopos duntaxat & Epiſcopos, qui intra Germaniæ
[illegible] temporibus reſiderunt; quos quidem quo vos hactenus,
[illegible]alphabetico.

[illegible] Othonis Principis Noui Fori filius, Epiſcopus
[illegible], A[illegible] & [illegible] pene vetuſtate obrutam, reſtituit, ac arces
[illegible] Argentinenſi opp gnora a fuerant, libertati reddi-
[illegible] an. 15[illegible].

Archiepiſcopi & Epiſcopi Germaniæ.

[illegible] burgicus Cardinalis, Ioannes Electoris filius
[illegible] us, Cancellarius Germaniæ, Pontificiæ religionis
[illegible] defenſor, ſed ſingularis Muſarum & literarum patronus
[illegible] Obiit an. 1545.

[illegible] Barbienſium ad Albim, ſed alia eiuſ-
[illegible], qui iam multos annos in Aula Danica
[illegible] at Cancellarius, Epiſcopus Lubecenſis, obiit an.
[illegible]

[illegible] Schaum[illegible]penſis, Archiepiſcopus Colonienſis, fuit gu-
[illegible] Obiit 1558.

[illegible] us, Epiſcopus Merſpurgenſis. A[illegible]mi-
[illegible] Eccleſiaſticis Coadiutor, fuit Georgius Princeps
[illegible] & doctiſſimus. Ipſe conciones habuit, nec vl-
[illegible] omiſit. Auguſtus reſignauit, an. 1548. Ge-
[illegible] an. 155[illegible].

[illegible], Epiſcopus Hildeſienſis fuit Caroli V. Cæſaris Vi-
[illegible], & [illegible] & autoritate in aula Imperatoris plurimum va-
[illegible] Epiſcopatum adeptus eſt: ſed morte apople-
[illegible] non diu retinuit. Obiit an. 1531.

[illegible] eques Freiſtadienſis, Epiſcopus Vratislauienſis, mo-
[illegible], in regionis illius gubernatione & concordiam
[illegible] neque vllum ordinem propter confeſſionem ve-
[illegible] Obiit an. 1561.

B[illegible] R[illegible]zouius, Epiſcopus Lubecenſis, à Martino W[illegible] D[illegible] æ hoſte captus, & in M[illegible] abductus fuit, ac exul obiit an. [illegible]

Bernhardus Comes Waldeccius, Canonicus Colonienſis & A[illegible] electus Epiſcopus Oſnabrugenſis, an. 1585. Propatruum hic [illegible] Præſulem Mindenſem literaria corporis & animi magnitudine r[illegible] Canonicorum Argentinenſium & Colonienſium dividi[illegible] e[illegible] Aug[illegible] Confeſſionis doctrinam, in qua educatus fuit, magis probauit, [illegible] bulentis conſiliis & factionibus vtrinque abſtinuit.

B[illegible]r holdus Princeps Henn[illegible]berg. Georgij filius, Archiepiſcopus M[illegible]tinus, Cancellarius Germaniæ: excellenti virtute, ſapientia, in cõſ[illegible] gerendis induſtria præditus, Maximiliani I. Cancellarius, ſeuer[illegible] d[illegible] nalæ io[illegible] præſertim ſexus fœminini, ſectator fuit. Obiit var[illegible]lis, [illegible]5

Caſparus Lindius Weſtphalus, humili loco natus, Archiepiſcop[illegible] ſis; iuſtitiæ & pacis cuſtos fuit fidelis. Obiit an 1523.

C[illegible]ſpiru[illegible] Logus Epiſcopus Vratislauienſis, natus in [illegible] du[illegible]enti egregia doctrina & virtute præſtans; fuit ſimul p[illegible]ouin[illegible]æ [illegible] Cæſaris præſe[illegible].

Chriſtophorus Dux Megapolitanus, Alberti filius, Ep[illegible]opus R[illegible]g[illegible]nſis, Epiſcopatus gubernationem per annos 3[illegible]. iuſte & fideliter a[illegible] [illegible]auit Obiit an. 1592.

Chriſtophorus à Stadion, Epiſcopus Auguſtanus, V I. D. omnium [illegible]torum fautor incomparabilis, pius inſuper, liberalis, benignus in pa[illegible], clemens & φ[illegible]ήσυχος, diſcordiarum & diſceptationum inter Principe[illegible] rum conciliator ſolertiſſimus. Obiit 1543.

Chriſtophorus ab Vtenheim, Epiſcopus Baſilienſis. Fuit d[illegible]g[illegible]iſſimus [illegible]ctiſſimus præſul, bonarum artium ac legum Doctor, Eraſmum & alios [illegible] doctos apprime dilexit, reſignauit an. 1527.

Conradus à Bibra, Epiſcopus Wurceburgenſis; magnanimus, [illegible] beneficus, φιλήσυχος. Obiit 1544.

Conradus à Iungen, Nobilis Francus, Epiſcopus Wurceburg[illegible] ipſius Epitaphio inter alia ſic legitur: Pater bonus ſapiẽsq; præſul Ob[illegible]

Conradus de Seuenberg, Epiſcopus Leodienſis, vir Nobilis de do[illegible] bantiæ p[illegible]us atq; eruditus, reſignauit an. [illegible]544.

Dan[illegible] [illegible]endel à Humburg, Archiepiſcopus Moguntinus, ob [illegible] n[illegible]prudentiam, facundiam & ſingularem humanitatem plurim[illegible] mend[illegible]atur, & quod neminem propter ſinceriorem religionem p[illegible] fuerit. Obiit 1582.

Dietlenus Reuentleius Epiſcopus Lubecenſis. Fuit is Friderici I. D[illegible]æ regis Cancellarius, & puriorem doctrinam amauit. Obiit an. 1[illegible]5.

Eberhardus ab Holle, Epiſcopus Verdenſis, ille qui & Epiſcopus L[illegible]

[illegible]

[illegible] gatiſq; abuſibus Pontificiis, Auguſtanæ con-
[illegible] probantib. Canonicis, in oēs Eccleſias diœceſeos
[illegible] religionis, iuſtitię & litera[r]ū amãs. Obiit an. 1586.
[illegible] Cardinalis, Epiſcopus Leodienſis, ſummæ autoritatis
[illegible] Carolum V. obiit an 1538.
[illegible] (Manteuffel) Epiſcopus Caminenſis in Pomerania
[illegible] Licentiatus, obiit 1543.
[illegible] Limpurg Epiſcopus Argentinenſis, eximia virtute,
[illegible] φιλανθρωπίᾳ & erga egenos beneficentia prædi-
[illegible]
[illegible], Alberti Ducis in Grubenhagena filius, Epiſco-
[illegible], Princeps pacis & iuſtitiæ ſtudioſus. Obiit an. 1532.
[illegible] Saxoniæ, Erneſti Electoris filius, Archiepiſcopus Magde-
[illegible] & opera Fridericus ſapiens frater, Saxoniæ Elector,
[illegible] inſtituit. Obiit 1513.
[illegible] Alberti IV. filius, Epiſcopus Patauienſis, Princeps
[illegible] ex[i]mius, obiit an. 1550.
[illegible] nſis, Caroli filius, Epiſcopus Vltraiectinus, vir
[illegible] atis ſtudioſus. Obiit an. 1516.
[illegible] Friderici I. Daniæ regis filius, Epiſcopus Hilde-
[illegible] p[r]æfecturam ciuitati Hildeſienſi oppignoratam,
[illegible] rum redemit, quæ hucuſq; in poteſtate Ducum
[illegible] 1556.
[illegible] Epiſcopus Mindenſis, Monaſterienſis &
[illegible] ſapiens, iuſtus, clemens, veræ ac repurgatæ do-
[illegible] vnde & Eccleſiarum reformationem in ſua diœ-
[illegible] ſucceſſu tñ parũ felici. Monaſteriũ Anabaptiſtarũ aſy-
[illegible] quoq; obſedit & expugnauit. Obiit an. 1553.
[illegible] Waldeccius, Philippi ſenioris filius, Epiſcopus Mona-
[illegible] Princeps, veræ & repurgatæ Euangelij
[illegible] arum reformationem in ſua diœceſi ſuſci-
[illegible] parum felici. In illius gubernationem incidit
[illegible] Obiit an. 1553.
[illegible] Wilhelmi filius, Epiſcopus Monaſterienſis,
[illegible] Tinus, regnauit 1532.
[illegible] Comes de Zollern, Epiſcopus Auguſtanus, pietate inſignis.
[illegible]

[illegible] (Wirsberg) Epiſcopus Wurceburgenſis: hic rato
[illegible] Euangelium in templo annunciauit, ſacramenta ad-
[illegible] um profitentes benigne iuuit Obiit an. 1573.

Gabriel ab Eyb, Episcopus Eistettensis, hic doctrina excellens, & Doctoris gradum consecutus erat, placidus idem fuit, vt quoties in [illegible] in animo & ore illud habuerit, causam Deo, veritati, legibus & S. Willibaldo relinquo. Obiit 1535.

Gebhardus Archiepiscopus Coloniensis electus anno 1577 quum declarationem suæ voluntatis de doctrina Euangelij & administratione Sacramentorum, congruente cum verbo Dei & confessione Principum atque statuum Augustæ Carolo V. exhibita, subditis suis eam expetentibus permittenda, & libero exercitio vtriusque religionis, iuxta pacem Religionis [illegible] tam, defendendo publicasset, à Pontifice Sixto q; Coloniensi & toto Capitulo sede remotus, & Electoris dignitate est priuatus an. 1583. vnde funestum illud exarsit bellum.

Georgius Austriacus Maximiliani Imp. nothus, Episcopus Leodiensis, in [illegible] pace, & tranquillitate munus suum obiuit. Obiit an. 15[illegible].

Georgius Dux Brunsuicensis, Archiepiscopi Bremensis frater, Archiepiscopus Bremensis, vir fuit egregius, eruditus, pacis & Pontificiæ religionis [illegible] intissimus. Obiit an. 1567.

Guilelmus, Comes Honsteinius, Episcopus Argentinensis, Ecclesiam in magna temporum varietate & religionis mutatæ dissidiis, prudenter, [illegible] rat eac feliciter annos rexit 35. Obiit an. 1541.

Hadrianus à Riedmatten Episcopus Vallesianus siue Sedunensis [illegible] dentia & frugalitate, Episcopatum mirum in modum instituit, auxit & conseruauit, atque fœdus cum Heluetiis renouauit.

Henricus Dux Saxoniæ inferioris, Francisci Senioris filius, Archiepiscopus Bremensis, Princeps fuit iustus, pius & veritatis amans. Obiit an. [illegible]

Henricus Palatinus Philippi [illegible] Electoris filius, Episcopus [illegible] gensis, fuit bonus, grauis & εὐ[illegible]συχ[illegible]. Obiit an. 1552.

Henricus Comes de Schauenburg, Episcopus Mindensis, Princeps [illegible] pius, integer atque modestus: moriturus huiusmodi [illegible] Corpus terræ: anima Deo: Bona pauperibus & amicis commendo [illegible] Obiit an. 1[illegible]04.

Henricus à Borcholt I.V.D. qui Romæ in iudicio Rotæ diu versatus [illegible] Episcopus Lubecensis; [illegible] initiis emendationis doctrinæ & [illegible] sticorum in [illegible] L[illegible], & reliqua diceceli, vehementi, sed irrito [illegible] stitit. Obiit [illegible].

Henricus à Lichtenaw, vltimus suæ gentis, Episcopus Augustanus [illegible] I.V.D. Vir eximia sapientia & virtute præditus; φ[illegible] ἐεύχσς. Obiit [illegible].

Hermannus Hassiæ Landgrauius, Ludouici Mitis filius, Archiepiscopus Coloniensis, Cancellarius per Italiam; Princeps fuit sapiens, beneficus, [illegible] pacis & quietis amans, nihilominus tamen, vbi res postulauit, bellator magnanimus & felix. Obiit an. 1508.

Her-

[illegible] Archiepiſc. Colonienſis, Cancellarius per [illegible]s, pie[illegible]e, pacis ſtudio, clementia, liberalitate ac [illegible]mus; Eccleſias ſuas à pontificiis ſuperſtitionibus [illegible] à pontificiis ſuis canonicis impeditus, ſeptemuirali [illegible]s confeſſione cedere maluit. Obiit 1552. octoge-

[illegible]rckman, Epiſcopus Raceburgenſis, ex humili infimorum [illegible] virtute & induſtria per annos ſcribarum gradus ad Cancella[illegible]pellani munus, & anno 1510. ad Epiſcopi Raceburgen[illegible]m aſcendit. Obiit ann. 1524.

[illegible] Schl[illegible], Epiſcopus Merſpurgenſis, fuit decretorum Do[illegible], qui & bene potus per tres integras horas coram [illegible]t laudabiliter. Ad hunc Lutherus initio de indul-

[illegible]enſis, Chriſtophori filius, Archiepiſcopus Treui[illegible] Galliæ, D[illegible]s inſigni doctrina & eloquentia ſcribitur, [illegible], anno 1555. nomine Imperii, Gallicis legatis [illegible] Latine, Germanis Germanice reſponderit. Obiit

[illegible] Doctor, Epiſcopus Vratiſlanienſis, præfuit Eccleſiis [illegible] moderationis alienus à ſæuitia. Obiit an. 1539.

[illegible] G[illegible]sheim, Francus, Epiſcopus Baſilienſis, placi[illegible], obiit an. 1553.

[illegible] Antonius Fachinetus, Papa, fuit ſingularis abſti[illegible]nunquam, niſi ſemel in die comedebat, idq; tempo-

[illegible] Marchio Brandeburgicus, Ioan. Georgij Electoris [illegible]s, Templum cathedrale annis pene 20. [illegible]s a[illegible] & ſequenti 1567. concionato[illegible] Auguſtanæ confeſſionis formulam, Eccleſiaſticum mini[illegible] Sequenti anno 1570. per totam Diœceſin Papiſticos [illegible] religionem induxit.

[illegible], Weſtphaliæ, Ioannis VII. filius Epiſcopus [illegible] contra Duces Brunſuicenſes moto, [illegible] & a[illegible] priuatus fuiſſet, reſignauit. Obiit an-

[illegible], Iacobi filius, Archiepiſcopus Treuirenſis, Can[illegible] candidam canitiem & rerum plurimarum cognitio[illegible] Germaniæ proceres in magna fuit autoritate. Obiit anno

Ioannes ab Horn, Epiſcopus Leodienſis, Princeps fuit animi & corporis dotibus inſignis, literarum iuriſq; ciuilis peritus, ad quem multæ extant Eraſmi Roterodami Epiſtolæ. Obiit an. 1506.

Ioannes Comes a Hoya, Epiſcopus Paderbornenſis, ingenio, doctrina & eloquentia præſtans. Obiit an. 1574.

Ioannes Gebhardus Comes Mansfeldenſis, Archiepiſcopus Colonienſis, Pontificiæ quidem religionis fuit obſeruantiſſimus, ſed natura bonus & pacificus. Obiit 1562.

Ioannes Dalbergius, Epiſcopus Wormacienſis. Fuit hic Philippi Palatini Elect. Cancellarius, vir doctiſſimus, trium linguarum, Hebraicæ, Græcæ & Latinæ valde peritus. Obiit an. 1523.

Ioannes IX. de Haubitz, Epiſcopus Miſnenſis, reſignauit Epiſcopatum Auguſto Electori, ac ipſe parte bonorum Eccleſiaſticorum contentus fuit. an. 1581.

Ioannes de Maltiz, Epiſcopus Mindenſis fuit doctrinæ ſacrarum literarum inprimis eruditus, & manſuetudine patientiaq; inſigni præditus. Emendationem doctrinæ & rituum in Eccleſia, mortuo Georgio Duce Saxoniæ per Miſniam ab Henrico Saxoniæ Duce, anno 1539. ſuſceptam pacate & modeſte tulit. Obiit an. 1549.

Ioannes de Mezenhauſen, Archiepiſcopus Treuirenſis, vir prudens & bonus oeconomus. Obiit an. 1540.

Ioannes ex nobili familia de petra (von der Leyen) Archiepiſcopus Treuirenſis, fuit vir prudens, expertus, & ad maximas res gerendas idoneus. Obiit an. 1567.

Ioannes IV. Rotus, patria Wendingenſis, Sueuus, Epiſcopus Vratiſlauienſis, carus Friderico Cæſari, Ladislao & Matthiæ regibus, totique regioni, inuiſus ſolis ſuis ſacerdotibus. Obiit an. 1506.

Ioannes Schonbergius Epiſcopus Cizenſis & Naumburgenſis, craſſus ſupra modum & obeſus, inaugurauit Erneſtum Magdeburgenſem Epiſcopum & Adolphum Mersburgenſem. Obiit an. 1517.

Ioannes V. ex familia Turſonum Cracouienſium, Epiſcopus Vratiſlauienſis: charus quidem non fuit collegis ſacerdotum; fuit tamen ingenio miſe, φιλόμουσος, humanus, & qui neminem lædebat; amans doctorum & erga diſcentes liberaliſſimus. Obiit an. 1520.

Ioannes Albertus, Friderici V. Marchionis Onolsbacenſis filius, Archiepiſcopus

[illegible] Magdeburgenſis, vir eruditione, ingenio & induſtria ſingulari p.æ-[illegible], Obiit podagricus an. 1550.

[illegible] Georgius Marchio Brandeburgicus, Ioach. Friderici Admi-[illegible] Magdeburgici filius, Epiſcopus Argentinenſis; hic quia Euange-[illegible] Lu[illegible]ranus erat, à PP. excommunicatus, & à Pontificiis Canoni-[illegible], volens ceſſit, Obiit an. 1593.

[illegible] T[illegible]mannus, Collegij Lubecenſis Decanus, Epiſcopus Lubecen-[illegible] [illegible]m biennium decedens, inſigni pietatis exemplo, bona ſua [illegible] Vlmenſibus 4000. Lubecenſibus 5000. & aliis alia teſtamento [illegible]. Obiit anno 1561.

[illegible] Epiſcopus Wurciburgenſis, fuit quidem vir doctus & in [illegible]andus, ſed Euangelicæ doctrinæ perſecutor. Nam multos ſuorum [illegible] propter eandem in exilium eiecit.

[illegible] Pflugius, Caſparis Pflugij Nobilis Miſnici filius, Epiſcopus Cicen-[illegible] Naumburgenſis, ingenio, doctrina, Latine ſcribendi facultate, & in [illegible] dicendi [illegible]tate, induſtria & prudentia præſtans, & Carolo Cæſari [illegible] ad quem de conſtituenda republica librum grauiſſimum ſcripſerat. [illegible] Sidonio & Islebio, Formulam interreligionis ſiue interimiſti-[illegible] poſuit. Verum eo repudiato, Elector Saxoniæ, vtpote diœce-[illegible] Aduocatus & patronus, Nicolaum Ambſdorfium ex Nobilita-[illegible] [illegible]m Wittenberg. inſtituit; qui tamen poſt ſexennium an. 1547. [illegible] coactus, ſicque Iulius in Epiſcopatu permanſit, ac obiit [illegible].

[illegible] Epiſcopus Wurciburgenſis, ſingularis prudentiæ & [illegible] in toto imperio celebris, quem etiam Fridericus Saxoniæ [illegible] Lutheri conſuluerat. Obiit an. 1519.

[illegible], Nobilis Rhetus, Epiſcopus Curienſis, artium Magiſter, de [illegible] ingenio magnus, corpore paruus erat.

[illegible] Dux Megapolitanus, Henrici filius, infans poſtulatus Epiſcopus [illegible], magna cum pietatis & prudentiæ laude poſtea diœceſin illam [illegible]. Obiit an. 1550.

[illegible] ab Hutten, Epiſcopus Eichſtettenſis, ob eruditionem, indu-[illegible]tatem, plurimum commendabatur. Obiit 1552.

[illegible] Langius Sueuus, Cardinalis, Cardinalis Salisburgenſis, Ca-[illegible] Ferdinando Cæſaribus fuit gratiſſimus, qui & Carolo V. cuius [illegible], in Conuentu Auguſtano imperium obtinuit. Obiit anno [illegible]

Mat-

Matthias de Ingau, Epiſcopus Merſpurgenſis; is primus adminiſtrauit cœnam Domini ſub vtraque ſpecie, Berlini in templo cathedrali ann. 1539.

Melchior Zobelus, Epiſcopus Wurceburgenſis, in illius Epitaphio, in templo cathedrali Herbipolenſi ita commendatur, quod magna laude, ſummo erga pios ſtudio ſumma voluntate, egregia fide, ſingulari pietate, iuſtitia, temperantia, annis 8. Rempublicam adminiſtrarit. Obiit à 15. coniuratis globo traiectus an. 1585.

Ottho Truchſeſſius à Walpurg, Wilhelmi ſenioris filius Epiſcopus Auguſtanus; hic etiam Cardinalis factus eſt, & Dillingæ nouum gymnaſium aperuit. Obiit *1571.*

Paulus Zieglerus à Ziegelberg, Epiſcopus Curienſis, præfuit Epiſcopatui inter maximas difficultates ac ſubditorum ſuorum moleſtias & iniurias infinitas. Obiit ann. *1541.*

Philippus à Flersheim, Epiſcopus Spirenſis, vir clemens, manſuetus erga omnes, renaſcentem Euangelii lucem non oppugnauit, ſed ſuaſor potius pacis in imperio extitit. Obiit ann. 1552.

Philippus à Roſenberg, Epiſcopus Spirenſis, Rotenburgum à Palatino redemit 1400. aureorum; ac nobile opus Montem Oliueti in ambitu maioris Baſilicæ, Spiræ extruxit. Obiit *1513.*

Philippus Sigiſmundus, Dux Brunſuicenſis, Iulii filius, Epiſcopus Oſnabrugenſis, is licet alterius, quam Pontificiæ religionis ſit, catholicos tamen in antiquis ſuis priuilegiis ſeruat & defendit.

Richardus Griſenklauvv, Archiepiſcopus Treuirenſis, vir fuit prudens, doctus, & in ſua religione deuotus. Obiit non ſine veneni ſuſpicione anno *1531.*

Robuſtus Bergiacus, Epiſcopus Leodienſis. Fuit in eo ſumma humanitas & manſuetudo, pacis ſtudium ſingulare & erga literatos fauor maximus. Obiit ann. 1564.

Rhodolphus Princeps Anhaltinus, Alberti filius, Epiſcopus Merſburgenſis fuit, is quidem humilis ſtaturæ, ſed magnæ ob pietatem, ſanctitatem, eruditionem, prudentiam, caſtitatem, grauitatem, beneficentiam erga pauperes, & in gubernatione induſtriam autoritatis; qui ipſe pro concione populum ſæpe docuit. Obiit ann. *1526.*

Salentinus Colonienſis, Comes Iſenburgius, Dominus Grenſauu, Colonienſis Archiepiſcopus electus anno *1567.* diœceſi ſuæ decennium præfuit, Princeps parcus, frugalis, & ad rem attentiſſimus. Sacerdotio deinde Bruliæ renunciato, Bonnæ celebrauit nuptias cum Comitis Arenbergii filia: militiæ poſtea vacans.

Sebaſtianus à Heuſenſtam, Archiepiſcopus Moguntinus, Cancellarius Germaniæ, fuit natione Haſſus, Doctor legum, ſapientiſſimus & vſu rerum clariſſimus. Obiit ann. *1555.*

Sigiſ.

Sigiſmundus Marchio Brandeburgicus, Ioachimi II. Electoris filius, Archiepiſcopus Magdeburgicus, princeps fuit optimus, humanus, literarum ſingularis patronus. Hic primus fuit, qui Auguſtanæ confeſſioni ſubſcripſit inter Archiepiſcopos, ac omnimodam reformationem in collegiis ſuæ diœceſis ſubiectis inſtituit, ſed morte præuentus exequi non potuit. Obiit anno [illegible].

Sigiſmundus de Lindenau, Epiſcopus Merſburgenſis, benignus fuit & pius. Obiit ann. 1544.

Sigiſmundus Fridericus Fuggarus, Epiſcopus Ratisbonenſis, doctus, prudens & bonus œconomus. Obiit anno 1602.

Theodorus ab Hardenberg, Epiſcopus Mersbergenſis, à Georgio Anhaltino celebratur. Obiit ann. 1527.

Theodorus Bulau, Epiſcopus Lebuſienſis, hic primus Cancellarius Academiæ Francofurdianæ ad Oderam extitit. Obiit an. 1523.

Thilo à Trotta, nobilis, Epiſcopus Merſburgenſis, vir grauis & Ducum Saxoniæ conſiliarius prudens, amans ciuium, magnificus & liberalis. Obiit anno [illegible].

Vincentius à Sleinitz, Epiſcopus Merſburgenſis, æquus, commodus & bonus fuit paterfamilias. Obiit 1535.

Vigandus à Redowitz, Epiſcopus Bambergenſis, princeps fuit mitis, clemens, benignus, pacis ſtudioſiſſimus, ac ſuis omnibus charus.

Wilhelmus Comes à Hoenſtein, Epiſcopus Argentinenſis, princeps prudens, doctus, humilis, mitis ac erga pauperes benignus. Epiſcopatum in magna temporum varietate & religionis mutatione annos 35. prudenter ac moderate gubernauit. Obiit ann. 1541.

Wilhelmus Ketler, Weſtphalus, Gothardi filius, Epiſcopus Monaſterienſis, pietate & prudentia commemorabili præditus fuit, qui ob ſtudium repurgatæ eccleſiæ doctrinæ reſignauit, ann. 1557.

Wolfgangus à Salms, Nicolai III. filius, Epiſcopus Bataüienſis, Latine & [illegible] doctus, artium & religionis peritus, obiit anno 1555.

Quorum, plures me potuiſſe ordini huic accerſere, non eo inficias, ſed prolixitatis tædio filum lubens ac ſciens abrumpo: & remitto vos ad illos, qui ex profeſſo illorum hiſtorias literis mandarunt. Interim me meo ſatisfeciſſe muneri, quantum quidem ad hanc rem opus eſt, confido.

III. Nondum vero, ſed neque Dominus Eques, veſtro perfuncti eſtis officio, neque meæ ſatisfeciſtis expectationi. Meminiſtis, me non virtuoſos duntaxat, ſed & flagitioſos, cumque his intermedios allegaſſe, neque hos ex infima plebe, ſed ex ſummorum Imperatorum claſſe in proſcenium eductos, quorum non tam virtutes, quam etiam vitia citra vllam adulationis notam ingenue enumeraui. Meo itaque exemplo, non virtute tantum præditos ad

tos ad imitationem,ſed vitiis quoque corrup·os ad deteſtationem, vt enumeraretis,par erat.

EQ. Valde audax es in reprehendendis illis,quorum iam dudum ante aliquot ſecula, deleta eſt memoria. Quod ſi vero vir es,neotericorum quoque quorum adhuc recens eſt memoria, praua recenſe facinora. Caute nimirum agis,atq; vt boni & cordati viri nomen retineas, ampulloſe παῤῥησίαν illam tuã & quiduis de quouis ebuccinandi licentiã iuxta atq; audaciã,deprædicas.

TH. Odioſa ſunt reſtringẽda magis q̃ ãplianda, quũ prouidendũ ẽt ſit, ne nimia de principib.mal.s exemplorũ inductione,alii in ſua malitia confirmẽtur. Quemadmodũ.n.ſolatiũ miſeris eſt,ſocios habere pœnarũ;ſic quoq; ipſi ẽt principes,ij præſertim q ad malitiã proniores ſunt,infelix quoddã ſolatium ex aliorũ prauitate ac mal ua inſtigante Satana,captare ſolẽt. Cũq; oẽs à Deo conſtitutos ordines alios ipſe communis generis humani hoſtis oderit, hunc maxime,cæteris q præeſt,odio Vatiniano pſequitur:Reges,Principes,populi Rectores nõnullos impellit; vt ſua perperã poteſtate vtãtur ac tyrãni fiant: vitiis ſeſe polluant turpiſſimis:iracundiæ frena laxẽt:ludis ac cõpotationibus indulgeant:ſint voluptatib.atq;libidinib.dediti,& q oĩum eſt grauiſſimũ, bene monentib.aures pbere ac obtẽperare turpe & ſeruile ducant,eaq;de cauſa tales aditu alloquioq; ſuo prohibeãt.Exẽpla paſſim extant: q̃ cõtumax Pharaonis aduerſus Deũ immortalẽ fuit proteruia & proterua audacia.Quis eſt,inqt, Iehouah? Sarcaſtice auſus eſt inſultare Deo, & ita ſubſañare illius potentiã,vt ſuã fingat ampliorẽ,imo q maius eſt,plane contẽnebat,vt q nec nouerat,nec nouiſſe Deũ,multo minus mãdato eius obſequi cupiebat.Non inflectebatur precib.ſed inſolentior ẽt euaſit iuxta dictũ Nazianzeni: θεραπευόμενα τὰ ὑπερήφανα,ἤδη ἑαυτῶν ὑπεροπτικώτερα γίνεσθαι πέφυκε,i.e.ſuperbotũ eſt,vt ſi rogãdo aut molliendo cures,aſperiores & inſolentiores morib.ſuis exiſtant. Quãtum monſtrũ terra aluit,dum Herodẽ illũ Magnũ,(ſcilicet nẽq̃.) Antipatri ſecundũ filium,Aſcalonitã,βρεφοκτόνον,(à cœſis infantib.ita dictum) aluit atq; educauit. Qui quidẽ in regni initio per trienniũ fuit cõmodus, ſed poſtea tota vita intolerabilis. In tyrocinio audax, indefeſſus & rerũ magnarũ ſemper cupidus: in gubernatione tyrannus immanis &hypocrita aſtutiſſimus. Militauit Antonio, & auxilia miſit Auguſto & amicis literas ſcripſit duplices, vt belli euentũ caute expectẽt, & cui victoria contigerit, ei literas tradãt & munera: alteras cõſcindant. Liberalis erga exteros,in ciues atrox, erga domeſticos fera ſilueſtri truculentior:vnde tot hoſtes timuit, quot filios ſe metuẽtes haberet. Conſiliũ publicum,72. virorũ nobiliſſimorũ,tulit de medio:amicos regis Antigoni II. quinq; & quadraginta iugulauit:adoleſcentes ſtudioſos 40.cũ duob. ſacerdotib. Iuda atq; Matthatia, rogo impoſuit: omnes homines, quocunq; modo ſibi aduerſantes,aut leui de cauſa ſuſpectos,excruciauit: miſcens interdum pœnis amicitias,beneficia iniuriis, ſceleri pœnitentiam. Zachariam patrem Iohannis in ſacrario ab eo ſublatum, Cedrenus ſcribit. Maiore furore

Impiorum principum exempla.

ſæuiit in ſua viſcera, coniugē Mariannem, & ſocrum Alexandram interfecit; filios vero necauit, Ariſtobulū, Alexandrū, Antipatrum, quib. addit quartum Macrobius, intra bimatum peremptū. Ariſtobulo affini, Mariannis fratri, adēmit ſacerdotium & vitam: ſororis maritū, & filiū eius, vt ſcribit Philo, trucidauit. Perſarū magis Regem Meſſiā inquirentib. ſtruxit inſidias: Chriſtum ipſum ad necē inueſtigauit: vrbem Bethlehemā & agrum vicinum, maſculorum cædibus exhauſit, quod tradit Matthæus Euangeliſta. Incidens demum contagione in morbos plurimos, cruciatu longo, & tetro fœtore, vermibus toto corpore erumpentib. conſumitur: cultrum in viſcera acturum, Matthias conſobrinus, & Achiabus miniſter prohibēt. Moritur miſerrimè, cum doloribus remedium nec animo inueniret, nec ſentiret corpore. Florem nobilitatis & ſenatus reliqui, ante mortem conabatur extinguere, vt eſſent q̃ in eius funere exequiis, nulli hominum, ipſius tyrāni iudicio, flendis. Regnauit hoc inter homines monſtrū, annos 37, quod terra tulit annos 70.

[illegible] Recentiores inferam, ſed parce, ob paulo ſupra illatam à Dño Theologi [illegible]ationem; è quorum numero ſunt: Ludou. XI. Valeſius, Franciæ rex, qui obiit anno Chriſti 1483. fuit is ἄμυσος, literiſq; ac literatis adeo infenſus, vt Carolo filio linguæ Latinæ cognitionem interdixerit. Infidus præterea; cui nihil tam familiare fuit, quam ex vſu & commodis ſuis ſine diſcrimine fidem fallere quibuslibet, inprimis vero agnatis principibus, quos ceu potentes nimis & ſe[illegible], numero viribuſq; diminutos aut extirpatos cupiebat.

Richardus III. Dux Glocestriæ fratris Regis Britanniæ teſtamento filiorū [illegible]q; educator datus; è tutore latro, ex educatore parricida factus: duobus fratris filiis iugulatis, & Regina matre cum totidem filiab. tetrum in carcerem conclusa, regium nomen & inſignia vſurpauit. Vir facie truculenta [illegible]; ingenio verſuto, & ad ſimulandum ac diſſimulandū apto: animo elato ac feroci. Itaq; ob tyrannidē ac crudelitatē omnib. exoſus, & ab [illegible] Richemundiæ Comite in bello cæſus; cuius corpus exanime omni [illegible] veſtitu, dorſo equi impoſitū, artub. vtrinq; dependentib. Leceſtriā [illegible], & in cœnobio Franciſcanorū abſq; vllo honore eſt funeratū an. 1485.

Chriſtiernus II. (Dani Chriſtiernū nominant) Daniæ rex, propter tyrannidē & crudelitatē q̃ in omnis generis homines, in Senatū præcipue Holmenſē & [illegible] Suecos exercuerat, mortuis quoq; non parcens; ab ipſis & Lubecenſibus [illegible]. Friderico patruo regno exactus, an. 1522. Atq; is quidē poſt 10. ex[illegible] annos, comparatis in Belgio copiis, in regnū reuerſus fuit, ſi e eius recuperandi; ſed captus cuſtodiæq; mancipatus eſt Callinburgi: vbi tādem in diuturnis [illegible] annor. vinculis expirauit, an. 1559.

[illegible] Vere M. Tullius de ll. *Pernicioſe in q̃ merentur de Rep. vitioſi principes, quod non ſolum vitia concipiunt ipſi ſed ea infundunt in ciuitatem: neq; ſolum obſunt, quod il'i ipſi corrumpuntur, ſed etiam quod corrumpunt: pluſque exēplo quā peccato nocent.* Quod quū [illegible] quib. mica ſaltē cerebelli ineſt, norint, ipſoq; naturæ atq; indolis ductore

genio vitia deuitare, iiſdemque quantumuis, ſubinde ſuppullulantibus nuncium remittere poſſint, proinde ſuperuacaneum eſt, rem per ſe planam tædioſa hiſtoriarum ſuperinductione coaceruare, præſertim quum in peculiaribus infra ſtatuendis Aphoriſmis commodum etiam poſſint inuenire locum. Cumque hactenus Principem, à prima pueritia, adeoque à lacte materno inſtruxerimus, quin etiam pro ampliori informatione, laudatiſſimorum quorundam virorum Principum exempla, veluti contemplationis iucundioris ſpecula, atque è diuerſo etiam monſtroſorum quorundam Principum identidem malefacta promptioris deuitationis ergo, ante intuentium oculos ſtatuerimus; Reſtat nunc, vt de ipſa Principis electione aliquantulum diſſeramus. Quo electo, quid porro ſit eius officii, mentem, & linguam, ſecundum Deum, ducturientibus Aphoriſmis, inquiſituri.

Princeps ſucceſſione an electione ſtatuendus.

EQ. Memini ego, controuerti apud multos eximiæ eruditionis viros, quum omnis poteſtas à Deo ſit, vtrum ſit melius, ſucceſſionis iure hæreditario, an vero electione eſſe, atque habere principem, hoc eſt, an iure quodam gentilitatis in liberos vel agnatos, principatus honos deriuandus; an vero iure ſanguinis neglecto, ſuffragiis populi, vel eorum, ad quos ea res ſpectat, Principis electio ſit deferenda? Ac ſane multi exiſtimant, principatum non ſanguini deferendum; nam & antiquitus, inquiunt, imperium non niſi ad homines iuſtiſſimos & ſapientiſſimos deferebatur. Vnde præclare Ariſt. 5. Polit. cap. 10. *Reges* inquit, *eliguntur* ἐκ τῶν ἐπιεικῶν, ex viris bonis, propter ὑπεροχὴν, *excellentiam virtutis, aut rerum ex virtute geſtarum.*

PH. Audio te allegare morem antiquorum in eligendis principibus. Quid ſi vero tibi diuerſum oſtenderim? Annon enim Perſarum olim reges iure hæreditario imperarunt? quod Strabo ſuper alios, *li.* 15. teſtatur, & refert Iſocrates *orat. 3. ad Nicocl.* eorum Monarchiam non aliam ob cauſam ad tantam proceſſiſſe potentiam, quam quod Regibus non electione, ſed hæreditaria ſucceſſione ad imperium aſſumptis regerentur. Et narrat Thucydides (referente Petro Gregorio 7. *de rep. c. 4.*) temporib. heroicis, antequam ambitio ad mutandam Remp. Græcos impuliſſet, eoſdem ſexcentis ante annis rectos fuiſſe Regibus per ſucceſſionem legitimam vocatis, vt Athenienſes, Spartanos, Sicionitas, Corinthios, Thebanos, Epirotas, Macedonas. Contendit quoq; Piſiſtratus cum occupaſſet Tyrannidem Athenienſium, regnum ſibi debitum, & nihil alienum ſibi vſurpaſſe. *Quippe*, inquit, *genus à Cecrope duco: Id enim meo iure vendico, quod Athenienſes olim iureiurando firmaſſent, Codro illiuſq; genti præbituros regnum, quod poſtmodum abſtulerunt.* Ægyptii quoq; à tempore primi Regis, vſq; ad Sethonem vltimum Regem & Sacerdotem commemorabant trecentos quadraginta quinq; per ſucceſſionem continuatam ex genere. Hinc (quod eſt memorabile,) vbi accepit Polydecten fratrem vxorem grauidam reliquiſſe, ſtatim Regis quod præpropere aſſumpſerat nomen, depoſuit, interim πρόδικοι, hoc

[illegible] ſe eſſ. profeſſus. Sed & natum deinde poſthumum pri-[illegible] Lacedæmoniis, ac dixiſſe fertur, Βασιλεὺς ἡμῖν γέγονεν ὦ [illegible] *O Lacedæmonij Rex nobis natus eſt*, moxq; infantem Regia in ſella de-[illegible] Quid [illegible] ? nulla fere gens toto in orbe, quæ non receperit, ac præ-[illegible] hanc ſucceſſionem.

[illegible] II. Deus certe ipſe hæreditariam iſtam ſucceſſionem à populo ſuo reci-[illegible] & ſtabiliri. Nemini enim ita contulit Deus regnum, vt perſonæ id ſo-[illegible], [illegible] etiam poſteritati, legitimo poſſeſſionis iure tenendum daret. Nam [illegible] ſcriptura docet, Deum licet vni nominatim tribueret Imperium, [illegible] ſemper id beneficij ad ſobolem quoq; peruenire, quaſi ſatis perſona [illegible] p.ehenſam, quamuis donationem nõ raro ob donatarij commiſ-[illegible] Ecce, Deus per Nathan Prophetam Dauidem ſic alloquutus [illegible] *te de paſcuu ſequentem greges, vt eſſes Dux ſuper populum meum Iſrael: & [illegible] vbicumque ambulaſti, & interfeci vniuerſos inimicos tuos à facie [illegible] q; dormieris, cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredie-[illegible] vtero tuo, & firmabo Regnum eius, & ſtabiliam thronum regni eius vſque in ſem-[illegible].* Quam pr[illegible]m[illegible] ſſionem D[illegible]um ad Salomonem Dauidis filium repe-[illegible] legimus, vt h[illegible]betur 3. *Reg* 9. & 1. *Paral.* 22. Deinde legimus dia-[illegible] pueris, atque adeo infantibus, tradi ſolitum. *Choas* [illegible] annorum erat cum regnare cœpit: *Manaſſes* vero duo-d[illegible], *Iſias* octo[illegible] anno vncti ſunt; quos populos, ſi libera atq; ſolu-[illegible] Reg[illegible] gendi f[illegible]ſſet, nunquam poſthabitis adultis Reges ſibi [illegible].

[illegible] itaq; C[illegible]. Tacitus lib. 1. Hiſtor. *Minore*, inquit, *diſcrimine ſumi-[illegible] quæritur.* Nimirum, quia multi, nec boni ipſi, nec bono pu-bli[illegible] tantum potentiæ, (*omnes enim habere in alios imperium cupiunt*) ad [illegible] n[illegible]enduntur, idq; non ſine magno Reip. detrimento. *Maxime* [illegible] *pleriq;*, inquit Cic. 1. de offic.) *vt eos Iuſtitiæ capiat obliuio, cum in impe-[illegible] um, gloriæve cupiditatem inciderint.* Quid quod Anarchia inſidiis, [illegible] q; magis opportuna? quando defuncto Principe plebem, fere videa-[illegible] noui cupidam, nec magis publicam rem in tuto, quam nauis ſuo [illegible] nauarcho. Siquidem *magnis*, aut nouis *conatibus, oportuni ſunt tranſitus* [illegible]

[illegible] Ad euitandam certe & circumſcribendam innatam mortalibus am-bitionem conducit hæreditaria hæc ſucceſſio. Quis enim neſcius eſt, vel ab ipſis [illegible]nabulis ingenitam eſſe hominibus dominandi cupidinem? Teſtis [illegible] apud Senecam: *Pro regno velim Patriam, penates, coniugem flammis da-re* [illegible] *pretio quolibet conſtant bene.* Vnde fit vt viuente etiam Principe ſæpe [illegible] eſſione conſulatur. Inſtruuntur illi inſidiæ, vt occupandi detur lo-cus; [illegible] es, coniurationes oriuntur, calumniæ texuntur, aliæque occaſio-

nes quærũtur deſtitutionis eius. Quid autem mali adferãt factiones pro gubernaculo Reipub. ambiendo, teſtantur abunde miſertima ciuilia Romanorum bella, Marij, Syllæ, Lepidi, Cæſaris, & Pompeij, Antonij, & Auguſti. Hinc factiones, ærarij expilationes, ortæ diuiſiones, Reip. odia, inimicitiæ inter regnicolas, ciues, & prouinciales. quæ quidem omnia quieſcunt, quando eſt certus ſucceſſor ex genere: inquiente Pet. Greg. *de rep. 7. cap.* 4.

P II. Addo his, per deductionem ab abſurdo: Si omnino Principum filij iure ſucceſſionis hæreditario priuari debent: tum princeps vacante Principis ſede, aſſumendus eſt aut ex plebe, aut ex nobilitate, ſpectata tamen vitæ cuiuſque probitate: Si ex plebe, nobilitas id ægre ferens, multarum ſeditionũ cauſa erit, quod ſe negligi videat, vulgoq; poſtponi. Si vero ex nobilitate, idem & plebs faciet, quapropter & diſſidia multa, & contentiones orientur, præſertim ſi ex nobilitate quis, vt ſæpe fit, aliquanto ambitioſior populi gratiã colligat, vt regno facilius potiatur: veluti Cæſar, ac L. Sylla: cumq; nec tanta ſit inter conditionis vtriuſque homines concordia, vt non interdum alteri ſeſe alteris coniungant, ſicq; ipſorum potentia creſcat, & opes. Quod ſi etiam nulla conditionis, aut ordinis ratione habita, ſola virtutis cauſa, eligerentur: fieret tandem, vt filij, cognatiq; Regum plebeij eſſent, aut quiuis promiſcue ex Regali eſſet familia: ſicque nullus nobilitati, præſtantiæ, honorive locus relinqueretur: id quod rationi valde repugnat: cum in republica & ordines ciuium, & gradus dignitatum eſſe debeant, vt ſunt etiam virtutum, meritorumq; omnium: fieret etiam, vt is, qui fuiſſet Rex ſemel, priuatæ vitæ pertæſus, regnandiq; cupiditate incenſus vel ſtudia ſibi multorum deuinciret, vt diutius regno potiretur, vel turbas excitaret permultas, vt vi, rationeve alia potentiam conſtabiliret ſuam: id quod Cæſaris Dictatura, Dionyſij tyranni, Tarquiniiq; Superbi regna indicant: quorum quiſque, ne ex eo dignitatis gradu, in quo fuiſſet, caderet, neve quod eſſet deturbatus, priuatim viueret ſemper, multarum ſeditionum, bellorumq; cauſas præbuit. Multi porro (vt eſt hominibus callidis familiare hoc vitium) ſimulatione quadam virtutis, & ſpecie adumbrata regnum ambirent, eoq; adepto, tyrannidem exercerent: vt fertur de Nerone, Caligula, deq; aliis non paucis, qui regni ſui initio boni videri voluere: poſt a tamen potentia confirmata, occultam ambitionem, animiq; morbum indicauerunt. Iam ſi eligendi Principes ſint, vel ſortito id fieri deberet, vel ciuium ſuffragiis. Si ſortito, quid ineptius, quam fortunæ vniuerſam reipublicæ ſalutem, adminiſtrationemq; committere: ſi ſuffragiis, quæ tanta eſſe cautio religioq; poteſt, vt non ambitioni, gratiæ, affectui, ſtudiiſq; pateat locus? accideret demum, vt potentiores, ac popularis gratiæ collectores regno ſemper potirentur, ſicq; idem ad paucos perueniret: quod noxium item eſſe, omnes loquuntur hiſtoriæ; nunquam vero boni honeſtiq; ciues eligerentur. Quinetiam ſi tanta naturæ vis eſt in iis, quæ procreat, vt quo ſit præſtantior cauſa, eo

ſit no-

ſi nobilior effectus: certe parentũ nobilitas, præſtantia, regnũ deniq; ad præcellentiam filiorũ multũ contulerit: cum, vt præclare Plato inquit, rationi ſit congruentius, meliora ex nobiliũ parentũ ſatu ingenia oriri, q̃ ex vulgarium.

Hinc ſequitur, regno eos aptiores eſſe, qui ſint ex parentibus nati Principibus, quam qui ex priuatis: quando vt illi opibus magis abundant, ita filios liberalius, adhibitis optimis præceptoribus, inſtituere poſſunt: tum ipſos à tenera ætate negotiis publicis, atq; priuatis aſſuefaciunt: celſitudinem quoque animo quandam & excellentiam ingenerant, quam ex maieſtate illa regia, pompaq; filij concipiunt, & imitantur: demũ id virtus, meritaq; Principum in rempublicam quaſi ſuo iure poſcunt, vt filij ac nepotes eandem in dignitatem ſuccedant, tum honoris veluti p̃mio, tum quia vero eſt ſimilius, magnis & excellentib. viris, ortos paternã imitari virtutẽ, quam ex vulgaribus procreatos.

VII. Imperium quoque longe eſt ſtabilius, ſi ſucceſſor non in incerto ſit. Eſt enim tunc, qui aliorum ſpes, atque etiam machinationes cohibeat; quoniam, vt inquit Caſſiodorus, non ſentitur amiſſus, cui non ſuccedit extraneus. Et (inquit Syracides cap 30.) *mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus: ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe.* Atq; hinc Wenceslaus ille, Rom. Imperator quantumuis alioqui intractabilis, tamen ſede imperatoria per Electores Imperij motus, moderatius tulit, cum inaudiret, Iodocum Barbatum, Marchionem Brandeburgi & Morauiæ conſanguineum ſuum per ſuffragia aliquot, ſucceſſorem ſibi in Imperio deſignatum eſſe. Cum enim Iodocus mox ab electione, Wenceslaum patruelem viſitatum veniſſet, abduxit eum Rex in penitiorem ædium partem, atq; in hunc modum allocutus eſt: Etſi ſcio non eſſe è dignitate mea, quod Electores Imperij me regno abdicarunt: ſolatio tamen eſt, quod familia noſtra hoc decus non excidit. Ego te libens volenſq; ſucceſſorem mihi datum accipio. Cumq; Iodocus his verbis territus ad Regis genua procubuiſſet, ac ſibi nihil imputandum diceret, quod earum rerum omnium cauſa eſſet: Pone metum inquit. Nam neq; Imperium inuit⁹ depono, neq; ſi maxime illud cupiã, iura ſanguinis violare auſim. Bono itaq; animo eſto, Imperiumque tibi mandatũ ſuſcipe: Mihi mea ſatis eſt Bohemia. Viribus, armis, opibusq; regni mei tu q̃ tuis, vt libet, vtere: lętũq; & donatũ nepotem à ſe dimiſit.

VIII. Eſt hoc exemplum, in monſtroſis præſertim naturis, rarum, ſummopere tamen, rebus ita ſtantibus, commendandum. Cæteroquin enim, qui libidine regnandi excæcati ſunt, neutiquam turpe vel flagitioſum ducunt, id quod ipſorum cupiditatibus impedimento vel eſt, vel eſſe poſſe ſuſpicantur, quauis via ac ratione è medio tollere, quippe apud quos, vt Robertus Gaguinus vere ait, probitatis aut fidei nihil eſt. Omnino ad exemplum quorundam brutorum, quæ rapto viuunt, quippe, quæ in proprios potius ruunt fœtus, quam vt illos venationis ſocios accipiant. Quo ſenſu Plinius ſcribit: *Aues vncos vngues habentes, omnino non congregantur, & ſibi quæq; prædantur.*

Regnandi ſæua ambitio.

Hinc

Hinc non fruſtra barbara illa vox tam ſępe ab hiſtoricis repetitur, nullum Regnum ſine domeſtica cæde aut parricidio eſſe ſolere. Vſque adeo namque regnandi feruntur deſiderio, vt neque amicis neq; generi indulgeant ſuo. Hoc ita eſſe apparet in Antonino Caracalla. Quum enim fratrem Getam in gremio matris interfeciſſet, & quidam ei ſuaſiſſet, vt fratrem interfectum ad mitigandam inuidiam parricidij, diuum appellaret; *ſit*, inquit, *diuus, dum non ſit viuus*. Iam neſcia eſt, vt ille dicit, veræ pietatis & iuris regnandi cupiditas.

In hunc catalogum referri etiam debet Selimus, Baiazetis filius, Imp. Turc. Is namque, patre veneno, opera Iudæi Medici, vt aiunt ſublato, quum libido & cupiditas regnandi naturalem mortem expectare non permitteret, non modo fratres ſuos & eorum liberos omneſq; conſanguineos è medio ſuſtulit, ne æmulos regni relinqueret, ſed etiam quum in expeditione Ægyptiaca eſſet, veritus ne ſibi abſenti, Solymannus filius vnicus imperium adimeret, quemadmodum ipſe Baiazeti patri ſuo illud extorſerat, veſte quadam veneno tincta dono miſſa, filij vitæ pater, vt multi indicarunt, inſidiatus eſt.

Sed & Solymannus, qui eadem diffidentia erga filios laborauit, in hanc claſſem referendus. Cum enim anno milleſimo quingenteſimo ſecundo, Muſtapha filius maior natu (ſicut poſt alios à Bodino refertur) fractis Perſarum opibus ad patrem, accepta fide, ſine comitatu rediiſſet, tanto exercitus clamore tantaque gratulatione exceptus eſt, vt mortalium antea nemo. Pater iſtam gloriam ferre non potuit, ſed filium ſubinde ſtrangulari mandauit in cubiculo interiore, & eodem momento coram exercitu proiici, tum præconem altiſſima voce promulgare iuſſit, vnum in cœlo Deum, in terris vnum Solymannum Imperatorem eſſe oportere. Totus exercitus terrore attonitus obmutuit. Iunior natu biduo poſt veneno ſublatus eſt, quod ingemuiſſet. Tertius metu patris ad Regem Perſarum confugerat, at ſtatim per legatos euocatus eſt, ac ſecuri percuſſus. Reſtabat Selimus, cui pater minas intentauit, niſi ſolus reſtaret. Atq; ita vſitatum eſt in gente Othomannorum, quia apud illos Muſulmanos Reges mos eſt perpetuus, vt ſpes imperij ad omnes, ex tus ad vnum recaſurus ſit. Recte itaque dicit Augerius Busbequius, Cæſareæ Maieſtatis legatus, nihil omnino miſerius Turcicorum Imperatorum filijs eſſe, è quibus, ſi quis patri ſucceſſit, reliquos ineuitabilem mortis neceſſitatem manere: Nam neque, inquit, Turcæ imperij æmulos ferunt, nec per milites prætorianos omnino ferre poſſunt, quin, ſi quis forte fratrum ſit, præter eum qui regnat, ſuperſtes, congiariorum petendorum nullum finem faciunt: ſi recuſantur, ſtatim audis, ſaluus frater ſit, fratrem Deus nobis ſeruet. Quo verbo deſignari illum imperio, non eſt obſcuum, adeo vt fratrum ſanguine manus polluere, & parricidio regnum Turcis Imperatoribus ſit neceſſe.

TH. Ad rem accedemus propius. Ipſa iuris ſuccedendi violatio, & dum voluit minor ex filiis, præripere regnum maiori, ingentes ſępenumero peperit clades.

clades. Et, quoties fere ius primogenituræ inter Principes violatum fuit & primogeniti ab imperio fuerunt repulſi; grauiſſima ſæpe bella & funeſtiſſima parricidia ſecuta fuerunt. Liquet id exemplis filiorum Dauidis, ipſius quinetiam Eſaui & Iacob, & aliorum. Liquet idem ex duobus filiis Alexandri, regis Iudæorum. Eo enim mortuo, vxor eius Alexandra, quæ duos illos ex Alexandro genuerat filios, natu maximum Hircanum, & propter ætatem declarauit Pontificem: & quod propterea ſegnior eſſet, quam vt poteſtate regia moleſtus cuiquam videretur, conſtituit; minorem autem Ariſtobulum priuatum viuere maluit; quod feruentioris eſſet ingenij. Attamen mortua Alexandra, Ariſtobulus regnum ſibi vſurpauit; donec poſt ingentes clades & prælia a Pomponio victus & captus eſt, & regnum Hircano reſtitutum: Sic nimirum Ariſtobulo violatio iuris ſuccedendi male ceſſit.

Primogenituræ iuris violatio periculoſa.

PH. Violationem iuris primogenituræ, niſi præuio expreſſo Dei nutu ac voluntate, ipſis etiam Principibus parentibus nunquam fere proſpere ſucceſſiſſe, hiſtoriæ atteſtantur paſſim obuiæ.

Ptolomæus Phyſico, vxoris oratione perſuaſus, maiori prætulit iuniorem; ſed mortuo patre populus iuniorem expulit, maiori ſceptra reſtituit.

Cumq; Anaxandrides rex Lacedæmoniorum Cleomeni primogenito regnum adimeret, vt regnaret iunior; admodum moleſte tulit populus, quod virtutis ſpecie gentium iura perrumperentur, vt ſcribit Herodotus *lib.* 4.

Ineptus vero cumprimis fuit Alfonſus X. rex Caſtiliæ, qui natu iuniorem propterea deſignauit, Regem, quod ex ſiderum inſpectione regno magis idoneum arbitraretur; At vero primogenitus eius filius illatam ſibi contumeliam ſic vltus eſt, vt fratre interempto, patrem etiam carceribus concluſum dolore concepto necaret.

Conſimili fere exemplo Gabriel Marchionis Saluſſiarum filius fratrem natu maiorem, matre annuente in vincula coniecerat: hic tamen effractis carceribus principatum recuperauit: & exacto fratre matrem iiſdem anguſtiis, quibus fuerat ante concluſus, mancipauit.

Gallia etiam, vt teſtatur Bodinus *lib.6 de republ.cap.5* tota bellis ciuilibus exarſit: propterea quod Ludouicus Pius Carolum filium, vxoris illecebris perſuaſus, Lothario primogenito prætuliſſet.

TH. Narrat Pauſanias tragœdiam, quæ rite huc accommodari poteſt, memorabilem, de Ptolomæo Philometro, quod quidem cognominis per illuſionem nactus eſt: neq; enim Regum quiſquam fuit vnquam, quem maiori mater odio proſecuta fuerit. Hunc enim, maiorem quamuis natu, Regem ſalutari non eſt paſſa, & vt in Cyprum, viuente patre ablegaretur, effecit. Neque his contenta, criminationes etiam in ipſum confinxit acerbiſſimas, quibus etiam Alexandrinorum, vſque adeo concitauit animos, vt non multum abfuerit, quin Ptolomæum impetu facto opprimerent. Quumque ipſe naui

periculo ſe exemiſſet: haud ita multo poſt è Cypro reuerſum Alexandrum, Regem appellarunt. Digna autem facinore pœna Cleopatram conſecuta eſt. Eam enim filius, quem ſuis ipſa conſiliis ad regnum euexerat, peremit; quo ſcelere detecto, quum ciuium metu aufugiſſet Alexander: Ptolomæus in Ægyptum rediit, ac iterum regno potitus eſt.

PH. De Pruſia, rege Bithyniæ ſcribit Iuſtinus: quod cœperit conſilium interficiendi Nicomedis filij, dum conſulere ſtuderet minoribus filiis, quos nouercâ eius ſuſceperat, & Romæ habebat: & re manifeſtata ab his, qui facinus ſuſceperant, accitum in patris regnum veniſſe: ſtatimque Regem appellatum: Pruſiam regno ſpoliatum à filio, priuatumque redditum; etiam à ſeruis derelictum: & cum in latebris degeret, non minore ſcelere, quam filium occidi iuſſerat, à patre interemptum.

Et memorabile eſt, quod narrat Valerius Maximus: Scipione Africano patris & patrui memoriam gladiatorio munere Carthagine noua celebrante; duos regios filios, nuper patre mortuo, in arenam proceſſiſſe, policitoſque, ſe ibi de regno præliaturos, quo ſpectaculum illuſtrius pugna ſua facerent. Eos Scipionem monuiſſe, vt verbis quam ferro dimicare mallent, vter regnare deberet: ac cum maior natu conſilio eius obtemperaret, minorem corporis viribus fretum in amentia perſtitiſſe: initoq; certamine pertinaciorem impietatem fortunæ iudicio morte mulctatam.

Succeſſionũ concertationes diræ.

TH. Quod ſi tantæ animorum exacerbationes inter ipſos Principes fratres ex violatione iurium ſucceſſionis ſubſequuntur; quid futurum exiſtimamus, ſi ab iis, q̃ nulla ipſis neceſſitudine iuncti ſunt, violatio iſtiuſmodi ſucceſſionis iurium attentaretur; quum ne ij quidẽ vtplurimum, qui magna aliqua conſanguinitatis aut affinitatis neceſſitudine nexi ſunt, cõuenire inuicem in ſucceſſionib. queant. Exemplum extat oculare in Ducatu Iuliacenſi, Cleuenſi & Bergenſi; q̃ concertatio quo ſucceſſu finienda ſit, Deus ſolus nouit.

PH. Tranſeo retro ad illuſtre illud exemplum Philippi Mariæ, Ducis Mediolanenſis, cuius non tam mors, quam orbitas, quas perturbationes & confuſiones rerum omnium, quas prædas, quos laniatus Reip. Mediolanenſi attulerit, haud eſt opinor quiſquam qui neſciat. Ecce; populus vt cognouit Ducem ſine liberis obiiſſe, mox in libertatem ſeſe exclamat, duodecim viris electis qui Remp. adminiſtrarent: Interea temporis plures ſuſcitantur, qui Principatum ſibi deberi contendant. *Fridericus III.* Imp. ſe iure potiorem eſſe aſſerit. *Alphonſus* Aragoniæ Rex ex teſtamento hæreditatem petit. *Carolus* Dux Aurelianenſis ex ſanguine Vicecomitum natus, ab inteſtato ſibi deberi contendit. *Franc.* vero *Sfortia* Vicecomes, coniugem ſuam, quæ Philippi filia erat, ſuam & neceſſariam Patri hæredem eſſe ait, & quidem ſe cæteris potiorem. Auditę ſunt legationes imminentium Dominorum in Senatu Mediolan. ſed fruſtra. Dilaniatur itaq; Philippi hæreditas, *Veneti* Placentiam, Cremam, Lau-

dem occupauere, aliaq; minuta oppida: *Ludouicus* Dux Sabaudiæ Valentiam, & Florentiam inuaſit. Aſtenſes ad Ducem Aurelianenſem Carolum defecere, qui ſuſceptis à Rege Franciæ non paruis auxiliaribus copiis, Alexandrinorum agros vexare atq; populari cœperunt. Papienſes inteſtinis agitati diſcordiis, diu ancipites fuere, quibus ſe potiſſimum partibus iungerent. Nouarienſes, Comenſes, Alexandrini, ac Terdonenſes Mediolanenſium Imperium ſubiere, Parmenſes in ſocietatem quodammodo recepti ſunt. Tandem bellis inter hos inteſtinis excitatis, præualuit Franciſcus Sfortia: quibus conſiliis, quaue virtute, qui volet legito apud Illuſtriſſ. Card. Æneam Picolomineum, Comment. lib. 46. de Ducibus Mediolan.

TH. Præſtat itaque, quod ab initio diximus, ſucceſſorem in Principatu, per modum ſucceſſionis hæreditariæ deſignare; ſic namque imperium erit ſtabilius. Id quod fidem quoque facit Titus ille Taciti, *lib. 4. hiſt.* dum ait: *Non legiones, non claſſes perinde firma imperij munimenta, quam numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus imminui, transferri, deſinere: ſuum cuique ſanguinem indiſcretum, ſed maxime Principibus, quorum proſperis & alij fruantur; aduerſa ad iunctiſſimos pertineant.*

EQ. Tandem etiam me loquentem audietis. Veſtram ſententiam de ſucceſſionis iuribus hæreditariis, ſpecioſe equidem comprobaſtis. Atqui noſſe debetis, non deeſſe in contrariam partem argumenta quoq; atque exempla grauiſſima: Primum namq; extra controuerſiam eſt, quod cognita iam virtus atque perſpecta, expectatæ & incertæ omnino debeat præferri, cum ſæpe videamus, in eadem familia, filios & poſteros à parentum, & maiorum præſtantium virorum virtutibus degenerare. Vnus *Veſpaſianus*, apud Romanos, Titum filium virtutis ſuæ imitatorem habuit; mox Domitianus degenerauit. *M. Antoninus* nullam vnquam Reipubl. iniuriam intulit, niſi quod Commodum filium reliquit. *Seuerus* Caracallam fratricidã, & Senatorij ſanguinis oſorem, poſt ſe in Imperio habuit. *Magnus Conſtantinus* filium Arrianum, & Iulianum Apoſtatam reliquit. Deinde, quia defuncto Regi nonnunquam puer aut infans ſuccedit, aut etiam poſthumus relinquitur, vt Lacedæmone Charilaus Lycurgi fratris filius; quorum dum maturitas expectatur, regnum ſolet multis incommodis & ſeditionibus laborare. Ac ſane, quibus in regnum ſucceſſerunt. Sed quibus calamitatibus ac malorum fluctibus per tutorum regnumq; procurantium ambitioſas contentiones, & procerum nouarũ rerum & Imperiorum ſtudium, vicinorumq; regum huiuſmodi occaſionibus abutentium cupiditatem, regna ſæpenumero iactata ſint, longum eſſet recenſere. *Succeſſiones ex electione.*

Recte itaq; feciſſe Alexandrum illum Magnum in hac ſucceſſionis materia minime dubium eſt, is namque tametſi Herculem filium, & fratrem Aridæum, & Roxanem vxorem prægnantem relinqueret, tamen illum Imperij hæredem futurum reſpondiſſe, qui digniſſimus eſſet: nefas eſſe ratus viro fortiſſimo quam fortem & manu ſtrenuum ſuccedere.

Scimus etiam pleroſque Romanos Principes, neglecto proprio ſanguine, exteros ad Imperium aſſumpſiſſe, atque inter cæteros GALBAM Piſonem adoptaſſe, NERVAM Traianum Imperatorem feciſſe, eundemque poſtea Cæſarem in Senatu deſignaſſe. prudenter: *Ingens enim eſt gloria morientis Principis*, inquit ille, *Rempubl magis amare quam filios*. Itaq; optimi illi Romanorum, non coniunctionem ſanguinis, cum propinqui non deeſſent, anteponebant publicæ vtilitati: quippe exiſtimabant ad Imperium, virtutem potius cuiuſque, quam generis claritudinem atque adeo propinquitatem, ponderandam. Cuiuſmodi plura exempla lubens ſubnecterem, niſi horum commemoratione tædium vobis viderer prouocare.

Cæterum, cum non dubitem, vos ex omnimoda illa exemplorum de iure ſucceſſionis hæreditario, induction e defatigatos, quandam exoptare, ſiquidem eius poſſitis fieri compotes, reſpirationem; agite, ego interea, eo quod Imperatorum Romanorum electionis aliqua incidit mentio, grauiſſimas illas Electorum Imperij deliberationes, plenas ſummæ prudentiæ atque acutæ grauitatis, in eligendo poſt mortem Maximiliani I. Romanorum Imperatore ac ſucceſſore, iuſto ac decenti ordine ex hiſtoriarum monumentis recenſebo. Continet enim deliberationum iſtarum hiſtoria rationes vtrobiq; atque commonefactiones grauiſſimas. Hiſtoria autem iſta ſic habet.

De electione & coronatione Caroli V.

Cum Maximilianus I. exemptus eſſet rebus humanis, & in magno luctu eſſet Germania: exteri Reges quaſi cuſtode publicæ pacis à ſtatione remoto, in tanta occaſione rei bene gerendæ, non ceſſandum ſibi eſſe ducebant. Alibi Selymus Turcarum Imperator, pacato regno in Syria & Ægypto: magna felicitate adiecit animum ad Pannonias occupandas: eamq; in rem omni cura & ſtudio incumbebat. Alibi Gallus Mediolanum, nemine iam aduerſante tenens, & elatus clariſſima victoria, quum triennio ante ingentes copias Heluetiorum profligaſſet: habere ſe occaſionem optatam arbitrabatur, decus ac nomen Imperij ad Gallos transferendi: & recuperandi regni Neapolitani, quod aditum in Italiam & eam partem teneret, quæ quaſi domicilium fuiſſet Imperatorum. Itaque repente nouas res moliri cœpit: conſcribit exercitus, fœdera cum Burgundis diſſoluit, facit noua cum iis, quorum ſibi profuturam amicitiam exiſtimabat. Et inprimis Pontificem Leonem X. ſibi adiungere ſtudet, vt petitionem Imperij adiuuet. Flagitat etiam ſibi titulum Imperatoris Conſtantinopolitani decerni. Nam vt perſuaderet, ex Republica eſſe, vt Imperium ſibi committeretur: pollicetur ſe moturum eſſe Turcicum bellum, ad quod gerendum maxime profutura eſſet coniunctio Italiæ, Galliæ & Germaniæ. Neque hæc Romæ tantum aguntur: inuitantur & Veneti ad ſocietatem conſilij. Mittuntur Legati in Germaniam, petituri Imperium apud Electores. Interea ſollicitantur & ciuitates aliquæ in Germania, vt Gallicis exercitibus receptum præbeant: quæ videbantur arces belli futuræ, ſi armis poſſeſſio Imperij tuenda eſſet.

Tali

Tali tempore maxime conſpici potuit, quantum ad tranquillitatem & ſalutem orbis terrarum conducat Electorum in Germania conſilium. Cum.n. impenderet ingens rerũ mutatio, ſapientia, conſtantia, concordia, & fide Electorum, dignitas Imperii & forma Reip. conſeruata eſt. Statim enim Archiepiſcopus Moguntinus, Albertus Marchio Brandeburg. Cardinalis in titulo diui Chryſogoni, intellecta morte Maximiliani, cum ipſius munus ſit conuocare Electores: ſignificat eis interitum Imperatoris, & Francofurdiam eos ad deliberationem de ſucceſſore, & ad electionem vocat.

Quos, etſi per ſeſe mouebat officii ratio, vt electionem maturare ſtuderẽt: tamen cum in tantis periculis, quæ videbant impendere, magis etiam properandum eſſe intelligerent: ad dictum diem omnes Francofurdiam ad Mœnũ conuenerunt: videlicet Albertus Cardinalis Archiep. Moguntinus: Hermann. Comes de Vida Archiepiſcopus Colonienſis: Richardus Archiep. Treuirenſ. Laſla, Dominus de Sternbergo, Ludouici Regis Boemiæ Legatus: Ludouicus Comes Palatinus, Dux Bauariæ: Fridericus Dux Saxoniæ: Ioachimus I. Marchio Brandeburgenſis.

Velut omen fuit fauſtæ electionis, quod nemo Electorum aberat: Sed cõuenerunt omnes, vt communi conſilio atq; animo rem tantam agerent, quæ ad ſalutem totius orbis terrarum, & ad vniuerſam poſteritatem pertineret. Ac die Iunii 17. Anni 1519. in æde Diui Bartholomæi Francofordiæ, vt auſpicia horum conſiliorum eſſent felicia, ſacrum de Spiritu S. celebratum eſt: in quo ad aram ſtantes Electores ſinguli trabeati inſpectante Eccleſia publice iuſiurandum religioſe dederunt: ſe bona fide ſeruaturos eſſe decreta de electione, quæ in aurea Bulla (ſic enim Imperii conſtitutionem vocant) ſancita ſunt. Et articuli ea de re in aurea Bulla publice lecti ſunt.

Mox ab ara in ſacrarium interius eius templi, vbi veteri more ſolet electio fieri, Principes Electores ingreſſi ſunt: ibi Moguntinus, vt deliberationem auſpicaretur, hanc ad Collegas orationem habuit. Vt in publico ſacro vota fecimus, vt Deus gubernet conſilia noſtra de re omnium maxima, videlicet de eligendo Imperatore: ita nunc poſtquam auſpicato ad hanc difficillimam deliberationem inchoandam, inter ipſas aras congreſſi ſumus: iterum precor Deum Optimum Max. vt mentes noſtras regat, ad retinendam inter nos cõcordiam: & flectat, ad eligendum principem ſalutarem vniuerſo Imperio Romano, ac præcipue vtilem Eccleſiæ Chriſtianæ.

Nec dubito, quin vos omnes magna ſollicitudine & pietate, aſſiduis votis idem à Deo petatis: Nulla enim difficilior deliberatio de vlla re humana incidere poteſt, quam de Imperatore eligendo. Nam cæteri Reges, non ſuſtinẽt hoc ingens onus externa regna propugnandi. Noſter Imperator eligitur, vt ſit Dux publici conſilii inter omnes Reges: vt propugnet Italiam: vt tranquillitatem Eccleſiæ præcipue cuſtodiat.

Itaq; cum tantarũ rerum cura Imperatori cõmiſſa ſit, non vt in cæteris regnis naſcuntur ſucceſſores: ſed grauiſſimo conſilio conſtitutum eſt, vt iudicio atq; autoritate noſtri collegii quæratur ſucceſſor, qui molem tantarum rerum ſuſtinere poſſit.

Equidem agnoſco huic tam difficili deliberationi, nullã humanam ſapientiam parẽ eſſe: ſed me in his curis præcipue hæc conſolatio erigit, ꝙ cum Imperia diuinitus conſtituta ſint, non dubito, & noſtrum collegium à Deo gubernari: qui, ſi nos legibus noſtris obtemperabimus, ſi pietatem, fidem, & diligentiam, quantum proſpici hominum mentib. poteſt, præſtiterimus: aſpiraturus eſt conſiliis noſtris, vt electio ſit fauſta ac felix patriæ, ac vniuerſo nomini Chriſtiano.

Deinde ea quæ in tali ſenatu & ſummo conſilio orbis terrarũ requiri poſſunt, video in vobis eſſe: rerum vſum, ſapientiã, pietatem erga Deũ, fidẽ erga Remp. ſtudium tranquillitatis cõmunis. Cumq; præcipue nobis concordia opus ſit, declaraſtis ea in re aliqua ex parte voluntatem veſtram, quod ſine cõtumacia omnes in tempore conueniſtis. Quamobrem vobis publico nomine gratias ago. Et modo iuſiurandum dediſtis, cum in cæteris articulis obtemperaturos vos eſſe legibus: tum vero in eo, qui ad retinendam communem tranquillitatem præcipue pertinet, vt illi qui plurium ſuffragiis rex creatus & renunciatus fuerit, omnes obediant.

Quare ſatis prouiſum eſt iureiurando, ne qua publica in Imperio diſcordia oriatur. Hic aditus ad cauſam noſtram, bonã mihi ſpem facit, de cæteris, quæ reſtant agenda. Sed tamen vt magis muniatur concordia, duxi initio vos cohortandos eſſe: vt priuſquam in ſuffragium itur, inter nos re diſputata, demus operam, vt omnium ſuffragia conſentiant. Multa in hac natione bella ciuilia, plena crudelitatis, & perniciosa toti orbi terrarum, & antequam conſilium Electorum conſtitutum eſt, & poſtea, propter ſucceſſionem aut ſuffragiorum diſſimilitudinem, in electione exarſerunt.

Ludouico Pio filius Lotharius conatus eſt regnũ eripere. Capto patre poſtea Lotharius conflixit cum fratrib. tã atrociter: vt in eo prælio Francorũ vires adeo afflictę ſint, vt poſtea decus imperii tueri non potuerint. Saxones deinde rerum potiti ſunt, quos exercuerunt aſperrimæ ſeditiones. Aduerſus Henricũ I. Dux Bauariæ Arnoldus bellum mouit: ꝙ tamen moderatione Henrici cito ſedatum eſt. Sequens bellum quod Lotharingus mouit aduerſus Otthonem, vt Francico nomini Imperium reſtitueret, annos durauit ſex: eſtq; Germania fœde igni ac ferro vaſtata, donec ad extremum in acie interfectus Lotharingus pertinaciæ ſuæ pœnas dedit.

Otthonis II. tempore, Galli armis conati ſunt ad ſe transferre imperium. Otthoni tertio eripere conati ſunt imperium, Henricus Bauarus, & quidam Romæ Creſcentius. Hæc certamina vt caueret ad poſteritatem Ottho Tertius, gra-

tium, grauiſſimo conſilio & comprobante Romano Pontifice, collegium Electorum inſtitutum: cuius collegii ſapientia & fide, iam annos quingentos Imperij poſſeſſio in hac natione retinetur. Quod non modo Germanico nomini glorioſum eſt, ſed etiam toti Europæ multis modis ſalutare fuit. Sæpe enim noſtri Imperatores ex Italia barbaros depulerunt, & pernicioſas mutationes magna virtute prohibuerunt: Sed tamen aliquoties contentio de regno grauiſſime afflixit Germaniam atque Italiam.

Aduerſus Henricum Quartum, virum fortem & impigrum, multi principes in Germania atq; Italia conſpirarunt: qui Rodolpho Duci Saxonum, & Sueuorum, tribuerunt nomen Regium. In hoc bello cū eſſent duæ fortiſſimæ nationes coniunctæ, Saxonica & Sueuica: nec poſſet Henricus ſine acerrimis dimicationibus dignitatem ſuam propugnare: ita ab vtriſq; dilacerata eſt patria, nunquam vt poſtea priſtinam maieſtatem recuperauerit imperium noſtrum. Dum enim ciuilibus bellis domi conflictamur, interea Galli bonam Belgici partem & Sequanos inuaſerunt. Denique multis vbique præſidiis atque ornamentis amiſſis, poſtea nec cæteris nationibus opem ferre potuimus [illegible]anica: nec Regibus aliis formidabiles fuimus, vt olim.

Poteſt & inde æſtimari, quam funeſtum & luctuoſum bellum patriæ fuerit, quod in eo non ſolum multi prophani principes interfecti ſunt, Rodolphus Dux Sueuiæ, Ottho Dux Saxoniæ, & Gerardus Lotharij pater, Egbertus Marchio Miſnenſis: ſed etiam trucidati ſunt aliquot Epiſcopi, quos religio aduerſus bellorum iniurias defendere debebat. Sunt enim occiſi Epiſcopi, Magdeburgenſis, & Wormatienſis.

Ad hæc mala acceſſit & perturbatio religionum, & Schiſma. Secutum eſt aliud bellum, ortum ex diſſimilitudine ſuffragiorum in electione, inter Conradum Sueuum, & Lotharium Saxonem: Quod, poſtquā multæ vrbes in Imperio vi captæ ſunt, autoritate diui Bernhardi ſedatum eſt. Exarſit multo crudelius bellum inter Philippum & Otthonem Quartum, propter Electorum diſcordiam. Aliquot præliis victus Ottho fugit ex Germania in Angliā. Poſtea aduerſus Fridericum ſecundum à quibuſdā electus eſt Henricus Landgrauius Thuringiæ, qui in obſidione Vlmæ ex vulnere periit. Secutum eſt interregnum, quod durauit annos ferme octodecim: in quo nonnulli Electores acc[illegible]erunt in Germaniam ad Imperium Richardum, fratrem Regis Britanniæ. Interea cum ſine rege eſſet Reſp. non ſolum defecerunt in Italia ciuitates, ſed etiam in contemtum venit apud omnes Germanica natio.

Aliquanto poſt diſſenſio in electione Ludouici Bauari, & Friderici Auſtriaci, bellum ingens excitauit: quorum alter Bohemos, alter Hungarica auxilia in Germaniam adduxit. Ita vtrinque à Barbaris Germania crudeliter vaſtata eſt. Deinde aduerſus Ludouicum, electus eſt Carolus Lucelburgenſis. Neque hæc electio habuit omnium ſuffragia: & ſtatim nonnulli ex Electoribus expetiuerunt Eduardum Angliæ Regem. Alij deinde Comitem

Suarceburgenſem. Toties inciderunt certamina in hac natione de ſucceſſione, quibus & domi maieſtas imperij grauiter concuſſa eſt, & interea foris neglecta eſt Reſpublica. Dum enim occupati ſumus ciuilibus bellis, aut fracti domeſticis cladibus, non potuimus reprimere Turcas: quorum potentia nemine obſiſtente, quantum creuerit, videtis.

Tot igitur exemplis triſtiſſimis moniti, pertinaciſſime tueri cõcordiam debemus: præſertim hoc tempore, cum Turcæ nobis bellum denunciant: comminantur ſe non modo imperium, ſed libertatem & religionem erepturos eſſe. Etſi autem iureiurando veſtro proſpectum eſt, ne qua ſeditio oriatur, etiamſi ſuffragia non conſentirent: tamen vos ipſi intelligitis, plurimum referre, vt prorſus conſentiant ſuffragia. Nam qualibet leuis diſſenſio, tamen multas in rebuſp. deliberationes impedit: & ſæpe horribiles motus parit. Nec deſunt, qui captant omnes occaſiones diſtrahendæ Germaniæ in diuerſas partes. Multum autem ad illos deterrendos profuturus eſt conſenſus noſter. Plurimum etiam afferet momenti, ad voluntates principum ac populi Germaniæ ad noſtram ſententiam adiungendas.

Cogitate omnium Regum ac Principum oculos in nos eſſe coniectos: qui non modo de eo, quiſquis electus fuerit: ſed de nobis etiam iudicium facient: an grauitatem tantam præſtiterimus, quãta in hoc ſummo conſilio orbis terrarum requiritur: an ſaluti orbis terrarum conſulere voluerimus, aut priuatis cupiditatibus morem geſſerimus. Et nos quidem non modo hominum iudicia, ſed multo magis Deum teſtem atq; arbitrum harum noſtrarum cogitationum vereri decet, qui cum imperia conſtituerit ad defenſionem pacis, iuris, & religionum, nequaquam vult ea diſcordiis non neceſſariis labefactari, aut diſſipari.

Nec dubium eſt cultum Deo gratiſſimũ eſſe, ſtudium concordiæ publicæ: præſertim quæ ad imperiorũ conſeruationem pertinet. Quam opinionẽ, etſi omnib. hominib. oportuit infixã eſſe: tñ viros principes ita amplecti decet, vt in publicis conſiliis nunquam ab ea deflectant: vt omnes deliberationes atq; actiones referant ad communem concordiam retinẽdam. Ego quidem mori malim, quam autor eſſe publicæ inter Electores diſcordię. Quare ſententiam meam re diſputata libenter cum veſtra coniungam, vt conſentientibus ſuffragiis, id quod optimum erit, Deo adiuuante, ſtatuamus.

Velim igitur prius nos de vniuerſa repub. colloqui, quã in ſuffragia eatur. Eſt enim diſputandum etiam quarum rerum curam Imperatorem maxime ſuſcipere velimus: quas Imperii partes ſanari initio neceſſe ſit: quomodo conſtituenda iudicia in imperio, & pax munienda ſit. Et ſunt alia multa, de quib. expedit noſtras opiniones conferre. Locus impoſuit mihi neceſſitatem dicendi, & inchoandæ huius deliberationis. Cæterum meum iudicium non antefero: voſq; pro excellenti ſapientia & grauitate veſtra ſcio venire huc paratos & meditatos.

Quare

Quare ſententias veſtras audire maxime cupio: voſq; rogo, vt orationem meam profectam ab animo & amante Reipublicæ, & de vobis amanter & honorifice ſentiente: boni conſulatis. Etſi autem fortaſſe non neceſſaria fuit hæc cohortatio: Noui enim volũtates veſtras, ac ſæpe comperi vos concordiæ publicæ cupidiſſimos eſſe, & multa nos fœdera coniungunt, cognatio, ſocietas religionis, & huius noſtri ampliſſimi Collegii: tamen huic tempori videbatur apta hæc oratio. Nunc enim toti orbi terrarum maxime opus eſt noſtro conſenſu.

Hæc cum dixiſſet Moguntinus, congreſſi reliqui Electores, breuiter colloquuntur: & cum adhortationem de retinenda cõcordia in tanto publico periculo gratiſſimam ſibi fuiſſe oſtendunt: Tũ vero ſapientiam Moguntini laudãt, quod & dux publici conſenſus eſſet, & monſtraret viam, qua diſſenſio caueretur: ſeque omnes profitẽtur aſſentiri dictæ à Moguntino ſententiæ, & ſummo ſtudio daturos operam, ne ſuffragia diſcrepẽt. Hæc iubent communi nomine omnium dici à Ioachimo Primo, Marchione, cui libenter has dicendi partes tribuebant cæteri Principes, propter excellentem eloquentiam. Erat n. tum quidem ea virtus & grauitas principum, vt ſine inuidia ſingulis concederentur ſuæ laudes: nec parum ad communem ſalutem tum quidem profuit, ꝙ adhuc priuatim magna inter ſe beneuolentia deuincti erant, quam & Reip. cauſa diligenter tuebantur. Et quia veteri Germanorum more ſentiebant, bona fide amicitias colendas eſſe: Et erat ea magnitudo animi non ſolum, vt priuatas ſimultates nullas afferendas eſſe ad publica conſilia ducerent: ſed ẽt vt nullas admitterent in animos aduerſus cognatos, præſertim in Reipublicæ coniunctione. Sed ab hac virtute quantũ degenerauerit ſequens ætas, non libet hoc loco commemorare, Videmus enim in multis magnis rebuſpublicis conſilia priuatis odiis impediri. Sed redeo ad Hiſtoriam.

Cum Ioachimus Marchio, Moguntini frater, dixiſſet communi omnium nomine, aſſentiri omnes dictæ ſententiæ, vt prorogato die ſuffragationis, poſtridie ad deliberationem conueniant: interea venerant Moguntiam legati Caroli Archiducis Auſtriæ & Burgundiæ, & Regis Hiſpaniæ: Matthæus Epiſcopus Curcenſis Cardinalis: Fridericus Comes Palatinus Dux Bauariæ: Caſimirus Marchio Brandeburgenſis: Henricus Comes Naſſaenſis: Et his adiuncti conſiliarii aliquot. Hi nomine regis Caroli modeſte petebant, vt eius in electione ratio haberetur: quoniam & indole ad virtutem egregia eſſet, & religionem ac iuſtitiam ſummo ſtudio coleret. Natura vero à crudelitate & ab obſcœnis libidinibus abhorreret: & iam ſpecimen dediſſet induſtriæ, fortitudinis, & felicitatis ſuæ in occupandis Hiſpaniæ regnis. Cumque de eius ingenio ſpes eſſet optima: pollicebantur potentiam, qua cæteris principibus antecelleret, futuram eſſe præſidio Germaniæ, & vniuerſo nomini Chriſtiano. Admonebant etiam Electores à Maximiliano Imperatore nepotẽ ipſis commenda-

 menda-

mendatum eſſe: cuius memoria ipſis, propter excellentē eius virtutem & ſapientiam, gratiſſima eſſet. Tanta autem in Maximiliano grauitas fuit, tantus amor patriæ, & communis ſalutis: vt niſi probaſſet ingenium nepotis, & iudicaſſet profuturam orbi terrarum electionem ipſius, non fuerit eum cōmendaturus Electoribus. Hæc cum legati Auſtriaci Electorib. ſignificaſſent, poſtea Moguntiæ cum ſumma modeſtia euentum electionis expectabant: nulla prǫſidia comparabant, ne quid contra Electorum libertatem in interregno moliri viderentur.

Erant & Confluentiæ Gallici Legati, qui priuatim ingentib. promiſſis, animos non Electorum tantum: ſed etiam aliorum principum, & ciuitatum conciliare Regi Franciſco conabantur: diſputabantq;, nihil contra leges facturos Electores, ſi Francorum Regem deſignarent Imperatorem: quod Francorum Reges à Germanica ſtirpe orti ſunt. Addebant, olim tantam fuiſſe cōiunctionem vtriuſq; gentis Gallicæ & Germanicæ, non vt diſtractæ in duo regna fuerint: ſed velut vnum regnum ſub iiſdem ſignis, ſub eodem rege Francorū, ſocia arma geſſerint: domi iiſdem legibus, eodem iure, gubernatæ ſint: eamq; coniunctionem primum glorioſam fuiſſe Germanico nomini. Deinde etiam ſalutarem vniuerſæ Europæ ac præcipue Eccleſiæ. Nam Imperii decus initio partum vtriuſque nationis virtute, poſtea Germanos, quaſi vſucapione retentum poſſediſſe.

Quantum vero profuerit coniunctio Galliæ & Germaniæ initio, inde æſtimari poſſe, quod cum Italiam alibi Saraceni popularentur, alibi vero Longobardi non contenti finibus ſuis, Romam ipſam arcem & caput Chriſtiani nominis in Europa, in barbaricam ſeruitutem redigere conarentur: diu quaſſatæ Italiæ hæc vna res, videlicet coniunctio Galliæ & Germaniæ, optatam pacem attulerit: quæ durauit annos fere centum, quoad familia Pipini & Caroli Imperium tenuit. Defenſas eſſe, aut pacatas à nobis communiter, & alias Regiones in Europa: Saracenos ex Hiſpania effuſos in Galliam, fuiſſe repreſſos: liberatam Germaniam terrore Hunnorum. Sed ſi vnquam, nunc maxime optandam eſſe coniunctionem Galliæ & Germaniæ, ad reprimendam barbariem Turcicam. Tenere autem Regem Franciſcum etiam bonam Italiæ partem: & habere ſtudia reliquorum Italorum. Semper Gallicos Reges Romanam ſedem ſingulari pietate veneratos eſſe. Quare & erga Regem Franciſcum & Gallicum nomen, optimam eſſe hoc tempore Romani Pontificis voluntatem: nec vero aliam vllam oſtēdi poſſe expeditam rationem belli aduerſus Turcicam nationem gerēdi: quā ſi communib. opibus Italiæ, Galliæ & Germaniæ res ſuſcipiatur. Has regiones propter oportunitatē locorū, ꝓpter copias & exercitus, etiam antea viſas eſſe inprimis idoneas, ad hoc bellū gerendū. Nam & Sigiſmundi Imperatoris tempore, exercitū contractum fuiſſe ex Italis, Gallis, & Germanis. Ad hæc ꝙ claſſem ita inſtructā habeat Gallia, vt ſi Veneta

claſſis

clasſis adiuncta fuerit:non dubium ſit,mari toto, quę velint littora, quas oras, in ubi portꝰ, tuto petere & oppugnare poſſent. Porro ſi tanto bello dux quęrendus eſſet, Rempub.ip'am flagitaturam eſſe Regē Franciſcum: Quia nō ſolū autoritate aliquos principes anteiret, ſed ēt vſu & peritia rei militaris. Nec deeſſe eius virtuti felicitatē: Quantas n. res geſſiſſet, dum recuperaret Inſubriam, omnib. notum eſſe: quanta felicitate maximas hoſtium copias pfligaſſet: quoties toto triennio dimicaſſet acie. In his rebus cū felicitas eius conſpici potuerit: rū vero virtus, magnitudo conſilii atq; animi, laborū tolerantia, diligentia in omnib. rebus prouidendis, q̄ ad Imperatoris curam pertinent, tanta fuerit, vt peritiſſimorum conf. ſſione nemo ei ducum hoc tempore anteferēdus ſit.

Etenim quod hoc bellum non tantum auſpiciis ipſius, ſed etiam conſiliis & ductu geſtum fuerit: pſe loca caſtris cepetit, intentus fuerit in occaſiones pugnandi, prouiderit, vt nō hoſtis arbitrio, ſed ſuo dimicaret: rationē inierit, quarū arcium oppugnatio tentanda eſſet: vbi hoſtis elici poſſet. Quia vero in Imperatorib. non minus felicitas, quā fortitudo ſpectāda ſit: hactenus Deum fuiſſe inceptis Regis Franciſci: & in ſpē omnes adduci, propter cæteras eius virtutes hanc felicitatem diuturnam fore.

At nihil eſſe, q Germanici Principes, accerſito Rege Galliæ metuant veteri ſuæ libertati: cū & Rex ſua voluntate, leges & inſtituta maiorū libēter obſeruet: Et Electorib. permiſſurus ſit, vt conditiones ferant, quas cum in accipiendo Imperio ſeruare velint. Quia Rex nō aliam ob cauſā petat Imperium, niſi q toti nomini Chriſtiano, hanc Galliæ Germaniæq; coniunctionē maxime profuturam eſſe iudicet. Quæ cōiunctio non eſſet diuturna & ſtabilis futura, ſi alterutri nationi libertas eriperetur. Eamq; ob rē promittebatur, Regē non collocaturum eſſe Gallica præſidia in Germania: ſed Germanicos exercitus ſuo ſtipendio conducturum eſſe, quibus de conſilio Principum, Duces Germanici, quorum virtus & fides probata eſſet, præficerentur.

Oſtendebatur etiam quas commoditates allatura paulatim eſſet Principibus hæc nationum coniunctio, cum Rex etiam Gallicis ditionibus donaturus eſſet Germaniæ principes: Sicut olim ſub Carolo Magno, alii qui principes tenuiſſent amplos principatus, in vtroque regno.

Hæc fere ſumma fuit Gallicæ orationis: cui erat adiecta adhortatio, vt Electores nō admitterēt hāc occaſionē coniungēdæ Germaniæ cū Gallia: q ea res Germanis eſſet futura glorioſa q hac viriū acceſſione facta multo eſſēt futuri ad res maximas gerēdas inſtructiores: Et q ad defenſionē Europæ, & ad Chriſtiani orbis trāquillitatē nihil hac cōiunctione poſſet vtiliꝰ cogitari ac reperiri.

Recitatis Legatorum literis, breuiter reſponderunt Electores: gratam ſibi eſſe beneuolentiam Regum, erga nomen Germanicum: ſed de electione ſe, Deo adiuuante, optima fide facturos eſſe id, quod poſtularent leges, & inſtituta maiorum, & religio iuriſiurandi quod dediſſent.

Miſerat autem Gallus paulo ante Legatos in Heluetiam, petieratq; indici

 con-

conuentum: quod pro veteri amicitia, quæ Heluetiis fuit cum Gallico regno, quædam ad vtilitatem Europæ pertinentia, ad ipſos referre cuperet.

Indicto conuentu, expoſuerant Legati, Regem Franciſcum re deliberata cum ſummis principibus Chriſtianis: adhortatione etiam quorundam, quorum præcipua ſit autoritas, & voluntas erga Rempublicam Chriſtianam optima: conſtituiſſe, petere ab Electorib. vt deſignetur Romanus Imperator. Commemorant, nihil vi, nihil per ſeditionem facturum eſſe contra Germanorum libertatem: ſed Electorum ſuffragiis, & autoritati pontificiæ rem permiſſurum eſſe. Sed ad hoc conſilium, initio adiungendos duxiſſe Heluetios, vt ſi Electorum ſuffragiis fuerit electus, ipſi non aduerſentur: ſed potius ſint in partibus, & hanc electionem vna defendant. Quod vt faciant, non modo vetus cum Gallis amicitia, mutuis vtriuſq; gentis beneficiis confirmata, eos hortetur: ſed etiam ſalus totius Chriſtiani orbis. Quia hæc petitio præcipue hanc ob cauſam inſtituta ſit, quod ad pacem in Europa conſtituendam, & ad depellẽdos Turcas, nihil cogitari accommodatius poſſit, quam coniunctio Italiæ, Galliæ & Germaniæ, q̃ ſi procederet, bellũ terra mariq; aduerſus Turcas Rex moturus eſſet. Eſt autem Heluetiæ ſitus opportunus, primũ ad Italiæ tranquillitatẽ defendendã: deinde ad expeditiones ad vicina Italiæ loca ſuſcipiendas.

Itaq; ferebant, Regem adiuncturum eſſe Gallico equitatui, Heluetticum peditem: idq; robur ac neruos Chriſtiani exercitus fore. Non enim dubitabat Rex libenter venturos in ſocietatem periculi generoſos Heluetiçorum ſpiritus: quia nulla ætate iuſtius, aut magis neceſſarium bellum vnquam geſtum ſit. Depellendus eſt à noſtris ceruicibus hoſtis, qui non de gloria Imperii, vt veteres Monarchæ, bella gerit: ſed vt religionem Chriſtianam deleat: vt vniuerſam diſciplinam ciuilem, vt iura matrimoniorum tollat: vt ad ſtupra noſtras coniuges ac liberos rapiat, liberandæ ſunt hac miſerrima ſeruitute gentes vicinæ, quæ nobiſcũ religione, & aliis multis fœderib. antea coniunctæ fuerunt. Hæ ſunt cauſæ graues & iuſtæ viris fortib. arma capiendi. Quare non dubitare ſe aiebãt, quin Heluetii huius militiæ decus maxime expeterent. Cum a. electio illa his tãtis rebus gerẽdis opportunitatẽ allatura eſſet, debere Heluetios quoq; ſuis ſtudiis, ac ſignificatione volũtatis, eam adiuuare. Poſtremo pollicebantur, Regẽ, ſi eligeretur, gentis Helueticæ libertatẽ nulla in re labefacturũ eſſe, ſed potius cõfirmaturũ, & multa additurũ eſſe cõmoda, atq; ornamẽta, ſi Helueticorũ virtus & fortitudo nõ eſſet cõmuni ſaluti nominis Chriſtiani defutura.

Hæc cum Gallici Legati commemoraſſent: quanquam priuatim multos ingenti pecunia & nouis largitionib. obligatos, tenebant: tamen honeſti viri delecti ex ciuitatibus, modeſte reſponderunt: ſe non impedituros libertatem principum Electorum, nec ſignificatione aliqua voluntatis ſuæ, aut terrore vllo, præbituros occaſionem turbandæ tranquillitatis Germaniæ, quam agnoſcerent patriam. Deinde cum nominatim Heluetico fœdere exceperint

Roma-

Romanam Eccleſiam,& Romanum Imperium:profitebantur ſe nihil contra Romani Imperii Maieſtatem facturos eſſe. Pertinet autem ad Maieſtatem, libertas principum Electorum. Ita Gallis dimiſſis, ſcribunt Heluetii literas ad ſingulos Electores: in quibus commemorant, ſe ſcire quam vehementer ambiat Gallus Imperium, & quod multorum animos ea de re ſollicitet. Narrant etiam quæ apud ipſos petiuerit,quidque ipſi reſponderint.Deinde exponunt,ſe defugere omnia conſilia, quæ videantur eſſe contra Germaniæ tranquillitatem:Et negant ſe vlla in re libertatem principum Electorum impedituros eſſe.

Adiciunt dehortationem,ne ad Gallos trāferatur Romani Imperii decus: neve moueantur principes opib.aut virib.Gallicis:quia adhuc in Germanica natione tantū ſit conſilii & virium, vt nihil opus ſit exteros Reges accerſere. Poſtremo hortantur,vt aliquis eligatur ex Germaniæ principibus:& pollicentur,ſua arma non defutura eſſe defendendæ tranquillitati Germaniæ. Scribūt & ad Leonem X.Romanum pontificem,& petunt,ne ſit auctor Electoribus eligendi Regis Franciſci,quod Gallorum dominatio in Germania paritura eſſe ingentia bella,& futura exitioſa vtriq; nationi.Nec impliciti Galli Germanicis bellis,Italiam defenſuri eſſent,aut alias res vtiles nomini Chriſtiano moturi.Ad has literas Romanus pontifex reſpondens, narrat in fœderibus, quæ Romana ſedes habeat cum Regib.Neapolitanis:cautū eſſe,ne quis ſimul Romanum Imperiū teneat.Cum autem ſibi Romanæ ſedis Priuilegia religioſe & ſumma ope tuenda ſint, ea de re certiores factos eſſe Electores, ne quid fieret contra libertatem & commodum Romanæ ſedis.

Quod autem alium quendā principem euehendū eſſe ad faſtigium Romani Imperii magis ſenſerit, adductū ſe non priuata beneuolentia,ſed certo iudicio:quod cognouerit eum excellenti ingenio,induſtria,& magnitudine animi præditum eſſe, & cupere potentiam ſuam ad cōmunem ſalutem conferre. Hanc excuſationem ſcripſit ad Helueticos Leo pontifex,omiſſis Regum nominibus.Etſi autem intellexerant Electores,quæ omnium Regum vbiq; terrarum vel ſtudia eſſent,vel expectatio de hac electione,& quo ſingulorū voluntates inclinatæ eſſent:ipſi tamen ſumma cum grauitate cauebant,ne ad vllam inflectere ſe quiſquam videretur,ante ſuffragationem.

Nemo vllas aluit factiones, nemo parauit ſui ſuffragii defenſores: ſed integris animis cōuenerunt in colloquium Electores, è quibus Moguntinus,vnus omnium grauiſſimū onus ſuſtinebat.Nam cum primus ſententiā dicturus eſſet,laborandum ei fuit,non modo vt ſuffragio ſuo aliquē nominaret: ſed etiā cauſas ſuæ ſuffragationis exponeret,vt reliquos ad ſuam ſententiā adiungeret. Is q; prius cum Friderico Duce Saxoniæ, de vniuerſa Republica Chriſtiana, & omnibus Imperii Germanici partib. colloquitur. Et his congreſſibus totas impertit noctes: ac re diligēter diſputata, huic oſtendit maxime è Republica

ſibi videri, vt Carolus Archidux Auſtriæ eligatur. Idem cum videretur Duci Saxoniæ, iubet eum conſtanter in ſententia manere, vt conſenſu ſuo, dubitantes inuitarent, & repugnantes vincerent.

Cum igitur conſtituto die ad deliberationem Electores in Curiã Francofordiæ (quæ dicitur Romana) conueniſſent: Moguntinus bene paratus, orationem habuit in hanc ſentẽtiam. Non dubito equidem, principem orbi terrarum diuinitus dari: tamen cum noſtra ſuffragatio requiratur, primum oro Deum Optimum Maximum, vt mentes noſtras gubernet: Deinde cẽſeo nobis quoq; diligentiam & fidem præſtandã eſſe, vt quantum à nobis prouideri poteſt, maxime idoneum eligamus, qua in re primum habẽda eſt ratio legum noſtrarum, & iuriſiurandi. Et quoniã hic congreſſus inſtitutus eſt, non vt ſuffragia feramus, ſed vt libere colloquamur, cum de vniuerſa Republica, tum de electione: dicam quid mihi maxime videatur è republica eſſe. Etſi autẽ mirifice angor animo, de euentu electionis: tamẽ hæc res nõnihil leuat animum meum cura, quod antea polliciti eſtis, vos non commiſſuros eſſe, vt ſuffragia diſſentiant. Diſputabo igitur liberius, voſque vt idem faciatis, adhortor.

Deinde collatis opinionibus, ſine priuatis affectibus, vt decet principes, quorum ſapientiæ & virtuti res omnium maxima commendata eſt, vnam ſententiam eligemus, quæ videbitur vtiliſſima vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ. Exiſtimo vos omnes de tribus ſententiis diſputare: an rex Galliæ ſit ad Imperium accerſendus, aut Carolus rex Hiſpaniæ: an vero ſatius ſit, aliquem eligere ex cæteris Germaniæ principibus, qui virtute & potentia aliis antecellere videatur. De his omnibus exponam breuiter meam opinionem.

De Gallo arbitror nos impediri noſtris legibus, & iureiurãdo. Eſt enim diſerte conſtitutũ, ne extero, ſed Germanico principi Imperiũ commendemus, ne hoc tantum decus ad exteras nationes transferatur: & non modo Germania veniat in ſeruitutem, ſed etiam in Italia, aut ſtatu Eccleſiæ, mutatio ſequatur. Nec vero dubium eſt, Regem Gallicum eſſe peregrinum principem: & eo appetere hoc faſtigium, vt ad ſuos transferat: ſicut idẽ maiores ipſius ſæpe armis ad ſe trahere conati ſunt. Nec ſine acerrimis dimicationibus, Carolus Craſſus, & Otthones, poſſeſſionem Imperii in Germania retinuerunt.

Quod autem aliqui referant vetuſtam originem Francorum Regum ad Germanos, hæc leuiora ſunt, quã vt principes, tanta ſapientia & grauitate prędítos, mouere debeant. Conſtitutio poſtulat talẽ eligi, qui vere ſit hæres alicuius ditionis, quæ huic noſtro Imperio paret. Alioqui ſi illæ veteres fabulæ Gallis patrocinantur, perinde poterunt à Turcis Troiam repetere, atque à nobis Imperium: quia perhibent ſe ab Hectoris filio ortos eſſe. Cum igitur conſtet, excludi Gallicũ Regẽ conſtitutione publica, quã iurati in electione ſequimur: nihil opus eſt longa diſputatione. Quanquam etiam ſi natio nihil impediret, diſſuaderem hanc electionem. Primum enim in Germaniam adducen-

ducendus erit Gallis. Quantum ea in re periculi erit, cum exercitus peregrinus deducetur in vrbes Imperii? An ſuperbiam & libidines equitū Gallicorum contumaces ferent? Sed aliud impendet grauius malum. Veniet inimicus Carolo, quod nec cui dubium ſit, iam bellum denunciatum eſt: antiqua fœdera Burgundiorum & Gallorū reſciſſa. Bellum etiā Neapoli inferre decreuit, itaq; cum detrectabunt Imperiū Gallorū Auſtriaci & Belgæ, & habebunt alii aliorū principū ſtudia atq; auxilia: videbitis arſurā ciuili bello vniuerſā Germaniam.

Porro cum alia nobis proſpicienda ſunt: tum hoc natura primum eſt, ne noſtra electio ciuile bellum in Germania accendat. Iam ſi Gallum elegerimus, oportebit nos ſuffragia noſtra tueri. Vbi ſi incidet diſcordia cum Auſtriacis, num arma geremus ad opprimendam domum Auſtriæ? Nec nos vetus neceſſitudo, nec ſanguinis cōiunctio, nec merita & nobilitas domus Auſtriacæ: denique non Maximiliani manes, à tāto ſcelere deterrebūt: Deinde oppreſſis Auſtriacis, an putatis, libertatē cæteris principib. in tuto fore? Vt Mediolanum non reddet vnquā Germanis, ita, vbi poterit, Gallorū potentiā augebit.

Nihil me illa magnifica promiſſa mouent, quæ audiſtis. Non pacta, non leges plus valent, quam iracundia, ſuperbia, ambitio victoris. Scimus Gallū in patria, quam natura amare debebat, quoſdam iam principatus rapuiſſe, breuiq; nihilo rerum videbitis principibus vniuerſam Galliam. Eſt omnino Gallus excelſo animo præditus: ſed nimis cupidus Monarchiæ.

Nos autem niſi Ariſtocratiam principum, in Germania omni conſilio omnibus viribus ac neruis tuebimur: male conſulemus vniuerſæ poſteritati. Minus etiam mouent me illa glorioſa promiſſa de bello Turcis inferendo.

Equidem agnoſco coniunctionem Germaniæ, Italiæ, & Galliæ, magnum ac ſalutare præſidiū Europę eſſe: ſi quis teneret pacatas & obedientes. Sed Gallus nihil gerere aduerſus Turcas, aut volet, aut poterit: niſi prius domitis in Germania Belgis: in Italia vero recuperata Neapoli. Has ad res armare Gallū, hoc eſt, ad crudele bellum in ipſo Imperio excitandum: noſtra autoritas nequaquam debet. Nec eſt quod mihi quiſquam obiiciat vaticinari me de rebus incognitis. Ego vero certa & explorata commemoro. Iam enim, vt dixi, bellū denunciatum eſt: conſcripti exercitus: quos tamen fama noſtræ electionis, ſi alius fuerit electus, facile reprimet.

Quare vt finiam hanc diſputationem primum lege & iuramento impediri nos cenſeo, ne Regem Gallicum Franciſcū ad Imperii faſtigium euehamus: Deinde etiam ſi eligere eum liceret, cēnſeo id non eſſe è repub. ſed futurū exitiale Germaniæ & fortaſſis vniuerſæ Europæ. Quare profiteor me ſuffragio meo nunquam accerſere Gallum ad imperium. Reſtant duæ deliberationis partes, an Carolus ſit eligendus, aut alius quiſpiam Germanicus Princeps.

Hæc deliberatio multo mihi difficilior eſt. Nā de Carolo opinor pleroſque veſtrum propter multas graues cauſas dubitare: quæ etiam meum animum

non

non leuiter mouent. Primum Hiſpania longe diſſita eſt à Germania, quód vt libertati noſtræ tutius videtur, ita ſi Carolum detinebunt Hiſpaniæ, interea ſine præſidio & ſine cuſtode publicę tranquillitatis erit Germania. Et vel Turcici belli cauſa, vel propter domeſticos principum tumultus, neceſſitas publica flagitat, vt velut in ſtatione adſit Imperator. Quid? ſi etiam ſubito de Imperio, aut de religione exarſerit aliqua ſeditio?

Equidem perhorreſco, cogitans quantum tunc habitura ſit periculi hæc natio abſente Imperatore. Fateor huius periculi cogitatione angi animũ meũ. Aliud leuius eſt, ſed tamen nõ contemnendum. Si enim iratus aliquando in Germaniam veniret, & Hiſpanos adduceret, libertas noſtra non eſſet in tuto. Fortaſſis & Hiſpani difficulter nobis reſtituent Imperii decus, poſtquã ſemel in hanc poſſeſſionem venerint: præſertim cum aditum ad Italiam eis patefaciat Et cum ſuo ſanguine recuperabunt Mediolanum, non ſine certamine inde nobis ceſſuri ſunt. Videretur igitur tutius, omiſſis exteris regibus, eligere aliquem, prudentia, iuſtitia, fortitudine, & fide pręſtãtem virum, ex reliquis noſtris principibus, vt ſæpe maiores noſtri fecerunt: qui plerunq; virtutem in electione magis ſpectaſſe, quam potentiam videntur.

Agnoſco id quidẽ, ſed tunc populi Germaniæ minus erant cõtumaces. Facile erat, vt dicitur in prouerbio: imperiũ in bonis. Nunc autẽ quid fieret, ſi electo Imperatore infirmo, nec Belgæ, nec Auſtriaci parerent? Et vt futurum non dubito, ſi bellum inter duos Reges, Gallicum & Hiſpanicum, in Belgico, aut in Italia oriretur: an Imperator, velut ocioſus ſpectator, ſineret duas exteras nationes diripere bonam Imperii partẽ? Quid? quod ipſi principes Germanię, vt nunc ſunt mores, ſpreto ſuo Imperatore, alii ſe cum Auſtriacis, alii ſe cum Gallis coniungent.

Vt igitur lepores dicuntur fruſtra concionari leonibus, ita ſedebit noſter Imperator, velut lepus, edicta cõponens leonibus, videlicet iſtis Regibus: quæ edicta derideant omnes exteræ nationes. Minus periculi fuit, cum regnaret Fridericus Tertius: Et tamen decori nobis fuit tunc Burgundum ferre ſigna per bonam Germaniæ partem: Philippum Mariam impune graſſari in Italia: Alibi etiam circumſederi Imperatorem, in ipſa Auſtria: nec niſi Bohemicis auxiliis liberari.

Poſtremo ab Hungaris pelli Auſtria, & eiici ex ſuis laribus: cum quidem ea ætate haberet cõiunctos principes, meum auum Albertum fortem & ſapientem virum, & Albertũ Saxoniæ Ducem. Quid nunc fieret, cum exteri Reges haberent alii alios principes ſtipendiis obligatos? Et quam multæ cauſæ incidere poſſunt, vel principibus vel ciuitatibus detrectandæ obedientię? Videtur etiam de religione impendere horribiles tumultus. Sunt enim ſemina iam ſparſa de indulgentiis, de poteſtate pontificia, de autoritate Eccleſiaſticarum traditionum: quæ etiamſi adhuc ſanabilia exiſtimãtur, tamen paulo poſt, magnam

gnam mutationem vniuerſæ Eccleſiæ afferent. Nullum enim doctrinę genus maiore applauſu exceptum eſt, quam hoc. Et quotidie plura dogmata moliuntur [illegible] ingenia ferociſſimarum gentium in Germania Saxonicæ & Heluetic æ. Nec poterit ſine Synodo tranquillitas Eccleſiæ reſtitui.

Quæ autem erit infirmi Imperatoris autoritas, vel in petenda Synodo, vel in defendenda: præſertim ſi cæteri Reges aduerſabuntur. Nihil iam de Turcico bello dicā, etſi noſtrum eſt, non modo de defendendis finib. noſtris, ſed etiam de liberanda Græcia cogitare. Quā ad rē opus eſt multarum nationū copiis & viribus: quas contrahere Imperator, ſi parū habeat autoritatis, non poterit. Hæc atq; alia multa, meū animū adducunt, vt in hac electione potētiæ rationem ducendam eſſe iudicem: niſi Imperatorem velimus habere, qui titulum & vmbram Imperii, ſine autoritate, ſine viribus gerat,

Itaque antefero Carolum Archiducem Auſtriæ cæteris Germaniæ principibus & incommoda, quę de illius electione colligi poſſunt, leuiora iudico omnibus, quæ alterius cuiſquam electionem ſecutura eſſent. Primum origine eſt vere Germanica: nec dici poteſt, nos re transferre Imperium ad exteros, titulotenus principem habere Germanicum. Poſſidet enim in Germania ditiones plurimas, quæ parēt noſtro Imperio: & quarū aliquæ antea pepererunt Imperatores. Nec credibile eſt, hoc animo eſſe Carolū erga patriā, vt velit Auſtriā, aut Belgas, opprimi ſeruitute, ab vlla extera natione. Ergo de origine Caroli nulla diſputatione opus eſt. Et ſi quis ſcrupulus eſt, ne transferatur Imperium ad exteros, habemus ſolennem formulā iuriſiurandi: iuxta quā fidē dabit Carolus ſe non labefacturū, aut mutaturū iura electionis noſtræ & Imperii ſtatū.

Cum igitur & origine vere ſit Germanus, & tēpora flagitent potentem Imperatorem: cenſeo Carolū Auſtriacum euehendum eſſe ad Imperii faſtigium. Quod ipſum tamen nō facerē, niſi indoles eius nobis nota & probata eſſet. Omnium maximarū virtutū, præſertim in principe, fons eſt, amor religionis Chriſtianæ. Hæc virtus in primis eminet in Carolo. Quare pactorum, & iuriſiurandi violationem, tanquam ſummum ſcelus deteſtatur. A crudelitate eum abhorrere natura, multis certiſſimis indiciis comperi. In cōtrouerſiis diiudicandis, neque concedendis improbis, iuſtus eſt. Ingenii vis, prudentia, ac diligentia, iam conſpici potuerūt. In Tyrocinio Regni Hiſpanici magnos motus compeſcuit. Etenim vidi eum cum ſuo ingenio multa grauiter & dextre reſpondere, & conſtituere. Magna laus in iuuene & hæc eſt, & ſignum multarum aliarum virtutum, quod pudicitiam amat: quod nullis libidinibus obnoxius eſt.

Quare religionis, iuſtitiæ, & pudicitiæ cuſtodem fore credibile eſt. In tali natura nihil tyrannicū exoriri poteſt. Regent enim eum illæ virtutes: vt ſeruet pacta, vt nulla moueat bella iniuſta, vt non mutet veterem & cōſtitutam Imperii formam. Excitabunt eum etiam ad liberandum orbem terrarum impietate Turcica: ad propagationem Eccleſiæ Chriſti: ad tuendam & muniendam

diſciplinã: vt homines ad pietatẽ & cæteras virtutes aſſueſiant. Ac ne ingenium eius mihi inexploratũ eſſe putetis: prudentiſſimorum hominum, qui eum familiariſſime norũt, & acutiſſime de ingeniis iudicare poſſunt, exploraui ſententias. Hi probant ingenium, ac mirifice eius bonitatem laudant.

Poſtremo ſi de ingenio coniectura facienda eſt ex natura maiorum (quia quædam ſimilitudo propagari ſolet) meminimus quanta vis animi, prudẽtia, iuſtitia, fortitudo, cõtinentia, in Maximiliano fuerit. In patre Philippo dexteritas, & induſtria ſingularis erat. Non dubito autem, quin maiorum naturam Carolus referat. Nec ætas eſt aſpernanda, quæ iam matura eſt rebus gerendis. Nec enim quærendus eſt ſenex Imperator, vt cum biduum aut triduum imperarit, poſtea de electione noui tumultus oriantur.

Videtis in hoc noſtro conſeſſu, quam varia ſint multorum Regum certamina de electione: quid futurum eſt aliquando, vbi diſſentient Electores? Vtinam quidem Electorum concordia perpetua ſit: ſed multa incidere poſſunt, præſertim in hac diſciplina, ac morum corruptione, & gliſcentibus Eccleſiaſticis diſcordiis: quæ animos eorum diſiungant. Quare interregna plena periculorum futura ſunt. Accedit & illud, quod Carolus vtetur conſiliariis aui: & leget in ſenatum Principes Germanicos, ſine quorum conſilio nihil de maximis rebus decernet.

Expoſui cauſas, quare Carolum eligendum eſſe ſtatuam: ac meo iudicio, ita multæ graues cauſſæ concurrunt, vt hanc electionẽ ſperem Germaniæ ac toti Europæ ſalutarem fore. Quod aũt initio diſputabã, quantũ foret incõmodi, ſi Imperator perpetuo abeſſet extra Germaniã, moueor equidẽ hac difficultate: ſed de ea re in formula conſtituendi & regẽdi Imperii, cũ Carolo agendum erit. Cũq; habeat ampliſſimos in Germania & in Belgico principatus, tribuet hoc neceſſitati earum gentium, tribuet patriæ, vt ſæpe in Germaniam veniat.

Non ad ocioſa ſpectacula ſe accerſi intelligit, cum ad Imperium vocatur: res magnæ ei gerendæ erunt, Galli depellendi ex Italia: Turcæ arcendi ab Auſtria: liberandæ & vicinæ regiones: Eccleſia emendanda & conſtituenda. Harũ maximarum rerum curam vt ſuſcipiat, ipſa eum Heroica natura & virtus exuſcitabit. Hæc non ſinet eum domi langueſcere ocio & voluptatibus. Et facilis aditus eſt in Germaniam ex Italia, quæ ei multis de cauſſis ſæpe adeunda erit. Sicut Carolus Magnus, Othones, Henrici, crebro in Italiam venerũt: alias, vt Eccleſiaſticos tumultus ſedarent: alias, vt depellerent barbaros: alias, vt ciuitatum ſeditiones opprimerent.

An exiſtimatis eum non venturum eſſe, vt Auſtriæ, quæ vere ei patria eſt, opem ferat? cum vel in Pannoniis, vel in ipſa Auſtria Turcicas legiones vagari audiet. Ille vero magno animo accurret, vt & patriæ, & toti orbi Chriſtiano opem ferat.

Quare de abſentia cum cogito, qua mente præditus ſit, quæ eum pericula

exſcitaturi ſint: etiã minus ſum ſolicitus. Fata etiã his temporibus promittũt Germanicũ Imperatorẽ, qui maiores magnitudine potentiæ, ſuperaturus ſit. Ego addam alteri laudem, multo gratiorem: futurum vt bonitate & clementia pietate cæteros reges excellat, nec aliũ niſi Carolum, vaticinor. Quare opto, vt Deus Imperium ipſi committat, eumq; gubernet ad ſalutẽ orbis terrarum.

Dixi, quæ in preſentia de electione colligere potui: Sed quia communis eſt hæc deliberatio noſtri ampliſſimi ſenatus, & vos pro veſtra ſapientia, plura etiã de repub. cogitaſſe exiſtimo: quæſo, vt ſinguli ſuas ſententias exponãt, vt deinde eligamus eã, quã omnes collatis opinionib. maxime è repub. eſſe iudicabũt.

Hæc cum dixiſſet Moguntinus, & hortaretur cæteros, vt ſuo quiſq; ordine exponeret ſuam deliberationẽ: congreſſi alii ac pauca collocuti, Treuirum iubent dicere, qui pollebat ingenio, doctrina, & vſu rerum. Nã & Romæ in iudiciis & negociis publicis diu verſatus fuerat: Et in Germania propter domeſticã adminiſtrationem, & dexteritatem in publicis negociis, vel Imperii, vel aliorũ principum, magnam prudentiæ laudem erat conſecutus. Nec vlli ex noſtris principibus res Gallicæ erant notiores. Is, quia in priuatis congreſſibus aliquoties oppugnauerat Caroli electionem, videbatur paratus ad dicendum venire. Cæteri, vt liberius ſuam ſententiam exponeret, initio audiendum eum eſſe cenſuerunt. Sic igitur exorſus eſt.

Audiui in hac ipſa vrbe, cum patres veſtri ad eligendum Maximilianũ conueniſſent, adfuiſſe vatem, qui dixerit, vltimum Germanicorum Imperatorem fore Maximilianum. Cumq; initio fabulam, ſine certo autore natã, exiſtimarent: diligenter inquiri autorẽ iuſſerunt. Quem cum ad ſe vocaſſent, & ex moribus & ſermonibus hominis iudicarent, non temere eum has fatidicas voces edere: valde hoc vaticinium admirati ſunt, multaque de poſteritate, & mutatione Germaniæ collocuti feruntur. Meminit hæc ſine dubio Dux Saxoniæ Fridericus, qui tunc vna cum patre Erneſto adfuit.

Propemodũ autem reſpondit illi prædictioni euentus. Audiui enim attente eloquentiſſimum principem Moguntinũ, qui cum diligentiſſime collegerit omnia, quæ nobis in hac deliberatione proſpicienda ſunt: tamẽ ad extremum hoc ſenſit vtiliſſimum eſſe orbi terrarũ, vt peregrinum Imperatorem accerſamus: & ſi fatale eſt, fruſtra repugnamus. Sed illud miror, cur ipſe Hiſpanum anteferat Gallo: Qua in re primum mihi deploranda eſt Germaniæ conditio. Nihil nobis externis præſidiis, nihil peregrinis ducibus opus eſſet, ſi maiorum ſuorum virtutem noſtræ ætatis principes imitari vellent. Ocium & ſeruitutem quærimus, dum externum principem adducimus. An putatis, aut Auos veſtros, Albertum Marchionem, aut Fridericum, Palatinum, aut Albertum Saxonem fuiſſe vnquã externum dominum adducturos? ipſi militabant, res gerebant. Nec vnquam exercitus, pecunia, arma, noſtris defuerunt, quandocunq; vel mediocres duces habuerunt. Verum omitto querelam.

Si omnino peregrinus Imperator habendus eſt, cauſæ ſunt plurimæ, quare Gallicus Rex anteponendus ſit omnibus. Ac priuſquam dicam huius mei iudicii rationes, primum de lege & iureiurando diſputabo, vnde exorſus eſt Moguntinus. Opinor maiores noſtros hac lege cauere voluiſſe, ne Germania amitteret Imperii decus: eoque peregrinos Reges eligi noluerunt, hoc eſt, tales, qui non haberent in Germania domicilium: ne externa natio paulatim vſu caperet Imperium Hæc ſi eſt voluntas legis, nihil magis licebit Hiſpanum eligere, quam Gallum. Hiſpanicus Rex lõgius à nobis abeſt. Et natio ipſa dominationis cupida & bellicoſa, poſtea ſibi imperium extorqueri non ſinet, vt poſtea iterum dicendum erit. Et ſi hoc ſatis eſt cauſſæ, cur Carolum eligimus, quia tenet quaſdam ditiones ad Imperium pertinentes?

Valeat idem in Gallo, qui Mediolanum, & Regnum Arelatenſe, veterem noſtrorum Imperatorũ ſedem, in poteſtate ſua habet. Deniq; prorſus ita ſentio, quod ad electionem attinet, non minus accerſi peregrinum Imperatorem electo Hiſpanico, quam Gallico Rege: etiamſi aliqua ſubtili interpretatione iam inſeritur Hiſpanus Germaniæ, camq; totam deliberationẽ in vtranq; partem diſputari poſſe iudico: & penes nos declarationem legis eſſe ſentio. Quærendum igitur eſt, vtrum ſit vtilius. Ego cum cogito illam auream ætatem noſtri Imperii, cum eſſent coniunctæ Francorum temporibus, Germania & Gallia: Ac reputo quantum ea coniunctio ad tranquillitatem vniuerſæ Europæ contulerit: mirabiliter afficior, noſq; beatos ducerem, ſi eum ſtatum reſtituere poſſemus.

Diuinitus autem nunc oblata eſt occaſio eius rei efficiẽdæ. Quare nihil dubito vos adhortari, omni ſtudio vt occaſione vtamini. Nec ab hoc meo iudicio diſcrepat Italia. Idem optare ſcio Romanũ Pontificẽ, Venetos, Italiæ principes, ac ciuitates omnes. Cum tot iudicia congruere videatis hominũ ſapientiſſimorũ, nolite exiſtimare leues cauſſas eſſe, cur idem tãto conſenſu probẽt, & omnibus votis expetant omnes. Gallica gens vt eſt vere cognata Germanis, ita opinionib. ac moribus, liberalitate, clemẽtia, pietate, literarũ cultura, Germanis ſimillima eſt. Et quod conſtat vna eſt exterarum nationum maxime amans noſtrorum hominum: vt veſtigia quædam cognationis in hac ipſa beneuolentia agnoſci poſſint. Vicinia vero quã eſt oportuna, ad defenſionẽ vtriuſque Regionis, ſi quis ſubitus tumultus inciderit. Nec ad Italiæ pacẽ tuendam reperiri vtilius conſilium poteſt, coniunctione harum duarum gentium: quarum vtraq; exercitus ingentes equitum ac peditum conficere, & Gallia ſuppeditare belli neruos, videlicet ingentem vim pecuniæ, poteſt. Et quia non ſolum Germaniæ, ſed toti nomini Chriſtiano, in hac electione conſulere debemus: quærendum eſt præſidium aduerſus Turcica arma. Cum enim teneãt iam pacatã Aſiam, nihil dubium eſt rurſus in Europa bellum molituros eſſe. Inuadent Pannoniam, & Italiam. In tali diſcrimine, quid erit optatius,

quam

quam Imperatorem habere inſtructum copiis ac viribus Germaniæ & Galliæ?

At contra, vt de ingeniis ac natura gentis Hiſpanicæ nihil dicam, quæ etiamſi eſt bellicoſa, tamen non tam viribus pugnat, quam arte. Itaq; nulla magna res ab eis in Italia ſine auxiliis Germanicis geſta eſt. Sed cogitate, quam procul diſſita ſit: certe in ſubitis tumultibus non poterit nobis, vel Italiæ, vel Pannoniæ opitulari. Patria eſt Caroli Auſtria, ne hanc quidem Hiſpani tuebuntur: Et vt volent, non poterunt. Non enim niſi exiguas copias domo mittunt, eiusq; rei cauſa eſt, quod nauigationibus Hiſpania exhauriatur: nec cœli noſtri grauitatem ſatis ferre poſſunt.

Eſt & illud commodi, ſi cum Gallis militemus: veſtro ductu omnia gerentur: vos in gloriæ ſocietatem admittent Galli, etiamſi ſunt glorioſi. At vbi cũ Hiſpanis militabitis, illi vos tanquam mancipia regent: ipſi laboribus ac victoriis veſtris fruentur: præripient honores: præerunt prouinciis. Vos tum ſero deplorabitis ſeruitutem veſtram. Sed genitum collationem omitto: de ipſa electione dicam. Tenet hoc tempore Gallus Mediolanum, qui ſi erit Imperator, ne cauſa quidem belli in Italia futura eſt. Nam quod Gallus exiſtimatur Neapolim petiturus, veſtra eum autoritas facile ad alias res vtiliores auertet, ſi habebitis obligatum beneficio veſtro. A Belgis etiam abſtinebit, ſi quieſcant ipſi, vt facient certe, conterriti Germaniæ conſenſu, præſertim ſi non fuerint irritati. Nec ego velim illos irritari. Vicinos enim habuimus Belgas longo tẽpore, non ſocios Imperii. Noſtra edicta nihil morantur: noſtris periculis nihil aſſpiciuntur. Suum quoddam regnum ibi habent, nihilo magis coniunctum cum Imperio, quam ſunt Angli aut Scoti.

Quare quod verẽtur aliqui futurum, vt Germania bello implicetur, ſi Belgæ non obtemperarent, qui imperia noſtra multis iam ſeculis contemnunt: nihil periculi eſt, nullum ſine veſtro conſilio bellum Gallus mouebit. Et quia Inſubriam tenet pacatam, & hoc tempore optime inſtructus eſt omnib. rebus ad bellum neceſſariis: vnam hanc laudem, vnum hoc decus petit, vt à noſtris finibus depellat Turcas: vt Selymum ingentibus ſucceſſibus, ac minitantem Italiæ exitium, adoriatur omnibus viribus. Quare nihil dubito polliceri, electionem Galli allaturam eſſe Germaniæ tranquillitatem, Pannoniæ atque *Italiæ* ſalutem.

At contra ſi elegerimus Hiſpanum, quam atrox bellum accendetis in Italia, ad recuperandũ Mediolanum? Etſi autem incerti ſunt exitus bellorum: tamẽ vt eadem ſit fortuna Imperii ſuperior, diu trahet bellum Hiſpanus, vt ſolet aſſiduitate vincere, nõ Achilleo more properans, vt totis viribus dimicet. Interea Italia vaſtabitur crudeliter. Nos occupati rebus Italicis, Turcam non poterimus arcere. Hæc pericula neſcio cur extenuentur, quæ ad totum orbem terrarum pertinent: cum è regione tam diligenter colligantur & amplificentur

periculi, quæ Galli electionem comitari videntur: quæ tamen & leuiora & incerta.

Illud certum eſt, Italiæ horribilem vaſtitatem denunciari electione Hiſpani: futurum etiam, vt Turci interea opprimant Pannonias. Nihil dicam de exitu belli Italici, in quo ſi Gallus vincet, tum vero appetet Neapolim, & fortaſſe Romæ coget Pontificem, vt noſtram electionem improbet. Qualẽ tragœdiam ea res paritura eſſet? Sed vincat Imperii fortuna, quid accidet? Hiſpani tenebunt Italiam, nunquam nobis reddituri. Noui eam gentem, cupidam dominationis: Polypi ſunt, quod ſemel prehenderunt, extorqueri ſibi non ſinunt. Et cum Italiæ poſſeſſione retinere Imperium haud dubie volet.

Non diuino equidem, ſed de rebus futuris coniecturas colligo probabiles. Nulla eſt tam ignaua natio, quæ ſi Italia potiretur, vltro ceſſura eſſet: Tantũ abeſt, vt genus hominum bellicoſum, gloriæ atq; Imperii auidum, ceſſurum vobis exiſtimetis. Omnibus temporibus creuit hoc modo Regum, & populorum potentia. Carthaginenſes ſemel accerſiti in Siciliam, poſtea multis ſeculis depelli non potuerunt. Sed vetera omitto. Illi ipſi Turcæ quos iam tantopere formidamus, poſtquam ſemel in Europam traiecerunt, accerſiti à Conſtantinopolitano Imperatore: progredi non regredi, poſtea ſtatim conati ſunt. Ipſi Hiſpani infinitas ærumnas perferre maluerunt, quam deſerere Neapolim, quã accerſiti ſpecie ſocietatis, & Italorũ ope adiuti, redegerunt in ſuam poteſtatẽ.

Ita nunc inuitati, adiuti à Germanis, potientur Mediolano. Quare cenſeo, non eſſe in Italiam adducendos Hiſpanos. De ipſorum Regum ingeniis pauca dicam. Etſi enim exiſtimo indolem in Carolo ad iuſtitiam & bonitatem eſſe dignam iſto genere: Et audio, modeſtum ingenium eſſe, tamen ſi quis exiſtimet in adoleſcente conſpici poſſe eas virtutes, quæ in ſummo Principe orbis terrarum ac duce præſtantiſſimo requiruntur, errat. Opus eſt orbi terrarum primum tali principe, qui ſapientia & moderatione ſua emendet Eccleſiam. Sapienter enim Moguntinus de religione, & de impendentibus Eccleſiæ tumultibus locutus eſt, quorum ſparſa ſunt ſemina.

Scio autem Regem Franciſcum non modo ſingulari dexteritate ingenii, & prudentia in iudicando præditum eſſe: ſed etiam de religione cum doctiſſimis hominibus multa ſolere diſputare, multa ipſum legere. Et intelligit hanc eſſe ſummam laudem magni principis, vt non deſit rectæ conſtituendæ Eccleſiæ. Deinde hæc tempora requirunt ducem peritum, acrem, & felicem in armis. Hac in re non indolem in Franciſco, ſed ſpectatam iam induſtriam prædicare poſſumus. Nemo enim Rege Gallicorum, aliquot ſeculis res geſſit maiores: Et quidem exiguo tempore. Cumq; vulgo tribuatur Gallis quædam animi mollities, quod inchoata negotia cito abiicere dicuntur, ſi initio non reſponderit eorum ſpei euentus: hic Rex conſtantiam ſuam in rebus gerendis declarauit, cumq; diuturnum & varium bellum in Inſubria geſſerit, res tantas præcipue ſuis conſiliis gubernauit.

Nec

N[illegible]c deſ[illegible] ei fortuna: Nemo enim proſſigauit vlla memoria, inde vſque à [illegible] [illegible] aut firmiores Heluetiorum exercitus. In his negotiis, cũ for-[illegible] pene indulgens in eum fuerit, ſperandum eſt, & in poſterum eius conſi-lio Deum [illegible] in Imperii pace tuenda, & in defenſione totius Reipub. Chriſtianæ. Quid igitur anteferemus adoleſcentem, cuius indoles nondum [illegible] explorata eſt, huic Regi? cuius ſapientia, virtus, & felicitas, in toga & in ar-mis cognita eſt. Poſtremo addam hoc vnum argumentum, quo etſi fatetur ſe [illegible] Moguntinus, tamen nos bene ſperare iubet. Nullis verbis dici poteſt, q[illegible] periculi ſit Imperatorem abeſſe extra Germaniam, & ita abeſſe, vt non [illegible], cum opus eſt, accurrere poſſit.

Qu[illegible] t, ſi vel Turcæ ſubito irruptionem fecerint in Germaniam, vel ſe-[illegible] q[illegible]æ orientur inter principes? Vt in ſæuis tempeſtatibus nauis ſine [illegible]: ita Reſpublica ſine Imperatore, tali tempore ſeruari nõ poteſt. A[illegible] aliud perpetuum incommodum: non aſpiciet res Germanicas ex pro-[illegible]. Itaq; multa neſciet, multas falſas fabulas credet: leuius afficietur no-[illegible]bus. Nullos habebit ſecum principes Germaniæ, qui cum eo libere de [illegible] poſſint. Sedebit circumfuſus ab Hiſpanis, quorum de multis re-bus [illegible]a & voluntates à Germanis diſcrepant.

[illegible] edicta in Germaniam, nec cauſis nec temporibus cõgruentia, quæ [illegible] m perturbat[illegible] a ſunt, num hæc incommoda leuia ducitis? Quid? [illegible] incenſus artificiis aliquorum veniet iratus in Germaniam & ad-d[illegible] Hiſpanos? qui vt Campaniam, & Apuliam inter ſe partiti ſunt, ita ve-[illegible] prædam ſuam eſſe arbitrantur. Prouidendum eſt autem, ne talis [illegible] Germaniæ vaſtitatem, & huic Imperio interitum afferat. An illas [illegible] um ſedes vultis Hiſpanorum colonias fieri? veſtros poſteros, [illegible] os Heroibus, venire in ſeruitutem? & aboleri ornamenta Rei-p[illegible]æ, a vobis ſapienter & ſancte inſtituta iura, iudicia, diſciplinam? Hæc [illegible] in ſeruitute mutantur. Sed de hac re plura dicere ominis cauſa nolo.

[illegible] eſt habenda potentiæ ratio in electione, vt ego quoq; arbitror: & [illegible] horum regum alterum eligi, ego Gallum antefero: & nequaquam [illegible] Hiſpanum eligendum eſſe. Sed ſi lex impedit, ne Gallus accerſatur, [illegible]n impediat, ne Hiſpanus eligatur, cum eius electio, quantum [illegible] anitus poteſt, minime ſalutaris futura Germaniæ videatur. Ac [illegible]us ad maiorum noſtrorum exempla, & vere non callida interpreta-[illegible] ſeruemus. Ac vere Germanicum principem, qui non aliud do-[illegible] niſi in Germania habet, qui origine, ingenio, lingua, moribus Ger-[illegible], eligamus. Nec me vſque adeo mouet, quod ait Moguntinus lepo-[illegible]bus imperaturum eſſe: magis illud videndum eſt, ne Ciconiam ra-[illegible] urem, præficiamus.

[illegible] Germaniæ ſatis magna eſt, ſi quem eligemus, qui virtute autori-tatem,

tatem ſibi comparare poterit. Accepit hoc Imperium & pene funditus col'apſum, Rodolphus mediocris Princeps, tantum propter virtutem electus: ac breui ita erexit, vt regibus vicinis omnib. formidabilis eſſet. Audio Ludouicū Regem Franciæ proximum, cum eſſent de Imperio Germanico ſermones: Et quidam Maxilianum per iocum vocaſſet conſulem Auguſtanum, ſignificans eum paucis ciuitatibus imperare, duriter increpuiſſe illum, & reſpōdiſſe: Imo vero nequaquam Germanici Imperatoris potentia contemnenda eſt, cum ille cōſul tympanum pulſat, tota Francia tremit. Honeſte Ludouicus: Noluit enim in Regum maieſtatem iocos, aut conuicia dici: Sed tamen illud etiam oſtendit, ſe Maximilianum propter virtutem, cuilibet potentiſſimorum Regnm parem ducere. Nec adeo videtur extincta eſſe virtus in familiis veſtris, nemo vt reperiri poſſit, hoc faſtigio dignus.

Tres ſunt familiæ, Bauarica, Saxonica, & Marchica, quæ quadam mediocritate potentiæ autoritatem in Germania tueri poſſunt. Et ſunt in his aliquot principes, qui ingeniis & virtute ſuſtinere magnitudinē huius adminiſtrationis queunt. Ex his ſi quem elegerimus, conſentientib. ſuffragiis, eumq; nos defenſuros eſſe oſtendemus, vt æquum eſt: omnes principes & populi erūt in officio. Vt igitur habeat autoritatem, virtute opus eſt: vt accedant vires formidabiles exteris omnib. vna re opus eſt, videlicet Electorum conſenſu, quē inter nos quidem perpetuum ſpero futurum eſſe. Nemo eſt enim inter nos, qui ſibi potentiam aliquam quærat: quem ambitio aut vlla cupiditas incitatura videatur aduerſus communem Imperii tranquillitatem.

Tali ſapientia & grauitate præditos eſſe Electores, cum ſalutare eſt Reipublicæ, tum vero ad omnem poſteritatem Germaniæ glorioſum. Itaque mirifice delector recordatione huius veſtræ virtutis. Omittamus igitur Hiſpanum, & virtute cum exteris certemus Non quæramus alios, qui nobis imperent ocioſis. Nihil enim indignius eſt natis Heroico genere, quam inertia fugitantes laborem, aliis concedere Imperii gloriam, & ſeruitutem accerſere.

Quoties in Germania mediocres principes contraxerunt Regios exercitus, & res præclaras geſſerunt? fuit recēs Dux Saxoniæ, Albertus, qui ſuis ſumptibus magna ex parte bellum in Belgico geſſit. Quid? ante hunc quantos exercitus ſæpe contraxit Marchio Albertus? Patri tuo, Friderice, Duci Erneſto bellum denunciarat Rex Pannoniæ Matthias: quantas copias, quantum robur ex vicinis regionibus ſubito contraxerunt, pater & patruus tuus? Itaque ceſſit vobis Pannonius ſine dimicatione, quod non feciſſet, ſi duorum fratrū ingenia & vires contempſiſſet. Quare non dubito poſſe iniri rationem electo Germanico principe, ne ei vires, copiæ, arma deſint ad tuendam autoritatem domi & apud exteros.

Expoſui meæ opinionis cauſas, non vt poſtulat magnitudo negotii: ſed vt in præſentia potui, maximeq; cupio audire, quid iudicent cæteri Electores, qui

qui diu Imperii conſiliis interfuerunt. Qui Germaniæ ſtatum & vires, qui omnium principũ ingenia & facultates norunt: qui Maximiliani conſilia de rebus hiis meminerunt. Deniq; qui lõgum in adminiſtratione Imperii vſum habent: quorum cum audiero orationes, de tota re diligentius diſputare potero.

Cum dicere deſiiſſet Treuir, taciti aliquandiu ſederunt principes, tanquã defixis animis in cogitatione vtriuſq; orationis. Exaggerata enim magnitudine periculorum in vtraq; parte, quorundam animos nonnihil impulerat Treuir, vt ad illud decurrerent, vt omiſſis Regibus quærerent aliquem alium ex Germanicis principibus. Sed hunc quærentes, animis magis etiam dubitabãt. Iubent igitur tandem Fridericum Saxoniæ Ducem, natu maximum, ſuam ſententiam exponere: qui pauca præfatus de lege, dixit: Interpretationẽ Treuiri ſubtiliorem eſſe, quam qua vti ipſos deceat. Addiditq;, non dubitandum eſſe, quin lex impediat Galli electionem, planum & illud eſſe, Carolum vere Germanicum principem eſſe: Et in Germania domicilium habere. Et opus eſſe his turbulentis temporib. principe, qui autoritatem virtute & potentia tueri poſſit. Ideo ſe non dubitare, quin omnibus anteferendus ſit Carolus Archidux Auſtriæ. Sed tamen prius conditiones quaſdam ei ferendas eſſe, vt in tuto ſit Germaniæ libertas, & vt pericula, de quibus diſputatum eſt, quantum prouideri poteſt, caueantur. Eadem ſententia dicta eſt à cæteris Electoribus.

Treuir cum videret omnium animos ad Carolum inclinare, agnoſcere ſe, inquit, Germaniæ fatum, & impendentem Imperii mutationem. Quanquã igitur non deſinit hortari, vt diligentius hæc res deliberetur, tamen affirmat ſe publicæ concordiæ cauſa, ſuum ſuffragium cum illis coniunctum eſſe. Hac acerrima contentione eius diei in multam noctem producta, tãdem ita diſcedunt, vt poſtridie conueniant de conditionib. deliberaturi, quas Caroli Legatis propoſituri erant, qui Moguntiæ euentum expectabant.

Fuit igitur de conditionibus illis poſtea per aliquot dies non minus contentionis: quæ perſcriptæ & Moguntiam ad Legatos miſſæ, cum eſſent receptæ, dies conſtituitur, eundi in ſuffragium ſolenni more. Itaq; rurſus ſacro publice facto, ingreſſi in ſacrarium interius templi Diui Bartholomæi ſuffragia ferunt hoc ordine. Cœtus Electorum reliquus interrogat Moguntinum, quẽ eligat Regem Romanorum & futurum Imperatorem: is reſpondet, ſe eligere Carolum Archiducem Auſtriæ. Deinde & Moguntinus reliquos interrogat. Hoc modo omnium conſentientib. ſuffragiis Carolus electus eſt Imperator. Deinde ſuffragia relata ſunt in literas, & confirmata ſingulorum ſigillis. Poſtea accerſita nobilitate ac multitudine vniuerſa, publice facta eſt renunciatio, cum in hanc ſententiam habuit Moguntinus orationem.

Quod felix fauſtumque ſit Eccleſiæ Chriſtianæ, Imperio noſtro & patriæ, renuncio vobis electum eſſe Regem Romanorum, & deſignatum Imperatorem, Carolum Archiducem Auſtriæ & Burgundiæ, Regem Hiſpaniæ. Qua in

re primum agendæ ſunt Deo gratiæ, quod ſumma concordia, & conſentientibus Electorum Principum ſuffragiis res tanta perfecta eſt. Sæpe enim antea cum diſſentientibus Electorum ſtudiis & voluntatibus diuerſi eligerentur, orta ſunt inter Germanos bella ciuilia, plena impii furoris & crudelitatis, in quibus domi mutua cæde flos nobilitatis extinctus eſt.

Abſumptæ Imperii vires, ac pene vniuerſa Germania in ſolitudinem vaſtitatemq; redacta eſt. Foris autem nomen Imperii noſtri contemni cœpit: Italia deficere, & alios Reges accerſere: Turcæ impune graſſari, dum nos impliciti domeſticis bellis, reprimere eos non potuimus. Porro quantum mali hoc tempore diſcordia Electorum paritura erat? Cum non ſolum Germaniæ Principes, ſed fortaſſis etiam exteri Reges in media Germania de Imperii poſſeſſione dimicaturi fuiſſent. Nec leuiter tentata res eſt, vt conſenſus noſter diſſolueretur.

Quare ego quidem non minus propter concordiam noſtram, quam propter electionem ipſam, lætor: Deoq; gratias ago, qui mentes omnium ad cōcordiam retinendam flexit & gubernauit. Quo incolumi ſperamus huic nationi non defuturum conſilium ad defendendam patriam & Imperii dignitatem. Etſi autem diuinitus potius, quam humana prudentia perfectum eſt, vt voluntates noſtræ congruerent, tamen hac in re etiam veſtra virtus ac ſapientia Electores, maximam gloriam vobis apud exteros Reges pariet: conciliabit & beneuolentiam noſtrorum principum, qui vobis tantæ rei arbitrium ſolis commiſerunt, vt Dominum ipſis, vt cuſtodem publicæ ſalutis, vt Eccleſiæ, orbis terrarum propugnatorem eligeretis.

Apud hos eo plus admirationis hæc veſtra diligētia grauitaſq; habet, quod ipſi norunt quoſdam non modo variis artificiis, ſed etiam propoſitis minis ac terroribus, conſcripto exercitu hoc ipſum conatos eſſe, vt noſtras mentes diſtraherent ac diſſociarent. Vtinam noſtrum exemplum & poſteris proſit, qui quantis laudibus veſtram celebrabunt ſapientiam & virtutem? quod cauiſtis ne diſcordia inter vos orta bellum æternum & exitiale patriæ excitaretur. Sed vt ante dixi, Deum agnoſcamus autorem eſſe huius conſenſus: eumque ardētibus votis precemur, vt ſit perpetuus. Deinde poſtquam electus eſt Carolus, non dubitemus, quin Dei conſilio & voluntate ad hoc tantum faſtigium euectus ſit: Nam haud dubie fato & voluntate Dei Imperia dantur.

Agamus igitur Deo gratias, quod principem nobis optimæ atq; ampliſſimæ ſpei dedit: ac petamus, vt auſpicia Imperii ſint fauſta & felicia, & vt Deus gubernet Regis Caroli animum, conſilia, actiones, ad gloriam Chriſti illuſtrandam: ad Eccleſiæ tranquillitatem conſtituendam, ad patriæ atq; Imperii pacem defendendam, ad religionis, legum, iuſtitiæ, diſciplinæ, conſeruationem. Hæc ingentia bona cogitemus vere eſſe cœleſtia beneficia, quæ generi humano per bonos principes Deus impertit. Quare à Deo piis & aſſiduis preci-

precibus petenda ſunt. Quemadmodum ille, cum inquit de Deo, *qui dat ſalutem Regibus*: admonet ita eſſe felicia Imperia, ſi Deus det ſalutem, ſi gubernet atque adiuuet eos, qui Reſpublicas adminiſtrant.

Omnes igitur inuocate Deum & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & hanc Pſalmi vocem pio pectore ingeminate, quæ precationem pro rege continet: *Mittat tibi auxilium de ſancto, & de Sion tueatur te.* Publico etiam nomine poſtulamus, vt Carolo Regi Romanorum, & electo Imperatori, ac domino veſtro, obediatis. Quod quidem vos pto fide, virtute, ac ſapientia veſtra, facturos eſſe, non dubitamus: præſertim cum ille tanta modeſtia iudicium noſtrum ac ſuffragia expectauerit. Et quemadmodum nos in electione præſtitimus, ne qua inter nos diſcordia oriretur: ita vos propter publicam Imperii tranquillitatem imitamini noſtrum exemplum, & communi animo electo Imperatori obtemperate: quem iure ac legibus ſcitis iam eſſe noſtrum Dominum. Nam electio iure ac legibus facta eſt. Nullius noui exempli autores ſumus contra leges.

Eſt autem officium neceſſarium, & præſertim ſapientibus ac magnis viris dignum, iuri ac legibus obtemperare, parere Dominis, cauere omni ſtudio, ne contumacia diſſipentur Imperia. Ac tamen vt libentius huic Domino pareatis, eædem vos rationes hortentur, quæ animos noſtros in Electione mouerunt. Sic enim non ſolum nihil contra leges fecimus, ſed etiam quantum proſpicere nobis potuit, Deo gubernante noſtras mentes in deſignando principe communi ſaluti orbis terrarum conſulere conati ſumus.

Quare vt ſancitum eſt, Germanicum principem, & quidem in familia Imperatoria natum elegimus, quem indole ad virtutem egregia præditum eſſe cognouimus. Eminēt autem in eo duæ virtutes, quæ in ſummo Principe maxime neceſſariæ, ſalubres, & gratæ ſunt, videlicet, amor religionis, & bonitas eximia. Quarum altera eum ad fugiendas libidines, ad vitandas temerarias mutationes in Eccleſia & Republica, ad fidem ſeruandam conſtantiamque in promiſſis, ad defenſionem Religionis & Imperii, exuſcitat. Vtraq; vero ꝓhibet ſæuitiam, crudelitatem, iniuſtam cupiditatem vindictæ. Etſi enim iudicauimus opus eſſe potente principe, qui autoritatem etiam viribus tueri poſſet, tamen prius ingenium & mores conſiderauimus. Potentia enim non ſalutaris, ſed pernicioſa eſſet orbi, ſi ingenium leue aut malum eſſet. Eſt autem eius ætas, pene quæ fuit Alexandri Magni capeſſentis Imperium: in qua vires corporis propemodum maturuerunt, & ingenii vigor, induſtria, ſagacitas, & mores ſe proferunt, vt iudicari, qualis ſit natura, poſſit.

Itaq; cū ſciremus, Regem Carolū ſuo iudicio multa honeſtè & grauiter reſpōdere & nō ſolū non hebetem, ſed ē ſingulari induſtria & diligētia in obeundis negotiis, aut ꝓuidēdis, aut iudicādis, præditū eſſe: & cæteras virtutes habere bono & magno principe dignas, ſtatueremuſq; tali præditū natura, opes

& potentiam ſuam collocaturum eſſe non ad nocendum, ſed ad ſalutem humani generis: potius duximus tantis inſtructum viribus eligendum eſſe, quam alium his neceſſariis præſidiis deſtitutum.

Hoc conſilio cenſuimus boni principis potentiam autoritate armandam eſſe. Et quoniam nos non tantum Germaniæ, ſed vniuerſo orbi terrarum cõſulere debemus, vires comparandæ ſunt, aduerſus valentiſſimos hoſtes, non modo Germaniæ, ſed totius Chriſtiani nominis. Tantis incrementis, & tam ſubitis, annos iam ferme centum auctæ ſunt res Turcarum, vt nemini dubium eſſe poſſit, eos Imperium orbis terrarum ſibi polliceri, non modo propter virium magnitudinem, ſed multo magis propter inuſitatos atque admirabiles ſucceſſus. Et vt omittamus priora, Selymus nuper non minori virtute, quam felicitate Perſas, antea inuictos, ingenti prælio ſuperauit, & ex Armenia eiecit.

Deinde duobus ampliſſimis regnis Syria & Ægypto potitus eſt. Et in oriente Imperii Turcici limitem eum conſtituit, qui quondam Romani Imperii fuerat. Ac tantam gloriam conſequutus eſt, vt maiores ſuos non ſolum regni amplitudine, ſed etiam felicitate ſuperare videatur. Nam & pater & auus Mahometes, cũ quidem dux eſſet vnus omnium eius ætatis acerrimus & feliciſſimus, cum tentaſſent Syriam, acceptis magnis detrimentis inde ſunt repulſi. At Selymus velut in eodem curſu, profligato Perſico exercitu, Syriam atque Ægyptum non ſine acerrima dimicatione in poteſtatem ſuam redegit. Huncne, cum natura gloriæ immenſæ cupidus ſit, non acceſſio virium, non magnitudo ſucceſſuum incitaret ad res maiores ſuſcipiendas? Ille vero iam claſſicum cecinit, & exercitus in Pannoniam miſit.

Videmus autem fato quodam hoc tempore duas bellicoſiſſimas nationes coniunctas eſſe Germanicam & Hiſpanicam: Ac tenet Carolus magnam Italiæ partem. Itaq;, ſi omnium gentium conſiliis Dux aduerſus Turcas legẽdus eſſet, haud dubie omnium votis expeteretur, & omnium ſuffragiis deſignaretur Imperator Carolus. Quare & vos & pleraſq; alias gẽtes, quæ cum Imperio noſtro ſocietate, aut fœderibus coniunctæ ſunt, ſperamus iudicium noſtrum ſummo ſtudio probaturos eſſe: præſertim cum omnes norint Carolum ſingulari moderatione naturæ præditum eſſe, maximeque à ſuperbia, ſæuitia, cupiditate iniuſtæ dominationis, abhorrere. Eſſet enim formidanda liberis tanta potentia, eſſent metuendæ Imperii & orbis terrarum graues mutationes, niſi natura bonitate & timore Dei potentiam moderaturus videretur: Quod vt ſperemus, grauiſſimis argumentis adducimur. Indoles enim ipſius penitus nobis perſpecta eſt, cognouimuſque eum habere infixam animo mirificam reuerentiam erga religionem, fidem pactorum conſtantiſſime præſtare, & à crudelitate quam maxime abhorrere. Sunt autem omnium reliquarum virtutum nutrices, religio, veritas & manſuetudo.

Deinde

Deinde familiæ natura mouemur, quę Imperium iam annos plus octoginta tenuit, vt nondum pœnitere nos Austriacorum principum debeat: Inprimis enim enituit in vtroque, in auo & proauo, eximia moderatio & lenitas: quæ quidem in Maximiliano Cęſare non poterat ſegnities videri. Nemo enim erat nullo in armis acrior. Quoties armis dimicauit ipſe? Quoties paruis copiis ingentes fudit exercitus? Nunquam fortunæ ſuccumbebat eius animus.

Rurſus in victoria, in toga mitiſſimus erat. Et quod ſingularis erat prudentiæ, præcipuo ſtudio cauebat ne iracundia incitatus præberet occaſioné mutationibus Eccleſiæ aut Imperii. Ab hoc prognatum Carolum, referre auitam moderationem animaduertimus: & ea eſſe grauitate præditum ſcimus, vt intueatur in maiorũ exempla non ſit commiſſurus, vt ab illis degeneraſſe dicatur: ne alienos mores, indignos maioribus, accerſiuiſſe, vt primus laudatiſſimæ familię notam ſuperbię & crudelitatis inuſſiſſe, feratur. Meminit etiam aui prę cepta, de timore Dei, de cura tuendæ religionis, de clementia: quæ vt decet, velut oracula obſeruat.

Quanquam, quid opus eſt longa oratione? Iam ſpecimen induſtriæ & virtutum aliarum dedit in Hiſpania. Auo eius materno extincto, magni motus in regno, & ciuiles diſcordiæ erant exortæ. Has aduentu ſuo repreſſit: cumque cum nationis ingenia bellicoſiſſima ſint, & exteros dominos nõ facile patiantur, tamen ipſe non tam armis, quam virtutis, ac præcipue bonitatis admiratione totam Hiſpaniam nunc ita retinet in officio, vt nemo Regum vnquam tam pacatã tenuerit. Quare quantum humanitus prouideri potuit, elegimus Imperatorem, in quo cum virtute potentia coniuncta eſt, vt eius vires præſidio eſſent Religioni, Imperio & vniuerſo nomini Chriſtiano.

Proinde vos auſpiciis Imperii ipſius læta & fauſta precamini: Eique libenter obedite, vt decet Principes & populos amantes publicę tranquillitatis. Poſtremo cum ingentem luctum & mœrorem, interitus Maximiliani attulerit, decet vos etiam fati æquiore animo ferre: poſtquam nepos, quem ille chariſſimum habuit, & nobis aliquando cõmendauit, ipſi ſucceſſit, vt non omnino extinctus videri poſſit. Deinde ipſius manibus hoc officium tribuite, vt maiori ſtudio nepoti pareatis, & conſiliis veſtris & copiis, ſuſcipiẽtem grauiſſimam Imperii molem, ſumma concordia adiuuetis.

Quod eo etiam vobis faciendum eſt maiore cura, vt Imperii poſſeſſionem teneatis, quam ſine concordia tueri nequaquam poſſumus.

Cogitate autem quantum decus ſit, vnam hanc nationem delectam eſſe, quæ non tantum ſuos fines defenderet, ſed cuſtos eſſet etiam cæterarum gentium: & pro communi ſalute Chriſtiani nominis præcipuam ſtationem teneret. Hoc decus magna virtute partum à maioribus, & annos fere iam octingentos in hac natione conſeruatum ſapientia & concordia principum: nolite nunc per diſcordiam amittere, eaq; in re cum veſtræ gloriæ & tranquillitati,

tum vero ſaluti orbis terrarum conſulite. Idque officium, principes & eos qui præſunt Reipublicæ, maxime debere Deo ſtatuite, vt communi ſaluti omnibus viribus conſulant. Hæc renuncianti, populus cum plauſu acclamabat. Nihil enim omnibus ordinibus erat optatius, quam eludi expectationem Gallorum, qui Imperium ſibi deſponderant. Itaq; audito Caroli nomine, omnes vna voce & conſenſu electionem approbabant. Agunt gratias Deo Opt. Max. primum, quod metus ciuilium bellorum ſublatus erat cōſenſu ſuffragiorum. Deinde, quod omnes iudicabant, diuinitus orbi terrarum ſalutarem Principem datum eſſe. Omnes iam tum ominabantur huius Caroli virtutem & felicitatem præſidio futuram toti Europæ: omnes vota faciebant, vt auſpicia eſſent fauſta & felicia.

Secundum hæc legati ipſius Caroli Moguntia euocantur: qui magno honore excepti, atq; in comitium introducti, certius ex ipſis Electoribus cognoſcunt: Diui Maximiliani nepotem, cuius ipſi legatos agebant, cunctis ſuffragiis rite electum, & renunciatum eſſe Romanorum Imperatorem. Deinde adhibiti in conſilium ab iiſdem Principibus conſuluntur, de gubernanda Imperii adminiſtratione: donec rebus in Hiſpania conſtitutis, Carolus in Germaniam veniret. Nam ipſo procul abſente efficiendum erat, vt Germania tranquilla eſſet: neve Gallicæ factiones, motus in Germania excitarent.

Delectus eſt igitur Caſimirus Marchio Brandeburgenſis, qui legiones certis in locis collocatas haberet in præſidiis: & duceret exercitum, ſi qua belli gerendi neceſſitas incideret. Adiuncti ſunt Electores certi, quorum conſilio vteretur. His rebus conſtitutis, legati dimittuntur: quos diſcedentes proſecuti ſunt Principes Electores vſq; Moguntiam. Inde Francofordiā reuerſi, ſuos & ipſi Legatos cum literis ad Carolum mittunt: cuius legationis, Fridericus Palatinus Rheni, principem locum obtinebat.

Interea electionis nuncii magnis, diurnis, nocturniſq; itineribus in Hiſpaniam contendunt: è quibus vnus eximia celeritate cæteros anteuertens, nono die Barcinum (vulgo Barſellonam vocant) peruenit, ex eo quo Francofordia profectus eſt: cumq; lætum exoptatumque nuncium illuc attuliſſet, à Rege, quem in cubiculo mane adhuc quieſcentem inuenit, magno auri pondere donatus eſt. Nec Fridericus Palatinus longam in itinere moram fecit. Nam pridie Calend. Decemb. eodem peruenit: cumq; ad vrbem accederet Barſellonam, Rex cognito eius aduentu, ad tria ferme milliaria obuiam ei proceſſit, Legatis benigne & comiter exceptis, inq; oppidum introductis: literæ Regi ab Electoribus ſcriptæ redduntur.

In literis primum inerat commemoratio beneuolentiæ Principum erga Carolum, & officii. Cum autem Imperia fato regantur, narrabant diuinitus hanc electionem gubernatam eſſe: vt ſuffragiorum concordiam, & vniuerſæ Germaniæ vota conſentientia oſtenderent: etſi ipſi etiam iudicio ſuo de fami-

lia,

[illegible] deque ipſius virtute, neminem putarint ipſi anteferendum fuiſſe. Huic o[illegible] grauiter ſcriptæ, adiecta erat petitio: vt Imperium ſine recuſatione ac[illegible] & conſtitutis rebus in Hiſpania, maturet iter in Germaniam. Carolus [illegible] & lectis literis, cum exiſtimaret ſe quaſi diuina voce tanto conſenſu [illegible] Patriæ vocari: etſi videbat quanta rerum moles ſibi imponebatur: tamen & Deo obtemperandum, & patriam non deſtituendam eſſe cenſebat.

Reſpondit autem Legatis per Mercurinum Oratorem: Huic enim ſumma laus eloquentiæ tribuebatur. Vſus eſt igitur Mercurinus luculenta Oratione, atq; [illegible] verba fecit: Iure lætatur Rex Carolus, cum beneuolentia, tum vero etiam grauiſſimo iudicio ſummi Senatus, Germaniæ Principum: qui tam [illegible] tempore, Imperii gubernationem ipſi vni, tuto commendari cenſuerunt. Quid enim aut gratius ei accedere poteſt? quam quod ab vniuerſa patria ſe [illegible] intelligit: aut honorificentius? quam quod ſapientiſſimi Principes tantam ipſi virtutem tribuunt: & quaſi diuinantes, eam ſpem de ipſius fide & felicitate conceperunt, neminem vt ad hoc Imperii faſtigium, quam ipſum, [illegible] maluerint.

[illegible] igitur & patriæ pietatem, & cognatis Principibus beneuolentiam perpetuam poll[illegible]cetur. Deliberantem autem de Imperio accipiendo diuerſæ [illegible] exercuerunt. Etſi enim magni animi eſt, non deterreri mole rerum & magnitudine periculorum, quæ videntur impendere intuenti nunc Italiã, quæ a Gallis tenetur, nunc Turcas denunciãtes bellum Pannoniis: tamẽ cum [illegible] res gubernatio, nec niſi aſpirante Deo, felix eſſe poſſit, conſtantes [illegible] Imperia accipienda ſunt. Hæc etiam Hiſpania, etſi vires ſuas, quæ non [illegible] exiguæ, ad ſocietatem rerum gerendarum offert: tamen ipſum Regem domi, velut in ſpecula regni, aſſiduum eſſe mallet. Sed è regione [illegible] videbatur, patriæ opem ab ipſo imploranti deeſſe.

Mouit etiam animum gentilium decus: atq; honeſtum eſſe iudicat, aui & [illegible] exempla ſequi. Et cum auus collapſas res rurſus erexerit, cumque huic [illegible] poſitæ hoc faſtigio, tantæ acceſſerint opes: arbitratur diuinitus hanc [illegible] ad Imperii defenſionem vocari. Poſtremo etiam principum Electorum votis & iudicio permouetur, vt rem omnium difficilimam, Imperii gubernationem, ſuſcipere minus recuſet.

Tam multæ graues cauſæ cum concurrerent: cumq; diuinitus ſe vocari ad Imperium, Patriæ conſenſu, ſtatueret: tandem, quod felix fauſtumq; ſit, Imperium accipere Rex Carolus decreuit, & hanc voluntatem ſuam Dux Fridericus a ſe exponi Electoribus, & perferri in totam Germaniam poſtulet.

Principio vero quod Regum ſapientiſſimus Salomon vnum optabat, id ipſe quoque optat: cum humana ſapientia non ſit par tantæ gubernationi, vt

Deus

Deus pectus & conſilia ipſius in toga,& in armis regat: ac perficiat, vt Eccleſiæ & toti generi humano, hæc ipſius gubernatio ſalutaris ſit. Meminit Rex Carolus, ex hac ipſa Hiſpania duos principes ad Imperium vocatos eſſe, Traianū & Theodoſium: quorum alter optimus appellatus eſt: alter non ſolum bonitate & armis Traiano par fuit, ſed etiam hac laude excelluit, quod vere Deum coluit, ac perfecit, vt Euangelium latius propagaretur: & concordiam Eccleſiæ, pie, diremptis diſſidiis, conſtituit. Hi duo principes ex Hiſpania euocati, cum fuerint ſalutares orbi terrarum: lætatur omine.

Horum exempla ſibi proponet: & annumerari laudatiſſimis Imperatoribus volet. Summa virtus maiorum fuit in vtraque familia, Auſtriaca & Hiſpanica: Horum ſimilitudo in Regis Caroli natura & indole iam præclare lucet. Comitatur autem felicitas cum cæteras virtutes: tum vero præcipue pietatem erga Deum, quæ in Rege Carolo eminet. Quare ſpes eſt eius gubernationem fauſtam, fœlicem, & ſalutarem fore orbi terrarum: & vt ſit, omnes boni toto pectore vota facere debent.

Tu vero Dux Friderice ito, & Principibus Electoribus gratias agito: quorū cognouit eximiam erga ſe beneuolentiam eſſe: ac voluntates eorum confirmato: & Imperatorē Carolum petere dicito, vt ipſi tanquam cuſtodes publicę pacis, ſua fide, concordia, virtute, Germaniæ tranquillitatē tueātur, donec Imperator in Germaniā veniet, qui quidem aduentum maturare quam primum decreuit. Hæc cū Mercurinus dixiſſet, tota curia lætitiæ plena, regi Carolo & Imperatori omnia fauſta precabantur. Poſtea ſcriptæ ſunt literæ ad Electores, in quibus Rex ſe Imperium accepiſſe profitetur, & de conſtituendo ſtatu Imperii, nihil ſine conſilio Electorum facturū eſſe profitetur. Commemorat ſibi beneuolentiam ipſorum iucundiſſimam eſſe, & volūtates eorū confirmat. Poſtremo pollicetur etiam breui ſe in Germaniam venturum eſſe. Vt igitur ſolicitis Electoribus quamprimum voluntas Caroli Imperatoris ſignificaretur, Fridericus Palatinus ampliſſimis muneribus ornatus, ſtatim dimiſſus eſt.

Cæſar aūt initio veris ex Hiſpania ſoluens traiecit in Angliam, vbi à rege Hērico Octauo, non ſolū comiter pro ipſorum neceſſitudine & hoſpitii iure, ſed etiam ſplendidiſſimo apparatu, exceptus eſt. Cumque fœdera inter duos Reges confirmata eſſent, Anglus pollicitus eſt, ſe Caroli coronationi interfuturum eſſe, honoris ipſius cauſa. Poſt paucos dies inde venit in Belgicum, cum magna frequentia omnium ordinum, fauſtis eum omnib. excepit. Gratulantur reditum eo maiore veneratione, quia iam virum cernebant principem, qui in Hiſpaniam ante annos aliquot admodum adoleſcens profectus fuerat. Optant læta & felicia Imperii auſpicia. Commoratur autem Rex Carolus aliquantiſper in Belgico, tum vt ciuitatum ſuarum ſtatum cognoſcat, tum vt Angli aduentum expectet. Sed hunc facile Rex Franciſcus perpulit, ne Carolum comitaretur, ac ſibi Anglum nouis pactionibus adiunxit, quæ deinde

magnas

[illegible] conceſſiones attulerunt. Tandem igitur Aquiſgranum venit [illegible] Carolus, [illegible]em ſecum Burgundicæ & Belgicæ nobilitatis ducens. Et [illegible] in oppido & vicinia graſſabatur lues peſtilens, tamen ne noui ex[illegible] eſſet, mutare locum coronationis noluit. Aduenienti obuiam pro[illegible] Electores, & fere omnes reliqui Germaniæ principes. Aderat & cœ[illegible]um, Caroli Magni monimenta gerens. Poſtero die, qui fuit dies [illegible] Octobris, coronatus eſt in æde maiori Aquiſgrani, veteri ritu. Mo[illegible] & Colonienſis indutum trabea ad aram adduxerunt. Dux Palati[illegible] præferebat, Dux Saxoniæ enſem, Marchio Brandeburgen[illegible]. Treuirenſis vero more à maioribus accepto, Regem vnxit. Hic [illegible]um prælectum eſt. Deinde Corona à Moguntino & Colo[illegible]a. Poſtea tradita ſceptrum & enſis. His ceremoniis peractis, re[illegible] apparatur: in quo Electorum diſtributa ſunt miniſteria. A[illegible]s codicillos & ſigillum manu geſtans, Marchio Brandebur[illegible]: Regis Bohemici Legatus pincernæ munere fungitur: Pal[illegible] [illegible] interim in foro Dux Saxoniæ auenam equitibus diſtribuit. Aſſa[illegible] integer, refertus altilibus omnis generis, vnde primum corona[illegible]m apponitur ferculum. Poſt coronationẽ Cæſar cũ princi[illegible] venit, vt de futuro conuentu colloquerentur, in quo de ve[illegible]onationem lex de pace communi renouatur, & de ſumma [illegible] Decretum eſt igitur, vt ad Calend. Ian. indiceretur con[illegible]æ. His actis & Carolus in Belgicum rediit, & cæteri Princi[illegible] diſceſſerunt.

[illegible] & coronationis Caroli V. hiſtoria; quæ cum contineat [illegible] actiones grauiſſimas, neminem veſtrum ex illius recitatio[illegible] eſſe confido.

[illegible] ego, vt cum Horatio, *me mea tellus lare ſecreto tuteq; tegat*, quam [illegible] mergere difficultatibus quum & ipſe Antigonus Princeps, re[illegible]m eſſe ſeruitutem dixerit.

[illegible] opus eſt, vt tantopere ſis anxius, ne forte in te aliquis deuolua[illegible]. Noſti cæteroquin & illud quam maxime verum eſſe, quod [illegible] *adire Corinthum*, Itaq; illud Thomæ Mori *lib* 2 *Vtopiæ*, [illegible]pa ac ſequere. *Merito*, inquit, *abſtineant ſapientes a regenda R publi[illegible] et qui aliena ſtultitia mederi non poſſunt, ſaltem ſint in tuto, veluti qui [illegible]m, cum ab imbribus ſub tecto reuocare non poſſunt, conſulte [illegible] intra tecta continent.*

[illegible] Auguſtum regnandi molem à ſe optaſſe excutere, Dion [illegible] Pertinacem idem attentaſſe, Iulius Capitolinus narrat, [illegible] o permulti, minime permoti incentiuo illo Homerico:

 Ου

Οὐ μὲν γάρ τι κακὸν βασιλευέμεν, αἶψά τέ οἱ δῶ
Ἀφνειὸν πέλεται, καί τιμηέστερος αὐτός. Id eſt,
Non malum eſt imperare: ſtatim ei domus
Affluens fit, & magis honoratus ipſe.

PH. Malum equidem ſiue peccatum non eſt, gerere magiſtratum, at interim admodum eſt difficile. Hinc grauiter de magiſtratu bono Seneca: *Princeps*, inquit, *ac magiſtratus bonus, eſt animus reipublicæ: eſt vinculum, per quod Reſpublica cohæret eſt ſpiritus vitalis. quem multa hominum millia trahunt, nihil ipſa futura, niſi onus & præda, ſi imperii illa mens ſubtrahatur.* Atque hinc eſt, quod Rex caput Regni in ſacra ſcriptura vocatur, quia ex ſalute, vel ægritudine eius cætera membra vel valent, vel ægrotãt. Nam ſi ille ad virtutem præit, ſequuntur reliqui, ſi ad vitia, ad ea inclinantur, ſi bene beateque agit, florent, ſi [illegible] proſpere, labuntur, aut ruunt cum illo. Item, & anima, & cor populi dicitur, quia vitam, & nutrimentum vniuerſo corpori Reipublicæ præſtat, & vt cor, cum corpus ſomno quieſcit, vigilat, ſic Princeps, vt optimus paſtor: cuius vigilantia ſomnos omnium defendit omnium otium illius labor, omnium delitias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio, eoque diligenter moderante placida vita cum pietate, & honeſtate ſubditi fruuntur. C[illegible] ſit vere Princeps, qui in ſummo faſtigio non magnus magis, quam bonus audiri deſiderat, magiſq; virtutem, quam imperium cogitet ac ita omnibus proſit, vt hominum cauſa ſit, nec Dominus, ſed tutor videatur, & vt animus corpori, ſolq; orbi terrarum lucem & vitam præſtet; caputq; & corona ſit, q[illegible] cingit frontem, ita veluti murus ahæneus omnes circundet, & vt alter, Atlas, vlnis & humeris ſuis orbis curam ſuſtineat, cum Principis magnitudo ſtabilis, fundataq; ſit, quem omnes non ſupra ſe ſolum, ſed pro ſe eſſe ſciunt, illud munus exercendo.

Principis boni conſideratio.

EQ. Quemadmodum Plutarcho teſte, *Cometes nouus apparens quandoque [illegible]lum, quandoq; tamen ingens quoque bonum rebus humanis portendit*: Ita nouus Princeps, iſque optimus, religioſiſſimus, beneficentiſſimus optatiſſimo [illegible] magnam rebus vniuerſis ſalutem adfert, & quod Cicero probi [illegible] proprium eſſe ſcripſit, *Perſonam* ſubditorum ſuorum *gerit, dignitatem [illegible] Reipubl ſuſtinet, leges ſeruat, iura fidei ipſius commiſſa meminit, commoda ciu[illegible] dat, atque omnes æquitate eadem continet, improbos caſtigat, bonos tuetur, laudat claros viros, præcepta laudis & ſalutis apte ad perſuadendum ciuibus ſuis edit hortatur ad decus, reuocat a flagitio & errore, conſolatur afflictos. facta & conſulta fortium & ſapientum cum improborum ignominia ſempiternis monumentis prodit, denique pro [illegible] ac communibus commodis ſudat, inimicitias adit, ſubit tempeſtates, cum multis [illegible]*

dat-

[illegible], [illegible], [illegible] quam etiam, (ſi neceſſitas ferat,) potentibus dimicare prom-pta.

VII. Sicut igitur lumina multarum ardentium lucernarum aut facium, quæ in [illegible] vno, vna ſunt, confuſam manſionem, & ſedem totius luminis faciunt: omnium enim lumina cum vno lumine conſociantur, vnumq; ſplendorem ex ſe, qui non ſeparatus eſt, eiaculantur: nemoq; eſt mortalium, qui [illegible] vel illus lucernæ aut facis lumen diſcernere aut partiri à cæteris poſſit ex aere, qui ambit omnia lumina, nec concernere alterum ſine altero, propterea quod tota in totis ſine confuſione, aut permixtione temperata ſint lumina, quin etiam ſi quis vnam lucernam, aut facem de domo detulerit, ſimul proprium quoque eius lumen vniuerſum diſcedet, cum interea nihil de aliis luminibus ſecum trahet, aut aliis aliquid de ſuo relinquet. Eadem quoque probe conſtitutæ reipublicæ ratio eſt, in qua Deus ſubinde noua accendit lumina virorum inſignium, eoq; rempublicam illam [illegible] illuſtrarem.

[illegible] Eiuſdem lumina huiuſmodi admodum illuſtrant rempublicam, quę [illegible] adeo ſunt neceſſaria, vt ſine illis conſiſtere reſpublica neutiquam poſſit. Interim opus eſt ad decus & ornamentum magno aliquo atq; illuſtri lumine, quo referri commode poteſt, quod Menander ait: Εἰκὼν [illegible] θε[illegible], quod Plutarchus ſic interpretatur, *vt Deus in [illegible] ac iucundiſſimum ſui ſimulachrum conſtituit ſolem & lunam, ſic in Republica Principem, qui iuſtitia, prudentia, benignitate ſe erga omnes repræſentet.*

VIII. Hinc argumentum deducitur perſpicuum, & vrgens, quantum [illegible] ſubditorum Principi, vt capiti, cordique ſuo iis ingenuis dotibus, quibus ornatus eſt, opitulari debeat, præcipue ad dignitatem regiam, [illegible] auctoritatem publicam, tuendam, cum vt membrum [illegible] ſit gloriæ, qua caput fruitur. Hincque etiam illa recondita [illegible] parum animaduerti ſolet, ratio reddi excogitarique poteſt, vnde [illegible] incredibilis, & admirabilis in cordibus omnium lætitia, qua [illegible], cum Princeps aliquam vrbem aduentu hilari ornat; Vt [illegible] affulgens lumine, diſcuſſis vndique triſtitiæ nebulis, [illegible] omnia conſpectu ſerenat, atque in nouum ver terris hiberna [illegible] ſuis illis fauoniis aſpirat, ita omnium animos, vbi introi[illegible] Principis [illegible], noua lætitia occupat, omnis rerum facies mutato [illegible], idq; natura quadam & genio ſuadente euenit, cum enim Princeps ſit anima, cor, caput, radix, ſolque populi, à quo vita, & lumen eius

Subditorũ erga principes probi affectus.

deriuatur, tunc ſubito ſicut ex muſicæ arte fertur, quod vbi duo inſtrumenta muſica conſonant, vno pulſato, aliud ſine tactu & pulſatione ſonat, ita & concentu, & ſuauitate quadam membra ſuo capite, corpus anima, ſanguis corde, rami radice, lumen ſole exultant, virtuteque, & ſplendore replentur.

EQ. Sane ſubditi, quanto æquioribus animis ſubſunt, tanto ſplendidiorem imperantis laudem efficiunt, Xenophonte authore, cuius hæc in Oeconomico præclara vox extat. Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο ἡγοῦμαι μέγα τεκμήριον ἄρχοντος ἀρετῆς εἶναι, ᾧ ἂν ἑκόντες τινὲς ἕπωνται, καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς παραμένειν ἐθέλωσιν. *Equidem & iſtud opinor magnum eſſe argumentum virtutis in Principe, ſi ſubditi ipſum libenter ſequantur, & in periculis vna perſeuerare velint.*

Dei agnitio eſt, maxima vinculum virtus.

TH. Atqui ego virtutis eſſe maximum argumentum opinor, ſi Deum recte agnoſcat Princeps eumq; indeſinenter colat. Ignoratio namq; Dei, cauſa eſt ſubuerſionis ciuilis vitæ. Siquidem, vt Poeta inquit:

——— Prima ſcelerum cauſa mortalibus ægris.
Naturam neſcire Deum.

Et, autore Cicerone: *Pietate erga Deum ſublata, fidem & humani generis ſocietatem tolli neceſſe eſt, & iuſtitiam virtutem omnium excellentiſſimam.* Nam & ciuitates ortæ, & vrbes conditæ, & gentes congregatæ fuerunt, non ad commoditatem tantum vitæ degendæ, neque ad iucunditatem conſuetudinis mutuæ, neque emolumenta commerciorum: Sed inter hæc, vt & cognoſcerent autorem ac conditorem ſuum, omniumq; bonorum largitorem Deum, & hunc religioſe venerarentur, & in coniunctione piæ cõfeſſionis, atq; ceremoniarũ ſanctarũ obſeruatione, celebrarẽt. Hinc ipſe Dominus in Deuteronomio *c.17.* cũ poſteros de Rege, ſi caſus incidiſſet, deſignando, monuiſſet, præcepiſſetq; eum vt deligerent, qui ex numero fratrum ſuorum eſſet, non alterius gentis aut religionis, & quem Deus ipſe, non cuiuſuis vota voluntaſque conſtituiſſent; Regi iam conſtituto legem hæc in verba præſcripſit: *Poſtquam ſederit in regno ſolii ſui, deſcribet ſibi Deuteronomion legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetq; illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta ſunt. Nec eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, neque declinet in partem dextram vel ſiniſtram, vt longo tempore regnet ipſe & filius eius ſuper Iſrael.* Ea antiquiſſima omnium rerum, Regibus atque Principibus debet eſſe legis notitia atque cuſtodia, quã etiã vt animis infigãt altius, quotidie legere, imo propria manu exſcribere iubẽtur; additis fructib.

quos.

quos exinde decerpunt, ſuauiſſimis; quorum primus eſt Timor Domini, qui ſapientiæ initium eſt, *Prou.* 1. & bonorum omnium fons atque origo. Secundus eſt, cœleſtium mandatorum obſeruatio, quibus fiet, vt populus iuſſis & decreti Principi libentius obſecundet. Tertius, ne de ſe magnifice ſentiat, nec ob Principatum ſe efferat inſolentius, ſed ad Deum omnia referat. Quartus & poſtremus, firmitudo ſtabilitaſque regni tanta, vt ſolidum illud & ſtabile liberis ac nepotibus tradat perpetuo adminiſtrandum. Quæ quidem regnandi ſceptriq; diutiſſime conſeruandi cupiditas omnib. qui in dignitatib. conſtituti ſunt, communis eſt; nec quiſquam fere eſt, qui in momentanea illa dominii poſſeſſione tuenda tantopere ad laboret, niſi illam ad filios quoq; ac nepotes translatam iri confidat. Hanc autem perpetuam & conſtantem Imperii & Principatus conſeruationem, qui humana duntaxat quadam (ſecluſo Dei timore ac reuerentia) ratione ac diſciplina conatus aſſequi, in vanum omnino nititur, & tandem non ſine confuſione ſui & peſſimo interitu:

Ipſorum facta atq; minas ridebit inanes,
Qui ſuper & cœlos & ſuper aſtra regit.

Quos etiam ſub nominib. conſiliariorum Ægyptiacorũ perſtringit Eſaias his verbis: *Inſipientes,* inquit, *conſiliarij Pharaonis inſipiens dederunt conſilium deceperunt Ægyptum, angulum populorum eius, Dominus miſcuit in medio eius ſpiritum vertiginis & errare fecerunt Ægyptum in omni opere ſuo, ſicut errat ebrius & vomens.*

Eſa. Politicam illam Principatus tuendi rationem D. Lutherus *in Pſal.* 101. elegantiſſima Proſopopœia graphice admodum depingit: Qui in aulis, inquit, verſatur, ei huiuſmodi exempla atq; documenta haud raro occurrunt. Videas namq; illic ſedentem Regem aut Principem tibi, vt videtur, omnib. numeris abſolutè ſapientem ac prouidum, quiq; rem, de qua delib. ratutus eſt, iam tũ animo ſuo expediuit. Hũc iuxta adſcitus aſſidet Iurgiſta ſiue Iuriſcõſult[9] cũq; huic Princeps rem iudiciumq; deſuper ſuum vna exponit; is mori & humori Principis ſe conformare gnarus, iudicium & deſuper Principis in Iure vſq; adeo eſſe fundatum aſſerit, vt nemo omnium Doctorum reclamare auſit. Huic inſuper aſſiſtit alius, qui prægnantes imo prægnantiſſimas vſq; adeo ex natura ipſiuſq; cauſæ bonitate conglomerat rationes, imo rationum rationes, quarũ alia aliam ſubinde parturit, vt niſi parturiret hoc prægnans caput, metuendũ eſſet, vt rumperetur. His demum accedit Epiſcopus, Prælatus ſiue Theologus atq; is quidem ſeu arbitrarius ſeu factitius, eodem recidit; is, inquam, innumera S. ſcripturæ dicta atq; teſtimonia ad rẽ iudiciumq; Principis detorquet, atq; commodat. Ibi vero nec ipſe Diabolus contrauenire, ſed omnem hanc rẽ iuſtam, æquam, bonam, imo plane diuinam eſſe, etiam nolens volens pronũciare cogeretur. Sedentq; hoc modo quatuor iſtæ regni ſiue Principatus columnæ vſq; adeo fixæ atq; præualide, vt etiam cœlum ſi quidẽ ipſorum prudentiæ committeretur, humeris ſuis facile ferre ac ſuſtinere poſſent. Nemo vero

Præſumptuoſa Principum prudentia, prodente Luthero.

interea omnium illorũ eſt, qui vel minima effuſa precatiuncula, imo ne cogitatione quidem, Deum in conſilium deſuper aduocauerit; aut enim deplorata ipſorum conſcientiæ peruerſitas eos reprimit, vt errare non auſint, aut præſumptuoſa ipſorum ſapientia cui tantiſper tribuunt, vt errare ſe non poſſe exiſtiment, adeoque alieno (diuino) auxilio opus non habeant, omnem precationem reſpuit, aut praua illa, nimirum abſq; vlla nominis diuini inuocatione, negotia deliberandi conſuetudo, in profundum incredulitatis barathrum ipſos longius ac longius immergit. Quid vero interea Deus à grauiſſimorum horum virorum conſiliis atq; deliberationibus excluſus? Sermones is interea confert cum Gabriele angelo: Quid arcani, inquiens, viri hi graues machinantur, quod in conſilium ſuum ac deliberationes me non aduocant? Turrim Babylonicam extructuri denuo videntur. Deſcende ergo, & aſſumpto tecum Eſaia, apertis ipſorum feneſtris clanculum inſuſurra? *Inite conſilium, & diſſipabitur: loquimini verbum, & non fiet. Meum enim eſt conſilium & æquitas: mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt iuſtitiam, &c.* Eſa. 8. Prou. 8. Hactenus Lutherus.

TH. Meminiſſe itaq;, quæ rei ſumma eſt, debent Principes, vt niſi Deo in conſilium adhibito nihil aggrediantur: *Confortare*, inquit Deus ad Ioſue, cap. 1. *& eſto robuſtus valde, vt cuſtodias & facias omnem Legem, quam præcepit tibi Moyſes ſeruus tuus. Ne declines ab ea ad dextram, vel ad ſiniſtram, vt intelligas cuncta quæ agis. Non recedat volumen Legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt cuſtodias & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo tũc diriges viam tuam, & intelliges eam. Ecce præcipio tibi, confortare, & eſto robuſtus: noli metuere, & noli timere quoniam tecũ eſt Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris.* Hinc Dauid ſummæ ſanctitatis rex, cum expertus ſciret, ſumma externi Numinis benignitate feliciter propterea regnaſſe, quod ad diuinam Legem obſeruandam, maximam adhibuiſſet diligentiam, proindeq; vehementer optaret, vt filius Salomon veſtigiis paternis inſiſtens, non regni tantum ſed etiam pietatis ac virtutis eſſet hæres, & Deo propitio regnum eius nouis ſubinde acceſſionibus creſceret, ſic illum moriens 1. Reg. 2. allocutus eſt: *Ego ingredior viam vniuerſæ terræ: confortare, & eſto vir, & obſerua, vt cuſtodias mandata Domini Dei tui, vt ambules in viis eius, & cuſtodias ceremonias eius, & præcepta eius & iudicia & teſtimonia, ſicut ſcriptum eſt in Lege Moyſi, vt intelligas vniuerſa quæ facis, & quocunq; te verteris: vt confirmet Dominus ſermones ſuos quos locutus eſt de me dicẽs? Si cuſtodierint filij tui vias meas, & ambulauerint coram me in veritate in omni corde ſuo, & in omni anima ſua, non auferetur tibi vir de ſolio Iſrael* Hæc Dauid ad Salomonem, quem etiam Deus iam regnantẽ ſic eſt affatus: *Si ambulaueris in viis meis, & cuſtodieris præcepta mea, & mandata mea, ſicut ambulauit pater tuus, lõgos faciam dies tuos,* 3. Reg. 3. Quam ſolicitus fuerit Ioſias rex piiſſimus in reſtaurando ac promouendo veri Dei cultu, hiſtoria

ſacra,

ſacta, 2. *Reg.* 22. prolixe teſtatur: *Conſuluitq;* (inquit textus) *Dominum ſuper ſe & ſuper populo ſuo, & ſuper omni Iuda, de verbis voluminis illius, quod erat inuentum*; adiecitq;, Magna ira Domini ſuccenſa eſt contra nos, quia non audierunt patres noſtri verba libri huius, vt facerent omne quod ſcriptum eſt nobis.

EQ. Deprauata fuerat anterioribus ſeculis, regum Iſraelis & Iudæ diſſidētia, Religionis puritas; qua deprauatione ingentia vtrobiq; ſibi acciuerunt mala, regnorumq; decrementum. Extant econuerſo inſignia exempla hominum, qui Deum vere inuocarunt, qui maxima regna gubernauerunt, alii aliis ætatibus: quia Deus voluit ſubinde per aliquos ſuos cultores iuuari politias. Et minime dubium eſt, primos Patres in ſuo cætu, Adami, Enoch, Noham fuiſſe etiā politicos gubernatores ſicut traditur Nohæ lex de puniendis homicidis. Deinde Melchiſedech expreſſe rex appellatur. Abraham etſi hoſpes fuit in alienis imperiis, tamen & reges aliquos Eccleſiæ adiunxit, & rexit ipſe politico imperio ſuam familiam. Poſtea Ioſeph non modo rexit, ſed etiam nouis legibus regnum Ægypti iam conſtituit. Quid? quod non ſolus Ioſeph inter principes Ægyptios Deum recte inuocabat, ſed eius gubernatio regem ſua ætate regnantem & multos qui vna rempublicam regebant, ad agnitionem veri Dei pertraxit. Poſtea etiam Moſen & multos gubernatores in populo Iſrael Deo placuiſſe, nihil dubium eſt. In hiſtoriis etiam Euangelicis fit mentio centurionum aliquot, qui Euangelio crediderunt, imo in totam Cornelii militis Romani familiam Spiritus ſanctus ingenti miraculo, perinde vt in Apoſtolos, effuſus eſt.

Religionis puritas conſeruanda.

Til. Chriſtus plantauit vineam Eccleſiæ ſuæ per omnes Monarchias potentiſſimas in mundo. Fuit enim in Ægypto domus Iacob Eccleſia Dei ſanctiſſima, tum Ioſepho adminiſtrante imperium Ægyptium, tum Pharaonibus impie bacchantibus contra Deum. Fuit Eccleſia in Babylonem tranſlata & longe lateq; diſperſa per regnum Aſſyrium & Medorum. Et clarior fuit Eccleſia in peregrino ſolo ſub Ethnicis principibus, mirandis operibus Dei & copia prophetarum quam in terra Iudææ, regnante Salomone. Deinde reuerſis in patriam Iudæis, ſub Græcorum, & Romanorum poteſtate, Eccleſiæ ſanctitas & virtus magis emicuit, quam ſub Macchabæis pontificibus ſimul & regibus, conceſſa iam libertate, & fœdera iungentibus cum Lacedæmoniis & populo Romano.

EQ. Tanta autem eſt veræ religionis vis, vt etiam hoſtibus ſæpenumero ſit formidabilis. Dabo exemplum. Obſederat Alexander Magnus Tyrum, Iudeæ finitimam, ceperatq;. In ardua & longa obſidione, auxilia à Iudæis petierat; repulſus quia cū Dario vetuſtius iis fœdus erat. Iræ igitur plenus, & (animos victoria fecerat) mouit in Iudæos, vlciſci certus: & prædę ac cædi omnia deſtinabat: veniitq; ita affect⁹. Sed Iaddus, tūc Pōtifex diuinitus ſomnio monitus cū

omni populo candidato, cum cætu Sacerdotum Byſſino, ipſe in hyacinthina ſtola tiaram capite, & in ea Dei nomen gerens, obuium ſe dedit, pacis ſpecie atq; habitu. Atq; ita ferocē regē religio obiecta monit, vt ſtatim initis ſubmiſſiſq; ad Pontificem vltro accederet: & ipſum ſalutaret: & MIRABILE illud nomen adoraret. Mirati Comites: quidam & indignati: à quibus Parmenio regem adiit: Quid ita hominem adoraret, qui ipſe paſſim iam pro Deo eſſet? Reſpondit, non illum ſe, ſed in ipſo Deum adoraſſe: quem ea ſpecie, iam ante, in vrbe Dio Macedoniæ, per ſomnium vidiſſet, hortantem, vt prompte in Aſiam pergeret, ſua ope & numine eam ſubiecturus. Hæc Alexander: & vrbi ac genti veniam, quid veniam? præmia atq; honores tribuit: & immunes ſuiſq; legibus viuere iuſſit: & quoſdam in militiam ſuam allegit. *Sic recenſet Lipſius.* Extat aliud Antiochi Syriæ regis in eadem gente factum ſimile, imo à ſe ſi nō ab auctore illuſtrius. Obſidebat Hieroſolyma, in vna vrbe bellum patraturus: & ecce feſtum magnum, Iudæi Scœnopegiæ, ſiue Tabernaculorum celebraturi erant. Gens nec in afflictis rebus cultum Dei deſeruit, & legatos ad Antiochum miſit, ſine alio colore petitum ſeptem dierum inducias, vt operari ſacris magni Dei poſſent. Magnus ille Deus pectus mouit. Nec petita modo rex indulſit: Sed ipſe ad eius cultum verſus, boues auratis cornibus, magnam thuris & odorum vim, deduci ad portas iuſſit: ac ſacerdotibus tradita immolari. Quid magis mirer? an victoriæ interpellatæ patientiam? an ſacra non ſolum permiſſa, ſed inſtructa? ſacra, quæ contra ſe conatuſque ſuos ſuſcipi ſciebat, fortaſſe & caput ſuum iis peti. Sed fructus, vt ſolet, pietati adfuit. Et Iudæi moti inopinata benignitate, finem certaminis, initium amicitiæ fecere: ac ſe ſuaq; Antiocho permiſere. *Idem Lipſius.*

Religionis Summum ſtudium, apud Ethnicos.

PH. Summum ſemper tuendæ ac conſeruandæ Religionis ſtudium etiam apud Ethnicos fuit, non eo tantum, quod religionis incolumitate, Reipublicæ ſalutem niti, ſed quod arctiſſimo quodam naturæ vinculo, eius cultui obſtrictos ſeſe, atq; eos præſertim, qui ad imperii gubernamēta ſederent, iudicarunt. Teſtatum id nobis inter cæteros reliquit Plutarchus, Traiani Imperatoris præceptor erudititiſſimus *in lib. aduerſus Colotem*, his verbis: *In legum conſtitutione primum eſt & maximum, de Diis opinio. Quamobrem & Lycurgus Lacedæmonios, & Numa Romanos, & Ion antiquos Athenienſes, & Deucalion Græcos fere vniuerſos Diis conſecrarunt, votis, ſacramentis, vaticiniis, omnibuſq; eos ob ſpem ac metum diis deditos obnoxioſq; reddentes. Et ſi terras obeas, inuenire poſſis vrbes muris, literis, Regibus, domibus, opibus, numiſmate carentes, gymnaſiorum & theatrorum neſcias: vrbem templis diiſque carentem, quæ precibus, iureiurando, oraculo non vtatur, non bonorum cauſa ſacrificet, non mala ſacris auertere nitatur, nemo vnquam vidit. Sed facilius vrbē condi ſine ſolo puto, quam opinione de Diis penitus ſublata ciuitatem coire aut conſtare.*

EQ. Indorū monumentis proditū eſt Peruanos Reges, quos vocabāt Ingas cum

cum primum regionem aliquam ad ditionem ſuam armis adieciſſent, diſtributis in tres partes vectigalibus, primam cultui deorum ac templis ſolitos dedicare, quod ſperarent fore, vt Numinum beneuolentia, tanto pietatis officio conciliata, facilius imperia ſua tuerentur, ac propagarent. Atq; hinc à Papiniano legum ſcientia clariſſimo viro, *in l. & ſi quis, ff. de relig.* veriſſime dictum eſt: *Summa ratio eſt, quæ pro religione facit.*

PH. Ariſtoteles *lib. 7. Polit. cap. 8.* explicans ea, ſine quibus nec ciuitas, nec eius adminiſtratio ſtare poteſt, alimenta primum ponit, deinde artes, tum arma, pecuniarum facultatem, iudicium pro vtilitate & iuſtitia contrahentium, præcipuum vero circa rem diuinam cultum, quod ſacrificium vocant: dicitque *libr. 5. cap. 11.* Principi pietatem erga Deos retinendam eſſe. ſic enim populi de illo bene exiſtimant, de iniuriis ſibi non timent, eius vitæ non inſidiantur, quod cum pius ſit & Dei amicus, Deum habeat defenſorem. Hinc ſapienter à Platone *libr. 4. de legib.* ſcriptum eſt: *Ante omnia Deum inuocemus, vt ciuitatem noſtram ſtabiliamus, obſecremuſque, vt nos exaudiat & nobis propitius ſit, atque benignus ad nos veniat & leges ipſe nos doceat, noſtramq; ciuitatem adornet.* Nam ſicut beſtiæ (inquit idem Plato, *libr. de regno,*) animanteſque rationis expertes ſui curam habere nequeunt, neque ſe ipſæ per ſe regere poſſunt, ſed ad illas conſeruandas regendaſque hominis prouidentia & directione opus eſt: ita homines ad felicitatem ſuam dirigi non poſſunt, niſi Deus moderetur, & quaſi manu ducat. Hinc Xenophon *in libro octauo de pædia Cyri.* Cambyſen filio ſuo Cyro ad Aſtyagen auum proficiſcenti grauiter ſic loquentem introducit: *Hoc vnum præcipue commendo, idque tanquam pretioſum theſaurum à patre donatum in tua memoria perpetuo recondi cupio,: Dei eſto amicus, in eundem pius, nihilque aggrediaris, niſi Dei Numine implorato: Imbecilla enim eſt & hebes mortalium natura: nihil Dei ſapientiam latet, omniaque ex ſententia iis cedunt, quibus illa præſto eſt.* Quæ præterea admonitio tam alte filii animo inſedit, vt non abſque admiratione paſſim lectoribus inculcet Xenophon, qua pietate Cyrus Deos coluerit, & quo ſtudio ac diligentia operam dederit, vt votis, precibus, ſacrificiis placaret, ſiue antequam conſilium iniret, bellone laceſſendus eſſet hoſtis, ſiue poſt decretum bellum, priusquam militares copias in expeditionē educeret, & acie cum hoſte confligeret. Iſocrates quoque ad Nicoclem regem ſcribens, eique de regno conſeruando præcepta tradens: *Religionem,* ait, *quam à maioribus accepiſti, conſerua, ſolemneque & pulcherrimum ſacrificium & cultum maximum exiſtima, ſi ipſi ſis optimus & iuſtiſſimus. Maior enim ſpes eſt eiuſmodi boni aliquid à diis impetraturos, quam qui aras delubraque ædificant.* Hinc eſt, quod Cicero *libro 3. de natura deorum,* aſſeuerare non dubitat, Romulum auſpiciis, Numam ſacris conſtitutis, Romanæ ciuitatis fundamenta ieciſſe, quæ nunquam profecto ſine ſumma placatione deorum immortalium tanta eſſe potuiſſet. Eodemque in libro profitetur, eandem vrbem diligentius religione, quam ipſis mænibus

nibus cinctam fuiſſe. Quod ipſe Numa videtur innuiſſe, dum cuidam dicenti, *Hoſtes, Numa, aduerſus te bellum parant*, ita reſpondit: *Et ego diis ſacrifico.* Id nimirum ſignificans, cœleſti præſidio magis, quam militum robore & armis, hoſtium copias fundi atq; vinci, & rempublicam conſeruari. Proditum quoque eſt à Plinio Numam exinde Pompilium II. Romanorum Regem, ferum populum *Religionis inſtitutione, & vtilibus legibus domuiſſe ſuumq; Regnum ita formaſſe, vt pendente eius regno nemo illi bellum mouerit.* Nimirum id effecit, vt quos ratio ab innata feritate & barbarie non poterat, eos Religio ad humanitatis officia reduceret. Cæterum, teſte Gellio *ex Varrone lib. 14. c. 7.* eorum quæ religionis erant, tam ſtudioſi fuerunt Romani, vt quotieſcunque cogebatur Senatus, nulla de re prius ageret, quam de religione. Quæ lex ita erat ſolennis & ſancta, vt nulla res, neq; tam grauis, neq; tam repentina accidere poſſet, nulla quæ tantam celeritatem ad deliberandum exigeret, vt hunc proponendi, agendiq; ordinem peruerteret, vt religionis maieſtas non cæteris tantum modo rebus, ſed ipſis etiam conſiliis publicis præferretur. Addit præterea Suetonius, Octauium Auguſtum legem ſanxiſſe, quæ iubebat; vt priuſquam Senatorem quiſquam cōſuleret, thure ac mero ſupplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coiretur. Non enim Senatus, niſi in templo alicuius Dei haberi poterat. In quam curam ea de cauſa potiſſimum incubuere, quod, vt Plutarchus *in vita Marcelli* teſtatur, exiſtimabant Romani, ad conſeruandam Rēpub. plus Religionem quam arma valere, maiuſq; diis venerandis, quam hoſtibus delendis robur ineſſe.

Religionis inæſtimatio.

EQ. Quo magis deploranda eſt multorum Principum hodierni ſeculi ſocordia, qui plerumq; nihil minus quam de religione ſunt ſoliciti. Siue enim ſpectes publica comitia Imperatoria, ſiue particulares multorum, aut etiam paucorum conuentus, vix tamen, ac ne vix quidem aliqua ſuſcipitur Religionis deliberatio, aut, ſi mauultis, delibatio: & ſi qua omnino, illa tamen euſq; differtur, dum iam ſinguli ſe parant ad abitum, aut pleriq; ēt, iam tum diſceſſerunt. Hinc quoq; oīa in peius ruere, mirū non eſt; & quod Horat. *lib. 3. Carm. Od. 6.* de calamitatib. quas importarit Italię religionis neglectus conqueritur,

Dij multa neglecti dederunt
Heſperiæ mala luctuoſa.

Itemq; Symmachus vir patricius apud Imperatorem Valentinianum: *Sacrilegio hic annus exaruit; neceſſe enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur.* Idem nos ſero tandem ſapientes, ſerio deplorabimus.

TH. Addo tuæ noſtræq; vtrobiq; ſententiæ adſtipulatorem, Lactantiū Firmianum *lib. 5. inſt. c. 8.* quem pro omnibus citaſſe ſufficiat, cuius illa ſunt verba: *Ideo mala omnia reb. humanis quotidie ingraueſcunt, quia Deus huius mundi effector & gubernator derelictus eſt, quia ſuſcepta ſunt, contra quam fas eſt, impiæ religiones: poſtremo, quia ne coli quidem, vel à paucis Deus ſinitur.* Proindeque hæc Alphonſi X. regis

Hiſpa-

Hiſpaniarum cõmendata nobis vox ſit: *Rerum omnium principium, mediũ ac finis Deus eſt, ſine cuius nutu nihil prorſus conſiſtere; cuncta namq; diuina poteſtate facta ſunt, reguntur ſapientia, bonitate conſeruantur. Quiſquis ergo bonum aliquod opus aggreſſurus eſt, exordium ſumat à cœleſti Numine, ſupplexq; petat, vt eius voluntatem intelligere poſſit, vireſq; ſibi ſubminiſtret, quibus cœptum feliciter abſoluat.*

Cæterũ ꝙ ſi Romanorũ olim aliarũq; natiõnũ Principes, tanti ſuperſtitiones ſuas fecere, ac Deos, inanes illos, turpes ridiculoſq; & abiectos, Florã ſcortum, Priapũ ſalacẽ, Iouem adulterũ; Ægyptij (quod Cicero *lib.* 5. *Tuſc.* de iis tradit) quiuis carnificinam prius ſubierunt, q̃ Ibin aut aſpidem, aut felẽ, aut canem aut crocodilũ violarent; quorũ ẽtſi impudẽtes quippiã feciſſent, pœnã nullã recuſabant; & ſi q̃ alia alii monſtra coluerunt, quantũ curæ magiſtratui Chriſtiano adhibendũ eſt, vt præpotenti, veroq; Deo pura mente ſeruiatur eiuſq; ſanctiſſima atq; caſtiſſima religio, Doctore Chriſto nobis tradita colatur diligentiſſime; eoq; vel potiſſimũ ꝙ cœlitus ad nos delapſa eſt: *vnigenitus .n. qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit nobis, Ioh. 1.* hoc vnico duntaxat Magiſtro diuinam potuimus accipere diſciplinam; proindeq; vt Hilarius ait: De Deo ſoli Deo credendum eſt. Vt enim *nemo ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in ipſo: ita & quæ Dei ſunt, nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei. 1. Cor. 2.*

PH. Vere ais. Hanc .n. (Chriſtianam religionẽ,) nec humana ratio, nec Philoſophorum à nobis patefecit induſtria. Nam priuſquã ex hominũ pectorib. ignorantiæ tenebras admirabile Euangelii lumen diſcuſſiſſet, tot muti & inanes dii colebantur, vt numerũ inire difficilimum ſit: adeo vana & præter ordinem cuncta tradebant, qui habebãtur magiſtri ac profeſſores ſapientiæ, vt ab vera vitæ humanæ regula, nempe vltimi finis ſummiq; boni cognitione, tota via deflecterẽt. Chriſto ergo myſticæ huius cognitionis reuelatori vnico, imo potentiſſimo Imperatori, imo Pontifici Maximo, quẽ ẽt ipſa cælitus demiſſa vox. *Hunc audite*, ſerio nobis cõmendat, addita grauiſſima interminatione, quã D. Petrus ex Deuter. allegat: *Omnis anima quæ Prophetam illum non audierit, extirpabitur è populo*, imo quẽ vt principes cumprimis oſculentur, Dauid *Pſal.* 2. præcipit; Chriſto, inquam, vt ſe ſubmittant Principes, è re ipſorum eſt omnimodo futurum. *Religionis Chriſtianæ dignitas.*

EQ. Narrant Philippum Arabem primum ex Imperatorib. Romanis factũ eſſe Chriſtianũ. Cumq; in Paſchate ad Cœnam Dñi acceſſurus eſſet, non admiſſus eſt ab Epiſcopo Rom. Fabiano, niſi prius inter cæteros, quorũ explorabatur pœnitẽtia, in tẽplo ſtaret: ſicut mos fuit: reus manifeſtorũ ſcelerũ per aliquot dies ſtare certo loco, & egredi ex templo ante adminiſtrationẽ Cœnæ Domini. Poſtea, cum viderentur ſe emendationem promittere ad Cœnã Domini admittebantur. Alexander Seuerus Imperato. Romanus, Chriſti dictum: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, vt regulam omnium legum & actionum, & conſiliorum ſecutus eſt: fuitque princeps laudatiſſimus, & reipub. *Principes Chriſtiani qui primi fuerint.*

inprimis ſalutaris. Huic ſe cum toto Imperio Romano addixit Conſtantinus Maximus, qui palatium Lateranum & templum in eo conſtructum, & totam vrbem Chriſto dedicauit: qui Conſtantinopolim dedicans, aduocatis ſanctis Patribus Niceni Concilii Chriſto conſecrauit, & in eius tutelam poſuit Imperium, qui labarum & vexillum Romanum in formam ſalutiferæ crucis Chriſti transformauit. At Chriſti leges Iuſtinianus per homines eruditos ius Romanum correxit, & emendauit. Ex Ieſu Chriſto ſanctiſſimo Romanum imperium accepit, quantumcunque habet ſanctitatis, victoriæ, opum, virtutis, felicitatis. Huic optimo Regi & Pontifici obedire & in fidem ipſius, atque gubernationem ſeſe penitus coniicere, honeſtiſſimum & ſalutare eſt cunctis principibus & populis, & ſingulis hominibus. Repugnare autem & Monarchiam orbis Chriſtiani totius moliri, quocunque prætextu, turbare eſt ordinem diuinum, & labefacere ciuitates, & conari quod aſſequi nemo poteſt, & θεομαχεῖν, atque cum ipſo Deo bellum gerere: quod nullus impune vnquam tentauit.

Princeps religionis curam habeat.

TH. Religio non ſolum à Principe eſt colenda, ſed legibus etiam firmanda & tuenda inter ſubditos. Sublata enim ea ex ciuitate, tota etiam Reſpublica pereat, neceſſe eſt; quum omnibus vitiis ſceleribuſque detur licentia. Vnde vel ea de cauſa religionem Reipublicæ Varro putabat perneceſſariam eſſe, vt de illo refert Auguſtinus, quod populus metu deorum iniecto, legibus & magiſtratui citius pareat. Conſtituta igitur legibus religione ac firmata imperio, tantum à principe curæ in ea tuenda adhibetur, vt ne occaſionem quidem illius prætermittendæ aut negligendæ permittat, aut impios homines impunitos per negligentiam remittat.

PH. Id vero diſſuadet Machiauellus *in libro de Principe*, poſſe enim principem ac debere his ſeſe difficultatibus exonerare, quin belle eſſe functum officio, ſi foris ſpeciem tantum Religionis retineat, etiamſi domi minus penſi habeat eius cultum: ſatis ſuperque eſſe, ſi bonam de ſe concitet opinionem, quo plebeculam ſimulatione incautam decipiat, remque ſuam occultis vaframentis augere cumulareque poſſit.

TH. Profana atque impia plane hæc eſt ſententia, quam etiam ipſi Ethnici exploſiſſent, qui quantam Religionis habuerint rationem, paulo ſupra à nobis dictum eſt. Negat Cicero, in bonum virum cadere, mentiri emolumenti ſui cauſa, *lib. 3. de offic.* aſſeritque alibi: *Totius iniuſtitiæ nullam capitaliorem eſſe, quam eorum, qui tum cum maxime fallunt, id agunt, vt boni viri eſſe videantur.* Verum, quid de his falſitatis figulis tradat Lactantius, *lib. 6. Inſtitut. cap. 6.* audiamus: *Quidam,* inquit, *probitate ficta, viam ſibi ad potentiam muniunt. faciuntque multa, quæ boni ſolent, eo quidem promptius, quod fallendi gratia faciunt. Vtinamq; tam facile eſſet præſtare, quam facile eſt ſimulare bonitatem! Sed ii cum eſſe cœperint propoſiti ac voti ſui cõpotes, & ſummũ potentiæ gradum ceperint, tum vero ſimulatione depoſita,*

mores

mores ſuos detegunt: capiunt omnia, & violant, & vexant, eoſque ipſos bonos, quorum cauſam ſuſceperant, inſequuntur, & gradus, per quos aſcenderunt, amputant, ne quis illos contra ipſos poſsit imitari Itaque bene *lib. 5. cap. 8.* concludit: *Ideo mala omnia rebus humanis quotidie ingraueſcunt, quia Deus huius mundi effector, ac gubernator derelictus eſt: quia ſuſceptæ ſunt, contra quam fas eſt, impiæ Religiones: poſtremo quia ne coli quidem vel à paucis Deus ſinitur.* Nihil profectò magis proprium temporibus noſtris dici poteſt.

EQ. Laudatur ſummopere, quando in periculis potior religionis, quam propriæ ſalutis eſt ratio. Exempla, quod dico, confirmabunt. Romani in arce Capitolina obſidebantur à Gallis, clauſis vndique viis, nec aditu, nec exitu: quem tamen Religio inuenit: quæ nihil deterrita, Q. Fabij pectus impulit, ſacra ſolennia & familiaria in colle Quirinali, ſtato die obire. Is cum adeſſet: ipſe cultu habituque ſacro degreſſus, per medias hoſtium ſtationes, itum tutum & reditum habuit: ſiue attonitis illis inopinata audacia; ſiue religione etiam motis, ne pietati intercederent, quam nec præſens periculum, nec mors in oculis impediſſent.

Pauſanias quoq; Spartanorum rex, & Græciæ tunc totius Dux, in pugna nobili ad Platæas cum Perſis, in qua de Græciæ ſalute agebatur, ingruente iam hoſte & laceſſente, multoſque inſuper telis configente, ſuos continuit, donec per ſacra & victimas Dij conſulti pugnæ annuiſſent. Quantus ille fuit animus? quam fixus obnixuſque in ceremoniis patriis? qui vel internecione cædi eligebat, quam diis inuitis ferrum ſtringere?

TH. Quid vetera commemoras, cum habeamus recentia. Ioannes Fridericus, Saxoniæ Elector, etſi ſciret, Cæſarem cum exercitu ad ipſum opprimendum aduentare, nec procul à Mülberga abeſſe: prius tamen; cum is dies eſſet Dominicus, quo in Eccleſia de bono Paſtore, ponente pro ouibus animam ſuam, tractari ſolet, ſacris intereſſe voluit. Captus deinde potius de vita periclitari voluit, quam religionem & doctrinam Euangelij abnegare.

PH. Victorem debueras dicere, aut maxime victoris cuiuſdam in conſimili religionis negotio exemplum allegare, non captum. Captio enim malum ipſius cauſæ eſt indicium, malum omen.

EQ. Ridiculus es & indiſcretus, quoad iſthæc quidem negotia bellica. Noſti vulgariſſimum illud: *Ne ſutor vltra crepidam* (quam ſententiam quidam nuper dictione *crepitum*, ridicule, inſulſe, indocte, doctus tamen videri volens, exprimebat) Nec Philoſophus extra ſtrepitum. Ac pleriſq; ſane Philoſophis, qui ſiue ſponte ſiue iuſſi in aciem prodierunt, in crepidis, hoc eſt, pedibus ac fuga ſpem poſuiſſe literis atq; experimentis proditum eſt. Sed ad rem. Ludouicus, cui Diui prænomen virtus & merita pepererunt, Galliæ rex, anno 1227. Hic, inquam, Princeps, moribus optimus, iuſtitiæ tutor vnicus: hiſtrionum oſor, impiorum expulſor; arma pro religione bis cepit, at vbiuis

infeliciter. Primo enim in Ægyptum traiiciens, rem infeliciter geſſit, copiis, commeatu, machinis amiſſis: haud tamen animo. Iterumq; in Africam magno exercitu iuit, vxore, liberis, regno relicto: ſed nec ibi felix; vitam enim ibi, etſi nō in acie, in expeditione tamen finiit. Ecquis vero exinde ipſius cauſæ indignitatem arguere vnquam auſus fuit? Cæterum illa captionis exagitatione, è memoria mea fricas ridiculam quandam hiſtoriolam, de cauſa captionis, flagellationis & crucifixionis Domini & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, quam me puero recenſeri memini. Cum aliquando ruſticus, cui durum admodum erat toto quadrageſimali tempore à carnibus abſtinere, cauſam huius (quod ab antiquo vocant) carniſpriuij, à ſacrificulo quodam ſciſcitaretur, adderetque indignum ſibi videri, quod homines tantopere ad eius obſeruationem aſtringantur, cum tamen ipſum Chriſtum, Dominum noſtrum, vna cum ipſius diſcipulis, durantibus quadrageſimæ diebus, carnes & quidem aſſatas, (agnum quippe Paſchalem aſſatum) comediſſe conſtet. Ad quæ ſacrificulus cum quod reſponderet expedite non haberet; Et tu vero, inquit, inſulſe ruſtice annon ex concionibus meis quadrageſimalibus meminiſti, in quantas ipſe Chriſtus vna cum diſcipulis ſuis, poſtero mox ab eſu carnis die, anguſtias coactus fuerit, dum Chriſtus captus ab omnibus illuſus, flagellatus, imo crucifixus fuit, diſcipuli vero omnes hinc inde cum trepidatione palantes ac diffugientes vix mortem effugerunt. En tu inſulſe ruſtice, eo ipſo quod in medium protuliſti exemplo te conſtringo, annon comeſtionis carnium tempore quadrageſimali, pœnas dederunt præſentiſſimas? Et ſic magiſtraliter diſſolutum fuit obiectum, & ruſticus abiit pudibundus. Sed hæc pungunt.

Principum Chriſtianā fidem propagantium epitheta.

TH. Noli irritare temere crabrones; interim redeo ad inſtitutum. Ac ſunt profecto, quod paulo ante à nobis dictum eſt, vt omnium celebrentur ore, digniſſimi, quibus nulla potior quam de conſtituenda ac promouenda religionis Chriſtianæ puritate, cura eſt. Vocantur hi in S. Scriptura Angeli Dei, ſicut Rex Dauid, 2. *Sam.* 14. *verſ.* 17. *&* 2. *Sam.* 19. *verſ.* 27. Vocantur Saluatores. Sic enim *Iud.* 3. *verſ.* 9. *&* *Neh.* 9. *verſ.* 27. legitur: *Iſraelitis preſſis Deus ſuſcitauit Saluatores; liberantes eos de vaſtatorum manibus*, *Iud.* 2. *verſ.* 19. Sicut Deus per Ioſephum ſaluos fecit populos, *Geneſ.* 50. *verſ.* 20. Et per Naeman dedit ſalutem Syriæ, 2. *Reg.* 5. *verſ.* 1. Vocantur Dij: *Deus ſtat in Synagoga Deorum. In medio autem Deos diiudicat, &c. dicens: Ego dixi, vos dij eſtis, &c.* Pſalm. 82. verſ. 1. Vnde Deus mandat: *Si duo inter ſe contendunt, vtriuſque cauſa ad Deos perueniat*, Exodi 22. verſ. 19. Vocantur paſtores hominum. Sic namque Deus Cyrum alloquitur: *Paſtor meus es, & omnem voluntatem meam complebis*, *Eſa.* 44. *verſ.* 28. Conferuntur horto concluſo, & paradiſo malorum punicorum, &c. *Cant.* 4 *verſ.* 12. 13. Item: vineæ plantatæ, quæ faciat frondes, &c. Ezech. 17. verſ. 7. 8. Item annulis ſignatoriis. Sic namq; ad Zorobabel Dominus: *Ponam te quaſi ſignaculum,*

quia

quia te elegi, Agg. 1. v. 24. Vnde vocat eum annulum in manu dextra, *Syr.* 49. v. 13. De his idem Syracides cum gaudio & congratulatione proclamat: *Laudemus*, inquit, *viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua. Multam gloriam fecit Dominus magnificentia ſua à ſeculo. Dominantes in poteſtatibus ſuis, homines magni virtute, & prudentia ſua præditi, nunciantes in Prophetis dignitatem Prophetarum, & imperantes in præſenti populo, & virtute prudentiæ populis ſanctiſſima verba. In peritia ſua requirentes modos muſicos, & narrantes carmina ſcripturarum. Qui de illis nati ſunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum: & ſunt quorum non eſt memoria: perierunt quaſi qui non fuerint: & nati ſunt quaſi non nati, & filij ipſorum cum ipſis. Sed illi viri miſericordiæ ſunt, quorum pietates non defuerunt: cum ſemine eorum permanent bona, & hæreditas ſancta nepotes eorum, & in teſtamentis ſtetit ſemen eorum: & filij eorum propter illos vſque in æternum manent: ſemen eorum & gloria eorum non derelinquetur. Corpora ipſorum in pace ſepulta ſunt, & nomen eorum viuit in generationem & generationem. Sapientiam ipſorum narrent populi, & laudem eorum nunciet Eccleſia.*

EQ. Notabile eſt quod de Rege IOSAPHAT prodidit ſacer Codex: *Fuit*, inquit, *Dominus cum Ioſaphat, quia ambulauit in viis Dauid patris ſui primus, & non ſperauit in Baal, ſed in Deo patris ſui, & perrexit in præceptis illius, & non iuxta peccata Iſrael. Confirmauitque Dominus Regnum in manu eius: & dedit omnis Iuda munera Ioſaphat: factique ſunt ei infinitæ diuitiæ & multa gloria* 2. Paral. 2.

Et Ocellus ille diuinus DAVID ſimul inauguratus fuit, de reducenda arca temploque ædificando piam cogitationem ſuſcepit; moribundus autem ad filium Salomonem dixit: *Proficere poteris, ſi obſerues mandata atque iudicia quæ præcepit Moyſes.* Hic igitur parentis præcepto obediturus, à Deo Sapientiam precatur, Dei templum magnificum exſtruxit, religionem amplificauit, viginti quatuor millia Leuitarum conſtituit. At vero, poſtquam mulieres paganas & idolatras deperire cœpit, iiſq; ſeſe iungere, idolaq; earum venerari, iratus Dominus dixit: *Quia habuiſti hoc apud te, & non cuſtodiſti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandaui tibi, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo. Verumtamen in diebus tuiis non faciam propter Dauid patrem tuum: de manu filij tui ſcindam illud, nec totum regnum auferam, ſed Tribum vnam dabo filio tuo, propter Dauid ſeruum meum, & Ieruſalem quam elegi.* Quin etiam diuerſos inimicos excitauit Deus, qui contra Salomonem rebellarunt, & Ieroboam dedit decem Tribus Iſraelis.

TH. Pietas ergo, religionis aſſertio, ſacrorum tuitio, æternam ſolent conciliare famam & potentiam. Teſtanturq; hiſtoriæ, qui veram religionem propagare & inſtaurare conati ſunt, ſingulari modo à Deo euectos & protectos fuiſſe. Hoc ipſe Deus dicit 1. Sam. 2 *Glorificantes me glorificabo.* Et Paulus 1. Tim. 4. *Pietas ad omnia vtilis, habens promiſſionem præſentis & futuræ vitæ.* *Pietatis & religioſæ deuotionis præmia.*

Conſtantinus Magnus ante Principatum affectum aliquem, & iam Princeps amorem erga Chriſtianam religionem oſtendit: templa diis clauſit, Chriſto

Chriſto aperuit: & omni vi atq; arte hoc nomen & Numen iuit propagatam. Annon ſe vna? imperium turbidis illis temporibus, & ſeditioni factis, firmiter ad ſenectutem tenuit, & ſuis adeo reliquit. Proſpera multa bello geſſit: veterem Romam tenuit, & nouam ſtruxit. Hæc omnia cui accepto, niſi Religioni atque eius tutelæ referat?

Rodolphum Auſtriacum (an. 1273.) annon his accenſebimus. Venatum forte, vt nobilitas illa & noſtra ſolet, cum paucis in equo exiuerat. Pluuius dies erat: & viæ fractæ & ſordentes: ecce occurrit ſacerdos, venerabilem & myſticam hoſtiam, extremum ſolatium ægro laturus: & occurrit pedes. Is aſpectus pium pectus perculit: nec ſine indignatiuncula aliqua equo deſilit: &, Me vehi, te qui ſeruatoris mei ſacramentum portas, pedibus incedere? indecorum vel impium ſit: conſcende, & equum hunc cape. Iuſſio, non preces erant. Paret iſte: & iſte capite reuelato humilis ſequitur: ad ipſas ædes ægri deducit: ab iis eodem habitu reducit. Iam domi & apud ſe ſacerdos erat: qui officio attonitus, & mente à Deo mota, abeunti benedixit: & ſimul Imperium ipſi poſteriſque prædixit. Alij tamen ad Sueuicam vatem hoc referunt: quidam & ſomnio ſequentis noctis edoctum ipſum volunt. Vnde vnde prædictio: & res illa certa, & rata iſta fuit: ac fidem etiam nunc ab euentis habet. *Lipſius in mon. polit. cap. 2.*

EQ. Extant & aliorum quoque ſummorum Imperatorum quoad pietatis iuxta ac Chriſtianæ Religionis negotium exempla laudatiſſima.

Mos fuit Theodoſio mane precationes dicere, & Pſalmos canere cum coniuge & ſororibus. Habuit autem coniugem Εὐδοκίαν filiam Leontij Philoſophi Athenienſis, adeo eruditam, vt Poemata ſcripſerit de victoria Arcadij, & de victoriis mariti. Ab ipſa dicuntur eſſe congeſta ὁμηρόκεντρα. Scripſit Theodoſius ſua manu libros noui Teſtamenti, quorum aliquam partem quotidie legit. De dogmatibus cum doctiſſimis viris ita diſſeruit, vt intelligi poſſet, eum non inferiorem eſſe eruditione. Bibliothecam Byzantij vndique veteribus libris Eccleſiaſticis & Ethnicis coemptis valde auxit. Talis cum domi eſſet, tamen & militiæ labores patienter tulit.

Quandocunq; Carolus Magnus fuit in vrbibus, acceſſit ad Pſalmodiam, vt hiſtoria nominat, & vna cecinit ipſe, & filiis & principibus diſtribuit lectiones canendas, & precationem ſuam cum piis ſerio coniunxit. Quam pulchrum exemplum fuit toti orbi terrarum, tantum principem acie iam dimicaturum ſtare in templo, & ſe & Eccleſiam & imperium Deo commendare, & precationem cum piis omnibus coniungere ipſum Imperatorem, & filios virtute præſtantes, & duces omnes cataphractos in panopliis diſtinctis auro & ferro, & ad cœnam Domini reuerenter accedere.

TH. Quo quis generoſior, eo religioſior. Atque hinc etiam bonæ notæ Principes ſemper ſacrorum antiſtites magnifecerunt, honorauerunt, audiuerunt.

runt. Alexander Seuerus tanti eos fecit, vt iudicatas à ſe cauſas, à Pontificibus atque Auguribus retractari, atq; aliter quam ipſe cenſuiſſet, terminari, æquo animo pateretur. Bona hæc fuit ſubmiſſio, quæ non minuit, ſed auxit Principale culmen. Et Robertus Galliæ rex, qui vixit anno Chriſti 997. quam eoſdem honorauit, & miſceri eis, honorem ſuum putauit? ſcholas & templa adibat; locum inter eos ſumebat: nec orabat ſolum cum iis, ſed in publico pſallebat. Quin & cantica eius ſacra, quæ compoſuit ediditque, Eccleſia etiam nunc vſurpat. Vir demiſſæ & raræ ſanctimoniæ: cui Deus etiam miraculo atteſtatus eſt: cum Auallonem vrbem eo obſidente, muri ſponte corruerunt: ipſo interea laudes hymnoſq; cum ſacerdotibus in tabernaculo concinente.

Religionis præcones in pretio habendi.

EQ. Carolus Magnus deuictis inter initia belli Saxonibus duobus prælis, paulatim progreſſis, vt de vero Deo gens Saxonica rectè doceretur, & aſſueſceret ad veram Dei inuocationem, cuius rei cauſa bellum tantum ſuſceperat, deſtruxit & ſuſtulit Idola in aliis locis alia, ad quæ fiebant concurſus, & condidit Eccleſias, quarum curam & gubernationem commendauit Epiſcopis viris piis & ſanctis. Primo vltra Viſurgin occidentem verſus, peculiarem Epiſcopum collocauit Oſnabrugi, citra Viſurgin alium, in oppido quod nominãt Hiſtorici Sellingſtet. Vnde poſtea ſedes Epiſcopalis tranſlata eſt Oſterwigum, & inde Halberſtadium. Ac memor dicti Eſaiæ, *Reges erunt nutritores tui*, Eccleſiis attribuit certos reditus, quibus Epiſcoporum & miniſtrorum Eccleſiæ, & aliæ pauperes familiæ alerentur. Id factum ſcribitur circa annum Chriſti ſeptingenteſimum ſeptuageſimum ſextum. Conſtituit aliquando poſt plures Epiſcopos alibi, extructis ac diſtinctis Eccleſiis, & reditibus deſtinatis, unde ſuſtentarentur: vt Padebornæ, vbi audiuit legatos miſſos ad ſe à Regibus ex diuerſis partibus orbis terrarum. Item in oppido Mingeroda, de cuius tranſlatione extitit Monaſterienſis. Hildeſij, Bardouici, vnde Werdam commigrauit. Adiunxit autem docentium & diſcentium Collegia, ſicut adhuc teſtantur diſtincta Canonicorum nomina. In Collegio Hildeſiano ſcribunt educatum eſſe & inſtitutum Henricum Sanctum. Bremenſem Eccleſiam condidit anno à nato Chriſto ſeptingenteſimo, octogeſimo octauo, cui Epiſcopum præfecit Wilhadum, natione Anglum. Mindenſem aliquanto ante fundaſſe memoratur anno ſeptingenteſimo, octogeſimo quinto, quo Widechindus depoſita cum armis ſuperſtitione Ethnica, ſuſcepit profeſſionem religionis Chriſtianæ.

Fridericus tertius Princeps Palatinus, Elector, nunquam ita Reip. negotiis tractandis defeſſus & debilitatus, ita rebus aulæ ſuæ occupatus, ita pietatis negligens & oblitus viſus eſt, quin veſpere aut prima luce nobilibus ſuis pueris, cubiculariis, adminiſtris & ſatellitibus aliquod ſacræ ſcripturæ caput proponeret, & vna cum ipſis ad *Deum Opt. Max.* pro beneficiis acceptis laudes, gratias & preces perorarct. Is tantum ſacras literas legendo, euoluendo & medi-

tando profecit, vt nulla eſſet rerum diuinarum hiſtoria, quam non ille memoriter narrare poſſet: vt nullus ſacræ ſcripturæ locus aut nodus eſſet, quem non ille vel ex tempore, ſi neceſſitas requireret, interpretari & diſſoluere valeret, vel, ſi quid doctrinæ abditum retruſumque lateret, elicere & enucleare, vt nullum eſſet Chriſtianæ religionis caput aut membrum, de quo non cum aliis etiam in Principum comitiis conferre ſoleret, & recte iudicantes laudaret & excitaret, aberrantibus vero Chriſtianę veritatis & religionis viam monſtraret & aperiret. Iiſdem ſtudiis ſi cæteri etiam occuparentur Principes, &, quotquot in Magiſtratu ſunt, felicius res Chriſtianæ cederent. At quia in horum locum cæca libido, inſanum aleæ ſtudium, Sybariticæ menſæ, venationes immodicæ, verbi Dei & ſacrorum omnium contemtus & inſatiabilis bellandi rabies ſucceſſit, parum ab huiuſmodi principibus ſperare licebit, quod vel publ. ſaluti, vel Eccleſiarum reformationi & gloriæ Dei ſeruire poſſit. *D. Lud. Lauat.* in lib. Heſth. Homilia 30.

Principes lectionibus ſacris incumbant.

PH. Laudatur SCIPIO Africanus, qui ſemper in manibus habuit libros Xenophontis, de Cyri diſciplina. Commendatur AGESILAI Spartanorum Regis diligentia, quod nunquam cubitum ire, nunquam è lecto, cum ſurrexiſſet, prodire, aut aliquid agere ſolitus fuerit, quin prius aliquid in HOMERO legeret: Proinde magis laudandi ſunt illi, qui libros Propheticos & Apoſtolicos nunquam de manibus deponere, & præcipua diligentia ſolent cognoſcere, qui doctrinas maxime vtiles Gubernatoribus inprimis continent, vt in illuſtres imagines piorum Principum intuentes omnia conſilia, & actiones referant ad illuſtrandam notitiam Dei, & ad ornandam gloriam eius, & ſic affecti ſint, vt cupiant poſteris relinquere Eccleſiam recte conſtitutam, & tranquillam.

EQ. Dabo commonefactionem à re & ſcientia militari. Vegetius de re milit. & profanis illis diſciplinis loquens, affirmare veritus non eſt: *Nullus eſt, quem oporteat, vel plura, vel meliora ſcire, quam principem, cuius doctrina debet omnibus prodeſſe ſubiectis*: quanto magis exiſtimabimus, reges & principes ea doctrinæ veritatis cœleſtis cognitione præ reliquis inſtructos eſſe oportere, vt cenſuram ipſi inſtituere & agere poſſint, qualis verbi diuini pabulo ab Eccleſiarum paſtoribus paſcantur ſubditi, pro quorum ſalute recte adminiſtrata, coram tremendo illo tribunali Ieſu Chriſti aliquando illi reſpondere, rationemque reddere teneantur?

Religionis cura Principibus incumbit.

TH. Cura certe inſtituendæ ſeu inſtaurandæ iuxta verbi Dei normam, ac tuendæ religionis ad Magiſtratum pertinet. Pſal. 2. 12 *Oſculamini filium & ſeruite Domino in timore*: Pſalm. 24. 7. *Attollite ô portæ capita veſtra, & eleuamini portæ mundi*, id eſt, aperite portas veſtras ô principes, vt Rex gloriæ ingrediatur: Portas enim nominat ipſa imperia adeoque ipſos reges, Principes & Magiſtratus, quia olim iudicia in portis exercebantur. Quare & *Deut.* 17. 18. Regi præcipitur

tur vt volumen legis ſecum habeat, legatque ſemper; & ideo Regi Ioas, cum inaugurraretur, datur legis codex Dei in manus, 2. *Paral.* 23. 18. & ob id præcipue Magiſtratus miniſter Dei à Paulo vocatur, vt veram religionem curet.

Sic enim Moſes ſupremus Iſraelis Magiſtratus perſonam non ſacerdotis, quæ Aaroni incumbebat, ſed ſublimioris poteſtatis, regiæ ſimilem gerebat, omnemque in populo Dei religionem ſanciebat, ipſique Aaroni & Leuitarum ordini adminiſtrandi curam & leges præſcribebat. Defuncto Moſe cura religionis vna cum Magiſtratu deuoluta eſt, non ad Eleazarum ſacerdotem, ſed ad Iehoſuachum filium Nun, de tribu non Leui ſed Ephraim: huic mandabat Dominus, vt filios Iſrael ſecundo circumcideret, *cap.* 5. Erat autem Circumciſio ſignum fœderis Dei, omnino ad religionem pertinens.

Hoc idem euinco exemplo tum Samuelis, qui moderandæ religionis curam ſuſtinuit: tum Dauidis Regis ſedulo hac poteſtate, diſponendæ ac cuſtodiendæ religionis vtentis, Arcam Dei à neglectu vindicantis, 2. *Sam.* 5. Sacerdotes, Leuitas, cantores & ianitores, qui tabernaculo Domini miniſtrarent, conſtituentis, 1. *Paral.* 16. reliquaque munera religionis adminiſtrationem continentia diſponentis, 1. *Paral.* 22. 23 24. 25. Denique Salomonis, Aſæ, Ioſaphati, Ioſiæ, Ezechiæ & aliorum, qui eandem poteſtatem ſumma cura & religione exercuerunt..

Nec pio Magiſtratui metuendum eſt, ne in peccatum Hieroboami & Achabi incidat, in quos vltio diuina animaduertit, quod nouos ritus impios & verbo Dei contrarios in Eccleſiam proprio arbitrio inuexerant: cum vltioni diuinæ obnoxij fuerint non ideo, quod ritus gloriæ Dei & ſaluti ſubditorum inſeruientes introduxerint, ſed quod à vero Dei cultu, malitioſo affectu & ſtudio deflectentes, ac impiam & idolatricam religionem excogitantes Iſraeli obtruſerant, 1. *Reg.* 12. *&* 16.

EQ Certi quando Dauid portas iubet attollere capita, ſiue ſuperiora limina, vt introeat Rex gloriæ, *Pſal.* 24. *verſ.* 7. *&* 9. dubium nullum eſt, quin omnes illos, qui clauum imperij tenent, admonitos velit, vt Chriſto ipſiusque Euangelio ſuis in ditionibus hoſpitium, atque halcyonia præparare curent. Eſtque valde emphaticum, quod eos admonet, vt filium oſculentur, *Pſalm.* 2. Apud Eſaiam Prophetam Reges vocantur Eccleſiæ nutricij, & Reginæ nutrices, *cap.* 49. *verſ.* 23. qua dulciſſima appellatione Eccleſiæ omni humano præſidio vt plurimum deſtitutæ cura, atque clientela illis veluti tutoribus ipſius Dei voce commendatur. Proindeque abeſſe à nobis debet quam longiſſime profana illorum ſententia, qui Magiſtratui & quidem Chriſtiano vnicum illum atque vltimum finem debere eſſe propoſitum exiſtimant: vt ſubditis externa felicitas atque tranquillitas procuretur: quorum vocem non aliter æſtimare debemus, quam ſi Magiſtratum

bubulcum quendam atq; opilionem appellarent. Quemadmodum enim armentorum atq; ouium præfectus ſuo ſatis perfunctus officio, ſi de commodis & ſalubribus paſcuis illis proſpiciat, etiamſi cateruatim poſtea ad lanienam abducantur, ita eiuſmodi homines, Magiſtratum offici j ſui partes peregiſſe omnes, exiſtimant, ſi de corporum cura atque tutela ſubditis recte caueat, etiamſi animæ eorum miſere langueant, & in languore iſto æternum pereant. Non ita ſtatuebant pij Reges in populo Iſraelitico, Dauid, Ioſias, Ezechias, alij: quin potius Eccleſiæ curam ad ſe ſpectare credebant quam rectiſſime, quippe cuius membra erant facile præcipua. Conſtantinus Magnus laudibus ob id deprædicatus maximis, quod edicto publico templa Idolis Ethnicorum conſecrata occluſerit, Chriſtianis de libertate religionis cauerit, ſtipendia piis doctoribus conſtituerit, & propter hæreſin Arianam Concilium Nicænum conuocauerit. Theodoſium hoc nomine, commendat Ambroſius, quod morti vicinus potiorem Eccleſiæ, quam Imperij curam egerit. Iuſtiniani vox memoratu digna extat Nou.3. *Non minor nobis cura eſt horum, quæ ſanctiſſimis Eccleſiis proſunt; quam ipſius animæ.* Carolus Magnus confecto bello difficili & diuturno, quo Saxones ad Chriſti agnitionem cultumque traduxerat, Epiſcopatus complures apud illos inſtituit. Quid ſuperiori ſeculo inclyti Saxoniæ Duces, quid Haſſiæ Principes, quid alij, conſimili exemplo longa ſerie in conſeruanda, defendenda & propaganda Euangelij doctrina priſtino nitori per miniſterium D. Lutheri reſtituta præſtiterint, in aperto eſt omnibus, idque nunc breuibus dicam.

REFORMATIO ECCLESIARVM PER GERmaniam à Papiſmo ad veram Euangelij doctrinam.

Alæ (ciuit. Imperij) an.1575.
Aldenburgi, an.1528.
Argentinæ Miſſa intermittitur, an.1528.
Auguſtæ, an.1522.
Auguſtana confeſſio exhibita Cæſari, an.1530.
in Auſtria, an 1568.
in Badenſi & Hochburgenſi Marchionatu, an 1556.
in Badenſi, an.1568. ſed poſt biennium in hoc rurſus abrogata, án.1570.
in Benthemenſi Comitatu, an.1564.
in Boruſſia, an.1523.
in Brandenburgenſi Comitatu, an.1539.
Bremæ, 1539.

in Brun-

in Brunſuicenſi Ducatu Grubenhagijditionis, an.1534. D.Erici,an.1540. D. Henrici iunioris,an.1568.
Brunſuigæ,an.1528.
Buxthudæ,an.1543.
Concordiæ liber inſtitutus,an.1579. & in lucem editus an.1580.
Cothuſij,in inferiori Luſatia,an.1537.
in Creichgoia primum prædicatur Euangelium, an.1521.
in Daniæ regno,an.1537.
Einbeccæ, an.1525.
Embdæ in Friſia, an.1540.
Eſslingæ,an.1533.
Goslariæ an.1522.
Gottingæ an. 1530.
Hagenoæ,an.1565.
Halæ Sueuorum,an.1522.
Halæ Saxonum an.1539.
Halberſtadij,an.1540.
Hailbronnæ an.1540.
Hamburgi,an.1522.
Hannoueræ,an.1534.
in Haſſia,an.1526.
Hildeſiæ,1543.
Lemgouiæ,1530.
Lipſiæ,an.1539.
in Lippienſi Comitatu,an.1538.
in Lithuania,an.1540.
Lunæburgi,an.1530.
in Lunæburgenſi Ducatu anno 1522. D.Erneſti,an.1525.
in Magdeburgenſi ciuitate,an.1540. in tota Diœceſi,an.1570.
Monaſterij in Weſtphalia,an.1532.
in Megapolitano Ducatu,an.1552.
in Miſnica regione,an.1539.
Norimbergæ,an.1525.
Oſnabrugg,an.1543.
in Palatinatu ſuperiori Neoburg.anno 1542.
in Palatinatu inferiori Electoratus,an.1546.
Paderbornæ,an.1532.
Proteſtantium origo,an.1529.
in Pomerania,an.1534.
Quedlinburgi,an.1539.

Raceburgi,an.1566.
Ratisbonæ,an.1542.
Reutlinger,an.1522.
Rigæ in Liuonia,an.1522.
Roſtochij,an.1522.
Suerini,an.1517.
In Saxonia Electoratus,an.1530.
In Sueciæ regno,an.1528.
Trepte in Pomerania,an.1522.
Vallis Ioachimicæ,an.1533.
Vlmæ,an.1525.
Vratislauiæ,an.1568.
In Verdenſi Eccleſia,an.1542.
Wiſmariæ,an.1535.
In Wurtembergico Ducatu,an.1536.reformantur monaſteria,an.1550.
In Wiſenſtaig Comitatus Helffenſteinij,an.1558. Sed poſt decennium abrogatur.

Quid? quod etiam inter fœminas ſeu virgines potius generoſiores, Reformationis Eccleſiaſticæ ſanctam ſuſceperunt curam. Enituit inter alias, Anna Abbatiſſa Quetlinburgenſis, Wolfgangi Comitis Stolbergenſis filia, quæ diœceſin ſuam rexit annis LVI. Hæc inquam, mortuo Georgio Duce Saxoniæ, collegii & vrbis Quetlinburgi patrono ac tutore, in omnibus templis ſinceram Euangelij doctrinam publice doceri, & abuſus Pontificios aboleri permiſit. Obiit.an.1574. Sed nolo eſſe prolixior.

TH. Magnum mihi ſemper addidit in debili hoc corpuſculo, animi robur Chriſtianæ religionis conſtans aſſertio. Tua res (ſoleo ego, quoties mihi cum maieſtatis Ieſu Chriſti hoſtibus negocium eſt, cum exultatione ſubinde ingeminare,) ô Ieſu Chriſte agitur, de tua certatur Maieſtate & gloria. Hæc obfirmato plane animo in ſinum Ieſu Chriſti effundo; qua quidem animi conſtãtia, plirophoria fidei mihi alacriter creſcit. Et ſane omnes illi, qui Chriſto firmiter adhærent, in ſummis omniũ rerum anguſtiis incredibili demũ perfunduntur lætitia, atq; conſolatione; non terræ motu, non fulmine, non prodigiis vllis aut monſtris conturbantur. Nihilq; eſt quod animos illorũ conuellere aut labefactare poſſit. Sic eſt.n. inſtitutus hominis Chriſtiani animus, vt ſi orbem terrarũ bellis ardere videat, ſi omnia ſibi pericula intendi, ſi cuncta incendio conflagrare atq; pene conſumi, ipſe tñ optima ſpe plenus conſtantiam retineat: nec vllo vnq̃ horrore perfundatur. Scit namq; eſſe ſe fortiſſimis copiis conſtipatum atq; communitum. Didicit è ſacris literis, eſſe quoſdam cœleſtes exercitus, qui piorum hominũ ſalutem tueantur, & ab illis, cum cõmodum eſt, omnẽ impetum atq; furorem hoſtium propulſent. Hoc ſe præſidio valla-

Animi robur & auxilium diuinum ex religionis Chriſtianæ aſſertione.

vallatum eſſe ſenſit Iacob, cum caſtra Dei ſe conſpicere teſtificatus eſt. Rurſus cum Syriæ exercitus Heliſæi capiti immineret, ipſiuſq; miniſter formidine perterritus opem imploraret, *Noli timere*, inquit Heliſęus, *plures enim nobiſcum ſunt.* Subiungit deinde ſacra hiſtoria: *Cumq; oraſſet Heliſæus, ait, Domine aperi oculos pueri huius, vt videat. Et aperuit Dominus oculos pueri & vidit, & ecce mons plenus equorũ & curruum igneorum, qui cingebant Heliſæũ.* Atq; ne quis in paucos illud diuinum præſidiũ collatum eſſe putet, alibi de vniuerſis, qui pietatẽ colunt, Deũq; caſte & pure venerantur, ſic ſcriptũ eſt: *Caſtra poſuit Angelus Domini in circuitu timentiũ eum.* His igitur teſtimoniis, qui firmiſſimam fidẽ adiungit, ſeq; diuino præſidio munitum eſſe credit, trepidare metu non poteſt, ſed elato animo atq; cõfidenti id, ꝙ alio in loco ſcriptũ eſt, vſurpabit: *Si conſiſtant aduerſum me caſtra, nõ timebit cor meũ. Si inſurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo.* Item illud: *Hi in curribus, illi in equis, nos autem in nomine Domini ſpem repoſitam habemus, ipſi confracti ceciderunt, nos autem erecti victoriam reportauimus.* Sic Conſtantinus Imperator, non tam numero militum aut robore exercitus aut bellandi ſcientia, quam Chriſti præſidio Maxentium ſuperauit, quem ita prima impreſſione metu perterruit, vt in fugam turpiſſimam verſum ad exitiumque præcipitem, Tyberis alueo demergi compelleret. Illum autem eximium terrorem hoſtium animis, ipſius Chriſti numen iniecerat. Cum enim Conſtantinus iam de Chriſtiana religione præclare ſenſiſſet, vidit eo ferme tempore, quo erat cum hoſte congreſſurus, æthere puro atque ſereno, crucis ſpeciem, diuino ſplendore coruſcantem, vocemque è cœlo miſſam accepit, quæ illi victoriam denunciabat, ſi modo crucem tanquam ſummi atque æterni Dei vexillum ſequeretur. Inde igitur omnibus regiis inſignibus crucis ſignum antepoſuit, in illo omnem ſpem non modo victoriæ, ſed immortalitatis & æternæ gloriæ collocauit: illo inſignitus hoſtium copias innumerabiles imperiumque Romanum lätiſſime propagauit.

Quid de Theodoſio dicam? qui cum Eugenio ita conflixit, vt facilime ſe Chriſti præſentis auxilio ſuperiorem eſſe cerneret. Quamprimum enim ſignis collatis cum hoſte conſeruit, excitati repente turbines vehementiſſime aduerſas hoſtium copias peruerterunt, & tela ab illis in Theodoſij exercitum coniuncta maximo impetu repulerunt. Meminit huius inſignis victoriæ Claudianus, dum ita ad Theodoſium ſcribit:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

Quid de Carolo Martello referam. Hunc certe ſine Chriſti præſentis auxilio, ſuſpicari non poſſum ab exiguis initiis ad tantam gloriæ magnitudinem perueniſſe; præſertim cum eas res geſſerit, quæ viribus humanis perfici nullo modo potuiſſent. Incredibile fortaſſe multis videbitur, quod eſt tradi-

traditum memoriæ, fuiſſe vno prælio ad trecenta ſeptuaginta millia Arabum, virtute & auſpiciis Martelli occiſa, eo præſertim tempore, quo gens illa plurimum arm's poterat, & cunctæ Africæ atq; Hiſpaniæ exitium & vaſtitatem intulerat. Mihi vero nihil minus admiratione dignum videtur. Nihil eſt enim tam arduũ atque munitum, quod non excellens virtus religionis ſtudio confirmata expugnet & conterat. Simili religionis ſtudio incenſus Carolus Magnus omnium grauiſſima bella contra Chriſtiani nominis hoſtes ſuſcepit, quinetiam feliciſſime confecit.

Perſecutorũ Eccleſiæ breuis catalogus.

EQ. Omnium huiuſmodi Heroum ac fidei Chriſtianæ propugnatorum memoria eſt in benedictione, quod paulo ſupra ex Syrac de à nobis dictum eſt. Cæterorum vero qui ſequiori fuerunt ingenio, Chriſtique Eccleſiam maximis quibus potuerunt, affecerunt calamitatibus atque oppreſſerunt anguſtiis, memoria eſt in maledictione, ipſorumque animæ non requieſcunt in pace, ſed ardeſcunt in pice. Tales fuerunt inter cæteros, ſub primis fere Chriſtianæ fidei incunabulis:

Domitianus, qui multiplicem aduerſus Chriſtianos exercuit crudelitatem, quæ quidem proxima poſt Neronem in Chriſtianos perſecutio fuit, in qua & Iohannes Euangeliſta, cum Eccleſiam Epheſinam doceret, relegatus eſt in Inſulam Pathmon.

Tales fuerunt Diocletianus & Maximianus, qui cum inter ipſos Chriſtianos multa diſſidia eſſe cernerent, diuulſos inter ſe facilius opprimi poſſe ſperabant. Cumque eſſent etiam inter eos qui Chriſtiani nominabantur, multi transfugæ & alii Sycophantæ, qui tanquam furiæ & ἀλάστορες incitabant & armabant Imperatores, propterea Chriſtianorum conditio eo erat deterior. Conuenerunt ergo hæc duo καθάρματα Nicomediæ, & de delendis Chriſtianis deliberarunt. Durauit hæc ſæuitia circiter decennium, & numerari poteſt inter exempla diuturnæ crudelitatis præcipua, quæ Eccleſia ſenſit, qualem in Ægypto Pharaonum tempore, & deinde Antiochi experta eſt.

Atrociſſimam etiam perſecutionem contra Chriſtianos Decius mouit. Occidit Romæ Fabianum Epiſcopum: In vrbe Hieroſolyma Alexandrum: Antiochiæ Babylam ſenem, qui cum tribus filiis ſuis iuſſus eſt ſacrificare idolis. Quod cum facere recuſarent, ducti ſunt ad ſupplicium pater & tres filii. Cumque ſupplicio afficiendi eſſent, pater petiuit prius interfici filios, ne ſpectantes patris necem fierent languidiores. Ipſe interea & mater aſtantes confirmarunt filios. Poſtea mater, cum fuiſſet ſpectatrix necis mariti & filiorum eos ſepeliit. Hæc conſtantia fidei & fortitudo Babylæ Epiſcopi & filiorum in hiſtoria Decii præcipue recitatur, etſi paſſim magna agmina Chriſtianorum trucidata ſunt.

Sed Iulianus ille apoſtata reticendus. Is ſolus imperio potitus edidit edicta

contra

contra Chriſtianos, & rurſus iuſſit aperiri templa Idolorum & eis ſacrificari, & in numiſmate Symbolum fecit: Ionem diadema ipſi imponentem, Palladem circumdantem ipſi chlamydem, Mercurium tribuentem ipſi ſceptrum. Reditus Eccleſiis eripuit, ne poſſent ali docentes & diſcentes, & virulentos iocos addidit: Se facere expeditiores ad Regnum cœleſte ſpoliatis facultatib. quia in ipſorum libris ſcriptum ſit: Beati pauperes, quia eorum eſt Regnum cœlorum. Vetuit Chriſtianis tribui honores militiæ. Prohibuit Chriſtianorũ filios admitti in Scholas Rhetoricas, dicẽs οἰκείοις πτεροῖς βαλλόμεθα, propriis pennis ferimur. Scripſit & ipſe libros contra Eccleſiæ doctrinam, in quibus præcipue exagitat prohibitiones vindictæ. Ait tolli magiſtratus, iudicia, pœnas, legitima bella, confirmari latrocinia in infinitum. Denique pugnare eam doctrinam cum ſenſu communi, & tollere neruos humanæ ſocietatis.

Iudæos etiam hortatus eſt odio Chriſtianorum, vt ſuam politiam inſtaurarent, & eis defenſionem, & immunitates promiſit. Conuenit igitur ingens multitudo Iudæorum, & magna ſpe collatis ſumtibus & opibus templum ædificare cœpit. Sed cum fundamenta iacerent magno terræ motu dehiſcente terra inter fulmina totum opus diſiectum eſt, & multa millia Iudæorum ruinis oppreſſa ſunt.

TH. Quod attinet plurima perſecutorum exempla allegare, cum paſſim in hiſtoriis ſint trita atque obuia. Fines potius illorum atque exitus, ſi quid vlterius de illis dicturus es, enarra, quippe ex quibus vitam anteactam vt plurimum metiri ſolemus. *Perſecutorũ Eccleſiæ fata infelicia.*

EQ. Faciam quod iubes; idque cumprimis quod iam dicam, pro regula eſto, nimirum: Quod ſi monarchias omnes ex ordine ſpectemus, illas tam diu floruiſſe patebit, quamdiu Eccleſiam vel ſua autoritate iuuerunt, vel ſaltem non oppreſſerunt. Vt primum vero aduerſus illam aliquid crudelius tentarunt, ſubito & inopinato caſu ſunt collapſæ. Sic Sennacherib Aſſyriorũ, Baltazar Babyloniorum, Artaxerxes Ochus Perſarum imperio exitium attulerunt, eo quod ad Eccleſiæ conuerſionẽ ſuas vires conuerterent, quas in huius defenſionẽ diuinitus acceperant. Alexandro item Magno mirifice fauit Deus, & eidem orbis imperium contulit, quando ille Eccleſiam iuuit, & ſummum ſui populi ſacerdotem in honore habuit. Poſtquam vero illius ſucceſſores Eccleſiæ moleſti eſſe cœperunt, illos vnacum regnis ſuis miſerabiliter periiſſe ſcimus. Nam vt reliquis omiſſis de ſolis Syriæ & Ægypti regibus dicamus, conſtat, vtrumq; regnum non multo poſt inteſtinis bellis & parricidiis conuulſum in Romanorum poteſtatem perueniſſe, quando in illo quidem Antiochus Epiphanes Eccleſiæ bellum mouit, in hoc autem Ptolomæus Lathurus triginta millia Iudæorum inaudita crudelitate necauit, & reliquos cæſorum carnibus veſci coegit. Plura & magis illuſtria huius argumenti exempla Romanum imperium dabit, ſi illius hiſtoriam percurramus. Floruit enim &

per totum orbem incredibili ſucceſſu aucta eſt indies illius potentia, quandiu ab Eccleſia Dei manus abſtinuit. Quàprimum vero Tiberio imperante Dei filius Ieſus Chriſtus, in crucem ſuffixus eſt, & Nero malis furiis agitatus perſecutionem inſtituit, vt Chriſti fidem & eccleſiam deleret, mox Prouinciæ res nouas moliri cœperunt, & ipſe tyrannus ſibi mortem conſciuit violentiam, inq; eo vulnus illud letale accepit vetus illa beſtia, cuius mentio fit in Apocalypſi, quando deficiente iam Cæſarum proſapia Imperium ad exteros & barbaros pro militum arbitrio transferri cœpit. Quotquot vero poſt illum Chriſti fidem perſequi & extinguere conati ſunt, non minus grauem Dei vltoris manum ſenſerunt. Domitianus enim à ſuis domeſticis & libertis confoſſus periit. Traianus Tiberis inundatione & diris terræmotibus mulctatus eſt, quibus vrbes aliquot euerſas eſſe hiſtoriæ tradunt. Sub Antonino, cum hic quoq; perſecutionem Chriſtianorũ inſtituiſſet, peſtis Italiam plurimis in locis prope exhauſit, & Germani contra Romanos bellum geſſerunt, nimirum victores ẽt futuri, niſi Imperator recenti Chriſti beneficio admonitus animi ſententiã mutauiſſet. Cum enim Chriſtiana legio exercitui ſitienti & iam perituro precibus ſuis aquã & præſens Dei auxilium contra hoſtes impetrauiſſet, Antoninus crudelia aduerſus Chriſtianos edicta aboleuit. Septimum Seuerum bellis ciuilib. puniuit Deus, cum eccleſiæ moleſtus eſſet. Maximinum vero priorum veſtigiis inſiſtentẽ milites vna cum filio diſcerpſerunt, clamantibus vniuerſis. Ex peſſimo genere ne catulum quidem habendum. Quem imitatus Decius in ſolo barbarico, paludi gurgite ſubmerſus eſt, vt nec cadauer eius ad ſepulturã reperiri poſſet, filius aũt manu hoſtili in prælio cecidit. Valerianum poſt occiſos Chriſti ſeruos, inter quos Cyprianus & Cornelius numerãtur, captũ legimus à Sapore Perſarum rege, qui quoties equũ conſcẽdere volebat, illius ceruici pedẽ impoſuit, & pro ſcabello vſus eſt eo, qui aduerſus Chriſtum ferocire auſus fuerat: tandem vbi extrema ſenecta confectũ vidit, viuenti cutem è ceruice ad pedes vſque detraxit. Poſt hunc Valerius Aurelianus, cum ipſe etiam manus piorum Chriſti ſanguine cruentaret, ſuorũ inſidiis interceptus & crudeliter necatus eſt. Secuti ſunt iſtos Diocletianus & Maximianus, qui vt reliquis crudeliores & obſtinatiores fuerunt, ſic etiam illuſtriora vindictæ diuinæ exempla facti ſunt. Primo enim, cum male vſurpatum Imperium ſe retinere non poſſe viderent, terrore & metu ſuperati, depoſita purpura priuati vixerunt: Deinde vero Diocletianus quidem ipſe ſibi manum intulit. Maximianus autem cum ad imperium redire conaretur, à Maxentio filio Maſſiliam confugere coactus eſt ad generum Conſtantinum: cui cum strueret inſidias, filia maritum patri prætulit, & ille per hanc detectis inſidiis dignas perfidiæ pœnas morte luit. Qui vero illis ſcelerum & tyrannidis ſocij fuerant, Maxentius, & Maximinus, ille quidem ad pontem Miluium prælio ſuperatus in aquis periit, hunc vero phthiriaſis ſuſtulit, cum ex vermib. circa inguina enatis horribiles cruciatus diu ſuſtinuiſſet. Licinius item, qui ex

eccleſiæ hoſtibus ſolus ſuperſtes manſerat cum incurablilis eſſe pergeret, primum omni dignitate exutus, deinde à Cõſtantini præſidio Theſſalonicæ occiſus impiæ tyrannidis pœnas dedit. De Iuliano quid attinet dicere, qui cum pacem eccleſiarum, à Conſtantino redditã turbaret, & diriſſima quæq; cõtra Chriſtũ moliretur, inexpectato vulnere confoſſus, inter voces deſperationis plenas victorẽ agnouit, quẽ per ludibriũ ſolebat Galilæũ & fabri filiũ dicere? Tẽpus me deficeret, ſi quæcunq; in hiſtoriis eius generis habentur cõmemorare inſtituerem: & poſſent his multa adiici, q̃ noſtro ſeculo vidimus, ſed ſufficiat de illis cogitandi occaſionẽ dediſſe iis, qui Dei opera obſeruare didicerũt.

TH. Sed neq; ſubticendus Herodes Agrippa, de quo Act. 12. ita ſcribitur: *confeſtim percuſſit eum Angelus Domini, eo quod non dediſſet honorẽ Deo, & conſumptus vermibus expirauit.* Eandem ſeueritatem ſenſiſſe Antiochum Tyrannum legimus, quippe qui inuiſibili plaga à Deo accepta & ſcaturientib. è corpore ſuo vermibus, cum carnis ſuæ vndiq; diffluentis fœtorem ferre non poſſet, confeſſus eſt, *iuſtum eſſe Deo ſubiici, & mortalem paria Deo non ſentire 2 Mach. 9.*

Fuerunt præterea præter eos, quos enumeraſti, Impp. alii plures, à quib. Deus ſeueram ſcelerum ac prauitatum exegit vltionem. *Conſtantius Imp.* hæretica prauitate imbutus annotante Pomponio Læto, ſacro igne percuſſus fuit, eoq; interiit. *Valens* à Gothis fuſus, in tugurium abditus, ab hoſtibus eſt concrematus. *Zenod* morbo comitiali correptus ab Ariadna vxore viuus eſt ſepultus. Hunc ſecutus *Baſiliſcus*, qui vna cum vxore & liberis fame interiit. Quid *Anaſtaſio*, ſimiliter hæretico factum? Is cum didiciſſet ex oraculo, igne ſibi pereundum, ciſternam in palatio effodit, in qua ſuborto incẽdio recipere ſe poſſet: verum fulmine improuiſo ictus, ambuſtus interiit. Quid de *Heraclione* dicam? is non minus hæreſi quam nefaria libidine, cũ eſſet contaminatus, Deus illũ ſic puniit, vt inguine ſurſum conuerſo & ſemper tento in faciem ſuã perpetuo meieret; ſed quo vrinam auerteret, tabellam ventri apponere conſuerat. Taceãne *Heracleonẽ* Heraclij filiũ, & impietatis hæredẽ? ei naſus præſectus fuit; Martinæ vero vxori, præſecta lingua: ambo tandẽ Imperio priuati, & in exiliũ miſſi. Quid de *Conſtante & Philippico* cõmemorem? ille à ſeruo domeſtico in balneo necatus; hic à Senatorib. Imperio, & luminib. priuatus eſt. *Arnolphus* ẽt Carolomanni filius, cum ad rapinas, & templorum ſpoliationes animũ conuertiſſet, iuſta Numinis ira pediculari morbo interiit. Deniqu; *Honorius* Wandalorum Rex in Africa, cum in Orthodoxos nimium quantum ſæuiret, condi nili pœna diuinitus punitur, vt qui vermibus vbique ſcatentibus & rodentibus, miſerabiliter expirat. Omitto *Leonem, Conſtantinum, Copronymum, Nicephorum, Leonem VIII. Michaelem Theophilum*, alioſq; Imperatores Orientis, quos hæretica prauitate corruptos, ſanam religionem contempſiſſe, eoq; diuinam vltionem ſenſiſſe, fide dignæ narrant hiſtoriæ.

Sed nunc demum ad ſecundum Schedæ regiæ Aphoriſmum tranſibimus.

APHORISMVS II.

MAGISTRATVS IVSTITIAM VTI INtrepide adminiſtrare, ita econuerſo iniuſtitiam, eiuſque prauos ſurculos auerruncare identidem alacriter debet.

2 Seu gubernator vigilat ꝑpetuo Imperatoris oculatiſſimus intellectus, continens tuto æquitatis clauos, atque expellẽs fortiter impetuoſos iniquitatis fluctus, vt ne cymba mundanæ reip. illidatur fluctibus iniquitatis.

Ὡς κυβερνήτης ἀγρυπνεῖ διὰ παντὸς, ὁ τοῦ βασιλέως πολυόμματος νοῦς, διακατέχων ἀσφαλῶς τῆς εὐνομίας τοὺς οἴακας, καὶ ἀπωθούμενος ἰσχυρῶς, τῆς ἀνομίας τοὺς ῥύακας. ἵνα τὸ σκάφος τῆς παγκοσμίου πολιτείας, μὴ περιπίπτῃ κύμασιν ἀδικίας.

2 *Gubernatoris inſtar, in naui exeubantis, oculatiſſima mens regis nunquam non aduigilat, ita prudenter & firmiter rectum æquitatis cliuum tenens, iniquitatis autem eluuiem & labem coercens & reprimens fortiter, vt ne mundana Reipublicæ nauis in fluctus iniquitatis impingat.*

DISCVRSVS.

PH. Perſarum regis cubiculario, inquit Plutarchus *in libro de doctrina Principis*, olim hoc negotii demandatum erat, vt diluculo ingreſſus, regi diceret, Surge Rex, atque cura negotia Reipublicæ. Recte id equidem atque ad materiam præſentem appoſite dicitur. Rerum namque occaſiones tarditatem & ignauiam principum deſidioſorum non expectant; ſæpeque contingit, vt multarum magnarumque rerum occaſio breui tempore offeratur, quam ſi quis ſua voluntate negligat & prodiderit, nequicquam facere poterit, vt eam poſtea recuperet, extat *in orat. de falſa legat.* planeque adeo: *Perditur in puncto, quod non reparatur in anno.* Huc ſpectat illa, *in orat. 5. contra Philipp.* inuectiua: *Quoniam vos neque paruum neque magnum quicquam eorum, quæ oportebat, feciſtis, res noſtra*

noſtra male ſe habent: quod ſi omnia quæ decebat, feciſſetis, rebus ita affectis, ne ſpes quidem erat, ipſas meliores fore: nunc autem ignauiam veſtram & negligentiam vicit Philippus. Et in orat. ad Philip. *Quænam eſt cauſa, cur ille plures res, quam nos ſuperiori bello ex animi ſententia geſſit? hic ipſe militat, labores perfert, periculis adeſt, neque occaſionem rei bene gerendæ prætermittens, neque vllam anni partem omittens: nos vero nihil facientes hic perpetuo ſedemus cunctabundi, tum decernentes, tum interrogantes, ſi quid noui in foro dicatur.*.

EQ. Vere ergo dicitur: Quo magis ſecuro ſunt animo Magiſtratus, eo citius peccant; hinc adeo fit, vt vrbes & loca, quorum aliquando fuerunt Domini, deſtrui ac diſiici videre cogantur. Docet id inter alias, Thebanorum olim hiſtoria. Cum enim aliquando duodecim adoleſcentes ex iis, qui Thebis eiecti atque exilio mulctati eſſent, Duce Pelopida, Athenis interdiu exirent, vt veſperaſcente cœlo Thebas poſſent peruenire, (atque id quidem vt minore ſuſpicione facerent iter, cum canibus exirent venaticis, retia ferentes, veſtitu agreſti,) ad opprimendos inimicos ciuitatemq; liberandam; ac tametſi hic illorum conatus, atq; in vrbem aduentus ſtatim ad Magiſtratuum Thebanorum peruenit aures; id illi (magiſtratus) tamen, vino epuliſque dediti, vſque eo deſpexerunt, vt ne quærere quidem de tanta re laborarint. acceſſit etiam, quod magis aperiret eorum dementiam. allata eſt enim Epiſtola Athenis ab Archia hierophante Archiæ, qui tum maximum Magiſtratum Thebis obtinebat: in qua omnia de profectione exulum ſcripta erant. quæ cum iam accubanti in conuiuio eſſet data, ſicut erat ſignata, in puluinum ſubiiciens, in craſtinum, inquit, differo res ſeueras. At illi omnes, cum iam nox proceſſiſſet, vinolenti ab exſulibus Duce Pelopida ſunt interfecti. Quibus rebus confectis, vulgo ad arma libertatemque vocato, non ſolum qui in vrbe erant, ſed etiam vndique ex agris concurrerunt; præſidium Lacedæmoniorum ex arce pepulerunt, patriam obſidione liberarunt. auctores Cadmeæ occupandæ partim occiderunt, partim in exſilium eiecerunt. Hoc nimirum illius ſocordiæ atque ſecuritatis præmium, hic fructus fuit.. *Socordia.*

TH. Haud abs re itaque ad excutiendam magiſtratui ignauiam nauarchi ſiue naucleri ſimilitudine, Agapetus in hoc Aphoriſmo vtitur. Quemadmodum enim nauis, niſi peritum nacta fuerit gubernatorem, aut fluctibus facile obruitur, aut ſcopulis illiſa frangitur; Sic ciuitas, quæ imperitum nacta eſt aut ignauum rectorem, facile concutitur atq; interit. Quod cum ita ſit, Plato in eo dialogo, qui *Politicus* inſcribitur, non præter rem ſcripſiſſe videtur, fuiſſe quoddam tempus, cum homines à diis regerentur, vt nunc oues, & reliquæ congregabiles animantes ab hominibus, hoc eſt ab opilionibus, & bubulcis, & ſimilibus curantur & paſcuntur: id namq; eo conſilio à Platone confictum eſſe arbitror, vt oſtenderet, eos, qui reſpubl. adminiſtrant, quique ciuitatum gubernacula tenent, tanto eis quos regunt, præſtantiores eſſe debere, quanto

opilio ouibus, & bubulcus bobus antecellit: quod item à Xenophonte quodam loco poſitum eſt.

Ignauia. EQ. Ignauorum exempla ſunt odioſa, quinetiam nuda ignauiæ mentione vitium hoc ſordeſcit; recenſebo igitur vnicum, quod vice omnium ſiet, illud de Sardanapalo, de quo ita Suidas: Sardanapalus, inquit, Aſſyriorum rex, Nini degens, perpetuo ſe intra regiam continuit, neque arma tractans, neque venatum exiens, vt veteres ſolebant reges: fucata facie, depictiſq; oculis cum concubinis de pulchritudine & cincinnis capillorum certauit: Muliebrem denique in modum vitam egit. Aiunt à nemine conſpectum eſſe, niſi ab eunuchis & puellis. Adulatores autem & libidinum eius ac crapulæ & inſaniæ æmuli, ſub eius perſona monumento inſcripſerunt: *Hæc habeo, quæ edi*, & reliqua.

Sardanapali ſpurcum epitaphium. TH. Falſo vtique. Neque enim defunctus habet, quæ vorauit, & exhauſit: ſed in fœtidum interitum illa omnia abierunt: Neque dum ſuperſtes eſt, habet ille quidquam, niſi iniquæ vitæ fœtorem, quæ continenter miſeram eius animam affligit, atque excruciat peſſime ſibi conſciam, & iniuriarum, atque flagitiorum admiſſorum memorem.

PH. Idem Suidas in Nino refert, monumentum fuiſſe Sardanapali, cui hæc inſcripta fuerunt: *Sardanapalus Anacyndaxaci filius, Anchialon, & Tarſum vno die condidit* (vel potius reparauit) *Tu vero hoſpes: Ede, bibe, lude. Nam cætera quidem humana, ne tanti quidem facio*, id eſt, nec digitorum crepitu digna. Simulachrum enim monumento impoſitum ita factum eſt, vt manibus ſupra caput elatis, digitis crepet.

De eodem Sardanapalo Cicero *in Quinta Tuſculanarum quæſtionum*: Quomodo iucunda vita poteſt eſſe, à qua abſit prudentia? abſit moderatio? Ex quo Sardanapali opulentiſſimi Syriæ Regis error agnoſcitur, qui incidi iuſſit in buſto:

Hæc habeo, quæ edi, quæq; exſaturata libido
Hauſit: at illa iacent multa & præclara relicta.

Et quid aliud, inquit Ariſtoteles, in bouis, non in regis ſepulchro inſcriberes? Hæc habere mortuum ſe dicit, quæ ne viuus quidem diutius habebat, quam fruebatur. Notus eſt verſiculus vulgaris:

Non homo, ſed porcus Sardanapalus erat.

Porro nomen Sardanapali plenum eſt arrogantiæ, vt plerunq; fit. *Cum impendent ruinæ, creſcit ſuperbia.* Nam *Sar*, idem eſt, quod Dux; *Dan*, id eſt, iudex: *Naphol*, uerſor.

EQ. De interitu eius Diodorus Siculus *lib.2 cap.7.* ita ſcribit: Arbaces Medus & Beleſe (*Belochus*) Babylonius præfectus, contra Sardanapalum conſpira-

ſpirarunt. Aduerſus hos, Sardanapalus talenta auri ducenta per præconem conſtituit ei, qui occidiſſet; Qui autem viuos tradidiſſet, duplex præmium, ac Mediæ præfecturam pollicitus eſt. Verum nullum ea præmia mouerunt. Aliquot vero præliis iis infeliciter contra Sardanapalum pugnarunt, Arbaces & Beleſer Babylonius. Ad extremum tandem vicerunt, fuitque adeo ingens numerus occiſorum, vt fluuius redundante hominum ſanguine colorem mutaret. Erat autem prædictum, nunquam capi poſſe Ninum orbem, niſi fluuius hoſtis vrbi fieret. Quod nunquam fore ratus Sardanapalus, tolerauit obſidionem in annum tertium. Sed ex continuis imbribus ſupra modum fluuius excreſcens, cum partem vrbis inundaſſet, muros deiecit, ad ſtadia viginti. Hic Sardanapalus exiſtimans tempus Oraculi veniſſe, deſperata ſalute, ne in hoſtium poteſtatem veniret, pyram in regia ingentem extruxit, ſuperque eam auro argentoque omni, veſte inſuper Regia impoſitis, vxoribus quoque & eunuchis in medio pyræ incluſis, ſe cremandum vna cum his, in ignem conicit.

TH. Sequiori omnino ingenio fuit Cyrus rex, is namque apud Xenoph. *lib 7. de inſtit. Cyri*; Si (inquit) ſocordiæ noſmet ignauiſſimorum hominum tradiderimus (qui laborare arbitrantur ærumnoſiſſimum eſſe, ac vitam laboris expertem pro voluptate ducunt) cito nos dico nullius pretij homines etiam nobis ipſis futuros, celeriterque adeo bona hæc vniuerſa amiſſuros. Et Dionyſius ſuperior, teſte Plut. de tract. repub. *Abſit* (inquit) *vt mihi vnquam otium contingat. Arcus enim, quando tenditur, rumpitur, animus humanus, quando laxatur ſeu otiatur.* Et quam minimum ſit in adminiſtratione reipublicæ otij, ipſe Antigonus voce memorabili expreſſit. Is namque cum regium ſibi traditum accepiſſet diadema, priuſquam capiti imponeret, dixiſſe fertur: O nobilem magis quam felicem pannum? quem ſi quis penitus cognoſcat, quam multis ſolicitudinibus, periculis & miſeriis ſit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet. *Valerius Maximus lib.7.cap.2. Stob. ſerm.46.*

EQ. Nimirum ergo quod ſi vlli hominum generi, certe Magiſtratui φιλοπονία decori eſt atque ornamento, quam propterea ego tanquam penicillo efformandam hac proſopopœia adumbrabo; adumbraturus in progreſſu noſtræ conuerſationis huius generis, prout ſermo, ipſaque rei materies tulerit, eius generis plura. Φιλοπονίαν autem animo meo ſic effinxi: Sedet puluinari, ſubſellio poſito; ad ſignificandum, vt durare poſſit laboribus, ne aſſidua ſeſſione defatigata languida relinquat opus inchoatum. Rota net; quia mulieres ſolent nere; adiuncto colo & radiolo. A tergo ſellam textoriam vna cum inchoata tela habet, ad ſignificandum laboris amorem; alterum pedem ſcabello tenens, vt eleuatior ſit altero; quo poſito legit & aperto libro nens quam diligentiſſime. Horologium arenarium in pariete fixum habens, vt videatur temporis haud prodigus. Nudo conſpicitur & ſubmacro corpore, ſola *Φιλοπονίας effigies.*

tecta.

tecta ferens pudibunda; ad ſignificandum, commodiorem eſſe nudum ad ferendos labores, & egentem veſtibus atque diuitiis. Collo pendet ſignum crucis nigro filo, denotans, afflictiones & ſudores ſe diſtribuere. Horologium excitatorium pariete fixum appendet, vt ſurgat matutino tempore. Vnde & gallum ad dextrum pedem canentem habet, qui ſimiliter excitet ad ſubeundos labores. Bidentes, mallei, furcæ, falces meſſoriæ circumpoſita ſedentem, innuunt nullum laborem arduum defugere Capite gerit ſertum laureatum, quo præmia ſua donat cultoribus, nempe aſſiduos & honeſtos labores in ęternum victuros, ſicut laurus perpetuo viret. Menſe poſitam candelam ardentem habet, appoſito obumbraculo & emunctorio pro vigiliarum nocturnarum repræſentatione. Circa marginem picturæ, habitaculum formicarum vno latere, altero vero apum aluearium habet, quia hæc animalcula conſpiciuntur laborioſiſſima. Hoc inquam modo φιλοπονίαν, ego ſi pictor eſſem, penicillo efformarem, quæ quidem etſi non in omnibus & ſingulis, ad magiſtratus labores atq; onera, ſed ad operas potius literarias, quinetiam manuarias, cumprimis quadrat, conuenit tamen in aliquo tertio.

Gladius publice appenſus quid denotet. TH. Gladium, non colum pro inſigni gerit Magiſtratus, ipſo atteſtante Apoſtolo: *Non ſine cauſa*, inquit, *gladium gerit, ſed Dei miniſter eſt, vindex ad iram ei qui male agit*, ne videlicet effrenis multorum malitia ruendo contra leges turbet & vaſtet hominum ſocietatem.

EQ. Bene ego idipſum memini, & vſurpari etiam atque alicubi appendi hodie adhuc apud gentes quoque exoticas in terrorem hominum inquietorum, gladios, probe noui. Recitabo huius meæ aſſertionis hiſtoriam noſtra fere ætate geſtam: Cum aliquando dedititij Chriſtiani, qui ſub iugo Turcico in prouincia illa, quæ Daciæ, vel vt hodie vocatur, Tranſſiluaniæ, præſide Themiſuarenſi (quem vulgo Baſſam nominant,) contermina eſt, viuere coguntur, de ſtatuis & imaginibus in templis, in conuentibus & priuatim, ibiq; vna Chriſtianorum pars abiiciendas, altera retinendas imagines, acriter inter ſe contenderent; Baſſa ille Themiſuarenſis audita tandem re, diſceptationeq; eorum cognita, ante oſtium templi iuſſit appendi acinacem vel gladium incuruum Turcicum, euaginatum, quo ſignificare voluit, vltorem gladium ſtrictum & pœnam capitis, in turbatores pacis & tranquillitatis conſtitutam eſſe.

TH. Nouum hoc non fuit, neq; barbarum. Nam & à Romanis olim gladius ad deterrendos ſeditioſos & ſceleratos, publice propoſitus fuit. Vt enim ſecundum Feſtum, apud eos inſigne imperij & armorum haſta fuit: (Proconſules enim de ciuilibus prouincialium cauſis cognoſcentes, pro tribunali haſtam erigebant,) ita in facinoroſos homines animaduertentibus illis gladius ſemper in conſpectu erat.

PH. Traianus Imperator iuſtitiæ & æquitatis ſtudioſus adeo fuiſſe fertur, vt ali-

vt aliquando enſem ſtrictum præfecto vrbis in conſpectu omnium dederit, atque dixerit: Cape ferrum hoc, & ſiquidem recte imperium geſſero, pro me: Sin aliter, contra me hoc vtere.

EQ. Moribus quoq; noſtris receptum eſt, quando equites, qui aurati vulgo vocantur, à Cęſare vel Regibus creari ſolent, vt gladius euaginatus illis tradatur, eorumque humeri leuiter eo perſtringantur, cum commonefactione, vt iuſtitiam foueant, viduas, pupillos aliaſque miſerabiles perſonas à vi iniuriave defendant.

Sed videmus, gladium euaginatum, qui in ſolennitatibus Imperatoribus & Regibus præfertur, indicare iuſtitiam, vt terror ſontibus incutiatur, & inſontes ſciant, ſe ſub protectione ſummi magiſtratus, ab iniuria & vi tutos eſſe.

TH. Hoc quoque olim apud Maſſilienſes vſitatum fuiſſe teſtatur Valerius Max. *Cæterum*, inquit, *à condita vrbe gladius eſt ibi, quo noxij iugulantur, rubigine quidem exeſus, & vix ſufficiens miniſterio, ſed iudici in minimis quoque rebus omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſeruanda.* Imo adhuc, vt fertur, in quadam Imperij vrbe extat gladius, rubigine propemodum, non ſecus ac Maſſilienſis exeſus, quo olim coactus fuit is, qui poſtremo in ſenatum eorum aſſumptus fuerat, ſupplicium de ſontibus ſumere. Huc referri poteſt, quod in quibuſdam locis Franciæ orientalis longiſſima conſuetudine receptum eſt, vt is qui in illo loco, vbi furtum commiſſum eſt, nupertime vxorem duxit, furi in flagranti crimine deprehenſo laqueum innectat; poſtea omnes eius loci viri, quando nouus ille maritus, ſignum eis peculiare dat, inprimis autem Sculteti, illi adiutores eſſe ſolent, vt fur de annoſa & mutilata, extantibus ramis, quercu, ad hanc rem ſuperioribus ſeculis delecta, ſuſpendatur.

EQ. Recordor ego iam iuris ſiue legis olim municipalis apud Morauos, quæ huic iam dictæ conſuetudini propemodum eſt conformis, quam tragico-ridiculo in medium producto exemplo, recitat Dubrauius *in hiſt. Bohemica, lib. 32.* his verbis: Vladislaus, inquit, in Hungariam reuertens, aliquantum in Morauia ſubſtitit, Olomuciumque ingreſſus cognitioni nouæ ac vix auditæ præſedit. Ciuis Vratislauienſis honeſto domi loco natus, copiiſque rei familiaris locuples, & vt exiſtimabatur, inter primos habitus, negotij ſui cuiuſdam gratia in Poloniam profectus, diuertit in oppidum quoddam ad domum meritoriam. Ibi caupo quingentos hoſpiti aureos clam ſubducit, accuſatuſque furti, crimen metu tormentorum fatetur, reddere ablatum paratus, nec aliud quicquam hoſpes petebat. Cæterum Iudex & Decuriones oppidi inſtare, vt legibus illorum ſatisfiat, quæ ſanciant, vt accuſator furti ſuis manibus furem in furca ſuſpendat: ſi ad manus carnificem ſuum non habeat, ipſe à fure ſuſpendatur, ſi fur id exequi voluerit; quod ille promptiſſime ſe facturum recepit. His verbis exanimatus metu hoſpes, ignominiam

infamiamque ſupplex deprecatur, donatque gratuito Iudicibus totam illam ſummam ſibi ereptam, modo abire incolumi inde liceat. Negant illi, fas eſſe legum cuſtodibus,contra leges quicquam agere. Quid multa? quando nihil æqui impetrat,facere quam pati, quod neceſſitas iubebat, maluit, continuoque Cracouiam ad Regem Poloniæ perrexit, qui legis huius barbaræ non ſolum teſtem ſe exhibuit, ſed literis præterea ſuis regiis ab omni infamia illum purgauit,quas Vladislaus quoq; Rex ſuo diplomate confirmauit,addita mulcta,ſi quis factum illud illi exprobrare auderet. Hactenus ille.

PH. Sed eiuſmodi abſurdæ & iniquiſſimæ leges & ſtatuta vel correcta vel penitus ſublata ſunt in Conſtit.Imper. pœnalibus. Siquidem male adinuenta,malæque conſuetudines neque ex longo tempore, neq; ex longa conſuetudine confirmantur. Sed neq; conſuetudines nominare liceat, quas forſitan aliqui prædictorum in proprium lucrum iniuſte adinuenerunt, *vt eſt in authent.vt nulli iudici lic.c.4.*

TH. Non tamen ſub prætextu rigoris iuſtitiæ pœnæ ab immerentibus exigi debent,quod Piſo Proconſul per ſæuitiam aliquando fecit. Is namque cum iratus duci iuſſiſſet eum, qui ex commeatu ſine commilitone redierat, quaſi interfeciſſet, quem non exhibebat; roganti tempus aliquod ad conquirendum, non dedit: damnatus extra vallum deductus eſt: & iam ceruicem porrigebat: cum ſubito apparuit ille, qui occiſus videbatur. Tunc Centurio ſupplicio præpoſitus condere gladium ſpiculatorem iubet: damnatum ad Piſonem reducit,redditurus Piſoni innocentiam; nam militem fortuna reddiderat. Ingenti concurſu deducuntur, complexi alter alterum cum magno gaudio caſtrorum commilitones. Conſcendit tribunal furens Piſo: ac iubet duci vtrumque, & eum militem qui non occidit, & eum qui non perierat. Quid vero indignius? Neque ſit tamen ſatiatus Piſo, adiecit & tertium, nam illum centurionem, qui damnatum reduxit, duci iuſſit. Conſtituti igitur ſunt in eodem loco perituri tres ob vnius innocentiam. Te, inquit, duci iubeo, quia damnatus es: te, quia cauſa damnationis commilitoni fuiſti: te, quia iuſſus occidere, Imperatori non paruiſti. Excogitauit, quemadmodum tria crimina faceret, quia nullum inueneiat, inquit Bodinus *lib.3.de repub.cap.5.*

EQ. Huius ergo, de quo dictum eſt gladij, quem Deus ipſi Magiſtratui demandauit, ductrix ac moderatrix debet eſſe Iuſtitia; quæ vero ea ſit, conſiderandum nobis eſt. In vrbe Romuli iuſtitia primum non à lege, neque à conſtitutione aliqua, ſed arbitratu Regum adminiſtrabatur. Sic etiam in Græcia, quoniam Reges eligebantur abſque aliqua ambitione ex iis, qui iuſtiſſimi ac ſtudioſiſſimi legum habebantur: & ij quidem primi legibus inſtitutiſq;

ſtitutiſque ſeipſos ſubiiciebant: ſiquidem iuſtitia legis finis eſt, lex vero munus & opus Regis, Rex denique ſimulacrum Dei Opt. Max. qui omnia recte gubernat, vnicuiq; tribuens quod ſuum eſt.

TH. Fanatici quidam, Iuſtitiam finxerunt eſſe, nouam quandam barbaricam politiam, in qua ſine diſtinctione dominiorum, & ſine imperiis viuant homines, magnam fingentes eſſe virtutem, non habere proprium, fugere iudicia & ciuiles functiones, &c. Hinc coniugia à Deo ordinata, & magiſtratuum functiones, iudicia, leges forenſes, legitimas pœnas, imperia, bella legitima, militiam, &c. damnarunt. Tales furores olim ſparſerunt Marcion & Manichæi, quorum deliria diu peruagata ſunt Aſiam & Africam. Voluerunt hi efficere communionem facultatum Platonicam. Circumtulerunt & ſimiles errores pluſquam ante trecentos annos flagelliferi, vt vocabantur, & hoc noſtro tempore Anabaptiſtæ paſſim vagantes adhuc circumferunt hos errores. In oppido quoque Phrygiæ Pepuſa fanatici quidam tale regnum inchoarunt, quale Anabaptiſtæ antehac in vrbe Monaſterienſi conati ſunt conſtituere, & oppidum nominarunt nouam Hieroſolymam, quod rectius nominaſſent ἐμπυρῶσιν. Sed deletum eſt, & Montanus & Maximilla duces factionis ſeſe ſtrangularunt. Nec deſinit vnquam diabolus diſtortas mentes accendere, vt opiniones falſas de rebus politicis amplectantur. *De iuſtitia Principum.*

Verumenimuero, vt quæ ſit vera illa Principum iuſtitia, cui ſeſe conformare debeant, conſtet; ſciendum eſt, iuſtitiam illam, de qua hic ſermo eſt, eſſe duplicem, internam nimirum & externam, quarum illa eſt lux in corde, quæ accendit animum Principis ad veram Dei inuocationem, & alios pios motus legi Dei congruentes: hæc vero foris ſeſe exerit in adminiſtratione iuſtitiæ, tribuendoque vnicuique quod ſuum eſt.

Vtramque exercere debet Princeps, exemplo Ioſephi, Danielis & aliorum. Ioſeph namque in corde circumferebat veram agnitionem & inuocationem Dei: foris vero in curia, in iudiciis, in contractibus, in poſſeſſione facultatum vtebatur legibus Ægyptiis. Daniel ſimilem lucem in corde circumferebat. Foris vero in curia, in contractibus, in regenda prouincia, vtebatur legibus regni Babylonici.

PH. Audiamus deſuper prius Philoſophorum etiam ſententias, quippe apud quos inſignia admodum extant Iuſtitiæ elogia. Sic namque Ariſt. lib. 5. Ethic. cap. 3. *Hæc ipſa iuſtitia non eſt pars virtutis, ſed virtus vniuerſa: & iniuſtitia ei oppoſita non pars vitij eſt, ſed vniuerſum vitium.* Hinc non abſque ratione, Portæ cuidam in Vtersheim inſcriptum eſt: *Iuſtitia ſine prudentia multum: Prudentia ſine iuſtitia nihil.* Et Seneca: Iuſtitia, inquit, non eſt conſtitutio noſtra, ſed diuinus ordo ad vinculum ſocietatis humanæ conſeruandum, in adiutorium

multitudinis inuentus, *Seneca de 4. virtut.* omnium domina, regina, cauſa, ſine qua nihil poteſt eſſe laudabile, ex qua vna boni viri appellantur, ſine qua nihil in imperij adminiſtratione laudabile efficitur. *Cic. 3 offic.* quæque ad omnem rem gerendam eſt neceſſaria, *Matth. Steph. lib. 2. de iuriſd.* Hinc vero dicitur:

Iuſtitia & pietas tutæ ſunt Principis arces,
Nulla tyrannorum vis diuturna manet.

Ipſamque adeo Iuſtitiam eſſe virtutem, ſine qua Reſpublica haud diu ſtare, vel adminiſtrari poſſit, optima ſunt tum Græcorum, tum Romanornm teſtimonia. en Cicero: *Vt in fidibus,* inquit, *ac tibiis atque cantu ipſo, ac vocibus, concentus eſt quidam tenendus ex diſtinctis ſonis, iſque concentus ex diſsimillimarum vocum moderatione, concors tamen efficitur, & congruens: ſic ſummis, & infimis, & mediis interiectis ordinibus, vt ſonis, moderata ratione Ciuitas conſenſu diſſimillimorum conſiſtit; & quæ harmonia à muſicis dicitur in cantu, ea eſt in Ciuitate concordia quæ ſine Iuſtitia nullo pacto eſſe poteſt.* Et idem Cicero in Officiis: *Fundamentum* (inquit) *perpetuæ commendationis & famæ eſt iuſtitia, ſine qua nihil eſſe poteſt laudabile.* Et lib. 1. de leg. *Iuſtitia omnium virtutum cauſa atque ſentina eſt, ex qua virtute viri boni appellantur.* Quomodo & Iamblichus iuſtitiam vocat τὸ ἀρετῶν τέλος, καὶ τὴν συναγωγήν: Et Ariſtoteles Theognidis verſum citat:

Iuſtitia in ſeſe virtutem continet omnem:

Quippe quæ vſu ſe fundit in cæteras virtutes, & præter cæteras totam ſe ad alienas vtilitates porrigit atque explicat, teſte Tullio. Vnde etiam κρατερὸν καὶ ἀλλότριον ἀγαθὸν ab eodem vocatur: quod nimirum, vt Seneca loquitur, alienum bonum ſpectet, nihil ex ſe petens, niſi vſum ſui: quæ idcirco omni ratione colenda & retinenda eſt, cum, ſecundum Tullium, nullum ſit tempus, quod iuſtitia vacare debeat. Quod & Plato docet in Protagora: Deus (inquit) metuens, ne vniuerſa hominum communitas interiret, pudorem iis dedit & iuſtitiam, vt eſſent ciuitatum vincula atque ornamenta, ſine quibus ciuilem ſocietatem coniunctionemque diſſipari neceſſe fuiſſet. Et Cicero *lib. 2. Offic.* Etiam homini ſolitario atque in agro vitam degenti opinio iuſtitiæ neceſſaria eſt: atque iis etiam, qui vendunt, emunt, locant, conducunt, contrahendiſque negotiis implicantur, iuſtitia ad rem gerendam neceſſaria eſt, cuius tanta vis eſt, vt ne illi quidem, qui maleficio & ſcelere paſcuntur, poſſint ſine vlla particula iuſtitiæ viuere. Hinc pulchre Ariſtophanes:

Si iuſtus es, tranquilla vita te manet:

Et Euripides in Helena:

Qui iuſtus eſt, ſalutis hic ſpem poſſidet.

TH. Iu-

TH. Iuſtitiam de cœlo proſpexiſſe, inquit Pſalmus 84: Ideoque D. Paulus, vt iuſte & pie viuamus in præſenti ſeculo, monet. *Tit.* 2. Quæ quidem ſententia cum optimo Poetarum facile principis verſiculo congruit:

Diſcite iuſtitiam moniti & non temnere diuos.

Et eleganter Cyprianus in tract. de 12. abuſibus: *Iuſtitia,* inquit, *regis pax eſt populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimentum gentis, cura languorum, gaudium hominum, temperies aeris, ſerenitas maris, terræ fœcunditas, ſolatium pauperum, hæreditas filiorum, & ſibimetipſi ſpes futuræ beatitudinis.*

PH. Nulla re quæcunque reſpublica magis florebit aut floruit, quam rigida & immota iuſtitia: nulla re magis flacceſcet & deficiet, quam illa deficiēte.

EQ. Boetius egregie annum bonum non tam de bonis fructibus, quam de iuſte regnantibus æſtimandum. Et Homerus:

Vt cum rex bonus imperat & metuens diuorum,
In multis populis & fortibus: ille quoq; idem
Iuſtitiam colit: obſerues & tunc ſola terra
Fructus ferre ſuos, & fruges fundere, itemque
Fœtificare armenta, & piſces exundare.
Nempe ex iuſtitia populiſque bene atque beate eſt.

TH. O quam pulchrum eſt, quando licet gloriari aut dicere, quod Guilielmi, quem Acquiſitorem vocant, temporib. A. C. 1085. in Anglia; totum regnū puellā onuſtam auro poſſe peruadere! adeoq; omnia tam tuta ſunt, vt liceat viatori aurum in aperto capite geſtare, Gold auff dem Kopff tragen / quod in prouerbium apud Germanos abiiſſe allegat D. Cramerus *claſſ.* 4. *ſchol. propb. vat.* 8. §. 528.

Hinc Leo Eurycratis filius ſciſcitanti, in qua demum ciuitate tuto habitare liceret? *Vbi iuſtitia viget,* inquit; præclare admonens, eam demum ciuitatem habitari ſine periculo poſſe, in qua iuſtitiæ cura haberetur. Nihil verius. Nam remota iuſtitia, inquiente Auguſtino, quid ſunt regna, niſi magna latrocinia.

PH. Optimus & laudatiſſimus Cæſar Ferdinandus nihil in ore ſæpius habuiſſe fertur, quam iuſtitiam: vnde Symboli loco vſus eſt hoc dicto: *Fiat iuſtitia, & pereat mundus.* Sentiens nimirum, iuſtitia ſola vitam humanam conſeruari, quæ gloriæ & famæ omnium regum ac principum, quibus Reſpublica commiſſa eſt, fundamenum ſit firmiſſimum, cuius tanta vis eſt, vt ſine ea nec hominū vniuerſum genus ſtare, nec rerū natura oīs, nec ipſe mundus poſſit. Et Antiochus tertius, Aſiæ rex omnib. regni ſui vrbibus ſcripſit, ſi quid in literis, quæ eius nomine ſcriberentur, eſſet, quod legibus aduerſum videretur, crederent, ignaro ſe eiuſmodi literas ſcriptas fuiſſe, & propterea eis non parerent. Sanctiſſimum profecto verbum, & quod iuſto regi maxime conueniat: vt quemadmodum ipſe populis præeſt, ita ipſi leges atq; æquitatem præeſſe intelligatur, inquit Camillus Gilinus *lib.* 6. *c.* 5. *de iuſtit.*

 EQ. Hinc

Iuſtitia effigies.

EQ. Hinc variæ illæ Iuſtitiæ picturæ atque imagines. Chryſippus imaginem iuſtitiæ fecit forma virginali, aſpectu vehementi & formidabili, luminibus oculorum acribus, reuerenda dignitate, &c. *Gellius lib.14.cap* 4.

Herodotus vulturem ab Hercule pro Iuſtitiæ ſymbolo habuit, quod ea iuſtiſſima omnium auium, quæ volatilibus veſcuntur, iudicetur, eaque de cauſa ſemper apud eum magnæ æſtimationis fuiſſe, lætarique ſolitum, cum inter res agendas vulturem aſpexiſſet. Vultur enim nihil quod viuit, attingit, nec animatum quicquam interficit, quod accipiter & aquila faciunt.

Iuſtitiæ veteres aſcribunt libram, ſignificantes, omni diligentia & ſummo ſtudio expendenda, nec huc nec illuc declinare iudicem. Græcis ςάχυν hæc libra appellatur. Tradunt itaque nobis veterum monumenta, Ægyptiis regibus ex præſcripto legis antiquiſſimæ moris fuiſſe, Iudices mox futuros iureiurando adigere, ne ſi rex quidem iniuſti quippiam iniunxiſſet, à virtutis medio declinaturos, nec lineam omnino (quod dicitur) moturos.

Heſiodus à Ioue natam dixit eſſe iuſtitiam, virginemque & incorruptam, quoniam à Regibus oriebatur, conſeruabaturque virgo nulli hominum ſubdita aut proſtrata; germana etiam Mineruæ; ambabus enim idem pater aſcribitur, ſed altera in virtute, altera iuxta thronum appingitur.

PH. Adulatores quidam ideo iuxta Iouem depingi dixerunt Iuſtitiam, quia quodcunque Rex iubet & ſtatuit, iuſtum eſt. Ego vero ſic dico: Quodſi iuſta ſunt placita Regis, tunc vigorem legis habent: Si vero æqua & iuſta non ſunt, tunc neque leges eſſe, neque legum vigorem habere vllo pacto poſſunt. Abſit, inquit Plato *in Minoe*, vt iniqua ſanctio lex ſit: iniqua enim ſanctio ſemper eſt, ſi ad proprium commodum conſtituatur; hinc enim Reges efficiuntur tyranni, ſiquidem Rex ille eſt, qui communem vtilitatem reſpicit, & obiectum eius eſt obſeruantia iuſti: tyrannus vero eſt, qui ad nullam alterius vtilitatem, niſi ad ſuum commodum, dirigit actiones, & eius obiectum eſt id, ꝙ placet. Igitur placita Regis, niſi æqua & iuſta ſint, leges eſſe non poſſunt, ſed tyrannides potius. Sic C. Cæſar Caligula tyrannus ex Imperatore effectus, atrocitate naturæ & aſſuetudine tranſgrediendi leges, eo eſt licentię ꝓuectus, vt non erubeſceret auiæ monenti reſpondere: *Memento, mihi in oẽs omnia licere.*

EQ. Hartmannus Hartmanni ab Eppingen, in dedicatoria ſua epiſtola, quam præfixit practicis obſeruationibus Cameræ, refert, priſcos poetas, qui etiam Theologi ſunt habiti, cum Principes officij admonere vellent, Iouem medium inter Themin & Cratos, in ſtellato ſolio, miro ſplendore quaquauerſum coruſcante ſedentem finxiſſe, cuius iuſſu aquila, quæ Iouis armigera & geſtatrix fulminis dicitur, ſceptrum flammas vndiq; euomens principibus in manus porrigat: Themi, quæ iuſtitiæ, legis & pacis mater habita eſt, enſem: τ͂ κράτεως, quæ Latine potentia eſt, diadema aureum Regibus largiente: hec inuolucro ſignificare volentes, dum ſceptrum ab aquila, Iouis iuſſu tribuitur,

buitur, imperium non niſi à Deo dari: & ideo à Themi gladium porrigi, vt Princeps nihil agat præter id, quod fas & iura permittunt: à potentia vero coronā exhiberi, ne coronas, id eſt, ciuitates, quæ turrium ac mænium figuram habent, vi atq; armis opprimet, ſed legibus & humanitate conſeruet. Idipſum Polyphilus ſuis hieroglyphicis figuris demonſtrare voluit, vbi in circulo trutinam pingit, quæ à gladio, cuius mucronem corona circundat, dependet, cum tali ſubſcriptione: *Iuſtitia recta amicitia & odio euaginata, & nuda, & ponderata liberalitas regnum firmiter ſernat.* Eſt etiam ibi depicta arca veluti repleta auro, qua capulus gladij nititur, & ab vna parte anguis, ab altera canis.

Circumfertur etiam Iudicis Iuſtitiæque adeo Præconis Typus ſcite & eleganter 17. notis æri impreſſus, cui explicationis vice, ſubiunctum eſt hoc quod ſequitur carmen:

Iuſtitia antiſtes ſedet hic Conſulque forenſis,
Legum tenax, legumque conſultus probe.
Iuſtitia ex omni conſtans, quadrataque parte eſt
Bilance, gladioque vſa firma vt anchora.
Quadrupes en abacus totidem nixuſque columnis,
Ex vnionibus coruſcans quatuor.
Vt trahit & retrahit ferrum inſuperabile Magnes,
Sic eloquentia trahit animos vigor.
Plus palloris habens Beryllus vt optimus eſto,
Sic pallidus Dei timore eſt optimus.
Chryſopraſus noctu lucens, ſed pallidus idem,
Rubente ſole, ſit nota patientia.
Gaudia conciliat noua Sardius; hoc facit ipſum
Amor Dei gliſcens piis in cordibus.
In montem creſcit Pietas, ſublimior ipſa
Cedro, hinc fluit amicitia atque veritas.
Erigitur cœlo Sapientia montis ad inſtar,
Vt quercus irridet Iouis fulmen minas.
Ebullit riuus duplex ex culmine tali,
Hac Æquitas, hac ampla liberalitas.
Rectum Iudicium è libris, dignumque corona
Vt ſit, monet Dice dea illa Iudicum.
Conſilium ſit cauſa bonum, via Iuris & Æqui,
Ianique bifrons inſtar Prudentia
Incorrupta aures feriat ſententia donis:
Statua manibus hoc trunca Iudices manet.

TH. Ego omnia illa Iuſtitiæ ſimulacra ſuſq; deq; fero; ſunt enim mera humani cerebri & nō raro etiam aſſentatorum commenta ac figmenta, eoſq; inſigni illo Lactantij Firmiani *diu. inſt. lib. 5. c. 8.* coarguo; Quid inquit vobis inane

iuſtitiam depingitis, & optatis cadere de cœlo tanquam in aliquo ſimulacro figuratam? Ecce in conſpectu veſtro eſt: ſuſcipite ſi poteſtis, eamq; in domicilio pectoris veſtri collocate, nec difficile aut alienum à temporibus exiſtimetis. Eſtote æqui ac boni, & ſequetur vos ſua ſponte iuſtitia, quam quæritis. Deponite omnem malam cogitationem de cordibus veſtris, & ſtatim vobis illud tempus aureũ reuertetur, ꝙ aliter conſequi non poteſtis, quam ſi Deum vere colere cœperitis. Hæc Lactantius. Sed hæc obiter ac punctim.

PH. Extant alicubi etiam aliæ aliis figuris atq; imaginib. expreſſæ commonefactiones Principum, quarum partẽ aliquam recenſet Alexander Sardus *de morib. gentium, lib. 2. cap. 12.* his verbis: Ægyptiorum, inquit, Reges Diadema aſpidis imagine habent, vel leonis aut tauri. Græci reges olim galeas, & regni inſigne ferebant haſtã, quod σκῆπτρον dicunt; in ſummo ciconia, in imo Hippopotamus erat, vt continue admonerentur, violentiam cohibendã, ſectandam pietatem, cum ciconia parentes alat, Hippopotamus occidat. Regũ Æthiopum ſceptrum aratro perſimile erat: Lydi ſecurim geſtabant, quam Hippolyte ablatam dederat Omphali Hercules. Poſtea regius ornatus fuit ſceptrũ, diadema, aurea corona, myrtea quandoq; mitra lapillis diſtincta, veſtis aurea, longaq; Chlamys purpurea cum fimbriis & gemmis, rubri calcei. Antigonus pro diademate hederam, pro ſceptro tenebat thyrſum, Liberi patris exemplo: alij Macedones chlamyde, crepidis, cauſia & diademate, faſcia ſcilicet circa frontẽ ornati erant. Æthruſcis ſingulis regib. quos Lucumones dicebant, ſinguli lictores præcedebant cum faſcib. ſi cõmuniter omnes conſpiraſſent, 12. lictores vno, tot.n. erant vrbes: corona is vtebatur aurea, ſceptro eburneo aquilam in ſummitate tenente; tunica purpurea auro intexto, purpureo ẽt amictu vario (vt erat Lydorum & Perſarũ regum) ſed ij quadratum, vt Græci ſtolas ferebant. Æthruſci rotundum, quas dixere Romani togas: has cum faſcib. ſella curuli cæteriſq; accepit ab Æthruſcis Tarquinius, quib. & vſi ſunt Conſules, corona excepta, ſceptra & toga picta, quæ tñ triumphantiũ erat, vt purpura omnium magiſtratuum, præterquam Tribunorum, &c. Sed nolo in his recenſendis bonas horas perdere. Ad exempla adminiſtratæ laudabiliter iuſtitiæ tranſibimus. Commendaturque inter cæteros hoc nomine Philippus, Herodis Antipæ frater, qui præfuit triginta annis Tragonitidi. Is igitur quoties domo progrederetur, iter cum paucis ſelectis comitibus faciebat, ſubſequente ſella, in qua ius reddere ſolebat; ac ſi quis ex occurſu opem eius imploraret, ſine dilatione mox ſella poſita reſidens cauſam cognoſcebat, aut ſontẽ damnaturus, aut abſoluturus innoxium. Sed & Tyberii Conſtantini, iam morituri, & imperium Mauritio genero tradentis, præclarum extat elogium: *Sit tibi, (*inquit*) imperium, cum hac filia puella conceſſum: vtere eo feliciter, in mente habens æquitatem ac iuſtitiam præcipua eſſe optimi Principis inſignia.* Vide Aimon. de geſtis *Franc. c. 35.*

Iuſtitiæ rigidioris exempla.

EQ. Vul-

EQ. Vulgaria hæc ſunt. Præſtat potius rara, quam paſſim obuia proferre iuſtitiæ ſeuerioris, laudabiliter tamen, adminiſtratæ exempla; è quorum numero eſt illud, quod de Cambyſe narrat Herodotus. Is Præſidem Siſamnem, qui pecunia corruptus iniuſtam ſententiam tulerat interfecit, & toti corpori cutem detraxit, eamq; inſtrauit tribunali. Poſtea filium Siſamnis Otanem in eandem ſedem collocauit, ac iuſſit eum intuentem patris exuuias iuſte iudicare, ne ſimili ſupplicio adficeretur.

TH. Scripſit idem Andronicus Imperator Byzantii ad Præſides & magiſtratus his verbis: Aut iniurias aut vitam relinquite. Nam vos iniuſte agere & viuere, nec Deo gratum, nec mihi eius miniſtro ferendū eſt. Atq; is idem Andronicus nullo diſcrimine nobiles aut nouos, tenues, diuites, ſuos aut alienos, ſolitus fuit culpæ conuictos damnare. In his Theodorum quendam ſuis charis, quæ in agricolæ detulerant, diuertiſſe apud ſe aut ſecum ſeruitiis, nec in diſceſſu quicquam ſoluiſſe. Res erat (vt hodie) non nimis noua & inſolens Palatinis. Tamen Imperator hominem ſtatim corripi, fuſtibus duodecies in publico cædi iuſſit: tum agricolis damnum largiter rependi.

EQ. De Alexandro Seuero Imperatore Lampridius in eius vita, (quem citat Eraſmus *in Chiliad.*) ita ſcribit: *Si vnquam furem vidiſſet iudicem, paratum habebat digitum, vt illi oculum erueret; tanto odio proſequebatur iudices, qui furtorum fama laboraſſent, vt ſi eos caſu aliquo videret, commotione animi choleram ſtomacho euomeret, toto vultu inardeſcente.* Sic de Bruto, Conſule Romano, ita ſcribit Matthæus Boſſus: *Quantæ* (inquit) *extitit incomparabilis illa & immortalis Bruti ſeueritas, qui patria libertate tuenda filios de reducendis regibus cogitantes, interimere non dubitauit, exutus tenerum genitoris affectum, & infractum indutus Conſulis animum. Quale illud tribunal aut quale ſpectaculum, Deus immortalis, vbi tam diſtrictæ iuſtitia tamque ſeueræ vltionis laus cum natura ipſa & pietate pugnabat? Videbas Brute filios ſeruari tua indulgentia poſſe, ſed contra gloriæ tuæ & perpetuo nomini plus iuſtare ſplendorem iuſtitiæ libertatemque ſeruatam. Te ſpectante lictor ſublata ſecuri filiorum ceruicibus imminebat intendens iuſſuro tibi quid velles. Filii in te conuerſi. Parce, ô genitor. & & ſerua nos tibi, precari non deſinebant. Quid agis Brute, quo te vertis in tam graui & ancipiti lucta? Si te liberis orbas, infelix. Si parcis, iniuſtus. At tandem non quod paternū & iucundum, & molle, ſed quod honeſtum & probabile videbatur deliberans, Percute, inquis,*

Vincat amor patriæ laudiſque immenſa cupido.

PH. Balduinus VII. Comes Flandriæ vndecim equeſtris loci viros, quod tres mercatores per viam bonis, & deinde vita exuiſſent, vocatos in palatium damnauit; ſtatimque ſe coram laqueis iniectis, deſtitui ſuper tabulam annexos ad trabem iuſſit: ac manu tum ſua tabulam ſubduxit, ac penſiles fecit ſuffocauitque. Rem laudo, modum improbo; potuit enim debuitque hoc manibus alienis.

EQ. Alphōſus rex Hiſpaniæ, ſed Imperator cognomēto, quia huic dignitati deſtinatus, inſignis æqui iuſtique cultor fuit. Exemplum. Nobilis quidam in Galæcia, ſtirpe ſua ſiſus, & temporum perturbatione confiſus, ruſticulum bonis omnibus ſpoliauit. Prætorem ille adit, hic nobilem monet deſiſtere & reponere: nō audit; rex aditur. Iubet idem, nec obtēperat, in loco rū longinquitate ſpem etiam ponens. At rex, cæteris omnibus omiſſis, priuati habitu, quo res occultior eſſet, Toleto in extremam Galæciam pergit. Militis ædes obſidet, dilapſumque comprehendi è fuga, & pro ipſis foribus laqueo ſuſpendi, & cum ignominia ſtrangulari mandauit.

TH. In Belgio etiam Balduinus Septimus, Comes Flandriæ, Petrum virum nobilem, & Oiſcampi toparcham, ob duos boues pauperculæ viduæ reclamanti abductos, re ad eum delata, ſubito arripi iubet & atroci morte puniri. Forte lebes aquæ feruentis in medio Brugenſi foro erat, monetario puniendo deſtinatus: in hunc ſine mora hominem conici iubet, ſic vt erat, ocreatum, veſtitū, gladio accinctum. Quid ais? ſic calide, & an non temere? Nihil, nam inquiſitio præceſſerat, & culpæ conuictus, per aliam cauſam euocatus, pœnas ſic luit: meo animo, recte & ſalubriter. *Ex Iuſti Lipſii monitis politicis.*

Pudicitiæ aſſertores ac vindices.

EQ. Dura hæc fortaſſis quibuſdam vid buntur; at duriora, quod quidem delicatuli ac luxurioſi iudicabunt, ſunt, quæ nunc referam.

Fecerat C. Marius (ille ſeptimum Conſul) Tribunum in legione, ſororis ſuæ filium, militiæ fortaſſe fortem, libidinis impotentem. Amare is (Tribunus) cœpit in legione ſua C. Politium, tironem militem, & in flore adhuc æui: nam Romani ab anno decimoſeptimo eos ſcribebant. Igitur aliquoties tentauit, & de ſtupro eum appellauit: ille aſpernatus conuitio mox eum repulit. Tanto autem flagrantior, & ad imperii vim verſus, noctu adoleſcentem in tabernaculum vocauit; & capitale erat, non parere tribuno. Venit, & ſolita audit & flagitii tentamenta aut præmia: quæ cum fortiter reiiceret, manus Tribunus iniicit, & vim parat; cum ille boni ſanguinis gladio educto, Virum me ſcito, inquit; & Tribunum tranſadigit. Clamor in tabernaculo, tumultus in caſtris: nouum & atrox facinus omnes concitat: Tribunum à manipulari occiſum. Ducitur mane ad C. Marium, qui forte ea nocte non fuerat in caſtris; qui tribunali conſcenſo; voces & præiudicia militum audit, diſciplinam caſtrorum & ſuam etiam cognationem cogitat: atque omnia prædamnabant militem: Sed eius innocentia & Marij ſimma æquitas eum eripiunt. Nam cum ille ægre & inuitus, ſed victo pudore denique rem explicaſſet: Marius nihil cunctatus ſententiam & infamiam in defunctum vertit: & hunc noxæ abſoluit. Abſoluit tantum, imo & laudatum corona donauit, cum elogio; quod pulcherrimum facinus edidiſſet eo tempore, quo fortibus exemplis opus eſſet.

TH. Talis.

TH. Talis Andreæ regis Vngariæ iuſtitia nec in cauſa minus diſpare. Iiit in terram ſanctam cum copiis, religione impulſus, & coram regni Bancbano commiſit, fidei eius & vxore Gertrude commendata. Quæ apud eum ſancta, non ipſam fuit. nam cum frater Gertrudis, adoleſcens laſciuus & petulans, abſente rege, viſum ad ſororem veniſſet: illa iuueni gratificatura, vxorem Bancbani, pudicam ad id formoſamque fœminam, fraudibus & pellaciis ei ſubſternit. Quæ poſt facinus pœnitentia ducta, rem omnem marito exponit, & ſimul reginæ fraudes, & iram à ſe in illam vertit. Qua iuſtiſſima Bancbanus [illegible]cenſus, vt erat dolor is recens, reginam adit, exprobat factum, & gladio vlciſcitur. Cæde patrata Byzantium abit, Andreæ regi occurſurus, illac in Syriam tendenti, quam mox reperit, & rem aperit. illum vnum iudicem, & ſi meruit, vindicem poſcit. Rex differt in ſuum reditum, & vultu atque animo compoſito: *Tu vero abi*, inquit, *& in regnum redi: vicem meam, vt ante functurus. Nam reduci mihi, ſi Deus annuit, ſtat hanc cauſam cognoſcere & decidere. Si innocens es, tunc libens abſoluero: ſin autem nocens, ne nunc quidem damnatum volo, nec expedit onem hanc in hoſtes fidei ſumptam, Chriſtiano ſanguine auſpicor & perfundo.* Vterque abiit: ille in Aſiam, hic in Vngariam: & cum rediiſſet, cauſa ſerio inquiſita & cognita pronunciat, Vxorem ſuam iuſte cæſam videri: O multa in hoc facto inſignia; Quod nihil ſacræ expeditioni antepoſuerit: quod ſuſpectum, ſi non conuictum, iterum regno præpoſuerit, quod amorem coniugalem iuſtitiæ poſtpoſuerit. Salue vel hoc facto magne rex. *Ex I. Lipſii monitis politicis.*

EQ. Leo Armenus Byzantii Imperator cum palatio digreſſus adiretur à tenuioris ſortis homine, qui vxorem ſuam diceret à Senatore raptam ſtupratamque & id ſe facinus ad Præfectum detuliſſe: nec ius adhuc ſibi dictum: Leo confeſtim mandauit, vt reuerſo ſibi Actor, reus & præfectus ſiſteretur. Quos deinde auditos cum noxæ reum, negligentiæ Præfectum competiſſet, hunc dignitate, illum vita exuit.

Neque aliter in cauſa fere ſimili Totila rex: eo laudabilior, quod barbarus patrauit, & in militem, non ſine metu ſeditionis militaris. Acceſſit cum Calaber quidam, incuſſauitque è ſatellitio eius militem filiæ ſuæ per vim compreſſæ, Totila ſtatim in vincula hominem dat, pœnas ſumpturus quas tamen milites remorantur, miſeratione, an cupidine ſimilis licentiæ atque agmine adeuntes petunt dimitti, & ſibi donari, commilitonem notæ virtutis, & facinorum clarum, Totila auditos acri oratione caſtigat: Quid agitis parum prouidi, aut vobis vultis Sine iuſtitia rem ciuilem aut militarem ſtare non poſſe, ſatis vos Theodahadas rex docuiſſe debuit: qui pretio aut gratiæ eam largitus, quas clades ipſe paſſus eſt, & per eum gens Gothorum? Nunc me rege & illa reuixit, ac ſtatim caput ſuſtulit vetus illa gloria

noſtra ac fortuna: & vultis illam & hanc iterum (nexa ea ſunt) labi? Vnus ſcelus commiſit, & vos venire in conſortium eius vultis? Nam aſſident inter ſe & pene paria ſunt, delinquere, & tueri delinquentes. Niſi quod hic etiam maius peccatum, viam aperire & ſtruere peccaturis: Summa eſt, milites: ego non feram, & me potius auferte. Moti ſunt, & animos ponunt, rem ei permittunt, qui hominem carcere eductum audit, ac capitis damnat: damnati bona vitiatæ velut in dotem donat. *Ex. I. Lipſii monitis polit.*

TH. Maria coniux Ottonis III. Imperatoris Romani, Comitem Mutinenſem in amorem ſui pellicere conata, poſtquam libidini reluctari ſuæ auderet, coram Ottone III. eum accuſat, quaſi ab illo de ſtupro interpellata eſſet. Sigon. *lib.* 7. & ſpecioſo ſermone occupauit mariti animum, vt ſuæ iniuriæ vindictam ſuſciperet. Eius rei porro admonitus Comes, totam rem, vt erat, coniugi ſuæ, mulieri prudentiſſimæ patefecit, ſe mill es potius moriturum, quam tantum Imperatoris dedecus palam facturum. Proinde eam precibus omnibus obteſtari cepit, vt forti atq; imperterrito animo apud Imperatorem innocentiam ſuam, ſe iam mortuo, purgaret. Neque ita multo poſt Comes irati & creduli Imperatoris iudicio condemnatus pœnas capite dedit. Conuentu autem populis ad Roncalias inſtituto, quo die ius viduis, more veteri ſolemni, dicebatur, mulier proceſſit, atque ex lege Imperatorem ipſum ad ſupplicium, quo maritum ſuum necaſſet, poſtulauit. Qua voce audita mirabundus Otto, at tu quonam pacto, inquit, viri tui, quam iactas, innocentiam comprobabis? cui illa; Candenti lamina, inquit, atque mox inſpectantibus omnibus, ferrum ignitum iuſſu Ottonis adlatum ſine vlla offenſione apprehendit, & in locum conſtitutum detulit. Ea re Otto confuſus, ſe quidem pœna dignum eſſe dicere, verum ad eam ſubeundam ſpatium poſtulare: Tum mulier quatuor vadimoniis dilatis, atqui, inquit, ego ſupplicio reginæ contenta ſum, cuius nefaria calumnia necatus eſt meus maritus. Otto muliere collaudata, Mariam reginam igne cremari iuſſit: mulierem vero propter quatuor ſibi dilata vadimonia in Hetruria caſtris donauit. Crantz. *in Saxon. libr.* 4. *cap.* 26. Ecce quam ingens iuſtitiæ exemplum: Cum Otto nulla, vel dignitatis Auguſtalis, vel affectionis maritalis ratione habita, iuſtitiam adminiſtrari iuſſerit.

EQ. Erat Carolo Audaci Burgundiæ Duci, vir nobilis in feruenti gratia, atque ei præfecturam oppidi in Zelandia dedit. Ipſe ibi in otio, amorem concipit in fœminam corpore ſcitam, & moribus, animo meliorem, vt docuit euentus. Primo aſpectus, obambulatio, ſuſpiria, & quæ ſolent amantes: mox audacior & verba miſcet, & affectum aperit, & ſolatium orat. Neque promiſſis abſtinet, & omnia tentat. Fruſtra, munita vndique caſtitas erat. Igitur deſperatione ad facinus ſe vertit.

Præfe-

Præfectus erat, vt dixi, & Carolus noſter in bello: maritum igitur amatæ fœminæ proditionis inſimulat, & ſtatim in vincula miſſum carcere cuſtodit. Quo fine? vt vel hoc metu miniſque illam moueat, & obnoxiam ſibi reddat: vel maritum ipſum amoueat, remoram amori: Cuſtodit igitur & mulier caſta & viri amans, ſtatim ad carcerem, à carcere ad præfectum, deprecatura aut liberatura, ſi poſſit. Præfectus: *Et tu ô mea me rogas? imperium quod in me habes, ignoras? affectum ſaltem mutuum redde, & maritum ecce reddo. Detinemur enim vterq; Ille in meo, ego tuo carcere aut vinculis: ah quam facile vtrumque ſoluis? Quid rennuis? amans peto, & per meam vitam; præfectus peto, & per mariti tui vitam. Vtraque agitur: & perire ſi debeo, perdam. Atqui miſerere, & mulierem te & coniugem oſtende.* Mulier rubere ad iſta, & ſtupere: & tamen pro marito etiam timere. Conſtat magis animo quam corpore, & trepidat & pallet. Atque ille, quia moueri viſa & leuiter vim verecundanti adhibendam ratus (ſoli erant) in lectum impellit, fruitur fructum vtrique mox acerbum. Nam mulier confuſa & lachrymabunda abiens, pudoris magis quam peccati ægra, iram & vindictam coquit: quam magis etiam accendit barbarum (quomodo aliter appellem?) præfecti factum. Nam ille voti potitus, & cætera prolixa autumans, ſi æmulum ſuſtuliſſet: maritum damnari curat, damnatum capite plecti. At id non in publico, ſed in carcere ipſo factum: atque ibi cadauer in arcam ligneam incluſum, mox ſepeliendum. Venit interea mulier, ſiue accita ab ipſo (vt quidam tradiderunt) ſiue ſponte, & ſuper ſalute mariti anxia: ſed venit, & vel ex pacto maritum recipere ſe ſperat. Ille benigne affatus, *Et maritum*, inquit, *quæris? habebis. Abi*, (& digitum ad carcerem intendit) *inuenies & tolle.* Nihil ſuſpicata abit, videt & percellitur, & animo ac corpore lapſa ſuper cadauer ſe abiicit: ac diu lamentata, recipit animum atque iram, rediensque atroci vultu & verbis. *Et hercules*, inquit, *reddidiſti maritum, gratia debetur, exoluam.* Retinere & placare conatur; fruſtra: non tigris magis ſæuiat, fœtu erepto. Statimque amicorum fidis aduocatis rem denarrat, eius ordinem, & culpam ſuam non culpam: ac conſilium viamque vltioni exquirit. Cenſent omnes ad principem eundum: qui inter alias virtutes (inſignes habuit, niſi ſuperbia & peruicacia corrupiſſet) eximius iuſtitiæ cultor erat. Accedit duobus amicis comitata, auditur: vix creditur, & indignatur & dolet princeps, hoc in ſuo ſolo, & è ſuis, quenquam auſum. Sed & mulieri edicere minaciter, niſi vera & certa afferret, malum habituram; iubet manere in aula, & in vicinum cubiculum ſecedere, dum Præfectum vocat: nam forte & ipſe in aula erat. Venit, introducitur & mulier. *Hanc noſti?* ait Princeps. Colorem homo mutat: & princeps exequitur: *At querelas, quas ſuper te defert, etiam noſti. Atroces ſunt, & quas nolim eſſe veras. Quid ais?* Vacillat, perplexe loquitur, negat aliquid, &

annuit, donec princeps ex vultu ipſo & ſermone culpam ſuſpicatus, vt tamen certior eſſet, remotis omnibus ſolum alloquitur: *Quam fidem mihi debeas, & quam beneficiis meis gratiam non neſcis. Per hanc & illam te adiuro, vt quid in hac re ſit, liquido & ſine ambagine denarres. Fatenti gratia, aut aliqua ſeueritas non deerit: Nec abnuenti tormenta.* Ibi illi ad genua ſe abiicere, factum agnoſcere: denique mulierem culpæ omnis liberare, ſe onerare: ſed in gratia principis refugium & ſolatium ponere. Quam vt magis impetret, illicitam libidinem purgaturum matrimonio offert. Princeps quaſi aures præbens, & iam mitior, mulierem reuocari, quoſdam è ſuis aſſiſtere iubet. *Et heus tu, quoniam huc ventum eſt, mulier, placetne maritum hunc habere?* Illa abnuit: & tamen voluntatem aut iuſſa principis timens, adſpicit circumſtantes. Qui certatim innuunt aut ſuggerunt, accipiat conditionem viri nobilis, diuitis, apud dominum gratioſi. Victa dat manus, quas princeps iungi cum præfecti iubet, & ſolennibus verbis matrimonium firmari. Firmato iterum princeps: *Tu noue marite, hoc iam nunc largire, vt ſi prior ſine liberis obeas, hæc coniunx heres omnium bonorum tuorum ſit.* Libens concedit, teſtes audiunt, tabellarius ſcribit. Et his iam peractis, noſter Carolus ad fæminam: *Dic ſodes animo tuo ſactum iam ſatis? Satis,* inquit mulier, *At nondum meo,* ille ſubiicit: Et ablegata fæmina, iubet Præfectum in illum ipſum carcerem duci, in quo maritus cæſus & pariter cæſum in aram ligneam ſiue capulum deponi facta ſunt. Tum mulierem ignaram eo mittit: quæ inopinato iterum caſu conterrita, duobus maritis eodem fere tempore, eodem certe ſupplicio amiſſis mox in morbum incidit, & fato obiit; hoc ſolum alteris nuptiis lucrata, vt liberos ex priori coniugio diuites relinqueret noua hæreditate. Tragædiæ exemplum eſt: ſed gratulor Belgiæ, talem exitum ſub tali iuſtitiæ vindice: & vos ſucceſſores ſeruate. *Ex I. Lypſii monitis politicis.*

PH. Video vos inſtructos exemplis; at modum ponite; atq; ego hoc quod dicere inſtituiſtis, breui hoc, ſed memorabili facto claudam; Mahumetis ſecundi Turcarum principis, quem verius Muchumetem ſcribit, gnari lingua perſuadent nobis. Memorabili, quia circa filium: & quid propius tangat? Is igitur Machumetes filium habuit Muſtafam, imperio deſtinatum, & cætera bonum, libidinibus pronum. Hic Achmetis Baſſę vxorem, inſigni forma adamabat, & blanditiis diu peruincere conatus, cum non ſuccederet, inſidiis tentauit. Speculatus eſt tempus, quo in balneum mulier iuit (vt ſæpe lauant ſe Turcæ:) & mox ſecutus cum paucis ſuorum, ibi nudam & fruſtra renitentem compreſſit. Illa ad maritum, maritus ad Imperatorem flagitium detulit, pœnas popoſcit. Muchumetes primo cunctari, tum aſperioribus verbis (ſed alius in mente ſenſus erat) Baſſam excipere: *Et quid,* inquit, *ſic gra-*

uiter

uter de filio queri tibi viſum eſt? An neſcis, te & tuam, iuris mancipiique mei eſſe? Si filius igitur illam amplexus eſt, & animo ſuo morem geſſit; nempe ancillam meam amplexus eſt, ſine vlla quidem culpa, ſi me volente. Hæc cogita, atque abi: cætera mihi permitte. Sed iſta iuris tuendi cauſa magis, quam quia ſentiret, dixit: atque animi æger & ſaucius, filium ad ſe vocatum primo examinauit; tum confeſſum peſſimis verbis miniſque acceptum dimiſit. Et mox minas in rem confert: ac triduo poſt cum aliquandiu in pectore filius & iuſtitia pugnaſſent, hac vincente fauces Muſtafæ neruo arcus iuſſit effringi, & morte pudicitiæ litare. *Ex I. Lypſii monitis politicis.*

EQ. Virtus etiam in hoſte laudanda; proinde Mahumetes hic, cæteroquin peſſimus, in hoc tamen ſummopere prædicandus, quod defloratæ matronarum pudicitiæ vindicem ſeſe præbuit acerrimum. Nouerat nimirum imperii conuerſione ex impotenti tyrannorum libidine maturari; Tyrannorum namque libido non modo ſubditos ad odium, verum etiam ad contemptum excitat: cum intelligunt, hominem voluptatibus deditum, impotentis animi eſſe: nec imperio dignum videri, qui imperare ſibi non poſſit, *ita Bodinus lib. 4. de rep. cap. 1.* *Luxuriæ impiorum mors.*

TH. Nota eſt hiſtoria de Sichemo filio regis Emor; huius namque adoleſcentis flagitio, quod filiam Iacobi patriarchæ impune ſtuprauerat, paterque Emor audaciæ & libidini adoleſcentis indulſerat, regnum euerſum, adeoque ſtultitia adoleſcentis huius Principis in ciuium capita & perniciem redundauit. Sed & Beniamitæ aliquando propter libidinoſos quoſdam Beniamitas, in quos digne non animaduerterant, omnes pene internecione deleti fuerunt.

EQ. Hæ ipſæ libidines initio turbarunt, mox euerterunt rempublicam Romanam, & eum ſtatum, qui ex regio, optimatum & plebeio concinnatus fuerat egregio temperamento, illum diſſoluerunt.

Memorabilis eſt hiſtoria de Appio Claudio Decemuiro, quam prolixe recitat Liuius *Decad. 1. libr 3.* Ita autem orditur Liuius: ſequitur aliud in Vrbe nefas ab libidine ortum, haud minus fœdo euentu, quam quod per ſtuprum cædemque Lucretiæ vrbe regnoq; Tarquinios expulerat: vt non finis ſolum idem Decemuiris, qui Regibus, ſed cauſa etiam eadem amittendi imperii eſſet. Appium Claudium virginis plebeiæ ſtuprandæ libido cepit. Pater virginis.

L. Vir-

L. Virginius honeſtum ordinem in Algido ducebat, vir exempli recti, domi militiæque. Deſponderat filiam L. Iulio. Hanc virginem adultam, forma excellentem, Appius amore ardens, pretio ac ſpe pellicere adortus, poſtquam omnia pudore ſepta animaduerterat, ad crudelem ſuperbamque vim animum conuertit. M. Claudio clienti negotium dedit, vt virginem in ſeruitutem aſſereret. Virgini venienti in forum miniſter Decemuiri libidinis manum iniecit; ſerua ſua natam, ſeruamque appellans eſſe, ſequique ſe iubebat: cunctantem vi abſtracturum. Virginius pater vbi ab exercitu in vrbem rediiſſet, nihilque auxilii, ſed omnia vi geri videret: data venia ſeducit filiam, atque à lanione cultro arrepto. Hoc te, vno quo poſſum ait, modo filia, in libertatem vindico: pectus deinde puellæ transfigit, reſpectansque ad tribunal, Te, inquit, Appi, tuumque caput ſanguine hoc conſecro. Poſt multas demum concertationes Appius in carcerem abripitur, in quo ſibi mortem conſciuit, & poteſtas Decemuiris abrogata eſt. Sed vberius hac de re erit tractandi locus infra Aphoriſmo XVIII.

Iniuſtitia malum.

PH. Sunt hæc condigna denegatæ maleve adminiſtratæ iuſtitiæ præmia. Vera namque & ſeuera iuſtitiæ adminiſtratio in republica eſt, quod anima in corpore, *Pet. Gregor. lib. decimo de republic. capit. ſeptimo.* Fatalis econtra ſeculi litigioſi terminus ab omnibus & hiſtoricis & politicis ſtatuitur, quod nimirum male imperando & iuſtitiam male adminiſtrando ſummum imperium amittatur.

TH. Ludouicus XII. rex Gallorum legens Pſalmum 106. dixit Principem qui punire crimen poteſt, nec punit, non minus eſſe reum, quam ſi ipſe perpetraſſet. Eſtque pietatis opus, non ſæuitiæ iuſtitiam facere. quia cum facinoroſi publice non puniuntur, publica turbatur lætitia. Et peſſimorum felix improbitas, optimorum eſt calamitas.

PH. Alphonſus Aragonum rex eos principes, qui iuſtitiam non colerent, perſimiles ſibi videri dicebat iis, qui morbo caderent comitiali. Nam cum animæ materia ſit ſola iuſtitia qua tenditur ad vitam: quid reſtat principibus, ſublata iuſtitia, quæ eſt vitæ quaſi nutrimentum & cibus.

EQ. Conſtat certe, iuſtitia ciuitates à paruis & humilibus profectas principiis breui tempore ad magnam peruenisse potentiam: iniuſtitia econtra florentiſſimas & opulentiſſimas breuiori tempore funditus concidiſſe. Neque enim adamantinis illis vinculis, quæ Dionyſius ſenior crebro in ore habebat, vi atque metu, ſed iuſtitia & æquitate, magna imperia retinentur. Quare ſapienter Perſæ ei ex regiis liberis, qui natu maximus erat, quique in ſpem regni educabatur, cum alios ad virtutem magiſtros dabant, tum

vnum inprimis, à quo iuſtitiam doceretur; quam quidem ſi colerent omnes, nunquam tubæ, nunquam litui audirentur: arma aut exederentur rubigine, aut in ligones ac vomeres conflarentur: belli, diſſenſionis, inimicitiarum ne nomina quidem hominibus cognita eſſent. Quod ſcite ſane & ex patriæ ſuæ conſuetudine Ageſilaus expreſſit: ex quo cum quæſitum eſſet vtra eſſet virtus præſtantior, iuſtitia ne an fortitudo: hæc, inquit ſine illa tantum ad perniciem valet: at illi ſi pareant omnes, huius vſus nullus futurus eſt.

TH. Dominus auerſatur omnem iniuſtitiam, *Deut.* 25. Nec permanebunt iniuſti ante oculos Domini, *Pſal.* 5. ſed diſperibunt: reliquiæ impiorum ſimul interibunt, *Pſal.* 36. Propter iniuſtitiam enim ſuam humiliati ſunt, *Pſal.* 106. Et in corruptione ſua peribunt percipientes mercedem iniuſtitiæ, 2. *Pet.* 2. Non enim placet Deo iniuria iniuſtorum, *Eccleſ.* 9. Quinimo, quod Sapiens ait: Creatura tibi factori deſeruiens excandeſcit in tormentum aduerſus iniuſtos, & leuior fit ad benefaciendum pro his qui in te confidunt, *Sap.* 16.

Propter iniuſtitiam transferuntur regna de gente ad gentem, ait Syrach, *capit. decimo.* Hinc pro regula infallibili traditur: *Violando ius diuinum* non ſtabilitur maieſtas Imperii. Semper igitur habeatur pro ſigno mox ruituri imperii, quando turpia exempla nimis late vagantur, & neglecto doctrinæ ac diſciplinæ ſupra modum creſcit. Vbi iniuriæ præualent, inquit Sophocles, & quiſque quod libet facit: eam vrbem exiſtima mox præcipitem ruituram.

Huius regulæ exemplum proponitur in Saule, qui non ſolum regno, ſed etiam vita exuitur, partim propter inique vſurpatum dominium, partim propter contemptum verbi diuini, partim propter commercium cum organis Diaboli. In hoc ſpeculum intuentes Reges & Principes diſcant iuſtitiam & non temnere diuos. Si enim Deus non pepercit primo Regi Iſraelis, ſed eum propter cauſas quas dixi, hoſtibus trucidandum obiecit: quanto minus parcet aliis qui ſimilibus delictis polluti ſunt. Semper ergo in auribus gubernatorum ſonet illa vox, quæ in libro Sapientiæ legitur: *Potentes potenter tormenta patientur.*

EQ. Remota iuſtitia, quid aliud ſunt regna, quam magna, mera & vera latrocinia? *teſte Auguſt. libro* 4. *de ciu. Dei.* ſiquidem iuſtitia eſt fortitudo regnorum, & frenum populorum, iuxta illud Virgilii:

Iuſtitiaq; dedit gentes frenare ſuperbas.

Imo ob iniuſtitias reprobatur & deponitur Rex ipſe, *Lancell. in templo iud. l.* 1. *cap.* 1. *no.* 15. quia iniuſtitia facit vacillare corda ſubditorum à ſuis dominis. *Paru de Put. verſ. an ſi rex. num.* 3. Et iuſtitiæ denegatio, iuſta belli litigiique

Mm publi-

publici cauſa eſt. *Lipſ lib. 5. Polit. c.* 4. Et Farin. *de indic. & tort. lib. 1. tit. 5. q. 37. n.* 74. emphaticè inquit: quod ſi princeps contra iuſtitiam faciat, ſuam poteſtatem contra iura exercendo, parum regnabit ipſe aut eius poſteritas. Hinc ſcientia abſque iuſtitia calliditas potius litigioſa, quam ſapientia neruoſa dicenda eſt, Ordelaph. *ad l. fin. nu. 652. de R. V.* Et officiis ſcientiæ anteponenda ſunt officia iuſtitiæ: conſideratè enim agere plus eſt, quam cogitare prudenter, *Cic. 1. Off.* Et ſicut præſtare iuſtitiam cuiquam nihil eſt aliud, quam animi partes in ordinem ſuum redigere, vt ad naturæ normam pareant atque imperent; ſic præſtare iniuſtitiam nihil aliud eſt, quam animi partes ita confundere, vt contra naturam exuperent inuicem atque ſuccumbant. Hinc rectè Verinus:

Nil iniuſtitia miſera eſt infeſtius vrbi:
Funditus hæc muros vertit & ipſa domos.

PH. Vere quidem iſthæc à vobis dicuntur, ſed quotuſquiſque eſt, qui deplorato hoc ſeculo, quod plus ſcientiç quam conſcientiæ habet, atque in quo Iuſtitiæ inopia, litium eſt copia, Ius ac Iuſtitiam, prout decet, amplexetur, colat, adminiſtret? Antigoni potius, Alexandri Magni ſucceſſoris vox inſana debacchando inclamatur. Cum enim Philippus quidam coram Antigono librum de Iuſtitia ab ſe conſcriptum recitaret; illudens Antigonus reſpondit: Inſanus es bone vir, qui mihi de Iuſtitia prędicas, quem vides alienas vrbes expugnare: Omne ius in gladio & armis poſitum eſt.

TH. Expertus id ſuo malo fuit Nabothus Iſraelita, qui prope regis palatium, vinetum coluit, fundum paternum: quem regi neque vendere precio voluit, neque permutatione concedere, lege videlicet diuina prohibitus. Ea de cauſa Achabus tātopere ſtomachatus eſt, vt cibum præ ægritudine non caperet. Regina facinoroſa literas ad ſenatum & optimates mittit, quibus Nabothum læſæ maieſtatis falſo accuſat: is vocatus in iudicium, & teſtibus conductis damnatus, ſaxis obruitur. Eius vinetum rex occupat, agri alieni raptor iniuſtus: cuius tamen poſſeſſionem filii regii nō retinuerunt. Et ſane verendum, ſi ſua cuiq; hodie reſtituere homines cogerentur, quæ vi aperta, doloue malo ac ſub ſpecie recti occupauerunt, ad caſas & egeſtatem plurium reuerſuri ſunt.

EQ. Extant multa librorum qui *de Iuſtitia & iure* inſcripti ſunt, plauſtra, neque tamen vllus litium eſt finis, quin potius lites propagantur, vt vires, quæ quidem titulari Iuſtitiæ encomio plerunque commendantur, nihil tamen minus quam Iuſtitiæ titulum merentur, id quod tamen non ipſi Iuſtitiæ, quæ virtus eſt: non iudici, qui Iuſtitiæ miniſter; non parti innocuæ: ſed aut inciu-
denti-

dentibus occaſionibus, aut parti calumniatrici, aut procuratoribus & aduocatis adſcribi debeat, vt inquit Ioh. Bapt. Mag. *tr. de recta patroc. rat. c. 61. no. 4.* proindeque iſthæc Heſiodi ſententia è Græco translata, *in Erg. lib. 1.* ad deprauatum hoc ſeculum concinne accommodari poteſt:

Ego porro ne ipſe nunc inter homines iuſtus eſſe velim
Neq; meus filius: quando malum eſt iuſtum eſſe:
Siquidem plus iuris habet iniuſtior.

Hinc Lyſander, culpantibus ipſum, quod multa per dolum agendo indignum Hercule ſe gereret, dixit, vbi leonina pellis non ſufficeret, ei aſſuenda eſt vulpina.

Idem de agro controuerſo, cum viderentur Argiui iuſtiora, quam Spartani afferre argumenta, ſtringens gladium: hunc, ait, qui tenet, is optime de agrorum finibus diſputat. *Plut. in apoph.*

PH. Recte atq; accommode itaq; Plato: *Ne dubita*, inquit, *ſi aurum quidem inquirendum proponeretur, nunquam alterum alteri ſponte conceſſurum in inquiſitione, & inuentionem eius perditurum. Cum autem inueſtiganda ſit iuſtitia, res auro longe pretioſior, annon abſurdum eſt, tam temere alios aliis inuicem cedere: nō autem vnumquemq; id ſtudere, vt ſibi imprimis appareat.*

EQ. Quamuis omnia vitia bonis viris odioſa atq; inuiſa ſunt: tamen iniuſtitia præcipue alienat ab iis, in quibus eſt, aliorum animos: omniumque ſibi odia conflat, conciliat, colligit. Cæteris vitiis affectos aliquo modo ferimus: quibuſdam ignoſcimus: quibuſdam non nimis offendimur: quibuſdam in hac vitæ ac morum corruptione etiam oblectamur: prodigos multi amant: auaros tolerant: multos aliena intemperantia non offendit: audacium in bello interdum aliquis vſus eſt: timidis & nimis cupidis vitæ ignoſcitur: At iniuſtus communi omnium mortalium odio & gratuitis, alienis ciuibus, peregrinis, notis, ignotis iuxta omnibus inuiſus, exoſus, intolerandus eſt. Itaque etſi illud omnibus à natura tributum eſt, vt raro ſua vitia agnoſcant, eaque modis omnibus tegere & occultare conentur, aut etiam eis virtutum nomina imponere: vt ſe prodigi pro liberalibus, auari pro parcis ac frugi, timidi pro cautis ac conſideratis, audaces pro fortibus haberi & prædicari velint: facilius tamen reperias, qui ſe auarum, timidum, audacem, libidinoſum, quam qui iniuſtum eſſe fateatur. Quinetiam cæteris vitiis ſuis hanc aut defenſionem aut excuſationem prætendere ac prætexere conſueuerunt, ſe in neminem iniurios eſſe. Auarus ſum, fateor, ſed ita, vt mea conſeruem, ſuo neminem fraudem.

Prodigus,ſed cui, vt largiar, eripio? in quem contumelioſus ſum. Indulgeo voluptati, hilare viuo: quicquid animo meo collubitum eſt, facio: ſed quid tum poſtea? meæ libidines nemini nocent. Et ita ille, apud Terentium homo impuriſſimus:

Leno ſum, fateor: pernicies communis adoleſcentium.
Periurus peſtis, tamen tibi à me nulla eſt orta iniuria.

Videte, quam odioſa, quamque abhorrens à natura ſit iniuſtitia: cum qui negare non poſſunt, aliis ſe vitiis implicatos atque illaqueatos teneri, dum hoc careant, ferri ſe non poſſe tantum, ſed propemodum etiam debere arbitrentur.

PH. Ariſtoteles, referente Stobæo, *ſerm.* 10. iniuſtitiæ affecta dicebat eſſe, patriam violare, & inſtituta & iura, nec parere legibus, nec magiſtratibus, mentiri, peierare, tranſgredi conuentiones & fidem fallere. Comites autem iniuſtitiæ eſſe, calumniam, iactantiam, inhumanitatem, ſimulationem, malignitatem, calliditatem. Iniuſtitiam itaque μακρὰν χαίρειν iubentes Principes Iuſtitiam χαίρειν optent, exoſculentur, venerentur.

APHO-

APHORISMVS III.

PRINCIPES FRAGILITATIS HVMANÆ, illiuſque adeo γνῶθι σεαυτὸν *probe memores, ad Dei verbum ac voluntatem omnia ſua acta ſimul & cogitata dirigant & metiantur.*

3 DIVINVM documentum & potiſſimum nos homines, vt cognoſcat ſe quiſque docemur, qui enim ſeipsũ cognouit, cognoſcet Deum: Deũ vero qui cognouit, aſſimilabit Deo; aſſimilabit autem Deo, qui dignus factus Deo eſt: dignus deniq; fit Deo: Sed qui, vt cogitat quæ ipſius ſunt, ita tam loquitur, quæ cogitat, quam facit quæ loquitur.

Θεῖον μάθημα καὶ πρῶτον οἱ ἄνθρωποι, τὸ γνῶναί τινα ἑαυτὸν διδασκόμεθα. ὁ γὰρ ἑαυτὸν γνοὺς, γνώσεται θεόν. θεὸν δὲ ὁ γνοὺς, ὁμοιωθήσεται θεῷ ὁμοιωθήσεται δὲ θεῷ, ὁ ἄξιος γενόμενος θεοῦ. ἄξιος δὲ γίνεται θεοῦ, ὁ μηδὲν ἀνάξιον πράττων θεοῦ, ἀλλὰ φρονῶν μὲν τὰ αὐτοῦ, λαλῶν δὲ ἃ φρονεῖ. ποιῶν δὲ, ἃ λαλεῖ.

3 *QVI homines ſumus, hoc primum & præcipuum diſcendum accepimus: Quilibet vt cognoſcat ſe ipſum. Qui enim ſeipſum cognouerit, idem & Deum cognoſcet. Deum vero qui cognouerit, ſimilis Dei euadet. Dei autem ſimilis exiſtit, qui dignus eo ab ipſo factus fuerit. Dignus autem Deo iudicabitur, qui Deo nihil indignum molitur, ſed qui tum cogitat ea, quæ ſunt ipſius; tum loquitur ea, quæ cogitat; tum vero etiam facit, quæ loquitur.*

DISCVRSVS.

PH. Crœſum olim Lydorum Regem opulentiſſimum, petendi oraculi auſa Delphos miſiſſe, literis proditum eſt, qui ſciſcitarentur ex Deo, non equidem leue quiddam aut nugatorium, vt antea, cum clam in eodem aheno teſtudinem ſimul & agnum coquens experiri voluerat, nunquid eorum, quæ agerent homines, Deum lateret, & ſi quæ ſunt huius generis ludicra: γνῶθι σεαυτόν.

Sed rem omnium multo maximam, multoq; digniſſimam, in qua cognoſcẽda plurimum ab omnibus operæ ac ſtudii collocetur: quomodo nimirum felicitatẽ conſequi, & quid agens, id quod ſupererat ætatis, beatiſſime tranſigere poſſet? Reſponſum autem ei redditum eſt plane præclarum, & illa, quæ tũ de Apollinis ſententia erat, opinione digniſſimum: Non ſi maximos auri argentiq; aceruos extrueret, non ſi multos exercitus aleret, non ſi terminos Imperii ſui lõge lateq; ꝓferret, ſed ſi ſe ipſe cognoſceret, ita demũ beatũ fore.

EQ. Quid Apollinem nobis ad confirmationem huius Aphoriſmi crepas? quippe cuius apud Chriſtianos deleta debet eſſe omnis memoria, nedum vt tantundem eius debeat valere ad confirmandum autoritas.

PH. Iuuenalem igitur producam, qui ſententiam hanc γνῶθι σεαυτὸν, de cœlo deſcendiſſe aſſerit. Sed enim ſiue Apollinem ſiue Iuuenalem produxero, erit tamen nihilominus, quod cum Plauto *in Pſeudolo* querar:

In foro vix decimum quemq; eſſe, qui ſeipſum norit.

Cæterum, etſi apud nos, qui vera religione imbuti ſumus, nihil Apollinis debet valere autoritas: tamen eiuſmodi oracula, quæ præceptum aliquod vtile ad inſtituendam vitam continent, amare & magnifacere debemus. Conſtat enim, ea nihil aliud eſſe, quam inſignes quaſdam & eximias ſapientiſſimorum hominum ſententias, quæ quoniam diuinitus immiſſæ in eorũ animos videbantur, ad Deum referebantur autorem. Quoties igitur audimus, Apollinẽ reſpondiſſe Crœſo beatum eum fore ſi ſe cognoſceret; quoties præceptum eadem de re in templo Delphico inſcriptum fuiſſe legimus: toties illud cogitare debemus, magnum quoddam bonum eſſe, cognitionem ſui; cum inter omnes homines omnium ætatum ſapientes viros conuenerit, in eo poſitum eſſe fundamentum felicitatis: neq; vlla re vnumquemq; noſtrum in plura aut grauiora mala, quam ſui ipſius ignoratione prolapſum eſſe; proindeq; omnibus viribus vnicuiq; laborandum eſſe, vt cognitionem ſui, quando tantum in ea momenti ac ponderis ad vitam beatam ſitum eſt, conſequatur.

Crœſi vox in rogo. *TH.* Is ipſe Crœſus cum huic ſeſe poſtea non conformaret ſentẽtiæ, inſuper ẽt Solonis monitũ atq; commonefactionẽ, neminẽ videlicet ante vitæ finẽ, beatum eſſe iudicandum, aſpernaretur, ſero tandẽ, at ſerio ſuam deplorauit ſecuritatem atq; dementiam. Rogo namq; impoſitus, cũ ter, *ô Solon*, inclamaſſet, & quid ſibi hac voce vellet, rogaretur; cogitantem ſe, inquit, de Solonis commonefactione, deploraſſe ſuam ſtultitiam, quod confiſus præſenti potentia bellum Cyro intuliſſet, tunc non cogitans fortunæ inconſtantiam, cũ quidẽ & oraculo recte monitus eſſet, ſe beatũ fore, ſi ſe noſſet. Quo cum iudicaſſet ſe moneri, ne quid moueret: tamen ab adulatoribus incitatum ſe eſſe, qui oraculum ſic interpretati eſſent, vt potentiam ſuam cogitaret maiorem eſſe Cyri potentia, & permotum eſſe, vt bellum moueret.

PH. Plutarchus *in vita Solonis*, ſententiam illam Solonis, quam corã Crœſo protu-

protulerat, aliquãto verbis prolixioribus exprimit. *Cum videamus* (inquit apud Plutarchũ Solon,) *hominũ vitam nunquã non variis caſibus eſſe obnoxiam; non patimur quenquam præſentium bonorũ cogitatione efferri neq; admirari alicuius hominis felicitatẽ, quam immutare tẽpus poßit. Vnicuiq; enim variæ res futuræ, de quibus nil certi cõſtat, ingruunt. Cui vero res ſecundas ad finem vſq; Deus prorogauit, hunc felicem eſſe ſtatuimus. At viuenti adhuc & in diſcrimine verſanti felicitas, quæ tribuitur, nõ magis certa atq; rata eſt, quam ſi victoriam coronamq; alicui adhuc decertanti adſcribamus.* Cui conſonat, q Numa Põpilius: Nihil inquit, in rebus humanis ſtabile, ideo cõueniens, vt quocunq; modo vitã noſtrã Deus torqueat atq; reuoluat, boni cõſulam', *Plut. in vita Numæ Põpilij* Et: Optimũ eſt (inquit Seneca) ferre, q mutari nequit & Deo quo regnãte cũcta fiũt, ſine murmuratione obedire *li. 18. Epiſtolar.* *Fortunæ lubricum.*

EQ. Exempla ſubitarum iſtiuſmodi mutationum extant paſſim, compertumq; ſæpenumero eſt duraſſe maieſtatem, duraſſe ſplendorẽ auguſtũ, quãdiu illis quibus imperarunt placuit, ac multi ſæpius opinione citius indè deturbati fuerunt. Idipſum vult illa Amphitryonis apud Euripidem oratio cum ad aram à Lyco mactandus inquit.

ὁρᾶτέ μ' ὅσπερ ἦν περίβλεπτος βροτοῖς,
ὀνομαστὰ πράσσων, καί μ' ἀφείλεθ' ἡ τύχη,
ὥσπερ πτερὸν πρὸς αἰθέρ' ἡμέρᾳ μιᾷ.

Aſpice me, qui eram conſpicuus mortalibus, præclara peragens, & me deiecit fortuna, velut plumam ad æthera vna die. Quid de Priamo Aſiæ rege potentiſſimo aliud Poeta canit?

——— ——— Omnia vidit
Euerſa, & flammis Aſiam ferroq; cadentem.
Tunc miles tremulus poſita tulit arma tiara,
Et ruit ante aram ſummi Iouis, vt vetulus bos,
Qui domini cultris tenue & miſerabile collum
Præbet, ab ingrato iam faſtiditus aratro.

Quid de eodem Seneca?

——— ille tot regum parens
Caret ſepulchro Priamus, & flamma indiget
Ardente Troia.

Et hoc erat opinor, q Cyrum, bellũ contra Tomyrin Maſſagetarũ reginam mouentẽ Crœſus monuit: hominẽ ſeſe vt agnoſceret: ẽt atq; etiã cogitaret, circulũ quendam rerũ humanarũ eſſe, qui rotatus, eoſdẽ ſemper fortunatos eſſe non ſinat. Expertus hoc ſcilicet ante Crœſus fuerat: ſed Cyrus idẽ breui poſt, cum Crœſo obtemperare nollet, ſenſit: plurimi reges alii ſuo exemplo cõprobarunt. Vbi n. huius filii Cambyſis potentiſſimũ nunc eſt imperium? Periit. Vbi nunc exercitus ille ingens, quẽ in Hãmonios miſit: vbi quẽ in Græciam duxit Xerxes, nunc exercitus? Periit. Vbi Alexandri re & nomine Magni, magna nunc eſt potentia? periit. Vbi ſummorũ aliorum Regũ atq; principũ nunc eſt dominatus?

periit.

periit. Imo vbi nunc nos ſedemus: vbi docemus, vbi diſcimus, vbi diſſerimus, dicimus, habitamus? In illis ſcilicet omnibus, quæ in aliorum aliquando poteſtate fuerunt: quæ & nos aliis, cum ita rerum omnium moderatori Deo Opt. Max. placuerit, relinquemus. Verumque adeo eſſe multi experiuntur id, quod quidam dixit, ſcenæ ſimilem vitam hanc eſſe: in qua ſæpe perſonę media in actione mutantur: aut eadem finita, perſonam, quam auro & purpura fulgentem ad tempus in theatro ſuſtinuerunt, exuere, ornamenta reſtituere ſua cogantur, neque illud dictum male videtur:

——— quid gloria? quid laus?
Quid fama eſt? quid honor? voces & opinio vulgi:
Omnia longa dies abolet: cum viuere ceſſas,
Omnia ſic abeunt, vt lux cum ſole recedit.

Cæterum de cunctis iis, quibus vitæ huius æſtimari felicitas ſolet, recte illud vſurpari poſſe videtur, quod ſepulchro quidam ſuo inſcribi curauit: *Quid? Omnia. Quid omnia. Nihil. Si nihil cur omnia? Nihil vt omnia. Nihil enim in his ſtabile aut firmum arbiter ille rerum eſſe voluit præter ipſum.*

Exemplar præbent Gilimer Rex in Africa Vandulorum. Diu felix fuerat, opes terraſque victoriis quæſierat: vertit ſe fortuna, & Beliſarius à Iuſtiniano Imperat. miſſus, cum exigua manu hominem euertit. Acie igitur victus fugit in Numidiæ excelſum montem Papum, atque illic obſidione aliquandiu tolerata, deſperans ad Pharam miſit, qui mandato Beliſarii obſidebat, actum ſuper deditione, ſimulque petitum, *Panem ſibi mitti, ſpongiam & citharam.* Panem, fami releuandæ; ſpongiam, ſiccandis oculis; citharam, leniendo animo. Dedit ea Pharas, & mox ſe ſ. Gilimer, qui ad Beliſarium deductus, nil niſi riſit. Deſipere cum è cladibus homines cenſebāt; vera ſapientia erat, qua incerta, hæc rerum, vſu edoctus, ridebat. Idque apertius in ipſo triumpho oſtendit; cum per pompam Bizantii, ad Iuſtinianum in ſublimi ſolio ſedentem, adductus, hoc tantum effatus eſt: *Vanitas vanitatum, & omnia vana.*

PH. Sunt qui fato cuidam iſthæc adſcribunt, ac ſuauiter deſuper nugantur. Apud Lucianum in Νεκρικοῖς, quod ad fatum attinet, ingenioſe iocatur Proteſilaus coram Æaco inferorum iudice. Rogatus enim cauſam, cur in Helenam irruens miſeram ſtrangularet, ὅτι διὰ ταύτην, ἔφη, ἀπέθανον, ἡμιτελῆ μὲν τὸν δόμον καταλιπὼν χήραν τε τὴν νεόγαμον γυναῖκα. Quia huius, inquit, gratia domum è fundo in medium euectam, nondumque abſolutam, ſimul cum vxore recens nupta, relinquens interii. Verum Æaco in Menelaum cauſam reiiciente, qui Græcos ad Troiam ob Helenam recuperandam traxiſſet, illum ſibi protinus petendum Proteſilaus cenſuit. At Menelaus totius mali autorem dixit eſſe Paridem, qui præter omne fas ſibi diripuiſſet vxorem. Itaque in illum conuerſus, audit amorem ſiue Cupidinem impuliſſe miſerum Paridem, cui non potuerit repugnare. Quæ cauſa optare fecit Proteſilaum,

Fatum.

laum, vt ſibi contingat Cupido, quem hoſtili congreſſu adoriatur. Atque cauſam aliam interceſſiſſe accepit, videlicet, immodicam gloriæ ſitim, quæ adhibuerit ſtimulos, vt primariæ militum cohorti ſe inuolués Proteſilaus, cũ Troianis commiſſa pugna occubuerit. Porro ille magis accuſauit fatum, quo factum ſit, vt anteſignanis Græcorum in conflictu commiſcerentur. Ambiguum poſtremo Æaeo relinquitur: τὶ ὖν τύτυς αἰτιᾶ, quæ nam ratio fatum impulerit.

TH. Sunt qui felicitati, quam veluti Deam, obſeruant atque exoſculantur, quæcunque ipſis obueniunt grata, adſcribunt. Hinc ille apud Ouid.

Sum felix, quis enim neget hoc? felixque manebo:
Hoc quoq́, quis dubitet? tutam me copia fecit.
Maior ſum quam cui poſſit fortuna nocere,
Multaq́, vt eripiat multo mihi plura relinquet,
Exceſſere metum mea iam bona, &c.

PH. Longe aliter ac rectius ſane Æmylius Paulus: Succeſſus, inquit, rerum mearum tam felix effecit, vt diffiderem fortunæ: cumq; nihil reſtaret ab hoſtibus periculi, maxime veritus ſum, ne nauigantem me cum exercitu victore, ſpoliaque & captos Reges mecum vehentem in ipſo curſu, fortuna mutata, aliquis caſus feriret. Poſtquam incolumis ad vrbem redii, vrbem videns plenam lætitia, & gratulatione, fortunam adhuc habui ſuſpectam, quam compertam habebam, ea eſſe inuidia, vt nullum magnum munus hominibus ſincerum, & non aliquo malo infectum largiretur. *Plutarch. in vita* Pauli Æmylii.

EQ. Opinor ego Fortunæ ſimul ac felicitatis quaſdam in animis ſuis circumferre atq; exoſculari imagines, quarum hæc (Felicitas) vt id obiter dicã, ab antiquo ſic pingitur: Sedet in ſplendido palatio, ſella deaurata, coronam & ſceptrum gerens, capite & manu excellentiam ſuam indicans; pretioſis amicta veſtibus, quod multis bonis referta ſit. Duabus manibus virunculo genua coram illa flectenti & procumbenti coronam deferens; ſignificat bonitatem maximam quam impertit ſuis cultoribus, item brabæa & præmia. Palatium ambit profundiſſimus amnis fluctuans; littore ſtant vepres & ſpinæ, ſub quibus latent proſpiciuntq; aſpides & ſerpentes, item feræ; quod per multa pericula ſit adeundum optimum bonum, vel ſumma εὐδαιμονία. *Felicitatis pictura.*

Fortuna vero ſic depingitur: Excæcatis ſtat luminibus, quod merita hominum & facta non diſcernat. Face atroci ac furenti, quod nihil iudicio agat. Alatis humeris, propter inconſtantiam; quod non diu duret. Auratam pateram manu, dona ſua, monſtrat ferens. Frenum manibus, quo retrahit & aufert quod contulit. Inſiſtit globo, quo non facile figi paſſus poſſunt, iuxta illud Ouidii: *Fortunæ pictura.*

Nn Paſſi-

Paſſibus ambiguis fortuna volubilis errat.

PH. Fortuna non vno modo efficta eſt ab hominibus ſapientibus, veræ tamen religionis ignaris: ſiquidem alii inter maris vndas velificantem: nonnulli in ſaxi vertice montiſve cacumine ventis omnibus expoſitam: quidam ſedentem in cylindro cum gubernaculo: plerique rotæ aut orbi inſidentem effinxerunt. Nam & ſecundum Marcellinum, verſatiles fortunæ motus ludunt mortalitatem: nunc euehentes quoſdam in ſydera: nunc ad Cocyti profunda mergentes. De qua Cebes ille Thebanus in Tabula ſic ſcribit: Quænam eſt illa mulier, quæ velut cæca atq; inſana ſuper lapide quodam rotundo conſiſtere videtur? Fortuna (inquit ille) vocatur; ea autem non ſolum cæca, ſed inſana quoq; & ſurda eſt. Quænam huius ſunt partes? Obambulat quocunq; gentium, & aliis quidem voluptates eripit, aliis tradit, & ab his rurſus aufert quæ tradiderat, atque aliis temere tribuit. Et Pacuuius in Rhetoricis ad Herennium:

Fortunam inſanam eſſe & cæcam & brutam perhibent Philoſophi,
Saxoque inſtare globoſo prædicant volubili:
Ideo quo ſaxum impulerit ſors, eo cadere fortunam autumant:
Cæcam ob eam rem iterant, quia nihil cernat quo ſe applicet:
Inſanam autem aiunt quia atrox, incerta inſtabiliſq; ſit:
Brutam, quia dignum atq; indignum nequeat internoſcere.

Et Curtius *lib. 7.* Sine pedibus dicunt eſſe fortunam; quæ manus & pinnas tantum habet: cum manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non ſinit.

Præcipitem mouet illa rotam, motuſq; laborum
Nulla quies claudit, nec ſiſtunt otia motum.
Hos premit, hos releuat, hos deiicit, erigit illos,
Cogit & in varios, homines deſcendere caſus.

Et Antonius Mancinellus:

Fortunam pedibus carere dicunt.
Hæc alas retinet manuſq; ſolum
Palmis fert regimenq; copiamque:
Extenſis manibus repellit alas.
Hinc eſt lubrica ſemper hincq; cedit
In ſphæra reſidens, vt inquieta.
Ergo nec manibus, nec illa duris
Vinclis, ni placeat, teneri vnquam.
Qui paulum ſapiunt, minuſq; cernunt,
Inuitam quoque ſe tenere credunt.

TH. Somnia ſunt vana ſunt; de quibus David Pſalm. 75. *Dormierunt ſomnium ſuum & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.* Vitam illorum ſo-

ſomnum vocat. Etſi enim vigilant, ad peccata nimirum, vt ventri & iis, quæ ſub ventre ſunt, ſeruiant, vt decipiant, atque opprimant alios, &c. Reuera tamen dormiunt. Quemadmodum enim ſomnus omnem adimit ſenſum homini: Sic illi quaſi nihil ſentientes, de Deo eiuſque voluntate ac prouidentia nihil cogitant; Si monentur, corripianturve, non audiunt; non perpendunt ruinam inſtantem, mortem imminentem, terribile Dei iudicium, inexpugnabiles gehennæ pœnas. Et ſicut ſomnus omnem adimit operationem, ſic tales dicuntur otioſi, quia nihil boni faciunt, etſi inquieti in rebus malis. Sed ſicut dormientes interdum habent iucunda quædam ſomnia de theſauro inuento, de percepta aliqua voluptate, quibus etiam in ſomno delectantur: ita illi ſua quædam ſomnia habent: vacant delitiis, ſomnium eſt; in libidinibus volutantur, ſomnium eſt: honoribus tumeſcunt, ſomnium eſt. Quo ſenſu pulchre Leoninus Brechtus in Euripo:

Luxus, delitiæ, pompaq; ſeculi,
Faſces, nobilitas, ſtemmata, purpura,
Nomen, diuitiæ, fluxaq; gloria
Ecquid ſunt aliud quam breue ſomnium?

Sed ſicut illi quando euigilant, nihil inueniunt in manibus ſuis: ita & hi in morte, quando aperiuntur oculi eorum, ſe miſerrime deceptos queruntur: *Quid nobis profuit ſuperbia? Diuitiarum iactura quid contulit nobis? Tranſierunt illa omnia tanquam vmbra*, Sap. 5.

EQ. Vt nam ergo ſaperent & intelligerent ac nouiſſima prouiderent, vt monet Moſes in Cantico *Deut. 32.* Ne quando ſero nimis atque extremo ſuo malo vocem illam ex Ieremia ſonantem audiant: *Leua oculos tuos, & vide vbi nunc proſtrata ſis, Ier. 2.*

PH. Cohibendus igitur erit animus, ne efferatur, ne inſoleſcat, ne obliuiſcatur ſui ipſius, atque ita inſtituendus, vt ſe è libertate in ſeruitutem, è diuitiis in paupertatem, atq; ex alto atque illuſtri loco in infima obſcuraque deiici aliquando cogitet. Bellerophontes, vt eſt in fabulis, cum equo illo alato ferretur, & ſublimem teneret aera, præceps excuſſus eſt, quo caſu, vt eſt in vetere verſu, miſer ac mœrens terris errauit alienis: quod euenire ſæpiſſime iis ſolet, qui ſecundis rebus inflati, ſuperbe nimis & intemperanter agunt. Proindeque ex Aphoriſmi huius (γνῶθι σεαυτόν) ſententia, hæc, quam quilibet attente obſeruare debet, ſumma eſto: *Inſolentia cōpeſcenda.*

Cætera ſi vis noſcere, teipſum noſcere diſcas;
Cætera ſi vis vincere, teipſum vincere diſcas;
Noſcere ſeipſum, vincere ſeipſum, maxima virtus.

Et quod Claudianus ad Honorium Imperatorem de victoria erga ſeipſum canit:

Tu licet extremos late dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent,
Si metuis, ſi praua cupis, ſi duceris ira,
Seruitij patiere iugum, tolerabis iniquas
Interius leges, tunc omnia iure tenebis.
Cum poteris Rex eſſe tui.

Et certe ſui ipſius victoria atque agnitio conſtanſque adeo in rebus etiam deſperatis vultus, mentis heroicæ ac magnanimæ indicium eſt: Stilpo, quem citat Seneca, *Epiſt.9.* capta patria, amiſſis liberis, amiſſa vxore, cum ex incendio ſolus exiret, interroganti Demetrio, nunquid perdidiſſet? *Omnia,* inquit, *bona mea mecum ſunt.* Ecce vir fortis & ſtrenuus, ipſe hoſtis ſui victoriam vicit. Omnia mea mecum ſunt, inquit, Iuſtitia, virtus, temperantia, prudentia; quæ ſane flammis eripi ac deflagrare non poſſunt. Miramur animalia quædam, quæ per medios ignes ſine noxa corporum tranſeunt. Quanto hic mirabilior vir, qui per ferrum & ruinas & ignes, illæſus & indemnis euaſit. Videtis, quanto facilius ſit totam gentem, quam vnum virum vincere. Hanc ſpectat illud incerti autoris:

Fortior eſt, qui ſe, quam qui fortiſſima vincit
Mœnia: nec virtus altius ire poteſt.

EQ. Extat grauiſſima Electoris Marchionis Brandeburgici, huic rei accommoda oratio atque commonefactio ad Carolum V. in obſidione Witebergenſi, cum captiuus Princeps Iohannes Fridericus crimine læſæ Maieſtatis à duce Albano & aliis conſiliariis Hiſpanicis condemnatus eſſet, quam Henricus Merckelius in deſcript. obſid. Magdeburg. his verbis recenſet: *Vide,* inquit, *Cæſar, ſi ſecus feceris, vt factum ab Imperij ordinibus accipietur? Quantam odij immortalis materiam tibi, tuis omnibus ac poſteritati conflabis? Si me conſultore (nam quid alij conſulant, gentis ſuæ more, nihil ad me) vti velis, moderare victoriam, eaque vtere, vt te dignum eſt. Parum eſt, quod hoſtes tuos bello ſuperaueris, niſi teipſum vincas. Qua re nihil fortius, nihil præclarius, aut Maieſtate Imperij dignius. Alterius victoriæ laus bona ex parte, ad milites, quorum opera in bellis vſus es, pertinet: huius vero ſumma gloria, Iram vincere, hoſtemque clementia ſuperare, proprie tua eſt. Quodſi Germaniam in fide continere velis, leuitate, haud quaquam crudelitate opus eſt. Cogita Cæſar, huius maiores paternum tuum regnum olim cum ſumma laude gubernaſſe, magna bella geſſiſſe; patrui huius beneficio, ad ſummum Imperium te ex Hiſpaniis euocatum, cum ipſe ſuffragiis omnium deſignatus, illud ſuſcipere recuſaſſet, &c.*

Facile autem elector Brandeburgicus hac ſua commonefactione exquiſita, animum heroicum Caroli victoris mitigauit, quum ipſius generoſa natura alioquin ad clementiam, quam rigorem propenſior eſſet, &

antea quoque ſtatuiſſet, & actiones mitiores & conſilia, tutiora eſſe, quam crudelia, & ſanguinem tam illuſtriſſimum ſitientia & ſpirantia.

PH. Huiuſmodi ſuimetipſius victoria etiam à Iacobo Aug. Thuano *hiſt. lib. 3. par. 3.* commendatur in captiuo Principe Ioh. Friderico, quem ita colloquentem cum Erneſto Brunſvvicenſi eodem modo captiuo, introducit: *Si te bello inferiorem doles; vt ſuperior ſis, conſtantiam indue, & te calamitatem tuam contemnere oſtende: ſic victoriam hoſti eripies, & victus victorem vinces. Hac expedita ratio eſt, vltionis de hoſte vel in hac captiuitate ſumendæ.* Additq; inſuper Thuanus hoc Principis huius encomion inſigne: *Magnus vtiq; ille vir, & qui, vel inimicorum teſtimonio, comitate, liberalitate, prudentia & animi inuicti fortitudine excellentiſſimos principes æquans, in eo multu præponi meruit, quod aduerſam fortunam conſtantia ſua omnium iudicio ſuperauit.*

PII. Recte hæc à vobis dicuntur atque accommodantur; congruuntque omnino cum iis quæ in eandem ſententiam inquit Bernhar. libr. 2. de conſid. *Sapiens Dauid, ſapientior Salomon erat; blandientibus tamen minus proſperis & ſecundis rebus, alter ex parte, alter ex toto deſipuit. Et facilius inuenies, qui ſapientiam retinuerunt contraria ſibi fortuna, quam qui proſpera non amiſerunt. Licet in modum ſtagni fuſum æquor arrideat*, ait Hieronymus in Epiſt. ad Heliodor. (loquitur autem de mundo blandiente,) *noli credere, noli eſſe ſecurus. Intus eſt periculum, intus eſt hoſtis. Tranquillitas iſta tempeſtas eſt.*

O igitur *homo* (inquit Auguſtinus in pſal. 58. loquens in perſona ipſius Dei,) *ſi te videres, tibi diſpliceres, & mihi placeres: ſed quia te non vides, tibi places, & mihi diſplices: veniet dies, quando nec tibi nec mihi placebis; mihi, quia peccaſti; tibi, quia in æternum ardebis.* D. Proſper ſenten. vlt. *Diuitiis flores & maiorum nobilitate te iactas & exultas de patria, & de pulchritudine corporis & honoribus, qui tibi ab omnibus deferuntur. Reſpice teipſum, quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis. Circumſpice eos, qui ante te ſimilibus ſplendoribus fulſere. Nonne omnia puluis? nonne omnia fauillæ? non in paucis oſſibus eorum vita memoria eſt? Reſpice ſepulchra, & vide, quis ſeruus, quis Dominus: quis pauper, quis diues. Diſcerne, ſi potes, vinctum à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaq; naturæ, ne extollaris aliquando. Memor autem eris, ſi teipſum reſpexeris.*

Et D. Chryſoſtomus citatus in method. Confeſſ. *Intuere nunc ſepulchra ſuperborum, & vide. Si eſt aliquod in eis iactantiæ ſuæ veſtigium, ſi aliqua diuitiarum vel luxuriæ ſigna cognoueris. Require nunc, vbi veſtes & ornamenta peregrina, vbi ſpectaculorum voluptas? vbi aſſeclarum turba? Conuiuiorum ceſſit opulentia, riſus, iocus, immoderata atque effrænata lætitia, quo abiit? quo receſſit? vbi illa nunc? vbi ipſi? Quis finis vtrorumque intuere diligentius, & accede propius ad ſepulchra eorum, & vide cineres ſolos & fœtidas carnes, vermiumq; reliquias; & recordare, hunc eſſe corporum finem, etiamſi in delitiis & lætitia, etiamſi ſine labore & continentia tranſegerint vitam. Atq; vtinam*

omnis res noſtra vſque ad cineres veniret & vermes, parua viderentur hæc damna, & quæ facile excuſare poſſet natura noſtra conditio. Nunc autem conuerte oculos tuos ab his cineribus & ſepulchris, & reuoca cogitationem tuam ad illud diuini iudicii tribunal horrendum: vbi fletus & ſtridor dentium vbi tenebræ exteriores, vbi vermis ille conſcientiæ, qui nunquam moritur, & ignis qui nunquam extinguitur.

Vſque quo ergo filii hominum, qui diligunt vanitatem; cum ipſo etiam obſeruante Seneca, *Quem dies vidit veniens ſuperbum. Hunc dies vidit fugiens iacentem. Caduca nimirum & fragilia, puerilibuſq; conſentanea crepundiis ſunt iſta, quæ vires atque opes humanæ vocantur. Affluunt ſubito, repente dilabuntur: nullo in loco, nulla in perſona ſtabilibus nixa radicibus conſiſtunt, ſed incertiſsimo flatu fortunæ huc atq; illuc acta quos in ſublime extulerunt, improuiſo recurſu, in profundo cladium mirabiliter immergunt*, inquit Valerius Maximus *lib. 6. c. 7.*

EQ. Quotuſquiſque vero eſt, qui illud γνῶθι σεαυτὸν ſerio ac ſedulo ſuamque exinde meditetur fragilitatem. Sentiunt pii, ſentiunt impii, in ſuo quiſq; loco atque ordine mirificas omnium rerum metamorphoſes. Ac pii quidem cum Dauide clamant: *Reſpice in me, & miſerere mei, quia vnicus & pauper ego ſum.* Et cum S. Iobo: *Etiamſi occiderit me Dominus, tamen ſperabo in eum*, nimirum in patientia poſſidentes animas ſuas. Impeii vero, non ſecus ac ſi cum morte atque inferno fœdus inierint: *Venite*, inquiunt, *& fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioſo & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Nemo noſtrum exors ſit luxuriæ noſtræ: vbiq; relinquamus ſigna lætitiæ, quoniam hæc eſt pars noſtra & hæc ſors. Opprimamus pauperem iuſtum, & non parcamus viduæ, nec veterani reuereamur canos multi temporis. Sit autem fortitudo noſtra lex iuſtitiæ; quod enim infirmum eſt inutile inuenitur. Circumueniamus ergo iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ, &c.* Sap. 2. Sic quidem illi. Interim Deus identidem quæ vult facit, diſſipat prauas illorum cogitationes, & irritas facit vias eorum.

Rerum viciſſitudo pios & impios manet.

Alexander Magnus maximis rebus geſtis indicat hoc pulcherrimum regnum partum eſſe conſiliis & dimicationibus ſuis: delectatur hac ſua ſapientia, ſua fortitudine: incipit contemnere & premere inferiores: nec agnoſcit, has tantas res geſtas eſſe Dei auxilio, qui Perſis eripiebat imperium, vt eos puniret, ſicut & poſtea Alexander factus nequior punitur.

Talis deſcribitur & Nabuchodonoſor, qui caſtigatus agnoſcit hanc arrogantiam & ſe emendat.

Sed Sennacherib ſimili elatus fiducia ſui, non emendatur, ſed interficitur.

Et hiſtoriæ oſtendunt, plerunque heroicos viros tandem opprimi triſtiſſimis

mis caſibus. Id vero eo fit, quia ſeipſos nimium admirantur, & confidunt donis ſuis ſine agnitione humanæ infirmitatis, ſine agnitione & petitione auxilii diuini, & ſæpe mouent res periculoſas, aut etiam iniuſtas ex priuatis affectibus, fiducia ſuæ potentiæ, vt Pompeius.

Accedunt & alia vitia; luxus, deſpectio & oppreſſio aliorum, vt: Alexander ſecurus helluabatur, interficiebat optime meritos Duces, ideo ſequuntur pœnæ.

Hoc ipſum Poemata etiam ſignificauerunt de Aiace: quem ſcribit Sophocles ideo punitum eſſe furore, quia cum pater Telamon abeunti dixiſſet, vt pugnaret quidem ſtrenue, ſed à Deo victoriam peteret? reſpondit Aiax, etiam ignauos adiutore Deo poſſe vincere, ſe vero vel ſine Deo.

Ex his exemplis facile intelligi poteſt, quare heroici viri tandem ſæuis caſibus plerunque opprimantur. Et ſcriptum eſt de hac elatione & fiducia ſui: *Abominatio eſt coram Deo quicquid eſt ſublime coram hominibus.*

TH. Quinetiam Deus ſæpenumero ſigna atque indicia inſtantem ruinam portendentia conſpectui hominum exponit. Vnicum è perquam multis, quod de Alexio Iohannes Comnenus ſcribit, referam. Alexius, inquit, Imperator in caſtris deſignatus, omiſſo contra Vlachos bello, Conſtantinopolim rediit. Templaque ibi poſt inaugurationem egreſſus, cum conſcenſurus eſſet equum Arabicum, seſſorem ille non voluit admittere, ſed oculis ſanguine ſuffuſis, auribus erectis, crebro ſolum pulſans, & anterioribus vngulis cum fremitu ſublatis, indicium præbuit, qua Alexium tergo recipere dedignaretur. Vbi vero poſt multos popiſmos & ceruicis palpationes placatus, crebros illos gyros & calcitrationes omiſſurus videbatur: Imperator in eum inſiliit, & habenas prehendit. Nihilominus ille ferocit, nec prius importune ſaltare deſiſtit, quam gemmata corona capite Imperatoris excuſſa, & ex parte comminuta, ipſum quoque deieciſſet. Alio equo adducto, fracta corona inauſpicatum omen viſa eſt imperii cladium non expertis, & imminentis ruinæ, noxæque hoſtilis. *Præſagia.*

EQ. De præſagiis alibi (in continuatione Dierum canicularium) à nobis dictum eſt. Nunc quod dicere inſtituimus, proſequamur, Deum nimirum piis iuxta atq; impiis, fragilitatis huiuſce, quamq; nihil in vita humana firmũ ſit ac ſtabile, translatione regnorum, deſtructione ſiue expugnatione vrbiũ, extirpatione familiarum, ſæuitia in proprium ſanguinem & quibus non? experimenta permiſſiua ante oculos ſtatuere. Atq; vt de ſummo ad imum digrediamur; Imperium certe Romanum ſummum quibus varietatibus concuſſum, dilaceratum, translatum ſit, nemini non conſtat.

Aſſi-

Regnorum incrementa & decrementa.

Aſpicis vt iaceant diſiecti membra Coloſſi,
Quem Rex Chaldæa vidit in arce ſenex.
Stat tantum pars ima pedum ferroq; lutoq;
Mixta, ſtatim rimis corruitura ſuis.
Deleuere vrbes Turci populoſq; potentes,
Nec gens Imperium ſæuior vlla tenet.
Sunt igitur Turci magnæ pars ferrea plantæ,
Et ſunt infirmum cætera regna lutum.
Sed lapis abſq; manu celſo de monte reuulſus,
Mox aderit iudex Filius ipſe Dei.
Totius & plantæ delens ferrumq; lutumq;
Regna dabit populo non peritura ſuo.
Ergo Dei Gnato dedant ſe pectora noſtra,
Ipſius & diſcant iuſſa verenda ſequi.

PH. Elegans extat Seb. Munſteri de incremento & decremento Imperiorum ſimilitudo: Vt homo, inquit, ante conceptionem, nihil plane eſt, conceptus vero acquirit eſſe, naſciturq; paruus & inops in terram, atque ſenſim tacitis auctibus grandeſcit, donec iuſtam attigit ætatis menſuram: ac deinde rurſum incipit deficere, viribus corporis deſtitui, atque mentis vigore langueſcere, donec tandem penitus in mortem reſoluatur: Sic etiam regna monarchiæ & magni principatus plerunq; habent exilia principia: accipiunt paulatim incrementa, creſcunt, roborantur, dilatantur, ac veluti per gradus ad ſummum aſcendunt faſtigium: & quantumlibet armis, legibus & conſiliis ad tempus firmentur, tamen interim conſeneſcunt, & tandem penitus concidunt. *lib. 1. Coſmographiæ, cap. 32.*

EQ. Fato euenire mutationes, quæ efficiunt vaſtationes in Imperiis, ſeditionibus aut bellis, ciuilibus vel externis, præſertim ſi plures ſimul in eundem quaſi articulum temporis locis diuerſis incidant, non eſt dubium. Antecedunt has mutationes fere in animis Principum amentiæ & cupiditatum immodicarum implacabiles furiæ, quibus impelluntur autores, vt moueant vel irritent non neceſſaria bella. Suntq; errores conſiliorum, & furores ſtolidarum cupiditatum ſimul primæ & proximæ peccatorum in magnis Principib. pœnæ, & cauſſæ ruinæ atque interitus:

Iratus enim ad pœnam Deus ſi quos trahit,
Auferre mentem talibus primum ſolet.
Caliginemq; offundit, vt ruant ſuas
Furenter in clades, ſibi quas noxiis
Accerſierunt vltro conſiliis malis.

Et in

Et in Lucani verſibus dicitur:

Hoc placet ô ſuperi cum vobis vertere cuncta
Propoſitum, noſtris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituraq; poſcimus arma.

Cæcitas enim aberrantia parit conſilia turbata ratiocinatione. Cupiditates feruntur extra metas, nec parcunt coniunctiſſimis etiam: Hinc odia & diſtractiones: ex his bella, vel domeſtica, vel poſt præconſumptas domi vires externa, quibus implicitos opprimunt aut clades inſignes, aut ruinæ perpetuæ. Tales cum viderit mutationes pars maxima orbis terrarum diuerſiſſimis in locis hoc ipſo tempore, quo interregni fluctibus quaſſata eſt Germania, fatales omnino & occultas præceſſiſſe cauſas neceſſe eſt.

TH. Vult ſciri Deus, Imperia non rapi aut obtineri viribus, nec regi aut ſuſtineri conſiliis humanis, nec conſiſtere aut ruere caſu: ſed conſtitui ac ſeruari diuinitus, & rurſus, creſcentibus gubernatorum ac ſubditorum vitiis & impunitate, vel deleri, vel mutari ac transferri diuinitus non tantum de gente in gentem, ſed & de ſtirpe in ſtirpem. Vix enim in vllis hiſtoriis diuturnam fuiſſe euſdem familiæ potentiam, & vltra quintum ſucceſſorem pari ſeſe felicitate extendiſſe reperias. Sicut & oraculi verſu dicitur: καὶ σὺ καὶ παῖδες καὶ παίδων οὐκ ἔτι παῖδες.

Sæpe etiam oſtendit Deus totarum familiarum deletione, regnorum conſeruationem non ita eſſe alligatam ad ſucceſſionem ex certa ſtirpe, vt his faſtigiis poſteri excidere nequeant, & propterea vel perpetuam potentiam, vel certum atque immutabile ius ſibi ſomnient. Nec ſi quæ mutationes accidant bello, aliiſue de cauſſis, quenquam fiducia generis inuadere & occupare dominationem, aut recuperandæ potentiæ ſtudio moliri aliquid, vel muniendi ſui cauſſa præſentem formam gubernationis turbare debere. Deniq; nullam eſſe felicem gubernationem, niſi Deo adiuuante. Quam infelices ſint magnæ potentiæ extra vocationem & ordinem affectationes, oſtendunt exempla hiſtoriarum.

Transfertur legitima electione Imperium à Saxonibus in Conradum Saliquum, & huius poſteros, quibus cum Saxones fiducia generis, quod Henrico Aucupe nati & propagati eſſent, qui primus in eam gentem faſtigium Imperii intulerat, & alieni iugi impatientia parere recuſarunt, funeſta bella ciuilia accenſa ſunt flammas etiam ſubdentibus Pontificibus. Hæc bella vtriſque familiis abſumtis, & pluribus aliis, non ſolum Germaniam præſtantiſſimorum virorum præſidiis orbarunt, vt deſineret eſſe formidabilis exteris regibus, ſed & Imperii formam mutarunt, & Pontifices ſeditioſis conſiliis ac molitionibus implicitos, noua Tyrannide armarunt.

Sint etiam in conſpectu cauſſę innumerabilium vitiorum & calamitatum, quibus Imperia opprimuntur, & tandem euertuntur. Ordo in Imperiis, vt in

rerum natura, ſine dubio eſt opus Dei. A Deo ſunt & boni ac præſtantes humanoq; generi vtiles Principes & felix ac ſalutaris gubernatio. Huius ordinis confuſiones nec vult, nec approbat, nec adiuuat Deus, etſi permittit, & metis conſtitutis, quouſq; toleraturus ſit, tandem autores confuſionum grauiſſime vlciſcitur, ſarcitq; ac reſtituit labefactata. Oriuntur autem confuſiones in gubernatione à Diabolorum furoribus, qui odio Dei ordinem diuinum, quib. poſſunt modis, turbare conantur, & ab hominum imbecillitate, quæ & per ſeſe facile labitur, & furoribus diabolorum incitata magis ruit extra metas & ordinem, idolatriis, libidinibus, tyrannide, quæ fere ex ſuperbia orta, vel auaritia definit in ſeditiones, in quibus vere ſecundum Thucydidem, πᾶσα ἰδέα κακῶ, ſicut Germania experta eſt in belllis Henticorum. Et omni tempore vel in ſeditionibus extulit ſeſe improbiſſimorum hominum audacia, & creuit eorundem potentia, ſecundum verſum veterem: ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς, vel propter ſeditiones attracti ſunt homines peregrini, qui domi inter ſeſe conflictantes oppreſſerunt, vt hiſtoriæ omnium temporum teſtantur. Etiam Imperia, quæ amplitudine ſua fulta ac maieſtate, ſolius potentiæ nixu, & ſeſe ſuſtentarunt, & omnem vim externam reſpuerunt, tandem inteſtinis quaſſata conuulſaq; motibus corruerunt. Sed de Imperiorum mutationibus infra *Aphor. X I.* vberior erit dicendi locus. Nunc de vrbium etiam expugnationibus ac vaſtitatibus aliquid attingemus.

Vrbium expugnatio & vaſtitas. EQ. Sunt, vt in cæteris rebus, ſic inſtantibus vrbium vaſtitatibus, euidentia plerunq; præſagia, quæ earundem exitia antecedunt, totiſque gentibus clades denunciant & accelerant, qualia ſunt. 1. Enormium delictorum magnitudo. 2. Delinquentium multitudo. 3. Delinquendi conſuetudo, naturam ipſam inficiens & deprauans. 4. Et atrocium delictorum publice conceſſa licentia atq; impuritas, quo conſuetudinem in ἀπαίδιαν ſeu impudentiam vertit: & mentes in effrenem ac portentoſam rabiem agit, vt inſtar brutorum erubeſcere neſciant, & ſcelera ſceleribus annectere non deſinanr, donec eadem clamore ſuo nubes penetrante, iuſtam in ſe Dei vindictam prouocet & conſtitent; eſtque tunc, quod Seneca ait, conſummata infelicitas, vbi turpia non ſolum delectant, ſed etiam placent. & definit eſſe remedio locus, vbi quæ antea vitia fuerunt, mores fiunt. Hinc certiſſimum aciuſtiſſimum illas manet exitium. Exempla extant paſſim.

Lacedæmonii cum non vellent punire nebulones, qui ſtuprauerant filias Scedaſi: amiſerunt libertatem, ac in ſeruitutem venerunt, ac plane conciderunt.

Cum Paris nollet reſtituere raptam coniugem Menelao marito, Troia euerſa fuit funditus.

Cum Gibeonitæ iuſſi nollent ſiſtere ciues Gibeonitas, qui ſtuprarent Le-

ritæ coniugem, tribus Beniamin ad internocionem propemodum deleta fuit.

Arunti Hetruſco abducitur coniunx à quodam adoleſcente, quem ipſe domi ſuæ aluerat. Re delata ad iudices, vicit adoleſcens, & cauſam obtinuit ope amicorum & pecuniæ, qua iudices corruperat. Irritatus Arunx hac iniuria profugit in Galliam, Galloſque in Italiam attraxit. Direpta eſt tunc vrbs Roma, & deleta à Gallis. *Vide Plutarch. in vita Camilli.*

TH. Itaque tanto eſt miſerabilius, quod, quando ſemel facta eſt deſtructio alicuius regni, aut prorſus deleta eſt vrbs aliqua, nunquam poſtea recuperatur vetus dignitas, nec ſpes vlla eſt reſtaurationis; omnino quemadmodum (dicente Oratore Attico,) homo viuus ex aduerſis rebus eluctari poteſt: mortuo nihil ſpei in hac vita ſupereſt: ſic Vrbium, quæ opibus & gloria floruerunt, mors eſt deſertio & vaſtitas. Exempla id loquuntur.

Regnum Ægyptiacum euerſum per Moyſen, quod ſine vlla dubitatione fuit omnium regnorum pulcherrimum, nunquam recuperauit priſtinam dignitatem.

Regnum Hieroſolymæ deſtructum à Nebucadnezar, nunquam eſt reſtitutum in priſtinum ſtatum.

Carthaginis magna fuit potentia, antequam deleretur à Scipione. Poſt excidium vero, etſi fuit reſtituta ab Auguſto Cæſare, tamen non fuit par potentia & opibus vrbi veteri.

Thebæ exciſæ ab Alexandro Magno, cum antea fuiſſent inter potentiſſimas Græciæ vrbes, poſtea reſtitutæ nullam amplius habuerunt potentiam.

Cum Troia fuiſſet maxima vrbium eius temporis, & Aſiæ domina, poſtquam ſemel à Græcis euerſa & deleta eſt: poſtea nunquam eſt reſtaurata.

PH. Exotica ſunt hæc. Vel ſola vrbis Gothanæ, quæ propugnaculum fuit Germaniæ, intra hominum memoriam facta deſtructio, ſufficiens huiuſce aſſertionis præbet documentum, cuius ego hiſtoriam, niſi in omnium propemodum verſaretur manibus ab ouo recenſerem; recenſebo igitur aliam, vrbis nimirum Conſtantinopolitanæ, quæ Chriſtianorum aduerſus Turcam cumprimis propugnaculum fuit, expugnationem. Expugnata autem fuit Conſtantinopolis, Imperatore Conſtantino Palæologo vltimo, à Mahomete poſt obſidionem dierum quatuor & quinquaginta, quarta Calend. Iunii, id eſt, die Maij viceſimo nono, anno Chriſti milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo tertio.

Obſidionem tradunt inchoatā eſſe Nonis Aprilis, & intra mœnia præter vrbanam multitudinem tantum fuiſſe ſex millia Græcorum militum & auxiliariorum Venetorum & Genuenſium tria millia. Contra Mahometes adduxerat quadringenta millia hominum, quæ multitudo maxime collecta fuit ex vicinis gentibus, quæ adhuc nominabantur Chriſtianæ, ex Græcia, Illyrico, VVallachia, Dardanis ſeu Raſcis, Triballis ſeu Seruiis, Bulgaris ſeu Myſis. Turci pauci fuerunt. Europæis fuere admixti Aſiatici ex Bithynia Galatia, Lydia, & Cilicia. Sic nobiſcum bella gerunt Turcici Tyranni, vt gentes cognatas nobis, nobiſcum dimicare cogant.

Oppugnationem Mahometes terra marique eſt aggreſſus. Terra copias ita diſtribuit, vt tribus in locis muros concuſſerit ac diſiecerit, & per ruinas tentarit irruptiones. Virtus in defenſoribus egregia fuit, quorum Dux Iohannes Iuſtinianus Genuenſis, multum vſus conſilio & opera viri fortis atque induſtrii, qui nominatur in hiſtoriis Iohannes Grandis Alemannus, fortiter impetus irrumpentium hoſtium ſuſtinuit atq; eliſit. Sed quod copiæ exiguæ eſſent, & tribus in locis ad ruinas deiecti muri, atq; inſuper ad portum aſſidua prælia multos milites quotidie abſumerent, diu contra tantam multidinem ſufficere non potuerunt, præſertim cum vtrinque cuniculi acti eſſent, etſi in his conatus foſſorum Turcicorum fuerunt irriti.

Adduxerat Tyrannus Turcicus ex diuerſis littoribus maris Ægæi & Euxini ducenta & quinquaginta nauigia, vt portum Byzantinum obſideret, & littora nauibus tanquam ponte iungeret. His in portu oppoſitæ fuerunt ſeptē Genuenſium, tres Cretenſium, & aliquot ex Chio naues. Fuit & portus ipſe cathena ferrea clauſus, ne perrumpere & penetrare in eum claſſis Turcica poſſet. Eruperunt & propugnatores per occaſionem, ac cum Turcis fortiter præliati claſſem eorum iniecto igne ad eum modum corruperunt, vt aliq tot diebus ſine vſu fuerit. Tandem tamen Turci effracto, qui obſeratus erat cathenis ceu repagulis, aditu, intra portum peruaſerunt. Ibi cum terra marique quaſſatis ac proſtratis muris Tyrannus ſpem expugnandæ vrbi ſuſcepiſſet, irruptiones ex portu & aliis locis, totis viribus tentatæ ſunt.

Stetit ſpectator tyrannus in vicino colle, cohortatus ſuos, vt fortiter muros conſcenderent, & vociferatus horribili vlulatu, ſicubi repelli eos aut interfici vidit, minitatus etiam cedentibus. Nam & cohortes, quas velut triarias apud ſe retinuerat, ſummiſit, qui cedentes iugularent.

In hoc prælii feruore, etſi ſpes victoriæ animum & robur defenſoribus addidit, præſertim vbi cæſorum multitudine exercitus Turcicus animaduerterent nonnihil turbari: tamē rurſus cōuerſa eſt prælii fortuna, Iuſtiniano Genuenſi vulneratos, qui etſi obteſtaretur eum Imperator Palæologus, ne fugeret ex ſua turri, cum vulnus non eſſet lethale, tamen deſeruit ſtationem, nullo

alio

alio in eam ſpeculam collocato, fractus animo potius quam vulnere. Fugam Ducis ſecuti milites ſpeculam nudarunt. Hoc animaduerſo Turci magno agmine in ea loca infuſi, vrbem occuparunt.

Iuſtinianus in vicinam Peram euaſit, vnde poſtea in vicinum Chium nauigans, ſeu vulnere ſeu mœrore animi extinctus eſt. Imperator Palæologus cū multis aliis, quibus ſpes vitæ in fuga erat, ſi ex vrbe effugiſſent, in ipſa porta, vel trucidatus vel colliſione multitudinis conculcatus eſt. Nam in porta octingenta cadauera reperta ſunt.

Victores Turci graſſati per vrbem, & obuios quoſq; & abditos in ædibus ſenes, matronas, virgines, puberes & impuberes crudeliſſime trucidarunt. Raptæ ſunt matronæ nobiles & virgines ad ſtupra: quæſita eſt præda in omnium ædibus & templis, quam Mahometes ſi vrbs caperetur, militibus tribuerat. In templis picturæ Chriſti contumeliis affectæ, & omnia in vrbe toto triduo ſcelera commiſſa ſunt, quæ gens barbarica, impia, libidinoſa, obſcœna, auara & crudelis in capta vrbe regia opulenta & ornatiſſima audere potuit.

Poſt triduum Mahometes vrbem ingreſſus tumultus ſedauit, & inquiſitos proceres aliquot, qui adhuc reliqui erant, diſſecari iuſſit. Narrant & in conuiuiis Turcicis honeſtas matronas & virgines, etiam ex regia familia, poſt alias contumelias per ludum in fruſta conciſas eſſe.

Talem cum vrbium omnium regina in toto genere humano experta ſit ſæuitiam obſcœniſſimorum & crudeliſſimorum latronum, exemplo moueamur, vt cogitemus de pœnis, quæ aliis gentibus & vrbibus impendent, ac metuentes iudicium Dei, exuſcitemus nos ad veram Dei inuocationem, ac petamus aſſiduis gemitibus, vt Deus propter Filium & ſeruet inter nos Eccleſiam, & mitiget pœnas. Nec tantum pœnæ exemplum intueamur: Sed & de antegreſſis Principum ac gentis Græcæ peccatis cogitemus, & petulantiam vſurpatam in lacerando regno diſcordiis ac bellis ciuilibus conſideremus. Et moti exitu triſtiſſimo, viuamus modeſtius, foueamus ac tueamur concordiam, nec diffidentia, ambitione, cupiditate vindictæ aut pleonexia turbemus tranquillitatem communem, ne diuulſis nobis & laniena mutua vel per conſumptis vel attritis, accidat quod euenit genti Græcæ.

TH. Dira metamorphoſis miſerabilis facies. Vrbs hæc (Conſtantinopolis, cuius ambitum tradunt eſſe centum & vndecim ſtadiorum, id eſt, milliarium Germanicorum trium & dimidii,) equidem antea quoque domeſticis & externis bellis interdum quaſſata fuit, habuitque principes diſſimiles; manſit tamen & arx Imperii Orientis, & præcipua doctrinarum ſedes, & hoſpitium Eccleſiæ, ſed alias magis, alias minus puræ. Nunc deletis Eccleſiis, Bibliothecis & ſtudiis doctrinarum, ſublatis ordinum gradibus, Senatu & Magiſtratibus, & extinctis vel oppreſſis Nobilibus familiis, arx

cū blaſphemiæ Mahometicæ; & ſtabulum Turcicorum latronum, qui doctrinas, honeſtam diſciplinam, leges, coniugorum fœdus, caſtitatis decus furenter contemnunt, & nulla ciuilia ornamenta magnifaciunt.

EQ. Exempli non deſtituimur; temporis anguſtia, qua opus inſtitutum abſoluendum eſt, vt progrediamur, iubet. Cumque hactenus Imperiorum & vrbium conuerſiones ſimul & ruinas diximus; proximum nunc eſt, vt etiam hominum, illuſtrium cumprimis fata quædam, quantum id quidem noſtri inſtituti ratio patitur, delibemus.

Hominum fata diuerſa.

PH. Omnes quidem eodem modo naſcimur; Sed non omnes eodem modo viuimus. Sunt quos fortuna toto vitæ tempore fatis iniquiſſimis vexat, extremo tamen termino benigne reſpicit: Sunt quos fortuna initio complexa eſt, tandem vero deſerit: Sunt quorum termini, initium, & finis triſtis, læto interuallo medio atque ita per interualla in infinitum. Sigiſmundum Imperatorem, quem adhuc puerum Ludouicus Vngariæ Rex in filium adoptauerat, mortuo Ludouico, varia & diuerſa fortuna, etiam ante annos adhuc pubertatis, excepit. Cum enim vidua Ludouici à mariti morte durius imperaret ſubditis, proceres inita conſpiratione euocarunt ex Apulia ad regnum Carolum Dyrrachianum. Hunc magno applauſu ac ſtudio ab Vngaris exceptum, vidua Ludouici veneno interimi curauit, genero futuro regnum vt traderet ſine certamine. Sed necem Caroli vltus Iohannes Horuatius Banus reginam in aquam demerſam ſuffocauit. Huius facinoris fama cum percrebuiſſet, Sigiſmundus, qui annum iam agebat vicesimum, Vngariam, ne regnum amitteret, cum exercitu ingreſſus, ſuſceptiſq; inſignibus & ornamentis Regiis, ac nuptiis celebratis, de Horuatio parricida & aliis triginta duobus, qui cum illo de abrogando ſponſæ ſuæ regno conſenſerant, ſupplicium ſumpſit.

Hac ſeueritate irritati Vngari captum Sigiſmundum tradiderunt cuſtodiendum ad exquiſitam corporis pœnam fœminæ viduæ, cuius maritum è nobili familia Garenorum inter factioſos ſupplicio affecerat. Ex ea cuſtodia liberatus diuinitus, cum pretiosis donis ampliſſimis iratum viduæ animum placaſſet, mox regno recepto præſidiiſque firmato autorem captiuitatis Stephanū Ventodam decurtari iuſſit. Exemplo territi reliqui quieuerunt.

Tanta cum difficultate regno potitus, quarto demum à primo ingreſſu anno, poſtea conatu omni incubuit in bellum Turcicum, multis obteſtationibus accitus a Palæologo aduerſus Baiazeten obſidione vrgentem Byzantium. Contrahit ergo validas copias ex ſuis regnis finitimiſque Germanis, quibus cum Iohannes Philippi audacis Burgundi filius Caroli Sexti patruelis impulſu, iunxiſſet lectiſſimas equitum Cataphractorum turmas, quas multi

præ-

præſtantes viri ex proceribus Sueuicis, Bauaricis & Auſtriacis auxerunt & ornarunt, directo in hoſtem itinere penetrarunt ad Nicopolin vſque Myſiæ vrbem, quæ monumentum eſt victoriæ, quam de Dacis deuictis retulit Traianus. Ad eam vrbem improſpere tentatam hærentibus exercitibus, ſuperuenit Baiazetes, attrahens ſexaginta equitum millia, ſeque ad tertium Calend. Octob. noſtris in conſpectum dedit.

Pugnatum eſt anno milleſimo trecenteſimo nonageſimo quinto, ſumma noſtrum temeritate, Gallorumque præſertim, qui primi agminis decus depoſcentes, cum retineri non poſſet, quin vel inuitis & fruſtra reluctantibus ducibus in primos hoſtium antecurſores impetum facerent, antequam Germanorum phalanges, & Hungari Bohemique equites apparerent, à Baiazete lunata acie circumuenti, partim cæſi, partim capti ſunt.

Hoc infelici Gallorum caſu territi cæteri diffugerunt, trepidatione tanta, vt Sigiſmundus exutus caſtris, & omnibus ſpoliatus ornamentis, vix euaſerit ex hoſtium manibus, Iohannes cum paucis ducibus viuus in poteſtatem hoſtium deuenerit, cui proiecto ad pedes & ſalutem ſuppliciter deprecanti reſpondit Baiazetes: ſe vitam ei libenter conceſſurum, ob id quod iuuenis, & regio ſanguine natus eſſet; Sed reliquos captiuos ad vnum omnes, præter quinque proceres, carceris comites in conſpectu ipſius trucidauit.

Sigiſmundus parua nauicula Byzantium delatus incidit in claſſem Venetam, qua reductus in Italiam, cum inde ſeſe in regnum recepiſſet, reperit animos ſuorum clade Nicopolitana non confirmatos tantum vehementer, ſed & alienatos à ſe, quæ res nouas illi difficultates obiecit, quas tamen explicauit celeriter.

Hæc infelicia belli iuſti ac neceſſarii auſpicia oſtenderunt, qualis reliqua eius militia eſſet futura. Non fuerunt enim iterati conatus proſperiores prioribus.

VI. Exempla huiuſmodi ac fortunæ per interſtitia varietates quotidie occurrunt, itaque rem preſſis habenis atque exemplis raris, ad imitationem ipſius Hieronymi proſequemur. Is namque enarrans fragilem humanæ conditionis ſtatum, varia affert Regum ac Principum exempla, qui de altiſſimo dignitatis gradu repente præcipitati, miſere perierunt; & qui dum rerum potirentur, terrori omnibus erant, capti ante ora victorum ſteterunt, & plures ignominia ſeruitutis quam hoſtili mucrone confoſſi ſunt. *In Epiſt. ad Heliodorum.*

EQ. Vna

EQ. Vna Græcia, præſertim à Conſtantino Magno, qui imperium in eam tranſtulit, tot exempla dat, vt ſit opus alio theatro. Quid in Italia? ab Auguſto ad eundem Conſtantinum numerantur Imperatores quadraginta tres. Vix decem ex iſtis dabitis, qui ſua morte ſint defuncti. Alios ferrum, venenum, laqueus abſtulit: à filio, fratre, vxore, amico, inimico. Sed & fati alia genera miſeranda. Polycratem in cruce mori video, Dionyſium in ſchola, Boleslaum Poloniæ regem in culina. Antiochum Syriæ à latronibus occiſum, Pyrrhum à fœmina, Henricum Galliæ à Monacho.

PH. Valeriano Imper. quamdiu vixit, Sapores Perſarum rex, ipſo incuruato, pede calcans eius ceruicem, quaſi ſuppedaneo vſus ſubſidio, equum conſcendere conſueuit; ab eodem iuſſus tandem excoriari.

EQ. Memorabilis fortunæ luſus, fuit in Baiazete I. quem Childerum Can à fulmine Turcæ dixerunt. Is namque varie & per decem amplius annos victor tandem cum Temire Chano, quem Temirlancum à claudicatione item dicunt, congreſſus infeliciter admodum cum extremo ſuo damno, dedecore atque ignominia conflixit; Con ſ ctum paucis referam. Cum Tamerlancus (ſiue Tamerlanes) in Aſiæ anterioris aditu, aliquot Armeniæ vrbibus captis, & Sultania, Perſarum olim Regia direpta atque incenſa, Euphrateſque ad Arſingam ſuperato, expugnataque Sebaſtia, quæ ſita eſt in Cappodocia, Orthobulen Baiacetis filium captum paulo poſt interemiſſet, quinetiam in captiuos ſæuitiam exerceret tantam, vt omnem promiſcue multitudinem, quam affirmant pene numerum duodecim myriadum æquaſſe, equis conculcandam obiecerit. Ibidem morantiobuiam factus Baiazetes cum ingentibus copiis caſtrametatus eſt ad Stellam montem, Pompeij Magni de Mithryda e victoria celebrem, cui ab Antitauri radicibus exporrecta planicies ampla ſubiacet, campis ad acies commode ſtruendas ac diſponendas vndique late patentibus, qui Turcarum lingua Caſſouaſi, id eſt, Anſerum campi nominantur, inde quod id genus volucrum ſtatis anni temporibus eo conueniat, vt totis agminibus in Europam commigret.

Initium lætum, terminus infelix.

Dimicatum eſt inter hos anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, nonageſimo ſeptimo, ſecundo poſt Nicopolitanam cladem anno, eo exitu, vt circiter centum quadraginta millia hominum ceciderint, & Baiazetes equo plurimis ſagittis confixo captus, atque ad Tamerlanem perductus, miſerabile fortunæ ludentis ſpectaculum toti Aſiæ præbuerit. Nam ad victorem Temirem perductus, honeſte primum exceptus eſt. Cum & obuiam pedes extra tentorium iuiſſet, illi in equo aduentanti. Cum deſcendiſſet; vterque pro more gentis, humi in tapete conſedit, atque ibi Temir ſ operæ pretium viſum, fide annalium Turcicorum verba dare. O Chan, inquit, *magnas vterque Deo gratias debemus: ego quod claudus, ille ab ipſis*

India

Indiæ finibus ad mœnia Siuaſtæ imperium extenderim: tu quod à Siuaſta ad ipſos Pannoniæ fines. Orbem terræ inter nos partiti pene ſumus: Debemus igitur gratias, atque ego reddidi atque reddam: tu vero parum fortaſſe memori, grataque mente fuiſti, & ideo hæc calamitas interuenit. Sed age, mi Chan, ſi ego in tua ſic ſim poteſtate, quid ageres? dic libere & veraciter. Ibi aiunt Baiaſitem, qui feroci & elato animo erat, ſubieciſſ.: *Equidē te, ſi numen victoria adnuiſſet, in ferream caueam incluſum circumduxiſſem, ſpectaculo & oſtentui cunctis.* Temir eo audito, ſententia hac in ipſum eſt vſus, & ſic incluſit. Miſer triennium fere ita vixit: & cum deſperata liberatione audiſſet, in Tartaros ſe abducendum, caput validis iteratiſq; ictibus caueæ ferreæ incuſſit, & indignantem animam ſic emiſit. Sed & inter conuiuandum acerbiſſime inſultantem, exprobrantemque venationis ſtudium barbarico truculentoque faſtu aſſidue audiuit, & coniugem Lazari Deſpotæ filiam, quam vnice dilexerat, pocillatricis loco ad menſam famulantem ſpectauit. Aiunt Tamerlanem cuidam pro Baiazete deprecanti, & claritatem nominis ex tot preclaris victoriis commemoranti, reſpondiſſe, ſe non regem rebus geſtis aut nobilitate clarum, ſed hominem improbum & nefarium, fratris natu maioris parricidam punire.

PH. Atila Hunnorum rex, flagellum qui ſe Dei omnipotentis nominare conſueuit, ipſa nuptiarum feſtiuitate, in amplexu nouæ ſponſæ, repentina morte ſublatus; omnem regalis magnificentiæ ſplendorem & lætitiam in pannos pullos & funerum luctum conuertit.

TH. Henricus Rex Galliæ, conſtituta pace, & inito fœdere cum Philippo Rege Hiſpaniarum, eique data in matrimonium filia, & ſorore Margarita elocata Philiberto Allobrogum Duci regales celebrat Lutetiæ nuptias. Ipſe ludis equeſtribus toto triduo vacat. Interim autem miſera in Gallia adoleſcens Eccleſia, edicto regio prædæ exponitur cunctis eam inuadere volentibus: & Anna Burgæo, viro in Parlamento conſulari, aliiſque quamplurimis in cuſtodiam datis, & Momgomerio commiſſis, Eccleſia in ſummis verſatur anguſtiis, ita vt de ea actum eſſe in Galliis, tum maxime crederetur. Tertio equeſtrium certaminum die, Rex ipſe in hippodromo ad vicum Antonium, non procul ab ea arce, vbi Annas & reliqui captiui tenebantur, excurrens, hunc ipſum Momgomerium vel inuitum, dehortantibus etiam amicis, data in manus lancea, ad certamen prouocauit. Sed vbi congrediuntur, fracta in Regis pectus lancea, & cruſtulo per galeam non recte clauſo; perque oculum in cranium vſque, tanto impetu ingreſſo, vt phregma omnino violaretur; oculum primo, poſt mentem, tandem inter ſummos cruciatus, vitam nono die amiſit. Rex ætate, viribus, opibus, fortuna floren[illegible]ſſimus, inter hoſtes tutus, in ipſa nuptiarum feſtiuitate, morte ſua inopina, ſummam lætitiam in miſerabilem luctum & mœſtitiam conuertit: & regia [illegible]textorio, ſplendidiſſimis pretioſiſſimiſque aulæis vndiquaque op[illegible] & [illegible]

tioneſque magnifice extructa, repente pullis funereiſque obducta pannis, ac lugubribus næniis nocte dieque perſonans, miſerabilem ſpectantibus præbuit aſpectum, & inſigne viciſſitudinis rerum humanarum exemplum.

EQ. Alexandri VI. quoque Pontificis Romani filius natu maximus, Dux Candianus vulgo dictus, infauſtum fortunæ ludibrium ſubiit, quippe Cæſaris Borgiæ fratris ſui (tum Cardinalis, poſtea Ducis Valentini) cruenta fraude periit. idque anno 1498. Is enim, qui animo prorſus à ſacerdotio alieno ad rem militarem aſpirabat, quum hunc locum à Candiano, in quem Pontifex omnem profanam potentiam & opes conferre ſtatuerat, occupari cerneret, præterea etiam illum à nobili quadam muliere ſibi anteferri ægre ferret, libidine & ambitione, ad quoduis magnum ſcelus perpetrandum potentibus miniſtris concitatus, noctu, cum ſolus per vrbem equitaret, clam eum necari atque in Tyberim proiici curauit. *Ex ſpeculo tragico.*

PH. Miſerabilem fortunæ inconſtantiam de Carolo Craſſo refert Ioannes Bocatius: Carolus Craſſus (inquit) imperio depoſitus, in ſumma egeſtate adeo vixit, vt ſæpius quotidiani victus ſentiret penuriam: ab omnibus ſuis derelictus, priuatam vitam miſer vixit, adiutus ab Arnulpho, certis ex Alemannia redditibus pro victu quotidiano, quem ſupplex rogauerat, ne fame periret. Et cui Bernhardum ex pellice filium vnicum commendauit. Mortuus itaque pauper ſine honore, in Augeo maiori monaſterio prope Conſtantiam, humili ac abiecto monimento ſepultus. 2. Idus Ianuarij, anno Virginei partus octingenteſimo octogeſimo octauo, Imperij decimo, vt aliqui tradunt: alij vero, Imperij ſexto à ſuis ſtrangulatus etiam ſcribitur. Res digna ſpectaculo, & magnis Principibus animaduertenda, humanæ fortis inſigne exemplar. Qui enim paulo ante tot tantiſque regnis ſine labore, ſine ſudoribus, ſine ſanguine partis à Carolo Magno, nulli Francorum erat inferior, momento temporis vt ſic dicam, fragilitatis humanæ exemplum, omnibus ſuis regnus exutus, egenus & inops quærit corporis alimoniam Nemo itaque confidat rebus, nimium p. oſpe is, cum & regibus plerumque varietas fortunæ occurrat, vt miſeris coæquentur. Oſtendit enim ſæpe Deus potentiam principibus, vt intelligant, quoniam ſolus eſt adorandus, cuius regni nullus eſt finis.

TH. Omnium vero maxime miſerrimum eſt, quando immerentem plane, (loquor iam humanitus,) tragica fata manent. Cuius rei exemplum eſto, quod de Conradino referam. Conradinus Imperatoria & Regia ſtirpe iuuenis, vltimus ducum Sueciæ fuit. Pater ei Conradus Rex Neapoleos & Siciliæ; mater è ducibus Bauariæ; auus Imperator Fridericus II. auia, Conſtantia, filia Ferdinandi Hiſpaniæ regis fuit. Quam amplum & illuſtre

Immerentium fata.

hoc

hoc ſtemma! quos animos non faciat? quæ fata non promittat? ſed ſpes vndique deſtruit, & ſtatim à puero aduerſa ſorte, regna Neapolitana & Sicula, iure debita, Manfredus patruus fraude inuaſit. Cum ille abiiſſet aut pulſus eſſet, auctoritate Pontificis (Clemens quartus tunc erat Gallici ſanguinis, & genti fautor) Carolus Andegauenſis aduocatur & inuadit. Quem Conradinus, dum pellere conatur, copias contrahit, è Germania in Italiam venit multa nobilium manu: inter eos, Friderico Duce Auſtriæ cognato ſuo. Sed & Itali ſe iungunt, quidam ius eius, plures commoda vel affectus ſuos ſpectantes. Pugna cum Carolo commiſſa, primo victor, denique vincitur: & fugit cum eodem Friderico Auſtrio per ignotam Italiam, trepidi, & agaſonum habitu ſe occultantes. Ita Aſturam ventum, vbi conſilium capiunt nauis conſcendendæ, & Piſas dirigendæ, ſociam & fidam vrbem. Conueniunt cum nauiculatore, & iam in naui erant, ſed panis & commeatus deerat, quem mittunt eundem deſtinatum. Pecunia etiam deerat: ergo annulum alter de digito detrahit, ſiue pignus nauiculario, ſiue pretio ab eo permutandum. Is annulus gemmam raram & æſtimatam habebat: itaque aurifex miratus à ſordido homine deferri, ſuſpectans, *vnde habeat?* quærit. Ille candide, à duobus iuuenibus, ingenui vultus & ſanguinis, ſed habitu & veſte ſqualidis: neque vltra ſe ſcire. Defertur res ad Dynaſtam vrbis (qui tunc illius proprius erat) Ioannem à gente Frangipanum: atque is ex euentu precij vel fama tale ſuſpicatus, nauem inſtrui iubet, adoleſcentes retrahi & ad ſe duci. Dictum factum: ſiſtuntur, agnoſcuntur: & putabant extra periculum ſe, quia extra hoſtile ſolum erant, eſſe. Aliter accidit, prauitate ſiue auaritia Dynaſtæ, nam is Carolo indicat, qui ſtatim cum copiis terra marique aduolat, & captiuos ſuos Neapolim abducit. Quid expectas? aliquid regium? pudor eſt Andegauenſis ſtirpis & macula, quod dicam. Diu deliberato concluditur, tollendos adoleſcentes, & publice capite minuendos. Quid? vt ſicarios aut prædones? qui ius ſuum repetierant? qui bellum intulerant, & iure ac more gentium adminiſtrarent? Omnia in hoc facto ſæuitiam & barbariem habent: etſi Pontificem etiam obtendunt, atque illum conſenſiſſe aut ſuaſiſſe. Alterum poteſt, vix alterum: ſed æſtimatio aliorum etiam eſto, in re autem iſtud. Producuntur in ſcenam publicam, concurſus ad tale ſpectaculum è tota Italia: pleri que omnes miſerantur & lacrymantur: ſed nemo, niſi inane fauore, iuuat. Conradinus animoſe loquitur, Carolum accuſat, ſe excuſat: Deum vindicem inuocat. & ius ſuum in hæc regna Henrico Caſtelano in hoc luctu donat. Huic rei teſſeram, chirotecam exuit, abiicitque. Tum Fridericus ingeniculare iubetur, & caput inciditur: quod ſublatum è tabulato, Conradinus (quis ſine motu audiat?) pectori appreſſum, deinde ori applicuit; & ſortem miſeram eius defleuit, cui auctor ipſe eſſet. Tum & ipſe in genua prouoluens, fortiter carnificem expectat: qui caput ampu-

tat, & cum feciſſet, ſtatim alius hunc interficit, ne exſtaret, qui iactaret generoſum illum ſanguinem à ſe ſublatum. Hoc vnum Carolus magno in ſpeciem animo: cætera feruatem habent; etiam illud, quod ipſe ſpectator ſimpliciter eſſe ſuſtinuit, in alta quadam turri occultus. Illi obierunt: nec diu victoria aut regnis Caroli poſteri gauiſi ſunt, & Hiſpani (an non morituri voce & voto?) eiecerunt.

EQ. Eſt in Ergauia arx quædam, ad lacum ſita, in qua patrum memoria vir ſtemmatis virtute & religione nobilis, diuerſatus eſt cum grandæua coniuge, & duobus frugi filiis. Præter hos duos, qui iam tum adoleuerant, nulli ipſi liberi, res autem familiaris lauta erat. Euenit autem meſſis tempore quum ſerui & ancillulæ in agris abeſſent, nemo vt domi remaneret præter patrem & matremfamilias, & duos heriles filios. Quum autem his duobus placuiſſet refrigerandi corporis & exercitij cauſa in lacu limpido, cœlo ſereno, ſeſe exercere natando, patre heroico ſene è ſublimi proſpectante, ibi vero alter è duobus natando longius profectus in altum, incidit in quandam voraginem, in qua circumactus & demerſus interiit ſuffocatus. Quod aqua limpidiſſima tum eſſet, & Solis ſplendor clariſſimus, cernere pater cum morte luctantem, & demum ſuccumbentem in agone filium poterat. Vt autem *nulla fere calamitas ſola*, alter vt fratri laboranti ſubueniret, natando propius accedens, ipſe quoque patre iſta ſuis oculis minime ſiccis ſpectante demerſus, ſupraque Germani vix dum extincti corpus iacens, exſpirauit. Aderat nemo mortalium, qui periclitantibus ſuccurreret. Pater cum lacrymis & lamentatione horas duas dediſſet, lota facie, abſterſis lacrymis, altum corde dolorem nonnihil premens, deſcendit, & ἐγκύκλια οἰκονομικὰ tractantem coniugem offendit. Aperuerat autem illa arcam ingentem, vt linteamina diu non viſa exploraret. Tunc nobilis, *Dic mihi*, ait, *chariſſima coniunx, qua tandem conſolatione tibi vtendum cenſes, ſi quem intelligas fruſtra deplorare omnium pretioſiſſimæ rei iacturam, quæ neque opibus, nec conſilio vllo cognatorum & amicorum opera redimi, aut recuperari valeat?* Reſpondit heroina: *Equidem auctor illi eſſem, vt ſuam voluntatem diuinæ reuerenter ſubiiciens moderate & patienter ferret id quod mutari non poteſt.* Tum ille rurſum erumpentibus præ dolore lacrymis lamentabili voce vſus, *Det*, ait, *tibi Dominus Ieſus eam gratiam, qua tibi nunc maxime opus eſt, quando ἀμφότεροι οὗτοι me ſpectante, duo chariſſimi filij noſtri in lacu ſubmerſi interiere.* Heroina his auditis ſenſit aliquid humani, quum in deliquium animi prius incidiſſet, quam conſolatione ſe ipſam erigere poſſet.

TH. Fuit hic caſus triſtis admodum & miſerabilis. Verumtamen omnium maxime miſerabile eſt, quando parentes excuſſa omni pietate, atque affectu naturali in proprios, eoſque plane innoxios ſæuiunt liberos, cuius rei hanc quam referens admodum horreſco, audite hiſtoriam. Requieſcunt in templo

cœno-

cœnobij *Cælicorona*, duo infantes, puellus videl. & puella, patre Comite Orlemundenſi, matre vero Duciſſa Meroniæ nati, crudeliter ac miſere trucidati, annos fere ante ducentos (cum nondum eſſent bini) ab ea ipſa matre ſua Meroniæ Duciſſa, Blaſſenburgi tunc temporis habitante, quæ cum eſſet vidua procax & laſciua, formæ vero elegantia vbique celebris, amauit ipſa non tantum Albertum quendam illuſtrem iuuenem, ac fortiſſimum Principem, Burggrauium Noribergenſem, Friderici Comitis à Zollern, primi Burggrauij filium, ſed ab eo etiam vehementer & ardentiſſime eſt redamata. Hunc ſuum amorem faſſus aliquoties Burggrauius, publice dixiſſe fertur: ſe (niſi prohiberent quatuor oculi) libentiſſime ducturum viduam illam Blaſſenburgenſem: quæ verba cum relatu clancularij alicuius internuncij, & quaſi pronubi, perueniſſent ad aures libidinoſæ, ac iam tum vehementiſſime prurientis in Albertum fœminæ, mox furore & amore magis incenſa, liberos ſuos propria occidit manu, capitibus eorum vel capitum verticibus adhuc teneris acu contuſis & perfractis, ne facile talis perfidia agnoſci, & ipſa, liberos morbo aut contagio aliquo ſublatos eſſe, commodius ac veriſimilius fabulari poſſet. Cæterum exitus (minime felix) & cataſtrophe huius tragœdiæ prolixe exſtat in monumentis cœnobij Grunlacenſis. *Matris in liberos furor.*

Hos innocentes Martyres, inquit Iohan. Wolffius *in ſuis Memorabilib.* ipſe meis oculis vidi, meiſque manibus contrectaui. Puella tota adhuc integra eſt, vt putes, eam vix ante vnum annum emigraſſe, adeo nihil prorſus adhuc in ea apparet cineribus ſimile. Maſculi vero puelli pectus humoribus & aquis, (qua per parietem ſudantis hyberno frigore templi deſcenderunt in parieti contiguum ſarcophagum) aliquo modo læſum in cineres reſolui cœpit. Caput tamen, humeri & crura integra adhuc ſunt, nec tantillum immutata.

PH. Vt te dij deæque omnes perdant perditiſſima venefica. Itane potuiſti exuere omnem affectum maternum, vt propriis tuis viſceribus vim inferres? Debuerat huius facinoris flagitioſſimi etiam ipſa deleri memoria. *Filij erga parentem improbitas.*

EQ. Non omnino. Nam & alia paſſim extant exempla, liberorum è conuerſo in parentes ſæuitiæ atque immanitatis. Exemplum hoc habete. Fuit Alphonſus Egmondanus, cui pater Arnoldus Geldriæ dux & dynaſta erat. Ille adoleuerat, iſte ſenuerat, & ægre ferre cœpit patris diuturnum imperium & vitam. Itemque per factiones, quoſdam è popularibus in arma trahit, & patri bellum palam facit. Sed pater viribus & cauſa melior, obſeſſum in oppido Venlone tenet: ac denique principum vicinorum interuentu pax coit, hac lege: vt iuuenis vrbem Nouiomagenſem ſibi accipiat, teneatque, in qua libere & ſolus dominetur. Sed exigua hæc ei portiuncula viſa, reſilit mox à fœdere, familiares patris, in eius contumeliam laqueo enecat: & cum videt, à ſe vim fruſtra tentari, ad alienam potentiam fugit, ad Philippum nempe Bonum. Bruxellam venit, patrem accuſat, ſeſe approbat: promittit multa: ſed

apud vere boni principis ſurdas aures. Deſperatis igitur auxiliis, ne patrem videat, Hieroſolyma properat, homo ſacer ſcilicet ad terram ſacram: paulo poſt redit omnium inops, quo niſi ad patrem? Recipitur amice, & ipſe pœnitentiam & amorem ſimulat, ſed vultu non animo bonus. Nam fraudem & inſidias patri ſtatim ita ſtruit. Erat ſenex Grauiæ, ditionis ſuæ tunc oppido, cum vxore: venit quaſi per officium filius. More gentis epulantur, & bibunt largius, ſaltant etiam in multam noctem: ipſo ſene Duce ſuſtentante, & in filij gratiam præter vires & morem leuiore. Tandem cubitum ſeſe confert. Vix fecerat cum adſunt à Nouiomago (ij iuueni parebant) ciues armati, & ab Adolpho clam intromiſſi; recta ad cubiculum Ducis, duce filio tendunt. Pulſant fores, ille in lecto, iocos & choreas etiam tunc cogitans, *negat id noctis ſaltare vltra poſſe: Iuuenes faciant, & abeant.* At illi effractis iam foribus adſtant, iubent ſurgere, & ſe conſequi. *Quo autem?* ait ſenex, *& vbi filius?* Miſer vbi auxilium putat, exitium eſt: & ille improbus. *Pater,* inquit, *neceſſitati parendum eſt, age ſequere* Nec tantillum expectant, vt tuniculam interiorem aptet atque induat, ne tibialia quidem ſumat: ſed pater equitantem filium, nudis pedibus & corpore ita ſequitur Buram vſque. Ibi carceri tetro includitur, & ſex annos totos (non illius, ſed popularium impietatem culpo) ſex inquam annis continetur. Tandem improbitas querelas vulgi excitat, ſed & minas principum vicinorum: è quibus Iohannes Cliuiæ dux, ipſius Adolphi auunculus, arma etiam ſumit. Qui tamen à ſe parum validus, auctoritatem, & auxilia à Pontifice Paulo II. & Friderico Imperatore petit. Illi ſtatim annuunt, ad Adolphum acres literas mittunt, & vt parens luci & libertati reddat, iubent. Nihil fit, ridet. Itaque iidem Caroli Audaci, valido Principi totam rem committunt, liberet ſenem, reconciliet filium, denique faciat, quo ex æquo & vſu videretur. Ille vtrumque coram ſe ſiſtere iubet, qui in Galliæ finibus. Dorlani tunc erat. Adolphus hunc ſpernendum iram & iuſſa tam potentis vicini ratus, patrem ſecum eo ducit: accuſat in conſilio, fœda & falſa in eum ingerit: quorum facile purgatus ſenex, bonorum & illuſtrium virorum teſtimoniis, tamdem impatientia & fiducia eo prorumpit, vt filium ad ſingulare certamen prouocaret, ferro & Deo iudicibus innocentiam ſuam aſſertionis. Mos tunc ſatis creber illic erat: Sed *Audax* tamen abnuit, fœditatem rei proponens & inſolentiam, & ſimul in euentu incerto certum ſcelus vtercunque viciſſet. Ita re cum ſuis deliberata, pro ſententia dixit: *Arnoldus pater ſolus titulo ducis notatur: ſed filio oppida, arceſque totius Geldriæ cedat, ſola Grauia ſibi excepta. Recipiat in alimoniam de manu filij tria quotannis aureorum millia.* Hæ conditiones: quis abneget, imo quis non miretur filio tam bonas? ſed non ſilent hiſtorici, Carolum neſcio qua occulta cauſa, an pacto, in filium proniorem. Quid tamen deinde? Refertur ad filium, & quidem à viris primariis & grauibus, inter quos Philippus ille Cominæus erat, qui hæc ſcripſit. At ille reſpondit in

hæc

hæc ipſa verba: *Malle ſe præcipitem dare parentem in puteum, ſe deinde ſuperiicere, quam vt in has conditiones paciſcatur.* *Quid malum?* inquit, *pater alibi imperet, qui totos quadraginta annos omnibus præfuit? Æquum eſt, vt noſtræ quoque iam vices ſint: nec aliud admiſero, quam de penſione trium millium, ſic quoque, vt pater tota Geldria cedat, atque excedat, nec vnquam pedem in eam referat.* En reſponſum non tam impium (& ita nunc omnibus viſum) quam inſanum. Igitur Carolus, cui aliæ res præuertendæ, cum idipſum temporis Ambianum Galliæ Rex intercepiſſet; lata hac cognitione, expeditioni ſe parat. Iuuenis ſuſpicatus, detentum ſe iri, auerſione animorum cognita, fugam cum duobus Comitibus, Gallica veſte, ad ſuos capit: omnia in reditu vi & armis occupaturus. Sed ecce Namuri, dum Moſam flumen cymba tranſmittit, agnitus ab vno alteroue vectorũ, mox à pluribus, capitur, & ad Audacem reducitur, qui Viluordiam, atque deinde Cortracum duci, & in honeſta cuſtodia obſeruari iuſſit. Manſit ad Audacis ipſius mortem: cum Gandauenſes, pro ſuo tunc more turbas daturi, hunc idoneum ducem arbitrati, eum ſoluunt, & bello in Tornacenſes præficiunt, quos tunc Galli habebant. Iuit cum manu aliqua, adequitat mœnibus, erumpunt præſidiarij, & miſer inter primos cecidit. Quid tu nunc pater? talionem aliqua parte à iuſto iudice vides. Carcere te puniunt? ipſe ſuſtinuit. Mortem machinatus eſt? ipſe ſubiuit. Nec ſanguis hic multus fuſus, aut violentæ cædes, fateor: mihi tamen libranti, impiæ impietatis exemplum viſum eſt, & ſupra omnia infixæ & obſtinatæ. Nero Tullia, aut alius aliquis, impetu peccauerint & calore: hic meditatum, hic diuturnum ſcelus eſt, nec adhæſit animo, ſed inſedit. *Ex I. Lipſij monitis politicis.*

TH. Ingens etiam ſcelus eſt, quando parentes vna cum filiis, illius γνῶθι σεαυτὸν immemores in vnum ſcelus flagitioſe perpetrandum conſpirant ac conſentiunt; è quo tamen, ſiquidem in ipſorum redundat caput, haud leuis iocandi anſa (modo liceat miſerorum, quamuis malorum, calamitates ſcommatum acerbitate inſectari) arripi plerumque ſolet. En exemplum. Cœnaturi erunt Alexander VI. Papa & ipſius filius Cæſar Borgia, Dux Valentinus in Cardinalis cuiuſdam vinea (nomen ei Adriano Corneto) quem Cæſar Borgia veneno tollere conſtituerat; hæc enim patris & ipſius frequens conſuetudo fuit, vt veneno non modo aduerſus hoſtes vltionis vel metus gratia viterentur, verumetiam nefaria cupiditate aduerſus ditiſſimos quoſq; quamuis amiciſſimos coniunctiſſimoſque, quo ipſorum facultates occuparent. Suum igitur ſecutus morem, quum lagenas quaſdam vino venenato plenas præmiſiſſet, eaſque miniſtro cuidam rei minime conſcio, cum mandato ne cuiquam daret, tradidiſſet; forte fortuna Pontifex ante cœnæ tempus eo venit, qui ſiti ingentique vt tunc erat, æſtu victus potum petiit; ſed quia nondum ex Vaticano ea quæ ad cœnam erant neceſſaria allata fuerant, miniſter is qui id vinum velut præſtantius conſeruari crederet, ex eis lagenis quas Valenti-

Patris & filij conſenſus ſceleratus.

Anno 1503.

nus

nus præmiſerat, Pontifici infudit. Valentinus patre bibente eo ſuperuenit, atque ex eodem vino bibit; ſed ipſe ætatis, vigore, optimis ſtatim atque ei veneno accommodatis remediis vſus, longa & graui ægritudine oppreſſus vitam tamen conſeruauit, Pater vero poſtero die extinctus eſt; cuius corpus ritu Pontificio in D. Petri ædem illatum nullis fere lacrymis exceptum fuit.

Patris exitum filij calamitas merito excepit, æque memorabile vltionis diuinæ teſtimonium. Defuncto enim Alexandro Valentini potentia non minus crudelitate & fraudibus, quam Pontificij imperij autoritate & armis repente euecta, magis repente corruit; ipſe è Principe captiuus vitam multorum ab armis vindictam ſitientium, Pij III. Iulijq; ſecundi ſequentium Pontificum beneficio ægre conſeruauit. Nec tamen violentam mortem omnino effugere potuit; nam cum aliquot annos in ſorte ſatis humili apud Ioannem Nauarræ regem coniugis fratrem vixiſſet, ad quem ex Hiſpania (quo eum mandato ſuo Neapoli captiuum à magno Conſaluo miſſum rex Ferdinandus in cuſtodiam dederat) ſubtili artificio & audacia admirabili è Medinæ campeſtris arce fune delapſus ſeſe contulit, tandem, dum cum ipſius copiis, quæ ad Vianam regni Nauarreni ignobile caſtellum caſtra habebant, eſſet, cum hoſtibus qui ex inſidiis prodierant pugnans haſtæ ictu occiſus fuit.

Iuuenis tyrannici exitus tragicus.

BQ. Notum eſt etiam Petri Aloiſij, Parmæ & Placentiæ Ducis, Pontificis Romani filij, tragicum exitium, qui horrendis flagitiis acerbiſſima ſubditorum odia in ſe concitauit. Coniurauerunt igitur in illius caput atque vitam quidam ex nobilitate. Hi conductis aliquot ſicariis, & eo ſtipati ſatellitio, pro ſe quiſque, propter inimicitias priuatas iſtud fieri præ ſe ferunt, atque interim è ſuis priuatim ſinguli percunctantur an in vlciſcenda iniuria fidelem operam ipſis nauare velint, quam ab aulæ præfecto Aloiſij ſibi factam eſſe dicebant. Illi ſuam operam, non in eo tantum, ſed in ipſo quoque domino trucidando pollicentur. Sub hoc ipſum tempus Aloiſio ſcripſit Paulus pater, vt à decimo Septembris die ſibi caueat, aſtra enim ei prænuntiare cladem aliquam inſignem. Erat autem Paulus Pontifex inſignis aſtrologus, vſq; adeo, vt & necromantia quoque peritus à nonnullis iudicaretur. His acceptis literis Aloiſius erat in metu ac ſolicitudine; cumque dies ille veniſſet, magno cum comitatu lectica deportatur, arcem egreditur, vt vrbis munitionem, quam inſtituerat, videret. Aderant etiam coniurati, ſed cum ibi non poſſent, quod vellent, exſequi, ſubſiſtunt, & cum ille domum rediret, comitantur, & tanquam officij cauſa præcedunt numero triginta ſex, & vbi iam in arcem cum lectica perueniſſet, è veſtigio pontem penſilem ad ſe deducunt, ne quis præterea ſubſequi poſſet. Ibi continuo ſtrictis mucronibus illum petunt, & acerbe tyrannum increpantes in lectica confodiunt, ac vna ſacrificum quendam, & ſtabuli præfectum, & ſatellites 5. Germanos trucidant. Poſtea per arcem diſcurrunt, & omnia diripiunt, maxima vi pecuniæ reperta quam ille munitioni vrbis deſigna-

ſignauerat. Interea fit ciuium concurſus ad arcem, & quid rei ſit quæritur, cum fremitus atq; clamor intus exaudiretur. Illi de ſublimi reſpondent ſe occidiſſe tyrannum, & ciuitati priſtinam recuperaſſe libertatem. Cum autem eius rei vix ægre fidem facerent, interpoſita cautione ciuium, & impunitate promiſſa, corpus exanime catena religatum muro ſuſpendunt, & agitatum aliquandiu præcipitant in foſſam, ſuper quod pueri tantum lapidum congeſſerunt, vt menſuram trium plauſtrorum impleuerint. Deinde ex foſſa productum populus ita paſſim traxit, vulnerauit, iactauit, vt nullus canis ſolet. Poſtea etiam ſepultum effodit, ac contumelioſius tractatum quam ante, extra vrbem nudum, præciſis virilibus (quibus tam multa nefanda atrociaque patrauerat) volucribus & quadrupedibus deuorandum abiecit. Cædis authores per celeres equos Ferdinando Gonzagæ Inſubriæ præfecto, quid actum ſit enuntiant, & auxilia quam primum mitti poſtulant. Ille ſtatim præſidium eo mittit, & occupata vrbe, in Cæſaris fidem per iuſiurandum ciues adigit. Fuerunt autem qui conſulto rem actam eſſe, & pauciſſimis horis à facta cæde Gonzagam ad portas vrbis adfuiſſe cum præſidio dicerent.

Feſtus tyrannici fœna.

T II. Huc ſpectat memorabilis & tragica hiſtoria Theodorici Marchionis Brandeburgici, quam recenſet Georgius Sabinus in eius vita: Hic Princeps potentia & ſtudio rei militaris nimium inſolens factus & efferatus, cum etiam conſiliarios arrogantia, & elatione inſignes circum ſe haberet, eorumque impulſu, nihil non temere & iniurioſe faceret, tandem ſic deprauatus eſt, vt induceret animum ſibi licere, quod vellet. Accidit autem, vt erga Miſtouium Obotritorum Regulum, nuper ad Chriſtianiſmum conuerſum (cui Dux Saxoniæ Bernhardus ſororem deſponderat) & reliquam Vandalicam gentem valde iniquus & ſæuus eſſet, vt non ſolum, in eius contumeliam, effecerit, quod duo Luſatiorum Principes, iuſſu Henrici II. capti, laqueo ſuſpenderentur, ſed etiam ſuaſor Bernhardo Duci fuerit, vt ſuam ſororem alteri deſponderet, nec veritus eſt dicere: Vandalos eſſe indignos, quibus cum Germanicus ſanguis miſceatur; Quinetiam Ducem Saxonicum admiſſurum dedecus, ſi ſe, cum iſto cane (ſic enim Miſtouium appellare ſolebat) affinitate deuinciretur. Hæ vero contumelioſæ & inſolentes voces & actiones, non ſolum Theodorico, ſed vniuerſæ ipſius ditioni, & Saxoniæ, reique Chriſtianæ multum calamitatis attulerunt. Miſtouius enim hac contumelia ita irritatus fuit, vt abnegata fide Chriſtiana totam Vandalicam gentem ad arma excitarit, & miſſo feciali ad Theodoricum illi nunciare iuſſerit: Miſtouium, canem iſtum Vandalicum, iamiam editurum latratus, effecturumque morſus, quos tota Marchia & Saxonia perhorreſcat. Quum autem Theodoricus non minus ferociter reſpondiſſet, ſe curaturum canicidas, qui latratum & rabiem ipſius compeſcant, & non expectato auxilio, cum Vandalis temere conflixiſſet, mox victus & profligatus, tota ſua ditione exutus eſt, & quoad vixit,

nulla vnquam aut reconciliatione potiri, aut ſuam ditionem à Vandalis recuperare potuit, neq; amicorum quemquam habuit, per quem reſtitueretur, omnibus adeo inuiſus, vt nemo eum reſpiceret, & nemo eius mentionem faceret, quin eum execraretur. In perpetuo igitur exilio vitam traduxit miſeram, Magdeburgi eleemoſyna Canonicorum ſuſtentatus. Hic fuit exitus præcocium conſiliorum, & fortuna Principis, nobilitate generis & potentia clari, qui cum in hanc miſeriam incidiſſet, tum demum demiſit animum, quo nihil antea fuerat elatius, agnouitque ſe vindice & vltore Deo è diuitiis in paupertatem, ex alto atque illuſtri loco, in infima deiectum eſſe, propter iniuſtitiam & inſolentiam, quod nimium oneraſſet ſuos ciues, quod fiducia potentiæ & aſſentationibus inflatus, vix ſe hominem eſſe, meminiſſet. Quoties enim calamitatem ſuam lamentabatur, faſſus eſt palam, ſe dare pœnas eorum, quæ ſuperbe & intemperanter egiſſet, idque his verbis: Excitaui ego iram Dei, aduerſus me, quum impoſui nimium oneris populo meo, cuius me curatorem, non afflictorem Deus conſtituerat, cum opibus armiſque fretus nihil moderate feci. Suſtineo ergo pœnas iuſtas ac debitas ac rerum humanarum infelix ſpectaculum præbeo. Has lamentabiles voces non ſemel edidiſſe fertur, ac quanquam erat redactus ad ſummam egeſtatem, tamen eum non tam cruciabat afflicta fortuna, quam conſcientia magnorum delictorum. Etenim quoties ei in mentem venit, quantarum calamitatum fuiſſet cauſa, ſolitus eſt illachrymare, ac miſerandum in modum deplorare, Templorum, Vrbium, Agrorum inflammationem, direptionem, vaſtationem ac infinitam hominum cædem: Ac inprimis deplorauit tot populorum defectionem à Religione Chriſtiana, ſæpe conqueſtus eſt etiam de Conſiliariis, quos habuerat adiutores & miniſtros iniuſtarum actionum, & quorum aſſentatio ei attulerat tantos ſpiritus, vt non dubitarit, concitare offenſiones, vnde teterrimum bellum naſceretur. Incuſauit denique, & ſeipſum, qui recte monentes auerſatus, & ad voluntatem loquentes plurimum apud ſe valere paſſus eſſet. Ita fit, vt Principes, apud quos improbi conſiliarij meliori conditione, & maiori in gratia ſunt, quam boni, non, niſi triſtiſſimo caſu & ſtultorum illo magiſtro euentu edocti, errata ſua agnoſcant.

E Q. Seianus Senator, qui Tiberio nitenti Chriſtum inter diuos referre, valde obſtitit, tanta fortuna vſus memoratur, vt toto orbe celeberrimus nomine ampliſſimas quaſque dignitates fuerit aſſecutus, vel ipſum imperium pro libitu adminiſtrans, abſente enim Tiberio apud Inſulam Capream, ſeipſum pro Imperatore, Tiberium vero pro Inſulæ Rectore habebat: quin ſibi tanquam Deo res ſacras fieri permittebat: Conſul quoque deſignatus eſt cum prorogatione quinquennij. In literis quoque publicis à Senatu, vt Ty-

berij,

berij, ita & *Seiani* nomen præſcribebatur, ac velut Imperator aureo curru in theatrum advehebatur, admirabanturque omnes fortunam eius. Tandem conuocato à ſe Senatu ſpe literarum *Tyberij* recitandarum, quibus ſibi delata tribunitia poteſtas ferebantur, depoſitus iuſſu *Reguli Conſulis*, conſentiente Senatu, in vincula ducitur, capite mulctatur, ad Gemonias ſcalas vnco trahitur, triduo habitus ludibrio à populo, poſt in *Tyberim* tandem proiicitur, liberi quoque ex Senatuſconſulto, maxime vero filia, quam pater pactus fuerat *Claudij* filio, prius à carnifice ſtuprata, necati ſunt. *Dion. lib.* 58.

TH. Erat Ruffinus *Eluſa* in Aquitania humili loco natus, ac Conſtantinopoli in aula verſatus, atque is quidem ſeſe etiam in *Theodoſij Imperatoris* gratiam inſinuauit, aſcendens vſque ad conſulatum vna cum *Arcadio*, poſt maximos Magiſtratus: pro libidine ipſa ſæuiebat in multos, ſæuireque etiam Imperatorem adegit: prouinciis, quos vellet, præſides dabat. Tandem factus eſt Imperij, ad quod aſpirabat, proditor, accitis *Hunnis* Imperij hoſtibus. O rem perpetua memoria recolendam! Cum iam acclamandus eſſet Imperator, iam parata purpura ac diademate, aulaque regio apparatu diſpoſita, epuliſque ſplendidioribus apparari iuſſis, numiſmatibus quoque aureis cum *Ruffini* imagine iam cuſis, vt ſingulis conuiuis donarentur, à mille gladiis appetitus perimitur, ſecatur in fruſta, atque inter milites (erat is exercitus ingens) diuiditur: caput imponitur pilo ad vniuerſæ vrbis ludibrium, manus integra circumfertur hoſtiatim, velut obolum mendicans ludicrum in modum: nam eius nerui, qui permouent articulos, cum prominerent, dum trahebantur aut remittebantur, efficiebant, vt manus aperiretur aut clauderetur, cum offerebatur igitur manus cuicunque aperta velut obolum petens, remiſſis neruis, ac poſt obulum datum, dum attraherentur nerui, manus acceptum obſtringebat: atque is luſus per omnem vrbem repræſentatus eſt.

EQ. Nunc etiam ad extremum breuiter attingemus horrendos exitus eorum, qui cultum & honores diuinos affectarunt. Atque equidem multis hiſtoriis demonſtrari poteſt, quando homines immemores ſortis ſuæ caducæ, & ſingulis momentis ærumnis & morti obiectæ, ſeſe diuinis honoribus & titulis veluti titillarunt, & deſpectis aliis, arrogantia quadam ſeſe mox ex alto ita nimium extulerunt, tunc ſubito atque improuiſo ita præcipitati & ad humilitatem redacti fuerunt, vt ſibiipſis & aliis exemplum præberent manifeſtum, ne vltra quam decet, ſe efferrent. Hoc docet Coſroes II. huius nominis, Rex Perſarum potentiſſimus, qui dum eo inſolentiæ & arrogantiæ peruenit, vt diuinos ſibi honores arrogaret, confeſtim cœleſtis νέμεσις in ipſum exarſit, vt contemptus morte crudeli occumberet, de quo late Reineccius de Regibus Perſicis in vita eius.

Honorum diuinorum affectatores.

Eodem modo Philippo Regi Macedoniæ, patri Alexandri Magni iſta affectata apotheoſis infeliciter accidit. Cum enim, vt refert Diodorus Siculus *lib.* 16. in pompa quadam celeberrima, ſupra alium maximum apparatum, XII. deorum (qui à veteribus Magni dij vocabantur) ſimulachra eſſent inuecta, artificio & ingentibus ſtructuris mirifice exornata, & poſt illa tertium & decimum ipſius Philippi ſignum diuino habitu repræſentatum eſſet (qua in re dignitate parem XII. diis rex oſtendere ſe voluit) mox pleno theatro, quum ipſe coronatus prodiiſſet, ſpiculatoribus à ſe amotis, à Pauſania interfectus eſt.

T.H. Refert Ioſephus lib. 19. cap. 7: Cum Cæſareæ (quæ prius Stratonis turris dicta fuit, ſolennes ludi pro ſalute Cæſaris celebrarentur, ad quam feſtiuitatem magna multitudo Nobilium ac procerum, ex tota prouincia conuenerat; Eius celebritatis die ſecunda, proceſſit Agrippa mane in theatrum, amictus veſte, tota ex argento, mirabili opere contexta, quæ radiis exorientis ſolis percuſſa, & diuinum quendam fulgorem emittens venerationem cum horrore incutiebat ſpectantibus, moxque adulatores pernicioſi, alius aliunde acclamantes, Deum conſalutabant, rogantes, vt faueret propitius. Hactenus enim vt hominem reueritos; nunc agnoſcere, & fateri in eo quiddam, mortali natura excellentius. Hanc impiam adulationem ille nec caſtigauit, nec repulit; pauloque poſt ſuſpiciens, vidit ſupra caput ſuum bubonem funi extento inſidentem, moxque vt ſenſit hunc eſſe calamitatis nuncium, qui olim felicitatis fuerat, ex intimis præcordiis indoluit. Secuta ſunt ventris tormina, ſtatim à principio vehementia, per continuos quinque dies nihil ſe remittente, confectus vitam finiit, annum natus quartum ſupra quinquageſimum, poſtquam regnaſſet per ſeptennium. Atque hic fuit exitus Agrippæ regis. Hactenus Ioſephus. Lucas vero, in actis Apoſtolorum, ſuccincte mentionem huius Agrippæ, ſub nomine Herodis, facit, cui certa fides adhibenda eſt. Nempe cum is Iacobum fratrem Ioannis occidiſſet, & Petrum in vinculis morti adiudicaſſet: Is autem ab Angelo Domini ex vinculis liberatus eſſet, eumque, poſtquam cuſtodes carceris excruciatos interfeciſſet, indignatum Cæſaream profectum, eo animo, vt bellum Tyriis & Sidoniis (forte quod B. Petrum apud illos deliteſcentem fouiſſent, ſicut nonnulli cauſam illam huius indignationis & belli prætendunt) inferret: Sedata autem, interceſſione conſiliariorum, eius ira, cum regia veſte, & ornatu, populo in tribunali ſe oſtentaſſet, eique à multitudine diuini honores attributi eſſent, ab Angelo, quod cultum Deo non tribuiſſet ſuum, ſed ſibi vindicaſſet, percuſſum, & à vermibus corroſum fuiſſe. Non igitur fruſtra inducitur à Ioſepho moribundus ita amicos compellans. En ego ille, veſtra appellatione, Deus, vitam relinquere iubeor, fatali neceſſitate coarguente veſtrum mendacium, & quem immortalem ſalutaſtis, ad mortem rapior, &c.

PH. I nunc.

PH.. I nunc & γνῶθι σεαυτόν. Hoc nimirum eſt, quod de inſanæ illa ac deplorata inſolentiæ temulentia Mantuanus canit:

Hæc ſcelerum dux atque parens, ſublime nitentis
Imperium cœli, ſummamque ambire tonantis
Auſa poteſtatem, quantum tentauit in altum
Surgere: Tartarios tandem deſcendit ad amnes.

Quin ergo potius grauiſſima illa Ciceronis *in Paradox.* commonefactio iis cumprimis, qui regiminis capeſſunt aut etiam dum tenent gubernacula, omnino commendata eſto: *Refrenet*, inquit, *primum libidines, ſpernat voluptates, iracundiam teneat, auaritiam coerceat, cæteras animi labes repellat: & tunc incipiat aliis imperare, cum ipſe improbiſſimis Dominis, dedecori & turpitudini parere deſierit.*

* * *

APHORISMVS IV.

NOBILITATIS, NISI VIRTVTE AC PIEtate ſuffulta ſit, nulla eſt æſtimatio.

4. MAiorum nobilitate ne quis delicietur. Limum enim habent omnes generis autorem, & qui purpura byſſoque turgent, & qui paupertate & aduerſa valetudine affliguntur; tam qui diademate redimiti ſunt, quam qui per cubicula excubant. Ne igitur lutulentum iactemus genus, ſed morum integritate gloriemur.

Ἐπὶ προγόνων εὐγενείᾳ, μηδεὶς ἐναβρυνέσθω. πηλὸν γὰρ ἔχουσι πάντες τοῦ γένους προπάτορα. καὶ οἱ ἐν πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ καυχώμενοι, καὶ οἱ ἐν πενίᾳ καὶ νόσῳ τρυχόμενοι. καὶ οἱ διαδήματα περικείμενοι, καὶ οἱ διὰ δώματα προκείμενοι. μὴ τοίνυν ἐις πήλιον ἐγκαυχώμεθα γένος, ἀλλ' ἐπὶ χρηστότητι σεμνυνώμεθα τρόπων.

4. MAiorum nobilitate ne quis inſolentius ſe efferat. Omnes enim limum habent generis auctorem, tam qui purpura & byſſo magnifice & glorioſe veſtiuntur, quam qui egeſtate & morbis atteruntur: tam ij, quibus diademata ſunt impoſita, quam qui ante domos poſiti verſantur cuſtodiæ cauſa. Ne igitur nos de luteo genere iactemus, ſed morum innocentia probitateq́; nos venerabiles præſtemus & commendemus.

DISCVRSVS.

EQ. Quamuis inter omnes homines vna & eadem ſit conditio & æqualitas, omneſque eandem nunc habeant ingenuitatem, *Nou. 18. l. in orbe ff. de ſtat. hom.* Cum tamen non æque omnes virtuti dent operam; non immerito virtuoſiores præ aliis præmium ſuæ virtutis ac rerum bene geſtarum habent, quod in dignitate ac præeminẽtia quadam præ reliquis minus virtuoſis conſiſtit, quæ Nobilitas vocata eſt.

Nobilitatis gradus. Atque hæc quidem per ſe vna eſt & eadem: gradu tamen tam arcte & varie diſtinguitur, vt varia eius genera eſſe cenſeantur: ſicut omnium fere dignitatum ſunt gradus alij maiores, alij minores, & in omnibus rebus bonis aliquid

aliquid eſt melius, aliquid honeſtius, Hinc Tiraquellus reprehendit inferiores nobiles,nõ tam vere quam ſuperciliose iactantes ſe tam nobiles eſſe quam Principes & Reges. Nam certe Barones, Comites, Marchiones, Duces, Archiduces,Principes,Electores,Reges,& denique ipſe Imperator,præter communem inferioris ordinis nobilitatem maius quid habent, quo cæteris nobilibus ſunt illuſtriores. Imperator enim eſt fons nobilitatis, *l. Imperatores C. de decur.* Imo & nobiles ipſi inter ſe aliis ſunt nobiliores, *l. tam demens C. de Epiſc. aud. l. furioſi C. de nupt.*

PH. Ipſa certe Nobilitas ſecundum magis & minus diſcernitur,maiorque generoſitas in vno elucet quam in altero, namq; e nobilitas regia multis paraſangis eminentior eſt vulgari illa nobilitate, dum enim regium genus appellamus, illico nobile & illuſtre intelligimus, & ſi quis velit comparare ſubditorum nobilitatem & ſplendorem generis cum regio ſanguine, præter dignitatem ageret,cum enim rex ſit ipſa nobilitas,& fons à quo dimanat omnis regni dignitas, quomodo riuus cum fonte, & membrum cum capite æquari poterit? nec comparari qui accipit,cum eo qui tribuit. *Hic* namque *honorabitur, quem rex voluerit honorare*, Eſther 1. Ex quo, & Plinio & aliis optimis autoribus Tiraquellus oſtendit, nobilitatem è regibus pendere, qui eam tribuunt,conſeruant & honorant. Et cum ex metallis, ex plantis, & aliis rebus, vnum alterum dignitate vincit: cur non & homo hominem? qui rebus eiuſmodi mutis longe præſtantior eſt *l. 44. ff. de ædil. edict.* Idque ex effectu l.quet: Indeque tot imagines & inſignia nobilium conſpiciuntur.

EQ. Nobilitas vocata eſt,quaſi noſcibilitas, *Tiraq. de nobilit. cap. 2.* Et nobiles dicti à noſcendo, quaſi noſcibiles, & præ cæteris noti. Nobilis enim vulgo dicitur, qui propter genus, familiam, virtutes egregias, ſingularem eruditionem, bellica aliaque facta præclara præ aliis notus eſt & eminet, cuiuſq; fama per multorum ora circumuolitat, vt incitamentum habeant reliqui ad ſimiles virtutes.

Cæterum Imperator ſolus, & cui ille hanc poteſtatem conceſſit, nobilitatem confert, nobileſque creat. *Dd. in l. 6. ff de natalib. reſt. Bartol. in l. 1. C. de dignit. Tiraq. de nobilit. cap. 6.* Et exſtat Conſtitutio Zenonis, qua expreſſe mentionem facit nobilitatis, quam ſine adminiſtratione per honorarios codicillos quibuſdam collatam teſtatur *Conrad. Lagus in Meth. iur. ciu. Rubr. de priuata dignitate & vilitate perſonarum.* *Nobilitatem imperator confert.*

PH. Rectiſſime itaque definiri poſſe puto Nobilitatem, quod ſit dignitas ciuis Reipublicæ alicuius, quam ille vel à Principe ſiue Imperatore, ob virtutes ſuas proprias ſibi acquiſiuit, vel à Parente, ſanguine in ſe deriuatam poſſidet. Proindeq; nobilitas,aut in primo acquirente conſideratur, aut in acquirentis ſobole: Quæ in acquirentis ſobole cõſideratur,dicitur nobilitas generis vel gentis; q̃ in primo acquirente, dicitur nobilitas ſcientiæ ſiue literaria, *Nobilitas quid.*

lega-

legalis aut beneficiaria. Illud autem omnibus his nobilitatis ſpeciebus commune eſt, vt nobilitas virtute promerita à Principe ſit confirmata. In priori ſpecie in maioribus: in poſterioribus vero in perſona ipſius primi acquirentis.

EQ. Nobilis quantum ignobili præſtet, natura ipſa quadam communi omnium conſenſione inita & vſu recepta ſatis indicat. Et cum duo in ſtatu hominum ſint gradus, nobilium & plebeiorum, ita duplex nobilitatis diuiſio; alia qua naſcimur, quæ generis & ſanguinis dicitur, cum ſit à natura data, non à nobis quæſita, quæ mutari non poteſt iure aliquo. Alia autem eſt exterius parta & quæſita, vel profluens ex diuitiarum abundantia, vel ſapientiæ excellentia, vel rei militaris gloria, aut alio cœleſti munere priuato, quo deficiente deficit nobilitas ex eo deſcendens.

TH. Ego vero cum Pittaco, non quam quis ſit locuples, quo loco natus, qua præditus ætate, ponderandum: ſed quam ſit vir bonus ac probus, conſiderandum eſſe exiſtimo. Ac primum quidem dignitas huius ordinis, me ita vt ſentiam, adducit. Eſt, vt ſuis in libris *de Repub:* Plato ſcribit, magiſtratuum conditio è communi hominum ſorte exempta, ac quodammodo diuina. Etiam ſacris in literis, Deorum his nomen tribuitur: ad quos in excelſo collocatos omnium oculi reſpiciunt: quos venerantur: à quibus opem & auxilium exſpectant. Vt ergo inter metalla aurum, & pulchritudine fulget, & viribus præualet, & rubiginem non contrahit: ſic in ſocietate ciuili Magiſtratum, ornamentis virtutum ſplendere: plurimum conſilio poſſe: & vero vitiorum ac prauorum næuis nullis eſſe deformatum decet. Officium deinde eorum qui aliis ſunt præfecti, ſi perpendamus: rurſum quo quiſque melior ac pluribus inſtructus virtutibus eſt, eo digniorem hoc tanto eum munere deprehendemus. Nempe cura iſta Magiſtratui incumbit: vt, quod eſt bonum atque vtile ſubditis, id promoueat: quod periculoſum, aut noxium, prouideat ac repellat: præſtet idem in Ciuitate Princeps, quod in corpore oculi largiri ſolent. At quomodo bonum videbit is, qui ipſe bonus non eſt? Malo quo pacto aduerſabitur, cui cordi malitia & improbitas? Ariſtoteli profecto ſi credimus: prauitas intellectum peruertit: efficit, vt qui eſt malus, etiam in rerum agendarum principiis erret ac labatur: imo Deus ipſe non niſi bonis bona ſubminiſtrare conſilia conſueuit. Itaq; præclare Romani olim inter alias leges etiam hanc de Magiſtratu tulerunt: Is ordo vitiis careto: cæteris ſpecimen eſto. Et Ioſaphatus Iſraelitarum rex hoc nomine laudatur, quod Magiſtratus non quoſuis, ſed pietatis ſtudioſos, amantes veritatis, à vitiis omnibus alienos conſtituerit. Quemadmodum contra Caligula & Tiberius, duo probra, peſteſque Romani Imperij reprehenduntur: quorum hic quidem adeo iniquus in Rempubl. extitit, vt non niſi compranſores & colluſores ſuos ampliſſimis præficeret muneribus: ille iniquitati veſaniam quoque adiungens, peſſi-

Nobilitas magiſtratus in quo conſiſtat.

peſſimum quemque ſuique ſimilem ad honores publicos euexit: imo etiam equum ſuum conſulem facere voluit.

EQ. Recte ſentis. Nobilitas namque ac præeminentia magiſtratuum in eo conſiſtit, vt virtute cæteris præfulgeant. Hinc Ageſilaus, Lacedæmoniorum rex, cum audiret Perſarum Regem Magnum appellari; *Qui re maior me eſt?* inquit, *niſi iuſtior eſt ac temperantior.* Cenſuit ille, eum demum principem Magni cognomento dignari, qui virtutibus & rerum geſtarum gloria alios omnes ſuperaret. Neque prætereundum eſt illud Regis eiuſdem memoratu dignum reſponſum: qui rogatus quomodo qui potiſſimum apud homines probaretur? *ſi dicat,* inquit, *optima, faciatque honeſtiſſima.* Virtus enim eiuſmodi eſt, quæ ipſis ſtatim rebus geſtis ita afficiat homines, vt non modo admirentur opera, verum in auctorem quoque ſummo ſtudio incendantur. Et Cyrus apud Xenophontem præclare dicebat, *Imperium nemini conuenire, qui quibus imperat, melior non ſit.* Quid de Alphonſo (vt antiqua prætergrediar) Aragonum Rege potentiſſimo, iuxta ac eruditiſſimo dicam? Eum dicere ſolitum legimus, eos demum principes magnifaciendos, qui virtutem probe excolerent: Quippe in quo virtus fuerit, eius Imperium æquo omnes animo patiuntur, illi iſque moderationi ſæpe etiam ſponte ſubiiciuntur. Vere itaque ac merito Græcorum Orator Iſocrates maximus, Regi ſuo præcepit, ac ſuaſit, ne deterior ipſe melioribus imperitet, neue indoctior peritioribus. Etenim, vt apud Romanos ludibrio habitus eſt *Sylla* à bonis grauibuſque viris, quod cum ipſe intemperantiſſimus eſſet, luxuque diffluëret, ciues tamen Romanos legibus ad frugalitatem, ſobrietatemque reuocare niteretur; ita quoque fruſtra eſt eius illecebra, qui cum ipſe probroſus ſit vita; alios tamen ad probitatem, vitæque integritatem fucoſa facie pellicere conatur.

Principes ſint exemplar ſubditis.

PH. Solet Deus in quibuſdam naturis mature ſuſcitare heroicæ indolis quaſi prodromum, qui quidem multorum cum admiratione ſimul & congratulatione ſeſe ſolet ſæpenumero exerere: Exempli gratia: Cum Alexander Magnus Bucephalum equum, qui præter ſeſſorem Alexandrum neminem ferebat, ſumma prudentia primus domaret, pater Philippus Alexandrum filium deoſculatus, admiratuſque ſingulare eius ingenium ad res maximas natum, dixit: Quære, fili, par tibi regnum, ſiquidem non capit te Macedonia.

Indolis heroicæ prodromi.

Cumque Darij Perſarum regis matrem, vxorem & filiolum captos in poteſtate haberet, & hunc in amplexum ſublatum aliquandiu tenuiſſet & exoſculatus eſſet Alexander, atque ſingularem in eo puero indolem conſpexiſſet, ad Ephæſtionem conuerſus, inquit: *Quam vellem Darius vel tantillum ex hac indole habuiſſet.* Et Xenophon totus in eo eſt *lib. 1.* vt ingenitam naturæ Cyri heroicæ bonitatem oſtendat. Certe inſigne animoſitatis & fortitudinis futuræ

edidit documentum, cum puer in venatu, quotiens ceruam proſilientem, aut aprum irruentem vidit, fruſtra inhibentibus corporis cuſtodibus, cum periculo etiam vitæ, impetum in illas feras faceret; inſtar, inquit Xenophon, generoſi catuli, &c. Idem de Alphonſo, filio Ferdinandi Regis Arragonum, commemoratur, qui, vix adoleſcentiam ingreſſus, cum in venatione aprum eximiæ magnitudinis in fugam conuertiſſet, non deſtitit eum inſequi, per loca inuia, dura & aſpera, etiam poſtquam in rapidiſſimum flumen Iberum, aper fugiendo ſeſe demitteret; ipſe, fruſtra vociferante præceptore, cuius cuſtodiæ commiſſus fuerat, periculumque oſtendente, cum inſecutus ſtrenue occidit. *Iulius Cæſar*, Alexandri Magni res geſtas legens, non tenuit lachrymas, atque ad amicos: *Hoc*, inquit, *ætatis qua nunc ſum, Alexander deuicit Darium: mihi vero ad hunc vſque diem nihil præclari facinoris geſtum eſt.* Suetonius tradit id accidiſſe, quum prætor iure dicundo conuentus obiens apud Gades in templo Herculis vidiſſet Alexandri Magni ſtatuam. Vtinam hoc ingenium ad moderati potius, quam ad maximi Principis æmulationem properaſſet. *Plutarch. in apoph.*

EQ. Sicut præſtantia equorum certis ſignis cognoſcitur, in breuitate capitis, longitudine iubæ, rotunditate tergi, & clunium, contractione ventris, & colli, teneritudine cutis, latitudine pectoris, gracilitate crurum, vigilantia oculorum, pernicitate pedum, ſaliendi, gradiendi, & adhinniendi modo, (quæ omnia, & in mulieribus formoſis reperta, illas facere perhibentur longe adhuc formoſiores, & decentiores, præſertim cum ad has, ſicut ad equos elegans veſtitus acceſſerit, & cum equi commodum ſeſſorem nacti ſunt.)

Ita quorundam hominum actiones certis depræhenduntur ſignis, magis ad heroicam & diuinorum virorum famam, quam mortalium, aut humanorum: & ad formoſiſſimam virtutis pulchritudinem aſpirantium.

PH. Habet nimirum hoc proprium generoſus animus, quod ad honeſta concitatur; neminem excelſi ingenij virum humilia delectant & ſordida. *Seneca in Epiſt.*

EQ. Fuerunt antiquitus Nobiles (ſeu Patricij potius, nam Nobiles inter plebeios numerabantur) à plebeiis, certis notis, quas exterius prætulerunt, diſtincti. Duo maximi & excellentiſſimi populi, Athenienſes in Græcia, Cicadam in pallij fibula; & Romani in Italia, Lunæ creſcentis hemicyclum in calceis geſtabant. His ſcilicet notis ſe αὐτόχθονας, nobiles indigenas, non aliunde aduenas, continuiſque ſucceſſuum augmentis in ſuæ originis cœlo & ſolo creſcentes oſtentabant. E terra namque naſcuntur cicadæ, & vnde ortæ ſunt, ibidem viuunt, canunt & moriuntur, nuſquam alio euolantes. Luna ſimi-

ſimiliter ſingulis menſium Neomeniis naſci videtur, & creſcere in ſuo eodem cœlo.

PH. Notæ quibus Patritii olim à plebeiis ſecernebantur, exprimit Alexander ab Alexandro Genialium dierum *lib.5.capit.16.* his verbis: Patritii, & qui nobilitate præſtant, quique honeſte geniti & liberaliter educati erant, bullam in pectore, lunulam in pedibus habebant. erant enim fibulæ eburneæ corniculantes inſtar lunæ. Quod à Numa inſtitutum ferunt, vt ſenatores eorumque poſteri nigris calceis lunas annecterent; ab Arcadibus deductum, vt ſe proſelenos deſignarent, velut ampliſſimum teſtimonium nobilitatis ferrent, quippe in calceis ſenatorum lunam adſcripſiſſe, centenum numerum deſignauit, quo tunc Senatores continebantur. Ea enim bulla aurea fuiſſe traditur, figuram cordis habens, qua etiam obſignaſſe dicuntur veteres: cum plebeii & libertini ſcorteo loro munirentur: quam quidem pueri ingenui, & illorum qui equo meruiſſent, filii, ad pubertatem vſque vna cum prætexta induebant: illamque exacta pueritia, ſolenni Feſto laribus ſuſpendebant. *Hactenus Alexander ab Alexandro.* *Patritiorũ ſiue nobilium olim notæ.*

EQ. De bulla, pectori appenſa, cuius meminit Alexander ab Alexandro, tradit Plinius *libro 33. capit.* 1. à Priſco Tarquinio omnium primo filium, cum in prætextæ annis occidiſſet hoſtem, bulla aurea donatum fuiſſe: vnde mos bullæ durauit, vt eorum qui id meruiſſent, filii, inſigne id haberent, cæteri lorum. Et Aſconius *in tertia in Verrem actione:* Simul inquit, cum prætexta bulla ſuſpendi in collo infantibus ſolet aurea, libertinis ſcortea, quaſi bullientis aquæ ſinus communiens pectuſque puerile. *Bulla pectori appenſa.*

PH. Lunularum in pedibus rationem oſtendit Plutarchus *Problem.capit.* 76. longa diſputatione: Quid eſt, inquit, quod qui nobilitate præſtare videntur, lunulas in calceis ferunt? An, vt dicit Caſtor, ſignum eſt eius, quæ in Luna eſſe dicitur, habitationis, & quod poſt mortem animæ rurſus Lunam ſub pedibus habeant. An quod Arcades, qui cum Euandro in Italiam venerunt, Proſelenes appellati, hoc eſt, Antelunares, eo calcei genere vterentur. Omitto cætera, quæ apud Plutarchum legi poſſunt. Ex quo illud Iuuenalis *Sat.7.* *Lunulæ in pedibus.*

——————— Et nobilis & generoſus
Appoſitam nigræ Lunam ſubtraxit alutæ.

Cæterum de bulla, cur figuram cordis habuerit, extat apud Macrobium *libro primo Saturn.c.6.* Nonnulli, inquit, credunt ingenuis pueris attributum, vt cordis figuram in bulla ante pectus annecterent: quam inſpicientes ita demum ſe homines cogitarent, ſi corde præſtarent. Sed hæc obſoleta ſunt.

TH. Lunularum in calceis geſtamine (lamina erat aurea, figura, qualis

ferme in Luna prima conſpicitur) aliud inſuper innuiſſe videntur Romani, nimirum, quemadmodum varij in Luna vultus: Ita varios nobilibus Fortunæ vultus eſſe extimeſcendos indicarunt: Ex obſcuro prodit illa, tenui luce coruſcans: mox maiorem acquirit. Soli oppoſita; plena luce reſplendet; ſed cum iam clariſſimam lætamque oſtentat faciem; rurſus conſeneſcens deficit; donec plane luce omni amiſſa, ex conſpectu hominum euaneſcat. Ita meminerint NOBILES, commonefacti nobili hoc antiquitatis documento & nobilitatis primæ inſignio, variis ſe fortunæ caſibus obiectos eſſe, & fieri poſſe, vt mutata ſæpius Fortuna, tandem omnes prorſus Lunulas ſuas amittant: Vti in Eſaiæ vaticinio *cap.* 3. Deus illis comminatus eſt. Quanto itaque genere ſunt ſublimiores, tanto ſint animis ſubmiſſiores: & ſedulo dent operam, vt Phaetontis currum recte gubernent, regia via incedant, mediumque ſemper curſum teneant, ne à recto tramite deficientes, ad ima præcipites ruant.

EQ. Alexander Sardus de moribus gentium lib. 1. cap. 15. Apud Perſas, inquit, Cyri lege, Nobiles equo vehebantur, pedibus enim ingredi ſeruorum erat, prohibitumque nobilioribus, & turpe apud Halanos: equis ephippia ea apponebant, quibus iam vtuntur equorum domitores, abſque annulis ferreis, quibus ipſi imponimus pedes.

Apud Ægyptios, qui nobilis eſt, annulo, torque & purpura à Rege donatus, curru circumducitur per vrbem, clamante præcone, nobilem illum eſſe; quod ſcriptum eſt apud Ioſephum.

Apud alios, aurum auriculis geſtare, nobilitatis ſignum erat; ſeruitutis vero, ſtigmate punctiſque notari.

TH. Bullas, lunulas, equos, annulos, & ſi quæ ſunt alia Nobilitatis inſignia, ego cæteris deficientibus omnia ſuſque deque fero; quinimo rectam cumprimis educationem atque inſtitutionem ego requiro; cuius quidem vel maxime reipublicæ intereſt. Enimuero cum illi ſint quaſi vicarij quidam in terris Dei Opt Max. quibus non beſtiæ ratione deſtitutæ; ſed homines ad Dei imaginem creati, regendi deſtinantur & ſubiiciuntur: par eſt etiam, vt quemadmodum de Imperio eius participant, de eiuſdem participes fiant bonitate, & in perſona ſua cœleſtis naturæ repræſentent maieſtatem. Quomodo enim officij ſui ſcopum attingent, qui molliter educati, praueque inſtituti, virtutis cognitionem habent nullam? Quam partem Reipubl. dextre complectentur, aut feliciter adminiſtrabunt, ſine Prudentiæ perſpicacitate, Temperantiæ freno, Fortitudinis ſublimitate, Iuſtitiæ vigore? Hoc cum ita ſit, plurimum illorum mihi iudicium placuit ſemper, qui iuuentutem nobilem, à teneris ſtatim vnguiculis ad hanc Philoſophiæ partem adſueſcunt, diutiuſque in ea detinendam cenſent.

Ad virtutes matura aſſuefactio.

Diſſen-

Diſſentio enim ab iis totus, qui illorum ætati, omnia promiſcue concedenda putant, quaſi priuilegia quædam licentiæ flagitioſæ, ac propria eiuſmodi, quæ nobilitatis eſſentiam neceſſario conſequantur. Turpe natura ſuum quod eſt, vbique eſt turpe, ſiue videatur, ſiue non videatur cuipiam. A cuius contagione ij maxime ſunt arcendi, qui fulcra Reipubl. ſunt futuri, quibus ſalus publica nitatur. Ac ſi quid ætati illi dandum eſt, id moderatum eſſe debet, & intra honeſti pomeria concluſum, ne qua in re decorum, cuius maieſtas mirabiliter non tantum oculos, ſed animos etiam percellit, violetur. Quod niſi fiat, etiam eæ artes, vel occupationes, quæ voluptati magis ſeruiunt, quam vtilitati, integritatem perdunt ſuam, & turpitudine non vacant. Omnino namque:

Qualiter in primis adoleſcens vixerit annis,
Talem præbebit curua ſenecta patrem,
Turpibus aſſuetus turpem feret ille ſenectam,
Nequitiamque ſuam ſub ſua buſta trahet.

Neque enim, vt inquit Socrates, frumentum optimum iudicamus, quod in pulcherrimo agro natum eſt, ſed quod commode nutrit: neque virum bonum & ſtudioſum, aut amicum beneuolum, qui genere clarus, ſed qui moribus egregiis fuerit.

PH. Recte ſentis; Ac ſane ſi vlli, huic maxime hominum generi, vt ad virtutes ab vnguiculis aſſuefiant, competit. Videmus namque in optimis fere conſtitutis rebuſpubl. eam iamdiu inueteraſſe conſuetudinem, vt homines plebeij & orti obſcura familiâ perraros, nobiles autem & dignitate præſtantes, fere ſemper ad capeſſendam rempubl. ſeuocentur è cæteris, ac velut excerpantur. Ineſt enim in omnium animis, quo nobilitati præclare volunt, idque non traditum à magiſtro, ſed acceptum à natura: nec frequenti actiuncula comparatum, ſed tributum hercle diuinitus. Atque inde fere eſt, cur nobilium non ſolum ingenio ad conſilia capienda de rebus grauiſſimis, ſed etiam opera ad rem gerendam vtantur. Si quis de eo dubitet, is cogitet de Gallia: vbi qui vel in rerum vrbanarum procuratione aſſidue verſantur, vel ad munus bellicæ diſciplinæ acceſſerunt, ij familiæ claritate maximam partem antecellunt. Intueatur etiam, ſi placet, Hiſpaniam: in qua non ex agro ruſticanus, nulla ſtirpis commendatione notus, ſed à generoſa familia eques ad gerendos in republ. magiſtratus admittitur. Contempletur Angliam, Ecquis fere eſt, cui vel domi pacatis rebus, vel militiæ in armorum ſtrepitu procurandæ reipubl. munus aliquod demandatur, qui non poſſit generis dignitatem afferre?

Nobiles reip adminiſtrationi adhibentur.

EQ. Fuit hæc antiquitus etiam vſurpata conſuetudo. *Exemplum.* Cum capta Tyro, trucidatiſque 7000. ciuium, & 2000. ſuſpendio necatis Alexan-

det Magnus iuſſiſſet, Epheſtionem eis conſtituere Regem: Epheſtion ciuem primarium, apud quem fuerat hoſpes, voluit facere Regem. Ille noluit accipere regnum: & dixit, reliquum eſſe vnum ex cognatione regia omnino pauperem. Ad iſtum acceſſit cum laboraret in horto, eumque deduxit ad Epheſtionem, Epheſtion & veſtiuit eum purpura, & pronunciauit Regem. Sic iſte ex infimo gradu factus fuit rex, cum reliqui ciues potentes perirent, *Buntingus in Itinerario, par. 2. pag 36.*

Nobilium paupertas quomodo ſubleuata.

Quinetiam ij qui præ cæteris ſapuerunt Principes, omnem ad id adhibendam eſſe induſtriam exiſtimarunt, vt antiquam nobilitatem in ſuo principatu ſartam tectam conſeruarent, atque matrimonia inirent, ne familiæ deficerent, curauerunt, eorumque paupertatem adiuuerunt non propter aliam cauſam, niſi quia, quo illuſtrioribus imperant, eo ſibi maiorem imperantes gloriam vindicant. Inter cæteros id perappoſite præſtitit Auguſtus; non enim ſolum Hortalum Hortenſij nepotem, vt vxorem duceret, hortatus, ſed ei pecuniam largitus eſt, ne vt inquit autor, clariſſima familia extingueretur. Idemque fecit Tiberius erga quoſdam ad paupertatem redactos Senatores, nobilitatem illorum iuuandam præfatus; Sed & Valerio Meſſalæ donauit in ſingulos annos quingena ſeſtertia, quibus innoxiam paupertatem ſuſtentaret.

TH. Nobilium familiæ emortuæ, aut ipſorum exterminatio, inſtantis ruinæ atque confuſionum regni plerunque ſolet eſſe indicium; id quod ipſe etiam Ieremias Propheta in lamentatione illa, qua nobiles ciuitatis Hieroſolymæ delendos fore deplorat, haud obſcure innuit: *Abſtulit magnificos meos Dominos de medio mei*, Thren. 1. Proindeque cumprimis illorum habenda eſt ratio.

EQ. Carolus ille vere Magnus, Nobilibus inſigniter proſpexit, id quod inter alia, ex oratione, quam ſubactis Saxonibus ad Nobiles Francos & Germanos habuit, perſpicuum eſt: *Ite* (inquit) *mei milites, vos heroes vocabimini, ſocij regum, iudices criminum. Viuite poſthac laboris expertes, conſulite regibus publico nomine, fauete orphanis, iuuate pupillos, conſilio circundate Principes, ab his victum & veſtitum & ſtipendium petite: ſi quis negauerit, inglorius infamiſque eſto. Si quis iniuriam vobis intulerit, reum ſe maieſtatis agnoſcat. Vos autem cauete, ne tantum decus tantumque priuilegium, iuſto bellorum labore partum aut ebrietatis, aut ſcurrilitatis, aut alio quouis vitio maculetis, ne quod largimur vobis ad gloriam, redundet ad pœnam, quam de vobis ſumendam, ſi forte exceſſeritis, nobis & ſucceſſoribus noſtris Romanorum regibus perpetuo reſeruamus.* Hactenus oratio Caroli Magni, quæ & magnanimitatem militum ipſius, eiuſdemque munificentiam erga bene meritos ſatis arguit; quam vtrinque vti quiſque ſuo loco imitetur,

retur, votum & operæ pretium eſt, ne in pretio antiquitas ſolum, ſed & poſteritas ſiet.

TH. Ipſi etiam Nobiles plerique rei familiari quam maxime, imo ſæpenumero plus nimio ſunt intenti, ita vt vere dixerit, qui dixit: lites ab illis propagari vt vites, quarum tamen vuæ rariſſime ad iuſtiſſimam perueniunt maturitatem, imo in ipſorum ſurculorum germinatione ſæpenumero deferueſcunt. Exemplum rarum, at verum tamen in medium producam, quod recenſet Ioannes Schenck à Grafenberg *in libro obſeruat. admirabilium, lib.* 4. his verbis: Anno Chriſti 1584. poſteaquam vir nobilis, D. Ludouicus ab Hirshorn (cuius ſedes fuit in Palatinatu, tribus ab Heidelberga milliaribus: in oppidulo, quod eiuſdem nobilis viri nomen ſibi vindicat) rebus humanis exemptus eſſet, neque vllum poſt ſe hæredem reliquiſſet: vidua interim ipſius vterum ferente: ſtatim ipſius defuncti agnati, & feudorum ſucceſſores (vt qui vehementer dubitarent, ferretne maſculum grauida vidua, an potius fœmellam?) non ſolum omne ius ſucceſſionis feudorum, in omnem euentum. à feudorum dominis obtinuerant: verum etiam, quia libenter plenam & fundamentalem notitiam omnium feudorum & redituum habuiſſent: ideo ſtatim à morte prædicti nobilis, ſuperſtitem ipſius viduam, adhuc immaturam defuncti mariti mortem lugentem, ſua in domo operuerunt: eique claues ad cryptas & cellas è lumbis, non ſine vi & vehementia detraxerunt. Quæ res adeo miſeram & triſtem viduam affecit, vt coniectis in verticem ſuum manibus, vociferari & eiulare magis cœperit: vt quæ grauiter moleſteque huiuſmodi ſæuitiam & agendi modum ferret. Quin etiam paucis interiectis diebus, tandem peperit, & quidem egregium puellum, ſed mortuum, & caluaria carentem. *Nobilis fœminæ partus inopinatus.*

Cæterum cum agnati & hæredes defuncti Nobilis, ea de re certiores facti eſſent, perſuaſerunt ſibi, ſuam ipſorum ſpem iam expletam, & ipſos ſui compotes voti factos fuiſſe. Quare ius ſuum in vtenda fruenda hæreditate feudorum perſecuti ſunt. Sed Deus Opt. Max. velut è ſaxo alium partum maſculum, & paternorum bonorum hæredem viduæ illi mœſtæ & deſolatæ ſuſcitauit, atque donauit. Etſi enim non ita pridem puellam enixa eſſet, tamen ſubtumida à partu remanſit, nihil aliud ſuſpicata, quam vel tumorem præter naturam, vel aliquem morbum in ſuo reſidere corpore; id quod etiam aliquibus Medicis (quorum conſilium ſeparatim requiſitum & auditum eſt) viſum fuit. Cauſam enim morbi quiduis aliud exiſtimarunt, quam quod, ipſam grauidam adhuc eſſe, ſuſpicarentur. Quare conſilium ei dederunt, vt ad Thermas fontis acidi ad Rhenum (bey Ehſal am Rhein) ſeſe conferret. Ad quas illa Thermas, ſecuta ea in re Medicorum conſilium, vt vidua mœſta & orba, vnica ancilla comitata, profecta eſt.

Verum.

Verum enimuero vt tandem menſe Iulio, ann. 1584. eo loci venit, ob Thermas: accidit, vt ibi inueniret Electorem Saxoniæ Auguſtum (qui paulo poſt in fata conceſſit) cum coniuge; nec non alios, aliaſque Principes: qui ita loca præoccuparant, vt ipſamet in diuerſorio locum manendi non inueniret: præſertim cum nemini notum eſſet, quæ, qualiſve matrona foret, quæ vnica tantum ancilla comitata veniſſet. Porro tandem eius loci Præfecto, quænam eſſet, ſignificans: & ſuum ei caſum, qui non ita pridem acciderat, commemorans: ægre ab ipſo hoſpitium ad ſequentem noctem obtinuit.

At vero ea ipſa in nocte, cum iam decima ageretur hebdomada à priori & proximo partu, Deus Opt. Max. ipſam & mœſtam atque afflictam, & apud peregrinos, pulcherrima prole maſcula, eaque viua, ditauit. Id quod ſtatim fando peruenit ad aures illuſtriſſimorum Principum. Et quidem ei Elector Moguntinus lautum ac nobile puerperium inſtituit: Elector vero Auguſtus eidem mille Thaleros dono dedit. Quin etiam omne ius hæreditariæ ſucceſſionis & feudorum ab aliis repetitum, & huic ipſius filiolo, hæredi videlicet legitimo, reſtitutum eſt, qui adhuc ad præſens eſt in viuis. *Imp. Rud. 2. Papa Vrb. 7. VVolfius in 2. Tomo Memoral. fol.* 287.

EQ. Exemplum quidem id fuit rarum; quod vero ſpe inani fuerunt deluſi, id vero non admodum illis eſt rarum. Cæterum referam ego hoc loco de Nobili quodam hiſtoriam, qui quidem ſpe ſua, quantumuis in ſpeciem valde ambigua minime fruſtratus fuit, ridiculoque ſtratagemate generoſum equum à fratre ſuo, Epiſcopo impetrauit, quod his quæ ſequuntur verbis, recenſet Scala cœli (liber ſic inſcriptus) *tit. ſeu cap. de orat.* Abuſus religione (inquit) fuit & quidam nobilis, frater Epiſcopi cuiuſdam, vt eius equum extorqueret ſtrenuum & ſibi valde idoneum, quo ſolo tantum Epiſcopus equitaret: & ideo facile ei non fuiſſet daturus. Is enim ſuper prædictum equum clam frater ſolitus erat equitare: dumque calcaribus vrgebat, dicere: *Deus in adiutorium meum intende*; quibus valide infixis equus ſaltu crebro ſe extollebat cum impetu: eaque tandem conſuetudine vſus, donec equus, quoties audiret, *Deus in adiutorium meum intende*, metuens ſibi à calcaribus, ſaltibus crebris ſe extolleret. Voluit autem in eo equitare Epiſcopus, quia optimus erat: & vbi viam ingreſſus fuiſſet, & cœpiſſet dicere cum capellano ſuo matutinas, & pronunciaret: *Deus in adiutorium meum intende*: id audiens equus, metuenſque calcaria, tam valido ſaltu ſe extulit, vt ſeſſorem Epiſcopum excuteret, & in lutum proiiceret. Vnde miles frater, qui equo inhiabat, occaſionem captans, perſuaſit illi, ne vnquam in poſterum equum conſcenderet: quippe qui potius requireret militem, quam Epiſcopum: & ita facile equo potitus eſt.

Equus deuotionis impatiens.

TH. De

TH. De Nobilium paupertate paulo ante à vobis dictum eſt, cui & ego aliquam aliquid: Nobilis qui paupertatem habet comitem, non magni fit, inquit *Melanthon in 2. parte Poſtillæ:* cuius rei hiſtoriam vnà hanc recenſet: Fridericus Thuen, inquit, dicebat, ſe aliquando fuiſſe conſolatum ſenem de Orlamunde: & inter alia dixiſſe: eum eſſe ex vetuſtiſſima nobilitate Thuringica. Sed reſponderat ille: Quid mihi dicis de nobilitate: etiamſi eſſem tam nobilis, vt perdicum pennæ mihi per nares erumperent: & non haberem pecuniam, tamen eſſem miſer. Cæſar Pflug, pater Iulij Epiſcopi, etiam dicere ſolitus eſt: Nobilis eſt ille, quem nobilitat ſua villa. Mutauit ſtudioſe alterum illum vulgarem: Nobilis eſt vere quem nobilitat ſua virtus. *Paupertas nobilium vnde.*

EQ. Portentoſa hominum in veſtibus, ſupellectile, & epulis noſtri temporis luxuries eo rem perduxit, vt quam plures, dum nihil aliud ſtudent, quam vt paſcant ventrem, & famulatu, omnique œconomia potentioribus pares haberi curant, non tam homines, quam Epicuri de grege porci, & gulæ mancipia videantur. Crepidarij, Sartores, Carpentarij, Ferrarij, Fullones, Dardanarij, Caupones, & omnium viliſſimi lanij, & alij huiuſmodi farraginis, non lanis, vt eorum officinæ poſtulant, ſed iam nobilium, & equitum more bombycinis, & gauſapinis ſericis indui, & vxores, vt Neronis mulos argenteis ſoleis, crepidare non verentur. Nobiles itaq; quando luxum hunc cernunt, ſui muneris pleriq; eſſe exiſtimant, ne videlicet ordinem ſuum proſtituiſſe videantur, vt ſubinde noua luxus genera ac modos excogitent, qui plebeiorum luxum exuperet. Hinc deinceps peſſum omnia eunt. *Plebeiorum ſimul & Nobilium luxus.*

PH. Id vero ex præpoſtero plurimorum, quo dignitatem Nobilitatis metiuntur, iudicio pullulat; quos idcirco Meliſſus *in voto Poſthŷ* eleganti hoc carmine grauiter arguit:

Nobilitas, veluti vulgus putat inſcius, aut eſt
Copia nummorum, & collectio diuitiarum:
Aut ſanguis quoties generoſo è ſtemmate quiſquam
Natus, auos atauoſque ſuos gentiliaque arma
Iactat, & eximios laudat virtute parentes.
Iudicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Vt plerunque ſolet; communis opinio multis,
Paucorum ratio eſt. Si nobilis ille putari
Debet, qui vnque eſt diues: Sic nobilis eſſe
Cerdo poteſt, lanius, tonſor, piſcator, equiſo,
Paſtorque & piſtor, coriarius atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quiuis de plebe lutoſa.
Namque ex his multi rebus nummiſque potentes
Et ſunt & poſſunt fieri. Fortuna frequenter
Extollit miſeros: eadem detrudit ad imum

Sæpe illos, quos ante rota commiſerat alta.
Nobilis ergo fuit tantum, quum mœnia victor
Æneadum intrauit Marius, *plaudente ſenatu*
Ac populo, inſignis lauro niueiſque quadrigis:
Sed poſtquam eiectus Syllanis viribus, exſul
Minturnis latuit, latuit quoque carcere fœdo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Proh ſuperum leges, & non bene nota poteſtas)
Quærebat, panem duris foſſoribus aptum.
Non erat infœlix tunc nobilis: abſtiterat tunc
Nobilitas fugiens longe: mox ipſa reuertit,
Quum Marius *rediit mutato ſydere* Romam.
Nimirum ſtulta hæc ſententia: ſi ſit ab auro
Nobilitas, certe de terra naſcitur aurum,
De fraude, & furto, de fœnore: naſcitur ergo
De fraude, & furto, de fœnore nobilitas ô
Iudicium vulgi inſanum! ô ſine pectore turba!
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nulla
Diuitiæ poſſunt: precio nam dignior omni
Nobilitas. Hæc non emitur, nec venditur auro.
At genus ille ſuum iactat, laudeſque ſuorum
Inculcat, cum ſit turpiſſimus: atque recenſet
Geſta patris, monumenta ataui, patruique trophæa.
Et quanquam innumeris, demens ignauus, abundet
Criminibus, virtutis inops, tamen eſſe putatur
Nobilis, eſt alto quoniam de ſanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudemque tuorum
Eſſe tuam cenſes? cum tu ſis dedecus illis,
Degener, infamis? mentito nomine cygnum
Graculus appellat ſeſe: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipſa videri:
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo eſt.
Hinc animi viles, hinc & cæleſtia corda
Proueniunt: hæc largitur ſua ſemina cunctis.
Nempe animum propter, non propter corpus haberi,
Nobilis & dici debet. Nam corpora multa
Seruorum, pulcra, & magna & robuſta videntur.
Nobilitas quædam eſt animi proprius decor, atque
Vis quædam natiua, ſupit qui grandia, ſemper

Vilia

Vilia contemnit,quæ ſurſum tendere vt ignis
Nititur,& ſummas penetrat velut ardea nubes,
Infima deſpiciens. Hanc vim qui munere cœli
Accipit,ille bonus fiet patienſque laborum
Conſilioque potens,curis vigilantibus,vt quid
Dignum laude gerat,vt ſit laudabilis ipſe.

TH. Diogenes, Nobilitatem, atque hoc genus fortunæ bona, nihil aliud quam velamina malitiæ eſſe decebat. Nobiles enim, quum aliis nihilo ſint meliores,tamen peccant licentius,iuxta Horatij dicterium:

Et quicquid voluit,veluti hoc virtute peractum,
Sperauit magnæ laudi fore.

Hinc adeo fit, vt, quod D. Leuchterus grauiter inquit, Vitiorum incrementa virtutum decrementa comitentur. Iuuentus namque, vt inquit Valerius Max. lib. 6. cap. 9. non voluptatum illecebris tantum, ſed & ipſa infamia gaudet.

PH. Vbi luxus, inſolentia & alia vitia regnare conſueuere, & veluti pro virtutibus habentur: fieri non poteſt, quin diuitiæ & opes prodigaliter conſumantur, ex quo deinde egeſtas oritur. Non abs ratione igitur Appius Claudius contra Valerium à Dionyſio Halicarnaſſeo ita diſſerens introducitur: Eos qui ventri & fœdiſſimis voluptatibus indulgentes, patrimonium ſuum abſumpſerunt, dedecus & detrimentum reipubl. exiſtimandos eſſe, & rempublicam magnum facturum quæſtum, ſi ipſi vltro ex vrbe excedant. Fiunt enim, inquit Ariſtoteles, in Republica mutationes, cum homines ſua conſumunt,prodige viuentes. Et quod Saluſtius inquit; Hi quibus opes nullæ ſunt,bonis inuident: malos extollunt: vetera odere: noua exoptant: odio ſuarum rerum omnia mutare ſtudent. *Ex luxu paupertas.*

EQ. Noui (inquit Richterus in Axiom. Polit.) adoleſcentes duos nobiles, qui adeo luxurioſe viuebant, vt etiam vinum Rheticum vino Rhenano, æſtiuali tempore, tanquam ſordidæ aquæ, imponerent, vt maiori cum voluptate bibere poſſent. Vinum autem Rhenanum alias ſuis tanquam viliſſimum potum bibendum dabant. Hi poſt aliquot menſes in tantam redacti ſunt paupertatem, vt & cum coniugibus & liberis non ſine maximo vitæ diſcrimine, ex ciuitate à creditoribus expellerentur: & niſi parentes interceſſiſſent,creditores in liberos & coniuges impetum feciſſent.

TH. Heu quæ metamorphoſis! Referri poſſunt in catalogum filij illius prodigi, qui tamen in hoc fuit illis felicior, quod ſub tectum paternum rediit,id quod ipſis quum omnia abliguriiſſent,minime licuit.

Cæterum ſunt præter delicatulos etiam ſordidi quidam, qui à ſorditie ac ſpurcitie propedum Nobilitatem ſuam metiri velle videntur, è quorum numero fuit quidam, Pina dictus, iſque admodum ſordidus; de quo extat, quod iam dicam:

Quod ſit nobilis & ſatus vetuſta
Stirpe: non aliter probare Pina
Nouit, quam ſimiles ſui Cyclopes,
Multa ſcilicet belluatione,
Et plus quam nimia bibacitate,
Et ructu, & crepitu, & quotidiana
Crapula, vomitu, ſupremum & imum
Per guttur. Nisi namque quis ſit ingens
Potator, niſi (proh pudor) valenter
Bacchari queat, aut tumultuando
Strictis enſibus angulos per omnes
Hinc diſcurrere & inde, ni frequenter
Sacramenta, elementa, vulnerumque
Periuro tonet ore mille plauſtra,
Vere nobilis ille non putatur,
Vt vane nimis arbitrantur illi.
O priſcum genus: ô Viros equeſtres!

Nobiles ſordidi.

EQ. Leuitatis notam etiam haud raro, præſertim ſi apud exteras nationes ganeis rebuſque ſcurrilibus nauarunt, Nobiles incurrunt. Cuius rei exemplum hoc habetote: Dux primus Cliuenſis Dominus *Arnoldus* in vehementer acerbum apparatus ſuperbi ac peregrini luxus odium peruenerat. Simplicem igitur ac modeſtam in aulis viuendi rationem à filio Domino *Ioanne*, eius nominis Duce Cliuenſi primo, ſeruari voluit. Sed hic in Gallias aliquot annos vitam exigens patriam dedidicit, ac ſuperbiorem exteræ gentis conſuetudinem aſſumſit. Quare cum è Nauarrorum nobiliſſima familia duxiſſet vxorem, ſtatuit in patriam redire, ſed apparatu & equitatu Gallico inſtructus. Aduentantem filium & peregrino luxu tumidum videns, adhæc plurimorum inſuetas campanellas & tintinnabula multorum audiens, D. Pater excanduit, inquiens ſua dialecto: Da kompt Hennicken mit den Bellen. Hoc eſt, filius meus Iohannes venit cum tintinnabulis; quibus exprobrauit illi peregrini, quem affectaret, luxus vanitatem. Hoc ipſo ſenis Principis dicto, vt prouerbio celeberrimo filius ſæpenumero ſolebat vti, ac ſi cum iocari, confeſſus, Dominum patrem vera dixiſſe; nempe ridiculum eſſe, ſi quis Principum frugalitatem patriam cum luxu peregrino non erubuerit permutare.

Nobilium leuitas.

TH. Si

TH. Si contingat, (inquit Guazzus diſſert. 2. de ciuili conuerſat. pag. 50.) te aliquo verſum per Pedemontanam & Montisferratenſem regiones excurrere: quemadmodum mihi ex Gallia redeunti vſu venit, reperias ibi nonnullos etiam, qui Nobilium in numero habentur, vel in ipſo foro chartis luſoriis aleæq; luſu, eadem libertate ſeſe exercere; qua in propriis ædibus vtuntur. Eiuſque plane ſum opinionis; ſi quis delicati ſtomachi Nobilis ludo & ſpectaculo iſti ſtudioſe & de induſtria ſe velit ſubtrahere: nec aliis ſe immiſcere dignetur: deriſum eum, aut ſuperbi, aut ſapientis, aut doctoris, aut poetæ nomen reportaturum eſſe: quæ tamen noua viuendi forma ſub ſe coloratam habet & ſpecioſam quandam excuſationem. Montanæ enim iſtæ regiones, quandoquidem multis iam annis diuerſæ nationis & regionis milites continue receperunt: factum inde eſt, vt incolæ iſti non tantum Martiales euaſerint, ſed & militares iſtos mores imbiberint: & quaſi proprios ſibi fecerint. *Hactenus Guazzus.* Nimirum conſuetudinis vis tanta eſt, vt nimia ſui tolerantia, ſubiugata quaſi tandem contineat rationem.

Nobiles chartis luſoriis intenti.

PH. Nihil ergo obſtet, quo minus illud Codri Vrceoli Epigramma in huiuſmodi Nobiles degeneres vſurpari queat:

Sis licet ingenuus, clariſque parentibus ortus,
Eſſe tamen vel ſic beſtia magna potes.
Adde decus patriæ, & claros tibi ſume propinquos,
Eſſe tamen vel ſic beſtia magna potes.
Sint tibi diuitiæ, ſit larga & munda ſupellex:
Eſſe tamen vel ſic beſtia magna potes.
Denique quicquid eris, niſi ſit prudentia tecum,
Magna quidem dico, beſtia ſemper eris.

Nec minus illud eiuſdem Vrceoli, contra nobiles identidem degeneres: adeoque virtute carentes:

Sint tibi Gallorum rex & regina parentes,
Et maneat virtus pectore nulla tuo:
Non pluris faciam te, quam tibi ruſtica mater
Si ſit, & ignotus ruſticus ipſe pater.

TH. Recte itaque Platina in lib. de vera nobilitate: Quonam, inquit, pacto fieri poteſt, vt is nobilis cenſeatur, qui ſine doctrina & eruditione intemperantiæ ſe, iniuſtitiæ, impietati, & nequitiæ addixerit: imo vero hunc non modo ignobilem, verumetiam ſcurram, & nebulonem improbum appellabimus: id quod ſentire & Cicero videtur, ſcribens enim ad M. fratrem, de petitione conſulatus, cum Antonij & Catilinæ mentio fieret: Nequaquam ſunt, inquit, ij tam genere inſignes, quam vitiis nobiles. Nobilitatis enim proprium eſt, recta ſequi, gaudere officio, cupiditatibus imperare, auari-

tiam cohercere: Hoc qui facit, etiam ſi ex infima ſorte hominum natus fuerit, is merito ſuo nobilis haberi & dici poteſt, neque eſt cur parentem rerum omnium naturam (vt quidam improbi faciunt) reprehendamus, quod hos nobiles, illos vero ignobiles faciat, æquale ſiquidem omnibus temperamentum præſtat, non genus, non potentiam, non opes inſpiciens: eadem enim quoad animum pertinet, naſcendi ratio in priuatorum hominum filiis eſt, quæ in principum ac regum natis, licet ii in purpura & magnis domibus, illi in centonibus & caſulis plerunque naſcantur. Virtutes certe & vitia faciunt, vt alter altero nobilior ſit.

PH. Prauos equidem nobilium exceſſus minime probo. Condonandum tamen aliquid interdum eſt, ſi quandoque in quibuſdam claudicare eos comperiamus. Nullius enim tanta virtus, quæ nuſquam incurrat aut impingat; & conſtat, in magnis & ſanctis viris iam ſeneſcentibus, nonnunquam ſimul ſapientiam ſeneſcere ac decreſcere, & virtutum vigorem deflorеſcere; omneſque adeo fere viri heroici inſigni aliquo probro à Diabolo deformantur; ſuntque magnæ infirmitates & multa errata omnium gubernatorum & optimorum & vigilantiſſimorum; omnino vt Plato ſimilitudine rem confirmans: Sicut (inquit) in Ægypto naſcuntur optima remedia, & nocentiſſima venena: ita in heroicis viris cum magnis virtutibus coniuncta ſunt magna vitia. Exempla ſunt notiſſima de Saulo, Dauide, Salomone, Gedeone, Oſia, Ioſia, item Hercule, Alexandro Magno, Alcibiade, Themiſtocle, Pauſania, Cyro minore, Pompeio & aliis.

Nobilium virorum lapſus.

EQ. Alcibiadem, Cliniæ filium, Athenienſem, in medium produco. In hoc natura, quid efficere poſſit, videtur experta. Conſtat enim inter omnes, qui de eo memoriæ prodiderunt, nihil illo fuiſſe excellentius vel in vitiis, vel in virtutibus. Nam in ampliſſima ciuitate, ſummo genere, omnium ætatis ſuæ multo formoſiſſimus, ad omnes res aptus, conſiliique plenus. Namque Imperator fuit ſummus mari & terra, diſertus, vt in primis dicendo valeret: & tanta erat commendatio oris, atque orationis, vt nemo ei dicendo poſſet reſiſtere. Idem cum tempus poſceret, laborioſus, patiens, liberalis, ſplendidus non minus in vita, quam victu: affabilis, blandus, temporibus callidiſſime inſeruiens. Idem ſimul ac ſe remiſerat, nec cauſa ſuberat, quare animi laborem perferret, luxurioſus, diſſolutus, libidinoſus, intemperans reperiebatur, vt omnes admirarentur, in vno homine tantam ineſſe diſſimilitudinem, tamq; diuerſam naturam.

TH. Sed nec ipſi Chriſtiani principes, quinimo nec viri Eccleſiaſtici, ab huiuſmodi lapſibus ſunt immunes. Conſtantinus Magnus, qui abolitis blaſphemiis Ethnicis orbem terrarum coegit amplecti doctrinam Euangelij: tan-

tandem lapſus fuit, ſubſcripſit blaſphemiis Arianis, perſuaſus incitationibus ſororis: Ipſum etiam Arium reuocauit, ipſiuſque dogma impium obtruſit Eccleſiis; quod tamen paulo ante publico decreto damnarat.

Inter Epiphanium & Chryſoſtomum tanta extitit contentio & diſceptatio, vt Epiphanius calore iracundiæ dixerit: Non morieris, Chryſoſtome in tua Eccleſia: & Chryſoſtomus reſponderit: non rediturum in patriam ſuperſtitem Epiphanium. His imprecationibus reſpondit euentus. Nam Epiphanius nauigans in Cyprum extinctus eſt: & Chryſoſtomus non ita multo poſt in exilium pulſus eſt.

Sic Hieronymus ſtrinxit ſtylum aduerſus Ruffinum, cum quo multos annos coniunctiſſime, amantiſſimeque vixerat.

EQ. De Tiberio Cæſare Xiphilinus ait: Tiberius fuit homo magnis virtutibus præditus, coopertuſque ſceleribus: ac ambobus pariter vſus eſt, quaſi tantum in alterutro ſe exercuiſſet.

De Traiano optimo Imperatore Dion ita ſcribit: Cuncta in eo viro optima atque præſtantiſſima erant: ſed amoribus puerorum & vino deditus erat.

Exercuit etiam ſæuitiam in Eccleſiam, ſicut hiſtoriæ oſtendunt, quod ſub eo interfecti ſint Simeon, frater Chriſti, Archiepiſcopus Hieroſolymitanæ Eccleſiæ, Ignatius Epiſcopus Antiochenæ Eccleſiæ, qui beſtiis obiectus eſt.

TH. Facile eſt naufragium ſapientiæ: facilis iectura virtutis: niſi ad omnem nutum Dei, clauum tenentis, manus noſtræ remigium munus ſummo conatu obeant, & exequantur. Exempla. Saul primus rex Iſraelis initio res glorioſas geſſit. Tandem vero interficit ſacerdotes: & magicam mulierem de exitu poſtremi prælii conſulit: in quo fractus deſperatione, ſibi mortem conſciuit.

Quid pulchrius fuit rege Ioas, cum adhuc regeretur conſiliis Ioiadæ? Idem vero poſt mortem Ioiadæ non modo idola coluit, ſed etiam trucidauit Zachariam, filium Ioiathæ 2. *Paral* 24.

Milo Crotoniata confiſus ſuis viribus miſere periit, cum forte in ſyluis rimam arboris manu diduceret: & poſtea rurſum coeuntes partes alterum eius brachium corriperent, non erat alterius brachij tantum robur, vt iterum diuulſa rima brachium liberaret. Dum ſic hæret, veniunt beſtiæ, & ipſum diſcerpunt.

Pertinet huc querela Ciceronis in Epiſtol. ad Octauium: O me nunquam ſapientem, & aliquando id, quod non eram, falſo exiſtimatum: quantum te, popule Romane, de me feſellit opinio? O meam calamitoſam ac præcipitem ſenectutem: O turpem exacta dementiæ ætate canitiem.

PH. Hu-

PH. Huiuſmodi vero, quantum id quidem fieri potuit, vt obuiaretur exceſſibus; magna olim fuit legum & diſciplinæ imperialis autoritas, rigiditaſque, & mira, Electorum Ducum, & Principum erga Imperatorem ſuum Romanum reuerentia & obedientia. Nam cum Arnoldus Archiepiſcopus Moguntinus, & Hermannus Comes Palatinus bellis mutuis totum pene Rheni tractum infeſtarent, & depopularentur aliquandiu: in ius vocauit ipſos Wormatiam ad Comitia Imperator: ibi cum vterque reus huius malefacti conuinceretur, ex lege conſuetudinis Francorum & Sueuorum antiquæ, hæc pœna irrogata fuit pacis turbatoribus, & aliis decem Comitibus & Magnatibus eiuſdem facti ſociis: vt canem quiſque humeris geſtarent per integrum miliare Germanicum, ex territorio ſuo in aliud: reliqui autem nobiles eidem pœnæ obnoxij ſuum Dominum ſequerentur ferentes ſcabellum, in quo reſidere poſſet Princeps, ſi vel laſſus ex via, aut onere cuperet, reſpirandi gratia, quieſcere.

Canum deportatio, pœna qua.

Hoc ſtricta lege tenendum erat, nec vlli hæc pœna, qui ea dignus erat, remittebatur, præterquam vbi vel ſenio cuiuſquam, aut aliis grauiſſimis ex cauſis alicui videbatur eſſe parcendum: tunc enim ipſimet quidem indulgebatur reo, ſed tamen pro illo alius quiſpiam optimatum ſummo loco natus legi ſatisfacere coactus fuit. Sic nobiles, quando ob petulantiam & peruicaciam ſuam pœnas merebantur, à principibus ad ſtiuas fuerunt admoti, atque eos ſub iuga aratri coactos, equorum vice terram ſulcare oportuit, donec poſitis ſupercilijs didicerunt tandem continere ſe & humiliare. *Hoc teſtatur hiſtoria Landgrauii Ludouici Ferrei in Chronico Saxoniæ, Mansfeldico, & Othonis Friſing.*

Stiua & aratri iuga.

EQ. Vſurpatum fuit etiam aliud medium, quibus Nobilium feliciter admodum repreſſa fuit audacia; Torneamenta nimirum, quæ olim ex conſilio prudentiſſimorum virorum, Henricus I. Auceps, Imperator LXXXVII. primus exhibuit nationi Germanicæ Magdeburgi, eaque in laudem & decus eximiæ nobilitatis: & ad excitandum in nobilibus ſtudium virtutis & laudis, in poſterum quoq; celebrari iuſſit cum obſeruatione duodecim ſtatutorum ſeu legum, quæ ſequuntur.

Torneamenta.

Prima lex. Ne admitteretur quis Chriſtianæ religionis hoſtis, aut præuaricator.

2 Qui contra Cæſ. Maieſtatem & Imperium peccaſſet.

3 Qui virginem vitiaſſet aut viduam oppreſſiſſet.

4 Qui iuramenta, chirographa & pacta, manu ſubſcripta ſigilliſq; confirmata violare aut negare conſueuiſſet.

5 Qui prodidiſſet Dominum ſuum, eumve deſeruiſſet in caſtris & militia, vel autor fuiſſet datæ in prælio fugæ: ſuoſque ſubditos iniurioſe prægrauaſſet, preſſiſſet aut interemiſſet.

6. Qui

6 Qui homicidium commiſiſſet.

7 Qui templa expilaſſet, aut viduas & pupillos deprædatus fuiſſet, vel moleſtaſſet.

8 Qui latro, pirata, prædator vel ſicarius eſſet.

9 Qui author nouorum vectigalium aliorumq; reip. grauaminum & incommoditatum extitiſſet.

10 Qui adulter vel mæchator eſſet.

11 Qui fœnerator, mercator ſeu artifex manuarius foret.

12 Qui nobilitatis teſtimonium non à quarto progenitore haberet.

13 Fuerunt autem celebrata hæc quæ ſequuntur torneamenta in Germania:

1 Magdeburgi ab Henrico I. Aucupe Imperatore Romano, anno poſt natum Chriſtum 930.

2 Rotenburgi ad Tuberum à Conrado duce Francorum, anno 942.

3 Conſtantiæ ad lacum Bodamicum, à duce Ludolpho de Sueuia & Alemannia anno 948.

4 Meresburgi à Marchione Ridaco de Miſnia, Comite Meresburgico, anno 968.

5 Brunſwigæ à Marchione Ludolpho de Saxonia, Domino in Braunſweig, anno 996.

6 Treuiræ ab Imperatore Romano Conrado II. anno 1019.

7 Halæ in Saxonia ab Imperatore Henrico III. 1042.

8 Auguſtæ Vindelicorum ab Hermanno duce Sueuorum anno 1080.

9 Gottingæ in Saxonia, Comite Supplingiburgi, anno 1119.

10 Tiguri, quod vocant vulgari lingua, an der Lindmat/ à Welpho Duce in Bauaria, & Spoleti, Marchione in Corſica, Domino Sardiniæ, filio Ducis Welphi III. ſplendidiſſime. an. 1165.

11 Coloniæ Agrippinæ ad Rhenum, à Florente Comite in Holland & Seeland, anno 1179.

12 Noribergæ ab Henrico VI. Imperatóre, laudatiſſime, anno 1197.

13 Wormatiæ ad Rhenum, ab equitibus Rheni, anno 1209.

14 Wirtzburgi ad Mœnum in Franconia orientali, ab equitibus Franconiæ anno 1235.

15 Ratisbonæ ad Danubium ab equitibus Bauariæ, anno 1284.

16 Swinforti ad Mœnum ab equitibus Franconiæ, anno 1296.

17 Rauenſpurgi Sueuorum, ab equitibus Sueuiæ, anno 1311.

18 Ingelhemij ad Rhenum, ab equitibus Rheni, anno 1337.

19 Bambergæ in Franconia orientali ad Rhedniſum, ab equitibus in Franconia anno 1362.

20 Eſslingæ ad Nicrum ab equitibus Sueuiæ, anno 1374.

21 Schafhuſij ad Rhenum ab equitibus Sueuiæ, anno 1392.

22 Ratisbonæ ad Danubium ab equitibus Bauariæ, anno 1396.

23 Darmoſtadii ad Rhenum ab equitibus Rheni, anno 1403.

24 Hailpronnæ ad Neccarum ab equitibus Sueuiæ, anno 1408.

25 Ratisbonæ ad Danubium ab equitibus in Bauaria: anno 1412.

26 Stutgardiæ in Sueuia ab Vlrico Comite in Wirtemberg & Mompelgard, anno 1436.

27 Landeshuti Boiorum ad Iſerim à Ludouico Diuite, Comite palatii ad Rhenum, duce Bauariæ, ſuperioris, & inferioris, anno 1439.

28 Wirtzeburgi ad Mœnum ab equitibus Franconiæ, anno 1479.

29 Moguntiæ ad Rhenum, ab equitibus Rheni, anno 1480.

30 Heidelbergæ in palatinatu, ab equitibus Rheni anno 1481.

31 Stutgardiæ in Wirtemberg ab equitibus Sueuiæ, & Eberhardo Comite Wirtembergico, anno 1484.

32 Ingolſtadii ad Iſtrum in Boiaria ab equitibus Franconiæ, anno 1484.

33 Onolsbaci Noricorum ab equitibus Franconiæ, & Alberto Marchione Brandeburgico, anno 1485.

34 Bambergæ ad Rheniſum ab equitibus Franconiæ, laudabilis ſocietatis Vnicornis, anno 1486.

35 Ratisbonæ Boiorum ab equitibus Bauariæ, anno 1487.

36 Wormatiæ ad Rhenum ab equitibus Rheni, anno 1487.

Ab hinc quare egregia & vtilia hæc exercitamenta deſierint, variæ redduntur à prudentibus & conſultis viris cauſæ. Num vero virtutis & fortitudinis exercitia conſiſtere in talis, ocio, patinis, poculis & Phrygia mollitie, Turcæque his expugnari poſſint, dubito. Certe non ſic veteres Germani poculis inhærebant, domique otio marceſcebant: Sed in peregrinas terras ad comparandam fortitudinis bellicæ laudem, militatum abierunt. Et certe hodie cumprimis expediret Reipublicæ Chriſtianorum, habere viros armis induſtrios, & ſtudiis bellicis exercitatos, quorum opera defendi religio & patria contra hoſtes poſſet. Quid enim detrimenti datura ſit nobis reſupina hæc deſidia, quando omne fere fortitudinis exercitium & laus exoleuit dum nos manum, vt aiunt, in ſinu fouemus, & proiecta iacent arma altoque veterno ſepulta quieſcit virtus Germanica, ipſa re propediem, ni Deus prohibeat, experiemur.

PH. Io-

PH. Ioannes à Schellenberg *in Epiſtol.* de morum deprauatione diſſerens; Doleo, inquit, grauem Maiorum noſtrorum, morum cenſuram, quæ nobiles in officio retinebat, vna cum celeberrimis haſtiludiis, quæ Itali barbare Torniamenta vocant, ſimul interiiſſe. Malitioſi enim ignominia notabantur, würden zu Schelmen gemacht; quam vocem Cypræus *tract. de iure connub. cap.* 3. *num.* 4. à Schildt / à ſcuto deducit; Schelmen quaſi Schildt nemen / qui ſcutum deſeruerunt, ſecundum illud Taciti *de moribus German.* ſcutum reliquiſſe, præcipuum flagitium. Schelm unde?

TH. Recenſebat aliquando mihi ſtrenuus, grauiſſimus iuxta ac humaniſſimus vir Ioannes Gothefridus Schütz ab Holtzhauſen, cuius memoria eſt in benedictione, quæſiuiſſe ipſum adhuc iuuenem aliquando à viro Nobili, ætate ac prudentia conſpicuo, qui nimirum fiat, quod torneamenta in vſu atque exercitio amplius non ſint; Nobilemque illum ad hoc ipſius quæſitum his verbis reſpondiſſe: Frage mich erſt / warumb man keine Schelmen mehr mache / quære ex me prius, cur non amplius infamiæ nota publica plectantur; nihilque addidiſſe præterea, ipſeque Gothefridus Schützius tunc cum hæc recenſeret, multa grauiter de Nobilitate Nobilumque moribus diſſerebat, quæ referre longum foret.

EQ. Habet certe nobilitas etiamnum multos generoſos & ſtrenuos viros, mihi fauore & familiaritate notos, quibus hæc deſiiſſe ex animo dolet, & redintegrari atq; reuocari denuo cuperet. Sed quid agant? Vident virtutem non ſolum in ſuo, verum etiam aliis ſtatibus conſeneſcere, omnia orta & aucta occidere, fato in peius ruere, & retro ſublapſa referri: adeo vt nec ipſa Petri ſedes à ruina ſit immunis, vt Chriſtus & Platina loquuntur. Nec dubium, inueniri adhuc in Germania Henricos Ferreos atque animoſos; quorum ope ac magnanimitate res hinc inde collapſæ reparari facile poſſent. Fuit autem Henricus cognomento Ferreus (vt id obiter dicam,) Eduardo III. regi Angliæ, in cuius aula viuebat, cum ob virtutes reliquas egregias, tum ob fortitudinem inprimis erat gratus. Vrebat id Anglorum proceres, & conſilium eius perdendi capiunt, abſenteque rege, Reginæ ſuggerunt, Saxonem hunc Teutonicum, quem Rex multis nobilibus Anglis prætulerit, vere nobilem non eſſe, cuius rei periculum, vel in leone fieri poſſe, quem natura aiunt internoſcere ſanguinem nobilem ab ignobili. Reginæ ergo permiſſu leo noctu laxatur, vt Henricum antelucano tempore auras captare, & intra arcem obambulando ſcrutari portarum clauſtra ſolitum aggrediatur. Henricus de more ſeminudus baltheum cum gladio manu geſtans prodit ex cubili, & in gradibus leonem rugientem & ferocem obuiam habet. Henrici Ferrei magnanimitas.

Cui interritus, *Quieſce*, inquit, *quieſce canis ferox.* Ad quam vocem leo ad pedes eius proſternitur, quem manu apprehenſum duxit in caueam. Ferunt eundē aliquando ſtantem ad cancellos leonis, Anglis qui vna aſtiterant, dixiſſe: Si quis inter vos eſt nobilis, imitetur factum meum. Moxq; ingreſſus ferocienti leoni crinale capiti ſuo detractum impoſuit; ſtupuit leo. Tum ad Anglos conuerſus; ſi quis, inquit, confidit ſtemmati ſuo, referat crinale quod intuli; illi rubore perfuſi abierunt: *Crantz. in Saxon. lib. 9. cap.* 24.

PH. Metuendum, huiuſmodi Henricos Ferreos inueniri numero admodum paucos. Malunt enim vt plurimum decertare pro inanibus titulorum ampullis. Ac ſane, plerumq; ita fieri aſſolet, vt decreſcente virtute, creſcat iactantia, oſtentatio, gloria inanis. Ideo recte dicitur: *Creſcentibus titulis, & ambitioſis nominibus, decreſcit virtus*; ſeu: *Cum decreſcit virtus, titulorum creſcit arrogantia.* Et plerunq; principes fatui, cum ruina propinqua eſt, aſſentationib. gnathonū in aulis perſuaſi, tribuunt ſibi maiora, quam inter ſe eſſe ſciunt & experiuntur: admirantur ſe illiſque glorioſis titulis, quibus extolluntur, efferuntur in quādam ſui admirationem. Hinc antiquum illud de Republica Veneta prouerbium: Cum vſurparetur titulus Domine, ſimpliciter, tunc facta eſt reſpublica: *Mi Domine*, ſtabilita eſt: *Magnifice Domine*, tunc euerſa eſt.

Titulorum inanis iactantia.

EQ. Olim non amplior fuit virorum nobilium titulus, quam vt *ſtrenui famul*, nominarentur. Equites vero aurati vt dicerentur *milites.* Fabricius in ſua Miſnia ſub anno 1382. ponit Epitaphium Henrici Schleinicii eo anno mortui cum tali inſcriptione: M. CCC. LXXXII. obiit ſtrenuus famulus Henricus à Schleinitz.

PH. De inani titulorum oſtentatione, Petrus Greg. Thol. *lib. 6. de repub. ca.* 11. ſic ſcribit: Sunt quidam principes, qui multis titulis ſeſe exornāt: multiſq; ditionum nominibus ſibi applaudunt, ex quibus forſan aliquando vxores prodierunt: vel quorum maiores poſſeſſores fuerunt: Sed poſſeſſione deturbati ſunt: vel ceſſione facta, vel venditione eam in alios tranſtulerunt. Quod quidam faciunt: vt generis ſui nobilitatem commendent: vel vt perſuadere poſſint iure quodam in his in idea retento. Quod certe rident alii principes, qui vere poſſident: & ſomnia illa contemnūt, Sicut Conſtātinus cognomine Magnus Imperator, *vt narrat S. Aurelius Victor in Epitome*, Traianum Imperatorem, herbam parietariam ob titulos multos ædib. inſcriptos vocare ſolitus erat. Sūt certe, vt noui aliquando certiſſime, iſti tituli inanes & vacui à poſſeſſione, plerumq; occaſiones, cur principes, qui reipſa poſſident, denegauerint auxilia laborantibus titulariis, cum quibus alioquin non leuis amicitia fuit. Hoc vnum laude dignum in Gallia, quod Reges vnico nomine Reges Francorum, ſolis liliatis inſignibus ſeſe exornant. Neq; enim titulos illos, quæ diuiſionem continent, neq; tot inciſa inſignia, quæ mixtionem plurium indicant, ad vnicam domum nobilitandam habent. Quod enim per ſe ſufficit, non eget alterius acceſſione. *Hactenus Greg. Tholoſ.*

TH. Con-

TH. Congruit hoc ipſum cum eo quod Plut.in Arati Princ. Vita his verbis ſcripſit. τίς πατέρ' αἰνήσει, εἰ μὴ κακοδαίμονες υἱοί. Quis patrem laudabit, niſi filii degeneres, illaudabit, atque infelices; quærentes ſcilicet aliunde virtutis opinionem, quam factis conſequi propriis nequeant.

EQ. Hæc vero ſentētia nequaquā tanti eſt momēti, vt vel anim' idcirco generoſ' ab omi honorifica maiorū ſuorū mētione debeat abſterreri: vel ex horum prædicatione nihil ad eum recedere ornamenti exiſtimandū ſit. Etenim cui talis cōtigit indolis bonitas vt vitam moreſq; vnice ad præclariſſima quæq; maiorum exempla inſtituat, ille omnino habet, quod infelicitatis quadam atq; gloriæ parte laudes progenitorum ponat, ſiue celebret ipſe, ſiue alios celebrantes auſcultet. Iudicat ita cum Pindaro Plutarchus, & hoc eodem teſte nobilis ille philoſophus Chryſippus, cum hoc alias ſenſu recitaretur prouerbium:

Quis patrem laudet, niſi nati laude parentes?

Repudiato illo, ad hunc citare modum ſolebat:

Τίς πατρ' αἰνήσει, εἰ μὴ εὐδαίμονες υἱοί.

Quis patrem laudet, niſi nati laude vigentes.

Gloriatio de parentibus vana.

At ſi recte Euripides infames parentes, quoddam in liberos etiam dedecus transfundere affirmauit, quid obeſt, quo minus à maioribus glorioſis pars aliqua laudis cum poſteris communicari perhibeatur.

PH. *Inſigniter ſtulti ſunt, qui ob maiorum antiquitatem & nobilitatem tam faſtuoſe efferuntur*; cum lutum habeamus omnes generis principium, tam qui in purpura & byſſo ſunt educati, quam qui in paupertatis abyſſo conſumpti. Et vel maxime

Aurea nobilitas luteam ſi veſtiat ollam
Non ideo ſequitur hanc minus eſſe lutum.

Nobilitas in ſtatuis.

Quibus conuenit, quod Seneca 1. *de benef. cap.* 38. Vt loca (inquit) ſordida repercuſſu ſolis illuſtrantur, ita inertes maiorum ſuorum luce reſplendent. Atq; hinc Iacobus Lectius in bardum, generis claritudine inſoleſcentem ſic inuehitur:

Pondus iners Plancum: ſed auita luce ſuperbum?
Ambigis illuſtrem qua ratione vocem?
Scilicet auri como luſtratas ſolo cloacas
Dicere lucentes qua ratione licet.

TH. *Recte Epicharinus poeta*: Tantum, inquit non ſuffocor, cum nobilitatem aliquis homo nihili & malus nominat, qui moribus ignobilis eſt: Quid enim commercii ſpeculo cum cæco?

PH. Elegans eſt Ageſilai apud Plutarchum huic rei conueniens ſententia: Si quod, (inquit Ageſilaus, cum ciues ei ſtatuam erigere vellent) præclarum

facimus geſſi, hoc erit monumentũ mei: ſin minus ne omnes quidem ſtatuæ, vilium opificum opera, mei memoriam illuſtrabunt.

TH. Qui imagines (inquit Seneca 3. *de benef.* 28.) in atrio exponunt, & nomina familiæ ſuę longo ordine ac multis ſtemmatum illigata flexuris in parte prima ædium collocant, noti magis quam nobiles ſunt.

PH. Ipſius etiam Galeni concinna deſuper eſt ſententia: Solus inquit, homo rationalis dicitur, quod ratione cæteris animalibus antecellat. Quare longe turpiſſimum eſt, hanc ipſam rationem, quæ nobis cum Deo communis eſt, negligere & caducarum rerum ſtudio teneri, ſpretis artibus nos improbæ fortunæ committere, quæ plerunq; bonis viris poſthabitis, quorum oportebat haberi rationem locupletat indignos, ac ne id quidem conſtanter, ſed tantiſper, donec pari, qua dedit temeritate, rurſus eripiat donata. Qui igitur ex fortunæ ſolo nutu dependentes, honeſtiſſimas artes & diſciplinas ceu virus torue intuentur, cum interim equos ipſos exercitiis erudiant, ſolos ſeipſos negligant, An non ii, quamuis Crœſo ditiores ſint, omnium infœliciſſimi exiſtunt? Eiuſdem farinæ videntur, qui nobilitatem ſui generis vendicant, atq; hinc ſibi ſolum placentes erigunt criſtas: quanquam non vident infeliciſſimi, qui generi non reſpondent ſui, eos magis infelices eſſe, quam obſcuro loco natos. Siquidem imperiti qui genere ſunt vehementer obſcuro, hoc lucrifaciunt, quod pleriq; neſciant, qualesnam illi ſint. At quos decus & claritudo generis non ſinit latere, quid aliud fructus ferunt ex illa nobilitate, niſi vt illorum infelicitas ſit illuſtrior? In exhortatione ad bonas artes diſcendas.

TH. Fruſtra omnino gloriantur nobiles & aliæ illuſtres perſonæ de generis ſui & maiorum ſuorum ſplendore, atq; ſuperbiunt, Ierobeam in quartam generationem maiores reges habuerat: verum cum impius eſſet, audire cogitur Domini vocem, Amos 7. cap. *Conſurgam ſuper domum Ieroboam in gladio.* Atque idem euenit Iudæis ob genus ſuum ſuperbientibus. Nam Deus reſiſtit ſuperbis, & impietas euertit domos potentum.

EQ. Ita nimirum eſt. Deus ſtemmata ac familias etiã nõ moratur. Quotieſcunque vult regnum aliquod aut politiam florere, dat ei viros heroicos: eoſq; inſtruit excellenti ſapientia, virtute & felicitate. Ita Dauid, cum ſuæ virtutis eximium hoc documentum edidiſſet, vt Goliathem auſus vnus fuerit adoriri, eumque ſuperaſſet; non modo hoc fortitudinis & induſtriæ præmium à mulieribus retulit, quod virtutes eius inſigni ode proſecutæ ſunt: verum etiam ipſe Saul antea à Deo Rex Iſraelis electus, iam vero ob impietatem reprobatus eum ad ſublime hoc ſuſtulerit faſtigium, vt data filia in generum aſciſceret. Dauid rurſus Ioabum, ob inſignem fortitudinem, cuius documentum edidit, dum primus Iebuſæorum muros præ altitudine formidabiles aſcendit, Polemarchum conſtituit. Ita Ioſeph à Pharaone: Daniel à Dario & Balthaſare: Mardocheus ab Ahaſuero: ob eruditionem & inſignem ſapientiam fidemque,

qua

qua reliquos ſuperarunt, magnis honoribus afficiuntur: anulo Regio, catenis aureis, magnificis titulis, quibus patres patriæ dicti ſunt, purpura & eiuſmodi aliis nobilitatis inſignibus ornantur. Sed & Ioſeph à fratribus ſuis venditus in Ægyptum, omni Ægyptiorum diſciplina imbutus, factuſque ſomniorum interpres, quinetiam œconomicæ diſciplinæ peritiſſimus, eamque ob cauſam Pharaoni regi gratiſſimus eſſet, conſtitutus eſt ab eo princeps ſuper omnem Ægyptum, atque ex ſeruili mancipio, ſolenni Ægyptiorum ritu nobilis creatus eſt. Poſuit enim rex annulum in manu eius, & torquem in collo eius auream, & induit eum purpura fecitque aſcendere currum, clamante præcone, vt omnes deinceps tãquam nobilem, & principem reuererentur illum.

PH. Multi ex obſcuris clari nobileſque euaſerunt. Exempla paſſim extant. Baſilius Macedo obſcuro & ignobili genere ortus, & venalis inter captiuos Conſtantinopolim adductus, commendatione Medici in notitiam Micaeli venit: apud quem tantum creuit gratia & beneuolentia, vt tandem cubicularii dignitatem conſecutus, & Micaelo interfecto, imperio ſit potitus. **Humilium exaltatio.**

TH. De Catamelata furnarii Narnienſis filio refert Iohan. Iou. Pontanus *lib. 1. de Fortuna, pag. 167.* cum is lignatum puer à patre miſſus eſſet, amiſſa in ſilua falce lignaria, dum patris iram veretur, prætereuntem ſecutus eſt militem. Breui autem is euaſit Dux: vt à Veneto Senatu, virtutis ergo, ſtatuam equeſtrem, in maxime celebri Pataulii loco poſitam, ſolus tempeſtate noſtra, patrumq; noſtrorum, meruerit.

EQ. Memorabile eſt, quod refert Wolfius in ſuis Memorabilibus de Monacho quodam, ad ſeculares dignitates euecto, his verbis: Rex, inquit, Carolus, ad ſubigendos Barones & nobiles regni Bohemiæ, vſus eſt opera & conſilio vnius fratris religioſi de ordine Ciſtercienſium: nomen illi Theodorico Kageluuid, cœnobio Leuin erat innutritus. Cuius cum eſſet induſtria regi comperta, magnus cœpit haberi apud illum, vſque adeo, vt curiam eius multis annis rexerit: ita ingenio, prudentia, & rerum dexteritate pollebat. Perpendit de minimo Rex hominis induſtriã. Arci præfecit, quæ tenui erat prouentu: & tranſiens è vicino Rex, experiri conſtituit, quid faceret ille arcis ſuæ præfectus, & ſi ex tempore conſulere poſſet neceſſitati. Nihil ante præmonito ſuperuenit cum regio comitatu: iubet apparare menſam. Ille ſubitum accepit conſilium. Mittit, qui ad proximam villam cogant omnes ſues, quarum aures caudaſque præciſas iubebat introferri. Paruum erat detrimentum villanis, quibus ſuus numerus in pecudibus conſtabat. Acceptas aures cum caudulis, mox iubet coquum vario genere impiperate, & quanto potuit celerius, ac promptius, Regi ad menſam importari.

Delectatus Rex hominis ingenio cum vrbanitate (nam ex ridicula re pauit tum Regem, cum familiam) eum deinde maioribus rebus præfecit. Vbi iam ali-

aliquot annis rem omnem ex dignitate geſſerat, ſuum peculium non mediocriter adauxit. Non potuit inuidiam euadere virtus. Inuēti ſunt, qui calūniarētur apud Regē, carperentq;, quod frater vnus, tantis auctus opibus, regiam adminiſtrationem non ſatis ex fide ageret. Crebreſcunt accuſationes, aggerit quiſque ſuum, crimina cumulantur in vnum caput. Rex ſciens, hominem facile ſe ingenio ſuo expediturum de obiectis difficultatibus, iubet adeſſe, cunctis eius calumniatoribus in conſpectu regis aſtantibus. Præfinit illi diem Rex, quo de ſua adminiſtratione calculum ponat. Ille ſub hoc: Quod, sereniſſime rex, præcipis in diem fieri, poſſum etiam hoc momento expedire. Expectabat Rex, quid faceret: iuſſitque, quando vellet, poneret rationem. Nihil moratus Theodoricus, ait: En breuis eſt calculus. Ad te veni, Rex, ſimplici religionis habitu, & pauculis in loculo denariis: quæ ſi mihi permiſeris, omnia reliqua, quæ teneo, tua ſunt: tibi Rex habeto. Exhilaratus Carolus, hominiſque facetia ſimul, & facilitate delectatus, ait circumſtantibus: Quis ex vobis eſt, qui talem mihi ſuarum adminiſtrationum faciet rationem? Illi verecundati, deiectis in terram vultibus, ſiluerunt. Ea de re charior cœpit eſſe Regi, primum ad epiſcopatum Mindenſem, deinde etiam Magdeburgenſem prouectus. Sed ille vtroque relicto redibat ad Regem.

PH. Fuit in hoc Monacho liberale admodum atq; apertum ingenium, quod nullis machinationibus aut cuniculis ſede ſua deturbari potuit. Fuitque in hoc Monacho verum quod Seneca *de conſol. ad Alb. cap. 13.* Cum inquit ſemel animo virtus indurauit vndiq; inuulnerabilem præſtat. Quodq; idem Seneca, *lib. 10. epiſt. 73.* Virtus, inquit omnia rerum aduerſarum onera ſuſtollit, non incuruatur, non ſuccumbit, ſtat recta ſub quolibet pondere, ſcit ſe oneri ferendo. Idemq; *lib. 9. ep. 67.* Dolores, moleſtias, iniurias virtus magnitudine ſua elidit atq; opprimit: & quocunque affulſit, ibi quicquid ſine illa apparet, extinguitur.

TH. Pulchre Chryſoſtomus: *Virtus, dum patitur, vincit*, & T. Liuius Dec. 3. libro 2. *Pertinax virtus omnia vincit.* Et paulo poſt: *A veritate laborare nimis ius ſæpe aiunt: extingui nunquam.* Sic & veritas premitur, ſed non opprimitur: quin ipſa potius ſe prementes tandem opprimit. Sic enim Cicero pro Cluentio: *Multorum: inquit: improbitate depreſſa veritas emergit: & innocentiæ defenſio intercluſa reſpirat.* Quod autem patitur virtus: fit hoc, non ipſius culpa virtutis, ſed vitio improbitatis humanæ, quæ ſplendorem virtutis ferre nequit. Nam aut ingrati vniuerſi, aut inuidi multi, aut inimici potentes virtutem præmiis ſpoliant: nec ſe illa multis oblectat ſolatiis: maximeque ſuo decore ſe ipſa ſuſtentat, vt grauiter omnino & vere dixit M. Cicero *in lib. de Rep.* citante D. Auguſtino. Quanquam igitur magna eſt vitæ humanæ perturbatio, in qua Socrates, ſecundum Lucianum, ſæpe in ſentina iacet: & alius fortaſſis homo improbus clauum tenet, vt merito hominem ludibrium quoddam Deorum Philoſophus

Virtutis cōmendatio.

phus

phus dixerit, tamen virtus non continuo ipſa infelix aut miſera: eamque ob cauſam fugienda eſt, neque ea opibus potius & honoribus metienda: quam ſuapte vi & natura, bonaque conſcientia, qua nullum virtuti eſt maius, theatrum. Pulcherrimum igitur eſt & tutiſſimum, ſecundum Liuium, in ſola virtute, ſecundum Deum, ſpem poſitam habere: & ad hanc, vt Bion monet, tanquam ad aſylum confugere: quippe in qua præſidii ad viuendum ſatis eſt: neque ſolum ad viuẽdum, ſed & ad bene beateque viuendum, quæq; non ſolum ipſa per ſe immortalis eſt, ſed & poſſeſſores ſuos facit immortales. Præclare enim Cicero pro Seſtio: *Virtus*: inquit: *ſeipſa contenta & in tempeſtate ſæua quieta eſt: & lucet in tenebris, & pulſa loco manet tamen, atq; hæret in patria: ſplendetque per ſeipſa ſemper, nec alienis tanquam ſordibus obſoleſcit.*

Sic Valerius Maximus l.b. 1. *Nihil eſt*: inquit: *in rebus humanis, excepta virtute, quod mortali animo ac manu immortali quæri poſſit.* Et Fab. Quintilianus lib. 3. *Virtus ad poſteros durabit, non perueniet inuidia.*

Ipſa quidem virtus pretium ſibi, ſolaq; late
Fortunæ ſecura nitet, nec faſcibus vllis
Erigitur; plauſuue petit clareſcere vulgi,
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Diuitiis animoſa ſuis, immotaq; cunctis
Caſibus ex alta mortalia deſpicit arce.
Hanc tamen inuitam blande veſtigat, & vltro
Ambit Honor, docuit toties à rure profectus
Lictor, & in mediis conſul quæſitus aratris.

EQ. Neque tamen inuidia caret virtus, cuius indiuidua fere eſt comes, Poeta ſic canente:

Vt ſegetem canas cum iam producit ariſtas.
Florentem rodit Cantharis vſq; roſam;
Sic quo celſa magis ſe tollit in æthera virtus,
Inuidia tanto huic officit vmbra magis.

Virtus tamen interim odiis exercita creſcit, atteſtante Dionyſio Lebeo:

Suauius vt ſpirant, cæpe inter & allia miſta,
Fragrantiq; magis floris odore roſæ.
Sic odiis virtus probriſq; exercita creſcit
Fortior, in celſas luxuriatq; comas.

Torpet vero non exercita virtus, iuxta illud:

Vt ſtadio ſolitus, qui vincere Olympia, ſolus
Si ſteterit longo tempore, languet equus:
Haud aliter virtus, nullo in luctamine, torpet
Viribus, & ſecum ſola fatiſcit iners.

Exercita vero habet comitem gloriam:

Per radios ſolis veluti præcedit euntes
Vmbra vel inuitos, ſubſequiturq; comes:
Sic præcedentem ſequitur, ſic praua & anteit
Gloria virtutem duxq; comesq; tuam.

Fortior vero eſt virtus arietata, teſte Iac. Lectio,

Occulit aſtra dies: ardent tunc purius aſtra
Nox medio nigras cum vehit orbe rotas.
Sic quoq; viuidior media inter nubila virtus
Emicat, in mediis exoriturq; malis.

PH. Prudenter itaq; *Pyrrhus*, quum à filiis etiamnum pueris interrogaretur, cui noſtrum relinques regnum? Quicunque inquit, veſtrum acutiorem habuerit enſem. Significans, ſe non ætati daturum principatus ſucceſſionem, ſed virtuti. Hoc ſtimulo liberos omnes ad certamen fortitudinis excitauit. *Plutarch. in apoph.*

EQ. Extat inſigne huic congruens carmen Rod. Goclenii ad translatorem Hiſpanicæ confeſſionis, ab ipſo exaratum:

Nobilis arte mihi eſt pluris quam nobilis ortu,
Siue ſit illa toga, ſiue ſit illa ſagi.
Qui Marte, arte ortuq; valet, me iudice, priſcæ
Hic omnes numeros nobilitatis habet.
Te tria nobilitant Martis decus, Artis & Ortus,
Adde quod in lucem das pietatis opus.
Qui virtutis egens tantum ſua ſtemmata iactat,
Mobilis ille magis, nobilis ille minus.

PH. Nimirum hæc eo tendunt, vt appareat, viam ad virtutem omnibus patere, quam quicunq; ineant, fructum eius haud pœnitendum exinde aucupari atq; percipere. Exemplis quod dixi, illuſtrabo: Antigonus rex Bionem Philoſophum de ignobilitate criminatus, interrogauit: quis & cuius es? vbi tua ciuitas eſt? vbi ſunt parentes? Cui Bion reſpondit: atqui ô rex benefacis, cum indiges ſagittariis, quod non interrogando genus, ſed ſcopum proponendo, optimos illorum tibi deligis: ſic igitur amicos etiam explorandos, non vnde nati, ſed qui & quales ſint.

Seneca ex Stoicorum ſecta philoſophus inſignis, ad Lucilium ſcribens, nō fuit, inquit, Socrates patricius, non eques Romanus, quem tamen philoſophia non accepit, ſed nobilem reddidit, hunc item, quo nemo mortalium doctior, aut ſapientior, Apollinis oraculo iudicatus eſt, mater obſtetrix, & pater marmorarius in lucem edidit, vt eſſet qui ſua doctrina multos ad nobilitatem traduceret.

EQ. Proinde præſtantius eſt nobilitatem nouam parere, quam acceptam cor-

corrumpere, id quod etiam ex Iugurtha Saluſtii in oratione Marci contra nobilitatem, his verbis exprimitur Bellum me gerere cum Iugurtha iuſſiſtis, quam rem nobilitas ægerrime tulit. Quæſo, reputate cum animis veſtris, num id mutari melius ſit. Ecquem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mittatis hominem veteris proſapiæ, ac multarum imaginum, ac nullius ſtipendii: ſcilicet, vt in tanta re ignarus omnium trepidet, feſtinet, ſumat aliquem monitorem ex populo officii ſui: ita plerunque euenit, vt quē vos imperare iuſſiſtis, is ſibi alium imperatorem quærat. At ego ſcio, qui poſtquam cōſules facti ſunt, acta maiorum, & Græcorum militaria pręcepta legere cœperint, præpoſteri homines. Nam gerere quod fieri tempore poſterius, re atque vſu prius eſt, comparate nunc Quirites cum illorum ſuperbia me hominem nouum. Quæ illi audire, & legere ſolent, eorum partem vidi, alia egomet geſſi, quæ illi literis, ea ego didici militando. Nunc vos exiſtimate, facta an dicta pluris ſint. Contemnunt nouitatem meam, ego illorum ignauiam. Mihi fortuna, illis probra obiectantur. Quanquam ego naturam vnam, & communem omnium exiſtimo, ſed fortiſſimum quenq; generoſiſſimum: ac ſi iam ex patribus Albini, aut beſtiæ quæri poſſit, me ne an illos ex ſe gigni maluerint, quid reſponſuros creditis, niſi ſeſe liberos quam optimos voluiſſe? Quod ſi iure me deſpiciunt, faciunt idem maioribus ſuis, quibus vti mihi ex virtute nobilitas cœpit. Inuident honori meo, ergo inuideant labori & innocentiæ, periculis etiam meis, quoniam per hæc illum cœpit. Verum homines corrupti ſuperbia, ita ætatem agunt, quaſi veſtros honores contemnant, ita hos petiuit, quaſi honeſte vixerint. Næ illi falſi ſunt, qui diuerſiſſimas res pariter expetant, voluptatem, & præmia, virtutes, atque etiam quum apud vos, aut in ſenatu verba faciunt, plerunque oratione maiores ſuos extollunt, eorum fortia facta memorando clariores ſeſe putant, quod contra eſt: nam quanto vita illorum præclarior, tanto horum ſocordia flagitioſior. Et profecto ita ſe res habet, maiorum gloria poſteris quaſi lumen eſt, neq; bona eorum, neq; mala in occulto patitur. Huiuſce rei ego inopiam patior Quirites. Verū id, quod multo præclarius eſt, mea facta mihi dicere licet, nunc videte, quā iniqui ſint, quod ex aliena virtute ſibi arrogent, id mihi ex mea nō concedunt, ſcilicet, quia imagines non habeo, & quia mihi nobilitas noua eſt, quā certe peperiſſe melius eſt, quam indeptam corrupiſſe, &c.

Nobilitatem parere quam corrumpere melius.

Non poſſum fidei cauſa imagines, neque triumphos, aut conſulatus maiorum meorū oſtentare. At ſi res poſtulet, haſtas, vexilla, phaleras & alia militaria dona, præterea cicatrices aduerſo corpore. Hæ ſunt meæ imagines, hæc mea nobilitas, non hæreditate relicta, vt illa illis, ſed quæ ego meis pluribus laboribus, & periculis quæſiui, &c.

Hæc atq; alia maiores veſtri faciendo, ſe & rempub. celebrauere. Quis nobilitas freta, ipſa diſſimilis moribus, non illorum æmulos contemnit, & omnes

 hono-

honores non ex merito, ſed quaſi debitor à nobis repeti. Cæterum homines ſi perbiſſimi procul errãt. Maiores eorum omnia, quæ licebat, illis reliquere, diuitias, imagines, memoriam ſui præclaram, virtutem non reliquere, neque poterant, ea ſola neq; datur dono, neq; accipitur, &c.

Nam genus, & proauos, & quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra voco.
Propoſita arma peto, meritis expendite cauſam:
Nec ſanguinis ordo,
Sed virtutis honos ſpoliis quæratur in iſtis, &c.

TH. Huic affinis eſt hiſtoria illa de Iohanne Hunniade. Is enim cum miſiſſet ad Huldricum Ciliæ Comitem, vt ad ſe veniret in caſtra, hoc facere plane noluit, & ad ſe miſſis reſpondit: Ego comes & princeps, & tam nobili familia natus: ad te veniam, hominem nouum, & noſtra ætate nobilitatum? quod cum accepiſſet Ioannes: *Non ego* (reſpondit) *tuis maioribus, ſed tibi me comparo: quanquam neq; illis cedam, qui pugnando pro Chriſtiana religione nobilitatus, maius lumen poſteritati meæ comparaui: atq; vt in te Cilienſis comitatus turpiter extinguitur, ita in me domus Niſtricenſis exornatur.* De quo vide Æneam Syluium *de dictis Sigiſmundi & Frideric. Impp.*

PH. Saluſtius in Iugurtham in oratione Marii, cum quidam de ipſius ignobilitate inſultaret: Quia, inquit, imagines non habeo, & mea noua mihi eſt nobilitas, quam melius eſt peperiſſe, quam partam corrupiſſe. Me quidem ex animi mei ſententia oratione nulla lædere poteſt; vera quippe neceſſe eſt bene prædicent, falſa vita mea moreſq; mei ſuperant. Haſta, vexillum, phalera, & alia militaria dona, cicatrices aduerſo corpore. Hæc ſunt imagines meæ, hæc nobilitas mea, non hereditate relicta vt illis, ſed meis pluribus laboribus, & periculis acquiſita. Vnde bene ait Iuuenalis,

Malo pater tibi ſit Terſites, dummodo tu ſis
Æacidæ ſimilis, Vulcaniaque arma capeſſas;
Quam te Terſitæ ſimilem producat Achilles.

EQ. Cicero ob ſuum cognomen dicteriis vexatus, & ab amicis admonitus vt aliquod ſibi cognomen adſciſceret, reſpondit, ſe Ciceronis nomen illuſtrius effecturũ, quam eſſet Catonum, Catulorum, aut Scaurorum: nam hæ familiæ cum primis illuſtres erant apud Romanos, cum Tullius eſſet nouus homo. Cognomen enim ideo patebat Catullis, quod à cicere viliſſimo ſcilicet legumine dictum videretur, quaſi vero non Fabii à fabis, & Lentuli à lente cognomen habuiſſe viderentur. Parum illuſtris eſt, qui præter imagines & cognomen nihil habet nobilitatis: pulcherrimum autem nobilitatis genus eſt, quam ſibi quiſq; propriis virtutibus cõciliat: nec fefellit. M. Tul. Ciceronis enim nomen hodie decantatius eſt, quam trecenti Catulli, aut Scauri, cum ſuis ſtemmatis, ſtatuis, ac imaginibus, *Eraſ. lib. 4. Apophthegmatum.*

Idem

Idem lib. 5. Apophtheg. Themiſtocles, Seriphio cuidam obiicienti, quod non eſſe ſe, ſed ob vrbis nobilitatem celebris eſſet: vera, inquit, prædicas, neque enim ego ſi Seriphius eſſem, clarus eſſem, neque tu ſi Athenienſis: non inficiatus eſt, vrbis celebritatem nonnihil facere ad illuſtre nomen, ſed illum eſſe tam ignauum, vt etiam ſi natus eſſet Athenis, nihilominus fuiſſet obſcurus futurus.

PH. A primo mundi ortu, inquit Seneca 5. *Epiſt.* 44. vſque in hoc tempus perduxit nos ex ſplendidis ſordidiſque alternata ſeries. Non facit nobilem atrium plenum fumoſis imaginibus. Animus facit nobilem, cui ex quacunq; conditione ſuper fortunam licet ſurgere.

Et ib. Si quid aliud eſt in Philoſophia boni, hoc eſt, quod ſtemma non inſpicit. Omnes ſi ad primam originem reuocentur, à diis ſunt bona mens omnibus patet, omnes ad hoc nobiles ſumus. *Idem* 9. *Epiſt* 67. Poteſt ex caſa vir magnus exire, poteſt & ex deformi humiliq; corpuſculo formoſus animus ac magnus. Idem 5 *Epiſt.* 44. Platonem non accepit nobilem philoſophia, ſed fecit. Idem 2. *in Sap. non cad. iniur.* Iphicratres, cui mater barbara & Threſſa obiiciebatur, reſpondit; & Deorum matrem Idæam eſſe. In hunc ſenſum idem Senec. de ſent. orat. *Si poſſent*, inquit, *homines facere ſibi ſortem naſcendi, nemo eſſet humilis, nemo egenus, vnuſquiſq; felicem domum inuaderet: ſed quamdiu nos ſumus, natura nos regit, & in quemcunque vult caſum, nos mittit. Quemcunque volueris reuoluere nobilem, ad humilitatem peruenies. Quid recenſeam ſingulos, cum hanc vrbem tibi poſſem oſtendere? nudi ſtetere colles, inter quos tamen effoſſa mœnia. Nihil eſt humili caſa nobilius.*

TH. Extat hac de re etiam Chryſoſtom. ſimilitudo in Matth. *Stannum de argento egreditur, ſed non eſt argentum. Itaque argentum colatum ſeruatur, ſtannum autem foras expellitur. Melius eſt de contemptibili genere clarum fieri, quam de claro genere contemptibilem naſci. Qui enim de claro genere clarus naſcitur, gloria claritudinis eius non eſt ſolius: ſed communis videtur: qui autem de contemptibili genere clarus egreditur, tota gloria claritudinis eius ſolius eſt: qui vero de contemptibili genere contemptibilis naſcitur, turpitudo contemptibilitatis ſolius eius non eſt, ſed etiam generis. Qui autem de claro genere contemptibilis naſcitur, omnis turpitudo eſt eius ſolius. Ideo melius eſt, vt in te glorientur parentes, quam tu parentibus glorieris.*

PH. *Poggy Florentini* deſuper ſimilitudo hæc eſt: Quanto maioris habetur ædificare domum, quam habitare, aut ornare ædificatam: tanto præſtabilius eſt atque excellentius ab ſe partam nobilitatem poſſidere, quam ſeruare ab aliis acceptam: cum alter ſuis viribus & lumine reſplendeat, alter præ ſe ferat alienum. Quare ſoli virtuti palma nobilitatis tribuenda eſt. Atria vero maiorum imaginibus referta, porticus ſignis ac tabulis ornati, magnificæ villæ, templa conſtructa, varia domus ornamenta, plus admirationis aſpicientibus, quam nobilitatis ſecum ferunt.

Nobilitatis fundamentum virtus. EQ. Fundamentum itaque & Origo Nobilitatis Virtus eſt. Hæc fons eſt auguſtiſſimus, limpidiſſimus, vberrimus, ex quo omne nobilitatis decus promanat. Proinde vt nihil in omni vita nobilitate, virtute decorata & fulta, eſt amabilius, iucundius, auguſtius, ſanctius: Ita eadem ruſſus nihil tetrius, nihil deteſtabilius, ſi virtute careat, aut ſi nobiles vitiis delectentur, hæc foueant, ſectentur & amplectantur. Amiſſa enim virtute, ipſa nobilitas amittitur, & nobilitatis nihil niſi inane remanet nomen.

Sudorem poſuere Dij virtutis ad arcem,
Eſt ad eam longus recluſque per ardua callis
Aſper & inprimis, vbi in alta cacumina ventum eſt,
Mollis adeſt, quæ viſa fuit duriſſima quondam.

PH. Inſeram hic verba elegantia Iouiani Pontani, quibus ipſius virtutis velut theatrum ingreſſus, inter cætera vtitur. Profecturū, inquit, in militiam filium, atque in hoſtem, pater inſtruit armis ac telis, quibus & ſe tueatur, & hoſtem petat: omnia demum illi ſuggerit, quibus comparare ſibi victoriam ex hoſte valeat. Negotiator item miſſurus filium, aut nepotem Alexandrina, aut Lugdunenſia ad negotia, ſuffulcit illum, & quaſi ſubarmat pecunia, per literas commendat amicis ac mercatoribus aliis, demum illis inſtruit, atque conuenit omnibus, quæ ſint mercaturæ idonea, ac faciendis lucris. Multo profecto apparatius, inſtructiuſque muniuit nos natura comparandis virtutibus, quam aut pater ille proficiſcentem ad certamen filium, aut hic ipſe negotiator ad mercaturam exercendam. Cæterum vt neque in armis filio traditis, ſed in optimo armorum vſu pugnæ euentus oſtenditur: neque in pecunia lucrum exiſtit, ſed in filii ſolertia, qui vtiliter, prudenterque vtetur illa. Sic neq; in iis opibus, viribuſque, quibus natura nos inſtruxit, armauitq;, verum in actionib. ipſis, & in vſu, exercitationeq; agendi virtus cognoſcetur noſtra Quo circa perinde vt affectus ipſi virtutes minime ſunt, ſic neque vires, facultateſque nobis à natura conceſſæ, per quas tamen ac per poteſtatem ab illa tributam, faciles, apti, appoſitique ad agendum ſumus, virtutemque comparandam. Per affectus vero ad illam excitamur, excitatique progredimur, quo commotio ipſa nos vocat, dirigitque recta ratio. Noſtrum autem eſt, & naturæ ipſius vti poteſtate, ac muneribus, & affectus ita ſequi, intra gyrum rationis illos vt contineamus. Denique opus ita informemus noſtrum, munuſq; impleamus proprium, vt quod pictorum eſt, forma quam maxime pulchra illud honeſtemus.

Et Paulo poſt: Quamobrem, inquit, ſic accipite, viri optimi, iidemque amiciſſimi, virtutem quidem ipſam dignitate atque autoritate ſua omnino eſſe ſummam, proque maieſtatis amplitudine ac præſtantia habendam eſſe pulcherrimam, ac maximam rerum humanarum omnium, eandemque etiam auguſtam, cæterum ſuam ſibi ſedem medio quodam in ſuggeſtu collocaſ-

ſe, quo

ſe, quo è loco pari autoritate, atque imperio hoſtibus aduerſaretur ſuis ac noſtris. Habent enim virtutes ferè ſingulæ, immo pene omnes, duos aduerſum ſe conſtitutos, & quidem inter ſe quoque diſſentienteis aduerſarios: alterum qui vt violentus quidam, atque ſuperbus, & contumax imperio nolit eius acquieſcere, aut audire præſcribentem: alterum qui imperium reformidet, deterreaturque illius ab aſpectu atque augusta facie. Quas ob res prætorium ſibi vtroſque inter hoſteis, aduerſantiaque inter ſe, ac virtuti vitia, exceſſum ſcilicet ac defectum, media in regione collocauit, quo in loco pari cum dignitate ac viribus æque magnis conſideret. Qua è conſtitutione ac locorum poſitu effectum eſt, vt virtutem dixerint in mediocritate, hoc eſt, medio inter vtrunque vitium ſpatio conſiſtere, ibique ſibi delegiſſe curulem quaſi quandam ſedem, prætoriumque ſuggeſtum, in quo reſidens ipſa, à dextra exceſſum, vt impotentem ac contumacem, ſibique præſidentem, ſi reuocare ad imperium poſſit, hortatur verbis, admonetque oratione: ſin minus, male parentem illum, ſuperbeque atque impotenter agentem repellit, atque inſectatur, perduellemque tandem iudicat, interdicitque aqua & igni. A ſiniſtra vero, quæ pars in nobis imbecilla eſt, defectum, languentem quidem eum, maximeque diffidentem, quem etiam blande ad ſe vocans, ac nihilo minus conſpectum eius verentem, vertentemque ſubinde terga, retrahere ad ſe omni arte contendit: quod vbi impetrare parum poteſt, latitare illum, & tanquam in ſpecum confugientem beluam, degere illic ignobiliter permittit. Ipſa vero ſuo ſe in ſtatu atque autoritate retinens, ita quidem illis iraſcitur, vt cupiat melius illorum vtrunque rebus ſuis conſuluiſſe. In medio igitur conſtituta rationem ſecum in conſilium adhibet, quæ recti, ordinatique illam admonens, aberrare certo, ſuoque ab itinere nunquam ſinit. *Virtus media.*

EQ. Obſcura ſunt hæc. Ego pro faciliori ac iucundiori Virtutis intellectu, eam quaſi penicillo ex variis hinc inde deſuper editis autoribus depingam.

Pictores Virtutis imaginem atque naturam quandoque in hunc ferme modum finxiſſe vidi. Vt ſit illa forma eleganti virginalique decore. Aſpectu ſublimi & formidabili. Oculis acribus atque terrificis, armata vndique corpus, & ſudans in facie. Reſideat in cacumine montis omnibus prominens, premat veſtigio adamantes geminos fulgentes ac cuſpide rectos. Palma virente frugiferaque nitatur, dexteraque elata polum contingat ac ſydera. Sit caput redimita lauro. Exeat de toto corpore nitor quidam eximius. Ad eam ducat per longos anfractus difficilis ſemita. Et aſper vbique ſit per ſudorem inceſſus. Vbi vero ad eam ventum eſt, ibi plana omnia, dulcia, ſuauia, feſta, fœlicia. *Virtutis pictura ac imagines.*

Extaat

Extat inſuper alia virtutis (neſcio iam quo autore) deſcriptio hoc carmine,

Quænam tam lacero veſtita incedis amictu?
Virtus antiquis nobilitata ſophis.
Cur veſtis tam vilis? Opes contemno caducas.
Cur gemina eſt facies? Tempus vtrumque noto.
Quid docet hoc frenum? Mentis cohibere furores.
Raſtros cur geſtas? Res mihi grata labor.
Cur volucris? Doceo tandem ſuper aſtra volare.
Cur tibi mors premitur? Neſcio ſola mori.

Virtutis ſedes & ad eam via in Palingenii Leone, *lib.* 5. talis deſcribitur:

Eſt locus ætherei prærupto in vertice montis,
Delitiis plenus, quo non felicior alter
Creditur eſſe vſquam, cui cedunt Theſſala tempes
Elyſiique lares, & fortunata vireta.
Hic habitat vicina polo, conterminaque aſtris
Innumeriſque bonis fruitur ſanctiſſima virtus.
Atria prima labor, tecti penetralia virtus
Seruat, in extrema parte locatur honor.
Sed ſalebroſa via eſt, anguſta atque ardua, denſis
Sentibus hinc atq; hinc horrens, quo tendere viles
Ignauique animi, & terrena fæce grauati
Haud poſſunt, ſurſumque vehit mens ignea paucos,
Quos Deus ad cœli ſedes elegit habendas
Difficiles aditus virtus habet: at vitiorum
Prona via eſt illic vltro deſcendimus omnes.

PH. Addo ego Iacobi Fabri Stapulenſis ad Paulum Æmilium carmen,

Quid Virtus? quod Sol medio clariſſimus orbe.
Quid Virtus? Phœbe tota nitidiſſima nocte.
Quid Virtus? roſeus qui ſydera ducit ad ortum
Lucifer, haud aliter lucens ad lucida regna
Ipſa animos reuocat, vitæ dux atque magiſtra.
Quid facit ipſa leuis flamma? eleuat, albicat, vrit.
Ipſa aqua quid? purgat. quid flos? quid cinnama? odorant.
Sic leuat ipſa animam Virtus, ſic flammat & vrit,
Eluit, lutam proprio ipſa reſpendit odore.
Virtutes igitur, Sol, Phœbe, Lucifer, ignis
Et flumen luſtrans & flos & cinnama odora.
Quid Vitium? quod nox ſtygia de valle tenebra?
Quod chaos horrendum, & fœtum ſerpentibus atris,

Quos

Quos mulcent diræ, genitæ ſub nocte ſorores
Vltrices animæ lacrymæq; doloreq; ſequuntur,
Et furiæ, & ſtridor. Vis nos concludere paucis?
Virtus ad ſuperos, vitia ad nigra tartara mittunt.
Mortales igitur meliora capeſſite fata
Et firmate animo, memoriq; reuolute mente
Virtutem cœlum, vitium feralis abyſſus
Excipit: hac tenebris, illud quoq; lumine gaudet.
Immortalem animum cognato reddite cœlo.
(Quod breue præcipitur) morum præcepta ſequendo.
Auro quid melius? Iaſpis. Quid Iaſpide? Virtus.
Quid virtute? Deus. Quid Deitate? Nihil.

EQ. Cum ergo tanta ſit virtutis dignitas, quinetiam ſordidum non recipiat amatorem, proinde ſoluto ad illam ſinu veniendum eſt, inquit Seneca, 4. *de benef.* Cæterum de virtutis duratione hæc itidem extant:

Præter virtutem non eſt durabile quicquam,
Diuitiæ pereunt, ſpecies quoque, robur, honores,
Cuncta cadunt, virtus æterna in tempora durat,
Quam fortuna nequit, nec tollere longa vetuſtas.

Et de virtutis æterna poſſeſſione, alibi extat:

Sola immortalis probitas virtuſque ſub orbe,
Et quæ poſteritas carmina pacta probat,
Exemplum vobis imitabile ſumite quæſo,
Continuus vobis quo ſit in orbe labor.
Nihil ſupereſt de me quando omnis terra dehiſcit,
Quam quod nunc vobis mortuus ipſe loquor.
Mortuus & viuus vates æternus in orbe eſt,
Et qui virtutis ſtemmata clara colunt.
Prima ætas puero fuerat mihi phlegmate plena
Sanguineo, ſubiit mox iuuenilis honos:
Tertia deinde virum fecit prudentibus annis,
Quarta melancholico iam mihi vita venit.

TH. Prolixiora hæc fere ſunt, quam par fuit, neque tamen omnino iniucunda, infœcunda. Cæterum cum de Principis virtute dicere inſtituti noſtri ſit, nos hanc telam porro pertexemus Eſt autem Virtus Principi & ſui ipſius gratia & Reipublicæ, ſumme neceſſaria; ſui cauſa, decorum enim eſt, vt virtute emineat, qui & dignitate micat. Vnde Cyrus apud Xenop. *lib. 8. pædia Cyri,* non cenſebat cuiquam cõuenire imperium: q nõ melior eſſet iis quibus imperabat, quũ dicẽte Seneca *lib. 1. de clem.* & omnia dicta *Virtutis in Principe neceſſitas.*

 & fa-

& facta Principis rumor excipiat, nec magis ei quam Soli latere contingat. Quid? quod etiam Dominii cuiuslibet fundamentum præcipuum in obedientia ſubditorum Principi præſtita conſiſtit, quæ in Principis virtute fundatur. Vt enim elementa & corpora inferiora motui cœleſtium Sphærarum, ob ipſarum naturæ nobilitatem abſque repugnantia obediunt: Sic populi libenter ſe illi ſubiiciunt, in quo eminens virtus micat. Superiori enim virtute nemo parere dedignatur.

Reipublicæ quoque cauſa virtus Principi eminens ineſſe debet. Nam ille Reipub. ſtatus optabilis & firmus eſt; in quo & priuatim ſanctè & innoxie viuitur: & publice iuſtitia ac clementia vigent: & quales in Rep. principes ſunt, tales ſolent eſſe ciues. Quicquid enim faciunt principes, præcipere videntur. Vnde & vitia non ſolum ipſi principes concipiunt, ſed etiam in ciuitatem infundunt, pluſque exemplo quam peccato nocent, vt inquit Cic. *li.3. de legib.* Et vt ad proſperam gubernationem opus eſt bono & perito gubernatore, ſic & in principe virtus ad Reip. bonum requiritur.

PH. Requiruntur in bono principe virtutes, quibus & amabilis & venerandus populis reddatur: quæ duo ad Imperii ſoliditatem requiruntur. Amorem & beneuolentiam conciliat humanitas, clementia, liberalitas, manſuetudo & iuſtitia, quibus hominibus beneficia præſtantur. Venerandum reddunt temperantia, religio, fortitudo, conſtantia, ingenii præſtantia, literarum eminens poſſeſſio, prudentia, potentia: quibus fides & honor Principi libenter & prompte defertur: & in animum inducunt, eum omnia populi gratia & in ipſius bonum peragere; vt docet etiam Cicero *lib. 2. offic.* Autoritas enim & maieſtas in Principe eſt veluti anima regni: efficiens vt tot homines vni ſæpe ſeni & inualido obediant, vt dicit Seneca *lib 1. de clem.* cum vires Imperii in conſenſu obedientium ſint, vt dicit Liuius *lib.3.*

TH. Priſtinis etiam temporibus multi etiam extiterunt nobiles, de quibus Syracides *cap. 44.* his verbis: *Laudemus viros glorioſos & parentes noſtros in generatione ſua. Dominantes in poteſtatibus ſuis homines magni, virtute & prudentia ſua præditi, in pueritia ſua requirentes modos muſicos, & enarrantes carmina ſcripturarum, homines diuites in virtute; pulchritudinis ſtudium habentes, pacificantes in domibus ſuis, omnes iſti in generationibus gentis ſuæ gloriam adepti ſunt, & in diebus ſuis habentur in laudibus. Qui de illis nati ſunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum.* Et paulo inferius: *Sed illi*, inquit, *viri miſericordiæ ſunt, quorum pietates non defuerunt: cum ſemine eorum permanent bona, hæreditas ſancta nepotes eorum.* Vult hoc Syracides dicere, Nobiles illos ſanctorum librorum lectioni ſtudioſe vacaſſe; virtutumque diuites eſſe ſtuduiſſe, ac ſummopere liberos ſuos ad ſuiipſorum imitationem exhortatos fuiſſe. Denique illos viros miſericordiæ, id eſt, eius amantiſſimos extitiſſe: atque ita in ea perſeueraſſe, vt eorum pietates nulla vnquam ſeculorum ætate defuerint. Ac ſane ſi adhuc hodie

hodie ita viueretur; in tranquilliori ſtatu res noſtræ forent. At vero nunc:

Probra regunt orbem,ſcelerumq; licentia regnat:
Relligio contempta iacet,ſpretuſq; Deorum
Cultus abit,tritaq; Fides iam pallida veſte
Infirmis titubat pedibus;peſſundata legum
Maieſtas:tot monſtra pios immania mores
Inuaſere:ſilet probitas,pudor exulat,ales
Explicat ad lumen pietas reditura paternum.
Vilis & attrita VIRTVS in veſte,relictis
Vrbibus egrediens,loca per deſerta vagatur
Solaque.Nam merces,laus,gloria fama,triumphus,
Gaudia,pax,ſucceſſus,honor,reuerentia,cultus,
Maieſtas,fauor,imperium,populiq;,ſecures,
Virtutum comites olim,dum pinguia curuo
Iugera ſcindebat conſul Romanus aratro,
Et dum prima ſuis gaudebat ouilibus ætas:
In ſcelerum fugere domus:dolus arma,rapinæ,
Furta,venena neces,veneres,iniuria,fraudes,
Inſignes celebrant ſolenni laude triumphos.
Pallida velato virtus abſcondita vultu,
Qualis ut amiſſo mulier viduata marito,
Viſa ſub ambiguo nocturnæ lumine lunæ
Sæpius eſt & ſola die lugere per vmbras,
Per loca,ſyluoſas inter,frigentia,valles
Quà Dryades habitant,vbi feſſa quieſcit Oreas.

Virtutum deprauatio.

PH. Cum tanta ſit rerum omnium confuſio, vſque adeo,vt etiam ex vitiis laudem virtutis aucupari haud raro quidam conentur, ego hic locum ex Iouiano Pontano, qui de virtute agit, & ſimul eleganter inſtruit, adiungam. Verba Pontani hæc ſunt: Virtus nihil extra ſe quod ſit, quærit aliud, nihilque ſimulatum patitur, aut fictum, nihil etiam aliunde arceſſitum, aſtu vacua, à fraude auerſa, à precio incorrupta, à fuco prorſus aliena, libera, ſui iuris, opibuſque etiam ſuis contenta. Hiſtriones in ſcena regiam nunc perſonam referunt, nunc mercatorum, aut militum: cum tamen nec reges ipſi ſint, nec mercatores, aut milites. Itaque cauendum prorſus eſt, ne ſub iuſtæ actionis ſpecie lateat malitia, ne ſub liberalitatis amictu deliteſcat captatio atque largitio, liberarum prorſus ciuitatum peſtis, vendibiliumque ciuium corruptela, vitia profecto fronte virtutibus aduerſantia. Agenda ſunt igitur & fortia, & liberalia, quæque virtutes ad alias pertinent, non vt ab ſimulato homine, ciueque

peruerſo, atque in libera patria regnum meditante, verum ab homine, vt par eſt, forti ac liberali, atque ab eo viro, qui ad virtutem quamcunque aliam ſe inſtituat. Heutenus Pontanus.

TH. Virtute, non ſcelere nomen immortale paratur, quin potius ſcelere plane delet ur. Nam & ipſe Dominus ſceleratorum nomina vſurpare quam minimum ſolet, præter quam in allegatione ſcelerum, quæ perpetrarunt, & diro vitæ exitu, qui plerumque illos manet; cum econtra piorum hominum, etiam poſt ipſorum mortem, nomina frequenter allegct atque vſurpet.

Heroſtrati facinus. *PH.* Memoriæ proditum eſt, olim Heroſtratum, alioquin obſcurum hominem, Dianæ Epheſiæ templum toto orbe celeberrimum de induſtria concremaſſe: idque nulla alia de cauſa, quam vt ſcelere aliquo atrociſſimo, quia virtute non poſſet, ſibi nouam compararet. Verum aliter accidit. Nam lege cautum fuit, ad illius memoriam abolendam, ne deinceps quis eius nomen in annalibus aut hiſtoriis referret: & ob hanc cauſam nomen eius pene abolitum rariſſime inuenitur.

Venetorum in ſceleratis puniendis mos. *EQ.* Hoc imitati ſunt Veneti, qui poſt Tepulanam coniurationem decreto cauerunt, ne quis Baiamontis aut cuiuſpiam coniuratorum ſigna in albo aliave materia referret. In hoc propoſito etiam manſeruut, poſtquam Valerius dux eorum, ob coniurationem in patriam, ſupplicio affectus eſſet. Cum enim omnium Ducum imagines ab initio vrbis ad hæc tempora in comitio referantur: ne Martini Valerii perniciosi principis imago, in tanta Maieſtate Ducum conſpiceretur, thronum vacuum nigro velo opertum figurare voluerunt. Animaduerterunt enim eos, qui de republica male meriti eſſent, multo maiori ſupplicio affici poſſe, quam ſi eorum nomen, vna cum perpetuo ſilentio, occulto premeretur odio. Nec enim vllum ſupplicium grauius eſt publico odio.

Claritas ſcelere acquiſita. *TH.* Sæpe quibus in patria, vel paupertas, vel nominis obſcuritas, vel aliud quid obſtitit, quo minus honores & autoritatem conſequi potuerint: apud exteros ſcelere, perfidia, apoſtaſia aut aliis facinoribus facile inclareſcunt. Ita nimirum cogitantes ſecum:

——— tentanda via eſt, qua me quoque poſſim
Tollere humo, celebriſque virum volitare per ora.

Sicut nunc fit (inquit Melanthon in lect. Chron. die 11. Ianuar. Anno 1556.) quando Itali currunt in aulam Turcicam. Quia Itali regunt Cancellariam Turcicam: fiunt valde potentes, & habent hanc occaſionem. Quia per illos Italos negotia ordinantur: omnia negotia proponuntur & aguntur: ideo accipiunt ab eis magna ſtipendia, magna munera. Rex Ferdinandus quando mittit legatos Conſtantinopolin, tunc habet ali-

bet aliquos Italos notos, per quos illa negotia aguntur & referuntur. Sic rex Polonicus, rex Gallicus habent Italos aliquos notos in aula Turcica, ibi fiunt potentes & magni. Id quod etiam hodie in Germania vſuuenit, ibi enim apud potentiores call de ſeſe inſinuant. Atq; ita fit, vt ſæpe etiam mali nebulones & pauperes perueniant ad ſummam potentiam, per illas occaſiones. Ita Hiſpani pauperrimi veniũt in Italiam, & ſiunt gentilani: poſtea incedunt aurati & purpurati: domi ſunt κα οπσιοὶ, baiuli ac nebulones neſcio quales. *Hæc Melanth.*

Cæterum ſub finem huius Diſcurſus nunc adiungam, inuectiuum illum propemodum Cornelii Agrippæ *in lib. de natura ſcientiarum*, Diſcurſum de nobilitate eiuſq; origine, in quo multa quidem odioſe dicuntur; quæ tamen non in veros nobiles, ſed in eos duntaxat, qui prauitate vitæ ſuæ, de quibus ſupra, decus nobilitatis turpiter demaculant ac peſſundant. Sic autem Agrippa *in prædicto de vanitate ſcientiarum libro*, *cap.* 80. *de nobilitate*, inter alia ſcribit: Ego, inquit, hanc rem, quam hic ſummario conceptu tetigi, ampliore volumine deſcri ſi alibi, ipſam nobilitatem ſuis coloribus & lineamentis exacte expreſſi, oſtẽd que, non fuiſſe, nec eſſe aliquod in orbe regnum, inſignẽue principatum, quæ non inceperint parricidio, proditione, perfidia, crudelitate, ſtrage, cædibus, aliiſque horrendis ſceleribus, artibus inquam nobilitatis, cuius cum talia ſint capita, facile cognoſcere poterimus, cuiuſmodi ſint reliqua belluæ illius membra, eaque omnia ad violentiam, ad rapinam, ad cædem, ad venationem, ad libidinem, & omnis generis luxum prona, & exercitata. Velit quis nobilis fieri primum venator fiat, hoc primum elementum eſt nobilitatis, deinde miles mercenarius, & pretio locet homicidia, hæc vero nobilitatis virtus, in qua ſi ſe fortem latronem exhibuerit, nulla maior nobilitatis gloria. Qui ad hæc ineptus eſt, hic nobilitatem emat pecunia: ſiquidem & ipſa etiam venalis eſt: aut ſi id non poterit, paraſitetur regibus, aut alia quauis aulica fraude ſe intrudat, & palatinarum meretricum lenonem agat, aut principi proſtituat vxorem vel filias, aut ipſe dominarum expleat libidinem, aut regio ſcorto nubat, aut eorundem ſpurias filias ducat vxores, hic ſummus eſt nobilitatis gradus: vnum ſiquidem corpus efficitur cum illis. Hæc ſunt itinera, hæ ſcalæ, hi gradus, quibus ad nobilitatis apicem compendioſo tramite conſcenditur. Qui vero cæteris generoſiores, & in genere ſui nobiliſſimi omnium videri volunt, progenitores iactant eiuſmodi, cuiuſmodi nemo non contemneret, videlicet homines alienos, Troianos, & Macedones, incertis ſedibus vagabundos, ac transfugos, & mille ſceleſtiſſimis facinoribus coopertos, atque adhuc (ſi diis placet) laudare oportet, & extollere hanc eorum nobilitatem, quæ tam ſceleſtiſſimos habuit ortus. Alii cum à meretriculis, & ſcortis ortũ habuerunt, turpitudinem hanc fabulis tegunt, qualem de Meluſina legimus. Sunt qui alios ſceleratos habuere ortus, inceſtus, ſtupra, raptus, adulteria & eiuſmodi.

Sic Balduuinus, ob raptam Iudith filiam, à Carolo Caluo primus Flandriæ comes creatus eſt. Sic Marchiones illi Pedemontium, videlicet montis ferrati Salutiarum, Senæ, & cæteri multi ab Othone Imperatore, ob raptam filiam inſtituti ſunt. Solent enim nonnunquam reges & Imperatores, quas ſine ſumma verecundia, iniurias vlciſci nequeunt, dignitatis aliquo titulo perducere ad gloriam. Porro quatuor principalia ſunt nobilium iſtorum munera, in quibus omnis eorum ſita eſt fœlicitas: Primum illorum rapacitas, qua præter fas, & æquum habent, capiunt & poſſident: alterum voluptas, qua omni luxus & libidinis genere inſoleſcunt: tertium libertas, qua contemptis legibus, violentiæ viribus ſtipati, omnia pro libito agunt: quartum ambitio, qua intumefacti ſupra ſortem & ſtatum ſuum, nullo non ſcelere altiora petunt. Omnium denique nobilium ſufficientia in eo probatur, ſi venaticam nouerint, ſi in alea fuerint damnabilius inſtituti, ſi corporis vires ingẽtibus poculis commonſtrẽt, ſi naturæ robur numeroſiore Venere comprobent, ſi audacter ſtrenueque profundant, ſi faſtu, ſi luxu, omnique intemperantiæ dediti, virtutumq; hoſtes obliuiſcantur, quod nati, quodque morituri ſint. Nobiliores autem, ſi hęc pernicies à patribus emanarit in filios, magniſque ſubintrarit authoribus: vt,

Si damnoſa ſenem iuuat alea, ludit & hæres
Bullatus, paruoq; eadem mouet arma fritillo.

Hæc ſunt nobilium inſignes virtutes. Sed habent præterea alias quaſdam nobilitatis artes, quibus cum maxime omnium nocentiſſimi ſunt, id agunt, vt viri probi, atque boni eſſe videantur, & prudentia, libertate, pietate, iuſtitia, inſignes appareant, adeo ſe præbent faciles, beniloquos, affabiles, omnium & virtutum hypocriſi claros, molliunt ſermones ſuos ſupra oleum, & ipſi ſunt iacula, conquiſitis quotidie conuiuiis, epulantur ſplendide, in ſermone & colloquiis liberiores diſputant de Republica, aliorumq; ſententias captantes, ex illis ſapientię prudentięque famã in principum conciliis ſibi aucupantur, liberalitatis etiã famã ſibi ex auaritia vſurpãt, dum quod auferunt vni, dono dant alteri, munifici prædones, & quod veteres de Sylla ſcribunt, alios per aliorum iniuriam locupletare ſtudentes, ipſi inter quotidianas rapinas ſemper inopes. Proinde iuſtitiæ & pietatis nomen ſibi venantur, dum pauperum quæſtiones libenter ſuſcipiunt, fouentque eorundem cauſas contra ditiores, ſed euſque duntaxat afflictis illis ſuccurrunt, donec interim exhauriunt loculos pleniorum. Neq; enim animus eſt, prodeſſe pauperibus, ſed nocere diuitibus, quod cuiuis illorum facilius eſt, quam prodeſſe, atque hac iuſtitiæ pietatiſque vmbra, tantam ſæpe licentiam ſibi arrogant, vt ciuitatibus & potentioribus vim inferant, & publica hoſtilitate vexent, & vnde legum authoritate nullis ſperare licet veniam, iſti nobilitatis prætextu aſſequuntur gloriam, & tanquam antiqui gigantes gloriantur in peccatis ſuis, & cum veluti mali dæmones vndique quærunt, vt noceant, tunc maxime prodeſſe putantur, quando ſolum nocere

cere

cere deſiſtunt, agentes vt omnibus ſint terrori, amentur à nullo, cum ſceleratis & flagitioſis omnibus ponentes portionem, & qui ſe cuſtodiæ eorum tradunt, depopulantur, & opprimunt: nec vllum hominum genus ciuitatibus peſtilentius, quam nobiles iſti, qui ſibiipſis placentes, quaſi cæteris generoſiores, ſemper ſuperbo ſpiritu turgent. De quibus idcirco non male conſulit Ariſtophanes, inquiens, non oportere in vrbe nutrire leones, ſin autem alti ſunt, obſequi illis oportere. Horum tyrannide oppreſſi olim Heluetii, nobiles omnes occiderunt, & totam eorum progeniem patria extirpauerunt, hac inſigni nobilium ſtrage, nomen ſua virtute celebre cum libertate adepti ſunt, qua plus quadringentis annis, in hunc diem fœliciter imperant, atq; regnant, ſemperque hoc nobilium hominum genus oderunt. Hactenus Agrippa. Sed nos huius inuectiuis remiſſo nuncio, tranſibimus ad Aphoriſmum V. proxime ſequentem.

APHO-

APHORISMVS V.

QVO PLVS GRATIÆ AC DONORVM MAgiſtratui diuinitus collatum eſt, eo plus ad agendum gratias, & opere & verbis, obligatum ſeſe exiſtimare debet.

5\. Scito ô pietatis diuinitus fabricatũ ſpecimen: quia quanto maioribus dignus habitus es tribuente Deo muneribus, tanto maius ipſi nomen es. Ergo redde benefactori debitum gratitudinis, acceptanti debitum vt meritum, & beneficio beneficium rependenti: ipſe enim ſemper & beneficiis prior promeretur, & vt debitum beneficia repenſat. Gratitudinem autem exigit à nobis, non quæ verborum blãdorum prolatione, ſed quæ rerum piarum oblatione peragitur.

5\. Ἴσθι ὦ εὐσεβείας θεότευκτον ἄγαλμα, ὅτι ὅσῳ μεγάλων ἠξιώθης παρὰ θεοῦ δωρεῶν, τοσούτῳ μείζονος ἀμοιβῆς ὀφειλέτης ὑπάρχεις αὐτῷ. οὐκοῦν ἀπόδος τῷ εὐεργέτῃ τὸ χρέος τῆς εὐχαριστίας, τῷ λαμβάνοντι τὸ χρέος ὡς χάριν, καὶ τὸ χάριτος χάριν ἀντιδιδόντι, αὐτὸς γὰρ ἀεὶ καὶ χαρίτων ἄρχει, καὶ ὡς χρέος τὰς χάριτας ἀποδίδωσιν. εὐχαριστίαν δὲ ζητεῖ παρ' ἡμῶν, οὐ τὴν διὰ ῥημάτων ἀγαθῶν προσφορὰν, ἀλλὰ τὴν διὰ πραγμάτων εὐσεβῶν προσφοράν.

5\. *Scias, ſereniſſime Imperator, quia à Deo fabrefacta es pietatis effigies, quanto maiora Dei benignitate conſequutus es dona, tanto etiam ad gratiam reddendam obligatiorem ei eſſe te debitorem. Ei igitur, cuius in te tam inſignia exſtant benefi ia, redde grati animi debitum, ei maxime, qui ex miſericordia, quod debitum eſt, acceptat, vt meritum, & gratiam gratia remuneratur. Ipſe enim ſemper & gratia donis nos anteuertit, & gratiæ munera, ac ſi eſſent debita, reddit. Gratiam autem à nobis requirit, non talem, quæ in bonorum verborum prolatione terminetur, ſed quæ cum piorum operum oblatione ſit coniuncta.*

DIS-

DISCVRSVS.

EQ. Cum Pietas fundamentum reipublicæ, mater felicitatis, omnium bonorum conciliatrix, adeoq; teſtibus D. Paulo & Auguſtino, ad omnia vtilis ſit, non abs re me facturum exiſtimo; ſi ipſam pietatis effigiem, prout effingi à ſtatuariis pictoribusue quibuſdam ſolet, in ipſo ſtatim Diſcurſus noſtri veſtibulo prius proponam. Atque hæc quidem ſic effingitur: Pietas ante aram flexis genibus & complicatis manibus vultu triſti precatur; ſunt enim hi geſtus piorum hominũ ad placandum Numen. Inſpicit cælum, cui Deus inſidet, eam inſpiciens eiuſq; gemitus. Ara poſita eſt. Cor diſciſſum & perfoſſum, lignis ardentibus circumdatum, iuxta illud Prophetę regii: *Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies, & præ ſacrificiis eliges.* Perfoſſum ſignificat aſſiduos gemitus & cruciatus, quos fert Numinis gratia conquirenda. Quod & capilli inordinate comperti denotant. *Pietatis effigies.*

TH. Pietatis effigiem vt in ſeipſo efformet Princeps, adeoq; pietate ſubditis, tanquam fax accenſa, præluceat, æquum; quippe qua deficiente, etiamſi omnes Principum libri ac parietes, Pietatis externam præferant effigiem, omnia in peius ruunt. Magiſtratum autem pium Deus clementer reſpicit, quinetiam ſæpenumero miraculoſe defendit atq; eripit. Exempli gratia, Moyſen & Aaronem contra lapidationem, *Nu.14.v.*10. ſeditionem, *Nu.16.v.19.* Murmura totius populi, *Num.20.v.6.* Expoſtulationes contra Iephthe, *Iud.12.v.6.* inprimis defendit Dauidem cõtra ciues Ceilenſes, 1. *Sam.23.v.11.& 12.* Abſolonem, 2. *Sam.18.v.9.* & Sebam, 2. *Sam.20.v.22.* Contra impias gentes & hoſtes Eccleſię, quod patet in rege Ioſaphat, 2. Paral. 20. v. 22. Ezechia & multis aliis 2. Paral. 32. v. 22. Vnde Dauid canit: Domine in virtute tua lætabitur rex: & ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer. Deſiderium cordis eius tribuiſti ei, & voluntate labiorum eius non fraudaſti eum. Quoniam præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis: poſuiſti in capite eius coronam de lapide pretioſo. Vitam petiit à te, & tribuiſti ei longitudinem dierum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi, &c. *Pſ.20.v.2.* Et: in Deo lætatur rex: *Pſ.63.v.12.* *Magiſtratus pii Deus eſt cuſtos.*

Cumprimis autem Reges & Principes ſub omnipotenti Dei manu ſeſe humiliare debent iuxta dictũ: Seruite reges Domino, *Pſ.2.v.11.* qui alioquin ſunt filii hominum, in quibus non eſt ſalus, *Pſ.146.v.3.* Nam reges quoq; ſicut homines moriuntur, *Pſ.82.v.7.* exit ſpiritus eorum & reuertitur in terram, *Pſ.146.v.4.* Mors abripit eos, *Syr.40.v.3.* Hodie rex, cras cadauer. *Syr.*10.*v.*12. Vnde Ioſeph dixit: Nolite timere, ſub Deo ſum, *Gen.50.v.19.* Et propter Dei timorem noluit grauare populũ Nehemias, *Neh.5.v.15* Nabuchodonoſor cecidit in faciem adorans, *Dan.2.v.46.* Cyrus omnia ſua regna adſcripſit Deo, 1. *Eſd.1.v.2.* Et Artaxerxes potentiæ magnitudine abuti noluit, *Eſth.13.v.2.*

Cumq; ad adminiſtrationem diuina requiratur ſapientia, reges & princi-

Yy pes

pes hanc cumprimis petere debent. Si quis ſapientia indiget, poſtulet à Deo, inquit Iacobus *cap.1.v.5.* vt fecit Dauid, Pſ.86.v.11. Da mihi intellectum, inquit *Pſal.*118.*v.*34.*&* 35. Idem fecit Salomon, 1.*Reg* 3.*v.*8.*&* 9. Da mihi, inquit ſapientiam, *2.Paral.1.v.10.* Mitte eam de cælis, vt mecum ſit, Sap.9.v.10.

Atq; hanc Deus ſerio petentibus non tantum largitur, ſed alia inſuper neceſſaria dona, & imprimis motus heroicos ipſis addit, iuxta dictũ: Ipſe operatur digna principe, *Eſ.32.v.8.* Et: Sapientia datur omnib. poſtulantibus, *Syr.1.v.1.* Eſt enim Deus ſapientiæ Dux, *Sap.7.v.15.* Sicut de Ioſepho dicitur, quod non fuerit Ioſepho ſapiẽtior in tota Ægypto, *Gen.41.v.* 38. Ioſue ſpiritu ſapientiæ repletus fuit, *Deut.*34.*v* 9. Spiritus Domini induit Gedeonẽ *Iud* 6.*v.*34. vt & ſuper Iephthe factus eſt Spiritus Domini, *Iud.11.v.29.* Cum Samſone cæpit eſſe in caſtris, *Iud.13 v.25.* Sauli immutauit Deus cor, 1.*Sam.10.v.10.&* 26. Spiritus Domini directus fuit in Dauidẽ per vnctionem, 1.*Sam.16.v.13.* quo proſtrauit Goliath Gigantẽ, 1.*Sam.17.v.*50. egitq; prudẽter in omnib. 1.*Sam.*18.*v.14.* Inprimis vero Salomoni dedit Deus ſapientiã multã nimis, 1.*Reg.*4.*v.*29. Fuit etiã Deus cum Ezechia in cunctis, 2.*Reg.*18.*v.17.* Hinc etiam fit, vt ſubinde magis ſibi autoritatẽ & obedientiam apud ſubditos concilient, iuxta dictũ: Sicut opus ipſũ celebrat artificem: ita & principẽ res geſtę, *Syr* 9.*v.*24. Sic Deus honorauit Moſen, *Syr.45.v.3.* Ioſuã corã omni Iſrael *Ioſ.*4.*v.14.* Sauli dedit victoriã, 1. *Sam.* 11. *v.11.12.* Dauidem diligebat populus, *1.Sam.*18.*v.*16. Samuelem timuerunt ob ſapientiam, 1.*Reg* 3.*v.28.* Ezechiæ obedierũt, 2.*Paral.*30 *v.12.* Ob magnificentiã Nabuchod. vniuerſi populi tremebant, *Dan.5.v.19.* Pro tot ac tantis donis igitur pii reges Deo debent eſſe grati, ſicut gratias egit Dauid, *Pſ.*18.*v.* 47.48. Salomon, *Sap.7.v.7.& cap.8.v.14.* Dauid rex inquit, *Pſ.*102 Benedic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnis retributionis eius. Et hortatur D. Apoſtolus. *Coloſ.3.* Omne quodcunque facitis, in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, gratias agentes Deo & patri per ipſum.

EQ. Ex pietate, nimirum cui veritas ſimul & Iuſtitia ſubſeruiunt, velut ex generoſiſſima propagine, egregia illa ſoboles Gratitudo oritur digna ſane ſuo ortu, & ideo ab omnibus expetenda, quæ adulta propagatrix & nutrix aliarũ præclararum virtutum eſſe ſolet. Hinc recte Seneca 5. *de benef.c.*17. Grati ſimus aduerſus deos, grati aduerſus homines, grati aduerſus eos qui nobis aliquid præſtiterunt: grati etiam aduerſus eos qui noſtris, &c.

Gratitudo. *PH.* De gratitudine, Tecmeſſa cõcubina Aiacis apud Sophoclẽ inquit: Virũ decet cõſeruare memoriam accepti beneficii. Gratia enim gratiã ſemper parit. Cui vero obrepit beneficii obliuio, is non eſt generoſis viris annumerandus.

TH. Auguſt. *ſuper illud Pſalmi: Cuſtodi animam meam, quia, &c.* Non eſt, inquit, ſuperbia elati, ſed confeſſio non ingrati, & habere te cognoſce, & nihil ex te habere, vt nec ſuperb. ſis, nec ingratus. De Deo tuo, quoniã ſanctus ſum, quia ſanctificaſti me: quia accepi, nõ quæ habui: quia tu dediſti, nõ quæ ego merui.

Idem *in epiſt. ad Marcellinum*: Quid melius, & animo geramus, & ore promamus & calamo explanemus, quam Deo gratias. Hoc nihil dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuoſius poteſt.

Et Lactantius libr.4. Diuin. inſtit. Si diuinitas, quæ gubernat hunc mundũ, incredibili beneficio genus humanũ ſuſtentat, & quaſi paterna indulgentia fouet: vult ꝓfectò gatiã ſibi referri, & honorem dari. Nec cõſtare homini ratio pietatis poteſt, ſi cœleſtib. beneficiis extiterit ingratus, ꝙ non eſt vtiq; ſapiẽtis.

PH. Sabellicus libro 7. cap. 1. exemplorum, inquit: Laudatiſſima virtutum gratitudo, res cœlo & hominibus grata, gratiq; nominis, in quo genere vt vetuſtiſſimum, ita maxime pium Iſraelitæ exemplum edidere: qui excuſſo ſeruitutis iugo, perque medios pelagi fluctus in pacatam terram egreſſi, confeſtim Deo ſeruatori hymnum cecinere, quem Moyſes itineris autor eſt pie meditatus.

TH. Cyrus maior, quod in Eſaiæ libris ducentis ante & amplius annis editis, nomen ſuum diſerte poſitum inuenit in prophetæ carmine nimirũ: Volo Cyrum, quẽ multarum & magnarũ gentiũ regem conſtitui, populum meum ad propria remittere, ibiq; mihi templũ iterũ ſuſcitari: Ipſe inquã Cyrus prophetica prædictione lætatus, edicto teſtatus eſt, ſe Iudæos in patriam remittere, vt Deo templum reſtituerent, cuius prouidentia, multo priuſquam naſceretur, fuiſſet rex conſtitutus.

Pari gratitudine Alexander Macedo, cũ Hieroſolymis eſſet Danielis prophetæ oraculo inſtructus, fore, vt rex Græciæ, Perſarum olim opes euerteret. Certa ſpe victoriæ ex ea re percepta, Iaddum & cæteros ſacerdotes, per quos vatidicum carmen cognouit, ampliſſimis donauit muneribus: ipſi ciuitati permiſit, vt ſuis vteretur legibus, tributaq; in ſeptem annos remiſit.

EQ. Extat maſcula Placillæ ad Theodoſium Imp. maritũ de gratitudine cõmonefactio: cũ enim videret maritũ à pietatis veræq; religionis ſtudio alienũ magis eſſe, quã Imperatorẽ deceret, ſubinde ad eũ dixiſſe fertur: Conſiderare te oportet ſuauiſſime cõiunx, quis antea fueris, & in quem locum te euexerit vniuerſitatis huius Deus. Si enim perpetuam eius rei obtinueris memoriam, non prorſus te ob accepta beneficia erga eum ingratum præſtabis: ſed ex præſcripto legum Dei, quod ab eo accepiſti, gubernabis imperiũ, & ita eum, qui tibi, vt fideli miniſtro, commiſit, rite coles. *Niceph. Calliſt. lib. 12. cap. 42.*

PH. Carolus V. pietatis, adeoq; erga Deũ gratitudinis ſummopere cõmendatur. Suas enim mane horas canonicas legebat, eaſq; ita dilatabat, vt bis tantũ fere, quãtũ Presbyteri, ſẽper mane legerit. Hinc hora ad veſtiẽdũ ſumpta, aut paulo minus, ſacrũ audiebat: Hinc prãdiũ ſumebat, poſt prãdiũ valẽs, auditionib. hominũ ſupplicũq; libellorũ vacabat. Ac diẽ in œconomicis, aut bellicis, aut Reip. curis cõſumebat. Nõnunquã à meridie in lectulo valetudinis cauſa quieſcens. Ac veſperi rurſus à cæna preces repetebat ſemper ſuas longiſſimas, quæ duarum plerunq; erant horarum, ſicut & matutinæ.

TH. O quantum eſt in principe decus, ſi precibus pro ſe ſimul ac ſubditis ad Deum ſerio atque ardenter fuſis incumbere deprehenditur, atq; vt Deus conſilium & auxilium feliciter gubernandi largiri velit, per ipſum imploratur, nec enim audiendi Stoici, qui vociferantur, quum Deo gratis ſeruiendum ſit, non eſſe petenda bona corporis. Nugæ ſunt; nec attendunt Stoici, qualis ſit huius vitæ imbecillitas. Non enim petuntur hæc bona vt præmia, vt compenſationes: ſed petuntur vt vocationum adminicula. Non potuiſſet gubernare populum Moſes, ſi dolore animi aut corporis extinctus fuiſſet. Petiit igitur vitam, conſolationem, victum, vt ſeruire poſſit in vocatione, & tamen liberali animo ſeruit. Non fremuit aduerſus Deum etiamſi euocaretur ex ſuo curriculo, aut etiamſi quæ difficultates maiores, quas deprecabatur, tolerandæ ei eſſent.

Aſſuefacere etiam ſe debet Princeps ad recitationem aliquam, & vti forma precationis rite compoſita, ſine ſuperſtitione, ſine magia. Multi ignaui, temulenti & ſecuri contemnunt recitationem. Sed hortandi ſunt pii Principes, vt ſe ad recitationem aliquam aſſuefaciant. Nam hæc ipſa recitatio eſt, confeſſio quædam, qua quiſque ſe erudit & commonefacit de vero Deo, & de vero cultu. Deinde hæc cogitatio accendit affectus, fit ardentior fides, cum cogitat, quanta ſit Dei bonitas. Hos animi motus atque hanc fidem excitari inter precandum oportet, ad quod erudita recitatio conducit.

Sed quia difficilis eſt attentio in recitatione precum, ideo ignaui fugiunt recitationes. At Eccleſia ſemper eas propoſuit, & publice & priuatim eas exerceri iubet. Ideo etiam Pſalmi traditi ſunt ſummo conſilio compoſiti. Et Chriſtus ipſe formam precandi proponit *Luc. 11.*

Oratio Dominica.

PH. Iſthæc oratio, quam vocamus Dominicam, vario carminum genere à variis, vtrobique tamen pie, eſt expreſſa. Breuiter ſic:

O Pater omnipotens! ô Ioua, volumina cœli
Mira regens: ſacra vis numinis eſto tui.
Ingere nos regno: tua fiat vtrinq; voluntas,
Siue polo detur viuere, ſiue ſolo.
Da victum: tollasq; probrum, ceu tollimus vltro
Probra virum, nobis qui nocuiſſe petunt.
Subdola fraus technaq; vafri cacodæmonis abſint:
Semper ab ærumnis eripiamur. Amen.

Breuius ſic: *Deus pater piorum*
Vbiq; ſanctus es.
Da regna mox polorum.
Velimq; quod iubes.
Da fercla: tolle noxam:
Tyrannidemq; fluxam:
Malisq; libera.

Bre-

Breuius adhuc ſic:

Pater polorum: ſanctus es vndique:
Cælum propinquet: velle fac hoc tuum:
Victum da: noxamque tolle:
Omne malum ſimul aufer: Amen.

Omnium autem breuiſſime ſic:

Sancte pater: regno nos ingere: velle tuum fit:
Da victum: dele crimen & aufer: Amen.

Sed hoc obiter.

TH. Ego formulam precandi, quam pius quidam Germaniæ princeps ſolitus fuit vſurpare, vobis recitabo.

Omnipotens, vere, viue, vnice & æterne Deus, Pater, Fili & Spiritus Sancte: ago tibi gratias ex imo pectoris mei, pro omnibus tuis innumerabilibus æternis ac temporalib. beneficiis; quæ mihi, quo ad animam & corpus, coniugem & liberos, honores opeſq; à iuuentute mea, vſq; ad hanc horam, ex mera, immenſa & paterna miſericordia præſtitiſti, & adhuc quotidie præſtas. Inprimis quod me magiſtratum politicum, curatorem & nutritorem Eccleſiæ vnice tibi dilectæ, ordinaſti & conſtituiſti. Quia vero pro imbecillitate mea, longe impar ſum arduo huic munerj partibuſq; illius vniuerſis: Te ſupplex oro, vt cor purum, per fidem in Ieſum Chriſtum, Dominum meum, animum, ſenſum, deſiderium ſanctum mihi concedas; vt nihil quæram, nihil concupiſcã, niſi quod in verbo tuo mihi permittitur & proponitur; quo nimirum pertinet, vt verbum tuum quod ſolum verax eſt, & omnia ſanctificat, ardenter & vnice amem, in eoq; me dies noctesque exerceam; vt non tantum ad ſalutem meam veritatem inde cognoſcam & diſcam; ſed etiam, ad ſubditorum meorum commodum, veram doctrinam pia liberalitate promoueam, debitaque ſeueritate tuear; & è diuerſo falſam & impiam doctrinam, vt par eſt, reprimam & aboleam. Itaq; hanc mihi largire gratiam, vt omnia, quæ mihi vel facienda, vel fugienda ſunt, quæ mihi vel proſunt, vel obſunt, nullis aliis rationibus modiſque perquirere coner aut præſumam: Sed eo contẽtus ſim, quod me docet verbum tuum, quod ſolum eſt lucerna pedib. meis, & lumen ſemitis, conſiliis obtemperem. Tum vero, quæ pie ſuſcepta, recteque deliberata ſunt; ea te propitiante, qua conuenit, à me ſubditiſque meis vigilantia & ſedulitate gerantur, teque fauente & auxiliante feliciter peragantur. Hæc omnia tua ſunt, omnipotens & miſericors Deus, munera & dona, quæ nulla hominum, vel ſapientia, vel potentia acquiruntur & retinentur; ſed precibus abs te piis impetrentur neceſſe eſt. Cum ergo magiſtratus politicus tua ſit ordinatio, & abs te vno tum detur, tum conſeruetur; vt ſit Eccleſiæ tuæ tutela & præſidium, & euidens documentum te omnipotentem eſſe cœli terræque, & eorum, quæ his continentur, moderatorem ac dominum: Piis *Pii principis oratio.*

regemitibus inuocans oro, vt propter filium tuum dilectum, ſeruatorem meum, Ieſum Chriſtum hoc mihi beneficii tribuas; mentem & animum meum ſanctifices; conſilia mea gubernes, vt te fauente, quicquid cogito, molior, ago, tibi gratū acceptumq; nemini damno aut oneri iniuſto ſit. Ad hæc me meoſq; atq; adeo ſubditos quoq; vniuerſos, contra omnes Eccleſiæ tuæ hoſtes manifeſtos, publicos, alioſq; infeſto in nos inuadentes animo, inſultuſq; violentos defendas. Subditorum item meorum rem familiarem, victū & commercia pro paterna benignitate fortunes: Vt non tantum, quæ mihi debent, citra moleſtiam pendant; ſed etiam habeant, vnde tibi omnipotenti Deo, proximoque ſuo inſeruiant: vt ita in quotidianis veræ pietatis exercitiis magis meis; cum cætera omnia tenebræ ſint pernicioſæ, præſtigioſæque fraudis errorum pleniſſimæ. Concede mihi hoc quoque, vt eo, quod mihi debetur, contentus ſim; inter ſubditos gubernationem laudabilem & diſciplinam honeſtam conſeruem; ipſorum corpora, fortunas, iura, contra vim manifeſtam; fraudeſque & machinationes occultas protegam & defendam: vt ita republicæ mihi commiſſæ iuxta Pauli Apoſtoli præceptum, cum pia ſolicitudine curam geram: Et breuiter, vt totum cor, vt mēs, animus ac voluntas mea congruat cum voluntatis tuæ ſanctiſſimæ, in verbo patefactæ norma, tum erga te, tum erga proximum, ſcilicet erga cariſſimam coniugem, liberos, ſubditos, miniſtros, atque etiam dominum meum Imperatorem, erga conſanguineos, Principes, & membra Romani Imperii, ac vicinos. Deinde largiri mihi digneris conſilia bona, vt non ſolum omnia animi mei ſenſa; verum etiam conſilia & cogitata inſtituantur ac dirigantur iuxta verbum ac voluntatem tuam, ad honorem & obſequium tuum; ad ædificationem, conſeruationem, & amplificationem Eccleſiæ; ad pacificam denique & piam tum vniuerſi Imperii Romani, tum inprimis cariſſimorum ſubditorum meorum gubernationem. Quamobrem adiunge mihi pios, prudentes ac fidos magiſtros; qui non ſuam, ſed tuam gloriam atque ita meam meorumque proſperitatem, quo par eſt ſtudio quærant. Aperi mihi oculos, vt penitus illos agnoſcam, tanquam eos, qui ex animi tui ſententia, vtilia officii mei ſunt organa; vtque ſanis illorum, quibus me iuuant, magiſque creſcamus & proficiamus; pacifice ac tranquille ſacroſanctum verbū tuum cum fructu audiamus, accurate diſcamus, & conſtanter teneamus, atque inter nos alter alteri Chriſtiana fraternaque cum charitate & fide ſincere, hilariter, prompteque ſeruiamus; Per filium tuum dilectum Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Neque vero ſeſe à gratitudine exhibenda Deo abſtrahi ſeſe patiatur, quod nulla ipſi è ſubditis vt plurimum exhibetur gratitudo. Ita namq; e in natura hac deprauata comparatum eſt, vt qui Rempub. adminiſtrant, ſi in ſuo munere

nere fideles & diligentes ſint; mox non ingratos modo, verum etiam rebelles & ſeditioſos aduerſus ſe ſentiant eos, pro quorum ſalute ipſi dies noctesq; excubant.

Hinc Themiſtocles pater filium aſpirantem ad Rempublicam, & magna affectantem, deduxit ad ſtationem nauium vrbis Atticæ: & monſtrauit ei pertuſas & fractas triremes antiquas: quæ negligebantur, deſtinatæ focis, monens vt cogitaret de ingratitudine, quam eſſet reportaturus pro operis impenſis in rempublicam.

EQ. Gratitudinem quam tātopere collaudatis (ſiquidem laude etiam digniſſima eſt) ego ſic effingo: Capite demit coronam, vt de ſe bene meritis tradat, compreſſiſſimo vultu & capillo quod virtus ſit pulcherrima. Elenchum ſiniſtra tenet manu, quem legit, innuens ſe inueſtigare nomina benefactorum vt rependat. Catenas aureas & annulos, item Scyphos argenteos & aureos à dextro latere menſa poſitos, vt referat qui benefecerunt. Ciconiam à ſiniſtro latere apud pedes. Quod hæc auis gratiſſima ſit, decimas n. hoſpiti cui nidulatur ædium culmine promptiſſime impertit, & parentib. ægris qui victum dedere, fert ætate decrepita humeris, ne carpatur ob ingratitudinem. Viridi plantas fixit ceſpite & floribus obducto, quod digna ſit molliter & honorifice tractari cum aſſeclis ſuis. *Gratitudinis effigies.*

TH. Video te valde delectari imaginibus; at vero hæ ipſæ, quod antea quoque à me dictum eſt, mentibus omnino vt imprimantur ex indeque ſeſe vere ac laudabiliter exerant, neceſſe eſt, Bern. *ſuper Cant. ſerm. 12.* Non omnis inquit gratiarum actio accepta eſt Deo, niſi quæ de cordis pudica & vera ſimplicitate procedit. Pudicam ſine dixero propter eos, qui de malis actibus ſuis gloriantur; Deo gratias dicere ſolent, quaſi Deus more ipſorum lætetur, cum male fecerint & exultent in rebus peſſimis.

EQ. Gratitudo certe virtus eſt, quæ gratum etiam & acceptum hominem vbiuis gētium facit. Viceuerſa dirū & abominandū monſtrū eſt Ingratitudo, ita vt veteres eos qui huic ſeruiat, alio modo deteſtati non ſint, niſi vt dicerent, tetra & inuiſa omnia, quæ vel dici fingiue poſſint, ingrato homini impune obiici licere. Etſi autem Seneca conqueritur, nullam aduerſus ingratos datam eſſe actionem, tamen Athenienſes olim contra eos peculiarem legem, qua reducebatur libertus in ſeruitutem, habuerunt. Ita enim loquitur Legiſlator: *Superſedeo te habere ciuem, tanti muneris, impium æſtimatorem, nec adduci poſſum vt credam, vrbi vtilem, quem domi ſceleſtum cerno, abi igitur & eſto ſeruus, quoniam liber eſſe neſciſti.* Hac ratione etiam huic monſtro legibus Cæſareis, multis in locis frænum iniectum eſt. *Ingratitudo.*

lis enim iubentibus,filius ingratus exhæredari, filia ingrata dote priuari poteſt.Emancipatus ingratus iterum in patriam poteſtatem; & legitimatus iterum ad ſtatum naturalitatis redigitur.

PH. Ingratitudinem(inquit Franc.Petrarcha) vituperare ſuperuacaneum eſt,omnium namque mortalium ſermo hanc condemnat. Non eſt laborandum,vt ſuadeat, quod omnibus perſuaſum eſt, & inextirpabiliter inſitum. Nulla virtus tam laudata eſt, quin vituperatores inueniat; Gratitudinem nulla barbaties gentium, nulla morum immanitas non laudabit. Nemo vſquam non vituperabit ingratitudinem; Ingratus vitium ſuum excuſare non audebit,ſed negare.Hæc Petrarcha. Sed enim, ita fere ita in hac deprauata mundi ſenecta comparatum eſt, vt quemadmodum de Siphnio lapide tradunt, quod oleo excalfactus dureſcit, alioqui molliſſimus ita quidam benefactis redduntur deteriores.Vnicum ex infinitis exemplum deferam.

Cum detecta eſſet Pompeij cum Cæſare ſimultas, ac Marcellinus, vnus ex eorum numero, quos Pompeius euexiſſe putabatur, à Pompeio ad Cæſarem tranſtuliſſet animum, adeo vt non veritus ſit in Senatu multa in Pompeium dicere:hunc ita compeſcuit Pompeius: Non te pudet, inquit, Marcelline,ei maledicere, cuius beneficio ex muto factus es facundus, ex famelico coproductus, vt vomitum non teneas. Grauiter obiecit ingratitudinem homini, qui hoc ipſo,quod habebat autoritatis, dignitatis & eloquentiæ,abutebatur in eum,cui debebat acceptum ferre.

TH. Congruit id propemodum cum eo quod extat Eſther cap.16. Multi bonitate principum & honore,qui in eos collatus eſt,abuſi ſunt in ſuperbiam, nec contenti non agere gratias pro beneficiis,& humanitatis iura in ſe violare, ſed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur ſe poſſe effugere ſententiam.*Et Eſaia* 2.Filios enutriui,& ipſi ſpreuerunt me. Cognouit bos poſſeſſorem, & aſinus præſepe domini ſui:Iſrael autem me non cognouit.

Plut.in Apopht. *EQ.* Illud vero quod ego referam,magis deteſtandum eſt.Ceruus ramo vno cornuum zonæ Baſilij Macedonis Imperatoris infixo, eum cornibus ſuſpenſum ſublimem ferebat.Ibi quidam accurrens, enſe diſſecta zona Imperatorem eripuit: cui mercedem ſalutis ſuæ præclaram reddidit ille, capitis truncationem: ſpecioſa cauſa quæſita, quod enſem contra Imperatorem ſtrinxiſſet. Sed finiam hoc noſtrum colloquium ipſius Ingratitudinis truci effigie.

Superba vitta pennis armata propter faſtum & leuitatem. Pretioſis incedit veſtibus & deauratis catenis & monili propter faſtum. Pugionem habet & imaginem Crucifixi Ieſu & manibus quam pungit miſere. Quo ſignificatur primo ſummæ impietatis eſſe apud Deum,illi non gratias referre propter accepta beneficia, & tantundē eſſe ac ſi adhuc ſemel tráſfoderes eius *Ingratitudinis effigies*

filium

filium vnigenitum, qui à Iudæis Sathanæ pabulo crucifixus eſt. Dein qui Deo plurimum diſplicet, ſi quis ingratus viuat erga ſe benemeritos. Et veteres dixere ſententia vulgari. Dixeris maledicta cuncta, quum ingratum hominem dixeris. Faſtus plerumque in obliuionem ducit bene merita & prioris vitæ ſtatum, vnde luxurioſa veſtitu incedit. Ad talos habet aſpidem, (ipſa incedit auratis ſandaliis, quod facit ad contemptum acceptorum beneficiorum, qui prouenit ex faſtu,) quem vtero fœtus rodunt & ventrem perrumpunt vt viuant, obliti beneficij, quod mater habuit in geſtando vtero ſummis tædiis, nauſeis, & faſtidiis, quæ prægnantes ferunt. Item ſicut hic fœtus nocet parenti & velut nutrici, ita multi reperiuntur in parentes, patronos, & qui parentum loco beneficia contulere ingrati, & ſi poſſunt manum inferunt, vt multorum exemplis patuit.

APHORISMVS VI.

MAGISTRATVS POTESTAS NON PRIuatis affectibus aut prauitati, ſed gloriæ diuinæ ſubditorumque ſaluti atque incolumitati ſubſeruire debet.

6. NVLLA res adeo commendabilem reddit hominem, vt poſſe quidem quæ velit efficere, ſemper autem humana & velle, & agere. Quoniam igitur à Deo tibi donata eſt facultas, qua indigebat propter nos bona tua voluntas, omnia & velis & agas, prout ei placet, qui eam tibi dedit.

Οὐδὲν οὕτως εὐδόκιμον ἐργάζεται ἄνθρωπον, ὡς δύνασθαι μὲν ἃ βούλεται πράττειν, ἀεὶ δὲ φιλάνθρωπα καὶ βούλεσθαι καὶ πράττειν. ἐπειδὴ τοίνυν ἐκ Θεοῦ σοι κεχάρισται δύναμις, ἧς ἐδεῖτο δι' ἡμᾶς ἡ ἀγαθή σου βούλησις, πάντα καὶ βούλου, καὶ πράττε, ὡς ἀρέσκῃ τῷ ταύτην σοι δεδωκότι.

6. NVlla res tantopere ad conciliandam homini nominis claritatem facit, atque, ſi quis, quæ vult, poſſit quidem opere ipſo præſtare: ſemper autem velit, & faciat ea, quæ humanitati & beneuolentiæ ſunt conſentanea. Quandoquidem igitur diuina largitate tibi tributa eſt facultas, qua tuæ bonæ voluntati propter nos opus erat, omnia & velis & agas ex eius, qui illam tibi contulit, arbitrio.

DISCVRSVS.

EQ. Potentiæ effrænatæ ideam quandam vobis præfigam, vt exinde de vſu iuxta atque abuſu potentiæ, diſſerendi anſam pro ſuo quiſque humore capttenus. Hanc autem, Potentiam illam effingo: Stat validis columnis quas perfregit, dein fulmen dextra manu gerit, quod ſicut fulmen omnia domet & potentiſſime penetret nubes, arbores & ipſam terram, ſic potentia cuncta quæ vult ſubuertit. habet validos lacertos corpore propter robur, ſine velamine pudibundorum aut mamillarum, quod impudentes & perfrictæ frontis potentes plerumque ſint. Malleum ingentem tenet altera manu, quo robur ſuum demonſtret, quo inſtrumento firmiſſima metalla molliuntur &

Potentia effigies.

tanquam

unquam cera perdomantur. Plumas magnas pileo habet, quod vt Poeta ait: *Nulla potentia longa eſt.*

Potentia abuſus.

TH. Eſt hæc mentis humanæ innata quædam peruerſitas, vt paululum emergentes, grandia protinus ſpirent; id quod ipſe etiam Gregorius *in Moralibus*, his innuit verbis: Quamuis, inquit, quolibet in loco poſiti, cogitando, loquendo, agendo, peccemus, tunc tamen per tria hæc animus effrænatius capitur, quum mundi huius proſperitate ſubleuatur, nam cum præire poteſtate ſe cæteros conſpicit, & quum autoritate vocis à nullo reſiſtitur, lingua licentius per abrupta disfrænatur: quumque facere, quodlibet licet, iuſte ſibi omne æſtimat licere quodlibet. Hæc Greg. Cæterum, cum, vt inquit Plutarchus *in Polit.* omni populo malignum quiddam inſit & querulum in imperantes; proinde ipſi imperantes addiſcant etiam aliquatenus inſeruire tempori ac moribus ſubditorum, preſſiſq; habenis poteſtatem vt vſurpent, operæ pretium eſt.

PH. Boni Principis, inquit Euſebius Sardus, hoc vnum proprium lucrum & inſtar infinitorum aliorum eſt, omnia ſic facere, vt & in ipſo imperij tempore, & poſt id, iuſtitiæ ac bonorum à ſubiectis teſtimonium habeat; intelligatq; (vt idem ait) vir Princeps, quod qualis fuerit ipſarum rerum actionumque quas egit natura, talem quoq; ex ipſis memoriam & famam vel bonam vel malam conſecuturus ſit. His conſideratis ita demum alterutram viam ingredietur, vel eam quæ perducit ad infamiam, vel quæ ad memoriæ ſplendorem: & illam quæ ei melior videbitur anteponat.

Amor patriæ ac ſubditorum.

EQ. Elegans extat Euripidis deſuper admonitio: *Conueniat*, inquit, omni ratione & arte amantes patriam, ſalutem eius moliri; *& illa Sophoclis proteſtatio*; Nunquam equidem inimicum patriæ virum in amicitiam recipere meam decreuerim, hoc ſciens quod patria eſt quæ nos ſeruat.

PH. Communis illa eſt reipublicæ ſponſio, quæ inferiores ſuperioribus, ſuperiores inferioribus coniungit, vinculoque imperij ac obedientiæ rerum humanarum ordinem mira quadam harmonia conſeruat: Huius adminiſtratores, Magiſtratus & Principes iure ſuo conſtituuntur, vtpote qui in ſcrinio pectoris, iura condita habent, ceu Διοτρεφεῖς καὶ ποιμένας λαῶν, quo nomine Poetarum Princeps bonos Principes dignatur: Quandoquidem horum vigilantia omnium ſomnos defendit, omnium otium illorum labor, omnium delicias illorum induſtria, omnium vacationem illorum occupatio, vnde Cyrus non putabat alicui conuenire Imperium, qui non melior eſſet iis quibus imperaret. Quo reſpectu modo parentes humani generis nuncupantur, modo defenſores & tutores publicæ ſalutis, à quorum ſalute veluti filo pendeat orbis terrarum ſtatus.

EQ. Pertinaci mortuo, ceu optimo Principi, Diui nomen non tantum decretum, ſed & ob laudem eius ingeminatus ad vocis vſq; defectum plauſibus

acclamatum fuit: *Pertinace imperante ſecure viximus, neminem timuimus: patri pio, patri ſenatus, patri omnium bonorum.*

PH. *Sanctius eſt*, ait pertinax Imp. *Patres conſcripti, inopem rempublicam obtinere, quam ad diuitiarum cumulum per diſcrimina, atque dedecoris veſtigia peruenire.*

TH. Auerſati ſcilicet fuerunt boni Principes, & cum iis adhuc omnes, quib. eadem honeſti mens, cane peius & angue deteſtantur. Turpe illud turpioris effatum: *Licet ſi libet.* Illorum nempe prauitatem, qui abſolutę cuiuſdam poteſtatis vi atq; vſurpatione, ſupera infera fœde commiſcent atque turbant, directo id fiat vel indirecto, ſuſque deque ferunt, quibus nimirum ærarium eſt ciuium ſpoliarium, cruentarumque prædarum receptaculum.

Preces armata. Hinc *preces armata* prouerbio dicuntur. Et M. Tullius πειθανάγκην appellat ſuaſionem cum neceſſitate vtiq; coniunctam, quales ſunt Principum preces, de quibus Ouidius:

Precibuſque minas regaliter addit.

Hinc nimirum fit, vt Opulentia tyranni, paupertas ſit ſubiectorum, ad quod alludit poeta hoc carmine:

Humani quod ſplen eſt corporis, in populi re
Hoc Cæſar fiſcum dixerat eſſe ſuum,
Splene aucto, reliqui tabeſcunt corporis artus,
Fiſco aucto, arguitur ciuica pauperies.

Hem! Leones rugientes, vrſoſque rugientes. Ileeat enim mihi ita exclamare contra tales Tyrannos cum ſacris paginis, quorum vita abominabilis; mors infelix plerumque:

Ad generum Cereris ſine cæde & ſanguine pauci.
Deſcendunt reges, & ſicca morte Tyranni,

dicit Poeta. Quare poteſtatis plenitudo ad ſubditorum tutelam, iuſtitiam que adſerendam dumtaxat extenſa eſſe debet, non ad iniuriam iis inferendam: Id enim dicimur poſſe, quod honeſte poſſumus; nam quæ lædunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtram & generaliter, quæ contra bonos mores ſunt, nec facere nos poſſe credimus, cum excelſo IC. Papiniano Licet.n. Princeps legibus ſolutus ſit: magis tamen imperio eſſe, ſubmittere legibus Principatum, DD. Impp. Theodoſius & Valent. in ſuis reſcriptis fateri non erubeſcunt. Et rurſum D. Seuerus & Antoninus ſæpiſſime reſcripſerunt: *Etſi legibus ſoluti ſumus: legibus tamen viuimus.* Non refragatur hiſce quod iure Ciuili, & ab eius interpretib. paſſim princeps ſeu Imperator *totius mundi Dominus dicatur*: Id ẽt Imperij iuſti ratione & protectionis, non quantum ad dominium rerũ priuatarũ attinet, intelligendũ eſt; ſicut & illud Themiſtoclis, qui ad Andrios Legatus

gatus ſuper pecunia, duobus Diis ſe comitatum venire, dixit, *Suada & violentia*: cum mica ſalis ſumendũ eſt; vt prior illa Diua ſemper adhibeatur; melius enim eſt impetrare, quam imperare. Altera, non niſi cum neceſſitas poſcit, & inobedientia rebellioq; ſubditorum, iugum & poteſtatem legitimam ſit excuſſura. Nullatenus enim diffiteor, quin iuſta ex cauſa vel delicto etiam, non tam bona, quam vitam ipſam Princeps auferre reis iure poſſit, imo debeat. Deo enim pinguior victima ſcelerato homine mactari nequit. Eſtque adeo ipſius Principis officium, vt ſit ſcelerum inueſtigator ac vindex, de quo eleganter Poeta:

Cæruleos auide ceruus depaſcitur angues;.
Vlla nec eſt illi præda petita magis,
Vipereum ante alios genus inſectatur, & ipſum
Olfactu è latebris commodiore trahit.
Principis officium eſt, vitiorum indagine recta,
In prauos populi vertere damna reos.

EQ. Sunt tamen caſus quidam, in quibus ſi ad Principis preces nolint parere ſubditi, vim adhibere poteſt Princeps, cum nimirum publicæ vtilitatis fauor, qui priuatis omnibus commodis præferendus, id ſuggerit. Qua ratione domum ſubditi ſui demoliri, aut eius fundum vrbi propinquum pro dilatandis ciuitatis foſſis vel extruendo propugnaculo, aut alia neceſſitate publica piaue efflagitante occupare, ſuburbia item deſtruere, vel incendio, ne hoſtis forſitan eo ſe recipiat, conſumere iuſte potis eſt.

PH. His tamen caſibus, æquitatis intuitu ad ſolutionem legitimi pretij tenetur, ne ſubditus abſque ſua culpa inuitus re & pretio careat. Qui enim ſecus agunt, recte eos Crates aſſimilat olim iis ficubus, quæ in altis præruptisq; naſcuntur, e quibus homo fructum non accipit, ſed κόρακες ſeu corui tantum, & milui, hoc eſt, ἑταῖραι καὶ κόλακες, ſcorta & adulatores.

TH. Auguſtinus ad Maced. Hoc, inquit, certe alienum non eſt, quod iure poſſidetur: hoc autem iure, quod iuſte: & hoc iuſte, quod bene. Omne igitur quod male poſſidetur, alienum eſt. Et Ambroſius lib. 1. de offic. Iuſtitia eſt quæ nil alienum vendicat, quæ cuilibet dat, quod ſuum eſt, quæ negligit propriam vtilitatem, vt ſeruet communem æquitatem: & ſecundum illud prima iuſtitia eſt in Deum, ſecunda in patriam, tertia in parentes, quarta in omnes. Poteſtas itaque (vt ait Gregorius in Moral.) cum habetur, & cogitanda eſt ad vtilitatem, & diſſimulanda propter timorem: quatenus qui vtitur, vt prodeſſe debeat, poſſe ſe neſciat.

EQ. Summum in Regibus bonum eſt, (inquit Gregorius in Moral.) iuſtitiam colere, ac ſua vnicuique iura ſeruare, & in ſubiectos non ſæuire, non ſinere, quod poteſtatis eſt, fieri, ſed quod æquum eſt, cuſtodiri.

P.H. Recte quidem hæc dicuntur, at non æque vſurpantur in litigiis præ-

 ſertim

Litium inter magiſtratum & ſubditos iniquitas.

ſertim, ſi quæ inter ſuperiores & inferiores gliſcunt, vt enim quiſq; eſt potentior, ita iniuriæ inferendæ eſt accommodatior; nam protinus ex ipſorum parte ad ἐκχειροδικίαν, zum Fauſt vnd Kolben Recht prouocatur, & potentiores, vt ex Ennio refert Cic. 1. Off.

Non ex Iure manu conſertum, ſed mage Ferro
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt ſolida vi.

Qui, vt Plato ait, faciunt quod volunt, & quando volunt; Cumque qui imbecilliores ſunt, æquum & iuſtum quærunt; potentiores in hoc fines modeſtiæ & Iura non ſeruant, ſed de facto procedunt; adeoque, quod Hering. *tract. de fideiuſſ. cap. 8. num.* 134. inquit, vacat hoc tempore, potentioribus opprimere, primoribus rapere, priuatis perdere, miſeris flere. Hinc litigaturientes potentum opera vtuntur, ne dicam abutuntur, auxilium inuocando, vt actor minis & terroribus illius potentis perterritus à lite deſiſtat, ita vt verum ſit Ænigma hoc malitioſo ſeculo, quod refert Ioan. Heitfeld. in *Sphær. Philoſ. cap.* 24.

Dic mihi quid quæſo toto iam regnat in orbe,
Dic tribus hoc verbis literuliſque tribus?
Non verbis tribus, aſt vna reſpondeto voce
I V S, vel tranſpoſitis V I S male literulis.
I V S & V I S apices paruo diſcrimine diſtant,
Ius nec mundus habet, Vim quia ſemper habet.

Potentiores enim poſſeſſionem apprehendunt, pecuniam in Aduocatos conferunt, qui lites pauperum euertunt, ſecundum illud Habacuc cap. 1. v. 3. *Vt quid oſtendis mihi iniquitatem? eſt qui litem & contentionem contra me ſuſcipiat.*

TH. Non eſt id, æuo hoc noſtro, nouum; conqueritur ipſe D. Iacobus Apoſtolus ſuo etiam æuo, præpoſteram hanc Iurium deflexionem, quam quidem imputat iis cumprimis, qui iuri dicundo præſunt: *Nam* (inquit *cap.* 2.) *ſi in catum veſtrum ingrediatur vir aureum geſtans annulum veſte ſplendida; ingrediatur autem & pauper cum ſordida veſte; & reſpexeritis ad eum qui veſtem geſtat ſplendidam, & dixeritis ei: Tu ſede hic pulchre: pauperi vero dicatis, Tu ſta illic, aut ſede hic ſubter ſcabellum meum: Nonne diſcrimen feceritis apud vos, & facti ſueritis iudices peruerſe deliberantes.* Adeoque Ius (vt inquit Mag. Pegel. *in theſ. rer. p.* 30.) quod Germanis rectum ſonat, minime rectum vel breuiſſimum, ſed vbique & per omnia curuum, perplexum & litigioſis labyrinthis inuolutum; hinc importunæ illæ atque inconſultæ quorundam voces, quas allegat Ventura de Valentiis in ſuo *Parthenio litigioſo*, Spiræ lites ſpirare, nunquam expirare: litigantes diu ſperare, nunquam adſpirare. Nonnulli impudentius maculam aſpergendo vocant: Der Reichen Trug/ der Juriſten Nutz. Der Fürſten Spott/ der Armen Todt / maxime propter litium diuturnitatem, quod lites hoc no-

ſtro ſeculo non modo hominum plerumque, ſed fere & viuaces cornicularum & ceruorum ætates ſuperent.

PH. Iuſtus Springerus *de pace relig. cap.* 14. *p.* 151. querelam memoratu dignam recenſet cuiuſdam Comitis Ortenburgici, qui in termino deputationis Wormatienſis petiit per viſcera miſericordiæ diuinæ, vnd vmb deß jüngſten Gerichts willen / ius & iuſtitiam ſibi adminiſtrari. Sed de his alibi alius erit dicendi locus.

EQ. Sane noſtra hac tempeſtate, quando duces quidam in militia, legibus ordinariis in vitam aliquorum animaduertere non poſſunt, confeſtim ad legum militarium ſubſidium confugiunt, allegantes, ſe poſſe iure militari, etiam incognita cauſa, homines internecioni dare; hinc adeo fit, vt non tantum ſupremi exercituum duces, ſed centuriones quoq; ſimileſve miniſtri ſæpe in milites contemptis legibus deſæuiant; Sed num iuſte id fiat, minime dixerim. Certe ipſe Galba Rom. Imperator eo nomine à Plutarcho vituperatur, quod Ciconium Varronem & Petronium Turpilianum, *inauditos atque indefenſos, tanquam innocentes* damnauerit. *Iurium militarium prætextus.*

PH. Sapienter Tiberius Cæſar cenſuit, non vtendum imperio, vbi legibus agi poſſet; quod Philopæmenem, qui Achæorum prætor tunc temporis fuit, probe obſeruaſſe, Liuius ſcribit. Is enim quoſdam, quos mortuos maximopere cupiebat, à multitudine contra eos furente ſummo ſtudio liberauit, *non quia ſaluos vellet ſed quia perire indicta cauſa nolebat.*

EQ. Inſignis eſt clementiæ regiæ commonefactio, quam Poeta quidam hoc carmine exprimit:

> *Intendit ſenſim fidicen, vel tenſa remittit;*
> *Nec temere abſcindit diſſona fila lyræ.*
> *Conſulat hoc ſpeculum Rex æquo ſæuior, atque*
> *Parce vti diſcat viribus inde ſuis.*

Fuit hoc nomine Alexander Magnus admodum inſignis. Verbi gratia, Extincto Dario anni aliquot conſumti ſunt in expeditione Indica, in qua primum peruenit ad Taxilen, qui regnum habuit non minus Ægypto, & vbertate agrorum eximium. Is Alexandri fortunæ cedens, ad eum vltro acceſſit, inquiens, nihil opus eſſe bello, malle ſe beneficiis certare. Si ſit potentior, ſe daturum eſſe munera Alexandro. Si inferior, ſe gratum fore, ſi beneficia ab ipſo acceperit. Alexander aduerſus vltro cedentem nihil hoſtile faciendum eſſe cenſuit, dedit & accepit regia dona, & regnum eum tenere iuſſit. *Clementia Alexandri Magni.*

Deinde cum Poro rege Indorum bellum geſtum eſt. Nam is dimicare cum Alexandri exercitu auſus erat. Sed cum captus eſſet, interrogat eum Alexander, quomodo captum tractare conueniat? Reſpondit ille: βασιλικῶς. Cumque interrogaret Alexander, an præterea aliquid peteret, reſpondit Porus, omnia ſe complexum eſſe, cum dixerit: βασιλικῶς. Oſtendit igitur Alexander,

Clemen-

Clementiam præcipue Regiam eſſe, nec vitam nec regnum ei ademit, tantum pro Rege nominari Satrapam iuſſit.

Hæc ſapienter & clementer facta maxime decebant Regem, ad quem ſcribens Ariſtoteles hortatur eum, vt cogitet, Regnum à Deo ipſi datum eſſe ad beneficiendum generi humano: [illegible]

TH. Chryſoſt. de compunct. Cord. Beatus Dauid ita erat in poteſtate poſitus, tanquam omnibus ipſe eſſet ſubiectus, & in ſolio regali erat, vt vinctus in carcere & in purpura quaſi in cilitio iacebat cinere conſperſus & corde compunctus. Aula regalis erat ei tanquam eremi vaſtiſſima ſolitudo.

EQ. Modeſtia etiam Alexandri Magni ingens teſtimonium eſt, quod cum Darij coniugem, filios & filias cepiſſet, curauit vt regio more alerentur, *Modeſtia Alexandri Magni.* & nulla contumelia afficerentur. Quod Perſicus nuncius narrans Dario, his eum verbis ornat: Alexandrum & in prælijs acerrimum, & in victoria clementem eſſe, δεινὸν μαχέσασθαι, χρηστὸν δὲ κρατήσαντα.

PH. Venuſtum admodum modeſtiæ exemplum præbuit aliquando Gratianus Imperator Rom. cum mulierem ſtulte importunam lepide ablegaret. Acceſſit illa ad Imperatorem, & de marito queſta eſt, & aſpera multa dixit. Ille placide, Quid hoc ad me mulier? At enim, ſubiecit mulier, etiam in te male animatus eſt, & loquitur. Ille iterum: Quid hoc ad te mulier? & confuſam irriſamque ſic dimiſit.

EQ. De Caroli V. modeſtia extat hoc ſimile: Quemadmodum pomorum iucundus eſt non guſtatus ſolum, ſed odoratus etiam, & aſpectus, quanquam in hoſtico reperiantur; ita huius Cæſaris vultus, & æquitas, & iuſtitia: quia lenitas, bonitaſque viri vndiquaque perlucebat, & colluſtrabatur, iucunda non guſtatu ſolum, ſed odoratu etiam, & aſpectu videbatur. Sic vt ſæpius hic Cæſar ab hoſtibus, quam alij Principes ab amicis & ciuibus ſuis fuerit laudatus. Eiuſque rei vna magna res documento, & teſtimonio eſſe poteſt, quod Solymannus magnus Turcarum Dominus, cum ad eum perfugiſſet quidam ex Dynaſtis, interrogare non dubitarit ex illo, cur ab obſequio Cæſaris diuertiſſet, & ad eum perfugiſſet. Qui cum dixiſſet, tribus id ſe potiſſimum de cauſis factitaſſe, quarum vna ad auaritiam, altera ad libidinem, tertia ad iniuriam, ſiue iniuſtitiam, aut ſaltem horum vitiorum ſuſpicionem Cæſari aſpergendam pertinebat. Reſpondit Solymannus nullam cauſam harum rerum ſibi poſſe ab eo perſuaderi. Nimis enim diu percunctando, indagando, diſquirendo, cognitam & perceptam ſe habere Cæſaris vitam, vt horum flagitiorum labes, in tam ſancte, & pie leges, ceremoniaſque Dei, & Maiorum ſuorum cuſtodientis pectus, adhæreſcere nequiret. Ac porro illum à conſpectu ſuo remoueri iuſſit. Ac poſtea etiam odiis, & proſcriptionibus eum eſt perſecutus, dum ex tota Turcia exturbatus, alio ſeſe reciperet, ibique ſeruaret.

PH. Cau-

PH. Caute tamen admodum cum iis penes quos poteſtas eſt conuerſandum. Hinc Diogenes interrogatus, quomodo quis viuere debeat ſub poteſtate? Perinde atq; igni vtendum eſſe dicebat: neq; nimis propè accedendum, ne exuraris: neque nimis procul, ne rigeas.

EQ. Piget exequi, (inquit Petrarcha, *Dial. 91. de potentia*) qui potentes breui ad impotentiam, ſeu qui reges ad infamiæ ſeruitium ſunt redacti. Vepricoſi & lubrici ſunt humanorum gradus aſcenſuum, tremulus vertex, præcipitium horrendum, ægre conſcenditur ad eminentem ſtatum, anxie ibi conſiſtitur, grauiter inde & repente deſcenditur; id ſic eſſe, non ſinguli tantum reges aut populi, ſed maxima etiam teſtantur imperia. Hæc Petrarcha. *Potentum præcipitia.*

TH. Chryſoſt. ſuper Matth. Semper, inquit, grandis poteſtas maiori timori ſubiecta eſt, ſicut ramum arborum in excelſo poſitarum etiamſi leuis aura flauerit, mouet; ſic & ſublimes in culmine dignitatum exiſtentes, etiam leuis nuncij fama conturbat: humiles autem ſunt in conualle, plurimumque in tranquillitate.

PH. Quid tumes (inquit Petrarcha *Dial. 91. de potentia*) imbecillum animal? de potentia diſputas, de anima interim periclitaris, quam dicto citius vel naturæ vis occultior, vel exigui morſus animantis, vel extremi contemptiſſimique homines ſæpe potentiſſimis abſtulere. Vt enim (inquit Plutarchus) qui obtuſo fræno conatur equum domare, excutitur, equo contemnente frænum: Sic qui populum vincere conatur, non ſatis inſtructus potentia, ab imperio deturbatur. *Plut.* Hinc recte Cotys, Thebanis gloriantibus, quod Lacedæmoniis imperarent: Vidi, inquit, torrentes perennibus fluuiis maiores factos, ſed ad breue tempus,

Deſinat elatis quiſquam confidere rebus:
Inſtabileſque Deos aut lubrica Numina diſcat.
Illa manus qua ſceptra ſibi geſtanda parabat,
Cuius ſe toties ſubmiſit ad oſcula ſupplex
Nobilitas inhumata diu, miſeroque repulſa
Corpore feralem quæſtum poſt fata popoſcit.

EQ. Allegabo huiuſce poteſtatis momentaneæ vnicum exemplum ex Ioſepho Antiq. *Iud. lib. 19. cap. 1.* illud nimirum de Caio Cæſare, qui non in ſolos Iudæos, Hieroſolymis & in vicinis regionibus degentes debacchatus eſt, ſed terra marique, quam late Romanum patet imperium, quod maioribus repleuit calamitatibus, quam quæ vnquam veterum monumentis ſunt proditæ. Sed maxime Roma ipſa eius ſæuitiam experta eſt, nihilo hac in parte meliori conditione, quam vrbes cæteræ, præſertim ſenatores ac patricij cæteraque Nobilitas: innumeriſque iniuriis vexabantur, qui vocantur. Equites, opibus & dignitate ſenatoribus proximi, vtpote ex quorum ordine, ſenato- *Caij Caſ. interitus.*

 rum

rum habebatur delectus, hi enim ignominiis afficiebantur, & exiliis cædibuſque & confiſcationibus; ſi vero pro Deo gerebat, nō contentus humanis honoribus cœli à ſubditis, Iouemq; Capitolij præſidem appellatione fratris ſalutare auſus eſt. Aliis quoque operibus ſuam declarauit inſaniam, quæ prolixe oratione perſequi, longum nimis foret. Eo denique inſaniæ prouectus eſt, vt natam ſibi filiam in Capitolium delatam, in ſimulacri genua deponeret, quaſi commūnem ſibi cum Ioue prolem, in medio ſe relinquere dicens iudicium, vtra maiore patente ſit genita. atque hæc agentem tolerabant tamen homines. Permiſit etiam ſeruis licentiam deferendi ſuos dominos qualicunque crimine: quod eo grauius erat, quia ex ipſius Cæſaris autoritate, & in eius gratiam gerebantur omnia: adeo vt Claudium auſus ſit Pollux mancipium ipſius reum facere: & Caius ſuſtinuit inter iudices audire patruum dicentem cauſam capitis, ſperans ſumpturum ſe de illo ſupplicium: quod tamen ei non licuit. Itaque cum totum ſuæ ditionis orbem repleſſet ſycophantiis, & ſeruos erexiſſet contra dominos, paſſim illi tendebantur inſidiæ, aliis ira ſtimulante ad vindictam acceptæ iniuriæ, aliis ipſius cæde imminentem ſibi perniciem præcauere volentibus. Quapropter libet mihi accurate denarrare totum negotium, vel ideo vt argumentum ſit diuinæ potentiæ, quod & in aduerſis ſoletur homines, & modeſtiæ fortunatos admoneat, ne opinione diuturnæ felicitatis falſi, neglecta virtute in perpetuam corruant miſeriam. Tres in illius necem conſpirationes factæ ſunt, quarum ſingulæ autores habebant viros fortiſſimos. nam Æmilius Regulus à Corduba Hiſpaniæ ciuitate oriundus manum coniuratorum circa ſe habebat, quorum opera illum tolleret. alterius Caſſius Chærea tribunus erat caput. Annius quoque Minucianus non paucos ad opprimendum tyrannum conciuerat. His Caius inniſus erat. Regulo quidem quod is natura omnem iniquitatem oderat. erat enim magnanimus, & liberali ingenio præditus, ita vt non diſſimularet ſua conſilia: quæ cum multis communicauit, vel amicis, vel alioqui viris ſtrenuis. Minucianus vero partim Lepidum vlciſcendi cupidine, quem illi amiciſſimum & ciuem cum primis egregium Caius occiderat: partim metu, quod videret eius odia ſemper eſſe exitioſa capitalia, decreuit illum ferro inuadere. Chæreas non ferebat exprobratam ſibi à Caio mollitiem, & alioqui quotidiana pericula quibus propter familiaritatem eius erat expoſitus, optime ſe putabat nece ipſius euaſurum. Commune autem omnium illorum erat propoſitum, ſuperbæ ac impotenti eius dominationi finem imponere. ſpes enim erat ſucceſſurum negotium, & re bene geſta ſeruandam ope ſua rempublicam, cuius ſaluti honeſtum eſſe vel vitam impendere. Sed Chæreas fuit feruentior cæteris, tum cupiditate parandi ſibi clari nominis, tum quod propter tribunatum faciliorem acceſſum habebat ad perpetrandum facinus.

interim

interim Circenſes ludi agebantur, quibus impendio delectatur Romanus populus, & alacriter in circum concurrens, quicquid deſiderat ab imperatoribus flagitat, & illi poſtulatis eius perlibenter indulgent. tum quoque contentione magna rogabant, vt tributorum ac vectigalium releuaret onera. ille non ferens eorum vociferationes, dimiſſis militibus iubet clamatores illos paſſim correptos duci ad ſupplicium: multique hoc pacto capite plexi ſunt. idque tulit populus, & ceſſauit à clamoribus, exemplo doctus maiorem vitæ rationem habendam quam pecuniæ, quod viderent pro importuno eius ſtudio multis repræſentatum interitum. Hæc magis etiam Chæream incitauerunt ad aggrediendum facinus, & compeſcendam immanem Caij ferociam. Et ſæpe quidem epulantem inuadere decreuerat, certis tamen rationibus id diſtulit: non quod dubius eſſet propoſiti, ſed quia captabatur occaſio commodior, vt non irrito conatu rem ad effectum deduceret. iam autem non modicum tempus exegerat in prætoriana militia. tum vero exactionibus præpoſitus, & debitis in fiſcum redigendis, quorum quædam dilatione ſolutionis conduplicata fuerant: dum in exigendo terit tempus, & afflictæ fortunæ hominum miſeratione exſequitur mandata negligentius, conciuit in ſe iram Cæſaris, non ſine probro effœminati ac ſegnis animi, nec hoc contentus, quoties ille redeuntibus vicibus ſignum à ſe peteret, fœmineum aliquod & probroſum dabat vocabulum. atq; hæc faciebat, cum ipſum non puderet in quibuſdam à ſe inſtitutis ſacris vti amictu muliebri, cincinniſque & alio ornatu quo ſexum mentiretur: & poſt hæc audebat exprobrare Chæreæ turpitudinem, qui & quoties talia ſigna acciperet ferebat indigniſſime, & magis etiam cum videretur tradens ea militibus, eſſetq; cæteris tribunis ludibrio. nam allaturo eo ſignum à Cæſare, prædicebant fore vt afferret tale aliquod ludicrum. quapropter auſus eſt ſibi aliquot adſciſcere, iuſtam iræ cauſam præferens. in his erat Popedius vir ordinis ſenatorij, omnibus fere pe functus honoribus, alioquin Epicureus & tum ſectator ocij huc detulerat inimicus eius Timidius, quod in Caium iecißet conuicia: & teſtem adhibebat Quintiliam mimam, propter formam adamatam cum aliis multis tum Popedio. q ç c m nollet amatorem ſuum falſo, vt erat, teſtimonio grauare in cauſa capitis, Timidius vrgebat tormentis eam ſubiici, Tum Caius exaſperatus Chæream iubet ſine mora torquere Quintiliam, ideo potiſſimum ei ſolitus cædes & quæſtiones iniungere, ꝙ putaret hæc executurum inclementius, quo mollitiæ notam effugeret. Quintilia porro cum torquenda duceretur, conſciorum cuiuſdam obiter pedem calcauit, innuens vt bono eſſet animo, neue ad tormenta ipſi' expaueſceret: ſe.n.ea perlaturam obfirmato animo. itaq; crudeliter eam examinauit Chærea, non ſponte, ſed neceſſitate coactus. cũq; illa perduraret, duxit eam in Caij conſpectũ, affectã modis miſerabilibus. Cuius miſeratione

indigne laceratæ imperator nonnihil flexus, Popedium abſoluit, & pecuniis ſolatus eſt mulieris calamitatem, quam fortiter æque ac feliciter tolerauerat. Id vero indigniſſime tulit Chærea, ſic traduci putans ſuam ſæuitiam, quaſi tam immodicam, vt ipſum Caium remedium eius adhibere oporteat. quamobrem ſic Clementem & Papinium alloquitur, quorum hic & ipſe tribunus erat, ille præfectus vrbanarum cohortium. Nos quidem Clemens in tuendo imperatore nunquam officio noſtro defuimus. nam noſtra opera & induſtria coniuratorum alij necati ſunt, alij tormentis in tantum lacerati, vt ipſi viſi ſint miſerabiles. Sed hæccine ſunt noſtræ militiæ munia: Tacente ad hæc Clemente, ſed vultus rubore pudorem fatente miniſteriorum talium, cæterum verbis non auſo ſugillare inſaniam Cæſaris, Chærea iam confidentius commemorare cœpit calamitates vrbis & imperij. harum, inquit, cauſa vulgi ſermonibus in Caium refertur: ſed ſi rei diſquiratur veritas, ego mi Clemens, & hic Papinius, & ante nos tu Romanis, imo toti humano generi horum malorum cauſa ſumus, qui mandata eius exſequimur: & cum finem imponere poſſimus eius tum in ciues, tum in reliquos ſubditos debacchationibus, per tam fœda miniſteria facti ſumus ex militibus ſatellites ac carnifices, non pro libertate Romanorum, aut imperio geſtantes arma, ſed pro eius incolumitate, qui eorum tam animos, quam corpora, in ſeruitutem redigit, contaminanteſque nos quotidie cruore cæſorum & atrociſſimis quæſtionibus, donec ipſius iuſſu ab aliis pari modo tractabimur, non enim hoc modo cariores ei reddimur, ſed ſuſpectiores potius. & alioqui aſſuetus cædibus, quas libidine moderatur, non iudicio, nequaquam conquieſcet priusquam nos quoque cæteris adiiciat: nimirum iam deſtinatos exitio, niſi mature proſpicimus & commmuni libertati, & noſtriſmet periculis. Clemens autem etſi approbaret Chæreæ ſententiam, tacere tamen eum iuſſit, ne ſparſis in plures his ſermonibus, & euulgato ante effectum conſilio, raperentur ad ſupplicium. exſpectandam eſſe optabilem occaſionem fortuito alicunde efferendam. ſibi quidem ob ingraueſcentem iam ætatem non ſatis eſſe animi: & habere ſe tutiora conſilia: nam honeſtiora ne cogitari quidem poſſe. His dictis Clemens domum ſe recepit, ſecum agitans, quæ audierat, quæque ipſe dixerat. Chæreas autem nonnihil timere incipiens, ad Cornelium Sabinum & ipſum tribunum properat, quem virum quod non contemnendum noſſet libertatiſque amatorem eximium, & ferentem ægre præſentem ſtatum reipublicæ, expeditum aliquod ab eo expectans conſilium, decreuit ei rem proponere, ſollicitus etiam ne per Clementem res proderetur, & omnem moram periculoſam exiſtimans in tanto negotio. hunc poſtquam libenter id accipere intellexit, vt qui iam ante pari modo animatus, ideo tantum hactenus ſiluerat, quod cum nemine auderet communicare ſuam ſententiam: tunc vero opem etiam polliceri nō modo ſilentium, magis etiam confirmatus eſt in

propo-

propoſito, itaque rati non amplius cunctandum, ambo ad Minucianum ſe conferunt, magnitudine animi ipſis ſimilem, & eodem accenſum virtutis ſtudio, Caio vero ſuſpectum propter necem Lepidi hominis Minuciano coniunctiſſimi, & inſuper communi obnoxium periculo, omnibus enim honoratis Caius erat terribilis, præ cæteris in tales ſæuire ſolitus; & iam ante ſignificationem aliquam inter ſe dederant, quæ tum agebantur iniquo ſe ferre animo, quamuis enim metus periculi non ſineret eos manifeſte proferre odium, quo Caium proſequerentur, tamen occultus quidam eius rei ſenſus mutuam inter illos beneuolentiam conciliauerat. Et quoniam Minucianus dignitate præſtabat, homo cum primis ciuium nobilis, omnemque laudem meritus, ſoliti etiam antea plurimum illi deferre, in eo quoque congreſſu poſtulabant, vt ipſe initium ſermonum faceret, ille rogauit Chæream, quodnam ſignum ea die ab imperatore accepiſſet. vulgatum enim erat per vrbem, quomodo ei ſoleret dandis ſignis illudere. ibi Chæreas, cupide arrepta occaſione fretus Minuciani fide, at tu mihi, inquit libertatem ſignum da: cui gratias habeo, quod me vltro properantem excitas, neque mihi ampliori adhortatione opus eſt, ſiquidem tibi quoque idem placere video & priuſquam conueniremus iam ante conſenſimus. gladius hic quo accinctus ſum, ambobus ſufficiet, quare age aggrediamur opus te autore, equidem volens ac libens ſequar quocunque iuſſeris, adiutus tua prudentia, nec te debet tardare ferri inopia, dum animus tanto facinore dignus ſupereſt, à quo etiam ferrum ſolet efficaciam ſumere. ipſe certe totus feror in hoc negocium ſecurus quid mihi poſt eueniat: quandoquidem nec libet nec vacat de me priuatim deſpicere in publica ſeruitute patriæ, ſublatis legibus, & omnibus imminente à Caio pernicie, & dignus ſum opinor, vel de iudice cui credatur hoc miniſterium, quando & tibi eadem probari video. Tum Minucianus ſic animatum ſentiens, complexus hominem collaudatum hortatus eſt, vt pergeret, apprecatus vt ſuperi conatus eius ratos habeant: atque ita mutuum confirmati diuerſi abeunt. Ferunt hoc conſilium quodam omine fuiſſe firmatum. Nam ingrediente curiam Chærea, vox cuiuſdam è turba audita eſt iubens eum Diis iuuantibus deſtinata perficere. & primo ſuſpicatus eſt rem ab aliquo è coniuratis proditam: deinde intellexit incitari ſe, aut à quopiam conſcio, aut voce Dei, cui curæ ſunt res mortalium. iamque multi participes inſidiarum armati aderant & ſenatores & equites, ſimulque militum quotquot erant conſcij. nemo enim erat, qui non putaret necem Caij pertinere ad ſalutem publicam, & ideo pro ſe quiſq; dabant operam, ne quis in hoc facinore cæteris virtute cederet, cunctis tam verbis quam opere in exitium tyranni conſpirantibus. Nam & Calliſtus his ſe adiunxit Caij libertus: qui vnus plurimum apud eum poterat, ſocius quodammodo tyrannidis, & formidatus omnibus, abundanſque pecuniis quas ex munerum corruptelis parauerat: vtebaturque

immodice hac potentia, ſuſpectum nihilominus habens principem, cuius ingenium norat implacabile, & in ſemel deſtinatis pertinax. ipſi autem inter alias periculi cauſas hæc erat non poſtrema, quod eſſet pecunioſus nimium. quare ad Claudium clam deſciſcebat, colens eum, quod ſperaret ſucceſſurum in imperium, & iam tum obſequiis captans eius gratiam, quo tandem apud illum quoque eſſet in precio. nam & iactauit apud eum, iuſſum ſe, vt veneno ipſum tolleret, & hactenus ſemper commentum differendi cauſas innumeras. Videtur autem mihi hoc finxiſſe in gratiam Claudij. nec enim ille ſi patruum necare voluiſſet, tuliſſet excuſationes Calliſti: & liberto ceſſanti imperata facere mox repræſentatum fuiſſet meritum præmium. Claudius tamen qui diuino quodam fauore Caij furorem euaſit, gratiam Calliſto perſuaſus habuit pro nunquam accepto beneficio. Cæterum Chæreæ conatus differebantur indies conſciorum quorundam ſegnicie. nam ipſe inuitus cunctabatur, omne tempus pat ando huic facinori opportunum iudicans, etenim aggrediendi aſcendentem in Capitolium ad mactandas pro filiæ ſalute victimas ſæpe dabatur occaſio: vel præcipitandi in forum è faſtigio baſilicæ, nummos inde aureos & argenteos ſpargentem populo: vel opprimendi celebrantem arcana ſacra quę ipſe inſtituerat. nam ipſe Caius incautus erat propter ſecuritatem, licet verſaretur inter continue præparatos ad inſidias. Itaq; inter ſuos iactabat Chærea, ſi putarent illum à diis ſeruari, ſibi vni & animum eſſe & facultatem vel abſq; ferro conficiendi hominem: adeo infenſus erat coniuratis, timens ne elaberetur occaſio. at illi videbant quidem eum pro communi libertate ſolicitum, poſtulabāt tamen pauliſper differri negotium, ne, ſi parum ſuccederet, turbaretur tota ciuitas, & factis inquiſitionibus præcluderetur viris fortibus ad opprimendum tyrannum aditus. ſatius igitur eſſe dum ludi aguntur in palatio adoriri facinus. hi celebrantur in honorem Cæſaris, qui primus dominationem à populo in ſe tranſtulit, & exſtructa ante regem ſcena, conueniunt eo ſpectatum Romanorum nobiles vna cum vxoribus ac liberis, præſente etiam Principe. ibi concluſis tam multis millibus intra modicum ſpacium, conatum facile ſucceſſurum, non valentibus etiamſi velint ſuccurrere protectoribus domeſticis. Aſſenſit Chæreas, decretumque eſt primo ludorum die rem aggredi: ſed plus fortuna potuit quam conſilium, ita vt vix tertio ſtatuta peregerint, qui fuit ludorum dies vltimus. tum Chæreas ſociis conuocatis: multum inquit, elapſum eſt temporis quod nobis ſegnitiem exprobrat in honeſtis conſiliis: quæ verendum eſt ne prodita in nihilum recidant, & Caius exaſperatus magis etiam ſæuiat. An non videtis quod ad hunc modum nihil aliud fit quam libertatis detrimentum & tyrannidis acceſſio? cum debeamus nobis primum ſecuritatem parare, deinde aliis perpetuam felicitatem, vnde ad nos & gloria maxima reditura ſit. illis vero tam honeſto propoſito non contradicentibus, cunctantibus tamen adhuc

hue

huc & per ſtuporem ſilentibus: quid, inquit, boni viri differimus? an neſcitis hunc eſſe ſpectaculorum diem vltimum, poſt quæ peracta Caium eſſe nauigaturum? Decreuit enim nauigare Alexandriam Ægypti viſendæ gratia. pulcrum vero fuerit, ſi emittam* è manibus hoc propudium hominis, terraq; mariq; triumphaturum de Romanorum ignauia. an non ignominioſum ſit nos Ægyptio cuipiam libertatem oppreſſam non ferenti hanc gloriam cedere? ego certe deliberationes veſtras non expectabo amplius, ſed periculum faciam hodie, ita vt fortem virum decet, quicquid fors ferat libentius perpeſſurus, quam vt me viuo alius laudem tyrannicidæ occupet. his dictis & ſeipſum accendit, & cæteris animum addidit, vt omnes ſine dilatione rem aggredi cuperent: moxq; palatium armatus gladio petiit, quod ita mos ſit accinctos tribunos ſignum ab imperatore petere, & forte ea die vices petendi ad ipſum redierunt. Et iam confluebat multitudo ad palatium, magno tumultu ſe inuicem pertrudendo, dum quiſq; locum ſpectandi præcipere nititur, magna voluptate hanc contentionem ſpectante Caio: quod nec ſenatoribus aſſignata eſſent loca nec equitibus, ſed promiſcue ſedebant viri cum mulieribus, & ſerui confuſi cum ingenuis, progreſſus deinde imperator rem diuinam fecit Auguſto Cæſari, ad cuius tum honorem ludi celebrabantur: & cadente victima contigit reſpergi cruore togam Aſprenatis vnius è ſenatorum numero, quod ominoſum ei fuit, licet tum riſu exceptum à Cæſare. nam & ipſe in eo tumultu occiſus eſt. Fertur Caium ea die præter naturam ſuam fuiſſe affabilem, ita vt inſueta comitate omnib. fuerit miraculo. Peracto ſacro conſedit inter amicos in theatro, quod compactile inſtaurabatur per ſingulos annos hoc modo. duas habebat ianuas, alteram verſus ſubdiualem aream, alteram verſus porticum, per quam actores ingrediebantur & egrediebantur, non turbato ſpectatorum conſeſſu: qua parte erat cella quædam tabulatis interſcepta, vbi mimi verſabantur & Muſici. cumque iam & multitudo cætera ſederet, & Chærea cum reliquis tribunis non procul à Cæſare, qui dextrum theatri cornu tenebat: Batibius vir prætorius ſubmiſſa voce rogauit aſſidentem ſibi Cluuitum conſularem, ecquid noui audiſſet. quo negante, ergo, inquit, ſcito inſtare hodie certamen tyrannicidij, tum Cluuitus, tace, inquit, bone vir, ne quis hæc Achiuorum exaudiat: alludens Homerico carmine. ſparſis deinde in ſpectatores miſſilibus, q̃ pomis conſtabant & auibus propter raritatem gratis, Caius delectabatur diripiente hæc certatim populo: moxq; duo quædam ominoſa ſecuta ſunt. Nam mimus inductus eſt, in quo iudex deprehenſus in crucem ſuffigitur: & fabula acta eſt Cynera, in qua & ipſe & eius filia Mirra occiditur: multumq; fictitij cruoris fuſum eſt tam circa crucifixum, quam circa Cyneram. quin & eundẽ diem fuiſſe aiunt, quo olim Philippus Amyntæ filius Rex Macedonũ ab amico Pauſania cæſus eſt dum theatrum introgreditur. Cæterum Caio dubitãte, permaneret ne vſq; finem ſpectaculi, præſertim cum dies

eſſet

eſſet vltimus: an lotus & cibo ſumpto reuerteretur, vt erat ſolitus: Minucianus ſupra Caium aſſidens, veritus ne periret occaſio, iam enim Chæream egreſſum viderat, ſurrexit iturus ad confirmandum hominem. eum imperator comiter apprehendens lacinia, quo nam, inquit, bone vir? quem ille reueritus ſedit denuo, ſed vicit timor: & paulo poſt rurſum ſurrexit: Caio non amplius retinente, quod eum putaret abire ad aliquid neceſſarium. Tum Aſprenas etiam hortatus eſt Cæſarem, vt more ſolito lotus & pranſus tum demum reuerteretur. cupiebat enim, vt conſcius quod ſtatutum erat peragi. Et iam Chærea coniuratos diſpoſuerat, vt ſuo quiſq; loco nauaret operam: ægreq; moras ferebant, quod iam eſſet hora nona diei: & Chæreas volebat in theatrum reuerti, atq; in ſedentem irruere. quamuis enim intelligeret id ſine multa equitum qui aderant ac ſenatorum cæde non poſſe fieri, exiſtimabat tamen eam bene rependi libertate publica, iamq; tendebat in theatrum, cum ſubito ſtrepitu ſignificatur ſurrexiſſe Cæſarem. Tum coniurati turbam dimouent, quaſi Caio hoc volente: re autem vera captantes ſolitudinem quo facilius poſſent cædem perficere. præcedebant autem eum Claudius patruus, & M. Minucianus ſororis eius maritus, & Valerius Aſiaticus, quos dimoueri vetabat ſua dignitas. eos ipſe ſequebatur cum Paulo Aruntio. mox vbi regiam ingreſſi ſunt, relicta recta via per quam eum præſtolabantur ſeruorum miniſteria, & qua Claudius cum aliis præceſſerat, deflexit ad infrequentem quandam cryptam ducentem ad balineas, pueros etiam eo loco viſurus qui venerant ex Aſia, partim ad concinnandos hymnos ſacrorum domeſticorum, partim ad ſaltandam pyrrichen in theatro. ibi occurrens ei Chæreas ſignum poſtulat. & illo probroſum quiddam dante, conuicio ſimul ac ferro eum adortus ferit grauiter, non tamen lethali vulnere: quod quidem data opera factum putant, vt multis ictibus conſauciatus periret cruciabilius: mihi non fit veriſimile, quia tale facinus non admittit lenta conſilia. quod ſi hoc animo id fecit Chæreas, videtur mihi fuiſſe omnium ſtultiſſimus, qui maluerit indulgere iracundiæ, quam celeriter ſe ac ſuos eximere periculo: maxime quando non deerant qui Caio poſſent ſuccurrere, niſi quamprimum exhalaret animam. alioqui videbitur ſe & amicos potius, quam illum affligere voluiſſe, cum poſſet re bene geſta clam ſe vltoribus eius ſubducere, non perdendo temere tempus, vel ſeipſum potius. Verum hæc quiſque vt libuerit æſtimet. Caius porro præ dolore vulneris, quod humerum inter & collum impactum ne vlterius procederet oſſe iuguli retentum eſt, neque exclamauit attonitus, neque inuocauit opem amici vllius, ſiue quod nemini ſatis fideret, ſiue præ ſuperbia: gemitu tantum edito, fuga ſe proripiebat vlterius. quem paratus in hoc Cornelius Sabin⁹ impulit vt in genu procideret: moxq; circumſiſtentium vna vox erat, repete, atq; ita confecerũt eum illatis certatim crebris ictibus. extremum autem inflixiſſe fertur Aquila, qui vltimum exitium illi attulit. autor autem facinoris

noris merito Chæreas dicẽdus eſt, quamuis enim adhibuerit ſocios, omnium tamen primus id concepit animo, & modum perficiendi inuenit, primuſque auſus eſt conſilium communicare cum aliis, quod vbi probari ſenſit, coniuratos in vnum contraxit vſus eximia prudentia, & ad audendum accendit crebris adhortationibus: cumque res operam poſceret, hic quoque primus in eum irruit, & ſua virtute cædem exorſus: trucidati cadauer proculcandum aliis præiuit. quapropter merito quicquid & à ſociis perpetratum eſt, ipſius prudentiæ, induſtriæ atque virtuti, acceptum ferendum eſt. Sic Caius finiit multis confoſſus vulneribus. Hæc Ioſephus, quod quidem prolixe ex Ioſepho dixi; Sed hanc prolixitatem ipſa rei magnitudo facile compenſat. Nunc ad Aphoriſmum VII. digrediemur.

APHORISMVS VII.

DIVITIÆ FLVXÆ SVNT ET INSTABILes; theſaurum vero perennem ſibi parabit, ſi beneficentiam erga ſubditos exercebit Princeps.

7 TERRENARVM opum inſtabiles diuitiæ fluuiatilium vndarum imitantur curſum. Modicum enim affluunt his, qui habere ſe eas arbitrantur, mox vero refluentes ad alios accedunt. Solus autem beneficentiæ theſaurus ſtabilis eſt poſſidentibus eum: bonarum enim actionum meritum ad autores retorquetur.

Τῶν ἐπιγείων χρημάτων ὁ ἄστατος πλοῦτος, τῶν ποταμίων ῥευμάτων μιμεῖται τὸν δρόμον. πρὸς ὀλίγον μὲν ἐπιῤῥέων τοῖς ἔχειν νομίζουσι. μετ᾽ ὀλίγον δὲ παραῤῥέων, εἰς ἄλλους ἀπέρχεται. μόνος δὲ τῆς εὐποιΐας ὁ θησαυρὸς, μόνιμός ἐστι τοῖς κεκτημένοις αὐτόν. τῶν γὰρ ἀγαθῶν ἔργων αἱ χάριτες, ἐπὶ τοὺς ποιοῦντας ἐπαναστρέφονται.

7 *TERRENARVM rerum fugax & inſtabilis opulentia, fluuialium aquarum decurſum imitatur. Quum enim ad breue tempus iis, qui illam ſe tenere arbitantur, affluit, paulo poſt præterfluens ad alios demigrat. Solus autem beneficentiæ theſaurus conſtanter ſuis manet poſſeſſoribus. De bonis enim operibus gratia ad auctores ſuos reuertitur.*

DISCVRSVS.

EQ. Quod hactenus à me factitatum meminiſtis, in præfigendis proſopopæiis, idem nunc quoque vt factitem, operæ pretium eſt. De diuitiis ſiue opulentia ſermo eſt in hoc Aphoriſmo, non admodum tamen honorificus. Opulentia itaque vt ſe viſendam ſiſtat, ſuumq; ſplendorem afferat, è re ipſius fortaſſe futurum. Sic autem Opulentia à peritis artis depingitur.

Sedet precioſa ſella cœcis oculis, quod iuſtis æque ac iniuſtis ſubueniat, & quod exercent plerunq; diuitiæ cor hominis; ſceptrum manu tenet, qua potētiam opum deſignat. Quod etiam aureum ſertum gemmis interſtinctum facit. Siniſtra tenet hamū virgæ infixum, quo ſignificare vult, quo plures habet nummos & diuitias, eo copioſiores intendit congerere, ſicut Satyricus ait

Opulentia effigies.

Cre-

Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit. Saccos, ciſtas, pateras deauratas & argenteas circa ſe habet, pretioſis admodum induta veſtibus, ſicut prædiuites ſolent. pedes ponuntur puluinari molli, ad deſignandum luxum & mollitiem quem Diuitiæ reddunt. Humeris dum fert alas, & ciſtulæ ferentes alas, item pateræ & ornamenta catenæ, & huiuſmodi, denotant inconſtantiam, quod modo ab hoc modo ad alium migrent & volitent, nec quemquam mortis tempore iuuent, ſed relinquant & auolent ad alios hæredes. Hæc nimirum eſt opulentia illius, quæ plerumque ad malum inclinat, infeliceſque parturit filias, idea atque effigies.

TH. Infelices, recte omnino dicis, parturit filias, quarum primogenita eaque admodum ſalax, eſt Arrogantia; & quæ de Impietate illa, quã antiquitus nuptam Diabolo ferũt Apologici, idẽ de opulẽtia abuſiua illa omnino dici poſſe putauerim. Audi vero Apologum, quẽ innuo; eſt n. ſcitu omnino digniſſim'.

Quodam tempore Diabolo in mentem venit, vt vxorem duceret idque *Diaboli vxor eiuſque filiæ.* ſi animo volueret, incredibili amore proſecutus eſt impietatem, adeo vt ipſam haud diutius ambiendo, ſibi deuinxerit: ex qua ẽt, fœcundo exiſtẽte matrimonio, ſeptẽ puellas progenuit. Poſteaquã a. maturæ videbantur & nubiles, eſſe cogitauit pater eas elocare hominib. quia volebat hoc pacto illorũ amicitiam ſibi conciliare. Proinde natu maximã, *Arrogantiam* potentib. in mundo dominis, affluentib. & qui nobilitate generis, aut illuſtri quodã munere, vel honore reliquis antecellerẽt, copulauit. Iuniorem a. *Auaritiam*, mercatorib. atque circa rerũ ſolemniores cõmutationes occupatis, adiunxit. Tertiam inde, *Fallaciam*, plebeis paſſimq; diffuſis in principum ditionib. ruſticis, operariis & mercenariis adiudicauit. Quartã vero, *Inuidiam*, opificib. & gregariis artes exercentib. exposuit. Quintam omnium optime moratã, *Hypocriſin*, & egregie inſinuantem ſeſe meretriculã, ſacerdotib. & qui ſanctitatis nomine vulgo cõſpicui eſſent elocauit. Sextamq; *Superbiam* appellatam, muliebri ſexui addicauit. De ſeptima a. quæ *Scortatio* dicebatur, hoc conſilium cepit: velle ſe ipſam, nulli quidem propriam, omnibus vero communem in familia ſua retinere, vt ſi quando cuidam libeat illam conuenire, cogatur eam apud ſe quærere: qua ratione conſultũ eſſe putabat, quamplurimos amicitiam iſtam haud quaquã repudiaturos eſſe: ſed imo incredibilem acceſſum nouorum ſodalium fore.

TH. Immoderato illo cumulandarum opum ſtudio, occupatas omnium fere hodie videmus mentes, eoſq; nihil magis in votis habere, ac nulli rei plus *Diuitiarũ* operæ, ſtudii & curarũ impendere, quam conficiendæ pecuniæ & augendæ *inſatiabilitas.* rei familiaris, vt hoc modo contra omnem fortunæ iniuriam, nummis probe muniti, contra vim neceſſitatis, rebus neceſſariis inſtructi, contra inopiam opulentiam, ſemper habeant in promptu, quę vſus quotidianus poſtulat, quoue ſe contra paupertatis onus grauiſſimũ tueantur & vnde toga niteat. Quibus maximo labore, curis & periculis adeptis, beatos ſe & felices eſſe exiſtimant.

Hinc tantos ducere ſpiritus, ſe reliquis præferre omnibus, ſe ſolos homines eſſe arbitrari, fæces reliquos & inutilia terræ pondera. *Itaq; in multitudine diuitiarum ſuarum gloriantur inquit Pſaltes, & vanitatem locutum eſt os eorum: Vt nimirum liberi noſtri ſicut plantulæ creſcentes, in iuuentute ſua filiæ noſtræ ſicut anguli adusum perpoliti, ad ſimilitudinem templi: Promptuaria noſtra plena, redundantia de victu ad victum. Beatum dixere populum cui hæc ſunt. Pſal. 39. 144. Iob. 21.*

Eodem plane modo, DIVES Lucæ 12. iactat diuitem agrorum ſuorum prouentum, copioſamq; ſegetis vbertatem, & ſolicitis digitis rationem ſecum init, collocandarum opum, vtendique rebus præſentibus: deſtructurum ſe pollicetur horrea antiqua, rurſumq; noua & ampliora ædificaturum: deniq; dictuum animæ ſuæ; Lætare anima mea, & deme ſupercilio nubem, &c.

TH. Exempla ex Bibliis notiora ſunt, quam vt prolixiore illorum allegatione ſit opus. Et prophanis itaque allegabo hiſtorias. Darii temporibus, in eas delitias prolapſos fuiſſe Perſarum reges hiſtoriæ teſtantur, vt ad caput cubilis Regii conclaue conſtructum fuerit, in quo ſemper eſſent condita talenta auri quinque millia: & hoc Ceruical regium appellatum. Ad pedes aliud conclaue extructum erat, in quo tria millia argenti talenta ſemper recondita fuere. Idque Scamnum ſuppedaneum regis dictum. In ipſo autem cubiculo Regio vitem auream gemmis pretioſiſſimis locupletatam, & inſtar pergulæ, Regio cubili obtenſam, racemos protuliſſe lapillis pretioſiſſimis diſtinctos. Nec procul ab eo collocatum craterem aureum: Theodori Samij opificio nobilē: quinq; millia auri talentum, non minus millibus quinquaginta argenti valuiſſe, quæ trecenties contenis millibus coronatorum æſtimantur. *Tanti Perſarum Reges ceruicem ſuam inclinandam eſſe cenſuerunt & inprimis Darius ille quem tertio iam prælio, atque etiam bello victum amicorum iuratiſſimi aureis compedibus vinctum, cum aliquandiu traxiſſent, ad extremum equum conſcendere negātem, nefario ſcelere trucidarunt: Hoc ſibi Fortuna ludibrium extremum, ex tanta ſuperbia comparante, vt qui tanti caput ſuum recumbere, & pedes ſubmitti voluerit, tanti etiam manibus pedibuſque vinciretur. Sic fere humana conditio, vt cum faſtigium ſuum longe ſupergreſſa ſit, concidat. Quod vtinam Reges ſatis animaduerterent animaduerſumque meminiſſent.*

PH. SARDANAPALI Aſſyriorum Regis nouiſſimi, ingentes fuiſſe opes, memoria proditum eſt. Qui cum Arbaci Medo obſidenti ſe inuidiſſet; incenſa Pyra, qua ſe vna cum vxore & pellicibus auroq; omni, cuius ſumma ad centies centena millia, & decies tantundem argenti ſupputata eſt, condidiſſet, Vulcano conſecrauit.

EQ. Quantam auri vim poſſederit ALEXANDER M. qui omnes Perſicas opes ſuis adiunxerat, exprimit Hermolaus in Inuectiua ſua, notans auaritiam eius: Quod triginta mulorum millia non ſufficerint portandis theſauris ipſius.

PH. Cro-

PH. Cromerus teſtatur, Iohannem M[illegible]ſchouiæ Ducem Anno 1470. occupata N[illegible]uogardia, ex Archiepiſcopi ærario, trecentis curribus aurum duntaxat [illegible] genteum & gemmas euexiſſe, vel quam qui ſupellectilem aſportarent [illegible] in [illegible]ibus.

[illegible]Q. De Turci[illegible] Imperii prouentu ſolido, ſcribit Iouius in vita Solimani: q[illegible] æquet ſummam ſexagies centenorum millium aureorum quotannis, ex q[illegible]bus Imperator ad conſtituendum Imperium, expendat ſingulis annis, q[illegible]nquies & quadrag[illegible]es centena millia. Belli tempore & quauis vel minima ce[illegible] ſumma, innumerabiles pecunias corradere, adeo vt, quod ad ærarium, in [illegible] plus lucretur quam effundat. Præterea plus Gemmarum & Theſau[illegible] [illegible] poſſidere cenſet, quam cæteros omnes in orbe principes ſimul [illegible].

[illegible]H. Quid vero exinde lucri? Magnam præbent diuitiæ poſſeſſoribus oc[illegible] p[illegible]andi, ſiumq; heium in fœdiſſima flagitia & peccata agunt præ[illegible] M[illegible]g[illegible]um enim eſſe, vt ait Seneca *diuitiarum contubernio non corrumpi, & [illegible] diuitiis vitiorum vomitibus, animum ſeruare inconcuſſum.* Opulenti, re[illegible] [illegible]na homines, quaſi ex alto deſpiciunt, premunt, exugunt. Ma[illegible] [illegible] impietas eſt, alienis bonis inhiare, alieno incommodo diteſcere. [illegible] plerique quiduis ſibi licere putant, multis erroribus, fœdis libidi[illegible] [illegible]pu[illegible]is carnis operibus, inquinantur, conſcientiis vulnera infligunt, & [illegible]itum ſibi acceſſunt, quæ vt pauperes non perpetrent, egeſtas non ſinit. V[illegible] [illegible]ius De[illegible]: *Difficile eſt*, inquit, *diuites intrare in regnum cælorum.*

[illegible] [illegible]mon Deus cæcus pingitur, quod cæcos plerunque efficit, quos [illegible] [illegible] [illegible] ſ[illegible], veſana auri cupiditate accendit. Hac excæcatus ani[illegible]mis & [illegible]patus colligendarum opum ſtudio, in magna amplaque for[illegible] [illegible] cæcutit, & vitam degit cæcis Ethnicis peiorem: alienus eſt ab o[illegible] pietate in Deum, charitate & commiſeratione in egenum; neq; Deum, neque proximum, neque ſeipſum agnoſcit & conſiderat. Itaque iniuriis in omnes, vel [illegible] *mortuo tributum exigeret.* *Do[illegible]um inexplebile*, nulla pietatis, Iuſtitiæ & [illegible] [illegible]is habita ratione, *lucrum pudori anteponit, & ex qualibet re odorem lucri [illegible].* O[illegible]tqu[illegible] f[illegible]nditus interire omnes homines, ipſe ſolus vt diteſcat, & v[illegible] numen quoddam [illegible]cælo delapſum, ab omnibus adoretur.

TH. Neque tamen, quod pollicentur, Diuitem diuitiæ quenquam faciſit: Imo contra nulli non maiorem ſui cupiditatem incutiunt, eoſq; tanto magis [illegible] [illegible]g[illegible]ntes [illegible]ficiunt, quo maiori pecuniarum auctu felices ſunt. [illegible] *[illegible]ant plurima plura petant. Et quo plus ſint pota plus ſitiantur aquæ.*

PH. R[illegible] taque Seneca: *Congeratur in te, quicquid omnes locupletes poſſede[illegible]. [illegible] priuatum pecuniæ modum fortuna te prouehat, auro tegat, purpura veſtiat, & eo [illegible]tiarum opumq; perducat, vt terram marmoribus abſcondas, & non tantum ha-*

 bere:

bere tibi liceat, ſed calcare diuitias. Accedunt ſtatuæ & picturæ, & quicquid ars vlla luxuriæ elaborauit, maiora expetere ab his diſces.

EQ. Acquiruntur diuitiæ magno labore, indefeſſo ſtudio, triſti iactura nobiliſſimi temporis; denique ſummo vitæ periculo, quinetiam ipſius famæ læſione animæq; interitu. Hic nimirum ſeſe exercet humani vis ingenii, huc omnes nerui ſapientiæ & induſtriæ hominis intenduntur, mille acquirendi modi excogitantur augenturque indies. Reges, Principes, Nobiles, Magiſtratus non pauci, à ſubditis extorquendæ pecuniæ, nullum non exactionis aut æruſcationis genus excogitant: Quemadmodum olim Margareta Norvvegiæ & Daniæ Regina, poſtquam variis rationibus ſubditos exhauſiſſet; tandem & hoc præclarum inuentum decreto promulgauit: Vt certam pecuniam pro qualibet cauda iumentorum, pro focis & pro coniugio ſubditi penderent. Cumque ſingulis menſibus olim Galli tributa conferrent, Licinius quatuordecim in anno menſes inuenit. Et cum quidam Antonio Macedonico acerbitatem & rigorē in extorquendis pecuniis à ſubditis obiiceret, dixiſſetq;: At nō talis erat Alexāder; Reſpondit: *Merito nam ille metebat Aſiam, ego culmos lego.* Verū igitur eſt, quod Syrac. inquit: *Sicut Leo deuorat beſtias in ſylua; ita diuitum prædæ ſunt pauperes. Sicut omnis ſuperbus nihilo pendit ea, quæ exigua ſunt: ita diuites aſpernantur pauperes. Diues iniuriam facit pauperi, & adhuc inſolenter inſultat. Pauper vero cogitur ferre, & inſuper agere gratias.* De his ſanguiſugis & impiis ſubditorum expilatoribus valde pathetice conqueritur ſpiritus Dei Mich. 3. *Audite,* inquiens, *primores, Iacob, & ductores domus Iſrael: An non veſtrum eſt ſcire ius ipſum? ſed oſores eſtis boni, & amantes mali, Rapientes cutem iſtorum ab eis, & carnem eorum ab oſſibus ipſorum. Et quod comeditis, caro eſt populi mei, & oſſa eorum diffringitis,* &c: At his Dominus atrociter minatur: *Efficiam, vt comedant oppreſſores tui ſuam ipſorum carnem, & velut muſto ſanguine ſuo inebrientur.* Eſa. 49.

TH. Potentum exempla imitantur reliqui omnes. Miles prædæ inhians corpus ſuum iaculis & telis, milleque periculis obiicit. Mercatores conficiundæ pecuniæ omnes rationes ineunt: Mille artes excogitant, & quicquid induſtriæ in receſſu acuminis humani poſitum eſt adhibēt, dies noctesq; inſomnes ducunt, mille diſcrimina adeunt, per ſaxa, per imbres, vt opes opibus accumulent. *Inuenti ſunt, inquit, Iehoua,* Iere. 5. *in populo meo impii, inſidiantes quaſi aucupes, laqueos ponentes, & pedicas ad capiendum. Sicut decipula plena auibus; ſic domus eorum plena dolo: Ideo magnificati ſunt & ditati, incraſſati ſunt & inpinguati & præterierunt ſermones meos peſſime.* Ad eundem modum & Michæas c. 2. conqueritur de illis: *Quod dolū machinentur in cubilibus ſuis, quod illuceſcēte mane opera expleant, cum ſit in poteſtate manus ipſorum. Qui concupiſcunt agros & rapiunt domos, concupiſcunt & adimunt: Opprimentes virum cum domo eius, quemq; cum poſſeſſione ſua. Non dormiunt* inquit Sapiens, Prouerb. 4. *niſi cum malefecerint, & non rapitur ſomnus ab eis niſi ſupplantauerint: Comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt.* Idem Habac.

queri-

quæritur: *Quotquot ſunt hamo educit, congregat illos caßibus ſuis, & concludit eos retiaculo ſuo: Iccirco lætatur & exultat.*

Nulla hic affinitatis, nulla amicitiæ aut confœderationis habetur ratio: cedit improbæ huic & ſceleratæ cupidini omnis pietas, honeſtas, iura omnia, amor denique inſitus erga coniugem, liberos, nepotes: Rumpit & contaminat hæc dira ingluuies omnia diuina & humana; non templis, non aris, nec mortuorum etiam monumentis parcens, vt exempla Hircani, Herodis & Darii teſtantur. Nouus indagatur orbis, nouæ regiones inquiruntur, altiſſimi montes perforantur, omniſque terræ communis matris interiores venæ & viſcera perquiruntur, magiciſque artibus Theſauri inueſtigantur, ſæpe & eruuntur. Regna, Regiones, ciuitates, arces, patria, libertas, coniuges, amici produntur: *Corpora diobolaria* proſtituuntur: Fortunæ omnes in dubium aleæ euentum exponuntur: Vita denique ipſa, & ſacra omnia auro veneunt; Latrocinia crudelia, veneficia abominanda, fraus multiplex & impoſturæ infinitæ exercentur, *non hoſpes ab hoſpite tutus, non ſocer à genero, fratrum hic quoq; rara eſt gratia.* Ipſe adeo Filius Dei pecunia proditur à diſcipulo. Et Menelaus interuertit Iaſonis talenta trecenta ſibi credita, inque proprium vſum conuertit: Quaque debebat ſacerdotium ſummum Iaſoni conſeruare, perdidit: ſibi emit; illi ademit, *2. Machab.* 14.

EQ. Non pudor erat Caligulæ, poſtquam immenſas opes *totumq; illud Tyberii vities & ſepties millies H. S. non toto vertente anno, vt Suetonii verbis vtar, decoxiſſet, & egens exhauſtusq; animum ad rapinas, vario & exquiſitiſſimo calumniarum, & actionum & vectigalium genere, conuertiſſet: In ipſo Palatio fœminarum mariumque lupanar condere, vt ex eo meretricium quæſtum faceret: circumque forum & Baſilicas mittere nomenclatores, ad inuitandos ad libidinem iuuenes ſeneſq;: præbita eſt inſuper aduentantibus pecunia fœnebris, appoſitiq; qui nomina palam ſubnotarent, quaſi adiuuantium Cæſaris reditus. Coacta ex eo vectigali ingenti auri copia, ita oblectatus fuiſſe ſcribitur, vt in ea nudum ſe prouolueret, auriq; auiditatem expleret. Pro eduliis, quæ tota vrbe vendebantur, certum ſtatumq; exegit. Pro litibus atque iudiciis quadrageſimam partem ſummæ de qua litigaretur, nec ſine pœna, ſi quis compoſuiſſe, vel donaſſe, negotium conuinceretur. Ex gerulorum diurnis quæſtibus partem octauam: ex capturis proſtitutarum, quantum quaq; vno concubitu mereret: nec non & matrimonia obnoxia fuere: adeoq; nullum rerum aut hominum genus omiſſum, vnde ille non vectigalis aliquid corraderet.*

TH. Miramur has ſordes nō hominis; ſed humana ſpecie oberrãtis diaboli; Imperatoris tamē Romani, quē leges nō ex rapinis & meretricio, ſed ex regni reditib. viuere permiſere. Ac vtinã eiuſmodi Caligulas nō cerneret præsēs hæc ætas: *Dulcis odor lucri ex re qualibet*, nō mercatorib. nō ſalariis, & eiuſmodi homi-

nibus

cuibus ſordidam mercaturam exercentibus: *ſed non paucis, quos de fæce vulgi Deus exemptos, ad ſummas dignitates ſuſtulit, & ad rerum faſtigium collocauit, qui, quod leges vetant, licentia ſibi ſumunt, & adeo mercatorio ſunt ingenio, vt ſuo genere & dignitate prorſus indignam exerceant mercaturam, & ſordidum quæſtum faciant, non ex frumento, lana & lino, quæ ipſorum ſolum produxit; ſed illis rebus, quibus in vrbibus ſalſamentarii, laniones & caupones occupantur. Homines profectò, qui vel à ſtatuis farinam exigerent.* Quæ res illis non minus dedecori eſt, quam olim Dario Perſarum Regi, qui propterea inſtitor dictus fuit. Nam Perſæ olim Cyrum patrem, Cambyſen dominum, Darium, inſtitorem fuiſſe aiebant. Et Veſpaſianus Imper. inſignem maculam virtutibus ſuis attraxit, quod inexplebili auri auiditate, omnibus rebus vectigalia imponeret, nulli hominum generi, neque mendicis parcens: adeoque vrinæ putidum vectigal, cum impoſuiſſet, & ob id à filio reprehenſus fuiſſet; pecuniam ex penſione promens, ad nares eius admouit, ſciſcitans num odore offenderetur: & illo negante; atqui ex lotio eſt, inquit.

EQ. Quo nomine Ferdinandus Rex Neapolitanus quoque notatus eſt, dum ex eadem lotii mercatura quæſtum faceret. Dumque Tiberius Imperator miluum maximum dono ſibi oblatum, venundari iuſſiſſet; miluo rapacior fuit. Vt & Caligula eius veſtigium inſecutus, qui dono oblatos piſces maiores bis vel ter in foro vendidit. Ita nullum tam atrox crimen eſt, quod non committunt homines lucri auidiſſimi.

PH. Res profectò commiſeratione ſimul & indignatione digna eſt, vſque adeo occæcari homines, vt omni famæ, vitæ ac ſalutis poſthabita ratione, diuitiarum cæno ſeſe plane immergant. Atque eodem plane modo, quo ſordidus ac diues ille populi contemnere voces fuit ſolitus, modo auri ſui aceruo ſeſe oblectet:

——Populus me ſibilat; at mihi plaudo
Ipſe domi ſimul ac nummos contemplor in arca.

Homines Patroclo ſordidiores. Cuiuſmodi multos hodie inuenias, qui ſuſque deque habent, quo ſint apud alios in honore & exiſtimatione, quaue autoritate valeant, modo aurum, modo argentum anxiis curis congerant, nec ſibi nec ſuis profuturum; imo in præſentiſſimum ipſius vitæ periculum daturum. Quemadmodum olim Ptolomæus Cypri Rex cum videret ſe propter ingentes, quas poſſidebat diuitias, in diſcrimen vitæ veniſſe; comportatis vndique opibus, nauibuſque in eas impoſitis, in altum proceſſit, vt claſſe perforata, periret vna cum opibus, quas hoſtibus inuidebat. Verum non ſuſtinuit mergere Plutum ſuum homo auri amantiſſimus; *ſed futurum ſuæ necis præmium domum reuexit.*

TH. Rectè itaque Habac. Omnes ait de auaro parabolam eiuſmodi prolaturos, & talem ænigmatis interpretationem: *Væ multiplicanti non ſua, & nu-*

meroſe

meroſe aggreganti denſiſſimum lutum: Quouſq; tandem? An non repente conſurgent, qui mordeant te, & expergiſcentur diuexaturi te. Væ dedito quæſtui malo, pro domo ſua, vt diſponat in excelſo nidum ſuum, quo eripiatur è poteſtate mali.

PH. Multi inſtar draconis Scythico luco incubantis, ſuis ita incumbunt pecuniis, vt proprium non raro genium defraudent; dum fraudibus genio conſulere ſtudent: & dum aurum corradunt, ſibi ipſis maciem contrahunt, miſeramque & plane inopem agunt vitam, vt Tantalus:

Congeſtis vndiq; ſaccis
Indormit inhians, & tanquam parcere ſacris
Cogitur, aut pictis tanquam gaudere tabellis.

Hinc Eccleſiaſtic. cap. 6. *Eſt & aliud malum, quod vidi ſub ſole, & quidem frequens apud homines. Vir cui dedit Deus diuitias, & ſubſtantiam, & honorem, & nihil deeſt animæ ſuæ, ex omnibus quæ deſiderat: nec tribuit ei poteſtatem Deus, vt comedat ex eo; ſed homo extraneus deuorabit illud. Hoc vanitas & magna miſeria eſt.*

EQ. Multi tanto ſeruitio Mammoni ſuo obſtringuntur, vt eius amori plane immoriantur. Quemadmodum de Craſto quodam præpoſito Goslarienſi commemoratur, quod à prandio aliquando, cum ad Plutum ſuum colendum, quem in cubiculo reſeruauerat opulentiſſimum, reuerſus eſſet: ibique diutius ſolito indulgere ſomno videretur: Serui qui neque pulſu oſtii, neque vociferatione Dominum excitare poterant, fractis foribus, irrumpentes, hominem exanimem miſerabili modo ſuis Theſauris incubantem, repererint.

TH. Quapropter vt ſerpens vel anguis, anguis non eſſe deſinit, etſi ſcrinio aureo includitur. Sic manent opes ſpinæ & tribulæ miſeram animam miſere pungentes; licet pulchritudine ſua dementatas hominum mentes teneant oculoſque perſtringant. Itaque

Tantis parta malis, cura maiore, metuq;
Seruantur: miſera eſt magni cuſtodia cenſus.

Quid? quod ex ipſa opum abundantia nemo viuit; & quid prodeſt poſſeſſori, inquit Eccleſiaſt. *capit.* 5. niſi quod cernit diuitias oculis ſuis. Expertus eſt id ſuo malo ſtultiſſimus olim Phrygiæ Rex Mydas, is namque data ſibi à diis immortalibus optione quicquid vellet, petendi,

Ille male vſurus donis, ait: Effice quicquid
Corpore contigero, fuluum vt vertatur in aurum.

At cum cibaria contrectaſſet, & illa in aurum conuerſa fuiſſent:

Attonitus nouitate mali, diueſq; miſerq;
Effugere optat opes, & quæ modo vouerat odit.

Copia nulla famem releuat, ſitis arida guttur
Vrit & inuiſo meritus torquetur ab auro.

Pythius Bithinicus facile priuatorum omnium, qui ingentes theſauros poſſederunt ditiſſimus. Is enim eſt, qui Dario Perſarum Regi Platonum illam auream & nobiliſſimam vitem, toties in hiſtoriis decantatam, donauerat: Darii filium Xerxen, cum ingenti exercitu, quorum tunc ter & vicies centena fuere hominum millia, teſte Herodoto, in Græciam tendentem; hoſpitio ſuſcepit, & Xeniis magnificis ornauit: ſtipendium inſuper & frumentum quinque menſium Regi & toti exercitui ſtipulatus; magna ſane liberalitate & in homine auaro admiranda; ſi filium ex quinque vnum ſenii ſolatium domi reſidere Rex pateretur: argenti quoque talenta duo millia, auri vero myriadas quadringentas ſtaterum Daricorum, id eſt, quadringenties centena millia coronatorum, ſeu quadringentas tonnas auri, Regi donauit. Hic inquam, Pythius auri ditiſſimus idem & auidiſſimus, ciues ſuos omnes, in metallis fodiendis occupatos habebat, inquit Polyænus, idque vnum auri congerendi ſtudium tantopere coluit, vt ob laboris illius magnitudinem interirent plerique. Vnde mulieres agminatim ad Pythii venerunt vxorem, inſtanter orantes, vt huic malo mederetur. Illa ergo, adhibitis artificibus, panes & alia id genus edulia ex auro confici præcepit: eaque omnia Pythio, parari cœnam poſtulanti, appoſuit. Quorum aſpectu delectatus primum Pythius, poſt hæc cibos afferri imperauit: Verum cum vxor cuncta quæ poſtulabat, ex auro concinnata iuberet apponi: & is ira percitus, ſeſe clamaret eſurire, non amplius auro opus eſſe; reſpondit illa: *Omnis ciuium tuorum cura, tuo iuſſu in parando tantum auro verſatur: iam propter id nullos agros colit, iam totius ruſticationis cura intercidit.* Hac vxoris caſtigatione motus Pythius, animum ab incepto reuocauit opere.

PH. Sed poſterorum, obtendunt, habenda mihi eſt ratio, vt habeant, de quo, me mortuo vitam honeſte tranſigant.

TH. Inſania. Irritamenta malorum illis colligunt, non vitæ ſubſidia. Magno labore congregant, illi diſſipabunt maiore. Spe largæ hæreditatis occupatus animus iuuenilis; neque ad liberalium artium ſtudia ſeſe dabit, neq; aliud quodcunq; honeſtum exercitium ſequetur. Quod ſi auaritiæ paternæ ſectatores fuerint liberi, & immodica diuitiarum ſiti nihilo minus æſtuauerint, tanto inter ſe exardeſcent odio, dum amplum iſtud patrimonium diſtribuendum erit, dum iudicio inter ſe cõtendent, vt nullum rixarum, odii, liuoris, ſiue finem, ſiue modum ſe perſpicere, & in ſuam perniciem congregata hæc bona eſſe conquerantur.

Quod ſi Harpeis manibus forte, per fas nefaſque congeſta ſit hæreditas, qua ratione hodie plurimæ opes cõquiruntur, manifeſtum eſt, *de male quaſitis non*

non gaudere tertium hæredem: Male parta, male dilabi dilapidarique. Filii abominationum inquit Syracides, *cap. 41. ſiunt filii peccatorum. Et filiorum peccatorum hæreditas peribit.* Cuius rei quotidiana experientia nobis quam plurima ſuppeditabit exempla, cum integras interire familias videamus, & euaneſcere opes ab auaris parētibus auaris liberis relictas, Candiæ Dux quidam, teſte Valla cum haberet ſcrinia, aureis argenteiſque pecuniis vario genere referta & malleo cuneata; hoſpites qui apud eum diuertebant, ſciſcitabatur, cuiuſnam generis pecunia indigerent? reſpondentibus eius generis, cuius vſus foret in ea prouincia, in quam quiſque iter faceret: ſcrinia produxit, & quantum vellet capere iuſſit: fruſtraque conantes, deridebat; nouo prorſus genere iactandarū opum, & diſſimulandæ auaritiæ. Sed filius ſuccedens, facili negotio omnia euacuabat ſcrinia: quibus breui exhauſtis, pecuniiſque dilapidatis, obæratus inſuper vitam miſere duxit; non niſi curas, mœrores, & offenſo Ferdinādo Rege, extremum vitæ periculum ex opib. paternis lucratus. Quemadmodum Salomon, *Eccleſiaſt. 5.* inquit, *Generauit filium qui in ſumma egeſtate erit.* Et Iob. *ca. 29. Filii eius atterentur egeſtate.* Quis igitur furor? quæ inſania? tantis laboribus, curis & ſollicitudinibus, cum maximo proximi detrimento & propriæ conſcientiæ læſione ingentes colligere pecunias, quarum neq; ipſe conquiſitor neq; poſteri, non niſi irrecuperabili ſalutis, corporis & animæ damno & interitu fruātur & quæ incitamēto eſſe poſſint atq; occaſio liberis, nō ſolū ad omne genus flagitiorum cōmittendum, ſed ipſis inſuper parentibus eorumque vitæ inſidias ſtruendum. Teſtatur idipſum experientia, quanto deſiderio expectent quidam male feriati, & profligatæ malitiæ iuuenes, mortem parentum, vt hæreditate eo citius potiantur? An non Artaxerxi Perſarum Regi centū & quindecim fuere liberi? quorum illum magnam partem occidiſſe, teſtantur hiſtoriæ, non alia de cauſa, quam quod ſibi inſidias ſtruxiſſe conuicti eſſent. Feliciores igitur ſunt ditioribus egeni parentes, & maior eorū ſecuritas, & beatior vita omnis inuidię expers. Itaq; potius in id incumbendum vt liberi ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Domini educati, *Eph 6.* celebritateque nominis paterni exciti, imitatores & hæredes virtutum paternarum eſſe, ſedulo ſtudeant. Et gloriam nominis paterni optimum ducant eſſe patrimonium. *Curam habe,* inquit Syracides *cap. 45 de bono nomine: Hoc enim magis permanebit tibi, quam mille theſauri pretioſi & magni. Optima ſiquidē hæreditas,* inquit Cic. *quæ à parentibus traditur liberis, omni patrimonio præſtantior, Gloria eſt virtutū & rerum geſtarum.*

EQ. Præclara fuit Ethnici huius vox? multo tamen præclarius Phocionis factū, qui ingentē auri aceruū, à Philippo Macedonū Rege miſſū, pignus amicitiæ, ſpreuit cōſtāter. Cūq; nullis oratorū perſuaſionib. moueretur, maiorēq; patriæ quā commodi proprii habendā rationē duceret; diceretq; *ſibi his opus non eſſe:* hortantur illi, vt ſi his ipſe facile careret, liberis tamen ſuis proſpiceret, quibus valde difficile foret in tanta paupertate paternam tueri digni-

tatem: reſpondit ille, *ſi mei ſimiles futuri ſunt, idem hic agellus qui me ad hanc dignitatem euexit illos alet; ſin diſsimiles, nolo eorum luxuriam meis opibus alere.* Vir profectò magni ingenii, Dux Athenienſium fortiſſimus & opum contemtor ſapientiſſimus, magnanimus, & dignus qui boni cognomento ſit celebratus, & de quo diu, inquit Sabellicus, inter Græciæ Sophiſtas quæſitum ſit: maior ne Alexander eſſet, an Phocion, qui Alexandri aurum contemſit. Cum enim Alexander M. Phocionem pecunia expugnare tentaret, eodem planè modo, quo ante ipſum pater fecerat; dono illi miſit ex Aſia Athenas cẽtum Talenta. Quibus oblatis quæſiuit ex miniſtris Phocioni: Cur ex omnibus Athenienſibus Alexander ſoli ſibi tantum munus largiretur? his reſpondentibus. Quod te exiſtimet virum bonum & honeſtum hunc excipiens ſermonem ait: *Ergo ſinat me talis vt & habear, & ſim.* Inſecuti eum tamen ſunt legati vſque in domum: Et frugaliter viuentem, vxoremque panes pinſentem cum conſpexiſſent, eo arctius virum, nec ſine ſtomacho premunt: Turpe eſſe allegantes Regis amicum tam viuere duriter. At ille nihil mouetur, ſenemque inopem in obſoleta læna prætereuntem conſpicatus, percontatur Legatos: Num ſe eo deteriorem exiſtiment? Bona verba inquiunt illi *Atqui hic*, inquit, *ex re minore viuit, & eſt contentus: Breui, aut ſi minus vtar pecunia hac, nequicquam tantum auri poßidebo: aut ſi vtar, me ipſum iuxta atq; illum in calumniam coniiciam ad populum.* Itaque reportata ex Athenis pecunia eſt: oſtenditque, inquit Plutarchus, Græcis ille, *tanta ſumma non indigentem locupletiorem dante eſſe.*

TH. Melius hoc perſpexit Salomon Regum ſapientiſſimus Eccl. 2. *Deteſtatus ſum iterum, omnem induſtriam meam, qua ſub ſole ſtudioſißime laboraui; habiturus heredem poſt me, quem ignoro, vtrum ſapiens an ſtultus futurus ſit; & dominabitur in laboribus meis quibus deſudaui, & ſollicitus fui: Eſt ne quicquam tam vanum?*

Porro etiam, neque defectum vllum ſubmouere; neque laborantibus ſuccurrere, aut minimam febriculam tollere poteſt vel maximus auri aceruus. Multo minus animi curas ſubleuare, aut morbis eiuſdem mederi poſſunt diuitiæ. Tametſi Heliogabalus & Caligula, ſuper ingentes aureorum aceruos, cubiculis ſuis diffuſos ſpatiarentur; nullum tamen leuamen ægritudinum ſuarum ſenſerunt.

Non domus, aut fundus, non æris aceruus & auri
Ægroto domino deduxit corpore febres,
Non animo curas.

Imo hoc impium cumulandarum opum ſtudium, ita conſcientiã vulnerat, lacerat, multiſq; modis excruciat, vt mœrore tãdẽ auari cõtabeſcãt in ipſa affluentiũ diuitiarum copia. Vt Salom. Prou. 20. *Suauis eſt hominis panis mendacii, & poſtea implebitur os eius calculo.* Et Habac. 2. *Lapis è pariete exclamat, & nodus è ligno teſtificatur illud*, id eſt, ingens pauor conſcientiam excruciat. Et Iob.

Diui-

Diuitias quas deuorauit euomet, & de ventre illius extrahet eas Deus. Caput aſpidum ſuget & occidet eum lingua viperæ. Iccirco quemadmodum non melius habet ægrotus, quod amplo magnificoq; decumbit lecto; neque ſanus adeo peius, quod arcto & tenui: Ita auarus ſemper æger eſt, etiam ſi auro operiatur; at qui animo eſt ſorte ſua contento, lætus & alacris incedit, tametſi magnis opibus ſit deſtitutus.

Multo vero minor earũ vſus & ſolatium in morte. Qua appropinquante, etiamſi ingentem auri congeriem oculis perluſtraueris, ambabuſq; manibus contrectaueris, vti ſolent homines auri auidiſſimi, nullum inde moriens leuamen ſentit. Quidam Euclio moriens aurum ſuum popoſcit. Quod cum in peluı adferretur, manum confeſtim iniecit vtramq;, opem ſubſidiumq; vitæ, & mortis leuamen quæritans, ſubindeque ingemiſcens & murmurans: *Eheu quibus vos relinquam.* Alius quidam aurum deglutiendo, mortis vim propulſare voluit. Alius ſago indutus, cui interius aurum inſuiſſet, contra mortem ſatis ſe armatum eſſe putauit, ſed nec eo modo mortis aculeum deuitare potuit.

Cæterum multo minus profuturas diuitias ad futuram vitam, vel adipiſcendam vel conſeruandam, conſtat imo multo magis nocituras eas omnib. qui caducis his, & momentaneis flauiſſis cor apponunt, & cumulo ſuo dicũt; *Deus meus es tu*, fiduciamq; ſuam ponunt in incertis diuitiis. Hos, dum caduca hæc mundi bona cœleſtibus & in omne æuum duraturis, præpoſtero plane ordine præferunt; ab æterno & vero bono auulſos, ſacra auri fames, in abyſſum omnium miſeriarum præcipitat: & ad omnis generis flagitia committenda, cum triſti conſcientiæ & diuini numinis læſione, impellit.

EQ. Et quæ eſt inſania? Imo dementia hominum? his rebus tanto conamine inhiantium, quarum non modo nullus neque in omni vita fructus, neque in morte eſt ſolatium: ſed quę poſſeſſorem in præſentiſſimum diſcrimen, & vitæ periculum coniiciunt ſæpiſſime. Id quod hiſtoriæ omnium temporum teſtantur.

Suetonius autor eſt, CALIGVLAM inhiantem plurimorum opibus quadraginta reos ex diuerſis criminibus vna ſententia condemnaſſe. *Alea ludentem, commendata vice proximo colluſori, & in atrium domus progreſſum, conſpexiſſe prætereuntes duos Equites Romanos locupletes, eos ſine mora corripi, confiſcarique iuſſiſſe: Denique rediſſe exultantem & glориantem: numquam ſe proſperiore alea vſum. In Galliis cum aliquando in luſu alea deficere ſibi pecuniam ſenſiſſet, Gallorum deſcriptiones poſtulauit ac ditiſſimis interfici iuſſis, ad colluſores reuerſus eſt, Et vos, inquit, de paucis drachmis laboratis? Ego vero interea centies quinquagies millies mille coegi, Iulium Priſcum prætorem aliis quidem criminibus accuſatum, cum ſpe magni aucupii occidiſſet; fruſtratus tamen: decepit me, inquit, fruſtraque periit, dum viuere potuiſſet, nihil enim morte dignum poſſedit.* Ita ſub Imperio crudeliſſimæ beſtiæ nemo diuitum ſecurus viuere potuit, Omnes in perpetuo verſabantur timore, ne quando propter diui- Caligula.

tias ſuas perirent. Si quos tamen prouectioris ætatis viuere patiebatur, Teſtamentis eorum inhiabat, eoſque patres & auos, & matres & auias, voraciſſimus hæredipeta, lucrique mancipium, vocare ſolitus fuit.

PH. Recte igitur Boetius hanc quam in opum ingentium poſſeſſione homines collocant beatitudinem, exagitans: *O præclaram*, inquit, *opum mortalium Beatitudinem, quam ſi adeptus fueris, ſecurus eſſe deſiſtis.* Quod intelligens SENECA, cum cenſu plurimo abundaret (poſſidebat enim, vt calculus oſtendit Budæi, bis ter millies ſeſtertium, id eſt, centies & quinquagies centena millia coronatorum) & animaduerteret, ſe apud Neronem inſimulari, quaſi ingentes & ſupra modum euectas opes quotidie augeret. Vir ſapiens inſtantem perniciem tempeſtiue declinare, vitamque opibus commutare aut redimere voluit. Principi itaque immenſi cenſus ceſſionem fecit, vitæ vt conſuleret; quod tamen obtinere non potuit. Quæ omnia Tacitus pulcherrime deſcribit.

Seneca.

Tacitus.

EQ. Quod numerantur in omnibus hiſtoriis belli Duces, prouinciarum præfecti, cōſiliarii principum, iudices, oratores, qui, vel corrupti pecunia fœdiſſimum proditionis ſcelus commiſere: vel muneribus excœcati, à iuſtitiæ tramite deflexerunt: vel dominis ſuis iniuſtas conficiendæ pecuniæ rationes dictitarunt, & expilandis ſubditis conſilia ſuppeditarunt, atque effrenata in aucupandis alienis cupidine, ſe vna cum Dominis, totoque Regno, præſentiſſimo periculo expoſuerunt.

TH. Quid? quod hæ flauiſſæ cultorem ſæpius anteuertunt, & citius derelinquunt, quam ab eo derelinquuntur. *Veluti flos herbæ*, (inquit Iacobus cap. 1.) *præteribit, & flos illius decidit, & decor aſpectus illius: Sic & diues in viis ſuis marceſcet.*

De diuitiis autem filius Dei inquit, quod iniuriis tinearum & æruginis ſint obnoxiæ, furū ſint præda, hoſtium rapina, ignis & aquæ eſca, impoſtorib. materia doli & fraudis. O igitur elumbem & miſerabilem Plutum, qui tot iniuriis expoſitus, à nulla neque minima earum, vel ſe tueri, vel cultorem vindicare poteſt.

EQ. Multi diuitiarum nobilitate clari, & opibus ad luxuriam pleni, ad extremas accitas redacti ſunt, & ad ſummam egeſtatem peruenerunt. DIONYSIVS Syracuſanum Rex ditiſſimus, ingentem qui poſſedit opum & nauium multitudinem, habuitq; regnum pedeſtribus & equeſtribus copiis, adeoque (vt ipſe gloriari ſolitus eſt) adamantinis cathenis, vi & metu ſe firmatum: ad tantam redactus eſt paupertatem, vt regno & opibus omnib. exutus Corinthi inter mulierculas, quæ popinam exercebant, vel in myropolio victum quæritans & ex cauponis bibens dilutum, verſaretur priuatus, tandemque re omni deſperata, ludum literarium aperiret infeliciter, tantaque ſolitudine, vt Diogenes iocatus ſit, eum cum Muſis & Apolline duodecim habere diſcipu-

Dionyſius.

ſcipulos. Vere de eo dici poteſt tritum illud, quod de Crœſo ditiſſimo olim Lydiæ Rege eundem Fortunæ campum experto Poeta cecinit.

Irus erit ſubito, qui modo Crœſus erat.

Ad eundem modum BELLISARIVS, Dux glorioſiſſimus & fortiſſimus ad eas anguſtias premente inuidia peruenit, vt excœcatus Conſtantinopoli in templo D Sophiæ panem emendicare coactus ſit his verbis: *Panem Belliſario date, quem virtus extulit, inuidia ſuppreſſit.* Ita HENRICVS. IV. Imperator Romanorū perfidia ab Imperio deiectus, ab Epiſcopo Spirenſi quem ipſe promouerat, officiolum apud Eccleſiam Spirenſem petiit, vnde viuere poſſet, *& ſeruire*, vt ipſe inquit, *Dominæ Dei genetrici. noui enim literas, & poſſum adhuc ſubſeruire choro.* Neque tamen id ipſum ab ingrato Epiſcopo obtinere potuit: Suſpirans igitur Cæſar, & multis effuſis lachrymis ad circumſtantes conuerſus inquit, *Miſeremini mei, vos ſaltem amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Pauloque poſt Leodii carceris, in quo à filio cuſtodiebatur fœtoris impatiens *miſeram exhalauit animam.* Plura exempla ſuppeditant hiſtoriæ omnium temporum.

TH. Recte igitur Baruch Propheta. *Vbi ſunt principes Gentium, & qui dominātur ſuper Beſtias, quæ ſunt ſuper terram? qui in auibus cœli ludunt, qui argentum Theſaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non eſt finis acquiſitionis eorum? qui argentum fabricant & ſolliciti ſunt, nec eſt inuentio operum illorum? exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt.* Et vt maxime hoc Numen, quod tanto obſequio à toto Mundo colitur, fidem ſeruet, donec in hoc ergaſtulo fuerit poſſeſſor; in morte tamen eum deſertum relinquet. *Nihil, inquit, in hunc mundum intulimus, nihil recedentes reportabimus, & hodie fortaſſis anima noſtra a nobis repetetur, & cuius erunt quæ tanto labore, cura, ſollicitudine comparauimus?* Quid congeſta auri vis tunc quæſo proderit? *Vt perdix colligit oua & non excludit: ita comparans diuitias, ſed iniuria, medio dierum ſuis derelinquet eas.* Eccl. 5. 1. Tim. 6. Luc. 12. Iob. 1.

Sonet ergo in auribus auarorum ſingulis momentis illa damnatorum lamentatio, quæ extat *Sapien.* 5. his verbis: Quid nobis profuit ſuperbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? *Sap* 5. Omnia tranſierunt ſicut vmbra, & tanquam nuncius præcurrens, & tanquam nauis, quæ pertranſit fluctuantem, aquam cuius, cum præterierit, non eſt veſtigium inuenire, neque ſemitam carinæ illius in fluctibus, *Ibid.* Vbi (namque ſunt, qui theſaurizant argentum & aurum, in quo confidunt homines? *Bar.* 8. ad inferos deſcenderunt, & alii loco eorum exſurrexerunt, *Ibid.* Argentum eorum foris proiicietur, & aurum eorum in ſterquilinium erit.

Ecclеſ.

Eccleſ. 8. Multos perdidit aurum & argentum. Nihil (igitur) eſt iniquius, quam amare pecuniam: hic enim & animam ſuam venalem habet, *Eccleſ.* 10. Et hęreditas ad quam feſtinatur ab initio, carebit benedictione in nouiſſimo, *Eccl.* 20.

EQ. Quid Epuloni diuiti in inferno profuerunt immenſo auctu cumulatæ opes, ne guttulam quidem frigidæ ex omnibus opibus habere poterat. *Plorate ergo opulenti, vlulantes ſuper miſeriis veſtris, quæ ſuper uenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt: Veſtimenta veſtra tineis obnoxia facta ſunt: Aurum & argentum veſtrum, ærugine vitiatum eſt, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & exedet carnes veſtras vt ignis. Theſaurum congeßiſtis in extremis diebus, in delitiis vixiſtis ſuper terram, & laſciuientes enutriſtis corda veſtra vt in die occiſionis, condemnaſtis & occidiſtis iuſtum, non oppoſitum vobis.*

TH. Hieron. *diuer. Dom. Serm.* 12. Quid prodeſt arca plena bonis, ſi inanis ſit conſcientia? bona vis habere, & tu bonus eſſe non vis. Erubeſcere debes de bonis tuis, ſi domus plena bonis te malum habet dominum. Quid prodeſt diuiti quod habet, ſi Deum, qui omnia dedit, non habet?

Bernh. *Serm.* 4. Filii Adam genus auarum, quid vobis cum terrenis diuitiis, quæ nec veræ nec veſtræ ſunt. Aurum & argentum vere terra eſt rubra & alba, quam ſolus error hominum facit, aut magis reputat pretioſam; denique ſi vera ſunt, tollite ea vobiſcum.

Leo Papa in *Serm.* Inſidiæ ſunt in diuitiarum amplitudine, inſidiæ in paupertatis anguſtiis, illæ eleuant ad ſuperbiam, hæ incitant ad querelam. Laqueus eſt in ſecuritate, laqueus in timore, nec intereſt, vtrum animus, qui terreno tenetur affectu, gaudiis occupetur, an curis, cum par morbus ſit, vel ſub vana delectatione languere, vel ſub anxia ſollicitudine laborare.

PH. Igitur, monitore Franciſco Bellicario:

Vtere diuitiis ceu iam moriturus; eaſdem
In pretio, nunquam ceu moriturus, habe.
Inter vtrumque [illegible], nec parcus, nec male rerum
Prodigus, & punctum prouidus omne feres.

Et Chriſtus: Nolite, inquit, theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi fures effodiunt, & furantur, vbi ærugo & tinea demolitur, *Matthæi* 6.

EQ. Diuitiarum itaque abuſui remiſſo nuncio, verum illarum v-

ſurpabit vſum, cui quidem in ipſa erga ſubditos beneficentiæ vſurpatione cumprimis conſiſtit, eoque ciuium beneuolentia iucunde & laudabiliter Beneficētia conciliatur: cuius quidem tanta vis eſt ad regendum, vt ſine ea clauus princeps Imperii haud ſtare poſſit penes regentem. Hinc Æmilius: *Nullum eſt Imperium* ſtudeat. *tutum, niſi beneuolentia munitum.*

PH. Beneficentia eſt, qua mitis animus ad cuiuis adeoque etiam exteris ac peregrinis benefaciendum, nulli malefaciendum commouetur. Nam, vt inquit *Caſſiod. lib. 5. Epiſt. 9.* Pietate plenum eſt, peregrinam gentem publicis beneficiis obligare, & non tantum compatriotas ad ſubſtantiæ lucra admittere, quantum ipſos quoque aduenas inuitare.

TH. Chryſoſt. hom. 1. ad Philipp. Quemadmodum diuitum filii ornatus gratia aureum monile geſtant in collo, nec id vnquam deponunt, veluti nobilitatis ſignum circumferentes & oſtentantes; Itidem & nos ſemper beneficentia indutos eſſe, declarantes, quod filii ſumus eius, qui miſericors eſt, eius qui ſolem ſuum exoriri facit ſuper bonos ac malos.

EQ. Inſignis profecto virtus eſt Beneficentia, idque cumprimis, quando ſponte ſeſe exerit. Hinc eleganter Stobæus Serm. 44. de Magiſtr. *Quemadmodum ſol non expectat preces & præſtigias, vt exoriatur, ſed illico fulget ac ſalutatur ab omnibus: Ita neque princeps expectabit plauſus, ſtrepitus & laudes, vt benefaciat, ſed ſponte conferet beneficia, & æque ac ſol amabitur.* Commendatur hoc nomine ingenuè Ptolomeus ille rex Lagi filius, qui crebro illud vſurpaſſe fertur: τῦ πλυτεῖν τὸ πλυτίζειν βασιλικώτερον: *Magis regium ditare, quam diuitias poſſidere.* O quam diſſimilis illis Principibus, qui poſtquam aliquos ditarunt, per cauſſam offenſiunculæ, aut opum male quæſitarum, inuolant in eorum facultates, quas omnes eripiunt, etſi non omnes dederunt. Enimuero longe ſatius eſt, ne dare quidem diuitias, quam eos quibus dederis ſpoliare.

PH. Ad Alexandrum Magnum *Ariſtoteles* inquiebat: *Vnum dicam, quod nunquam ceſſaui dicere: Auaritiæ fugam & liberalitatis gratiam, Regum eſſe gloriam & regnorum firmamentum, atque hoc potiſſimum aſſequitur, ſi à rebus ſubditorum ſe abſtineat*, additque: *In præceptis Hermogenis magni doctoris ſcriptum reperi, ſummam & veram bonitatem, claritatem intellectus ac ſignum perfectionis in Rege eſſe, abſtinere à bonis ſubditorum, quod ſi ſecus egerit, cito regnum illius corruet.*

EQ. A munificentia maxime etiam prædicatur IMPER. TITVS; *Nam recordatus quondam ſuper cœnam, quod nihil cuiquam toto die præſtitiſſet, memorabilem illam meritoque laudatam vocem edidit: ô Amici, diem perdidi.* Vocem profecto magnifico & liberali Principe dignam.

[illegible] Auguſtus Imperium adeptus, nihil magis ſibi gratulari dixit, quam [illegible] illum iam conſecutum eſſe, vnde vniuerſis benefaciendi facul-

tas præſtaretur, *cum illud amplitudinis certum ſit teſtimonium, omnes beneficentia promereri. Dio lib. 54.*

EQ. Adrianus Imper. in balneo veteranum quempiam ſeruuli penuria, ſeſe marmoribus affricantem conſpicatus, eum & ſeruulis aliquot & ſumptibus donauit. Quod reliqui veterani feliciter ceſſiſſe videntes, cœperunt & ipſi complures ſub oculis Imperatoris ſeſe marmoribus affricare, vt hoc modo Principis elicerent benignitatem. At ille euocatis ſenibus, iuſſit, vt alius alium viciſſim defricarent, atque ita pueris nihil opus fore. Is iocus poſtea in vulgi fabulam ceſſit.

PH. Fuit Cimon, vt eſt in libro de viris illuſtrib. tanta liberalitate, cum cõpluribus locis prædia, hortoſque haberet, vt nunquam eis cuſtodem impoſuerit fructus ſeruandi gratia, ne quis impediretur, quo minus eius rebus, quibus vellet, frueretur. Semper eum pediſſequi cum nummis ſunt ſecuti, vt, ſi quis opus eius indigeret, haberet, quod ſtatim daret, ne differendo videretur negare. Sæpe, cum aliquem offenſum fortuna videret minus bene veſtitum, ſuum amiculum dedit. Quotidie ſi cœna ei coquebatur, vt, quos conuocatos vidiſſet in foro, omnes deuocaret: quod facere nullum diem prætermittebat. Nulli fides eius, nulli opera, nulli res familiaris defuit. multos locupletauit: complures pauperes mortuos, qui, vnde efferentur, non reliquiſſent, ſuo ſumptu extulit. Sic ſe gerendo minime eſt mirandum, ſi & vita eius fuit ſecura & mors acerba.

TH. Cauere tamen debet princeps, ne de alienis beneficus fuiſſe dicatur. Qui enim aliis nocẽt, vt in alios liberales ſint, in eadem ſunt iniuſtitia, ac ſi in ſuam rem aliena conuerterent, inquit Cic. 3. *de offic.* Et tum demum gratiſſima ſunt accipientibus data cum ſciunt dari ſibi, quod nemini eſt receptum. Maiora enim odia conſequeris eorum, quibus ademeris, quam fauores eorum, quibus dederis, inquit Seneca 3. *de benef.* Magnum enim ad continuandam ſubditorum beneuolentiam, beneficentia de propriis bonis vſurpata; habet momentum. Hinc Seneca *libr. 6. Epiſt.* 47. Vide, inquit, quam omnem inuidiam maiores noſtri dominis, omnem contumeliam ſeruis detraxerint: dominum patrem familiæ appellarunt ſeruos (quod etiam in mimis adhuc durat) familiares. Inſtituerunt diem feſtum, non quo ſolum cum ſeruis domini veſcerentur, ſed quo vtique honores illis in domo gerere, ius dicere permiſerunt, & domum puſillam rempublicam eſſe iudicauerunt. Quid ergo omnes ſeruos admouebo menſæ meæ? non magis quam omnes liberos. Erras ſi exiſtimas me quoſdam (quaſi ſordidioris operæ) reiecturum, vt puta illum mulionem, & illum bubulcum. Non miniſteriis illos æſtimabo, ſed moribus. Sibi quiſque dat mores, miniſterium caſus adſignat. Quidam cœnent ſecum, quia digni ſunt, quidam vt ſint.

Dominorũ erga ſeruos officium.

Ibid.

[illegible] Cogita illum quem ſeruum tuum vocas, ex iiſdem ſeminibus ortum, [illegible] cælo, æque ſpirare, æque viuere, æque mori. Tu tam illum inge- [illegible] videre potes, quam ille te ſeruum. Mariana clade quam multos ſplen- [illegible] ſenatorium per militiam auſpicantes gradum fortuna de- [illegible] ex his paſtorem, alium cuſtodem caſæ fecit. Contemne nunc [illegible] hominem, in quam tranſire, dum contemnis, potes. *Et poſt*: Ne- [illegible] Hecuba ſeruire cœperit, qua Crœſus, qua Darij mater, qua Pla- [illegible] Diogenes.

[illegible] quorundam dominorum in ſeruos ſæuitia eſt. Exem- [illegible] recitat Seneca 3. *de ira* his verbis: Diuus Auguſtus cum [illegible] Vedium Pollionem, fregerat vnus ex ſeruis eius cryſtallinum, [illegible] eum Vedius iuſſit, nec vulgari quidem periturum morte: [illegible] iubebatur, quas ingens piſcina continebat. Euaſit è manibus [illegible] ad Cæſaris pedes, nihil aliud petiturus, quam vt aliter periret. [illegible] Motus eſt nouitate crudelitatis Cæſar, & illum quidem dimit- [illegible] autem omnia coram ſe frangi compleríque piſcinam iuſſit.

[illegible] Seruorum iſthæc fuit olim conditio, quæ quidem non fuit omnimo- d[illegible] hac etiam noſtra tempeſtate ſubditi à principibus auaritiæ [illegible] ſæpenumero premuntur, vt vel minimam ſpem qualiſcumque [illegible] ambabus quod aiunt manibus accepturi atque deoſculentur. Vide enim quæſo hodierna Neapolis ædificiis & populo tantopere ſuc- [illegible] priuilegiis, quibus ciues, quinetiam ipſi mercatores, qui [illegible] conuolant, iucunde gaudent? Quid quod maioribus finibus [illegible] peculiaribus rationibus, potiſſimum quod viciniæ [illegible] magna cum principum querela, rex Hiſpaniæ graui [illegible] ne quis nouas ædes ibi extrueret.

Priuilegiorum atque immunitatum vis.

C[illegible] Flandriæ commerciis celeberrimæ in tota Europa fuerunt: ratio [illegible] priuilegiis & immunitatibus à vectigalibus, perexiguum [illegible] commerciis pendunt.

Nec [illegible] fuit iis, qui vrbes aut extruxerunt, aut inhabitandas de- [illegible] priuilegiis eas, aut minimum primos incolas donare. Secu- [illegible] vacuas, aut peſte exhauſtas, aut Marte vaſtatas a- [illegible] humanitas reſtaurarunt. Peſtis, quæ teſte Bocatio, in Italia [illegible] eſt, adeo ſæuiit, vt à Martio vſque ad Iulium Floren- [illegible] è medio ſublata peremerit: Venetiis tot cecide- [illegible] ſtaret. Vnde effectum eſt, vt ſenatus neceſſum ha- [illegible] quos publico Senatuſconſulto iure ciuitatis [illegible] cum familia eo migrarent, bienniumq; cõmorarentur.

Porro eadem Venetiana Reſpublica aliquoties ab extremis periculis famis ac inopiæ vindicata eſt, dum eos, qui frumenta aduehebant, priuilegiis donabant.

Iudæorum olim apud Ethnicos priuilegia.

VII. Priuilegiorum atque immunitatum, quæ Iudæis olim à gentibus, apud quas vixerunt, conceſſæ fuerunt, meminit Ioſephus *antiq. Iudaic. lib. 16. cap. 4.* Nam Iudæi, inquit, in Ionia nacti opportunitatem, queſti ſunt de indigenarum iniuriis, quod nec legibus ſuis eos viuere ſinerent, & feſtis diebus traherent ad tribunalia, & ſacram pecuniam Hieroſolyma mittere vetarent, ad gerentque ſe ad expeditiones & munia publica, conuertendamque in eos ſumptus ſacram pecuniam, contra conceſſa per Romanos priuilegia. Has querelas vt Agrippa audiret, Herodes dedit operam, addito eis vno ex amicorum cohorte Nicolao qui cauſam eorum ageret: qui coram Agrippa, aſſidentibus Romanorum honoratioribus, & Regibus aliquot ac dynaſtis, in hunc modum pro eis verba fecit. Omnibus quidem qui aliquam iniuriam patiuntur, Agrippa præſtantiſſime, confugiendi ad poteſtatem maiorum opem incumbit neceſſitas, nobis vero etiam impetrandi quæ petimus adeſt fiducia. Neque enim aliud poſtulamus, quam quod iam ante veſtra beneficentia conceſſum eſt: quodque hi nobis adimere conantur, qui æque ac nos veſtro ſubiecti ſunt imperio. Atqui ſi magnum eſt veſtrum beneficium, digni ſumus qui id retineamus, hoc ipſo quod nos dignos eo iudicaſtis. ſin paruum, turpe fuerit ne parua quidem vos poſſe concedere. Quamobrem ſatis apparet nobis illatam iniuriam ad vos quoque pertinere, quorum iſti & iudicia contemnere non verentur, & gratiam irritam reddere. Quod ſi ipſos aliquis interroget, malint ne vita carere, an patriis inſtitutis, pompis, ſacrificiis, feſtiuitatibus, quibus honores Deorum ſuorum concelebrant: ſat ſcio quiduis potius paſſuros quam diuelli à patriis ritibus. Nam & bella pro religionibus vindicandis ſæpenumero ſuſcipiuntur, & huius qua per vos fruimur tranquillitatis ac felicitatis hoc maximum habetur præmium, quod cuique licet ſuo more viuere & pietatem colere. Quod igitur ipſi nullo pacto ſuſtinuerint, hoc aliis inferre conantur: quaſi vero non perinde ſit, vel tuam vel alienam pietatem impedire ac lædere. Quin & aliud conſideremus, Eſtne vlla gens, aut ciuitas, aut populus, qui non ſummam ſuæ felicitatis in veſtro principatu & Romana potentia collocet? eſtne qui veſtram gratiam velit eſſe irritam? Nemo ſane, qui modo ſapiat. Nemo enim eſt, cuius id vel priuatim, vel publice non referat. Atqui iſti dum veſtra nobis beneficia conantur auferre, ne ſibi quidem ipſis vllum ius ſaluum relinquunt, eorum quæ veſtra benignitas conceſſit, quæ tamen ſunt inæſtimabilia. Quale enim vel illud eſt, quod quum multæ aliæ gentes Regibus pareant, hi ſub tutela Romanorum principum in libertate feliciſſimam vitam exigunt? Noſtræ autem res, etiamſi nemo ſit moleſtus, nullam tamen merentur inuidiam.

Cæte-

Cætera enim communi cum reliquis veſtris ſubditis felicitate fruentes, nihil noui extra ordinem poſcimus, niſi vt liceat patriam pietatem colere: quod nec per ſe ipſum eſt inuidendum, & permittentibus etiam conducibile. Nam Deus & cultores ſuos ſemper amat, & eos qui talem cultum non prohibent. Quid enim eſt in noſtris ritibus, quo quiſquam merito offendi debeat? imo quid non coniunctum cum omni pietate ac iuſtitia? Neque enim celamus præcepta vitæ quæ ſequimur, aut ſtudia quæ exercemus: ſed ſeptimo quoque die ab omnibus aliis negociis vacantes, perdiſcendis legibus operam damus, iudicantes hanc diſciplinam plurimum conferre corrigendis moribus. Hi ritus noſtri quum per ſe quoque in diſquiſitionem vocati, nihil habeant reprehenſibile, nunc vetuſtate etiam, contra quam multi opinantur, conſecrati ſunt: vt non poſſit non eſſe religio, tot ſeculis ſancita deſerere. Hæ ſunt iniuriæ quas iſti nobis per vim inferunt. Deo dicatam pecuniam per ſacrilegium diripientes, immunibus tributa imponentes, feſtis diebus ad lites & negotia profana pertrahentes, nulla neceſſitate exigente, ſed tantum in religionis noſtræ contumeliam, quam ipſi ſciunt immerito ſe iniuſtis atque illicitis odiis proſequi. Veſtrum enim imperium omnibus ex æquo conſulens, & beneuolentiam mutuam ſubditorum alit, & obſiſtit odiis. Has iniurias, Agrippa præſtantiſſime, rogamus, vt à nobis prohibeas, vtque in poſterum quoque detur noſtris viuere moribus, quemadmodum antea, nec aduerſariis plus in nos liceat, quam nobis in illos. Id enim non ſolum iuſtum eſt, ſed conceſſum etiam veſtra clementia: & extant de hac re multa ſenatuſconſulta in Capitolio æreis tabulis conſecrata, quæ hodie quoque leguntur, dubio procul propter expertam noſtram fidem atque beneuolentiam, & alioqui ſacroſancta, etiamſi nullum noſtrum præceſſiſſet meritum: quandoquidem non ſolis nobis, ſed ferme omnibus mortalibus, adeo nihil de priſtinis beneficiis detraxiſtis, vt ea potius indies præter omnem ſpem reddatis cumulatiora: quæ quidem omnia percenſere præſentis temporis anguſtia non patitur. Sed ne vane iactare videamur noſtra officia, omiſſis prætcritis ſatis teſtari poteſt vel Rex noſter qui tibi aſſidet. quod enim ille beneuolentiæ aut officii genus familiæ veſtræ non exhibuit? vbi fides eius deſiderata eſt? quid non in honorem veſtrum cogitauit? ad quam neceſſitatem non primus præſto affuit? Quid igitur prohibet nos quoque nonnihil gratiæ pro huius meritis accipere? Per hæc te obteſtamur in ipſius regis præſentia, nihil aliud, quam vt quæ ipſi conceſſiſtis Iudæorum generi, aliorum fraude intercipi non patiamini. His Nicolai verbis nemo Græcorum ſe oppoſuit: quia non de iure contendebant apud iudices, ſed ſupplicatio tantum offerebatur, iniuriam deprecantium. Quamobrem Agrippa intellecto quod vim paterentur, ſic reſpondit: ſe non ſolum propter Herodem amicum illis gratificari paratum, ſed etiã quia æquum poſtulare videantur, quare etiamſi plura petiiſſent, conceſſurum ſe

[illegible]uiſſe, quicquid ſaluis populi Romani commodis conceſſi poſſet: nunc quia id tantum poſtulent, vt quæ prius conceſſa ſint rata maneant, confirmaturum ſe populi Romani beneficium, & d[illegible] operam, ne quis illis moleſtus ſit amplius, iuxta in [illegible] patria v[illegible]us. Hæc Ioſephus. Et hac ſine ratione, priuilegiorum nimirum con[illegible] [illegible] in officio atque obſeruantia, plaque adeo in ſuperiores beneu[illegible] perſiſterent, quam beneuolentiam [illegible] al[illegible]o inſuper benefi[illegible]io ædificationis [illegible] templi. Herodes conſummauit; quod identidem Ioſephus his verbis recenſet. Decimooctauo, inquit, regni ſui anno Herodes poſt tot præclara facinora, poſt abſoluta tot admiranda opera, eximium aliud concepit animo, Dei templum denuo conſtruere, ampliore ambitu & huic conuenien[illegible] c[illegible]ltitudine, ratus, id quod res erat, id fore omnium celeberrimum etiam ad poſteritatis ſempiternam me[illegible]am. Cæterum veritus ne populum difficultate de[illegible] minus ad hoc obſequentem haberet, aduocata concione, ſic eum allocutus eſt: Non habeo neceſſe, viri tribules, vt vel geſta vel opera mea commemorem, quæ, ex quo regnare cœpi, plus vobis vtilitatis & ſecuritatis, quam mihi ornamenti & laudis attulerunt, ſcitis enim ipſi quod in maximis veſtris difficultatibus nulla priuati commodi ratione vobis proſpexi: & quæ opera hactenus Deo iuuante abſolui, vobis potiſſimum ſeruiunt, per quæ factum eſt, vt res Iudaicæ nunc magis quam vnquam antea floreant, quare, vt dicere cœpi, non opus eſt ſingillatim percenſere, vel vrbes vel alia ædificia, quibus tum Iudæam ipſam, tum alias huic contributas regiones excoluimus: ſed illud potius vobis nunc proponam, quod maxime vel ad regionis cultum vel ad regionis ornatum attinet. Templo huic, quod poſtliminio reuerſi à captiuitate Babylonica patres noſtri inſtaurauerunt, deſunt ad priſtinam altitudinem 60. cubita. tanto enim celſius erat vetus illud Salomonis ædificium. nec hoc culpa maiorum noſtrorum accidit, per quos non ſtetit, quin par[illegible] priſtinæ ſtructura ſurgeret: ſed hanc menſuram præſcripſe[illegible] Cyrus & Darius Hyſtaſpis filius: ſub quorum imperio qui [illegible] vixerunt, ſicut poſtea Macedonum, non potuerunt aſſequi primum illud pietatis archetypum. Nunc quoniam Deo volente ego [illegible]rum potior, cui otium, [illegible] pta, magni reditus ſuppetunt, & quod maximum eſt, Romanorum [illegible] dominorum amicitia, dabo operam, vt quod maiores [illegible] viuentes non ſatis accurauerunt, ſuppleam, & quicquid deeſt ad honorem Dei, memor acceptorum beneficiorum grate ac pie p[illegible]ſoluam. Hac tam inopinata oratione omnium animi ſunt attoniti, quod ſupra [illegible] polliceri videretur: & angebantur magna ſolicitudine, ne forte demolitum vetus ædificium, nouum non poſſet abſoluere, quare p[illegible] videbatur conſilium, & conatus perdifficilis. Quod vbi animaduertit Rex, iuſſit

eos

eos bono animo eſſe. manſurum enim vetus templum integrum, nec de-
molitum iri [illegible] dum omnis materia comparetur, quæ ſit ad futuram
fabricam neceſſaria. neque eos fefellit. Mille enim plauſtra parauit quæ
lapides conueherent: & ex omni artificum copia peritiſſimos ſelegit ad
[illegible] millia, & inſuper mille ſacerdotes ſtolis ſacerdotalibus ſuo ſum-
tu veſtitos, partim cœmentariæ, partim lignariæ fabricæ non imperitos, hoſ-
que omnes adhibuit operi, materia iam ante conuecta. Sublatis deinde vete-
ribus fundamentis, & nouis repoſitis, d. ſuper templum exſtruebat. Hæc Ioſe-
phus.

[illegible] Sed & alio inſuper beneficio, Herodes Iudæos mirifice ſibi deuinxit:
quod Ioſephus his idem recenſet verbis. Eodem inquit anno, qui fuit regni He-
rodis [illegible] tertius, maximæ calamitates in eam regionem ingruerunt, ſiue ea
[illegible] numinis, ſiue ita ferebant ſtatæ temporum viciſſitudines. Pri-
mo [illegible] diuturna obtinuit, inde inſecuta eſt ſterilitas, ne illis quidem fructib.
[illegible]bus, quos ſponte ſua terra ſolet edere. Poſtea per inopiam muta-
[illegible] ratione, morbi iam inualuerunt & peſtilentia, ſuccedentibus aliis
[illegible] calamitatibus. Nam hoc ipſum peſtem exacerbabat, quod ægroti
[illegible] penuria nec curam ſibi conuenientem, nec alimentum congruum
[illegible]erant: & quotidie multis morientibus, etiam ſuperſtites per de-
ſperationem curam ſuorum relinquebant, non profuturam in tantis rerum
difficultatibus. itaque abſumptis veteribus frugibus, & nullis in earum
[illegible] ſubnaſcentibus, nihil ſpei reliquum erat, malo præter opinionem
indies [illegible], dum non vno anno etiam ſemina ipſa pereunt, terra non
[illegible]um. quapropter neceſſitas multa ad præſentem vſum excogi-
tare [illegible] ac ne Herodi quidem amplæ facultates ſuppetebant, dum frau-
datur [illegible] reditibus, abſumpta in ædificationem vrbium vetere pecu-
nia: [illegible]que omnia variis malis vaſtabantur, vt vix eſſet cui ſuccurri poſſet.
ad hæc accedebat populare in regem odium, quod fere ſoleat calamitatem
culpa in eos reiici, penes quos eſt regimen Reipubl. Cogitabat tamen aliquam
medelam afferre tam difficili tempori, ſed modum vix expediebat, quod
[illegible] ad victum neceſſarias venderent, eadem preſſi inopia, nec pe-
cuniarum tantum ſupereſſet, quantum poſſet omnibus ſufficere. attamen
[illegible] opus eſſe, vt omnes ad ferendam opem conſilia conferrent, quic-
quid erat in regia ſupellectilis tam aureæ quam argenteæ, id totum con-
cidit, nec [illegible] artificium parcens operibus, nec vaſis ad vſum ne-
ceſſariis. inde collectam pecuniam mittebat in Ægyptum, quam tum Pe-
ronius obtinebat pro Cæſare. Ille licet obrutus multitudine ob talem neceſ-
ſitatem ad ſe confugientium, tamen quia priuatim amicus erat Herodi, &
[illegible] eius ſubditos, præ aliis eis conceſſit frumenti exportatio-
nem, tam in emendo quam in euehendo adiuuans, ita vt maximum momentum
ad gen-

ad gentis ſalutem in eo fuerat. Porro Herodes adiecto frumento, & approbata populo ſua diligentia, non ſolum mutauit auerſorum à ſe animos, verum etiam eximiam laudem beneficentiæ & prouidentiæ retulit. Nam primum his qui ſibiipſis frumentum quærere non poterant, diuiſit omnibus accuratiſſime diſpenſans. Deinde quia multi erant qui propter ſenium vel aliam debilitatem cibos parare non valebant, his quoque prouidit adhibitis piſtoribus, vt in promptu alimenta haberent. Quin & aduerſus hyemis aſperitatem prouidit, ne qui periclitarentur inopia veſtium abſumptis pecoribus, & lanis aliiſque tegmentis deficientibus. Vbi vero etiam huic neceſſitati proſpectum eſt, propinquis quoque Syrorum vrbibus ſolicitudinem impendit, diſtributis ad ſementem faciendam frugibus, quod ſane & ipſi fuit commodum, terra mox vberem referente gratiam, vt omnibus alimenta ſuppeterent, & quamprimum ſegetes meſſi maturæ factæ ſunt, ad L. M. hominum quos ipſe alebat dimiſit per agros: atque ita res pene perditas reſtituit ſua diligentia, non mediocriter ſubleuatis etiam finitimis qui eiſdem laborabant difficultatibus, nemo enim eius opem implorauit, quem non pro ipſius dignitate adiuuerit: ſed & caſtella & vrbes, & ex plebe qui grauabantur numeroſiore familia, ad illum confugientes neceſſitati inueniebant remedium: quæ quidem eius cura, & tam oportune collata gratia tantum apud Iudæos valuit omnium ſermone celebrata, vt poſitis odiis quicquid hactenus vel adminiſtrando regno vel tranſgrediendis patriis ritibus peccauerat, libenter obliuiſcerentur, bene compenſatum putantes eius liberalitate, qua vſi ſunt hoc difficilimo tempore nec minor vel gratia vel gloria parta eſt apud exteros, vt per hæc mala non mediocriter nomen regis illuſtratum ſit, & quantum damni acceptum fuit, tantum foris ad celebritatem nominis accreuerit. Cum enim in alienis neceſſitatibus tantam oſtendiſſet magnanimitatem, omnes, non qualis ante fuiſſet, reputabant, ſed qualem tum recens experti fuerint.

PH. Hæc nimirum potiſſima ſubditos in beneuolentia continendi via eſt ac ratio, priuilegiorum nempe conceſſione, Templorum ædificatione, & egenorum ſubuentione. Hinc illæ Ethnicorum pro rege ſuo ac Principe, precationes ac vota, quæ extant formalibus, quibus vſurpare fuerunt, quæque iam ſubſequuntur, apud Scriptores verbis. Seneca ad Polyb. c. 31.

Ethnicorũ preces pro principibus.

Dii Cæſarem deæq; omnes terris concedent, ac faciant, vt quandiu mortalis erit, nihil ex domo ſua mortale eſſe ſentiat. Rectorem Rom. imperio filium longa fide approbet, & ante illum conſortem patris, quam ſucceſſorem accipiat: ſera & nepotibus quidem noſtris dies nota ſit, qua illum gens ſua cœlo aſſerat. Abſtine ab hoc manus tuas, Fortuna, nec in iſto potentiam (niſi ea parte qua prodes,) oſtenderis. Patere illum generi humano diu ægro & affecto mederi. Patere quicquid prioris principis furor concuſſit in

locum

locum ſuum reſtituit: Sidus hoc quod præcipitato in profundum ac demerſo in tenebras orbi refulſit, ſemper luceat. Hic Germaniam pacet, Britanniam aperiat, & patris triumphos ducat & nouos.

Precatio Plinij pro Traiano ſuo Principe, in panegyrico Traiani; Præſides cuſtodeſque Imperij deos ego Conſul pro rebus humanis, ac te præcipue Capitoline Iupiter, precor, vt beneficiis tuis faueas, tantiſque muneribus addas perpetuitatem. Audiſti, quæ malo Principi precabamur. Exaudi, quæ pro diſſimillimo optamus. *Et poſt:* Quo maiore fiducia iiſdem illis votis, quæ ipſe pro ſe nuncupari iubet, oro & obteſtor, ſi bene rempublicam, ſi ex vtilitate omnium regit, primum, vt nepotibus illum noſtris ac pronepotibus ſerues. Deinde vt quandoque ei ſucceſſorem tribuas, quem genuerit, quem formauerit, ſimilemque fecerit adoptato: aut ſi hoc fato negatur, in conſilio ſis eligenti, monſtreſque aliquem, quem adoptari in Capitolio deceat.

Plin. lib. 10. epiſt. ad Traian. Precati ſumus deos, vt te remque publicam florentem & incolumem ea benignitate ſeruarent, quam ſuper magnas pluribuſque virtute præcipua ſanctitate conſequi, deorum honore meruiſti. *Et poſt.* Opto Domine, & hunc natalem & plurimos alios quam felicissimos agas, æternaque laude florentem virtutis tuæ gloriam & incolumis & fortis aliis ſuper alios operibus augeas.

Iulius Firmicus lib. 1. Math ſ. cap. vlt. pro Conſtantino. Vos etiam, fidi comites, Mercuri & Venus, Conſtantinum maximum principem, & eius inuictiſſimos liberos, Dominos & Cæſares noſtros, conſenſu veſtræ moderationis, & Dei ſummi ſubſequente iudicio, perpetuaque eis imperia decernente, facite [illegible] poſterorum noſtrorum poſteris, infinitis ſeculorum continuationibus imperent: vt omni malorum acerbitate depulſa, humanum genus quietæ felicitatis munera conſequatur.

E Q. Sunt iſthæc pro ſalute Principum vota, documento atque indicio, Principes ſubditorum curam geſſiſſe vere paternam ac beneuolam. Cum contra inexplebilis illa imponendorum tributorum, & exigendorum cupido, qua incenſi reges, nec ſubditis parcunt, ac indies eorum fortunas, bonaq; expilant, atque huic rei maiorem fortaſſe, quam bono publico curam adhibent, multa exigendi genera, & formas quærunt, præmiaque iis tribuunt, qui nouum aliquod vectigalis genus vtile, & quæſtuoſum inuenerint. animos ſubditorum admodum alienet. Ergo tributis exigendis, & imponendis modum Princeps teneat, ne aut plura tributa, diuerſis temporibus exigat, quam neceſſitas poſcat, aut ſubditorum opes ferant, neue perdifficiles, & auaros homines ea extorqueat, conducatve ipſe, aut oppignoret, pecuniæ ſumma aliqua accepta, ne denique huiuſmodi nouorum tributorum inuentores, excogitatoreſque foueat, aut vltro accedentes impune dimittat. Ita enim fiet, vt continentiſſimus in vtendis, quærendiſque opibus ſit, & reipub. pariter conſulat.

Tributorum impoſitio odioſa.

Tum fremit, & caudam decurrens ducit in orbem,
Et toruum intuitu circu t ille feras,
Tum tremuere feræ, tremulæ ſiſtuntque pauentque,
Atque manent regis iuſſa ſuperba ſui.

F Q. Romanorum olim tributa quæ fuerint, dicam. Primis Reipublicæ temporibus, habito ciuium Romanorum cenſu ſecundum facultates vniuſcuiuſque, impoſita fuere onera, quibus Reipublicæ ſubueniretur, quæ præſtatio *tributum* dicta fuit à tribubus, tradente Varrone *quarto de lingua Latina*, quamuis à contributione dictum tradit Vlpianus *in l. ager, D. de verb. ſignif.* Cæterum creſcentibus Romanorum opibus, ipſi quoque ſe tributis exonerauerant, factis reliquis Prouinciis ſubactis tributariis, cuius rei ſunt authores Plinius *lib 33. cap. 3.* & Cic. *2. Offic.* Tributorum autem duo erant genera, vnum perſonarum, aliud reale, rerum ſcilicet. Perſonale, ſeu capitale erat, quum per capita aurum, argentum, vel æs pendebatur, & dicebatur *Capitatio.* Reale vero, ſeu prædiale, quum equi, veſtes, frumenta, laridum, vi tucces, vel alia ad annonam ſpectantia ſoluebantur, quæ omnia potiſſimum erogabantur in perſoluendis ſtipendiis, militibus aliiſque militaribus neceſſitatibus. Verum qui capitationem perſoluebant, fere nunquam tributo grauabantur; Iulian. ſiquidem Cæſar optimus (quum in Gallias veniſſet expugnaturus Alemanos, qui eas inuadebant) reperit Gallis, quamuis extrema penuria anhelantibus pro capitibus ſingulis tributi nomine vicenos quinos aureos flagitari, ſed ſeptenos tantum voluit, quibus munera vniuerſa complerent. Verum quum Florentius Præfectus Prætorio permenſus (vt contendebat) quicquid in Capitatione deeſſet, ex conquiſitis ſupplendum affirmaret, Iulianus renuit, quippe qui norat huiuſmodi prouiſiones, ſeu potius euerſiónes eſſe inſanabilia vulnera, & quæ ſæpe Prouincias ad extremam egeſtatem perducerent; addens ſe vere computando edoctum, non ſolum Capitationis calculum ad commeatus neceſſarios apparatus ſufficere, ſed & etiam exuberare; Hinc factum, vt nemo poſthac Gallis quicquam exprimere conaretur Camelaſij nomine inique. Erat autem Camelaſium tributum, quod perſoluebatur, expendendum in conducendis ſeu emendis iumentis, quæ non ſolum militum ſarcinas, ſed & cætera impedimenta exercitus in profectionibus, ſeu expeditionibus ferrent, cui vectionis oneri etſi Capitatione vna cum reliquis ſatisfactum eſſet, nihilominus præfectorum auaritia & Camelaſium (inique tamen) exigebatur. *Camelaſium* enim tributum erat, *Camelaſia* vero munus aliorum camelorum, & *Camelarij*, qui curam illorum habebat. *Hæc Marcellus Donatus.*

P II. Permultum ad conciliandum ſubditorum amorem, & vehementius eorum animos inflammandos facit, ſi magiſtratus nonnunquam occaſiones, quæ variæ interdum offeruntur, negligat, eo fine, vt ſubditi paucioribus one-

ribus premantur. Marcus Aurelius bellum gerens cum Marcomannis, ne ſubditi grauius, inuectis nouationibus afflicti exhaurirentur, maluit omnia vaſa argentea & aurea, omnia clinodia & gemmas, vniones, artificioſiſſimas picturas omniaque aulæa, quæque ipſi pretioſiſſima in delitiis habebantur à maioribus ſuis coaceruata & relicta publicè præconis voci ſubiicere & diuendere: atque inde pecunia confecta bellum illud grauiſſimum & diuturnum geſſit.

EQ. Proprium eſt ſubditorum, quoad poſſunt & per facultates licet, omnibus rebus tam ad defenſionem & cõſeruationem iuſtitiæ neceſſariis, quam aduerſum hoſtiles inuaſiones neceſſariis Principes magiſtratumque ſuum iuuare. Ideo Princeps intra hos iuſtitiæ fines ſe continens ſubditis inuſitata & noxia grauamina neque imperabit, neq; bonis eorum incommodabit: non etiam feret, vt cenſus & tributa exactores rigidius, atque par eſt, colligant, aut adaugeant, adeoque euiſceratores potius quam exactores dici mereantur. Etenim ſubditi vltra vires & facultates onerati aut ſolum vertunt, aut factioſi inſurgunt, aut alterius Principis, qui fortaſſe hoſtis eſt, poteſtati ſe dedunt.

Quamobrem recte imperator Tiberius cuidam miniſtrorum, quo pacto minus tamen conuenientibus modis, magnam pecuniæ vim facile conficere poſſet, conſulenti, reſpondit, *Boni*, inquiens, *paſtoris eſt tondere pecus non deglubere.*

PH. Paſtor tondet, non deglubit pecus: ita enim lanam ſibi decerpit, & quotannis noua tonſura veluti vſura, fœnerationis fructus & commoda reportat: quibus priuaretur, ſi pelle detracta oues exanimaret, verius quam tonderet: ſic boni Principis eſt, ea ratione onerare plebem, vt modice abradat non expilet. Quod ſi inops egens egenſque ſit regnum, & velut abſtracta pellendum, nec lanam dabit, qua ſe Princeps veſtiat, nec cetera largietur, quibus vrgentem depellat neceſſitatem. Certum enim & exploratum eſt, quicquid regno obeſt, etiam regi nocere.

TH. Huiuſmodi exactionum crudelitatem ſeuera Numinis vltio ſolet ſubſequi, vt per Prophetam Michæam *cap.* 3 teſtatur Deus, his verbis Principes alloquens: *Audite Principes Iacob, & Duces domus Iſrael. Numquid non veſtrum eſt, ſcire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum: qui violenter tollitis pelles eorum deſuper eis, & carnes eorum deſuper oſſibus eorum: qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum deſuper excoriauerunt, & oſſa eorum confregerunt & conciderunt ſicut in lebete, & quaſi carnem in medio ollæ.* Ob quod ſcelus pœnam hanc ſubiungit: *Sion quaſi ager arabitur, & Ieruſalem quaſi aceruus lapidum erit; & mons templi in excelſo ſiluarum.*.

EQ. Recte Alexander Magnus amico, vt maiora quam hactenus à ſubditis tributa exigeret, ſuadenti, recte reſpondit: καὶ κηπουρὸν μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτε-

ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα, id eſt, Hortulanum odi, qui ab radice olera exſcindit. Plutarchus.

TH. Traianus iniquas actiones deteſtans, dixit, Fiſcum eſſe veluti lienem, qui dum plus nimio gliſcit, artus reliqui attenuantur. Antoninus cognomento Pius ita abhorruit ab alienis bonis, vt nullus ſub tali Principe proſcriberetur, niſi Atilius Titianus, ob affectatam tyrannidem, & hoc quidem decreto ſenatus; Titiani vero filium ſemper iuuit.

Atque hi quidem Principes, & ſimiles his, quos nulla cupiditas impulit, neque libido aliqua illexit aut incitauit ad nefas, nunquam timuerunt, ne in ſe inſurgerent laceſſiti, ſed ad finem vſque laudatiſſimi ac veri Principes habiti reliquerunt poſt obitum non modo ſtatuas & nomen excelſum, verum etiam lacrymas & deſiderium, vt de Germanico & aliis teſtantur hiſtoriæ: quo defuncto tanta triſtitia & mœror ciuitatem inuaſit, vt templa Deorum lapidarentur, vxorumque capita abraderentur: atque ita omnes fuerunt ex obitu illius conſternati: quippe qui ſpem optimi Principis pollicebatur, vt neceſſe eſſet luctum per Senatus decretum deponi.

Contra vero tyranni, qui ſemper vixerunt in metu, (ſi tamen, qui metuunt, viuunt) tandem aut vnco tracti, aut in fruſtra conciſi, aut confoſſi, & in gemonias ſcalas proiecti, pœnas ſcelerum dederunt. Quomodo autem contra iniuſtas dominorum exactiones defendi poſſint ruſtici, conſuli poteſt. *Geil. 2 obſ. 62. & de Arreſt. Imp. cap. 10. num.* 4.

EQ. Nec tamen ſubditi ab exactionibus ac tributis omnino debent eſſe immunes. Lucæ 3. Baptiſta publicanis & militibus concionatur, ac tradit egregia præcepta politica. Functionem igitur approbat, cum doceat recte adminiſtrare: *Ne plus quam conſtitutum eſt, poſcite.* Reſpublica ſine tributis neceſſarios ſumptus ſuſtinere non poteſt. vult igitur pendi tributa, ſed non vult ſupra legitima tributa, immoderatas expilationes fieri: *Nemini concuſſeritis, neque calumniemini.* Exerceri vult iudicia, ſed ſine concuſſionibus & calumnia. Hæc tota concio ordinem politicum & iudicia approbat. *Tributorum ac vectigalium neceſſitas.*

PH. Media certe atq; ſubſidia Imperij ac Principatus in ordinariis & extraordinariis exactionibus, tanquam ſucco & ſanguine conſiſtunt. Quale enim erit regnum & imperium ſine præſtationibus annuis, imo quotidianis? *Petr. Greg. lib 3. cap. 2. de Republ.* ordinariis & extraordinariis tributis (in quibus ſalutem ac neruos Reipub. conſiſtere reſpondebat Vlpianus *l. 1. §. 20. de quæſt.* & M. Tullius *in Epiſt. ad Q. fratrem*, imperium ſine vectigalibus retineri nullo modo poſſe ait.

EQ. *Ærarium* certe Principis, quod maxime Tributis, & Vectigalibus conſtat; idque ad ſacrum Principis patrimonium pertinet, & eius præcipue curam ſuſtinere debet: cum ſine eo non ſolum non ſubuenire publicis neceſſitatibus, ſed nihil quidquam quæ facienda ſunt, conficere poſſit. Vt è contrario,

ærario, Fiſco valente, nullo negotio rerum tumorem emendabit, iniuriaſque temporum ſimul & hominum ex facili ſuperabit. *Nam ita demum cuiuſque* (inquit Thucydides) *ciuitatis libertas firme retinetur, ſi adſit Potentia, qua hoſtibus, finitimiſque populis reſiſtere poßit.*

Ideo merito NERONEM initio principatus reprehenderunt Senatores, quod ille cuncta vectigalium omitti iuberet, *diſſolutionem imperij docendo, ſi fructus, quibus Reſpub. ſuſtineretur, diminuerentur.* Atque id quidem optima ratione: Namque cum Imperium viribus, & armis retineatur, illaque ſine pecunia Principes non conſequantur, conſequens eſt ſummam ærarij, quod partim Vectigalibus, & Intributionibus conſtituitur, rationem habendam eſſe.

Hinc AVGVSTVS Cæſar *vt perpetuo ac ſine difficultate ſumptus ad tuendos proſequendoſque milites præſertim emeritos, ſuppeteret, ærarium militare cum vectigalibus nouis conſtituit* Idque admodum prudenti conſilio. *Non enim aliter* (vtar verbis Iuſtiniani) *conſeruare licet Rempub. niſi præſtationes importentur in publicum: ex quibus & militares nutriuntur copiæ vt reſiſtatur hoſtibus, ac per agros, & vrbes agantur excubiæ. Perfruuntur item reliqui ordines attributis ſibi ſalariis: reparantur quoque muri, & vrbes: denique omnia alia proueniunt, quæ communem ſubditorum vtilitatem concernunt.*

Quare conſulto conſilio HANNIBAL, non ſolum vetera vectigalia non aboleuit, verumetiam noua addidit, atque adeo effecit *non modo, vt eſſet pecuniis, quæ Romanis ex fœdere penderetur, verumetiam, vt ſupereſſet, quæ in ærario poneretur.*

TH. Equidem ipſemet exiſtimo, non mediocriter eſſe ex vſu Reipub. ſi *Vectigalium* ſumma ratio habeatur: *cum alioqui impoßibile ſit ſine iis Rempub. conſeruari.* ——— *Neque enim quies gentium ſine armis, nec arma ſine ſtipendiis, nec ſtipendia ſine tributis haberi queunt.* Et certe gubernationis ſubleuandæ cauſa onerum & tributorum rationem introductam fateri oportet.

Tributorum origo.

PH. Originem tributorum repetat ex Polidoro Virg. *de inuent. lib. 2. in tit. de triplici Regiminis genere:* tributum quod antiquis tributus dicebatur, Gellius *lib. 13. cap. 19.* deductum à tribu, quod pecunia per ſingulas tribus pro ratione cenſus exigeretur *Var. libr. 4. de ling. latin.* Vel veriſimilius à tribuendo quod ex priuato in publicum tribueretur *Feſt lib.* 18.

EQ. Tributorum tria fuiſſe genera refert ex Feſto Nobiliſſ. Hyppol. à Collibus de princip. *cap. 12.* vnum in capita, alterum ex cenſu, tertium extra ordinem imperabatur, quemadmodum & vectigalium, vectigal propriè dicitur quod pro inuectione vel deuectione mercium debetur, *Rub. De publ. & vectigal.* Latius tamen publica vectigalia accipio pro iis ex quibus fiſcus capit vectigal, vt Salinæ, metallorum, *l. 17. l. 203. de verb. ſignif. l. 59. §. 1. de hæred. inſtit.*

inſtit.l.2.C.Quæ res vend.l. vlt.§. ſpecies de publ. Briſſ.de verb.ſignif. lib. 19. 1. ex agricultura 2. mercibus exportatis & importatis,3. Ex agris paſcuis,&c.

P N. Rolandus *conſil.* 91.*num.* 22. grauiter Principes monet, ne in ſubditos per vectigalia crudeliter ſæuiant, ſed legaliter ipſos amplectantur, & ſint firma ipſorum,non dominatores eorum: Competuntque Imperatori ideo Regalia, vt ſtatum Reip. defendat, ſiue decus & dignitas, ſiue ſalus eius ſpectetur. *Geil.lib.2.obſeruat.*64.*num.*3. Hinc Imperatores dicti,bono Reip. nati, amplictores ciuium, aſſertores libertatis publicæ, locupletatores orbis terrarum. *Sixt. cap.* 1. *num.* 23. *& ſeq. Magna enim eſt quorundam Principum iniquitas,* (aiebat Cominæus de ſui æui Principibus) *qui nulla neceſſitate coacti, pecuniam pro ſua libidine imperant, & amplum alunt ſatellitium, vt miſeram multitudinem in metu contineant, eamque deinde pecuniam temere, & voluptuarie profundunt nullo cum Reipublica bono,& de quotidianis ſumptibus nihil remittunt, & ſuos exhauriunt, & aſſentatorum ſtipati ſunt turba. Sed eſt Deus,qui flagitium nullum ſinit eſſe impunitum,& crudelitatem imprimis deteſtatur: qui tametſi non loquitur hominibus hodierno die, ſicut priſcis illis temporibus: tamen quæ ſit ſua ſententia, & quid à nobis fieri velit, clare perſcriptum reliquit, ita quidem, vt nemo plane, qui modo ſit ſanæ mentis, & qui ad iuſtam aliquam peruenerit ætatem, excuſandi ſit habiturus locum.* Et poſt pauca: *Et vt ad inſtitutum reuertar, nemo eſt omnium Principum, qui ius habeat, vel teruncium vnum exigendi à ſuis, præter conſtitutum annuum cenſum, niſi populus aſſentiatur.* Ita ille.

F Q. In Imper. electione pactionibus caueri ſolet, ne abſque ordinum conſenſu, etiam vrgente neceſſitate, Imperatori liceat noua imponere tributa, ab Hig. *quæſt.* 18. *num.* 7 *part.* 1. Acta pacificat. Colonienſ. pacificat. Anno 79. 4. Maij. inſtitutæ, adducuntur. Sed neque debet etiam imperator vectigalia, collectas, tributa alienare, ſed ſucceſſoribus reſeruare, *poſt alios Roland à Valle conſil* 1. *volum.* 2. *numer.* 100. *fol.* 13. Qua itaque inquies lege Carolus IV. Wenceſlaus prodigus & Sigiſmundus Impp. talia alienarunt? *vide Iul. Pflugium in Orat. de imperio Romano.* Non iniuria Maxim. I. de Carolo IV. dixiſſe ſcribitur, fuiſſe diſſipatorem Imperij, alterum Craſſum, vitricum Imperij, & peſtilentiorem peſtem Germanis nunquam contigiſſe.

Cum itaque in vectigalibus imponendis ſæpenumero erretur, vel potius peccetur,cautio in his eſt adhibenda ſedula.

Ac primo videndum, ne grauia, ac intolerabilia ea ſint, ſed *modica*, *pro copia* ſcilicet, aut *anguſtia rerum*: quoniam quidem *à paucis accipit, qui nimium quærit*. *In tributis & vectigalibus imponendis cautio quæ.*

II. Prouideat Princeps, *ne Prouinciæ* crebris,ac *nouis oneribus turbentur; & vt vetera, ſine auaritia magiſtratuum,*ſeu Miniſtrorum *tolerentur.*

III. *Pecuniæ non ex oppreſſione, neque ex lacrymis ſubditorum corrodantur.* Quin, *Aurum adulterinum exiſtimet, quod cum ſubiectorum lacrymis collectum eſt.*

IV. *Vt in iis exigendis nullus tumultus accidat*; vel vt Iuſtinia. Imper. ait, *vt tributa publica*, per tot annos tolerata *ſine querela inferantur.* Id quod ex facili aſſequetur, ſi operam dederit, *vt ea Reipub. cauſa imponere videatur.*

V. Vt in tributionibus exſolutis, cætera ſubditis indemnitatem præſtet. *Sit libera, nec ſollicita rei ſua cuique cuſtodia.*——— *Viuat miles cum prouincialibus iure ciuili, nec inſoleſcat animus, qui ſe ſentit armatum: quia clypeus exercitus tui, quietem debet præſtare paganis.* Itaque, *non permittes milites eſſe poſſeſſoribus inſolentes.*

Olim cautum. At hodie, proh dolor, in quam incidimus diſciplinam? qui gemitus exinanitorum ruſticanorum? qui ploratus audiuntur?

VI. Vt æqualiter Tributa imponantur. *Iuſtum enim eſt æquumque, neminem horum, neque priuatum hominem, neque populum immunem eſſe: cum ex æquo ad omnes vtilitas eorum, in quæ inſumuntur, redeat.* Enimuero, vbi inæqualitas, ibi liuor obrepit, & inuidia: adeo, *vt ſubditi pari dolore aliena commoda, ac ſuas iniurias metiantur.* Idcirco, mea opinione, *Cenſores*, *Peræquatores*, & *Inſpectores*, ſingulis compluribus luſtris ſtatuendi, qui prædiis inſpectis, & adæquatis inuicem onera probe moderentur. Nam & leuius ſolet eſſe malum quod eſt cum multis commune.

VII. Denique, vt pacis tempore extraordinaria Tributa (*neceſſitate armorum excuſata*) remittantur. Siquidem mirum quantum *iuuat* hic *cernere ærarium ſilens, & quietum, non ſpoliarium ciuium cruentarumque prædarum receptaculum.*

Ceterum, quod ab Exactoribus tibi caueas plurimum oportet. *Quintæ* etenim *audaciæ, quantæ temeritatis ſint Publicanorum factiones, nemo eſt qui neſciat.* Propterea, videndum ne Publica *niſi ſpectatiſſimo cuique mandentur:* Quod ſi fallant, amoueas; nec id ſine pœna, publicationis puta bonorum, vel ſimili, vt inſtar *ſpongiarum humentium exprimantur*, poſtquam affatim biberunt.

Tandem, *Ærario* conſtituto, boni erit Principis iuxta ac prudentis, parce pureque eo vti: *Quis enim, cum videat te in re familiari ſumma parſimonia vti, in publica liberaliſſimum eſſe non vltro velit aliquid conferre, cum tuas diuitias, ſuam ſecuritatem, ac copiam eſſe iudicet?* Proinde igitur: & *ſumptibus eius adhibe modum.* Quippe reuera, *ſi male exhauriæs, per ſcelera ſupplendum erit.* Imitari mihi *Antoninum* illum *Pium* Imp. qui ſalaria ab otioſis, & inutilibus auferebat, *nihil ſtolidius eſſe* inquiens, *imo crudelius nihil, quam ſi Rempublicam ij arroderent, qui nihil in eam ſuo labore conferrent.*

Videbit etiam, ne bella temere ſuſcipiat, Auguſti exemplo, qui *nulli vnquam genti ſine iuſtis, & neceſſariis cauſis bellum intulit.* Et vero, quid aliud bella, quam ærariorum euerticula?

Denique, ne nihil hauriat in luxum, aut probra.

Abigat

A[illegible], peregrinos, mimos, lenones, ſcorta, & eiuſmodi *amicitia*-*rum* [illegible] *dehoneſtamenta* quibus nihil quidquam vnquam largiatur.

[illegible] ſubditorum vt fugeret DARIVS regis Xerxis pater, quum tri- [illegible] taxare iuſſiſſet, Principes prouinciarum accerſiuit, rogauitque [illegible] eſſent: reſpondentibus illis, mediocriter ſe habere, ſtatuit vt di- [illegible] ſoluerent, ne qua auaritiæ ſuſpicio ei obiici poſſet.

[illegible] laudabilius M. ANTONINVS Imperator, cum ei bello parando pe- [illegible] hærerent, vaſa omnia, argentea, cryſtallina, & myrrhina, gemmaſque [illegible] quas [illegible] in repoſitorio ſanctiore *Adriani* repererat, cumque præci- [illegible] ctile mundo que coniugis, publice vendidit, ne tributa imperan- [illegible] bus aut prouincijs grauis videretur.

[illegible] ſapienter CYRVS Rex dicebat, opera regum & paſtorum maxi- [illegible] e affinitatem. Sicut enim ad paſtorem pertinet curare, vt pecora [illegible] & ſucculenta: ita par eſt Regem ciues & ſubditos facere fœlices & [illegible], non quotidianis exactionibus infortunatos & inopes reddere; [illegible] ingenio tenues ſint. Ita quondam DRVSVS Friſiis (quorum [illegible] ſterile erat) modicum tributum imperauit, pro anguſtia ſcilicet [illegible], videlicet *in vſus militares coria boum*. verum, Romanis poſtea grandiora [illegible], rebellarunt, adeo vt eorum iugum excuſſerint, non ſine [illegible] anorum fraude.

[illegible]*nus* vero *Magnus* poſteaquam tyrannidem ab Orbe Chriſtiano de- [illegible] buta quoque penitus relaxauit, vt conſtat ex eius elogio ſeu inſcri- p[illegible] in Hiſpania legitur: IMP. CÆS. FLAVIVS CONSTANTINVS A[illegible] IVSTITIÆ CVLT. PVB. QVIETIS FVND. RELIGIONIS ET FI[illegible], R[illegible]ISSO VBIQVE TRIBVTO FINITIM. PROVINC. ITER. R[illegible].

I[illegible] Imperatrix. mater *Conſtantini VI*. Vectigalia remiſit, multaſq; [illegible], quæ eorum gratia toto Imperio committebantur, penitus ſuſtulit, & [illegible] *Ceſſauit tum inopum afflictio* (inquit Theodorus Studita) *& paupe-* [illegible], *non tam quo remedio mendicitatem depellant quærentium, ſed vt prauari-* [illegible], *& quod de ſurſum quodammodo vt peccati fœtus irrupit, coactoribus perſol-* [illegible] *nunc vſa terra marique Vectigalia*, &c.

[illegible] cum [illegible] causa, propter quam ſint introducta, quidni eorum q[illegible] fiet [illegible]? Legimus ſolemne illud eſſe Regum Galliæ iuramen- [illegible], vt con[illegible] populo tributis, diſerte caueant ea ſe remiſſuros, vt pri- [illegible]as, ob quam impoſita ſunt, erit ſublata.

[illegible] licet & crudelis Cæſar, tributum Apamienſibus terræ motu c[illegible] ennium remiſit.

[illegible] TIBERIVS Sardinianis propter aſperrimam in eos luem, [illegible] ærario, & fiſco pendebant, in quinquennium quoque remiſit.

Similiter THEODORICVS Rex Gothorum, Gallis tributa remiſit, propter damna ab hoſtibus accepta.

TH. Si quæ etiam Vectigalia ab Tyrannis ante impoſita fuerint, boni erit, & prudentis Principis ea tollere. Sicut PERTINAX *Imper.* Vectigalia omnia quæ ad exquirendas pecunias Tyranni excogitauerant, in fluuiorum ripis ciuitatumque portis, per vias & itinera penitus remiſit.

Ita IVLIANVM ciuitates tributis exhauſtas, ac pene deſertas, mœnibuſque orbatas ſua liberalitate erexiſſe, in priſtinumque ſplendorem ex ærario collata pecunia reſtituiſſe apud Panegyricum ſcriptorem lego, his verbis: *Illud vero cuius miraculi eſt neminem vllum in tanto rerum paratu ſenſiſſe diſpendium.? In omnia pecuniam ab Imperatore depromi, & quoddam verſa vice prouinciis pendi tributum? illinc ad vniuerſos fluere diuitias, quo prius vndique confluebant? Vt in maxima quæſtione ſit, à quo accipias Imperator, qui ſic omnibus largiaris. Sed qui vitia tua inſtituta rationemque cognouerit, facile fontem copiæ huius inueniet. Maximam tibi præbet parſimonia tua, Auguſte, Vectigal, quidquid enim alij in prodigas cupiditates prodigebant, id omne nunc in vſus publicas reſeruatur.* ô laudatam Principis mentem! & eo hercle laudabiliorem, quo quidquid publice pendebatur, publice ab eo expromebatur.

Principis an eadem quæ Imperatoris poteſtas.

PH. Sunt, qui Principibus inculcant, eandem iis in ſuis territoriis poteſtatem, quam Imperator habet in imperio, competere; quod dogma ſimpliciter acceptum, adulationem potius aulicam quam veritatem iuridicam redolet; quod adeo verum eſt, vt etiam nemini abſque Imperatoris conſenſu ad minimum tacito, ciuitatis conſtituendæ ius ſit, quo non interueniente conſtituta, nec ciuitas nec iura ciuitatis habere putatur. Pari ratione publici mercatus ſiue nundinæ ſine priuilegio Imp. celebrari nequeunt. Huc pertinet ius cudendi monetas, quod tam ſanctum & auguſtum Carolo Magno fuit, vt nullibi quam in ipſo palatio monetam cudi voluerit, *Arniſ. lib. 2. cap. vltimo, num. 4.*

EQ. Hoc tamen ius Imperij Germanici Electoribus competit, *Aur. Bull. cap. 10. in fin. Sixtin. num. 106. & ſeq.* vbi in Electoribus ad Rhenum prærogatiuam quandam oſtendit, *ex conſtit. anni* 1501. Et nonnullis principibus conceſſum eſt, quibus tamen varia tam de genere, materia, pondere & æſtimatione monetæ, quæ ab iis obſeruari debent, præſcripta ſunt, *Sixt. n. 112. & ſeqq.*

Vectigalis inſtitutio penes Imp.

PH. Noua tamen vectigalia (quæ & telonia vel pedagia vocantur) propria autoritate inſtituere, vel etiam vetera augere, imo ne quidem minuere, nulli Principi vel alij ſuperiorem non recognoſcenti licet, ſed ſuperioritati Imperatoris conſtitutione ſalubeſrrima anno 1576 reſeruatum eſt, vbi etiam omnis prætextus, qui ex nomine Ungeldts / Auffſchlags / Brückengeldts / Weggeldts / ꝛc. prætendi poſſet, præciditur. *Sixti. cap. 6. num. 22.* Atque hæc quidem

non

non niſi iuſta & graui vrgente cauſa, ac publica vtilitate à ſupremo Principe [illegible] debent, puta, ad auertendum periculum & diſcrimen in viis publicis contra prædones; aut in aquis, contra piratas; vel ad defendendam patriam contra hoſtes, vel ad ſubleuandam ſumptuum magnitudinem in reficiendis viis vel ſuſtentandis pontibus, extruendis muris ciuitatis, puteis publicis, &c. Suntque iuſtæ hæ ſimilesve cauſæ pro impetrando vectigali allegandæ, & viciniorum vectigalium mentio facienda, vt habeatur loci ratio, ne nimiis exactionibus oneretur; proximi etiam Domini ſuperioris & vicinorum interceſſio, ſi haberi poteſt, precibus inſerenda eſt, vt inquit Mynſing. *obſeruatione* [illegible].

[illegible] collectandi quod attinet, Imperator ſane & quilibet alius ſuperiorem non recognoſcens Collectam ſuperindicere poteſt; quæ tamen poteſtas Capitulationibus certis eſt valde circumciſa. Sic in Imperatoris electione, pactionibus caueri ſolet, ne abſque Statuum conſenſu, vrgente etiam neceſſitate, liceat noua imponere tributa, Reichs Abſchied *Anno* 1576. Ideo etiam in Galliæ, Hiſpaniæ, Hungariæ, Angliæ, Poloniæ, Daniæ regnis frequentari conſtat, ne ſcilicet abſque ordinum conſenſu, vectigalia ſiue collectæ imponantur. *Bodin. lib. 6. de repub. cap.* 2. Hinc blandis vocabulis, ſubſidij, [illegible], auxilij, Adiutorij, Adoæ, Releuij (Steuwer) non durioribus, [illegible] vectigalium, &c. impetrari videmus; quanquam rogando cogit [illegible], qui rogat potentior, *Lipſ. 4. Polit. cap.* 11. Pari ratione Principes [illegible] ex ſingulari Imp. priuilegio, vel cum Regalibus inueſtiti, collectam imponere poſſunt; quæ Collecta prouincialis. Landt Steuwer / vocatur, & à publica ſiue imperiali omnino diſcernitur. *VVeſenbec. conſ.* 45 *num.* 19. Ciuitates quoque prouinciales & oppida municipalia Imperio per Principes [illegible] ſubiecta, & quamlibet aliam vniuerſitatem Regalibus & iuriſdictionalibus deſtitutam pro ineuitabili neceſſitate, ſine ſuperioris conſenſu, conuocatis ciuibus, ſemet ad voluntariam collationem obſtringere poſſe, nulla iuris ratio impedit. Eo enim modo collecta inſtituta non cenſetur de Regalibus, ſed ex pacti conuentionis conſiſtens. *VVeſenb. conſil.* 5. *num.* 10. Collectandi ius.

VII. Non autem Principi etiam ſummo, temere & pro voluntate, ſed iuſta de cauſa, ſubditos collectis grauare licet, Modeſt. *Piſt. part.* 1. *conſil.* 4. *num.* [illegible]. Et cum demum ad extraordinariam collationem peruenire poteſt, vbi [illegible] redituum non ſufficit. Ante omnia enim Princeps proprium debet exhaurire marſupium, alioſque reditus expendere, priuſquam [illegible] (vt ita loquuntur) ſubditos. Roland. *volum.* 2. *conſil.* 1. *num.* 67. Principis ſiquidem poteſtas iuſtitiæ ponderibus ſemper exigenda. *Bodin. de Repub. cap* 8. *num.* 102. Iuſta itaque ex cauſa & neceſſitate, collecta [illegible] modeſtia à Principe exigitur, & non ſe acerbum exactorem, ſed humanum præbeat, & paterno modo ſe habeat, ne ærarium

fiat ſpoliarium, cruentarumq; prædarum receptaculum, *Althuſ. in polit. cap.* 8. ſed hoc contra ruſticos vix (proh dolor) obſeruatur, à quibus immanis & leonina fit exactio, *D. Thom. Lindeman in diſput. de Regalibus.*

EQ. Tributa & ordinariæ indictiones, quæ poſſeſſoribus ſiue poſſeſſionibus indicuntur, vocantur Beede/ *Symphorem. tom 1. par. 2. num. 7. fol.* 44. Differt autem Beede à Schatzung & Stewer. Nam Beede eſt quiddam ordinarium, Stewer autem generale quid & extraordinarium, idem quod Schatzung & omne id quod confertur. Sunt autem diſtinctæ ſpecies exactionum, Landsbeede vnd Landtſtewer/ Item Meybeede/ Herbſtbeede. Mynſing. *dec. 11. reſponſ. 2. num. 15. & 17.*

TH. Memini me aliquando legere apud Weſenbecium, poſſe ipſos etiam ſubditos tempore neceſſitatis ſibi imponere collectas, quas ab antiquo nominant rurales. Sed hanc poteſtatem ſponte ſua concidiſſe hodie, exiſtimo, cum collectas, quas Magiſtratus ipſis imponit, vix ac ne vix quidem exoluere, nedum peculiares ac priuatas colligere, queant. Cæterum, quid de operis ac ſeruitiis, quæ præſtare coguntur ſubditi, ſtatuendum exiſtimatis?

Operæ & ſeruitia ruſticorum in Germania.

EQ. De conſuetudine Germaniæ operæ & ſeruitia ſubditorum bifariam conſiderantur. Nam quædam ſunt certæ, diſtinctæ ac determinatæ operæ, ad certum tempus vel dies reſtrictæ, vel ad alias circumſtantias limitatæ, gemeſſene Frohnen/ geſagte Dienſte/ videlicet in menſe ſemel, vel toties in anno ſeruire, & certas operas præſtare. Hancque determinationem in prouinciis ſuis Elector Saxoniæ ſibi faciendam reſeruauit: vbi vero certa pacta vel tranſactiones cum ſubditis adſunt, ea ſeruari præcipit. *Nouell. Elect. Auguſti part. 2. conſtit. 52. ibique Daniel Moller. in Comment. Geil. 2. obſeruat. 62. num. 12.*

Quædam vero ſunt incertæ, indiſtinctæ, indeterminatæ, nulloque certo tempore modove circumſcriptæ operæ, quæ ab arbitrio & religione pendent dominorum, quin & conſuetudine religionis, völlige Landtvbliche Dienſte/ & toties præſtari debent, quoties exiguntur iuxta pacta curialia (vulgo Dingnotel) vngemeſſene Frohnen/ Item vngeſagte/ vnd vngemeſſene Frondienſte. De his indefinitis ſeruitiis vide votum *in cauſa* Pfullendorff/ *contra* [illegible] Anno 1568. Et an horum factorum, quæ debentur indefinitæ, vngemeſſne Dienſte/ aliqua ſit diuiſio? vide diſtinguentem *Gæddaum in l. recte. 25. de verbor. ſignif. num. 21. & Zaſium de feud. part. 12. num. 15. & 18.*

Etſi autem alicui indefinita ſeruitia, vngeſagte/ vngemeſſene Dienſte vnd Frohnen/ & vniuerſaliter aller Dienſte debeantur: nihilominus, vel ſecundum antiquam formam ac modum, vel ſi de eo dubitetur, ſecundum conſuetudinem & morem regionis, & iuxta ſubditorum poſſe exigenda ac præſtanda

[illegible] tam etiam iudicis officio, vel boni viri arbitrio modificanda & [illegible]. *D.* [illegible] *l. ſi ſic legatum. §. ſi mihi de legat. 1.*

[illegible]m appellantur operæ ruſticorum Frondienſte / à ſacro, quaſi ſacræ [illegible] quæ per manumiſſionem contingit, remuneratio, *argum. 1.* Lande[illegible] *tit. 17.*

[illegible] autem operæ à ruſticis de prædiis quæ colunt, & non tantum [illegible] vel groſſ[illegible] aliquot pro cenſu, ſed & interdum aliquot modios fru[illegible], [illegible] gallinas, anſeres, item ceracenſus (Wachßzinß /) oua, caſeos, &c. Sed etiam fere operas (Frohnen /) ij quidem quibus tantum agri à do[illegible] conceſſum eſt, vt equos vel boues aratores alere poſſint; qua de re [illegible] peculiares extant Ordinationes; In Conſtit. Saxon. Coburg. [illegible] eſt; ſi quis tres hubas ſiue manſa habeat, debet alere equos [illegible]; qui vero vnam hubam cum dimidia, vel duas habeat, is debet ale[illegible] equos d[illegible], eo fine, vt ſeruitia ſiue operæ citra remoram eoque commo[illegible] poſſint præſtari. Pauperiores vero, qui in patria non habent integram hubam vel manſum, expediunt operas ſaltem manuarias. *Huſan. in tract. de ho[illegible] cap. 6. num. 53. 64. & ſeqq.* Qua in re locales conſuetudines in[illegible] attendendæ, & ad fontes æquitatis ita attemperandæ ſunt, vt neque [illegible] ſeruiti[illegible] ſæpe alatur, neque effrene genus ruſticorum, ad [illegible] excitetur, quod non tam ſimplex & quietum eſt, vt olim qui[illegible]

[illegible] an indiſcrete ſubditus domino ſeruire teneatur, de hoc vide [illegible] *in conſuet. Auern. tit. 25. art. 18. num. 4. & ſeqq. & Gail. 2. obſeruat. 62.* [illegible] modo contra iniuſtas dominorum exactiones defendi ruſtici [illegible].

[illegible] De quæſtione, an ruſtici die feriato Bottſchafft lauffen müſſen / diſpu[illegible] in curia prouinciali, Anno 1601. *Vide Colerum parte 1. proceſſ.* [illegible] *num.* [illegible]8. Et an illorum factorum, quæ debentur indefinite, vn[illegible] Dienſte / aliqua ſit diuiſio, vide diſtinguentem Gœddæum *in l. recte* [illegible] *& Zaſium par. 12. de feud. num. 15. & 18.* — *Seruitia diebus feriatis.*

[illegible] Quid vero ſi Nobiles emant bona ruſticorum, anne ea ſeruitiis & [illegible] noxia, an vero non minus ab emptore nobili, quam à ru[illegible] onera & ſeruitia? — *Bonorum ruſticorum per nobiles emptorum conditio.*

[illegible] da eſſe affirmat Natta *conſil. 460. num 6.* & Crauetta *conſil.* [illegible] & Eccleſia emptrix hoc facere teneatur. *c. ſi tributum, 11. q. 1.* [illegible] quod qui ſentit commodum, ſentire etiam debet onus. Cum igi[illegible] Nobiles participes ſint commodorum communitatis, æquum eſt, eos [illegible] ſeruitia, maxime vicina. Hinc expreſſe ſtatutum eſt *in Conſtit.* [illegible] *tit. 3*[illegible] ne nobiles emant bona ruſtica eo fine, vt immunitatem

ſibi perſuadeant, ſed onera, quibus bona affecta ſunt, ſuſtinere coguntur, ne ipſi emolumenta ruſticorum & pauperum euidenti diſpendio ſibi quærant, *c.conquerente,de offic.ord.* Non enim in præiudicium & perniciem aliorum eiuſmodi bona paganica, Nobiles emere & recognoſcere poſſunt, *Crauett.conſil.* 642 *num.*4. Nec reſpicitur hoc caſu vt dominus loci vel Nobilis, ſed vt poſſeſſor & emptor bonorum ruſticorum; vt ergo vult antecedens, ſic non fugiat conſequens. *Crauet.d.conſil.num.*21.*verſ.tertium.* Hæc Math Webnerus *in obſeruat.pract.* in verbo Dingnotel/ penes quem etiam ſit defendendæ huius ſententiæ arbitrium. Nolo enim me hiſce immiſcere guerris.

TH. Non ergo debent capita ſeu perſonæ æſtimari, ſed fortunæ & bona ſubditorum: Alioquin enim bona parte grauaminum egena plebs demum affligeretur. Siquidem etiamnum plerumque nobiles in ſubditos, vrbes in pagos, ſua grauamina deriuant. Quod cum ſit, nimium plebs premitur, tandemq; cum ferundo amplius non eſt, iis ſuccumbit: id quod ſæpe fit magno cum nobilitatis & ampliſſimarum ciuitatum detrimento.

Dotatio filiarû Principum.

PH. Quid vero ſtatuendum de filia Principis, anne aſtricti ſunt ſubditi Domino elocanti filiam ſubſidium ferre: & ad dotem conſtituendam conferre?

EQ. Sane iure communi non probatur, Boerius *deciſ.*126.*num.*56. tamen noto io vſu Germaniæ contrarium deciditur. Et non tantum in elocanda Principis, ſed etiam nobilis filia hoc iure in multis Germaniæ prouinciis vtuntur. Vtinam vero non ipſi etiam ex communi fece officiarij idem attentarent?

Si tamen ſemel collectis dotata ſit ſecundas contrahens nuptias, non amplius exigere poterit collectas. *Chaſſen. tract. Des ſuſtices* §. 4. *Rub.* 1. *in verbo, A mariage.* Quod vero volunt patrem pro vnius filiæ dote poſſe tantum exigere collectas, *Guido Papa, quaſt.*57. id vſus Germanorum non admittit: vt neque illud, vt pro filia ingrediente monaſterium collectæ inſtituantur, quicquid Felinus putet *in c. in Eccleſia S.Mariæ de Conſtitut.* Sed hanc quæſtionem duntaxat delibo.

TH. Sunt iſthæc quæ iam diximus, Tributa, eius conditionis, vt in iis exigendis Principes bene fundatam habeant intentionem. Quod autem quidam vſque eo crudelitatis progrediuntur, vt etiam ex infantum etiam ortu & defunctorum ſepultura vectigalia exigant, id vero, quo fiat iure, valde addubito.

Tributa illiberalia ac ſordida.

PH. Certe Ethici, iubent abſtinere Liberalem (qualis cumprimis debet eſſe Princeps) à quocunque infami quæſtu, turpi emolumento, fœneratitio reddituu, parum licito compendio; ab omni denique inhoneſta atque illiberali commodorum adeptione. Ex iis enim, quæ turpiter parta ſunt, quæq; ex iis honeſtis commodis proueniunt, quomodo proficiſci dandi pulchritudo

poſſit,

[illegible] non video, cum deceat inprimis mundas manus donantem habere, [illegible] liberali prouentu neceſſe ſit. Non puduit Principem orbis terrarum Veſpaſianum ex vrina vectigalia colligere. Quid fœdius? Idem homi[illegible] prouincias atque ad obeunda publica munia miſit, interroga[illegible] ab amicis, cur id faceret, reſpondit, eis ſe tanquam ſpongia vti: quia [illegible] locupletatos ipſe poſtea ſpoliaret. Quid à viro Principe alienus? Per[illegible] Auguſtus non aliter quam priuatus ac ſordidus ciuis mercaturas exer[illegible]. Quid indignius? E Neapolitanis regibus quidam hoc exemplum ſe[illegible] prouinciales ad inopiam redegere, erepta illis mercaturæ facultate. Quid [illegible]ius?

12. Quinetiam ſordidi quæſtus nudum turpes principibus declinandi. [illegible] purpuratos quoſdam oblata munuſcula, petaſunculos, altilia, po[illegible] exponere, lucrum que ex iis quærere, quibus familiares amicosq; [illegible] par eſſet, neſciam, iniuſtius an ſordidius comparatum hoc ſit. Ex alea [illegible]arique, decreto etiam publico tributa exiguntur. Quid impurius? ta[illegible] perditiſſimorum hominum ac mulierum damno exiguntur. Sic C. Ca[illegible]orum mariumque lupanar in palatio condidit, ac miſit, qui per [illegible] antes obuios, vt fructuoſum vectigal principi redderent, inui[illegible].

13. Lupanaria & Lenones patiuntur, contra Imperatorem Iuſtinianum, [illegible]*Nouell. de Lenon.* vt vix vere ſcripſit Diuus Hieronymus *in Epiſtola ad* [illegible]. Aliæ ſunt leges Cæſaris, aliæ CHRISTI, aliud Papinianus, aliud [illegible] præcipit, apud illos impudicitiæ frena laxantur & ſolo ſtupro [illegible] condemnato paſſim per lupanaria & ancillulas libido permitti[illegible]r, illi boni ſocij vituperant vinum & tamen bibunt. Martin. Aſpilcuet. *cap. 17. in manual. confeſſ. pag.* 435. Vectigal meretricibus exactum ex Nicepho[illegible] *[illegible] impurum, deteſtabile abſurdum Deoque inuiſum, feris quibuſque barbaris [illegible]obum & exeſcrandum piaculum.* Secuti ſunt Ethnicos, non CHRI[illegible] Lupanaria pro vectigal admittentes.

14. Qui [illegible]ntes concedunt lupanaria, lucrum exinde captantes, ſcele[illegible]. Si in exercentes Venerem vectigal ſtatueretur, id vero [illegible] dignissimum: Tributorum enim & vectigalium genera, quæ ad [illegible] ſcelera imperantur, omnino iuſtiſſima, vtiliſſima, & ſanctiſſima [illegible] deben[illegible] *Bodin. lib. 6. cap. 2 de Repub.*

15. Vectigalium nouorum & ſordidorum inuentores enumerat Ale[illegible] ab Alexandro, *Genial. dierum, lib. 4. cap.* 10. Ex Cæſaribus, inquit, pleri[illegible] vectigalia noua & inaudita propoſuerunt, vt pro eduliis. quæ tota vrbe [illegible] atque deliciis quadrageſimam ſummæ: ſicut Caligula [illegible] geruliſ octauam, ex proſtitutis, quantum vnaquæque vno concu[illegible].

Eadem

Eadem fere de hoc Caligula tradit Suetonius *in eius vita cap.* 40. Vectigalia, inquit, noua atque inaudita primum per publicanos, deinde, quia lucrum exuberabat, per centuriones, tribunoſque prætorianos exercuit, nullo rerum aut hominum genere omiſſo, cui non tributi aliquid imponeret. Pro edulibus quæ tota vrbe venirent, certum ſtatumque exigebatur. Pro litibus atque iudiciis, vbicunque conceptis, quadrageſima ſummæ, de qua litigaretur, nec ſine pœna, ſi quis compoſuiſſe vel donaſſe negotium conuinceretur. Ex gerulorum diurnis quæſtibus pars octaua: ex capturis proſtitutarum, quantum quæque vno concubitu mereret.

EQ. Apud Romanos aquæ ductus vectigal ſoluebatur, *l. 7. & ſeq C. de Aquæduct. lib. XI.* ad aquæductum purgandum reficiendum, conſeruandum, *d. tit.* C. Lumen de cloacarum *l. 7. C. eod.* In ſumma, lucri bonus eſt odor ex re qualibet, *Sueton. in Veſpaſian.* Etenim etiam vectigal pro vmbra, pro aere, nullo iure exactum legimus, *lib. 12. Plin. nat. hiſt. & in Cedrino, Cuiac. ob. 10. obſeruat. cap.* 7.

PH. Quod vectigal exactum ſit pro vmbra mirum videri non debet, cum voluptatem & amœnitatem emerint Romani, in eiſque vſumfructum conſtituerint. Nam nouum non fuit Romanis rerum minutarum conſtituere vſumfructum: Sic enim conſtituebatur vnguentorum & foliorum vſusfructus: voluptatemque abſque dubio vtilitati, & amœnitatem neceſſitati coniungentibus.

TH. Recenſuiſtis multa genera tributorum ab antiquis & recentioribus non ſine magna populi iniuria excogitata. Vnum inauditum referam, in ſingulas videlicet tegulas, admirandum! quod recenſet Adrianus Turneb. Quamuis vero quidam dubitant, an de tegulis ædificiorum vel venalibus id tributum ſit accipiendum, tamen ratio ſuadet, vt de ædificiorum accipiamus, cum in Lotharingia de ſingulis feneſtris tributum ſoluatur.

Vectigal pro vitiis. EQ. Quid miraris? Etiam pro vitiis vectigal tributum. Narrat enim Gilbert. Cognat. [illegible] *Narrat.* conduxiſſe quendam portorium ad amnem, qua pons tranſitum præbebat, hac conditione vt illac iter facientes ſinguli de ſingulis vitiis penderent nummum vnum. Aduenit quidam ſcabioſus & maculatus, ab illo petitur portorium vnius nummi, vt erat conſtitutum: qui cum recuſaſſet pendere accurrit petitor & pignoris loco detrahit viatori pileum atque ibi apparet in caluitie alterum vitium Alopecia. Ergo duos iam inquit nummos ſolues: Minime inquit viator & luctari incipit: cumque proſterneretur à validiore altero, conſpicitur etiam tecta veſte hyrnia. Tres igitur inquit portitor iam nummos peto, quos ille qui vnicum initio recuſabat, tum numerare coactus fuit.

PH. Co-

PH. Coguntur quandoq; ad hæc facinora publicani. Plus enim offerenti dicunt locanda vectigalia. Impie Vincent. Caroc. *tract.loc. cond. par.1.pag. 71.* quæ tamen doctrina *ex l. licitatio.& ibi Caſtrenſ. de publican. & vectigal.* probatur: niſi dixeris volenti non fieri iniuriam, & cum non admittantur niſi præſtiterint fideiuſſores idoneos, *d.l.licitatio*. Scæuum etiam dogma, opinor, in eum finem collectas imponendas vt vel potentiores plebem, vel plebs optimates exugat: vti penes optimates vel plebem maneat authoritas: quod tamen arcanis annumerat Arnol. Clapmar. *lib. 2. cap.13.* maneat hoc arcanum ſepultum. Concedo tamen eo vtendum ſtatus neceſſitate vrgente.

EQ. De niue quoque vendita vectigal ſoluitur. *Parlodor.lib.1.cap.3. §.2.num. 14.pag.73.*

PH. Margaretha illa Noruegiæ & Daniæ regina à Sueuis victo *Alberto* in regnum aſſumpta, Suecnas & Gothos grauiſſimis tributis exhauſit, ita vt certam pecuniæ ſummam pro qualibet cauda iumentorum exigeret; Florenum pro foco quolibet; marcham vnam Stocholmienſem à quolibet coniugio, præter grauia alia tributa, quæ ſingulis ſeptimanis & menſibus extorquebantur. Sed iſtæ excuſatius quam viri, dicet quiſpiam: quod in genere rapacium mulier ſit ſemper melior, vt ait regula aucupii.

EQ. Decorum an ſit, an captioſum, quod Angliæ reges vſurpare fertur; nimirum Rex Angliȩ ſubſidium quandoque à particularibus petit, quod *Beneuolentiam* appellant, atq; hic quilibet contendit, ne videatur erga Regem ſuum amore carere.

TH. His exigendæ pecuniæ modis noſtris temporibus alia acceſſit ſpecies quam rex e x piratis trahit & ab iis quibus licentia per mare Hiſpanicum mundumque nouum prædandi conceditur. Quod etiam Reges Tunenſes conſueuerunt, & hodie etiam Rex Algirenſis facit, qui piratis receptum ad ſe concedit, ſub hac conditione, vt mancipia ſecum prædamq; partiantur. *Boter. in relat. part.2.lib.1.pag.16.*

EQ. In Gallia tributum ex mercatura honorum ſumitur turpiſſimum. *Bodin. l. 6. de Repub. c. 2.* Commodus tamen liberalis alioquin, à Senatoribus tributum exegit & crimina viris & mulieribus intulit, vt acceptis facultatibus morti condemnatos adiudicaret vel incolumes ſeruaret. *Dio in Commodo l. 72. pag.* 831. Familiare enim eſt Principibus vt egentes ad ſubleuandam inopiam iniuſta tributa excogitent & manus alienis rebus iniiciant, *Vincent. Caſtell. de offic. Regis. l.3.c. 10.pag.* 400. Deinde regulariter luxuria, ſuperbia, prodigalitas trahit ſemper ſecum ſæuitiam in exigendis tributis: qui enim multum profundit, neceſſe eſt, vt exugat fere populi ſanguinem, *Caluin. ad cap. XI. Daniel. num.* 20.

TH. Laudabiliter admodum Antoninus Pius, cum inſtitutus à quibuſdam hæres teſtamento eſſet, vbi cognouit, liberos illis ſuos eſſe, repudiauit hæredi-

tates. Aſt longe aliter C. Caligula. Is enim poſt immenſas profuſiones ad auaritiam atq; rapinas conuerſus, teſtatores, vt ipſum hæredem ſcriberent, cogebat, quos poſtea, ſi superuixiſſent, veneno tollebat; ridendos ducens quod condito teſtamento ſuperuiuerent.

PH. Quoniam multa eſt hæc in exactionibus offenſionum materia, certæ cautiones Reipub. Moderatori ſunt adhibendæ, atque inprimis, vt ne grauia ſint vectigalia.

In quo peccauit, & peſſime audiuit C. Caligula, qui ſcribente Tranquillo; *Vectigalia noua atq; inaudita primum per publicanos; deinde quia lucrum exuberabat, per Centuriones, Tribunoſque Prætorianos exercuit: nullo rerum aut hominum genere omiſſo, cui non tributi aliquid imponeret. Pro eduliis, quæ tota Vrbe venirent, certum ſtatumque exigebatur, &c.* Qua ex re, in quantam inuidiam adductus fuerit, ſatis teſtatum faciunt coniurationes in illum factæ, ex quibus impreſſione à coniuratis facta 30. vulneribus confectus, ætate florenti interiit.

TH. Iacobus Brocardus Anno 1581. edidit librum de prophetia: in quo inter alia multa mõſtrat, in omnibus ſacris libris ineſſe prophetiam vſq; ad poſtrema tempora, cuius euenta non ſint adhuc perfecta; eaque probat ex propheticis & Apoſtolicis ſcriptis: ſed & varia exactionum genera, quibus hodie magiſtratus quidam expoliant populum, pro domo, pro camino, pro capite, pro vino, pro frumento, pro farina, pro latrinis (vt Imperator ille) pro prædio, pro iugere, & pro aliis innumeris. Vt nihil edas, nihil bibas, nihil habeas, nihil poſſideas, quin ſingulis momentis propria & prius tua emas & redimas à Tyranno. Cui ſi addas Eccleſiaſtici quoque ordinis horrendas expilationes, apud quos pro quouis etiam maximo ſcelere, ſi pecuniam ſoluas, liber es: imo etiam conſideres, pro eadem gratiam Dei & regnum cœlorum, quæ Chriſtus ſolo merito ſuo parauit, emercari poſſe: miſerius homine ſub ſole nihil eſſe, fateberis.

EQ. S. Ludouicus Galliæ rex in ſuo teſtamento (quod ſeruatur in theſauro Franc.) Philippum hæredem ac filium ſuum in hæc verba alloquitur: *Fili mi ante omnia in eam curam incumbe, vt Deum cultu & amore proſequaris: animo ſis pio & humano erga mendicos & ærumnoſos homines, illiq; pro viribus opem feras: inſtas tui regni leges obſerues: ne ſubditis tuis tributa imperes, aut imponas onera, niſi neceſſitas vrgeat, neq; manifeſta vtilitas regni compellat, idque non vltro, ſed graui de cauſa facias; ſi ſecus faxis, non Rex, ſed tyrannus habeberis.*

TH. Veriſſima eſt Gregorii Pontificis ſententia *lib.* 4. *Epiſt.* 33. qui ſcribens ad Conſtantiam Auguſtam, illamque obſecrans, vt Imperatorem maritum ſuum doceret de miſeriis & calamitatibus Italiæ, quæ tributis & vectigalibus ſic opprimebatur, vt vix reſpirare poſſet, hęc habet: *Scio quoniam dicturus eſt* (imperator ſcilicet,) *quod nobis in Italia expenſis tranſmittitur, quicquid de prædictis inſulis aggregatur: ſed ego ſuggero, quod etſi minus expenſæ in Italia tribuantur, à ſuo tamen*

Exactiones cum admo-ſtione pec-cati.

men imperio oppreſſorum calamitates non mitigantur, nam idcirco fortaſſe tanta expenſæ in hac terra minus ad vtilitatem proficiunt, quia cum peccati aliqua admiſſione colliguntur Præcipiant ergo Sereniſſimi Domini, nihil cum peccato colligi.

EQ. Alphonſus Ferrius Italus: Eduardus III. (inquit) Anglorum rex, cum exactores tributi populo impoſiti aliquando ingentem aceruum pecuniæ ex eo tributo collectæ, delectandi ipſius animi gratia, coram adduxiſſent, ſubito dæmonem circa ipſum aceruum ludentem videre viſus eſt, & ob id huiuſmodi pecuniam, vt rem funeſtam abhorrens, illico auferri ab oculis, reſtituiq; populo iuſſiſſe fertur.

TH. Regino Abbas Prunienſis in Chronico, *vnde principibus ſua naſcantur infortunia, morbi & alia exitioſa:* Hilpericus (inquit) Rex deſcriptiones nouas per conſilium Fredegundis in omni ſuo regno fecit, vt vnuſquiſque poſſeſſor de propria terra, de vno Arpenne vnam amphoram vini ad partem regis daret, & de iugero modium vnum. Vnde populus valde oppreſſus vociferabatur ad Dominum. Miſit autem Dominus plagam in domum Regis, & ipſe ægrotare cæpit, & duo filii eius mortui ſunt. Rex perterritus deſcriptiones combuſſit, & tributum indulſit. *Imp. Lud. 3. PP. Sergio 3.*

EQ. Exactiones tamen mediocres iure diuino concedi conſtat, ex Matth. *cap. 17. 25. Luc. 4. 12. 13. Rom. 13. 1. Pet. 2. 2. Sam. 23. 1. Paral.* 29. quæ etiam ob id conceduntur Epiſcopis, *Petr. Greg. lib. 3. cap. 6.* Non ergo ſunt dicendæ tyrannicæ, vel tyrannorum propriæ, cum ne quidem odioſæ recte dicantur *Palador. lib. 1. rer. quotid. cap.* 3. *numero* 32. licet ſeruitutum inſtar ſe habeant tributa & collectæ cum prædiorum libertatem minuant. *Tiber. Decian. conſil.* 41. *num.* 116. *vol.* 2. adeoque ſunt fauorabiles tributorum exactiones, vt non poſſint præſcribi contra Imper. *per ea quæ tradit Balbus de præſcription. 2. parte. 5. partis principal quæſt. 7. num. 2. pag.* 423. Quoad interpretationem tamen odioſæ videntur, *Boſſius de Vectigal. num. 10. practic. & tract. varior.* *Exactiones mediocres.*

PH. Cruenta etiam poteſt dici ex tributis collecta, attamen neceſſaria, *vt in ſimili loquitur Cicero 1. Philipp.* pecunia. Non tamen minutiſſima quæque curare, vel etiam ſordida amare debet. Carolus Mala teſta dicitur Pincernam ſuum acriter obiurgaſſe, quin etiam verberaſſe, quod poculum in quo muſca deſederat, pauimento effudiſſet, potuiſſe enim muſcam fruſtillo panis eximi: quid Princeps ille tentaſſet, ſi quæſtor ſolidum abiecisſet vel neglexiſſet? Magnus nunquam erit Princeps qui pecuniam nomini & exiſtimationi præfert.

EQ. Modeſte ergo exigantur, & vt vere tributa, (tribuendo, diuidendo,) id eſt, per partes. Valde enim hoc (tenuiores præſertim) ſubleuat, cum poſſint, paulatim & per partes, quæcunque ex præſcripto modo debent, inferre. Abſint vero econuerſo illa extrema: ne boues ipſos, mox agros, poſtremo corpora ſeruitio aut pœnæ tradant.

TH. Non debent exquirere nouos ſubinde ſinus, & varia prædandi vocabula: centeſimas, quadrageſimas, quinquageſimas: columnaria: Hoſtiaria, & quæ alia exactionibus illicitis nomina Gryphi iſti effingunt.

PH. Quam turpis ille Homeri, (Iliad. *α.*) *δημοβόρος βασιλεὺς*, populiuorus princeps? Populo namq; pecuniam eripere, idem eſt, quod vitam. Et videmus audimuſq; quotidie, quam multi principum pecuniis acerbe conquirendis, plus inuidiæ ſibi quam virium addant, *Tacit. libr. 3. hiſt.* Itaque intente & cum cura inſitum hoc odium, qua poteſt, detergendum aut molliendum.

Alexander olim recte: Hortulanum odi, qui ab radice olera excindit; & ego ſane principem, qui pennas ita incidit, vt nequeant renaſci. Atque hæ quidem, ſi nimium incidantur, inſurgent & clamabunt miſeri ſubditi, ſibi quoque duos Deos eſſe, Paupertatem & Impatientiam. Denique pacem fortaſſe exuent, Principis magis auaritia, quam obſequii impatientia. Profecto enim, qui nimis emungit, elicit ſanguinem, *Prou 30.*

EQ. Semper videndum vt ratio quæſtuum & neceſſitas erogationum inter ſe congruant, vt omnes intelligant neceſſitati eſſe parendum. Quod ſi nihilominus populus renuet, tum in conſilium adhibendus eſt Themiſtocles. Is enim ad Andrios ſuper pecunia legatus: duobus diis comitatum venire ſe dixit Suada & Violentia. Nimirum prior illa diua ſemper adhibenda, melius namq; eſt impetrare quam imperare; altera, cum eſt opus; atq; tunc ſuaſio ab eo qui iubere poteſt, vim neceſſitatis affert.

Suada & Violentia.

TH. Omnino alleganda eſt tributorum neceſſitas, hac enim deficiente, tantumq; pro imperio exactis tributis, odium & inuidiam ſubditorum Princeps incurrit certiſſimam. Tales fuerunt: Veſpaſianus, qui (vt tradit Alex. ab Alexandro, *Gen dier. lib. 4. cap. 10.*) vectigalia reuocauit noua, & grauia prouinciis auxit. Alexander Seuerus bracchariorum, linteonum, citrariorum, pellionum, plauſtrariorum, argentariorum, aurificum & aliarum artium vectigal inſtituit, ex quo thermas, quas fundauerat, pluribus vſibus ornauit. Antiquis etiam Romanorum, ex agris & nonalibus decima ſeminum dabatur vectigalis nomine: namque aratores decimam frumenti populo Romano pendere cogebantur.

PH. Circa Babyloniam tanta canum Indicorum alebatur multitudo, vt ad præbenda eis cibaria, quatuor in eadem planicie magni vici attributi eſſent, aliorum tributorum immunes. *Herodot. lib. 1.*

EQ. Rectius Tiberius Cæſar, qui centeſimam rerum venalium in ducenteſimam relaxaſſe dicitur. Et Nero in initio ſui principatus, quo gratiam popularem aucuparetur, quintam & vigeſimam venalium mancipiorum remiſiſſe, & Traianus vectigal vigeſimarum ſuſtuliſſe fertur. Hinc inſignis illa Henrici Stephani ad Principes commonefactio:

Nolite

Nolite facere quod libet, niſi licet,
Neq; facitote quod licet, niſi decet:
Sic gerere ſeſe principes Deo libet.

Studeat Princeps retinere & ſeruare amorem ſubditorum. Subditorum enim beneuolentia, principum theſaurus eſt & cuſtodia, *Plutarch. in Arate.* Hinc Romani olim ex tributis quædam etiam victis remiſerunt, ad bonitatis opinionem acquirendam, *Liu. lib 14. Tac. 2. Annal.*

TH. Scribit Herodianus *libr. 2. Hiſtor.* Pertinacem Imp omnia vectigalia, quæ ad contrahendas pecunias tyranni excogitauerant, in fluuiorum ripis, in vrbium portubus, perque vias & itinera penitus remiſiſſe & decem annorum immunitatem & perpetuam libertatem conceſſiſſe, (qui tamen vmbra vitæ in Imperio tantum vix trium menſium vſus eſt anno ætatis 61. vel vt aliis placet 66. Romæ occiſus:) Niſi enim ſæpius in turbato imperio acum & & filum ſumſeris, & rupturam conſueris, princeps tunc, neque Reſpublic. florere poterit. Sic Demetrius promptus erat in remittendis vectigalibus & tributis confœderatis 10. 11. 12. *libr. 1. Maccab.* Sic Annib. apud Carthaginenſes priuatis remittebat, publicis tributis reformatis, *Liuius Decad. 4 libr. 3.* Sic Cæſar Hiſpalenſibus *Oppius de bello Hiſpan.* Sic in Scotia exactum tributum eſt reſtitutum à Rege, quique iuſſit Exactores deſiſtere à reliquo extorquendo *Buchan lib.* 10. Sic quoque Eugenius IV. Romæ ſeditione exorta & populo clamante. Diabolus auferat noua vectigalia & rapiat auctores, remiſit vectigalia & tributa. M. Aurelius Antoninus labentibus vetuſtate oppidis auxilium tulit, tributa vectigaliaque vbi neceſſitas cogeret, remiſit, eleganter & erudite Iouian. Pontanus *lib. vn. de liberalitate pag* 107.

PH. Ea non fuit præditus bonitate Imper. Peſcennius Niger, is rogatus ne noua tributa imponeret vel augeret reſpondit, Non tantum terræ verum etiam libenter aeri & vento vectigal imponerem. *Æl. Spart. Beſtia.* Leofricus Merciorum Comes remiſit quoque grauiſſima vectigalia, quibus ſuppreſſit Conuentrenſes, ſed nulla alia lege relaxari voluit, Godiua vxore obnixe intercedente, niſi ipſa nuda frequentiſſimam vrbis partem obequitaret, quod promiſſum ſuis obtecta præſtitit, à nemine viſa, *Cambden. Hiſtor. Angel. pag.* 449.

EQ. Summa huc recidit. Coniungendum eſt ius regnandi & parendi. Nam quæcunque neceſſaria ſunt ad regnum adminiſtrandum, bellum gerendum, pacem conſeruandam, iudicia conſtituenda Oeconomiam augendam Regi. *cap.* 17 *Deuter.* tempore neceſſitatis & vtilitatis publicæ, non eripiuntur: Luxus copia & abuſus priuata habendi libido, quæ Rempubl. veluti tabes corpus occupat, prohibetur *Althuſ. in politic. cap. 9. pag.* 90. modus enim exactionibus ſtatuendus, alioquin arbitrio Regis relictus, ne propter duriſſimas exactiones ſubditi exhauriantur & Rex odioſus reddatur populo 1. *Regum.*

capit.13 *l.vnic.C.de Superexact.Exod.22.Iob.capit.3.* abſit violentia & ſuaſio locum principem teneat, licet & hæc ab eo qui iubere poteſt, vim neceſſitatis adferat. *Lipſ.lib.4.Polit.capit.11.Tacit.libr.14. Annal. Frachetta libro 1. De Principe capit. 14.pag.84.* Et exigere debet cum omni modeſtia & mititate, ſine flagitio, ſine noxa, ſine iniuria Princeps, *Barthol. Philipp.in tractat.del conſiglio & de conſiglieri diſcurſ.13.numer.14.* abſit quoque auaritia quæ in Principe viro eſt imprimis turpiſſima, *& iudice Nouell. Conſtit.8.* tum in omnibus mortalibus, *elegantiſſime Iohann.Chryſoſtom. Homil.84.in Matth.26.pag.674.* totius nequitiæ initium & terminus vocatur, & idcirco legitimis ictibus eſt facienda. *l. ſi quis 33. C. de inofficioſ. teſtam.* quamobrem recte Pontanus *de immanitat.pagan. 321.* fomitum omnis immanitatis maximum vocat. Non acerbum ſe exactorem nec contumelioſum præbeat, ſed moderatum & cum efficacia benignum, & cum inſtantia humanum, vt de creditore loquitur Vlpian. *in l.bene 33.de vſurpat.* Capitolinus in Pio Cæſare procuratores ſuos modeſtiſſime ſuſcipere tributa iuſſit, excedentes modum rationem factorum ſuorum reddere præcepit: neque vnquam lætatus eſt lucro quo prouincialis oppreſſus eſt: Et Theodoricus REX admonuit Marcellum ne plus tribueret fiſco quam iuſtitiæ, *Caſſidorus libro 1. Epiſtol. Epiſt. 22.* ne inſolitis tributis exactis ceſſent conſueta, hoc eſt, ordinaria, *Plin.in Panegyr.ad Traian.* Prudentiſſime & religioſe Ruin. *Conſil.116.numer.5.volum.4.* Exactores debent ſe habere paternali modo (quod non ſeruatur contra iſtos pauperes ruſticos, ſed ab illis fit leonina exactio) ne ærarium fiat ſpoliarium, cruentarumque prædarum receptaculum, vt eleganter loquitur Althuſ. *in Politic.capit.8 pag.87. Exod. capit. 22.verſ.25.l.nemo.C.de exaction.trib.libro.10.* Principibus auaris ob pecuniæ ſtudium nomina imponuntur, quæ diutius ac cognomina, vel familiæ nomina durant. Sic Robertum Regem Neapolitanorum fiſcalem appellarunt *Iouian.Pontanus lib.4.de obedient.pag.34.*

Laudantur Reges Hiſpaniæ quod ſumma humanitate & moderatione imponant tributa, approbantibus Regni procuratoribus, Plebis tribunis ac ſubditis, in Comitiis, *Parlador. lib. 1. Rerum quotidian.cap.3.pag.57.* Quamuis Vaſquius referat lanarum vectigal ſubditis impoſitum, non conuocatis Procuratoribus Regni, neque celebratis Comitiis, *libr.2. §. 17. numer. 102. fol. 180. De ſucceſ. creat.* poſtea tamen in Comitiis improbatum. Quod vectigal æquiſſimam habet rationem ne peregrini lanam abducant, & ſubditis lucrum præripiant, cui conuenit prudentiſſima Electoris Saxoniæ Auguſti de lanarum in vicinis oppidis venditione conſtitutio.

PH. Potiſſima fere principum huius ſeculi conſultatio, quo pacto & arte aceruus pecuniarum ſit colligendus; quod ex Plinio tradit erudite Scipio Ammira. *in C.Tacit.lib 3.cap.8.pag.113.*

Pecunia quomodo honeſte colligenda.

EQ. In hiſce omnibus Exactionibus mihi perplacet Regula à Bodino

tradita,

tradita. Quod ſi quis eſt, qui ſcire de me velit, quod nam genus vectigalium immortali Deo gratiſſimum, ciuitatibus pulcherrimum, Principibus honeſtiſſimum, plebi vtiliſſimum videatur, illud eſt quod iis rebus imponitur, quæ ad corrumpendos ciuium mores, quæ ad delicias, quæ ad luxum, quæ ad libidinem ſpectant, quod recte Principes qui Aquilonis regionibus imperant, ad vinum extendunt. & nullum vectigal maius habent, quam ex vino, quo ſubditi vt carere poſſint, tamen nolint, ſed aſſidue locis omnibus ſeſe ingurgitabunt ſemper. Generaliter conſtituendum eſt earum rerum vectigal augeri bona conſcientia poſſe, quibus carere ſine magno incommodo poſſumus, *Bodin. libr. 6. cap. 2. de republ.*

TH. Vectigal etiam iudiciarium, quo litigantium temeritas corrigitur à Caligula introductum teſte Cyro Spontone, *lib. 9. cap. 4.* Si reſtauraretur, operæ pretium foret.

EQ. De vectigali capitis, vulgo Hauptgeldt/ quid ſentiam vnguem prius vt ſcabam, donec eloquar, neceſſum propemodum videtur. Dicam aliquid tamen, quantum id quidem apud autores extat; prolixius dicturus ſuo loco. Pro capite maſculi indicebatur aureus, pro fœminę capite dimidius ſingulis annis *Rubr. C. De Annon. lib.* 10. vel pecunia per capitationem viritim in ſingula perſonarum capita collecta. *Exod. capit.* 30. vbi Iunius putat fuiſſe hanc collectam extraordinariam. *l. ætatem de Cenſibus. l. cum antea. C. de agric. & cenſit.* Alciatus capitationem, nomen tributi ordinarii eſſe exiſtimat, ſed male *in l. 1. nu. 1. C. de ſacroſ. Eccl.* *Vectigal capitis.*

PH. Huius generis ſunt detractiones, vel deductiones (Abzug vnd Nachſteuer) quas iure communi in bene conſtituta Repub. confirmari poſſe exceptis liberorum deſcendentium hæreditatibus, cenſet Teub. *in quæ. Iur. ciuil. & Saxon.* docet.

TH. De vigeſimæ exhibitione ſimul & remiſſione Plinius *in Panegyrico Traiani* ſic ſcribit: Vigeſima (inquit) reperta eſt, tributum tolerabile, & facile hæredibus duntaxat extraneis, domeſticis graue. Itaq; illis irrogatum eſt: his remiſſum: videlicet, quod manifeſtum erat, quanto cum dolore laturi, ſeu potius non laturi homines eſſent, diſtringi aliquid & abradi bonis, quæ ſanguine, gentilitate, ſacrorum deniq; ſocietate meruiſſent: quæq; nunquam, vt aliena & ſperanda: Sed vt ſua ſemperque poſſeſſa, ac deinceps proximo cuique tranſmittenda cœpiſſent. Hæc Plinius. *Vigeſimæ exhibitio*

EQ. In contributionibus & tributis nulla eſſet melior & æquior & tolerabilior lex, ac lex Iulia, quæ eſt *l. vlt. C. de Edict. D. Hadrian. tollend. Paulus 4. ſenten. lib. 6. Plinius in Panegyr. ad Traian. Dio lib. 55. Bodin. lib. 6. de Rep. cap. 2.* impoſita extraneis hæredibus non inopibus ſed diuitibus, vt quæ hæreditates, legata, donationes mortis cauſa ad hæredes externos perueniant, earum pars vigeſima ad fiſcum perueniat, quam legem neque duram, neque iniquam, neque

grauem

grauem eruditiſſime diſputat Ioan. Sturm. vir eloquentia ac rerum cognitione tum vario vſu excellentiſſimus *Serm.3.de bello Turcic.à pag.* 147.*ad* 182. & idcirco in vſum Reipub.reuocandam: quemadmodum nonnullos eam reuocare ſtuduiſſe mutatis nominibus putat Bodin. *d.lib. 6. cap. 2. pag. 656. per l.1.C.de imponend.lucratiu.deſcript.* Manumiſſos viceſimam ſuarum fortunarum ſoluiſſe ærario monet Liuius *lib.2.Bodin.d.lib.6.cap.2.* quo in loco genera tributorum & vectigalium copioſe enumerat, oſtenditque pecuniam ex agris publicis, ex hoſtium ſpoliis, amicorum largitione, ex aliorum vectigalibus, ex euectis, inuectis, ex tributis colligendam conficiendamque.

TH. Sit modus in rebus. Tributum, vectigalia quibuslibet etiam pallientur nominibus, apud ſubditos odioſa ſunt. Aſpera in vulgi auribus vox eſt, res in animis, nec alia crebrior odiorum ſedes. Teſtanturque hiſtoriæ omnium temporum, ſubditos nimia ſeueritate oppreſſos tandem ad ſeditioſa conſilia decurrere. Et quemadmodum, (vt inquit Plutarchus in vita Cleomenis,) ex aſinis putrefactis gignuntur ſcarabæi, qui aquilis ſunt infeſtiſſimi: ita cum vulgus nimia mole oneratur, degenerat in ſcarabæos, id eſt, in homines ſeditioſos, turbantes rempublicam & inimicos imperiis. Hinc prudens illa ad Ducem Mediolanenſem commonefactio, quæ extat apud Baptiſtam Fulgoſium. Cum enim dux Mediolanenſis Philippus certis quibuſdam conditionibus populum Genuenſem ſibi deuinctum haberet, & fines obligationis teneret: Genuenſes oratorem conſilio & eloquentia præſtantem Mediolanum miſerunt, qui meditata oratione Ducem intra metas officiorum reuocaret. Erat autem ſtatus & ſolennis dies Ioannis Baptiſtæ: quem Dux Mediolanenſis maximo apparatu conuiuiorum celebrauit. Quare cum legato Genuenſi nullus ad Ducem pateret aditus, propter feſti diei celebritatem; & res domi ita conſtitutæ eſſent, vt ſummam in conficiendis mendaciis celeritatem deſiderarent: mirabili arte Legatus id quod volebat, obtinuit. Incluſit in ollam recentem Ozymum ſeu baſilicam: eamque Duci agitanti conuiuia offerri iuſſit. Dux accepta olla, & conſpicatus in ea herbam omnibus notam, amicos interrogauit, quid ſibi hoc munus vellet. Cumque intellexiſſet, ab oratore Genuenſ. hoc, quicquid erat, tranſmiſſum eſſe: mox eum ad ſe acceſſi mandat. Orator vbi venit in conſpectum & colloquium Ducis, interrogatus de ſignificatione Symboli, ſummam rei ad hunc fere modum expoſuit: Populus Genuenſis magnam habet cum Ozymo ſeu Baſilica cognationem & ſimilitudinem. Nam ſi Ozymũ extremis duntaxat digitis attingatur, non ingratum odorẽ diffundit: Sin autem tritum omnino ac preſſum fuerit, fœtore ſuo naribus moleſtum eſt: denique ex ſucco ozymi Scorpiones naſci aiunt. Ita populus Genuenſis lene imperium & æquabile, quod non diſcrepat à formula obligationis, ferre poteſt: iugum vero tyrannici imperii, quacumq; ratione poteſt excutit. Itaque ſi tuis rebus conſultum cupis, & vis Genuenſes

Exactiones, ſeditionum incentiua.

ſes in officio ac fide retinere, nulla inuſitata onera noſtris hominibus impones: Hac ſapienti oratione non modo Ducis animus ad iuſtitiam moderationemque reuocatus eſt: ſed etiam res eo deductæ ſunt, vt populus Genuenſis, qui domi tumultuabatur, audito reſponſo Oratoris ſui, omnia officia Duci Philippo cum ſumma beneuolentia deinceps præſtiterit.

EQ. Periculoſæ ſint inſperatæ illæ exactiones, patet etiam ex oratione quam habuit quondam Gorellus Orilia ad Ladislaum ducem Neapolitanum. Cum enim Ladislaus victus fugatuſque ab hoſte ex agro Caſinate Neapolim confugiſſet, ibique de comparanda pecunia, ad reſtituendum exercitum admodum eſſet ſolicitus, decerneretque ſuadentibus quibuſdam magis partium ſtudioſis, quam ſapientibus viris, noua quædam inuſitataque tributa parentibus populis imponere: ea re cognita Gorellus, quanquam ſenex ac pedibus laborans, regem adiit, & qua erat comitate atque prudentia: Quam, inquit, vereor, ô rex, ne, dum hoſtium impedire conatus ac repellere vim ſtudes, id ipſe agas, vt tuos in te populos popularesque noua ob tributa iratos excites, prouoceſque in odium ac maleuolentiam. Quid obſecro, qui tibi male volunt, quique aduerſariorum rebus fauent, quid inquam, aut magis cupiant, aut vehementius optent, quam id conſilii vt ineas, quod auertere à fidelitate atque in te beneuolentia & ſtudiis quam facilime populares tuos queat? Atqui hæc quidem & vna & certiſſima eſt ad idipſum via: quam vt ineas, qui rebus tuis male conſultum volunt, ſub beneuolentiæ ſpeciem ſuadere tuto habeant. Quocirca conſilia hæc vt parum vtilia, vt minime ſalubria, atque ab hoſtibus tuis magnopere expectata, ex animo tuo prorſus eiice, quodque ſumma tibi centum millium opus eſt, eaque præſenti, nobis familiaribus tuis atque adminiſtris, quorum vna futura tecum eſt fortuna, cogendam inter nos atque enumerandam ſtatue. Atque his dictis aſſumto confeſtim calamo, paucos quoſdam regis ex adminiſtris deſignauit, quanta cuique ſibique inprimis ipſi pecunia irroganda eſſet, notata, eaque è veſtigio perſoluta eſt. Prudentiſſimum ſane pro re ac tempore & datum à Gorello & acceptum à rege conſilium eſt. Quo effectum eſt, vt ex hac ſubſidiaria paucorum eorumque fideliſſimorum hominum contributione, peruerſis hoſtium obuiam iretur conſiliis, regiſque neceſſitudini, & popularium conſuleretur beneuolentiæ ac quieti.

PH. *Athenum* Lydiæ regem, crebra ac grauia populis tributa imperaſſe legimus; in quibus exigendis ſæuus, improbus, inexorabilis erat. Verum cum tantam iniuriam diutius populi ferre nequirent, nocturna teſſera inter ſe data, ſubito hominum concurſu illum cum omni familia trucidauerunt, regiaque incenſa, eius cadauer vnco tractum, in Pactolum flumen deuerſerunt.

EQ. *Placilla* Imperatricis ſtatua ſub Theodoſio Magno ob impoſitum vectigal nouum deiecta fuit.

Refert Marcellinus *libr.* 17. cum Iulianus Imperator tributum à nobilibus Rhenenſibus exigeret, Florentium ducem Moguntinum, Animam prius amittere velle, quam hoc ſinere fieri dixiſſe. Nerat enim, huiuſmodi prouiſionum, imo euerſionum, vt verius dixerim, inſanabilia vulnera ſæpe ad vltimam egeſtatem prouincias contraxiſſe.

TH. Facile in obſequio poſſunt contineri ſubditi, modo iuſtum adhibeatur moderamen. Dummodo à domeſticis atque externis bellis tuti victitent, nec eſt, quod ſibi à vi aut occultis expilationibus metuant ſubditi, facile ac paruo contenti ad ſublimia non tendunt, modo tamen victualia tolerabili pretio parare queant. Teſtimonio nobis eſſe poteſt populus Iſraeliticus: quãuis enim in Ægypto ſeruitutem ſeruirent grauiſſimam, & à ſeruis Pharaonis immenſis laboribus nimium preſſi vix reſpirare poſſent, libertatem tamen propter victus abundantiam fere proſtituerunt. Contra vero, aqua aut aliis rebus in deſerto deficientibus tumultuantur, moroſiuſque de auctore, qui ex Ægypto eos eduxiſſet, conqueruntur.

Tributorũ moderamen

EQ. Apud Romanos cum Senatus ob *Hannibalis* bellum vidiſſet maximã ingruere pecuniæ remigumque neceſſitatem, legimus *Conſules* edixiſſe, vt priuati ex cenſu ordinibuſque, ſicut antea, remiges darent cum ſtipendio cibariiſque: ad quod edictum tantus fremitus hominum, tantaque indignatio fuit, *vt magis dux, quam materia ſeditioni deeſſet, dicebantque ſe, vt dent quod non habent, nulla vi, nullo imperio cogi poſſe; bona ſua venderent, in corpora quæ reliqua eſſent, ſæuirent, ne vnde redimantur quidem, quidquam ſupereſſe.* Cumque in maximis difficultatibus conſilium hæreret, *M. Valerius Leuinus*, alter Conſulum Patribus ſuaſit, ſi quid inferiori iniungendum eſſet, id prius in Senatores, Equiteſque ſtatuendũ, ſic fore, vt omnes obedirent: ideo eos hortabatur, vt ſinguli Remp. iuuarent; efficitque vt anulos ſibi quiſq; & coniugi, & liberis, quæq; ad Deorum cultum ſpectant, reſeruarent: cæterum, omne aurum, argentũ, æs ſignatum ad Triumuiros menſarios extemplo deferrent, *nullo ante Senatuſconſulto facto, vt voluntaria collatio, & certamen adiuuandæ Reip. excitaret ad æmulandum animos omnium.* In hac autem narrat Liuius, tanto animo conſenſum, tantumq; argenti, & auri collatum fuiſſe, *vt nec Triumuiri accipiendo, nec Scribæ referendo ſufficerent: ita ſine edicto, ſine cohortatione magiſtratuum, nec remige in ſupplementum, nec ſtipendio Reſpub. eguit.*

TH. Aſſuerus cum animos ſubditorum offendiſſet, eo quod in imperio ſuo talem tributorum exactionem inſtituerat, qualis antea nec ſub Cyro, nec ſub Cambyſe viſitata fuerat (vnde etiam vulgo dictus fuit κάπηλος, hoc eſt, inſtitor aut caupo, quod in omnibus rebus exerceret cauponariam,) magnificũ inſtituit conuiuium, vt & animos eorum, quos inſtitutione tributorum offenderat,

ſenderet, beneuolos ſibi redderet. & oſtentatione magnificentiæ & potentiæ ſuæ deterreret factioſos, ne quid in ipſum molirentur.

EQ. Experimento didicit *Carolus VI.* Lutetiæ Pariſiorum, quam periculoſus ſit atq; intolerabilis plebis ex impatientia exactionũ enatus concurſus, de quo ſic Gaguinus: Humilis (inquit) ex Pariſianis plebecula, nouis quaſi furiis acta, querebatur ſe vectigalium magnitudine premi. Itaque Præpoſitum mercatorum aggrediens ad concionem hominem venire cogit, vbi vnus è plebe audentior vice multitudinis petit penſiones & vectigalia tolli, quod quandoquidem olim poſtulaſſent, nec fuiſſent exauditi, adeſſe iam tempus, cum ſatis eis factum eſſe oporteat. Concitatæ multitudini pleriq; ſobrie obſiſtere cupientes, rati ſi in craſtinũ res differretur, cõpeſci furorẽ poſſe, in poſterã diem negocium remittebant. Quod intelligẽs quidã veteramẽtarius ſutor, temere exurgens: *Pompa*, inquit, *Aulicorum, & faſtus, in humeros populi recidunt, & quæ ab eis in luxum profunduntur, damna noſtra, & calamitates ſunt.* qua communione factum eſt, vt Regis mandato domum abire iuſſis, vectigalia tollerentur.

TH. Ad Chriſtianorum ſub Turca degentium conditionem tranſeo. Tempore Muratis exiguum tributum fuit Chriſtianis impoſitum & tolerabile, nullam vt inde Chriſtiani raperent occaſionem moliendi res nouas: quippe non tam inclementer à Turcis vrgebãtur, vt natas ſibi ſegetes, aut boues ſuos aut filios filiaſue pignori dare, tributi ſoluendi cauſa cogerentur, vt loquitur Ioannes Lewenclauius, *lib. 5. Hiſtor. Muſel. fol.* 242. in Gallia 1338. populi rogatione decretum refert Bodinus *lib. 6 cap. 2.* ne vllam tributi aut vectigalis genus, niſi conſentientibus ordinibus imperaretur, quo tamen tempore Philippum Valeſium vectigal ſalis excogitaſſe, ſcribit Robertus Guaginus *lib. 8. pag.* 143. Mahomet Turcarum Imper. in extremis conſtitutus, teſte Cominæo, nil magis deplorauit, quã ꝙ ſupra debitum, & legitimum modũ auxiſſet tributũ.

Poſtquam vero Tributorum impoſitio ſemper ſit periculoſa, & ſæpius cauſam belli præbeat *Georg. Buchanan. libr.* 13. *Hiſtor. Scot. pag.* 465. præſertim breui die ſolutioni præfinito. *Buchanan. li.* 10. *in Rege* 102. ſummopere laborandum & proſpiciendum eſt ne ſeditio oriatur.

EQ. Modum ergo Princeps ſumat ex facultate ſubditorum & Reipub. vſu & neceſſitate. Achæus Lydorum Rex modum neſciens ſuſpenditur à ſubditis, vnde Ouidius:

> *Morte vel intereas capiti ſuſpenſus Achæi,*
> *Qui miſer aurifera teſte pependit aqua.*

TH. Tributorum acerbitatem Vandalos à religione amplectenda deterruiſſe ſcribit Crantzius *libr. 4. Vandal. c. 6. & c. 25. pag. 93 lib. 3. Metrop. ca.* 31. 32. 41. Ex quo refert Waremundus de Erenberg *in meditament. pro fœderib. c.* 1. *pag.* 193. vbi addit, acerbum tributum mouere ſubditos ad rebellionem & defectionem. *Tacit. 3. Annal. & 4 & 13. & Plutarch. in vita M. Antonij*: Homines

Auguſto infenſi erant, propter immodicas tributorum exactiones. Carolum V. in Algiram proficiſcentem ſalutabant duo Reges Cuch, & Tramazinus quærentes Baptiſmum Chriſtianæ fidei auidiſſimi; Verum Paulus III. anno 1534. Pontifex creatus tributum fidei & quidem infinitum, quo Reges deterriti in auita ſuperſtitione manſerunt. Et quid hodie fiat in ditionibus Principum, non licet dicere. Reperiuntur enim homines hanc artem exercentes, qui non tantum omnem religionem & pietatem ſuſpectam reddunt, repertis nouis vocabulis tributorum, ſed etiam hoſtes conſcribunt in propria regione: qualem enim credis eſſe amorem ſubditorum erga Dominos? Ponerentne tuto caput, non muniti ſatellitibus in ſinum ſubditorum? Quid inde mali expectandum ſit, etiam ruſtici explicare poterunt. Odium oritur, contemptus ex odio, contemptus conſpirationes gignit, aduocantur & inuocantur potentiores & auxilia potentiorum, iis vocatis vaſtantur agri, vici exuruntur, oppida euertuntur, commercia impediuntur, ſubditi ad paupertatem rediguntur, virtute clari pelluntur, iuuentutis flos è medio tollitur, cæteri in ſeruitutem & perpetuam miſeriam abducuntur. Non faciam vt enumerem miſerias omnes, in quas incidunt inprimis pauperes non tam Principum voluntate, quam aulicorum improbitate & malitia, ne bonorum mœrorem exagitem & alios in luctum vocem.

Exactores. *EQ.* Hoc exploratiſſimum eſt, Exactores partem tributorum ſæpius auertere falſis rationibus, aut nomine impenſarum, vt in regno Scotiæ eueniſſe notat Buchananus *lib.10. pag.*357. Tales publice bene mulctandi, & infamia ſunt notandi.

PH. Etiam illi, quibus ſalarium eſt conſtitutum, ſub prætextu iuris iuſtorem agunt, ac cum difficultate aluntur, Buchan. lib.16 Hiſt. pag. 539. Quales vero homines debeat deputare princeps ad exigenda vectigalia & tributa, docte tractat Franchetta *lib.1. cap.14. de principe, pag.*83.

EQ. Variis Exactores tributorum apud autores inſigniuntur nominibus; cauſam illius variationis pro ſuo quiſque iudicio ac diſcretione, vt libet, metiatur. Vocantur enim in Iure, Exactores, 1. Mancipes, Anſuri & Arabarches. *Rebuff. in l.16. de V.S. fol.148.* Mancipes ſunt publicanorum Principes, Romani homines, ſi decumas redimunt Decumani appellantur, ſi portum aut paſcua, vocantur portitores aut pecuarii. *Iuretus libr. 5. Epiſtol. Symmachi ad Epiſt. 63.* ac erant immunes à militia Mancipes *Demoſt. in Orat. contra Midiam.* Arcari illi, qui exigendis recipiendiſq; tributis præpoſiti erant & in arcam vel menſam Præf. Prætorio mittebant *Tit. de ſuſcept. propoſ. & arcar.* Cuiac. Nouel. Conſtit. 147. Octonarii Exactores vectigalium pro inuectis vel euectis, namq; ſoluebatur octaua pars *l. ex præſtatione C. De vectigal. Mynſ. in §. vniuerſitatis Inſtitut. De rer. diu.* Publicani conductores vectigalium publicorum quibus ſocietas permiſſa fuit, arca cõmunis *Tit. De vectig. & publica. Eguin. Baro in l.1. Quod cuiuſq; vniu. nom.*

Mancipes. Anſuri. Arabarches. Decumani. Portitores. Pecuarii. Arcarii. Octonarii. Telonarii. Publicani.

Horum omnium factiones plenæ audaciæ & temeritatis *l. 12. De publican.* & apud Exteros & ciues inuiſæ *Cicer. in offic. Stob. lib. 2.* ſæuiſſimæ feræ in montibus vrſi & leones; in vrbibus publicani & calumniatores.

PH. Vulgus nomina hæc non intelligit: rem ipſam bene nouit, quamuis ſæpius vt res, ita nomen quoq; poſſit ignorari. Donell. *in l. 72. De verbor. obligat.*

EQ. Nil vetat quare his non velimus annnumerare Trierarchos, qui homines ſpoliant & deprædantur, quibus tamen improbis licentia data, vt ſi rapinas texerint, iis fruantur, ſi deprehenſi fuerint, veniam impetrent, *Demoſt. in Orat. De Coron. præfect. nauig.*

TH. Repeciuntur hodie Magiſtri nouos modos collectandi & pecuniæ conficiendi opera, ſtudio, diligentia, labore excogitantes & Principibus vendicantes, quibus ſolenne eſt, vt Principibus perſuadeant collectas inſtitui poſſe ſine iniuria, ſine damno ſubditorum, & nullum ex ſubditis fore, qui non hilari vultu & ſummo cum gaudio tributũ impoſitum ſoluat: nimirum vt ſponſus ac ſponſa nuptias celebrantes Ioachimicum ſoluant, cui vero filius vel filia naſcitur, eundem expediat: à quo genere vectigalium parum differt, quod refert Roſenthal, ratione matrimonii & dotis ſoluendum in Italia *cap. 5. de regal. concl. 34. num 3. pag. 135.* *Vtilitas præcipua.*

EQ. Tales, inquit, celeberrimus & magnificus Cõſiliarius Riminaldus: Tales digni ſunt non præmio ſed laqueo, virgis & gladio digniſſimi Cõſulẽtes inquit Rebuff. Principi, vt noua imponat tributa & vectigalia, ſine magna cauſa eſſe in inferno pœnis tartareis cruciandos perpetuo, *ad l. eum De V. S.* allegans illud in Machab. *Et tu qui inuentor omnis malitiæ factus es, non effugies manum Domini: Cogita itaq; quod morieris & cito & generatio tua cito extinguetur. Paul. ad Rom. 1.* illi enim Deo quo pacto poſſunt eſſe grati, qui vt floreant, proximo in calamitate, nulla ſpe ſalutis apparente, tabeſcendum ſit? *Numinis ira ineuitabilis ne impie agas multum, & noli eſſe ſtultus ne moriaris in tempore non tuo. Eccl. cap. 7.*

TH. Talis fuit de quo propheta Daniel, *cap. XI. num. 20.* loquitur: & talis peribit non in ira vel in prælio, ſed alio funeſto genere mortis.

EQ. Talis fuit Monſeur de Rhoſnii Magiſter Financiarum in Gallia, qui multas reperit nouas impoſitiones, ac promiſit Regi, ſe populo paucorum annorum ſpacio tributum Regno æquiualens extorſurum: cuiuſmodi eſt edictum Regium Ann. 1604. publicatum, immunitatem atq; exemptionem ab omnibus oneribus publicis continens ac promittens, quicunque certam ſummam in fiſcum depoſuerint.

PH. Iſti homines omni ſeculo fuere reperti: ſcribit enim Cæſar *de bello ciuili lib. 3.* Multa generatim ad auaritiam excogitabantur in capita ſingula ſeruorum, ac liberorum imponebatur tributum, ſcilicet à Scipione: Columna-

ria, Oſtiaria, frumentum, milites, remiges, arma, tormenta, vecturæ imperabantur. Cuius modo rei nomen reperiri poterat hoc ſatis eſſe ad cogendas pecunias videbatur. Sic turpiſſimis rebus honeſta nomina imponũt, hominibus imponentes, quod lepide Poeta de Regina Bona notauit:

Qui tibi, tanquam Bonæ ſacris dum tingeris vndis:
Impoſuit nomen, omnibus impoſuit.

Cicer. in 4. Verr. Bonum prædicant iſti exactores quod peſſimum eſt in regno: Et generaliter nulla res ſic exterminat bonum, quemadmodum ſimulatum bonum. Nam manifeſtum malum, quaſi malum fugitur & cauetur: malum autem ſub ſpecie boni celatum, dum non cognoſcitur nec cauetur, ſed quaſi bonum ſuſcipitur, & idem coniunctum bono exterminat bonum, Chryſoſtomus *Homilia 19. in caput 7. Matth. Tom. 2. pag. 879.* lepide Satyricus:

Omnibus in terris, quæ ſunt, à Gadibus vſque
Auroram & Gangem pauci dignoſcere poſſunt,
Vera bona, atque illis multum diuerſa, remota,
Erroris nebula.

TH. Si vera bona intelligerent mortales profecto aut ſola, aut inprimis quærenda amplectenda conſenſu firmo iudicarent.

Qui bona ſpernere, ſpreta retundere non dubitauit,
Qui mala prætulit is lucra retulit, ac cumulauit.

inquit Bernhardus Morlanenſis *lib. 3. de contemptu mundi.* Hi fucum & impoſturam facientes ſunt principibus grati & accepti, vt & adulatores tum voluptatem ac luxuriæ miniſtri, quibus ſecretiora domus commiſſa ſunt: Et peſtiferi delatores. Ex primi ordinis nominibus oriuntur noua vectigalia, diuitum inſidiæ, proſcriptiones, rapinæ, ſpolia, enormes mulctæ: adulatores vero mentiendo blandiendoque Principum mentes infatuant, vt parum diſtent ab inſanis: Conſilia Principis commendant, quamuis pernicioſa ac turbulenta: cum ſit conſilii inops prudentiam admirantur, cum ſit ſtultus, illum plus aliis ſapere profitentur, vt verbis vtar non meis, ſed Poggii *in tractat. de infelicitat. Princip.* Sed hi omnes plerumq; ſuo ſolent fuere capiti, vt in prouerbio dicitur. vt & Principes ipſi: qui licet eligant aptos ſuis affectibus, vt quiſque Rex vel Princeps auarus eſt, aut vafer, aut crudelis, aut libidinoſus, ita etiam cupit habere amicos & familiares, vel auaritiæ, vel aſtutiæ, vel crudelitati, vel libidini non contradicentes. Caluin. *cap. 1. Daniel. verſ. 26.* tamen tandem calamitatibus oppreſſi talium conſiliariorum adulationem & infidelitatem ſero deplorant, & experiuntur quam ſint improbi & pernicioſi Conſiliarii, qui ad beneplacitum Principis vota referunt, iuſtitiam, veritatem & obedientiam negligentes, vt eleganter notat Palæotus *De ſacr. Conſiſt. conſul. par. 5. quæſt. 4. pag. 299.*

Adulatores nefarii.

PH. Cauendum ergo Principi à Quæſtoribus huiuſmodi & Exactoribus

Tributorum. Quorum fraudibus atq; captionibus ex facili medebitur, ſi eorum numerum recidat. Nam quo pauciores erunt, hoc facilius eorum cupiditati occurret; aut certe, ſi quid detrimenti neceſſario ferendum eſt, multo minus à paucis ſuſtinebit. Enimuero vix credibile eſt, quam inexplebilis ſit eorũ hominũ cupiditas, & auaritia. Nã ſi populus debeat pendere viginti, ob ſumptus, & expenſas 50. aut 60. exigentur, nec ſine maximis multorum ſubditorum lacrymis, & querelis: in quos proinde merito inuehitur D. Laurentius Epiſcopus Mediolanenſis: *Quid eſt publicanus? nonne caput rapinæ, & lex violentiæ? Quis eſt publicanus? Prædo ſine pudore, medicus exterminii: nonne immanior furibus eſt publicanus? fur namq; vel timens furatur: hic autem delinquit confidenter. fur laqueos legis timet; hic quicquid fecerit, legem putat, lex furem deterret ab illicitis; hic ad iniquum malitiæ ſuæ compendium legem trahit.*

EQ. Narrat Ioannes Bodinus, ſe Comitiis apud Tectoſages interfuiſſe anno 1556. in quibus ſupplicatum Henrico II. Galliæ Regi, vt iſtas hirudines, & Ærarii depeculatores ab ea prouincia amoueret. Nam obſtricta fide pollicebantur, ſe ad diem præſcriptum Vectigalia ſoluturos, & in eam Regni partem, qua Regia Maieſtas deſignaret, integra fide, ne obolo quidem deſiderato, ſuis ſumptibus delaturos: ſicque fore, vt Rex maioribus expenſis parceret, debitum aurum reciperet, & Tectoſages ab ea moleſtia, ac miſeria eximeret, quas à plurimis Coactoribus, & Ærariis ſuſtinebant. Regi æquam & rationi conſentaneam rationem viſam, non tamen admiſſam, aut approbatam ob vana quædam argumenta, quæ ii, quorum rapinæ damno futura erat eiuſmodi conceſſio, & quidam ex Regis intimis, qui illis ſuffragabantur, attulere. Si Rex paruiſſet conſultorum conſilio, mirum quantum ſibi, & Reipublic. conſuluiſſet. Ita enim plurimum commodi conſequutus fuiſſet, & inexplebilem Quæſtorum auaritiam ſuſtuliſſet.

Id factum eſt. à Henrico IV. Galliæ Rege. Namque pace tota Gallia firmata, nihil prius initio Imperii habuit, quam in toto regno recidere magnũ numerum Coactorum, & Quæſtorum Ærarii, prioribus Regibus non tam neceſſitate, quam temporum conditione, & conſuetudine toleratum. Quin hoc amplius, (ne quid deinceps molimenti à prauis pecuniæ publicæ adminiſtratoribus in æraria ſtrueretur) Cameram rationariam, vt vulgo loquimur, conſtituit, quam Cameram Regalem nominari voluit, eamque componi viris integerrimis, ſpectatiſſimiſque, iiſque lectis è Curiæ conſcriptis, qui in abuſus, & captiones Quæſtorum inquirant, animaduertantque. Imitentur alii Principes: prudẽter enim facient, ſi ab hac cẽſura, vt ille, Principatũ auſpicẽtur.

De Londinenſibus ſcriptum nobis reliquit Froſſardus, cum tempore *Richardi Regis* Edoardi F. inexplebilem Coactorum auaritiam amplius ſuſtinere nequirent, in eos inſurrexiſſe qui fiſco abuterentur inſcio Rege, & ignaro. Iuſſis itaq; reddere rationes, ſumma deprehenſa fuit perfidia, atque rapacitas: quo factum eſt, vt pleriq; omnes capite minuerentur. Re-

Reges etiam Galliæ vltimo affeciſſe ſupplicio ſubleſtæ fidei Exactores Galliæ Annales teſtantur. Teſtis *Ludouicus, Philippi* F. qui Dominum de Marignii, quod ſequius ſe in adminiſtratione muneris ſui geſſiſſet, in furcam egit. Teſtis denique *Carolus VII.* qui peculatus crimine conuictum Dominum de Cyac ſacco inſui, & in amnem mergi iuſſit: in cuius locum cum ſuffectus fuiſſet Camus de Beaulieu, immemor ſupplicii ſui deceſſoris, nihilo ſecius fraudulenter ſe in munere ſuo adminiſtrans, non ita diu poſt ab eodem Rega iuſſus eſt necari. Enimuero, ſi hanc ſeueritatem exercerent Principes hodierni æui, non dubie non eſſent tam multi perfidi Coactores, & pecuniæ publicæ auerſores, quorum technæ palam augentur indulgentia, in maximam ſubditorum, ac Principum fraudem, & captionem.

TH. Finiam hanc materiam prægnantem (quam infra tamen tractabimus prolixius,) memorabili eaque tragica hiſtoria, quam recenſet Eraſmus Roterod. *in lingua*, his verbis: Oſtenditur, inquit, Lutetiæ in foro frumentario os cloacæ, in qua ſepeliri ſe iuſſit quidam, quem ſero pœnituit mali conſilii. Viderat Regem triſtem ac ſolicitum: cauſa mœroris erat anguſtia rei pecuniariæ. Is quo regem ſubleuaret, ſuaſit, vt ex minutis etiam rebus, quas ruſtici deferũt in vrbem, vnum aut alterum æreum numulum exigeret, idque in biennium duntaxat. Et cum viderent, ex eo in vrbe frequentiſſima colligi pecuniæ vim non modicam, ad hoc exemplum plures exactiones excogitatæ ſunt.

Qui dederat conſilium, cum videret, ſe non idem authoritatis habere in diſſuadẽdo, quod habuerat in ſuadendo, in maximos animi mœrores incidit, adeo, vt de ſalute quoque ſua deſperaret, & vt de ſeipſo pœnas ſumeret inconſulti conſilii, ſimulque moneret alios, ne ad eundem impingerent lapidem, teſtamento cauit, vt in ea cloaca ſepeliretur, in quam totius illius fori ſordes confluunt, in quo manet etiamnum in hunc vſque diem exactionis executio.

Habent hic ſpeculum conſiliarii illi, qui, vt grati ſint dominis, quotidie nouas excoriationes excogitant, quibus miſeros ſubditos ad ſanguinem vſque emungunt: ſed caueant, ne dum aliis aurum comparent, illi animæ iacturam faciant.

EQ. Et ego de plebis concurſu ac ſeditionibus hoc identidem addo. Quumdo bellua hæc multorum capitum ſæuire ſemel occipit, tunc neque modum tenere poteſt, nec exitum vllum reperit; Et non ſecus, vt ille ait:

Multitudinis furor quomodo penſandus.

——— quum carceribus ſeſe effudere quadriga,
Addunt ſe in ſpacia, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

PH. Difficulter certe laxatis frenis, furor plebis ſedari poteſt. Nunquam enim fere ſine ſanguine, populi tumultus ſedatur.

EQ. Furor tamen ille efferatæ multitudinis, licet interdum terribilis, dura-

durare tamen diu non poteſt, quod hiſce verſibus Claudianus, *de bello Gothico*, exprimit:

> *Sed caret euentu nimius furor, improba nunquam*
> *Spes lætata diu.*

Quare temere illi faciunt, qui populo innixi, & magnas res ſuſcipiunt agendas, & ſuſceptas ſibi ſucceſſuras ſperant. Parum namque præſidii, inquit Cominæus, poſitum eſt in promiſcua multitudine, niſi contineatur aliqua neceſſitate & imperio: tametſi tempus incidat, quum populi furor & repentinus impetus valde ſit pertimeſcendus. Recte itaque teſte Plutarcho, dici poteſt, non poſſe multitudinem eodem modo & duce & aſſecla vti. Nam quod eueniſſe draconi fabula ſignificat, nimirum caudam in diſſenſione quadam à capite poſtulaſſe, vt non ſemper ſequi cogeretur, ſed alternis quoque ipſa præiret; ſortitamque ducendi munus, & ipſam male afflictam fuiſſe, vtpote quæ ambularet improuide, & caput contra naturam coactum cæcis ſurdiſque partibus obſequi, grauiſſime offendiſſe: id videmus multis eorum, qui in gratiam populi omnia in republica agunt, obtigiſſe quippe quum ſe multitudini temerariis impetitibus citatæ abruptiẽdos dediſſent, neq; corrigere poſtea neque inhibere confuſionem eam valuerunt. Non fruſtra igitur Moyſes vir Dei inter alias benedictiones populo Iſraelitico cuſtodienti leges diuinas promittit, poſiturum eum Iehouam in caput & non in caudam, foreq; duntaxat ſurſum & non deorſum, *Deut.* 28.

PH. Recentioribus temporibus, anno videlicet 1547. magna quoque ſeditio per Aquitaniam orta fuit propter ſalinas, & vectigalia à Rege impoſita, rebellantibus in ipſum Burdegalenſibus, qui furore magis, quam ira perciti Præfectum ipſum Regium trucidarant, verum manus illi regias vindices ſenſerunt, dum Rex Conneſtablio & Aumalio ductoribus, magna militum manu Vrbem inuaſit, ſeditioniſque auctores partim capite mulctauit, partim ad triremes relegauit, & quod ſummum fuit, priuilegia & immunitates omnes abrogauit, denique vt tanti facinoris noxam vniuerſi expiarent, Conneſtablius ſingulos adegit, vt humum qua tectus erat Præfectus, nullo inſtrumento, ſed vnguibus digitiſque ipſi reuellerent, ac poſt illa facibus manu accenſis, toto clero comitati exhumato iam nouum & honorificum funus de integro facerent.

Hoc etiam addo de ſubditorum oneribus, quando forte magiſtratus ſubditis onera imponit iniqua: tum ſane peccant præcipiendo iniqua, non peccant autem ſubditi præſtando & ferendo ea onera. Exempli gratia: Pharao labores & onera Iſraelitarum aggrauat: ipſe ſane peccat grauiſſime: ſubditi autem Iſraelitæ præſtando labores illos non peccant. Quando vero magiſtratus mandat aliquid, quod etiam reſpectu ſubditorum impium eſt, & cum obedien-

Onera ſubditi ferendo non peccãt.

dientia, quæ Deo debetur, pugnat, ibi locum habet, quod Petrus in Actis inquit: *Oportet Deo magis obedire, quam hominibus.* Et illud Chriſti: *Date Cæſari, quæ Cæſaris ſunt, & quæ Dei, Deo.* Sicut fecerunt obſtetrices Hebrææ, *Exodi 1.* Serui Saulis, *1. Sam. 22.* Socii Danielis, *Dan. 3.* Daniel, ipſe, *Daniel. 6.* Mater item ſeptem filiorum vna cum filiis ſuis, *2. Macchab 7.*

Seditiones vitandæ. De ſeditionibus quoque vitandis nos admonet Paulus *Rom. 13.* cum ſcribit, eos qui magiſtratui reſiſtunt, iudicium accepturos. Quod Chriſtus verbis aliis expreſſit: *Qui gladium acceperit gladio peribit.* Nullam vnquam ſeditionem impunitam manſiſſe ſcribit Syracides: & teſtem habet rerum manifeſtam experientiam, & diuinæ vltionis exempla horrenda in Abimelecho, *Iud. 9.* Abſolone, *2. Sam. 18.* Seba filio Bichri, *2. Sam. 20.* Rechob & Baena, *2. Sam. 4.* Bigthan & Theres *Eſth. 2.* Vidit noſtra ætas etiam exemplum ad omnem poſteritatem memorabile, in bello ruſticano. Ergo ne admiſceamus nos ſeditioſis, ſicut grauiter hortatur Salomon, *Prouerb. 24.* Agerem hæc prolixius, ſed venter mihi male latrat. Proinde infra latius de his ſuo agemus loco.

APHO-

APHORISMVS VIII.

MAGISTRATVS SVBDITORVM PREces benigne audiens, identidem à Deo precum ſuarum exauditionem habebit paratam.

8. Inacceſſus nimirũ exiſtis hominibus propter celſitudinem huius, quod hic deorſum eſt imperii, facilis idem aditu es indigentibus ob vim ſupernæ illius poteſtatis, atq; apertis aureis his qui à paupertate obſidentur, vt inuenias Dei auditum adapertum. quales enim erga noſtros fuerimus conſeruos, talem circa nos reperiemus dominum.

Ἀπρόσιτος μὲν ὑπάρχεις ἀνθρώποις διὰ τὸ ὕψος τῆς κάτω βασιλείας, εὐπρόσιτος δὲ γίνῃ τοῖς δεομένοις, διὰ τὸ κράτος τῆς ἄνω ἐξουσίας, καὶ ἀνοίγεις τὰ ὦτα, τοῖς ὑπὸ πενίας πολιορκουμένοις, ἵνα εὕρῃς τὴν τοῦ θεοῦ ἀκοὴν ἀνεῳγμένην, οἷοι γὰρ ἂν τοῖς ἡμετέροις γενώμεθα συνδούλοις, τοιοῦτον περὶ ἡμᾶς εὑρήσομεν τὸν δεσπότην.

8. *Inacceſſus es quidem hominibus propter ſublimitatem regni terreni: acceſſu autem facilem te præbes iis, qui tuæ opis ſunt indigi, propter potentiam poteſtatis cæleſtis: Et apertis aures iis benignas, qui à paupertate circumſidentur, vt aurem Dei apertam inuenias. Quales enim erga noſtros nos geſſerimus conſeruos, talem etiam dominum erga nos experiemur.*

* *
*

DISCVRSVS.

VII. Si quis à Principe aut alio viro primario petere aliquid vult, petitionis ſuæ compotem ſe facilius fore cõfidit, ſi ab alio quopiam viro fidedigno, magnæq; exiſtimationis, literas vna exhibet interceſſionales; probe huc poteſt accommodari. Eſt ꝙ miſellus quiſpiã, deſtitutus humano auxilio atq; interceſſione, à Principe petat, exhibet is nõ hominis, ſed Dei ipſius interceſſionales, nempe ſcil. *Declina pauperi ſine triſtitia aurẽ tuam, & redde debitũ tuũ, & reſponde illi pacifica in manſuetudine*, Eccl. 4. Et Deut. 1. *Nulla erit diſtantia perſonarũ, ita paruum* audie- ***Dei preſupplicantibus interceſſio.***

audietis, vt magnum, nec accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt. En ipſius Dei interceſſio, cuę quanti valoris (quum vnius ſæpe hominis interceſſio maximum ſoleat habere in promouendo aliquo negotio pondus) apud quoſuis, viros præſertim principes, eſſe debeat, ipſi per conſcientiam, imo ipſum Dei amorem vt iudicent, æquum eſt.

EQ. Solenne illud eſt principibus, vt quo videri volunt cæleſti magis procreati ſeminio, eo ſe gerant demiſſius, affabileſque magis præbeant. Nam & ipſe Deus, Optimus vocatur; non Chriſtianorum tantum linguis, ſed pene omnium gentium: quod compellatu ſit facilimus; & à gratioſiſſima ſua facie triſtem diſcedere permittat neminem.

Φιλανθρωπία Principis.

PH. *Φιλανθρωπία* ſiue Humanitas eſt virtus in Principe omnium gratiſſima, ad ineundam gratiam beneuolentiamq; ſeruādam. Nihil enim iucundius his qui reguntur, eſſe poteſt, quam cum intelligunt, aures illius qui regnat eis patere, nec querelis eorum clauſas eſſe, aut de occupationibus cauſari. Quo quidem nomine Traianus à Plinio ſic prædicatur in Paneg. *Nulla in audien do difficultas, nulla in reſpondendo mora: audiuntur ſtatim, dimittuntur ſtatim.* Nullaque ſit perſonarum diſtantia; quin potius paruum æque audiant atque magnum. Nō enim nobilibus ſolum & optimatibus aut aliis præcipuę notæ viris, aures dandæ ſunt, niſi & plebeculæ. Siquidem vt vere Socrates *in Aiace* inquit:

Sæpe paruis magnorum res.
Confirmantur.

Ad ſummam: quod Q. Ciceroni Marcus frater ſuggerit, hoc Principi dictum & commendatum velim: *Facillimos eſſe aditus ad te: patere aures tuas querelis omnium: nullius inopiam ac ſolicitudinem, non modo illo populari acceſſu ac tribunali, ſed ne domo quidem tua, & cubiculo excluſam tuo: toto denique in imperio nihil acerbum eſſe, nihil crudele, atq; omnia plena clementia, manſuetudinis, humanitatis.* Etenim hac comitate atq; *ſuauitate morum, omnes facillime adamantinis tibi vinculis obligabis.*

EQ. Nihil eſt tam regium, tam liberale, tamq; munificum, quam opem ferre ſupplicibus, excitare afflictos, dare ſalutem, liberare periculis homines, *Cic. 1. de Orat.* Nihil econuerſo eſt tam deforme, quam ad ſummum imperium acerbitatem naturę adiungere. *Cic. ad Q. Frat. Epiſt. 1.*

Hinc merito in Prouerbiis loquitur ſapientia Dei: *Qui facit miſericordiam, inueniet vitam, & qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, ipſe clamabit, & non exaudietur.* Et apud Michæam inquit Dominus: *Indicabo tibi ô homo, quid bonum, & quid requirat Dominus à te; Vtiq; facere iudicium & diligere miſericordiam.* Quæ duo munera magiſtratus optimi ſunt, & hominis præterea non humana modo, ſed diuina laude digniſſimi, quippe Deū ipſum veſtigiis conſectantis, qui nec iudicat ſine miſericordia, nec miſeretur ſine iuſtitia, quemadmodum pręclare in Pſalmo Propheta decantat: Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi; Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.

TH. Iu-

TH. Iubet Eccleſiaſticus *cap. 4.* vt Magiſtratus in ferendis ſententiis ſit imperterritus, & quod iuſtum ac rectum eſt, eloquatur intrepide. Periculoſum enim eſt, violare iuſtitiam, & Deum lædere, ne homo lædatur. Quod ſi tanta vis ſit, vt nequeat obſiſtere, caueat tamen, vbi prodeſſe ipſius autoritas nequit, timiditas ne noceat. Nunquam in culpa ſit conſcientia; ſed eius temeritas atque potentia, qui per leges cogi non poteſt. Siquidem recte agere atq; iuuare, in poteſtate ſemper non eſt; at non peccare, ſemper liberum atque integrum eſt. Quare cura omni ac ſtudio operam ipſe nauabit ne cuiuſquam hominis gratiam in iudicando aucupetur; ſed neque querelarum aſſiduitate, rerum multitudine, contentionum varietate, fatigetur, neu plebis, ſexuſque conditio, aut calamitas, aut inopia, aut ſqualor ab officio ſic ipſum auocent, vt diſcedat, à pietate, animum contrahat, vultum ruget, toruo oculo clamantem exaudiat. Benignum vero ſe magis omnibus exhibeat, molleſcatque animus, & præſto ſit ad lachrymas miſerorum; Penetret in conſpectu ipſius gemitus petentium, & pietatis viſcera excitentur ad ſubleuandum. Suum faciat per commiſerationis affectum quicquid inſpexerit calamitoſum, Sit oculus cœco, manus inualido, pes claudo. Seſe à nemine auertat, cui fide, vel induſtria, auctoritate, aut conſilio profuturum intelligat, magis vero, quod excelſioris animi eſt, occurrat paſſim & præueniat quem ſubuenerit indigentem.

Iudicum in ferendis ſententiis promptitudo.

EQ. Id vero cum raro fiat, fit ſæpenumero, vt non ſolum multos in annos, ſed integram ferme hominum ætatem cauſæ miſerorum protrahantur, fatigenturque interdum etiam in primam atque alteram ſobolem, exhauriantur patrimonia, rabie vel luti igni incendantur hominum odia, manus excitentur ad cædem, peritetque ſalus ipſa cum rebus; Nihil nunc dicam, quibus interim curis, moleſtiis, anxietatibus vitam ægre tranſigant. Nihil ſane miſerabilius, nihil infœlicius, nihil calamitoſius iſtorum mentibus continue laceratis, & diro mucrone confoſſis, hos nulla requies, nulla oblectatio iuuat, nullaq; vel amœnitas, vt illic crebra mouet plenos quidem ſuis malis & ſæuis cruciatib. laniatos, ſed his toruus ſemper aſpectus, caput minax, ceruix demiſſa, ora pallentia, gemitus, planctus, ſtridor, furor blaſphemia atque deſperatio tanquam ad perpetuam ærumnam infœliciter raptis. Quorum malorum cum iudex cauſa eſt, poteſt ne quicquam cogitari ſceleſtius, atq; immanius, cum is qui debuit his omnibus mederi malis, atque periculis, is quidem ſit qui percutiat, cruentet, & ſauciet, improbos imitatus medicos, qui in ſedandis languorib. ſpe quadam amplioris quæſtus differunt medicamenta. proditores, prædones, interdum etiam homicidæ? Qui enim cum poteſt oppreſſum non ſubleuat, & ab eo non propulſat iniuriam, viduarum, orphanorum, inopum, abiectorum humiliumque non miſeretur, ſed animum ad offenſiones & calamitates indurat, tam eſt in ſcelere, quam qui opprimit & iniuriam

inferr, cum alter in inferendo malo, alter in non obſtando, vel amouendo æ-què proximum lædat, quod profectò tam alienum eſſe debet ab eo, qui magiſtratu dignus habeatur, vt mortem potius ſubeat, quam conſcientiam tali impietate, tamque inexpiabili crimine inquinari patiatur.

TH. Non tantum in ferendis ſententiis, ſed etiam in exaudiendis miſerorũ flagitationibus ac precibus debent eſſe prompti principes. Secus enim qui faciunt, incurrunt in grauiſſimam Dei indignationem. Et extant ſane paſſim in ſcripturis deſuper grauiſſimæ comminationes, ſimul & tranſgreſſorum pœnæ 6. *Ezech.* 29. *Dan.* 5. *Nehem.* 9. *Coloſſ.* 3. quas attente vt quilibet legat ac probe obſeruet, cautio eſt.

Supplicãtes audiendi.

EQ. Hoc loco venit in mentem præclarum illud Ferdinandi Imperatoris factum, qui clementer audiuit omnes, & cum aliquando quidam abegiſſet anum ab aditu *Imperatoris*, ipſeq; forte conſpicatus id eſſet, dixit: *Noli quaſo* arcere pauperes ab aditu ad nos, quãdoquidem, ſi eos audire noluerimus, Deus viciſſim nos non admittet ad ſe, nec audiet nos: hoc dicto ipſe reuocauit pauperem vetulam ad ſe. *Seln. in Gen. cap.* 47. *pag.* 772.

TH. Cum aliquando graues querelæ de feris, ad Ludouicum Comitem Palatinũ Rheni, S. Rom. Imperii Electorem, deferrentur & ſubditi plurimũ hac in parte ſe grauari conquererentur, ac adduceretur ab eo, qui ſubditorũ nomine querelas exponebat, ac deprecabatur Celſitudinẽ ipſius: Niſi in tẽpore malum huic remedio adhiberet, amiſſurum ſubditorum preces; è veſtigio reſpondebat, malle ſe ferina carne prorſus carere, quam ſubditorum preces amittere. Nunquam enim ſibi tam gratam eſſe aut fuiſſe carnem ferinam, quia ſubditi longe ſint ac fuerint cariores: malleq; ſe ſubditorum commodis, quã voluptatibus, quæ ex vſu ferinæ carnis percipiuntur, conſulere: ſimulq; mandatum dedit, vt feræ magno numero ſternerentur. *D. Tim. Kirchnerus in oratione in ipſius Principis obitum.*

EQ. Extat memorabilis hiſtoria de Lãdgrauio Ludouico Ferreo cognominato, quã deſcribit Becherus *in Chron. Thur.* Hic (Landgr.) humiliter admodum demiſſeq; ſe gerebat. nobiles a. eius ſupra quã dici poteſt faſtuoſi erãt, ſic quidem, vt ipſum & mandata eius parui facerent, & pro nihilo fere putarẽt. Subditos n. illius paſſim & premebãt, & pro animi ſui libidine pecunia [illegible] emungebant, & nullis non iniuriis afficiebant. Cum a. aliquando venationi obiret Landgrauius ferã quandam offendit, quã tantiſper eſt inſecutus, dũ à via aberrãs nocte obrueretur, & cũ ſolus in multã vſq; noctem in ſylua obequitaſſet, lumen quendam eminus cõſpicatus, profectione ad illũ directa, ad fabrum quendam ferrarium in ſylua habitantẽ, exili admodũ veſtitu de[illegible] indutus, peruenit. Fabro interrogãti, quis eſſet, reſpõdit, ſe Lãdgrauii eſſe venatorẽ. Ibi Faber: Malã vero peſtẽ, inquit, Landgrauio miſericordi iſti domino; quiſquis eum nominat, vel quauis vice os abſtergere debebat. Ad extremũ tamẽ ſubiecit: Ego te hoſpitio excipiam. In iſto tuguriolo fœnũ reperies, eo liberũ tibi eſto-

ſto equitium paſcere, tu quidē vir bonus ſis, ſed in Domini tui miſericordis illius Lādgrauii gratiam ne quidē permiſſurus tibi erā ingreſſum vltra limen meum. Quū vero fabro de nocte operāti aſſiſteret Landgrauius, & videret illū ferrū ingenti quodā malleo ſubigentē percutientemq;, hiſce faber verbis Lādgrauium calūniabatur: Dureſce, inquiens, vtinā & Lādgrauius dureſceret, dureſce, nequā, ô tu infœlix & miſer Lādgrauie, & iſtam animi mollitiem eiice. Quid illi qui vita tua miſeris tuis ſubditis ꝓdeſſes, an non vides, quā grauiter Conſiliarii illos tui premāt atq; excarnificēt, & adunco te naſo ſuſpendāt: Multis ita exemplis in medium adductis recenſebat, quā ægre Landgrauii miniſtri in ſuis ſubditis facerent, eoſq; tantū non expilarēt. Porro ſubiiciebat: Si ſubditi de hac iniuria cōqueri volūt, aditus ipſis ad Dominū intercludit, & ſi forte multatū imperant, nobiles eum irridēt, ac per ludibrium effœminatum ac mulierculum appellāt, atq; adeo medium ipſi digitū oſtendūt. Atq; hūc quidē ad modum faber ferrarius dominū ſuum indureſcere cōtumelioſe non parum quidē multū iſta nocte exoptabat. Lādgrauius ſtudioſe quis eſſet, celans, remomnem imis ſenſib. reponebat, & priſtina animi mollitie abiecta, ac ſeueritatem tanto viro digna aſſumpta indutaq;, refractarios in ordinē redigere ſtudebat. Illi ægre ipſi implacateq; ferentes, coniuratione facta aduerſos eum cōſpirabant. Quamobrē Landgrauius Nobili cuidā ſuo, q multa aduerſus eum promiſſe deſignauerat, bellū facit. Quod reliqui è Nobilitate ferre nolēntes, congregati ſuppetias nobili iſti ferre cogitāt. Sed Lādgrauius in bello prope Naūburgum ad Salā cōmiſſo ipſos vicit, & captiuos ſecū abductos puniit, idq; in hunc modū: Rus illos abduxit, & in aratro in agro forte reperto refractarios illos quaternis vice quaternos iugo iūxit, & ſulcū cū iis vnum arauit, & miniſtris eius flagellā tenentib flagello Landgrauius ipſe eos pepulit, atq; adeo cęcidit, vt ſeſe aliquoties ſubmittentes tantū nō corruerent. Cumq; ſulcū arando iā cōfeciſſent vnū, rurſus quaternos iunxit, ita quidē, vt totum cū iis agrū aratri vomere perſtringeret. Poſtea nobiles iſtos Naumburgū ſecū abductos denuo in fidē ſuam adegit, & ſacramento homagioq; obſtrinxit. Poſthæc vero Lādgrauium magnopere omnes venerabātur, vſq; adeo vt iſti qui arati ūt eraxerāt, ſolo ipſius nomine audito, toto mehercle corpore contremiſcerēt, & rubore nō leuiter ſuffunderētur. Atq; hæc quidem res longe fuit lateq; ſparſa ac diſſeminata, ac erant nōnulli de iis, quos aratrū trahere oportuerat, qui clanculū inſidias Landgrauio ſtruerent. Ille vero grauiter in eos, quos inſtituti illius conuicerat, ſeuere animaduertebat. Qua etiam de cauſa perpetuo ferrea indutus lorica inceſſit, ac ferrei inde Landgrauii cognomen tulit.

PH. Huic conforme eſt, quod de Antiocho rege memorat Plutarchus, Antiochus, quū in venatu quodā ferā inſequeretur, aberrās ab amicis ac famulis, in caſam quorundā pauperum, quibus ignotus erat, introiit: atque inter cœnam, iniecta mentione regis, audiuit, q cætera quidē probus eſſet, ſed plerasq;

ſun-

functiones mandaret amicis improbis, ipſe ad eorum facta conniuens: tum quod immodico venandi ſtudio, frequenter neceſſaria negligeret. Ad hæc tum temporis nihil reſpondit, nec quis eſſet, prodidit: verum vbi diluculo ſatellites veniſſent ad caſam, iamque agnoſcerent allata purpura ſimul cum diademate: Age, inquit, ex quo vos indui, heri primum vera de meipſo audiui. *Plut. in apophth.*

EQ. Fuit Tiberius Gracchus in promouendis miſerorum cauſis inſtitutiſque ac legibus proſequendis valde ſtrenuus atque induſtrius. Erat antiquitus lex Agraria, cuius hæc erat ſumma. Quando deletis hoſtibus agri publici diuiſi erant, nemini ciuium Romanorum licebat ex his plus quam quingenta iugera poſſidere. Nec licebat diuitibus emere pauperum ciuium agros, & ſuis addere. & per mancipia colere, ne pauperum ciuium familiæ redigerentur ad egeſtatem, & Italia repleretur peregrinis & ſeruis.

Lex Agraria.

Hac veteri lege neglecta diuites multorum ciuium agros emebant, quos deinde per ſeruos colebant. Ita multorum ciuium familiæ nullos fundos retinebant. Cum igitur Tiberius Gracchus in prouinciam proficiſceretur, paſſim in viis occurrebant ei ciues cum paruis filiis & matribus, & querebantur, ſe vagari extorres, qui ſanguinē pro patria profudiſſent. teneri agros à diuitib. & petebāt vetuſtā legē reſtitui, cōſuli ſaluti Italiæ, ne deceſſent milites, & ne Italia ſeruis & hominib. barbaris impleretur. Mot⁹ miſericordia Tiberius pollicetur ſe hanc cauſam acturū eſſe. Et reuerſus ex prouincia, cū fact⁹ eſſet Tribunus plebis, fert rogationem de veteri lege reſtituenda, quę modum agrorū præſcribit. Dicit in concionibus iniuſtam eſſe Ducum orationem, cū iubent milites præliari pro aris & focis, cū nec aras nec focos habeant. Queritur præliari eos non pro patria, ſed pro fœneratorum rapacitate. Sed aduerſabantur Legi diuites, & Tribunum Octauium ſibi adiungunt interceſſorem, qui ſuffragationem prohibent. Hinc tribunatum Tiberius abrogauit, nihilque non fecit, quod ad laudabilis illius legis Agrariæ manutentionem conferre poſſet. Etſi vero Tiberio conatus iſte non admodum feliciter ceſſit, eo quod aliquanto ageret violentius; ex quo fit, vt etiam ſępenumero bona cauſa male agendo corrumpatur; Animus tamen illius atque affectus quo priuatorum etiam promouere emolumentum laudabiliter ſtuduit, ſatis exinde eluxit.

Principes cauſas ſubditorum coram audiant.

PH. Magnum affert ad mature ſubleuandas miſerorum calamitates momentum, ſi principes ipſi cauſas ſubditorum coram audiant. Verum enimvero multi per idipſum exiſtimationem ſuam valde imminui exiſtimant.

TH. Non ſic ſenſit patiens ille Iobus; is namque ſe proceſſiſſe in publicum, neque tamen quicquam de ſua ipſius autoritate imminutum fuiſſe teſtatur. *Quando, inquit, procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi; videbant me iuuenes, & abſcondebātur: & ſenes aſſurgētes ſtabant. Principes ceſſabant loqui, & digitum ſuperponebant ori ſuo. Vocem ſuam cohibebant duces, & lingua eorum gut-*

gutturi ſuo adhærebat. Auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium reddebat mihi, &c. Qui me audiebant, expectabant ſententiam, & intenti tacebant ad conſilium meum. Expectabant me ſicut pluuiam, & os ſuum aperiebant quaſi ad imbrem ſerotinum. Si quando ridebam ad eos non credebant, & lux vultus mei non cadebat in terram. Si voluiſſem ire ad eos, ſedebam primus: cumque ſederem quaſi rex, circumſtante exercitu, eram tamen mœrentium conſolator, Iob 29.

EQ. Extant ac deprædicantur paſſim apud autores principes illi, qui faciles ſeſe in audiendis ſubditorum cauſis ac negociis præbuerunt.

Artaxerxes Cyri frater non ſolum ſeipſum affabilem præbuit adire volentibus, verum vxorem quoque iuſſit ſublatis plagulis vehi, vt iis qui eam conuentam vellent, etiam in itinere, libere pateret copia adeundi.

Ageſilaus Lacedæmoniorum Dux, *ſemper, vt ſpectaretur efficiebat: quippe exiſtimabat ei qui turpiter viueret, tenebras conuenire, & honeſtæ vitæ plus ornamenti lucem afferre. Idemque impenſe gaudebat, cum celerrime deſideriis adeuntium ſe ſatisfactum eſſe cerneret.*

Auguſtus Cæſar *promiſcuis ſalutationibus admittebat, & plebem: tanta comitate adeuntium deſideria excipiens, vt quendam ioco corripuerit, quod ſic ſibi libellum porrigere dubitaret, quaſi Elephanto ſtipem.*

Titum, amorem illum; ac delicias generis humani legimus, *ne quid popularitatis prætermitteret, nonnunquam in Thermis ſuis admiſſa plebe lauiſſe.*

Quid quod pater ipſius Veſpaſianus tametſi morbo affectus, haud tamen eo minus muneribus imperatoriis fungebatur: adeo, *vt etiam legationes audiret cubans*: cumque ei repente aluus, vſque ad defectionem ſolueretur: *Imperatorem*, ait, *ſtantem mori oportere*: Fidemq; dicto fecit. nam, *dum conſurgit: ac nititur, inter manus ſubleuantium extinctus eſt.* Qua in re ſummam legatis exhibuit ciuilitatem, parque animi robur oſtendit.

Traianus Amicis incuſantibus, quod parum memor Imperatoriæ Maieſtatis nimium omnibus expoſitus eſſet, reſpondit: *Talem præſtabo me Imperatorem priuatis, qualem optarem ipſe priuatus.* Quod certe re ipſa edocuit. Siquidem tanta facilitate, & patientia ſubditorum deſideria excipiebat, vt finem ſermoni ſuus cuique pudor faceret, non Principis moroſitas, rigor aut ſuperbia. Sed contemplemur illum Plinii penicillo depictum: *Liberum eſt*, inquit, *ingrediente per publicum Principe, ſubſiſtere, occurrere, comitari, præterire. Ambulas inter nos, nos quaſi contingas: & copiam tui, non vt imputes, facis. Hæret lateri tuo quiſquis acceſſit, finemque ſermoni ſuus cuique pudor, non tua ſuperbia facit.* O nouam, & raram inter potentes facilitatem? ſciebat magnus Princeps Comitatem virtutem eſſe regiam, eſſeque ad inſtar magnetis, quo multitudinis animi attrahuntur.

Nec ſubticendus eius ſucceſſor *Hadrianus*: qui colloquiis humillimorum mire affabilis, & comis erat, eoſque deteſtari ſolebat, qui hanc facilita-

cil tatis,& humanitatis voluptatem ipſi inuiderent, hoc colore, quod dicerent, Principis Maieſtatem vbique obſeruandam.

Ad M.*Antoninum Pium* adeo promiſcuus erat aditus, vt non fortuna, nō inopia, non deformitas, aut ætas, quempiam excluderet. Comitiis autem indefeſſè ad noctem vſque ſemper aderat, nec ante è Curia diſcedebat, quam Senatus dimitteretur, dixiſſetque Conſul: *Nihil amplius vos moramur Patres Conſcripti.*

Conſtantinus Imperator, nedum fores ſuas cunctis patulas eſſe voluit, verum etiam ad Officiales, Præſideſque ſuos liberi itidem vt eſſent aditus, ſancita lege procurauit: *Non ſit*, inquit, *venale iudicis velum, non ingreſſus redempti, non infame licitationibus ſecretarium, non viſio ipſa Præſidis cum pretio. Æque aures iudicantis pauperrimis ac diuitibus reſerentur.*

TIL. *Ambroſium* Mediolanenſium Præſulem nectamus, vt de eo capiant exemplum ſacri Principes. Is igitur cum præter munia Eccleſiaſtica indefeſſo labore perageret, vt pote litigantes audiret, cauſas iudicaret, & aſſumptus plerumque arbiter componeret, in omnibus ita ſe paratum exhibuit, vt nemini ad eum aditus eſſet aliquando intercluſus nullius oſtii velum (mirum dictu) eſſet oppāſum; nec qui ad eum duceret, eſſet alicnius è cubiculariis officium requirendum: teſtatur id D. Auguſtinus, hominis admiratus in audiendis omnibus tolerantiam.

PH. Recitabo hic quædam ex Latini Pacati Drepani Panegyrico, quem Theodoſio Imp. dixit, vbi Theodoſii inſignem illam in audiendis ſubditorum cauſis promptitudinem ſummopere commendat; delicatulos vero, vel potius ad inſaniam vſq; arrogātes qui difficili nos ſeſe præbent aditu, grauiter perſtringit, his verbis: Quod inquit, facere magnas vrbes ingreſſi ſolemus, vt primum ſacras ædes, & dicata Numini ſummo delubra viſamus, tum fora atq; gymnaſia, & pro ſuis extenta porticibus ambulacra miremur; ita in laudibus tuis ſanctos palatii ritus, & priſcis æquanda ceremoniis inſtituta veneratí, gradum ad illa proferimus, quæ in medio conſtituta, & ad publicos vſus facientia, non partim, ſed in commune conducunt. Velut primum illud eſt, quod crebro egreſſu expectantibus populis te fateris, nec videri modo patiens, ſed facilis adiri è proximo accipis vota hominum tuorum: vt quiſquis ille conſultor eſt, etiamſi meruerit (quod eſt rarum) repulſam, ferat tamen ipſi Numinis conſcientiam. At quam alter illorum principum mos fuit, qui Maieſtatem regiam imminui & vulgari putabant, niſi eos intra Palatinæ ædis repoſitum incluſos tanquam aliquod Veſtale ſecretum veneratio occulta conſuluiſſet, niſi intra domeſticam vmbram iacentes ſolitudo prouiſa & ſilentia late conciliata vallaſſent. Quin ſi quando in lucem venire, & diem ferre potuiſſent, lecticis thenſiſque ſubuecti, & denſiſſima circum ſupraque cooperti virorum armorumque teſtudine ſenſim atque ad numerum mouebantur. tum longe populus abigebatur, nec otioſa viatoris manus plebem verbe-

re ſub-

[illegible], vt ſecretum eſſet in publico. At noſtri huic omnibus ſpectandum, nec magis communem hanc diem atque Solem, quam noſtrum Imperatorem videre licet. Quin, cum v..., habeant permiſſa faſtidium, ... ille mirantes explet oculos, magis magiſque viſus expetitur, & ... præſens deſideratur. Miremur in vrbibus tuis & ciuis populis ..., quem ſere nulla in ſolo ſuo natio externa nô vidit, idque ita crebro, vt ... tam notus ſit Barbaris vultus iſte quam nobis; nec fruſtra, cum æſtates omnes foris, hiemes domi ducens, ciuibus hoſtibuſq; pari ſorte anni ſpatia diuiſeris. *Hactenus Lat. Pacatus.*

19. Eſt hoc peculiare Principibus Turcarum, cauere, ne aditus eorum ab Admiſſionalibus aulicis venundetur, adeo, vt ſine muneribus, eorum ianua nequaquam pateat alieni generis. Sed heu miſeriam! etiam Aulis Principum Chriſtianorum tantum non omnibus error hic inuenitur, atque adeo tales ſunt venditores, quales olim fuere famoſi illi aulici *Vetronius Thurinus*, & *Zozimus*, quorum alter *Alexandri Seueri*, alter *Heliogabali* gratiam ſimulate, & incaſſum vendebat, qua arte ingentes ſibi diuitias vterque comparauit. Sed Deus faciat, vt à Principibus noſtris eadem pœna admoneantur horum imitatores, qua mulctatus *Thurinus* fuit ab Alexandro Seuero, Principe alioqui Ethnico: quippe quem, detecta eius inexplebili auaritia, & fraude, ad ſtipitem alligari iuſſit, & fumo appoſito, quem è ſtipulis, & lignis humidis fieri iuſſerat, necauit, præcone dicente: *fumo punitur, qui fumum vendidit.* Medeantur huic malo principes: malo quidem, quod ita inualuit in ipſo orbe Chriſtiano, vt non putem Aulam tam ſanctam, & bene moratam, quin altum ſe iam in illam penetrarit. Pellant à ſe obſecro Principes tales miniſtros. E enim: *qui non ... peccare cum poſſit, iubet* ... ait ille. Et memores ſint huius noſtri Agapeti Aphoriſmi: *Facilis auditu ſis* (inquit) *indigentibus, ob vim ſupernæ illius poteſtatis ... apertas aures his, qui a paupertate obſidentur, vt inuenias Dei auditum adapertum. Quales n erga noſtros fuerimus conſeruos talem circa nos reperiemus Dominũ.*

Laudabiliter admodum Henricus III. Galliæ Rex, Anno 1579. palam edicto promulgauit, quoties à grauioribus Reipublicæ negotiis otium ſibi ſuperfuiſſet, præſto ſe fore in audiendis ſubditorum poſtulationibus. O bonum inſtitutum, & cæteris Principibus imitandum! *Solet enim dexteritas* (vt Gregorius) *atque benignitas morum in altiore dignitatis gradu faciles omnium animos ſibi reddere obnoxios: quemadmodum verno tempore ſplendidi flores prætereuntium oculos in ſe conuertunt. Hoc illud eſt Indorum ſapientum præceptum: Principem, quo natura ſublimior ſit, eo humaniorem ſi ſe præbuerit inferioribus, cariſſimum populo futurum.* Et non poſſum non amplecti animum illius Principis, qui iam moriturus filium Imperii ſucceſſorem ad eandem ferme ſententiam cohortabatur, amplius ſubiiciens, barbarorum eſſe, qui vt maieſtatem ſeruent, populi conſpectum vitant. ..., inquit, *fores patulas habe, magiſq; pauperi quam ditiori, vt qui tuo fauore magis indigus ſit.*

TH. Id bene obſeruauit etiam *Abſolon* filius Dauidis, de quo ſacer codex ſcribit, quod cum ille Patris regnum aff. ctaret, mane ſtaret iuxta introitum portæ in via, & quibus negocium erat cum Rege, humaniſſimis verbis alloqueretur, ſeque eis auxilio fore promitteret, vt facile iuſtumque iudicium conſequerentur.

EQ. Mirandum ergo minime eſt, ſi qui difficiles, & moroſi ſint, vt ex facili in odium ſuorum incidant, & contemptum. Quemadmodum de *Demetrio* legimus, qui quod libellos ſupplices reſpueret, ſeditionis cauſam præbuit: vnde factum eſt poſtea, vt ipſe regno exigeretur, ſi Plutarcho credimus.

PH. De *Pauſania* Thucydides: *Aditu difficilem ſe præbebat*, inquit, *& iracundia adeo graui in omnes pariter vtebatur, vt nullus poſſet accedere. Quamobrem, etiam potiſſimum ſocii ad Athenienſium partes tranſierunt.*

EQ. Venerunt aliquando Lacedæmonii ad *Lygdamin* Tyrannum Legatione fungentes: ſed cum ille variis caſſationibus frequenter diſtuliſſet colloquendi copiam, tandem poſt omnes excuſationes dictum eſt parum illum eſſe firma valetudine. Legati reſponderunt: Per Iouem non venimus huc cum illo luctaturi, ſeu colloquuturi. Belle taxarunt Barbari regis faſtum, & delicias, qui friuola de cauſa res maxime ſerias, aut omitteret, aut faſtidiret.

PH. Hoc etiam animi vitio notatus fuit *C. Caligula*, cuius inſolentiam & moroſitatem acriter reprehendit ac deteſtatur Philo Iudæus: quippe qui ad illum ab Alexandrinis legatus, vix in conſpectum venire iuſſus, nedum ad colloquium admiſſus fuit, quemadmodum de ſe ipſe teſtatur idem ille Philo Iudæus *in lib. de legatione ad Caium.*

EQ. Hæc tamen ſic temperanda ſciant ſubditi, vt non temere minimiſve de cauſis adeundum Principem ſuum putent: tentent prius num amicorum, vel miniſtrorum opera recte poſtulata expediri queant. Non enim decet propter minutas quaſque res principibus faceſſere moleſtiam. Extant apud Tacitum *lib. 3.* grauiſſima Tiberii verba quibus, cum Capreis degeret, ad Senatum epiſtolam ſcripſit, qua Senatores arguebat, quod cuncta curarum ad principem reiicerent. Iſtud enim nihil eſt aliud, quam cuncta confundere, & iubere manui, vt ipſa pedis officium exequatur.

Facilitate principum non abutendum.

PH. Recte ais. Principes enim perinde atque artifices eſſe videntur, qui materiam & inſtrumenta ſuæ artis præ manibus habent, lapides, cæmenta, ferramenta & huiuſmodi cætera; quæ modo acutiora, modo latiora, modo breuiora reddunt, iiſq; eas formas tradũt, quæ opificio abſoluendo conducũt. Quod ſi inſtrumenta eloqui poſſent, ſimulque ea quæ ſibi dicerentur, intelligere, putabimuſne, cũ aduerſus ea magis lapicida iraſci debeat, vt malit iraſci lapidi, quod durus nimium ſit, an ſcalpro, malleo, ſubulæue, quod obtuſæ

ſint,

[illegible]que munus ſuum explcant. Certe niſi inſaniret artifex, non lapidi, cu- [illegible]a eſt, vt durus ſit, ſed ſcalpello ſubulæue, quia ſuas partes nō exeque- [illegible]andeſceret. Eiuſdem modi princeps eſt, cui dubio procul populus, [illegible] materia ſubigitur; ſed nutibus & per miniſtros, quibus ipſe tanquā [illegible]nctis immediate vtitur, eum gubernat. Igitur nulla principi cura ma- [illegible]umbit, quam vt ipſos miniſtros curet; neq; enim ſingulorum querimo- [illegible] a[illegible]dire ipſum decet, cum ii miniſtros adire poſſint, niſi fortaſſis ipſos mi- niſtros accuſarent. Quo etiam reſpexit Tiberius, cum in ſenatu dicens, ſe ne- que ædilis, neq; prætoris, neq; conſulis perſonas ſuſtinere, ſubdit, *maius aliquid & excelſius a principe poſtulari.* Nam princeps propter maiora conueniendus eſt, [illegible] ſi verbi gratia, de re æconomica, agendum ſit, non quia hæ curæ ad ſa- [illegible]m reipub. non ſpectent, ſed quia ad eos magiſtratus pertinent, quorum [illegible]s id ponderis commendatur.

[illegible] His etiam accedit, quod Principes, dum negotiorum curam miniſtris [illegible], citra dubitationem odio illo, quo alioqui premerentur, ſi omnium [illegible]dicatarum autores apparerent, ſeſe exonerant. Quod non ob id tan- [illegible] ſuggero, quia debeant principes inuidiam & obtrectationem, quibus iu- [illegible] adminiſtratio coniungitur, effugere, ſed etiam, quo, dum ſe tanquam [illegible] quandam perſonam exhibent, clarius conſpiciatur, iuſtitiam illam eſ- ſe, q[illegible]æ ita iuſſit, non principis voluntatem. Hinc prudens illa magni Ducis Coſmi reſponſio cuidam matronæ facta. Cum enim illa filii ſui, qui magnum quoddam delictum patrauerat, vitam à principe depre- caretur, Dux reſpondit, cauſæ illius cognitionem ad Octo- uiros ſpectare, eorumque arbitrii eſſe, ſenten- tiam pronunciare.

APHORISMVS IX.

MAGISTRATVS OMNIVM ACTIONVM præfixam ſibi habeat regulam, Verbum Dei; ſic namque omnia ipſius conſilia proſperabuntur.

9. SOlicitam Imperatoris animã ſpeculi in modum abſtergi oportet, vt diuinis ſplendoribus ſemper coruſcet, rerumque diſtincta iudicia inde condiſcat. nihil enim adeo facit quæ peragenda ſunt conſpicere, atque cuſtodire eam perpetuo ſinceram.

Τὴν πολυμέριμνον τ̃ βασιλέως ψυχὴν, κατόπτρου δίκην ἀποσμήχεσθαι χρὴ, ἵνα ταῖς θείαις αὐγαῖς ἀεὶ καταστράπτηται, καὶ τῶν πραγμάτων τὰς κρίσεις ἐντεῦθεν διδάσκηται. οὐδὲν γὰρ οὕτω ποιεῖ τὰ δέοντα καθορᾶν, ὡς τὸ φυλάττειν ἐκείνην διηνεκῶς καθαρόν.

9. *MVltis diſtrictam curis & ſolicitudinibus regis animam adinſtar ſpeculi detergendo oportet emaculari, vt diuinæ lucis radiis ſemper refulgeat, & inde de rebus recte diiudicãdis inſtruatur. Nihil enim æque facit ad id, quod facto eſt opus, peruidendum, atque ſi illa abſq; intermiſſione pura cuſtodiatur.*

DISCVRSVS.

TH. Aphoriſmi huius ſumma, in Schedæ huius Regiæ Aphoriſmo quadantenus extat, quamobrem nunc ne actum agamus, erimus breuiores, cuius quidem ſumma in eo conſiſtit, vt omnia ſua conſilia omneſque actiones ad diuini verbi præſcriptum conformet Princeps; huius namque diuini verbi tanta eſt doctrinarum rerumq; quas tractat, vbertas, vt ſi in res ipſas quas liber Bibliorum continet, ſigillatim oculos defigas; tot cernas in eo diuinæ claritatis accenſas lampades, quot ſententias animaduertes; proindeque inſigni quodam Numinis animum ſuum vndique irradiari exinde comperiet princeps.

Verbi diuini dignitas.

EQ. Summam debet Princeps capere voluptatem ex S. ſcripturæ lectione, quæ eſt pietatis ſcaturigo. Sic enim mãdat Dominus: *Rex ſedens in ſolio legat volumen legis*, *Deut. 17. v. 18. quod ab ore Ioſue non receſſit.* Ideo Sacerdos coronato Regi Ioas dedit teſtimonium, *2. Reg. 11. v. 12.* Quod & Saphan ſcriba legit coram Ioſia rege

rege, 2. cap. 23. *v* 2. & Æthiops Eſaiam prophetam legit. *Act.* 8. *verſicul.* 30.

TH. Campus hic nobis apertus eſt, Religionis aliquod tractare negotium, idque ipſo diuino verbo ductitante manum; ſed enim preſſis adhuc dum habenis incedemus; dabitur enim infra occaſio vberior. Cumque paſſim pro concionibus publicis locus hic de verbo Dei fideliter à piis mentibus, & cumprimis a viris principibus, tractando inculcetur, adeoq; cuiuis fere obuius ſit; ego nulla duntaxat Scripturæ ſacræ ad eius obſeruationem cohortatione rem perſtringam. Extant autem paſſim diuinæ admonitiones, verbum Dei ſemper ob oculos ponendum. *Deut.* 4.1. *cap.* 6. *v.* 6.17. *cap.* 11. *v.* 18. *Nu.* 15. *v.* 39. *Pſ.* 1. *v.* 2. *Prou* 3. *v.* 1. *cap.* 4. *v.* 1.20. *cap.* 6. *v.* 20. *cap.* 7. *v.* 1. A verbo Dei non recedendum, *Deu.* 4. *v.* 2. *cap.* 5. *v.* 32. *cap.* 28. *v* 14. *Ioſ.* 1. *v* 7. *cap.* 13. *v.* 6. *Prou.* 4. *v.* 27 *Eſa.* 30. *v.* 21. *&c.* Verbum Dei non audiendum ſolum & loquendum, ſed & corde credendum, & factis præſtandum, *Deut.* 5. *verſi.* 1.27. *& cap.* 6. *ver.* 1. *& cap.* 31. *verſicul.* 12. *&c.* De verbi diuini contemptu & punitione extat paſſim.

EQ. Factis omnino præſtandum verbum: non enim auditores, ſed factores legis iuſtificantur. Nam, vt inquit Caſſianus, qui ſacrorum voluminum lectioni & memoriæ ſcripturarum diligenter inſiſtunt, carnalia tamen vitia non relinquunt, ſimiles ſunt illi mulieri, de qua dicitur *in Prouerb. cap.* 11. Sicut inauris aurea in naribus ſuis, ita mulieris male moratæ ſpecies. Quid enim prodeſt, quempiam ornamentum eloquiorum cœleſtium, & illam pretioſiſſimam ſcripturarum ſpeciem conſequi, ſi eam luculentis operibus vel ſenſibus inhærẽdo, quaſi immundiſſimam terrã ſubigendo confringat, aut cænoſis libidinum ſuarum polluat volutabris; fit enim vt quod recte vtentibus decori eſſe conſueuit, non ſolum iſtos ornare non poſſit, verum etiam maioris cæni colluuione ſordeſcat. Ex ore enim peccatoris non eſt pulcra laudatio, *Coll.* 14 *cap.* 16.

TH. Principes damnum ferre, iniuriam vero contemptumue ferre haud poſſunt; pari modo & ipſe Deus nihil minus quam verbi ſui contemptum ferre poteſt. Teſtatur hoc diluuium orbis, quo Deus contemptum verbi à Noe prædicati ſuffocatione generis humani ſeueriſſime puniuit. Teſtis eſt conflagratio Sodomæ reliquarumq; vicinarum vrbium. Teſtes ſunt fatales pœnæ æque plagæ regni Ægyptiaci. Teſtis eſt tragicus impii tyranni Pharaonis exitus, & ſceleratæ factionis, Chore, Datan & Abyram interitus: Teſtes ſunt populi Iſraelitici clades pene innumerabiles. Teſtis item eſt hiſtoria de euerſo Antiocho: hiſtoria de Herode à vermibus eroſo: hiſtoria de Pilato in exilium eiecto, ſibiq; per deſperationem manus inferente; hiſtoria de Iudæ proditoris abominando exitio: hiſtoria de tota fere gente Iudæorum ob contemptum verbi diuini abiecta & exciſa. *Verbi diuini contẽptorum pœna.*

EQ. Contemptus verbi diuini diuinarumq; cõminationum, exindeq; ſecutæ pœnæ exemplum inſigne exhibuit Nebucadnezar rex Aſſyriorum, cogno-

gnomento magnus. Is enim à Daniele admonitus, vt faſtum nimium deponeret, quum magis animo ſuo & aulicis magnificis atque ſuperbis, quam viro Dei obſequeretur; eiectus ſuo e regno, fugit in ſolitudinem ſyluestrem & bouis pabulo vſus fuit, cæli tempeſtatibus ſub dio obnoxius, & mente atque ſenſu, animante bruto nihilo ſanior. Capilli eius, vt iubæ leonum: & digitorum extrema, vt aquilarum vngues creuerunt, nimirum, vt non vnius tantum beluæ referret ſimilitudinem pœna, qui multarum fuiſſet ſimilis moribus & conſuetudine ad ſanitatem poſt annos ſeptem rediens, in ſolium regium rurſus collocatur: qui poſt id tempus animo humili gratoq; Deum coluit, & eius bonitatem admirabilem ſuis edictis prædicauit.

De Holoferne quoque Hiſtoria notiſſima eſt. Holofernes Imperatoris Aſſyriorum dux, longo tempore feliciſſimus: in Cilicia, Arabia, Syria, templis vaſtandis, & legibus abolendis, ſuum Imperatorem ſolum eſſe Deum & Dominum, declarare voluit. Bethuliam montanam Iudææ vrbem obſidet, & inciſis aquarum tubis, fontibuſque aſſeruatis, ita premit, vt milites ſiti iam deficerét. Eſt autem is, qui & Deum & homines contemſerat, manu Iudithæ, mulieris viduæ, nudus in lecto interfectus, acinace proprio, ne tam ſuperbum prodigium, vel hanc ſuæ mortis relinqueret famam, quod viri alicuius telo gladioue in armis aut prælio cecidiſſet. Caput eius affixum conto, de mœnibus Bethuliæ ſuſpenditur, & lecti conopeum, in facti memoriam, diu aſſeruatur.

TH. Auguſtinus *in Pſal.* 148. Non poteſt, inquit fieri vt habeat mala facta, qui habet bonas cogitationes, facta enim de cogitatione procedunt: nec quiſquam poteſt facere aliquid, aut ad aliquid agendum membra mouere, niſi primo præceſſerit iuſſio cogitationis. Quomodo de interiori palatio, quicquid iuſſerit Imperator, per imperium Romanum emanat: quicquid videtis agi per prouincias; quantus motus fit ad vnam iuſſionem Imperatoris intus ſedentis? Sic eſt in vnoquoq; noſtrum Imperator intus, intus in corde ſedet. Si bonus, bona iubet & bona fiunt; Si malus, mala iubet, & mala fiunt. Cum ibi ſedet Chriſtus, quid poteſt iubere, niſi bona? cum poſſidet Diabolus, quid poteſt iubere niſi mala? In tuo autem arbitrio te Deus eſſe voluit, cui pares locum, Deo an Diabolo. Cum parauer is, qui poſſidebit, ipſe imperabit.

EQ. Grauis eſt Eraſmi Roterodami *in milite* Chriſtiano *pag 162. Canone 6.* in principes eſſ æænatos in uectiua: *Audit, inquit, Principes: omnis poteſtas à Deo, protinus ſurgunt criſta: cur magis tumidum te reddit ſcriptura quam ſollicitum? Cogitas quod Deus tradit tibi gerendum Imperium & non cogitas quod idem geſti Imperii exigit rationem.*

Poteſtatis principum abuſus.

TH. Recte itaque Antonius Imperator, ego, inquit, Dominus mundi ſum continentis, terrarumq; imperio contentus, ſi ... mari, modo ne Romanis aduerſentur, L L. permitto. *Pe ... ad l ... Ad l. Rh d. de ... u.*

EQ. Princeps abſolutus multa & infinita poteſt, ſed non vtique debet. Et in ha:

[illegible] m accipiendus eſt locum Daniel.*cap.*5. Quos volebat interficiebat, & quos volebat, percutiebat, & quos volebat, exaltabat. & quos volebat [illegible] abat. Vbi Oſiander adiicit, ita vt quaſi Deus quidam terrenus videretur. Magnam enim potentiam Dominus Magiſtratibus concedit, vnde & Dij vocantur, ſed ea abuti non debent: Abuti poſſunt, ſed non debent, [illegible] §. *ſoluta poteſtas fol.* 292. Deus omnia poteſt, peccare tamen non poteſt. *Bald. conſil.* 326. *part.* 1. *fol.* 91. *num.* 3. Hinc veriſſime Zaſius, abſolutam Principis poteſtatem ad iura priuatorum violanda non extendi, inquit *conſil.* [illegible] *lib.* 2.

[illegible] Proinde fundum & alia auferre ſubditis Regi non licet, ſi tamen abuti Regia poteſtate voluerit, à ſubditis immediate ſubiectis accuſari nequit, relinquitur tamen puniendus animaduerſioni diuinæ, & iudicium duriſſimum in his qui præſunt, fiet, *Sapient.* 6. Si iuſta & neceſſaria cauſa tum publica vtilitas exigerent, auferre & agros & vineam & ſeruis ac militibus dare poteſt, quod [illegible] Politico conſentaneum eſt. Sed Hiſtrionibus, Eunuchis, adulatoribus alienum bona diſtribuere, ob ſolum luxum & lucrum iniuſtiſſimum eſt.

[illegible] Interim tamen ius Regis eſt, vt à Regno alatur & quidem in pompa Regia, tum vt ei Regnum ſubminiſtret omnia, quæ neceſſaria fuerint & ad [illegible] & ad pacem conſeruandam: Hæc à populo ſubſidia Regi debentur. Propter hæc neceſſaria Regi ſubſidia, cenſus, vectigalia, tributa & legitime à Rege exiguntur & neceſſario à populo fideli ſoluuntur. Qui enim [illegible] laboribus pro toto orbe terrarum die nocteq; laborant, quare non [illegible] dignam ſua prærogatiua fortunam? *l. vlt. C. de quadrien. præ* [illegible] *l.* 105. *cap.* 2. *Nouell Leon.* 109. *Regi quæ ſubminiſtranda.*

[illegible] m Regnum ſine oneribus vnquam extitit, & talis conſuetudo iuſta & legitima eſt, tum inprimis neceſſaria. Quemadmodum enim ſtomachus [illegible] potu carere nō poteſt, & iis deficientibus reliqua corporis membra [illegible] & tandem corrupta moriuntur: ſic etiam Regnum fulcra in [illegible] bus non habens, diu ſaluum eſſe non poteſt: Verum ſicut ex [illegible] cibi & potus, infinita morborum genera, ſic euerſiones vel ad minimum conuerſiones ex multiplicatis oneribus tributorum oriuntur. Caue [illegible] dem eſſe affirmare, Regnum ſine tributis ſtare non poſſe, ac ſi ſtatim [illegible] dum interire, niſi ſpuriis impleatur ac illegitimis liberis: inficias [illegible] non poteris, neceſſaria tributa eſſe legitima, & non neceſſaria nos [illegible] illegitima ipſos improbare, damnare, deteſtari.

[illegible] Summa huc recidit: Subditi inprimis pauperes, qui vectigalibus obruuntur, patienter ferant, *Daniel* 3. nec eam ob cauſam maledicant vel contradicant Principi, nec conſpirent, *Parlador. libr.* 1. *Rer. quotidian. c.* 3. *num.* 7. ſed [illegible] & [illegible] ptiſſime impoſita & exacta tributa auribus populi ingrata, & [illegible] cogitantes & ſe ſuis ipſorum peccatis ad maiora obligatos, & do- *Subdit. patientia.*

LII minari

minari interdum hominem homini in malum ſuum. *Ecleſiaſt. d. c.* 8. Et præſtare Regem Tyrannum habere, quam nullum. *Chryſoſt in Homil. ad popul. Antioch.* & melius ſub malo Principe eſſe quam ſub nullo, *Tacit.* 1. *Hiſt.* Manebit tamen illud. *Ecce oculi Domini Dei ſuper Regnum peccans & conteram illud à facie terræ, Amos* 9.

E Q. Vere Dionyſ. Halicarnaſſ. *in proœm. antiquit. Rom.* ſcripſiſſe fertur: vniuerſali ac ſempiterna naturæ lege naturæ eſſe receptum, vt inferiores pareant præſtantioribus: quamuis & corona & vincula etiam cohæreant. *Dio in Tiberio lib.* 58.*pag.*625. Peſſimum ſub Tyranno degere, ſicut optimum ſub Rege, *Anton Natta lib.* 2. *de Principe pag* 55. Optabile ſub tali exilium, & felix fuga. *Idem Natta libr.*3.*de Principe pag* 93.

Nil Rege melius eſt bono mortalibus;
Nil Rege peius eſt malo mortalibus.

T H. In ſacris literis tales impij Principes vocantur Leones, *Prouerb.*28. v. 15 eſurientes, *ibid.* comparantur ſerpentibus & Draconibus *Pſal.* 58. *Eſai.* 27. lupis, *Ezechiel.*22. ſuibus, *Pſal.*80. canibus, *Pſal.*118. vulpibus, *Luc.*13. Draconi qui eſt in mari. *Ezech.*32. Et illi ſunt *ſecundum Mich.c.*3. qui deuorant oſſa & carnem ſubditorum, ac eorum plerunq; eſt exitus tragicus, *Exod.* 14. *Actor* 12. 2. *Machab.* 9.2.*Reg.*9.1.*Reg.*14.*Iere.*22.2.*Sam.*21.*Iob* 20. *Syrach.*10.

E Q. Iuſtitia igitur regis eſt, inquit Auguſtinus, neminem iniuſte per potentiam opprimere, ſine acceptione perſonarum inter virum & proximum iudicare, aduenis & pupillis & viduis defenſorem eſſe, furta cohibere, adulteria punire iniquos non exaltare, impudicos & hiſtriones non nutrire, impios de terra perdere, parricidas & peierantes viuere non ſinere, Eccleſias defendere, pauperes Eleemoſynis alere, iuſtos ſuper Regni negotia conſtituere, ſenes & ſapientes & ſobrios Conſiliarios habere, magorum & ariolorum Pythoniſſarumque ſuperſtitionibus non intendere, iracundiam ſuam differre, patriam fortiter & iuſte contra aduerſarios defendere, per omnia in Deo confidere, proſperitatibus non eleuari animo, cuncta & aduerſa patienter tolerare, fidem Catholicam in Deo habere, filios ſuos non ſinere impie agere, certis horis Orationibus inſiſtere, ante horas congruas cibum non guſtare. Væ enim terræ, cuius Rex eſt puer & cuius Principes mane comedunt. Hæc Regni proſperitatem in præſenti faciunt & Regem ad cœleſtia Regna meliora perducunt. Qui vero Regnum ſecundum hanc legem non diſpenſat, multas nimirum aduerſitates Imperij tolerat. Huc vſq; Auguſt. & in Aphoriſmum hunc diſcurſus.

APHORISMVS X.

SVBDITI ERROR SIBI DVNTAXAT; AT Principis, omnibus ſuis ſubditis eſt damnoſus. Circumſpecte itaque vt omnia agat, ſumma cautio eſt.

10 SICVTI ſit apud nauigātes, quum nauta errat modicum affert nauigantib. nocumentum: quum vero ipſe gubernator, totius efficit nauigij perniciem. Sic & in ciuitatibus ſi quis ex ſubditis peccet, non tam rempublicam quam ſeipſum lædit. ſin vero ipſe Princeps, vniuerſæ infert reipublicæ detrimentum. is igitur vt non exiguam redditurus rationem, ſi quid neglexerit eorum, quæ facto opus ſunt, cum exquiſita diligentia & dictitet cuncta & factitet.

Ὥσπερ ἐπὶ τῶν πλεόντων, ὅταν μὲν ὁ ναύτης σφαλῇ, μικρὰν φέρει τοῖς συμπλέουσι βλάβην, ὅταν δὲ αὐτὸς ὁ κυβερνήτης, παντὸς ἐργάζεται τοῦ πλοίου ἀπώλειαν, οὕτω καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν, ἂν μέν τις τῶν ἀρχομένων ἁμάρτῃ, οὐ τὸ κοινὸν τοσοῦτον ὅσον ἑαυτὸν ἀδικεῖ. ἂν δὲ αὐτὸς ὁ ἄρχων, πάσης ἐργάζεται τῆς πολιτείας τὴν βλάβην. ὡς οὖν μεγάλας ὑφέξων εὐθύνας, εἴτι παρίδοι τῶν δεόντων, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ λεγέτω πάντα, καὶ πραττέτω.

10 *SICVT apud eos, qui naui vehuntur, quum errat nauta quiſpiam, non magnum vna vehentibus damnum affert; at ſi ipſe gubernator delinquat, totam nauim euertit & perdit: ita etiam in ciuitatibus, ſi quis e ſubditis peccet, non tam Remp. quam ſe ipſum lædit; ſi vero Princeps ipſe à virtutis ſtudio deflexerit, totam ciuitatem in perniciem adducit. Is igitur, quum grauem ſit redditurus rationem, ſi quid officij prætermiſerit, accurate conſiderateque & dicat & faciat omnia.*

DISCVRSVS.

19. Extat *in Horologio Principum fol.* 693. de negligentia Principum commonefactio egregia, his verbis: Sæpe indiligentia Domini tegulas imbriceſq;

non reficientis tota domus corrumpitur. Et certe, nulla maiore clade Deus affligere populum poteſt, quam ſi Principem ei præficiat ſtolidum & imperitum, & ignauum. Neque enim dici poteſt, quam multa hinc oriantur in-commoda. Nam quia totus ab aliorum arbitrio ille pendet, neq; per ſe quidquam gerit: naſcuntur factiones: diuiditur populus: diuiditur Senatus & regni proceres: inde bellum naſcitur, atque ex bello rerum penuria: quam deinde excipiunt morbi, & varij generis ærumnæ, aliaque incommoda quam plurima, teſte Cominæo. Sic Romanorum fortuna tum mutari cœpit: quum exciſa Carthagine; Perſeoque capto, hoſtes non habere, & in otio viuere, atq; inſoleſcere cœperunt. Quod & Auguſtinus confirmat, cum ait: *Otio periit Roma, deleta Carthagine.* Et T. Liuius: *Nuper diuitiæ auaritiam, & abundantes voluptates, deſiderium per luxum, atque libidinem pereundi perdendique omnia inuexere.* Et Saluſtius in coniuratione Catilinæ: *Vbi labore atque iuſtitia reſpubl. Romana creuit: reges magni bello domiti: nationes feræ, & populi ingentes vi ſubacti: Carthago, æmula imperij Romani, à ſtirpe interiit: cuncta maria terræque patebant: ſæuire fortuna cœpit. Qui labores, pericula, dubias, atque aſperas res facile tolerauerant: iis otium, diuitiæ [illegible] optanda aliis, oneri, miſeriæque fuere. Igitur cupido pecuniæ primo, deinde [illegible], ea quaſi materies omnium malorum fuere. Namque auaritia fidem, probitatem, cæteraſque bonas artes ſubuertit: Pro his ſuperbiam, crudelitatem, deos negligere, omnia venalia habere edocuit. Ambitio multos mortales falſos fieri ſubegit: Aliud clauſum in pectore, aliud in lingua promptum habere: amicitias, inimicitiaſque non ex re, ſed ex commodo æſtimare: magiſque vultum, quam ingenium bonum habere. Hæc primo paulatim creſcere, interdum vindicari. Poſt vbi contagio quaſi peſtilentia inuaſit, ciuitas eſt immutata: imperium ex iuſtiſſimo atq; optimo, crudele, intolerandumque factum eſt.* Hæc ille.

PH. Omnia iſthæc, quæ progreſſu temporis in præſentiſſimam [illegible] pernitiem ac ſubuerſionem cedunt, ſocordiæ Principum in ſolidum [illegible] imputantur. Etenim, vt Principis virtutes vulgus æmulari, [illegible] gratiam laudemque aucupari geſtit: Sic quoque contra leuior [illegible] inus ſui ſimiles inuenit aſſentatores, adulatores, [illegible]. Si ſcelera[illegible], ſunt qui efferant: ſi eſt auarus, ſunt qui [illegible] ex[illegible] empio vno atque altero hæc illuſtrentur: quorum primum [illegible] apud Romanos accidiſſe legimus. Sub [illegible] Poppæa illa [illegible] præter honeſtum animum, quæ à Nerone ad infamiam [illegible], capillos habuit ſuccinei coloris, [illegible] Nero [illegible], [illegible] ſit vſque ad citharam ſcite cantauit. Quo [illegible] Romanæ & Italicæ, eo temporis [illegible] non in coma modo & capillis, ſed & in [illegible] mentorum. Quæ [illegible] gno deinde licere cœpit, quod [illegible] omnium Principi [illegible]

appa[illegible]

principum negligentia & imperitia.

Virtutes & vitia Principum imitantur ſubditi.

operari; vt in magnis rebus, ita in minimis quoque multum valere exempla ſummorum virorum.

[illegible] Q. Vſq; eo adeo verum eſt, quod Velleius Paterculus de Auguſto Cæſare ait: *Facere recte ciues ſuos Princeps optimus faciendo docet; cumq; ſit imperio maximus, exemplo maior eſt. Nam populus in regem, tanquam in edito loco poſitum, & in clariſſimo [illegible] ver[illegible] antem, oculos coniiciens, omnia curioſe & diligenter inquirit; quid dicat, [illegible] modum viuat; & in illius animum quaſi per rimulas inſpicit.* Quapropter [illegible] Filius recte monet, inprimis neceſſarium eſſe vt regis domus munda honeſtaque conſeruetur. Nam ſi qua virtutis monumenta in ea rex conſtituerit, ea [illegible] regnum proſequetur: vt è contrario Princeps in vitia fertur exemplo regiæ. Quo Claudianus quoque reſpexiſſe videtur, cum ait:

——— *non ſic inflectere ſenſus*
Humanos edicta valent, quam vita regentis.
Mobile mutatur ſemper cum Principe vulgus.

Cæterum de vitiorum in Principibus pernicioſa imitatione eſt verboſa [illegible] diſputatio in quadam Gregorij Nazianzeni oratione, vbi dicitur, Nullam [illegible] præparatam imbuendo veſtem ad colorem, neq; tam idoneam [illegible] recipiendam, neque tam peſtilentem halitum vllum in aere diffundi, [illegible] cuius contagione animantes inficiantur, quam ſoleat celeriter Principum [illegible] prauitate atque vitiis compleri vulgus multo quidem citius [illegible] contraria virtute. Quæ eadem diſſeruntur à Cicerone demonſtrante [illegible] peccata Principum plus exemplo quam peccato nocere. Sic patres vitioſi [illegible] prauitatis cauſæ & exemplo. Illuſtrius hoc fit ex Ludouici XI. regis [illegible] hiſtoria. Is enim, cum Carolum filium, fortaſſe propter valetudinem [illegible] tem, ſcire latine vetuiſſet, præter vnum illud: Qui neſcit diſſimulare, [illegible] regnare, Ludouici conſilium ita male interpretati ſunt nobiles Franci, vt nullum literarum genus non contemſerint. E contra cum Franciſcus [illegible] ex Galliæ miro ſtudio bonas & liberales literas doctoſque fouerit, plerique eum imitati idem fecerunt, teſte Lupano *lib. 2. de Magno conſilio:* Nobiles, inquit, Franci ita perpetuo à literis abhorruerunt, vt illis literarum [illegible] m ſtudium videretur. Quorum liberi cum eius ætatis eſſent, vt labores equeſtres ferre poſſent, familiis principum & procerum addicebantur, [illegible] annos, quoad pubeſcerent, equitandi & venandi ſtudiis deditis, [illegible] bene eſſiſſent, militiæ totos ſe dabant. At nunc, Dei primum, deinde Franciſci Regis benignitate in literatos literarumque ſtudioſos, quod [illegible] vitio vertebatur, laudi tribuitur. Hoc Tilium mouit, vt diceret, literas [illegible] ordinis nobilitatem confirmare & ab ignobilitate vindicare. Idipſum etiam Bodinus obſeruauit, vbi dicit in Methodo hiſtorica: Quales in Republ. Principes fuerint, tales fore ciues, non longius exempla petenda eſſe quam à Franciſco rege Galliæ, qui vt primum literas, à quibus ſui maiores

ſemper abhorruerant, amare cœpit, ſtatim nobilitas ſecuta eſt: deinde reliqui ordines tanto ſtudio conquiſierunt, vt nuſquam literatorum extiterit maior copia. Eadem accidere Germanis, teſte eodem Bodino, qui inquit: Cum olim inueterato quodam odio ſemper à literis abhorruiſſent, nunc tantum profecerunt, vt humanitate Aſiaticis, militari diſciplina Romanis, religione Hebræis, philoſophia Græcis, geometria Ægyptiis, arithmetica Phœnicibus, aſtrologia Chaldæis, opificiorum varietate populis omnibus ſuperiores eſſe videantur. Salutaris itaque eſt monitio Euagrij *lib. 3. cap. 1. Eccleſ. hiſt.* Imperatorem non ex eo quod aliis imperat, ſpectari debere, ſed ex eo quod ſeipſum ita regere & moderari poteſt, vti nullum abſurdũ voluptatis genus ſinat in animum irrepere, ſed ita inuictum ſe ab intemperãtia præſtet, vt vita eius ſit tanquam imago virtutis, quam imitentur ſubiecti eius, & ad virtutem erudiãtur.

Commonefactiones ad Principem.

TH. Se ipſum itaq; vt cognoſcat, intelligatque, ſe gerere perſonam Principis, cautio eſt; proindeq; cumprimis in omnibus tum dictis tum factis grauitatem ſeruabit atq; conſtantiam. Cumq; omnis tum conſultatio tum actio ſit de conſiliis capiendis, aut de rebus publicis aut priuatis; in capiendis conſiliis oportet multa audire, plurima circumſpicere, cauſas ſingulorum, quæ dicuntur, exquirere: non ſtatim aſſentiri, nec ſemper etiam palam improbare oculis, nutuq; multa declarare, multa etiam penſitantem animo, vultu præ ſe ferre, ſententias aliorum ita examinare, vt mentes dicentium videatur velle introſpicere, quod ipſe ſentiat, aut non ſtatim, aut ſolum paucis aperire, in dicendo cautum & breuem eſſe; pro rerum tamen qualitate parce reprehendere, raventer & non niſi maxima ex cauſa obiurgare; laudare cum grauitate, iracundiam cohibere, tanquam maieſtatis inimicam, in nullo ita efferri, vt quod aiunt, lineam tranſeat. Ex his igitur atq; aliis, quæ natura, tempus, res & ars docuerit, naſcetur admiratio quædam, ſine qua maieſtas eſſe nullo modo poteſt.

Publicæ vero res (voco autem publicas, quæ ad quietem populorum & regni moderationem pertineant) arte alia tractandæ ſunt. Vrbium legatis conſpectum Principis adeuntibus, manſuetum te & facilem præbebit, mandata referentes eo vultu audiet, vt fiduciam eis ad dicendum det. Cum vero dimittentur, ita eos dimittet, vt quæ honeſta & iuſta, facile ab ipſo impetrari poſſe intelligant. Nec his contentus, honoribus quoq; & donis, quæ grata illis eſſe foreq; cognouerit, honeſtabit atq; efficiet. Quæ vero aut minus honeſta, aut nõ ſatis æqua petierint, ea non ſemper, nec palam, nec triſtiore vultu, aut grauioribus verbis deneganda ſunt, ſed potius oſtendendum eſt, non ideo ſe ea non concedere, quod nolit, ſed quod illis inutilia iudicet, quodq; ea ratione ipſorum rebus melius conſulatur. Vbi autem de iure agitur, nullam ab ipſo perſonarum diſcrimen habeatur, ſed ipſarum legum perſonam induat, quæ eædem ſemper ſunt omnibus. Populos etiam oportet tum literis, tum nun-

cis,

[illegible] o rebus temporibuſq; ſæpius vt hortetur, moneat, excitet: nec ſemper expectabit, dum rogent quid, ſed vltro & non rogati, beneficium conferet: præmia quoque proponenda ſunt iis artibus, quas celebriores in ciuitate cenſerit.

Præſens cum ſeſe erga ciues geret, vt neceſſitatibus ſuis patremfamilias, iudicandi modo prætorem, ciuilibus ſimultatibus diſſenſionibuſque compoſitorem adeſſe ſentiant, gaudentem ſuis ſecundis ac florentibus rebus, dolentem aduerſis, ac totis viribus pericula vimque propulſantem, demumque & præſentem & abſentem eam illum rerum ſuarum habere curam intelligant, vt nunquam dominum vereantur, colant vt patronum. In iudiciis autem ſeuerum, in reſponſis grauem ac circumſpectum ſentiant, gratum in ſermone, æquum in ſententiis, minime tamen contentioſum. Sint verba vt ſine ſupercilio, ſic non abſq; grauitate & penſo. In facinoroſos autem & eos, quos pœnis afficiendos leges ſanxerint, ſic animaduertat, vt non hominem, ſed crimen inſectari ac punire videatur. His atque ſimilibus amor conciliabitur & reuerentia, fideles & diuturni maieſtatis comites.

De priuatis quoq; aliquid præcipiendum eſt. Priuata igitur, cum aut exterminecus erga eos qui priuati ſint, aut erga ipſummet ſint cōſideranda, quem ſe gerere erga alios debeat. Lex hæc erit, vt peregrinos humaniter excipiat, attentus audiat, liberaliter tractet, in omnibus facilem ſe eis & benignum præbeat. Studeat etiam, antequam ipſum adeant, quoad poterit noſſe, quod ſit ſuum ipſorum ingenium, quibus cum vixerint, quas artes fuerint ſecuti, quas etiam ſequantur opiniones, factionesſve, triſteſne ſint an hilares, ſuaues in ſermone, an duriores, quæ afferant mandata, quid impetrare cupiant, publice velint, an priuatim; mores quoque nationum & ſtudia ſunt diligenter noſcenda. His enim cognitis facile intelliget, quid agere ſe oporteat. Adhibitos in cœnam laute accipiet, inter diſcumbendum alloquetur familiariter, multum ſe delectari illorum ſermone oſtendet, multa etiam ab ipſis de moribus nationum, de ſitu locorum, de iis quæ inter peregrinandum memoratu digna viderint, audierintve, doceri ſtudeat. Inuitandi ſunt etiam ex iis qui aderint, de rebus cum iocoſis, tum grauibus vt aliquid dicant, quod tum admirationem, tum voluptatem pariat.

Cum vero in eum ſermonem cum ipſo venerint, vt impetrare aliquid ab ipſo contendant, tum oportet vt liberalitatem munificentiamq; præ ſe ferat: Cum autem dimittendi ſunt, blandis verbis & comi ſermone alloquetur, nec contentus iis, quibus eos donauerit, multa quoque & ipſe pollicebitur, & per alios offeret.

E ſubiectis autem, quorum illi aut ingenium, aut fides, aut multa rerum experientia cognita fuerit, præficiet magiſtratibus, proſequetur ſalariis; alium belli rebus, alium pacis deſignabit: bonis conſilio & iuſtitiæ cultoribus

vrbium

vrbium aut prouinciarum curam demandabit, probatæ fidei & ingenij minime varij præficiet arcibus: adminiſtrandis pecuniis, theſaurisque conſeruandis, quos frugi, diligentes, induſtrios, abſtinentes ſcierit. In hos ſeuerum, in illos facilem, pro cauſis, ingeniis, temporibus locisque te exhibebit, ſciens ſummum ius ſummam interdum iniuriam eſſe, nō raro etiam magis ex æquo & bono, quam iure agendum. Quædam etiam magis ignoſcenda eſſe quam punienda, nonnulla etiam prætereunda tanquam ignoret, aut in aliud tempus differenda.

Optime etiam haberet, ſi vnumquenque è ſubditis domini cognoſcerent. Nam vt bonis locus & gratia apud illos eſſet, ſic malis improbisque paratum ſupplicium; quod quoniam tum naturæ humanæ imbecillitas non patitur, tum fortunæ inconſtantia prohibet, cum præter opinionem plura contingant, præſtandum eſt, vt ſi non omnes, plurimos tamen cognoſcat, ſciatque, quod nullus mercator in capiendis ſoluendisque numis ignorat, quanti quisque ſit expendendus.

Summa etiam cura attendet, vt quos iuri dicendo præfecturus eſt, auaritia, cæterisque malis libidinibus animum liberum atque inuictum gerant. Vim à ſe quoque ita prohibeat, vt nullius rei acriorem ſe, quam legum ac libertatis defenſorem oſtendat, nihilque, niſi quod iuſtum & honeſtum ſit, ab vllo exigat.

Cum familiaribus quoque negligendum non eſt, qualis ipſe futurus ſit. Nam, vt eſt apud Iuuenalem:

———. *Lingua mali pars peſſima ſerui eſt.*

Infamia enim, vt Nicolaus Maria Brutus, eques Neapolitanus dicere ſolitus eſt, domeſticum malum eſt, quæ in domus penetralibus nata, vbi paulum modo adoleuerit, furtim ſe domo ſurripiens, orbem peruagetur. Quamobrem danda eſt opera, vt familiares, quique aulici hodie vocantur, optime de ipſo ſibi perſuadeant; quod his moribus artibusque faciilime aſſequetur, ſi facilem, comem, benignum, liberalem erga eos ſe præbuerit, facile condonantem peccata, ac recte facta in maius etiam extollentem. Si vnumquemque partes ſuas pro miniſterio, opera ingenioque ſuo valere apud ipſum intellexerit. Si ex iis, quæ ipſe ſponte ſua in illos conferet, ſibi polliceantur, ipſum etiam non rogatum maiora indies in ſe collaturum, & à rogato, quæ petent, facillime exoraturos, &c.

PH. Huc referri poteſt Emblema XIII. quod doctiſſimus vir Adrianus Iunius in ſuo eleganti libello emblematum inſeruit. Ibi enim depingitur gem- *Prudentia cum robore.* minum Mercurij ſimulacrum, alterum iuuenta florentis, alterum maturo ſenio venerandi. Quo veteres, vt ipſe explicat, innuere voluerunt, eum, qui recte Rempublicam aut regnum ſit adminiſtraturus, coniunctam cum prudentia fortitudinem habere debere, quaſi alterum inutile ſit abſque altero op-

[illegible] inſcriptio rectiſſime conuenit: PRVDENTIA CVM ROBORE CONIVNCTA.

[illegible]: nihil magis Principem decere, quam vt intelligentia & [illegible] omnibus præſtet. Vtile ſane illud & commodum Principi, cum [illegible] negotia incumbant. Tam autem inprimis illi neceſſarium, quam [illegible] omnia, quibus ad interiorem perturbati animi, morumq; cognitionem [illegible] de quibus pleniſſime agit philoſophia moralis: vt & ea, [illegible] ad adminiſtrandum Reſp. de quo ſimiliter libri de politiis conſcripti [illegible]. Occupata enim eſt Philoſophia moralis in affectibus, ſine [illegible] viuere poteſt, cognoſcendis. Politica autem ſcripta docent, affectus & perturbationes vna cum ſuis effectibus, quos in regendis ſubditis ſæpiſſime [illegible], apte regere, eoſque nunc coercere, nunc laxare, prout in rem [illegible] eſt.

[illegible] mota gerere: adeoque etiam rei militaris peritia eſſe in[illegible] exploratum itaq; habeat, qualis debeat eſſe dux belli: quid militem [illegible] modo delectus ſit habendus, & ſi quæ ſunt alia. Neque plane alie[illegible] a corum, quæ faciunt pro adminiſtranda re militari: nimirum Geometriæ, Architecturæ, omniumque quæ ad alia mechanica requiruntur. [illegible] cæteris claruit Iulius Cæſar.

[illegible] non ita intelligi debent, quaſi Princeps his non ſecus vt alius [illegible] incumbere debeat. Eatenus autem habeat illarum rerum intelligentiam, & eatenus in iis verſetur, qua nihil admittatur contra decorum, ni[illegible] ab iniuſto iuſtum, à malo bonum, & ex multis optimum ſecernere [illegible]. Indignum itaque eſt principis perſona, velle pontes conficere, [illegible] re, puluerem bombardarum terere, aut in extruendis muni[illegible] occupari: digniſſimum autem, ſi artifices, qui prædictas [illegible] profitentur, prudenter adhibere norit. Cum autem eloquentia [illegible] virtutes numeretur, quæ merito ſemper in Rep. plurimum do[illegible] quibus ciuilis ſtatus non poteſt diu permanere, adeoque [illegible] ingentem ſæpiſſime gloriam multi ſint conſecuti; [illegible] Principem etiam hac arte eſſe inſtructum. Quando vero nec [illegible], nec quidquam efficere poteſt ſine cognitione rerum [illegible] ſarum rerum fundamenta petenda ſunt: ne[illegible] principes & reges habent in illis ita eſſe verſatos, vt ſuum quo[illegible] poſtulet, prudenter & apte in illis interponere queant. [illegible] intelligentia & notitia de vniuerſo hoc pulcherrimo, omni[illegible] natura, motu cœli, proprietatibus, quæ inſunt [illegible] de generatione & corruptione: facultatibus, par[illegible] herbarum, plantis, lapidibus, metallis: de [illegible] de ortu imperfecte mixtorum, qualia ſunt pluuiæ, nebula,

Eloquentia Principum.

 grando,

grando, tonitru, fulmen, fulgetrum, nix, Iris: origo fontium, fluuiorum, lacuum, terræmotus, de reciprocatione, id eſt acceſſu & receſſu maris. Horum, inquam, notitia reficit animi vires, excitat ad ſublimiora, acuit mentem, perpolit rationem.

Hinc primordia ſumit doctrina de adminiſtranda Rep. hinc exiſtit magnanimitas rerum gerendarum: vt videre eſt in Alexandro Magno. Hinc illa dea Suada eloquentia, [illegible] quem modum de Pericle extat, dubium enim, an magis fulminarit & tonuerit, quam perorarit: Conſtat tamen eius eloquentia vniuerſam Græciam quaſi præſtigiis faſcinatam, populumque ad [illegible], quibus maxime refragabatur, perſuaſum. Præſtantiſſimus autem hic orator auream hanc eloquentiam non ab oratoribus, ſed optimis Philoſophis, qui eum temporis florebant, hauſit.

Tanta vero ediſcendarum rerum multitudo bonum Principem non abſterrebit. Ne deſperet neq; de ingenij facultate, neq; de tempore. Quæ viro in hominem priuatum difficulter, aut ſane nunquam caderent, ea a Principe citra laborem facili brachio confici poſſunt.

Ac multa quidem ſunt, in quibus Principi ad comparandam eruditionem permultum ſitum eſt: ſed plurimum ſibi vendicant conuerſationes virorum, quorum eruditionis ſplendor fama que integritas paſſim nota eſt. Tales ſunt mathematici, Philoſophi, duces, præſidiarij, oratores & alij: quorum opera & ſtudio in menſa idq; breuiſſimo tempore plus proficiet, quam multis menſibus in ſcholis aſſequi potuiſſet. His ſemper aliquam conferendi & diſſerendi materiem proponet, ſiue id fiat equitando, ſiue inambulando, ſiue alia quauis arrepta occaſione. His exercitationibus ita acuet & præparabit eos, vt nunquam accedere audeant niſi inſtructi & parati: quid quod mutua æmulatione de palma decertando optima & vtiliſſima quæque in medium afferre enitentur? Sed de his infra.

E Q. Comprimis vero neceſſarium eſt atq; vtile Principi, nouiſſe ſubditorum ingenia & affectus.

Tenendum eſt autem inprimis nationum proprietatem, & inclinationes hominum pluribus modis deprehendi poſſe: [illegible] oppo[illegible], ætate, fortuna, educatione. Quæ iam autem de inſtitutione & educatione multi ſcripſerunt, & Ariſtoteles in Rhetoricis ſuis de ætate & fortuna optime [illegible] diſſeruit, ob id illis ſepoſitis de æſtimandis hominibus ex [illegible] ſoli ingenio, tantum hic diſceptabimus.

In quauis regione conſiderandum eſt, vtrum ſeptentrionem an meridiem, vtrum orientem an occidentem ſpectet: an ſit plana, an montoſa, an ventoſa, necne: quemadmodum enim [illegible] vbique [illegible], ita quoque in præſenti negotio non eſt [illegible].

Populi intra Boream & Auſtrum interiacentes, mediam [illegible] tenent,

tenent, adeoq; temperatiorem melioremque craſis conſtitutionem habent. C[illegible] enim populis animo & intelligentia præſtant, imperiiſq; accommo-d[illegible]mi. Videmus enim maxima quæq; imperia eiuſmodi populorum fuiſſe: ceu A[illegible]yriorum, Medorum, Perſarum, Catainorum, Turcarum, Græcorum, R[illegible]manorum, Gallorum, Hiſpanorum.

Septentrionales animoſi fortesq; ſunt: ſed ſtupidiores. Contra vero verſuti & va[illegible]ri ſun[illegible] meridionales, ſed meticuloſi & timidiores. Septentrionalium cor[illegible]a reſpondent animis: ſunt enim procera, craſſa, ſucculenta, robuſta. M[illegible]onalia autem ſtrigoſa, macilenta, fugæ quam conflictui aptiora. Illi [illegible]ſimplices & aperti: hi malitioſi & inſidioſi. Illis animus leoninus eſt: his [illegible]lpeculæ. Illi tardiores, fideles, conſtantes: hi impetuoſi, leues. Illi hi-[illegible]tulq; exporrectæ: hi melancholici. Illi vino: hi Veneri indulgent.

Q[illegible]us vero medium inter vtrumq; obtigit, illi quoad geſtus, ſunt ciui-[illegible]oad naturam, cauti, prudentes, non verſuti nec fallaces, fortes, ſtre-[illegible] furioſi & fer[illegible].

H[illegible] Septentrionales ſuo robore confiſi aut a[illegible]ſtocraticam habēt Remp. [illegible]chæ vel regi, quem ſibiipſi elegerunt, [illegible]rent. Exemplo ſunt noſtra [illegible]te Tranſyluani, Poloni, Dani, Sueci. Quamuis vero pleriq, Septen-[illegible]um hæreditariis principatibus ſubmiſſi ſint: non tamen hoc inde fit, [illegible]nar[illegible]æ perfectione delectentur: ſed potius quoniam monarchia [illegible]d[illegible]at[illegible] ad ſe quaſi allicere & attrahere facile poteſt.

S[illegible]lli, tametſi ſuo regi parent, nihilominus ab eo poſtulant, vt comiter [illegible] non ſecus atq; à fratre tractentur. Quod cum facere recuſat, il-[illegible] A[illegible], faceſſe hinc.

[illegible], quod fere incredibile eſt, centum ſex habuerunt greges: [illegible] plurimos ipſi peremerunt. Angli geſſerunt ciuilia bella, quo-[illegible] d[illegible]mortuorum loco ſ[illegible]fecerunt.

[illegible], quod contemplationibus & meditationibus pro-[illegible], facile imperij onera ſuſtinuerunt, religione & ido-[illegible]. Hinc exiliit aſtronomia. Hinc pharmaceutria. Hinc ſacriſi-[illegible]ophiſtæ, Brammanni, magi in maximo ſemper fuerunt honore. [illegible]m imperium, cuius fundamenta & fulcra ſunt, idolorum cultus [illegible], abſurdæ & impiæ leges, quas tamen è cœlo demiſſas amen-[illegible], in Arabia primo exortum eſt.

[illegible], d[illegible] tam [illegible]ctat, adeo faſcinauit ſimpliciores, vt rex Ma-[illegible]r. M[illegible]us Nego, quem alias Præter Ioannem nomi-[illegible]a ſubditis ſuis, vt tantum non adorent, nullam enim cor-[illegible] p[illegible]æter pedes conſp[illegible]ndam præbet. Videmus etiam, qui [illegible]ntes [illegible]erunt ſententias, omnium ſubtiliſſimos & acutiſ-[illegible]b[illegible] regionibus vixiſſe: contra autem meridionales ſtupidio-[illegible]ores. Illorum quidam Ieſu Chriſti ſaluatoris noſtri diuinitatem,

 qui-

quidam humanitatem, quidam Spiritum ſanctum à Filio procedere negarunt, alij alios fidei articulos impugnarunt. Hi vero ſpinoſioribus & ſublimioribus controuerſiis omiſſis impugnarunt ieiunia, vigilias animarum, pœnitentiæ ritum, aliaque quibus caro domatur, qualia ſunt, vagæ libidines & ſcorta ſacerdotum, iuriſdictio Papæ, & ſimilia.

Qui vero medium inter Auſtrum & Boream incolunt, ij medij in gubernando ſunt ſeruantiores, iuſtitiæ nimirum & ſapientiæ. Hinc propriarum legum iuriſq; promulgatio, optimæ politiæ, arteſq; & pace & bellis vtiles apud eos inuentæ ſunt. Populi qui incolunt extrema verſus meridiem & ſeptentrionem, [illegible] intenſiſſimum frigus & æſtus eſt, craſſiores ſunt & [illegible] tiores, corpore exigui, moribus agreſtes. Illi enim præ frigore quaſi rigent, hi feruore quaſi enecti. Hinc ab altero phlegmatis prædominium [illegible] ſum aufert, tanquam ſine ſenſu fere obſtupeſcat: alterum vero melancholia animali bruto fere ſimilem reddit.

Quæ hactenus dicta ſunt de populis cis æquinoctialem circulum habitantibus, eadem citra illum degentibus applicari debent.

Orientales, qui ad Solis ortum habitant, natura ſunt beneuoli & tractabiles, liberali forma & proceri: occidentales autem ſunt moroſiores & inhumaniores.

Occidentales & meridionales, ceu ſunt Hetruſci & Geneuates, ſunt acris & ſubtilis ingenij, ſed ſubdoli & verſuti. Contra vero occidentales & ſeptentrionales ſimpliciores & aperti.

Qui regiones ventis expoſitas incolunt, ij ventorum naturam [illegible] petuoſi ſunt & turbulenti: qui vero aerem tranquillum & à ventis [illegible] ratum habitant, ij plerumq; ſunt compoſiti ad conſtitutionem aeris, tranquilli, mites & propoſiti tenaces.

Montani ſunt rudiores & ferociores, qui autem valles inhabitant, [illegible] nati & delicatiores. Sterilis regio plerumq; parit ingenia præſtantiora, [illegible] cioſa, ſeuera, ſtudioſa: fertilis autem voluptuoſos & otij clientes. Maritimi [illegible] exercent commercia cum extraneis, aliiſq; magis verſuti, [illegible] ſuo commodo intenti. Seiunctiores autem à mari & fluuiis, aperti ſunt & conſtantes, fideles, etiam paruo facile contenti.

TH. Addam ego præter has quas dixiſtis, alias inſuper, ad [illegible] Principis commonefactiones maxime neceſſarias. E quib. [illegible]

Omnibus vt malis Principio vehementer obſiſter. Con[illegible] cum tempore pariter creſcunt, & niſi mature impediantur, facile [illegible]

Quod ſi mali exorti vis tanta ſit, vt omnino retundi nequeat, [illegible] eſt ad tempus. Tempus enim omni[illegible] dinem adfert, vnde vulgo dicitur, Annus non [illegible] producit.

Non autem ſunt omnino negligendæ paruæ [illegible]

Omnis

[illegible] enim tranquillitatis & pacis perturbatio initio parua eſt, ſed ſuis progreſſibus vſ[illegible] augetur, adeo vt tandem extremam minetur deuaſtationem: non ſecus atq; vapores & fumi, acie oculorum non animaduertente, ſenſim in ſublime elati & congregati in denſiſſimā tandem reſoluuntur tempeſtatem.

[illegible] arduæ vno & eodem tempore non ſunt accumulandæ neq; perficiendæ: nam

P[illegible]ibus int[illegible]tis minor eſt ad ſingula ſenſus.

[illegible]gi itaq; caute & prudenter acturo etiam atq; etiam opus eſt ſub primis [illegible] annis omni nouatione ſuperſedere. Itaq; poeta Arioſtus regem [illegible] laudaturus eiuſdem imprudentiam inconſiderate taxauit, [illegible], in hanc ſententiam: Franciſcum nempe primo regiminis ſui [illegible] in Lombar[illegible]am profectum eſſe, regni corona capiti ipſius nondum va[illegible] ac robore fulta.

[illegible]us Caroli III. regis Neapolitani filius, cum vix pedem patrio regno [illegible], mox ad regnum Vngaricum, quo a[illegible]ſitus erat, occupandum ſe [illegible]. Commodum autem Zaram venerat, cum reſciſceret Vngaros animum [illegible]iſſe, membra imperij conſpiraſſe, & S[illegible]g[illegible]ſmundum regem Bohemiæ V[illegible] regno præfeciſſe.

V[illegible] tempori concedit, eique ſeruit. Horrendis enim & [illegible] commodiſſime reſiſtitur contractis velis. Hu[illegible]us [illegible]ſeruantior Philippo rege Macedonum. Hic enim primis im[illegible]que ſe ſeptum & incluſum hoſtibus videns non ſine ſui ſuorum[illegible] magna expeditione contra illos facta, at pauco milite debel[illegible] ſuorum animos, ſpirituſque adauxit, hoſtibus autem [illegible]dinis ſpecimina edebat. Laudabilis eſt Venetorum prudentia, quod [illegible] Ludouico rege Vngariæ eiuſque confœderatis oppugnati c[illegible]ſſerunt [illegible]que muniebant. Contra vero, cum reg[illegible] Galliæ eiuſque [illegible]nferentibus cedere nollent, maximis periculis ſemet im[illegible].

[illegible]enſionem in Principe, qui ſapiens videri vult, meretur, [illegible] fortunæ permiſſis ſecurus agundorum degit. Singu[illegible]abilis in hoc e[illegible]itando imperatoris Tiberij fuit induſtria, de [illegible] eſt: *Immotum aduerſus eos ſermones fixumque Tiberio fuit, non [illegible], neque ſe in caſum dare.* Noſtra tempeſtate ex celeberrimis [illegible]nnumerari poſſunt, Proſper Columna, Ferdinandus To[illegible] Alb[illegible], Fabius Magnus, aliique. Plus tamen in hoc genere rex Hi[illegible] Philippus [illegible].

[illegible] & inopinatæ mutationes caueri debent. Parum enim felici euentu [illegible] nonnunquam euentus reſpondet: admodum tamen mobilis & [illegible] Carolus Martellus regno Galliæ inhians, nolebat ſibi ſtatum re-

gnum titulum attribui: Principem ſi vocitans Galliçæ nobilitatis, cum antea diceretur *Maior domus*. Hac humilitate filio ſuo ſtrauit viam, qua deinde in regno patri ſuccedere admodum procliue erat. Ita Cæſares ex perpetuis magiſtratibus ſummi plebis tribuni: hinc Principes: & demum imperatores, vt nunc vocantur, conſtituti ſunt.

Vbi de propoſito deliberatum eſt, mature facto opus eſt. Mora enim modo plures confuſiones parit, modo pauciores: vere itaque dicitur,

Tolle moras: nocuit ſemper differre paratis.

Priſca nouis, tranquillitas perturbationi, ſemper præferenda ſunt. Ita enim incertum certo, periculoſum tuto poſtponitur. Meminerit etiam Princeps identidem præceptionis, quam Demetrius Phalereus Ptolomęo Philadelpho documenti vice ſubiecerat, Plurima nimirum in libris inueniri, quæ alius dicere ipſi non auderet.

Potentiorem Remp. armis non inuadet, niſi certiſſima ſpe victoriæ propoſita. Tantus enim amor libertatis eſt, tantaſq; in animis, qui liberi aliquandiu vixerunt, egit radices, vt illas reſecare ſit difficile, extirpare difficilius, imo difficilimum. Decreta enim & ſenatus Principum plerumque vna cum Principibus occidunt & euaneſcunt: ſed Rerump. ferè perpetuo durant.

Omnino autem Princeps à bonis Eccleſiaſticis abſtinebit. Vix enim ac ne vix quidem, ni abſtinuerit, ſacrilegi nomen effugiet. Quicquid dicat, quicquid prætendat, magna tamen cum impietate eiuſmodi ſacrilegia con[illegible] ſunt, adeoq; ad ditandum fiſcum nihil facient. Exemplo ſint duces Mediolanenſes, Florentini, reges Neapolitani, & deniq; Venetiani. Hi enim dum Eccleſiis lites diuerſimode intenderunt, conatu tamen irrito, magnam quidem opum vim pendentibus litibus impenderunt, fortunarumque ſuarum iacturam paſſi ſunt, rebus interim Eccleſiæ florentibus. Et quamuis aliquando ſummi pontifices auctoritati Eccleſiæ eiuſque iuribus vim inferunt; ab aliis tamen eorundem ſucceſſoribus viciſſim reſtituuntur in integrum.

Cum vicinis & finitimis non eſt armis continuo confligendum, ne & illi armis aſſueti fiant pugnaciores. Ageſilaus Lacedæmoniorum rex à Thebanis in prælio vulneratus audiuit minus ſuaue acroama, nimirum, tandem præmium ipſi obtigiſſe admodum dignum, quod aſſiduis bellis armorum vſum ipſos docuiſſet.

Iiſdem ſtrategematis capitalis Chriſtianiſſimi hoſtis aduerſum Chriſtianos Principes vſus eſt.

Continua enim bella cum iis non geſſit: ſed paulatim modo hunc, modo illum aggreſſus eſt: nunc hanc munitionem, nunc illud ſemper [illegible] ſibi ſubiunxit. Ne autem & ipſi diſciplinæ militaris periti euaderent, inducijs factis aliorſum exercitum ſuum abduxit. Neq; tantum temporis indulſit noſtratibus, vt longo armorum vſu animoſi, alacriores & bellicis laboribus ſuſtinen-

quo redderentur aptiores. Ditione, vrbe, aliaue munitione occupata, de pacis conditionibus & induciis quamprimum ſolicitauit. Neque inutiles fuere ipſi eiuſmodi technæ: Effecit enim, vt ſuus exercitus peritiſſ. & veteranorum militum flore excelleret: noſtratum vero tyronibus & inexercitatis conſtaret. Nunquam enim illi eſt immunitas ab armis: noſtri vero Principes nihilominus, quam in armis vt eſſent, meditati ſunt. Ex his conſequitur rem longe periculoſiorem committi a principe, ſi ſuos ipſius ſubditos diuturno & continuo bello affligat. Animi enim eorum exaſperati indies magis magiſq; abalienantur. Tametſi enim primo aggreſſu cladem & damnum accipiant, quod dolere & mærere poteſt: tacite tamen id deuorant, concoquunt, parturiunt & perniciosiſſimam tandem enixi fœtum rebellione & ſeditionibus, Principem deſperatum habent. Hoc Sigiſmundus in Bohemico, at rex Hiſpaniæ in Belgico bello edoctus eſt. Non eſt enim populus tam fatuus, tam vecors, vt ſua ſponte nulla de cauſa dum iniuria laceſſitus contra Principem inſurgat, ſiquidem perfidia & inobedientia nunquam ab ignominia, infamia & odio eſt ſeparata. At armis ſemel ſuſceptis, repaguliſq; obedientiæ perruptis, metuque iure experiendi paſſo, certiſſimæ ſubſequuntur ſeditiones & factiones. Alexander Iudæorum rex ſex continuos annos bello infeſtauit ſubiectos, amplius quinquaginta millibus hominum cæſis. Verum oleum & operam perditam nec curatum voti reſponſurum ſerius animaduertens cum demum interrogaret, quo pacto ſublato bello ad concordiam redacti coaleſcere queant? Reſponſum tamen inſuaue accepit: Non niſi, inquiunt, morte tua. Hic tandem animum ad remedia, quæ initio tentaſſe decebat, fruſtra applicabat.

Non eſt, vt Princeps omni ex parte confidat pace, adeo vt vſum armorum plane velit intermittere. Quid enim pax inermis neq; potentia ſepta?

Vero verius eſt, ad quoduis inſtitutum plus momenti in conficiendi celeritate, quam in potentia ſitum eſſe. Celeritas enim improuiſo obruit: potentia autem aut cautionibus aut defenſionibus anteuerti poteſt. Celeritas hoſtium ordines interturbat & diſſipat: potentia autem fundit & perdit. Quiuis pro ſuo placito intelligentia ſenſuque diiunctus colligere poteſt, longe facilius eſſe res iam ante diſperſas & labefactatas, quam quæ bene & ordine adhuc conſtitutæ ſunt, peſſundare & deuaſtare.

Perſuaſum tamen ſibi quiuis certo habeat in rebus arduis & ſimilibus deliberandum eſſe diu, quod ſemel ſtatuendum eſt. Vehementia enim vi, at lenitate conſultandi conſilia & cauſæ bonitate freta, temporis progreſſu debilitat ac frangit. Minori autem labore eſt, tum iam dum labefactatam & quaſi vndiq; perculſam humi deiicere, quam omnia ſimul & ſemel inuertere.

Adhibendum ob omnibus modis, vt quæuis occaſio, quæ inſtituto alicui accommodata eſſe poteſt, capiatur, nec elabi temere permittatur. Omnibus enim in rebus plurimum habet momenti temporis & oportunitatis obſeruatio.

uatio, quam alias occaſionem ap[pe]llamus, quæ propri[]ſſime eſt conueniens harmonia & tempeſtiuitas circ[umſtant]iarum, quibus res gerundæ leuantur. Ea ſiquidem, niſi à fronte capillis pr[e]hendatur, vbi occiput prehenſoro ſemel obuertit, calua inibi prehend[e]ntis manus excutit. Hac vigilantia, occaſiones diligenter obſeruando, vſus f[ui]t Philippus I. rex Macedoniæ, dum ex diſcordia & diſſenſionibus Græciæ ciuitatum occaſione arrepta imperium ſuum mirum in modum adauxit. Idem factitauit Amurathes I. Imp. Turcicus, qui ſtudioſiſſime tanquam è ſpecula Græcorum ſimultates & in[t]e[ſtina] odia obſeruans, illarum duct[u] quaſi per gradus imperij ſui Europæ[] incredibiliter extendit. Et vt ſummatim dicam; neq; vis neq; celeritas laudabilem ſort[i]tur euentum, niſi duce occaſione gubernetur.

Ad imperij eiuſq; membrorum grauiora & arcana conſilia nemo admittitor, qui extero & peregrino magiſtratui fauet. Non enim adducor vt credam, hun[c] fidelem & taciturnum fore, qui cum alieno magiſtratu, cui officiis aut aliis quibuſque modis deuinctus eſt, colludit. Expediendorum adminiſtratio ſiue executio ei, qui in conſultationibus ea ſuis ſuffragiis probare noluit, non demandanda eſt, &c.

XENOPHON.

Cum vident homines eum, cui maxima poteſtas eſt inſolenter agendi, modeſte ſe gerere: nolunt alij, quorum facultas eſt minor, quicquam inſolenter palam agere. lib. 8. de inſtit. Cyri.

EQ. Summatim dicam. Duo cumprimis ſunt boni regis officia. Primum, vt conſtanti, firmo, promptoque animo cuncta reip. negotia, & difficiliora ſuſcipiat, eaq; tant[um] committat aliis, quæ propter multitudinem ipſe, aut difficultatem, niſi per illos gerere nequeat. Secũdum, vt nec inertia, nec odio aut negligentia, aut laboris metu, occaſionem & tempus negotiorum omittat, aut differat. Quapropter & hac quoq; in re fiducia opꝰ eſt ad laborem ſuſcipiendum quocunq; tempore, aut loco, ne publico bono priuata requies, aut relaxatio animi anteponatur: tum etiam magnanimitate, ad ſuſtinenda, gerenda, curandaq; cuncta reip. conducentia: item q; patientia ad laborum moleſtias æquo animo ſuſtinendas: Poſtremo conſtantia in negotiis, in difficultatibus, periculis, querimoniis, efflagitatione, petitionibuſq; importunis, aliis. Hac enim de cauſa commiſſam ſibi eſſe reip. adminiſtrationem putare debet, non vt ſubiectos imperio ſuo cunctos habeat tantummodo, vt affluat opibus, voluptate, otio, quiete, vt nihil agat, moliatur, curet, aut gerat, vt quaſi Sardanapalus quidam domi ſemper delitеſcat, paucis cum ſamiliaribus commeſſetur, veſtiatur ſplendidiſſime, vt venetur, ludat, equitet, [] vt reliqua [] huiuſmodi alia ſibi ſolum iucunda, & vtilia agat, non publica. Itaque labo-

ſes hos omnes adminiſtrationis publicæ, curas ac difficultates negotiorum ſuſcipere æquo animo non dubitabit, & poſtquam ſuſceperit, vna cum imperio & dignitate, & honore conſtanter ſuſtinere non deſinet, quando hæc eſt vnica tantum cauſa, cur vnus regno præfectus ſit, & honores propterea, opes, voluptates, apparatus, abundantia bonorum omnium, reliquaq; huiuſmodi omnia illi ſuppeditantur, vt hoc quaſi leuamento labores facilius ſuſtineat. Veſpaſianus Auguſtus tanta in reipub. negotiis procurandis fuit diligentia, vt ſummo mane, poſtquam à ſomno excitatus eſſet, negocia publica gerere, literas ac libellos ſupplices legere, audireq; vel ipſo in lecto ad ſe accedêtes ſit ſolitus: idque ipſum excitatus feciſſe dicitur, poſtquam valetudinem corporis, & ſanitatem honeſtis exercitationibus aliquantum curauiſſet. Idem à Domitiano Cæſare, impuro cæteroqui homine, factum legimus: cuius per magna fuit publicorum negociorum cura, magnaq; in iudices prauos, & mores ciuiû corruptos ſeueritas. Sed ex his ſane Traianum Cæſarem nemo æquauit, qui per ſeipſum ius adminiſtrabat, ac pro tribunali frequêter iudicia in cauſis ferebat, quas ſine defatigatione audire nô recuſabat. Côtra vero Cômodus, qui cum ob inertiam, vitæq; molliciem Perennio, Regilo, Iuliano, aliiſque, quos habuit familiaribus, imperii adminiſtrationem committeret, & remp. male affecit, & ipſe odioſus omnibus eſt factus. Ergo in hoc toto regiæ fortitudinis ratio verſatur, vt negociorum labor ac difficultas, & pericula æquo animo ſubeantur, ſuſtineanturq;, quamdiu rerum is potiatur.

PH. Quodnam autem ſubditorum interim iſtiuſmodi morum deprauatione erit officium.

TH. De hoc ex D. Paulo edoceamur. Is namque politiam, hoc eſt, leges Imperii Romani amabat & his obtemperabat: Sed Caligulam & Neronem non amabat, imo execrabatur tanquam organa Diaboli maledicta à Deo, quibus ſceleribus contaminari totam rerum naturam videbat.

Proinde diſcernendæ ſunt res ipſæ à perſonis & Diaboli operibus: qui quo excellentiora atque auguſtiora ſunt Dei opera, eo furioſius ea deformare, conſpurcare & euertere conatur.

Non ergo prætextu operis diuini excuſanda aut tuenda ſunt vitia, nec propter loci dignitatem tolerandæ ſunt manifeſtæ & atroces iniuriæ, impietates & flagitioſæ libidines tyrannorum, ſine fine graſſantium: ſed reliqua politia, cui Deus gladium dedit, recte facit, cum Caligulas & Nerones & ſimilia portenta remouet à gubernatione. Sicut honeſtiſſime Traianus ad magiſtrum equitum dixit, tradens ei gladium: Hoc gladio pro me vtaris, ſi iuſta imperabo, ſin vero iniuſta, contra me vtaris. Sed ſi gubernatores ſunt fideles, hoc eſt, mediocriter ſtudent officium facere, & plerunq; iuſta agunt, & lapſi reſipiſcunt, tolerandi ſunt, & eorum errata vel tegenda vel ſananda ſunt.

Tales fuerunt Dauid, Salomon, Ioſaphat: qui cum fuerint excellentiſſimi

principes, habuerunt tamen ſuos lapſus, vt admoneant, difficillimam & periculoſiſſimam rem eſſe gubernationem. Nam diabolus cum ſit homicida, molitur diſſipationes politiarum, & vel gubernatores euertit, vel habet ſua organa in populo. Sicut Saulem funditus perdidit, qui tamen initio res magnas & vtiles geſſerat. Dauidi laqueos iniecit, ex quibus vix eluctatus eſt: deinde incendit filium Abſolonem, cuius ſ[illegible] ingentem ruinam traxit.

In tantis Diaboli inſidiis & tam multiplici infirmitate hominum retinere mediocrem ſtatum, magnum & ſingulare Dei opus eſt, ſicut clare dicit Salomon: *Vt oculus videat, & auris audiat, Deus facit vtrumq;*, id eſt, vt gubernator habeat felix conſilium, & reſpondeat obedientia ſubditorum ſuorum, Dei opera ſunt, hæc impertit per fideles gubernatores: quorum alii aliis præſtant. Nulla humana ſapientia, vigilantia, aut virtus par eſt tantis rebus. Non enim ſumus idonei ex nobis, ne cogitare quidem; ſed ſufficientia noſtra eſt ex Deo, *1. Corinth. 3.*

Quando igitur mediocris eſt ſtatus politiarum, ſubditi agnoſcant, eum eſſe beneficium Dei, quod per aliquos fideles miniſtros impertit, & Deo autori politiarum obediant.

Deinde & ipſis gubernatoribus pro ſua fidelitate & ingentibus laboribus qui comitantur omnem gubernationem, tribuant honorem, amentur eos, ac eis ſeſe ſubiiciant, & debere fateantur pro ipſorum ſedulitate gratiam, & aliquos lapſus ipſis condonent, ſic tamen ne contra mandata Dei faciant ſubditi, Hæc æquitas, magna virtus eſt & difficilis. *Hæc ex Melanthone.*

EQ. Concludo hunc Aphoriſmum inſigni hac Xenophontis ſententia: Cum vident homines eum cui maxima poteſtas eſt inſolenter agendi modeſte ſe gerere, nolunt alii, quorum facultas eſt minor, quicquam inſolenter palam agere; *libr. 8. de inſtit. Cyri.*

* *

APHO-

APHORISMVS XI.

PRINCEPS, FLVCTVANTIBVS QVANTVMuis ruinamq; & euerſionem minantibus rebus humanis; animo tamen ac pietate in Deum non labaſcet atque deficiet.

11. CIrculus quidam humanarum reuoluitur rerum, qui modo ſic, modo aliter agitat ipſas, & circumfert, atque in his inæqualitas eſt, eo quod nihil ex præſentibus in eodem ſtatu maneat. oportet igitur te potentiſſime Imperator in hac rerum verſatili mutatione, immutabilē habere pietatis cognitionem.

Κύκλος ἐςὶ τῶν ἀνθρωπίνων περιτρέχων πραγμάτων, ἄλλοτε ἄλλως φέρων αὐτὰ, καὶ περιφέρων. καὶ τούτοις ἀνισότης ἐςὶ, τὸ μηδὲν τῶν παρόντων ἐν ταυτότητι μένειν. δεῖ οὖν σε κράτιςε βασιλεῦ ἐν τῇ τούτων ἀειςρόφῳ μεταβολῇ, ἀμετάβλητον ἔχειν τὸν εὐσεβῆ λογισμόν.

11. Circulus quidam humanarum rerum reuoluitur, quo alias aliter eadem feruntur & circumferuntur. Et magna his accidit diſsimilitudo, quum nihil præſentium in eodem ſtatu conſiſtat. Tuum igitur eſt, præſtantiſsime Imperator, in his conuerſionibus mutationibuſque ſubinde oborientibus immutabilem in pietate colenda animum ſeruare.

DISCVRSVS.

82. Videtur hic Aphoriſmus deſumptus eſſe ex Herodoto. Sic namque apud Herodotum *libro 1.* Crœſus ad Cyrum, ducturum exercitum contra Tomyrim Scytharum reginam, Equidem, inquit, tibi rex etiam antea dixi: quandoquidem Deus tibi me tradidit: quicquid animaduerto erratum tuæ domo, id omne me pro viribus auerſurum. Nam meæ ruinæ, etſi ingratæ, mihi tamen extitere diſciplinæ. Si tibi eſſe videris immortalis, & eiuſmodi exercitui præeſſe, nihil eſt opus, vt meam tibi dicam ſententiam. Sin etiam te quoque agnoſcis hominem & iſtis eiuſmodi præeſſe, illud inprimis diſce, orbem humanarum rerum circum eſſe, qui rotatus, ſemper eoſdē fortunatos *Rerum humanarum inconſtantia.*

eſſe, non ſinit. *Hæc Herodotus.* Et certe tota hac rerum humanarum verſatili ſummi non minus quam infimi ſæpenumero circumagitantur. Exempla adduximus ſupra: Adducam vnicum. Carolus Craſſus imperio depoſitus, in ſumma egeſtate adeo vixit, vt ſæpius quotidiani victus ſentiret penuriam: ab omnibus ſuis derelictus, priuatam vitam miſer vixit, adiutus ab Arnulpho, certis ex Alemannia redditibus pro victu quotidiano, quem ſupplex rogauerat, ne fame periret. Et cui Bernhardum ex pellice filium vnicum commendauit. Mortuus itaque pauper ſine honore, in Augeo maiori monaſterio prope Conſtantium, humili ac abiecto monimento ſepultus 2. Idus Ianuarii, anno Virginei partus octingenteſimo octogeſimo octauo, Imperii decimo, vt aliqui tradunt: alii vero, Imperii ſexto. A ſuis ſtrangulatus etiam ſcribitur.

Res digna ſpectaculo, & magnis Principibus animaduertenda, humanæ ſortis inſigne exemplar. Qui enim paulo ante tot tantiſque regnis ſine labore, ſine ſudoribus, ſine ſanguine partis à Carolo Magno, nulli Francorum erat inferior, momēto temporis, vt ſic dicam, fragilitatis humanæ exemplum, omnibus ſuis regnis exutus, egenus & inops quærit corporis alimoniam. Nemo itaque confidat rebus nimium proſperis, cum & Regibus plerumque varietas fortunæ occurrat, vt miſeris coæquentur. Oſtendit enim ſæpe Deus potētiam principib. vt intelligant, quoniā ſolus eſt adorādus, cuius regni nullus eſt finis.

PH. Sententia eſt Ariſtotelis vulgo trita, & in ore paſſim omnium celebrata: *Facilius eſt deſtruere, quam conſtruere.* Quæ apud Pindarum in Pythiis extat in hunc modum: *Facile eſt quidem, etiā ignauioribus, vrbem diſſipare, ſed hoc nequaquam in promptu eſt, vbi euerſa ſit, ibidem illam ſtatim reſtituere niſi Deus principibus Dux & gubernator affuerit.* Quod recte quoque intellexit ciuis quidam Athenienſis, qui cum audiuiſſet, Philippum Macedonem inſolenter de ſe admodum iactitare, ſe muniſſimam & potentiſſimam vrbem Olynthum ſuis copiis & ſua virtute cepiſſe atq; euertiſſe: *Ille quidem*, inquit: *magnam vrbem euertit, ſed magnā nullā adhuc cōdidit.* Quid enim in hoc eſſe poteſt præcipue laudis, bene fundata & conſtituta côuulſa eſſe atq; diruta, quæ ferri & flammæ virtus auulſa eſt?

TH. Recte Claudianus.

Magna repente ruunt: ſumma cadunt ſubito.

Nihil enim ſimul & inuentum eſt, & perfectum, vt M. Cicero docet *de d. orat.* &, vt Fabius, nihil magnum rerum natura voluit effici cito, propoſuitq; pulcherrimo cuiq; operi difficultatem. Difficilia enim, quæ pulchra, ſecundum vetus prouerbium. Contra autem ſumma petit liuor, ſecundum Naſonem:

——ſummiſq; negatum
Stare diu: nimioq; graues ſub pondere lapſus,

teſte Lucano. Breuibus ſiquidem momentis ſumma verti poſſunt, ...

te Cor-

re Cornelio Tacito. &, vt idem vult, *res potentium incerta.* Nam, vt Lucretius canit,

> ——— *Inuidia, ceu fulmine, ſumma vaporant*
> *Plerumque, & quæ ſunt aliis magis edita cunque.*

Et, vt Horatius:

> *Sæpius ventis agitatur ingens*
> *Pinus: & celſæ grauiore caſu*
> *Decidunt turres: feriuntque ſummos*
> *Fulmina montes.*

Sic Lactantius: *Plus, inquit, habent ponderis ad ruinam, quæ cæteris ſunt altiora.* Et Seneca: *Ad ſummum quicquid venit, ad exitum prope eſt.* Et alibi: *Nulli fere & ma-* [illegible] *& diuturna contingunt.* Et Velleius Paterculus: *Nunquam eminentia inui-* [illegible] *in perfecto mora eſt.*

VII. Hanc rerum humanarum inconſtantiam etiam expertus fuit ſuo malo Pompeius. Quamobrem etiam, cum poſt aduerſum in Pharſalicis campis prælium in Ægyptum aufugeret, in itinere ad Cratippum Philoſophum diuertit, curioſeque ab eo quæſiuit, an aliqua eſſet prouidentia, quæ res humanas moderaretur? Vix enim perſuaſum habebat, homines Deo curæ eſſe, cum in meliori cauſa (ſicut putabat) victus fuiſſet. Cratippus percommode & prudenter reſpondit, fatales eſſe imperiorum periodos, nec vlli hominum datum, eorum terminum diuinitus ordinatum vlterius promouere. *Richard. Reineccius.*

VIII. Sunt omnino fatales Imperiorum periodi. Intuentesque hiſtorias à prima antiquitate, reperimus regna & reſpublicas potentiores 500. annis plerumque effloruiſſe: pluſima hunc terminum non attigiſſe: nulla aut pauciſſima ſuperaſſe. Sed in quingenteſimi anni momento aut prope incidiſſe in mutationes, quibus vel euerſa ac deleta funditus, vel alio translata deſierint, vel in aliam nouam ſint transmutata formam. Hæc periodus definitur à Daniele *cap. 9.* vbi prædicitur tempus durationis politiæ Iudaicæ: *Septuaginta hebdomadæ præfinitæ ſunt populo tuo*, id eſt, 490. anni. Cæterum fatalium huiuſmodi intra quingentos quoſque fere annos, mutationum exempla plurima, reperies cui lubet *apud Philippum in locis Manlij. pag. 604. & ſeqq. & in Paſtil. [illegible] edita. par. 3 pag. 134. Peucerum de diuin. pag. 18. b. & ſeqq. item in Chroni-* [illegible] *pag. 595. & in lectione Chron. 17. Decemb. Anno 1569. Item anno 70. 3. Nouemb.*

Principatus quingentos annos vix excedunt.

IX. Eadem periodus 500. annorum non ſolum inſignes mutationes [illegible] ſolet [illegible] imperiis, ſed etiam fatalis eſt Eccleſiæ; id quod teſtantur hiſtoriæ: [illegible] continue ex diſtributione horarum 12. *apud Matth. cap. 20.* ſingulis [illegible] 500. annorum periodos aſſignando, demonſtrari hoc ordine. Prima hora primos quingentos complectitur annos primorum parentum,

Sub S. Patriar harum. II. Enoi & reliquorum Patriarcharum. III. Nohæ, qui traditur concionem pœnitentiæ A. M. 1536. ſequiturque diluuium A. M. 1656. IV. Abrahæ, qui vocatur à Deo ad peregrinationem A. M. 2024. V. Ioſuæ, qui diſtribuit terram Chanaan A. M. 2500. VI. Eliæ & reliquorum Prophetarum. VII. Eſræ, qui inſtaurauit politiam Iudaicam A. M. 3514. VIII. Chriſti Apoſtolorum & ſucceſſorum, qui mundi annus incidit in annum 30. nati Chriſti. IX. Iuſtiniani Imperatoris, qui acerrima edicta propoſuit contra hæreticos: & magna multitudo barbararum gentium conuerſa eſt ad Chriſtum cum gentibus Hunnorum. X. Henrici II. Imperatoris, quo tempore noſtræ gentes cum Henetis ad Chriſtum ſunt conuerſæ: & Epiſcopatus in vicinus regionibus conſtituti. XI. Lutheri, qui mundi annus incidit in annum N. C. 1530. annum exhibitæ confeſſionis Auguſtanæ. XII. Electorum, à quorum facie Deus omnem abſterget lacrymam.

EQ. Quid? quod non omnia regna durarunt annos quingentos, ſed aliqua tantum attigerunt dimidium huius numeri, id eſt, ducentos & aliquot

Principatus annorum 250. inſuper annos. Sic Medorum potentia annorum fuit 220. Monarchia Perſica à Cyro vſque ad Darium, quem Alexander Magnus deuicit, floruit annos 230. Monarchia Græcorum inchoata ab Alexandro Magno, durauit annos circiter 250. Hanc Romana potentia, ordine ſublatis regibus, & regnis in prouinciæ formam redactis, poſt exactum dimidium totius periodi tempus demolita eſt. Romani ſuis etiam Regibus, ante conſtitutum conſulatum abrogatū regnum quinquennio ante dimidiæ periodi finem, id eſt, anno ab vrbe condita 245. Totidem quoque annorum fuit potentia primorum regū Franciæ à Clodoueo Chriſtiano: qui interfecto Syagrio, quem Suessiones

Principatum annorum 250. expulerant. & reliquis Romanorum præfectis ſummotis & abactis, Galliam à Romano imperio prorſus auulſam ſibi ſubiecit: vſq; ad Pipinum Caroli Magni patrem: cuius poſteritas & imperium, & præcipue Galliæ regnum gubernauit vſque ad Hugonem Capetum, annos 217. Ab inſtaurato Imperio occidentis per Carolum Magnum anno 257. regnante Henrico IV. creuit tyrannis, quæ potentiam Imperatorum valde debilitauit. Regnū Iſrael, quod fuit in Samaria conditum, a Ieroboam rege floruit per annos 299. Deletum eſt à rege Salmanaſſar, abductis decem tribubus in Aſſyriam. Regnum Longobardorum in Italia euerſum a Carolo Magno, vltimo rege Deſiderio cum coniuge & liberis Leodium relegato, durauit annos 240. Mamaluchorum regnum in Ægypto durauit annos circiter 260. ſerie numerata à Turquemenio, qui regnum inuaſit, Melechſala rege obtruncato, vſque ad Tomumbeium vltimum: quo ad portam in vrbe Memphi ſuſpenſo, Selimus Turcarum tyrannus regnum Mamaluchorum demolitus eſt.

TH. Centeſimas quoq, periodos fatales eſſe regnis, rebuſque publicis, regiis ſtirpibus, oſtendunt hiſtoriarū monuméta. Hæc namq; periodus Salomonis,

Nabu-

N... Aſſyrii, Auguſti Carol. Magni, Herici Aucupis, Cunr. d. F... Conradi Sueui ſtirpi ac poſteritati finẽ & vt fit, ũ imperia tranſferũtur in nouos & alienæ ſtirpis ſucceſſores, mutationes inſignes rebus communibus attulit.

Decam clarius centeſimo poſt Chriſtum natum, & Auguſti Cæſaris Imperium anno, cœpit Romana Reſp. per extraneos Principes regi, & tranſlata illa primum poteſtas ad Neruam, Traianum, Hadrianum natione Hiſpanos.

Ducenteſimo dehinc anno poſt Chriſtum natum, deletum Parthicum Imperium, & ortum nouum Perſarum per Artaxerxem Regem.

Treccenteſimo, ad Principes Chriſtianos tranſlatum Imperium Romanum ad Conſtantium Conſtantinumque Magnum.

400. anno cœpit diuidi, & lacerari Imperium, vnde noua alia regna orta in Italia, Gallia, Hiſpania, Africa, Aſia, Anglia.

Anno 500. Occidentis Romanorum Imperium extinctum, vſq; ad Carolum Magnum, & contractum in Conſtantinopolitanum, ſiue Græcorum.

Anno 600. Mahometis, & Saracenorum impietas ſimul, & horrendum Imperium productum eſt.

Anno 700, Saracenorum, Arabum, Turcarum, Maurorum, noua & diuerſa regna quæ habuerunt ſuos Principes dictos Caliphas, ſiue Sultanos in India, Syria, Aſia, Ægypto, Lybia, Africa, in Inſulis maris Mediterranei, Oceani Æthiopici, Indici, Athlantici.

Anno 800. Imperium nouum Occidentis per Francos Septentrionales gentibus ſalutare & Chriſti prænuncium.

Anno 900 Imperii Occidentis è Francis ad Longobardos tranſlatio.

Anno 1000. noua Regna Poloniæ, Vngariæ, Bohemiæ, & Septentrionalium populorum.

Anno 1100 noua Regna Occidentalium Chriſtianorum præſertim Francorum in Aſia, Syria, Iudæa, & alibi.

Anno 1200. nouum Imperium, & Barbaricum gentis Tartarorum, cum Indicorum, & totius Orientis magna Regnorum calamitate.

Anno 1300 nouum, ſæuum, & ferum Imperium Othomannorum, ab Othomanno primo eius nominis Imperatore dictum.

Anno 1400. nouum Imperium Tamberlani Scytæ: quod feritatem Turcorum ... repreſſit.

Anno 1500. noua Imperia Sophi in Perſide, item Luſitanorum, & Hiſpanorum in Indiis, & Nouo orbe.

Quid? quod circiter iam ... tricesimo ... trigeſimo quoque anno nouum ſuccedere ... , decedentibus à ſua ſtatione ... rebus communibus ... & in eorum locum ſuccedente nouo hominum genere, quod intra triginta annos adoleuit. Et extat dictum memorabile Platonis *lib. 8. de Rep.* ... ciues, qui tamen ponuntur reipublicæ, qui ſunt in admini... ex præſtantioribus orti, euertunt Reſp. paulatim vſq; ad periodum

PH. Quod attinet periodi centum annorum multa coaceruare exempla, quippe quæ mœrorem animis facile incutiunt, adeoque odioſa, ac proinde reſtringenda ſunt. Iucundius audiuntur periodi multorum quam paucorum annorum; quales ſunt periodi annorum ſeptingentorum & vltra, quibus elapſis demum inſignes regnis & rebuſpublicis illatas fuiſſe mutationes, hiſtoriarum ſeries docet.

Sic reſpublica Carthaginenſis annos ſteterat 700. quando à Scipione Æmyliano deleta eſt; ſecundum Ioſephum, annos 744.

Principatus annorū 700. Ciuile bellum Pompeii & Cæſaris, quod Romanam rempublicam euertit, incidit in annum ab vrbe condita 705. Et concurrerunt duæ tunc periodi ſimul quingenteſima vna ab initio conſulum: Septingenteſima altera ab exordiis vrbis Romæ.

Annis poſt deſtructam Carthaginem fere ſeptingentis, id eſt, 688. Totilas Gottus vrbem Romam, abductis inde veteribus familiis, deuaſtauit ac diruit: quod Scipio, contemplatus incendium Carthaginis, præſagiit, & futurum prædixit.

Septingentis annis elapſis à Miramalino Maurorum principe, Hiſpaniæ omnis domitore, Ferdinandus auus maternus Caroli V. Imperatoris, deuictis & domitis Mauris, & potentia Regulis erepta, vniuerſas Hiſpanias recuperauit.

Tarapha Annalium apud Hiſpanos certiſſimus ſcriptor, Mauros & Arabes in Hiſpaniam inuaſiſſe tradit Anno Chriſti 707. & quidem anno ſeptimo Roderici regis: & imperium tenuiſſe annos 770. nec penitus ante Ferdinandum Aragoniæ & Caſtiliæ regem expelli potuiſſe.

A Xerxis fuga vſque ad L. Septimium Seuerum, qui Byzantium triennio obſeſſum tandem fame expugnauit atq; euertit, anni ſunt 674. quibus annis floruit vrbs.

Exactus eſt nunc quoq; inquit Peucerus in Chron Philippi pag 582. ab inſtaurato per Carolum Magnum imperio Occidentis annus ſeptingenteſimus: & à Collegio Electorum, ſapientia Ottonis III. conſtituto, quingenteſimus: ob quem periodorum concurſum, & quod propter peccata hominum, quæ multa & magna ſunt, inclinatæ videntur eſſe res orbis Chriſtiani ad præcipitem ruinam, impendere mutationes maximas non eſt obſcurum: quas Deus ſua bonitate & miſericordia vt leniat & mitiget, ardentibus votis precamur. *Peu. vt ſup.*

Ab V. C. ad illud tempus, quo poſt Actiacam victoriam, qua fuſus eſt ab Auguſto M. Antonius, & Imperii Romani ſumma maieſtas ad eum delata, Ianuſque quartum clauſus, numerantur anni 729. qui [illegible] numerus [illegible] eſt ac plenus. Idem annorum numerus recurrit ab euerſione Imperii Longobardorum, ad illud tempus, quo Ludouicus XII. rex Francorũ eaſdem [illegible],

Exſis

fuſis ac fractis Venetorum & Sfortiadum copiis, ſuæ poteſtati ſubiunxit. Idem numerus eſt annorum ab euerſione Imperii Pictonum, & Scotorum victoria, vſque ad Mariæ Stuardæ captiuitatem.

Et ab Egeberto Saxone, qui Anglorum imperium ſolus tenuit, vſque ad Mariam Anglorum reginam: quæ prima Gynæcocratiam eius inſulæ occupauit, *Bodinus lib. 4. de repub. cap. 2. pag. 656.*

TH. Omnia huc recidunt, nimirum: Nihil in rebus humanis ſtabile. Eſtq; naturale, vt quæ ortum habent, conſequenter expectent citius aut tardius interitum. Ingenia hominum in corpore luteo & fragili incluſa, corporalibus & externis mouentur & ſæpe traducuntur: naturaliſque ad diſſentiendum hominum facilitas; mores mutantur cum tempore: noua ſemper placent: antiquantur priora: noua ſuccedunt. In ſumma, nihil ſtabile in ſingularibus rebus reperietur. Multo magis nec ſtabile, vel conſtans in corpore ciuili ſeu Republica, quæ ex talibus ſingularibus componitur. Cauſæ diuerſæ diuerſos producunt effectus. Corpora ægra exigunt medicinam. Populus diſſolutus indiget ſuperioris rigore. Princeps & ſuperior, excedens ſuos fines Principiſque Dei leges, iam dignus eſt flagello. Hoc autem à priuatis inferri non poteſt, vel ſi inferatur, Deo permittente: vna populus cum Principe eodem periculo inuoluitur: concutiuntur reipublicę iura, fundamenta pacis & æquitatis ſubruuntur: omnia miſcentur temere, bene ſtabilita corruunt: facies Reip. mutatur: & dum mutata reſurgere in melius ſperat, ruit ſui ipſius viribus & mole oppreſſa. Sic mutantur regna, ſeneſcunt, intereunt protinus: alia aliquando ex illis naſcuntur, ſed deteriora prioribus: vel tranſeundo in aliud nomen, quæ prius fuerunt, omnino amittunt: vt mutare videantur ſubſtantiam, & potius aliud quam alteram facere. Quemadmodum ex corpore humano, quod in cadauer tranſit, naſcuntur quidem animalia, vermes putidi, ex materia corporis humani in aliam formam & ſubſtantiam degenerantes. Videmus enim ex ſubuerſione regnorum & imperiorum magnificorum, vel hodie tantum nomen & vmbratilem imaginem legi, tantum vel nominari: vel minutum quendam inde natum Principatum: & Imperia in regna exigua, vel in ducatus, vel in prouincias, vel aliud quidpiam vilius degeneraſſe, velut ex cadauere maximi Imperii. Generantq; adeo noua regna ex corruptione aliorum: & generatio vnius eſt corruptio alterius, & corruptio vnius generatio eſt alterius. Quod accidit interdum ſubito: interdum ſucceſſione temporis per media quæ habent, ex vno in aliud, viam alterationis, niſi impediantur, ſerpunt mala, & paulatim inuadunt rempublicã. *Petr. Greg. Thol. lib. 21. de rep. c. 1.*

Rerum humanarum inſtabilitas

Q. Quemadmodum accidit homnib. vt non illis eadem ſit forma ſemper, vigor & ingenium: aliaque ſit ſenibus, quam fuerit infantibus, iuuenibus & viris: & poſt mortem, niſi memoria aliqua cum cadauere interdum nec cadauer ipſum appareat: imo neç vlla memoria ſæpius ſuperſit. Sic accidit rebuſ-

 publi-

publicis, quibus non eſt eadem facies, non vigor, non memoria interdum, nec alia pluſq, quæ in his viguerunt. Mutantur namq; & corrumpuntur, creſcunt, decreſcunt, intereunt: & aliquando perit memoria cum ſonitu. Hoc naturale eſt inter corruptibilia & inter terreſtria: vt quæ ſub cõtinuo motu cœleſtium rotationum ſunt, nunquam in eodem ſtatu permaneant: gradibus creſcant, augeantur, decreſcant, alterentur, intereant: morbos ſentiant: remedia quædam recipiant: quædam fatali morbo obſeſſa, immedicabilia ſint. Vidit hoc ipſum etiam Oratorum Coryphæus Cicero lib. 2. de Diuinat. *Idipſum*, inquit, *à Platone, philoſophiaque didici, naturales eſſe conuerſiones Rerumpub. vt ea tum à Principibus teneantur, tum à populis, tum à ſingulis*: immo, vt tandem à nemine teneantur, ſed vt animalia omnia certo temporis ambitu occidant, intereantque. Breuiter, ac vere Seneca: *Omnia mortalium opera mortalitate damnata ſunt: inter peritura viuimus*. Adeo, *vt quicquid longa ſeries multis laboribus, multa Deum indulgentia ſtruxit, id vnus dies ſpargat, ac diſſipet.*

Itaque, legibus inuictæ Neceſſitatis ruunt, vel transferuntur Regna, Reſp. Prouinciæ. Μηδὲν γὰρ τῆς ἀνάγκης βιαιότερον: *Neceſſitate enim nihil violentius.* Et vt aperte Arnobius: *Rationibus fixis peraguntur res Dei; & quod ſemel decretum eſt fieri, nulla poteſt nouitate mutari.*

Principatuū certi limites

PH. Quid quod omnia etiam regna fatales non tantum habent periodos, verum etiam limites, vltra quos feliciter progredi nõ poſſunt. Nullum enim imperium vnquam complexum eſt totum orbem terrarum.

Sic prima Monarchia, imo & ſecunda, habuit terminum fatalem Helleſpontum, id eſt, illud anguſtum fretum, quod eſt inter Aſiam & Europam, non procul a Conſtantinopoli. Nam quandocunq; progreſſi ſunt vltra illum terminum, vel Chaldæi, vel Perſæ, ſemper victi ſunt, & fuerunt infelices. Hunc tranſgreſſi Darius Hyſtaſpis & Xerxes, re infecta, & magnis cladibus acceptis, intra fatales limites reuocati ſunt. Qua de re Polybius *lib. 1.* Perſarum, inquit, quibuſdam temporibus magnus principatus ac magna potentia fuit: Sed quotieſcunque tranſgredi Aſiæ terminos auſi fuere: non in principatus ſolum, verum etiam in proprii capitis periculum inciderunt.

Tertia Monarchia, videlicet Alexandri, habuit partem Europæ, & partem Aſiæ. Nihil habuit in Aphrica.

Vltima Monarchia Romana, tempore Auguſti, quando fuit potentiſſima & florentiſſima habuit verſus orientem fatalem terminum à Deo definitum Euphratem. Nam quandocunque Romani ſunt progreſſi vltra Euphratem, ſemper fuerunt infelices. Hunc tranſgreſſus

Craſſus ad Euphratem Aquilas, natumq; ſuoſque,
Perdidit: & letho eſt vltimus ipſe datus.

Et Iulianus Alexandrum Magnum in Monarchia Perſarum occupanda imitari volens, & Euphratem cum exercitu tranſgreſſus iuſtas ſuæ impieta-

pietatis & ſæuitiæ aduerſus Chriſtianos pœnas perſoluit. *Chytræus in Ioſuam, fol. 67.*

Carus Narbonenſis, Imperator Romanus, cum ad fatalem Romani imperii limitem, ad fluuium Tygridem, qui Euphrate paulo orientalior eſt, perueniſſet, mortuus eſt, *Philip in Chron lib. 3 pag. 193.* Et de eodem Imperatore Caro, Flauius Vopiſcus. Plerumq; inquit, dicunt vim fati quandam eſſe: vt Romanus Princeps Cteſiphontem (Cteſiphon vrbs regia ad Euphratis ripã,) tranſire non poſſit: ideoq; Carum fulmine abſumptum: quod eos fines tranſgredi cœperit, qui fataliter conſtituti ſunt.

TH. Ita nimirum videmus, Deum conſtituiſſe ὁροθεσίαν, vt dicitur *Act. 17.* in concione Pauli ad Athenienſes, id eſt, conſtituiſſe metas & fines ſingulis imperiis: vltra quas metas & fines non potuerint progredi; adeoque omnia regna ſuos fatales habere limites; Solius autem Chriſti regnum hanc habet gloriam, quod non ſit ſeptum & incluſum certis terminis & limitibus: nam Chriſtus vt ait Zacharias *cap. 9.* & Dauid *Pſal. 72.* dominatur à mari vſq; ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum; eſtque adeo regnum ſine fine, ſicut dicit Angelus ad Mariam: *Cuius regni non erit finis.* Luc. 1. Cumque Regna & imperia huius mundi ſuas habent periodos fatales, quibus florent, & etiam intereunt: Eccleſia tamen, licet non ſemper pariter floreat, nunquam tamen interit. Sic regna Iſrael & Iuda, in quibus olim erat Eccleſia, euerſa ſunt, neque in hoc mundo inſtaurantur, Eccleſia tamen manſit. *Et erit,* ait Dominus Oſe. 1 cap. *numerus filiorum Iſrael quaſi arena maris.* Proinde Eccleſia moto candelabro transfertur à gente in gentem, ſicut Chriſtus teſtatur Matth. 21. *Auferam à vobis regnum, & dabo illud genti, facienti fructum eius.*

Chriſti regnum nullis ſeptum eſt limitibus.

PH. Imperia & regna plerumque habent ſigna quædam fatalia, de incremento & inclinatione fortunæ, inquit, Sabinus *in 13. lib. Metam. Ouidij.* Et Melanthon *in locis Manlij, pag. 416.* Omnis inquit, habens Capricornum in Horoſcopo aſcendentem, facit mutationem in Imperio Romano, quod ipſum repetitur *in Poſtilla Pezeliana par. 4 pag. 658.*

Principatuum interitus ſigna, fatalia.

TH. Ad hanc Melanthonis ſententiam ego cum D. Luthero dicerem: Admonendus eſt per vos Philippus, vt deſinat eſſe rector mundi; (quę ſunt verba Epiſtolæ cuiuſdam, quam ſcripſit Lutherus ad Brentium, durantibus Comitiis Auguſtanis, Anno 1530.) quamobrem etiam Iuſtus Ionas iiſdem durantibus Comitiis ad Lutherum de Melanthone hoc ſcripſit: Mirabilis eſt triſtitia eius. Nos hortamur, vt accepto Pſalterio Dauidis, & alienis verbis, non ſuis, loquatur de tanta cauſa cum Deo: ſed vincit affectus. Ad quæ Lutherus: Philippum ſua agitat Philoſophia, ac præterea nihil. Et ad ipſum Philippum Melanthon. ſcripſit Lutherus: Tu ſecundum Philoſophiam has res agere, id eſt, vt ille ait, cum ratione inſanire pergis.

Melanthon.

Ne te maceres, hæc cauſa non eſt in manu tua, ſed eius, qui maior eſt; non ex philoſophia, ſed verbo Dei, periculoſis tẽporibus conſolationes ſumẽdæ ſunt. Philoſophia tua ita te vexat, non Theologia. *Hæc Lutherus.* Quæ quamuis alio tunc temporis ſine dicta vtrobique & ſcripta fuerunt, ad hanc tamen materiam non minus commode quoque referri poſſunt.

Plato.

PH. Cauſa mutationum in Imperiis mirabilis extat etiam apud Platonem, qui *li.* 8. Politicorum ſcribit, cauſam eſſe cur mutẽtur imperia, quia ſeſquitertia radix iuncta quinario, duas efficiat harmonias, vltra quas cum natura poſtea ſequentes deteriores fugiat, circumactam periodum, finire imperia. Et ſenſit idem Plato, à natura eſſe quendam ordinatum finem imperiorum; Sicut in Muſicis, vbi poſt *διὰ πασῶν* vlterius natura non progrediatur. Quemadmodum enim conſonantiarum finis à natura ordinatus eſt, cum ad *διὰ πασῶν* ventum eſt: ita veriſimile eſt, quaſi perpetua harmonia muſica ſubinde noua imperia exoriri, ruentibus prioribus, cum præſtantiora deficiant: donec ruſus fatali aliqua lege, fiat reſtauratio. Hæc de imperiis Plato.

Sic cum originem Romæ dira & cœleſtia & terreſtria prodigia exhorruerint; poſitum cœli (vt annotauit Lucius Taruncius Aſtronomus) habuerit ominoſiſſimum diem, quo fundamenta eius iacta ſunt, 21. Aprilis: & ſtatim parricidio Amulii, fratricidio Remi, & multorum hominum maxima ſtrage, necnon & proditionibus, inceſtibus (Romulum enim & Remum conditores vrbis peperit Rhea Veſtalis, teſte Othone Friſingenſe, à ſacerdote compreſſa enutriuit lupas vnde adhuc lupanaria, autore Eutropio, nomen obtinuerunt, ſeu ſcortum publicum Accia Laurentia) tyrannide & terribilibus oſtentis ac portentis, imbribus ſanguinis, peſtilentia, morte ſubitanea, ſterilitate agrorum, & frumentorum annonæ ſumma inopia, & geminis Solis Eclipſibus maximis, vna ſcilicet concepto, altera mortuo Romulo, Rege eius primo, exordia ſumpſerit. facile eſt cuique hinc coniicere, qualem finem ſit acceptura.

Romuli & Cæſaris exitus.

Notandum autem eſt, fuiſſe eundem exitum Romuli Cæſaris. Nam cum Romulus ciues cœpiſſet deſpicere, ex plenitudine poteſtatis ſolus iudicium & imperium non regie, ſed tyrannice exercere, ciueſque de celſa rupe præcipitare, in Senatu eum occiderunt, & diuiſo corpore in fruſta, ne cadauer amplius conſpiceretur, quiſque partem ſub amictu clam domum detulit, raptumque in cœlum à patre Marte dixerunt. Eodem modo cum Cæſar ſtatuam ſuam inter reges locaret, in curia ſolus ſede aurata vteretur, diuinos honores appeteret, omne quod loqueretur, pro lege haberi vellet, nemini, nec Senatui quidem, aſſurgeret, à ſexaginta Senatoribus viginti & tribus vulneribus in Senatu confoſſus occubuit, annorum 56. Romulus autem 55. annorum. Circa Cæſaris interitum ſtella crinita apparuit ſeptem diebus. Periit igitur vterque arrogantia & crudelitate. *Krentzheimius.*

EQ. Recitat Ioh. Wolfius in 2. parte memorab. centenario XVI. fol. 949. vaticinium quoddam de Romano imperio, repertum in quodam monaſterio; quod quia vna cum eiuſdem explicatione ſingularia quædam continet, huic noſtro diſcurſui illud inſeram. Sic autem habet: *Vaticinium de Imperio Rom.*

Imperium, faſces C. Faſtus, ſceptra, Triumphus
Quæ fuerant; penitus C. veniente cadent.

Quod ſub Carolo magno exortum eſt, illud idem ſub Carolo N. denuo ruere incipiet. Id eſt, Germanici Occidentis imperii ſpecies, cum in Eccleſiaſtico, tum in politico ſtatu, ſub Carolo Magno germinans, ſub C. N. ruinam auſpicabitur: id quod iam ex parte impletum eſt, vbi Epiſcopatus ad mundana deflectere cœperunt: & tota inſuper regna à Pontifice Romano ſeceſſionem fecerunt, vna cum Principatibus. Reliqua autem omnia magis magiſq; continuabuntur: ita vt tunc excreta, iam decreſcant, & omnino intereant: & ipſe tandem nouiſſimus dies ad hæc mox ſequatur.

Vt enim vetus Imperium Romanum ſub Imperatore Auguſto originem ſumpſit: ita etiam ſub hoc nomine interitum acquiſiuit, ſub Auguſto videlicet primo Italico Cæſare. Tres equidem illud magnas habuit ruinas, donec omnino interiit: vnam ſub Auguſtulo, alteram ſub Honorio Cæſare, tertiam autem & vltimam poſt Auguſtulum à Totila factam, ſub Imperatore Iuſtiniano. Ita cum nouum Imperium Romanum triplex ſit, Græcum videlicet Imperiū ſub Conſtantino Imperatore Conſtantinopolitano, qui ideo vrbem illam nouæ Romæ nomine inſigniuit: ruinam id edidit primum ſub Conſtantinopolitano Cæſare, etiam huius nominis, ſub Conſtantino videlicet vltimo.

Ita cum Germanicum imperium ſub Carolo Magno exortum ſit; idem ſub Carolo N. etiam huius nominis occidit: id quod altera eſt ruina, quando Romani Papatus grauis factus caſus; vt ita nil, niſi tertia & poſtrema mutatio reſtet. Sub cuius autem Imperatoris nomine hæc ſit euentura, & quod Cæſaris illius nomen futurum ſit; eo modo colligere potes, ſi nimirum memoria repetas, qua ratione ante annum trecenteſimum & viceſimum, interregnum illud, imperio turbato, ſub Rudolpho primo, Comite Habſpurgenſi, denuo quietem, atq; ſic etiam incrementum ceperit.

Et mirabilis hic reperitur harmonia atque ſimilitudo in annis: quod videlicet Conſtantinus Magnus imperium tenere cœpit anno Chriſti 306. & nouam extruxit Romam anno 327. Carolus Magnus autem Imperator electus eſt anno Chriſti 801. Rudolphus Cæſar creatus eſt anno Chriſti 1273.

Quot igitur anni ab anno Domini 327. quo nouam Romam Conſtantinus ædificauit, vſq; ad Carolum Magnum elapſi ſunt, nempe 475. totidem etiam anni à Carolo Magno, vſque ad Rudolphum Comitem Habſpurgenſem numerati ſunt: & poſtea etiam anni 303. à Rudolpho primo, vſque ad hunc noſtrum dominantem Imperatorem Rudolphum ſecundum, anno Domini

1577. quot etiam anni ſalutis humanæ, vſque ad Conſtantinum Magnum circiter interuenerunt.

His annis, initio videlicet imperii Rudolphi 2. annis Imperii Conſtantini Magni additis, nempe 30. eluceſcit tertia & vltima ruina imperii Romani, circa annum Chriſti circiter 1607. euentura: quæ ſupputatio cum illo tempore prorſus conſentit: quod etiam Capiſtranus ſcribit.

Similis harmonia nominum & annorum etiam in Romanis Pontificibus reperitur: & ex iis quoq; primum quodammodo anni tertiæ & vltimæ ruinæ euenturæ patent, quemadmodum ſupra in Imperatoribus. 2. non plures tribus Pontifices Romanos poſt hunc, ad numeri complementum, futuros. 3. etiam perſpicuum fit nomen tertii poſt hunc, ſub quo poſtrema accidet ruina. Vt autem Rudolphi nomē ex Harmonia inuenitur: ita tertius & vltimus poſt hunc Papa, nomini ſuo G. inſertū habebit. Reliqua ad ſuū reſeruētur tempus.

Præter hanc ſupputationem, idem etiam ex natura, & cœli motu perſpicitur: Cum enim à condito Mundo experientia innotuerit, maximas mutationes Monarchiarum & Regnorum mundi, in permutatione aquoſi Trigoni in ignem accidiſſe: hoc eſt, ſuperioribus Planetis ſua concurſione ex aquoſis ſignis cœli, in ignea tranſpoſitis: id quod annis circiter 800. euenit: Germanicum Imperium Ortum verſus ſitum, ſub Carolo Magno ante 800. annos ſimili conſtellatione exortum eſt.

Reuolutio igitur ſuperiorum Planetarum expleta cum ſit: & cum ab anno Chriſti 1583. vſq; ad annum 1603. permutatio denuo accidat aquoſi Trigoni in igneum; certe maximas in regnis mundi permutationes iam iā præ foribus eſſe, ſequitur: præcipue etiam cum germanico Occidentali imperio. Et vltima Planetarum coniunctio in aquoſo Trigono accidit anno 1583. & prima in igneo Trigono eueniet anno 1603. inter has omnia finiri neceſſum eſt. Confeſtim etiam Liga ſancta exorta eſt, quæ hiſce omnibus initium fecit.

Quod autem quidam Aſtrologi obiiciunt, igneum Trigonum ann. Dom. 1584. inchoatum eſſe; notandum, tantum in inferioribus Planetis id accidiſſe: & quidem in punctis Cardinalibus cœli, in æquinoctio verno: ſed nondum in ſuperioribus Planetis, Saturno & Ioue: verum an. Dom, 1603. demum illa ſuperiorum etiam Planetarum in igneo Trigono accidet coniunctio: non tamen in Capricorni ſigno, neque in punctis Cardinalibus, ſed in altero igneo ſigno Sagittarii: perfecte tamen in igneo Trigono illam iam inchoari, & ſequentibus annis maximas mutationes euenturas. Intermedii autem anni nihil aliud ſunt, quā maximarū mutationū anni, vt quidē iā omnia ad eas inclināt.

Sed poſt annos 60. ab an. Dom. 1583. i. e. an. Dom. 1643. accidit etiam coniunctio ſuperiorum Planetarum, Saturni & Iouis, vna cum duobus luminaribus, Sole atq; Luna, in punctis cardinalibus cœli. Quod indicium eſt, totam naturā ſuū abſoluiſſe curſum, nihilq; aliud, niſi diē nouiſſimū expectādū eſſe.

Atque

Atque eo etiam magna ſpectat ſtella, quæ anno Domini 1572. in cœlo apparuit, & per totum eſt viſa annum, ex aduerſo horum Cardinalium punctorum cœli, in Coluro Æquinoctiorum. Eaque ſignificationem ſuam in actum vſumque deducere cœpit anno 1584. vbi Mars Saturno coniunctus eſt, in his Cardinalibus punctis, cum inferioribus planetis: & hanc ſuam ſignificationé ſtella hæc vltra 60. annos extendet, vt ita maximum ante diem nouiſſimum miraculum ſit, & huius quaſi quidam præcurſor & prodromus. Quod hic obiter ſolummodo allego: alio autem loco copioſe explicaui: vt verum magnarum mutationum fundamentum percipiatur, & quomodo ipſa quoq; natura concordet, & ex ea hoc confirmetur.

Sequitur in vaticinio:

Poſtea Germanis duriſſima bella mouebit:
Captiuum pacis ducet & ipſe patrem.
Qui fuerat ſacra confeſſor Relligionis;
Liber erit: N. præmia digna feret.
C. tandem imperium dura cum morte relinquet:
Nemo ſciet, cuius Relligionis erat.
Succedet tunc N. tranquilla pace gubernans
Imperium, caute finiet ille diem.
Et mare per totum conſurgent horrida bella,
Qualia Carthago, Roma nec ipſa dedit;
Multaq; victores victorum præda ſequetur:
Non erit à captis turba peremta minor.
Enſiferi inter ſe multa vi brachia tollent;
Amplius officium G. facit ipſa ſuum.
Iſta tamen longo non ſtabunt tempore. Namq;
P. ſanctum veniens, tempora ſancta dabit.
P. ſuperat, tacet (al. iacet) A. morietur quoq; callida N.
Penes Germanos imperiumq; manet.
Sed prius hoc noſtro tantus fundetur in orbe
Sanguis, diluuium quod neq; Troia dedit.
Inde reuertentur fuerant quæ, priſtina ſecla.
Dicetur, valeat, qui valet atq; poteſt.

Concluſionis loco etiam tria particularia prognoſtica adiiciam: quæ nuper mihi allata ſunt, & tantum ad iam graſſans Gallicum malum attinent. *Vaticinium de regno Gallico.*

Ex antiquiſſimo libro prognoſticum primum.

1. Cum rex Henricus regnabit origine natus:
2. Hic Rex bis factus, tam re quam nomine, gratus,
3. Lilia vir fortis ſociis auellet ab hortis.
4. Rex cadet, & vulgus, militia Francica, clerus,

5. Ferro,

5. Ferro, Peſte, fame, flammaq; ſitiq; peribunt.

Sequens Gallicum prognoſticum Noſtradamo adſcribitur.

1. Quand vne fourche ſuſtenu de deux paulx,
2. Suiuant cinq corns, & neuf ciſeaux ouuers, M.
3. Lors on voira, l'heritiers de crapaulx CCCCC.
4. Ruer les troys coronnes à l'envers. XXXXXXXXX.

Tertium particulare prognoſticum.

1. Anno Domini 1590. N. auferetur N.
2. Deſinet Maior.
3. Non amplius conſiſtet N.
4. Regnum obtinebit A. T. F. A.
5. Soli pie credetur Deo.
6. Vna ſancta viuetur fide.
7. Æterna feliciq; pace fruentur Occidentalium partium reges. *Haſtenus VVolfius*; quæ quidem ego ſuſque deque fero, & cui libet liberum deſuper relinquo iudicium.

Sed nolo diutius huic argumento, quod pleniore manu alii proſequuntur, immorari. Neque vero eiuſmodi mutationes præſciri poſſunt, niſi quatenus Deo viſum fuerit: vt fere ſolet res maxime admirãdas hominibus prænũtiare: id quod facit Vatibus ſuis ſiue Prophetis, vel ſignis & prodigiis, aliiſq; modis, ad captum noſtrum, quæ eius eſt clementia, conuenientibus, ſolet, inquam, benignus ille Deus, *dare ſignificationem timentibus ſe, vt fugiant à facie arcus. Pſal.* 57. Vt in Loth teſtatum facit ſcriptura, qui monẽte Domino cum filiabus fugit è Sodomis & Noe, qui cum familia arcam ingreſſus eſt, imminente iam diluuio. Ita inſtante Hieroſolymæ excidio, pleroſque Chriſtianos, nedum Iudæos, ſignis variis à Domino prius monitos, in alias regiones ſe recepiſſe, Annales Eccleſiaſt. teſtãtur. Ne multis: idem ille benignus Deus per Danielem futuram Perſici regni euerſionem prædixit, & inclytam Alexandri Magni victoriam, per viſionem Arietis & Hirci, aliaque edocta myſteria. Sed hic ſubſiſto.

PH. Natura hominum tanquam effœta ſine vlla dubitatione imbecillior eſt, quam fuit initio, ſicut docti diſtribuunt tempora iuxta hominis partes; initio aiunt regnaſſe τὸ ἡγεμονικὸν, id eſt, rationem gubernatricem, artes enim à primis patribus inuentæ ſunt, & ſapientia homines magis quam vi regebantur. Deinde ſucceſſit bellatrix ætas, in qua iam imperia armis conſtituta ſunt, & quatuor monarchiæ inde vſque ab Abrahæ tempore ad Theodoſium, orbem terrarum rexerunt. Secuta eſt ætas poſtrema, in qua dominari aiunt ἐπιθυμητικὸν. Natura hominum facta languidior, nec ſapientiæ ſtudet, vt olim: nec illos acerrimos labores militiæ ſuſcipit, quos ſuſtinebant olim viri fortes, ſed veluti eneruata, delitias & voluptates quærit. Prætereà cũ peccata cumulata ſint tempore, pœnæ quoque creuerunt. His occaſionibus vtitur Diabolus, &

infir-

infirmam naturam rabioſius vrget. Hinc regnorum confuſiones, tumultus, profuſiones & βυλιμίαι principum, expilationes populi, & aliæ ſeruitutis ſuccreſcentes miſeriæ.

Nimirum omnia regna omnibus ætatibus circa finem magis turbulenta fuerunt. Quin & ipſe Satan in ipſo nunc ſuæ tyrannidis fine ſæuit atrocius.

TH. Non regnorum itaq; duntaxat mundi, ſed & totius Vniuerſitatis habenda eſt conſideratio; cuius quidem vniuerſitatis, quam omnium & ſingulorum principatuum ruinam inſtare, documenta extant infallibilia. Quanquam enim de die illo ac tempore nemo nouit, ne angeli quidem qui in cælo ſunt, *Mar. 13.* Spiritus Sanctus tamen in ſcripturis peculiaria quædam nobis præmonſtrauit indicia, è quibus de inſtante illa ruina vniuerſali iudicium facere ac coniecturari facile poſſimus; atque has quidem extremorum temporum coniecturas, inter alios conquiſiuit atque expreſſit Chumanus Flinsbachius Tabernæmontanus, in tractatu quodam deſuper edito, quas etiam (eaſque numero decem) ex dicto ipſius tractatu de verbo ad verbum recenſebo. **Extremorũ temporum coniecturæ.**

Prima Coniectura. Primam, inquit, coniecturam ex cap. 2. & 7. Danielis ſumemus. In illis enim capitibus quatuor Monarchiæ mundi deſcribuntur, vbi & apud quas gentes ſingulis temporibus, vſque ad reſurrectionem mortuorum, futuræ ſint: vnde metæ temporum huius mundi mediocriter animaduerti poſſunt. Deſcribit autem Monarchias duplici pictura, qua cum potentiam tum naturam eorum, qui eas poſſeſſuri ſunt, pulchre exprimit. In ſecundo capite grandis & ſublimis ſtatua proponitur, cuius aureo capite primam Monarchiam Chaldæorum & Aſſyriorum: cuius argenteo pectore ſecundam Medorum & Perſarum: cuius æneo ventre tertiam Græcorum: ferreis tibiis quartam Romanorum interpretatur Daniel ſignificatam eſſe. Altera pictura in 7. capite continetur, in viſione quatuor beſtiarum, quam poſtea quoque de quatuor Monarchiis interpretatur. Significat autem Leo Chaldæos & Aſſyrios: Vrſus Perſas: Pardus Græcos: quarta terribilis & immanis beſtia Romanos.

Hæ quatuor Monarchiæ vt in genere humano regnarent ordine & ſucceſſiue, atque imperia mundi potentiſſima tenerent, Dei voluntas & ordinatio fuit: ſiue vt mundus diſciplina, legibus, iudiciis, pœnis melius regeretur: ſiue vt per eam occaſionem facilius propagari & innoteſcere Euangelium poſſet: ſicut in ſingulis monarchiis Euangelium aliquantiſper apud gentes fulſit: quemadmodum pulchre ait Daniel, poſtquam harum viſionum interpretationem à Deo acceperat: ſit nomen Dei benedictum à ſeculo & vſque in ſeculum, quia ſapientia & fortitudo eius ſunt, ipſe mutat tempora & ætates, trāſfert regna atq; conſtituit, &c. Ipſe deponit potentes de ſede ſua, & exaltat humiles.

Sed his monarchiis deſtructis, exoriturum ait Daniel ingens regnum, quod potentius cæteris vicinis futurum ſit: murmuraturum religionem Chriſti: habiturum ingentes ſucceſſus, & bellaturum cum ſanctis. De quo autem regno iſtud intelligendum ſit, ipſe euentus oſtendit, nempe de Turcico Imperio. Nam collapſa Romana monarchia, circa tempora Heraclii Sarracenicum regnum conſtitutum eſt & quidem breui tempore magnæ illi factæ ſunt acceſſiones. Hoc & Daniel quaſi digito demõſtrat, cum omnes circũſtantias temporis & loci, item potentiam eius atq; doctrinã in textu diligenter perſtringit. Ipſe potẽrior erit reliquis, inquit, & ſermones cõtra excelſũ loquetur, & ſanctos altiſſimi cõteret, & putabit, ꝙ poſſit mutare tẽpora & leges, & tradẽtur in manu eius vſq; ad tẽpus, & tẽpora, & dimidiũ tẽporis, &c. Ezechiel nominatim de hac barbarie, vẽtura ab Aquilone in poſtrema mũdi ſenecta, cõcionatur, & tribuit eis appellatiões Gog & Magog, atq; late vaſtaturos eſſe Eccleſ. Dei ꝑdicit.

Iam has viſiones diligenter perpende, & ad euẽtũ hiſtoriarũ omnium temporum conferas. Certum eſt, omnes has quatuor monarchias dudum iam prę eriiſſe, atq; in ſummo faſtigio quinti regni, exorti poſt deſtructionẽ quartæ Monarchiæ, nos viuere. Nã hiſtoriæ hoc teſtantur, primam Monarchiam penes Chaldæos & Aſſyrios fuiſſe, à temporib. Abrahæ ſub Nino, vſq; ad annos Oziæ regis Iuda. Secũdã fuiſſe penes Perſam, à Cyro vſq; ad Alexandrum Magnũ. Tertiã penes Græcos, ab Alexãdro Magno vſq; ad tẽpora Iudæ Macchabæi. Poſtremã vero penes Romanos, quæ inchoata eſt paulo ante Chriſtũ natũ, & durauit vſq; ad Heraclii Imperatoris tẽpora, quæ in 600. ferme annũ Chriſti incidunt. Tunc enim potentia Romanorũ multum diminuta eſt per Mahomet, qui regnare cœperat: & Galliam iam Franci, & Italiã Longobardi tenebant, atq; paulatim magis hæc vltima Monarchia magiſq; concidit.

Quia igitur vides, tanto tempore Mahometicũ regnũ iam ſtetiſſe, per annos fere 940. atq; ad ſummũ faſtigiũ perueniſſe (nam tota Africa, magna pars Aſiæ & Europæ ab iis tenetur, qui Mahomet ſententiam defendunt) certum eſt ſecundum vaticinium Danielis, id mox ruiturum eſſe, atque breui Filium Dei, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum venturum, ad iudicandum viuos & mortuos. Atq; ſic certo conſtat, vt ſupra propoſitum erat, nouiſſimum diem circa finem ſexti millenarii futurum eſſe. Nam ingens conſolatio addita eſt in textu. Inquit Daniel, putabit, quod poſſit mutare tempora & leges: ſed iudicium fiet, & auferetur potentia eius, ac contereretur & diſperibit.

Hæc verba clare & perſpicue oſtendunt, quintam Monarchiam non futuram eſſe, ſed cum venerit ad faſtigium Mahomet, & potiturum ſe imperio totius orbis ſperabit, atq; pollicebitur ſibi dominationem ſine fine, ſubito aliqua inclinatio fiet, & mox illuceſcet lætiſſimus ille dies, quo filius Dei reſuſcitabit mortuos, & Eccleſiæ ſuæ vitam & gloriam æternam tribuet, ac impios abiiciet in æternos cruciatus.

Secunda Sit ſecunda coniectura nouiſſimorum temporum, quæ ex collatione capi-

tum 13.&17. Apoc. ſumitur ex verbis Angeli Dei ita dicẽtis: Beſtia, quã vides, erat, & non eſt, & ad interitũ vadit: & datũ eſt ei os loquens magna & blaſphemias, per mẽſes quadraginta duos: hãc poſtea agnus vincet, quoniã Dominus Dominorũ eſt, & Rex regũ, &c. Hæc verba Angeli primo quidem intuitu obſcura ſunt, ſed paulo poſt ab ipſo Angelo explicatius proponũtur. Explicat aũt hanc viſionẽ de meretrice Babylonica, h.e. de Pontificia dignitate. coniectura 4.

Hanc beſtiam primo fuiſſe dicit, i.e. longo tẽpore floruiſſe, atque in ſumma potẽtia & autoritate vixiſſe à tẽporib. primitiuę Eccleſiæ fere ad finẽ mũdi. Se enim οἰκουμενικὸν, i.e. caput totius orbis terrarum proclamauit, cui Imperatores & pleriq; reges & principes terræ parere oporteat: & vt Paulus loquitur 2. Theſſ. 2. qui in tẽplo Dei ſedebit, & ſeipſum Deũ oſtẽdabit. Sed nõ eſt amplius, i.e. authoritatis eius ruinã finis accelerauit, potẽtia eius iam labefactata & fracta eſt per prædicationẽ veræ doctrinæ, qua reuelatus eſt homo ille ſceleroſus, filius perditionis, & Antichriſtus declaratus, vt Paulus 2. Theſſ. 2. inquit: quẽ Dominus cõficiet ſpiritu oris ſui, & abolebit claritate aduẽtus ſui. Hoc intelligi neceſſe eſt de voce Euãgelii, noſtro tẽpore ſparſa per Lutherum, & alios veræ doctrinæ præcones, qua Babylon cecidit, & facta eſt habitatio dæmoniorũ, vt in Apoc. Angelus per fortitudinẽ magna voce, verbis reiteratis exclamat. Nulla enim alia manifeſtior Antichriſti reuelatio ante hęc tẽpora facta eſt. Hic grato animo cõſiderare debemus Dei immẽſam bonitatẽ & miſericordiã: qui hiſce poſtremis tẽporib. ſe ſuãq; volũtatẽ rurſus patefecit, vt ex genere humano aliquos ad cognitionẽ verbi ſui pertraheret, ſuaq; æterna bona aliquib. cõmunicaret. Hoc Dei immẽſũ beneficiũ grato animo ſępe meditãdũ eſt, atq; ardẽter petẽdũ, vt diu inter nos vocẽ ſui Euangelii incorruptã cõſeruet. Quod vt fiat, toto cũ pectore oro. Sed datũ eſt ei os loquẽs magna & blaſphemias, adhuc 42. mẽſes, i. tres annos & dimidiũ. Intellige aũt hic nõ cõmunes ſeu politicos annos ſed Moſaicos, quos Iubilæos vocamus, vt vſitatum eſt ſcripturæ, vocabula anni, mẽſis, ac dierũ variis modis accipere. Faciũt aũt quadraginta duo mẽſes, ſeu tres anni Iubilæi & dimidius, cõmunes annos circiter 175. Tot annos, ait Angelus Dei in Apocalypſi, futuros eſſe inter declarationẽ Antichriſti, futurã ſcil. per vocem Euangelii poſtremis temporibus, & inter extremum iudicium. Hic quidẽ nullam præciſionem, aut certum momentũ tẽporis intelligi volo, quod præciſe hac aut illa hora, die, menſe, aut anno iudiciũ Dei futurum ſit: ſed dico, communem aliquam notitiam à Deo proponi, vt eminus quaſi per tranſennam, de breuitate temporum huius ſeculi aliquid perſpiciamus.

Hæc coniectura temporis adeo mihi placet, tantumque momentum apud me habet, vt nõ ſine ſingulari reuerẽtia iſta citata capita ſæpius mediter. Quo enim magis ea animo pie meditor, eo plus myſteriorũ in ipſis inuolutũ ſentio.

Cõſtat ergo & ex his verbis Ioannis, vt ad propoſitionẽ noſtrã ſupra poſitam omnia referamus, nos iam certius certo in decrepita ætate mundi verſari, qui

quotidie ad finem feſtinantem [illegible]. Reſtat [illegible] exiguam tantum portiunculam eius temporis, quod poſt reuelatum Antichriſtum vſq; ad iudicium extremum ex largiſſima Dei bonitate & gratia conceſſum eſt. Deinde & hoc vides, quod ſupra propoſitum eſt, ætatem mundi vltra ſextū millenarium non excurſuram eſſe. Si enim poſt reuelatum Antichriſtum, mundus 42. menſes ſeu tres & medium lubinum circiter à condito mundo incidit, vt ex Chronicis veris conſtat: ſequitur, antequam mundus 6000. annum agat, nouiſſimum diem inſperato acceleraturum eſſe.

Tertia coniectura. Nec aſpernanda eſt coniectura, quæ Gen. cap. 5. ex hiſtoria Enoch ſumitur, qui anno ætatis ſuæ 365. corporaliter in cœlum, ſine ſenſu mortis huius vitæ, translatus ſcribitur. Hæc enim hiſtoria cum doctrinam ampliſſimam cōplectitur, quod poſt hanc caducam vitam alia æterna reſtet, in qua bonis bene, ac malis mala futurum ſit: tum etiam cœleſtis atque æternæ vitæ initii typus eſt. Nam ſicut mors corporalis in ſex priores patres Eccleſiæ, ſcilicet in Adam, in Seth, in Enos, in Kenan, in Mahalaliel, & in Iared propter peccatum efficaciter dominata eſt: in ſeptimū vero Henoch ſuam vim atq; potentiā exercere nō potuit: ita quoq; per ſex millia annorū, quib. mūdus hic perſiſtet, in omnes homines dominabitur, ſed in ſeptimo millenario, qui initiū æternæ ac cœleſtis vitæ futurus eſt, amiſſo aculeo ſuo, prorſus abolebitur. Huc etiam Iudas in ſua epiſt. reſpexiſſe videtur, qui hunc Enoch ſeptimum ab Adam, de iudicio extremo vaticinatum dicit. Idem quoq; de Elia Propheta iudicium eſt, qui aureo curru aureiſq; equis per turbinem in cœlum ſublatus, eiuſdem rei typum geſſit. Sicut autem Henoch ab Adamo ſeptimus erat generatione: ita Elias Propheta ab Adamo ſeptimus erat ætate. Nam Adam attigit Mathuſalah, Mathuſalah attigit Sem, Sem attigit Iacob, Iacob attigit Amram, Amram attigit Ahia, Ahia attigit Eliam Prophetam. Sicut igitur omnes ſex priores ætates, quę præceſſerunt Eliam Prophetam, morti obnoxiæ fuerunt, ipſe autem Elias, ſeptimus ætate ab Adamo mortem non guſtauit: ita mors per ſex millenarios in genus humanum graſſabitur, atque ſuum virus hoſtili animo exeret, in ſeptimo vero millenario rapiemur in nubibus in occurſum Domini, ſicut Elias, atq; lætiſſimo animo vna cum Angelis, Prophetis, & Apoſtolis canemus: Abſorpta eſt mors in victoriam, vbi tuus ô mors aculeus, vbi tua ô inferne victoria? Hanc hiſtoriam Enoch nude quidem à Moſe traditam, non ocioſe aut frigide inſpiciamus: ſed cogitemus, eam magno conſilio à Spiritu ſancto propoſitam, atq; magnam doctrinam conſolationemq; in ea inuolutam eſſe.

Quarta coniectura. Eſt & magnum myſterium in eo, quod ſex dies occupatus fuerit Deus in cōdendis creaturis, ſeptimo aūt quieuerit. Quo ſignificatum eſt procul dubio diſcrimen vitę in hac natura ψυχικῇ, vt dicitur, & alterius vitę, in qua verum ſabbathū celebrabimus, cū hæc natura ſine cibo & potu & generatione, viuet nouo modo, coram fruens aſpectu Dei. Nā illa noua & illuſtris notitia & glorifica-

ſicuti D [illegible] Sabbathi celebratio. Et conſentaneum eſt, ex hoc numero dierum anni ſigni- hoc dictum Eliæ ſumtum eſſe, quod mox recitabimus in fine coniecturarum. Nam finitis ſex millibus annorum deinceps in ſeptenario initium erit illius nouæ & æternæ vitæ, in qua Eccleſia Dei in vita perpetua, vere ſine caligine & peccato ſanctificabit ſabbathum faciet ſancta opera, coram cernet Deum, & eius immenſa ſapientia fruetur. Hanc eſſe principalem ſignificationem Sabbathi, omnes ſentiunt, & epiſtola ad Hebræos cap. 4. teſtatur, & Pſalmo 90. dicitur mille anni ſicut dies vnus. Ad hunc typum ſabbathi & Dauidem & Paulum reſpexiſſe in his locis, non dubium eſt.

Sumitur etiam concinna annorum coniectura à numero annorum ætatis Christi. Sicut Chriſtus in hac mortali vita ab incarnatione ſua vſque ad reſurrectionem annos 33. & aliquid ſupra vixit, atque poſtea in cœlum aſſumtus: eſt ita quoque idem Dominus noſter Ieſus Chriſtus, poſt triginta tres & medium fere annos Iubilæos, rediturus eſt cum gloria maieſtatis ſuæ ad iudicandum viuos & mortuos, ſecundum ſcripturam. Hanc coniecturam libenter recipio, non tam quia cum aliis coniecturis in numero annorum pulchre conuenit, quam quod video, totam ſeriem hiſtoriæ Chriſti, per omnia ferme, Eccleſiæ ſequentis vſque ad reſurrectionem mortuorum typum fuiſſe. Quod conſiderare valde vtile eſt & iucundum. **Quinta Coniectura.**

Sicut primo anno Chriſti nati, Herodes crudeliter in infantes ſæuiit, vt Chriſtum, quem regem Iudæorum fore timebat, tolleret: ita primo anno Iubilæo princeps mundi & ſatellites eius, in primitiua Eccleſiæ doctores maximam tyrannidem exercuerunt, vt Chriſti doctrina extingueretur, quam exitium & peſtem dignitati ipſorum fore verebantur.

Sicut poſt truculentā Herodis perſecutionem, Chriſtū fere per 6. integros annos ſecedere oportuit, atque in Ægypto vſque ad mortem Herodis deliteſcere: ita quoque per ſex Iubilæos, id eſt, ferme vſque ad 300. annum Chriſti, vera doctrina Chriſti, partim gubernatorum tyrannide, partim tetris & pernicioſis hæreticorum opinionibus obſcurata & oppreſſa fuit. Maior enim pars Imperatorum terræ & immanes beſtiæ fuere, vt pote Caligula, Nero, Domitianus, Traianus, Baſſianus Caracalla, Decius, Diocletianus, &c. quorum immania ſcelera, & impietates cogitari, aut verbis deſcribi non poſſint. Hanc ſæuitiem & tyrannidem augebant furores tetrarum hæreſium. vt pote Valentinianorum, Martionitarum, Montaniſtarum, Nouatianorum, Manichæorum, qui ſub his Imperatoribus in Eccleſiis multum negotii faceſſebant: donec tandem optimus Princeps imperium obtineret, Conſtantinus Magnus, ſub quo Chriſtiani antea diſperſi & oppreſſi, reſpirauerunt, atque doctrina Chriſti obſcurata, per multos præſtantes Eccleſiæ doctores,

vtpote Lactantium, Athanaſium, Cyrillum, Baſilium, Nazianzenum, Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Chryſoſtomum, inſtaurari ſucceſſiue cœpit.

Sicut 12. anno ætatis Chriſti amittitur Chriſtus, & in templo reperitur inter Phariſæos & ſcribas: ita 12 anno Iubilæo, id eſt, circiter 600. annum Chriſti, vera doctrina rurſus obſcurari cœpta eſt per Arrianam ſectam, quæ tunc inualuerat: ſed tamen conſeruata à paucis, & in Conciliis, quæ tunc plurima celebrata ſunt, aliquantulum propagata eſt.

Sicut a duodecimo anno ætatis Chriſti, vſq; ad 30. quo miniſterium ſuum aggreſſus eſt, nihil prorſus de Chriſto legitur, niſi quod Euangeliſtæ dicunt, ipſum cum parentibus ſuis vixiſſe, ipſiſque ſubditum fuiſſe: ita quoque à 12. anno Iubilæo, id eſt, ab anno 600. Chriſti, vſque ad tempora Lutheri, miniſterium publicum veræ doctrinæ & ſacramentorum, aut nullum, aut admodum obſcurum fuit, atque Eccleſiæ ſpecies exigua: & duram paſſa ſeruitutem eſt Eccleſia ſub homine iniquitatis Antichriſto. Eo enim tempore idololatria & impietas Pontificia, ſub Imperatore Phoca augeri & ſtabiliri cœpit, qui Papam οἰκουμενικὸν, id eſt, Caput Eccleſiæ totius orbis terrarum confirmauit. Atque poſtea in dies ſingulos per mille annos ferme magis magiſq; aucta eſt, donec tandem hiſce extremis temporibus acerrime impugnata eſt, vera voce doctrinæ Euangelii reſtaurata. Interim tamen certum eſt, fuiſſe ſemper aliquas pias mentes, quæ aliqua veræ doctrinæ luce ornatę fuerunt, aliæ plus, aliæ minus: & manifeſtos craſſóſque errores iſtos exſecratæ, verbum Dei audierunt, atq; ſacramentis Chriſti, etſi aliquantum contaminatis, vſi ſunt.

Sicut poſt triceſimum annum ætatis Chriſti, Ioannes docere cœpit pœnitentiam & fidem in Chriſtum, atque ipſe Chriſtus baptizatus eſt, atq; ſuum miniſterium aggreſſus: ita quoq; anno 30. Iubilæo, id eſt, circiter 1500. annum Chriſti, vera doctrina Chriſti, taxatis erroribus, noſtro ſeculo inſtaurata & reſtituta eſt. In his omnibus quia vides, quod euentus optime reſponderit annis vitæ Chriſti, credibile eſt, eundem quoque in hoc extremo exiguo tempore, quod adhuc reſtat, vſque ad reſurrectionem mortuorum, illis reſponſurum eſſe. Sicut ſcilicet Chriſtus annos fere tres & medium prædicauit, miracula edidit, & curſum ſuum perfecit: poſtea vero in crucem actus, mortuus, ſepultus, reſurrexit, & in cœlos aſcendit: ita quoq; poſt tres & medium circiter Iubilæos annos, de cœlo deſcendet, iudicaturus viuos & mortuos ſecundum ſcripturam. Hæc coniectura pia eſt, & nequaquam contemnenda, quando non adeo ſcrupuloſe aut præciſe ſumitur: potiſſimum autem quia cum cæteris optime congruit.

Sexta coniectura.

Huc quoque referri debet hominum eruditorum coniectura, qui hanc extremam mundi particulam, in qua nunc viuimus, ſenectæ humani generis aſſimi-

aſſimilant, quod videlicet ante quatuor millia annorum hominum natura præſtantior fuerit, nunc autem multo imbecillior ſequuta ſit. Initio dominabatur ſeculum ἡγεμονικὸν, id eſt, ratio gubernatrix, in qua primi parentes ſapientia excellebant, temperanter, modeſte & concorditer victitabant, ac pleraſque artes inuenerunt. Deinde ſucceſſit θυμοειδὴς, id eſt, iraſcibilis motus cordis, ſeu ætas bellatrix, in qua imperia armis conſtituta ſunt, & quatuor Monarchiæ inde vſq; à Nino, coætaneo Abrahæ, ad Iulium Cæſarem vſque ordinatæ. In hac θυμοειδεῖ ætate fuerunt viri heroici, gladiatores robuſtiſſimi, vt Samſon & Hercules, Dauid & Achilles, Cyrus, Alexander Magnus, Iudas Maccabæus, Hannibal, Scipio, & ſimiles multi, quos Deus ſingulariter excitauit, per quos imperia mundi conſtituerentur, & defenderentur. Sequuta eſt deinde ætas poſtrema, in qua dominatur ἐπιθυμητικὸν, id eſt, ætas concupiſcibilis. Natura enim hominum facta languidior, nec ſapientiæ ſtudet, vt in prima mundi ætate, nec illos acerrimos labores militiæ ſuſcipit, quos ſuſtinebant olim viri fortes, à temporibus Abrahæ vſque ad Iulium Cæſarem, ſed veluti eneruata delicias & voluptates quærit.

Hæc partitio ex Phyſica huc translata eſt, & cum temporibus mundi vtcunque congruit. Ante diluuium homines longæui erant, qui annos 900. & circiter viuebant. Poſt diluuium ad pauciores annos ætas hominum reſtringebatur, & viuebant homines communiter annos quadringentos, trecentos, ducentos, &c. Nunc vero in decrepita ætate, pauciſſimi ſunt, qui vel ad octogeſimum aut nonageſimum ad ſummum perueniunt: tantum vigor humanæ naturæ labefactatus, fereque exhauſtus eſt. Quid (quæſo) de aliarum rerum quam plurium in natura decrementis dicemus, quas in dies decreſcere atq; in deterius vergere manifeſtum eſt? Primis temporibus tanta fuit omnium prouentuum vbertas, vt nunc rerum natura plane degeneraſſe videatur. Gen. ca. 26. dicitur, quod ager Iſaac centuplum protulerit fructum, nunc vero optimi noſtri agri vix decuplum proferunt.

Audiui ego à ſenibus, viris fide dignis, & agriculturæ peritis, fertilitatem vinearum, agrorum, hortorum, arborum, &c. ſeculo tantum ipſorum aliquid diminutam, obſeruatum eſſe. Multis in locis, vbi aliquando ſyluæ maximæ fuerunt, iam lignorum magna penuria eſt. Pecuniæ & opes quaſi exhauriuntur. Nam vbi olim largiſſimæ venæ metallicę hinc inde inuentę ſunt, iam nullæ aut parcæ effodiuntur, Imperia quoque mundi magiſque aſperiora ſiunt, quod & Daniel ſignificare voluit, cum Regnum Chaldaicum aureo capiti, Perſicum argenteo pectori, Græcum æneo ventri, Romanum denique ferreis tibiis comparauit. Nulla deniq; vnquam olim tanta irreligio, tanta impietas, tanta ſcelerum, flagitiorum & libidinum immanitas, tanta ſecuritas & leuitas fuit, vt iam in maiore parte hominum manifeſte conſpicimus.

Annon

Annon igitur hæc tanta naturæ degeneratio & quaſi abortio, euidens teſtimonium eſt piis mentibus, inſignem mutationem vniuerſi generis humani mox expectandam eſſe? Hæc ſæpe conſiderent piæ mentes in ſuis quotidianis precationibus, ac ingemiſcant & deplorent miſeriam & ruinam quaſi generis humani, atque ardenter à Deo petant mitigationem. Harum autem maximarum rerum cogitatione ſe ad modeſtiam atque animi pietatem exuſcitent.

Septima Coniectura. Euangeliſtæ nouiſſimam horam vocant aduentum filii Dei alterum, hoc eſt tempus, quod ad finem huius mundi inde vſque à prædicatione Apoſtolorum reſtabat. Neceſſe eſt igitur, breuius eſſe, quam fuit ætas, quæ præceſſit.

Octaua Coniectura. Interrogat & Daniel cap. vlt. de fine, inquiens: porro quod ad tempus attinet, quo tollendum eſt perenne ſacrificium, & quo tempore in vaſtitatem reddent abominationem, dies erunt 1290. Beatus ille, qui perſeuerabit, & perueniet ad diem 1353. Etſi autem numerus hic videtur de bellis Maccabæorum vaticinari, tamen haud dubie aliquid ſignificat de fine huius mundi. Ac facilis eſt accommodatio, ſi dies in annos commutaueris. Erunt autem anni 2625. Nec quærimus articulum ipſum ſeu momentum, quo illuceſcet vltimus dies: quod non eſt ſeruandum. Sed quia hic numerus aptiſſime congruit cum cæteris coniecturis, arbitror, ſignificari annos mundi à tempore Danielis reliquos. Anni 600. ſunt circiter à Daniele ad natum Chriſtum. Reliqui ſunt duo millenarii, poſtrema huius mundi ætas. Congruit & diuiſio. Ideo enim prior numerus à poſteriore diſcernitur, vt ſignificetur, mox poſt primum numerum ventura eſſe initia poſtremi regni impii, Mahometici, & Hypocritici. Nam Mahometus regnare cœpit poſt Chriſtum natum anno 630 Sequens numerus eſt curriculum regni impii, vſque ad finem mundi. Quod autem hoc vaticinium Danielis pertineat quoque ad vltimam mundi ætatem, oſtendit poſtrema particula, quam in textu adiicit: quieſces, inquit, & ſtabis in ſorte tua in fine dierum, id eſt, docebis & confirmabis etiam Eccleſiam vltimo tempore mundi.

Nona Coniectura Etſi ſemper apud pleroſque Theologos tertii & quarti libri Eſdræ dubia fides fuit: tamen cum locus in 4. lib. 6. c. maxime huc ad propoſitum noſtrum faciat, conſentiatque mediocriter cum coniecturis hactenus recitatis, non dubitaui etiam hunc locum ex Eſdra addi cete. Eſdræ interroganti an maius tempus eo, quod futurum eſt, præterierit; an vero id, quod futurum eſt, excedat tempus præteritum? reſpondet Angelus Domini duabus hiſce ſimilitudinibus. Primo oſtendit ipſi fornacem ardentem, deinde nubem aquoſam. In his, ait, obſerua, vtrum ſuperet ignis fumum, & imber guttas, an vero ſecus? Cui Eſdras: video, inquit, Domine, flammam imprimis tranſire magnam, video etiam magno impetu imbrem factum, ſed deinde flammam ſuperare

perare ignem,& imbrem guttas.Hinc,ait Angelus, tu Eſdra ratiocinare de ætate mundi.Sicut prius flamma fumum,& imber guttas ſuperabat: poſtea vero fumus flammam, & guttæ imbrem: ſic quoq; menſura temporis,quæ iam tranſiuit,excedit tempus,quod adhuc reliquum eſt,vſque ad reſurrectionem mortuorum.

Quia igitur hic ab Angelo Dei affirmatur, tempus prius atq; poſterius inter ſe in proportione magni ignis & exigui,item magnæ pluuiæ & exiguæ,habitura eſſe,atq; ex vera computatione conſtat, Eſdram circiter 3500.annum vixiſſe,paulo poſt tempora Cyri,exinde vero iam ſupra 2000.annos elapſos eſſe:certum eſt,finem mundi iam haud procul abeſſe.

Iam coronidis vice ſubiiciemus egregium illud dictum Eliæ Prophetæ, quod etſi in Bibliis nuſpiam extat, tamen quia reliquarum omnium coniecturarum ſumma eſt,& quaſi explicatio, omnibus notiſſimum eſſe debet,& maximi faciendum eſt.Verba hæc ſunt:Sex millia annorum mundi, & poſtea deſtructio:duo millia inane,duo millia lex,duo millia Chriſtus: & ſi quid ex his deerit, deerit propter peccata noſtra, quæ magna & innumera ſunt. *Decima coniectura.*

In hoc dicto Elias pulchre diuidit mundum in tres ætates, & præcipuas quaſi viciſſitudines mundi oſtendit, præterea quo tempore Chriſtum oportebat venire,& quam diu durare huius orbis ſtatus debeat. Bis mille annos ſtabit mundus ſine aliqua politica gubernatione,& certis legibus Dei verbo expreſſe ordinatis. Sed his exactis,circumciſio & lex dabitur,atque certa politia & cultus Dei ex verbo Dei inſtituetur. Deus enim certam politiam & certas Ceremonias huic ſuo populo tradere voluit vſque ad aduentum filii ſui,vt ipſe filius Meſſias in eo naſceretur,& ſe patefaceret,concionaretur,fieret victima,& palam inchoaret vitam æternam.Poſt hæc tempora,circiter finem quarti millenarii Chriſtus veniet, & prædicationem Euangelij inchoabit, quæ ſimiliter circiter duo milla annorum durabit, vſque ad extremum iudicium. Et poſtea initium erit illius nouæ & æternæ vitæ, in qua Eccleſia Dei ex morte reſuſcitata,in vita perpetua,vere ſine caligine & peccato ſanctificabit ſabbathum,coram cernet Deum,& eius immenſa ſapientia fruetur. Impii vero & Diaboli abiicientur in æternos cruciatus.

Et quia euentus declarauit, iuxta hanc Prophetiam Eliæ, circumciſionem & promulgatam legem duo millia annorum præceſſiſſe, ſimiliter etiam à circumciſione vſque ad Chriſtum duo millia tranſiiſſe: credibile eſt, & in poſterioribus millenariis euentum reſponſurum eſſe. Sed deſiderabuntur, inquit Elias,aliquot anni.Nam celeritate aduentus ſui Deus propter peccata & ſcelera mundi anteuertet,quo minus ſex millenariorum anni integre compleantur.

Cum autem propter multas alias cauſas & vtilitates, hoc dictum Eliæ

diligenter notari prodeſt, tum vel maxime propter ſtultam & cœcã inſaniam Iudæorum in Eccleſia retinendum eſt, qui Chriſto Ieſu repudiato, adhuc alium Meſſiam fruſtra expectant. Etſi enim multis manifeſtis ſacræ Scripturæ teſtimoniis ipſorum blaſphemia refutari poteſt: tamen quia eo cæcitatis & pertinaciæ peruenerunt, vt videntes veritatem ſcripturæ non videant, nec audientes audiant: non incommodum etiam ex hoc ipſorum dicto argumentum contra eos ſumitur, vt proprio ſuo quaſi ipſorum gladio iugulari poſſint. Sæpe enim hoc dictum à Rabinis, vtpote in libro Apodazara cap. 1. item in libro Sanhedrim cap. vlt. atque aliis pluribus locis, vt vera traditio Eliæ, introducitur.

Caput vltimum. Sextũ millenariũ non completum iri, propter peccata mundi

Hæ rationes omnes, aliæque plures, ex ſacra ſcriptura atq; ipſarum rerum natura ſumtæ, perſpicue oſtendunt breuitatem temporum huius mundi. Simul autem & hoc conſiderandum eſt, quod dies nouiſſimus ante ſextum millenarium completum aduenturus ſit. Nam Deus abrumpet flagitia huius peruerſi ſeculi, & ad iudicium ſuum feſtinanter accelerabit. Hoc temere non aſſeritur, aut petulanter affingitur, ſed diuinis literis paſſim proditum eſt.

1. Matth. cap. 24. Chriſtus ait: Et niſi abbreuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos abbreuiabuntur dies. Hæc verba etſi de excidio Hieroſolymæ potiſſimum loqui videntur: tamen totus contextus huius concionis Chriſti oſtendit, quod de extremo iudicio ſint quoque intelligẽda. Ideo ſtatim ſubiicitur, in illis triſtiſſimis temporib. ne patiamini vos ſeduci: ſicut enim fulgur exit ab oriente, & apparet vſque in occidentem: ita erit & aduentus filii hominis. Vt cognoſcas ſcilicet, hæc de extremis quoque temporibus prædicta eſſe.

2. Idem & ratio diei Sabbathi declarat. Supra oſtendimus, Sabbathum à Deo ordinatum eſſe typum illius æterni Sabbathi, futuri in æterna vita, poſt hunc corruptibilem ſtatum, in quo nunc immerſi peccatis & carnalibus concupiſcentiis degimus. Sicut enim ſex dies priores laboribus vocationis noſtræ deputati ſunt, ſeptimus vero vocationi & quieti: ita Deus ſuo ſapienti & arcano conſilio præordinauit, vt ſex millenariis annorum hæc peccatrix natura mundi compleatur, ſeptimus vero initium ſit illius beatæ vitæ & cœleſtis, quam omnes ſancti cum Deo & conſortio ſanctorum Angelorum ſuauiſſime in omni æternitate victuri ſunt. Vt epiſtola ad Hebræos 4. huc quoq; alludere videtur. Sed ratio Sabbathi in lege ita præſcribitur, vt circa veſperam diei ſexti inchoandum fuerit. Quapropter & æternum Sabbathum non à fine poſtremi millenarii, ſed paulo ante inchoatum iri, veriſimile eſt. Eadem quoq; Iubilæi anni ratio fuit, qui non poſt quinquageſimum annum præteritum celebratur, ſed quadraginta nouem communibus annis exactis, quinquageſimus erat Iubilæus.

3. Reuerendus pater D. Lutherus haud contemnendam quoque coniecturam

cturam à tempore reſurrectionis Domini ſumit. Prædictum erat, Chriſtum mortuum pro peccatis noſtris, in ſepulchro triduum requieturum eſſe, ſicut Ionas Propheta triduum in ventre ceti detectus fuerat: ſed anteuertit Chriſtus diei tertii completionem, atq; circiter medium eius diei reſurrexit, ſicut Euangeliſtæ tradunt: veriſimile eſt igitur, etiam altera vice Chriſtum ante completum ſextum millenarium venturum cum maieſtate, ad iudicandum viuos & mortuos.

Iam piæ & Chriſtianæ mentis eſt, hanc extremam mundi ſenectam, & quaſi delitium ſenectæ, in qua nunc verſamur, animo perpendere: vt hac cogitatione nos ad ardentiorem inuocationem & maiorem animi pietatem excitemus. Sed eheu, quam cœcus eſt mundus, quam ſtolidus & ſecurus; qui Epicureo & Cyclopico more, inſtar pecudum irrationabilium, has maximas res aut non conſiderat, aut leuiter curat: ſicut Propheta Eſaias quoque de maxima ſui temporis ſecuritate conqueritur, inquiens: cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe dominorum ſuorum: Iſrael a. non cognouit, & populus meus nõ intellexit. Imp. Ferdinãdo. Pp. Paulo 4. *Hactenus Flinsbachius.*

EQ. Nimium late progrederis, ipſoque hoc tuo progreſſu, fortaſſis apud quoſdam paruam inibis gratiam. Malo ego pro ſtatu vię politice, quã theologice rẽ tractare; ſed enim, genius cuiq; ſuus arridet. Nunc denuo ad inſtitutũ.

Omnium a. huiuſmodi alterationum, vel ipſa Reſp. Romana ſola præbebit teſtimonium, ſi cõſideremus eius mutationes: à Regib. in Cõſules: à conſulib. in Decemuiros in Tribunos militũ Tribunos, plebis: Dictatores; Magiſtros militũ Tyrannos, Imperatores: eoſq; florentes decidentes & per anaſtaſin reſtitutos: vt mihi videatur illa Reſp. ſimilis ægro & male diſpoſito corpori: ꝙ ab vno morbo in aliud recidit: & per interualla tempotum bene ſe habet, donec deſtitutum radicali humore ſeu calore vitali in mortẽ refrigeſcit. Quodq; ipſa ſenſit in ſe, in aliorum principatus ẽt exercuit: nunc prouincias in regnum erigens: nunc regna & imperia in prouincias reducens: vi propria deficiente, alia dominante. Carthaginis imperium, ciuitate deleta per Scipionem, in prouinciam redactum. Per Africam ſex prouinciæ factæ: Maurorum, Numidarum regna extincta: per omnes Hiſpanos ſex prouinciæ factæ, quæ poſtea Regna & rurſum ſub vno rege nunc cõiuncto. A Iulio Cæſare regna Galliarũ plura in prouincias redacta: rurſum in regna: à regnis in Monarchiam peruenerũt: Traianus Dacos ſub rege Decibalo vicit: Daciam prouinciam fecit Romanã: Pannonias, Macedoniam, Thraciam. q̃ rurſus in regna reuerſa ſunt: tũ à Germanis, tũ à Turcis occupata: vt Aſia, q̃ in ditionẽ Attali teſtamento venerat: poſtea illis erepta: Idipſum de Lydia & aliis infinitis ꝓpemodũ regnis in prouinciam redactis, reſtitutis, ſubrutis, translatis, dicendum eſſet, ſi tempus ſupereſſet; De Perſis item Partis, Saracenus aliiſq;, quæ in ditionem Romanorum veniſſe, paucis notat ſextus Rufus Cõſularis *libro de Rom. hiſtoria.* aliiq; hiſtoriographi.

PH. Etſi nulla vnquam fuit,eſt,aut erit reſp.in qua omnia ſint integra,nec multæ reperiantur feces,& ſubinde variorum vitiorum ſemina proueniant, quæ etiam vbi euulſa ſunt, repullulare ſolent: permultum tamen refert, ſi illi qui in magiſtratu primi ſunt, habeant virtutes ciuiles in precio, & ad eas ſe componunt,nec conueniant ad flagitia,ſed ea tam in ſua, quam in aliorum vita ſerio aduerſentur & ſeuere puniant: & ſic partim ſuo exemplo, partim iuſta animaduerſione,partim præmiis honeſtati propoſitis,inferiores quoq; ad eam ſtudioſe amplectendam alliciant:de multitudine autem plurimi eos,qui præſunt,ſequantur,& reuereantur eorum cum vitam,tum imperium. Hæc enim dum vtrinque fiunt, magno ſubſidio ſunt rebuſpublicis: ſicut econtrario, vbi ea vel euerſa iacent,vel habentur neglıgentius,impoſſibile eſt vt ſit felix aut florens gubernatio;nec multa grauiſſima ad exitium attrahantur.

Status Romanorum priſcus, laudabilis.

EQ. Inuenimus certe in Romanis,dum res eorum creuerunt,viguiſſe apud pleroſque,nec vnquam in vniuerſum interruptas fuiſſe, quin mox iterum in ordinẽ,ſi quid erratum eſſet,redigeretur, multas illuſtres diſciplinæ virtutes: quibus certatim opera data eſt à maiore parte ſubditorum & magiſtratuum, &tantum attributum ſtudii,vt priſcis illis temporibus multo pulchrius haberetur,cum viris optimis de honeſtate,quam,vt poſtea degenerante ſeculo putatum eſt,cum auaris de opulentia,aut cum luxurioſis de delitiarum varietate certamen ſuſcipere.De illarum numero fuit ardens amor patriæ ſiue totius Reipub.honeſtis legibus conſtitutæ,libertate ſua vtentis, quam iudicarunt dignam eſſe,cuius ſalus nõ modo iactura fortunarum,ſed & liberorum ac ſuę vitæ adeoq; omnium rerum priuatarum amiſſione,quoties res poſceret,redimeretur,Eam enim florentẽ viderunt ſibi quoq; ornamento eſſe,&priuatorũ res inſuper ſaluas præſtare,ea vero laborãte,nihil poſſe eſſe priuatis hominib. tutũ ab iniuriis.Ideoq; multo dulcius ipſis fuit,bene de rep.mereri, quam ſtudere ſuo cõmodo,ac nefas putarunt,eſſe ſummum,ſi non ſuam ſalutẽ poſteriorẽ ſaluti cõmuni ducerent.Exemplo ſunt Brutus,Genitius Cippus prætor, Ælius prętor,&alii:de quib.Valer.*li.5.c.6.&* 8 Cicero qui paſſim,quãti patriã faciãt,indicat.Ipſa quoq; plebs Rom. aliquoties ad ſubleuandam publicam penuriam facultates ſuas cõferens:& innocentia in magiſtratu à plurimis declarata. Fuit præterea in Romanis eximium ſtudium iuſtitiæ,&quæ ei cognata eſt fidei, q̃ æque domi in iudiciis & vita priuata,atq; in caſtris inuiolatã cuſtodiebant.Documẽto ſunt Camillus,Faliſcis obſeſſis, proditorẽ curans in vrbẽ adduci:Fabricius ad Pyrrhũ remittens medicũ,qui operam ſuam in eo tollẽdo obtulerat:Regulus reuertẽs Carthaginẽ ad exquiſita ſupplicia, vt fidẽ liberet: Senatus Hannibalẽ eũ qui iuramentũ eludebat,reddẽs & ceremoniæ ſolẽnes inde nũciandis bellis obſeruatę.Plura iuſtitiæ &fidei exẽpla vide apud Valeriũ *li.6.c.5.&* 6.&quod narrat *li.8.c.2.*quendã qui diutius equo accõmodato accepto, quam

quam conuenerat, fuerat vſus, furti fuiſſe condemnatum. Ex hoc iuſtitiæ ſtudio promanarunt etiam ſtrictiſſima in caſtris & domi vſurpata ſeueritas, de qua plurimæ extant hiſtoriæ. Gratitudo erga bene meritos declarata ſingulari ſtudio & præmiis, maxima erga leges & magiſtratus reuerentia, cui quantum tribuerint, videre eſt in hiſtoria P. Seruilii apud Valerium *libro octauo capite quinto*, vbi dicitur, *eum qui vereri principes neſciret, in quodlibet facinus procurſurum crediderunt*, item in hiſtoria Fabii, qui conſul patrem ad ſe acceſſurum de equo iuſſit deſcendere. Quod item ſcribitur ſub M. Scauro, quum aliquando caſtra mouiſſet, in ipſo caſtrorum aggere inuenta fuiſſe arbor, optimis fructibus onuſta, quæ à militibus intacta manſerat. In primis vero cõſpicua ſunt plurima exempla abſtinentiæ, αὐταρκείας paruo contentæ, & eleganter ferentis paupertatem, frugalitatis & ſobrietatis, quæ in multis clariſſimis viris apud Romanos antiquos deprehenduntur. Eo enim animo in republ. & in vita priuata verſabantur: vt viro indignum haberetur, ad cupiditatem opum ſe demittere, nec toto animo de honeſta potius laude & ornamentis animi, quibus illa comparatur, cogitare. Legantur quæ extant apud Ciceronem *in 6. Verr. pag.* 212. de Piſone, & *pag.* 228. De Marcello Syracuſas occupante, apud Plinium *libro* 37. *capit.* 7. cum de aliis, tum de L. Mummio; de quo ita dicit Mummius *deuicta Achaia repleuit vrbem ſignis, ipſe exceſſit, non relicturus filiæ dotem.* De Paulo Æmylio Plutarchus in vita narrat, quod quum pro prætore in Hiſpania CCL. oppida cepiſſet, ipſe Romam ne teruntium quidem auctus rediret: captas etiam in victoria Perſei opes non aſpicere quidem ſit dignatus. Cato Senior quum 400. vrbes in Hiſpania cepiſſet: negauit ad ſe ex præda quidquam, præter eſculenta & potulenta, rediiſſe; neque ſe ſolum, ſed & comites ſuos, ne acciperent, aſſuefeciſſe, auctor Plutarchus *in eius vita.* Apud eundem Plutarchum in Æmilio & Valerium *libr.* 4. *capit.* 4. leguntur in familia Ælia XVI. fratres (inter quos fuit Q. ille Tubero cognomento Cætus Æmilii gener, vir præſtantiſſimus, de cuius abſtinentia vide Plinium *lib.* 33. *capit.* 11.) omnes vxorati cum numeroſa ſobole in anguſta domo cohabitaſſe, & victum habuiſſe ex agello ſatis tenui. Et notiſſima ſunt exempla Fabricii, Curii, M. Scauri ſenioris; qui omnes in ſorte quantumuis tenui acquieſcentes, & in virtutis decus, quam opum aggeſtionem conuerſi, ſe à corruptelis munerum & ab auaritiæ ſordibus, atque ſtulta opum admiratione, integerrimos præſtiterunt. Vniuerſus quoque populus Rom. aliquoties etiam in rerum ſtatu ancipiti dona & commeatus oblatos accipere noluit. Hæc integritas quanto bono fuerit Reipub. hac voce teſtatus eſt C. Pontius Saninis, quum dixit: *vtinam fortuna me ad ea tempora ſeruaſſet, quum Romani dona accipere cepiſſent: non paſſus eſſem eos diutius regnare.* De frugalitate vero & ſobrietate, etſi ex eorundem, quos modo nominaui, hiſtoria, teſtimonia luculenta ſumuntur: tamen indicium quoque habet lex,

quia ſimpliciter interdictum fuit vſu vini mulicbri ſexui: & quod Plinius *libr. 33. capit.* 12. dicit, *Inuenimus legatos Carthaginenſium dixiſſe, nullos hominum inter ſe benignius viuere, quam Romanos: eodem enim argento apud omnes cœnitauiſſe ipſos:* & quod anno iam 664. Cenſores edixiſſe reperiuntur, *ne quis venderet vnguenta aut vina exotica.* Perſuaſum enim tam Romanis veteribus, quam multis magnis viris apud alias quoque gentes fuit, paupertatem & rerum apparatum tenuem, nec per ſe eſſe quiddam inhoneſtum, in quo aliquid turpitudinis conſiſteret: nec officere partæ gloriæ: ſed potius maiori honori eſſe, quando tum quoque, quum occaſiones diteſcendi non deſunt, retinetur tamen, & illuſtrata virtutis gloria diuitiarum ſplendori anteponitur, & ſic toleratur, vt manifeſte appareat, eum qui ita viuit, non in plus habendo, ſed in promouendo bono publico curas ſuas atque animum habere defixum: opum vero certamen auaris tamquam muribus & aliis furacibus atque ſordidis animalculis, in quibus nihil ſit virile, nihil excelſum, nihil ad verum hominis decus directum, relinquere. Vide *in Valer. libr. 4. capit.* 4. Neque etiam piguit eos laboris, & quidem operis etiam ruſticis clariſſimos viros incubuiſſe legimus, vt Plinius quodam in loco non dubitet cauſam fertilitatis, quæ olim abunde agro Rom. protulerit, in cultores tam claros conferre: non aliter ac ſi terra ipſa lætaretur, ſe tam honeſtis honoratorum virorum manibus coli. Huc pertinent exempla Cincinati, M. Curii, Calatini, Catonis maioris, & ſimilium. De Romanorum admiranda fortitudine & animoſitate omnium periculorum & mortis contemptrice, cuius ſpecimen toties ediderunt in præliis, & quam in rebus quoque afflictiſſimis tamen non abiecerunt, ſingulorum fere annorum hiſtoriæ aliquid continent. Sed hoc pulcherrimum eſt, quod ea ipſa comitem habuit inſignem quandam humanitatem. Vt enim hoſtes experti ſunt, quid in armis poſſent, ſi laceſſiti eſſent: ita humanitate, clementia, manſuetudine, quas coniunxerunt, oſtenderunt ſe non eſſe barbaros, ferarum aut belluarum ſimiles: & tantum cædes & vaſtationes quærere: ſed dimicare de reſtituenda, tuenda & propaganda iuſtitia, honeſtis legum & iuſtæ pacis beneficiis. Nec obſcurum eſt, hac ratione plurimum incrementi rebus ipſorum acceſſiſſe. Quod enim de Athenienſibus Æmilius Probus inquit in Alcibiade, eos non minus multas vrbes conſilio ad amicitiam adiunxiſſe, quod in captos vſi fuerant clementia: de antiquis quoque Romanis veriſſime dici poteſt, de quibus Cicero in Orat. 1. contra Rullum: *Maioribus noſtris* (inquit) *quid fuit clementius, qui etiam, externis hoſtibus victis, ſua ſæpiſſime reddiderunt?* exempla egregia ſuppeditant Marcellus, Scipiones, Flaminius, Pompeius & plures: de quibus Valerius *lib. 5. capit.* 1. Quanta denique grauitas fuerit in priſcis Romanis: argumento ſunt, quod non licuit genero lauare cum ſocero, nec filio cum patre. Quod L. Fuluius, quum tempore ſecundi belli Punici corona roſacea capiti impoſita proſpectaſſet in forum, in carcerem de-

ductus eſt, & ibi vſque ad finem belli detentus. Item quod in publicis negotiis ne bibere quidem licuit; & quam maieſtatem præ ſe tulerit ſenatorii ordinis conſeſſus, teſtatur illa vox Cyniæ, quando dixit ad dominum; Se conſpecto ſenatu Romano, multorum veluti regum conſeſſum vidiſſe. Nec parum exſtimulauit animos ad æmulationem in actionibus laudabilibus cupiditas gloriæ, & iuſta collatio eorum præmiorum, in quibus honor aliquis virtuti ex merito habebatur, ita vt poſſent ii, qui ſe ſtrenuos geſſerant, diſcerni ab aliis, & frui aliqua ſuorum laborum mercede. Non enim licebat vlli ſibi ſumere quidquam de honore, niſi publice eſſet collatum. Dabantur coronæ variæ, torques, armillæ, & alia ornamenta: permittebatur annulorum geſtatio, decernebantur ſupplicationes, orationes, & qui ſummus honorum gradus erat, triumphus: ponebantur ſtatuæ & columnæ, ſuſpendebantur in templis monumenta, indebantur à rebus geſtis cognomina, euehebantur viri virtute conſpicui ad altiores munerum publicorum gradus, interdum publicis ſumptibus efferebantur, & ſi facultates tenues eſſent, liberorum ex ærario publico habebatur ratio. In honorem etiam defunctorum habebantur orationes funebres & alia præconia, ſicut è regione ignominia notabantur, qui aliquid indignum aut nimis timide commiſerant, nec facile vllum λύτρον pro captiuis dabatur; quod turpe habebatur, nō potius occumbere, quam manus ſupplices hoſti porrigere: & quod verebantur, ne talis redemtio induceret militi ignauiam. De his ergo moribus, quorum cuſtos fuit conſtituta cenſorum poteſtas, toties meminit Cicero, quum de maioribus loquitur: & in verſu Ennii dictum eſt,

Moribus antiquis res ſtat Romana, viriſque.

Quanquam etiam in illo feliciori ſtatu (vt nihil ex omni parte beatum) non raro res turbauit, diuellendo coniunctionem ordinum, magiſtratus tribunitius eo quidem conſilio delectus, vt quaſi frenum iniiceret patribus, ſi quid auſuri eſſent præter commodum publicum. Sed qui licentiam coercere debebat, crebro nimium licentiæ ſumendo Rempub. in grauiſſimum diſcrimen coniecit. Sed tamen diſcuſſæ ſunt iſtę tempeſtates facilius, dum apud plures locus fuit aliquis illis, quas recenſui virtutibus.

Simul autem atq; inualeſcentibus omnibus vitiis, virtutes cæperunt conuerti in rerum propriarum, neglecta cura proprię, procuratione, iniuſtitiam, perfidiam laxationem diſciplinæ, legum & magiſtratuum contemptum, & contumaciā, auaritiā, inſaniam luxuriæ & voluptatum omnia vndecunque conquerentē, ignauiam, & mollitiem, aut rerū vaniſſimarum ſtudia, & erga ſocios iniurias & faſtum, variamq; vitę leuitatem, & ſublata præmiorū iuſta diſtributione quilibet pro libidine quæ voluit vſurpauit, aut certe pecunia, qua omnia venalia proſtabant, redemit, & cum altero non tam honeſtate, quam oſtentatione opū, luxuria & aliis vitiis certādū ſibi ſtatuit: ibi, vt fit, quę magno labore maiorum cōſtituta fuerant, cœperunt ruere, & prono quaſi alueo pro- *Status reip. Rom. degener.*

perare ad interitum Quod quidem cœpit ſtatim poſt victorias Aſiaticas, quũ iam in bella ciuilia prorumperet ambitio, quorum diurna fuit & miſera laniena, donec ab Auguſto res aliquo modo componeretur ad aliquam quietem, quæ tamen non fuit diuturna, vt docent hiſtoriæ, & toties conqueruntur ſcriptores plurimi. Quoties enim Cicero de ſua ætate conqueritur & exclamat, *O tempora, ô mores!* Quoties in Verrinis, in Philippicis, & aliis orationibus & epiſtolis ſui ſeculi peſtes accuſat? Quoties Plinius in peruerſitatem ſuccedentium temporum inuehitur, apud quem *libr.24. cap.1.* legimus, *ita eſt profectò, magnitudo populi Romani perdidit ritus, vincendo victi ſumus, paremus externis.* Et lib. 33. cap.11. *Aſia primum deuicta, luxuriam miſit in Italiam.* Item; *Eadem ſcilicet Aſia domata, multo grauius afflixit mores.* Et c.10. *Videret hac Fabricius. Fabricius, inquam, qui bellicoſus Imperator plus quam Scyphum & Salinum ex argento habere videbat, videret hinc dona fortium fieri, aut in hæc frangi huiuſmodi mores. Fabricii nos pudet.* Et quid fuit voce illa indignius, qua Iugurta ex vrbe profugiens prodidit, quales ibi inueniſſet ciues, dum exclamauit, *O vrbem venalem & cito perituram, ſi modo emptorem inuenerit.* Sed hæc, quorum obſeruatio in lectione Romanæ hiſtoriæ perutilis eſt, paucis attigiſſe ſatis ſit.

Virtutes & vitia Romanorum.

TH. Pauca ego addam. De virtutibus Romanorum & bene conſtituta republ. paſſim apud hiſtoricos innumera exempla reperiuntur, eaque magnifice celebrantur. Vt autem fatendum eſt, leges Romanas, cæteris omnibus præſtantiores fuiſſe, quicquid enim ad augendam & conſeruandam eorum Rempubl. conducibile fuit viſum, ab aliis mutuati ſunt, vel ipſi, malis moribus præbentibus occaſionem condendi bonas leges, prudenti ratione inſtituerunt, cuſtodeſque earum ii qui magiſtratum gerebant, plerunque diligentes fuere, ſicut videre licet ex fragmentis duobus Polybii, ea fragmenta eleganter è Græco in Latinum ſermonem conuerſa ſunt à Pompilio Amaſæo: Ita quoque non pauci reperri ſunt, qui crudelitatis & libidinis plus quam barbaricæ (non loquor nunc de Nerone, qui trucidatis multis inſignibus viris, vt Cornelii Taciti verbis vtar, ad poſtremum, virtutem ipſam excindere concupiuit: non de Caligula, qui teſte Suetonio, ſibi omnia, & in omnes licere putauit, quumq; cædibus ſatiari non poſſet, optauit, vt populus Romanus vna ceruice ſuſtentaretur, quæ ſua manu detruncanda foret: prætereo vna cũ Heliogabalo Caracallam, vt enim huius parricidia, inceſtus & periuria nota ſunt, ita ille bipedum omnium ſceleſtiſſimus dici meruit, neque nunc dico de aliis monſtris Romanis potius: quam hominibus, qui prætextu abſolutæ poteſtatis, omnia flagitia impune conceſſa ſibi aſſerebant) non pauci, in quo ſunt reperti in Republica Romana, qui crudelitatis ſuæ nefaria documenta edidere, ex quibus conſtat, quod ſæpius innocentes viri indicta cauſa, contra ius, contraque leges, aut virgis cæſi, aut ſupplicio extremo

tremo affecti ſint, inter quos L. Quintus Flaminius vir conſularis non poſtremus fuit, de quo Liuij teſtimonium eſt eiuſmodi, vbi recenſet, quid illi à Catone obiectum fuerit: inter cætera, inquit: *Obiecit ei, Philippum Pœnum charum ac nobile ſcortum ab Roma in Galliam prouinciam ſpe ingentium donorum perductum. Eum puerum per laſciuiam quum cauillaretur, exprobrare conſuli perſæpe ſolitum, quod ſub ipſum ſpectaculum gladiatorum abductus ab Roma eſſet, vt obſequium amatori [illegible]eret. Forte epulantibus iis, quum iam vino incaluiſſent, nunciatum in conuiuio eſſe, nobilem Boium cum liberis transfugam veniſſe, conuenire conſulem velle, vt ab eo fidem præſ[illegible]ret, introductum in tabernaculum, per interpretem alloqui Coſ. cœpiſſe, inter [illegible] ſermonem Quintius ſcorto, viſ tu, inquit quoniam gladiatorium ſpectaculum reliquiſti, iam hunc Gallum morientem aſpicere. & quum is vix dum ſerio annuiſſet, ad nutum [illegible] Coſ. ſtricto gladio qui ſuper caput pendebat, loquenti Gallo caput primum percuſſiſſe, deinde fugienti, fidemque populi Romani, atque eorum qui aderant imploranti, latus tranſfodiſſe.* Et paulo poſt, vt autor de eodem, Valerius Antias, *Placentiæ formoſam mulierem, cuius amore deperiret, in conuiuio accerſitam,* ſcribit, *ibi iactantem ſeſe [illegible] inter cætera retuliſſe, quam acriter quæſtiones exercuiſſet & quam multos capitis damnatos in vinculis haberet, quos ſecuri percuſſurus eſſet. Tum illam, infra eum accubantem negaſſe vnquam vidiſſe quemquam ſecuri ferientem, & peruellem id videre. Hic indulgentem amatorem, vnum ex illis miſeris attrahi iuſſum ſecuri percuſſiſſe. Facinus, ſiue eo modo, quo cenſor obiecit, ſiue vt Valerius tradit, commiſſum eſt ſæuum atque atrox: inter pocula atq; epulas, vbi libare diis dapes vbi bene precari mos eſſet ad ſpectaculum ſcorti procacis in ſinu conſulis recubantes mactatam humanam victimam eſſe, & cruore menſam reſperſam.* Hactenus Liuius. Recte itaque dicit Lactantius: *Qui hominem, quamuis ob merita damnatum in conſpectu ſuo iugulari pro voluptate computat, conſcientiam ſuam polluit, tam ſcilicet, quam ſi homicidij, quod fit occulte, ſpectator & particeps fiat, &c.* Cum igitur nihil magis impium aut crudele ſit, quam innocentiſſimos quoſq; ſeruitutis ſpecie in ſpectaculis publicis à belluis lacerari aut mutuis vulneribus ad populi voluptatem trucidari, mirum eſt, apud Romanos nihil [illegible] viſitatius, qui in ſumma iuſtitiæ opinione floruerunt, vt diuina quadam vltione hominum quinquaginta millia Fidenis, in munere gladiatorio, vnius theatri caſu obruti ſint. Eo autem progreſſa eſt licentia ſæuiendi (luxu & delitiis paulatim corruptis moribus antiquis) in quoſuis, vt tempore Augusti, neceſſarium fuerit ſtatuere legem Fanniam, quum Reſpub. Romana ex luxu [illegible] conuiuiorum, maiora quam credi poteſt detrimenta pateretur. Si quidem eo res redierat, vt gula illecti pleriq; ingenui pueri, pudicitiam ſuam & libertatem venditarent; pleriq; ex plebe Rom. vino impleti in comitium venirent & ebrij de Reip. ſalute conſulerent. Quod & Macrobius ſcriptum reliquit. Extant præterea exempla crudelitatis memorabilia apud Gelium, quæ ab eo ex oratione Gracchi *de legibus in noctibus.* Atticis referuntur. hæc [illegible] operæ precium duci. Verba igitur Gracchi, ſunt hæc: Nuper Teanum

num Sidicinum conſul venit. Vxor edixit: Se in balneis virilibus lauari velle. Quæſtori Sidicino à M. Mario datum eſt negotium, vti balneis exigerentur, qui lauabantur. Vxor renunciat viro, parum cito ſibi balneos traditos eſſe, & parum lauta fuiſſe. idcirco palus cõſtitutus eſt in foro, eoq; adductus ſuæ ciuitatis nobiliſſimus homo M. Marius; veſtimenta detracta ſunt, virgis Cæſus eſt, Caleni vbi id audierunt, edixerunt, ne quis in balneis lauiſſe vallet, quum magiſtratus Romanus ibi eſſet. Ferentini ob eandem cauſam prætor noſter quæſtores arripi iuſſit. alter ſe de muro deiecit, alter prehenſus & virgis cæſus eſt. Et paulo poſt pergit Gellius: idem Gracchus alio in loco ita dicit: Quanta libido, quantaque intemperantia ſit hominum adoleſcentium, vnum exemplum vobis oſtendam. His annis paucis ex Aſia miſſus eſt, qui per id tempus Magiſtratum non cœperat, homo adoleſcens, pro legato. Is lectica ferebatur. Ei obuiam bubulcus de plebe Venuſia aduenit, & per iocum, quum ignoraret, qui ferretur, rogauit num mortuum ferrent. vbi id audiuit, lecticam iuſſit deponi ſtuppis, quibus lectica deligata erat, vſque adeo verberari iuſſit, dum animum efflauit. Hæc crudelitas, tanquam indigna nomine Romano. & merito quidem olim in gentilibus reprehenſa fuit, quare non abſque cauſa in Synopſi Caroli IX. Regis Galliæ nuper edita, is reprehenditur, quod in natali die eius filiæ, quam ex Iſabella Maximiliani Cæſaris filia tulit, ita auidus fuerit ſuppliciorum ſpectandorum, vt ſub occaſum ſolis accendi faces iuſſerit circa furcam, vt morientium ora certius cognoſceret, annotatum, inquit autor iſtius libelli, id fuit, tanquam infauſtum ac plane indecorum. Porro de illo rege in eodem libelllo ſcribitur, quod lanienam & cædem Amiralij & ſociorum eius, ex arce lætus ſpectarit, & aliquot poſt diebus, cum Amiralij cadauer ad furcam publicam ſuſpenderetur, ſeruis fœtorem non ferentibus, dixerit, Hoſtis Mortui bonum eſſe odorem. Adiungitur præterea, quod quotidiana belluarum inſectatio in venationibus eum ſanguinarium reddiderit, licet homines propria manu non occiderit, ſed aſinos obuiam factos decollarit, ſoluto dominis pretio, nec non ſpectantibus aulicis porcos mactarit: exta cruentis manibus extraxerit quaſi laniariæ tabernæ ſeruus, irruentique in mulum Lanſaci, Quod tibi diſſidium, is dixerit, cum meo mulo interceſſit, Chriſtianiſſimo Regum? Symbolum præterea ipſius indicatur, tale videlicet, *pietate & iuſtitia*, quod ipſemet Rex, quoties de reis ageretur, ita intellexit: pium eſſe crudelitatis eſt; crudelem pietatis non abſque ratione igitur ibidem velut epiphonema adiicitur: Reges autores crudelium ſuppliciorum eſſe opportet, Quoties flagitia ſeuitiam expoſcunt: ſpectatores autem minime decet, ne atrocia meditari diſcant, &c.

PH. Cauſas turbulentarum iſtiuſmodi, quibus principatus afficiuntur, metamorphoſeon, propinquiores, quæque magis incurrunt in ſenſus, rimari

vel

vos video; ac ſane, omnibus qui principatum gerunt, ſanam hanc egō precor mentem, vt non ſolum veras turbatum reipublicæ cognoſcant cauſas, ſed etiam cumprimis quæ remedia illis vtrobique ſalutaria adhibenda ſint, ſepoſitis priuatis affectibus ſerio, quantumuis ſero, diſpiciant, ne fruſtra aliquando in fundo quærant moræ diſpendium ac pœnitentiam.

E Q. Habuit Troianum regnum ſuas ſignificationes, quamdiu duraturum eſſet; extititque vaticinium de ſimulacro Palladis, tanquam de ſigno fatali. Fingitur Troia euerſa, poſtquam Palladium illud fuit ablatum. Significatur autem eo figmento: tum demum euerti reſpublicas, cum ſapientia ex vrbibus ſublata eſt. Pallas enim, cuius id erat ſimulacrum, Dea ſapientiæ & conſilij ol m habebatur. *Palladium Troianorum.*

P H. Plato in octauo de Rep. diſſerens de cauſis, quæ afferunt mutationem Imperiis, inquit: *Degeneres poſteri ex præſtantioribus orti euertunt reſpublicas paulatim vſque ad periodum.* Degenerant autem à Maiorum ſuorum ſapientia, ſine qua diu ſubſiſtere imperium ſaluum nequit.

T H. Circumactis Imperium periodis deficit autoritas, mox ſequuntur diſcordiæ; illa deficiente, his gliſcentibus, certiſſima ſequitur Principatus mutatio. Regulam hanc eruo ex cap. 5. Daniels, vbi videt rex Balſazar manum prodeuntem ex pariete, & ſcribentem hæc tria verba, *Mene, Tekel, Phares.* *Mene*, id eſt, numeratum eſt: regno tuo conſtitutus eſt certus terminus diuinitus. *Tekel*, id eſt, appenſus es in libra, & leuior inuentus, id eſt, autoritas tua periit. *Phares*, id eſt, diuiſum eſt regnum tuum: regnum tuum diuidetur inter alios, nimirum Perſas & Medas. *Autoritas labaſcens minatur ruinam.*

Cæterum quemadmodum *Autoritas* Principis conſiſtit in quatuor rebus. I. in *Sapientia*. Talis fuit in Alexandro Magno, de quo Plutarchus in vita ipſius ſcribit, quod prudentia vicerit ſapientiſſimos ſenes. II. in *Virtute*, id eſt, agnitione Dei, iuſtitia, clementia, ſedulitate in officiis vocationis, fortitudine, caſtitate, temperantia, veritate; inprimis vero Miſericordia & veritate, quippe quæ, teſte Salomone, cuſtodiunt Regem, & fulciunt thronum eius. III. in *Felicitate*, id eſt, felicibus ſucceſſibus. Nihil enim magis conciliat animos hominum quam felicitas. IV. in *Inclinatione animorum*: quæ ſimpliciter donum eſt Dei. De hac dicitur in hiſtoria Saulis: *Abiit cum eo magna pars exercitus, quorum corda Deus tetigerat*, id eſt, flexerat ad ſingularem beneuolentiam erga ſuum Regem.

Sic econuerſo *Autoritas* amittitur per quatuor. I. per *Imprudentiam* Principum: quando vel non intelligunt officia gubernationis, aut rectè monentibus non obtemperant: ſed mordicus retinent ſemel conceptas ſententias: & præferunt hominum furioſorum conſilia rectis & moderatis. De hac imprudentia dicitur in Pſalmo: *Errare eos fecit in via*, id eſt, vocatione.

Item Eſaias inquit: Dabo Principes pueros, id eſt, ſtultos & inſipientes. Quo pertinent veteres verſus:

Iratus ad pœnam Deus ſi quos trahit:
Auferre mentem talibus primum ſolet:
Caliginemque offundit: vt ſuas ruant
Furenter in clades: ſibi quas noxiis
Accerſierunt vltro conſiliis mali.

Vel ſic:

Cum Numinis ſubuertere ira aliquos parat:
Primum omnium aufert ſanitatem mentium:
Prauaſque pro rectis creat ſententias:
Ne quis malefacta noſcere poßit ſua.

Imprudentia. Idque pro Regula infallibili eſt: *Principium mutationis in imperiis eſt Imprudentia.*

II. Per *Malitiam* Principum, in quibus decreſcit ſtudium virtutis, & augentur omnis generis vitia.

III. Per *Mutationem fortunæ*, ſeu *Infelicitatem in actionibus.* Error enim in conſiliis parit infelices actiones: quia ſuſcipiuntur res vel non neceſſariæ, vel maiores viribus.

IV. Per *Mutationem beneuolentiæ in animis ſubditorum* erga gubernatores: ſeu odium ſubditorum contra magiſtratum. Et hæc mutatio plerunq; ſequitur infelicitatem, ſicut dicitur: *Et cum fortuna ſtatq; caditque fides.* Sic Saluſtius: *Quo ſe fortuna, eo ſe fauor hominum inclinat.* Quo pertinet illud quod Eſaias comminatur: *Ecce Dominus, Dominus exercituum auferet de Ieruſalem & de Iuda, id quod ſuſtentat & roborat: omnem videlicet ſuſtentationem panis: & omnem ſuſtentationē aquæ. Fortem & virum bellicoſum, iudicem & Prophetam ſapientem & ſenem. Principem qui præeſt quinquaginta, & autoritate præſtantem conſiliarium, & ingenioſum artificem, & excellentem oratorem: Et dabo pueros Principes eorum: & paruuli dominabuntur eis. Puer quoque contumax erit aduerſus ſenem: & leuis contra grauem.* Eſa. 3.

Contemptus. E Q. Quando Deus vult punire Principes, circundat eos contemptu: ſicut quos vult creſcere & euehere: illos circundat autoritate. Intueamur illa noſtra præſentia tempora. Valde concidit (inquit Peucerus An. 1571 explicans illa verba: *Mene, Thekel, Phares,*) autoritas Imperij Germanici, & Principum in Germania, imo omnium ferme regnorum. Nullum pene habetis regnum in toto orbe terrarum, in quo imperet aliquis Princeps mediocri autoritate prædirus. Si enim repetamus hiſtoriam illorum Principum qui in Europa excelluerunt ante annos 70. aut 80. & conſideremus, quomodo imperia ſint lapſa: quomodo autoritas decreuerit, & tandem pene ſit collapſa: videmus, quomodo omnia tendant ad finem. Ante annos 80. fuerunt multi

reges

reges præſtantes: in Gallia rex Ludouicus: in regno Neapolitano Alphonſus ſapiens, valde celebratus: in Hiſpania Ferdinandus: in regno Polonico Caſimirus: in Vngaria Matthias Hunniades: & ante eum pater eius Iohannes Hunniades: cuius fuit admirabilis ſapientia & virtus: & cuius virtute defenſa eſt Hungaria: cuiuſque autoritas tutata eſt filium magis, quam ipſius virtus. Poſtea Germanicum Imperium habuit tunc aliquot præſtantes Principes: qui non tantum domi apud ſuos fuerunt in admiratione, ſed & fuerunt terrori exteris: qualis fuit Fridericus Victorioſus Palatinus prętans Princeps, & Albertus: qui vocatus eſt dextra manus Imperij: qui compeſcuerunt reges vicinos: ſicut coegerunt tres reges ad Vratislauiam arma ponere, poſtea compeſcuerunt Carolum Burgundum. Nunc etſi Principes conantur rebus afflictis conſulere,idque vnicum in animo propoſitum habent, tamen neſcitur, quo fiat fato, vt plus valeat hominum malitia, quam Principum autoritas. *Hactenus Peucerus.* Fracta demum atque extincta autoritate ſequuntur diuiſiones, id eſt, fiunt paulatim diſtractiones, ignauorum Principum contemptu; dum alij alibi nouis rebus ſtudent, & res nouas moliuntur: alij has, alij illas prouincias auellunt: conſpirant inuicem contra hunc vel illum regem aut Principem. Sic ſucceſſiue Imperium Germanicum miſere hactenus dilaceratum conuellitur.

PH. Strigelius parte 2. *Locor. Theol.pag.* 209. omnium calamitatum in Imperiis & rebuſpubl. cauſas eſſe ait, 1. Idolatriam. 2. Tyrannidem. 3. & libidinum confuſionem.

EQ. Petrus Gregorius Tholoſ. *in libris ſuis de Rep.* nouem cumprimis cauſas, cur reſpublicæ ſæpenumero mutentur, ſparſim infert, nempe: *Cauſa euerſionis rerumpublicarum.*

I. Vel propter vitia & inſolentiam eorum, qui dominantur & imperant.

II. Vel propter intemperantiam, prodigalitatem, luxum & expenſas inutiles, in conuiuia, voluptates, ſuperfluum apparatum conuiuiorum & perſonarum & profuſas largitiones; magnum enim exinde detrimentum capit Reſpublica; tum quod poſtea pecuniæ in neceſſarios ſumptus deſiderantur: tum etiam, quod pro his onerandus multis ſit tributis populus: quibus læſus accipit rebellandi occaſiones.

III. Vel propter ſuperbiam. Superbia namque inflati, plus de ſe, quam in ipſis eſt virium, ſibi promittentes, ſeipſos decipiunt, & periculis temere ſe obiiciunt, à quibus de hinc non poſſunt ſe eximere: inimicos & ſubditos contemnunt; à quibus deinde incaute opprimuntur. Inſolentia namq; Principum & ſuperbia valde alienat animos ſubditorum ab eorum amore & obedientia.

IV. Vel propter crudelitatem. Quando enim Principes & rerumpublicarum gubernatores non paterna admonitione aut caſtigatione, ſed ferocia vtuntur, adeoq; in tyrannos degenerant; tunc aut principatus interitum, aut

 magnam

magnam certe alterationem & mutationem accipiunt; odioſi & inuiſi facti ſuis iuxta atque extraneis.

V. Vel propter contemptum Principum. Quando enim populus odit Principem vel ſuum rectorem, aut eundem contemnit; augurium id poteſt eſſe certiſſimum de infelici ſucceſſu reipubl. Contemptus namque Principum viam parat ad minuendam, & poſtea ad excutiendam eorum autoritatem, odiumque atque exinde mortem aduerſus illos conciendi; idque interdum ex leuioribus, interdum ex iuſtis cauſis. Sic aduerſus Periandrum Ambraciæ tyrannum inſidiæ factæ ſunt ex eo, quod inter potandum quem amabat puerum interrogat,an nondum ex ſe prægnans factus eſſet. Et Adamas à Coty rebellauit, quaſi contumelia affectus: quod ab eo in pueritia exſectus eſſet, *Vide Pet. Greg. Thol. de repub. cap 8. pag.* 1395.

VI. Vel propter nimiam licentiam, poteſtatem & indulgentiam quibuſdam conceſſam. Nutriunt enim plerumque Reſpublicæ & Principes improuide ſerpentes in ſinu, mures in pera: & ferrum porrigunt, à quo pereant. Nimiam poteſtatem quibuſdam concedunt: ex qua ad maiora audenda ambitioſe impelluntur: vt tandem, ſi non proſpiciatur, præſenti fortuna, quia indigni etiam ſunt, non contenti, nihil ſibi habere videantur: niſi Principatum ipſum, necatis etiam Dominis aperte vel clandeſtine occupent.

VII. Vel propter auaritiam Principum. Siquidem cupiditas poſſidendi pecunias impellit ad illicita & grauia tributa imponenda, ſine cauſa Reipub. neceſſaria vel vtili: quo fit, vt à quibus inuitis pecunia ſine iuſta cauſa extorqueatur, ineant conſilium ſeditionis, mutationis, aut defectionis, aut rebellionis. Et ſane inopia multarum diſſenſionum bellorumque ciuilium cauſa atque origo ſæpenumero extitit; paupertas namque ad res nouas moliendas impellit, rerumque exhauſtarum neceſſitas (vt inquit Franc. Patricius) atque inopum conſpiratio, rerum innouandarum cauſas præbet. Proindeque minime vera eſt illa Galbæ Cæſaris ſententia, qua dicere ſolebat, nullos hominum minus metuendos eſſe,quam eos qui de ſolo victu cogitarent. Verius Lycurgus ſenſit; qui pauperem, & ſine laribus, longe magis in republ. timendum eſſe iudicabat,quam diuitem & inſolentem. Et Silius poeta:

Eſt deforme malum, & ſceleri procliuis egeſtas.

Dura namque ſunt eorum conſilia, qui pro quærendo pane conſultant; Et formidandam inopum ac famelicorum multitudinem, multi Imperatorum ſenſerunt; difficile enim eſt, (vt Cato Maior in maxima annonæ caritate, ad populum aiebat,) ad carentem auribus ventrem verba facere. Quemadmodum igitur duæ virtutes, perſimonia atque paupertas imperia pariunt, augent, retinent. Itidem duobus vitiis, auaritia & luxu perfunduntur.

dantur. Studium pecuniæ, potentiæ, ſplendoris cupiditas, cuncta regna euertunt.

VIII. Vel propter contemptum cultus diuini & mandatorum Dei. Duo namque fundamenta totius bonæ ſocietatis ſunt, Religio & Iuſtitia; vbi cœptum eſt ab illis declinari, felicitas reip. minuitur; & qui rebellis eſt Deo, ſibi ſubditos rebellare in ſe, ordinario iure ſentit.

IX Vel propter ſeditiones & factiones; quæ quidem in tantum plerunque perueniunt furorem, vt cum illis tandem ſubuertatur omnis Reipublicæ ſtatus. Etenim per diſcordias ciuiles, Reipublicæ compages paulatim diſſoluuntur: & aperiunt hoſtibus viam facilem ad ſubiiciendos iam debilitatos & confractos. Idque fuit certiſſimum præſagium Criſpi ad Cæſarem de reip. Romanæ excidio: *Ego, inquit, ſic exiſtimo: quoniam omnia orta intereunt: qua tempeſtate vrbi Romanæ fatum excidij aduentarit: ciues cum ciuibus manus conſerturos: ita defeſſos & exangues Regi aut nationi prædæ futuros. Aliter non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ, mouere aut contundere queant hoc imperium.* Sicut nauis compactis & coniunctis tabulis, infinita propemodum maris pericula, ſyrtes & cautes ſuperat & vitat: at vbi tabulæ diſſolutæ ſunt, per rimas & fiſſuras ſeu commiſſuras, paulatim aqua ingrediens in profundum, & ipſam & vectores & nautas demergit: & ſicut modicæ commiſſuræ, aquæ dant ad ſubmerſionem initium, & niſi iungantur, cauſam interitus: ſic quoque leues ab initio cauſæ, Reipublicæ, niſi cito ſubueniatur, aut mutationem aut ſubuerſionem adferunt. Solent autem procedere ex factionibus & ſeditionibus. Ita factiones fuerunt eruntque pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbive. Sic Plato recenſitis victoriis pluribus obtentis de barbaris ab Athenienſibus: *Tantam, inquam, eſt noſtra ciuitas victoriam conſecuta, vt nunquam expugnari poſſe, nec ab omnibus hominibus crederetur. Et ſane id verum eſſe viſum eſt: neque enim aliorum viribus, ſed noſtris ipſorum diſſidiis oppreſſi ſumus.*

Exemplis iſthæc quæ iam dixi, illuſtrarem; quinetiam de ſuperbia, ambitione, cæteriſque eius generis rerumpublicarum peſtibus, adderem quædam, ſed quia de his infra erit dicendi locus, hic pedem nunc figo.

PH. Sæpe etiam Reſpublicæ mutantur, cum agitur de repetundis aduerſus potentiores, ac rerum geſtarum rationes exiguntur; in quo genere optimis quibuſq; metuendum eſt, potiſſimum in populari ſtatu, vbi agitur de capite, de fama, de fortunis denique omnibus; quam quidem peculatus accuſationem quippe quæ inconſulto quodam impetu ac furore plerumq; ſolet ſuſcipi, prudentiſſimi quique atque integerrimi viri ſummo ſtudio declinauerunt ſimul ac repreſſerunt. Sic Pericles, ſummæ vir integritatis, & qui ſuas opes pro republica Athenienſium magnifice ſemper effuderat, ne rationes redderet, Bellum Peloponneſiacum excitauit; quod non prius finem accepit. *Repetunda aduerſus potentiores.*

pit, quam omnes Græcarum ciuitatum ſtatus conuerterentur. Sic Cæſar tametſi imperandi cupidiſſimus eſſet, non tamen imperij tanta in eum cupiditas extitit, quantus erat metus, ne rerum à ſe geſtarum rationem priuatus reddere cogeretur, vt palam aduerſarij iactabant. Meminerat, Scipiones, Rutilium, Ciceronem, tametſi ſumma integritate ac religione rempublicam geſſiſſent, populi tamen iudicio fuiſſe damnatos.

EQ. Nimirum ex iſthac loliorum ac ſeminum in rempublicam temere ſparſorum commixtione multiuaga, naſcitur infelix partus, *Diſcordia*, extremum ſcilicet reipublicæ malum, docente etiam, & aſſerente Vegetio: *Ciuile odium ad inimicorum perniciem præceps eſt; ad vtilitatem ſuæ defenſionis, incautum.* Recte: *nam in ciuilibus diſcordiis, haud dubie ab vtraque parte Reſpub. detrimentum capit.* Atque ea quidem *Diſcordia* oritur ab rebus, plerumquè nimium lætis, & ad ſummum fœlicitatis gradum perductis, *Namque* vt Tacitus inquit, *arduum eſt, eodem loci potentiam, & concordiam eſſe.* Ideo, *indicium eſt imminentis exitij maturitas*, vt Seneca ſcribit: *& appetit finis, vbi incrementa conſumpta ſunt.*

Diſcordia.

Odium.

PH. Latens & occulta res eſt *Odium*, & ideo magis imperio exitioſa. Cum enim ſubditi in metu nouo propter imperantis impotentiam verſantur non dubie ſingulis acrioribus odij ſtimulis concitantur: illi ad vindictam propter iniuriam iam acceptam; hi propter inferendam: ille *reſtatur gemitu graues dolores*; hic autem *exſecratur, atque inſidiatur.* ——— *Exit in promtum, quod multorum intimis queſtibus tegebatur.* Quid illud? niſi, quod abominor, conſularis cædes?

EQ. Certe, *fruſtra terrore ſe ſuccinxerit, ſi ſeptus caritate non fuerit.* Deniq; ſentiet *multorum odiis nullas opes poſſe reſiſtere* Imo, *nullam vim tantam eſſe, quæ premente odio ac metu poſſit eſſe diuturna.* Et ſane proximam ad mutationem vel euerſionem reipublicæ, *Diſcordiam*, atque *Odium*, proximum eſſe gradum, exempla vbiuis loquuntur.

Producatur imprimis ipſa ROMA, quæ priuſquam ad vnius arbitrium delata eſſet, infinitas incredibileſque paſſa fuit clades, atque calamitates per domeſtica diſſidia, diuerſaſq; partes Cæſaris, & Pompeij, quibus è medio ſublatis exarſiſſe etiam Remp. factionibus Triumuiratus, nemo non neſcit. Animaduertit hoc CÆSAR, cuius apud Salluſtium legitur vaticinium hoc: *Ego ſic exiſtimo*, inquit, *quoniam orta omnia intereunt, qua tempeſtate Vrbi Romanæ fatum excidij aduentauerit, ciues cum ciuibus manus conſerturos: ita defeſſos & exſangues Regi, aut nationi prædæ futuros. aliter non orbis terrarum, neque cuncta gentes conglobatæ mouere, aut contundere queant hoc Imperium.*

Quid in Græcia? nonne diſſenſionibus quoque ciuilibus peſſimum publicum ſuſt nuit, maximaſque clariſſimarum vrbium euerſiones, exorto Peloponeſiaco bello exitiali?

CARTHAGO etiam, quæ ante Romanis ſemper formidabilis, nunquid ab eadem cauſa in ruinam acta eſt?

Quid

Quid GOTHARO Noruegiæ regi dedit animum Danos inuadendi, niſi diſſenſus ille, quo capitaliter à ſuo Regi diſſidebant?

Quid quoque Turcam HVNGAROS aggredi incitauit, niſi diſſidia ciuilia, quibus irretiti defenſiuum (vt Bonfinius inquit) quam offenſiuum bellum gerere conſtituerunt?

Ac vt magnis & diſſitis minutas, & vicinas vrbes nectam, ſcimus ſuperiori æuo, DIONATENSES atque BOVINOS, tametſi ante inuictos, propriis tandem diſſidiis ab *Philippo* Burgundo ſuppreſſos fuiſſe. Sed non eſt, cur diutius hæc firmem exemplis, aut illuſtrem. Teſtes ſunt Germaniæ, Galliæ, Belgicæ ditiones, atque adeo proh dolor Europa, quæ mutuis diſſidiis iam diuulſa decumanas pœnas ſuſtinet à fero illo & capitali Chriſtianorum hoſte, quem niſi viribus conglobatis Principes oppugnent, verendum certe, ne nos in exoſam redigat ſeruitutis conditionem, ſed enim ſic viuimus, quemadmodum de ſuo æuo ſcribit Pomponius Lætus: *Mali dæmones ſic implicuere mentes noſtras, vt relictis viris hoſtibus, quos longa pace frui permittimus, in nos noſtrorumque membra armatas & ſanguinolentas conuertamus manus.*

TH. Odium ſane è diſcordia natum, graue quidem eſt ac virulentum, at *Contemptus* longe grauius, lethaliuſque. Quod enim oleum flammæ, ſulphur incendio, flagellum Furiæ, hoc *Contemptus*, vbi Odio ſemel dextram dedit. Iſtud enim clancularium eſt, & proinde minus audax: at ille, aperte faces præfert ad audendum, & facit, vt quo plurimum retinetur oſor, metum excutiat, & non cogitet iam, ſed audeat, & attentet. Grandis ergo Imperatorum pernicies *Contemptus*, & odio (quod dixi) validior: *Contemptus.*

Potiſſimum autem oritur, aut ex *Forma Imperij*, aut *Moribus imperantis*.

I. *Moribus*, ſi nimirum libidini, laſciuiæ, temulentiæ, ignauiæ deditus ſit. *Qui enim voluptuariam vitam traducunt*, inquit Ariſtoteles, *ij certe facile deſpiciuntur, multaſque dant impetui faciendo opportunitates.*

II. *Forma* vero *Imperij* fit Contemptus, ſi nimis remiſſa, & aſſidue lenis. Cum enim Princeps plus æquo indulgentior eſt, non dubie *ſiue deteriores reddit*: nempe, quia *euadunt ad maius malum per impunitatem*; *quotidieque ad maiora facinora proſiliunt, audaciaque nutriuntur.* Nam, quis eum, quæſo, metuat, ac potius vereatur; *apud quem conditum, imo conſtrictum ferrum eſt?*

III. Adhæc, ſi magnos honores ſubditis, eoſque diuturnos conferat. *His enim talibus deteriores fiunt, & ferre ſecundam fortunam non omnes poſſunt.* Breuiter iuxta, ac vere Dio: *Longiora, ac diuturniora Imperia multos attollunt, & ad res nouas impellunt.* Oraculum igitur puta; *Nihil tam vtile, quam breuem poteſtatem eſſe, quæ magna ſit.*

IV. Rurſum, Contemptio incumbet Principi, ſi ex aliorum arbitrio Rempubl. gerat, & quaſi precario imperitet. Hoc enim eſt, *vim principatus reſoluere.* Namque, *ea demum eſt imperandi ratio, vt non aliter conſtet, quam*

 ſi vni

ſi vni reddatur. Itaque, *contemnuntur ij, in quibus nullus labor, nulla induſtria, nulla cura eſt.*

V. Par cauſa fit, morum neglectus: *Incompoſitio enim corporis*, vt ait Auguſtinus, *inaqualitatem indicat mentis.*

VI. Vt vt familiaritas nimia: *Dum enim nimia ſeruatur humilitas* (ait idem Præſul) *regendi frangitur auctoritas.* Quæ tamen, Principi nihilo ſegnius ſeruanda, quam vita *Nihil enim poteſtas Regum valet, niſi prius valeat auctoritas*; qua de re alibi dictum.

VII. Denique, ad deſpicientiam inducunt fortuita quædam: qualia, caſus aduerſi. Quod indicat Cæſar: *Res aduerſa*, inquit, *auctoritatem Imperatorum imminuunt.* Orbitas, Valetudo infenſa, corporis vitia, & eiuſmodi minuta; ſed, *ex quibus magnarum ſæpe rerum motus oriuntur.*

Reſpublica animal immortale.

PH. Vera eſt illa vetuſtiſſima ſententia, (quam citat Franc. Patrit. *lib. 5. de repub. tit. 2.*) qua dicitur, Rempublicam eſſe diuturnum atque immortale animal, quod nunquam occidit, niſi ipſi vim afferat, mortemque ſibi conſciſcat. Vim autem ſibi ipſi affert contentionibus atq; diſſidiis. Suntq; ruinæ ciuitatum talia vniuerſaliter initia: vt primum orbatæ ciuitates vel gentes ſapientibus gubernatoribus, tumultuentur inter ſeſe vel irritent alios, vt Salomon *Prouerb. 29.* inquit: *Ceſſante Prophetia diſſipabitur populus.* Vocat enim Prophetiam, felicem & ſalutarem gubernationem: vt poſt Eliſæi mortem non multo plus centum annis durauit regnum Iſrael, agitatum aſſiduis ſeditionibus. Deinde ſequuntur ſeditiones: in quibus ſunt diuerſæ factiones: & quæruntur diuerſi duces. Et cum in his certaminibus vtrinq; labefactatæ ſunt vires; poſtea vel ſine externis hoſtibus diſſipantur, vel opprimuntur ab externis hoſtibus, vt triſtiſſima omnium ætatum exempla oſtendunt.

Græcæ ciuitates ſeipſas euerterunt moto bello Peloponneſiaco & ſacro, poſt pulſum exercitum Xerxis.

Mutationis in vrbe Roma exordium ſumptum eſt à bellis ciuilibus Marij & Syllæ, Iulij & Pompeij.

Initium poſtremæ ætatis in populo Dei ante Chriſtum natum extitit à contentionibus & diſſidiis ſummorum Pontificum: qui cum atrocibus cædibus & odiis dimicarent de Pontificatu, attraxerunt reges Syriacos, & paulo poſt, illis regibus ſublatis Romanos.

Romana Monarchia inteſtinis bellis corruit, cum multi Imperatores paſſim eligerentur, dimicantes inuicem de Imperio.

Imperium Occidentis primo diſcordiis ſucceſſorum conuulſum, paulatimque velut neruis inciſis ac ſolutis compagibus inclinatum ad ruinam, poſtea exterarum gentium impetu ac violentia grauius impulſum, pene corruit, his per ruinas inuolantibus, & rudera diripientibus, nemine prohibente, imo conſternatis omnibus ac trepidantibus.

Cum

Cum domeſticis bellis & ſeditionibus eneruatæ atque in contemptum adductæ eſſent vires Conſtantinopolitanæ: initio commoti ſua ſponte, deinceps etiam inuitati & acciti ex Aſia Turci, ex Europa Hiſpani & Itali, iiq; diuerſi & inter ſe diſſidentes, Veneti, Piſani, Genuenſes, Florentini, vno quaſi impetu in reliquias miſere dilacerandas incubuerunt: donec Turci, oppreſſis per partes, Palæologis, Seruiis, Bulgaris, Hiſpanis vero & Italis excluſis, Græciam omnem edomuerunt.

EQ. Hi nimirum ſunt inſignes illi diſſidiorum inteſtinorum fructus. Prudens itaque illud Scipionis de non delenda Carthagine fuit conſilium. Capta namque Carthagine deliberatum olim fuit Romæ in Senatu: vtrum vrbs deleri deberet necne? Suaſit Cato, delendam eſſe: ſed hoc diſſuaſit Scipio: & addidit cauſam: non tollendam eſſe æmulam imperij: ne, ea ſublata deeſſet, quæ laceſſeret & exerceret milites Romanos. Futurum enim vt milites, deficientibus externis bellis, mouerent bella ciuilia, patriæ pernicioſa.

PH. Imperium Turcicum iam tantum ſtat ſua mole: quia non habet parem hoſtem externum: Si concidet, concidet diſſenſionibus familiarum Imperatoriarum, quarum hodie adhuc quinque ſunt. Sed decederet Ottomanica, ſine dubio reliquæ de Imperio decertarent.

EQ. Sapientes exiſtimant, Ianizaros euerſuros tandem eſſe regnum Turcicum, ex dicta fatali periodo regni Turcici, de quo videri poteſt Leonhardus Rauwolffius, Doctor Medicus *in Itinerario*, & Camerarius *Oper. ſucciſ. cent.* 2. *cap.* 24.

TH. Ergo Principes Chriſtiani, poſitis diſſidiis, & leuibus irarum incitamentis, arma quibus eorum ergo inter vos ſæuitis, & Europam metu iam completis, in immanem illam, & feram belluam conuertite, tot eius cruentas de patribus veſtris reportatas victorias cogitate, miſerorum Chriſtianorum CHRISTI ſanguine redemptorum præduram ſeruitutem attendite, fletus amaros, & iuges eiulatus audite, ſanguinolenta eius in vos conſilia frangite. Quandiu ſeueritati eius, ac potius tyrannidi indormietis? excitet, excitet vos, ô Principes, & moueat longe, lateque fuſum eius Imperium, quod niſi communi repagulo contineatur, & confringatur, plus pluſque in dies ſerpet, & in ditiones aliquando veſtras (quod Deus ille auertat) protendetur. Non arma, non vires deſunt, modo poſtpoſitis ſimultatibus, firma inter vos ſtabiliatur ſocietas.

EQ. Proſequamur infelices quos diximus partus; Diſcordiam & Odium diximus; vnde Contemptus; ex quorum vtrobique coitu ac facili conceptu dimanant ſubito. *Inſidiæ*, atq; *Coniurationes*. Quæ quidem tanto diligentius, ac *Inſidiæ.* ſolertius præcauendæ, quanto minus præuidentur. Verum enim eſt, *aperta Coniurationes.* *odia, armaque palam depelli: fraudem, & dolum obſcura, eoque ineuitabilia.*

Sed qui potiſſimum illas machinentur, videamus. Comperimus interdum hos, *qui turbatis rebus alacres ſunt*, hoc eſt, *quibus afflicta fides in pace*, ſiue, vt Hiſtoricus inquit, *quibus quies in ſeditionibus; in pace turbæ ſunt*. Siquidem iſti, *honores quos quieta Republ. deſperant; perturbata, conſequi ſe poſſe arbitrantur.*

Amplius, *qui fortunæ inopes, & moribus turbidi ſunt.*—*Ita ſe res habet, vt publica ruina quiſque malit, quam ſua proteri, & idem paſſurus minus conſpici.* Quid quæris? *odio ſuarum mutare omnia ſtudent.*

Poſtremo, arrogantes, elatos, præpotentes, & ambitioſos miniſtros: *Etenim inſidioſa aduerſus Principes coniuratio, non eſt ex infimi ſubſellij hominibus, ſed ex generoſiſſimis & iis, qui animi magnitudine, & confidentia valent, propterea quod tales imperantium ſibi contumelias, & inſolentiam minime ferre poſſunt.* Adeo quod Agrippa dixerit, *fieri non poſſe, vt vir animo ſublimi, ac magnis ſpiritibus præditus, libertati cupidine non ducatur Dominumque omnem oderit.*

Proditio. Quibus agnata *Proditio* eſt, occulta illa molitio, ſi non in Principem, at in eius res, & facultates. Grande prof. ctò, & periculoſum malum, & nihil perinde noxium Rebuſpubl. & Imperiis euertendis. Cum enim omnem perfidiam proditor tacito ſinu alat, vrbes, arceſque quamlibet munitas, nullo negotio deſerit, conſilia Reipubl. optima hoſtibus detegit, adeoque Imperium ipſum,

——*Quod mille Ducum peperere labores,*
——— *anguſto tempore vertit.*

Verum, qui maxime in hoc perfidiæ genus propendeant, operæ eſt examinare.

Video imprimis auaros: quorum animus vbi ſe cupiditate deuinxit mala, neceſſe eſt, vt Terentius inquit, conſilia conſequi conſimilia. Aſſerit in re noſtra Tacitus: *Vbi magnitudo quæſtuum ſpectatur*, inquit, *raro fides integra manet.*

His proximi ſunt improbi, & ſequioris vitæ homines. Quippe, *in turbas, & proditiones peſſimo cuique plurima vis.*

Adhæc occulti, & veteratores (?) ... Adhæc occulti, & verſipelles. *Neque enim fidum eſſe poteſt multiplex, & tortuoſum ingenium.* Enimuero, talia ingenia plerunq; *fidem* in paruis *ſimulant, vt maiore pretio ſe prodant*. Nempe, magna fallendi ſpecies.

TH. Rem in pauca contraham. Cauſa principalis interitus vrbium, populorum & regnorum eſt, quod malitia eorum aſcendit coram Domino, inquit Dominus ad Ionam *cap.* 1. Quemadmodum etiam de Sodomitis dixit Dominus: *Clamor eorum venit ad me*, Geneſ. 18. *Ob iniquitatem enim commouetur terra, & luget habitator eius*, Amos 8. *Oculi Domini ſuper regnum peccans*, Amos 9.

Malitia hominum eſt cauſa ruinæ rerump. Teſtantur id exempla diluuij, Sodomorum & Gomorrhæ & aliarum vrbium & regnorum floventiſſimorum. Eamque ob cauſam nec emporiis parcit, ſicut docet exemplum Niniues, Tyri Sidonis, Babylonis, de quarum vrbium interitu Prophetæ vaticinati ſunt. Quia vultus Domini ſuper facientes mala,

mala, vt perdat è terra memoriam eorum, *Pſal.* 34. Cuius ira humano conſilio aut machinis auerti minime poteſt. Accipiuntque cauſæ euerſionum rerumpubl. originem accipiunt à nobis ipſis; vitiis, inquam, noſtris, quæ viam Neceſſitati, ſeu Prouidentiæ diuinæ ab æterno illi præuiſam pandunt. Quid? annon *regna de gente in gentem transferuntur propter iniuſtitias, & contumelias, & diuerſos dolos?* transferuntur ſane: & exemplis firmabimus, maximum illum regnorum Architectum ob offenſas, & ſcelera hominum, Ciuitates, Prouincias, Regna ipſa alienigenis dediſſe; dediſſe autem? imo & euertiſſe, nonnunquam terræmotu, incendio, animalibus virulentis, aut peſtilentia, aliis denique modis & rationibus (*enumerare enim omnes Fatorum vias longum eſt*) quibus impios punire ſolet, ac tollere.

EQ. Vaniſſimi itaq; ſunt qui principatuum euerſiones ad neſcio quæ cœleſtia fata referunt, naturam videlicet, & Poſituram ſtellarum. An ignorant, *ſicut lutum in manu figuli, ſic nos,* & regna ipſa, *in manu Domini?* Ille eſt, qui *in miſericordia diſponit omnia:* ita quidem, vt *nec iracunde, nec vindictæ cupiditate, nec præter meritum, neque nocendi cauſa quidquam horum faciat: ſed inſtar medici, & curatoris, & parentis, & ad maximam vtilitatem noſtram, & (quo vno verbo rem complecti totam licet) pro ſua diuina bonitate.*

Quid de pulcherrima vrbium HIEROSOLYMA? quomodo vaſtata, exciſaque fuerit à Romanis Imperante Tito, nemo quiſquam eſt opinor tam infans à lectione qui neſciat. Verum, ea inſtaurata, & habitari iuſſa ab iiſdem Romanis, quadraginta nimirum vel circiter annis poſt eius excidium, ab Hadriano fuiſſe iterum rebellantibus Iudæis ſolo tantum non æquatam, atque adeo omnem fere Iudæam, teſtis eſt oculatus Ioſephus: *Pauci*, inquit, *admodum euaſere, & à cæde ſuperfuerunt. Arces eorum quinquaginta celeberrimæ dirutæ ſunt. Vici ad nongentos, & octoginta quinque, qui ſane frequentes, & nominatiſſimi erant, direpti, & mox igne conſumpti ſunt. Viri in excurſionibus, & præ[illegible]ſis ad quinquaginta millia caſi fuere, fame, morbis ac igni ingens multitudo abſumpta eſt. Ita omnis fere Iudæa ad internecionem pene deleta eſt.*

PH. Quam Imperia ac Reſpubl. mutationibus, & diuinæ illius obnoxiæ ſint neceſſitati, facinora nulla inulta ſinentis, clare omnino teſtatur *Iſocrates* Orator ille Græcus: *Quamplurima*, inquit, *ſunt exempla, quæ docent, nedum priuatas res, ſed etiam publicas frequentiſſimis mutationibus eſſe expoſitas. Nam & nos vaſtata à barbaris Vrbe* (Athenienſi) *ob cautam, & diligentem rerum adminiſtrationem, Principes Græcorum euaſimus: cum autem nos potentia eſſe præditos inſuperabili putaremus, vrbis excidium vix euitauimus. Et Lacedæmonij ex obſcuris olim, & paruis oppidulis progreſſi, vita modeſtia & diſciplina militari Peloponneſum ſubegerunt: poſt autem faſtu, & ſuperbia elati, cum terræ, mariſque Imperium adepti eſſent, eadem quæ nos diſcrimina ſubierunt. Quiſquis igitur huiuſmodi mutationes non ignorat, & cum tantas opes tam ſubito euerſas videat, præſenti ſtatui tamen confidit, incogitans eſt, &c.* En rerum viciſ- *Superbia.*

 ſitudo

ſitudo non tam Oratoris, quam Vatis penicillo depicta: pro qua etiam Iuſtinianus: *Quid enim eſt*, inquit, *tam ſtabile inter homines, & ita immobile, vt nullam patiatur mutationem?* præſertim vbi faſtus, arrogantia, fraus, iniuſtitia, ceteraq; vitia ſedes in Imperio ſibi ponunt. De Troiæ excidio canit Poeta:

——— ———Ceciditque ſuperbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia.

Iſtæ, inquam, iſtæ præclariſſimæ vrbes, quæ maximorum Regum, ciuium potentiſſimorum domicilia erant, iam ferarum cubilia ſunt; præter parietinas, videbis nihil.

De Babylone quid dicam, tali ac tanta vrbe? Super ea ſic Nabuchodonoſor eius conditor gloriabatur: *Nonne hæc eſt Babylon ciuitas magna, quam ego ædificaui in domum Regni?* hæc autem tempore Alexandri Magni, aut paulo ante concidit, à Perſis nimirum capta & ſubuerſa. Hoc tempore adeo diruta eſt, vt qui nouiſſime eius inſpector fuit, dicat præter ruinas nihil apparere, vt vero ſimile ſit, inquit, diuino conſilio ob aliquod grande flagitium euerſam eſſe.

TH. Harum itaque conuerſionum, vel euerſionum potius Deum Opt. Max. auctorem eſſe, qui iuſto ſuo iudicio, impunita non ſinit atrocia ſcelera, quorum maxime familiam ducunt Iniuſtitia, & Superbia, in confeſſo eſt, & teſtatur Sirachidis Oraculum: *Propter iniuſtitias*, inquit, *& diuerſos dolos transferuntur regna de gente in gentem*. & Iſaiæ: *Quoniam defecit, qui praualebat, conſummatus eſt illuſor; & ſucciſi ſunt omnes, qui vigilabant ſuper iniquitatem*. Et NABVCHODONOSORI minatur Deus: *Tibi dicitur Nabuchodonoſor, Rex, Regnum tranſibit à te*, &c. *donec ſcias quod dominetur excelſus in regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud.*

Ita & regnum ISRAEL ſuſtulit propter varia delicta, in Aſſyrios, populo translato, & re[illegible] tantum populo Iudææ ſub Rege ſuo. Quemadmodum etiam dicitur de extremo Imperio Hebræorum: *Non fuit Ciuitas, quæ ſe non traderet filiis Iſrael præter Heuæum, qui habitabat in Gabaon, omnes enim bellando cepit Ioſue. Domini enim ſententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Iſrael, & caderent; & non mererentur vllam clementiam, ac perirent, ſicut præceperat Dominus Moyſi.*

Similiter euertit Deus MACEDONVM Imperium propter immania flagitia, & ſcelera quibus ſcatebant Macedones, vt & ÆGYPTIORVM, ob prodigos reges, probroſoſque, & ſtupris, aliiſque vitiis commaculatos:

——— ——— Nam cætera regna
Luxuries vitiis, odiiſque ſuperbia vertit.

EQ. Extant alij quoq; alicunde immiſſi interitus Rerumpublicarum, atque principio, qui incendio contingunt. *Sunt* enim inquit Sirachides: *ſpiritus* Incendia.

ad vin-

ad vindictam creati, ignis, grando, fames, mors, beſtiarum dentes, & ſcorpij, & ſerpentes, & romphaea vindicans in exterminium impios.

CONSTANTINOPOLI tempore Leonis Imper. quo tempore incredibilibus vitiis, ac ſceleribus laborabat, tantum exortum fuit incendium, vt vniuerſam Vrbis tum publicam, tum priuatam magnificentiam miſerabili, & horrendiſſimo ſpectaculo in cineres redegerit, flammis durantibus in quartum vſque diem, quæ nulla ratione ipſo eo tempore extingui potuere.

NERONIS vero ætate tantum incendium VRBEM inuaſit, vt è quatuordecim regionibus quatuor modo intactæ manſerint, tres enim ſolotenus deiectæ, è ſeptem reliquis pauca tectorum veſtigia ſupererant lacera, & ſemiuſta. Poſtea vero ſub *Tito* Imp. incendio è terra oborta Serapidis, & Iſidis fana, ſepta, Templum Neptuni, Thermæ Agrippæ, Diribitorium, Theatrum Balbi, Scena Pompeij, Octauiæ Porticus cum Bibliotheca, templum Iouis Capitolini, cum fani. v. cinis igne conſumpta periere.

Quinetiam *Terræmotus*, magna mehercule diuinæ vindictæ ſcutica. Quoties, ait Seneca, ASIÆ, quoties ACHAIÆ vrbes vno tremore ceciderunt? quot oppida in Syria? quot in Macedonia deuorata ſunt? Cyprum quoties vaſtauit hæc clades? quoties in ſe Paphus corruit? frequenter nobis nunciati ſunt totarum vrbium interitus. *Terræmotus.*

Nec abit à vero Seneca En quatuor vrbes Aſiæ, tres Galatiæ, duas Græciæ, terræmotu ſubuerſas, quid, quod in Sicilia præter vrbes plurimas 25000. hominum proſtrauit.

In SYRIAM deflecto, quam totam hæc ipſa clades ſic concuſſit, vt multas vrbes, & oppida infinita dirueret funditus, maxime autem circa Ciliciam, Iſauriam, & Cœloſyriam. Nam in Sicilia Mamiſtram cum multis opidis ſolotenus proſtrauit, Mareſiamque deiecit cum ſuburbiis, ita vt quorundam vix etiam reſtarent veſtigia. Quatiebantur turres, & mœnia; maioribus ædificiis periculoſius ruentibus, fiebat populorum ſtrages infinita, & ciuitates ampliſſimæ, quaſi agger lapidum conſtitutæ, tumulus erant oppreſſorum; & contritis habitatoribus vicem præſtabant ſepulchri. Fugiebat plebs, mente conſternata, habitationem vrbium, domiciliorum ruinam formidantes, & dum ſub die requiem ſperant, timore concuſſi ſomnos interrumpunt, oppreſſiones quas vigilantes timuerunt in ſomnis perpeſſi, nec erat hoc tam ingens in vna tantum regione periculum, ſed vſque ad extremos Orientis fines hæc peſtis late ſe diffudit.

TH. Horret animus tantarum cladium imagine, & tamen nimio plures ſunt in veteri memoria ſi quis diſquirat. Verum hic interiungo, & ſtylum delabi patior ad alium calamitatis calicem, è quo omne genus morborum, cladiumq; nobis propinant, Deus Opt. Max. qui *non fineret, malum*, vt D. ſcribit Auguſtinus, *niſi ex malo ſciret eligere bonum.*

Scri-

Peſtilentia. Scriptum nobis reliquit Zonaras peſtilentiam ſub Gallo, & Voluſiano Impp. tantam in ÆTHIOPIA exarſiſſe, vt omnes Romanorum colonias per quindecim ipſos annos exhauſerit.

In GRÆCIA vero tempore Michaelis Ducæ, tam funeſta, lateq; patens peſtis fuit, vt viui prorſus non eſſent pares mortuis ſepeliendis.

Rana. Iam in PÆONIA, SARDANIA, quid dicam? ranis in ea regione ita pluit (ſi fides veridico ſcriptori) vt præ multitudine illarum, & fœtore, nouas ſibi quærere ſedes incolæ cogerentur, quod & de ATTARIOTIS teſtatur Diodorus Siculus.

Florens illa, & inclyta BABYLON nunquid cubile facta eſt immundorum animalium? Audi oraculum: *non habitabitur vſque in finem, & non fundabitur vſque ad generationem, & generationem, nec ponet ibi tentoria Arabs, nec paſtores requieſcent ibi: ſed requieſcent ibi beſtiæ; & replebuntur domus eorum draconibus, & habitabunt ibi ſtruthiones, & piloſi ſaltabunt ibi, & reſpondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & ſirenes in delubris voluptatis: prope eſt, vt veniat tempus eius, & dies eius non elongabuntur.*

De PHARAONE, populoque ÆGYPTIACO nunquid ſupplicium ſumpſerunt ranæ, muſcæ, locuſtæ?

Denique plures vrbes, vrbiumq; incolas ab animalibus vexatas memorat Plinius ex M. Varrone: Nimirum *à cuniculis ſuffoſſum in Hiſpania oppidum; à talpis in Theſſalia; ab ranis ciuitatem in Gallia pulſam; ab locuſtis in Africa; ex Gyario Cycladum inſula, incolas à muribus fugatos; in Italia Amyclas à ſerpentibus deletas; & citra Cynamolgos Æthiopas late deſertam eſſe regionem à ſcorpionibus, & ſolpugis gente ſublata; & à ſcorpionibus abactos Trerienſes auctor eſt Theophraſtus.*

Plura eiuſcemodi exempla dinumerare piget, quibus liquidum eſt, Conditorem illum generis humani, vim quandoque ſuam in mortales, & mortalia omnia exercere, quod videmus dum è mapalibus maximas mox vrbes, & Imperia ſuſcitat, rurſumque iſta ad interitum perducit, idque quando illi placet, cui ſcilicet nihil iniuſte placet.

EQ. O quam curuæ, & obſtipæ mentes (quod denuo ſciens repeto,) qui Imperiorum, Vrbium, Rerumpubl. mutationes ſiue etiam euerſiones ad ſidera neſcio quæ cœleſtia referunt, nõ ad eum, qui cœlum, mare, terras, quæque in eis ſunt omnia, diuerſimode quidem, non ipſe diuerſus, mouet gubernatque! Siquidem ſi naturali corporum cœleſtium influentia fierent, & ſoluerentur Principatus, & Reſpubl. certis modis fierent eiuſmodi mutationes, & eodem modo: at illæ variis modis, & fiunt & diſſoluuntur. Itaque non naturali influxu. Quin reprehendit Deus Babylonem, quæ ex calculis Aſtrologorum perpetuum Imperium ſibi promittebat, Eſa. 37. *Sta,* inquit, *cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laboraſti ab adoleſcentia tua, ſi forte quid proſit tibi, aut ſi poſſis fieri fortior. Defeciſti in multitudine conſiliorum*

tuorum:

tuorum: ſlent, & ſaluent te augures cœli, qui contemplabantur ſidera, & ſupputabant menſes, vt ex eis annunciarent ventura tibi. Ecce facti ſunt quaſi ſtipula, ignis combuſſit eos, non liberabunt animam ſuam de manu flammæ, &c.

TH. Sufficiat nobis, hæc libaſſe, & digito oſtendiſſe, inuerti, tollique Imperia, & Reſpubl. per vim maiorem, Deum inquam ipſum, Dominatorem omnium, *qui nõ veretur magnitudinem cuiuſquam, qui balteum Regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorũ*: quippe pro abſoluta ſua volũtate, interdum & per cauſas ſecũdas, res eas inuertit, immo quandoq; euertit, in quib. fœlicitatẽ non pauci praue ponunt; fluxam (dico) potentiam rerum terrenarum. Vere fœlices, quibus poſt Dei laudem, vnicum votum eſt Salus populorum. Illud enim eſt, ô Principes, quod ad æternam, & nunquam deficientem Monarchiam vos perducet, vbi *Rex Regum, & Dominus Dominantium, qui ſolus habet immortalitatem*, viuit, & regnat cum ſanctis ciuibus in pace, & gaudio.

PH. Quod maximum eſt, cum (vt inquit Arnobius lib. 2. aduer. Gent.) rationibus fixis peragantur res Dei; & quod ſemel decretum eſt fieri, nulla poſſit nouitate mutari, proinde finito, qui à Deo ipſo ſtatutus eſt, termino, nemo hominum protelare eundem poteſt, & quod Petrus Gregor. Tholoſ. inquit, nemo poteſt ſibi tollere ſucceſſorem tanquam fato deſtinatum. Exempla extant paſſim: Verus Cęſar cum de morte Auidii Caſſii cogitaſſet, qui poſtea fuit Cæſar, & Marco de eo ſcripſiſſet: reſpondit Marcus: Si ei diuinitus debetur imperium, non poterimus interficere, etiamſi velimus. Scis enim proaui tui (Adriani ſcilicet) dictum: *Succeſſorem ſuum nullus occidit*, vt ſcribit Vulcatius Gallicanus in vita eius. Similiter, cum multa prodigia facta fuiſſent, quæ mortem Neronis denunciare declarata ſunt ab Haruſpicibus; ipſe tanquam futuros infenſos trucidabat, donec à Seneca monitus eſt: *licet quamplurimos occidas, non potes tamen ſucceſſorem tuum occidere.* Vide Xiphilinum ex Dione *in Nerone.* *Fatalia non ſunt alia.*

Cambyſes Cyri filius admonitus in ſomniis, quod Smerdis poſt eum ſucceſſurus eſſet; putans ſortem eludere, curauit fratrem ſuum Smerdin interfici: tamen non euitauit, quod decretum erat. Nam alius magi filius, Smerdin ſe dicens, ei ſucceſſit.

Saul voluit ſæpe Dauidem necare, ſuſpicatus tanquam meliorem, & à Deo electum regnaturum: ſed non potuit.

Salomon voluit interficere Ieroboam ſeruum ſuum ſeu præfectum tributorum, eo quod intellexerat, illum regnaturum in decem tribubus poſt mortem ſuam, ex prophetia Ahiæ Silonitis prophetæ: ſed non potuit. Dominus enim ita decreuerat ob peccatum Salomonis.

EQ. Memorat Sabellic. *l. 2. emend. 1.* Pharaoni prædictũ fuiſſe: vnũ ex gente Iudæorũ naſciturũ, qui Ægyptũ magnis cladibus afficeret: idque per Sacerdotem Ægyptiacum, incertum an ſpiritu afflatum diuino, an vero edoctum aliquo oraculo. Cuius metu rex iuſſit omnẽ natũ maſculum ex Hebræis necari.

TH. Solet Deus futuras proximas mutationes rerumpub. plerunq; reuelare vel ſignis, vel prodigiis, vel prophetiis, vel aliis modis, prout ſapientiæ eius incōprehenſibili expedire viſum eſt: vel ad admonitionē mortalium, vt reſipiſcant & ad Deum conuertantur, vt euadant iram eius: vel vt parati ſint ad patientiam, tolerantiam, & aduerſus tela futura, quæ præuiſa minus lædunt: vel vt fugiant à loco, vbi hæc mutatio imminet. Non enim fiunt mutationes iſtæ regnorum & formularum gubernandi, vel occupationes tyrannicæ, vel principum expulſiones, ſine maxima calamitate cædium & omnis generis malorum. Deditq; Deus ſignificationem dilectis ſuis, vt fugiant à facie arcus, *Pſ. 59. v. 6.* Vel ſingulari illorum prouidentia, eos quos diligit, inde ſubtrahit: vel in alia loca eos, etiam illis non cogitātibus transferendo: vel ex hoc ſeculo ad meliorem vitam ante miſeriarum tempus rapiendo. Sic in Sodomorum interitu, etiam velut inuitum inde exire fecit Loth cum filiabus. Et imminente diluuio, iuſſit intrare Noam cum liberis & vxore arcam. Sic reuelauit Deus prædixitq; per Danielem, futuram Perſici regni euerſionem, & inclytam Alexandri Magni victoriam, per viſionem Arietis & Hirci, aliaq; edocta myſteria.

Regni Galliei Fatalia

EQ. Meminit Aymonius *lib. 1. de geſtis Francorum c.* 8. de quodam vaticinio Baſſinæ, Baſſini regis Thuringorum vxore, quæ relicto marito nupſit Childerico regi Francorum adhuc pagano: quod videretur noſtris temporibus, ſi verum eſt, finem minari regno Gallicano. Cum enim Baſſina prima die nuptiarū conueniſſet cum Childerico: admonuit vt à thoro coniugali illa nocte abſtineret: & rogauit, vt ante foras palatii exiret, & quæ vidiſſet, ſibi renunciaret. Is autem vidit primum foras magnarum formas beſtiarum veluti deambulantium, pardorum ſcilicet, vnicornium, leonū: quibus perterritus ad coniugem rediens commemorat viſa. Illa bono animo eſſe eum imperauit: & vt ſecundo ac tertio id faceret, edixit. Quare iterum reuertenti regi apparuerunt vrſorum luporumq; circumcurſantiū imagines. Tertio quoq; regreſſus aſpexit canum figuras, minorumque animalium, ſe inuicem lacerantium. Quorum viſiones Baſſina ſic ei interpretata eſt: eſſe præſagia morum futurorum ſucceſſorum. Noſtro, inquit, qui primus ſurget à ſemine, filii cenſebitur nomine, inſignis erit potentiæ: quem leonis & vnicornis conſpexiſti in ſpecie. In figura ſane lupi & vrſi, ſignātur eius poſteri, virtute præualidi, rapinæq; auidi. At canis libidinis impatiens, meliuſq; virtutis ſine ope humana eſſe præualens, eorum præſagit ignauiam, qui vltimis in ſeculis huius regni potiētur ſceptris. Porro minorum turba animaliū, ſemetq; inuicem lacerantium, populus eſt ſine timore principum. Qui dum regni primorib. mutuo ſeſe odio impugnantibus obſequitur attētius: variis ſeſe implicat cauſarum tumultibus: dumq; proceres alterutris ſeſe moliūtur priuare honoribus: illis ignobile vulgus fauendo, patet ſine numero cędibus. Hęc ſunt ipſiſſima verba vaticinii. Iudicet aūt, (inqt Petr. Gregor. Tholoſ. *l. 21. de Repub. c. 3.*) qui voluerit, num hæc cōueniant noſtris tēporibus: & ſi exiſtimet conuenire, det operam, ſi in eius eſt poteſtate, vt reſtituatur

prior ætas. Quod ad me attinet, nihil poſſum certi proferre: ſcio tamen, quod in mentẽ venerat an. Dom. 1537. quo tẽpore Lutetiam inuiſi primũ, vt coronationi Henrici III. de regno Poloniæ & Polonicis legatis ibi exiſtentibus faciendæ intereſſem: dumque contemplarer ſtatuas regum Galliæ in Palatii Parlamenti aula diſpoſitas; viuente adhuc Carolo IX. cuius ſtatua erat in vltimo angulo aulæ, iuxta & retro aulæ egreſſum: venit, inquam, in mentẽ, nullum locum intra illam aulã ſupereſſe, quo recipi poſſet futuri regis imago, niſi alius ordo inciperetur: aut extra portam poneretur: tuncq; cœpi quibuſdam amicis viriſq; clariſſimis, qui mecũ aderant, & cũcta velut æditui peritiſſimi eius palatii, ordine mõſtrarãt, neſcio qua opinione tunc motus, dicere. videri mihi illud quippiã male ominari Galliæ. Quid aũt contigerit poſt morttem Caroli IX. & Henrici III. tẽporibus, nec refero, nec oportet: notiora enim ſunt. Quid autem futurum ſit, & Deus quoq; ſolus nouit: & noſtrum non eſt de his ſententiam ferre. *Hactenus Petr. Gregorius Thol. lib. 21. de Repub. cap. 3. fol. 1290.*

PH. Nimirũ in orbe viuimus rotũdo, eiuſdẽ ergo facilẽ nobilitatẽ non eſt quod miremur, iactãda itaq; eſt alea, ita tamẽ, vt fixã vbiuis in Deo ſpẽ propoſitã habeamus, quippe qui ex triſtiſſimis rerũ facieb. lætiſſimã ſæpenumero facit cataſtrophen. Cantabit interim Princeps pius illud Pſalmiſtæ: *Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circũdabit me. Verũtamen Deus redimet animam meam*, Pſ. 49. Et illud: *Ecce, qui elongant ſe à te, peribũt. Mihi aũt adhærere Deo, bonũ eſt: ponere in Domino Deo ſpem meã*, Pſ. 73. *Bonum eſt* enim, *confidere in Domino, quàm confidere in homine: Bonum eſt ſperare in Domino, quã confidere in principibus, Fortitudo & laus mea Dominus: & factus eſt mihi in ſalutẽ*, Pſ. 118. *Viriliter agite*, inquit Ezechias Rex: *nolite timere, Nobiſcũ eſt Dominus Deus noſter, qui auxiliator eſt*, 2. Par. 32. *Credite in Domino Deo noſtro*, (inquit Ioſaphat,) *& ſecuri eritis; credite Prophetis eius, & cuncta euenient proſpera*, 2. Paral. 20.

EQ. Fortem virum, (inquit Ioh. Iquianus Pontan. *l. 2. de fortitudine, pag. 77.*) quem iure virũ dicimus, difficilima quæq; ac maxime calamitoſa probãt. Nihil poteſt tã acerbũ cõtingere, ꝙ non æquus animus tolerãdo maturet. Nihilque tam anguſtum, in quo nõ euagari animus ſuapte natura liber queat. Ferre igitur, non culpare, debet vir princeps infauſtas eiuſmodi metamorphoſes quas mutare non poteſt: *Rebus & in dubiis præſentem oſtendere vultum*

Obuiaq; intrepido damna ſubire pede.

Cantat gallus gallinaceus incluſus calatho; deuorat piſces Delphinus etiam tũ cũ reti implicitus captuſq; extrahitur; nihil vtrobiq; remiſſiores facti. Qui ergo homo, Princeps præſertim vt non deiiciatur animo, par eſt. Iugurtha, regno amiſſo, Romã captiuus ductus, ad carceris oſtiũ etiã iocatus dicitur. Carolus Malateſta victus captuſq; à Philippi Mariæ Mediolanẽſis ducibus admirabilẽ in captiuitate præ ſe geſſit animi firmitatẽ. Alphonſus rex Neapolitanus, nõ animũ modo generoſũ, verũ etiã regiã dignitatẽ captiuus retinuit. Sed nolo coaceruare plura exẽpla, quippe quorũ pars aliqua ſupra etiã à nobis allata eſt.

APHORISMVS XII.

PRINCIPIS AVRES ADVLATORIBVS calumniatoribuſque patulæ haud ſunto; quippe, qui illorum oculos malitioſe perſtringunt.

12. AVerſare adulatorum pellaceis ſermones, vt coruorum rapaceis mores. Illi nanque corporis effodiunt oculos, iſti autem animę hebetant cogitatus, cum non permittant perſpicere rerum veritatem: vel enim cōmendant nonnunquã quæ reprehenſione digna ſunt, vel reprehendũt plerunque quæ omni laude ſunt maiora: vt de duobus alterum ab ipſis committatur, vel prauorũ laus, vel contumelioſus bonorum contemptus.

Ἀποστρέφου τῶν κολάκων τοὺς ἀπατηλοὺς λόγους, ὥσπερ τῶν κοράκων τοὺς ἁρπακτικοὺς τρόπους. οἱ μὲν γὰρ τοὺς τοῦ σώματος ἐξορύττουσιν ὀφθαλμούς, οἱ δὲ, τοὺς τῆς ψυχῆς, ἐξαμβλύνουσι λογισμοὺς, μὴ συγχωροῦντες ὁρᾶν τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν. ἢ γὰρ ἐπαινοῦσιν ἔσθ᾽ ὅτε τὰ ψόγου ἄξια, ἢ ψέγουσι πολλάκις τὰ ἐπαίνων κρείττονα, ἵνα δυοῖν θάτερον αὐτοῖς ἁμαρτάνηται. ἢ τὸ κακὸν ἐπαινούμενον, ἢ τὸ καλὸν ὑβριζόμενον.

* * *

12. *ADulatorum auerſare fallaces ſermones: vt coruorum rapaces mores. Nam hi quidem corporis oculos effodiunt, illi vero animæ hebetant cogitationes, quum non ſinant rerum veritatem perſpicere. Aut enim, quæ vituperatione ſunt digna, interdum dilaudant; aut etiam non raro, quæ omni laude ſunt maiora, vituperant: vt horum vitiorum alterutrum ab iis committatur, nempe, vt aut malum prædicent, aut contumelioſe bonum traducant.*

DISCVRSVS.

PH. Latiſſimus hic ſeſe aperit campus, in quem Adulatorũ, Hypocritarum, Inuidorum, Calumniatorum, & ſi quæ ſunt huius fæcis, numeroſa agmina irrumpunt; & quam vellem turmas illas ſigillatim perluſtrare, ſed obſtat tẽporis inter-

intercapedo; perluſtrabimus tamen, quantum id quidem per hoc interuallũ licuerit, tametſi non omnia nec omnes; luſtraturi aliquanto penitius infra Aphoriſmo XXII. vbi denuo. Anteſignanis quibuſdam pompoſis atque ampulloſis agmina ipſorum ductu rientibus, in hunc prodibunt campum.

EQ. Sed neque nunc carent ſuis quæque agmina ductricibus. Adulatio namque vexillifera, in medio Adulatorum ſtat nuda, quod ſe amabilem præbeat. peplo caput vinctum quod ſimplex eſſe cupiat. Dextra manu anteriorẽ partem verſus geſtat lancẽ eduliis refertam, quam intuetur; quod ventris gratia fiat, quicquid facit, ſicut in Gnathone Terentiano patet. A tergo gerit læuam, quæ caudam vulpinam habet, quod geſtus adulatorum exprimit. Catum circa pedes blandientem cauda tenet, quod & adulatorium ſit animal & morſu noxium admodum, dein vnguibus, vnde dicimus Germanico prouerbio: Odimus catos ante lambentes, poſt mordentes, die Katzen ſo forn lecken/ hinden kratzen/ qui ob oculos beneuoli ſunt, & à tergo calumniatores. En Adulationem! Hanc iuxta, Hypocritarum agmen ducit, cognata Adulationi *Hypocriſis*, eaq;: Tecta pileo ſacerdotali ceu ſanctimoniam præferret, & quadrata figura vult perfectionem deſignari. Tecta extrinſecus corpore pellicula ouina. Vnde Fauſtus Andrelinus:

Adulationis effigies.

Hypocriſeos effigies.

Ne pura explicitæ credas ſub imagine fronti
Raptorem occultat pellis ouina lupum.

Manu geſtat pedum Monachorum, quo reconditus eſt enſis qualem circumferunt Monachi. Altera manu columbinam pellem inductam ſuper accipitres, vt conſpiciatur ſimplicitas externa, & interna rapacitas. Vult idem lupus tectus pelle ouina, ped.b. aſtans. Pedibus ſtat gramine ſub quo coluber latet, cauda manifeſtus & ore triſulco. Quod proprium Hypocritarum eſt, qui externis gloriantur & fulgere conantur virtutis operibus. Sed internis ſunt lupi, aſpides, accipitres, Homicidæ & occultiſſimi nebulones affectibus.

Ex altera eaque inuia campi parte atque angulo ſubobſcuro, ſeſe infert, Inuidorum agmen ducens *Inuidia*, eaque effœta admodum, quippe ab ipſo Diabolo, poſt ipſius à Deo defectionem prognata, primiſque noſtris parentibus mox in paradiſo infeſta, quamobrem etiam greſſu tardiuſculo, valde tamen ſuſpecto, titubat. Hanc ſic deſcribit Ouidius libr. 1. Metaph. Fab. 12.

Protinus inuidiæ nigro ſquallentia tabo
Tecta petit: domus eſt imis in vallibus antri
Abdita: Sole carens non vlli peruia vento,
Triſtis & ignaui pleniſſima frigoris, & quæ
Igne vacet ſemper, caligine ſemper abundet.
Huc vbi peruenit bello metuenda virago
Conſtitit ante domum (neque enim ſuccedere tectis

Inuidiæ effigies.

Fas habet) & poſtes extrema cupide pulſat.
Concuſſæ patuere fores: videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta ſuorum
Inuidiam: viſuque oculos auertit, at illa
Surgit humo pigre, ſemeſarumque reliquit
Corpora ſerpentum, paſſuque incedit inerti
Pallor in ore ſedet, macies in corpore toto,
Nuſquam recta acies, liuent rubigine dentes.
Pectora felle virent, lingua eſt ſuffuſa veneno,
Riſus abeſt: niſi quem viſi mouere dolores.
Nec fruitur ſomnò vigilantibus excita curis.
Sed videt ingratos, intabeſcitque videndo
Succeſſus hominum, carpitque & carpitur vna.
Suppliciumque ſuum eſt, quæuis tamen oderit illam, &c.

Et paulo poſt: *Vixque tenet lacrymas, quia nil lacrymabile cernit.*

Cæterum eandem quoque Inuidiam Baptiſta Mantuanus hoc carmine egregie depinxit:

Liuor edax triſti ſurgens Acherontis ab amne
Pallidus & mæſto demiſſus lumina vultu,
Obliquumque tuens, rebus gaudere ſecundis
Neſcius, æra virum claris ſignata triumphis
Dente terens, tardoque mouens veſtigia paſſu,
Murmure nunc tenui, nunc fulmine vocis aperto
Percutit inſontes, bona, vultu, aliena, maligno,
Ingemit, aſpiciens, & felle grauatus amaro
Tabeſcit, quocunque ierit teterrimus oris
Spiritus, agrorum virides interficit herbas.
Hæc fera, Lernæo, rabies maculata veneno
Omnia depaſcit. Nullos innoxia nullos
Præterit illæſos: nulli manſueſcit, in omnes
Inuehitur: quod agit non eſt ſanabile vulnus.

Æri Inuidiam inſculptam vidi hoc modo: Inuidia Belli mater occupat thedam *Iniquitatem*, auriga equos *Liuor* regit, *Detractionem* hunc, alterum *Calumniam*, Infauſtiorum infauſta rerum nomina; Pone *Inquietas* atque *Perturbatio* ſequuntur, accedente *Maleuolentia.*

Calumniæ effigies. Superuenit Calumnia, quæ alioquin ſatis ſuo ſe vbiuis, cum multorum gemitu & lachrymis prodit indicio. Huius vero imaginem non longe digreſſi, ab ipſo Apelle, qui ab eiuſdem furiis miſere exagitatus fuit, mutuabimus. Is igitur de Calumnia, Mendacio & maledicis criminationibus olim pulchram hanc & myſtico ſenſu plenam edidit figuram: In ſolio reſidet vir bene auritus dominum cuiuſdam terræ deſignans. Hic porrigit manum dominæ *Calumniæ*

aſſi-

aſſiſtentibus ad vtrumq; latus ei dominantibus *Ignorantia & ſuſpicione*. Calumnia ardentes habet oculos,& facem flammãtem tenet in læua,dextra manu *Innocentiam*,hoc eſt, virũ innocẽtem quendã cum crinibus trahit ad dominũ. Inuidia ſequitur:& pedes viri inſidioſis protrudit manibus. Calũniam comitantur *Mendacium* & *Fraudulentia*, Demum à longe procul aduenit quoque domina *Veritas*, adiunctam habens dominam *Pœnitentiam*. Hanc figuram laudatiſſimus ille ſuper omnes in orbe vniuerſo pingendi artifices, Apelles (cum apud Regem Ptolomæum Ægypti à ſycophantis falſo delatus,coniiceretur in carcerem.Sed tandem vbi veritas & innocentia illius innotuiſſet, dimitteretur iterum) finxit,& quam pulcherrime depictam Regi obtulit: ſignificaturus;indignari,& grauiter in inſontes & fideles miniſtros animaduertere quoſdam dominos adeo,vt locum dantes ſuſpicionibus,calumniis,mendaciis & peſtilentibus adulatorum & nequam hominum morſib. atq; detractionibus, ſæpius in furore fideliſſimos miniſtros temere & iniuſte eiiciant,& interdum quoq; interficiant; ſed veritate & pœnitentia inſequente,contingere eis idem quod Alexandro Magno, qui feliciſſimum ſibi cum interfeciſſet Clitum,haſtam ex corpore iacentis euulſam pectoriq; admotam retorquere voluit in ſeipſum;quam etiam retorſiſſet, niſi aduolantes domeſtici è manibus ei extorſiſſent.Ille vero humi proſtratus,gemitu eiulatuq;miſerabili tota perſonans regia, laniauit deinceps os vnguibus, & circumſtantes rogauit,ne ſe tanto dedcori ſuperſtitem eſſe paterentur;triduum inſuper iacuit ſine cibo,incluſus;ad moriendum obſtinatus;quæ omnia recenſet Q. Curtius. Cæterum in prædictam Apellis picturam, Eobanus Heſſus commentatoriam eamq; valde elegantem Elegiam ſcripſit ad Phil.Melanthonem. Quinetiam de hoc Diabolo Mendacii & Calumniæ ſcripſerunt quoq; Henricus Knauſt, IC. Thomas Guntherus & Conradus Porta.

PH. Egregiæ ſcilicet agminum egregiorum ductrices. Sed enim non alios patitur natura correlatiuorum ductores. Cæterum vt de Adulatione primum dicamus; videor mihi iam videre Adulatorem ab ipſa ductrice Adulatione gnauiter edoctum, quem cum chamæleonte animali haud iniuria comparauerim.Sicut namque *Adulationis conſideratio.*

> *Semper hiat,ſemper tenuem qua veſcitur auram,*
> *Reciprocat chamaleon*
> *Et mutat faciem,varios ſumitque colores,*
> *Præter rubrum vel candidum:*
> *Sic & adulator populari veſcitur aura,*
> *Hianſque cuncta deuorat*
> *Et ſolum mores imitatur principis atros*
> *Albi & pudici neſcius.*

Cæterum ad deriuationem nominis quod attinet, deriuari videtur à δουλεύειν, quod eſt,ſeruire.Porro, recte etiam autores dicunt, κροκοδίζειν,

verbum adulatoribus congruere, vbi ſubblandiendo floccos, piloſque ex veſtibus legunt, quos vocant Græci κροκίδας, item γνάφαλα & τύλας. ex quo elegantiſſime Galenus Phreneticos ſigna commonſtrans, eſſe in iis, inquit ſtultam manuum iactationem, καὶ κροκιδισμὸν καὶ καρφολογίαν. id eſt, Crocidiſmum, & Carphologiam, id eſt, feſtucarum collectionem. Crocylia vero nomen ciuitatis eſt. Scribunt Græci κερκωπίζειν eſſe adulatorum verbum, item proprium, translatione tamen à brutis dicta, quæ cauda motatitia, quam dicunt κέρκον, ſubblanditi aſſueuerint: id vero noſtris literis cercopiſare recte dicetur.

Adulatorū mores paraſitici. EQ. Fuiſſe iuniori Dionyſio adulatores legimus plures, quos etiam plerique Dionyſicolas nominant: hi primum ſe non acute admodum videre aſſimulabant, quia ſic afficeretur Dionyſius. Expuenti quoque faciem obiiciebant, quam is conſpueret: nec ſatis, ſuperfluitates oris collambebant etiam, quæ euomuiſſet, melle dulciora videri aſſeuerantes. At Apollophones Antigoni adulator, illius dicebat fortunam ἀλεξανδρίζειν.

Apud Sonciates Gallorum populos Rex habet quoſdam ſecum Adulatores Siloairos, græci euolimos vocant, qui vna ſemper aderant, ſectabantur quocunque iuiſſet: idemque faciebant, ſiue rideret, ſiue lugeret, ſeu aliqua caperetur voluptate, denique qui cum occumbentibus occumberent.

PH. Cliſophus Philippi Macedonis paraſitus, claudum ſe fingebat, quod Philippus crus fractum haberet, os, oculoſque idem contorquebat, quoniam huiuſmodi geſtib. dominum videbat. Niceſias cum Alexandrum Magnum à muſcis petitum videret, quanta, inquit, hæ cæteris præſtant, qui tuum ſanguinem deguſtant. cum vulneratum ſemel conſpiceret, illud Homericum protulit ἰχὼρ οἷόν περ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσι. *Qualis diuorum percurrit corpora ſanguis.*

EQ. Heresbachius IC. grauiſſime monet, vt Princeps omnes ſuſpectos habeat, qui vbique ſtudent eſſe plauſibiles, omnibus ſententiis aſſentiuntur, ſemper parati vel laudare, vel vituperare, ad alterius gratiam captandam: Qui in honorum exhibitione, in ſalutationibus, in opera pollicenda, ac ſimilibus officiis vulgaribus, ſunt plus ſatis prodigi, qui quibuslibet prompti dextram ad ſex vlnas vſque porrigunt, altera videlicet panem oſtendentes altera lapidem abſcondentes. Qui nuſquam non corpus, facultates ac ſanguinem offerunt, qui ſecreta omnia rimantur expiſcanturque, & ſimulata quadam ſimplicitate factiones ſubodorantur, potentioribus ſe adiungunt, ſuos in procerum ac heroinarum numero patronos captant, ab omnibus fauorē emereri ſtudentes, non habita ratione, ſiue id virtute, an ſcelere fiat, qui minores quidem Deos venerantur, ſed vt apud Iouem ipſum patrocinentur. Hucomnia artis ſuæ ſpecimina dirigunt, adeo vt etiam morionibus ac catellis, quæ illis in delitiis ſunt, non dubitent adulari. Si videant Principem vena-

venationibus, aucupiis, deditum, nihil præter venationes, canes, accipitres crepant, identidem viſam à ſe ingentem feram clamitantes. Si luxum aut ſplẽdorem, nihil præter gemmas bracteataſque veſtes ingerunt; hæc Principe, inquam, digna veſtis. Si crapulis poculiſque delectari ſentiant, ſubinde comeſſationes adornant, quin & ipſi quoque ebrietati vacant, atque cum ingentem pateram exhaurire Principem vident, ô dignum Principe hauſtum, ſucclamant. Si erga eos quos vocant Euangelicos, Princeps ſit propenſior, in promptu ſunt in Pontifices & Eccleſiaſticos conuitia. Si rurſum Pontifici faueat, mox Euangelicos lacerari audias, eoſq; vt ſeditioſos tollendos, vt hæreticos cremandos. Sic Dionyſij crudelitatem adulatores iuſtitiam appellabãt. Aſſueti aſſentatores acclamabant, *iuſta eſt Regis indignatio*. Breuiter, ad omnem ventum pallium, vt dicitur, ſubducunt huic arti vacantes. Hactenus *Heresbachius*.

PH. Anazilas (vt autor eſt Theophraſtus) adulatores aſſimilabat vermib. qui triticum nacti non diſcedunt, donec vacuum reddiderint: ſic illi apud diuites ſubſtantiam rodunt. Antiſthenes eos aſſimilat meretricibus, quæ amatoribus omnia bene exoptant præter mentem & pudorem Cynicum Diogenem ſcite admodum & vere ſolitum dicere accepimus κρεῖττον εἶναι ἐς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας, *id eſt, præſtare ad coruos redigi, quam adulatoribus exponi*. Quoniam illi morticina modo conſectentur, hi etiamnum viuos bonoſque laniatu peſtifero excarnificare non deſinant. Et Anaxilas dixit, adulatores eſſe diuitum σκώληκας, id eſt, vermes. Cui concordat, quod extat in Ægloga B. Mantuani: *Adulatoris noxa.*

Eſt & apud Reges rudis, inuidia, ruſtica turba,
Minus adulator Leno, Aſſentator, Adulter,
Hiſtrio, ſcurra, quibus virtus odioſa poetas
Mille modis abigunt, vt quando cadauera corui
Inuenere, fugant alias volucreſq; feraſq;

TH. Neſcio tamen interim, quo fato ſeu prauitate potius fiat, vt (loquor cum Hieronymo in Epiſt.) naturali ducamur malo, vt adulatoribus noſtris libenter annuamus: & quanquam reſpondeamus nos indignos, & calidus rubor ora perfundat, tamen ad laudem ſuam quiſque intrinſecus lætatur. Cui conſentit Laertius *lib. 6.* Quo apertior, inquit, eſt adulatio, quo improbior, quo magis frontem ſuam perfricuit, hoc citius expugnat. Et Seneca 22. *Epiſt.* 124.

Quemadmodum qui audierunt ſymphoniam, ferunt ſecum in auribus modulationem illam ac dulcedinem cantus, quę cogitationes impedit, nec ad ſeria patitur intendi: ſic adulatorum & praua laudantium ſermo diutius hęret, quam auditur; nec facile eſt, animo dulcem ſonum excutere, proſequitur & dura: & ex interuallo. Igitur claudendæ ſunt aures malis vocibus, & quidem primis.

EQ. Sunt tamen fueruntque quouis tempore, qui adulationibus ſeſe ineſcari minime paſſi fuerunt. Extat huius rei Exemplum de Auguſto Cæſare. Tarraconenſibus pro læto oſtento nunciantibus, quod in eius ara palma eſſet enata, apparet, inquit, quam frequenter accendatis, quod illi diis tribui volebant, ille tribuit illorum negligentiæ, qui nunquam in ara Cæſaris adolerent incenſum.

Adulationibus non eſt dandus locus.

Laudandus etiam imprimis Macedo Alexander, qui Ariſtobulo hiſtoriam de ſuis rebus geſtis ſibi inter nauigandum recitanti, vbi homo adulator multa ſupra veritatem affinxerit, ereptum manibus librum in Hydaſpen fluuium demerſit, & tu, inquiens ô Ariſtobule, eodem fueras pacto præcipitandus, qui iſto modo ſolus pro me depugnas, qui vel iaculo ipſo interficias elephantos.

TH. Ego adulatores verbi S. ſcripturæ ita exciperem: *Quomodo dicis quod amas me, cum animus tuus non ſit mecum?* Iud. 16.

Sicut noxius eſt, qui mittit ſagittas & lanceas in mortem: ita vir, qui fraudulenter docet amico ſuo, & cum fuerit deprehenſus dicit. ludens feci. Prou. 26.

Homo qui blandis fictisq́; ſermonib. loquitur amico ſuo, rete expãdit greſſ. b. ſuis. Pro. 29.

Qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. Eſa. 3.

Eſt qui nequiter humiliat ſe, & interiora eius plena ſunt dolo. Eccleſ. 9.

In malitia ſua lætificauerunt Regem, & mendaciis ſuis principes Oſeæ 7.

EQ. Quotuſquiſque eſt, qui poſſit cum D. Apoſtolo ad teſtimoniorum & ſcientiam omnium hominum prouocare ac dicere. *Neq; enim aliquando fuimus in ſermone adulationis.* Adulatorũs paſſim perſtrepunt fora, templa, palatia vocibus. Adulatorium fuit, Arcui triumphali Domini ab Alenzon, qui frater fuit regis Galliæ, inſcriptum carmen, cũ is põpoſe ingrederetur Antuerpiam:

Tu pater es patriæ ſolus, ſpes vnica noſtra.

Quamobrem etiam inuanum ſpes omnis illorum concidit. Vnum mali attulit Auguſti illius Monarchia (vt Cornelius Tacitus non obſcure ſubinde indicat, & Suetonius) quod illa recepta, populus vndique in adulationem, nemo ad veritatem, aut virtutem excolendam, tuendamque prolapſus iit in aula Cæſarea.

PH. Sæpe principis minime mali ſtulta facilitas ac benignitas facit, vt adulatores ac fures Rempublicam depeculentur: ac ſceleratiſſimis & impudentiſſimis quibuſque honores, imperia, magiſtratus ſine delectu tribuantur. Exemplo (inquit Bodinus *lib. 2. de rep cap. 4.*) vtar domeſtico. Nunquam calamitoſior extitit Reſpublica, quam regnante eo Carolo, qui ab ingenii ſtupore ſimplex nominatur. Hæc itaq; cautio eſto quam præſcribit Seneca *libr. 3. nat præf.* his verbis: Adulatoribus ne latus præbeas, artifices ſunt ad captandos ſuperiores: par illis, etiamſi bene caueris, non eris. Sed mihi crede, proditione etſi non capieris, ipſe te trades. Habent hoc in ſe naturale blanditiæ: etiam cum reiiciuntur, placent: etiam excluſæ, nouiſſime excipiuntur.

TH. Bea-

TH. Beata igitur mens, vt inquit Hieron. *in Epiſt. ad Demetriadem*, quæ nec adulatur, nec adulanti credit. Cæterum Hypocriſin hac vice non perſequemur, non quod in ſuam nos ſocietatem pertraxerit, (tametſi elocatam illam eſſe viris Eccleſiaſticis ſiue Canonicis ſupra aliquo modo innuere voluimus) abſit hoc; ſed quia infra vberior de ea dicẽdi erit locus. Quinetiam Inuidiam, peculiari diſcurſu non proſequemur, quippe quæ ad Calumniam, de qua nũc acturi ſumus, latere, tanquam comes eiuſdem indiuiduus, nunquam fere diſcedit, proindeq; Calumniam dicendo ipſam vna fere Inuidiam dicimus. Porro de Calumnia acturi, cumprimis, vt diſtinguamus, neceſſum erit, veritatis exploratores à calumniatoribus, qui mendaciorum plauſtra ad opprimẽdam veritatem conuehunt. Illis enim principes quippe qui in ſummis ſæpe, etiam apud amiciſſimos ſibi (vti videatur) verſantur periculis, ſummopere opus habent; quorum præcipua ſolerti indagatione, inſidias, fraudes & cõiurationes facile poſſunt declinare atq; mature coercere. Grandiſq; cautio eſt, aduerſarii animum cognouiſſe; etenim hoſtem protinus ſenſiſſe, ſuperaſſe eſt. *Exploratorũ & Calumniatorum differentia.*

Hac itaq; via occulta machinationes improborum facile vitabit Princeps, nihilque rei erit tam abditæ, quin in illã ſe per illos penetret, maxime ſi indicii & accuſationis pręmium aliquod ꝓponat. *Pecunia n. cũcta ſunt difficultates peruia:* vt Tacitus 15. annal. ait: *Cruciatu aut præmio, cũcta ſunt peruia.* Prorſus vere, namq; ab illo imbelles facile vincũtur; ab hoc vero, cupidi quã citiſſime impellũtur.

PH. Cum ab amiciſſimis quibuſque & maxime neceſſariis, ſæpenumero clades immineant Principibus, cautio ita eſſe videtur, ne Principes quenquã vnquam euehant ad proximam ſuæ dignitatis ſedem. Quippe ambitioſis *non tã iucundũ eſt, multos poſt ſe videre, quã graue, aliquẽ ante ſe.* Nimirũ *vltra cupiditas ſe porrigit, & fœlicitatem ſuam non intelligit, quia nõ vnde venerit, reſpicit, ſed quo tendat.*

Ceterũ, machinãtur cõſpirationes ſępenumero ẽt triobolarii ac plane nauci homines. Huic rei fidẽ facit Octauianus Auguſtus, Cæſarũ potentiſſimus, cui inſidiæ factæ ab vno viliſſimo mulione, imo & ab vno abiectiſſimo lixa, ſi Suetonio credimus, de eo ſic ſcribenti: *Ne vltima quidẽ*, inquit, *ſortis hominũ conſpiratione ac periculo caruit. Telephus* (mulio) *quaſi debita ſibi fato dominatione, aggredi ipſum, vna cũ Andaſio, atq; Epicado deſtinauerat. Quinetiã quondã iuxta cubiculũ eius lixa quidam ex Illyrico exercitu, ianitorib. deceptis, noctu deprehenſus eſt, cultro venatorio cinctus: impoſne mentis, an ſimulata dementia incertum, nihil n. exprimi quæſtione potuit.* *Principum vitæ inſidiæ ſtruuntur.*

EQ. Cõmiſeratione hi quadantenus, at venia minime, digni ſunt. Illud vero execrandũ, diriſq; omnib. deuouendũ quando magni & ꝑpotentes miniſtri, quiq; Principib. maxime intimi ſũt, in eorũ necẽ nefarie cõſpirãt. Malim mille milliaria à principe diſcedere, quã tale quippiam animo cõcipere, nedũ cõmittere. Inueniuntur tamẽ interim quouis tẽpore deploratæ huiuſmodi perfidiæ miniſtri, ꝙ ipsũ pluſculis exẽplis firmari poteſt. Veluti *Iulij Cæſaris Auguſti, Tiberij C. Caligulæ, Domitiani, Seueri, Cõmodi, Aureliani*; q oẽs experti fuere cõiurationes

potentiſſimorum miniſtrorum,& maxime ſibi familiarium, quos alioqui euexerant ad eos honorum gradus, vt pręter ſolos imperii faſces, nihil eis deeſſe videretur, quos vt comparare poſſent, in leui habuerunt conflare exitioſas in Principes ſuos coniurationes.

Nec *Iuſtinianus*(optimus alioqui pro tempore Imperator) exſors etiam fuit nobilium, atque adeo propinquorum coniurationis, de qua ſic Ammianus Marcellinus: *Hypatius, Pompeius, & Probus, Anaſtaſii Imp. nepotes, quod Imperium ſibi ſinguli indigna ambitione exoptarent, Idibus Ianuariis cum pleriſque nobilium coniuratis, omnique faſtidioſorum turba armis, domiſque miniſtratis illecta, dolis inuadere tentarunt: atque per quinq; continuos dies vrbem regiam,* (Conſtantinopolin) *rapinis, ferro, igneq; per ſceleratos ciues ſine certo interrege diſcurrentes hoſtili impietate* (*ipſi ſe fideles Reip in Palatio diſſimulantes*) *depopulati ſunt. Quanto vero huius nefandi ſceleris die, dum de foro Hypatius, ſceleratorum comitantium manibus, torque redimitus aureo, & Pompeius Comes ſua ſub veſte loricatus, ad inuadendum, tenendumq; Palatium aſcendũt, vterq; ante fores Palatij captus eſt, atq; ſtatim piiſſimi Principis noſtri nutu catenatus, trucidatus, pœnas luit: & ante Imperium perdidit, quam haberet, innumeris paſſim in Circo populis trucidatis, & tyrannorum ſociis continuo proſcriptis.*

Potentiorũ coniurationes quomodo auerruncanda. *TH.* Ex his igitur, aliiſque, quæ ætate etiam noſtra occurrunt exemplis, diſcant Principes (hic enim pleriq; decipiuntur) ad euitandas eiuſmodi coniurationes, eos maxime metuendos quos multis maximiſq; beneficiis ornarũt. Sed prudentius longe fecerint, ſi nunquam præpotentib. familiarib. tribuant proximum à ſua dignitate locum, cæterum locum aliquem relinquant veluti intermedium, quo (relicto ſupremo faſtigio) ad illũ aſpirent. Ita enim maiori, & fide, & affectu tenebuntur: Nam, vt poſſint in Principis dignationem peruenire, & tandem dignitates illas Principatui proximas adipiſci, nullum non obſequium & cultum Principi deferrent. At vero, quid ſi iam ſint in excelſo?

Primo conſilium eſt, vt præpotenti miniſtro, alium ei parem vel maiorem adiungant, vt hoc modo mutuo ſeſe obſeruare poſſint, & ex quadam æmulatione impedire, ſi quid in Principem grauius fortaſſis alter decernere velit. Etenim vt vere Polybius ſcribit: *Quotquot natura ad imperitandum propendent, & ſtudio libertatis tenentur, indeſinenter inter ſe dimicant, eo quod indiuulſo ſtudio huc contendunt, vt priores habeantur.*

Secundo, conſilium eſt, vt ſpecie honoris, vel legationis, vel aliorum obſequiorum principalium aliquo ablegentur.

Tertio & poſtremo, videndũ eſt, vt prægrandes eiuſmodi dignitates ad tẽpus tantũ concedant. ita ſentit diſſeritq; *Catulus* apud Dionem: *Primum*, inquit, *hoc, & præcipuum dico, non debere vni alicui viro tot imperia vnum ex alio committi: quod & leges hoc prohibent, & experientia deprehenſum eſt, rem eam eſſe longe periculoſiſſimam. Neque enim* Mario *alia cauſa fuit, cur talem ſe gereret, quam quod breui admodum temporis ſpatio tot bellorum adminiſtratio ei credita, Conſulatus ſexies intra pauciſ-*

pauciſſimos annos mandatus eſt: neque Sylla, quam quod poſteaquam multis annis abſq; vlla intercapedine exercitibus præfuiſſet Dictator, poſtea ac deinde Conſul creatus fuit. Ea quippe eſt natura animorum humanorum, vt non modo iuuenes, ſed & ætate prouectiores, poſteaquam multum temporis in poteſtate tranſegerint, patriis moribus haudquaquam ſibi viuendum ducant.

PH. Vere Tullius: *Nullæ ſunt occultiores inſidiæ, quam eæ, quæ latent in ſimulatione officii, aut in aliquo neceſſitudinis nomine: nam eum, qui palam eſt aduerſarius, facile cauendo vitare poſſis; hoc vero occultum, inteſtinum ac domeſticum malum, non modo non exſiſtit, verumetiam opprimit, antequam perſpicere, atque explorare potueris.* Iure ergo Græcus ille Scriptor: *A nullis plus inſidiarum Regibus tenditur, quam ab his, qui ſe ſimulant amare maxime*; horumq; fallacia plus damni conſequuntur Principes, quam vlla hoſtium impreſſione, atq; feritate.

Senſit id Xantippus Lacedæmonius, vir alioqui manu ſtrenuus, rerumque geſtarum magnitudine inclytus. Is enim ab Athenienſibus, de quibus optime meritus erat, fraudulenter & ſumma cum perfidia circumuenitur, quando qui ſpecie officii ſe fingunt illum domum reuehere, in mare præcipitem agunt.

Philippus Auſtriæ Dux, cum bellum aduerſus *Carolum IV.* Imper. adminiſtraret, nunquid ſimiliter eorum quibus maxime tribuebat, fallaciam expertus eſt? ſtabant vtrinque acies in procinctu, tantum non pugnaturæ; Imperator viribus impar, ac inde ſibi metuens euocat clam tribunos tres hoſtilium copiarum: quos impenſo pretio ſollicitat, vti duci ſuo renuncient, perſuadeátque ſe ſpeculatum iuiſſe, atque *Caroli* exercitum triplo ſuo maiorem deprehendiſſe; proinde è re ſua eſſe, vt quam citiſſime cum copiis ſe recipiat, ni cum illis velit periclitari. Dictum ac factum, redeunt, & Philippum circumſcribũt, vti conuentum erat: atq; ita nocte proxima coactis copiis, re infecta, & amiſſa hoſtis profligandi occaſione, fugit *Philippus*, hoſtem (ridiculum) metuens fugæ propiorem.

EQ. Verum enimuero ſedulo tamen cauebit princeps, ne temere minus Delatoribus iſtis, & Auricularis credat. *Quis enim innocens eſſe poterit, ſi accuſaſſe ſuffecerit?* Sunt enim nonnulli, qui ſiue præmio inducti, *locupletiſſimum quemque deferunt*; ſiue liuore, & odio impulſi, inſontes criminantur, & *verba praue detorquent, & conuiualium fabularum ſimplicitatem in crimen ducunt.* Enimuero, haud oportet indicta cauſa accuſatos rapere, vinculiſq; (quod ſæpenumero fit) mancipare: ſed nec *omnibus, quæ ab his talibus dicentur, fidem* adhibere, *quin acriter ea examinare, & diſcutere oportet*, eos interea ſiſtendo, dum cauſam peregerint. O quam notandum Senecæ præceptum! *Ne ſint aures criminantibus faciles, hoc humanæ naturæ vitium ſuſpectum, notumque nobis ſit: quod quæ inuiti audimus, libenter credimus: & antequam iudicemus, iraſcimur.* Haud ergo temere Delatoribus credet Princeps: cum immatura credulitas *mater ſit erroris, nouerca conſilii.*

Exploratorum delationibus nō promiſcue fidendum.

PH. At, quid ſi vera ab his referantur?

EQ. Vindica ſcelus, & exſequere pœna celeri.

Immo etiamſi affectum tantum, & cogitatum ſit ſcelus. Nam, *non exitus rerum ſolum, ſed & hominum conſilia legibus vindicantur.* Ratio aperta: quia *in ipſa deliberatione facinus ineſt, etiamſi ad id non peruenerit.*

Puniet igitur Princeps, ſed cum triplici hac cura.

I. Vt ne in vltionem properus ſit: *Prope enim eſt, vt libenter damnet, qui cito.* Et vt hoc non ſit: *non poteſt eſſe temperata iuſtitia, vbi eſt feruida vindicta.*

II. Quid, quod etiam ſæpe alieno tempore deteguntur inſidiæ, vt non tam pœna repræſentanda ſit, quam mora interponenda. Quid item, ſi nobilis aliquis, vel præpotens vir inter reos delatus? Quid ſi propinquus quiſpiam, & neceſſarius? Diſſimulabit gnarus *optimum inſidiarum* quandoq; *remedium eſſe, ſi non intelligantur.*

III. Si tempus patiatur vt puniantur, cito exſequetur, *& citeriorem delicto prabeat vltionem: vt potius caueat iniuriam quam vindicet.*

IV. *His addo vt indicia ac confeſſionem damnatorum* ad alios Principes tranſmittat. Nam alioqui ſupplicium in inuidiam vertent multi, & *vulgi rumore laceraberis, tanquam viros inſontes ob inuidiam, aut metum exſtinxerit.*

V. Vt capita tantum coniuratorum è medio tollat: *vt vbi orta culpa eſt, ibi pœna conſiſtat.* Bene eſt, abunde eſt, *ſi nefariæ coniurationis auctores ſanguine luant, quod admiſerunt.*

Quoad ceteros, *flexus ſit animus Principis, pronus ſit ſemper ad veniam.* Siquidem, *omnibus eſt amori clementia:* Immo *ſaluum Regem in aperto clementia praſtat.*

TH. Quid fieri debeat, recte dicis, delationibuſq; non promiſcue fidendum inculcas. Sed enim quam parum hoc ſæpenumero attendatur, infinita loquũtur exempla. Audite peruerſitatem Saulis. Dauid in exilium pulſus à Saule rege ad Moabitarum Regem proficiſcitur, rogatq; hominem, vt parentes ipſius intra regni ſui fines tantiſper reciperet, dum res eorum in meliore ſtatu collocarentur. Quo impetrato, & parentibus in magno honore apud Regem, quandiu illic manſerunt habitis, ipſe iuſſu prophetę relicto deſerto in tribum Iudæ ſe cum ſuis tranſtulit, apud Sarim oppidum ſe continens. Quod poſtquam ad Saulum delatum eſt, Dauidem cum armatorum manu eſſe conſpectum, in non mediocrem metum ac perturbationem Regem coniecit. Sciẽs enim eius magnanimitatem ac fortitudinem, aliquid magnum moliturum ſuſpicabatur, quod rebus Regis aut periculum, aut certe difficultatis ac laboris plurimum afferret, conuocatiſq; amicis & ducibus & vniuerſis ſuis tribulibus ad regiam vrbem Gabam, ſedens in loco cui nomen Aruum, adſtante honoratiſſimo quoq; & toto ſatellitio, ſic eos eſt affatus. Viri contribules, ſcio vos meminiſſe quantis à me affecti ſitis beneficiis, & agris locupletati, & honoribus ac præfecturis aucti. Rogo igitur num plura & maiora munera à Ieſſæi filio expectetis. ſcio enim vos omnes in illum propenſiores, initio facto à

Saul.

Jonatha filio, qui & vobis huius ſententiæ autor eſt, non enim me latent clandeſtina inter illum & Dauidem icta fœdera: neque quod conſilio & opibus aduerſariorum partes contra me adiuuat. Vos autem nihil hæc cura rangit, ſed quieti, quo res euaſura ſit expectatis. Poſt hæc regis verba cæteris ſilentibus, ſolus Doecus Syrus mularum regiarum curator reſpondit ſe vidiſſe Dauidem in Noba oppido, quo cum ad Pontificem Achimelechũ veniſſet, ab eo de euentu rerum oraculum accepiſſe, adiutumq; commeatu & gladio Goliathi armatum, quo volebat deductum eſſe. Accitus eſt mox cum tota cognatione Pontifex: cui Rex; Qua noſtra iniuria prouocatus excepiſti Ieſſæi filium, & Regis inſidiatorem armis atq; commeatu inſtruxiſti? aut cur etiam de futuris oracula ei reddidiſti? Non enim ignorabas, quod propter odium, quo familiam meam proſequitur, hinc aufugerit. Pontifex autem nihil horum infitiatus, libere faſſus eſt hæc ſe non tam Dauidi præſtitiſſe quam ipſi Regi. Excepi, inquit, non vt inimicum tuum, ſed vt fidiſſimum miniſtrum & tribunum, &, quod maius eſt, generum, ac propinqua neceſſitudine coniunctum, quis enim putaret eum, qui hoc honore à te dignatus ſit, inimicum eſſe, ac nõ potius cum primis beneuolum? Cõſultus etiam de diuina voluntate, nõ nunc primũ ei reſpondi, ſed alias quoq; ſæpenumero. Cumq; ſe dicere à te miſſum ad arduum negocium properare, non ſuppeditare quæ requirebat, ad tuam magis quã ad illius iniuriam pertinere iudicabã. Quare nõ eſt quod de me male ſuſpiceris, aut ſi quid noui nũc Dauidẽ moliri audiuiſti, ob exhibitam à me humanitatẽ, fauere me illi aduerſum te cogites. in amicũ enim ac generum & tribunũ tuum collatũ volui, quicquid officii in illum contuli. His verbis Saulus fidem habere noluit, quod plus apud eum metus periculi valeret quã excuſatio quantũuis iuſta. itaq; circũdatũ armatis cũ tota familia iubet contrucidari, cumq; illis religio eſſet viros Deo ſacros ferro violare, Doecũ Syrũ eam cędem perpetrare mãdauit, qui aſſumptis ad hoc aliquot ſui ſimilibus facinoroſis, Pontificẽ cum tota cognatione interfecit: quorũ numerus erat trecenti octuaginta quinq;, moxq; miſſi ſunt à Rege Nobam ſacerdotũ oppidum, qui cõtrucidatis ad vnũ habitatoribus, nullo vel ætatis vel ſexus reſpectu, poſtremo flãmis eã deleuerũt. *Hæc Ioſephus.* Tandẽ ipſe Doecus vna cũ rege deſperabũdus, ſuo gladio incubuiſſe perhibetur, cũ interitu miſerrimo totius ſuæ familiæ, nomine etiã ipſius de terris ſublato, quod Dauid ei futurũ prædixerat.

Huic conſimile eſt (ratione falſæ delationis) illud de Mephiboſtho. Memphiboſthus Saulis nepos Dauidi ab exilio, in quod filius Abſalon eũ eiecerat, redeũti venit obuiã, ſordĩ latus & promiſſo ac neglecto capillitio, ex quo enim rex ꝓfugerat, neq; comã totondit, neq; veſtem purgauit, calamitatem eius nõ ſecus quã propriã ferẽs: interim vero à ſuo procuratore apud regem falſo delatus fuerat, is poſt ſalutatum & adoratum regem interrogatus ab eo, qua de cauſa nõ ſimul exiſſet, ſocius fugæ futurus, reſpondit, Sibam eſſe in culpa: Hũc iuſſũ parare ad profectionẽ neceſſaria, verba ſua nõ aliter ꝙ alicuius mancipii Dauid.

contempſiſſe. alioquin, inquit, ſi pedibus integris fuiſſem, & ad profectionẽ his vti potuiſſem, nunquam abs te relinqui paſſus fuiſſem. Nec contentus meam erga te domine pietatem impediſſe, inſuper malitioſe ac mendaciter me detulit. Sed bene noui quod tua prudentia tales calumnias non admittat: quum ſis iuſtus, & Deum ac veritatem, cui tantopere ſtudes, diligas. Cũ enim in grauiſſimis periculis aui mei temporibus verſatus ſis, liceretque tibi de tota familia noſtra eo nomine pœnas ſumere, quæ tua bonitas eſt ac modeſtia, omnes acceptas iniurias obliuioni tradidiſti, recenti etiam tum earum memoria ſummam poteſtatem aſſecutus præterea in amicorum ordinem allectum, & menſæ tuæ quotidianum conuiuam adhibitum, nihilo deteriore conditione quam vnum quemuis è maxime neceſſariis apud te eſſe voluiſti. his auditis neque Memphiboſthum punire libuit, neque an Siba calumniator fuerit cognoſcere, ſed præfatus cuncta ſe eius bona Sibæ largitum, veniam tamen illi & dimidiæ partis reſtitutionem promiſit. Tum Memphiboſthus, habeat ſibi totam Siba, mihi ſatis eſt te in tuum regnum reſtitutum eſſe. Idem Ioſephus.

E Q. Mira ſunt quæ extant apud eundem Ioſephum *Antiq. Iud. lib. 15. cap.* 4. de calumniis, quibus Mariam apud Herodem regem impetita & tandem etiam oppreſſa fuit, quarum hæc ſumma eſt: Herodes citatus ab Antonio, cum cauſæ ſuæ nõ ſatis fideret, commiſſa regni cura Ioſepho patruo, clam ei mãdauit, vt ſi Antonius in ſe grauius aliquid ſtatuiſſet, cõfeſtim Mariammen interficeret. ſic enim ſe affectum erga vxorem, vt etiamſi poſt ipſius mortem aliquem potiri contingat illius pulchritudine, ad ſuam id iniuriam pertinere exiſtimet. aiebatque totum hoc negocium exhiberi ſibi propter eius fœminæ formam, in quam ille iam pridem fama cognitam accenſus ſit. atq; his mandatis, non admodum læta ſperans de rerum ſuarum exitu, proficiſcitur ad Antonium. Porro Ioſephus creditum ſibi regni regimen adminiſtrans, & ſæpiſſime Mariammen conueniens, partim propter negocia, partim honoris cauſa, dum crebra mentio fit coniugalis amoris, quo eam Herodes proſequeretur: irridentibus hanc eius aſſeuerationem mulieribus, præſertim Alexandra, ille nimio ſtudio approbandi eius affectum Regis eo prouectus eſt, vt mandatum illud proderet, ratus id certiſſimum amoris argumentum, quod neque ſine ea viuere ſuſtineret, neque vel morte ipſa ab ea diſiungi. quæ Ioſephi verba mulieres nõ tam vt indubitatum Herodis amoris ſignum interpretatæ ſunt, quã exhorruerunt illius tyrannicum animum, ſi vel mortuus ſæuiret in earum capita. Interea per ciuitatem rumor ab inimicis Regis ſparſus eſt, excruciatum eum ab Antonio neci traditum: qui cum reliquam regiam turbauit, tum mulieres maximè. Alexandra etiam Ioſephum hortata eſt, vt aſſumẽs eas ad ſigna legionis Romanæ confugeret, quæ tum ad regni cuſtodiam circa vrbem tendebat ſub tribuno Iulio, ſic enim primum ſi quid turbatum in aulam incide-

Herodes & Mariamme.

ret ipſas in tuto fore propter Romanorum beneuolentiam. Deinde ſperandum eſſe conſequuturam quiduis Mariammen ſi in Antonii conſpectum venerit, atque etiam regnum recepturam & quicquid debetur regio generi. Tenente adhuc ea conſultatione literæ ab Herode ſuperuenerunt rumori contrariæ. quamprimum enim venit ad Antonium, muneribus eum placauit, quæ in hoc Hieroſolymis attulerat: & crebris colloquiis indignationem viri leniit, vt minus poſthac ponderis apud eum haberet Cleopatræ inſtigatio. negabat enim Antonius oportere Regem facti ſui rationem reddere, alioqui ne Regem quidem futurum, ſed date illi ſemel honore, etiam liberam poteſtatem permittendam eſſe, idque ipſum etiam Cleopatræ aiebat conducibile, ſi non multum ſe miſceret alienis imperiis. Hæc ſignificabant Herodis literæ, reliquumque honorem quo ſe dignaretur Antonius, ad conſeſſum adhibens & ad quotidiana cõuiuia, idque non ceſſante à criminationibus Cleopatra: quæ capta eius regionis cupidine, quo regnum id ſibi vſurparet, omnibus modis quærebat illum perdere. Sed quia iuſtum ſe præberet Antonius nihil poſthac expectandum grauius, venturumque breui conſtabilito tam regno quam amicitia, nec relictam Cleopatræ cupiditati vllam ſpem, quando Antonius pro eius poſtulatis Cœleſyriam ei conceſſiſſet, hac conditione, ne poſthac Iudæam peteret, & vt moleſta eſſe deſineret. His literis redditis voluntas confugiendi ad Romanos euanuit, non tamen latuit id conſilium, ſed quamprimum deducto aliquantiſper Antonio contra Parthos eunte, Herodes in Iudæam reuerſus eſt, ſtatim ſoror Salome & eius mater indicauerunt, quid Alexandra cum ſuis voluerit, nec hoc contenta Salome, etiam maritum ſuum criminata eſt, Mariammes conſuetudinem obiiciens. hoc autem fecit propter ſimultatem veterem, quod Regina elati animi fœmina inter mulieres contentiones exprobraret ei obſcuritatem generis. Porro Herodes, qui ſemper ardenter amauit Mariammen coniugem, ſtatim perturbatus eſt, non ferens zelotypiæ ſtimulos, ægre tamen ſe continens, ne à recta ratione tranſuerſum raperetur inſanis affectibus, ſeorſim Mariammen percunctatus eſt, ecquid haberet cum Ioſepho commercii. Illa vero pernegante factum cum deierationibus, & quicquid inſons fœmina poſſet in defenſionem adducente, rex paulatim aſſentiendo placari ſe ſinebat victus amore vxorio, ita vt poſtremo veniam peteret, quod temere fidem habuiſſet rumoribus: agebatque ei gratias pro ſeruata pudicitia, ſuum viciſſim amorem commemorans, tandem vt mos eſt amantium prorumpentibus lachrymis ruunt in complexus mutuos, cum tamen nondum vxori amoris ſui fidem faceret, tantoque magis conaretur id efficere: tum illa, Non eſt, inquit, amantis mandare ſi quid ipſi humanitus accidat, vxorem innoxiam addi fati comitem. Hoc verbo Rex velut ictus præ dolore confeſtim eam è complexu dimiſit: vociferabaturque capillos ſibi lacerans, tenere ſe manifeſto deprehenſam conſtupratam à Ioſe-

pho coniugem. nunquam enim proditurum fuiſſe data ſibi priuatim ac ſocero mandata, niſi obſtricta mutuum fide per ſtupri conſuetudinem atque ita parum abfuit quin eam interficeret. Sed amore victus, licet ægre, cohibuit ſe tamen. Veruntamen Ioſephum ne in conſpectum quidem admiſſum iuſſit interimi, & Alexandram vt malorum omnium cauſam, vinctam coniecit in cuſtodiam.

Interim in corde Mariammes ſubinde recrudeſcebat mortiferum illud, quod Herodes Ioſepho de ipſa, ſe defuncto, interimenda, dederat mandatum, quamobrem cum abeſſet Herodes, vota faciebat, ne ille vnquam ſaluus reuerteretur cogitans vitam ſibi cum eo fore intolerabilem: id quod poſtea nec diſſimulauit, aperte faſſa quid ſe vreret. Ille enim cum præter ſpem magna ornatus fortuna appuliſſet. primæ, vt par erat, vxori lætum de hac re attulit nuncium: eamque ſolam præ aliis vxoribus ob amorem ac iucundiſſimam conſuetudinem ſalutauit & complexus eſt. Mulier vero narrante eo ſuos ſucceſſus, ſuſque deque ferre videbatur, nec belle ſuum affectum occultabat: ſed vt erat ingenuis minimeque fucatis moribus, ad illius blandas appellationes ingemiſcebat: narrationeque eius contriſtari magis quam gaudere videbatur: vt iam Herodes non tam ſuſpicionibus quam manifeſtis ſignis turbaretur, angebatur enim videns inexpectatam & apertam vxoris auerſationem: quam moleſtiam præ amore ferre non valens, nec in ira, nec in reconciliatione perdurare poterat, & ſibi ipſe non conſtans iam hoc illo affectu diſtrahebatur, adeo animus inter amorem & odium ambigebat, vt cum ſæpe cuperet punire mulieris ſuperbiam, intercedente amore vetaretur. Nihil autem magis timebat quam ne ſumpto de ea ſupplicio, ſeipſum hoc pacto grauius læderet ob defunctæ deſiderium. Talibus curis æſtuantem & ſic erga Mariammen affectum, vt videre ſoror eius & mater, opportuniſſimum tempus ſe nactas putauerunt: moxque aſſiduis calumniis concitabant hominem accendentes eius odium ac zelotypiam: quas ille nec reiiciebat, nec tamen libebat credere, & ſæuire in dilectam coniugem, peius tamen indies erga eam afficiebatur, magiſque ac magis exaſperabatur, dum nec illa curas ſuas occultat, & ipſe amorem vertit in odium. Ac fortaſſe iam tum ſæuius in eam aliquid ſtatuiſſet, ni commodum nunciatum eſſet, extinctis Antonio & Cleopatra, Cæſarem Ægypto potiri: cui obuiam properãs familiam ſic vt erat reliquit. Diſcedenti Mariamme commẽdauit Sohemum, plurimum ei ſe debere propter habitam ſui curam profitens, & cuiuſdam Iudææ partis ei dominium impetrauit.

Cæterum Herodes in Ægypto cum Cæſare congreſſus, liberius iam cum illo egit amicitia fretus, & magnis ab eo beneficiis ornatus eſt, quadringentorum enim Gallorum Cleopatræ ſatellitium ei donauit, & regionis partem

cem reddidit, quam illa prius occupauerat, quæ illi non mediocris fuit ad Regium ſplendorem acceſſio. Deducto deinde vſque Antiochiam Cæſare in regnum reuerſus ſenſit fortunam quam foris propitiam, tam domi aduerſam, maxime quod ad coniugium attinet, qua parte ſibi ante videbatur feliciſſimus. Flagrabat enim legitimo coniugis Mariammes amore quam qui ardentiſſime, ne illis quidem exceptis, de quibus à ſcriptoribus proditur, ea fœmina cætera pudica & inuiolatæ fidei, innatam habebat muliebrem quandam moroſitatem, improbius illudens obnoxii mariti patientiæ, ita vt non habita Regiæ potentiæ ratione, non raro contumelioſius eum tractaret: quam tamen ille diſſimulanter & moderate ferebat, licet ſolitam aperte & ſorori eius & matri exprobrare humilitatem generis, quæ cauſa fuit implacabilis inter eas mulieres odii, atque etiam calumniarum quoties daretur occaſio: eæque ſuſpiciones paulatim creſcentes durauerunt integrum annum poſt Herodis à Cæſare reditum, tandem diu præmeditatum odium in hunc modum erupit. cum meridiano tempore quietis cauſa in cubiculum ſe rex contuliſſet, pio coniugali affectu Mariammen accerſiit, hæc autem introgreſſa quidem eſt, ſed vna cubare noluit, rogantem contemnens, & inſuper patris ac fratris ſui necem opprobrans. quo indigne ferente, & vix ab inferendis mulieri manibus temperante, poſtquam ex ſtrepitu commotiorem eum ſenſit ſoror, ſubmittit iam dudum ſubornatum pincernam, qui indicaret ſolicitatum ſe à Mariamme, vt ei operam commodaret in propinando Regi amatorio poculo: & ſi amplius ſciſcitaretur qualenam id eſſet, diceret pharmacum penes ipſam eſſe, à ſe requiſitum tantum miniſterium: quod ſi Rex mentione amatorii nihil moueretur, tum & ipſe ſileret, nihil enim illi fore periculi, hæc prædoctum illo ipſo temporis articulo intromittit ad eum alloquendum, atque is compoſito vultu ingreditur, & quaſi rem valde ſeriam afferens, ait ſe largitione à Mariamme ſolicitatum, vt amatorium Regi miſceret, quo audito cum ille perturbaretur, ait pharmacum quoddam ſibi oblatum, cuius ipſe vim ignoret, ideoque id renunciare, quod hoc & Regi & ſibi tutius exiſtimet, ad hæc verba Herodes, iam ante ſatis commotus, cum magis etiam exaſperatus eſſet, eunuchum Mariammes fidiſſimum tormentis examinauit, ſciens quod ſine illo nihil nec magnum nec paruum tentatum ſit, qui cruciatus non ferens ad interrogata quidem nihil reſpondit, vxorem igitur cauſam ſuam iubet agere aduocato intimorum amicorum conſilio, accuſationem accuratam exorſus, & confictum veneficii crimen intentans, erat autem verbis immodicus, & iratior quam decorum iudicii poſtulat: quo factum eſt, vt, cum eum ita velle viderent, omnium qui aderant ſuffragiis damnata ſit, qua ſententia prolata, viſum tamen eſt tam ipſi quam aliis quibuſdam

præſentibus, non eſſe eius ſupplicium præcipitandum, ſed includendam in aliquem regiæ carcerem, at Salome cum ſua factione modis omnibus dedit operam, vt mulier ſine mora necaretur: quo tanto facilius Regem perpulerunt, quod dicerent timendum eſſe aliquem motum in populo, ſi ſcirent viuam aſſeruari in carcere, atq; ita Mariamme ducta eſt ad ſupplicium. Id cõſpicata Alexandra, & intelligens ſimilem exitum, ſibi expectandum ab Herode, omiſſa priſtina ferocia valde indecore mutata eſt. Volens enim oſtendere ſe non eſſe conſciam eius criminis, cœpit filiæ conuicium facere omnibus audientibus ſceleſtiſſimam & ingratam erga virum clamitans, dignamque tali exitio, quæ auſa ſit tam immane facinus, non enim pro merito tractatum maritum amantiſſimum. Hæc illa turpiter fingente, & inuolatura vt videbatur capillos miſeræ, etiam alii merito damnabant ineptam eius ſimulationem, ſed in nemine hoc magis apparuit, quam in ipſa quæ ducebatur ad interitum. nam neque verbo vllo eam dignata eſt, neque vel tantillum intemperiis eius perturbata, excelſo animo improbare ſe illius turpem dementiam vultu ſignificabat, ipſa intrepida ſpecie, ac ne colore quidem metu mortis mutato ibat generoſam indolem extremo quoq; ſuo tempore præferens. Ad hunc modum periit mulier & temperans & magnanima, ſed non ſatis modeſta, & paulo contentioſior. Cæterum formæ venuſtate, & comitate cum maieſtate coniuncta dici non poteſt quantum omnes ætatis ſuæ fœminas ſuperauerit, quæ potiſſima cauſa fuit quo minus iucũde cum rege vitam degeret. Obſequiis enim ob amorem ab eo culta, & nihil moleſtum expectans, licentioſius æquo ſe gerebat, moleſte etiam ferebat ſuorum caſus, idque apud ipſum quoq; fatebatur. Tandem effecit, vt exoſa eſſet regis & matri & ſorori, atq; etiam illi ipſi, à quo ſolo nihil timebat. Ea perempta impotẽtius etiam flagare cœpit rex, iam ante miſere affectus, ſicut diximus, neque enim vulgari coniugum more amabat, ſed cum pene ad inſaniam vſq; indulgeret huic cupidini, ne licentioribus quidem vxoris moribus effici potuit, ne indies magis ac magis eam diligeret. Tum vero maxime ſibi viſus eſt irato Deo necaſſe Mariammen, ſæpe inuocabat eius nomen, ſæpe etiam indecore lamentabatur, excogitabat autem oblectamenta quæcunque poterat, apparandis conuiuiis ac compotationibus, nihil tamen proficiebat: quare & regni curam reliquit, adeoq; dolori ſuccubuit, vt ſæpe miniſtros iuberet vocare Mariammen, quaſi illa adhuc viueret. Hæc Ioſephus.

Frideric. II. ſuſpicax.

PH. Vnum addo. Aduerſationũ atq; inſidiarũ pertinacia Friderici II. Imp. vſq; adeo exacerbauit, cũ imperio exutus ne inter ſuos quidem reperiret quib. fideret, & in animo ſæpe irritato grauiterq; ſauciato metus defectionis ſuorum ac nouarum cõſpirationum redderet ſuſpecta omnia, ætate etiã propenſionem ad ſuſpiciones augẽte, quæ quidem, vt eſt ὑπόνοια δ' ἐστὶν κακὸν, vſque adeo

adeo inualuerunt, vt ne quidem coniunctiſſimis atque fidiſſimis pepercerit. Nam Petrum de Vineis, patria Capuanum, Iuris peritiſſimum, qui Imperatoris cauſam vnus omnium fideliſſime ac diligentiſſime ſummo ſuo cum diſcrimine egerat, calumnioſe adductum in ſuſpicionem de ſtructis ipſi inſidiis, coniecit in carcerem oculis captum, in quo ille tandem ſeu deſperatione ſeu impatientia iniuriæ ſeu ſupplicii atrocioris metu, capite parieti illiſo ſibi metipſi mortem conſciuit.

TH. Quod nequiſſimus ille Haman apud Ahaſuerum regem in perniciem totius gentis Iſraeliticæ calumniis machinatus olim fuerit, teſtatur præter ipſum S. ſcripturæ codicē, etiam Suidas in dictione Ἀμάν, quo in loco Aſuerus vocatur Ἀσυῆρος, cuius verba Latine tranſlata ſic ſonant: Aman, præfectus regiis negotiis Darii, pollicebatur, ſe in regium fiſcum illaturum decies mille talenta, ſi Iudæos perderet. Poſtquam autem id perſuaſit regi, mandatum eſt gentibus, vt vno die omnes Iudæos delerent. Sed priuſquam hæc peragerentur, Mardochæus indicauit regi per Eſther inſidias aduerſus ipſum. Itaque rex reuocauit mandata, & ſuſpendit cruci Aman, qui crucifixurus erat Mardochæum. Ac multi inimicorum interempti ſunt à Iudæis. Vnde & Iudæi hos dies feſtos agunt. *Hæc Suidas.* *Haman.*

EQ. Prudenter Carolus V. Hiſpanorum inuidam erga Germanos aliquando contudit calumniam. Petentibus namque Hiſpanis quibuſdam aulicis, vt Germanos ſatellites & alios ex aula dimitteret, idque ſine modo vrgentibus, conuocari Germanos Imperator iuſſit. His vultu ad ſeueritatem compoſito indicat Hiſpanorum petitionem, & venite, inquit, ego etiam ſum Germanus: abeamus ex aula, ne illis deinceps moleſti ſimus; & abire ſe oſtendit, Germani ſatellites & alii alacres ſequuntur. Sed Hiſpanis ad pedes ipſius abiectis, ac vt maneret, & veniam ſtultitiæ ſuæ daret, ſuppliciter petentibus reſtitit ac ignouit. Alioquin ſi Imperator ſapientiſſimus, Hiſpanorum calumniis indulſiſſet, nullus fuiſſet calumniarum finis, quæ tandem tamē nemini *magis* quam ipſi Imperatori fuiſſent dānoſæ. Senſit idipſum damno ſuo Iuſtinianus Imperator Græcus. Huic multarum calamitatum cauſæ fuerunt duo eius domeſtici aſſentatores & Sycophantæ, qui nimiam potentiam ſibi ſumſerunt, vt apud Theodoſium Iuniorem Eutropius, quem Gorgonem cognominarunt. Horum Sycophantarū alter fuerat Monachus nomine Theodoſius: cui cum ſummam autoritatem tribueret, nominauit eum Generalem. Alter Stephanus nominatur Sacellarius, qui regit conſilia de religione, etiam matrem Imperatoris verberare auſus eſt. Hi duo aſſentatores crudelitatem in Duces exercebant. Leontium Ducem biennio in carcere retinuerunt, qui cum euaſiſſet ex carcere, adiuuante Patriarcha factus eſt Imperator. Hic Iuſtiniano nares præcidit, eumque Cherſonam relegauit, cum annos decem Imperium tenuiſſet. Duos Sycophantas aulicos Theodoſium & Stephanum *Carolus V.* *Iuſtinianus Imp. Græcus.*

num ſanibus ad pedes alligatis per vrbem traxit, poſtea combuſſit.

PH. Iure itaque laudatur Eluius Pertinax, qui delatores ab vrbe pepulit, ne alicui de vanis criminibus immineret periculum. Et in Creta inſula ſimulacrum Iouis, ſine auribus pingebatur, vt ea effigie principes admonerentur, non oportere eos præbere aures delatoribus. At Myda rex aſininis auribus deformabatur, quia & delatores circum ſe & conſultos habebat, quos hodie auditores nuncupant, parum ab aſinis differentes. Potius attendere debet Princeps ad illud, Eccleſ. 6. *Ab amicis tuis ſeparare & ab amicis tuis attende.* Et illud Eccleſ. 19. *Amico & inimico noli narrare ſenſum tuum, & ſi eſt tibi delictum, noli denudare. Audiet enim te, & cuſtodiet & quaſi defendens peccatum odiet te, & ſic aderit tibi ſemper.* Hinc elegans illa de bilinguibus Dionyſii Lebei commonefactio:

Altera fert vndam, geſtat manus altera flammas,
Quid niſi vel fraudes illa, vel illa parat?
Diſſimulant multi verbis, vultuque benigno
Blanditias ſimulant, diſſimulantque iocos.

EQ. Nimirum igitur quod antea à nobis dictum eſt, Exploratores à Calumniatoribus probe ſunt diſcernendi. Semper namque Principibus vtile viſum eſt, quoſdam inſtituere, qui facta dictaque ſubditorum clam exciperent, vt hoc procliuius occultum illud animorum virus pateret. Inuentum hercle comprimendis monarchomachis aptum: quod quidem æui hoc fere exſoletum, ſed quod operæ pretium ſit in vſum reuocari propter non frequentes fraudium iſtarum architectores. Quamquam hæc minus à me dicuntur, vt bonorum Principum animos ad temerarias ſuſpiciones, atque ſæuitiam informati velim; abſit: ſed vt eorum vitæ, quæ inſtar Palladii eſt fœlicitatis ſubditorum, conſultum eatur. Hoc inquam fine Delatores Principibus propono: quos vt dixi, nolim procliuius ferri ad inanes quaſdam accuſationes, quas ratio ſæpe fuco eſſe adumbratas propius examinanti paret. Vt enim canes nonnullos videmus clanculum mordentes, ſic vafros quoſdam aulicos, & peſſimæ notæ homines ſecretis criminationibus infamare ignaros, & quo incautius decipiant, palam ante laudatos.

Cuiuſmodi plures fuere temporibus C. Cæſaris, quem ob nimiam credulitatem in maximam lapſum eſſe crudelitatem ſcribunt, ſuſpectos habens optimos amicorum, ex leuibus delationibus, vel criminationibus inuidorum, vel adulatorum.

Delationũ prudens habenda ratio

Prioribus vero ſeculis, eodem laborarunt vitio *Tiberius* & *Domitianus* Cæſares; quorum ille lucri & quæſtus cauſa tantum tribuit delatoribus, vt nemini non crederet, ſeu quid veri, ſeu falſi referrent. *excipiebatur* enim inquit Seneca, *ebriorum ſermo, ſimplicitas iocantium. nihil erat tutum: omnis ſæuiendi placebat occaſio*: hic vero rapinæ ſupra modum ſtudioſus ac cupidus, ita aures calu-

calumniatoribus patefecit, vt delator delatorem timeret, & cauſidici cauſarum actionibus poſthabitis, ad delationes ſeſe conferrent.

Sed nec *Hadrianus* Cæſ. caruit hac reprehenſione, quippe quod vel amiciſſimos, vel eos, quos ſummis honoribus ante euexerat, per nimiam credulitatem hoſtium loco habuit, vt *Tatianum*, *Nepotem*, *Septicium*, *Clarum*; aliosque.

Ita *Herodes* Antipatri filius, adeo vſque delatoribus credidit & indulſit, vt innocentiſſimum quemque è veſtigio raptum trucidaret; cuius paulo ante à nobis exempla allata ſunt.

Ac vt vetera omittam in Anglia *Edoardus* II. nimia notatus fuit credendi temeritate, qua non ſolum delatoribus exitium, ſed & ſibi infamiam longe maximam importauit. Nam ecce falſis eorum criminationibus inflammatus, duos & viginti nobiliſſimos Angliæ Barones ad ſupplicium rapuit, coniugem quoque ſuam (mirum dictu) vna cum filio Anglia pepulit. quid inde? Regina tandem amicorum fide & opera poſtliminio reuerſa, cum filiò non ſolum delatores omnes (illos quidem nobiles ex familia Spenſiorum) atrociſſimis puniuit ſuppliciis, verumetiam Regem maritum ceu inutilem regno, variis grauiſſimiſque de cauſis, ex populi & Senatus auctoritate, cuſtodia continuit.

Peccarunt etiam hic (id adeo verum eſt hunc morbum in familiis principum regnare) *Galliæ Reges*: vſque eo, vt à Carolo Magno (vt auctor eſt Cominæus) vix pauci Galliæ Reges, annum ætatis ſexageſimum exceſſerint, collecta ſæpe ægritudine ex ſuſpicionibus, & iis quæ clanculum ac falſo eſſent delata.

Sed maxime Principes illius oræ, vt conſtat in *Ludouico* XI. qui ſuſpicionibus tantum indulſit, vt nulli prorſus homini fideret, & omnes inſidiari (*ô vltimam miſeriæ lineam!*) ſibi putaret. Eius vero pater, cum decumberet ægrotus, perſuaſum habebat paratum ſibi venenum, ideoque ab omni cibo abſtinuit.

Immo etiam in *Carolo* VI. cuius eo fuit deterior conditio, quod deliraret, ac mente captus eſſet, dum iis quæ deferebantur, priuſquam oportebat crederet. Quare ex ſententia Cominæi, *prudenter facturi ſunt Principes, cum aliquid ad ipſos occulte defertur, ſi delatorem ſiſtant, & fidem ſibi fieri iubeant eius quod ſit delatum. Hac enim ratione multo viuent tranquillius: quando nullus eo ſit progreſſurus amentiæ, vt quod probare non poſſit, de eo ſit alicui facturus calumniam. Sed ſunt nonnulli ex iis, adeo ſtolidi, & ignaui, vt etiam iureiurando promittant ſe nihil enunciaturos, atque interim anguntur animis, & ab impuris hominibus perſuaſi, incipiunt illos odiſſe, quos pro ipſorum virtute, ac merito debebant amore & beneuolentia complecti.* Hactenus ille.

Longe

Calumniatoru pœna.

Longe aliter bene inſtituti Principes. Etenim haud temere eiuſmodi Sycophantis credunt: immo capitali, aut certe extraordinaria eos pœna afficiunt, ſi crimen illatum minus probent.

Quod in *Honorio* & *Theod.* Imp. apparuit, quorum exſtat eiuſmodi Conſtitutio: *Quiſquis crimen intendit, non impunitam fore nouerit licentiam mentiendi: cum calumniantes ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicii.* Antiqua aliqua lege *Remnia* Calumniatori litera C. in fronte inurebatur, qua indicabatur, eum calumnia vſum eſſe.

Quid in AVRELIANO, & TRAIANO dicemus? Horum ille *delatores ingenti ſeueritate perſequebatur*, hic vero calumnias in optimos amicorum apud ſe iactas flocci faciebat. nam, cum quondam ei ſignificatum eſſet *Licinium Surram* in eum conſpiraſſe, veſpere eius diei inuocatus ad eum *Traianus*, cum duobus ſolum comitibus cœnatum ſe contulit, radique ab eius tonſore voluit, atque oculos ab eius medico inſpici. Eidem poſtea, cum de conſpiratione rurſum affirmaretur, ridens reſpondit: ſe nullo modo, vt crederet, adduci poſſe, quod eo die periculum fecerat, vt Surra, ſi voluiſſet, id quod inſimulabatur, agere potuiſſet. Ita in amicitia firmus perſtitit, nec multo poſt Tribunatum eidem *Surræ* detulit.

TH. Itaque haud facile debent Principes verbis delatorum fidem adhibere, præſertim ſi magnos aliquos viros, vel religioſos criminentur. Certe merito prædicatur *Mauritius* Saxoniæ Dux, quem ſcribunt nunquam ſolitum fuiſſe calumniatorum delationes accipere, niſi ipſi ſponderent, affuturos ſe coram, quando accuſatus eſſet alloquuturus. nec poſſunt etiam ſycophantæ refutari melius, quam ſi iubeantur ea coram dicere in faciem præſentibus, quæ de abſentibus deferunt: multi boni viri talibus delationibus prægrauantur: quia non audiuntur excuſationes ipſorum, & nimium delatoribus aſſentiuntur Principes, re non explorata.

Hoc mentis propoſito AVGVSTVM fuiſſe à *Mecœnate* monitum Dio ſcribit quem non pigeat referre, digna enim prorſus ſunt Principis memoria: *Quoniam*, inquit, *Auſcultatores, & exploratores habere te oportet, quorum opera omnes Imperij tui res cognoſcas, ne quid cuſtodia, aut emendatione indigens te fallere poſſit memento non omnia ſtatim, quæ ab his referuntur, credenda, ſed diligentem conſiderationem adhibendam eſſe: permulti enim eorum, vel odio aliorum, vtpote bona eorum affectantes, vel in gratiam quorundam, vel irati ob poſtulatam, & non acceptam pecuniam, falſo crimine ſeditionis tentata, aut contra Imperatorem alicuius facti, vel dicti improbi eos onerant. Ideoque non temere fides eis eſt adhibenda: ſed omnia accurate examinanda. Quod ſi enim tardius fidem adhibueris, nullo tuo magno id fiet damno, feſtinando autem fieri poteſt, vt peccatum aliquod irreparabile admittas.* Hæc Dio: cuius ſententia firmari poteſt exemplo.

Margaretha Henrici VI. Anglorum regis, quæ cum æmulorum falſis delationi-

tionibus præpropere crediddiſſet, ac *Humfredum* Glocestrienſem Ducem, virum optimum, regni adminiſtratione ſubmotum, & in vincla deiectum indicta cauſa ſtrangulari permiſiſſet. haud multo poſt ab EDVARDO IV. maritus eius captus, filius optimæ indolis, & magnæ exſpectationis trucidatus, ipſa in exilium eiecta, innocenti ſanguini pœnas dedit.

E Q. Prudentiori multo conſilio Henricus IV. Galliæ Rex, nefario ſemper ſcelere ab impio parricida malis furiis agitato, interemptus, cui cum delati eſſent nobiles, & ſpectabiles viri *de Chaſeul*, & *du Bourg*, quaſi eum ex inſidiis adoriri ſtatuiſſent, eiuſmodi delationes tanquam ab æmulis confictas, qui ægre tulerant eos ſibi anteferri in expeditione Sabaudica, ſpreuit, contempſitque. Quinimo, cum cerneret (quæ ſingularis erat eius humanitas & prudentia) eos angi animis, & diſcruciari falſo illo accuſationis obiecto, erexit eos, ſolatuſque eſt alloquutione hac: *Bono eſtote animo: Nam, quæ de vobis ad me delata ſunt, equidem tam falſa iudico, quam quæ falſiſſima. Et quo videatis ita ſentire me, neq; ſiniſtræ opinioni non indulgere, agedum in tantæ calumniæ ſuſpectos inquirite, & proferte, quæſtionem animaduerſionemq; citam deprehendetis. quin potius pergite in legendo milite, & hercle videbitis grauius eos liuore interno plecti, atque ſi atrociſſima pœna admoneantur.* Qua in re maximum præbuit magnus Rex acerrimi ſui iudicij argumentum, quippe qui neſcius non erat eam eſſe occultorum hoſtium vafritiem, vt quo miniſtrorũ manu ſtrenuorum opera Reges priuentur, falſo eos criminentur, deferantque. Ita Franciſcus Sfortia cupiens ab Alphonſo Rege *Troilum*, & *Petrum* Bruniotum præclari & inclyti nominis Duces auellere, epiſtolam ad eos conſcripſit, ſeu potius finxit, in cuius extremo monebat, vt nulla interiecta mora quod pepigiſſent, ſtrenue & ocyſſime præſtarent. quibus litteris compoſito ad Regem, qui forſan aliunde ſuſpicionem de ipſis animo conceperat, delatis, in cuſtodiam ambo rapti ſunt, miſſiq; Cataloniam, vnde præclariſſimorum militum opera deſtituto Rege, conſilium hoſtis ex voto ſucceſſit.

Quod ſi vero omnino Delatores vera referant; tunc aliis potius cognitionem criminis relinquere debet Princeps, quam vt ipſe cognoſcat. Sic ſuperiori ætate Ludouicus XI. Galliæ Rex ſententiam in *Petrum Mauclerum* Britanniæ, & *Thomam* Flandriæ Comites læſæ maieſtatis Reos ferre noluit, teſte Ioanne Bodino. Quemadmodum nec noſtra tempeſtate *Henricus IV.* cognitor eſſe voluit criminis læſæ maieſtatis, cuius inſimulabatur Dux Birronius. Vt nec ante eum Philippus cognomento Longus, cauſæ *Roberti* Comitis Flandriæ, rei quoque læſæ maieſtatis, iudicem ſe præbuit: ab eadem cum cæteris ratione, ne cauſæ propriæ Iudex videretur. Imo legimus in horum cauſis, Placita Parium Curiæ, non Regis nomine lata, etſi alioqui in iudicio præſentis.

Cæterum in infligendis pœnis ac ſumenda vindicta, habenda eſt ratio

temporis & circumſtantiarum, quatenus id ferant vel non ferant. Nam quemadmodum Medici certis temporum interuallis, ſcilicet propter caloris, vel frigoris exceſſum, ægrotis catapotia non præbent, ita publicarum rerum curatores, certis temporum interſtitiis abſtinere debent à morborum ciuilium curatione.

Sic Iulianus Imperator, cum multa ſalſe & procaciter in ſe dicta, nonnullis hircum illum appellantibus (vtpote barbam præ ſe ferentem hircinam) aliis Victimarium, propter crebritatem hoſtiarum quas Diis immolabat, aliis Idolianum, & Tauricremum; aliis purpuratam ſimiam; aliis loquacem talpam nuncupantibus, plurimaque alia contumelioſe in ſe dicta animaduerteret, coactus fuit diſſimulare pro tempore, tametſi non mediocri ira interius inflammaretur.

Hac ratione non fuit de M. Craſſo, tametſi inter ſocios conſpirationis Catilinariæ, ſumpta vindicta: quod eius morte, vtpote viri primarij, plus turbarum in Repub. ſuſcitaretur.

TH. Politica hac prudentia & diſcretione etiam fuit vſus ipſe regius Propheta Dauid. Is namque ne pacem regni ſui turbaret, cum Ioabo, qui *Abnerum* & *Amaſum* (magnos, & potentes Principes) interfecerat, conniuendum putauit. Nam Ioabus aſtrorum Dux erat, plurimum affinium atque amicorum præſidio munitus, eiuſque opera tunc temporis Rex egebat: Itaque Salomoni filio mandauit, vt de eo pœnas ſumeret, cum neque tam potens eſſet, neque ſeditionum metus impenderet: quod etiam à Salomone factum eſt.

Supplicia quando debeant eſſe ocyſſima.

Alias ſupplicia nocentibus repræſentanda & quidem poſt cauſæ cognitionem ocyſſime. nam qui veterem fert iniuriam, nouam irritat. Ideo prudenter admodum ſcriptor hiſtoriæ Byzantinæ dixit: *Oportere eos, qui citra periculum velint viuere, anteuertere, & occurrere malis impendentibus; & ſi in præſentia creſcentis plantæ radicem facile præcidere poſſis, non eſſe tamen cunctandum, neq; exſpectandum, vt acceptam iniuriam cum periculo vlciſcaris, cum aduerſarij male cogitantis conatus opprimere liceat.* Dabo exemplum.

Berengario Regi ſtruebant inſidias per *Flambertum*, gratia alioqui apud eum potentem, Veronenſes. De qua re certior factus Rex, Flambertum aduocat, & pro ſupplicio, præmium ei proponit, ratus hoc pacto hominis animum placatum iri, ſibique deuinctum. Itaq; iubet generoſum vinum aureo poculo infundi, eiq; propinari: *Bibe,* inquit, *amorem, dilue rancorem, ac aureum iſtum poculum ob noſtri amorem tibi ac tuis ſerua.* At nihilo ſedatior *Flambertus*, coquit iram, & æſtuat innocentem Regem tollere. Is conſuerat ad galli cantum plerumq; ſurgere, ac templum petere, ibique laudes Deo dicere. Igitur coniurat ſcelus in optimum Regem, & aſſumptis ſociis, noctu templum petentem ex inſidiis inuadit, & rumphæa occidit. ô facinus infandum! quod notent

tent Principes: vt cito & è veſtigio tollant talia monſtra, prorſus facta ad necem & interitum Principum & Rerumpublicarum.

Admodum itaque ſignificanter Carolus V. Imper. identidem inquiebat, vt idem Sol ceram liquefacit, & lutum indurat, ita eandem Regis clementiam alios reddere meliores, alios ingratiores, & nequiores.

PH. Quid vero, ſi in hanc furoris peruenerint audaciam Principis affines, atque conſanguinei, an pari iure cum ceteris habendi, & æque atque alij mox exſtinguendi?

EQ. Negat Bodinus: qui ſcribit, nihil perinde Galliæ Reges ſecuros atque indemnes conſeruaſſe, atque clementiam, qua vſi fuere erga Principes ſanguine iunctos, tametſi inter reos relatos, adeoque damnatos læſæ maieſtatis.

Ita Ioanni II. Duci Alenſomo, iam conuicto atque damnato ignouit *Carolus VII.* ſerio prohibens, ne exſequeretur. multi quidem hanc manſuetudinem, ceu Principi damnoſam ac pernitioſam damnarunt, verum non ſatis iſti conſiderarunt Principem, qui conſanguineos in manus carnificum coniicit, vel clàm tolli præcipit, ſicam in ſe acuere atq; fabricare: namq; ſatis conſtat, veteres & nouitios Imperatores Orientis, & non paucos Hiſpaniæ, & Angliæ Reges, qui amicorum ſanguine manus ſibi commacularunt, violento ac cruento fato poſtea periiſſe. Aliter atque boni Principes: in quibus, Dauid Rex Hebræus: nunquid à ſocero *Saule* mirum quantum exagitatus, & tamen inclamat: *Nunquid ſupereſt de domo Saul, cui faciam miſericordiam Dei?*

Extra conſanguineos vero, ceteros puniat, quamuis nobiles, quamuis potentes, quamuis bene de Repub. meritos: neq; enim delictum excuſandum dignitate, vel magnis in Rempub. meritis, imo potius aggrauatur delictum.

Vnde apud Rom. M. Manilius, vnde Gallos depulerat, inde ipſe præcipitatus eſt: quia fortiter defenſam libertatem nefarie opprimere conatus fuerat. Cuius iuſtæ vltionis nimirum hæc præfatio fuit: *Manlius eras mihi, cum præcipites agebas Senones: poſtquam mutari cœpiſti, vnus factus es ex Senonibus.*

Verum, in puniendo duplex prouiſio eſt adhibenda. *Prior*, vt indicia, & confeſſiones damnatorum palam faciat, adque alios Principes tranſmittat: Primo, ne ob inuidiam, vel metum claros viros extinxiſſe videatur; deinde, ne alij Principes eos, qui in reos relati ſunt, in præſidium ſuæ fidei recipiant.

Altera, vt capita tantum coniurationis tollat. Auguſti exemplò, qui affectis ſupplicio aliquot coniuratis, reliquis pepercit: atque adeo ipſi *Cinnæ*, quem dimiſſum ſummis honoribus & beneficiis varie ornauit, deuinxitque. Cum enim *Cinna* capitalem ſententiam, ac ſupplicium exſpectaret, hac ratione aduerſus eum vſus eſt Auguſtus. *Vitam tibi Cinna*, inquit, *iterum do: prius hoſti, nunc inſidiatori, & parricidæ. Ex hodierno die amicitia inter nos incipiat; contendamus, verum ego meliore fide vitam tibi dederim, an tu debeas.* Neronis item, qui orta Pu-

teolis ſeditione plebem inter & magiſtratum, eaq; tam grandi, vt *ad ſaxa & minas ignium progreſſa, necem & arma perliceret, C. Caſſium adhibendo remedio delegit, imo fratres Scribenios data cohorte prætoria: cuius terrore, & paucorum ſupplicio, rediit opidanis concordia.*

Æque prudenti conſilio Dux Farneſius, paucis ante eius obitum annis, coniuratione in eum exorta, quamuis multi accuſarentur, noluit in omnes inquirere, ſed ſolum confeſſos, & conuictos puniri permiſit, cæteros ſilentio oblitterari, atque id quidem prouide. Etenim imprudenter faciunt Principes, qui poſt detectam in ſe conſpirationem, non contenti ſunt in auctores animaduertere conſpirationis, ſed vltra, ab addictis ſupplicio, correos perquirunt.

Qua in re Neronem priſtinæ ſuæ ſagacitatis immemorem, grauiter offendiſſe, Tacitus ſcribit: vtpote qui detecta in ſui exitium coniuratione, omnes quæſtionibus ac tormentis coniurationis conſcios exquiſiuit, per quæ nihil aliud effecit, niſi quod accuſari viderit, ac referri inter reos, plurimos ſibi coniunctiſſimos, quos omnes æqua lance mortis ſupplicio condemnare debuit: quæ ſeueritas poſtea in cauſa fuit, vt omnes legiones, ac prouinciæ pene omnes ab eo deficerent, qua de re idem Cornelius Tacitus, ſi lubet videatur.

PH. Progreſſi ſumus aliquantulum extra ſepta noſtri diſcurſus, ſed ſermo incidens aliter non tulit, at nec is caret ſuo fructu. Interim quum in hoc diſcurſu cumprimis agatur de vitandis calumniatoribus, ego illum finiam inſigni illa Demoſthenis ſententia, ex oratione prima contra Ariſtog. *Neminem,* inquit, *vnquam veſtrum fortaſſe vipera momordit, neque phalangium: & abſit vt mordeat vnquam, Sed tamen omnia eiuſmodi animalia vbi conſpexeritis, mox interficitis. Itidem & cum delatorem, & calumniatorem, & crudelem, & hominem videritis viperinam habere naturam, ne expectate donec aliquem veſtrum mordeat, ſed cum primum occurret, puniatur.* Et:

Calumniæ deteſtatio.

Homines qui geſtant, quiq; auſcultant crimina,
Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant;
Geſtores linguis, auditores auribus.

EQ. Totius iuſtitiæ nulla eſt capitalior peſtis, quam eorum qui tum, dum maxime fallunt, id agunt, vt viri boni videantur. Quare in omni vita ſic nos affectos eſſe oportet, vt proditiones, hypocriſim, ac dolos vitemus. Aſtutiæ tollendæ ſunt, eaque malitia, quæ vult quidem videri eſſe prudentiam; ſed abeſt ab ea, diſtatque plurimum. Nec vlla pernicies vitæ maior inueniri poteſt, quam cum in malitia ineſt ſimulatio.

TH. Studendum itaque vt lingua in aſſerenda veritate ſeruiat, & ad famam proximorum conſeruandam; illorumque vtilitatem & commodum promoueat. Deus, namq; qui eſt ipſiſſima veritas, mendacium funditus execratur: iubetq; nos in hac ſocietate vitæ concordiam, & mutuam charitatem

colere

colere & retinere. Quod fieri non poteſt, vbi calumniis falſiſque criminationibus violatur nomen proximi: vel mendacio in ſuis fortunis læditur, vel maledicentiæ, procacitatiſque libidine petulanter exulceratur. Fidelis opera ſemper commodanda eſt vnicuique in aſſerenda veritate, cum de illius fama negotium agitur, aut ad tuendam bonorum illius integritatem. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. *Leuit*.19. Remove à te os prauum, & detrahentia labia ſint à te procul. *Prou*.4. Non ſuſcipies vocem mendacij: nec iunges manum tuam, vt pro impio dicas falſum teſtimonium. *Exod*.23. Abominatio eſt domino labia mendacij: qui autem fideliter agunt, placent ei. *Prou*. 12. Cuſtodite, vos à murmuratione: & à detractione parcite linguæ. *Sap*. 1. Os quæ mentitur occidit animam ſuam. *Eccl*. 7. Noli amare mendacium aduerſus fratrem tuum: neq; in inimicum ſimiliter facias: Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum detestabitur anima eius, Oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem, cor machinans cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendum in malum: teſtem fallacem proferentem mendacia, & eum qui ſeminat inter fratres diſcordiam. *Prou*.6. Et Dominus hæc præcepit: Cum diligentiſſime perſcrutantes inuenerint falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium: reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauerat & auferes malum de medio tui: vt audientes cæteri timorem habeant: & nequaquam talia audeant facere. *Deut*.19. Cum ſteterit teſtis mendax contra hominem accuſans eum præuaricationis, ſtabunt ambo quorum cauſa eſt ante Dominum in conſpectu ſacerdotum & iudicum qui fuerint in diebus illis. Non miſereberis eius: ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges, *Exodi* 21. Odiſti, inquit regius vates. *Pſal*.5.*v*.5. omnes qui operantur iniquitates: perdas omnes qui loquuntur mendacium.

PH. Ariſtoteles interrogatus, quid lucrifacerent mendaces? Vt vera, inquit, loquentibus non credatur. *Laert. lib*.5.*cap*.5. Epenetus dicere ſolitus eſt, mendaces omnium ſcelerum & iniuriarum auctores eſſe. Eſtq; mendacium ſicut quoddam venenum, quod in ipſo ſtatim ore exiſtens hominem interficit. Sed hæc apud omnes Chriſtianos ſunt notiones anticipatæ. Itaque ad Aphoriſmum ſequentem progrediemur.

* * *

APHORISMVS XIII.

PRINCEPS FRONTEM HABEAT APERTAM; proindeq; in fide data minime vacillans, conſtanti ac firmo animo, quod iuſtum eſt, exequetur.

13 ÆQVALEM oportet ſemper eſſe Imperatoris animum: mutari enim pro rerum varietatibus mentis inſtabilis argumentum efficitur. Firmiter autem bonis inhærere qua firmitate pium veſtrum corroboratum & fixum eſt imperium, & neq; vſq; ad inſolentiam extolii, neque vſque ad animi conſternationem deiici, in tuta veluti baſi ſtabilitorum eſt hominum, incuſſamque habentium animam.

Ἴσον εἶναι χρὴ πάντοτε τοῦ βασιλέως τὸ φρόνημα. τὸ γὰρ συμμεταβάλλεσθαι ταῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς, διανοίας ἀβεβαίου τεκμήειον γίνεται. τὸ δὲ παγίως ἐν τοῖς καλοῖς ἐρηρεῖσθαι, ὡς τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν ἐστήρικται κράτος, καὶ μήτε πρὸς ἀλαζονείαν ὑπεραίρεσθαι, μήτε πρὸς ἀθυμίαν καταφέρεσθαι, βεβηκότων ἐστὶν ἀσφαλῶς, καὶ ἀκραδάντων ἐχόντων τὴν ψυχήν.

13 *ÆQVABILEM ſemper eſſe decet regis animum. Cum rerum enim mutationibus commutari, mentis leuis & inconſtantis eſt argumentum. Firmiter vero & fixa voluntate hærere bonis, vti pium veſtrum imperium eſt corroboratum, & nec ad ſolentiam efferri, nec ad animi defectionem dimitti, eorum eſt, qui ſunt in virtute confirmati & celſa inuictaque animi magnitudine præditi.*

***

DISCVRSVS.

PH. Midam probe auritum nobis depinxit Eques in ſuperiori Aphoriſmo, eo quod ad calumniantium ſuſurros aures protendat. At vero Pierius Valer. *lib.* 33. *pag* 31. non per protenſas ſed *amputatas* potius *aures*, hieroglyphice accipit eum, qui detractionibus & calumniis in alios aggeſtis delectatur. Atq; id quidem, vti mihi quidem videtur magis, accommodate. Cum enim Calumnia

mnia ab antiquo verbo *caluor*, ſiue *caluis minis*, deriuetur, calui vt vtrobiq; forent, æquum eſſet.

TH. Solent alioquin furibus, loco primæ ad ſuſpendium tonſuræ & initiationis, præſcindi auriculæ, qua quidem abſciſſione (quum venæ ab auriculis ad membra prolificatiua deſcendant, iiſque nexu alioquin per naturam indiſſolubili cohæreant) omnis vis prolifica ipſis furibus abſcinditur, quinetiam omnium bonorum conuerſatio adimitur, caluæque adeo ipſorum minæ in cineres abeunt atque euaneſcunt.

EQ. Memini me legere apud autorem, quis fuerit, iam non occurrit, verba hæc quæ adhuc teneo memoriter: *Potiorem genituræ partem ex cerebro deſcendere, argumento ſunt venæ, quæ vltra aures feruntur, Si enim adustæ aut ſectæ fuerint, miro quodam atque ſecreto naturæ limite ſterilitatem inducunt.* Mirum! Cæterum reminiſcor nunc Thearidis. Is olim cum gladium acueret, rogatus à quopiam; num acutus eſſet? Reſpondit: Acutus eſt, at acutior calumnia. Forſitan eo ipſo gladio, calumniarum tenaces voluit abſcindere auriculas. Hæc per luſum. Interim vitandi ſunt calumniatorum ac ſycophantarum, aduerſus quorum morſum clancularium, eoque magis pernicioſum ac ineuitabilem, non eſt remedium, congreſſus, atq; commercia. Fere namq; ſecundum illud Plautinum:

Qui cauet, ne decipiatur, vix cauet, cum etiam cauet,
Etiam cum caviſſe ratus, ſæpe is cautor captus eſt.

Et ſane eiuſmodi adulatores ſeu calumniatores, (ſunt enim in eodem prædicamento,) Germanis Lockvögel / quantumuis demiſſis manibus grandiq; gradu fugies, vix tamen effugies.

PH. Imitanda eſt hoc quidem in genere, gallina illa Æſopica. Quemadmodum enim illa cum ægrotaret, ad felem interrogantem eam, tanquam ex beneuolentia, quomodo valeret: Recte, dixit, ſi tu diſcedas. Sic ad eiuſmodi hominem adulatorem, qui ſermones varios mouet, atq; exinde ſecreta aliqua ſuffodit, dicerem: *Cum mihi condoleas gratis*, diſcedito gratis.

TH. Grauiter D. Chryſoſt. Sicut (inquit) Ioſeph dimiſit pallium in manu meretricis, & fugit cum meliori pallio caſtitatis: ita & tu proiice pallium in manus calumniatoris, & fuge cum meliori velamento iuſtitiæ: ne forte dum vis vendicare veſtem corporis, prætioſiſſi mum animæ veſtimentum perdas.

EQ. Calumniæ iſtiuſmodi ac delationes non minus infidelis quam humilis & abiecti animi indicia & certiſſima argumenta ſunt, nec ad hunc vſq; diem delatorem fuiſſe fidelem compertum eſt. Delatores, ait Tacitus 4. *annal.* hominum genus publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam coercitum, ideoq; olim ob impoſturas, lites, calumnias in bonos & falſas delationes merito ſubmotum fuit, quamuis à tyrannis valde probatum fuiſſet, atq; etiamnum non improbaretur, ſed amaretur, vt inquit Tholoſan. *lib. 33. cap. 4. num. 21.*

num. 21. *& lib.* 24. *de Republ. cap.* 8 *n* 3. Obſequium enim ſimulantes in Principem, fingunt ſe egregiam illi operam nauare Principes, quia ſuſpicaces eorum animos, metus cæteriq; affectus, ex rumoribus & delation. bus orti facile penetrant, criminationibus credere amant, *Comin. lib.* 1. *cap.* 4. Apud eiuſmodi toparchas tyrannellos periculoſus eſt candor, libertas ingrata, ſermo inſidioſus, Sehe einer was er rede/ frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ; denique ficta & falſa ſunt omnia, vt inquit Keller. *lib.* 2. *de off. iur. pol. cap.* 17.

PH. De lue iſthac hominum adulantium iuxta ac calumniantium epidemiali, Clapmar. *lib.* 5. *de arcan. rerumpubl. cap* 15 exclamat: *Qua in re*, inquit, deteſtemur perditiſſimorum nebulonum fumos atq; fraudes, an vero Principum inſolentiam, qui huiuſmodi amant, fouent, amplectuntur: apud quos plena, vt inquit Polyb. omnia ſuſpicionum, & vix ſecreta domuum ſine formidine. Cæterum cordati Principes eiuſmodi delationibus incicari ſeſe non patiuntur. Sane de Tiberio Cæſare refertur, quod cauſæ præcipui quæſtus tantum delatoribus tribuerit, vt nemini fidem abrogaret, ſiue qui veri, ſiue vani referrent. Nam ebriorum ſermo excipiebatur, ſimplicitas iocantium, & quodcunque dictum capite & fortunis luebatur, adeo vt cap tale eſſet, circa Auguſti ſimulacrum ſeruum cecidiſſe, veſtem mutaſſe, effigiem q; impreſſam nummo aut annulo latrinæ aut lupanari intuliſſe, dictum factumq; eius aliqua æſtimatione læſiſſe. Rectius vero & maſcule magis Pelopidas, apud quem cum fortis quidam miles per calumniam, vt qui ei conuitiatus eſſet, deferretur: *Equidem*, dixi, *facta eius reſpicio, verba autem non audiui.*

TH. Optimum itaq; calumniarum remedium, eſt bene ac iuſte factorum dictorumve conſcientia, ad quam ipſi etiam Apoſtoli alicubi cum gaudio & exultatione prouocarunt. *Veritatem dico* (inquit Paulus Rom. 9.) *in Chriſto Ieſu, non mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in Spiritu ſancto.* Et: *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimnoium conſcientiæ noſtræ.* 2. Corinth. 1. *In manifeſtatione veritatis commendantes noſmet ipſos ad omnem conſcientiam hominum coram Deo*, 2. Corinth. 4. Et Act. 23. inquit Paulus: *Ego omni conſcientia bona conuerſatus ſum coram Deo vſque in hodiernum diem*, Et: *In hoc & ipſe ſtudio, ſine offendiculo conſcientiam habere, ad Deum & ad homines ſemper*, Act. 24.

Conſcientia bona teſtimonium.

EQ. Bona conſcientia, inquit D. Bernhardus, nec damna nec verborum contumelias, nec quicquam aliud formidat; quotidie vireſcit, laboribus non affligitur. Eſtque, vt Auguſtinus loquitur, in homine, quidam lætitiæ paradiſus. Hinc ipſius Auguſtini inſignis de conſcientiæ bono vox: Tu qui veram requiem, quæ poſt hanc vitam Chriſtianis promittitur, quæris, eam inter amariſſimas huius vitæ moleſtias deguſtabis, iucundiuſq; ex bona conſcientia lætaberis, quam ex mala inter delitias, *Auguſt. ad Catechum.*

PH. Arborem (inquit Caſſiod. lib. 2. Epiſt) quam florere vides, quam ſumma con-

ma conſpicis viriditate lætari, ſubterraneo ſucco fœcunditatis animatur, reddens in ſuperficie, quod pertinetur in radice. Hominum quoq; vultus magna hilaritate decoratur, ſi viſceribus ſanis grauamen nullius ſentiat læſionis. Bene ergo ſibi conſcius (inquit Ambroſ. *de offic.*) falſis non debet mori conuitiis, nec æſtimare plus ponderis in alieno eſſe conuitio, quam in ſuo teſtimonio.

TH. Conſcientia læta & exultans (inquit Anton. *ſerm. de puro corde,*) ſibi etiam vultum hilarem reddit, ac gentis rigat animi bona valetudo. Nec ſine cauſa dictum eſt à ſapiente; *Læti cordis os floreſcit*; omni namq; caret metu. Et ſicut ſi breuem ſcintillam in magnum deieceris profundum, ſtatim extinxeris: itidem & omnis triſtitiæ ſuperabundantia in bonam miſſa conſcientiam, extinguitur facile, *Chryſoſt. hom.* 24. *de rectâ fide.* Atque vt Nepenthes herba ab Homero prædicata, addita poculis, omnem conuiuij triſtitiam diſcutit: ita bona mens inſita nobis omnem vitæ ſolicitudinem diſcutit. Hinc Agis ab Ephoris captus & damnatus, cum iam duceretur ad mortis ſupplicium, interrogatuſq; num eũ pœniteret eorum q̃ geſſiſſet, impauide reſpondit: Nequaquam pœnitet, cum ſciam, me prudentiã cum honeſtate ſemper coniunxiſſe.

PH. Commendatus fuit Iulius Druſus, tribunus plebis: quod cum ædes eius multis locis paterent vicinorum proſpectui, & opifex quidam hoc incommodum, quinq; talentis correcturum polliceretur, effecturumque, ne pars aliqua eſſet obnoxia proſpectui. Tum Druſus, Decem, inquit, dabo, ſi talem reddas domum meam, vt vndiquaq; pateat omnium oculis, quo non vicini tantum, ſed omnes ciues perſpicere poſſint, quomodo domi meæ viuatur, *Plutarch.* Nimirum bona conſcientia, vt inquit Seneca *Epiſt.* 97. *ad Lucil.* prodire vult & conſpici.

EQ. Conſcientia bona interius tanquam embryo ac fœtus adhuc in vtero cordis materno incluſus, ſubinde ſeſe motitãdo ac iucunde quaſi ſaltitando felicem portendit ac promittit moxmox proditurum partum, nempe *Veritatem*, quę demum in aprico poſita omnium calumniarum fumos facile diſcutit; cuius ob id effigiem ac partum, vt è Druſi ædibus non extruſam equidem, ſed mutuatam, cordis ſui promontorio quilibet præfigat, par omnino eſt. Sic autem Veritatem effingo: Prorſus nuda etiam pudibundis ſtat; petras habens à capite, lateribus & pedibus, eo quod multi eam conentur premere, quæ tamen nunquam opprimitur; nec latitare poteſt, itaq; nuda ſine omni velamento ſe conſpici ſinit. Manu dextra tenet orbem mundi, quod ſecunda ſit à Deo & mundum guberner. Læua enſem habet ancipitem, quo ſe defendit, & mendacia repellit. *Veritatis effigies.*

PH. Ægyptij Veritatem ex humano corde gutturi appenſo ἱερογλυφικῶς indicabant. Quod ſi etiam iiſdem *pomum Perſicum adhæreſcente filio vno tantum* pinxiſſent, *Veritatis* id ſignum erat; quippe quod ea ſpecies linguam cordi coniunctam oſtendit, ac perinde ſermo cordis ipſius penetralia adaperiat, non aliud quippe ſentiat, aliud proloquatur. *Pier. Valer. lib.* 54. *pag.* 527.

TH. Notus et elegans Veritatis triumphus, qui extat 3. *Eſdr.* 3. Cum enim Darius rex, durante ſplendido illo ac magnifico apparatu, quo tam domeſticos ſuos, quam Medorum ac Perſarum ſatrapas prouinciarumq; præſides exceperat, nocte quadam, poſt breuem in lecto quietem à ſomno relictus obdormiſcere non poſſet, cœpit fabulari cum tribus ſuis ſatellitibus, (è quibus vnus fuit Zorobabel vetus regis amicus, inter ſatellites regis cum aliis duobus aſſumptus) & qui proponendam à ſe quæſtionem verius ac prudentius ſoluerit, ei præmium fore promiſit vſum purpuræ & aurei poculi, in cubatu quoq; ac vectatione vſurum inſtrumento aureo, & tiara byſſina ac torq; aureo: & in conſeſſu habiturum locum regi proximū, annumeratum inter gentiles regios, poſt hæc promiſſa quærit ex primo num vinum maxime polleat, ex ſecundo num reges, ex tertio num mulieres, an forte veritas magis quam hæc omnia his ad inquirendum propoſitis ſiluit. Mane vero accerſiuit magiſtanas ac ſatrapas ac toparchas, reſidenſq; vbi ſolebat iura reddere, iubet ſatellitum illorum quenq; coram toto cætu reſpondere ad quæſtionem ſibi propoſitam quid ipſi videatur verius. Tum primus eorū ſic exorſus eſt vini prædicare potentiam. Viri illuſtriſſimi, equidem vino potentiæ palmam tribuere haud dubito, dum eius virium hinc coniecturam capio. Animaduerto enim quod quorumuis potentium mentem ſubuertit, & vel regis animum ſic afficit, vt non ſecus quam puer aliquis parentibus orbus curatoris egeat: ſeruum quoq; ſuæ conditionis oblitum ad dicendi libertatem cōcitat, & pauperi addit animos diuitis. mutat enim & regenerat animas quas ſub ingreditur. nam & calamitoſorum extinguit triſtitiam, & ære alieno atq; vſuris oppreſſos facit aliquantiſper ſibi videri omniū ditiſſimos, vt obliti ſui nihil ſonent humile, ſed talēta crepent, & alia fortunatorum verba magnifica. præterea tam ducum quam regum illis ſenſum ac metum eximit, & omnem amicorum ac familiarem memoriam. armat enim homines vel aduerſus cariſſimos, eoſq; facit videri alieniſſimos. cunq; edormito temeto p noctem ſobrij fuerint redditi, ſurgunt omnino inſcij q̄ eis per ebrietatem patrata ſunt. quo fit, vt his argumentis perſuaſus vinum ducam rem oīum longe potiſſimam ſimul & violentiſſimam. Poſtquam primus prolata ſua de vino ſententia dicēdi finem fecit, tum ſecundus cœpit extollere poteſtatē regiam, huius vires aſſuerans eſſe maximas omnium q̄ intellectu ac potentia prædita ſunt. id conatus eſt ꝓbare his rationibus. Omnium rerum penes homines eſſe imperium qui & terras & maria ad quoſcunq; vſus ſeruire ſibi adigunt. at ipſis hominib. reges imperitare, eiſq; quidlibet pro ſuo mandare arbitrio. proinde qui in fortiſſimū animalium habent dominium, eorū vim ac virtutem merito exiſtimandam inſuperabilem. Quid? quod dum ad bella & pericula ſubditos mittunt, oēs eorum imperata obſequenter faciunt, ſiue dum per eos obiiciuntur hoſtibus, ſiue dum coguntur cum mœnib. ac turribus, atq; adeo cum montibus, ipſaq; rerū natura bellū gerere, ipſorum iuſſu parati vel occidi vel occidere, dum ne

videan-

videantur à regiis mandatis vſquã digredi. parata deinde victoria, belli commoda vniuerſa ad Regem redeunt. Iam vero qui alieni à militia, dant agris colendis opera, poſt longos labores & ſudores comportatis fructib. regi tributa perſoluũt, & quicquid ille iuſſerit, hoc neceſſario ſine mora pficitur. Interim ille expletis omnibus deliciis & voluptatib. dormit in cubiculo, excubantibus ante fores ſatellitibus, & ceu vinctis metu nuſquã diſcedentibus. nemo.n. audet dormiente illo relicto abire ad curanda propria negotia, ſed vnã hanc curam putans neceſſariam, in hac vna eſt aſſiduus. Et qui fieri poteſt, vt nõ is ſit oĩum potentiſſimus, cui tanta hominum multitudo paret per oĩa? His peroratis ſucceſſit tertius Zorobabel, dicturus de mulierib. & veritate, quarum vis quanta ſit quanq; præpolleat cæteris rebus omnibus, ſic dicere aggreſſus eſt. Confeſſum eſt & vinum pollere plurimũ, & regem cui omnes obtemperant, maior tñ eſt potentia mulierum. nam & rex per mulierẽ in lucem hanc productus eſt, & eos q̃ vites colendo vinũ nobis afferunt, mulieres & educant & pariunt: & nihil eſt omnino ꝙ non illis acceptum ferendum ſit. nam & veſtimenta nobis texuntur harũ opera, & rei domeſticæ cura his eſt cõcredita: nec vllo pacto poſſumus carere fœminis, ſed licet argẽto multo abundem⁹ & auro, pretioſiſq; rebus aliis, ſimulatq; mulierem formoſam conſpexerimus, neglectis illis omnib. inhiamus inviſæ pulchritudinẽ, & libenter ei bonis cedimus, modo adamata forma frui liceat. Relinquimus ẽt parentes ac patriam, & vel amiciſſimorũ ſæpenumero propter mulieres obliuiſcimur: ac ne commori quidem cum illis refugimus. addam & aliud argumentũ earum potentiæ non minimum. quicquid terra mariue longo labore quæſitum eſt. nonne totum hoc mulierib. committimus? ipſum ẽt regem tantarum rerum dominum vidi aliquando ab Apame Rapſacis Themaſini filia, cõcubina ſua cædi alapis, nec hoc tãtũ ferre, ſed vt ſibi detractũ diadema capiti illa ſuo imponeret, ridentẽ cum ridente, & irata illa mœrentẽ, & adulatorie ſe ad affectus illius attemperando humiliter ſatisfacientẽ, ſi quid eam offenſam animaduerteret. Interim dum ſatrapæ mirabundi alij in aliorum vultus inter ſe mutuo coniiciunt oculos, Zorobabel ad veritatis laudes fecit tranſitũ. Dixi, inquit, & declaraui quantũ mulieres polleant, veruntamen nec hæ nec rex veritati vllo modo conferendus eſt. Nam cũ terra ſit maxima, cœlum item immenſæ altitudinis, & ſol celeritatis ineffabilis, cumq; hæc Dei voluntas gubernet ac moneat, qui Deus iuſtus eſt & verax, conſequitur vt veritas ſit rerũ omniũ longe potentiſſima, contra q̃ iniuſtitia nihil omnino valeat. prętereа reliqua omnia quantumuis pollere videãtur, mortalia ſunt & celeres habent exitus, veritas vero immortalis eſt atq; ſempiterna. Quin & ea q̃ ab illa percipim⁹ nec mortalia ſunt, nec iniuriæ temporum aut fortunæ reciprocis vicibus obnoxia, ſed iuſta & legitimã, ſecretaq; ab omni labe iniuſtitiæ. his dictis Zorobabel ſermoni finem impoſuit. Acclamante vero auditorio quod dixiſſet optim , & ꝙ ſola veritas vim omnis ſenij vel mutationis expertem, iuſſit eum rex poſtula-

 re ali-

re aliquid ex his quæ illi paulo ante vltro fuerat pollicitus. Libenter enim ſe conceſſurum, vt viro ſapienti, & qui prudentia vincat cæteros. quare poſthac, inquit aſſeſſor meus eris, receptus inter cognatas mihi neceſſitudines.

PH. Periculoſum alioquin eſt in aulis dicere veritatem, & Principes vt plurimum libertatem dicendi ferre non poſſunt. Cuſtodienda tamen interim (inquit Lactantius,) eſt veritas; quæ licet ad tempus ſit inſuauis, tamen cum fructus atq; vtilitas apparuerit, non odium pariet, ſed gratiam. Et quamuis calumnia aliquantiſper confirmat auditoris opinionem, tamen progreſſu temporis ipſa nihil eſt imbecillius, quæ etiam viperæ inſtar ipſi parenti tandem perniciem affert. Labium enim mendax non erit ſtabile ad diuturnitatem, *Prouerb. 6.* Et ſicut auis fugit & hirundo auolat: ita maledictum falſum non adhæreſcit.

TH. Talis eſt conditio falſitatis, vel erroris, vt etiam nullo ſibi aſſiſtente conſeneſcat ac defluat: talis autem è diuerſo eſt veritatis ſtatus, vt etiam multis impugnantibus ſuſcitetur & creſcat.

PH. Tantam ſemper potentiam veritas habuit, vt nullius machinis aut cuiuſquam hominis ingenio aut arte ſubuerti potuerit. Et licet in cauſis nullum patronum aut defenſorē obtineat, tamen per ſe ipſa defenditur. *Ex Orat. in Vatin. Cic.* Multorumq; improbitate depreſſa veritas emergit, & innocentiæ defenſio intercluſa reſpirat, *Cic. pro Cluentio.* O igitur magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraque fictas omnium inſidias, facile ſe per ſe ipſa defendit, *Cic. pro Cœlio.*

EQ. Nullæ duæ res (inquit Viu. *lib. 2. de anima,*) inter ſe tam amicæ & concordes, quam virtus & veritas, nempe, germanæ à Deo genitæ, & humanis mentibus ſicut vtiliſſimæ, ita etiam integris iucundiſſimæ. Eſtq; is vir verus, inquit Marſilius Ficinus, in quo nihil effœminatum, nihil efferatum, nihil mendax, nihil quod non virtutis vim præ ſe ferat, & intra ſe ferat.

PH. T. Pomponius, eques Romanus & amicus Ciceronis (ob linguam Atticus dictus) mendacium nec ipſe dicebat, nec pati poterat: quapropter omnes ei res ſuos amici curandas certatim dabant, conſiliumq; ab eo de republica deq; rebus magnis petebant.

M. Antoninus veriſſimus appellatus ab Adriano, quod nunquam fuiſſet mentitus. De quo etiam ob hanc cæteraſque eius virtutes, inſignem habuit orationem, magnus ille Conradus Rittershuſius, cui *ſpeculum Principis ciuiliter boni,* titulum fecit.

EQ. Quam ſit illuſtris in viro præſertim Principe, virtus Veritas, ex mendacij contra poſitione facile eluceſcet. Coruſcat autem in ipſius Veritatis facie, ſplendor quidam inſignis, *Candor,* dictus, cuius tanta eſt gratia, vt etiam in corpore quouis ſenili ac decrepito, nedum iuuenili, ſummopere ametur atque commendetur. Extant huius candoris exempla apud autores paſſim, quorum quædam hoc loco inſeram.

Candor.

Eume-

Eumenes rex fratribus ſuis crebro dicere ſolebat: Si me vt rege vſi fueritis, vobis tanquam fratrib. gratificabor: Sin autẽ tanquam fatre, ego vobis vt rex.

Epaminondam aliquando Diomedontes Cyzicenus, rogatu Artaxerxis, pecunia corrumpendum ſuſceperat. Atq; is (Diomedontes) quidem magno cum pondere auri Thebas venit & Micythum adoleſcentulum quinque talentis ad ſuam perduxit voluntatem: quem tum Epaminondas plurimum diligebat. Micythus Epaminondam conuenit, & cauſam aduentus Diomedontis oſtendit. At ille Diomedonte coram, *Nihil*, inquit, *opus pecunia eſt. nam ſi ea Rex vult, quæ Thebanis ſint vtilia, gratis facere ſum paratus. ſin autem contraria, non habet auri atque argenti ſatis. namque orbis terrarum diuitias accipere nolo pro patriæ caritate.* Te, qui me incognitum tentaſti, tuique ſimilem exiſtimaſti, non miror, tibi ignoſco. ſed egredere propere, ne alios corrumpas, cum me non potueris. tu argentum huic redde, aut niſi id confeſtim facis, ego te tradam Magiſtratui. Hunc Diomedon cum rogaret, vt tuto exire, ſuaque, quæ attuliſſet, liceret efferre: iſtud, inquit, faciam, neque tua cauſa, ſed mea: ne, ſi tibi ſit pecunia adempta, aliquis dicat ad me ereptum perueniſſe, quod delatum accipere noluiſſem. à quo cũ quæſiſſet, quo ſe duci vellet, & ille Athenas dixiſſet: præſidium dedit, vt eo tuto perueniret. neq; vero id ſatis habuit, ſed etiam vt inuiolatus in nauem aſcenderet, per Chabriam Athenienſem curauit.

TH. Antigonus, cum quidam dixiſſet, omnia regibus & honeſta & iuſta eſſe, *per Iouem*, inquit, *regibus barbarorum, ſed nobis ſola honeſta ſunt honeſta & iuſta ſola iuſta.* quod ita verum eſt, vt ſola pietate & iuſtitia (quod eleganter inquit Seneca) principes dij fiant. Euiuſmodi candoris exemplum egregium enituit in Sexto Pompeio, Magni illius Pompeij filio. Cum.n. aliquando cum Antonio atque Octauo percuſſis fœderibus illos in triremi accepiſſet in cœnam, atque inter diſcumbendum ab Menedoro claſſis præfecto clam eſſet admonitus, vtriuſque capiendi, qua ratione & paternam vlciſceretur necem & vniuerſum ſibi imperium vindicaret: cum Menedorus ipſe ita proſpexiſſet nauibus vti euadere neuter in continentem poſſet, ſumma cum animi celſitudine reſpondit: Menedoro quidem id licere, cui pe erare fas eſſet (fuerat enim ſeruus) Pompeio vero Magni Pompeij filio nequaquam licere. Vtrumque animo quam generoſiſſimo.

EQ. Laudabiliter admodum Romanorum Dux Camillus, Faliſcos circumſidens, abuti noluit Pædagogi perfidia, qui nobilium filios fidei ſuæ commiſſos ei tradebat; ſed hunc vinctum pueris dedit, & vt eorum parentibus pœnas lueret, in vrbem remiſit. Medicum etiam pollicentem ſe Pyrrhum veneno necaturum, ab eo conſilio deterruit C. Fabricius, & Pyrrhum commonefecit, vt ab inſidiis ſuorum ſibi caueret. Atq; hinc vtriq; Romanorum plus æquitas iuſtitiæ ſeruata profuit, quam fides violata profuiſſet: & Romana Reſpublica clarior facta eſt, quod fraude vincere noluiſſet, quos dolis facile ſuperare poterat, vt Valerius Max. ſcriptum reliquit.

 PH. Athe-

PH. Athenienſes cum Perſarum impetum nullo modo poſſent ſuſtinere, ſtatuerentque vt vrbe relicta, coniugibus & liberis Trœzene depoſitis naues conſcenderent, libertatemq; Græciæ claſſe defenderēt, Cyrſilum quendam ſuadentem, vt in vrbe manerent, Xerxemq; reciperent lapidibus obruerunt. Quorum virtutem rurſum in extremo diſcrimine poſitorū, idem commendans Themiſtocles, poſt victoriam eius belli, quod cum Perſis fuit, dixit in concione, ſe habere conſilium reipublicæ ſalutare, ſed id ſciri non opus eſſe: poſtulauit, vt aliquem populus daret, qui cum communicaret. Datus eſt Ariſtides. Huic ille: claſſem Lacedæmoniorum, quę ſubducta eſſet ad Gytheum, clam incendi poſſe, quo facto frangi Lacedæmoniorum vires neceſſe eſſe. Quod Ariſtides cum audiuiſſet, in concionem magna expectatione venit, dixitq; perutile eſſe conſilium, quod Themiſtocles afferret, ſed minime honeſtum. Itaq; Athenienſes quod honeſtum non eſſet, id ne vtile quidem putauerunt, totamque eam rem, quam ne audierant quidem, auctore Ariſtide repudiauerunt. Otho Friſingenſis.

EQ. Cum Pyrrhus Rex in Italia eſſet, & vnam atq; alteram pugnam proſpere pugnaſſet, ſatiſq; angerentur Romani, & pleraq; Italia ad Regem deſciuiſſet, tum *Nicias* quiſpiam Regis amicus ad C. *Fabritium* furtim venit, ac præmiū petiuit: & ſi de præmio conueniret; promiſit *Regem* venenis necare: idq; facile eſſe factu quoniam filij ſui pocula in conuiuio *Regi* miniſtrarent. Eam rem *Fabritius* ad Conſules ſcripſit. Conſules Legatos ad Regem miſerunt. Litteras autem, quas ad Regem *Pyrrhum* ſuper ea cauſa miſerunt, Cl. Quadrigarius ſcripſit, fuiſſe hoc exemplo: Conſules Romani S.D. Pyrrho regi: *Nos pro tuis iniuriis continuo animo ſtrenue commoti, inimiciter tecū bellare ſtudemus: Sed communis exempli & fidei viſum eſt, vti te ſaluum velimus: vt eſſet, quem armis vincere poſſimus. Ad nos venit Nicias familiaris tuus, qui ſibi pretium à nobis peteret ſi te clam interfeciſſet. Id nos negauimus velle, neve ob eam rem quicquam commodi expectaret, & ſimul viſum eſt vt te certiorem faceremus; ne quid eiuſmodi ſi accidiſſet, noſtro conſilio ciuitates putarent factum: & quod nobis non placet, pretio, aut præmio, aut dolis pugnare. Tu, niſi caueas, iacebis.* Quod factum dilaudat Ambroſius eleganter: *Præclarum* (inquit) *reuera factum: vt qui virtutis certamen ſuſceperant, nollent fraude vincere. Non enim in victoria honeſtatem ponebant, ſed ipſam niſi honeſtate quæſitam, victoriam turpem pronunciabant.*

TH. Recentius eſt, quod referam. Franciſcus Galliæ rex *Carolum V.* Imperatorem citatis equis, paucis quidem ſociatum comitibus in Flandros rebellantes properantem, Lutetiæ qua decuit Regum magnificentia & fide excepit. Varij tum inter vtrumque de pace agitanda ſermones (grauiſſimis enim tum bellis alter ab altero diſſidebat) deq; donando Regis filio Ducatu Mediolanenſi. Interea inaudit alicunde Cæſar, Regi à quibuſdam ſuggeri, auiculam, quando maxime opportunum ſit, cauea incluſam retineat. Is vaſa nihilominus colligit Rege vidente, atq; adeo eo, & Principibus (qui illam fraudem

in au-

in aurem illius identidem repetebant) benigne ſalutatis: Hic Rex ab Cæſaris diſceſſu: *Abſit, abſit, inquit, à nobis tam turpis & fœda perfidiæ nota. Etiamſi fides toto orbe exulet, Regibus tamen tenendum eſſe. qui nullo metu, nulla pœna, niſi virtutis & fidei tuerentia vt eam præſtent, cogi obſtringique poſſunt.* Ita eſt: ſi à pudore Principes diſcedunt, nihil eſt, quo ad fidem ſeruandam obligentur.

EQ. Candori non eſt opus ſuſpenſa hedera, cum ſeipſum ſatis commendet. At huic oppoſita Fraus & deceptio, (quam ſi mauis, prout contingunt caſus, perfidiam aut periurium dixeris, eodem recidit) etiamſi plauſtra appendas hederæ, ſeipſam tamen ſua prodit vafricie. Adumbrabo vobis illius (perfidiæ) effigiem:

Stat, oculis in terram fixis abiectò velamento pudibundorum, quod honeſtatem & verecundiam omnem abiecerit & ceu pedibus conculcarit. Linguam exertam habet, cuius anterior pars abſciſſa eſt, quod perfidis & periuris illud membrum quo blaſphemarunt Deum impie in teſtimonium vocantes, abſcindi ſoleat, & rectiſſime, ſicut & duo dexteræ manus digiti, index & proximus abſciſſi, ſiniſtra monſtrat dextræ abſciſſos digitos; quod non diu poſſit celari perfidorum iniquitas. Quod ſi nemo prodat, produnt eum et ipſos ſuis facinoribus. *Perfidiæ effigies.*

TH. Magnum hic poſſem perfidorum eiſque conſimilium congerere catalogum; quum vero odioſa ſint reſtringenda, erimus breuiores, dicemus tamen aliquid. Ac primum magnus ſeſe offert numerus veteratorum, qui admodum ſunt verſuti, atq; anguium inſtar volubiles, quorum ob id verſutiæ difficulter poſſunt deprehendi. Ex horum numero olim fuit Antiochus, cuius tamen verſutos conatus Popilius Romanus prudenter repreſſit. Hiſtoria breuiter ſic habet. Nupta fuerat Ptolomæo Epiphani Cleopatra, ſoror Antiochi Epiphanis. Ex hac natus fuit Ptolomæus Philometor, cuius ætas quum mortuo patre nōdum matura eſſet gubernationi, ſimulat Antiochus, ſe quia auunculus erat, Tutorem fore adoleſcentis, & ſperat, hoc prætextu ſe potiturum eſſe regno Ægypti. Cumq; veniſſet in Ægyptum, præſidia in Memphi & in aliis quibuſdam vrbibus, tanquam tutor, collocat. Hæc dum attentaret, venit in Ægyptum legatus ſenatus populi Romani Popilius, præcepitq; nomine Senatus Antiocho, vt ab Ægypto abſtineat & ex Ægypto pſidia abducat, quia Senatus pupillū defenſurus ſit. Antiochus vt eluderet Romana mādata, tergiuerſat, & ambigue reſpondet. Ibi legatus baculo in puluere circulū pinxit circa Antiochum, & iubet eum plane reſpondere, priuſquā ex eo circulo egrediatur. Id niſi faciat, populū Romanum ei bellū indicere. Antiochus metuens Romanos, promittit ſe imperata facturum eſſe. Rediēs igitur Ieroſolymam, anno regni ſui octauo, iratus, fremens & egens, longe maiorē crudelitatem exercere incipit, q̄ antea. Proponit edictū, vt relicta lege Moyſi adorent oēs Idolum Iouis Olympij, q ipſe in templum Ieroſolymę collocauit. Libros Moyſi & Prophetarū vndiq; conquiſitos igni conſumpſit. Munit Idolū præſidiis *Veteratores. Verſuti. Fallaces.*

diis ſceleratiſſimorum militum. Iubet B cchanalia celebrari in vrbe Ieroſolyma. Interficit horrendis ſuppliciis multos ſenes, matronas, & virgines.

EQ. Hi nimirum ſunt nefandi tyrannorum mores, vt ſpe ac deſiderio ſuo fruſtrati, in miſerum deinceps immaniter ſæuiant ac debacchentur gregem. Sed hoc miſeris reſtat ſolatium, quod mors, illorum pretioſa eſt apud Deum; vlli vero viri ſanguinum non dimidiant dies. Difficilimum namq; eſt, vt etiam Æſopus dictat, inuenire ſenem tyrannum.

TH. Manuelem Comnenum Imperatorem Græcum huic ſubiungo. Fuit is, vt extat in Chronico Carionis, leuis, turbulentis, infidus, pernicioſus; quæ quidem epitheta Imperatoriam Maieſtatem valde dehoneſtant. Conradum Sueuum Imperatorem, cum ad fœdus & amicitiam inuitaſſet propter affinitatem pollicitationib. blandiſſimis, poſtea fiducia amicitiæ ſecurius ſe tranſmiſſo Helleſponto Aſiæ committentem, inſigni perfidia pene grauius hoſtibus ipſis afflixit, ferro, fraude & veneno exercitum depopulatus Magnam.n. partem eius perdidit, ſubmiſſis panibus, qui parati erāt ex farina infecta commoliti gypſi tenuiſſimo puluere. Huius perfidiæ pœnas Rogerius Siciliæ Rex bello perſequutus, Corcyra, Ætolia, Acarnania, Corintho, & Acrocorintho partim vi, partim deditione captis atq; direptis, claſſem regiæ vrbi admouit, & impetu in eam facto ſuburbia flammis iniectis exuſſit, ægre ſeſe cum Imperij titulo intra mœnia Imperatore conſeruante.

PH. Veteratoris Memnonis Theſſali ex Xenophonte audite veteratorium ingenium. Is (Memnon) neminem ex animo diligebat, neq; ſe cuiquam vnquam amicum ſimulauit, quin inſidias ei fecerit: ex hoſtibus neminem vnquam ludibrio habuit; & contra quibus cum conſuetudinem habebat, cum iis de rebus omnibus ridens atque illudens agebat: hoſtium bonis non inſidiabatur, quod difficile eſſe putabat: amicorum autem res ita appetebat, vt ſolus noſſe videretur facilime, quæ non cuſtodiantur, adimi poſſe. Ad hæc periuros, quos inſidioſos eſſe intelligeret, eos tantum quaſi bene aduerſus ſe armatos, metuebat: bonorum pietate & fide ceu hominum minime ſtrenuorum, pro libidine ſua abutebatur.

EQ. Callidum, nec fortaſſis iniquum, proindeque non admodum improbandum fuit, factum Pharnabazi Satrapis Regij. Nam cum Lyſander præfectus claſſis in bello multa crudeliter, auareque feciſſet, deque his rebus ſuſpicaretur ad ciues ſuos eſſe perlatum, petiit à Pharnabazo, vt aut Ephoros ſibi teſtimonium daret, quanta ſanctitate bellum geſſiſſet, ſocioſque tractaſſet, de eaque re accurate ſcriberet. magnam enim eius auctoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur. librum grauem multis verbis conſcripſit, in quo ſummis eum effert laudibus. quem cum legiſſet, probaſſetque, dum obſignatur, alterum pari magnitudine, vt diſcerni non poſſet, ſignatum ſubiecit: in quo accuratiſſime eius auaritiam, perfidiamque accuſat. Hinc Lyſander domum cum rediſſet, poſtquam de ſuis rebus geſtis

apud

apud maximum Magiſtratum, quæ voluerat, dixerat, teſtimonii loco librum à Pharnabazo datum tradidit. Hunc, ſummoto Lyſandro, cum Ephori cognoſſent, ipſi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipſe ſuus fuit accuſator.

TH. Poſſunt iſtiuſmodi verſutiæ prudenti proſpicientia præcaueri. Perfidiæ vero atque periuria non item. Quamobrem etiam Deus perfidiam ac periuria tantopere abominatur, & atrociter quoq; punit. *Vnuſquiſque*, (inquit Zacharias propheta *cap.* 8.) *malum contra amicum ſuum ne cogitetis in cordibus veſtris, & iuramentum mendax ne diligatis, omnia enim hæc ſunt quæ odi, dicit Dominus.* Exemplum perfidiæ referam ex Othone Friſingenſi, quod his recenſet verbis. Circa annum incarnationis Dominicæ DCCCCX. Albertus nobiliſſimus Francorum comes, Ottonis Saxonum Ducis ex filia nepos, Conradum, qui à quibuſdam Ludouici Regis frater fuiſſe creditur, occidit. Ob ea Rex prædictum Heroem in caſtro Babēberg, vbi nunc nobilis epiſcopatus fundatus cernitur, bello petiit. Cumque viribus ſe proficere poſſe non videret, Hattonis Moguntini Archiepiſcopi conſilio, ad dolum ſe contulit. Itaque (vt non ſolum in Regum geſtis inuenitur, ſed etiam in vulgari traditione, in compitis, & curiis auditur) præfatus Hatto Albertum in caſtro ſuo Babenberg adiit, eumque pietatis diuinæ obtentu, de gratia Regis adipiſcenda conuenit. Ille deuote monitis eius obtemperans, humiliter conductum de perſonæ propriæ incolumitate petiit. Ac ne multis morer, interpoſita ſacerdotis præfati fide, iter carpunt: vix caſtro exierant, iam proximi vico, qui Teurſtat dicitur, appropinquabant, & Epiſcopus graue (inquit) erit nobis ieiunium ſuſtinere: ſi placet antequam Regi præſentemur, ad prandium diuertamus. Tum ille ſimplices aures, more antiquorum primorum habens, dolumque minime perſentiens, gratanter eum ad prandendum in caſtro, vnde digreſſi fuerant, reduxit. At poſtquam refecti ſunt, ad curiam veniunt: in cauſa princeps ponitur, ac tanquam reus Maieſtatis capite plectendus adiudicatur. Monet ille Epiſcopum de fide data: quam econtra ille ſe bene in hoc, quod ſanum, & incolumem eum in caſtrum reduxerat, ſeruaſſe reſpondit. Sic præfatus Albertus capite plectitur, poſſeſſioneſque eius, è quibus poſtmodum Babenbergenſis Eccleſia locupletata dicitur, in fiſcum redactæ ſunt. Ex huius Alberti ſanguine Albertus, qui poſtmodum Marchiam orientalem, id eſt Pannoniam ſuperiorem Vngaris ereptam, Romano Imperio adiecit, originem duxiſſe traditur. Iudicent de hoc ſacerdotis facto alii qui velint, & tanquam pro regni vtilitate commiſſum tueantur: ego omnino nullius emolumenti gratia non ſolum quemlibet Chriſtianum fraude circumuenire, ſed etiam in corde, & corde in cauſa capitali loqui non debuiſſe, arbitror Epiſcopum.

EQ. Quam nefarie etiam Muſtapha fidem, quam præſidiariis militibus Famaguſtæ dederat, fregerit, recenſent Didaſcus Serauas, Samuel Budina, &

alii qui de rebus Turcicis ſcripſerunt. Hiſtoria hæc eſt. Famaguſtam an.1571. dum nulla affulgeret ſubſidiorum ſpes, & hoſtes vrbi vehementer imminerent, extrema neceſſitate compulſi præſidiarii tandem his conditionib. dedūt; vt Veneris ſalua ſit vita, arma, facultates, concedanturq; eis quinq; machinæ bellicæ, terni pulcherrimi equi, & in Cretam vſq; tutum iter: Græcis autem liceat manere domi ſuæ, rebus ſuis frui, & Chriſtianam colere religionem. Hæc vero omnia ſe ſeruaturum, confirmauit Muſtapha propriæ manus ſubſcriptione. Statim igitur cœperunt militem nauibus imponere, & iam duces quoque abire volebant, cum ecce poſtridie Nonas Auguſti Bragadinus ſcribit Muſtaphæ, ſecum clauibus ad ipſum venturum, & petit ab eo, ne quicquā interim moleſtia afficiatur. Aſſentit Muſtapha, laudat Bragadini virtutem, iubet ſine vllo metu eum quandocunque velit, ad ſe accedere.

Nihil igitur formidans Bragadinus, ſub veſperam cum multis nobilibus, & quinquaginta gregariis militibus venit ad tentorium Muſtaphæ. Ibi primū ab illo comiter accipiuntur, & cum eos aſſidere iuſſiſſet, loquitur cum eis familiariter. Deinde vero obiicit Bragadino, ſed falſo tamen, quod durantibus induciis captiuos quoſdam ſupplicio affecerit: moxque exiliens ſtomachabundus, iubet omnibus vincula iniici, atque ita extra tentorium productos, ipſo inſpectante, in fruſta diſcindi. Bragadino autem tertio mandat, vt caput præcidendum porrigat: illique conſtanter porrigenti, aures abſcindit: mox in terram eum procumbere iubet, atque os impurum homo impius & crudelis iactandis in Saluatorem noſtrum conuiciis & blaſphemiis laxat, & vbi nam eſt, inquit, modo Chriſtus tuus, vt opem tibi ferat?

Bragadinus tacet ad omnia. Nec enim dignus erat homo perfidus & cruentus carnifex, cui vir tantus vel verbum reſponderet. Erant tum in hoſtium caſtris etiam alii milites, & Chriſtiani plus minus trecenti, nihil à ſibi à tanta perfidia metuentes. Ii omnes ſubito quoq; necati ſunt. Qui iam naues conſcenderant detenti & ſpoliati ſunt. Incidit hæc horrenda Chriſtianorum cædes in ſeptimū Auguſti diem. In arce relictus erat à Bragadino Tiepolus. Eū Muſtapha ſuſpendi iuſſit. Neſtor Martinēgus Comes, cū ad paucos dies hinc inde in Græcorum ædibus latuiſſet, tandem captiuum ſe tradidit Turcæ cuidā in eiuſq; caſtris manſit, cum ei pollicitus eſſet aureos nummos quingentos.

Decimoſeptimo Auguſti, qui Veneris dies erat, & ſpurcis illis hominibus feſtus, producunt Bragadinum, præſente ſemper Muſtapha, ad ſingula loca vrbis diruta, cogunt in ſingulis locis binas aſcendendo & deſcendendo terræ menſuras ferre, deinde cum tranſiret Muſtapham, humum exoſculari: mox ad mare eum adducunt, & ſedi ipoſitum vſq; ad antennas ſupra malum pertrahunt, vt à Chriſtianis omnibus, qui adhuc in portu erant, conſpiceretur. Inde in forum eum reducunt, & vinctū illic viuumq; non ſine immenſo cruciatu excoriant. At ille tantā crudelitatē fert animo inuicto, & inter ipſos cruciatus

ciatus

ciatus obiicit tyranno perfidiam: Deumq; rogat, vt ſui miſereatur, ſeq; illi cõmendat. Ad extremum pellem eius à corpore detractam carnifices paleis & ſtramine farciunt atq; ad antennas ſuſpenſam, per maritima Syriæ loca ludibrii cauſa circumducunt, omnibuſque oſtentant.

TH. Admoneat nos hæc barbarica tyrannis, vt non ſolum preces contra eam aſſiduis gemitibus in vera Chriſti agnitione, ac pœnitentia noſtrorum peccatorum ad Deum fundere diſcamus, ſed & perfidiſſimæ ac maledictæ ſectæ Mahometanæ promiſſis minime fidem adhibeamus, tunc fallere conantis. cum credulos inuenit, vt præter hoc exemplum, & Iulæ in Hungaria, anno 1566. ſimili fraude doloq; captæ, abunde teſtatur. Non eſt autem, cur admodum mirum nobis videatur, potuiſſe Turcas, Chriſtiani nominis hoſtes infeſtiſſimos, Cyprum expugnare, cum in Famaguſtæ obſidione fuerint ſtipẽdiis conducti ad 80000. Ianicerorum 14000. & ſua ſponte militantium 60000. ſimul omne genus hominum 200000. Obſeſſa eſt Famaguſta diebus ſexaginta quinque intra quos centum & quadraginta ferrearum pilarum millia in vrbem coniecta ſunt ex bombardis. Ex tanto vero exercitu vltra 80000. ad Famaguſtã perierunt. Ad Cypri defenſionẽ relicti ſunt à Muſtapha peditũ 200. equitũ 2000. Nõ eſt dubium, quin more ſuo ita cõmuniturі ſint eam inſulam, vt eius recuperandæ nulla ſpes relicta videatur. *Sed hoc obiter.*

Cæterũ grauiſſimi ſemper fuerunt, ſunt & erunt, triſtes exitus eorum, qui fiunt periuri. Hinc Phocylides grauiter monet: ***Perfidorum & periurorum tragici exitus.***

Principio venerare Deum, cole deinde parentes,
Nec iuſiurandum violes, volenſque nolenſque:
Nam Deus æternus periurum quemlibet odit.

EQ. Grauiſſimũm eſt iudicium Pauſaniæ, quod Philippi Macedonis poſteritas ideo in tantas calamitates inciderit, & miſerabiliter deleta ſit, quia Philippus non ſemel factus eſt periurus, ſed quaſi luſit cũ iuramẽtis. Hoc iudicium Pauſaniæ cõuenit cũ ſapientiſſimo dicto Lycurgi in oratione cõtra Leocratẽ: quod periurus, etſi poteſt aliquando effugere pœnas, quas homines de ſontib. ſumunt: tamen iudicium & pœnas diuinas effugere nunquam poteſt: & ſi nõ ipſe, tamen poſteri & totum genus in magnas calamitates incidit. Quod vtinã regib. & principibus quoq; Chriſtianis in mentem mature veniret, cum fœdera iureiurando per veri Dei nomen Dei firmata, tam flocci faciant, vt leui de cauſa ea negligant, & cupiditatib. ſuis poſthabita fide indulgeant. Recentia attingerẽ exempla, modo non eſſent odioſa. Quoties Ludouicus XI. rex Galliarũ & Carolus dux Burgundiæ pactiones iureiurãdo confirmarũt, toties fere cũ alterutri videretur cõmodum ab iis receſſerũt, & vt Cominæus *lib.* 4. de illis refert, eo ſpectarunt omnia illorum cõſilia, vt alter alterum falleret, & *lib.* 12. dicit, horum duorum principum per omnem vitam in rebus omnibus contrariam & diuerſam fuiſſe voluntatem, & qui nullam rem ſimul ex animo comprobarunt, niſi in caput Coneſtablii coniurationem.

 PH. Apud

PH. Apud Herodotum etiam Pythia Glauco reſpondit, commiſſam periurii fraudem in nepotes redundaturam, nimirum; Hoſpes quidam magnam pecuniæ vim apud Glaucum depoſuerat: cumq; homine mortuo filii ipſius depoſitam pecuniam repeterent, Glaucus poſt quatuor menſes ſe reſponſurum dixit. Interea Delphicum oraculum conſuluit, vtrum iureiurando liceret negare, pecuniam eſſe depoſitam. Territus autem reſponſo Pythiæ, quod periurii pœna eſſet in nepotes redundatura, veniam petiit. Sed Pythia reſpōdit: idem eſſe, tētare Deum, & facere. Itaq; reuerſus domum, Mileſiis iuuenib. pecuniam quidem reddidit, verum ipſe non multo poſt cum tota familia ſua extinctus eſt. Tametſi vero Ethnici in iuramentis non vtuntur nomine & inuocatione veri Dei: tamen Deus in ipſis & perfidiam & voluntatem abutendi nomine Dei ad periuria punit: & ea exempla nos admonēt, vt nos qui verum Deum in iuramentis nominamus & inuocamus eo magis caueamus periuria. Cæterū quantū à perfidia abhorreat Dominus, plurimis exemplis manifeſtū eſt. Cum Gabaonitæ (de quibus extat *Ioſ.9.*) callide ſeſe apud Ioſuam Iſraelitarum Ducem, cæteroſq; Iſraelitarū inſinuauerant, idq; impetrauerant, vt nec Ioſuæ nec cæteri principes ſubditive ſe perniciem exitiumq; Gabaonitis nō allaturos, iurarēt. Quanquā vero fraude poſtmodū cognita ad cædē eos plebs depoſceret, Ioſuæ tamen, ne iuſiurandū violāret, eis periculo mortis exemptis vitam ea lege conceſſit, vt conuehendis lignis aquaq; in vſum & miniſterium altaris cōportandā populo deſeruirent: quo in ſeruitio ad vſq; tēpora Saulis regis perſeuerarūt: qui pietatis & religionis obtētu, cupiditate quadā illectus, neglecto iureiurādo, quo ſe & poſteros Ioſuæ adſtrinxerat, Gabaonitarū vrbes occupauit, pluribus eorū occidi iuſſis. Qui ex tanta cæde ſuper fuerūt, vidētes ſe affligi & torqueri miſerrime nec ab hominib. auxilium ſperātes, oculis manibuſq; in cœlū ſublatis, Deo ſupplicarūt, vt in hominib. perfidis tantū facinus vindicaret, *2.Sam.21.* Nec fruſtra fuſæ preces. Nā Deus tātæ perfidiæ pœnas ſumpturus, famā immiſit in terrā tribus annis iugiter, & è populo multos inedia conſumpſit. Porro Dauidq; Sauli in regno ſucceſſerat, ignarus quodnā maleficium ac ſcelus tā dira fame, velut cōmuni ſupplicio, Deus vlciſceretur, cōſuluit oraculū Domini; dixitq; Dominus: propter Saul & domū eius ſanguinū, & quod violat iuriſiurandi ſacramento Gabaonitas occidiſſet, eam ſterilitatē rerumq; omnium egeſtatē accidiſſe; nec finē fore tantæ plagæ & calamitatis, quoad pro iniuria Gabaonitis ſatisfeciſſent. Atq; hi quidē necem ſuorum, nō auro & argento, ſed eorum qui ex familia Saulis erant, ſanguine cōpenſari voluerunt. Itaq; ſeptē ex eo genere ſibi iuſſu Domini à Dauide traditos patibulis affixere: quibus geſtis placatus eſt Deus, fameſque ceſſauit. Quo ex facto ſatis intelligi poteſt, quā acerbas perfidiæ pœnas Deus ab iis exigit, qui iuratā fidem fefellerunt, quam vel à ſe vel ab alio datam ſeruare debuerunt: quantumuis ii qui ſacramentum dixerint, Reges ſint, & quibus fides datur, obſcuri & rerum inopia abiectiſſimi.

EQ. Audi-

EQ. Audite hiſtoriam ex Bonfinio *de rebus Hung. decad.* 3. Cōpoſitis inter regē Vladislaū & Amurathē Turcarū Imperatorē rebus omnib. rex Hūgariæ, violato fœdere prior in Turcā bellū mouit: initoq; prælio Turca, cū ſuos in pugna nō ſine magna cæde fugari cōſpicaretur, ad expiāda fidei violatæ piacula, ad vlciſcendā Chriſtianorū perfidiam, & ad vindicandū ius reſciſſæ pacis, depromptam è ſinu codicem initi ſanctiſſime fœderis explicat, intentiſq; in cœlum oculis, *Hæc ſunt*, inquit, *Ieſu Chriſte, fœdera quæ Chriſtiani tui mecum percuſſere. Per nomen tuum ſancte iurarunt, datamq; ſub nomine tuo fidem violarunt, perfide Deum ſuum abnegarunt: nunc Chriſte ſi Deus es (vt aiunt,) & nos hallucinamur, tuas meaſq; iniurias, te quæſo, vlciſcere: his qui ſanctum tuum nomen nondum agnouere, violatæ fidei pœnas oſtende.* Vix hæc dixerat, qui vltimum in ſe impetum expectabat, cum prælium, quod anceps ac dubium diu fuerat inclinare cæpit: nam camelorum onerariorum interuentu à cæde ad prædam Hungari animos conuerterant: tandem trucidato rege Vladislao, Hungari in fugam conjecti, nobilem victoriam Amurathi reliquerunt.

TH. Memorabile ex at punitæ perfidiæ exemplum in Rudolpho Sueuiæ duce, quam prolixe recenſet Ioann. Wolfius in 1. *parte memorab. fol.* 285.286. Quum Gregorius VII. eius nominis Romanus Pontifex (antea Hildebrandus) contra morem maiorum ſine conſenſu Imperatoris antea ſemper in Pontificum electione interponi ſolito, Pontificatum inuaderet, idque circa annum Chriſti 1058. inſuper etiam Imperia, regna & principatus, auferre & cōferre ſ. poſſe, iactitaret, ac temporalem ſupremamq; iuriſdictionem lege lata vſurparet, Reges atque Auguſtos vt precario regnantes flocciſaceret, nuncios Cæſareos conatibus ipſius refragantes in vincula conijceret, ac per vrbem ignominioſe circumductos Roma pelleret. Itaque Henricus IV. Imperator, nouam atq; inſolitam Pontificis audaciam minime ferendam ratus, Concilium Wormatiæ indixit: In quo legatis, qui Roma venerant, auditis, & literis de Hildebrandi ſceleribus lectis, præter Saxones, omnes Epiſcopi Germani & Galli Pontificem Hildebrandum Pontificatum abdicandum, nec oues lupo committendas decernunt: Rolando quodam clerico Parmenſi cum epiſtola, quæ concilii ſententiam complectebatur, Romam miſſo, vt nomine ſynodi, Gregorio Pontificiis officiis interdiceret publice: præciperetq; Cardinalibus, vt relicto Gregorio, alium pontificem habituri ad Imperatorem proficiſcerentur. Cæſar quoque & Hildebrando, & ſacerdotibus, populoq; Romano ſcribit, imperans ex concilii decreto, vt ille ad priuatam vitam redeat: hi, deſerto Hildebrando, more maiorum paſtorem ſibi deligant.

Hildebrandus nuncio harum rerum accepto, adeo nihil commotus eſt, vt & furioſius exarſerit, multoque inſolentior euaſerit. Nam cum ante quoſdam Imperatoris familiares excommunicaſſet, quorum conſiliis eum ad tales actiones impelli exiſtimabat, Cæſarem iam ipſum, in conciliabulo ſuo, contra

ordinem iudicandi ſacris canonibus determinatum, nouo exemplo excommunicat, proſcribit, regia dignitate priuat, regno ſpoliat, ſubditos à dato iuramento abſoluit. Veruntamen vt primum ad excommunicandum Cæſarem de ſede ſurrexit, ſedes iſta nouiter lignis fortiſſimis compoſita, ſubito Dei nutu terribiliter ſciſſa eſt in plures partes: vt manifeſte daretur intelligi, quod tam temeraria excommunicatione ſeſſor ille horrenda ſchiſmata cõtra Chriſti Eccleſiam ſeminaret. Nec vero hæc fulmina penitus cæca & irrita fuere. Principes etenim atq; Epiſcopi Germani, Pontificis anathemate cognito, partim ſuperſtitione vana, partim ſpe amplificandæ potentiæ, partim odio antiquo Heinrici adducti, comitiis indictis, niſi Heinricus à Pontifice in Germaniam venturo, ſupplex veniam peteret, defectionem minitantes: rem eo deduxere, vt ipſe in anguſtiis poſitus, atque in periculum abrogationis Imperii veniens, ſe pontificem aditurũ culpamq; deprecaturũ, principib. polliceretur.

Itaq; poſitis regalibus ornamentis, cum vxore ac filio paruulo, in aſperrima hyeme Canuſium periculoſiſſimo itinere ad Papam contendit, in laneis veſtibus, pedibus nudis, ſpectaculum angelorum & hominum factus, ante portas ciuitatis, à mane vſque ad veſperam ieiunus veniam ſupplex petit: Hildebrandi ludibria inter meretrices & monachos, in lachrymabili afflictione triduum perfert, cupiens ad illum intromitti. Sed ingreſſus denegatur. Petenti inſtantius per totum triduum, reſpondetur: Pontifici non eſſe adhuc ocium colloquendi cum eo. Heinricus æquo animo ferens, ſe non intromitti in vrbem: manſit in ſuburbio, non ſine magna incommoditate. Hyems namque erat aſperrima, & cuncta rigeſcebant gelu Indeſinenter tamen nequicquã toto triduo petẽs ſibi veniam dari: tandẽ rogãtibus Mathilda comitiſſa, Adelao comite Sabaudiæ, & Cluniacenſe abbate, ad Pontificem intromittitur. Quarto die, in ſignum, quod veraciter pœniteret, Pontificiæ poteſtati coronam tradidit, cum omnibus Imperatoriis inſigniis: faceturq;, ſe indignum fore Imperii titulo, ſi eadem poſthac in Pontificem deſignaret, quæ antea commiſerat. Poſtulanti veniam Pontifex neq; veniam dare, neq; ab excommunicatione abſoluere vult, niſi prius reciperet, ſe iuxta Pontificiis decreta vello culpam commiſſam expiare in Concilio, & quouis loco & die à Pontifice indicto præſto eſſe: & ipſo Pontifice cauſæ cognitore, ad accuſationes reſpondere, nec ad vindictam intendere animum: item ad Pontificis ſententiam (etiam purgato ſe ab obiectis) regnum vel retẽturum, vel amiſſurum. Item, ante cognitionem cauſæ nolle regio habitu vti aut regia inſignia ſumere: nec gubernandi poteſtatem vſurpare, neque à ſubditis datæ fidei iuramenta exigere. Promiſſa vero Pontifici iſta obedientia: paceq; iureiurando & ſcripto cõfirmata, Heinricus abſoluitur ab anathemate.

Verum, cum Pontificii hanc iniuriam atq; tyrannidem ſe minime impune laturos, Heinrico quiete data, perſpicerent: nouo conſilio de eo exautorando

inito,

inito Rudolpho, Sueuiæ duci, Heinrici ſororio, coronam auream, quo ſeque reſq; ſuas tutiores redderent, cum hac inſcriptione miſere:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.

Et Gregorius Moguntino & Colonienſi Epiſcopis præcepit, vt Rudolphum, Heinrico deſerto, regem inungerent, atque pro viribus iuuarent. Etſi autem Rudolphus non ſolum Imperatori ſi ſe obſtrictus, ſed & Mathilde eius ſorore in vxorem ducta; affinitate iunctus, denique ab eo poſt obitum Othonis Sueuiæ ducatu donatus, maximiſque beneficiis affectus eſſet: tamen & Epiſcoporum ſpecioſis argumentis impulſus, & fretus ſua potentia, atque auxiliis Saxonum, Imperium inuaſit, bellumque quanta vi potuit, molitus eſt. Cæſar itaque, qui de hoc per Argentinenſem Epiſcopum admonitus, ad tuendum Imperium copias contraxerat, & ſibi nihil ab omni parte tutum videret, mox Rudolpho occurrit, atque de ſumma rerum, pugna cum ipſo commiſſa, experitur. Cuius exitus is fuit, vt Papa ſuis metuens, vtrique pacem mandaret: Synodi, quam in Germania indicturus eſſet, ſententia expectata. Verum, cum Heinricus inſtitutum Pontificis eluderet, dicens, ſe minime permiſſurum conuentum in Germania agi, niſi prius Rudolpho remoto: Pontifex, ne penitus Rudolpho deeſſet, excommunicationem in Heinricum renouat, & literas furoris plenas in ipſum emittit. At is minime iis fractus, tertio ad Elyſtrum Myſiæ cum Rudolpho congreſſus, eum prælio ſuperat, anno 1080. Idibus Octobris.

Rudolphus grauiter in eo conflictu vulneratus, ex exercitu ereptus, perlatus eſt Merſeburgum: eoque ad ſe iuſſit accerſi Epiſcopos & primores ſuæ conſpirationis. Quo cum veniſſent, Rudolphus allata dextra, ex cuius vulnere mortem adeſſe maxime præſenſit, ait: Hæc eſt manus, qua ſacramentum præſtiti domino meo Heinrico: Vobis autem vrgentibus toties tam infeliciter contra eum pugnauit. Ite & implete regi veſtro primam fidem: nam ego ad patres ibo.

EQ. Semper Deus illuſtribus exemplis pœnarum oſtendit, nunquam manere inulta periuria.

Rex Franciæ Philippus Valeſius Imperatori Ludouico Bauaro iureiurando confirmarat & promiſerat, ſe, ſi Eduardum Angliæ regem, quo Francus vtebatur hoſte, deſereret, perfecturum vt reconciliaretur Pontifici. Quod etſi ſancte ſe facturum Francus iurarat: tamen id deinceps ita egit, vt quanquam valde vrgeret, non diſſimularet tamen, ſe nihil minus velle. Sed dedit pœnas perfidiæ Francus, qui 7. Cal. Septemb. Anni 1346. magno prælio ad Creſſiacum ab Anglo victus, florem nobilitatis Gallicæ amiſit. Deſiderati perhibentur ex omni numero circiter triginta millia. *Chron. Philippi lib. 5. cap. 197.*

Nobi-

Nobilis quidam hoſtis Imperii, ſiue Sueuici fœderis, captus erat à Palatino, à quo vt veniam ad ſua negotia diſcedendi impetraret, iureiurando promiſit, ſe rediturum ad certum tempus in aulam Heydelbergenſem. Poſtquam vero res ita eſſet conſtituta, vt parceretur eius vitæ, Palatinus ipſi diſceſſum permiſit hac conditione, vt iuramentum præſtaret, quod certo tempore rediret, ac ſe iudicio ſiſteret. Ille vero neglecto iuraméto non rediit: vnde paulo poſt à Iudæo hoſpite ſuo non procul à valle Ioachimica proditus ac bombarda ictus eſt. Talis fuit exitus illius periurii.

Carolus Borbonius, vt refert Bellaius inſignis hiſtoricus (*lib. 8. Comment.*) cum à Mediolanenſibus magnam vim pecuniæ, ad ſtipendia militibus ſoluenda poſtulaſſet: iiq; propter exactiones & continua bella, numerare eam recuſaſſent: promiſit illis, ſi hac vice tantum obſequerentur, & deſcriptam pecuniã militibus numerarent: optare ſe à Deo, & à Deo immortali precari, ſi forte illis vlla præterea fieret iniuria: vt vbi primum inter hoſtes verſaretur, ſiue in prælio ſiue in oppidi oppugnatione, plumbea pila necaretur, vel vt Franciſcus Guicciardinus *in Italicis hiſtoriis lib.17.* recenſet, reſpondit Mediolanenſibus: ſi ſibi triginta aureorum nummum millia in menſtruum ſtipendium militi darent: ſe exercitum extra vrbem ducturum: & quamuis ipſos alios huiuſmodi promiſſis deceptos fuiſſe ſciret: tamen verbis ac fide ſua fretos, id certo credere poſſe affirmauit: ſimulq; ſe Deum orare, vt ſi fidem falleret, primus hoſtilium tormentorum globus ſibi caput auferret. Hac ſpe immunitatis freti Mediolanenſes, maximâ cum difficultate, ſiquidem vniuerſa ciuitas exhauſta erat pecuniam corraſerunt, & militibus ſtipendia perſoluerunt. Verum nihilo mitius deinceps, quamuis ad egeſtatem extremam pleriq; redigerentur ab ærufcatoribus, exactoribus, ipſiſque militibus, fruſtra implorata fide Borbonii, tractati ſunt. Hoc facto, paulo poſt Borbonius Cæſareanum exercitum ad Florentiam, & cum ab hoc conatu depulſus eſſet, ad Romam occupandam duxit: vbi dum ipſe acriter vrgens oppugnationem, antequam nebula, ſiue fortuita ſiue fatalis diſcuteretur, mœnia tranſcẽdere conatur: globo, incertũ à ſuis vel ab hoſte, traiectus interiit. Quod plurimi diuina vltione, vt idem Bellaius refert, accidiſſe putant, quia fidem Mediolanenſibus datam ſoluiſſet.

Periurorum poſteritas extinguitur. VII. Quid? quod etiam poſteritas periurorum & impiorum omnium extinguitur. Exempla extant in hiſtoriis. Sennacherib contra fidem datam obſidet Ezechiam regem Iudæ in vrbe Hieroſolyma; punitur itaq;. Non tantum infeliciter obſidet vrbem, & poſtea à filiis interficitur: ſed ipſius etiam poſteritas deficit, translata Monarchia à filio ipſius Aſſarhaddone ad Chaldæos per Merodachum.

Zedechias fidem fallit iureiurando confirmatam regi Nebucadnezar. Itaque punitur diuinitus, vrbe Hieroſolyma expugnata & flammis deleta: ipſe capitur, inq; conſpectu eius omnes ipſius liberi interficiuntur, iuſſu regis Nebucad-

bucadnezar, 2. *Reg. vlt.* Omnino iuxta illud Syracidis: *Ceſſare facit Deus memoriam eorum à terra.* Et quod Euripides ait:

Crimina ſæpe luunt nati ſceleratæ parentum.

Et Homerus Iliad. δ.

At non irritum erit iurandum, & fœdera pacta
Sanguine, nec dextra quis credere ſuadebamur.
Nam quanquam Deus haud pœnas in tempore ſumit,
At poſt ſumet, & hi magno mihi crede rependent
Ipſi, atque vxores, & dulcia pignora nati.

Quibus Plutarchus aſſentitur: *Qui*, inquit, *ex ſceleratâ natus eſt ſtirpe, hunc decet, quemadmodum in hæreditatis ære alieno, ita & in prauitatis ſuccedere ſupplicio.* Quid? quod non ſemper eorum ſupplicia poſt mortem differt, ſed ſæpe anteuertens etiam in hac vita, eos ſeuero ac inuſitato modo vlciſcitur, horæ momento coniuges & liberos eorum, vniuerſamq; ſobolem à ſtirpe ſubuertens.

P H. At ſunt faciuntq; interim multi in ea opinione, cuiuſcum Principis adminiſtrationem minus fore firmam, nec dignitatem amplitudinemque eius conſtitue poſſe, niſi in loco & tempore fraudes miſceantur. Ecce *nihil glorioſum*, inquit, *Æmil. Lepidus apud Salluſt. niſi tutum*: nec quidquam tutum, niſi id fraudium ſcuto contegatur. *Nunquid enim fraudibus, atque dolis Principatus euertuntur?* Ariſt. 5. Polit. Si ita, cur non liceat iiſdem artibus retinere? quid eſt in rebus humanis vſquequaque fidum? vel potius, quid eſt, quod non vſquequaque ſit infidum, fallax, fraudulentum? Vt non immerito Comicus ille Græcus, Theognis, ſi etiam ſuperaret, exclamaret identidem: *Principi an liceat fidem fallere.*

Παῦροί τοι πολλῶν πιςὸν ἔχουσι νόον:
Parui è multis fidus adeſt animus!

Sed quanto minus fidei Aulam incolentibus?

Non intrat vnquam regium limen fides, ait Ægiſth. apud Senec. Agam.

Itaq; caue, inquiunt, Principem reprehendas, ſi *cum vulpe pariter vulpinetur*: ſi non vbique per Iuſtitiæ, ac honeſtatis callem, ſed obliquæ fraudis quandoq; tramitem ambulet, inquit, *Parœmigraphus*. Nam,

Vbicunq; tantum honeſta dominanti licent,
Precario regnatur, inquit Seneca in Thyeſt.

Hoc præſertim tempore, quo *periculoſum eſt, in tot humanis erroribus, ſola innocentia viuere*, vt inquit Liuius *lib* 2. Et:

——— *Nunc qui fœdera rumpit*
Ditatur: qui ſeruat, eget, inquit Claudianus 2. Eutrop.

Et vero, quid ſi etiam publicus vſus ſaluſque ſuadeat? Nonne cum Plinio Lib. 8. Epiſt. 5. de Republ. iudicabitis, non eſſe fraudis decipere, ſed prudentiæ? *Decipere*, inquit, *pro moribus temporum Prudentia eſt.* Ac diſerte diuinus Plato ſcribit, *crebro mendacio, & fraude vti Imperantes debere ad commodum ſubditorum.* Et Ci-

cero lib. 3. de offic. *Hæc ſunt, quæ conturbant Principes in deliberatione nonnunquam, cum id, in quo violatur æquitas, non ita magnum; illud autem, quod ex eo paritur, *per-magnum videtur.*

EQ. Non deſunt ſane, qui fidem à principe negēt ſemper ſeruandam, quod ea multis ſeruata exitio, perfidia vero aliis commoditati ac ſaluti fuerit: quod Alexādri VI. Pontificis probant exemplo, qui cum nec fidem alicui vnquam ſeruaſſet, omneſq; calliditate ſua fallere conſueuiſſet, cuncta feliciter, atque ex voto perfecerit. cui etiā ſententiæ quodammodo Plato *in repub. ſua* aſſentitur, dum magiſtratui, aut principi clam reip. cauſa licere mentiri, priuato autem nemini putat. Quorū opinione quid turpius, abſurdius, aut pernicioſius? quid enim aliud eſt, fidem non ſeruare, quā pietatē ac religionem deſerere? quam omnem naturæ legem violare? quid quærat, expectetve is, qui nihil veri dicat, nullum pactum tueatur, nullam fidem datam conſeruet, quam vt ne ciuibus quidem ſuis fidere poſſit, ſicq; perfidiæ ac proditioni vitam exemplo ſuo patefaciat? Fateor equidem aliquando, neceſſe eſſe occultari ſic à rege ſententiam, vt aliud ſimulet, aliud agat, ſed aliud profecto eſt occultari ſic à rege ſentētiam, vt aliud ſimulet, aliud agat, ſed aliud profecto eſt ſimulare, ac tegere, quod ſis facturus: id quod iuſte licet: aliud quod iam cōſtitueris, pactuſq; ſis ſemel cum aliis, reſcindere. Illud quidem prudentis ac circūſpecti eſt viri, qui patriæ ſuæ illo cōſilio & ſagacitate velit cōſulere, hoc aūt perfidi graſſatoris, qui vt quiduis prædetur, nullā cuiquā fidem, nullam conſtantiā in dictis, aut factis teneat.

PH. Quid vero, ſi alii fidem non ſeruent Principi, annon enim tunc locū habet commune illud dicterium: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.*

EQ. Intelligitur hæc ſententia rhytmica in his, quæ vna eademque ſponſione comprehenſa ſunt & in promiſſionibus quarum altera alterius cauſa facta eſt, connexorum enim vnum idēq; eſt iudicium: ſecus vero in ſeparatis. Itaq; ſi in bello cum perfido & fœdifrago hoſte res ſit, & qui ſemel, iterum, ac ſæpius fidem fefellit, viciſſim fidem fallere non licet, niſi per hoſtem ſtet, quominus conuentorum fides ſeruetur: alioqui perfidiam perfidia vlciſci ſemper turpiſſimum fuit. Quo nomine Lucullus male audiuit, qui Luſitanos, ruptis fœderibus bella gerentes, contra iuriſiurandi fidem dolo circumuentos, per ſummam immanitatem omnes trucidauit: barbaros imitatus, nulla Romanæ dignitatis habita ratione. Ideoque bene ab Onoſandro ſcriptum: *Etiam proditoribus fides & promiſſa ab Imperatore ſeruanda ſunt, nec conſiderandum, quales illi antea extiterunt ſed quales deinceps futuri ſunt. vt poſtquam ſibi hoſtium partes amplectentibus gratiam haberi perſpexerunt, animos ad ea beneficia conuertant ſuos. Quiſquis enim proditori dat, munus accipit potius, quam confert. Ideoque prompta eſſe debet Imperatoris hac in re liberalitas: quippe de hoſtium prodita ciuitate iudex aut arbiter non eſt, ſed patriæ ſuæ Imperator.*

Frangenti fidem. ſenſus.

TH. Omittamus veteres iſtos falſitatis architectores, quibus ignoſcendum eſt in

eſt in illa errorũ caligine. Nam per Deum immortalem, quid aliud eſt, fidem fallere, quam omnem pietatem, omnem religionem euertere? quam naturæ legem, atq; iura omnium gentium violare? quam tollere è vita, vitæ ſocietatẽ? Ipſum Principem ſi ſpectes, quid eum minus decet, quam doli, fraudes, inſidiæ? quam conſilia ſua non ad humanæ ſocietatis fidem, ſed ad rem ſuam vafre teſe re? Memorabilis eſt, & ſcita Ageſilai Regis ſententia, dicentis: *Regia dignitatis non aſtutiam, ſed bonitatis excellentiam conuenire.* Et Sal. Prou. 17. *Non decet Principem,* inquit, *labium mentiens.* Quid ita? quia *improbi hominis eſt mendacio fallere: quod ædificare mendacium ſine demolitione veritatis nemo queat.* Etenim, *mendacium ſemper aut fallit, aut nocet.*

PH. Verum, quid ſi bono publico fraudes comminiſcantur?

EQ. Scio nonnullis id excuſari; ſcæuo, niſi fallor, dogmate. *Dominus namq; auerſatur omnẽ m iuſtitiã.* Deu. 25. Et aperte ſapiẽs ille Syracides: *Ne velis mẽtiri omne mendaciũ;* Syr. 7. etiã, vt inquit Auguſtin. *pro Dei laude.* Quid hæremus, an non ipſa naturæ principia ſuggerunt, *Inter bonos bene agier oportere, at ſine fraudatione?*

PH. Quid vero, ſi quis aliquid promittat etiam cum iuramẽto, cuius tamen ſenſum atq; interpretationem peculiarem penes ſe teneat reconditam?

EQ. Iuramenta non calumnioſe aut ſophiſtice, ſed ſimpliciter ſecundum communem ſenſum debent intelligi, quia, qui loquitur ſophiſtice odibilis eſt, *Eccleſ.* 27. Hinc recte Iſidorus: Quacunq; (inquit) arte verborum quis iurat: Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis eſt, ſic illud accipit: ſicut ille cui iuratur, intelligit: ſcilicet ſi ab eius intellectu etiam abſit calumnia. Sciamus igitur, à iuramento excludi omnem calumnioſam interpretationem & intellectum. Eſt enim & periurium & blaſphemia, in iuramentis ſophiſtice ludere. Non recte fecerunt Thraces, quod cum pacti eſſent triginta dierum inducias, noctu Bœotiorũ agros populati ſunt. Iniquius Cleomenes Lacedæmoniorum rex, qui aſſumpto in ſocietatem conſiliorum Archonide iurauit ei, ſi voti compos fieret, ſe omnia cum ipſius capite effecturum eſſe. Cum vero rerum potitus eſſet: ſocium Archonidem interfecit: & abſciſſum caput vrnæ impoſuit mellis plenæ, & ſecum circumuexit, & quotieſcunq; aliquid agere vellet, vrnam intuitus eſt, dicens, ſe cum capite Archonidis deliberare, ſicut iuraſſet. *Paulus ab Eitzen, lib. 2. Ethic. cap.* 18. Huius generis eſt illa iuriſiurandi, quam Solimannus Imperator Turcicus erga Hebraymum Veſir, malitioſe vſurpauit, illuſio, cum in cubiculo per Eunuchum, carnificis munus obire ſolitam, in puluino dormientem, cultro adunco, quod de manu Imperator tradiderat, contra fidem datam Hebraymum necari iuſſit. Ferunt enim, inquit Iouius (*in fine libri 83.*) Hebraymum, cum ſumma Solimanni gratia potiretur, familiari ſermone aliquando poſtulaſſe, ne ſe tantis honoribus onerare contenderet, ne demum amplitudine odioſa, ſupra æquum, florentem è gradu, tanquam è faſtigio ſummæ fortunæ, præcipitem dare atque occidere neceſſe

Iuramenta qualiter interpretanda.

ceſſe haberet. fidem ve o in ea verba ita Principem dediſſe, vt nũquam eo viuo vi am erepturum polliceretur. Stertenti igitur necem intulit; quoniam Taliſmanes ſacerdos, diuini interpres iuris, dormientem nequaquam cenſeri inter viuos, quum vna vigilia totius vitæ actus conſtaret, aſſeueraſſet. *Hæc Iouius.*

EQ. Argutum ſane commentum ad frangendam fidem ex naturalibus rebus ad ſcelera excogitatum. Conſtat enim, ſomnum eſſe viuendi & non viuendi inter limitium: vt neq; omnino ſit qui dormit, neque omnino non ſit. Viuitur enim potiſſimum vigilia propter ſenſum. Cęterum ad perfidiæ exempla denuo tranſeo. Refugit animus, horretque contemplari recens exemplum Henrici Valeſii. Galliæ regis. Subiectam tamen, vel idcirco, vt Principes metu famæ, talia declinent; aut certe vitent pœnas talibus dolis fraudibuſque dignas. Eius igitur factum ex Annalibus Ianſonii libr. 1. Mercurii Gallobelg. ſummatenus referam. Henricus III. Galliæ Rex, cum Ducem *Guiſium* velut ſibi infenſum è medio tollere decreuiſſet, comitia indicit Blæſis, ad quæ, vt quam citiſſime vna cum ceteris Principibus veniat *Guiſius*, hortatur. Paret conſilio ſiue iuſſioni; adque Regem citatis equis properat, quantumuis alii monerent, non eſſe quod nimium Regi fideret. Perbenigne à Rege excipitur, ſummæ regni dignitates ei decernuntur, immo regni adminiſtratio, & tantum non regium nomen tribuitur. At non diuturna fuit hæc illi fœlicitas: in hoc enim Rex curas, cogitationeſque conferebat, vt quocunque modo poſſet, *Guiſium* trucidaret. Itaque quo incautum intercipiat, quendam aulicum ad eum ablegat cum mandato, habere Regem ardua quædam, & arcana cum illo conferenda, priuſquam ad ſacramenta Confeſſionis, & Communionis, accederet (erat enim is dies ſacer Dagoberto ſanctiſſimo Galliarum Regi) veniret itaque ad cubiculum, vbi Rex eum præſtolabatur. Parietes cubiculi precioſiſſimis circumquaque tecti erant aulæis, & ſub illis octo ſicarii (poſteritas admitte fidem) ad hoc ſcelus perpetrandum, à Rege conſtituti latitabant, *Guiſius* quum cubiculum ingrederetur, Regem non inuenit (is enim in aliud interius ſeceſſerat) & horrore ſuffuſus, inſidias ſuſpicari cœpit. (Dii boni? & me horror capit & intercipit verba dictantis) Leuatis vna parte aulæis, mox vnum ex latronib. videt, quem collo apprehenſum humi proſternit. Actutum alii ſeptem, ſtrictis gladiis & pugionibus, proſiliũt, *Guiſiumq;* hoſtiliter inuadunt. Vnus eorum ſuram illius percutit, graueq; vulnus infligit: alius pugionẽ in collum adigit, quidã gladiũ illius tenent, ne poſſet ſtringere, tandẽ accurrit, qui à tergo illi lethale vulnus impegit, alii alia addiderunt. Defeſſus itaq;, vulneribuſq; conſumptus magnanimus Princeps concidit, altaq; voce, opem, & miſericordiã diuinã implorans; moxq; poſt aliquot plagas mãdato Regis inflictas, tollitur è medio, contra fidẽ datã, & corpus in rogũ imponitur, in quo cineres redigitur, corpus, inquã, eius, qui paulo ante Galliã ſcæuo hæ[illegible]

natu inſigni virtute liberarat. Sed quid *Rege* factum? Hauddum lapſus erat ab hoc facinore ſeptimus menſis, quum à quodam F. Clemente, non diſſimili dolo necatur. Nam cum nonnullas litteras *Regi* legendas dediſſet, fingens ſe alias quærere, cultrum promit, & capulo tenus in ventrem Regis adigit, actumque in vulnere reliquit; atque ita, eadem fraude, quam alii parauerat, paulo poſt Rex occubuit, nullis relictis liberis, ac ne quidem agnatis; delata in alienam familiam Gallorum Monarchia. Perpetrata ſunt iſthæc anno 1588. Notent Principes, maxime quibus ſuggeritur, licere in occaſione, quo hoſtem è medio tollant, fidem ſuam labefactare. Notent, inquam, hoc exemplum, quod noſtra, prohdolor, ætas vidit, & in tempore alieno periculo diſcant, *Deum etiam in hac vita* (quod bene à Gregora monitū) *ſæpe iuſta menſura, facinora penſare ſolere, vt illuſtribus documentis mortales erudiantur, iique terreantur, qui vindictam Numinis omnia perſpicientis, præ ſuis cupiditatibus negligūnt.*

EQ. Referam hic alıud non minus nefarium facinus, intentatum aduerſus Guilhelmum principem Vraniæ, quod recitat Dauid Chytræus in Chronico, his verbis: Anno 1582. die 18. Martii, qui Andegrauenſis natalis erat: Guilhelmus princeps Vranius, ex cuius autoritate, prudentia, conſilio, fide, & induſtria, Belgici res peturbatę potiſſimum pendebant, ab Iohanne Iauregio Cantabro, octodecim annorum adoleſcente, ictu ſclopeti, per vtramque maxillam traiectus fuit.

Cumque videret latro, principē non ſtatim concidere, intrepidus pugionē arrepto cor principis petens, à ſatellite quodam cæſus, ac in eo tumultu vicies aut tricies transfoſſus eſt. Facinore ad ciues delato, ſubito multa armatorum millia; tum ad hoſpitium principis, vbi Andegauenſis erat: tum ad D. Michaelis monaſterium, vbi bona pars ſatellitum Andeg. manſerat, conuolant: exaudiuntur magno fremitu ſonantes voces minaces: ob veſperas ſiculas; proh nuptias Pariſianas: ne muſca Gallorum ſubterfugiet.

Andegauenſis cum ſuis trepidare, lachrymari, & ſacra prophanaque deteſtari, atque inauſpicatum ſuum in Belgiam aduentum execrari: Princeps, qui mentis adhuc erat compos, per ſuos familiares, toto conatu ſeſe opponens, ciues mulcens, culpamq; ab Andegauenſe auertens, ægre tandem ciues placauit. Cadauer latronis in forum elatum ſtatim eſt à multis agnitum, & palam iactatum, mercatoris illius Hiſpani eſſe miniſtrum, atque etiam alium eiuſdem domeſticum in ciuitate eſſe, qui eidem à retionibus ſit. Ille è veſtigio comprehenſus, totam inſidiarum originem, ac ſeriem in quæſtionibus aperiebat.

Mercator natione Cantaber, ſeu Biſchaienſis, Hiſpanus, Caſparus Anaſter, Antuerpiæ ante annos aliquot bonis ceſſerat, cum 30000. librarum Francicarū creditores fraudaſſet: poſtea, fide apud mercatores vtcunq; recuperata, ruſus in eorum conuentu ferebatur, donec iterum animam debens, ca-

dem protſus excideret. Is in Hiſpaniam reuolans, cum Regis commiſſariis de principe interimendo ſic paciſcitur, vti pro laniena omne eius debitum Rex ſoluat, addatq; dein, facinore quocunq; modo poſſit perpetrato, ducatorum millia 80. Ille in Belgicum duobus famulis comitatus, quantis itinerib. poteſt profectus, cum quodam ſacrifico Hiſpano, qui Antwerpiæ multos ſubſtiterat annos, ita rem agit, vt multa millia iſtis duobus famulis polliceatur, ſi facinus perpetraſſent.

Sacrificus frigidam ſuffundere, ius faſq;, imo meritum ſummum dicere, eiuſmodi hæreticum & Reipublicæ perturbatorem è vita tollere. Imo ſe interfectorem indulgentiis, ſanctorum reliquiis & benedictionibus muniturum, vt inuiſibilis incedere poſſit. Etſi caſus aliquis accideret, vt eum occumbere contingeret: ſeſe pontificio diplomate obſignato effecturum, vt abſque pœna purgatorii recta in cœlum ſubuolet. Vterque famulus, ſtultitia pontificia occæcatiſſimus, conditionem accipientes, inter ſeſe ſortiuntur, & ille, cui prouincia obtigit, pontificio more, ſacra ſynaxi ſumta, poſt confeſſionem, rem ipſam, vt ſupra expoſui, patrauit. Sacrificus vna cum altero, quem ſors exemerat, illius Hiſpani familiari, Antonio Veneto, quadrifariam diſſectus eſt. Autor vero conſilii, captorum indiciis, Greuelingam, à domino Lemotta Malocontento ante aliquot annos occupatam, profectus dicebatur.

Pectus ſicarii confoſſi obtectum bulla pontificia, indulgentiarum largiſſima fuit, adiuncto Euangelio Ioannis, cum particula linei induſii D. Virginis Mariæ, capitis D. Ioannis, & neſcio quibus aliis. Vranius à vulnere accepto, indies magis conualeſcere cœperat, ſpeſque plane erat, proditurum in hominum lucem; donec vndecima die Aprilis ex rupta vena ſub lingua, ſanguis aliquot dies effluxit: cuius cum ſemunciæ multæ iam profuſæ eſſent, ſiſti tandem cœpit. Interim qua fuit autoritate apud populum, perfecit, vt prouinciæ fœderatæ per delectos, Andegauenſi iuramentum tanquam ſuo principi, præſtarent.

Parmenſis, occaſione huius vulneris, vrbib. ordinum fœderatis, Vranium extinctum eſſe, ſcripſit: proinde redirent in Regis poteſtatem, qui eas clementer in gratiam recepturus, omniq; clementiæ genere proſequuturus eſſet. Sed Vranius hoc præuidens, ſe viuere, & intra paucos dies reſtitutum iri priſtinæ valetudini, omnes præmonuerat: fruſtra itaque defectionem Parmenſis tentauit. Princeps Vranius, reſtituta valetudine, in publicum rediit Anno 1582.

PH. Hæc igitur cautio eſt: *Fide, tamen cui confidas prior ipſe videto.* Cæterum, cum fides, ſecundum Stoicos, nomen habeat à fiendo, quod fieri debeant, quæ fideliter permittuntur, proinde nemo non dictorum factorumq; fidem debet exhibere ingenuam.

Fidem datã nemo violabit.

EQ. A veterib. Romanis tanta religione celebrata fuit fides, vt non tantum violari eam crederẽt, ſi aliquid contra facerent, ſed etiam cum paterẽtur fieri

aliquid

aliquid ab aliis, quo fides læderetur. Idque potiſſimum demonſtrarunt poſt Cannenſem cladē, ſicut Liuius *li.22.* recenſet, cū Hannibal quibuſdā captiuis redimendi ſe poteſtatē feciſſet, fide ab eis accepta redeundi, niſi res cōfici poſſet, ea quā propoſuerat cōditione; & illi doloſe iter vnius diei progreſſi, ſimulato negotio in caſtra hoſtium rediiſſent: inde quaſi ſacramento ſoluti, tanquam liberi eſſent, ſecuri confidenteſq; Romam ſe contuliſſent; indignatus Hannibal, dum eos ſibi dedi poſtularet, publico Senatus decreto ad Hannibalem remiſſi ſunt. Ob eam cauſam in multis numiſmatibus Romanis, veluti teſtib. ſeruatæ fidei conſpiciuntur duæ manus coniunctæ, interdum cum hac inſcriptione: *Fides exercituum.* interdum *Fides legionum.* interdū: *Fides Romanorū.*

TH. Fides populi Romani perditis etiā hoſtibus exploratiſſima habebatur. Duellus Cornelius Aſina in primo Punico bello exercitū in Sicilia habebat: verum ab Hamilcare & Hannone, qui exercitui Carthaginenſium præerant, pſtita fide ad colloquium vocat⁹, per dolū intercept⁹ eſt, & in vincula cōiect⁹: Sed cū aduerſo Marte Carthaginēſes terra mariq; bello ſuccūberēt: placuit vt de petēda pace ageretur: reſq; Hamilcari & Hānoni à ſenatu demādata eſt. Hamilcar memor violatę fidei Cornelio Aſinæ, ad Cōſules ire formidabat. Hāno à Romanorū fide fret⁹, audacter ad Cōſules perrexit. Et cū in eū tribun⁹ quidā militū obſtreperet pfidiæq; eū in Cornelium Aſinā accuſaret: vterq; Cōſul ſilētiū ei indixit, Hānoniq; ait: Iſto q̄d ē te periculo fides populi Romani liberat.

EQ. Ptolomæus Ægypti rex, agnita Romanorum fide, cum moreretur, Romanū populum infanti filio, cui regnū debebatur, tutorē teſtamento reliquit. Senatus vero, ne qua ex parte ille ſpe ſua fruſtraretur, Æmilium Lepidū Pōtificem Maximū, virum grauem atq; integrum ad tutelam eiuſdem gerendam, Alexandriam miſit: qui ſumma virtute ſummaq; diligentia puero indulſit: & moribus virtutibuſq; regiis inſtruxit: regnumque non modo conſeruauit, verum etiam auxit decorauitque.

PH. Omnium virtutum ſplendidiſſima in principe eſt fides; tantoq; præfulget ſplendore, vt ſine ea omnes Regum ac principum virtutes obſcuriores fiant. Et quamuis ſtare promiſſis, cuiuſuis ſit hominis, etiam de media plebe, tamen longe accuratius cauēdum principi, ne fidem datam violaſſe videatur: nam vel nuda principis verba oraculorum inſtar eſſe debent, quibus plus inſit firmitatis & conſtantiæ, quam alteri cuius obligationi. Quare Iſocrates *in 1. orat. ad Nicoclem.* Perpetuo, inquit, tantum ſtudium & reuerentiam præ te fer, vt tuis verbis maior ſit fides, quam aliorum iuramentis.

EQ. In illuſtrib. viris hoc vſus obſeruat, vt etſi iuramento nō interpoſito tamen verbum ſimplex ſerio ab iis prolatum ſub fide, tantū valere debet, quantum priuatorum hominum iuſiurandum, vt crebro ſapientiſſimus Arragoniæ rex Alphonſus dicere ſolebat.

TH. Priſci *Ægyptiorum Sacerdotes,* quo Principē ſuum, quē omnium optimū, atq; æquiſſimū eſſe oportebat, monerēt in omnib. ſemper Veritatis habendā

Fidem quatenus præſtare princeps debeat. rationem, *ſapphirum*, quæ Veritatis nomine nuncupatur, collo eius appendebant, vt iſtius gemmæ recordatione, Veritatis nunquam limites tranſilirent. At ego cum Æliano Iudicem aut Principem, non tam in lapide ſculptam aut expreſſam veritatem circumferre, quam in animo, menteq; inſitam & infixam habere velim.

PH. Debent tamen interim etiam Principes de fide præſtanda commonefieri iuſto cum moderamine. Cum veterano militi promiſſa exigenti, dixiſſet, *immoderata fuit ô amice petitio tua*: reſpondiſſetque miles, *Poteras negare cum peterem, nunc autem ſine turpitudine, quod promiſſum eſt, reſcindere non potes*, ſubiecit Imperator: *Si ex duobus alterum me facere oportet, rerum, quam famæ iacturam ſubibo.* Egregie magnificus Imperator, qui nec ignorabat turpem eſſe notam in Principe, fidem exſuere, & promiſſa nihil penſi habere. Princeps enim vnum calamum, & vnam linguam habere debet. ſicut ſcriptum eſt: *Irrita non faciam, quæ de labiis meis procefferunt.* Cæterum ſi promiſſa iniqua ſint, aut certe turpia, nunc princeps his talibus haud obſtringitur. Deus ſiquidem in rebus pulcris, iuſtiſque conſenſum adhibet, non turpium, inhoneſtarumque actionum ſponſor accedit, vt recte ex Dionyſ. Halycarnaſſ. Fr. Patricius probat. Immo *nonnunquam eſt contra officium*, vt D. Ambroſius ſcribit, *fidem ſeruare*: quod & Cicero ſenſit. Hinc cum aliquando quis Alphonſo Aragoniæ regi dixiſſet, decere principem non tantum ea quæ verbis promiſit, præſtare, ſed & ea quæ nutu tantum affirmauit; ſapienter more ſuo: *Recte ſane dicis*, inquit, *ſed decet etiam petentes, vt ea tantum à Principe efflagitent, quæ ſunt iuſta & honeſta; ſin minus, ſatius eſt promiſſis non ſtare, quam peccare in leges iuſtitiæ.*

EQ. Sunt quædam, quæ ſalutem patriæ concernunt; cum vero princeps ſit ſalus populi, proinde ea quæ ſalutẽ concernunt patriæ ſummopere curare debet, eſt n. priuilegiis patriæ vel maxime obſtrictus. Sic Galliæ rex regnũ capiens, in ſolemni coronationis ſacro, iurat, promittitq; ſe omnia iura, libertates, publica & priuata iuri communi non contraria, Eccleſiis, Principibus, Baronibus, nobilibus, ciuibus, incolis per ſuos deceſſores Reges iuſte donata, ab Ordinibuſque tempore interregni ſtatuta obſeruaturum, &c. Iuſtitiamq; omnibus incolis iuxta iura publica adminiſtraturum. Quod ſi ſacramentum violarit, nullam illi incolæ obedientiam præſtare teneantur, &c. Eademque eſt reliquorum Regum Hiſpaniæ, Angliæ, Daniæ, Poloniæ, Imperatoris Germaniæ in ſuis Chriſtianis regnis, & Imperiis conditio.

Princeps priuilegiis ſubditorum obſtrictus.

Annal. Angl in Ioanne an. 1216.

Quo iuſtius *Ioannis* Angliæ Regis factum reprehendendum: à quo cum proceres petiiſſent, vt ſincere confirmaret illis antiquas patriæ leges, & libertates, quemadmodum regno inauguratus iurauerat, ipſe eas ad ſe tranſmiſſas accurate & ſingulatim perlegens, cum iracundia reſpondiſſet: *ſe non magis velle, aut poſſe eas ratas habere quam diadema regni ſui tradere*; proceresque contra retuliſſent, ſeſe cum bello ſempiterno proſecuturos, donec iis confirman-

mandis iuramento ſuo ſatisfeciſſet, emiſſiſque in omnes regni partes edictis, belli huius cauſas veras expoſuiſſent: mox non ſolum omnes per regnum Magiſtratus, qui regio nomine publica munia curabant, ab officiis ſuis exequendis deſtiterunt, ſed & omnes Regis famuli domeſtici eum deſeruerunt, adque proceres conuolarunt; adeo vt ex toto comitatu, ſæpe tentatum equites eum aſſectarentur. Quo tandem factum eſt, vt poſtulatis libenter aſſenſerit, eaſque interpoſuerit fidei ſuæ præſtandæ cautiones, quas ipſi proceres deſiderarent.

PH. *Duces Brabantiæ* in Belgio, more inſtitutoque maiorum, eodem ſe obſtringunt iuramento: iura videlicet, libertates, & priuilegia patriæ ſeſe obſeruaturos. Sic autē ſe habet iuramentum: *Iuramus nos ius ſacroſanctæ Eccleſiæ, & ius Marchionatus ſacroſancti Romani Imperij, vniuerſaliter illorum ſtatuta, priuilegia, chartas, libertates, & omnia illorum iura, conſuetudines veteres, & nouas, necnon priuilegia noſtri iucundi introitus, quæ à nobis & maioribus noſtris Statibus Brabantiæ data, & conceſſa ſunt, nullis quidem in illis exceptis, firmiter obſeruaturos. & obſeruari facturos, noſque aduerſus & contra eadem non facturos, aut fieri permiſſuros in toto, vel in parte, quouis pacto: Et quod nos illa omnia faciemus, quæ boni, & iuſti Domini, ac Marchiones ſacroſancti Romani Imperij ſuis bonis ſubditis eiuſdem Marchionatus facere tenentur, & obligantur: Et quidquid horum infractum, & innouatum eſt, reparabimus, & reſtaurabimus. Sic nos Deus adiuuet & omnes Sancti eius.*

EQ. Vidi ego Curiæ cuiuſdam valuis inſcriptum hoc monitorium: *Libertatem quam peperere maiores, digne ſtudeat fouere poſteritas.* Quod quidem monitorium, prout nunc ſunt ſecula, probe attendendum; proinde ſubmiſſe commonefaciendi atq; exorandi Principes, ne quid libertati auitæ contrarium velint inuehere; huiuſmodi namque nouæ inuentiones nouas pariunt contentiones, quæ poſtmodum in turbas exitioſas deſinunt.

TH. Ex omnibus Fœderibus nullum eſt, quod difficilius ſeruari poſſit, quam quod ictum eſt cum ſubditis: quia nihil æque Principum mentes exulcerat, quam cum ſubditis, à quibus contumeliam acceperint, paciſci, & ad pacta ſeruanda compelli. Exempla ſunt obuia. Ludouicus XI. cum ſubditis, à quibus deſertus ac proditus fuerat, pacem inire coactus eſt: Sed eos omnes, paucis admodum exceptis, clam aut aperte necandos curauit; vſque adeo vt etiam fratrem Carolum, eo numero complexum, veneno ſuſtulerit.

Superiori quoq; ætate Rex Feſſarum à fratre iuniore obſeſſus, & iniquiſſimis conditionib. paciſci coactus, iureiurando ſeſe obligauit. Sed eodem momento fratrem, quem ad complexum admiſerat, ſuffocari, ac de ſublimi ſolario coram exercitu deiici mandauit.

PH. Anno 1581. promulgarunt Ordines Belgii in Haga Comitis decretū quoddam, die 26. Iulii, eo declarantes: Principem omnem eſſe propter ſubditos, nō hos propter illum: ideoq; iuſtis debere Principem regere ſubditos Im-

periis,& eoſdem amare tanquam pater liberos: & per nomen Domini iurare, ſe & hoc facturum, & ſubditos cum ſuis priuilegiis & conſuetudinibus atque libertatibus incolumes conſeruaturum: aliter vero, & extra hanc conditionem; ſtabile ipſi Regnum & Principatum conſiſtere non poſſe, & merito, iuſtiſque de cauſis dominio exui: & non mereri nomen Magiſtratus, ſed crudelis & perfidi Tyranni, cum promiſſa & iurata non præſtiterit. Et ex hac cauſa liberos pronunciant omnes ſubditos, Vaſallos & Officiarios, à iuramẽtis Regi datis: prohibent vſum ſigilli & numiſmatis Regii: & conuerſi ad ordines Belgicos, ſuam fidem iuramento eis contra Regem adſtringunt. Hoc edictum ſane omnibus difficilimum videbatur præſtitu, adeo vt, cum quidã Senatorii Ordinis in Friſia ſuper eo iuramentum præſtare deberet, protinus ecſtaſi correptus animam expirarit. *Meteranus in annal. Bel.*

EQ. Habet quælibet natio ſua peculiaria ſtatuta atq; ordinationes, quæ vbi confirmatæ ſunt autoritate cumprimis ipſius principis, ipſe ergo vt iiſdem ſeſe conformet, æquũ eſt, quũ graue ſit fidem fallere, & maxime in rege, quia vbi ab alio non eſſet ſeruãda, ab eo ſeruãda eſt. *Ant. in l. conuentionũ. C. de pac.* Et præſertim in principe qui eſt tanquã ſtella matutina exiſtens in medio nebulæ, *vt dicit Bald. de probib. feu. alien. per Fred.* cũprimis vero quando ſe aliquid facturũ conuenit & promiſit per ſuas patentes literas, bona fide, & in verbo regis ſeu principis, ſic namq; videt̃ iuraſſe, quoniam promittens aliquid ſub fide, dicitur iuramento firmare. & ab hoc veniens contra contractũ fidei præſtatione firmatum incurrit pœnas *l. ſi quis maior. C. de tranſact.* & Ioan. And. inquit, *in l. non erit, §. dato. ff. de iureiur.* quod parum aut nihil differt, an permittatur ſub fide, vel iuretur ad S. Dei Euangelia. Cæterum, hic ſe obiter infert quæſtio, nimirum, an promiſſio ſub data fide, bey Ehren / Trewen vnd Glauben, iuramento æquiparanda ſit? Negat *VVeſenbec. in par. de iureiur n. 6.* (qui tamẽ *conſil. 52. n. 22.* aliter ſentire videtur:) *Faber in §. item ſi quis n. 15. Inſt. de action.* Rationes ſunt: 1. quia proprie iuramentum non eſt, vbi nomen Dei non inuocatur. Iuramentum ſiquidem eſt inuocatio nominis diuini, *Deut. 6. v. 13. & 6 10. v. 20. gl. in ſum. can. 22 q. 1.* A quo autem remouetur definitio, ab eodem & definitum. *l. 4. C. de form. & impetr.* 2. Quia pœna periurii grauior ac durior eſt, quam fidei violatæ. *Specul tit. de iureiur. n. 14 & tit. de arbitr. & arbitrat. n. 49. §. 2. Alciat. in l. ſi quis maior. 41. verb. inuocato. C. de tranſact.* 3. Quia ex fidei præſtatione non oritur actio & exceptio, quemadmodum ex iuramento. *Iaſ. in d. l. ſi quis maior. 41. n. 28. l. actori. C. de reb. cred. d. l. 41. vbi Dd.* Ergo fides data & iuramẽtum in effectu non æquipollent, nec fidei interpoſitio pro iuramento habenda eſt. *Couarru. in c. 2, §. 2. n. 2. de pact. in 6. Faber d. loc. Vueſ. d. loc.*

Promiſſionis ſub data fides vis.

His tamen nõ obſtantibus contraria opinio verior eſt, & in praxi recepta, quod nimirum promiſſio ſub fide, bey Ehren / guten Glauben / Trewen vnd wahren Worten / Item / bey dem Wort der Warheit / (interdum additur:

An Eyds-

An Eydsſtatt) iuramento æquipolleat. *c. ad aures. quod metus cauſa c. peruenit. de fideiuſſoribus. c. peruenit. de iureiur. Neuiz. conſ. 78. num. 49 Schurſ conſil. 37. numer. 11. cent. 2. & conſ. 53. num. 19. cent. 3. Euerhard. conſ. 176. num. 9. Curt. iun. con. 286. n. 15. Grauet. conſ. 241. nu. 11. VVeſ. conſ. 10. num. 41. & conſ. 15 num. 88. in f. Tib. Decian. conſ. 2. num. 113. lib. 1. Petr. Roiz. dec. Lit. 3. n. 34. Laur. Kirchou. cent. 4. com. op. concl. 23. VVeſ. d. conſ. 52. n. 22. & conſ. 10. n. 41. Soc. conſ. 125. n. 19. vol. 4. Teſſaur. deciſ. 17. nu 11. Surd. deciſ. 159. ſ. n. 20. & 225. num. 2. & 234. num. 6. Geil. 2 obſer. 59 n. 6. Burſat. conſil. 40. lib. 3. num. 51* & ita etiam ſuo tempore obſeruari ſolitum ait *Salic. in authen. ſacramenta. D. ſi aduerſus vend. num. 6. & Iaſ. in l. 3. §. iurari. num. 3. de iureiur.* quod multo magis procedit, ſi per fidem Chriſtianam promiſſio facta ſit bey ſei-nen Chriſtlichen Trewen vnd wahren Worten/&c. *Mynſing. 1 obſer. 17. Fachin. libr. 1. controuer. iur. c. 12. Couarru. d. lo. Cyn. num. 4. Bar. 8. Fab. n. 1. in d. authen. ſacramenta. C. ſi aduerſ. vend.* Ac talem fidei promiſſionem maxime ab illuſtribus ac nobilibus perſonis factam, iuramento æquipollere, idemque quod iuramentum, in effectu operari, non modo communiter Doctores allegati tenent, ſed & in praxi ac Imperiali Camera receptum eſt. *Mynſi. d. obſer. 17. lib. 1. Gail. 2. obſ. 59. Hartm. t. 29. de fideiu. obſ. 3. Coler. de proceſ. executiu. p. 1. c. 10 n. 250. & n. 289.* vbi hoc in Doctorib. procedere teſtatur. *Theſaur. deciſ. 47. n. 11. VVeſ. conſ. 23. n. 56. Graſſ. in lib. commun op. q. 4. in fin. c. 3. Menoch. conſil. 201. lib. 3. num. 120. Franc. Burſ. conſ. 306. lib. 3. num. 12. Mynſ. deciſ. 11. reſp. 3. n. 30. Meichſn. to. 4. deciſ. Camer. 1. num. 3. & to. 1. deciſ. 12. num. 6.* adeoque iuramentum inducunt, vt nec hæredes contrauenire queant. *d. n. 6.* ſuntq; inſtar iuramenti realiter præſtiti. *gl. in c. pen. de iureiur. Meichſ. d. deciſ. 12. n. 10. & n. 142.*

In ſumma hodie ex communi opinione omnium probatorum Iurecõſultorum & practicorum hæ clauſulæ, à principibus, bey meinen Fürſtlichen / à Comitibus bey meinen Gräfflichen/& Nobilib. bey meinen Adelichen / & aliis in dignitate conſtitutis, vel fide dignis viris bey meinen Chriſtlichen Ehrẽ/ bey meinem guten Glauben/Trewen vnd Würden. Item an Eydsſtatt/prolatæ, & in inſtrumentis inſertæ, vim iuramenti veri important & operantur, vtut circa pœnam alias differant: Sed hæc obiter. Cæterum quum etiam mediante data fide confœderationum nexibus ſeſe inuicum ſoleant obſtringere principes; de illis igitur identidem quædam proferemus in medium.

PH. Quam neceſſaria ſint rerum moderatori fœdera aliorumque Principum amicitiarum vincla, haud ſcio an quiſquam omnium Principum, quos equidem legerim, æque intellexerit atque *Carolus V.* ſagaciſſimus & circumſpectiſſimus Imperator. Quippe qui ſtatim initio Imperii & ipſo ætatis flore, totum ſe tradidit amicitiæ Regis Gallorum *Franciſci* eius nominis I. qui tum temporis recens ad Imperium euectus erat. Hinc ſe ad *Angliæ, Luſitaniæ, Hungariæ, Daniæ, Poloniæ Regum* amicitias & fœdera ineunda compoſuit. *Emanueli r.* *Fœderum conſideratio.*

Luſitaniæ,ſecundiſque nuptiis *Franciſco* I. iam dicto Eleonoram; *Chriſtierno*, Daniæ,Noruuegiæ, Sueciæ,Iſabellam;*Ludouico* Pannoniæ Bohemiæque Regi Mariam ſorores ſuas matrimonio collocauit. *Ferdinando* autem fratri Annam prædicti Ludouici regis ſororē(qua affinitate dua illa regna acquiſiuit) ſibi vero Iſabellam Luſitaniæ Regis filiam deſpondit.Quibus affinitatibus & fœderibus ad tantum amplitudinis,& potentiæ tantum,euectus fuit, vt non ſolum ſubditos in officio contineret, quod ſatis teſtatum faciunt crebræ in Hiſpanis Belgas, & Germanos dimicationes;verum etiam vicinorum hoſtium & barbarorum impetus & conatus comprimeret frangeretq;.Id quod clare docet Gallicum,Italicum,Hetruſcum, Saxonicum, Pannonicum,Bohemicum, Libycum ſeu Thunetanum, Mexicanum, Africanum ſeu Algerenſe bellum,adeo inquam frangeret,& debilitaret,vt immanis ille Chriſtiani nominis Hoſtis,tanquam Numen quoddam, vel naturæ miraculum Carolum & formidaret & reuereretur.

EQ. Nouerat nimirum prudentiſſimus Imperator, verum eſſe illud Herodoti:*Potentium hominum fœdera nunquam manent firma, niſi firmiſſimis vinculis conſtricta.*

TH. Recte quidem Herodotus;quænam vero ſint illa vincula firmiſſima, ipſe Herodotus aliiq;plures aſſecuti non ſunt Extant fœderum commemorationes etiam in ſacris literis. Sic fœdus, quod Ionathas cum Dauide pepigit, memorabile admodum eſt,plerumq; affectibus atque amore mutuis. Miſerat Saulus rex,qui Dauidem apud Samuelem prophetam degentem comprehenſum ad ſe deducerent. Cum omnes miſſi,ipſe quinetiam Saul rex, ſpiritu prophetico corriperentur,liberq; adeo Dauid ex ipſorum manibus euaderet, venit paulo poſt Dauid ad Ionathan,multa de patris eius inſidiis conquerēs, quod ſe nihil tale meritum totis viribus opprimere cuperet. Ille vero rogabat,ne vel ipſe hoc temere ſuſpicaretur,vel aliis forte ſuggerentibus talia facile crederet:ſed ſibi ſoli fideret, cui compertum ſit nihil mali patrem contra ipſum moliri.alioqui indicaturum eum ſibi fuiſſe, cum abſq; ij ſius conſilio nihil agere ſoleat.Contra Dauid iureiurando aſſeuerabat ſe vera dicere: obteſtabaturq;,vt mallet credere ac ſaluti amici proſpicere, quam contemptis eius verbis tanquam vanis tum demum fidem habere, poſteaquam extinctū vel viderit vel audiuerit. Nam patrem talia conſilia ideo cum ipſo non communicare,quod non ignoret mutuam beneuolentiam quæ inter ipſos intercedat, Quare triſtis quod iam perſuaſus eſſet, percontatus eſt,quanam in re poſſet illi gratificari: Tum Dauid: Scio, inquit,quod bene mihi velis, & gratificari cupias.Cras erit prima luna & ſolenne Regis conuiuium, cui me quoque adhibere ſolet.quare ſi ita videtur,extra vrbem in agro clam te præſtolabor,tu vero cum requiſierit me, dic profectum in patriam Bethlehema, vt interſim feſto quod mea tribus celebrat: idque permiſſu tuo factum

Quod

Quod ſi, vt mos eſt, de amicis, dixerit, feliciter profectus ſit, ſcito illum nihil mali aduerſum me in pectore coquere. Sin autem aliter reſponderit, hoc erit tibi iniqui in me animi argumentum, indicabiſque mihi rem, ita vt præſenti mea calamitate mutuaq; noſtra amicitia dignum eſt, quam fide in hoc data & accepta dominus cum ſeruo tuo voluiſti inire, quaſi me indignum aut erga parentem tuum iniurium cenſes, nihil expectat s eius iuſſis iam nunc me tuo gladio confodito. Hæc vltima verba grauiter ferens Ionathas, facturum ſe poſtulata promiſit, & ſi quid patrem male de ipſo cogitare deprehenderit, indicaturum, & quo maiorem ei fidem faceret, educto ſub diuum iureiurando confirmat, nihil ſe non tentaturum quod ad ſalutem ipſius pertineat. Deus, inquit, qui hanc vniuerſitatem quam late vides, implet ac moderatur, quique priuſquam eloquar mentem meam nouit, teſtis eſto initi inter nos fœderis, quodque non prius patris voluntatem ſcrutari deſiſtam, quam compertum habuero, ecquid latentis odii aduerſum te conceperit: & quicquid deprehendero, ſiue amicum, ſiue infenſum, confeſtim tibi ſignificabo. Nouit Deus, quod ipſum tibi perpetuo propitium precor, vtque ſemper tuas res proſperet, quemadmodum & nunc facit, & poſthac facturus eſt, & ſiue pater meus, ſiue ego tibi aduerſer, tu tamen ope illius nunquam non victor euades. Tu vero memor eſto huius noſtri affectus, & ſi me potire contingat, liberos meos ſerua, & mihi debitam gratiam in illos colloca, &c.

EQ. Affectus ſimul & effectus vtrobique ex corde candido ac ſyncero, in hoc fœdere ſeſe exeruit. Cæterum in pangendis fœderibus cautio quoq; adhibenda eſt, quomodo nimirum & cum quibus ineantur fædera; atq; hæ quidem fere à Politicis traduntur cautiones. I. Vt non mediocri valeant potentia, & in proximo habitent. Cui enim vſui eſſent, longe diſſiti, aut miſeri & afflicti, ni, vt periclitantibus illis, aut etiam ipſe periclitetur? notum eſt illud Hadriani Imp. verbum: *In caducum parietem non eſſe inclinandum.* *Cautio in confœderationibus.*

II. Vt non cum multis, ſed paucis, iiſque potentibus ſocietatem ineat. Nam, vt ex vero Philoſophus ſcribit: *Perfecta cum multis amicitia nemini intercedere poteſt.*

III. Vt illi eadem politiæ forma & Religione viuant. Quia enim, *non poſſunt eſſe inter eos tuta pacis inter quos eſt bellum fidei* Et per Deum immortalem, *qui fieri poteſt, vt homini ſit amicus, qui Deo fuerit infidus?*

IV. Videndum adhæc, vt paribus legibus, conditionibuſque cum Principe ſocientur. Ratio clara eſt, quod *mutui metus æqualitas, ſocietatem fidelem faciat, firmamq; conſeruet.*

Contra quam ſi imparibus conditionibus, vt puta iure Clientelę (quod ſæpicule fit) in amicitiam potentioris veniat Princeps: hic enim magnopere timendum eſt, ne Dominum, quam ſocium ſit habiturus: quod tamen diſcrimen ex facili vitabit, ſi certis contra Patronum ſeſe muniat cautionibus. Nimi-

mirum imprimis vt in protectionis literis *iura Maieſtatis* excipiantur: vt certis temporum interuallis fœdus ſit definitum, non perpetuum: denique vt Protectori arces, oppidaue ſuo milite munienda & occupanda minus concedat. Nihil enim verius illo Bruti Trib. Pl. dicto: *Vnam eſſe tenuium aduerſus potentiores ſecuritatis cautionem, vt potentes ſi nocere velint, non poſſint.* Quæ quidem protectionis literæ, quo omnis ſoluti fœderis prætextus adimatur, à nouo Principe confirmandæ veniunt.

PH. Poſtremo hæc cautio nemini præterquam vigilantibus ſubueniet. Princeps igitur alienorum exemplorum, quæ paſſim extant, recordatione debet eſſe cautior. Sic Romani in fœderibus, quæ cum Latinis pangebant, erant ſuperiores. Ii enim de bellicis negotiis ſoli deliberabant, duces eligebant omneſque dabant magiſtratus. Et breuiter vt dicam, vt ſoli bellis præerant, ſic etiam vti victores omnia ad ſeſe transferebant, adeo vt Latinos ſeruis haud abſimiles fuiſſe liquido appareat: nomine quidem ſocios, at non re, niſi in laboribus. Non enim ad honoris, lucri & imperii partem admittebantur; adeoque ſociale fœdus in patrocinium mutabant, ac tãdem etiam dominatum arripiebant, atque ita ſub æqui fœderis ſpecie imperioſe ſibi parere compellebant. Vt non immerito Setinus, Latinorum imperator de Romanis queſtus fuerit: Sub vmbra fœderis æqui ſeruitutem patimur. Siquidem ex Latinorum pecuniis, arma, claſſes atque exercitus, Romani comparabant, ipſorumque auxilio totius fere orbis terrarum dominium adepti ſunt: Latinos vero ſuum ipſorum imperium denuo reſtaurare nunquam paſſi ſunt, ſed vel ipſi vel alii ipſorum nomine conatus eorum repreſſerunt. Quam ob cauſam etiam, vt inquit Liuius, concilia populorum Latinorum habita, reſponſumque non ambiguum imperantibus Romanis datum, abſiſterent imperare iis, quorum auxilio egerent: Latinos pro ſua libertate potius, quam pro alieno imperio arma laturos. Iiſdem prope querelis aduerſus Romanos, Lycortas Achæorum imperator vſus eſt, cum diceret, fœdus Romanorum cum Achæis ſpecie quidem æquum eſſe; re precariam libertatem, apud Romanos etiam imperium eſſe. Nec aliam ob cauſam Samnites aduerſus Romanos tam diuturnum bellum geſſerunt, quam quod ſocietatis ſpecie Romani imperare Samnitibus vellent. Ac ſane quam imperioſe Romani geſſerint aduerſus ſocios, patet ex ſociali fœdere, quod cum Ætolis percuſſerunt, verba fœderis ſic habent: Imperium maieſtatemq; populi Rom. gens Ætolorum conſeruato ſine dolo malo; hoſtes eoſdem habeto, quos populus Rom. armaque in eos ferto; & bellum pariter gerito; obſides arbitrio conſulis XL. & talenta quingenta dato. Liberum quidem Ætolis imperium reliquerunt, ſed iis conditionibus, vt paulo minus quam Romano imperio ſubditi viderentur. Hæc autem verba fœderis: *Maieſtatem Romanorum conſeruato*; iniquum fœdus eſſe, nec legibus æquis contractum ſatis declarant.

Quod

Quod autem dixi in Aphoriſmis: *tutius eſſe alteri belligerantium parti ſeſe adiungere*, intellectum habet, cum intermedii impares ſunt diſſidentibus. Nam ſuperior & dignitate & potentia, Theramenis cothurnum induere, vt eſt in prouerbio, & à bellis vicinorum abſtinere poteſt. Aliter atq; cum intermedii viribus ſunt inferiores; hic enim tutius eſt ad alterutram partem accedere.

TH. Quid vero ſtatuendum de iis, qui neutri parti ſe adiungere, nec cum quoquam fœdus inire volunt?

EQ. Tutius eſt ad alterutram partem accedere, præſertim cum intermedii viribus ſunt inferiores. Experti ſunt id ſuo malo Maſſilienſes, qui cum nec *Pompeium*, nec *Cæſarem* recepiſſent, atq; reſponſum dediſſent, *eſſe ſe ſocios populi Romani, ceterum in præſentia neque curioſe inquirere, neque ſufficere ad dignoſcendum vtrius eorum cauſa ſit iniuſta: proinde ſi quis amici more ad ſe venire vellet, vtrumq; ſe abſq; armis venientem accepturos; ſin bello veniant, neutrum.* tandem nauali prælio ab Cæſarianis vincuntur.

Similiter Optimates Meſſeniorum, de quib. ſic Polybius: *Habito*, inquit, *ad priuata commoda reſpectu, affectatius, ſemper quam decebat, animos ad pacem inclinabant. Quamobrem multas ſæpe occaſiones atque oportunitates temporum nacti, aliquando vero in pericula incidentes, eodem modo continue labebantur: ſemperque idem propoſitum ſeruandæ pacis habentes, in maxima ſæpe diſcrimina patriam adducebant. Cuius rei cauſam hanc arbitror fuiſſe, quod cum duabus præcipuis Græciæ gentibus vicini eſſent, Arcadibus, ac Lacedæmoniis, quorum his ſemper inimici fuerant, illis fœdere amicitiaque coniuncti, nec Lacedæmoniorum tamen ſe hoſtes aperte oſtendebant, nec Arcadum amicos. Ex quo fiebat, vt cum prædictæ ciuitates, vel inuicem vel aduerſus alios bella gererent, Meſſenii pace fruerentur. Lacedæmoniis vero, pace cum cæteris facta in Meſſenios impetum facientibus, cum neq; ipſi per ſe reſiſtere illorum potentiæ valerent, neque Arcadum auxilio, quorum amicitiam conſeruare neſciuerant, ſe tueri, vel ſeruire turpiter Lacedæmoniis cogebantur: vel vt ſeruituté euitarent, cũ coniugibus filiiſq; patriã relinquere.*

PH. Principes plerunq; dant operam, vt muniant ſe fœderibus: & fœderum fiducia moliuntur non mandata, imo prohibita; fiduciaq; multitudinis ſociorum, facile patiuntur ſe ad conſilia impelli nõ neceſſaria aut violẽta, quæ infeliciter plerunq; ineũtur. Sic Crœſus fiducia fœderis Laconici ſuſcepit bellũ nõ neceſſarium contra Cyrum, in quo & victus & captus fuit. Iſraelitæ infeliciter dimicarũt, cũ fœdus feciſſent cõtra tribũ Beniamin, & fiderẽt vir:b. ſuis, *Iud. vlt.*

TH. Quidquod plerunq; συμμαχίαι & confœderationes, etiam in bonis cauſis ſunt periculoſæ & infelices. Imo qui ſanctiſſime & religioſiſſime fœdera ſeruant, illi maxime decipiuntur, pereunt & faciunt iacturam grauiſſimam. Hinc illa Friderici III. Electoris Sax. vox memorabilis, qua ſolitus eſt dicere: In omnibus fœderibus ſeu inter confœderatos, illos eſſe loco & conditione deteriore, qui fœdera ſeruarent. Bonũ eſt, eſſe fœdera; ſed væ illi qui ſeruat, &c.

Memini ego hanc ſapientiſſimi ac piiſſimi Principis vocẽ à Politico quodam

dam publice exagitari, quaſi iſthæc ſen-entia fœdifragorum conditionem approbauerit atque vſurparit. Verum is è ſuorum fortaſſe ingenio alios vult metiri. De Parthis ſane Iuſtinus *lib.* 3. inquit: *Fides dictis promiſsiſq; nulla, niſi expedit.* Et Euphemus apud Thucydidem ait: *Principi nihil eſſe iniuſtum, quod fructuoſum.* Et Clearchus Lacedæmonius apud Xenophontem, *ad ea quæ concupiſceret, compendioſa ſe admodum via peruenturum putabat, ſi mentiretur, ſi peieraret, ſi deniq; quauis ratione falleret.* Et: Mahometes II. Turcarum imperator dicebat, præſtare fidem, mercatorum eſſe, non principum: quod illi à fide, iſti ab armis pendeant & viribus. Et Machiauellica vox eſt: Cum humana ſocietas ſit fueritque ſemper fraudibus atque dolis expoſita, verſariq; in ea cum candore & ſine noxa, non ſit humanæ mentis; quidni liceat viciſſim dolis deludere; quemadmodum enim, vt Archites inquiebat, difficile eſt piſcem ſine ſpinis inuenire, ita & hominem, qui non doloſum ſpinoſumq; quiddam habeat, &c. Machiauellica hæc ſunt, ſuiſq; digna autoribus.

Non ſic ſenſit ſupradictus ſapientiſſimus ac laudatiſſimus Princeps Fridericus. Nec dixit quid in fœderibus fieri debeat, ſed quid plerunque fiat. Expertus haud dubie ipſus fuit ſuo incommodo nefarias fæderum eluſiones; vidit inquam, nullam ſocietatem fœderum eſſe diuturnam; quum multa incidant, quibus illa dirimitur, & conuertitur in inimicitias hoſtiles; fiuntq; adeo ſæpenumero confœderati ex amicis hoſtes. Expertus id fuit Maximilianus I. in expeditione cumprimis aduerſus Venetos; quæ quidem expeditio cæpit anno 1508. mirabili voluntatum conuerſione motum à Regibus totius Europæ ad deprimendum faſtum inſolentiæ, ac frenandam audaciam potentiæ Venetæ. Quo quidem in fœdere conditio eo fuit deterior & iniquior, quam reliquorum, quo æqui iuſtique ipſe & fidei pactorumque fuit obſeruantior. Nihil enim in eo fucatum, inſidioſum nihil aut ſuſpicax, nihil captioſum aut πλεονεκτικὸν, aut auarum fuit. Natura enim ad veritatem, candorem, iuſtitiam & æqualitatem ferebatur, ac fraudulentas ſimulationes oderat, alienus erat ab iniuſta ſæuitia, & moderationem amabat in omnibus rebus, conſilia dirigebat exquiſito grauique iudicio, non ad diſtractiones voluntatum, non ad inuoluendas res, non ad alendas ſimultates & odia, non ad oppreſſionem & euerſionem aliorum, ſed ad concordiam cum ſalute & dignitate Imperii coniunctam. Cæterum fuit hoc bellum contra Venetos admodum, memorabile exemplis cupiditatum & affectuum in Regibus, inconſtantiæ ac mutabilitatis voluntatum humanarum, incertæ dubiæque fidei fœderum & triſtiſſimi exitus non neceſſariorum bellorum. Confectum id eſt cum multa clade gentis Italicæ, quam in hoc bellum inuoluit ambitio & rabies Iulii Pontificis iuſto Dei iudicio, ſcilicet, vt hoc ceu irretita hæreret in triſtiſſimis & tragicis pœnis.

Bellum Maximil. aduerſus Venetos.

TH. Nunquam certe fædera diu poſſunt durare, animis vera beneuolentia non

non coaleſcentibus; non coaleſcunt autem, quando cauſæ ſimul & perſonæ ſunt diſſimiles, opinionibus & voluntatibus diffidentibus diuerſa fiunt opera. Hinc adeo fit, vt quoties illi, qui fœdere coniuncti ſunt, ſeceſſionem faciunt, & ſe diſſipari patiuntur, paulatim omnes cladem aliquam accipiant; quin etiam vnius confœderati ruina opprimit reliquam multitudinem ſociorum, omnino quemadmodum in teſtudine, cum vna ſolummodo chorda diſcrepare incipit, tota harmonia turbatur.

EQ. Equidem certum & exploratum eſt, fœdera inter multos icta, non ea firmitate & conſenſione animorum ſua natura eſſe, quin exiſtimari poſſit, quempiam aut remiſſionem fore, aut ab aliis disiunctum iri. In variis namq; fæderatorum ſtudiis vbi variæ ſunt cupiditates & varii fines, facile perturbationes, iræ, moleſtiæ, ac ſuſpiciones exoriuntur; hinc adeo fit, vt mutuis ſæpenumero ſeſe armis conficiant.

PH. Voluit haud dubie id ipſum exprimere Ouidius *lib. 3. Metamorph.* fabula illa, de Cadmo, quam Sabinus in eiuſdem interpretatione ſic recenſet: Cadmus, Agenoris filius, occiſo rege, cui nomen erat Draconi, fertur occupaſſe regnum Bœotiæ: aduerſus quem cum amici & filii Draconis bellum cõiunctis viribus ſuſcepiſſent, ipſe iecit inter eos ſemina diſcordiæ, quibus etiam diſtracti atque disiuncti ſunt. Hinc nata eſt fabula de ſerpente, eiuſq; dentibus in terram ſeminatis: ex quibus ſubito extiterint duæ acies, gladiis & haſtis armatæ, quæ mutuis vulneribus ſeſe confecerint. Fingitur autem Cadmus illam ſementem feciſſe, iuſſu Palladis, hoc eſt diuino conſilio: eſt enim ſingularis prudentiæ, ita diuellere hoſtium conſenſum. Ac videre mihi videor in hac fabula quandam imaginem horum temporum, vbi aliquoties fæderati principes ſimili arte ſunt diſtracti: & poſtea inter ſeſe dimicantes perierunt. *Hactenus Sabinus.*

TH. Sinit Deus ſæpenumero fieri huiuſmodi fæderum diſtractiones, vt emendet impiam fiduciam fæderum & aliorum præſidiorum humanorum. *Optimum ergo (vt inquit Iſocrates,) & firmiſſimum fœdus eſt, iuſta facere: talibus enim confœderatus eſt Deus ipſe.*

EQ. Cumprimis vero fugienda eſt in ſanciendis confœderationibus, impiorum coniunctio. Fœdera enim iuncta cum impiis, ſunt & inuiſa Deo, & noxia atque pernicioſa hominibus: quia plerunq; oriuntur ex diffidentia recedente à Deo, & conuertente ſe ad hominum auxilia, imo etiam ad Dei hoſtes: aut trahunt homines ad impietatis alienæ malarumq; actionum ſocietatem, vt fiducia præſidiorum humanorum reddãtur elatiores & inſolentiores. Hinc grauis illa Prophetæ interminatio: *Non veniat tecum exercitus Iſrael: quia Dominus non eſt cum Iſraele. Si enim hoc feceris, Deus ſinet te cadere coram hoſtibus tuis.* *Fœdera cũ impiis vitanda.*

Et Eſa. cap. 13. *Væ qui deſcendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis ſperantes & habentes fiduciam ſuper quadrigis, quia multæ ſunt, & ſuper equitibus, quia præualidi nimis,*

& non ſunt confiſi ſuper Sanctum Iſrael, & Dominum non requiſiuerunt,&c. Hinc Ioſaphat, alias pio regi, Propheta in nomine dicit Domini. *Quia habuiſti fœdus cum Achab, percuſſit Dominus opera tua.* 2. Paral. 20.

Accommodari huc poteſt, quod Æſchyl. in Tragœdia ſcribit:

In omni negotio nullum eſt praua ſocietate
Maius malum, quæ affert fructum non colligendum,
Videlicet mortem, natam ex calamitoſa terra.
Vt enim conſcendens nauem pius vir
Cum ſociis nauigationis, qui ſunt verſuti & improbi,
Perit vna cum genere hominum, quod Deo inuiſum eſt:
Aut inter ciues verſans iuſtus,
Qui violant iura hoſpitii, & Dei ipſius immemores ſunt,
Deprehenſus in eadem venatione,
Percuſſus Dei flagello communi domatur:
Ita hic vates, filium Oicleis dico,
Modeſtus, iuſtus, bonus, pius vir,
Magnus Propheta, prophanis admixtus
Audacter verba facientibus viris, vehementi impetu
Suſcipientibus expeditionem aduerſus magnam vrbem
Ioue volente ſimul inuoluetur.

EQ. Exemplis inſiſtamus. Ioannes Palæologus Imp. Orientis, bellis conflictatus per pleroſque Græciæ Principes, cum *Amurate I.* confœderationem iniit, qua ex re aditum ad ipſam Europam illi aperuit, ſimulque Græciæ toti cladem longe maximam importauit. Nam audacia Principum repreſſa, Turcæ in Vrbium Græciæ præſidio remanſere, & inſuper captus Amurates regionis amœnitate, oculos ad Europam adiecit, in quam ſe cum LX. hominum millibus penetrans Philippopolim, dein Adrianopolim, aliaſque Vrbes loci ingenio munitiſſimas occupauit.

Taceo Manuelem Palæologum eiuſdem O. æ Imperatorem, Alphonſum Megapolitanum in bello contra *Carolum VIII* Galliæ Regem, alioſque Principes Chriſtianos, quos nō attinet commemorare, ne ſucceſſorum hæredumue pudorem (ſi qui tamen ſuperſunt) videar prouocare. Tantum dico eiuſmodi fœdera neutiquam illis bene ceſſiſſe: &, vt ab aduerſariorū impetu ſeſe defenderint, aliaſq; vrbes forte, vel arces infideliū iſtorū ope ab aduerſariis occuparint, honeſti tamen, & æqui rationem intuentibus (quæ Principibus ſemper attendenda) nihili hæc eſſe, præ infamia, quam ex eiuſmodi barbarorum ſocietate ſibi accerſiuere.

PH. De fœdere, quod Veneti cum Turcico Imperatore fecerunt, iudiciū Me-

Melanthonis in locis Manlii pag. 407. extat: Sunt, inquit, λυκόφιλοι, es ſind Hunds fœdera geweſen. Paucis multa dixit.

EQ. Annumerari his poteſt fœdus illud Caroli Calui, cuius meminit Melāthon in Chron. Carionis his verbis: Metu fratris muniturus ſeſe amicitiis & fœderibus, quorum præſidio firmius retineret Imperium Italiæ, Boſoni affini ſuo deſpondit Hermingardin filiam Ludouici Imperatoris, & ducem Italiæ primum, mox etiam Regem Prouinciæ creauit. Berengarium vero ac Guidonem Romanæ nobilitatis proceres ex veterum Longobardorum ſtirpe, alterum Foroiulienſium, alterum Spoletanorum ducem fecit.

Quæ res, vt nunquam ſunt felicia fœdera ſpe augendæ ſtabiliendæque potentiæ, aut ſtudio mouendi res non neceſſarias contracta ad opprimendos alios: ita poſtea exitio fuit ſtirpi Carolinæ, totáq; euerſam pene radicitus extirpauit: Italiam ſeditionib. inuoluit à Germania Franciaq; auulſam, de qua cum diu contendiſſent armis vtriq;, Frācis excluſis, Germani recuperatam rurſus pacarunt. Sed & Imperio tandem, & regno. Francico ſtirps Carolina excidit: & quos ad defendendam contra agnatos Italiam autoritate potentiaq; Carolus armarat, hi interea ſibi Imperium Italiæ illo excluſo acquiſiuerunt.

Reuerſus autem Carolus in Franciam, comperta morte Ludouici Germanici, mox filiis eius de regno paterno bellum intulit, coacto ingenti exercitu, fruſtra Ludouico, qui ex tribus fratribus medius erat, & periculo proximus, deprecante, ne pergeret, & pacem petente. Callide Carolus ſuſpendēs reſponſionem de pace, ſtruebat inſidias Ludouico, quibus incautum opprimeret: ſed cum inſidiis proditis Ludouicus periculum cognouiſſet, cum eo congreſſus ad Andernacum, prælio ſuperatum fudit fugauitque & fugientem inſequutus per Lotharingiam deſertam à Francis, recuperauit amiſſa. Ita pœnas dedit Carolus & iniuſtæ auaritiæ atque ambitionis, & moti belli non neceſſarii.

TH. Cum paucis, quod ſciam, notum ſit fœdus illud Smalkaldicum, quibus nimirum pactis ac conditionibus initum fuerit, ego ſummā eiuſdem ex Chronico Dauidis Chytræi recenſebo. Sic autem Chytræus: Fœdus Smalkaldicum, ait, quod inter Ducem Saxoniæ Electorem & ceteros Principes, qui confeſſionem Auguſtæ vna exhibentes, ſententia Cæſaris damnati erant; primo inchoatum, & ſex annos ſancitum erat; iuxta decretum proximo menſe Decembris Smalkaldiæ factum, in annos decem prorogatum eſt. *Fœdus Smalkaldicum.*

Formulæ fœderis, quod me puero, in toto imperio, in omnium ore erat, & multis formidabile videbatur: Ioan. Fridericus, & Ioan. Erneſtus frater, Duces Saxoniæ: Philippus, Erneſtus, & Franciſcus Duces Brunſuuicenſes & Luneburgenſes: Vlricus Dux Wittebergenſis: Philippus Landgrafius Haſſiæ: Barnimus & Philippus duces Pomeraniæ: Anhaldini, Gebbardus & Albertus, comites Mansfeldenſes: & ciuitates ſuperioris Germaniæ Saxoniæ, & maritimæ, Argentina, Auguſta, Francofordia ad Mœnum, Conſtantia, Vlma,

 Eſlin-

Eſlingen, Reutlingen, Memmingen, Campidunum, Lindauia, Biberacum, Iſena, Magdeburgum, Brema, Brunſuiga, Goslaria, Hannouera, Gottinga, Einbecca, Hamburgum, Lubeca (quæ tamen paulo poſt ſe iterum exemit) & Minda ſubſcripſerunt: & ſe ad mutuam beneuolentiam, fidem & defenſionem: ſi quis præſenti aut futuro tempore, eos, eorumue ſubditos, ab agnita veritate verbi diuini, vi armata depellere, & ad priſtinos abuſus iterum adigere conaretur, ſanctiſſime obligarunt: ac ne quis moto bello, abſque alterius conſenſu & voluntate, cum hoſte paciſci, aut, ſi exeunte hoc decennio, nondum finitum eſſet, ne quis ex fœdere, niſi eo finito, diſcedere poſſit, & alia, pacti ſunt.

Nec aduerſus Cæſ. M. vel vllum Imperii ſtatum, ſed tantum ad conſeruationem Chriſtianæ veritatis & pacis, & propulſationem iniuſtæ violentiæ, in caſu neceſſariæ defenſionis, ſancitum eſſe, teſtantur.

Altero deinde prolixiore ſcripto, cætera ad fœdus & defenſionem pertinentia, conſtituuntur: duo capitanei, Saxo & Haſſus, qui per vices ſingulis ſemeſtribus præſint: Tredecim conſiliarii bellici: deliberatio & concluſio, an ſit ſuſcipiendum defenſionis cauſa bellum, penes omnes ordines ſit. Quod ſi ſingulorum ſententiis auditis non conueniet, tredecim ſuffragia, ſecundum pluralitatem votorum decident: ex quibus duo elector Saxoniæ & frater, vnum duces Brunſuicenſis, Lunæburg. Anhaltini & Mansfeldici, duo Heſſus: vnũ dux Wirtebergenſis: vnum Pomerani: tria nomine ciuitatum ſuperioris Germaniæ, Argentina, Vlma, Auguſta; totidem nomine Saxonicarum, Magdeburg, Brema, & Hamburgi habebunt.

Pecuniam ad conducendos duces & milites neceſſariam, principes Torgæ & Caſſelæ, ciuitates Saxonicæ Brunſuigæ; Sueuicæ, Vlmæ deponent. Principes (exceptis Pomeranis & Wirtenb. qui recens in fœdus acceſſerunt, ideoque nondum taxati ſunt) 7000. Ciuitates (exceptis Auguſta, Francoford, Campiduno, Hannouera, Hamburga & Minda) itidem 70000. ex quibus 52000. ad bis mille equitum: 88000. ad decem millium peditum ſtipendia in duos menſes conuertantur. Poſtea Vlricus Wirtenbergenſis decem millia ad ſtipendium menſtruum Sturgardiæ: Auguſta pro duobus menſibus, decem millia: Francofortii 6000. Campidunum 18000. Hamburgum 8000. Hannouera 1534. ſe collaturos promiſerunt. Pomerani eo anno nondum de taxa conuenerant. Quod ſi neceſſitas bellum gerere coget: eadem ratione, pro tertio, quarto, quinto, ſexto menſe ordines contribuent. Belli tempore ſummi duces, ſi ipſi vna ibunt, ſingulis menſibus, mille ducentos: ſi alium ſubſtituẽt, quadringentos flor. pro ſua menſa à miniſtris: ſinguli conſiliarii bellici centum; ex communi fœderis ærario accipient. Explorationibus ſeptem vel octo millia deſtinata ſunt, & ſinguli fœderis ſtatus, conſiliarii & alii, quidquid ἀξιόλογον cognoſcent, ad ſummos duces ſtatim referre iubentur.

Multa

Multa etiam alia, de modo defenſionis: de ſaluo paſſu per aliorum vrbes, de controuerſiis à ſummo duce & conſiliariis belli dirimendis: de lucro, ſi quod ex bello redundet, iuxta proportionem contributionum diuidendo, & ſi quis ex confœderatis captus fuerit, vel oppida & arces amiſerit, nulla pax fiat, priuſquam in integrum reſtitutus ſit, &c. ſancita, ſed ſuſcepto poſt decennium bello, pauca ſeruata ſunt. Optimum autem & firmiſſimum fœdus eſt, iuſte agere. Imp. Rud. 2. Pp. Greg 13.

EQ. De hoc fœdere Smalkaldico, vaticinatus eſt B. Lutherus quod futurum ſit ſchmal & kalt / id eſt, curtum & frigidum. Et Peucerus *in lectione Chron.* Quando, inquit, noſtri principes muniebant ſe fœderibus, populus intuebatur potentiam principum cõiunctorũ & deuinctorum inter ſe fœdere, quod vocabatur Smalkaldenſe. Aliqui multa mouebant, fiducia illius fœderis, quæ præſtiterat fuiſſe omiſſa. Illa fiducia eos ad arma capeſſenda impellebat, ad experiendam fortunam infelicis belli, quod quamplurimis exitiale fuit. Meminimus, quæ fuerint voces multorum intuentium numerum eorum, qui eo fœdere erant deuincti. Sed ſapientes, quanto creſcebat potentia magis: tanto magis frangebantur animis, & fiebant imbecilliores. *Hæc Peucerus.*

TH. Cum celebris illa religionis tranſactio Paſſauiæ facta identidem paucis nota ſit: enarrabo & illam ex Chronico Chytræi. Sic autem habet.

Nos Ferdinandus, &c. fatemur, cum bellicos motus iſtos in Germania, ex Philippi Landgrauii Haſſiæ cuſtodia, præcipuam originem & cauſam habuiſſe, intelligeremus: adducti amore & cura ſalutis, & pacis Imperii publicæ, fratrem noſtrum Carolum Imp. amanter rogauimus, vt de liberatione Landgrauii, & cohærentibus negotiis, quæ cauſam bello præbuiſſent, amicam tractationem nobis inſtituere liceret. Quod cum à Cæſare impetraſſemus, nos & filius Maximilianus Rex Boiemiæ, cum Mauricio Saxoniæ, & Alberto Bauariæ duce præteritis Paſchæ diebus Lyncii conuenimus, & poſt varias deliberationes, vtile ac neceſſarium iudicauimus, alterum conuentum, ad 26. Maii in hac vrbe Paſſauio inſtituere, & Electores ac principes Imperii adſcriptos, veluti interceſſores, ſimul adhibere.

Itaq; nos & dictus Elector Saxoniæ, & reliquorum quinque legati, nomine Moguntini, Daniel Brendel: Colonienſis, Henricus Saltzburg: Treuerici, Philippus à Winnenberg: Palatini Friderici, Ludouicus comes in Königſtein: Ioachimi Brãdeburg, Adamus Trode: deinde Erneſtus Archiepiſcop. Saltzburgenſis, Mauricius Dryopolitanus, Wolffgangus Paſſauienſis, & Albertus Bauariæ dux in perſona: nomine vero Ioannis Brandeburgici, Bercholdus Mandeslo, & Andreas Zoch: Wilhelmi Iuliacenſis, Guilhelmus Keteler. Philippi Pomerani, Iacobus Zitzeuuitz: Chriſtophori Wirtebergenſis, Theodoricus à Plieningen comparuerunt, cum quibus cauſam tractare cœpimus.

ſ mus: ac primum electoris Saxoniæ, & confœderatorum principum poſtulata & grauamina duobus ſcriptis expoſita, accepimus & expendimus: & re accurate deliberata, ſequentes articulos & media pacis popoſuimus.

Elector Saxoniæ & fœderati principes, ante 12. Auguſti, ab armis diſcedent, & Cæſareæ Maieſtati ac Imperio obedientes erunt, copias ſine vllius detrimento dimittent, vel Regi Ferdinando militare ſinent, vrbes Imperii & alios ſtatus, quos armis ſibi adiunxerunt, patentibus literis ab obligatione liberent. Philippus Landgrauius Haſſiæ, conditiones in Salinis Saxonicis ipſi præſcriptas, denuo ratas habebit, & perficiet, nec cuſtodiam ſuam vlciſci conabitur, ſed vt obedientem principem decet, deinceps ſe erga Cæſaream Maieſtatem, nos & Imperium geret. Ambo etiam electores, Saxo & Brandeburgicus, & Palatinus Wolfgangus, obligationem antea datam renouabunt, & Reginæ Mariæ vel ipſius præſidenti Machlinenſi ad 6. Auguſti diem tradi curabunt. His factis, Landgrauius cuſtodia liberabitur, & ad 11. vel 12. Auguſti in arce ſua Reinfels, ſiſtetur. Cæſar etiam militum copias aduerſus Saxonem, Haſſum & ſocios iam conductas, aduerſus eos, qui pacificationem hanc accipient, non conuertet, nec in eorum ditiones collocabit.

Permittit etiam Cæſarea maieſtas vt Landgrauius inchoatam vrbis Caſſellæ munitionem perficiat, executionem quoq; ſententiarum in controuerſia Naſſaenſi plane inhibebit, donec liberato Landgrauio, amica compoſitio inter partes inſtitui poſſit, vel per vtrinque delectos Electores & principes arbitros, cauſa recognoſcatur, & intra biennium decidatur. Adminiſtrator ordinis Teutonici, & Henricus Brunſuicenſis, actiones, occaſione præteriti belli Smalkaldici aduerſus Landgrauium inſtitutas vel inſtituendas, inhibebunt: donec grauamina, ad Imperii Rempublicam pertinentia, per Mauricium & Heſſum in hoc conuentu propoſita tollantur.

Quod ad religionem, pacem, & iuſtitiæ adminiſtrationem in Imperio attinet: pax religioni vſque ad proxima comitia dabitur, in quibus de ratione hoc diſſidium amice componendi, vel per concilium generale aut nationale, vel colloquium, vel communem Imperii conuentum, deliberabitur.

Hunc de religione articulum Rex Ferdinandus, ac Electorum & principum legati, in eodem conuentu Paſſauienſi, ſcripto peculiari ita declararunt, vt conſtans & perpetua pax in cauſa religionis ſiue componatur amicis rationibus: ſiue non componatur, inter Cæſaream & Regiam Maieſtatem Electores, principes & ſtatus Imperii; ſeruetur, & ex conſenſu Iudicii Cameræ coniuncti Auguſtanæ confeſſioni deinceps non excludantur.

Articuli ad libertatem Germanici Imperii pertinentes à Mauricio exhibiti, in comitiis expedientur. Ad conſilium vero Cæſaris aulicum, quod

Imperii

Imperii negotia tractabit, conſiliarios Germanos Cæſar adhibebit, & Germanica negotia non niſi per Germanos tractari ſinet, libertatem vero Germaniæ patriæ ſuæ non imminuet: ſed omnibus viribus conſeruare, & augere ſtudebit: ac ne Mauritius, & fœderati hos articulos neglectum iri metuant; Ferdinandus & Maximilianus ſpondent, ſe vna cum Electoribus & principibus, primo loco in comitiis hæc negotia Cæſari propoſituros, ac vt ad exitum deducantur, adiuturos eſſe.

Ad Galliæ Regem quod attinet, ex legati illius oratione apparet, quædam ad communem Imperii pacem, quædam ad ipſum priuatim ſpectantia ab eo poſtulari. Cum autem publicæ pacis in Germanico Imperio cura ad Cæſaream Maieſtatem, Electores & principes pertineat; de priuatis ſuis negotiis per Electorem Saxoniæ ad nos referre poterit, vt Cæſari poſtulata ipſius à nobis exhibeantur.

Qui ob Smalkaldicum bellum à Cæſarea Maieſtate bonis exuti, vel proſcripti ſunt, Palatinus Otto Henricus: Wolffgangus princeps in Anhald: Albertus comes Mansfeldicus, cum filiis Ioanne, Volrado, & Carolo: Philippus comes ad Rhenum: Chriſtophorus comes Aldeburgicus: Ioannes Baro in Heidec: Fridericus à Reiffenberg: Georgius à Reckenroth: Sebaſtianus Scherthle, & cæteri in gratiam Cæſareæ Maieſtatis recipientur, & in poſſeſſiones ac bona ſua reſtituentur, modo deinceps Cæſari & Imperio obedientes ſint, & qui in Gallia militant, intra ſextam hebdomadam ſe declarent, & poſt trimeſtre in Germaniam redeant. Quibus damnum hoc bello datum eſt, nullam eo nomine litem fœderatis mouebunt. Omnibus, qui in hoc bello aduerſus ſe militarunt, Cæſar ignoſcet: etiam Alberto Brandeburgico, ſi ab armis diſcedet, & copias ante diem dictum dimittet.

Inter Henricum ducem Brunſuicenſem, & nobiles, bonis & domibus ſuis ab eo exutos, Saxo & Brandeburgicus Electores, & Ioannes Brandeburgicus, & Philippus Pomeranus, velut commiſſarii Cæſaris, intra trimeſtre amice tranſigent, & nobiles ſaluis actionibus cæteris reſtituent. Iidem commiſſarii controuerſias ducis Henrici Brunſuicenſis cum vrbibus Brunſuuiga, & Goslaria diriment. (ſed cum Goslarienſibus à ſe obſeſſis dux Henricus paulo ante pro ſuo arbitrio tranſegerat.) Hæc Cæſar pro ſe & ſucceſſoribus, & confœderati principes, Mauritius Elector Saxoniæ, Otto Henricus Palatinus, Ioannes Albertus Dux Megapolitanus, & Guilhelmus Landgrauius Haſſiæ, pro ſe & hæredibus, & omnibus, qui hoc bello ipſis militarunt. & Ferdinandus ac Maximilianus Reges, Electores, principes Eccleſiaſtici & politici, pro ſe & ſuis rata habent, & perpetuo fideliter ſeruaturos & defenſuros, promittunt.

Exem-

Exempla vero huius receſſus: tria Regis Ferdinandi, & Electorum Moguntini ac Palatini, Archiepiſcopi Saltzburgenſis, Alberti ducis Bauariæ, & Mauritii Saxonis, ac Guilhelmi Heſſi manu propria ſubſcripta, & appenſis ſigillis confirmata ſunt, quorum vnum Cæſareæ Maieſtati, alterum ordinibus Imperii, tertium Electori Saxoniæ & ſociis tradita ſunt, Actum Paſſauii 2. Auguſti, anno Chriſti milleſimo quingēteſimo quinquageſimo ſecundo, cæterorum viceſimo ſexto. Hæc celebris illa, & toti Imperio ſalutaris pacificatio Paſſauienſis, quæ fundamentum & firmamentum publicæ ſalutis & tranquillitatis Germaniæ eo tempore fuit, ac, quod ad religionis pacem attinet, deinceps ad omnem poſteritatem, Deo iuuante, futura eſt, habita eſt anno Domini 1552.

EQ. De republica quoque Heluetiorum, eorumque confœderatione, vt hic identidem aliquid inſeramus, videtur commodum. Mutuabo autem id ex Ioſia Simlero, qui in præfatione quadam de eadem ſic ſcribit: Pleriſque, inquit, perſuaſum eſt, maiores noſtros occiſa aut eiecta omni nobilitate, nouam rempublicam, quæ non tam reſpublica quam anarchia ſit, inſtituiſſe; & ſi ſit aliqua reſpublica, nobiles tamen ab ea excludi, neque vllum inter nobilem & plebeium diſcrimen eſſe. Quam vero vana & improba hæc calumnia ſit, facile videbunt, quicunque hæc noſtra legerint. Primum enim, quod fœdera attinet, etſi pagi aliquot Auſtriorum imperio paruerunt, certum tamen eſt, maiorem partem liberam & ſui iuris fuiſſe, ideoque optimo & æquiſſimo iure potuiſſe fœdus inter ſe facere. Deinde illi pagi qui Auſtriis paruerunt, conditionibus certis eorum imperio ſubiecti fuerunt, & multa priuilegia habuerunt, quæ quum illis præfectorum improbitate eriperentur, & atrocibus atque notoriis iniuriis afficerentur, coacti ſunt alibi defenſionem quærere. Veruntamen in primis & antiquiſſimis fœderibus excipiunt Auſtriorum iura, & oſtendunt ſe paratos eſſe ad omnia illis præſtanda, ad quæ iure ac legibus tenerentur; cum vero illi nollent his contenti eſſe, ſed eos prorſus opprimere conarentur, armis ſeſe in libertatem aſſeruere. Ipſæ autem fœderum conditiones nullam ſeditionem ſpirant, nihil iniuſtum ſanciunt, ſed humanitatis & æquitatis plenæ ſunt, ideoque Romani Imperatores Heluetiorum fœdera approbarunt & confirmarunt, noua quoque priuilegia & immunitates amplas ipſis elargiti ſunt. Nobiles vero tam abeſt vt vniuerſa ex Heluetia eiecti ſint, vt noſtra ætate in pleriſque ciuitatibus peculiares ſocietates & ampla priuilegia obtineant, præterea arcium poſſeſſiones & iuriſdictio integra illis manet ac nos in vna Turgeæ præfectura ſupra viginti nobilium arces & iuriſdictiones enumerauimus. Sunt quidem arces complures dirutæ, quod negari non poteſt, ſed neque omnes ab Heluetiis vaſtatæ ſunt, verum non exigua pars nobilitatis ab Auſtriis principibus, Alberti Filiis, necem paternam vindicantibus cæſa & domo pulſa eſt, arcibus ipſorum euer-

euerſis: Eccleſiaſticæ quoque familiæ multas nobilium poſſeſſiones occupantq; has nobiles illis legarunt aut vendiderunt, aut ipſi bello cepere: quas vero Heluetii vaſtarunt, iuſtis & grauibus cauſis, vt id facerent, ducti ſunt, atque aperto bello, non tam nobiles quam tyrannos abutentes nobilitate, ex his locis profligarunt: cæteroquin nobilibus ſuus honor, ſua iura, immunitates & priuilegia ſalua manent. Reipublicæ vero non vbique eadem eſt forma & ratio, omnia tamen maiorum noſtrorum prudentia & conſilio ita apte diſpoſita ſunt, vt vel ad hoſtes propulſandos, vel ad ciues in pace conſeruandos, & conſequendam illam αὐτάρκειαν optimo gubernatori reipublicæ propoſitam nihil deſiderari queat. Quod ſi alicubi peccatur noſtra ætate, & ab optima reipublicæ moderandæ ratione receditur, noſtris id vitiis imputandum eſt, qui veterum mores & maiorum inſtituta non retinemus. Atque vtinam non liceret nobis iuſte vti querela, qua Africanus apud Ciceronem vtitur. Noſtra ætas, inquit, cum rempublicam ſicut picturam accepiſſet egregiam, ſed euaneſcentem vetuſtate, non modo eam coloribus iiſdem, quibus fuerat, renouare neglexit, ſed ne id quidem curauit, vt formam ſaltem eius, & extrema tanquam lineamenta ſeruaret. Quid enim manet ex antiquis moribus, quibus ille dixit rem ſtare Romanam, quos ita obliuione obſoletos videmus, vt non modo non colantur, ſed etiam ignorentur? nam de viris quid dicam? mores enim ipſi interierunt virorum penuria: cuius tanti mali non modo reddenda ratio nobis, ſed etiam tanquam reis capitis quodammodo dicenda cauſa eſt: noſtris enim vitiis non caſu aliquo rempublicam verbo retinemus, reipſa vero iampridem amiſimus. Hæc grauiſſimi & ſapientiſſimi viri verba apponere volui, non quod exiſtimem res noſtras ad extremum perueniſſe, ſed cum conſtet magnam morum inclinationem factam eſſe, omnino cauendum eſt, & à viris prudentibus in tempore occurrendum, ne rebus in deterius prolapſis, idem nobis accidat, quod Romanis euenturum Cicero vere vaticinatus eſt, qui amiſſis antiquis moribus viriſque rempublicam & libertatem ſimul amiſerunt. Sed vt mores antiquos retinere, & labefactatos reparare poſſimus, præclara maiorum facta & inſtituta ante oculos ſemper habenda erunt, ac omnibus opera danda, vt hæc ſint quam notiſſima. *Hactenus Simlerus.*

PH. Cum hactenus à nobis Fidei fœderumque facta ſit bene longa mentio, non ingratum opinor erit, ſi quæ fuerit olim datæ fidei, præſtationis iuramenti, pangendorumq; fœderum ratio ex veterum monumentis, quoad eius fieri poterit, eruero. Tanta autem fuit huius fidei conſtantia apud veteres, vt ſolis verbis libera fides quam diligentiſſime ſeruaretur, nullo Deorum aut hominum teſte interpoſito. Scribit Ioſephus *l. 2. c. 7. belli Iudaici*: iuſiurandum quaſi periurio deterius Eſſenos deuitaſſe exiſtimantes, ſatius eſſe rare ſeruare ſine iuramento fidem, quam datā pallere. Scribit Liu. *l. 1. & 20.* & Polybius, Ro-

Fidei ac iuramenti præſtandi olim ratio qua.

manis conſuetudinem fuiſſe, vt cum firma fide aliquid promitterent, agnum læua manu, dextra ſilicem tenuiſſe, vt ſi fallerent, Iouem, cæteroſq; Deos precatos fuiſſe: vt ita eos mactarent, quemadmodum ipſi agnum mactaſſent, & ſic ſecundum precationem, caput pecudis ſaxo allidebant. Pœnorũ mos traditur, vt aram ſacram tangens, vel agnum læua, dextra ſilicem tenens, Deos hominesq; conteſtaretur: vt ſi ſciens falleret, ita ſe Iupiter feriret: quemadmodum ipſe agnum percuteret. Indis maxima ſocietas erat, de Tantuli aqua potare: de qua ſi qui vna bibiſſent, ea obteſtatione tenebantur, vt eiuſdem fati & fortunæ fœdus iniſſe cenſerentur. Parthi apud altaria complexi dextras, tãquam Diis teſtibus & arbitris, poſtquam ſacra libaſſent, fœdera percutere pacemq; inire ſolebant. Scribit Suidas antiquos reges epulum publice præbentes, vinũ phialis aureis aut argenteis tẽperatum à pincernis accipere conſueuiſſe, eoq; libato, pro magni amoris ſigno, ei calicem cui volebant, dabant; calicem fictilem vino, commiſcent eorum ſanguinem, qui faciunt fœdus, cultello aut gladio aliquantulum corporis incidentes: Deinde in calicem intingunt ſecurim, ſagittas & gladium: Hæc vbi fecerant, ſe multis verbis deuouent: poſtea vinum epotant non modo ii, ſed etiam comites ii, qui ſunt maximæ dignitatis, *Herodotus libr.* 4. Sic ferme apud Romanos iuſiurandum inter factioſos confirmabatur, teſte Saluſtio, qui ſcribit, Catilinam humani corporis ſanguinem vino permiſtum in pateris circumtuliſſe ſociis coniurationis, & eos ſigillatim deguſtaſſe, quo inter ſe magis fidi forent. Mos eſt (inquit Tacitus) Armentorum regibus implicare dexteras, pollicesque inter ſe vincire, nodoq; conſtringere, mox vbi ſanguis in artus extremos ſe effundit, leui ictu cruorem eliciunt, atq; inuicem lambunt: ex quo fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum. Iberi etiam colligatis pollicib. & vulneratis fœdus ſanciunt. Britanni in cœleſtibus & ſacrificiis conſpirationẽm fidemq; ſanciebant, atq; ita communi conſilio, & vna mente, pia ac æterna pax initia cenſebatur. Galli cum quibus fide & iureiurando iunguntur omnes collaris militaribus ſignis adeſſe iubẽt. Germanos narrat Poſſidonius in ſympoſiis ſeſe cõplexos, venas in fronte abſcindere, & ſanguinem defluentẽ in poculo miſcentes bibere, ſummum fidei terminum attigiſſe exiſtimantes, cum ſanguinem viciſſim inter ſe deguſtauerint.

Iuramenta principum. Cæterum magiſtratus etiam iuramenta præſtabant ſubditis, & viciſſim ſubditi magiſtratibus his qui ſequuntur, modis: Iurabant Athenienſium prætores, vt dicit Suidas, niſi ea præſtarent, propter quæ Magiſtratum gererent, ſe auream ſtatuam ſuam dedicaturos eſſe in Vrbe, Delphis & Olympiæ. Lacedæmoniorum Rex ante ſuſceptum imperium iurat imperaturum ſe iuxta leges ciuitatis Ephebi Athenis iuramentum præſtare ſoliti erant tale (teſte Ariſtoxeno Pythagorico *in libro Apophthegmatum*) Non ignominia afficiam arma ſacra, nec deſeram meum antiſtitem, ſed dimicabo pro ſacris, ſiue ſolus ſiue

ſiue cum multis; Patriam non derelinquam in deteriori ſtatu, ſed ampliori, melioriq; quā acceperim, ſemper magiſtratus præfecto prudenter obediam, & legibus conſtitutis obediam: atque aliis quibuſcunque plebis conſenſu decretis. Quod ſi quis leges vel irritas facere, vel eis obtemperare noluerit, non concedam, ſed vlciſcar tam ſolus, quam cum pluribus, ſacra quoque patria colam; horum Dii mihi teſtes ſunto. Apud Macedones, niſi militari ſacramento miles adſtrictus fuiſſet, hoſtem ferire gladio, aut militare minime fas erat: perindeq; in eum militaris animaduerſio fuit, qui hoſtem militiæ ſacramento non adſtrictus occideret, aut qui claſſico reuocatus tardius pareret, vt qui ciuem aut ſocium iniuria occidiſſet. Romanis mos erat neminem ſuorum permittere aduerſus hoſtem pugnare (quemadmodum ſenior Cato ad filium ſcribit) niſi prius Sacramento addiceretur. Lycurgus Lacedæmoniorum legiſlator, patria excedens, iureiurando ciues ſuos adegit, ne prius leges ſuas mutarent quam ipſe reuerſus eſſet: Voluntario igitur exilio in Cretam abiens, illic mortuus, cineres ſuos in mare proiici iuſſit: ne forte illis in patriam relatis, ciues ſe Sacramento ſolutos arbitrati, ſaluberrimas leges abrogare vellent. Scipio Africanus maior (vt ſcribit Plutarchus in eius vita) cum nobiles quidem adoleſcentes ex acie elapſi, de Italia relinquenda conſilia agitarent, poſt Cannenſem cladem ad eos ſtrictos ferro repente ingreſſus, adeo terruit minaciter inſtans, vt non ſolum eos à propoſito auerterit, ſed paſſi ſint etiam à ſe iuſiurandum exigi, de patria, non relinquenda.

Fidem quinetiam erga patriam variis exprimebat documētis. Dauid Adoleſcens pro Patria propaganda, tuendaque immani Philiſthæo ſe obtulit, cum quo congredi Iudæorum audebat nemo. Vicit ergo eum fides & pietas in Patriam, interfectoque Philiſtæo, & Patriam ab illa immani peſte exemit, & ipſe immortalem gloriam eſt conſecutus. Theſeus (vt placet Ciceroni & Plutarcho) Neptuni filius, non grauatus eſt. Se deuouere Minotaur, vt Patriam à ſeruitute liberaret. Cum Thebani duce Hercule cum Orchomeniis prælium commiſſuri eſſent, oraculo prædictum eſt, eius belli victoriam penes eos fore, quorum ſe ciuis, qui generis claritate præſtaret, ſibi ipſi manus conſciuiſſet; Erat Antipœnus natalium dignitate Thebanorum omnium ſuorum facile princeps, ſed adduci is non poterat, vt libenter mortem pro populi ſalute oppeteret. At eius filiæ Androclea & Alcis alacriter ſe deuouerunt; necem itaque cum ſibi ipſæ conſciuiſſent, publicos promeritæ ſunt honores, in æde Dianæ Eucleæ ſepultæ. Leonides Spartanorum Rex, ad Thermophilas, quamuis ſciret ex oraculo, ſibi illic ad internecionem cum omnib. ſuis, pereundum, aut certe Spartam euertendam: patriæ incolumitati, ſuæq; gloriæ immortali conſulens, Græcos ſocios omnes dimiſit, ipſe cū ſuis remanſit, atq; ibidem glorioſe pro patria mori non dubitauit, *Herodotus. libr.* 7 Car-

Amoris erga patriam documenta.

7. Carthaginenſes multis affecti cladibus, M. Attilium regulum ducem Romanorum, quem paulo ante in poteſtatem ſuam redactum acerbe vexauerant, ſolutum vinculis, cæteriſq; rebus inſtructum, ad ſuos ablegarunt, ſe æquam pacem, & captiuorum commutationem illius interceſſione impetraturos rati. Is vero vna cum legatis Carthaginenſibus Romam profectus, & ſenatum ingreſſus, deferre ſolitos honores conſularibus recuſauit, ſe ciuem eſſe negans, ex quo ſibi fortuna Dominos Carthaginenſes impoſuiſſet. Patres cõſcriptos tamen monuit, vt pacem plane repudiarent, neque ſpem præberent hoſtibus iam ad deſperationem redactis. Romani legatos Carthaginenſium rebus infectis dimiſerunt: ipſum vero per vim iis, à quibus ducebatur, eripere voluerunt. At ille negans ſibi manendum in vrbe, cuius ciuis patriis inſtitutis non eſſet, lege belli ſeruire aliis coactus, vltro Carthaginenſes ſequebatur, ad extremum nec lachrymis, nec lamentationibus ſuorum à propoſito abduci potuit. Sed Carthaginem reuerſus, ac præter cæteros cruciatus domunculæ anguſtæ incluſus, quæ magnitudini corporis eius reſpondebat, intuſque crebris clauis transfixus periit. Ageſilaus Lacedæmonius ita patriæ honorem eſt proſecutus, vt cum Rex Perſarum de contrahenda amicitia legatos ad eos miſiſſet, reſpondit fieri non poſſe, vt ſua priuatim amicitia frueretur, ſed ſi Lacedæmoniis communiter omnibus amicus fieret; ſe quoque in amicitiam eius venturum. Scribit Liuius *li.*14 Mithridatem regem Ponti ad Lycum amnẽ cũ Romanis equeſtri prælio cõgreſſum, egregie viciſſe, captumq; eo Pomponium Romanorum ducem, qui pluribus, vulnerib. confoſſus, & ad regis cõſpectum perductus, ab eo rogatus, An ſi diligenter ſuo iuſſu curatus eſſet, ſibi vellet amicus fieri? Pomponius: Ero (inquit,) ſi tu rex fueris Romanis amicus, alioqui hoſtis, vt antea. Cuius vocem inuictumque animum miratus Mithridates omnem ab eo iniuriam abſtinuit.

EQ. Grata admodum eſt quorundam ad quæuis obeunda alacritas, vt etiam caput deuouere pro tuenda fide præſtita minime reformident. Audite exempla: Guido Flandriæ comes bellum mouens in Philippum Pulchrum Galliæ regem, ab eo captus eſt, eaque conditione in Flandriam dimiſſus, vt in fidem regis alienatos Belgas reduceret, interpoſito iureiurando, rediturum ſe, niſi eos permoueret. Rediit, carceri ſe reſtituit, in eoque paulo poſt mortuus eſt, vitæ commodo fidei religionem anteponens. Audite etiam Petri Anſurii, Equitis Caſtellani factum. Hic cum præfectus eſſet quibuſdam Caſtellani regni præſidiis & arcibus, & in Vrracæ reginæ Caſtellæ, Alphonſique Aragonum regis, eius mariti, verba iuraſſet, vtrique ſe caſtella munitioneſque conſeruaturum; orto poſtea inter Regem reginamque diſſidio, exiſtimauit, ſuum eſſe, arces & loca munita Reginæ, ad quam iure pertinebant, reſtituere; & quia non poterat Alphonſo, cui ſimul iurauerat, arces tradere;

Animorum alacritas.

laqueo

laqueo in collum iniecto Regem adiit, & Procerum turba ſpectante, ſupplex orauit, vt ſacramenti non tam ſponte quam neceſſitate quadam violati a ſe pænas repoſceret.

PH Ad priſca regredior: Pullulantibus iam inter Antonium atque Octauium diſcordiæ ſeminibus, cum hic Antonii familiares, amicoſque alium alio per honeſtas dimitteret cauſas, Lucium quoque illius fratrem, quem antea fame preſſum apud Peruſiam in deditionem acceperat, mittere ad Antonium decreuit, cum mandatis, ſiue Lucium vt tentaret, ſiue quod ea per fratrem potiſſimum Antonio nota eſſe cuperet: ad quæ Lucius, non vt liberalem modo, atque ingenuum decebat tum ciuem, tum Senatorem, verumetiam vt ſummo ac maxime excelſo animo præditum: Si meus, inquit, frater Antonius aduerſus triumuiratum pro patriæ libertate contra te Octaui moturus eſt arma, quanquam de me tantopere eſt benemeritus, clam tamen palamue ad illum proficiſcar aduerſum te pro patria dimicaturus. Sin ea eſt fratris ſententia, vt ſua tantum pro dominatione aduerſum collegas ſit bellum ſuſcepturus, ego pro te Octaui aduerſus fratrem armatus atq; in acie ſtabo, nequaquam deſiturus tua pro cauſa contra illum pugnare, quandiu intellexero patriæ in te libertatis curam ineſſe, quam & amicitiæ, & generi vbique ſum prępoſiturus. Atq; hæc quidem verba vt magnanimiter à Lucio dicta, ſic etiam ab Octauio maxima quoq; cum admiratione ſunt accepta.

Valerius Max. lib. 3. cap. 2. Cum Centurio quidam D. Auguſti cum Antonio inſignes ſæpenumero edidiſſet pugnas, tandem inſidiis circumuentus ad Antonium in Alexandriam eſt productus. Interrogatus, quid iam de eo ſtatui iuberet? Iugulari me, inquit, iube, quia neq; ſalutis beneficio, neq; mortis ſupplicio adduci poſſum, vt Cæſaris miles eſſe deſinã, & tuus eſſe incipiam. Cæterum quo conſtantius vitam contempſit, eo facilius impetrauit. Antonius enim virtuti eius incolumitatem tribuit.

EQ. Non indignum videbitur ſi Iuliæ Antonii Triumuiri matris egregium tum factum, tum generoſa admodum retulerimus verba. Nam cum Lucius Cæſar, Iuliæ frater, in illa Triumuirali coniuratione morti eſſet deſtinatus, militeſq; ad eum occidendum concurriſſent, qui ad ſororis domum confugerat, illaq; dignitate atque autoritate ſua graſſatores initio arcuiſſet à limine, tandem in forum profecta, vbi Triumuiri conſidebant, virili maxime animo, quique antiquum præ ſe ferret genus, familiæque nobilitatem, ante filium ipſum conſtituta: Ego me ipſam imperator accuſo, inquit, quæ Lucium fratrem meum, auunculum tuum, penes me domi aduerſum edicta veſtra habeam, quem vt recte intelligas habitura etiam ſum. Proinde ſcias vno vtique gladio matrem cum auunculo ſimul tranſigendam. Qua animi magnitudine effectum eſt, vt Planci conſulis opera, Lucii ſit Cæſaris incolumitati proſpectum ac reſtitutioni. *Mulierum alacres animi.*

Nec vero ab re fuerit, ſi alterū quoq;, ac tertiū & quartum huic matronale exemplum ſubdidero. Theſta Dionyſii tyranni ſoror cum à fratre grauiſſimū accuſaretur in modum, quod ipſa Polyxeni coniugis fugę conſcia, nullū fratri feciſſet rei eius indicium: ad ea, qua ipſa quidem erat animi magnitudine, metuſq; omnis expers: Adeo ne, inquit, Dionyſi ignaua tibi viſa ſum, degenerâtique prorſus animo, vt non Polyxenum maritum fuiſſem ſecuta, ſi eius mihi conſilium fuiſſet cognitum, omnis eiuſdem fortunæ atq; ærumnarum comes futura ac particeps? ac ſi non ſatius vtiq; fuiſſet, vel exulantis ac profugi viri vxor dici, quam Dominantis Dionyſii ſoror.

Tymoclia ſingularis pudicitiæ matrona Thebana in direptione per vim à tribuno cognita, illum haudquaquam multo poſt arte quadam vſa præcipitem dedit in puteum, deuolutis è veſtigio plurimis in caput eius ſaxis, quo illum omnino conficeret. Accuſata igitur à contubernalibus, deductaq; ad Alexandri conſpectum, & inceſſu ipſo, & corporis totius ſtatu, quanquam captiua, atq; à militibus tracta, admirabilem præ ſe tulit animi magnitudinem. Interrogata igitur ab Alexandro, quæ nam eſſet quoq; è genere: tum ipſa animo maxime confirmato, vultuq; robur ipſum animi referens: Ego, inquit, ô rex, Theagenis ſoror ſum, eius inquam Theagenis, qui dux exercitus in Cheronæa aduerſus patrem tuum Philippum, inſtructa acie pro Græciæ libertate pugnans fortiſſime occubuit. Admiratus igitur matronæ magnitudinem animi tantam Alexāder in ſumma etiam calamitate, & in reſpondendo, & in vindicando vim illatam, liberam eam cum omni familia eſſe iuſſit.

PH. Adiungo ego quartum animoſitatis in muliere exemplum. Cum C. Marius Coriolanus tribunitiam poteſtatem conaretur abrogare, atque ob id dies ei eſſet indictus, is vero ad dictam diem non adeſſet, proptereaque abſens fuiſſet damnatus, offenſus ingrati populi iniuria, præ nimia indignatione, contulit ſe ad Volſcos: qui paulo ante à Romanis fuerant domiti: iiſque defectionis auctor fuit. Ac vix iracundię ſuæ conatus expleret dux ipſius belli fuit, & aliquot oppida Romanis eripuit: donec tandem ad oppugnandam quoque ipſam Romam acceſſit.

Sed liberauit vrbem obſidione mater Coriolani Veturia, quæ egreſſa ad filium, cum videret eum velle amplexum petere: Sine (inquit) priuſquam complexum accipio, ſciam ad hoſtem, an ad filium venerim: captiua ne, an mater in caſtris tuis ſim. In hoc me longa vita & infelix ſenecta traxit, vt exulem te, & deinde hoſtē viderem? Potuiſti populari hanc terram, quę te genuit atq; aluit? Non tibi, quamuis infeſto & minaci animo perueneras, ingredienti fines ira cecidit? non cum in conſpectu fuit Roma, ſuccurrit: Intra illa mœnia domus, penates, mater, cōiunx & liberi mei ſunt? Ergo ego, niſi peperiſſem, Roma nō oppugnaretur? niſi filiū haberem, in libera patria mortua eſſem? Sed ego nihil iam pati, nec tibi turpius quā mihi miſerius poſſum: nec vt ſim miſerrima, diu

futu-

futura ſum: De his videris, quos ſi pergis, aut immatura mors aut certe longa ſeruitus manet. His verbis Veturię filiũ Coriolanũ ad priuatã pietatẽ flectẽs à publico parricidio reuocauit. Abducto igitur exercitu ſuo, ad Volſcos Coriolanus rediit: & illo ipſo anno ſiue morbo confectus, ſiue (vt nõnulli habent) à Volſcis necatus, ſiue hauſto veneno conatũ iracũdię vltro ſedaturus, diẽ obiit.

EQ. Non minus ergo fæminas, quam viros animoſas & conſtantes dici poſſe clarũ eſt Cæterum, quod de aliis conſimilibus à me factũ, ſic etiã Cõſtantiã lubet effingere, hoc nimirum modo: Caput vinctũ fronde quercus. Eſt enim arbor miræ cõſtantiæ, quæ non facile concutitur aut dimouetur, niſi ſumma vi aut vẽtis. Læto vultu eſt vel in aduerſis, quod parui mala faciat. Læua manu exurit ignitis prunis, ſicut Scæuola ciuis Romanus coram Rege Porſenna. Dextra cor retinet, quod cordatum & immobilem ſignificat. Quadrato ſtat lapide, quod immobilis ſit ſententiæ, nec facile mutetur. Membra generandi tecta, ne leuitatis arguatur vir conſtans. Cui accommode adſcribi poteſt: *Conſtantiæ effigies.*

Quo res cunq; cadent, non me vis vlla volentem
Auertet.

Sed & illud Antonii Mureti, probe hoc accommodari poteſt carmen, in quo D. Catharinam de ſeipſa loquentem introducit:

Illecebras inter medias educta virago,
Re Princeps, mulier corpore, mente Dea,
Nixa Deo, mundi ſpernens mala gaudia, vici
Tum tormenta animo, tum ratione ſophos.
Non rota, non gladii, non ipſi horrenda tyranni
Mors potuit mentem ſede mouere meam.
Scilicet haud quicquam mens Chriſto afflata veretur:
Ille mea vires, & mea vita fuit.
Quid? fuit? eſtq; fuitq; atq; eſt ſine fine futurus:
Principium vitæ mors dedit ipſa mihi.
Qui legis hæc, ſic tu te etiam compone, viator,
Mors tibi pro Chriſto vita perennis erit.

PH. Boetius Metro 4. l. 1. hominis animoſi cõditiones eleganter exprimit.

Quiſquis compoſito ſerenus æuo,
Fatum ſub pedibus egit ſuperbum,
Fortunamq; tuens virãq; tectus,
Inuictum potuit tenere vultum:
Non illum rabies minæq; Ponti
Verſum funditus excitantis æſtum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumificos Veſeuus ignes,
Haud celſas ſolitus ferire turres
Ardentis vi fulminis mouebit.

Conſtantia principem ornat.

EQ. Nullum certe maius indicium excelſi & conſtantis animi in Principe eſt, quam fidei & propoſiti conſtantia; ſed nec facile reperias virtutem quæ maiorem vim habeat animos hominum conciliandi, comparandique autoritatem. Admirabilis inter cæteros Scipionis conſtantia fuit. Is cum à debellato plane Antiocho pacis conditiones rogaretur, eaſdem quas ante pugnam tulerat, præſcripſit: addito, Romanorum animos ſecundis rebus efferri, nec minui aduerſis. Cuius rei documentum haberet: quod, priuſquam caſtra regia, priuſquam aciem vidiſſent; cum communis Mars & incertus belli euentus eſſet, de pace hoſtibus agentibus, quæ pares paribus tuliſſent conditiones, eaſdem nunc victores victis ferrent. *Leic. in obſeru. pol. pag.* 40.

TH. Quid vetera admiramur, cum hoc noſtro æuo longe proſtent admirabiliora. Fuitque iſthæc perſtans potius ſententia, quam conſtantia. Ego itaque veræ conſtantiæ afferam exemplum. Elector Saxoniæ octiduo poſt exhibitam Auguſtanam confeſſionem Anno 1530. vt antea ſæpe per literas, ita tunc coram, feudum Electoratus Saxoniæ reliquarum ditionum ſuarum, pro more Imperii, autoritate Cæſarea, & ſolenni inauguratione ac Diplomate confirmari petiuerat. Verum decimaſexta Iulii Cæſar per Fridericum Palatinum & Henricum comitem Naſſaenſem Electori reſpondit: Cupere Cæſaream Maieſt. & renouatione inueſtituræ Electoratus Saxoniæ perenti gratificari, & Regalia Saxoniæ conferre, & pacta dotalia cum duce Iuliacenſe, cuius filia Sibylla Ioanni Friderico nupta erat, confirmare, ſi, abiecta noua doctrina, quam cum Catholica Eccleſia pugnantem amplexus eſſet, ad Eccleſiæ Romanæ ſinum rediret. Si id non faciat, Cæſaream Maieſtatem ei, qui à ſocietate fidei & Eccleſiæ Catholicæ diſceſſerit, feudum cõferre nequaquam poſſe.

Hac reſponſione Imperatoris accepta, Elector exemplum conſtantiæ, in veræ doctrinæ ingenua confeſſione, omnium ſeculorum memoria dignum edit, dum nullis fractus minis aut terroribus, nec vllis augendæ ſuæ aut filii potentiæ & opum expectationibus ac promiſſis languefactus, doctrinam Euangelii, quam amplexus erat, ſe omnibus rebus humanis anteferre, pia animi excelſi, & in Deo firmiter acquieſcentis alacritate demonſtrat, eaq; omnia ſcripto comprehenſa Cæſ. Maieſt. legenda exhibet.

Principum inconſtantia.

EQ. Homines tamen ſunt, humaniq; à ſe nihil alienum, animiq; adeo mutabilitatem ſæpenumero etiam ſapientes & boni principes experiuntur. Ita Conſtantinus Magnus biennio ante mortem à ſorore Conſtantia perſuaſus, exulantem Arium reuocauit, & Athanaſium relegauit. Ea mutatio voluntatis in Principe rurſus accendit Ariana certamina. Nam, cum pulſo Athanaſio reuerſus eſſet Alexandriam Arius, veluti triumphans, valde confirmauit ſuam factionem: Et multi Epiſcopi, qui antea metu tacuerant, aperte eius ſententiam propugnare cœperunt, præſertim poſt Conſtantini mortem. Sed nolo exempla huiuſmodi, cum ſint odioſa, congerere.

PH. Con-

PH. Conſtantem & animoſum in omni fortuna decet eſſe Principem, quales multi paſſim celebrantur in hiſtoriis. Etſi enim vaſa identidem, vt alij ex communi plebe, vaſa fictilia circumferunt; tamen ſublimius aliquid ex iiſdem ſpirare debent, Mentem nimirum, quæ vt Socrates inquit, maxima eſt in minimo.

Animoſitatis nomine commendatur apud hiſtoricos cumprimis Porus rex. Is namque ab Alexandro deuictus, quum ab eo poſt pugnam rogaretur, dicente. Quomodo te tractabo? *Regie* ait. Rurſus ſubiicienti Alexandro: Num quid etiam aliud? omnia, inquit Porus, complectitur hoc verbum, *Regie*. Alexander & prudentiam, & fortitudinem viri admiratus, latiorem ditionem illi addidit ea quam prius obtinuerat. Supplici, & ad pedes abiecto minus conceſſiſſet. Adeo diligebat animoſus iuuenis impauidos animos. Q. Curtius aliquanto ſecus narrat, interrogatus Porus, quid ipſe victorem ſtatuere debere cenſeret? Quod hic, inquit, dies tibi ſuadet, quo expertus es quam eſſet caduca felicitas. Submonuit regem, vt modeſte ſua fortuna vteretur, memor ipſi poſſe accidere, quod acciderat Poro. *Hiſtoriam recitat Plutarch. in apoph.* *Animoſitas Principum.*

EQ. Sunt Principes quidam ea dignitate, non modo vultus atque ſermonis, ſed habitudinis etiam motuſq; corporei, vt nati ad imperium quodammodo videantur, tametſi Principes non naſcerentur. Tales fuiſſe Cn. Pompeius, Antoninus Philoſophus, atq; Imperatores Romani feruntur: quorum probitatem atque conſtantiam vel vultus ipſe indicabat. Quanquam autem naturæ benignitas in hac parte multum efficiat, dum alij ſuopte ingenio graues, pacati, conſtanteſq; ſunt: alij contra leues ac mobiles: plurimum tamen recta inſtitutio & concepta de maieſtate regia ſiue Principis valet opinio: quam non modo Princeps quiuis, dum ſe in potentiæ illius faſtigio collocatum videt, tueri debet, ſed etiam homo priuatus, qui aliquam doctrinæ, prudentiæ, vel recte factorum laudem atque æſtimationem ſit adeptus. Quo nomine ab ipſa pene infantia Principes tueri grauitatē hanc moderatam, venuſta, leniq; manſuetudine conditam ediſcant, ne leuiculi & quaſi ludij quidam videantur. Sed hæc ſupra in primo Aphoriſmo abunde à nobis tractata ſunt.

PH. Nullus eſt Princeps, quin ſi quid optimo conſilio faciat, id multi calumnientur, Et multa inde hærent in animis quæ odia pariunt; proinde animoſus in omnibus vt ſeſe præſtet, è dignitate ipſius eſt. hinc illud Alexandri Magni: Regium eſt, bene facere & male audire. Exemplum præbuit Fabius Maximus Dictator Romanus. Is enim cum videret, in bello contra Hannibalem, multos eſſe ab Hannibale cæſos, exindeque Pœnis creſcere animum; Hannibalem ita aggredi ſtatuit, non vt rem prælio committeret, ſed vt impetum Hannibalis mora, pecunia egeſtatem, copia hominum paucitatem conſumeret. Itaq; ab equitatu hoſtium ſibi cauere: in editis locis caſtra habere: ſedente in caſtris hoſte quieſcere: mouente ſe eo per montes circuire: ſeque

per interualla hoſti oſtendere: vt neq; ipſe inuiſus ad pugnam compelli poſſet: & cunctatione hac hoſtibus pugnæ expectationem afferret. Interea ſocias vrbes confirmauit, & præſidiis muniuit. Hac cunctatione Hannibalis rigorem per ſe paſſus eſt elangueſcere. Eodem modo tempus trahens omnibus contemptui erat: neque in caſtris modo male audiebat: ſed hoſtibus omnibus timidiſſimus ac nullius pretij Imperator videbatur. At Fabius ſuæ vtilitatis certus, confirmato iudicio, in ſua ſententia perſtabat, inquiens ad amicos: Ego vero infamiam timiditatis ea ratione augerem: ſi metu reprehenſionum & conuiciorum meo me detrudi paterer propoſito. Et quidem pro patriæ ſalute timidum eſſe, indecorum non eſt: propter hominum de ſe opinionem, calumnias aut reprehenſionem, in terrorem venire, id iam non viro, qui tanto dignus ſit imperio, conuenit: ſed qui vocum ſeruus eſſe velit: quibus eum male ſentientibus imperare decet. Maxime illi aduerſati ſunt cum toto exercitu Flaminius & Minutius: ex quibus Minutius dixit: Fabium caſtris locatis in montibus pulchra theatra ſuis feciſſe: vnde Italiam populationibus & incendiis vaſtari cerneret. Idem dixit ad amicos Fabij, Fabium ſpe terræ tenendæ abiecta, in cœlum efferre exercitum, aut obiectis nubibus in nebulis hoſtem effugere intendiſſe. His duobus magna clade ab Hannibale affectis, apparuit vtilitas conſilij Fabij. De hac cunctatione Fabij inquit Paulus Æmilius apud Liuium *lib.44.hiſt.V.C.pag.*448. Fabius ſuum imperium minui per vanitatem populi maluit, quam ſecunda fama male rem gerere.

EQ. Illuſtriſſimum conſtantiæ ſpecimen exhibuit Carolus V. in Conuentu Bononiæ habito paulo ante Comitia Auguſtana, Anno 1530. Cum enim Mercurius, Caroli V. Orator, Clementis Pontificis Romani orationem, quam in illo Conuentu habuerat, iuſſu Imperatoris refutaret; Clemens autem Pontifex ipſum toruitate vultus & vocis interpellaretur, dicens: *Quare tu mihi ſic contradicere audes, & Dominum contra me incitas?* atque ad ea placide Mercurius, vt erat in eo ſumma grauitas, *Expono*, inquiebat, *mandata Domini mei Imperatoris, qui ſuo conſilio, non ex aliorum praſcripto hac agit. Et tamen fateor, me quoque ipſius ſententiam probare, & ei hortatorem eſſe, vt in ſua ſententia maneat.* Inter hæc ſurrexit ad dicendum Carolus ipſe. Mirantur Principes, quid iuuenis dicturus ſit, & attenti audiunt omnes. Is igitur dicere ſic exorſus eſt: Agnoſco me iuuenem eſſe, & huius Mercurini & aliorum ſapientum conſiliis vti me fateor, & debere me ſapientiores audire iudico, & de hac ipſa deliberatione, quam ſcio pertinere ad gloriam Dei, & ad ſalutem vniuerſi generis humani, cum multis collocutus ſum, qui excellunt ſapientia, virtute & fide. Quare ſcito, Mercurinum, quæ dixit, meis mandatis dixiſſe, & me ab hac ſententia, donec viuam, non receſſurum eſſe. Tuum con-

ſilium ſpecioſum & plauſibile profanis videri poteſt: Sed meum & iuſtum eſt, & Eccleſiæ conuenientius, & ſi non impedieritis, Deo iuuante, ſpero, humano generi ſalutare futurum eſſe, &c. Legat, cui lubet de hoc colloquio prolixe *in Memorab. VVolffij, Centen.16.fol.334.*

TH. Animoſitas illa fundatur non in aliqua virium humanarum præſumptione, ſed in vitæ integritate atque innocentia. *Laudabuntur omnes recti corde*, inquit Dauid Pſalm. 63. Debet igitur dare operam Princeps, vt rectus ſit & rectum cor habeat, & orare cum eodem Dauide: *Spiritum rectum innoua in viſceribus meis*, id eſt, in omnibus diuinæ voluntati conſentientem. *Duæ* namque *ſunt voluntates*, inquit Auguſtinus, *Tua, & Dei. Sed voluntas tua corrigatur ad voluntatem Dei, non voluntas Dei detorqueatur ad tuam. Praua enim eſt tua; regula eſt illa: ſtet regula, & quod prauum eſt, ad regulam corrigatur.* Et rurſum: *Voluntas Dei eſt, aliquando vt ſanus ſis, aliquando vt ægrotes; Si quando ſanus es, dulcis eſt voluntas Dei, & quando ægrotas, amara eſt voluntas Dei, non es rectus. Quare? quia non vis voluntatem tuam dirigere ad voluntatem Dei, ſed Dei vis curuare ad tuam. Illa recta eſt, ſed tu es curuus. Voluntas tua corrigenda eſt ad illam, non illa curuanda ad tuam, & rectum habebis cor.*

Voluntati itaque diuinæ vtrobique etiam in iudiciis, quibus nos iuſte Deus affligit, ſeſe ſubiiciant, Quando igitur iuſto eius iudicio mala atque aduerſa ipſis accidunt vel imminent, dicere debent ex oratione Dominica: *Fiat voluntas tua*, non quidem rogantes, vt eos puniat, ſed ne contra beneplacitum ſuum eos murmurare permittat, & tam iudicium quam miſericordiam ſibi cantare faciat. Fecit id Propheta Heli; cognita enim calamitate ſua & filiorum ex Dei voluntate futura; dixit: *Dominus eſt, quod bonum eſt in oculis eius, faciat.* 1. Sam. 3. Et Ezechias pius rex: *Bonus*, inquit, *ſermo Domini, tantum ſit pax in diebus meis.* 2. Reg. 20. cum nimirum audiſſet aſportationem theſaurorum domus Dei, & alia impendentia mala. Similis erat ſermo Ioab: *Dominus faciet quod bonum eſt in conſpectu ſuo* 2. Sam. 10. Et Iudæ Macchabæi: *Sicut fuerit voluntas in cœlo, ita fiat.* 1. Macchab. 3. cum vterque prælium initurus eſſet contra hoſtes Domini. Vnde D. Auguſtinus tractans illud Dauidis: *Adhæſit anima mea poſt te*, Pſalm. 62. *Adhæſit*, inquit, *anima mea poſt Deum; non cum Deo, ſed poſt Deum, vt ille præcedat, tu ſequaris. Qui enim Deum voluerit antecedere, conſilio ſuo vult viuere, & non vult ſequi præcepta Dei. Ideo & Petrus repulſus eſt, volens conſilium dare Chriſto paſſuro. Cui Dominus: Abi poſt me Sathana, quia non ſapis quæ Dei, ſed quæ hominum. Quare, quæ hominum? quia antecedere me vis, abi poſt me, vt ſequaris me.* Hactenus Auguſt.

EQ. Tu pro tuo ingenio theologice inſtruis Principem, & recte quidem, quo pacto magnanimitatem tueri queat. Ego vero, quomodo magnanimiter ſe Princeps geſſerit, dicam; atque illud ex Ioan. Iouiani Pontanni *lib. 5. de Prudentia,* vbi de Roberto Sanſeuerino & viro & duce fortiſſimo refert, Ro-

bertum hunc quo voto ſe damnatum abſolueret, profectum Hieroſolymam ad Chriſti ſepulchrum, indeq; proficiſcenti ad montem Sinan, quo in monte & diuæ Catharinæ monimentum eſſet, & Deus Opt. Max. Moſi ſe oſtendiſſet, deſcribendis tabulis ac legibus Iudæorum generi, factos obuiam latrones Aſſyrios, qui viam obſediſſent: quos cum aliquanto longius arenarum agitatu venientis animaduerteret, conuerſum illum ad eos, qui Soltani ſub fide publica eum deducebant, & qui nam ij eſſent percontatum: tum illos metu repentino conſternatos, latrones eſſe Arabes reſpondiſſe, vagos, palanteis, nulla lege coercitos: ibi Robertum confirmatiſſimo animo cohortatum familiares ac comites, iuſſiſſe, vti ſarcinulas explicarent, prandium enim eſſe parandum aduentantibus, deq; puluere atq; æſtu fatigatis, ac vultu maxime hilari, vt erat ſtatura, totoq; corporis habitu inſignis, proceſſiſſe illis obuiam, & arriſiſſe venientibus, & comiter etiam eos accepiſſe, multaque per interpretes iucunde, familiariter ac maxime fidenter locutum: illos autem, quanquam barbaros atq; inhoſpitaleis, & maieſtate viri commotos, & comitate ſermonis pranſi cum fuiſſent, donatos ab eo, quibus tum delinire ipſos poſſet muneribus: & gratias Roberto egiſſe, quod ab eo tam comiter accepti eſſent, & valere hilariter cum iuſſiſſent, diſceſſiſſe, quã maxime pacatis atq; amicis animis. Sub veſperum autem, cum multum etiam itineris Robertus peruaſiſſet, conſpecto prius globo perquam puluerulento, admonitum fuiſſe aduentare aliam latronum manum, qua re illum & qui aderant omnes, ſummo metu perculſos, de ſalute iam deſperare cœpiſſe. Ecce autem eoſdem illos adactis circum equis, Robertum capite cum ſalutaſſent, ruſticana profecto non ingrata tamen ante eius pedes poſuiſſe munuſcula, in iiſq; ſalitos ex ariete petaſunculos, vt gentis eius mos eſſet. Quibus iucundiſſime acceptis, Robertum & metu eſſe liberatum, & iudicaſſe, nullam gentem tam barbaram, immanem, feram, quæ non & liberalitate caperetur, & gratiam referre pro benefactis ſtuderet, quæq; non ægre etiam aliquando ferret vinci ſe beneficentia ac meritis.

Magnanimitas in afflictis.

PH. Nimirum animi magnitudo in Principe afflicto cumprimis eſt laudabilis, cuius exemplum inter alios exhibet Herodes rex Iudæorũ, cum enim is amicitiam & auxilia, quæ M. Antonio, hoſti Cæſaris ſubmiſerat, magnam ſibi inuidiam apud Octauium Auguſtum conflauiſſet, ipſeq; adeo deprecandi cauſa ad Cæſarem veniſſet: non modo nihil de dignitate ſua deminuit; ſed multo magis magiſque magnitudinem ſuam oſtendens, maieſtatis ſuæ honorem etiam in conſpectu hoſtis ſeruauit: dum nec ad preces nec ad petitiones, tanquam de peccatis ſuis ſatisfaciens proueheretur: Sed ratione actionum ſuarum confiſus, ſine dubitatione Cæſari diceret: Amicitias ſibi maximas cum Antonio fuiſſe: omnique virtute ſua adnixum fuiſſe, vt ille rerum ſumma potiretur: & vt militiæ eius non interfuerit: pecunias tamen & frumenta

tranſ-

tranſmiſiſſe: Sed tamen omnia minora dignitate ſua. Hac inſigni magnitudine animi tantum apud Imperatorem conſecutus eſt, vt non modo iram Cæſaris declinarit, ſed vltro magna præmia & honores & liberrimam regni adminiſtrationem ab Auguſto domum retulerit.

EQ. Memorabile eſt quod refert Curtius *in hiſt. Alexandri Magni, lib. 6.* Ex Sogdianorum captiuis ad Alexandrum Magnum, triginta nobiliſſimi, corporum robore eximij, perducti erant. Qui vt per interpretem cognouerunt, iuſſu regis ipſos ad ſupplicium trahi: carmen lætantium more canere, & tripudiis ac laſciuiori corporis motu gaudium quoddam animi oſtentare cœperunt. Admiratus rex, tanta magnitudine animi appetere mortem: euocari eos iuſſit, cauſam tam effuſę lætitię, cum ſupplicium ante oculos haberent, requirens. Illi, ſi ab alio occiderentur, triſtes morituros fuiſſe, reſpondent. Nunc à tanto rege, victore omnium gentium maioribus ſuis redditos, honeſtam mortem, quam fortes viri voto quoq; expeterent, carminibus ſui moris atq; lætitia celebrare. Tum rex admiratus magnitudinem animi; Quæro itaque, an viuere velitis, non inimici mei, cuius beneficio victuri eſtis. Illi nunquam ſe inimicos ei, ſed bello laceſſitos hoſtes fuiſſe reſpondent. Si quis ipſos beneficio, quam iniuria experiri maluiſſet, certaturos fuiſſe, ne vincerentur officio. Interrogatiq; quo pignore fidem obligaturi eſſent? vitam quam acciperent, pignori futuram dixerunt: redituros quando repetiiſſet: nec promiſſum fefellerunt. Nam qui remiſſi domos ierant, in fide continuerunt populares. Quatuor inter cuſtodes corporis retenti, nulli Macedonum in Regem charitate ceſſerunt.

PH. De Cæſare vnum adhuc adiungam. Cæſarem iter cum exercitu facientem, Heluetij ex improuiſo adorti cum eſſent, & ipſe pedes inter acies verſaretur, oblatuſq; illi eſſet equus, vultu maxime hilari ſummamque fiduciam præ ſe ferente: Peropportune, inquit, pedibus pugnanti mihi adductus eſt equus, vt habeam quo paratiſſimo haud multo poſt vtar ad inſequendum hoſtem iamiam in fugam inclinantem. Ad Rubiconem cum perueniſſet, deque traiiciendo eſſet amne inter amicos diſceptatum, ipſeque cum tacitus aliquantum deliberabunduſq; perſtitiſſet, obticentibus, vt in re ancipiti, ac dubitantibus illis, obfirmatiſſimo animo, Sit alea, inquit, iacta: iuſſitque ſtatim exercitum tranſmittere, atq; eodem impetu animique confirmatione inceptum proſecutus eſt.

TH. Triſte ſpectaculum, & conſtantiæ ſingularis atque patientiæ exemplum animiq; obfirmatioris ſpecimen, in Hiſpania editum fuit, idq; ab Alphonſo Pererio Guſmano, in Hiſpania Bætica, cui à moribus cognomentum boni fuit. Magnus pace & bello vir ille, clarus opibus & earum vſu: atq; ecce ſpecimen. Rex Caſtellæ Sanctius Tariſſam (quæ veterum Carteia ſiue Tarteſſus eſt) de Mauris ceperat, ſed anxius cuſtodiendi & tenendi ob hoſtium

viciniam, & ingentes ſumptus. Suſcepit vltro curam in ſe Alphonſus, & partem ſtipendij de ſuo daturum promiſit: Rex interea res alias ageret. Paulo poſt frater Regis, Ioannes, ambitione praua ad Maurum tranſiit, & copiis ab eo acceptis ſubito Tariffam obſedit. Obſeſſi nihil trepidare, in ſua & ducis virtute fidere, animos ſupra periculum habere: niſi quod infregit eos ſubito inopinata res, captus Alphonſi filius (in agris forte interceperant:) & ante mœnia oſtenſus. Vnicus porro patri erat. Illi minari, niſi oppidum dederetur, ſub oculos interfecturos ſe, & fœde lancinaturos. Motis flexiſque aliis, ille nec hilum: & alta voce negabat, *Si centum filios in poteſtate haberet, non ideo ſe à fide & honeſto abiturum. Quin*, inquit, *ſi tanta libido iugulandi eſt, en gladium:* & ſuum è mœnibus proiecit. Stupor me habet hæc ſcribentem, quid ſpectantes? Ille ſic abiit, & ad prandium ſe compoſuit; cum ecce clamor & eiulatus diſſonus auditus eum euocat, iterumque in mœnibus ſe ſiſtit. Quærenti conſecrationis cauſam, refertur, filium barbara crudelitate interfectum. *Hoc erat?* inquit, *credebam vrbem ab hoſtibus captam:* & pari tranquillitate ad prandium, vxoremque rediit. Hoſtes magnitudine viri attoniti, re infecta diſceſſerunt. Libet hic exſultare: eſt ne factum in omni antiquitate fortius, vt laudabi- bilius.

EQ. Phocionem Athenienſem adiungo. Phocion Athenienſis contra vulgus, contra potentes, contra fortunam & mortem ipſam immotus ſtetit. Oraculo aliquando Athenis recitato, *eſſe vnum virum, qui à concordi ciuitate diſſentiret*: quærentibus omnibus & frendentibus: *Quæſo*, inquit, *quieſcite, ego ille ſum quem quæritis, nam mihi nihil eorum quæ agitis placet.* Proh animum! ſicne vna voce totum populum reum agere peruerſitatis & inſipientiæ? Sed cauſa tamen erat, & illis Alexandri temporibus, populus Athenienſis delirabat ſenectute. Idem igitur, cum dux electus, trepidos ſuos in bello videret, & lingua ſola fortes, prudenter abſtinuit à pugna. Mox cum rediiſſent, & pace facta incuſarent illum ignauiæ, & quaſi vincere neſciſſet, aut noluiſſet; inquit: *Felices vos qui Ducem habetis veſtri gnarum! nam alioqui iamdiu periiſſetis.* Feſtiue & mordaciter, exprobans ignauiam & imbelliam, quam in animo gerebant, ore auertebant. Iterum in populum & eius aurigam Demoſthenem, cum ille quaſi coercens libertatem Phocionis diceret, *Interficient te Athenienſes ſi furere cœperint*: iſte; *At te*, inquit, *ſi ſapere.* Tetigit illum vt improbum; hos, vt parum ſanos. Et conſtans hic tenor per omnem vitam, nec in morte deſeruit. ad quam publico iudicio damnatus, ſciſſa ciuitate in factiones; cum duceretur in carcerem, præcurrerunt improbi, in via obuij & conuiciantes. inter eos vnus ſputum in os eius congeſſit. Ille conuerſus placide ad Archontes, *Nemone huius*, inquit, *reprimet proteruiam?* Cum amicus eius in carcere quereretur, quod iniuſte cum Phocione interficeretur: *Et tu*, inquit, *non in magna gloria ponis, quod cum Phocione?* Alio rogante, Nunquid ad filium vellet? *Maxime*, inquit,

quit, *iubere me, vt iniuriarum populi Athenienſis obliuiſcatur.* Alio amico petente, vt priori ſibi bibere cicutam liceret: *Grauis mihi Nicocle*, inquit, (id ei nomen) *has petitio: ſed cui per omnem vitam nihil abnui, hoc quoq; indulgeo.* Ita conſtantiſſimus vir obiit, cum ſui fama, Athenienſium infamia æterna, *Ex I. Lipſij monitis politicis.*

PH. Catonis facinus quod referam, pertinax potius fuit quam magnanimum. Cæſar confecto bello Africano, Catoni gratiam pollicebatur, quam tamen neque recipere, neque petere Catoni erat integrum, vtpote qui libertatis ſtudioſiſſimus, & ab omni dominatione Monarchica alieniſſimus inde vſque à prima ætate fuerat. Quum igitur Vticenſibus diffidens, reſiſtere ſe Cæſari poſſe deſperaret, conuocatos ad mare ciues ſuos, & viatico inſtructos in naues impoſuit, ac proſperam nauigationem ipſis imprecatus; Vticam reuerſus eſt. Scribit Dion, eum filio ſuo auctorem fuiſſe, vt ad Cæſarem ſe conferret, & interroganti, cur ipſe idem non faceret? reſpondiſſe, ſe quidem in libertate vitæ & dicendi educatum, non poſſe nunc in ſenecta eiuſmodi ſeruitutem tolerare: filium vero qui alio tempore & natus eſſet, & vixiſſet, amplecti debere fortunam, quæ eſſet oblata. His peractis quum rationes Vticenſibus ſuæ adminiſtrationis reddidiſſet, mori ante Cæſaris aduentum decreuit. Sed quo minus ſibi interdiu manus adhiberet, filius aliique eum obſeruantes impedierunt. Quum autem adueſperaſſet, pugione furtim ſub puluinari repoſito, Phædonem Platonis popoſcit, ſiue vt hac ratione aſtantibus ſuſpicionem inferendæ mortis eximeret: ſiue vt libri eius lectione ad mortem fortiter obeundam animum erigeret. Lecto libro, media iam nocte pugionem vtero impreſſit: ex eoque ictu exanguis factus, animam egiſſet: niſi ex lecto delapſus, edito ſtrepitu eos, qui ante fores dormiebant, è ſomno excitaſſet. Tum intro ſe coniicientes filius & cæteri, repoſitis in ventrem inteſtinis, quæ eruperant, medicinaque adhibita, ianuam quidem clauſerunt, vt ſomnum Cato caperet: neque enim ex hoc vulnere deceſſurus videbatur; ſed ipſe admotis vulneri manibus, inteſtina extracta diſcerpſit, & ſic extinctus eſt in ea vrbe, à qua cognomentum Vticenſis poſtea accepit. *Cato Vticenſis.*

EQ. Hoc Catonis factum minime laudo. Eſt enim indicium animi impotenter impatientis. Et de huiuſmodi ſui ipſorum interfectoribus recte Auguſtinus in perſona ipſius Dei; Non recipio, inquit, tales animas, quæ me nolente è corpore exierunt. Cæterum non poſſum, quin hic ſub finem huius diſcurſus, conſtantiæ ac magnanimitatis, quæ in Maximiliano II. Imp. maſculè ſeſe exeruit, vnam eamque memorabilem annectam hiſtoriam. Hic Maximilianus, cum in Hiſpaniam à patrono ſuo Carolo V. Cæſare, qui filiam ei ſuam vitæ ſociam deſponderat, eo vocatus, nauigioque vectus, appuliſſet, cum vt nuptias celebraret ſuas, tum, vt Cæſare in rebus Germaniæ perturbatis conſtituendis componendiſque occupato, regnorum ac terra-

terrarum gubernationi interea temporis præeſſet, & animi relaxandi reficiendiq; cauſa prope *Granatam* ad venationem obeundam aliquando profectus, in ceruum quendam incidiſſet, remis; quod aiunt, veliſq; eum inſequitur; atq; hac ratione à familia ſua in loca ſyluæ deuia dilapſus, cum per deſerta & inhoſpita teſqua, & ſumma montium cacumina hinc atq; inde diu multumq; obequitaſſet, animo admodum triſti & perturbato, nocte iam appropinquante, quippe qui à feris beſtiis vehementer ſibi timeret, magno cum deſiderio anxieq; de loco ſibi aliquo diſpicit, ad quem pernoctandi cauſa tuto diuertat. Proſpecta tandem opilionis cuiuſdam caſa, calcaribus equo additis, quam potuit celerrime, eo profectus, paſtorem, hoſpitio, vt ſeſe nocturno excipiat, rogat, quod ſe facturum paſtor affirmat, &, vt ex equo deſiliens in tuguriolum ingrediatur, iubet. Ceterum opilio ille ſatis numeroſam alebat familiam. *Etenim habebat domi ſua & filium viginti circiter annorum, & ſeruum in omni nequitiæ genere inſigniter exercitatum, & vxorem, & filiolam, & nurum ſuam iuuenculam adhuc ſponſam, non ita pridem domum deductam.* Quum igitur Princeps optimus ex equo deſiliiſſet, eumque opilionis ſeruo paſcendum tradidiſſet, in paſtoris tugurium ingreditur, vbi cœna admodum exili excipiebatur, & forte portiuncula quædam carnis agninæ vel caprinæ ei apponebatur, & foco aſſidet, ab omni plane cura & ſollicitudine vacuus, opilione & familia eius ignorantibus, quiſnam Maximilianus ille eſſet. Quod autem & bene veſtitus eſſet, & forſitan etiam aureos annulos & gemmas in digitis geſtaret, & facie eſſet heroica ac liberali, non obſcuro ipſum loco natum aut infimæ cuiuſdam conditionis hominem, ſed Dominum quendam prædiuitem eſſe coniecturam inde faciunt. In magnam igitur ſpem adducti, futurum, vt opimam ab eo prædam reportarent, de ipſo è medio tollendo morteque delendo, conſilium impium & nefarium capiunt. Cœna iam peracta, lectulus Maximiliano in paruo & anguſto cubiculo, cui ianua & carioſa, & fracta, & non ſatis bene claudens appendebat, ſternitur. Qua quidem in re occupatis reliquis, *iuuencula illa ſponſa* ad Maximilianum accedit, & fidem ſilentij eius, quod ipſi patefactura eſſet, ab eo ſtipulatur. Silentium Maximiliano promittenti conſilia illa & machinationes nefarias, quibus quidem in necem ipſius conſpiraſſent, aperit, vel ideo, quod primum ſcelerati illius propoſiti conſcia fuiſſet, & in illud conſenſiſſet, à quo tamen poſtea pœnitentia ducta diſceſſiſſet, vel (quod magis credibile eſt) quia ex ceterorum concurſu, & geſtibus, & nutibus illos aliquid monſtri alere, & ſcelus machinari animaduertiſſet. Itaque tum nefario illo & ſcelerato conſilio, tum ſingulari quadā erga bonum Principem commiſeratione, adducta, rem totam ipſi patefacit. Etſi vero Princeps optimus indicio ſui conſilium & inſtitutum ipſorum facile, nulloque negotio, auertere potuiſſet, vitam tamen ipſe ſuam manu defendere, quam opilionibus iſtis, veluti quorum perfidiam & ſcelus iam tum perſpectum haberet,

ſeſe

ſeſe credere ac committere maluit. Sumto igitur animo virili & maſculo, fortunam potius omnem, quam fidem illorum periclitari, ſecum conſtituit. Non ita multo poſt ab hoſpite illo ſuo in cubiculum iſtud, quod ad cædem eius deſtinatum erat, deductus fuit, in quod etiam, ſubſecutus hoſpitem, ſine vlla ſeſe tergiuerſatione contulit, & poſtea foribus clauſis ciſtam quandam prægrandem admouit, ac bombardas ſuas probe prius probeque inſtructas ad manus ſumpſit, euentum exſpectaturus. Opilio, qui hoſpitem ſuum ex venatione & obequitationibus valde defatigatum eſſe perſpexerat, arcte illum grauiterque & laſſitudine iam dormire plane ſibi perſuaſum habebat. Itaque lento admodum gradu ac citra ſtrepitum ad ianuam graditur, minime omnium putans, tam probe illam ac diligenter clauſam communitamque eſſe. Quum autem ſpes illum ſua fruſtrata eſſet, Maximilianum, vt fores ſibi aperiat, rogat, tegumenti enim cuiuſdam ex ciſta depromendi neceſſitatem ſibi imponi. Verum Maximilianus, quippe qui fucum olfaceret, &, quia ſomno non indulſerat, quid in ianua tentaſſet opilio, inaudiuiſſet, diſcedere hoſpitem iuſſit, eumque obiurgauit, quod non prius ex ciſta, quibus opus erat, depromſiſſet, ſe non poſſe, vtpote qui vix dum ad quietem & ſomnũ ſeſe compoſuiſſet, ſurgere, eique ianuam aperire. Quod opilio indigne moleſteq; ferens inclamare & quiritari cœpit, vim ſibi domi ſuæ fieri, poteſtatem ſibi rerum ſuarum denegari, &, quid de hoſpite ſibi ſuo polliceri haberet, ſe non ſatis intelligere. Ad extremum, cum clamoribus & quiritationibus nihil proficeret, vi cubiculum aperire molitur, &, niſi vltro aperiat, mortem Maximiliano minatur, Iouem lapidem iurans, vita ſe potius ſua velle, quam rerum ſuarum copia poteſtateque per ipſum domi ſuæ carere. Interea & opiliones ſuperuenerant, & alij in aperienda ianua magnopere deſudant, alij per feneſtras aditum quærunt. Satis namque ſuperque iam ſentiebant, machinas ſuas diutius latere non poſſe, & Dominum illum non obſcure animaduertiſſe, quid in animo haberent. Maximilianus & ipſe rem iam virum poſtulare, & ad extrema deueniſſe intelligens, ad fores bombardas ſuas dirigit, & per eas opilionem glande emiſſa tranſuerberatum humi proſternit, & è veſtigio ciſta à ianua remota fores aperit, & ſtricto euaginatoque gladio procurrens filio hoſpitis caput amputat, & robuſtum illum opilionis ſeruum in fugam conijcit. Verum eo ipſo periculum omne nondum euaſerat. Opilionis namq; coniugis clamoribus, & eiulatibus, & inſolitis tumultuationibus alij quoque opiliones vicini expergefacti, & ab armis inſtructi domum circumdant, & Dominum illum omnino ex finibus humanæ naturæ exterminatum cupiunt. Maximilianus à ruſticis ſeſe tantiſper tuebatur, dum primus eis iræ feruor deferbuiſſet, & animo erat præſenti ac imperterrito, donec dies lucere & albicare inciperet. Ibi magnam ruſticorum turbam aduentare conſpicatus, animo ipſis intrepido & quidem tali tantaque fortitudine, qualis tantum Heroem

roem & dominum decebat, ſe Vicarium & Gubernatorem regnorum Hiſpaniæ eſſe, & ſi parſuri ſibi non eſſent, periculum & iacturam omnium fortunarum ac vitæ ipſis imminere, indicat: quod ſi vero fidem hiſce ſuis dictis non habeant, vt in præſentia ſaltem à vi ſibi temperent, & Magiſtratus cognitioni rem totam permittant, illos obteſtatur, ſi vero nulla horum omnium ratione habita vim ſibi nihilominus afferant, contra omne ius & æquitatem ſecum agi, eamque rem ipſis ad vnum omnibus interitum allaturam. Et ſi vero imperita & promiſcua multitudo & geſtibus, & conſtanti præſtantique ac graui ſermone magnanimi illius fortiſſimique Principis adducebantur, vt crederent, ipſum eum eſſe, quem ſe indicabat: captum tamen illum manibuſq; retro tergum ligatis vinctum ad Capitaneum proximi Caſtelli, ſimul atque dies illuxerat deducunt. Venerunt autem eo illum inueſtigatum iam tum antea nonnulli eius ſatellites atque miniſtri, qui dominum ſuum tam inhumaniter & indigne vinctum adduci conſpicati, parum aberat, quin in iſto iracundiæ furore furioſos illos & rabioſos opiliones inuaſiſſent, & ad internecionem occidiſſent. At Maximilianus, vt ne hoc facerent, mandabat, & dehortabatur, quod tamen ægre ab ipſis impetrabat. Ibi totam illis rem aperit, & auctores huius flagitij indicat, qui etiam merito poſtea ſupplicio fuerunt affecti. Opilionis ſeruus capite mulctatus, & domus iſta hoſtilis incendio concremata fuit. Sponſa vero iuuencula iſta magnis & præclaris muneribus affecta ob id, quod de periculo certiorem ipſum feciſſet, à Principe totaque adeo familia aulica, in ſummo eſt honore atque precio habita.

* * *

APHO-

APHORISMVS XIV.

PRINCEPS MORTALEM SE ESSE ET QVIbuſuis humanis calamitatibus obnoxium, meminerit; ſic namque fiet, vt ob dignitatem & praeminentiam, quam gerit, minus inſoleſcat.

14 SI quis purum habet cogitatum humanę deceptionis, perſpicitq; ſuæ naturæ vilitatem, breuitatemq; veloci fato obnoxiæ præſentis vitæ, tum carni coniunctas inſitaſque ſordes, ad ſuperbiæ nũquam illabetur præcipitium, quamuis in excelſo dignitatis faſtigio conſiſtat.

Εἴ τις κεκαθαρμένον ἔχει τὸν λογισμὸν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἀπάτης, καὶ βλέπει τὸ οὐτιδανὸν τῆς ἑαυτοῦ φύσεος, τό τε βραχὺ καὶ ὠκύμορον τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, καὶ τὸν συνεζευγμένον τῇ σαρκὶ ῥύπον, εἰς τὸν τῆς ὑπερηφανίας οὐκ ἐμπεσεῖται κρημνόν, κἂν ἐν ἀξιώματι ὑπάρχῃ ὑψηλῷ.

14 *QVI repurgatam ab humana impoſtura mentem habet, &, quam nihil ſit ſua natura, perſpicit, nec non breuitatem huius vitæ, quodque ſubitæ obnoxia ſit morti, itemque carni coniunctas ſordes contuetur; in ſuperbiæ præcipitium non incidet, etiamſi in altiſſimo ampliſſimoque dignitatis gradu ſit locatus.*

DISCVRSVS.

PH. Diſcurſum hunc noſtrum ab inſigni Plinij (*lib. 7. cap 7. Natur. hiſt.*) miſeriæ ac vanitati. Magnatum, qui tumidi, faſtidioſi, ſuique nimium pleni, & in alios inſolentes eſſe ſolent, illacrymantis commonefactione ordiar. Sic autem Plinius: *Miſeret*, inquit, *atque pudet æſtimantem, quam ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cum plerumque abortus, cauſa ſit odor à lucernarum exſtinctu. His principiis naſcuntur tyranni, his carnifex animus. Tu qui corporis viribus fidis; tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem exiſtimas, ſed partum; tu cuius ſemper in victoria eſt mens; tu qui te Deum credis, aliquo ſucceſſu tumens, tanti perire potuiſti: atque etiam hodie minoris potes, quantulo ſerpentis ictus dente; aut etiam vt Anacreon poeta, acino vuæ paſſæ; vt Fabius Senator, poto in lactis hauſtu vno pilo ſtrangulatus.* Hactenus Plinius, qui hæc claudit eleganti prorſus, & notanda ſen-

tentia: *Is demum profecto vitam æqua lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit.*

TH. Accommode Origenes *homilia in Ezech.* Quid ſuperbit, inquit, terra & ciuis? vt homo arrogantia ſubleuetur, oblitus quid erit & quam fragili vaſculo contineatur, & quibus ſtercoribus immerſus ſit, & qualia ſemper purgamenta de ſua carne proiiciat. Cæterum quibus notis ſuperbi inſigniantur, hæc fere ſunt, quas ponit. Hugo *lib. 2. de Anima*: ſigna ſuperbiæ hæc ſunt: clamor in locutione, amaritudo in ſilentio, diſſolutio in hilaritate, furor in triſtitia, honeſtas in imagine, inhoneſtas in actione, rancor in reprehenſione.

Superbiæ effigies.

EQ. Superbia vna cum aſſeclis ſuis non vno modo effingitur. Vide ego nuper æri impreſſam Superbiam, parturientem *Inuidiam*, ſedentemq; curru, qui *vana* vocatur *Gloria*, vbi equos regit *contemptus*: horum nomina ſunt *Pertinacia* atque *Curioſitas*, Currum ſorores ternæ, *Inobedientia* ſequuntur, & *Iactantia* & *Deriſio*.

PH. Superbia, inquit Hugo, *in cœlo nata eſt, ſed velut immemor, qua via inde ceciderit, illuc poſtea redire non potuit.* Idem ſic pergit. Quatuor ſunt quæ trahunt elationis currum, amor dominandi, amor propriæ laudis, contemptus & inobedientia. Rotæ vero ſunt, iactantia mentis & arrogantia, verboſitas & leuitas: auriga in hoc curru eſt ſpiritus ſuperbiæ; amatores huius mundi ſunt, qui feruntur in hoc curru: infrænes ſunt equi volubiles rotæ, auriga peruerſus & qui portatur, infirmus. *Hæc Hugo.* Hinc recte Socrates: *Apud ſuperbum ceu apud malum figulum aut ſtatuarium peruerſas rerum imagines videre eſt.*

EQ. Nimis late vagatur huiuſmodi ſuperbiæ delineatio. Ego compendioſe ſic eam effingo: Pretioſo nimirum pileo caput oblique tectum, quod tumidiſſimum animum ſignificat ſuperborum. Sedens contemplatur ſe ſpeculo, quod alterutra manu tenet. Catena in alterutro pede conſtricta, quam Diabolus ad ſe trahit, quod captiui ſint Sathanæ ſuperbientes, & incitet Sathanas ad faſtum contrahendum; quia & ipſe propter ſuperbiam cœleſtibus ſedibus eiectus eſt. Inſerat alteram manum lateri, propterea quod id proprium ſit faſtuoſorum. Annulis manus cinctæ, item collum monilibus ornatum & corpus Regificis veſtibus item multis fimbriis adiectis. Pauonem habet circa pedes alas expandentem & caudam, deformes habens pedes. Ita & ſuperbia extrinſecus ornata, intrinſecus diabolica malitia & ſordicie contaminata.

PH. Non minus etiam elegans eſt, quam ego ex Poetis ſubiungo, ſuperbiæ deſcriptio:

Culmen & ad ſuperos niti, cœloque propinquum
Ita grauis, & raro inceſſu veſtigia profert.
Strimonia de more gruis, quæ ſemina campis

Iacta

Iacta legens, æquæ tepido ſub ſydere libra:
Si vicina ferat greſſum per rara viator,
Tela ferens, arcumque manu, caput ardua tollens
Clangit, & ingenti mouet internodia paſſu,
Paulatimque viam ſuſpenſo gutture carpit;
Quum bellator equus domini frenatus habenis,
Oſtentans pectus latum, ceruice ſub alta,
Conglomerat bibulo lentos in puluere greſſus,
Nunc hac nunc illuc oculos & collare torquens,
Spectari gaudet; Libycoſque æquare leones
Viribus, Albanoſve canes, dum ſe putat annis
Colligit, & latis imitatur naribus Eurum;
Non ſecus hæc rabies ventoſo inflatior vtre,
Cum graditur vibrans alterius motibus armos,
Ardua ſublatæ circumfert lumina frontis,
Vanaque proceri miratur corporu vmbram,
Et tacitis ardens curis, ſublimia ſemper
Mente agitat, tumidoque ſedet ſub corde venenum:
Contemptrix inopum, vultus elata ſeueros:
Inflatoque rogans turgentia gutture verba,
Ferre nequit iuga, maiorem indignata paremque:
Imperia vſurpat regnique libidine feruet.
Immanſueta, ferox, miſeris aduerſa minaxque
Mitibus, elatis contraria, neſcia pacis,
Neſcia amicitiæ, rixarum & litis origo.
Dura, ingrata, duplex animo, violenta, rebellis,
Improba: quid pietas, quid ſit clementia, neſcit.
Perfida fœdifragam dubio ſub pectore mentem
Verſat, ab excelſo, fugientia culmine ſemper
Saxa mouet: laudum ſemper veſana libido,
Sollicitum pectus curis flammantibus vrget.
Nec vitæ ratio, nec opum, nec honoris, in omne
Sponte ſcelus præceps ruit implacabile monſtrum.

EQ. Ingens, & peſtiferum, malum eſt ſuperbia, quo vt nihil lethalius Principi contingere poteſt, cum ſemel animo radices egit. Quid enim eſt tam ſanctum, quod non contemnat, aut quid tam iuſtum, quod non violet tumidi & elati vir animi? Lumen enim rationis, ac prudentiæ exſtinguit Arrogantia, quæ ſimul ac animum vel ciuilis viri occupauit, iam omni humanitate oblita, in lentam ſæuamque mutatur naturam, pronam prorſus interturbare, ſpoliare, rapere, concutere omnia: vnde eſt, vt regimen illius negligat

 Deus,

Deus, agatq; præcipitem in ruinam & Odyſſeam miſeriarum. Hinc Gregor. *in Moral.* ſuperborum inquit, mens ſemper eſt ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad laceſſentes alios importuna, ad ea quæ facere debet & præualet, ignaua: ad ea autem quæ nec facere debet, nec præualet, parata, hoc in eo quod ſponte non appetit, nullis exhortationibus flectitur. Ad hoc autem quod latenter deſiderat, quærit vt cogatur, quia dum metuit ex deſiderio ſuo vileſcere, optat vim in ſua voluntate tolerare.

PH. Cic. *lib.3. Tuſc. quæſt.* Vt membrum (inquit) turgidum ac tumidum vitioſe ſe habet: ita inflatus animus & tumens in vitio eſt. Et Innocentius *de vilitate conditionis humanæ.* Superbia, inquit, turrim euertit, linguam confodit, proſtrauit Goliathum, ſuſpendit Aman, interfecit Nichanorem, peremit Antiochum, Pharaonem ſubmerſit, & Sennacherib interemit; ſedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus, & radices gentium ſuperbarum arefecit.

TH. Quum Superbia (vti ſacræ Literæ *Eccleſiaſt.* 10. inquiunt) omnis peccati principium & origo ſit, recte S. Gregorius *in Moralibus lib.* 31. *cap.* 31. à numero ſeptem peccatorum capitalium eam excludens, omnium illorum Reginam conſtituit. Verba illius ſunt hæc: *Ipſa vitiorum regina ſuperbia, cum deuictum plane cor cœperit, mox illud ſeptem principalibus vitiis, quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtandum tradit.* D. Thomas, 2.2. *artic.* 2. *&* 8. *quæſt.* 162. idem confirmat: & *quæſt.* 132. *art.* 4. hanc adfert rationem. Quia *fines omnium vitiorum ordinantur in finem ſuperbiæ*, & ei quodammodo ſubſeruiunt. Adiungit etiam: Superbiam in omnia alia vitia influere, ideoq; non numerari inter ſeptem ſpecialia peccata mortalia, ſed potius eſſe Radicem, Matrem & Reginam eorum. Superbia, inquit Auguſt. *lib.* 14. *de Ciuitate Dei, cap.* 13. eſt *peruerſæ celſitudinis appetitus:* id eſt, Superbia eſt vitium ad amorem & appetitum inordinatum propriæ excellentiæ inclinans, dum aliquid eſſe cupit ſupra id quod eſt. Hinc Iſidorus *lib.* 10. *Etymolog. cap.* 18. recte ait, Superbum idcirco dici, *quia ſuper vult videri quam eſt.* Cum ergo Superbia omnium peccatorum origo ſit, merito Iſidorus 2. *lib. de ſummo bono* appellat eam omnium virtutum ruinam, quia omnibus eſt contraria, omnes oppugnat. Quamobrem etiam tantopere Dominus abominatur faſtum & ſuperbiam. Id quod iuramento confirmat Dominus *Amos* 9. *cap.* Reſiſtite ſuperbis, inquit Petrus, 1. *Pet.* 5. Satanam ſuperbientem eiecit è cœlo, homines è paradiſo, & multos ſuperbos tyrannos ſuis viribus confuſos de ſolio deturbauit, vt Pharaonem, Sennacheribum, Nebucadnezarem & alios nimirum: *Sedes ſuperborum deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis,* Prouerb. 16.

PH. Monuit probe diuinus Plato: *Superbus*, inquit, *à Deo deſeritur: deſertus autem omnia inturbat: nec multo poſt pœnas ſuperbiæ ſoluens, ſibiipſi & familiæ, &*

rei denique publicæ peſtem perniciemque accerſit. Princeps itaque iſthæc Sapientiæ documenta ſibi in memoriam reducat, ſubindeque ipſius obuerſetur oculis hæc commonefactio:

Non inſolenter te geras; ſi pluſculum
Quàm cæteri, dextra vel auro polleas:
Mortalium res auget, vel premit dies,
Amant modeſtos, execrantur Dij malos.

EQ. Perſarum Regum inuiſa ſemper politis cultiſq; nationibus arrogantia fuit quod iidem ſoli vna cum paucis domi perpetuo deliteſcerent, nec niſi per interpretem, aut clientes aliquos darent alicui reſponſum, quod ſoli, ſtantibus cæteris, & ſederent, & menſæ accumberent, quod adorari ſe, & coli à cunctis ad eos accedentibus flexiſq; genibus ſupplicantibus, veluti Deos quoſdam, cuperent, at hodie, in Hiſpania præſertim, vel Regulus quiſque, aut opulentus homo, fieri ſibi eadem vult, & quaſi iure quodam poſtulat, nemo affabilitate, niſi apud pares vtendum ſibi putat: diuitias, honores, nobilitatem, dignitatemque ipſa loquendi forma & ſeueritate vultus oſtendet, quaſi magnus aliter, niſi hac inſolentia tumeat, haberi nequeat. Sed quid exotica memoro. Etiam ipſa Germania eiuſmodi delicatula monſtra alit, cum magna omnium bonorum indignatione; quippe à Germanorum antiquorum moribus plane deuia. *Superborum mores odioſi.*

PH. Odioſi valde ſunt etiam apud eos qui eiuſdem cum ipſis ſunt familiæ & cognationis, vſque adeo vt familiaritatem eorum ſtudioſe declinent, eoq; fit, vt cum ipſi alios, iidem ipſi ab aliis, qui etiam longe ipſis ſunt nobiliores iuxta atque ingenioſiores, habeantur deſpectui.

EQ. Huiuſmodi hominum inuiſo atque odioſo generi par olim fuit, Pallas Claudij Cæſaris libertus, qui ſub eo principe immenſis opibus comparatis, cum à Peto accuſaretur in Neronem conſpiraſſe, atque ad rem probandam quidam Pallantis liberti adducerentur, coactus eſt Pallas, vt innocentiam probaret, ſuperbiæ ſuæ magnitudinem detegere. Affirmauit enim moris ſui eſſe nunquam miniſtrorum ſuorum quempiam alloqui, ſed, ſi quid vellet, id eis aut manu aut nutu indicare. Et ſi quid eſſet, quod longiore oratione declarandum eſſet, illud eis ſcribere. Id autem agebat, ne cum miniſtris ſuperbæ vocis ſuæ dignitatem communicaret.

TH. Pauo caput habet exiguum & debile, cum caudam habeat ſpecioſam & prælongam: Sic multos ſeculi homines videas magna eos comi ante cætera, longo famulorum cauda ſubſequente, quibus exile caput eſt. Nam cum propter ſapientiam & prudentiam, nullius ponderis æſtimationiſve apud homines ſint, ſaltem propter magnum comitatum æſtimari debent.

EQ. Au-

EQ. Audite quæſo Byzantij vocem arrogantiſſimam. *Nunc ad me veniunt, poſteaquam cælum attingo lancea.* Eam vocem inſolentiſſimam, ita caſtigauit Paſiades, qui tum forte aderat, vt diceret, *Abeamus, ne lanceæ mucro cælum perfundat.* Talis fuit Antiochus Syriæ rex. *At illum ipſum qui paullo ante ſydera cæli ſe contingere arbitrabatur, eum mox* (ſic pote à Deo punitum) *nemo poterat propter inſolentiam fœtoris portare.* quam miſeriam, & arrogantiæ exemplum hiſmet ipſe verbis deplorat: *In quantam tribulationem deueni, & in quos fluctus triſtitiæ, in qua nunc ſum; qui iucundus eram, & dilectus in poteſtate mea! & ecce pereo triſtitia magna in terra aliena.*

In eadem ſorte & regno fuit Sennacherib, qui cum ſecundis rebus volitaret, tolleretque alte ſupercilium in Ciuitate Hieruſalem, tandem ſic à Deo per Eſaiam Prophetam compellitur: *Cum fureres aduerſum me, ſuperbia tua aſcendit in aures meas. Ponam ergo circulum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis, & reducam te in viam per quam veniſti.*

PH. Philo Iudæus eloquentiſſimus autor *in libro de legatione ad Caium Cæſarem*, eius inſolentiam grauiſſime idcirco deteſtatur, quod cum ad ipſum ab Alexandrinis legatus veniret, vix ad colloquium acceptus fuerit. Nec mirum quidem. Nam idem Caligula omnium primus è Romanis Regibus appellari Dominus voluit, quod olim iiſdem valde inſolens videbatur, hodie vel infimo cuique familiare eſt.

EQ. Alexander Magnus ante captam Babylonem fuit modeſtus, temperans, in imperio iuſtus, non indulgens iræ, vt iniuſtam crudelitatem exerceret, ſapiens in præficiendis gubernatoribus. Nihil igitur in illo imperio pulchrius erat ipſo Rege propter virtutem. Poſtea vero nihil eo turpius & deformius fuit. Nominari ſe Deum, & coli diuinis honoribus voluit. Hoc tantum ſcelus pœnæ ſequutæ ſunt, certamina in ebrietate, in quibus iratus interfecit Clitum, à quo ſeruatus fuerat in pugna ad Granicum, & alia multa turpiſſime fecit. Adorari voluit. Et Calliſthenes Philoſophum, natum ex conſobrina Ariſtotelis, qui cum adorare recuſauit, includi in caueam iuſſit, & circumduci ſpectandum, ac tandem interfici, verſum addens: Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός, hoc eſt, Odi ſapientem, qui ſibi non ſapit; quinetiam nulli niſi Antipatro & Phocioni in literis ſalutem dabat.

PH. Nemo maiorem ſe putabat, quam vt quenquam ſalutaret, vel ſalutatus reſalutaret: Eiuſmodi Nerones, quod dixi, hodie ipſa alit Germania, qui num lucem an tenebras aliquando familiæ ſuæ daturi ſint, tempus loquetur.

EQ. Huiuſce genij atque ingenij quoque Annibal fuit. Is namque victoriæ Cannenſis ſucceſſu elatus, nec admiſit quenquam in caſtra, nec reſponſum vlli, niſi per interpretem dedit.

Attila

Athila rex Pannoniæ, ſuperbus inceſſu, huc atq; illuc oculos circumferens, vt elata potentia in ipſius corporis motu appareret.

Maximinus Imperator tanta fuit arrogantia, vt manus ac pedes ſenatoribus præberet oſculandos.

Caius princeps ſeipſum inter diuos retulit, & Iouis Maximi nomine ſtatuas erigi ſibi imperauit.

Cyrus immani ſuperbia elementis iraſci, atque ab iis reuerentiam exigere non eſt veritus. Cum enim ad Babylonicam expeditionem proficiſceretur, Gangem fluuium magnitudinis immenſæ in trecentos ac ſexaginta paruos alueos diuiſit, affirmans ſe ita diminuturum amnem, vt etiam prægnans fæmina pedibus ſine labore eum traiectura eſſet.

Demetrius Poliorcetes, Antigoni Macedoniæ regis filius, tanta fuit arrogantia & inſolentia, vt Athenienſium legatos biennium ſuſpenſos tenuerit ſine colloquio, ac demum re infecta reuerti iuſſerit.

Menecrates Medicus nullam ab his mercedem ſolebat accipere, quibus medebatur: ſed hoc tantum petebat, vt liberati ſe ipſius ſeruos eſſe faterentur, eumq; Iouem dicerent.

EQ. Ridiculum eſt, quod de Ariſtippo Philoſopho refertur. Is cum aliquando Dionyſio tyranno, ſupplex ad pedes prouolutus quid ſupplicaſſet, reprehenderetur q; ab aliis Philoſophis grauiter, ſalſo hoc dicto excuſare deiectionem animi ſuam fuit coactus, quid ſi aures Dionyſius habet in pedibus.

TH. Reminiſcor iam Friderici Barbaroſſæ in Italiam ingreſſus, quem inconſulta Romanorum egregie ſcilicet excepit arrogantia. Hiſtoria, vti eam recenſet Albertus Abbas Stadenſis, ſic habet: Veniente rege Friderico prope Romam, miſerunt Romani legatos ſuos ad regem in caſtra, qui dicerent, paratum eſſe ſenatum, & vniuerſos ciues vrbis, ad eum excipiēdum cum triumphalibus pompis, ſiquidem imperatorio more ſeſe exhibuiſſet. Quo percontante modum, quo ſeſe exhibere deberet illi aiebant: Regem propter adipiſcendum imperiale faſtigium Romam venientem, decere venire more ſuo, hoc eſt, in curru aureo, purpuratum, agentem præ curru ſuo Tyrannos bello ſubactos, & diuitias gentium. Præterea oportere eum honorare vrbem, quæ caput eſt orbis, & mater imperii, & dare ſenatui, quæ edictis præfixa ſunt, videlicet xx. millia librarum argenti, vt per hoc ſuſcitentur animi Senatus ad beneuolentiam, & exhibeāt ei honorem triumphalem, & quem electio Principum regni creauit regem, authoritas Senatus perficiat Cæſarem.

Tunc Rex ſubridens: Grata, inquit, promiſſio, ſed cara & dura emtio. Magna requiritis, ô viri Romani, de exinanita camera noſtra. Puto autem, quia occaſionem quæritis aduerſum nos, imponendo non imponenda. Conſultius vero agetis, ſi his omiſſis, amicitiæ potius, quam armorum ceperitis experimentum. At illi pertinacius inſtabant, iura ciuitatis nullatenus irritanda, a-

loquin vrbis introitum obſerandum. Rex autem reuerenter vocauit dominum Adrianum Papam in caſtra, propter participationem conſilii. Siquidem Romani Papam in multis offenderant. Veniente ergo eo in caſtra, Rex feſtinus ei occurrit, & deſcendenti de equo tenuit ſtrepam, duxitque per manum in tentorium, factoque ſilentio, locutus eſt dominus Bauenbergenſis Epiſcopus verbum ex ore regis & principum, dicens:

Honorabilem ſanctitatis tuæ præſentiam, Apoſtolice Pontifex, ſicut dudū ſitienter deſiderauimus, ita nunc lætanter ſuſcipimus, gratias agētes omnium bonorum largitori Deo, qui nos deduxit, & adduxit in hunc locum, & ſacratiſſima viſitatione tua dignos fecit. Notum igitur tibi eſſe volumus, reuerende Pater, quia omnis Eccleſia, de finibus orbis propter honorem regni collecta, adduxerit Principem ſuum ad tuam beatitudinem, prouehendum ad culmen Imperii: ſiquidem eſt nobilis, prudens, victorioſus, Deum timens, pacificus, catholicæ cultor fidei, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ venerator. Ecce te venientem excepit intrepidus, ſanctiſſimis tuis veſtigiis humiliter inclinatus. Ergo venerande pater, tu circa ipſum peragas, vt quæ ei deſunt de plenitudine imperialis culminis, per tuæ benedictionis munificētiam ſuppleantur.

Frater, ait Papa, verba ſunt, quæ loqueris. Princeps tuus debitam beato Petro hac vice non exhibuit reuerentiam: nam ſiniſtram (Grande nefas ſcilicet, dignumq; Papali zelo,) nobis ſtrepam tenuit, cum dexteram debuerit tenuiſſe. Rex ſe excuſat, aſſerens, ſe in tenendis ſtrepis minimum ſtuduiſſe, & hunc defectum non ex indeuotione, ſed ex inſcientia proueniſſe. Tu, inquit, ſancte pater primus es, quem tali ſumus obſequio venerati. At Papa. Rex veſter per ignorantiam minima negligit, quomodo maxima expediet? Rex aliquantulum motus ait: vellem inſtrui, mos iſte vtrum ex beneuolentia ſit, an ex debito? Si ex beneuolentia, cauſari non potero ſuper eo, quod feci non de iure, ſed de arbitrio. Si ex debito, quid refert inter ſtrepam dextram & ſiniſtram, dummodo ſeruetur humilitas, & Princeps ad pedes ſummi Pontificis incuruetur. Inter hæc & talia ſine oſculo receſſerunt, Eadem hæc iiſdem fere verbis recenſet Auentinus hiſtoricus.

EQ. Memorabilis quoq; extat alicubi apud authores ſuperbiæ atque ambitionis inter Archiepiſcopū Colonienſem & Abbatem Fuldenſem, memoria, cuius hæc eſt ſumma. Annum circiter 1184. Imp. Fridericus inſignē egit Principum Imperii conuentum Moguntiæ, in quo Henricum F. ſuum Regem declaratum, auratum fecit militem, torque donata: ibi cōfirmatum eſt matrimonium inter eundem Henricum & Conſtantiam, quæ filia erat vnica Regis Neapolitani, monialis. In conuentu iſto celeberrimo, ipſo die proceſſionis, in ſacratiſſima Pentecoſtes feſtiuitate, cum in Eccleſia ſederet Imp. cum vtriuſq; ordinis Principibus: à dextris habens archiepiſcopum Moguntinum, & a ſiniſtris Coloniēſem: Abbas Fuldenſis turbauit cætum tam celebrem, locum ſibi

depo-

depoſcens ex ſiniſtro Imperatoris latere, quem dominus Colonienſis occupauit. Meminere multi, hoc ab antiqua obſeruantia in eo præſertim loco factum. Sed Princeps Elector & Archiepiſcopus cedere abbati, duxit ingloriũ.

Imp. interpellatus reſpondit: Veteres approbamus, vt tenemur, Imperii noſtri conſuetudines. Quibus auditis, Archiepiſcopus, conuentu relicto, abiit: quando, inquiens, ita sereniſſima tua Maieſtas erga nos affecta eſt, cedo Abbati Archiepiſcopus, Monacho Princeps Elector. Sequutus eſt illũ comes Palatinus Rheni, frater Imperatoris, & Comes de Naſſavv, dicentes: Sereniſſime Imp. dominum ſequimur exeuntem, cuius beneficia recognoſcimus. Comiti de Naſſavv, quod ille & ab Abbate beneficiũ teneret, dixit Ludouic. Thuringiæ Princeps: Pulchre hodie reſpondes beneficio, qui deſerto vero domino alium ſectaris. Cui ille: Beneficium quod teneo, iuſtis ſuo loco promerebor obſequiis, hodie ſequor, quẽ in hunc cætum inter alios deduxi, æque dominum feudi, quod teneo. Idem fecit Dux Brabantiæ. Tot vacuatis ſedibus, turbatur rex Heticus, etiam in collũ appendens Archiepiſcopi, eum ſancte rogat, ne feſtum diem à mœrore auſpicetur, neue turbationem excitet in tanto principum conuentu: maneat in conſeſſu, neu committat, vt diem ſuæ coronationis ſatis iræ tenebris obnubilet. Tunc Imperator & ipſe ſe interponit: Quandoquidem, inquiens, vnum te adeo verbum cõturbat, vellem, me temperaſſe ſermoni: quamuis nihil preter Imperii dignitatẽ me elocutum, agnoſcam: ſed vide, ne doloris minimi curatione, ingens corpori vulnus infligas. Quid enim ſit ſcindere tantum conuentum, pro tua prudentia non ignoras.

Tum excandeſcens Archiepiſcopus: Pulchre, inquit, hodie remuneratur mihi Cæſarea maieſtas diuturna huius capitis obſequia, dum in caſtris incanui, Italiam fatigaui, Lombardiã oppugnaui, Brunſuici ſudorem cum ſanguine fudi: Hæc magna merces mea, vt in conuentu Principum confundar propter Abbatem: qui, niſi occultam Cæſarei culminis intelligentiam foueret, ab hac iniuria merito temperaret. Quod ſi, & Cæſar, & Rex, manere me, vultis, ecce, pareo: reponantur noſtræ ſedes vt fuere: ſin noſtram Abbas turbauerit, aſcendat in cœlum, ponat ſuam in aquilonem, & ſimilis ſit Altiſſimo. Præſentiens autem Abbatis Archiepiſcopus arrogantiam, quatuor armatorum millibus in cætum ſtipatus venit: arma etiam proculdubio in Eccleſia exercuiſſent, ſi in longum duraſſet contentio.

Tum Imperator: Quandoquidem, inquit, à te, Archiepiſcope, inſimulamur de occulta cũ Abbate huius rei machinatione, parati ſumus iuſiurãdum præſtare, nos eius culpæ non eſſe affines. Et cũ iurare paratus videretur, exceperat Archiepiſcopus: verba, inquiẽs, Cæſ. Maieſt. mihi pro iuramẽto ſunt. Cõuerſus inde ad Abbatẽ Imperator, ꝙ & ille Principes haberet nõ paucos, pro illo, ſi ad arma veniret, vi pugnaturos dixit: Hodie, ne maior nobis turba hũc diẽ feſtũ obſcuret, ſine iuris tui præiudicio adhibenda eſt tibi, pater, breuis moræ

patientia. Tunc Abbas cum rubore locum tenuit inferiorem: & coronatus eſt rex Henricus cum Regina. Væ tibi ſuperbia, quæ in cœlis nata, cum authore tuo ad inferni demergeris ſemper crucianda.

PH. Huiuſcemodi ſpiritualium ſuperbia atq; ambitio anno Chriſti 1338. non parum repreſſa fuit; id quod Auentinus hiſtoricus his recenſet verbis: Anno inquit Chriſtianæ libertatis 1338. ſexto die Iulii, hora 6. Benedicti XII. Pont. Max. anno IV. in pomario vici Rhenoſei, in ripa Rheni amnis, vbi fere ſeptẽ viri Cæſariani electores cõuenire, atq; de ſummis Imperii rebus colloqui ſolent, Heinricus Moguntinus, Valentinus Agrippinenſis, Balduinus Treuerorum archimyſta, Rudolphus, Ruperti duo, & Stephanus, præfecti prætorio Rheni, cum nondum decretum foret, quiſnam eorum comitiis Cæſareis ſuffragium ferret: Rudolphus dux Saxoniæ, Ludouicus Brandenburgẽſis limitis præfectus, item alii pleriq; omnes ſacroſancti Imperii cliẽtes & optimates, ſacrati, prophani, concione vocati, ſacramẽto prius rogati, ritu ſolẽni, ex concilii decreto, accitis trib. libellionibus, qui in acta, quæcũq; fierẽt dicerenturue, ex fide referrent, ſubſcriberent, atq; in vulgus ederent: hanc rogationem ſanciuerunt, iuſſerunt, decreuerunt, voluerunt, promulgarunt, perpetuo ſanxerunt.

Sacroſanctum Imperium, ſumma in terris poteſtas cœleſte donum eſt. Imperator enim primus ante omnes, ſecundus poſt Deum eſt, & tam grande nomen à Deo ſolo traditur. Cui ſoli ille Reipublicæ adminiſtrãdæ rationem reddendam habet. Qui à ſupremo duntaxat cœli numine in ſummo rerum humanarum faſtigio collocatus eſt, & in terris neq; parem neq; ſuperiorẽ habet. Per quem leges, iura, regna humanę genti largitur ęterna maieſtas. Cæſari reddite, quæ Cæſaris ſunt. præcipit Chriſtus. Is & comites eius omnes, vectigalia, honorẽ, officiũ, obſequiũ, obedienter ac reuerenter Imperatorib. præſtiterũt.

A ciuitatis igitur Heptarchis, rebus impoſitus, continuo more maiorũ atq; iure gentium rex eſt & vocatur. Ipſum contra maieſtatem Reipublicæ, decus imperii, legatos ad ſacerdotem Romanum, vt author fiat, copiam adminiſtrãdi concedat, mittere, eidem iureiurando fidem aſtringere, atque petere ab eo vſum regii diadematis, religio eſt, nullum harum rerum ius omnino eſt paſtori, qui ſeruus ouium eſt, & in conſecrando domino gregi ſeruit. Quippe iure ſuffragiorum, beneficio electorum atq; populi quiſq; imperat.

Hæc veriſſima eſſe, conuenit inter omnes annalium, rerum humanarum diuinarumque peritos, atque iam ſæpius vtriuſque iuris, Cæſarei atque Pontificii, cœleſtis Theſauri teſtimoniis comprobatum eſt. Tamen quidam (vt ſunt ebrii ſucceſſu rerum nimio, atque impotentes ſui mortalium animi, proſperis enim rebus ferocitas atque ſuperbia augeſcunt) impudentiſſime refragari non erubeſcunt. Et nonnulli ſanctuli, qui ſibi ſacrarũ literarum magiſterium arrogantiſſime ſumunt, per fallacias verba Domini arguunt, ſimplicitati Chriſtianæ imponunt, diuinæ ſapientiæ viua oracula polluunt, contaminant:

minant: ſacram hiſtoriam falſo interpretando ſuæ cauſæ ſeruire cogunt, ſuis moribus atque vitiis, nempe ambitioni, ſuperbiæ, auaritiæ accommodant, veritatem adulterant humanis nugis, cœleſtem philoſophiam commentis deprauant, inuertunt, à germano ſenſu ad ſuum negocium, ſuas nundinas captioſis ratiocinatiunculis detorquent: non voluntatem legi ſacræ, ſed legem voluntati iungunt.

More argutorum hominum magis, quam ex æquo atque bono diſputant, præter fas, contra naturæ legem docere non erubeſcunt. Paſtoris beneficiarium eſſe dominum, neque ante principem principum eſſe, aut nominari oportere, quam ille ſeruus ſeruorum author fiat, & dignum iudicarit, qui regnet. Hæcque cum maxima Reipublicæ Chriſtianæ pernicie, intolerabili populi Chriſtiani, Imperatoriæ maieſtatis iactura, nec ſine grauiſſimo tetrarcharum, dynaſtarum, clientum, Imperii detrimento, inſtigante ſtygio principe, domino huius mundi, commenta eſſe, euentus docet, exitus probat.

Inde bella plus quam ciuilia, ſeditiones domeſticæ, tumultus inteſtini concitantur, populus Chriſtianus ſe mutuis vulneribus atterit, cognato ſanguine manus polluit, ſtupra, periuria, adulteria, ſacrilegia, peculatus, inceſtus, perfidia, impune committuntur.

Hæc vbi dogmata peſtifera, hiſce peſtilentibus erronibus claſſicum concinentibus, cædes, parricidia, homicidia, incendia paſſim eduntur, excidia regnorum, vrbium, regionum direptiones vbique fiunt. Ima ſummis miſcentur, diuina, humana perturbantur, pietas refrigeſcit, lites, diſcordia, ſcelera, ſimulata religio, ceremoniæ caſſæ feruent & gliſcunt: iuſtitia, pax, concordia, ſimplicitas, libertas, depulſæ terris exulant: diuitiæ atque arma dominantur, fraus, dolus, ambitus Eccleſiaſticus corripiunt gradum, vt poſthac huiuſcemodi malis euitatis, auguſta pace, feſta quiete, populus Chriſtianus fruatur ex concilii decreto, hocque plebiſcito decernimus, quæ ſupra ritu ſolenni, religione adacti cenſuimus, perpetuo ſancimus edicto, nimirum ex ſolo electionis beneficio, omnem poteſtatem imperiumque proficiſci: nec vllo pacto pontificis Romani in hac re ſanctimonia, flaminio, autoritate, conſenſu opus eſſe.

Quicunq; aliter docuerit, ſenſerit, factitarit, criminis læſæ maieſtatis reus, hoſtis Reipublicæ atque proſcriptus eſto, capite pœnas ſoluito, bona eius publica ſunto, prædia infiſcentur. Hactenus Auentinus.

TH. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ (inquit Ezech. *cap.* 16.) ſuperbia, ſaturitas panis & abundantia, & otium ipſius, & quo tempore magis intumeſcebat, omnino cum ſua republica ſublata eſt. Ex ſuperbia namque & inſolentia principum naſcuntur odia ſubditorum; hinc ſubuerſiones principum & poteſtatuum: quod ſuperbia inflati plus de ſe, quam in his ſit vitium, *Superbia effectus infelices.*

 ſibi

ſibi promittentes decipiant,& periculis temere ſe obiiciant,à quibus dehinc non poſſunt ſe eximere.

Senſit id etiam Nabuchodonoſor Aſſyriorum rex. Vbi enim ſe ſuperbia extulit dicens, *nonne hac eſt Babylon magna, quam ædificaui in domũ regni, & in robore fortitudinis mei?* ſtatim ab hominibus eiectus & de regno deturbatus eſt. Sic Darius, Arſani filius rex Perſarum, qui ſe regem regum ac conſanguineum deorum vocabat, & Alexandrum Magnum famulum ſuum, & iuſſerat Satrapis ſuis, vt inſanientem illum Philippi adoſcentulum (ſic enim eum per contemptum appellabat) verberibus puerilibus grauiter cæſum, indutumq; poſt veſte purpurea, ſibi vinctum traderent, ſenſit quantum ſuperbia illi profuerit, exutus vita & regno ab eo quem contempſerat. Cum etiam Antiochus rex ſuperbia & ira concitus iuraſſet, ſe venturum Hieroſolymam,& congeriem ſepulchri Iudæorum eam facturum; à Deo percuſſus eſt inſanabili & inuiſibili plaga:& inde obiit miſerabili morte.

PH. Tygrannes Armeniæ Rex, Reges domitos domeſtico miniſterio adhibebat in menſa, atq; aliis in rebus eorũ opera vtebatur: & cum pro tribunali cauſas populorũ audiret circumſtare tribunali ſupplicib. manibus in ſeruorũ more cogebat, ſed ipſe tandem coram Pompeio huius ſuperbiæ pœnas dedit. Nam flexu genu procumbere coactus eſt,&ad eius pedes diadema deponere.

TH. In horum numero haberi poteſt Nicanor, de quo ſcribitur 2. *Mach. ca.* 8. quod veniens ad pugnandum contra Iudæos, vendebat eos antequam in campo videret, ſed ei male ſucceſſit.

Balthazar, filius Nabuchodonoſor, ob ſuperbiæ vitium & regno, & vita priuatus eſt, *Daniel 5.*

De Herode Agrippa nota eſt ex Actis hiſtoria. Is tertium iam Iudææ totius regni annum exegerat, cum peruenit in vrbem Cæſaream, quæ prius Stratonis turris dicta eſt: vbi ſolennes ludos celebrauit pro ſalute Cæſaris: ad quam feſtiuitatem magna multitudo nobilium ac procerum conuenerat, ex tota prouincia, eius celebritatis die ſecunda proceſſit mane in theatrum, amictus veſte tota ex argento mirabili opere contexta, quæ radiis exorientis ſolis percuſſa,& diuinum quendam fulgorem emittens, venerationem cum horrore excutiebat ſpectantibus. moxque adulatores pernicioſi alius aliunde acclamantes Deum conſultabant, rogantes vt faueret propitius. hactenus enim vt hominem reueritos, nunc agnoſcere & fateri in eo quiddam mortali natura excellentius. hanc impiam adulationem ille nec caſtigauit, nec repulit: pauloque poſt ſuſpiciens, vidit ſupra caput ſuum bubonem funi extento inſidentem: moxq; vt ſenſit hunc eſſe calamitatis nũcium, qui olim felicitatis fuerat, ex intimis præcordiis indoluit. ſecuta ſunt ventris tormina, ſtatim à principio vehementia. conuerſis igitur in amicos oculis: En, inquit, ego ille veſtra appellatione Deus vitam relinquere iubeor, fatali neceſſitate coarguente veſtrũ menda-

mendacium: & quem immortalem ſalutaſtis, ad mortem rapior. Sed ferendæ eſt voluntas cœleſtis numinis, &c. Hæc ita recenſet Ioſephus.

EQ. Quæ inſolentia, vel potius inſania *Maximiani & Diocletiani?* ille quaſi ab *Hercule* prognatus eſſet, *Herculeus*; hic vero quaſi à *Ioue* genus duceret, *Iouius* dici voluit. Ecce, quo arrogantię proceſſerint hęc monſtra, vt paſſi ſint, immo voluerint, ſe vt Deos coli. Verum quas ſuperbiæ ſuæ pœnas dederint, perſpicuum eſt eorum vitas legenti. Certe vel iugulati omnes, vel veneno ſublati: ſumma, nullus horum morte naturali, & ſicca, vel vt Poeta loquitur, è viuis exceſſit. Vt merito dictum ſit ab Artabano Xerxi Regi: *propterea quidam contra quam ſua dignitas poſtulabat, in calamitatem inciderunt, quia Deus neminem alium, quam ſeipſum, ſinit magnifice de ſe ſentire.*

PH. In corde humano duo ſunt turbulentiſſimi & ſæuiſſimi affectus: Ira & ambitio. Hi & facile accenduntur in magnis viris; & accenſi late turbant Imperia & vitam communem.

EQ. Solent ſeſe in inuicem cōcomitari, exitu tamen plerumq; minus proſpero. Cæterum cum paulo antea Superbiam effinxerim, non abs re fore arbitror, ſi ipſam etiam Ambitionem, ſuperbiæ ſororem effingam. Sic ergo eam comptā habetote. Ambitio pretioſa crocota incedit, auratā vittam habēs capite ſub tiara pretioſa. Digiti referti annulis, quæ pompā vt exhibeatur honos augent. A tergo quidam puellus, vt apud priſcæ ætatis fœminas, tollit gyrum & fimbriam veſtimenti, lampada gerit manibus ante pectus, quod vt Seneca ait in Tragœdia, Herculis, vrit miſerum gloria pectus. *Ambitionis effigies.*

PH. Mich. Hoſpitalius *Epiſt. li. 5.* Ambitionē eleganti hoc depingit carmine:

Vt qui ſe tecto, aut ſaxo deiecit ab alto
Haud facile in lapſu medio ſe ſuſtinet, ima
Dum petat, & prono terram grauis opprimat ore:
Sic vehit alato quodcunque per aera curru
Ambitio: non ille poteſt retinere fugaces
Certus equos, medio vel in æquore ſiſtere curſum:
Fertur at inuitus quo ſe permiſit, & alis
Icarus vt præceps delabitur igne peruſtis.

Ecquis vero ab iſto malo immunis eſt? Nec ſeculares nec Eccleſiaſtici. Id ꝙ et paulo ante à nobis dictū eſt. Laborabāt Apoſtoli ambitionis vitio, ideoque frequens erat inter illos contētio, quis eorum eſſet maior. S. Ambroſio ægrotante, ſtatim quidā Diaconi inter ſe tractare cœperūt quis poſt eius mortē ordinādus eſſet Epiſcopus, vt Paulin⁹ refert in eius vita. Hinc D. Auguſtinus *Epiſt. 64.* vbi agit de cōtentione & æmulatione: *Iſta*, inqt, *vitia nō in plebe ſed in noſtro numero ſunt grauiora: quorū morborū mater ſuperbia eſt, & humana laudis auiditas.* *Ambitio vbiuis regnat.*

Cuius etiam proles, zelus nimirum & æmulatio, pietatem infeſtiſſime inſequitur. *Hinc* namque (vt inquit D. Cyprianus Serm. de zelo & liuore,) *vinculum pacis rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas,*

ſcinditur vnitas, ad hæreſes & ſchiſmata proſilitur, dum obtrectatur ſacerdotibus, dum Epiſcopis inuidetur, dum quis aut queritur, ſe non potius ordinatum, aut dedignatur, alterum ferre præpoſitum, &c.

EQ. Obtenta aliquando in bello Turcico inſigni victoria, cuius præcipui Duces, Iohannes Hunniades, imperator exercitus Chriſtiani, & Iohannes Capiſtranus, concionator egregius; nec Hunniades, Capiſtrani, nec Capiſtranus, Hunniadis mentionem fecere in iis literis quas de obtenta victoria ad amicos ſcripſere; per ſuum quiſque miniſterium Deum Chriſtianis dediſſe victoriam affirmauit. Auariſſima nimirum honoris humana mens facilius regnum & opes, quam gloriam partitur. Potuit (inquit Pius II. qui hanc narrat hiſtoriam,) Capiſtranus patrimonium contemnere, voluptates calcare, libidinem ſubigere, gloriam vero ſpernere non potuit.

TH. Conueniat (ait D. Hieronymus contra Lucifer.) *vnuſquiſque cor ſuum, & in omni vita inueniet quam rarum ſit, fidelem animam inueniri, vt nihil ob gloriæ cupiditatem, nihil ob hominum rumuſculos faciat. Difficile eſt, Deo tantum iudice eſſe contentum.* Princeps ſane, ex ſententia Ciceronis *in lib. de republ.* alendus eſt gloria. Interim cautio ſedulo adhibenda, atque orandum cum Dauide *Pſalm.* 35. ne veniat pes ſuperbiæ, cuius lapſu bonorum operum fructus intercipiuntur. Hinc recte monet Auguſtinus: *Cætera vitia in peccatis, ſuperbia etiam in recte factis timenda eſt, ne illa quæ laudabiliter facta ſunt, ipſius laudis cupiditate amittantur.* In quibuſdam ſibi placet homo, effici vt nihil placeat Deo, ſolamque virtutum inanem ſpeciem relinquat. *Computrui coram oculis Domini,* inquit Auguſtinus, *placens mihi & placere cupiens oculis hominum.*

Imo nimia iſta gloriæ cupiditas etiam ſæpenumero ad improbas actiones impellit. Hæc ipſa (quod conſtat ex hiſtoria Euangelica) multos impediuit, ne in Chriſtum crederent, alios vero iam credentes, ne illum confiterentur. Nonne etiam Pilatus Chriſtum Dominum, quem innocentem ſciebat & fatebatur, Iudæis tradidit, vt crucifigeretur, ita quærens demereri homines. Et Herodes rex, vt eſt in Actis, *cap.* 12. occidit Iacobum fratrem Iohannis gladio. Videns autem quia placeret Iudæis, appoſuit, vt apprehenderet & Petrum.

Ambitio ex ſceleribus.

PH. Ex gentilitate aliquid adferam. Multi apud Gentiles ſceleribus innoteſcere, & gloriam aſſequi non dubitarunt, inquit Val. Max. *lib.* 8. *cap.* 15. Sic Pauſanias cum Hermoclem percunctatus eſſet, quonam modo poſſet ſubito clarus euadere, atque is reſpondiſſet, ſi illuſtrem aliquem virum occidiſſet, futurum vt gloria eius ad ipſum redundaret; continuo Philippum interemit.

Inuentus eſt etiam, qui Dianæ Epheſiæ templum incendere vellet, vt opere pulcherrimo conſumpto, nomen eius per totum terrarum orbem diffunderetur, quem mentis furorem, eculeo impoſitus detexit.

TH. Deſe

De ſe ait Auguſtinus *lib.2.confeſſ.cap.3.* ante conuerſionem: *Princeps idem tanta cæcitate, vt inter coætaneos meos puderet me minoris dedecoris, quam audiebam eos iactantes flagitia ſua, & tanto gloriantes magis, quanto magis turpes eſſent: & libebat malum facere, non ſolum libidine facti, verum etiam laudis. Quid dignum eſt vituperatione niſi vitium? Ego ne vituperarer, vitioſior fiebam. Et vbi non ſuberat, quo admiſſo æquarer perditis, fingebam me feciſſe, quod non feceram, ne viderer abiectior, quo eram innocentior, & ne vilior haberer, quo eram caſtior.*

EQ. Hoc nimirum eſt quod Eſaias: *Peccatum*, inquit, *quaſi Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt*, Eſa.3. & quod Pſalmiſta ait: *Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & qui iniqua gerit, benedicitur, Pſalm.10.v.3* Sed væ, inquit Dominus, *animæ eorum, quoniam reddita ſunt eis mala; væ impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei*, Eſa.3. Et Auguſtinus, lib.10.confeſſ.cap.36. ad Dominum: *Qui laudari vult ab hominibus, vituperante te non defenditur ab hominibus, nec eripitur damnante te.*

TH. Merito ergo orabat Propheta: *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem*, Pſalm.118. in qua vanitate præcipuum locum obtinet amor humanæ laudis, ait D. Auguſtinus. Contra quam idem Auguſtinus *lib. 10. Confeſſ. cap. 36.* ita Dominum precatur: *Nobis quoniam neceſſarium eſt, propter quædam humanæ ſocietatis officia, amari & timeri ab hominibus, inſtat aduerſarius veræ beatitudinis noſtræ, vbique ſpargẽs in laqueis, euge, euge. vt dum auidè colligimus, incautè capiamur, & à veritate tua gaudium noſtrum deponamus, atque in hominum fallacia ponamus, libeatque nos amari & timeri, non propter te ſed pro te, atque iſto modo ſui ſimiles factos, ſecum habent non ad concordiam charitatis, ſed ad conſortium ſupplicii, qui ſtatuit ſedem ſuam ponere ad Aquilonem. Nos autem Domine, puſillus grex tuus ecce ſumus, tu nos poſſide. Prætende alas tuas, & fugiamus ſub eas. Gloria noſtra tu eſto, propter te amemur & verbum tuum timeatur in nobis.*

EQ. B. Laurentius Iuſtinianus (*in vita, cap.9.*) cum de rectoribus ciuitatum loqueretur, quaſi illorum laboribus condolens: *Non ſine clementia Dei*, inquit, *fieri putamus, vt virtutis comes eſſet gloria. & quaſi laborum curarumque delinimentum aliquod. Tantiſper autem gloriæ cupiditati ignoſcendum, dum virtutem velut ancilla ſequeretur, non autem quaſi domina præcederet.* Et D. Auguſtinus *libr. 10. Confeſſ.* 36. inquit, *Laude ne careamus, nunquid male viuendum eſt, & tam perditè atque immaniter, vt nemo nos nouerit, qui non deteſtetur? Quæ maior dementia dici aut cogitari poteſt? At ſi bonæ vitæ bonorumque operum comes & ſolet & debet eſſe laudatio, non comitatum eius quam ipſam bonam vitam deſeri non oportet.* Et fatetur ibi Auguſtinus, delectari ſe laudibus, amplius tamen veritate quam laudibus. *Veruntamen*, inquit, *nollem vt vel augeret mihi gaudium cuiuslibet boni mei ſuffragatio oris alieni; ſed auget, fateor, non ſolum ſed & vituperatio minuit.*

PH. Viri cordatiores omnibus temporibus inſanam hominũ ambitionẽ deteſtati ſunt. Democrates iam ſenex, aſcendens in arcẽ Athenis perquam

anhelosus: idem ſe facere dixit, quod vniuerſa ciuitas Athenienſium ſoleret nempe ſe magnum quidem ſpirare, parum autem valere, *Stob. ſerm.* 22.

EQ. Deteſtati equidem fuerunt ambitionem; at quotuſque fuit, qui de ſemel ſuſcepta ambitione aliquid fere remitteret: Pericles, magnus orator, tonans & fulgurans, & relinquens aculeos in mentibus auditorum, mouit ſua pertinacia bellum Peloponneſiacum: quod durauit annos viginti octo: & quod fuit tale incendium, quo tota Græcia pene conflagrauit: & fuit leuiſſima & futiliſſima cauſa: de qua veriſſime poteſt dici: *Eheu quam leuibus pereunt ingentia cauſis.*

Ambitioſorum ingenia. Alcibiades homo maximo ingenio præditus fuit, homo adeo inquietus, vt dictum ſit in prouerbio: Græcia nec duos Alcibiades, nec duos Lyſandros ferre poteſt: quia vnus ſufficiebat ad euertendam Græciam. Hic alias partium Atticarum, fuit alias Laconicarum: nunc ſe obtulit ad Pharnabaſum Satrapã Perſicum: paulo poſt ad Tiſſaphernem. Deniq; omnes res geſtæ Alcibaidis à principio vſq; ad finem, nihil fuerunt, niſi futiles contentiones: quæ nec ipſi profuerunt, nec patriæ vel reipublicæ: imo vtriſque ipſi & patriæ fuerunt exitiales.

Antonius cum poſſediſſet dimidiam partem Romani imperii, non fuit ea contentus, ſed intulit bellum collegæ & confœderato Auguſto Imperatori: & victus cum non poſſet impetrare veniam ab Auguſto irato victore, mortem ſibi conſciuit vna cum Cleopatra. Talis eſt exitus actionũ non neceſſariarum, quæ tantum ambitione quadam aut inquietudine naturæ mouentur.

PH. Animi hominum ſunt ignei, inquit Seneca, ideo ſurſum tendunt; hinc fit, vt ambitioſæ naturæ, quæ aſſidue æſtuant flammis libidinum, non poſſint quieſcere,

Patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum laudiſque tituliq; cupido.

inquit Poeta; & ambitioſa ingenia nunquam feliciter res magnas gerunt.

EQ. Pompeii ſymbolum fuit: *Semper ego cupio præcellere & eſſe ſupremus.* Cæſar vero dixit: ſe malle in obſcuro oppido primum eſſe, quam Romæ ſecundum. Verba Dionis de his duobus hæc ſunt: Multæ commemorantur occaſiones belli ciuilis inter Pompeium & Cæſarem. Sed veriſſima cauſa fuit, principatus cupiditas & amor dominandi. Nam Pompeius etſi initio ornauit & prouexit Cæſarem, tamen poſtea cœpit inuidere ipſius felicitati & ſplendori: & primum quidem clam conatus eſt eum premere: tandem vero apertum bellum eidem intulit. Cæſar vero cum non poſſet ferre deiectionem de gradu, ſed cuperet aliis ſuperior eſſe, relicta Gallia Romam properauit, vt Pompeium imparatum opprimeret.

Saul quamdiu vixit, Dauidem generum ſuum perſecutus eſt, eo inductus ſpiritu ambitionis ac dolore inde ſolum manante, quod poſt Goliathi & Phili-

Philiſtinorum cædem, Iſraeliticę puellæ hanc victoriam celebrantes, primum illi præmium & laudem virtutis tribuiſſent: quodque Deus, vt eius hypocriſin & inobedientiam vlciſceretur, illum regni ſucceſſorem ipſi ſubſtituiſſet.

Salomon cum accepiſſet diuinæ eſſe voluntatis & decreti, vt Ieroboamus ſecundum ipſum in decem Iſraelis tribus regnum obtineret: nihil ab eo tempore prætermiſit, quo hunc è viuis tolleret, & ne Dei conſilium & voluntas impleretur, pro virili obſtaret.

PH. Certabant inter ſe ambitione & odio Ariſtides & Themiſtocles, omnium Athenienſium ciuium tunc præclariſſimi: & ſemper in contrarias ſententias nitebantur. Proinde cum aliquando ſenatus dimitteretur, rebus omnib, infectis, propter eorum altercationem; exclamauit Themiſtocles: niſi me & illum in barathrum deieceris, Reſpublica Athenienſium nunquam ſalua eſſe poterit.

EQ. Alexander Magnus Clitum amicum optimum occidit, quod memoriam patris Philippi tueretur, eiuſque res geſtes laudaret, cum ipſe ſe patri præferret, *Iuſtin. libr.* 11. Item Dario petenti, vt regnum cum eo partiretur, reſpondit: præſtiturum ſe ſi ſecundus ſibi, non par haberi vellet: Mundum non poſſe regi duobus ſolibus, ſic nec duobus regibus. Et Cæſar dicebat, ſe in parua ciuitate malle eſſe primum, quam in magna ſecundum. De eodem & Pompeio, Florus *libr.* 4. *cap.* 2. ſcribit: *Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem.*

TH. Ad recentiora tranſeo. Fridericus Imp. cum Alexandri Pontificis Romani ira aliter leniri non poſſet, quam ſi ſeſe ſubmitteret & precaretur veniam, conſenſit tandem Imperator, venire Venetias, & ibi ad pedes Pontificis procumbens, abſolutionem petere. Deinde conſtituta pace in Italia ducere exercitum in Aſiam. Has conditiones Fridericus, etſi erat armis ſuperior, accepit tamen, cumque ſe Venetiis ad Pontificis pedes abieciſſet, Tyrannus, non contentus Imperatoris modeſtia, quod factus eſſet ſupplex, inſignes inſuper contumelias addidit: Pedem collo Imperatoris impoſuit, & acclamari iuſſit: Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis. O execrandam ſuperbiam & tyrannidem: In hoc ipſo tamen ſpectaculo generoſus animus oſtendit indignitate rei ſe moueri, palam interpellato Pontifice, cum inquit, Non tibi, ſed Petro. Significabat enim ſe factum eſſe ſupplicem non huic tyranno, ſed Apoſtolicæ autoritati. Reclamauit Pontifex tyrannice, Et mihi, & Petro. Sic abſolutionem tandem impetrauit. Demonſtrat hoc exemplum, quanta ſit peſtis Rerump. ambitio Eccleſiaſticorum.

Sed hoc miretur aliquis, potuiſſe Fridericum iniurias tam atroces obli-

uiſci,& cõdonare Reip.& ita ſeſe demittere,vt ſupplex fieret in cauſa meliore, & inſuper ſupplicem ſe affici tanta contumelia ſinere. Vicit optimum Principem opinio religionis, qua tyrannidem ſuam Pontifices ſcelerate & impie extollebant & exaggerabant,cuius in omnium hominum animis magna vis eſt,præſertim ſi ſuperſtitio accedat,quæ tunc regnabat.Ceſſit autem vtilitati publicæ,vt conſtituta firma concordia in Europa,latrocinia Mahometica in Aſia felicius reprimi poſſent.

Narrant inter cæteros militiæ Duces,qui Imperatori ad genua Pontificis prouoluto aſtiterunt,affuiſſe Theodorum Marchionem Myſniæ fratrem Ottonis illius,cuius ſeculo aperuerunt ſeſe venæ metallicæ ad Fribergã Myſniæ, qui cum ad conſpectum tyrãnicæ inſolentiæ ingenti generoſaq; percitus ira, minaci geſtu & flammantibus præ iracundia oculis accurriſſet,Imperatorem proſtratum erecturus,Tyrannum pauore conſternatum in complexus & oſcula Imperatoris ſeſe effudiſſe,nec prius auelli ſe paſſum eſſe,quam de ſalute ſibi certo caueretur.

Dominandi libidinis infelix exitus. EQ. Irregularis dominandi libido atque ambitio nihil vnquam aliud quã diſſenſiones,turbas, tumultus & clades publicas peperit.Fieri enim non poteſt,vt Reſpublica ſit quieta & tranquilla, regnante Magiſtratu ſine legitima vocatione. Nam is qui per ſcelus rempublicam oppreſſit, circumſpectat omnia:& quicquid increpuit,pertimeſcit,regnumq; adeo malis artibus comparatum & vi retentum,non poteſt perdurare.

Sane dolo & fraude pluresad dignitatem principatus peruenerunt, ad quam legitime peruenire non potuiſſent.Et quibuſdam aliquandiu fortuna arriſit,aliquibus detrimento fuit,vt detectis dolis,etiam cum principatu vitam depoſuerint;vſque adeo , vt pro regula propemodum, quam omnium temporum hiſtoriæ monſtrant habeatur: Qui non rite ad Imperatoriam dignitatem peruenerunt,cruenta morte plerumq; interierunt.

PH. Quãta inſania fuerit in Dionyſio ſeniore,Plutarchus *in Apop.* recenſet: Cum enim in initio regni regia ipſius obſideretur, coniuratis in illum ciuibus:& amici authores eſſent, vt imperium deponeret, ni mallet captus interfici : ille conſpiciens bouem à coquo mactatum illico concidere, dixit: Quum mors adeo breuis ſit an non abſurdum ſit,nos metu mortis tale regnũ relinquere? Quanta regnandi libido pectus illius occuparat,qui principatum morte bene emi putaret.

EQ. Multa poſſem:(Lipſii verba vſurpo)vnum ex hiſtoria vetere, & de inclyto illo Annibale inter omnes æui duces.Iure hoc elogium vindicat:nec fuit aut erit, qui militari aſtu aut peritia virum æquabit, non dicam ſuperabit. Is in Italia dominabatur,poſt Cannas victor:& quid niſi Roma reſtabat? Frænũ fati cohibuit,ne ſtatim iret:idẽ cõſilia eius alia,cõſulta licet & firma, euertit.

ti. Fœdus cũ Philippo tunc Macedonũ rege percuſſerat, & vt is in ſocietatem belli, aut potius victoriæ veniret: legibus iis, vt Italia quidem Annibalis & Carthaginenſium eſſet; Græcia Philippi, Punicis mox armis ſubiuganda. In hanc rem firmandam Xenophanes legatus à Philippo mittitur, nauigat, legit oram Italiæ, iuxta Tarentum in claſſem Romanam incidit, capitur, & *Quis, quo, quare*, rogatur. Ille Græculus, callido mendacio ſe expedit: & ait, à Philippo rege ad Senatum Romanum mitti, vt fœdus in Annibalem & Pœnos iungat. Romani, & eorum dux Valerius Læuinus, lætari, ouare: & cælitus tam opportunum auxilium, à potenti rege, in rebus arctis, miſſum opinari. Itaque honorant, hortantur, proſequuntur, & in tutum Italiæ littus exponunt. Expoſitus ille recta ad Annibalem tendit, & mandata dat, accipit: denique de tota re peragit & definit. Nihil ſupererat, niſi vt ipſe ad Philippum, Philippus in Italiam veniret; & funus res Romanæ eſſent. Deo aliter viſum, vigilat: & in reditu eadem nauis in Romanam claſſem incidit, ſed cui Q. Fuluius præeſſet. Ille priorıs doli & hominum ignarus, quærit ſolita: & Xenophanes ſemel mentiendi felix, eodem applicat, *A Senatu venire, ad regem ſuum ire*. Hæc vultu ac voce conſtans: tamq; perſuaſerat, cum ecce vident inter comites, quoſdam Pœno habitu. & *Qui iſti?* clamat Fuluius: *à Græcia non ſunt*. Turbantur, fatentur, in vincula dantur Romam mittuntur: omnia conſilia & pacta detecta, Roma ſeruata. *Ex Iuſt. Lypſii monitis politicis.*

TH. Meum eſt, inquit Dominus conſilium; quod vt manibus, quaſi palpare poſſint homines, plerunque illorum ſapientiſſime excogitata conſilia Deus confundit. Audite exempla. *Cõſiliorum humanorum vanitas*

Anno Christi 1257. duo ſimul electi diuerſis ſententiis Imperatores. Alii ad Richardum Cornubiæ Comitem, Iohannis Anglorum regis filium, alii ad Alphonſum Caſtellæ regem Hiſpanum ſuffragia inflectebant, & viſus eſt vterque non tantum magna contentione & ambitione ambire imperium: ſed etiam id auro velut licitare tanquam empturus: propterea diuerſis ſententiis adeptus eſt nomen Auguſti vterq; eodem anno: ſed conditione diſpari. Richardus enim præſens mox imperium à Moguntino, Colonienſe & Palatino, quorum ſuffragia emerat, accepit. In eo ipſe confirmaturus, vi potius, quam beneuolentia, diſſoluto fœdere Principum ac perturbata pace publica, hoſtiliter atq; crudeliter perſecutus eos, qui à cæteris in electione diſſenſerant, direptionibus atq; incendiis magna damna dedit. Sed vt violentum nullum eſt diuturnum: ita cito exhauſtus pecunia quam largitionibus immoderatis in emptionem ſuffragiorum profuderat, ac tandem à ſuis etiam ſpretus ac derelictus, deſperatione rediit in Angliam ad Henricum fratrem, bella cum ſubditis gerentem: vbi in obſidione oppidi cuiuſdam telo traiectus oppetiit. Alphonſus aberat. Ad huuc, Galliæ regis cenſenſu, Biturigibus euentum conſultationum Germanicarum expectantem, legatos miſit factio aduerſa, qui

in Germaniam illum adducerent. Sed dum cunctatur, philoſophica quadam ſeu moderatione, ſeu potius timiditate; reformidans diſcordias, quibus flagrabant Germania & Italia: Imperium foris, regnum domi amittit, deiectus de ſpe conſequendi imperium nouis Principum conſiliis paterno regno domi exutus à filio Sancio. Reuerſus Hiſpalim Alphonſus mœrore contabuit.

Aliud. Mortuo Eduardo IV. Anglorum rege, relicto filio Eduardo: Richardus frater Eduardi IV. Gloceſtrienſis Dux, filio Eduardi datus à patre tutor, interfectis optimis quibuſcunque, cum Rudolpho Shao theologo egit, vt is in concione populum doceret: Eduardum non fuiſſe ex Richardo Eboracenſi Duce natum: ſed ex quodam alio, qui matris Cçciliæ ante nuptias notitiam furtim habuiſſet. At neminem poſſe dubitare, quin Richardus foret verus Ducis filius iſque primogenitus, qui iure regnum patri debitum poſſidere deberet. Quare illa falſa perſuaſione ſtipatus iam armata multa manu inaugurari ſe fecit tyrannice regem Londini anno 1484. & poſtea Eboracum profectus, nepotes in carcere necari curauit. Verum poſtquam biennio obtinuiſſet tyrannidem, omnibus inuiſus, ab Henrico VII. vita pariter & regno exutus eſt.

EQ. Vel vnius Artabani exemplum, quod recitat Diodorus *lib.11.pag.260.* ſatis ſuperque demonſtrat, plane furioſam eſſe illam hominum principatus & dignitates iniuſte affectantium libidinem & inſatiabilem æſtum. Xerxen ex Græcia turpi fuga redeuntem domique ſecure regnantem aſtu circumuenit Artabanus: ope Mithridatis Eunuchi in cubiculum noctu admiſſus, Regem decumbentem & dormientem obtruncat. Nec minori aſtu, facinore perpetrato ad Artaxerxem, Xerxis filium properat: Patrem à Dario fratre ipſius natu maiore, ſpe regni adipiſcendi trucidatum nuncians, rebus ſuis mature proſpiciat, ne à fratre regno & vita priuetur ſuadet: Regnum vt præoccupet, fratris parricidæ ſcelus parricidio vlciſcatur: Regios ſtipatores ad ferendum auxilium pollicetur. Iuuenis hoc tam triſti nuncio territus & perturbatus, vti videt clariſſimi patris in ſanguine prouolutum cadauer, fidem dictis adhibet, furore corripitur, fratrem petit, dormientem inuentum, quaſi ſomnum fingeret, interficit. Rebus Artabano ſic ſuccedentibus, de Artaxerxe quoque occidendo cum ſuis filiis capit conſilium: Denique gladium in eum ſtringit, vulnerat, ſed non lethaliter. At ille euadens, Artabanum poſtea inſectatur, capit, torturis vna cum filiis diſcerpit. Hic fuit exitus tanti principis, qui cum in ſummo honore quiete potuiſſet viuere, non contentus loco ſuo & gloria, aliena affectando ſeipſum vna cum tota domo & ſtirpe peſſundedit.

PH. Vetuſtiſſimum eſt ETEOCLIS exemplum, qui fratri Polynici, vti inter eos conuenerat, regnum quod primo anno tenuerat, cedere

noluit,

noluit, maluitque potius ius omne violare: *Si ius*, inquit, *violandum eſt*, *regni cauſa violare pulchrum eſt, in cæteris pietatem colas. Euripides in Phœniſ.* Sed ex hac fœderis iniuſta violatione atrox & crudele bellum oritur, in quo tota Cadmi poſteritas deleta eſt:& in mutuam perniciem dominãdi ardore, ſingulari certamine congreſſi mutuis vulneribus ceciderũt: Infœlix mater Iocaſta extracto enſe ex ſinu filii, ſeipſam confodit, ſeptem Duces Græcorum vna cum toto exercitu perierunt, & Thebæ funditus euerſæ ſunt. Cumque C. Iulius Cæſar hoc ipſum Eteoclis dictum ſemper in ore haberet, regnique cauſa & ipſe ius violaret, contra omne ius, cum ad ius dicendum in curiam veniſſet, trucidatus eſt.

E Q. Aſtu vſus fuit callide in affectatione regni, Darius, ſucceſſu tamen proſpero. Cum enim è medio ſublatis Magis inter Perſarum principes conueniret, vt mane principes in ſuburbio equis inſidentes comparerent, & cuius equus primus hinnitum ederet, oriente Sole, is Rex eſſet. Darius autem cum domum rediiſſet, hæc decreta narrat ſuorum equorum curatori Oebari, & interrogat, an arte rem iuuare poſſit? Ille vero inquit, ſe conſilium inuenturum eſſe. Ac noctu in eo loco, in quo Principes mane conuenturi erant, equum Darii ad equam admittit. Mane igitur deſiderio equæ primus edidit hinnitum Darii equus. Sed tamen acceſſit cœleſte ſignum, fulgur & tonitrua ſereno cœlo, quod iudicatur eſſe fauſtum. Deſilientes igitur ex equis omnes Principes Perſico more Darium adorant, Regem ſalutant, & ei fauſta precantur. *Aſtus in affectatione regni.*

T H. Sed non eodem ſucceſſu Leſcus Polonus, in conſimili regni affectatione; quod ſic recenſent hiſtorici: Dolo occupauerat regnum Poloniæ quidam Leſcus nomine, non minus compoſito, quam eo, quo Darius regnũ Perſarum inuenerat. Verum dolo detecto, hic Leſcus pro regno mortẽ ſibi comparauit. Eius rei narratio digna eſt quæ recenſeatur. Leſco enim primo eius nominis Rege Polonorum ſine liberis mortuo:& multis Procerum Principatum ambientibus; placuit, edicto ad certam diem maſculorum equorum curſu, qui primus ad metam perueniſſet, Princeps & dominus eſſet totius Poloniæ: fixaque eſt meta apud Prandiuicum amnem in aperta planicie ad Septentrionalem plagam Cracouiæ. Inter proceres competitores fuit vnus, Leſcus nomine: cum ſtadium vafro conſilio ſtratis clam ferreis in ſabulo exagonis ſiue ſtylis cæcis, quibus currentium equorum pedes læderentur, impediuiſſet, ipſe obliquo & minime impedito tramite, primus ad metam peruenit. Munierat ipſe etiam equi ſui calces ſoleis ferreis, ne offenderet in ſtylis: ſi forte currens impetu in eos incideret, cum omnes omnium aliorum equi, de more illius temporis, ſoleas ferreas nullas haberent. Atq; rei prorſus ignaris, & miraculo attonitis omnibus, Leſco oblatus eſt prin-

principatus, Verum techna & dolo patefactis, ſtatim conſcerptus & necatus fuit.

Et ſane ſi intueamur hiſtorias noſtri ſeculi; reperiemus nemini propemodum, qui conatus fuit aliquid extra vocationem, conſilia ſucceſſiſſe. Fuerunt infelicia bella multorum principum, & pene omnes oppreſſi ſunt mole illarum rerum, quas extra vocationem ſuſceperunt.

EQ. Plures inferemus huiuſce generis hiſtorias. Defecerant à Galliæ regis fide Genuenſes, non ab aliis quam à ſeipſis concitati, nec ob defectionis ſtudium, ſed ob ciuiles diſcordias, quæ homines vltra quam primo conſtituiſſent, traxerunt. Genua enim vrbs non vt multæ aliæ Italiæ vrbes, vni tantum partium generi fuit obnoxia, ſed in plures factiones diuiſa. Tum autem inter nobiles ac plebeios altercatio accenſa eſt, quæ cum ex priuata contentione in publicas diſſenſiones conuerſa diu efferbuiſſet, Plebs depreſſis ac male mulctatis Nobilibus arreptaque reipubl. adminiſtratione, Paulum Nouium ſerici fili tinctorem, infimæ ſortis hominem Ducem creauit, qui quidem breuiſſimum dignitatis ſuæ fructum ſenſit. Etenim Galliæ rex (erat is Ludouicus XII.) audita defectione in Italiam propere cum exercitu venit, fuſoſque vno aut altero leui prælio Genuenſes adeo terruit, vt cum bellum vix octo dies ſuſtinuiſſent, ſe ipſius arbitrio ſuaq; omnia permiſerint. Paulus Nouius fuga elapſus, dum Piſis Romam nauigaret, à quodam Corſo qui eius miles fuerat, deceptus Gallis venditus fuit, regiſque mandato capite mulctatus. Raro alium ſortiuntur exitum vulgi motus, in quo nihil ſtabile, nihil mediocre.

PH. Cum Roma vrbs ſuis olim concuteretur motibus, aſſidue dimicantibus inter ſeſe Columniis & Vrſinis, quiddam accidit riſu magis quam admiratione dignum. Cum enim abeſſent Pontifices, & horum artificio Imperatores excluderentur extitit quidam Nicolaus inter Ciues Romanos publicus ſcriba Senatus, vir magnæ apud populum autoritatis, qui fauore & applauſu ſtultæ plebis dementatus, & in ſtolidiſſimas ſpes inſtaurandæ veteris monarchiæ elatus, cum ſe commutato nomine Auguſtum, & glorioſo titulo Seuerum & Clementem, libertatis, pacis, iuſtitiæq; Tribunum, ac ſacræ Romanæ Reipub. vindicem illuſtrem profeſſus, armis occupaſſet Capitolium, perfecit vt non tantum ciues Romani, ſed fere præcipui tunc Italiæ Principes ſucceſſibus eius capti, cauſas cognoſcentem & ius dicentem cognoſcerent, ſeq; illi vel ſubiicerent vel adiungerent. Huius amens & veſana audacia eo vſque proceſſit, vt & Pontificem reuocaret in vrbem intra præfinitum tempus, intra quod ſi non reuertiſſet, futurum vt Pontificatu priuaretur, & Ludouico atque Carolo cæteriſq; Germaniæ Principibus ac præcipue Electoribus diem diceret, quo ſi non comparerent, ſe aduerſus eos tanquam contumaces acturum eſſe. Magnas omnino turbas dedit. Sed ſtolido veſanæ teme-

temeritatis impetu ſuſcepta conſilia in eum deſierunt finem, vt altero ille anno à factione Pontificia, vrbe, totaque Italia pulſus ſit, quod factum eſt anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, quadrageſimo octauo.

EQ. Fuerunt etiam haud rari eo vſque audaciæ progreſſi, vt ad capeſſenda regna ac Principatus alienas ſæpenumero mentirentur facies. Audite mira.

Sub Tiberio Principe Clemens quidam extitit, reuera ſeruus Agrippæ poſthumi, quem nepotem ſuum ex Iulia Auguſtus in Planaſiam inſulam relegauerat: ſed fama & fallacia mox ipſe Poſtumus effectus. Iuit enim magno animo, audita morte Auguſti, in inſulam, vt dominum furtim educeret, & ad Germanicos aut Valios exercitus ferret. Sed dum tardius nauigat, interfectum Agrippam reperit: & huc iam delabitur, vt ſeſe eum ferat. Venit in Etruriam, ignotis locis ſe abdit, crines barbamque in ſqualorem promittit: mox per idoneos homines ſpargitur, viuere Agrippam. primum occultius, vt vetita ſolent: tum vago rumore apud imperitos aut turbidos, eoque noua cupientes. Iamque in municipiis & coloniis ſe oſtendebat, ſed leuiter & obſcuro diei, & copiam ſui haud plene facturus. Augentur aſſeclæ, audet Hoſtiam venire, atque adeo in vrbem, & occultis cætibus celebrabatur. Tiberius non ignarus periculi, ambigebat, vim militarem an fraudem fraudi opponeret: & hæc magis placuit, electique Salluſtii Criſpi opera duo milites, qui ſimulata conſcientia adiungunt, pecuniam & pericula ſua offerentes. Mox noctem ſpeculati & ſolitudinem circa eum, accepta idonea manu, vinctum & ore clauſo, in palatium ad Tiberium attraxere. Ibi interrogatus, *Quomodo Agrippa factus eſſet?* reſpondiſſe libere fertur, *Quomodo tu Cæſar*: dolum & illi maternum obiiciens, quo ab Auguſto adoptatus eſſet. Secreto interfectus eſt, magna inter tormenta conſtantia, cum neminem conſciorum edidiſſet: nec Tiberius (prudenter in talibus) vltra quæſiuit.

Alienas facies ementitorum exempla.

PH. In Syria ſimilis dolus, etſi vix dolus. Demetrius Soter, ille qui Roma obſes profugerat, iis imperabat: cum certa nec iniuſta de cauſa, Antiochenſibus offenſis, bellum iis infert. Ipſi extremorum metu, ad noua remedia confugiunt, & vilem quendam è plebe, Alexandrum ſalutant, & Antiochi filium faciunt, ac repetere optimo iure paternum Syriæ regnum. Fraus cui non apparebat? ſed nouitatis ſtudium (inſitum popularibus, & addo orientalibus) ſiue odium Demetrii effecit, vt crederent, quæ non crederent, & certatim Alexandrum omnes amplexi. Ipſe mirabatur nouam ſuam ſortem, & tot comitum militumque agmina: ac vires prope Orientis trahebat: quibus ſtipatus pugnat primo parum feliciter; mox aliter, & non vincit ſolum Demetrium, ſed cædit. Eo facto pacificus Syriæ poſſeſſor, quod ſolet, in vitia & luxum ſe effudit: paruis Demetrii liberis, nec ab iis

metu. Sed cum adoleuiſſet Demetrius Demetrii filius, cum parua manu Cretenſium rem aggreſſus, adiutores reperit, & pari leuitate ad tranſeuntes, qui à patre defecerant, in his ipſos Antiochenos. Itaque ſolutum illum, & inter ſcorta ac menſas iactatum inuadit, ſuperat, trucidat.

Hic finis ſcenici & imaginarii regis, ſed ſatis tamen diuturni, quique annos nouem & menſes decem in imperio alieno fuit.

Alius ab eo, ſed tamen Alexander, & in finitima Iudæa, ipſe Iudæus genere, adoptauit ſe in familiam Herodis regis. Occaſio erat, quia facie Alexandrum referebat, ab illo extinctum.

Igitur mortuo Herode hic reuixit, & fucum etiam acutioribus faciebat, natura & ingenio vafer, tum ipſa illa ſimilitudine valde genuina, & vel noſcentes fallente.

Venit igitur Cretam, & Iudæos illic induxit, ſeſe agnoſcere, pecuniam & alia vſui dare: quod idem in Melo inſula, omnibus ſubtractum verum neci Alexandrum, aliumque ſuppoſitum credentibus, vulgantibuſque.

Ita Puteolos appulit, pari illic Iudæorum credulitate & gaudio: ac mox Romam, grandi comitatu, regia pompa. nam & Iudæi, qui Romæ frequentes, & in his hoſpites notique Herodis obuiam ire, iurare eum eſſe, lecticam eius deferre: prorſus vt à regio cultu & faſtigio, præter Cæſaris autoritatem, nihil abeſſet. Et ſane Cæſar Auguſtus moueri quoque cœperat: ſed retentabat, quod vetus ille & veterator Herodes non videbatur in re tanta decipi potuiſſe, & denique vt experimentum caperet, mittit Celadum vnum è libertis ſuis, qui olim familiariter cum Alexandro & Ariſtobulo fratre (nam & is ſeruatus dicebatur) verſatus fuerat: Sed quid? impoſitum ipſi Celado, & ille quaſi notor & aſſertor ad Cæſarem redit. Tamen dubitabat, ipſum Alexandrum vocat, & ſagaciter animaduertit manus calloſas & duratas opere; item in ſermone & moribus non illum principalem Genium & gratiam, quæ ſolet ſic natos comitari, & vel inuidis inſciiſq; adeſſe. Tum etiam interrogat, quid factum Ariſtobulo eſſet, & cur non ille adueniſſet? Cauſante ipſo, Cypri hæſiſſe, ob pericula maris & itinerum, & ue, ſi quid durius eueniſſet, totum Mariamnes genus vna periret. Hæc illo canente, & doctore eius accinente, qui ſimulata grauitate aderat; Cæſar ſeductum adoleſcentem monet & interminatur vera dicere, & propoſita impunitate, *Quis eſſet?* interrogat. Ille vero metu inſtantium, & ſplendore illo præſenti territus, vera fatetur, ſeriem fabulæ denarrat: & à Cæſare ad remum damnatur, vt fidem

dem in vita data non falleret, doctorem eius exuit vita: Reliquis ſatis ſupplicii cenſuit crediſſe, & pecunias effudiſſe. *Ex I. Lipſii monitis politicis.*

Hæc vetera aut longinqua videbuntur: addam haud longe ab æuo aut finibus noſtris. Ecce in candida & ſimplici illa Germania extitit pſeudo-Fridericus, tempore Rudolfi Habſpurgenſis, Imperatoris, qui verum ſe Fridericum diceret, mortuum ante plures (nempe 22.) annos. Obſidebat tum Rudolfus Colmariam: ſed haud vane territus, quod impoſtor ille in Germania inferiore magnas ſibi vires, nobiles, vibeſque adiungeret; Soluta obſidione, Rheno prono deſcendit, & quaſi veneraturus veterem Auguſtum acceſſit. Sed eius compos, interrogatum quis, vnde, quare ſic eſſet, igne in oppida Witzlaria combuſſit. *Ann. 1284.*

Poſt in eadem Germania, nobilis impoſtura circa Marchionem Brandeburgenſem Woldemarum euenit. Is ante annos triginta & vnum amiſſus ſiue mortuus, peregre erat: cum Rudolfus Saxoniæ dux deſpicit, qua via Ludouicum Bauarum Ludouici Auguſti filium, principatu Brandeburgenſi pellere poſſet. Componit fabulam, ipſe inquam, eius poeta & actor. nam molitorem quendam ſecreto habitum, omnibus notis inſignibuſque arte & aſtu inſtructum, ad verum illum Marchionem, producit tandem in ſcenam: atque ecce populares, deſiderio & more plebis accurrunt, ſe & ſua, plerique arces & oppida etiam tradunt. Reſiſtentes partim Saxonis copiis, partim Caroli Bohemi, qui Imperator à quibuſdam deſignatus, ad deditionem coguntur. Ipſi Bauari, & auxiliatores eorum Palatini, varia fortuna certant, & grandi vno prælio vincuntur: capto Rudolfo Palatino Rhenenſi, cum ſeptuaginta nouem è nobilitate equeſtri. Denique triennio toto eluſit, aut potius illuſit ille molitor: donec captus tandem ignem ipſe, infamiam autores eius ſubierunt. *Ann. 1348.*

EQ. Sed in Flandria factum omnia dicta adæquat aut ſuperat. Fuit Balduinus Octauus, Flandriæ Hannoniæque Comes, & idem grandi auſu progreſſuque Orientis ſiue Bizantii Imperator. Dum illic res gerit, in prælio contra Bulgaros cadit: nec ambigua res erat, donec quidam Bernhardus Rainſus, Campania Gallia oriundus, & ſpecie religionis iuxta Valentianas in ſylua quadam Anachoreta, donec is, inquam vulgaret fingeretque poſt annos viginti, reducem & rediuiuum ſe Balduinum eſſe. Impulſus à nobilium quibuſdam creditur; & ætas, forma, aſtus atque etiam audacia aderant ad fallendum. Igitur, rebus in Hannonia motis in Flandriam ipſam cum hac fama venit: & rara quadam oris grauitate, com- *Ann. 1225.*

memoratione hominum rerumque priorum, ſtemmatis totius notitia, etiam ſagaces cautoſque inducit. Deſciſcunt & adhærent paſſim, faſtidio etiam, & contemptu fœminei imperii: quod Ioanna id temporis, Balduini filia, rebus præſidebat. Quin ipſa profligata, & propemodum in Querceto oppido intercepta, præſidium & refugium ad regem Ludouicum Octauum Galliæ habent: qui ſubuenit, ſed cum prius à ſenatu Ioannæ examinatus inquiſituſq; planus ille eſſet. Eius enim præſes ſic dixit rogauitque. *Tu quocunque nomine appellandus, ſi te verum Balduinum iactas, cur Orientis imperium deſeruiſti, ad hoc minus properaſti? Cur apud notos atque optime de te meritos duces, mortem ſimulaſti, vitam diſſimulaſti? Quæ commenti cauſa aut merces? An nunquid ii oderant? etiam nunc reſument, ſi verus es Auguſtus. Quid ad nos potiſſimum veniſti, tot luſtra non viſus, niſi vt inter ignotos ignotus falleres. Viginti anni iam ſunt à morte illius quem te dicis: quibus tenebris, & qua cauſa tam curioſe te occuluiſti, ſic vt nec aura famæ de te ſpirauerit? Paſſi multa mala fuimus, & id ob te mortuum: mederi vna voce, vno ſcripto poteras: VIVO: cum non feceris, ego etiamſi viuis, viuum te habebo? Impietas tua non meretur: abi ingrate à patria, cuius caritatem exuiſti; à principatu, cuius curam abieciſti; à ciuibus, quos obliuione ſepeliſti.* Dixerat Quæſitor: at ille, mirum qua confidentia, & ex ipſa fidem præſtruens: *Domi,* inquit, *inclementiores ciues, quam foris hoſtes, reperi. Tu me, Flandria, mater & altrix reiicis, quem Græcia, Macedonia, Thracia aduenam excepit, coluit: ipſa Barbaria, Maieſtatem verita, ſeruauit. At enim, vbi delitui? audite, & caſuum humanorum miſereſcite, ſi quid humani in pectoribus ipſis habetis. Captus prælio ad Hadrianopolim à Bulgaris, ab iiſdem in cuſtodia habeor ſatis lenta & remiſſa: vſque eo vt effugium etiam patuerit, & animo iſto ac Deo ducibus me liberarim. Cum ad meos propero vagus & erro, in alios barbaros incido, ignaros fortunæ meæ, & ab iis in Aſiam trahor ac vendor. Heu miſeriam! pudet, ſed vos narrare cogitis: Syri me habēt, & in ergaſtulum ruſticum damnāt. Ego Balduinus, Comes, Imperator, qua manu ſceptra tenui, raſtra tractaui, plures per annos: donec à Germanis mercatorib. caſu tranſeuntibus quibus me aperui, pretio liberarer. Ii me domū remiſerūt, vos expellitis? ingrati, immemores veterum beneficiorū, quibus aut veſtri patres, etiā tu atq; ille à me affecti eſtis. En ſeniū & hanc canitiem, quo reſeruati ſumus? poſt tot fluctus ſcopulum reperi, vbi portum putabam: ipſa mea filia, mea Ioanna, patrem non agnoſcit, ne Comitem, cognoſcat.* Hæc & plura opportune diſſerens, magnitudinem ſuam, vel fallaciam tuebatur: vario animorum motu, & pleriſque ad illum inclinatis. Adeo vt nobilium populariumque bona pars ſtatim adhæreſceret, Comitem & Auguſtum ſalutaret: donec re iam in præcipiti, Ioanna ad Ludouicum regem ſupplices legatos mitteret, vt Balduini, auunculi quoque ſui magnam ſanctamque memoriam, ab impuri nebulonis contage tueretur. Suſcipit negotium rex, diem homini dicit: venit ille magno comitatu, ſolitaque fiducia & faſtu. Veſtis erat purpurea, alba in manu virga, barba promiſſa, à qua vulgo peregrinus Longobardus vocabatur, ſiſtitque ſe regi, Peronæ. Ille orditur ſuccinctus nobilitate

& Sena-

& Senatu: *Flandria in fide & clientela mea eſt, ne mireris, te huc vocatum: quod iure, nō ambitione aut vſurpatione factum. Siue iniuria afficeris, à me vindicandus es; ſiue afficis, puniri debeas. Vtinam Deus & cœlites facerent, vt tu ſis ille Balduinus, mihi auunculus, amitina mea pater, nec vno nomine Galliæ mea illigatus. Vtinam! inquam. Sed fama tot annorum, tam conſtanti, quid faciam? illa te iugulat. Credere me abnuis, & vnus tot millibus contradicis: ſed fidem ex genere humano tollis, ſi conſenſui mortalium non vltra credimus. Tamen effare, faueo ſi quid habes, quo famam redarguas, quo Balduinum te aſſeras, quo veterem meum cognatum aut potius parentem, à mortuis reſtituas. Si ille es, breuiter ad hæc reſpondere, & ſtatim potes. Quæro, tene pater meus Flandriæ Comitem dixerit, iura dederit? quo teſte, loco, tempore, ritu? Baltheone te & inſigni militari donarit? Qua mulier ex Francica nobilitate, quo conciliante, quo auſpice, loco, cœtu nupſerit? Quid hæres? hæc ignorare de ſe verus Balduinus non poteſt.* Iſta rex: tamen audacia illa velut deprehenſa, hærebat, & ſpatium cogitandi recolligendiq; ſui petebat. Inde pro impoſtore haberi & contemptim dimitti: dimitti tamen, quia ſub fide publica veniſſet. Nec diu poſt in Burgundia captus, ab equite gentis Chaſtenaiæ, Ioannæ offertur: quæ conuictum confeſſumque laqueo ſtrangulauit. Non tamen ſine plebeculæ rumoribus, quæ patrem ab improba filia in ligno ſuſpenſum, tunc & diu poſtea differebat.

PH. Conſimile in Hiſpania euenit, cum Alphonſus Aragoniæ rex eſſet, iuuenis & vndecennis, matre gubernante? ſuperuenit qui Alphonſum veterem affirmaret, ante annos viginti & octo ad Fragam cæſum. Pro colore adferebat tædio ſe rerum humanarum in Aſiam & Terram ſanctam iuiſſe, illic bella pro Deo & religione pugnaſſe, rediſſe ad ſuos culpis expiatis. Cur ſpernerent, & puero ac mulierculæ potius adhæreſcerent? Mouerat multos, res turbaturus hauddubie, niſi Cæſar Auguſtæ captus laqueo gulam fregiſſet. *Lipſius in Mon. polit.*

TH. Riſu iſthæc, præuia tamen iuſta deſuper indignatione, aliquo modo poſſunt excipi. At quæ de immani ac pluſquam barbara regnandi cupiditate quorundam extant, horreſcit animus, quoties illorum recordor. Audite rem geſtam. Sceptra Imperii Turcici tenebat Baiazites II. rebus geſtis clarus, & numeroſa prole ſuccinctus, in qua natu minimus Selymus erat. Sex ille fratres habebat, è quo duo primæui ſuo fato obierunt, tertius paterna vi: duo ſupererant, ætate & iure imperii ante ipſum, ſed imperium tamen animo agitabat, & vt perueniat, patrem impedimento futurum, è medio vult ſublatum. Id varie tentauit, & primo colore aliquo pietatis. Mos Turcarum habet, filios principis in certo loco aut oppido claudere, nec finibus iis egredi, niſi permiſſu aut iuſſu patris. Id contra ſpes aut res nouas inſtitutum videtur, & ne militibus aut populo miſceantur, captenturue aut captent. At Selymus fines iſtos audacter migrat, comites & milites colligit, & cum hac manu ad patrem pergit. Miranti, & per legatos etiam expoſtulanti, *Ecquid ſibi*

Barbara regnandi cupiditas.

Anno 1511.

vellet? patriæ leges, patris iuſſa ſperneret? quo fine aut cauſa? ille refert: *Non prauitate, ſed pietate motum facere. & Mahumetis legem eſſe, tertio quoq; aut quarto anno viſere ad parentes: velle ſe parere & parentis optimi manū* (ita Turcarū ēt ſermo habet) *oſculari*: Baiaziti haud placitum, iterumq; legatos & aſperiora mādata mittit: quorū ſumma, rediret. Ille pergere nihilo ſequius, & iam Hadrianopoli appropinquare: nixus, vt putabatur, occulto fauore & gratia Genitzarorum, quos in partes traxerat. Erat in ea ipſa tum vrbe pater, qui fraudes aut vim metuens, & ſimul vrbi dominę timens Conſtantinopoli, vbi theſauri & regia gaza erat, illuc concitus pergit. Idem filius, & patrem in vico aſſequitur, qui Tzurulus appellatur; quid? ad manus oſculum: imo ad manus conſertionem & ſuos inſtruit, & vim parat facere: patre contra, cum eo ventum videt, dirigente. Pugna committitur anceps & cum diſcrimine, maiore etiam metu Baiazitis; qui haud de nihilo fidem ſuorum ſuſpectabat, & Deum ac Mahometem alta voce inuocabat, vindices patriæ & imperatoriæ maieſtatis. Audiuit ille (non n. iſte) & fugit Selymus, vaſa & impedimēta omnia amittit, animum & impietatem retinet: ac Capham cum veniſſet, copias iterum colligit, & prima hieme in Thraciam rediit. Fiduciam enim Genitzari dabant, qui in vrbe tumultuati, Achmetis (is frater maior erat) imperium aſpernabantur, atque adeo legatos eius qui tunc aduenerant, per ignominiam eiecerunt. Occulte ad Selymum etiam miſſis, vt approperaret: ſeſe cætera exſecuturos, & manu viam facturos ad ſolium & ad ſceptrum. Imperium illud miles temperat, prauo & noxio more: nec alia cauſa exitii aliquando erit. Sed Achmetes horum non ignarus, cum ipſe quoque iuxta Conſtantinopolin veniſſet; & militum quidam operam ac fidem obtuliſſent, adnuit, ſed quod momentum inclinationi aliorum facturum erat, aurum præſens, & amplioris ſtipendii ſpem, non adiecit. Imo vocem iecit, liberam, ſed intempeſtiuam. *ſeſe vel inuitis illis imperaturum.* Offendit & alienauit: iamq; Selymus ad vrbem venit, tentoria in pratis fixit: cui obuiam factus Corcutes, frater alter, modeſti ingenii & ſapientiæ ac religionis ſtudiis deditus, vt captus eſt gentis. Genitzari audito aduenisse, ſtatim coeunt & tumultuantur; decem è ſuis ad Baſſas (Præfectos ſic nominant) ablegant, qui poſtulent. Dominum & Sultanū Selymum eſſe: Baiazitē vltra non eſſe, ætatis & virium imbecillum, nec molem imperii ſuſtinentem. Hoc ipſi edicerent, ſuaderentq; volens faceret, quod vel nolens adigeretur, & cederet, aut cædi ipſi Baſſæ expectarent. Sententiam omnium ſic ferre. Hęc dicta, & prompti facere erant: ergo timor Baſſas inceſſit, & Baiaziti rem & diſcrimen exponunt. Generoſus animus, & veteris laudis factorumq; conſcius, indignari; nihil indultum velle, arma & manus ſuorum ſpectare, & implorare. Sed abnuentium: atque ibi primus Baſſarum (Vizirium dicunt) Muſtafas: *Ergo ſupremum vale Imperator,* inquit, *nam nos quidem morituri te alloquimur, neſcio an moriturum. Hoc animi tui decretum, vltimum nobis iam dicit:*

tis: & minas militares addit. Mouetur ille,& ipſos miſeratur, atque infit: *Ergo certum iis, vitam nobis adimere? & huc ventum?* Muſtafas: *Huc ventum, quod ad nos attinet: de te, Deus meliora. Sed vt optima, ſpiculis tamen haſtarum* (verba ponimus) *de ſolio imperatorio ſcito te detrahendum.* Senex videt neceſſitatem vltimam eſſe, & pauliſper vocem compreſſam ſoluit: *Agite igitur*, inquit, *ad filium ite, nunciate rerum ſummam illi permitti.* Filius venit, pater excipit,vultu quidem lætus,& theſauros ei atque alia Imperii ei reſignat. Tum & ſolium conſcendere iubet, ſed recuſantem: & ſubdola modeſtia, ſolam pietatem affectumque viſendi patris, præferentem. Iterum iubet, propinquo etiam periculo monitus, & minaces militum vultus voceſque audiens aut videns. Admittit filius, ſed in ſequentem diem. Conueniunt frequentes, equites pediteſque, ſedet pro tribunali, & imperii iuriſque vſurpandi cauſa, vnum è Genitzaris ſuſpendi laqueo iubet: cæteris ſpe facta, benigni ſimul & fortis dignique maioribus imperii. Cuius primum facinus,relegatio patris Dimotucum: & priuſquam perueniret, interitus veneno procuratus. Aiunt medicum eius corruptum id obtuliſſe, adamante minutatim confracto & cibis immixto: cui tamen pretium operæ mors fuit, & ceruix inciſa, cum voce Selymi præuia: Veteri domino infidum, nouo fidum non futurum: Itum in alias cædes, & quinque fratrum filii occiſi: tum ipſe frater Corcutes neruo arcus ſtrangulatus, cum è fuga reprehendi curaſſet. Supererat Achmetes, primus fratrum, & ſocietate Ægyptiaci etiam Sultani validus: ſed falſis Genuzarorum literis elicuit, tanquam faſtidientium nouelli & iniqui imperii: prodiret modo arma cum ipſo in hunc ſociaturis ſe daret. Prodiit, pugnauit, victus, ſuffocatus eſt: & ſolus iam certuſque Selimus Princeps; qui in Baſſas & proceres varie item ſæuiit, homo cædis totus & ſanguinis: idem tamen Fortunæ (non enim Deo) carus, & qui res maximas in imperio ſuo geſſit. Perſas vicit & repulit, Sultanum Ægypti ſuſtulit, & amplum id regnum ſibi poſteriſque firmiter ſubiecit. Nihil etiam priuatim aduerſum: & dormire videbatur cœleſtis Iuſtitia, niſi quod in extremo actu ſe oſtendit, & peſte correptum extinxit,ipſo loco & vico, vbi prima cum patre ſigna contuliſſet.

Tædium iure vereor in paribus auſis & euentis: qui tamen duos Muſtafas ſileam in Turcarum imperio, vt nec id ſit à ſcenicis his ludis immune? *Anno 1422.* Prior fuit, Muratis ſecundi principatu,Duſmis:Sed qui ſe Muſtafam diceret, Baiazitis primi filium,quem fama & res erat, infelici illo prælio cum Temirlanco periiſſe, vbi & pater eius captus. Atenim poſt annos viginti duos iſte ſe ſufficit, & fraudes ac turbas Murati miſcet. quas turbas? tantas,vt Begi,Baſſæ & primorum plerique ad eum deficerent, ipſi Chriſtianorum principes fœdus inirent,& Byzantii Imperator. Deniq; per triennium

Muta-

Muratem ſic exercet, vt incertum imperii & vitæ faceret: donec ad Lopadium lacum collatis caſtris (& Murates ipſe aderat) arte quam viribus magis vincitur, & transfugiis paulatim nudatur. Iuuit ad hanc rem commentum callidum legatorum, quos Byzantium vno tempore, ad fœdus & ſocietatem ipſe & Murates miſerant. Sed Muratis irriti dimiſſi, illius impetrauerant: cum tamen Muratæi, curſim præuenientes audaci aſtu ſpargunt, ſeſe voti compotes, & Græcos à ſe ſtare, quod creditum ſparſumque in vtriſque caſtris, multos Muſtafæ detractos Murati iunxit. Denique fugit ille, ſed retrahitur, & Hadrianopoli ad pinnam muri laqueo ſuſpenditur.

Alter Muſtafa miri & noui commenti eſt, ſed ab alieno impulſu, & in alterius, vt putabatur, fructum. Ne graue ſit, me deducere paullum, quæ faciunt ad grauem illum nobis hoſtem. Soleimanno, maximo inter Turcarum principes, duæ vxores fuerunt, & ex iis liberi: altera Boſphorana, è qua Muſtafas; altera Roxolana; è qua iſti quatuor, Mahometes, Selimus, Baiazites, Giangir. Sed omnes hos ætate & gratia apud militem Muſtafas anteibat; nec dubium illius imperium, ſi id expectare quam habere maluiſſet. Pater ſane eum ſuſpectum nimiæ ſpei interfecit. Iam è quatuor illis Mahometes obierat, & mox item Giangir: duo competitores ſupererant, è quibus Selymum fata & pater promouebant, Baiazitem mater, mirifice in eum prona. Fruſtra maritum aliquoties tentauerat, vult fraudem & fortunam. Itaque re cum filio collata, viſum illis initium res nouandi per falſum Muſtafam facere, ad cuius nomen & gratiam miles facile concurreret; ipſi deinde eo in rem ſuam vterentur. Reperiunt iuuenem, audacia & facie idoneum, inſtruunt & dimittunt. Perſonam ſumit & agit, venit in Thraciæ loca, quæ Valachiam & Moldauiam ſpectant, vbi equitum copia, & qui pleri que viuo nuper Muſtafæ addicti. Ibi clanculum & quaſi timide ſe oſtendit; comites qui aderant, muſſitant Muſtafam eſſe; fuga elapſum à patre, & alium ab amicis ſubſtitutum, qui interfectus pro ipſo eſſet, incuria, nec ſerio agnitum aut inſpectum. Id argumentum fabulæ erat. ad quam ſpectandam agendamque ſtatim concurſus. Veniebant & ii qui oculis ſuis Muſtafam interfectum viderant: ſed vel falli volebant, vt locus eſſet ſi non recipiendi Muſtafæ, ſaltem vindicandi. Iam pœne exercitus erant: Sed ſangiacci trepidi rem ad Soleimannum referunt, qui fraudis certus eos acerbe increpat, *Quid ita initiis non obſtitiſſent? vel nunc facerent, aut iram ac pœnam à ſe expectarent. Mittere ſe Pertauum Baſſam cum validis fidiſque copiis; ſed melius, gratiuſque fore, ſi ij quod neglectum eſt, ſarciant, & ignem nondum validum extinguant.* Sangiacci iis monitis miniſque excitati aduigilant, concurrunt; aduentantes reprimunt. manus iam factas diſſipant & ſpargunt, nihil reliqui ſibi ad diligentiam faciunt, vt fidem & operam ſuam Domino probent. Tamen Baſſa ſuperuenit; nec res adhuc Muſtafæ ſatis validæ aut conſtitutæ erant, itaq; à præ-

ſenti

ſenti metu fluctuare multi incipiunt, dilabi alii & transfugere, donec deſertus miſer cum præcipuis miniſtrorum in manus venit. Viuus trahitur Byzantium, examinatur, nihil celat: cura iam non de illo puniendo (quod ſtatim factum) ſed de filio patrem ſubit. Hocne illum auſum in tam recenti Muſtafæ infelici exemplo? dolor non ab impietate ſolum erat, ſed ab imprudentia & temeritate ira. Et iam magnum aliquid parabat: ſed mater filium non deſerit, callida mulier, & mariti ſui diu potens. Venit, & rem fatetur, excuſat & deprecatur. *Quid enim magni miri*, inquit, *ſi in fratrem (non enim in te, ne erres) aliquid molitus eſt, non tam ambitu quam metu impulſus? Leges ſiue fata noſtra gentis ſunt, vnũ nõ imperare ſolũ, ſed viuere: & exordium noui principatus eſt, fraternum parricidium. Quid, inquam, mirum igitur, ſi fugere triſte hoc voluit? ſi vitam prorogare? Natura impellimur: & te conſule. Hic ſcopus huius conatus fuit, miſerationẽ, ſi conſideras, quam ira dignioris. Tu illam da. cui? filio. cui? & mihi vxori. nam certum non ſuperuiuere illi, & in vno duos occides. Quamdiu autem dature? me miſeram, inſtant fata, & in tua ſenis anima adoleſcentis illius ſpirat, & mea.* Mouit intimum ſenile pectus & concuſſit mulier: dat veniam, ſed ea lege, vt filius ſe videat, & ipſe eam petat. Ergo aduocatur, & à matre quoque excitatur, iam ſecura, vt tuto veniat. Venit, ſed cum in aditu paterni hoſpitis eſt (extra vrbem conueniebant, nec temere filii patre viuo in ipſam intrant) ecce milites, qui deſcendentem ex equo tradere pugionem & gladium iubent. Id in aliis de more fiebat; Sed conſcientia ſtimulante omnia timet, & multus in oculis Muſtafas vterque erat. Mater tamẽ dat animos, quæ de induſtria ad ianuam expectat, & per feneſtram linteo obductam hortatur, intrepide pergat, viam omnem à ſe præmunitam. Accedit ad manus patris, petit veniam & accipit, monitus magis quam caſtigatus. Atque vt plenam fidem reconciliationis faceret, potum de more gentis iuſſit offerri: ſed nec hunc ſine metu bibit, venenum ſuſpectans, donec pater ex eodem poculo hauſtu ducto, omni eum cura liberauit.

EQ. Prodeat in theatrum hoc inter alios etiam Perſarum rex Artaxerxes; qantum ille calamitatum telam non texuit, quod curas & moleſtias toto ſui imperii tempore non deuorauit? Summo is quidem labore pacatis foris rebus omnib. & conſtituta tandem vndiq; pace, ſperat deinceps tranquillo ſenio & vita quietiore ſe fruiturũ. At votis euentus minime reſpondit. Mox enim tota domus regia, diſſidiis filiorum inter ſe de regni ſucceſſione, viuo adhuc patre, dimicãtium ardet, & turbatur creberrimis factionib. Quas compoſiturus infelix pater Dario primogenito ipſe Diadema imponit; ratus ſe hoc modo cauſam diſſenſionis omnẽ amputaturum: ſed tãto maiori incendio exinde regia tota flagrauit. Nã Darius ob denegatã Aſpaſiam vitæ patris inſidias ſtruens, vitam vna cũ regno amiſit. Detectis n. inſidiis, iuſtas parricidii pœnas dedit. Vitæ hoc finis fuit Dario, at nondũ finis malorũ Artaxerxi. Tres filii reliq. nouas de regno mouẽt turbas, inde nouæ cõſpirationes, nouæq; factiones emergũt.

Ochus natu minimus,ingenio maximus,acri tamen & violento,de tollendis fratribus Ariaſpe & Arſame capit conſilium. Ariaſpes ob manſuetudinem, candorem & humanitatem populo charus,rex à Perſis flagitabatur. Arſamen iuuenem fortiſſimum pater obſeruabat, vtrumque igitur vt ſubmoueret Ochus:dolo & verſutia mitiſſimum Ariaſpen circumuenire;vi fortiſſimum Arſamen tollere ſtatuit.Regis itaq; cubicularios ſumiſit,qui cæcis ſuſpicionib. de patris maleuolentia Ariaſpis animum tentarent, & aſſidue,tum minas aliquas patris afferrent, eaſque nouis criminationibus augerent, tum ficta conſilia eiuſdem de ipſo necando inculcarent; donec iuuenis mitiore ingenio præditus, de patris amore, ſuaque vita deſperans, ſumpto veneno ſeipſum conficeret. Quo ſubato, Ochus ſubornato Harpate, Arſamen interfici curauit. Pater infelix nullum malorum finem proſpiciens, & ob exactam ætatem in mortem præceps, luctu & mœrore extinctus eſt anno ætatis 94.]

PH. Recitat Cælius hanc hiſtoriam ex Iuſtini *li.* 10. aliquando prolixius. Artaxerxen,inquit, Darium, vt tutius viueret, contra morem Perſicum, regem declaraſſe: At illum, vt nouum paternæ indulgentiæ exemplum,nouo prorſus & inaudito ſcelere recōpenſaret;interficiendi patris conſilium cepiſſe: Et quod omnem excedit admirationē,cōmunicato tā nefario propoſito,cū quinquaginta fratribus,inter tot repertum non eſſe vnicū,cui illud improbaretur, vel qui aduerſum ire conatus fuiſſet. Vxorē ſeu concubinā patris Aſpaſiam, mulierum formoſiſſimā,denegatam Dario, præbuiſſe cauſam parricidii, vel ipſo parricidio ſceleſtiorē. *Sed euentu fruſtratū, tanti ſceleris poſcēte pœnā diuino numine, paterna reuerentia vindice,petiiſſe vna cū vxore & liberis totoq; fratrum cohorte, mauſpicati parricidii complice, horumq; liberis,vxoribus & tota familia; ne tam abominandi ſceleris vllum prorſus veſtigium,& ex tam nefaria ſobole,vlla progenies ſupereſſet.*

TH. Non diſſimile crudelitatis & parricidii deteſtandi exemplū edidit ob regni cupiditatem Antipater,Caſſandri Macedonum regis filius, dū in propriam matrē crudeliſſime,ob merā ſuſpicionē, quod in regni conſtitutione, mortuo Caſſandro,ad minorē natu filiū Alexandrū viſa eſſet inclinare,ſæuiit. Nec liberare illā à mortis periculo potuere tot ſanctiſſimæ obteſtationes,tot euidentes criminis purgationes, tot anxii clamores, miſerabiles eiulationes, & largiter effuſæ per genas lachrymæ; nec moueri ūt tyrānū miſerrimæ matris oſtenſa vbera,nec detectus vterus,qui eum geſtauerat & in lucē produxerat: Ad miſerationem omnib.cōmotis,ſolus filius quauis belua & ipſo Phalaride crudelior,immotus conſtitit in propoſito,nec ſuſpirio quidē edito vllo,à matre ſupplicium popoſcit:neque quieuit,donec innocentiſſima,& miſerabilis mater crudeliſſime præ ipſius oculis interficeretur. Adeo hic tantus dominandi furor ipſi naturę vim inferre non dubitat,dummodo ſuis cupiditatibus ſatisfaciat.

EQ. Ridi-

EQ. Ridiculũ eſt, quod de Semiramide Sabellicus narrat, quæ Nini regis Aſſyriorum concubina primo, mox coniunx, & tandem ſublato rege regina facta eſt, Ardebat ille, captus Semiramidis forma & lepore. Amor tã vehemẽs fuit, vt regẽ pene ſeruũ mulieris effecerit: Nihil tam magnũ erat, ꝙ illa aut à rege petere, aut petẽti rex denegare auderet. Itaq; cũ aliquando teneri ſe magno cuiuſdã rei deſiderio diceret: & rege quicqd tandẽ id eſſet, ꝑferre iubente: vnius diei imperiũ ſibi concedi poſtulat. Riſit Rex, conceſſit, deniq; edixit, vti omnes ſtatuto die Semiramidi regio ſolio inſidenti dicto obedientes ſint: ſecus q fecerint, morte plectantur. Vbi dies ille illuxit, mulier regio cultu & diademate ornata in regio ſolio aſſedit; cingitur magno ſtipatorum agmine: fit concurſus ab omnib. exitum breuiſſimi huius Imperii cupidiſſimis animis exſpectantibus. Illa primo res leuiculas tẽtandorum animorũ gratia imperat: mox maiora. Tandẽ, vt ſerio omnes ſibi in omnib. obtẽperare videt, ſatellitib. iubet, vt regẽ ipſum adducant: vt vinciant, vincitur: interficiant, interficitur. *Ita Imperium ex diurno diuturnum efficitur.*

TH. Athalia Iudææ Regina, cõiux Iorami, poſt mortẽ mariti cũ audiſſet Ochoziam filium à Iehu interfectum eſſe, omnẽ regium ſanguinem delere cõſtituit vtq; ſola regnaret, nepotes omnes crudelis fœmina, ex mera ambitione furentes, ſuſtulit, vixq; Ioas ex filio nepos Ioſabethæ amitæ ſeruatus pietate, ſuperſtes manſit, & parũ abfuit, vt tota Dauidis ſtirps interiiſſet. Huic plane ſimile eſt, quod de Laodice Cappadociæ Regina refertur, quæ amiſſo viro cum vereretur, ne à filiis adultis regno aliquando pelleretur; quinq; veneno ſuſtulit, ſexto incolumi contra eius voluntatẽ ſeruato: qui poſtea, cum illa populari tumultu, ad eundem plane modum quo Athalia, interiiſſet, in regnum ſucceſſit. Et *Cleopatra* filiis ob regni ſucceſſionem infenſa, alterum occidit, alteri venenum miſcuit; quod tamen ipſa ebibere à filio coacta eſt. *Sabel. libr.3. caput.* 10.

EQ. Quid ſi in Græciam nouellã (inqt Lipſius *in Mon. Pol.*) & Byzantiũ abeo? ſi ad illos à Conſtantino Imperatores? Fideliter dico, plura ſcelerum ab hac Ambitione exempla, quam in alia Europa tota reperiam. Solennia illa erant, necare, exſecare, excæcare; hæc patres in filios, item matres ipſæ; hæc filii in vtroſque patrabant: Quid patruos, fratres, agnatos dicam? in leui ſuſpicione & minimo metu hæc facta, quaſi per ludum aliquem & iocum. Et vide ingenium ſæuitiæ! certum eſt, non alia re hominem magis abiici, & animo conatuque cadere, quam exſectione illa aut excæcatione. Qui aut virum viro, aut lumen demit: nihil ab eo viri vltra formidet, & in pœnam aut ludibrium modo viuit *Hæc Lipſius.* Cum itaque tanta ſit Ambitionis ac ſuperbiæ dominandi fœditas; proinde remedium quomodo eidem adhiberi poſſit, diſpiciendum.

TH. *Quicquid in mundo eſt*, ait D. Ioannes, *concupiſcentia carnis eſt, concupiſcentia oculorum & ſuperbia vitæ*. At vero vniuerſa diſciplina Chriſtiana (inquit D. Auguſtinus *de S. Virg. ca. 31.*) contra ſuperbiam militat, quia humilitatem ſuadet & docet. Et Diabolus ſuperbus (inquit idem Auguſtinus) hominem ſuperbiorem perduxit ad mortem, Chriſtus humilis hominem humilem reducit ad vitam. Proinde humilitatis ac Modeſtiæ erit adhibendum lenitiuum.

Ambitionis & ſuperbia remedia.

PH. Difficile (ait Proſper *in Epiſt. ad Demet.* peccatum ſuum ſuperbus agnoſcit, aut etiāſi intellexerit, non currit ad medium, ſed de ſe ſibi remedium pollicetur; nec vnquam ibi proficit cura, vbi morbus eſt ipſa medicina.

TH. Difficile quidē eſt, vt nō impoſſibile. Poteſt n. etiam in loco altiori ſeruari humilitas: ſicut humilis erat regina Eſther, q̄ de ſeipſa ad Dominū: *Tu ſcis neceſſitatē meam, quod abominer ſignū ſuperbiæ & gloriæ meæ, quod eſt ſuper caput meū.*

PH. Rara eſt tamen in honore humilitas, & ſicut caſtitas in delitiis, ita humilitas periclitatur in honoribus. Vnde & D. Auguſtinus *Serm. 1. de comm. vita cler.* de ſeipſo ſcribit: *Hoc agebam, quantum poteram, vt in humili loco ſaluarer, ne in alto periclitarer.*

TH. Attendenda igitur ſunt ipſius S. Scripturæ monita, 4. Reg. cap. 14. *Contentus eſto gloria, & ſede in domo tua*, Eccleſiaſt. 7. *Noli quærere ab homine Ducatum, neq; à rege cathedram honoris.* Ibid. cap. 20. *Qui poteſtatem ſibi aſſumit iniuſte, odietur.* Ier. 22. *Numquid regnabis, quia conferes te cedro?* Matth. 23. *Qui ſe exaltat, humiliabitur*, Galat. 5. *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi*, Heb. 5. *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo.*

EQ. Inſignis extat deſuper Plutarchi in Epiſtola ad Traianum Imp. commonefactio, his verbis: Moderationem tuam, ô Imperator, non appetere noueram principatum, quem tamen ſemper morum elegantia mereri elaboraſti: Qui quidem tanto iudicaris dignior, quanto ab ambitionis vitio remotior eſſe videris. Tuæ igitur virtuti, & fortunæ gratulor meæ, ſi tamen principatū, quem probe meruiſti, geſſeris recte. Alioqui te periculis & me obtrectatorum linguis expoſitū iri non dubito, cū ignauiam Imperatorum Roma non ferat.

PH. *Alphonſus* aiebat, olim inter Iouem, Neptunum & Plutonem omnium rerum partitionem trifariam eſſe factam, & horum vnumquemque ſua ſorte contētum eſſe, nec occupare aliena: at inter homines, neminem ſua portione contētum eſſe, nec vllam partitionē eſſe ſtabilem, ſed omnes [illegible]. Notabat autē ambitionem principum, & regnandi nunquā ſatiādam libidinem. Quis n. hodie Regū & principū eſt, qui ſua ſorte contentus, non cogitet, quo iure quaue iniuria ſuis ditionib. plura adiiciat? *Panor lib. de reb. geſt. Alphon.*

EQ. Laude proinde atque imitatione dignus eſt Numa Pompilius, ob inſignem quam vſurpauit, cum ei Imperii dignitas deferretur, modeſtiam. Mortuo namq; Romulo, eoq; è Sabinis ad capeſſendum imperium accito, nō eſſe ſibi reſpondit, cur præſentis eum vitæ ſtatus pœniteret, à conſueto illum

vitæ

vitæ genere velle quaſi deſciſcere, in quo & pro dignitate ſua, & pro rei familiaris neceſſitudine ac ſuppeditatione verſatus eſſet honeſte ac copioſe, amentis id videri magis quam ſani eſſe hominis, qua in commutatione, vt aliud nihil omnino moleſti illud certe ineſſet, quod incertis certa commutāda eſſent. Hiſque ſumma cum grauitate explicatis, & illud ſtatim ſubdidit, ad ſententiam confirmandam, Romulum, qui imperium conſtituiſſet Romanum, Deo fuiſſe genitum, Deumq; ipſum infantulo illi aſtitiſſe, deorum quoque ope ac beneficiis altum, educatum, ad imperiumq; diuinam ob indolem maturrime euectum. Se vero mortalibus ortum parentibus, eductumq; atq; inſtitutum ab illis viris, quos pater ipſe, quiq; adeſſent cognati probe quidem noſſent. Ex omni itaq; parte vitæ mutationem tantam iure ſibi verendam eſſe. Declarauit igitur Numa ſuſceptū ante imperium, & qualis ipſe in illo futurus eſſet adminiſtrando, & in mutando vitæ genere, quam multa quoq; ſint circunſpicienda. Idem hic Numa, Proculo ac Voleſo omni ſtudio conantibus eum ad habenas regni capeſſēdas perducere, huiuſmodi ad eos oratione vſus dicitur: Mihi, inquit, oratores Romani, quem ad regnum inuitatis, longe à Romuli ingenio moribuſq; aliud eſt ingenium, aliaq; inſtitutio: quippe qui cognitionis ſtudiis ipſe deditus, pacem colam, paciſq; ipſius ocia, cum ille prælus aſſuetus ciues ſuos & bellicoſiores reddiderit, & grauiſſimos etiam moriens populo Romano hoſtes reliquerit: vtranq; vt ob cauſam bellicoſo vobis rege opus ſit, & ad hoſtileis comprimendos impetus, & quam populus Romanus ob præliorum felicitatem concepit imperandi ſpem, bellicoſo duce vſus, vt ne fruſtretur ab ea. Itaq; talibus viris parum ipſe imperio idoneus iudicabor, ac tanquam ridiculus iure ab illis habebor, vbi apud eos deorum cultus, humanitatiſque ac quietis ſtudia docere annitar, qui imperare finitimis armis contendant: nec illis ſacrificulo opus eſt rege, quibus arma tantum placeant, ac bello partæ diuitiæ. Videtis quanta cum moderatione ac ſapientia indicaret illis, quales ſub ſe ciues Romanos futuros eſſe oporteret.

TH. Ex Friderici Marchionis Brandeburgenſis vita cum alia referuntur memoratu digna, tum hoc inprimis, quod cum teſtamentum conditurus, aduocaſſet ad ſe filios quatuor, Iohannem, Fridericum, Albertum & Fridericum alterum, natu maximum Iohannem in hunc ferme modum allocutus ſit: Primus ego dignitatem Septemuiralem acquiſiui, cum eſſem Sigiſmundo Imperatori admodum familiaris. Nunc cum ex hac vita euocer: curæ mihi eſt, ne decus tantum in familia noſtra vileſcat, Tibi, vt video, quietis & tranquillitatis vnicum ſtudium eſt, In munere Septemuirali præter ſollicitudines & labores aſſiduos nihil inuenies. Eam ob cauſſam, ſi tua voluntate poſſum, munus hoc teſtamento concedam Friderico, qui tibi ætate proximus eſt, & te excitatior, atq; ad labores firmior eſſe videtur. Cui Iohannes: Exiſtimaui ante hoc tempus chariorem tibi multo Fridericum quam me eſſe, cum illi ſæpius

 blan-

blandirere, neq; id non ægre ferre potui. Nunc ſententiã muto, & te paterno colloquor, qui mihi ocium, illi negociũ ſuprema voluntate dimittis. Exemplum illuſtre in patre Friderico non affectus paterni, ſed ſapientiæ conſulentis rebus publicis ac priuatis: In filio Iohanne modeſtiæ & obedientiæ cedentis iudicio patris de ſucceſſione citra moroſitatem aut recuſationem.

EQ. Regiminis moleſtias inter cæteros cum ſæpenumero deguſtaſſet & tantum non deuoraſſet Pompeius Magnus, atq; aliquando inter alia ex literis Senatus intellexiſſet, omnia quæ Sylla armis detinuerat, in ipſius poteſtatem eſſe tradita populi ſuffragiis centuriaris, percuſſo femore dixit, Proh! nũquam finienda pericula! quanto ſatius erat obſcurum naſci, ſi à militaribus curis nunquam dabitur recedere: nec hac exuto inuidia, licet cum vxore rũri vitam degere? Magnam potentiam ambit inexpertus, odit expertus, ſed deponere tutum non eſt. *Plutarch.* Hinc Rudolphus Cæſar interrogatus, Qui fieret, vt homines eas quas non didicerunt artes omnes recuſarent, imperii autem gubernationem oblatam nemo? Non mirum, inquit, ſtultos enim putant, qui regnare neſciunt: ſtultum autem nemo ſeſe iudicat. *Æneas de dictis Frid. Imp.*

PH. Sed non debet tamen Imperator aut Princeps, qui difficilem regnandi iniuit prouinciam, niſi præuiis prægnantiſſimis rationib. à Principatu deponi; Referam iniqui huiuſcemodi attentamenti hiſtoriam, ex ipſis rerum ſcriptoribus, verbotenus, memoria omnino dignam. Cum in Synodo Moguntina anno 1106. Paſchalis II. per ſuos legatos Henricum IV. Imp. qui ad Concilium prouocaret, vti ſimoniacũ anathematis fulmine percuſſum, per Principes Electores dignitate priuari curaſſet, mandatum eſt Moguntino, Colonienſi & Wormatienſi Epiſcopis, vt eum adeuntes, Imperialia inſignia auferrent inuito. Cumq; in ſenioris veniſſent conſpectum Ingelhemiam, quo loco palatium inſtruxit Magnus Carolus, mandata Concilii exponebant, poſcentes, vt inſignia volens traderet. Illo autem cauſam requirente tam ſeueræ in ſe inauditum prolatæ à concilio ſententiæ, obieciſſe ei feruntur in conferendis Epiſcopatibus & Abbatiis ſimoniam. Tunc Imperator: Dic Moguntine, dic Colonienſis, per nomen æterni Dei, quid à vobis acceperim? Et dixerunt, Nihil. Et Imperator: Gloria Dei in excelſis, quia vel in hac parte fideles inuenti ſumus. Certe maxime veſtræ dignitates potuiſſent magnum Cameræ noſtræ, ſi ita quæreretur, quæſtum præſtitiſſe. Dominus Wormatienſis nouit, quæſtu an gratia interueniente illum recepcrimus. Nolite patres temerare fidem veſtram. Ecce iam ſenio laboramus, ſuſtinete nobiſcum, & nolite in confuſionem gloriam noſtram terminare. Generalem curiam petimus: ſi cedendum eſt, propriis manibus filio coronam trademus. Illis renitentibus, & vim oſtendentibus, parumper ſecedẽs, Imperialibus ſe veſtiuit inſignibus, & reuerſus: Hæc, inquit, Imperialis honoris ſunt inſignia: hæc mihi præſtitit æterni regis pietas & Principum electio. Potens eſt Deus nos in his conſeruare, & manus

Exauctoratio iniqua.

veſtras ab opere cœpto cohibere, quãuis ſimus armis & militia veſtra deſtitu-ti. Securi enim de tali violentia, nobis non proſpeximus: ſed timor Dei vos coerceat, quos pietas non reuocat. Quod ſi neutrum veremini, ecce præſentes ſumus, non poſſumus viribus refragari.

Hæſitant pontifices: ſed inuicem cohortantes, accepto conamine, Imperatorem inuadunt, coronam capiti detrahunt, & ſede detractum omnibus Imperialibus exuunt.

Imperator ab alto ductis ſuſpiriis, ſic eos alloquitur: Deus vltionum Dominus videat, & vindicet iniquitatem, quam facitis. Ignominiam ſuſtineo antea inauditam. Sed delicta iuuentutis apud iuſtum iudicem Deum luo: vos tamen immunes à crimine non eritis: quia iuſiurandum præuaricati, iuſti vindicis vltionem non effugietis. Non proſperetur honor veſter. Sit portio veſtra cum eo, qui tradidit Chriſtum.

Illi obturantes aures, abierunt filio eius Henrico V. Imperialia deferẽtes.

Petebat Imperator pœnitentiam à legatis Romanis, cæteriſque Epiſcopis. Sed illi reſpondent: abſq; generalis ſynodi decreto ſe nullam ipſi abſolutionẽ impertiri poſſe, eamque rem ad Papam pertinere: Romam ipſi proficiſcendum eſſe, vt præſenti Papæ ſua humiliatione ſatisfaciat.

Pollicebatur etiam profanis principibus, ſeſe omnibus, quoſcunque læſiſſet, ſatisfacturum, rogare veniam, & polliceri emendationem omnium, quæcunque poſtulaſſent. Sed nemo vllis precibus locum reliquit: fulmen Papæ præponderabat.

Inueſtituræ ius, quod à maioribus acceperat: veluti ſimoniaca hæreſis publice damnatur & vocatur Henriciana hæreſis. Inueſtiti ab Henrico deiiciuntur, ac vſq; ad concilii generalis ſatisfactionem, & ordinationem ſuſpẽdũtur.

Legati Romam deſtinantur, qui oracula veluti ab Apolline ibi acciperent, quomodo ad nutum Papæ omnia ſuſcipi gerique conueniret. Cadauera ſchiſmaticorum è ſepulchris eruuntur, ac proiiciuntur. Vuigberti corpus, quod ſex iam annos (Vrſpergenſis habet quinq;) in Rauennenſi Eccleſia humatum in terra iacuerat, ſine omni patientia effoditur, & contumelioſe tractatur. *Erfordienſis c.86. Chron. Hirſaug. Otho Friſing. l.7.c.10. Auentinus lib.5. Annal.*

EQ. Imperator inuictiſſimus, præter Deum, Electores & Enſem agnoſcit neminem.

Deum: quia à cœleſti maieſtate imperium Cæſari tradidit. Dei enim gratia Reges regnant, *Prou 8.v.15.* & omnis poteſtas à Deo, *Rom.13.v.1. Sap.6.v.4.* *Imper. Deũ, Electores, & enſem agnoſcit.*

Electores: quia Imperatoris creatores, vti vocat Bodinus *1. de Repub. c.10. numero 116.*

Enſem: quia vt Mar. Meier Cancell. Mogunt. *ad Æneam Syluium Card.* ſcribit, Germanica natio quondam inclyta ſua virtute ſuoque proprio ſanguine Romanum imperium coemit.

Hos.

Hos auctores, Deum, Electores, & Enſem, quamdiu Cæſares ſecuti, gloriam & victoriam ſunt aſſecuti. Atq; vt hanc tueantur immunitatem ac prærogatiuam, Germaniæ proceres, ipſorum maxime intereſt. Quam quidem ad rem Aureæ Bullæ per Carolum IV. promulgatio maximum attulit momentum, eaq; facta fuit anno Chriſti 1356. Reuerſus enim altero ex Italia anno in Germaniam, Carolus conuentum egit Principum celeberrimum & frequentiſſimum, in vrbe Metenſi, in quo re ſapienter & multum deliberata ac diſputata, cum præcipuis ordinibus Imperii, de contractis in vnum atque digeſtis in ordinem inſtitutis ac moribus antiquis & recentibus, ad Imperii decus ac maieſtatem, & ſingulorum pertinentibus, condidit Legem Carolinam, Aureę Bullæ nomine notam ac celebrem, comprehendētē leges ritusq; ſeruandos in Electione Imperatoris, ac conſulentem atque cauentem poteſtati, autoritati ac dignitati ordinum omnium, ſuo ſingulis loco pro ratione circumſtātiarum. Quod operum eius præcipuū eſt ac laudatiſſimum. Fuit enim hactenus pacis publicæ neruus firmiſſimus. Hac lege nixa erexit ſeſe viciſſim vtcunque atque communiuit maieſtas Imperii: hæc amputauit comitiorum ac diſſenſionum occaſiones in electione, quarum fructum cum ipſe expertus eſſet, conſentaneum eſt voluiſſe eum hac conſtitutione illas amoliri & auertere: hæc ſingulis ceu metas ſuas circumdedit, & inter ſeſe Imperatorem & Principes ad eum modū deuinxit, vt in Reipub. patriæ, Imperatoris, vicinorum detrimentum aut perniciem nemini mouere moliri ne quicquam impune liceret. Promulgatam hanc & ſancitam eſſe deinceps ferunt Noribergæ.

Aurea Bulla promulgatio.

PH: Imperatorum itaque exauctoratio non in Pontificum, ſed in eorum quorum intereſt, arbitrio, cæteris tamen paribus, ſita eſt. Proindeque iidem quos dixi Germaniæ proceres Wenceslaum illum omnium qui vnquam vixerunt, Imperatorum ignauiſſimum, iure ac merito, omnino id flagitante communi Imperii ſalute, Imperio exuerunt. Cumque (vt refert Melanthon *in Chron. Carionis.* Imperatorem non bello tātum acrem, ſed & conſilio promptum & circumſpectum ac prouidum vtraque prouincia requireret, & de Wenceslao deſidia, luxu & voluptatibus obtorpeſcente ſpes reliqua nulla eſſet: Principes Electores rebus laborantibus ſuccurrendum rati, quod neceſſitas id exigeret, Francoforti Menſe Maio, Anni milleſimi, quadringenteſimi, deliberato conſilio rebus communibus præfecerunt Fridericum Ducē Brunſuicenſem, natum Magno Iuniore & Catharina filia Woldemari Marchionis Brandeburgenſis, poſtremi ex ſtirpe Aſcania, Principem bellicoſum & prudentem. Sed Moguntinus præſul ex concepto quodam erga illum odio cæteris aduerſatus, ne anima occupandi Imperii cauſſa expedire poſſet, in reditu à comitiis eum ad Friſlariam inſidioſe ac perfidioſe circumuentum & oppreſſum, per Comitem Waldecenſem interemit, die quinta Iunii.

Fridericus Brunſuicenſis Imp. perfide oppreſſus.

Fuerunt

Fuerunt in Friderici Comitatu Rodolphus Dux Saxoniæ, & Sigiſmundus Princeps Anhaltinus, qui pro ſe ipſis & Imperatore acriter pugnarunt. Sed Rodolphus captus eſt. Sigiſmundus aliquot inuaſoribus ſua manu iugulatis euaſit.

Hoc atrox & parricidiale ſcelus Moguntini & in præſentia magnas concitauit turbas, quæ neceſſarios Principum Electorum congreſſus atque conſultationes aliquandiu remoratæ ſunt, & renouauit in irritatis animis memoriam veterum molitionum, quæ ex hoc loco autoribus Epiſcopis ſtructæ in detrimentum atque perniciem patriæ, ſubinde aliquid pepererunt mali, perfecitque vt multa in præſulem Moguntinum dira, ſed iuſta iacerentur conuitia, multa inferrentur ſubditis illius damna ab Henrico Friderici fratre, & retexerentur ſerie quadam pene ſopita vetuſtate crimina maiorum. Natum tunc ferunt ac diuulgatum παροιμιακὸν illud: *Moguntia ab antiquo Nequam*, his occaſionibus. Repertum enim tradunt ad limen Baſilicæ Cathedralis lapidem, cum hac inſcriptione: *Verte, & inuenies.* Hunc lapidem noctu à quibuſdam inuerſum, mane ſpectantibus altera parte illud Moguntiæ Encomion exhibuiſſe. Sed antiquius multo eſſe, docent repetita monumenta hiſtoriarum. *Hæc Melanth. in Chron. Carionis.*

EQ. Nolo παροιμιακὸν Moguntiacum exaggitare, nec enim ibi mihi ſeritur, neque metitur. Recordor interim triſtioris fortunæ nuncij, quod in Hiſpania, Roderico vltimo Gothorum rege, apparuit. Palatium Toleti erat, ſed clauſum, & validis vectibus ferroque munitum. Fama tenebat, reſeratum id excidio Hiſpaniæ futurum: quod Rodericus videre, & theſauros occuli ratus, ſeras perfringendas curauit. Theſauri nulli, cæterum arca reperta, & in ea linteum: in quo inſolentes hominum facies veſteſque depictæ, atque ipſi militari habitu atque impetu graſſantes. Verba Latina inſcripta, *A tali te gente exitium Hiſpaniam manere.* Quid plura? fides factis facta: Iulianus Comes, cuius filiam rex ſtuprauerat, ex Africa hoſtes inducit, regem occidit, patriam perdit. *Ex. I. Lipſij monitis politicis.*

TH. Nimis late vagamur. Superbiam & ambitionem Diſcurſus noſter calcabat, quæ quidem vt plane ſopirentur, optandum ſane, at ſperandum nunquam. Remedium tamen aliquid huic vanitati præſcribit Leo ſerm. 7. de Epipha. *Non vult*, inquit, *Dominus, vt ad ludicra infantiæ & imperfecta primordia redeamus, ſed aliquid, quod etiam annos graues decet, inde ſumendum eſt: velox commotionum tranſitus, citus ad pacem recurſus, nulla ſit memoria offenſionis, nulla cupiditas dignitatis, amor ſociæ dilectionis, æqualitas naturalis.*

PH. Nihil profecto eſt, quod æque ſupercilium cogat nos ponere, quam crebra noſtri cogitatio, hoc eſt, mortalitatis, & humanæ conditionis conſideratio. Cogitet mihi ſerio, quiſquis altum ſpirat, quis ipſe ſit, quibuſque ſuperbiat rebus; repetat memoria originem ſuam, & quibus principiis editus in *Fragilitatis humanæ conſideratio.*

Mmmm lucem:

lucem: nunquid *nudus in nuda humo abiectus, ad vagitus ſtatim, & ploratum?* Plane: *vt nullum animalium aliud pronius ad lacrymas, & has protinus vitæ principio. Natus* igitur, miſere *iacet manibus, pedibuſque deuinctus, flens animal cæteris imperaturum: & à ſupplicijs vitam auſpicatur, vnam tantum ob cauſam, quia natum. Heu dementiam, ab his initiis exiſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos!* Hinc Salomon: opulentiſſimus iuxta ac ſapientiſſimus: *Et ego, inquit, natus accepi communem aerem; & in ſimiliter factam decidi terram: & primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans. In inuolumentis nutritus ſum, & curis magnis. Nemo enim ex Regibus aliud habuit natiuitatis initium. Vnus ergo introitus eſt omnibus ad vitam; & ſimiles exitus.* Sap. 7. Et habebunt ex his initiis Principes, vnde ſupercilium ſumant? *Nam etſi cæteris hominibus dignitate antecellant, eandem tamen cum cæteris habent naſcendi, & moriendi conditionem.*

Aſſerit, monetque inclytus Philoſophus Seneca: *Scito omnem conditionem,* inquit, *verſabilem eſſe, & quicquid in vllum incurrit, poſſe in te quoque incurrere.* Adeoque:

Optima quæque dies miſeris mortalibus æui
Prima fugit, ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus.

EQ. Audite Iohannem Lauterbach, egregie hac de re canentem:

Si mihi ſint vires, & prædia magna, quid inde?
Auri ſi ſpecies, argenti maſſa, quid inde?
Si mihi ſint nati de regis ſtirpe, quid inde?
Longus ſeruorum mihi ſeruiat ordo, quid inde?
Si rota fortunæ me tollat ad aſtra, quid inde?
Ac felix annos regnauero mille, quid inde?
Tam cito prætereunt hæc omnia, quid? nihil inde:
Seruiat ergo Deo quiſquis, quoniam ſatis inde.

PH. Egregie etiam Seneca fluxam illam humanarum rerum conditionem eleganti facta collatione adumbrat. Leo, inquit, fortis eſt, ſunt & leones, formoſus eſt, & pauones, velox eſt, & equus, corpus viret, & arbores, habet impetum ac motum voluntarium, & beſtiæ & vermes habet vocem, ſed quanto clariorem, canes, acutiorem aquilæ, grauiorem tauri, dulciorem & nobiliorem luſciniæ.

EQ. Fragilitatis humanæ, ſingulæ horæ exhibent documenta. Hinc eleganter:

Vidi ego mane roſam naſci cum lumine ſolis,
Et vidi rurſum ſole cadente mori.

PH. Euidens etiam humanæ fragilitatis commonefactio eſt, quod homo conſtat ex cinere. Vnde enim quæſo cinis exortus? Ex arboribus opinor. Cæterum quemadmodum hæ quouſque ſurculis frondentibus in ſylua nitens

tent & vigent, ab hortulanis cultu quotidiano & moderata feruntur ſterco-ratione, nullos autem ferentes fructus, ſed à naturali ſtirpis bonitate degenerantes, in ignem iniiciuntur, cremantur, & in cinerem rediguntur; ita homines quouſque ſuis abundant fructibus, è puro fidei fonte redundantibus, augusta Spiritus ſancti gratia fouentur, aluntur, recreantur, quando vero poſt peccatum innato deprauatę voluntatis vitio in feritatem maiorem incipiunt degenerare, & labruſcas ferre, ſecuri cœleſtis zelotypias ad radicem vitæ humanæ poſita, è ſede dignitatis mundanæ deturbati, & in profundam abiecti, in cinerem reuertuntur. Sicut item arbores in ſylua enatas vel in horto manibus hominum ſatas, iudicij ſi non artificialis, ſaltem naturalis facilitate exornati diſcernimus, ratione fructus, quantitatis & ſpeciei, pronunciantes: hanc eſſe frugiferam, illam infelicem, hanc proceram, illam patulam; vnam eſſe fagum, quercum; alteram pyrum, prunum, aliam pomum, ceraſum, nonnullam amygdalum, tiliam; ſed demolitarum, igni iniectarum, & mixte combuſtarum cineres, neutiquam diſtinguere, nec accurate diiudicare nouimus. Non diſſimiliter homines in frondifera mundi ſylua vernantes diſcernuntur; diſtincte enim in vetuſtiore œconomiæ nemore vndiquaque oculos circumagentes, hunc doctum, illum indoctum, mechanicam exercentem; hunc verbi diuini fidelem miniſtrum, illum deuotum & ſedulum auditorem; hunc Imperatorem, regem, principem, comitem, nobilem, conſulem, ſenatorem, illum ſubditum, vel ſub grauiſſimo tyrannorum onere ſuſpirantem, vel ſub clementiſſimis regum faſcibus velut in ampliſſimo licentiæ campo luxuriantem, in florentiſſima mundi ſylua, apertis diſtinguimus nominibus. Licet vero talis & tanta perſonarum in vitæ ſocietate turgentium aut gementium diſcretio, conſuetudine ſolita & inolita ſit recepta, cuncta tamen poſt mortem diſtinctio tollitur & euaneſcit: omnis enim, amiſſo flore & vigore, faciei color diſparuit, cuncta vbique æqualia, ſimilis in diuite & paupere inopia. Quandiu quidem mendax & commentitia vitæ fabula peragitur, ſuam quiſque perſonam agit, fabula peracta eandem quiſque faciem reſumit cineris & pulueris quæ fuerat & vnde ſumptus erat.

TH. Ambroſius in Hexamet. Nulla, inquit, diſtinctio inter cadauera mortuorum eſt, niſi forte, quia grauius fætent diuitum corpora, diſtenta luxuria. Et de fragilitate inquit Auguſtinus *ſerm. 1. de verbis Domini.* Fragiliores ſumus vaſe vitreo, quia etſi caſus vitro timeatur, non tamen ſenectus aut febris.

EQ. Princeps optimus piæ & laudatiſſimæ memoriæ, Chriſtianus III. Danorum & Noruegianorum rex, in quodam ſuo morbo dixit: Nominant nos Reges inuictos. Quam vero ſimus inuicti, oſtendit vel leuis febricula, vel etiam vnius dentis dolor, quem depellere, in omni facultate noſtra minime ſitum eſt.

PH. In Hiſpania tria hæc demus. Henricus I. puer ſceptrum ceperat, anno Chriſti 1217. nec diu tenuit, poſt biennium miro caſu, & vere caſu, ſublatus. Nam dum Palentiæ, in area domus, cum æqualibus ludit, tegulæ lapſæ ictu repente caput comminutum: & ex vulnere, vndecimo poſt die obiit. Ioannes itidem primus, anno Chriſti 1390. in flore rerum & ætatis (annum trigeſimum tertium agebat) dum equum iuueniliter calcaribus incitat, & ad curſum admittit, cum eo labente lapſus, inibi, extinctus eſt. Magis tragicum eſt de Petro (anno Chriſti 1369.) qui cum aliquandiu ſæuiret, & multa procerum cæde regnaſſet, Henricus frater arma in eum cepit; & auxilia è Gallia etiam conduxit. Pugnatum acriter; quam odiis pertinacibus, exitus docuit. nam victus Petrus, cum in conſpectum Henrici captus adductus eſſet, iſte pugione faciem eius percutit, atque alter dum vindicare parat, fœde colluctati, vterque ad terram proſternitur. Sed aliis quoque ſuppetiantibus Henricus ſuperior, fratrem multis vulneribus conficit, & regnum capit. *Ex I. Lipſij monitis polit.*

EQ. Proditum eſt, olim Ægyptium Regem Seſoſtrin vehi ſolitum aureo curru, qui à quatuor Regibus domitis trahebatur. Cum autem vnus ex illis Regibus ſæpe reſpiciens rotam intueretur, interrogat Seſoſtris, cur toties reſpiciat? Intuens, inquit, rotæ volubilitatem, in qua cito ea, quæ ſumma fuerant, fiunt ima: Cogito de noſtra fortuna. Hac admonitione motus Seſoſtris factus eſt modeſtior, & Reges liberauit.

PH. De P. Ventidio refert Sabellicus, quod fortuna eum luſerit & luſerit ad deriſum vſque mortalium, & vitæ huius ludibrium. Is puer bis ductus in Triumpho eſt, & quidem matris ſinu, ante Imperatoris currum, vt refert Gellius. Poſt cum adoleuiſſet, ægre ſibi victum quæſiuit, eumque ſatis ſordide inuenit; comparandis nimirum, & tergendis mulis & vehiculis, quæ Magiſtratibus prouincias ſortitis mercede præberet. Ex hoc tam ſordido Ventidio, Fortuna, prouidentia Dei verius dixerim, primum Cæſaris internuncium, mox tribunum etiam plebis, tandem vrbis prætorem fecit. Sed interfecto Cæſare, & manum retrahente Fortuna, hoſtis Pop. Rom. cum Antonio iudicatus eſt. At non multo poſt coniunctis partibus, non priſtinam modo dignitatem recuperauit; ſed & Pontificatum & exin conſulatum adeptus eſt. Quam rem tam intoleranter tulit populus Romanus, qui Ventidium Baſſum meminerat, curandis & fricandis mulis victitaſſe, vt vulgo viis vrbis verſiculi præſcriberentur:

Concurrite omnes augures: aruſpices:
Portentum inuſitatum conflatum eſt recens:
Nam mulos qui fricabat; conſul factus eſt.

Ad eundem plane modum Eunapius Ablabium *pilam & luſum fortunæ nominat*: Propterea quod humili genere ortum, fortuna ad ſummam dignitatem

tem Prætorio præfecti, ſub Conſtantino M. euexit: & ad eam ſuſtulit dignitatem (quod teſtatur Volaterranus) vt vna cum Conſtantio filio Imperij Rector ab Imperatore relictus fuerit; ſed mox deiectum, in Bithyniam vſque exulare fortuna coegit. Quo miſſi ab Imperatore percuſſores non pauci, literas honorarias ad pedes eius prouoluti, primo exhibent: quibus perlectis, omnique metu ſolutus; purpuram magno faſtu in literis oblatam popoſcit. At illi, nihil ſe amplius in mandatis habere profeſſi, pro foribus ſtare, quibus tradendæ purpuræ cura incumberet, dixerunt. Intromiſſi, virumque adorti: *pro ſtola purpurea, necem illi purpuream obtulerunt, fruſtratim diſſecto in modum pecudis, quæ publico in epulo conciditur.*

TH. Willigiſus Epiſcopus Moguntinenſis, qui obiit Anno 1011. filius fuit cuiuſdam artificis plauſtrarij; ex quo rota illa eſt in inſignibus Moguntinorum. Primum autem fuit pœnitentiarius Cæſaris, &c. & ne propter ſuam dignitatem incideret in ſuperbiam: in conclaue ſuum pinxit inſignia paterna, Rotam, & hæc adſcripſit verba: Wiligiſe, Wiligiſe, quis fueris, non obliuiſcere.

EQ. Gelimer Wandalorum Rex in Africa, cum per Belliſarium Iuſtiniani præfectum victus eſſet, & cum vxore, familiaque ad Imper. Conſtantinopolim duceretur, pleno ore ſemper riſit. Quærenti autem, cur doloribus circumſeptus, riſum ederet; reſpondit, ſe ridere fortunæ humanæ viciſſitudinem; illud identidem vſurpans: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.*

TH. Olympias, Philippi Macedonis vxor, mater Alexandri Magni, cum filium inſepultum iacuiſſe inaudiſſet, à graui & amaro gemitu in hæc verba prorupit: *O fili, tu eam in numerum deorum referri volueris, & id perficere ſummo ſtudio conatus ſis, nunc carere debes, quæ ſunt mortalium omnium communia, Terra & Sepultura?* Magna nempe metamorphoſis, Alexander viuus ambiebat diuinos honores: defuncto nec vltimus illi obtigit honos, quem quiuis homo perſoluit homini, quamlibet humili. Narrant enim hiſtorici, Alexandri corpus multis diebus inſepultum iacuiſſe, ob graues procerum concertationes de ſucceſſione principatus.

EQ. Adeo furibunda illa ſublunarium operum metamorphoſis inclementer graſſatur, vt non contenta Heroum pectora vitæ priuaſſe vſuris, defuncta etiam Magnatum cadauera honore & memoria ſpoliare non veretur.

TH. Fuerunt inter hos ipſos Duces Alexandri ſtatim poſt eius mortem ingentia bella, dum quilibet ſolus Monarchia ſe potiturum eſſe cogitat.

Prima deliberatio poſt mortem Alexandri hæc fuit, vt frater Alexandri, Arideus, Rex eſſet, & vt expectaretur hæres ex Roxane, coniuge Alexandri. Et quia Perdiccæ ſumma fuit autoritas, hic præcipuus totius Imperij gubernator erat, quia in Arideo erat mentis error. Sperans igitur Perdiccas, ſe im-

perio potiturum eſſe, coniugium petiuit Cleopatræ, ſororis Alexandri, & Ptolemæo Ægyptum eripere conatus eſt. Id initium fœderum & bellorum inter Duces fuit. Ibi enim Ptolemæus & Antipater primum fœdus inter ſeſe fecerunt. Cum igitur Perdiccas exercitum in Ægyptum duxiſſet, & ad Memphin vſque acceſſiſſet, cum feliciter pugnaſſet, à ſuis equitibus interfectus eſt. Nam & antea in odio erat propter crudelitatem, & Ptolemæus propter iuſtitiam & beneficentiam diligebatur. Ita Perdiccas, qui primus inter Duces bellum mouit, primus interfectus eſt. Adiunxerat ſibi Antipater Craterum, cui dedit filiam, nomine Philam, cuius fuit excellens virtus. Sic enim de ea ſcribit Diodorus: Hæc mulier virtute excelluit, ſeditiones in caſtris ſedauit, ſororibus & filiabus pauperum militum dotes dedit, falſo accuſatos homines liberauit periculis. Sæpe & conſiliis eius in gubernatione pater vſus eſt.

EQ. Inſignes cumprimis metamorphoſes in tribus hiſce, Alexandro, Attila & Tamerlane, ſeſe exhibuerunt, quod ex paternis regnis anguſtis progreſſi magnos exercitus duxerunt, & magna parte orbis terrarum potiti ſunt, quam tamen non diu tenuerunt. Et cum eſſent mortui, regna varie dilacerata ſunt, iuxta dictum: *Summiſque negatum eſt Stare diu.* Ac oſtendunt hæc exempla, non ſolis humanis conſiliis & viribus parari & teneri imperia: ſed veram eſſe Danielis vocem: *Deus transfert & ſtabilit regna.*

TH. Non abs re igitur Tiberius Imperium offerentibus, ægre admodum & quaſi coactus recepit, querens miſeram & onerosam ſibi iniungi ſeruitutem: verum accepit tandem; ſed hactenus, vt quandoque deponeret: verba ipſius (referente Tranquillo) hæc ſunt: *Dum veniam ad id tempus, quo vobis æquum poſsit videri, date vos aliquam ſenectuti meæ requiem.*

EQ. Vnicum adiungam mirandæ metamorphoſis exemplum; deinde hunc diſcurſum finiam: Anno 1500. Ludouicus Sfortia, ex fuſco colore & inſigni calliditate iam inde ab adoleſcentia Maurus cognominatus, qui transferendi in ſe Ducatus cupiditate nepotem Ioannem-Galeacium Sfortiam Ducem tutelæ ſuæ creditum veneno ſuſtulit, poſt breuem minimeque tranquillum dominatum, à Gallis, quos ipſe paucos ante annos, cum ſceleris in nepotem facilius parandi cauſa, tum Ferdinandi Alfonſique regum Neapolitanorum metu ac odio in Italiam euocauerat, & principatu & libertate priuatus; memorabilique vltionis diuinæ exemplo eoſdem vltores quos adiutores, expertus, vitæ reliquum decennio terminatum, in Gallia Locenſi in turri captiuus tranſegit. Captꝰ autem hoc modo fuit (erit enim operæ pretium tam inſignem caſum paulo fuſius referre) Erant Nouariæ cum eo aliquot Heluetiorum millia. Hi, partim quod pecuniæ quibus ſtipendia ſtatim perſolueret, ipſi non ſuppeterent, partim à Gallorum Ducibus Ioanne Iacobo Triuultio & Tramollia, popularium ſuorum Gallicis in caſtris militantium opera corrupti, deſerendi ipſius conſilium inierunt: qui cum nec precibus,

cibus, nec lacrymis, nec infinitis promiſſis illorum animos eatenus ſaltem flectere poſſet, vt in tutum locum perducerent; Heluetij peditis amictu, ſui ſi non agnoſceretur, ſeruandi gratia (quod ſolum ab illis impetrare potuit) fortunam tentaturus ſe diſcedentibus miſcuit: Sed illis ordine per Gallicum exercitum incedentibus, ſiue eorum quibus hæc cura mandata erat, diligenti inueſtigatione, ſiue à quibuſdam proditus, cognitus & ſtatim captus eſt vſque adeo miſerando ſpectaculo, vt vel hoſtibus ipſis lacrymas expreſſerit. Fuit etiam miſerabilis ipſius breui poſtea Lugdunenſem in vrbem vbi tunc Galliæ rex erat, introductio, meridie ſcilicet, prænunciatoque aduentu, vnde factum eſt vt infinita multitudo ad tantæ paulo ante amplitudinis Principem, quique tum in tantam miſeriam corruiſſet, viſendum accurreret. Lugduno poſt biduum, vt ad regis conſpectum, quemadmodum ſummopere cupiebat, admitteretur, minime conſequutus, in eam de qua ſupra, turrim perductus fuit. Nempe is cui ſummam prudentiæ laudem tribuerunt omnes: is inquam, qui non diu ante, ſecundo ſucceſſu elatus, Fortunæ ſe filium iactitarat.

* * *

APHOR.

APHORISMVS XV.

GLORIA PRINCIPIS EST PIETAS IN REgimine; cætera omnia fluxa ſunt.

15 SVPER omnia præclara, quæ regnum habet, pietatis cultuſq; diuini corona regem exornat. Diuitiæ namq; euaneſcunt, vulgi fauor & aura tranſit. Sola vitæ Deo placentis gloria immortalibus ſeculis coextenditur, & trans obliuionis tenebras collocat poſſidentes.

ΥΠὲρ πάντα τῆς βασιλείας τὰ ἔνδοξα, τῆς εὐσεβείας τὸ στέμμα τὸν βασιλέα κοσμεῖ. ὁ γὰρ πλοῦτος ἀπέρχεται, καὶ ἡ δόξα μετέρχεται. τὸ δὲ κλέος τῆς ἐνθέου πολιτείας, ἀθανάτοις αἰῶσι συμπαρεκτείνεται. καὶ λήθης ἐπέκεινα, τοὺς ἔχοντας ἵστησι.

15 PRAE omnibus, quæ regiæ celſitati inſunt glorioſa, pietatis corona regẽ exornat. Opulentia enim abit, & gloria tranſit. Laus vero illa, quæ proficiſcitur à ratione vitæ, ad Dei nutũ compoſitæ, in ſempiterna ætatum ſecula extenditur, & lõge ſupra obliuioonis iniurias ſuos extollit poſſeſſores, vt nullo vnquam tempore inobſcurari queant.

DISCVRSVS.

EQ. Pietatis coronam, Agapetus Principi ſuo præfert, in eaq; ſitam eſſe veram Principis gloriam teſtatur. Non abs re itaque me facturum exiſtimo, ſi veræ illius Gloriæ, cuius caput corona diuerſicoloribus ornata gemmis inſigniter coruſcat, mox in ipſo Diſcurſus noſtri veſtibulo præfigam effigiem, quæ quidem talis eſto:

Gloria effigies vna cum corona gemmis inſignita.

Caput reuinctum ſerto ex gemmis pretioſiſſimis contexto, crines auro diſtincti, multæ catenæ aureæ collo micant, mamillis nudis elegantiſſimis & vultu pulcherrimo, vt ad ſe quoſuis pelliciat. Velantur pudibunda propter honeſtatem: facem ardentem manu ſiniſtra gerit, iuxta Silij illud: Arripuit traxitque virum fax mentis honeſtæ. Vexillum dextra tenet, loco trophæorum. Pedibus habet calcaria, quod ſtimulet corda mortalia & quaſi perurat. Stat petroſo colle, munito vepribus & ſpinis hirſutiſſimis; quas circumfluit profundiſſimus amnis, quod non niſi ſummis ærumnis & afflictionibus acquiratur. Crocodilum ad pedes poſitum habet, quod naturam & ingenium

crocodili præſe ferat. Vt enim ille facile intumeſcit, deinde lacrymis fictitiis decipit hominem, ita illa quoque inflat, & tumidos facit, fumoq; veluti quodam aſpectu inani decipit. Hactenus ipſa effigies.

Cæterum, quænam ſint gemmæ illæ pretioſæ in corona tam inſigniter emblematis, nunc porro dicam. Ac principio quidem corona eſt ipſa Pietas; in hac vero quatuor fulgent lapides pretioſi. Primus lapis eſt *Carbunculus*: cuius fulgor eſt tantus, vt nec nocte vincatur, lucet enim in tenebris adeo, vt flammas ad oculos vibret: Tum proiectus in ignem velut inter mortuos carbones extinguitur: ſed aqua perfuſus exardeſcit. Adhæc reſiſtit ſimulacris ac ſculpturis. Quin etiam venenis ac toxicis eſt inimica, *Gem. lib. de metall. cap.* 12. Hic Carbunculus eſt *fides*: cuius ſplendor eſt tantus, vt nec in tenebris hæreticorum ac perſecutionum extinguatur, *Matth.* 16. Cæterum fides quaſi in ignem proijcitur, quando fidelis in peccatum mortale prolabitur, quia peccatum velut flamma vrit, *Eſa.* 66. At carbunculus aqua perfunditur & reuiuiſcit, quando ſtatim ad pœnitentiam reuertitur, & Euangelij rore irrigatur, *Eſa.* 44. Porro fides idolomaniam horret, & venenis eſt inimica, eaque pellit. *Oſ.* 13. *Marc.* 16.

Gemmæ in corona pietatis quæ.

Secundus lapis eſt *Sapphirus*, quæ gemma duritie magna, cæruleo & cœleſti colore prædita caſtitatem conſeruat, ac cor corroborat, inque bonis confirmat, timorem expellit; vulnera ſanat; integra membra præſeruat; audacem ac victorem facit, *Gem. lib. de metall. cap.* 13. Qui *Sapphirus* eſt *Spes*: quæ cœleſtia intuetur, caſtitatem in fide tuetur; animum confortat; metum eiicit; morbis medetur; Chriſtianum vegetat; fortem efficit; nec confundit, *Ebr.* 11. *Rom.* 5.

Tertius lapis eſt *Smaragdus*, quæ gemma viridis coloris, eiuſq; lucidi; cuius [illegible] eſt nitor, vt nec in ſole al. quo modo obumbretur; ipſius etiam corporis extenſum fuerit ac politum, ſpeculi inſtar, imaginem reddit; tum collo ſuſpenſus morbum caducum ſanat. Caſtum quoq; hunc lapidem nominant, [illegible] in coitu frangi creditur. *Gem. de metall. c.* 21. *Scalig. Exer.* 33. *ſect.* 2. Smaragdus hic *Caſtitas* eſt, quæ nullis illecebris aut titillatione obtegitur: quæ eſt [illegible] ſpeculum, in quo Deus cernitur, qua homo indutus omnis generis morbos pellit, *Matth.* 5.

Quartus lapis eſt *Rubinus*, qui per tenebras in ſpeciem ſcintillæ alicuius micat, *Scalig. Exer.* 218. Eſt etiam gemma rubea. Qui Rubinus eſt *Charitas*, quam proximo debemus. Liceat hæc in miſerorum tenebris ac calamitatibus: ſcintillasque charitatis opera, effundat; ſemperque rubeat ardeatque, *Matth.* 5. *Iohan.* 14.

VII. Scriptura comparat Pium arbori, ad aquæ riuum ſatæ, fructum ſuum ſuo ferenti tempore, foliis non deciduis, omniaque facienti proſpere, *Pſalm.* 1. Ego (inquit Baſilius *in Pſal.* 1.) pietatis exercitationem, ſcalæ à Iacob viſæ recte comparauerim: cuius pars terram, pars vero cœlum attingebat.

EQ. Non minus etiam comparari poteſt pietas cum fluuio è voluptatis loco egredienti, *Geneſ.* 2. Eſtque fluuij huius ortus, ſiue ſcaturigo, *Cor.* Hunc autem fluuium moueat atque promoueat fides, vt ebulliat ſcaturiatque, *Rom.* 10. Diuiditur autem fluuius iſte in quatuor flumina. Primum flumen manat ad Deum: & dicitur *Sanctitas*, Leuit. 11. Secundum flumen fluit ad pium ipſum, & vocatur *Humilitas*, 1. Pet. 5. Tertium flumen pergit ad pij amicum, & appellatur *Charitas*, Ioh. 13. Quartum flumen currit ad pij inimicum, & nominatur *Placabilitas*, Matth. 5. Cæterum effectus ſeu fructus huius fontis eſt, quod ad omnia eſt vtilis. Producit namque bona, quibus Iehoua illum ex gratia auxit, *corporalia ſpiritualia, temporalia, perpetua.*

PH. O quam inſignes pietatis pediſſequæ! De iuſtitia alioqui dicimus, quod in ſeſe omnes contineat virtutes. Ecquid vero aliud eſt Pietas, quam ipſa iuſtitia, proindeque iucunde admodum reciprocantur.

TH. Ille bene agit (inquit Greg. *in moral.*) quæ pia ſunt, qui ſcit prius ſeruare quæ iuſta ſunt: vt collatus in proximos riuus miſericordiæ, de iuſtitiæ fonte ducatur. En ipſius pietatis fontem & ſcaturiginem! Atque quidem illa perfecta pietas, (inquit Caſſ. *lib.* 4. *Epiſt.*) quæ antequam flectatur precibus, nouit conſiderare fatigatos.

Pietatis fructus.

EQ. Hominem locupletat pietas, nobilitat pietas, commendat pietas: quandoquidem pius vnice ſpectat Deum, accurate obſeruat ſeipſum, prompte iuuat proximum.

Ecquis vbiq; viuido diuinæ benedictionis rore madefit largiter? Pius. Quis veriſſimis Iehouæ promiſſis adhæret firmiter? Pius. Quis in proſperis non tumet? Pius. Quis in aſperis non timet? Pius. Pius Deo amicus eſt: Pius ſibi ipſi fidus eſt: Pius proximo acceptus eſt: Pius cœleſti agmini ſocius eſt. Hem pie! quid deeſt? Altiſſimus eſt ſupra: Potentiſſimus eſt infra: Ditiſſimus eſt circa: Clementiſſimus eſt intra. Hem pie! quid deeſt? Flores in luce: gaudes in cruce: iubilas in morte: triumphas in mundi fine. O pietas! tu ad omnia vtilis: tu germinas in noſtro curriculo: in noſtro tabernaculo. Vno verbo, pietas ad omnia eſt vtilis, vitæque præſentis ac futuræ habet promiſſiones. Conſilia enim ſua qui ad Deum refert omnibuſq; in rebus ipſum ducem ſequitur, is gratuita à propitio Iehoua adipiſcitur præmia.

TH. O clementiſſima pietas, (inquit Greg. in quadam Epiſt.) quæ non ſua deſinit largiri beneficia, non ſolum vbi nullum inuenit meritum, ſed plurimum etiam, vbi totum inuenit contrarium. Sed nunc Piorum hominum breues dicemus hiſtorias.

Piorum exempla.

Noe octauus iuſtitiæ præco, quia inter incredulos, cultum Dei conſtantiſſime ſemper in honore & reuerentia habuit. Cæteris in magno illo diluuio pereuntibus, ipſe ſolus cum ſua familia & reliquis animantibus, quæ erant in arca mirabiliter euaſit.

Loth enim inter ſceleratos homines cultum Dei non neglexit, ideoq; ex incendio Sodomorum liberatus. Iacob Patriarcha & Iſaac eius genitor, ob egregiam amborum in Deum pietatem, alter ex impendente gladio ereptus alter vero diuitijs, & familia multa onuſtus, domum reuerſus, fratris bona hereditauit.

Ioſeph filius Iacob, propter memorabilem ipſius in Deum pietatem, diuinitus donatus ſapientia, Ægyptiorum gubernacula ſuſcepit, inuidamq; fraternitatem pie ac modeſtiſſime tolerauit, & ſuſtentare non eſt aſpernatus.

Nonne Moſes, Dauid, Elias, Samuel, propter ſummam ipſorum in Deum pietatem inſignes euaſerunt & celebres? Nam Moſes pugnat contra Ægyptum, & demergit capita draconis in aquis. Samuel vocatur ad Propheticum officium. Dauid vngitur in regem, Elias præ nimio pietatis zelo rapitur in cœlum. Aminadab. Beniamita tantæ erat pietatis, vt ſcribitur 1. *Reg. cap.* 7. vt arcam Domini hoſpitio receperit, eiuſque filius ſit conſecratus: vt curam arcæ Domini gereret.

Ioſuæ conſtans pietas admodum in ſacris literis prædicatur; & de eodem Ioſephus: Decrepitus, inquit, accitis oppidatim honoratioribus, & cum ſenatu magiſtratibus, tum ex plebe, quotquot erat commodum, vbi vidit omnes adeſſe: primum Dei beneficia in memoriam illis reuocat plurima, per quæ ex rebus afflictis in tantas opes tantamque gloriam peruenerant. hortatur deinde vt dent operam, vt Deum in poſterum æque habeant propitium, cum ſciant eius beneuolentiam non aliis retineri poſſe quam pietatis artibus. Suum enim fuiſſe, vt priuſquam decederet, illos officij commonefaceret. poſtremo rogauit vt hanc admonitionem boni conſulerent, eſſentque eius perpetuo memores. poſt hanc concionem naturæ debitum exoluit, anno vitæ centeſimo decimo: quorũ quadraginta ſub Moſe magiſtro miniſterium ipſum exegit, & poſt eius obitum viginti quinq; Reipubl. præfuit, vir incomparabilis tum prudentia tum eloquentia, ad hęc in re imperatoria fortis & impiger, nec minus in pace bonus & vtilis, denique in quauis virtute eximius.

Et Ioſiam regem piiſſimum idem Ioſephus commendans; Ipſe, inquit indole optima, & ad virtutem natus, Dauide Rege exemplari & regula totius vitæ ſibi propoſito, quam primum enim duodecimum annum ætatis attigit, egregium edidit pietatis ac iuſtitiæ ſpecimen. Autor.n. fuit populo, vt abiectis [illegible]bus, & relicta de falſo creditis Diis perſuaſione, cõferrent ſe ad cultum patrij numinis. Et retractatis maiorum ſuorum inſtitutis, quicquid peccatum eſſe corrigebat, tam prudenter adhibitis remedijs, q̃ ſi eſſet ætate maturiſſima. quæ vero decenter ſe habere inuenit, immota ſeruauit, & imitatus eſt. Hęc autem faciebat tum per innatam ſapientiam, tum etiam ſeniorum monitis & conſiliis. Sequendo.n. legum ductum in ordinanda republica & cultu diuini numinis aberrare non potuit, à quib. recedẽtes priores aliquot Reges ſeipſos

perdiderant. Itaq; obeundo tam vrbem quam regionem totam, lucos externis diis dedicatos excidebat, & aras eorum diruebat, & donaria, quæ eis à maioribus conſecrata fuerant, per ludibrium detrahebat, atq; ita populum à vana opinatione ad verum Dei cultum conuertit & conſueta holocautomata cæteraq; ſacrificia ſuper altare obtulit. Conſtituit etiam certos magiſtratus & morum cenſores, qui priuata quoq; negotia ſic diſponerent, vt in omnibus non minorem iuſtitiæ quam vitæ ipſius rationem haberent. dimiſſis deinde per totam ſuam ditionem nunciis, iuſſit vt, quicunq; vellent, conferrent aurum & argentum in reparationem templi, idq; ſuo quiſq; arbitratu, vt nemo grauaretur: Templum igitur ab auo & patre violatum purgauit, laceratum redintegrauit: quadrigas Solis in eius veſtibulo incendit: ganea lateribus adiuncta euertit, ſtatuas cremauit, ſigna è ſolidis metallis fregit, haruſpices & diuinatores morte puniit: ſacrificia ſanguine humano facta aboleuit, templum deæ Sidoniæ ſtructum olim à Salomone, complanauit: aram Ieroboami Bethelenſem diruit, & oſſa ſacerdotum tam mortuorum, quam viuentium ſuper eam cremauit, & cineres diſſipauit. Tribus præterea Manaſſæ, Eſraimi, Simeonis vetere doctrina imbuit: libros Moſis repertos diuulgauit, & in publicum retulit. Paſcha celebrauit tanta magnificentia, quanta à Samuelis temporibus non fuerat celebratum. Hoc vnum ſtulte egit, quod Nechao regi Ægyptio bene monenti, bellum intulit: cum quo Benhadadæ auxiliis pugnans infeliciter, ſagitta percuſſus, & ex eo vulnere obiit, omnium piorum luctu immenſo, aſſertor enim fuit moris maiorum, & ſinceræ religionis acerrimus.

EQ. Nihil eſt, vnde facilius amorem ſui apud populum conciter Princeps, quam per pietatem. Nam cæteræ virtutes admirationis tantummodo multum, pietas vero etiam amoris meretur plurimum.

PH. Affectum beneuolentiamque pietatem conciliare, vidit inprimis Seuerus Imperat. cuius hoc extremum extremi temporis quo naturæ conceſſit, elogium fuiſſe ferunt: *Turbatam Rempublic. vbiq; accepi, pacatam etiam Britannis relinquo: Senex & pedibus æger firmum imperium Antoninis meis relinquens, ſi boni erunt: imbecillum, ſi mali.* Bene ſentiebat Imper. prudentiſſ. Imperium haud diuturnum ei fore, qui virtutem relinquens, ad impietatem & deterrima vitia prolaberetur: *fortuna* enim *vt plurimum cum moribus immutatur,* vt Saluſtius inquit.

EQ. Iure certe mirantur omnes ſingularem Menandri Regis Bactriæ pietatem, qua ſic ſuis vbique præluxerat, vt eo vita functo Ciuitates concertarint, quæ omnium eſſet quæ præ cæteris ipſum funeraret. Tanti fuerunt apud ſubditos optimi ac pij regis manes.

TH. D. Thomas in opuſculo quodam de regimine Principum (*opuſc. 20. lib. 1. c. 9.*) quod Regi Cypri inſcripſit, efficacibus argumentis probat maiora

multo

multò præſtantioraq; præmia bonis regibus ac principibus, quam hominibus vulgo conſtituta eſſe. Nam ſi præmium virtuti debitum eſt, maiori maior debetur remuneratio. Minor aũt & præſtantior ea eſt, qua iuuante, cum poſſit male facere, non facit: & in tanta peccandi licentia, tot occaſionib. & libidinũ flammis, nec capitur illecebris, nec cupiditatibus ardet vel conſumitur. *Pietatis præmia.*

E Q. Pij etiam in præſentiſſimis vitæ periculis præſenti & intrepido ſunt animo, & per gratiam Dei conſilium ex tempore capiunt, de amoliendo à ſe & ab aliis periculo. Quemadmodum lilia & flores ſuaueolentes tum maxime ſpargunt ſuam fragrantiam, cum vento agitantur: & quemadmodum thus tum maiorem diffundit odorem, cum eſt in ignem iniectum, ita piorum virtus, præſentia animi & promptitudo conſilij, maxime in rebus aduerſis eluceſcit & apparet. Et illi ipſi pij, etiam cum de vita periclitantur, non dubitant tamen vſurpare libertatem ſuam, ſecundum vocationem ſuam. Tyranni enim ſunt in manu Dei, quos ipſe etiam feruente tyrannide ita efficaciter mouere poteſt, vt ab iis qui Deo curæ ſunt, furorem continere cogantur. *Pij in periculis intrepidi.*

Ita Danielis virtus in ſubito periculo apparet: quod pendenter ſiſtit, inſtituto colloquio cũ Ariocho, & impetrata à Rege, executionis dilatione. Idem in diſcrimine verſans, non tamen oblitus eſt libertatis ſuæ: ſed animoſe de conſilio & edicto regis ſciſcitatur: & cauſam tantæ feſtinationis requirit: imo non obſcure regis præproperam iracundiam & ſæuitiam reprehendit, inquiens: Quare ſententia iſta feſtinat à Rege? Ita vero flexit Deus Ariochum & Nebucadnezarem: illum quidem, ne in Danielem & ſocios ſæuiret: hunc vero, vt qui paulo ante furere viſus eſt, mox Danielem ad ſe admitteret: & iuſtum tempus cognoſcendi ſomnij petentem patienter audiret, & illæſum à ſe dimitteret. Hinc vere dictum eſt à Poeta:

Lædere qui tentat veræ pietatis alumnos,
Ingentem ſtuppa verberat ille rogum.
Stuppa iniecta rogo ſeſe conſumit: at ignis
Maiorem ſtuppa vim moriente capit.

E Q. Neque tamen pietas nuda ac ſola, ſine prudentia, prodeſt ad ciuilem adminiſtrationem; proinde non requiro illam nudam & ocioſam, ſed quæ ſit amicta induſtriæ prudentiæque veſte: Nunquam enim magis regnat improbitas, quam ſub Rege magis probo & facili, quam prouido & prudente. Patet cauſa: quia præualent tum adulatores, blaterones, mimi, cinœdi, ambrones, deniq; deterrimi quique, à quibus inſcio aut falſo principe, venum exponuntur officia, ſiue ciuilia, ſeu Eccleſiaſtica; imo ærarium ipſum in longe maximam ſubditorum captionem perditum itur; vnde ſequuntur non tam prædæ, quam laniatus per noua vectigalia & tributa, quæ fiſcum per eiuſmodi ambrones exinanitum explere debent. Multis id probari poſſet exemplis, ſed illuſtrioribus contentus ero. *Pietas ſine prudentia parum prodeſt.*

Galba Romanus Imperator, non in peſſimis habitus eſt, quippe qui multa dedit initio præſertim Imperij, egregij Principis documenta: ſeruis [illegible] ſuis & libertis *adeo ſe abutendum permiſit & tradidit, vt vix ſibi ipſi conſtaret, modo acerbior, parciorque, modo remiſſior ac negligentior quam conueniret Principi electo ac illius ætatu*, &c.

Sed & Gallia ſeſe offert: quam nullis temporibus ita commotam, & afflictam fuiſſe, atque regnante Carolo cognomento Simplici, ſcriptum nobis poſt alios reliquit Ioannes Bodinus.

Eadem Henrico II. regnante (qui ad pietatem, & naturæ bonitatem multis retro ſæculis ſui ſimilem habuit neminem) ſtatus eiuſdem regni Gallicani pene euerſus fuit. Vt enim erat omni bonitate affluens, ita nemini cuiquam quidquam petenti abnuebat: quo factum eſt, vt ingenti parentis pecunia exhauſta, beneficia Eccleſiaſtica, atque magiſtratus, vel indigniſſimis venderentur: tributa quoque ſolito grauiora, imo maiora quam vnquam ante à condito regno Gallicano: & tamen conſtat morientem (facta maximarum prouinciarum iactura) ordinum Quæſtorium obſtrictum reliquiſſe in quadraginta duobus: vt loquimur, millionibus. Sane, ſi pietas, & innata bonitas huius Principis ſeueritati prudentiæq; coniuncta fuiſſet, dubio procul hi abuſus non irrepſiſſent, neq; facile quodlibet quiſq; ab illo eliciuſſet. Quis enim neſcius eſt, prudentiæ proprium eſſe rerum perſonarumq; circumſtantias ſolerter examinare, oportunitates percallere, omnia deniq; ratione atq; conſilio peragere? Hac igitur virtute ciuili qui præditus non erit, archimandritam potius, vel anachoretam, quam Principem agat. Etenim *ille qui in vna Dei cognitione* (ait vere Nicephorus) *omnes cogitationes ponit, huic montes, & ſpeluncæ conueniunt: at qui cum Virtute, & Pietate ciuilem etiam viuendi rationem edidicit, & notitiam ſibi comparauit rerum variarum, ille vero populum ad optima du[illegible]ere idoneus eſt.*

Pietas Principis vt ſit continua.

TH. Requiritur tamen etiam, vt illa Principis Pietas conſtans ſit & perpetua, non temporaria, qualis quorundam, quorum *initia meliora ſunt, ſed finis inclinat.* idque humanæ mentis proh dolor, infirmitate, *quæ cum potentiam ſibi commiſſam habet, difficile ſibi moderatur, quaſique frenos imponit cupiditatibus.*

EQ. Neſcio ingenitorum fiat vitio, an humanæ mentis imbecillitate, vt plerumque in principatu exerant ſe vitia, quæ priuata in vita occultabantur. *Initia Magiſtratuum* (ait ille) *fere meliora ſunt, ſed finis inclinat.* Vnde ſequitur vna cum moribus, Imperij inclinatio & auerſio. Hinc Tacitus: *Illud clarum teſtatumq; exemplis eſt, quod homines fœlicitatem aſſequantur pietate, benignitate in al[illegible] & bona de ſe opinione; iidem, cum adepti quæ voluerant, ad iniurias & impot[illegible] in imperiis dilabuntur, fit meritiſſimo, vt vna cum imperantium mutatione, ip[illegible] ſe & affectus mutent.* Tac. lib. 10. annal.

Clarum in Nerone exemplum eſt, qui initio imperij, hoc eſt primis quinque annis, adeo laudabilis & inculpatæ vitæ fuit, vt plerique, & in his *Traia-*

nus Imper. dixerit *omnes etiam optimos Principes longe à primo quinquennio Neronis abeſſe*, & tamen quibus & quantis poſtea flagitiis coopertus fuerit, nemo non neſcit.

PH. In coniuratione, quæ Neroni detecta fuit, modiſq; crudeliſſimis ab ipſo vindicata, nihil grauius auribus ipſius accidiſſe, ſcribit Tacitus *lib.* 15. quam quod à Suttio Flauio tribuno audiuit: qui interrogatus, quibus de cauſis à fide Neroni data deſciuiſſet: *Impenſiſſime amabam te*, inquit, *nec quiſquam tibi fidelior militum fuit. dum amari meruiſti: odiſſe cœpi, poſtquam parricida matris & vxoris, auriga, hiſtrio & incendiarius extitiſti.* Voluit innuere Tribunus, hominibus ingenitum & naturale eſſe, Principes ſuos diligere, dum probitatem præ ſe ferunt: ſed cœptis ſæuitiis & gliſcente ſæuitia, odio ipſos habere.

SQ. Antoninus Caracalla adeo leni fuit animo in prima iuuenta, vt ſi quem ad ſupplicium duci videret, oculos in aliam partem, manantibus lacrymis auerteret. Is poſtea mortuo patre, immanis factus, ſine cauſa *Antoninum Getam* fratrem, item Senatores per multoſque alios, crudeliter interemit.

PH. Mirantibus quibuſdam Zenonis Imperatoris ingenium, è manſueto ſæuum factum eſſe, *non mutauit* (inquit Leontius) *naturam, ſed in rebus ſecundis improbitatem declarauit.*

SQ. Anaſtaſius Zenonis ſucceſſor, adeo ante Imperium virtute præſtabat, vt in Circo totius populi acclamationem hanc audierit: *Sicut vixiſti, ita etiam impera, domine*; at poſtea ita auerſus eſt ab omni virtute, vt ſolutiſſimam vitam ageret, omnia raperet, magiſtratus venderet, delinquentibus denique non ſine Reipub. damno ignoſceret.

Denique de Tryphone Ioſephus 13. *Antiqu. c.* 12. *Adeptus iam concupitam poteſtatem, non amplius, diſſimulare prauum ingenium valuit, quod priuatus tegere conatus est, quo magis animos hominum ſibi conciliaret. quamprimum enim Rex declaratus eſt, abſque perſona Tryphonem agere cœpit.*

PH. Dictum eſt paulo ante à nobis, pietatem conciliare Principi apud ſubditos inſignem ſui amorem. Atque id in confeſſo eſt, & experimentis ſatis notum. Sed enim è conuerſo, qui Deo rebellis, adeoque impius eſt; is ſubditos quoque rebellare in ſe ſentit, omnino iuxta terribilem illam ſententiam, quam Salomon cum auertiſſet mentem à Domino, à Propheta audiuit: *Quia habuiſti hoc apud te & non cuſtodiuiſti pactum meum & præcepta mea, quæ mandaui tibi diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo*, 3. Reg. 11. *Impietatis pœna.*

SQ. Quam tetra & execranda res ſit Princeps talis, quales fuerunt Caligula, Nero & ſimiles, contaminati parricidiis & omni genere turpitudinis, qui inter homines, non vt Icones Dei, ſed vt furiæ Diabolicæ verſati ſunt, & ſocietatem earum naturam ſuis ſceleribus polluerunt, verbis explicari ſatis non poteſt. Certe C. Caligulæ apud Rom. impietas, cæteraque eius deterrima vitia cauſam ei necis præbuerunt.

Et

Et Vitellij ſæuitia ſummaq; ſimul impietas, hoſtes eo adegit, vt minutiſſimis ictibus excarnificatum atq; confectum vnco in Tyberim traherent.

Addo Capaneum Hipponi filium ad portam Electræ: Is, vt natura arrogans & temerarius, in Iouem blaſphemans, iurabat ſe Deo inuito ſubuerſurum Thebas, & in cineres redacturum. Sed contigit vt cum è ſcalis lapidum mole deiectus eſſet, rurſumq; conſcendere conaretur, ictu fulminis detruſus eſt, & miſere excarnificatus. Hæc Æſchilus & Euripides fuſiſſime deſcribunt: docentque impietatem in Deum nunquam remanere inultam: nihilque de Deo æterno ſentiendum vel dicendum, niſi cum tremore ac reuerentia: Ad quod etiam pertinet hiſtoria Salmonei Æoli filij regis Elidis: qui contempto Ioue, ſe Deum proponebat adorandum: imitantemque fulmina fictitia, vero fulmine è curru deturbatus periit. Et poſſem ſexcenta huiuſmodi monſtra recenſere, ſed abrumpo filum.

Impij inſtabiles & timidi.

TH. Quemadmodum pij, vt paulo ante à nobis dictum eſt, etiam in ſummis anguſtiis intrepido ſunt animo, ſibiq; vbiuis conſtant. Sic econuerſo Impij ſemper & in omnibus ſunt inſtabiles. Hinc Chytræus *in Syrac. cap.* 33. Vt in Euripo, inquit, aquę fluunt & refluunt: ita impiorum cogitationes de Deo, & cupiditates & actiones inſtabiles ſunt, & varie vertuntur: dum varia & fallacia conſilia & præſidia quærunt, quibus ſeſe muniant.

C. Caligula bruto Dei contemptu inſignis, omnes deos ludibrio habuit. Idem tamen ad minima tonitrua & fulgura conniuere, caput obuoluere: ad maiora vero proripere ſe è ſtrato, & ſub lectum ſe condere conſueuerat. Vnde id obſecro, niſi quod conſcientia, ſonora eius voce, quem deridebat, territa, mentem commotam vaſtabat. Atque hunc quidem Diuinitati illudentem pœna non deſeruit. Nam à Caſſio Chærea & Corn. Sabino, tribunis prætoriæ cohortis confoſſus eſt, ac ſero tandem intellexit, ſe Deum non eſſe. Dion ſcribit, nonnullos eius mortui carnem deguſtaſſe, forte vt experirentur, an Deorum caro iucundi ſaporis eſſet.

EQ. Ad extremum hoc addo, Impios plerumq; valde eſſe ſuſpicaces. Solent namque ex ſuis ipſorum moribus æſtimare bonos: & iis criminibus, quę in ſeipſis reperiunt, ipſos innocentes per mendacium aſpergere & conſpurcare: atque hinc fit, vt cum ex ſuo ingenio alios æſtiment, vndiq; ſibi metuant. Exemplum exhibet nobis Laban. Is cum pòſt longam expoſtulationem cum genero ſuo Iacobo fœdus tandem faceret, mire erat verboſus in vrgenda fœderis obſeruatione; idque ideo, partim quia generum ex ſe metiebatur; partim quia conſcientia malefactorum præteritorum premebatur.

Sed de hac re infra Aphoriſmo LVIII.

vberius.

APHORISMVS XVI.

PRINCEPS NEC IPSE SIT AVARVS, nec auaris vſurariiſque patrocinium præſtet; ſic namque nec diues pauperem expilabit, nec diuiti pauper inuidebit.

16 VEhementer mihi videtur abſurdiſſimum eſſe, quod diuites & pauperes homines ex diſſimilibus rebus detrimentum ſimile patiuntur. Illi nāque à copia rerum perrumpuntur, hi vero fame pereunt. Item illi occupāt vltimos mundi terminos, hi non habēt vbi calloſa pedum veſtigia ſiſtant. Vt igitur vtraq; pars ſanitatis fiant compotes, auferendo & diminuēdo iſtos regere oportet. atque ad æqualitatē inæqualitas trāsferēda eſt.

Σφόδρα μοι δοκεῖ ἀτοπώτατον εἶναι, ὅτι πλούσιοι καὶ πένητες ἄνθρωποι, ἐξ ἀνομοίων πραγμάτων βλάβην πάσχουσιν ὁμοίαν. οἱ μὲν γὰρ, ὑπὸ τοῦ κόρου διαῤῥήγνυνται. οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ διαφθείρονται. καὶ οἱ μὲν κατέχουσι τοῦ κόσμου τὰ πέρατα. οἱ δὲ οὐκ ἔχουσι ποῦ στῆσαι τὰ πέλματα. ἵνα τοίνυν ἄμφω τῆς ὑγείας τύχωσιν, ἀφαιρέσει καὶ προσθέσει τούτους θεραπευτέον. καὶ πρὸς ἰσότητα τὴν ἀνισότητα μετενεκτέον.

16 *ABſurdiſſimum mihi eſſe videtur, quod & diuites & pauperes ex diſſimilibus facinoribus ſimilia patiantur detrimenta. Illi enim ſatietate diſrumpuntur, hi autem fame pereunt. Et illi quidem mundi fines occupant: his vero etiam deeſt, vbi pedum veſtigium ponant. Vt ergo vtriq. ſanitatem conſequantur, ſubductione & additione eis medicina eſt afferenda, & ad æqualitatem inæqualitas reuocanda.*

DISCVRSVS.

TH. Viro bono, ac præſertim principi, perpetuus hic debet eſſe ſcopus, omnes, quoad licet, conſilio & ope fideliter in retinendis ſuis bonis adiuuare. Et quos rerum difficultate & penuria premi viderit, eorum neceſſitatibus communicare, inopiamque ſubleuare.

EQ. In contractibus cumprimis nulla captione vafre irretiri, neque illecebris verborum, tanquam hamo, inefcari ſimpliciores, nec expilari egeni ab opulentioribus debent. Artes enim omnes, quibus proximorum poſſeſſiones, aut pecuniæ ad nos deriuantur, vbi à ſinceritate dilectionis, aut fallendi, aut quouis modo nocendi cupiditatem obliquant, pro furtis habendæ ſunt; licet humanum iudicium fallant, & in cogitationem non veniant.

PH. In quibuſdam ſane, quorum vacillat conſcientia, neque pecuniæ modus eſt, neque cupiditatum; quos nulla vnquam præda improbe parta, nec furtis doliſque res quæſita ſatiat, ſed illis auget potius, & inflammat habendi deſiderium.

TH. Hoc loco auream illam Tyberii Cæſaris apud Suetonium *cap. 32.* captabimus ſententiam, quippe quæ ad hunc Aphoriſmum commode quadrat. Ea vero eſt: *Boni Paſtoris eſt tondere pecus, non deglubere.*

Auaritia & exactionum vitia.

Etſi vero Tyberius poſtea defecit, & ſe alia peccatorum fuligine coinquinauit; hanc tamen ſententiam Principe dignam protulit.

Habetq; iſthæc ſententia ſuum etiam fundamentum in ſacro Codice, *Eſa. 33. v. 1. Ier. 17. v. 11. Amos. 5. v. 11. Mich. 3. v. 2. 7. v. 3.*

Deus enim Magiſtratum, qui ſubditorum opes exhaurit atq; exinauit, reprehendit & vituperat, eumq; Tyrannum eſſe affirmat, 1. *Sam. 8. v.* 10.

Quid? quod iſta Magiſtratuum ſæuitia & auaritia, ſubditorum animos abalienat diiungitq;. Conſtat id exemplo Roboami, *1, Reg. 12.* Tyranni Tryzi, cuius meminit Ælianus *lib.* 14. *c. 22.*

Debent enim reges & Principes ſubditorum eſſe nutritii, *Eſa. 49.* Ergo illis facultates quando eripiunt, inique omnino agunt. Hinc recte Artaxerxes Xerxis filius dicere ſolitus eſt. *Regalius eſt addere quam adimere,* ſentiens, Principe dignius, hominem & opes eorum quibus imperat, exaugere, quam minuere. Et Ptolomæus, *Regalius eſſe* dicebat, *ditare quam diteſcere.*

Supradictam Tiberii ſententiam aliis verbis Alexander ille Macedonum rex, cognomento Magnus, proferens, inquit: *Olitorem odi, qui radicitus exſcindit herbas, & arbores ab ima ſtirpe reuellit.* Qua tyrannidis arguit eos, qui longe plus vectigalium, quam ſubditorum fortunæ queunt ferre, ſolent à ſubditis inclementer torquere.

Vt enim arbores frugiferæ, quarum radices euulſerunt agricolæ, nullos poterunt amplius producere fructus: ſic creſcere non poſſunt populi, qui diuitum paſcua vocantur, quorum oppreſſorum facultates tyranni funditus exhauſerunt, atq; abſtulerunt.

Exemplo ſunt miſerabiles Chriſtianorum populi, quos in ſuam poteſtatem redegit Turca, quos expoliat & funeſtat ita, vt omnis recuperandarum virium ſpes ſit ablata.

Exem.

Exemplo etiam ſunt Iſraelitæ, quos miſere ſpoliauit Saul 1. *Sam. octauo, verſicul.* 10.

EQ. Inexhauſtum eſt apud quoſdam congerendi atque habendi deſiderium. Multi cauſa cupiditatis terrenæ, etiam ipſam fidem abnegauerunt. Cupiditate Cain primus legitur ædificaſſe ciuitatem, *Gen.* 4. Cupiditate paſtores Loth & Abraham iurgia excitauerunt, *Gen.* 13. Cupiditate Eſau vendidit primogenituræ ſuæ dignitatem, *Gen.* 25. Cupiditate Balaam corruptus volebat maledicere populo Dei, *Num.* 13. Cupiditate ſeductus Achior, anathema de Hiericho ſumpſit, & periit ipſe, vxor illius, totaque ſoboles lapidibus interempta, *Ioſue* 1. Cupiditate perierunt filii Phinees, & Samuelis, *1. Regum* 4. *&* 8. Cupiditate Saul interfectus eſt, 1. *Regum* 31. Cupiditate Nabal mortuus eſt, 1. *Reg.* 25. Cupiditate Achab iuſſit interfici *Naboth.* 3. *Reg.* 21. Cupiditate Giezi, accepit lepram Nahaman. Cupiditate ſenes Chanaan interfecti ſunt *Dan. vlt.* Denique (vt ſemel dicamus,) Cupiditate Chriſtus venditus eſt, & crucifixus. Nunquam ſatiari poteſt cupiditas. *Auaritia deteſtatio.*

TH. Quorum animus ſemel occupauit auaritia, hos adeo inquietos reddit, vt ne noctu quidem in cubilibus ſuis quieſcere poſſint. *Cogitant* (inquit Mich. cap. 2.) *iniquitatem & operantur malum in cubilibus ſuis, vt luce matutina perficiant.* Et Pſal. 39. *Conturbatur fruſtra; theſaurizat, & ignorat cui congreget bona.*

EQ. Auarorũ mos eſt, eorũ inprimis qui ſunt in poteſtate, vt quę per vim rapere nõ poſſunt, per ſycophantiam & calumniam ad ſe trahant. *Væ* autem *vobis qui deglubitis pauperem, & deficere facitis egenos terræ,* Amos 8. cap. Imo: *Væ cogitantibus iniquitatem,* inquit Michas *capit.* 2. vbi non tantum opera auarorum, ſed & cogitationes, quæ alias in iudicium humanum non veniunt, accuſat & arguit.

TH. *Væ* (inquit Eſaias cap. 5.) *qui coniungitis domum ad domum & agrum agro copulatis, vſq; dum nullus locus ſuperſit, & habitatis ſoli. In auribus meis ſunt hæc Domini exercituum: niſi domus multæ deſertæ fuerint, grandes & pulchræ abſq; habitatore.* Cogitent hæc omnes auari, & inprimis magnates, qui in cubilibus ſuis anxie ſe fatigant, & in hoc incumbunt, vt vel leuiſſimo iuris prætextu, pauperum & ditiorum bona ad ſe trahant, quia potens eſt manus earum.

Sed ſciant illi, eſſe Dominum ipſis multo potentiorem, qui ſicut *Pſal.* 10. dicitur, conteret brachium peccatoris & maligni; & potentes potenter punientur, *Sap.* 6.

PH. Sunt montes aurei (vt refert S. Hieron.) quos adire propter gryphos & dracones, & immenſorum corporum monſtra, hominibus curæ eſt, vt oſtendatur nobis, quales cuſtodes habeat auaritia.

TH. Religio Chriſtiana hortatur ad contemptum rerum humanarum, quæ

ſolum petendæ ac habendæ ſunt in vſu, æternæ vero in deſiderio. *Væ*, inquit Eſa.cap.5 *qui coniungitis domum domo, & agrum agro copulatis.* Et Baruch.3. *Argentum theſauriZant & aurum in quo confidunt homines, & non eſt finis acquiſitionis eorũ.* Et Chriſtus in Euangelio: *Qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Renunciat, (inquit Auguſt.epiſt.89.) non actu, (quod male volebat Pelagius,) ſed affectu; talis eſt, qui non amat, non in illis confidit; non propter illa ſuperbit, paratus etiam ea dimittere potius quam Deum offendere.

PH. *Qui quærit locupletari*, inquit Sapiens Eccl.27. *auertit oculum*, videlicet à mandatis Dei, iudicans oportere vndecunque etiam ex malo acquirere. Et: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum Diaboli, etiam in apoſtaſiam à fide*, 1.Timoth.6. Et: *Nihil eſt iniquius quam amare pecuniam, hic enim & animam ſuam venalem habet*, Eccl.10.

TH. *Amor rerum terrenarum*, ait D.Auguſt. *viſcus eſt ſpiritualium pennarum.* Et: *Homines*, (inquit D. Ambroſius) *mundi cupiditate poſſeſſi, emergendi non habẽt facultatem. Et ideo non poſſunt meritum regni cæleſtis adipiſci. Beatus* ergo (vt inquit D. Bernhardus Epiſt.108.) *qui poſt illa non abiit, quæ poſſeſſa onerant, amata inquinant, amiſſa cruciant.*

EQ. Quid, quod auaritia eorum qui præſunt, ſæpenumero exitio ciuitati extitit. Per eam namq; ad rapinam ac violentiam ciues inducuntur, quo nihil deterius eſſe poteſt. Tuetur enim quiſque rem ſuam familiarem, tametſi exigua ſit: nec minoris facit tenuem rem pauper, quam opulentiſſimus quiſque ampliſſimam. Et ſi certamen aliquod inter inopem diuitemque oriatur: ille, etſi iniuriam accipit, tamen (quia potentior eſt) facere videtur, inuidiamque plurimorum contrahit.

Auaritiæ fructus infelix.

Quinetiam plerique theſauri, quos principes illegitime corraſerunt, tranſeunt in hæredes prodigos inutiliterq; perdẽtes. eſt enim ſatis vulgatum, quod de male quæſitis non gaudet tertius hæres.

TH. Iuſto Dei iudicio ſolet euenire, vt iniuſte ac turpiter patris paruo quidem curriculo quiſque ſituatur, eaque vel nunquam in filios ac poſteros tranſeant, de quo magnum illud & graue in promptu eſt teſtimonium Amos: *Pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis. Vineas amantiſſimas plantabitis, & non bibetis vinum earum.*

EQ. Imo vero etiam quæ legitime parta ſunt, ſæpenumero culpa ac temeritate ſucceſſorum dilabuntur, Sic Rex Dauides magno quidem ſtudio, at legitimo, auri argentique theſaurum deponebat, adeo vt nulli regi tantus antehac fuerit: quandoquidem pluſquam centies & vigeſies auri millies collegerat. At regni ſucceſſor Salomon congeſtum theſaurum (præter ſumtus templi) liberaliſſime impendit ædificiis ſplendididiſſimis, vrbanis & ruſticis, æſtiualib. & hyemalibus, viridariis, piſcinis, equis, curribus, cantoribus & can-

trici-

tricibus, luxui & voluptatibus, adeo vt theſauro paterno deficiente, ſubd.torum plurimi, ob exactionum magnitudinem à filio deſciſcerent.

Multo ergo citius ea quæ male parta ſunt, peſſum eunt. Sic Imperator Tiberius grauiſſima tributorum & onerum impoſitione th ſaurum ſexigies ſepties millies & vltra corraſit: quæ omnia ſucceſſor Caligula intra vertentis anni curriculum peſſime dilapidauit. Id vero inde etiam inter alia accidit. Princeps nouitius præcipue iuuenis tanti theſauri poſſeſſione, variis inuoluitur meditationibus, quæ vt infinitæ, ſic inquietæ ſunt. Qui itaque in theſauris nimium confidit, plerunque ſe immiſcet negotiis, quæ ſupra vires ſunt: pacem odit: vicinorum amicitiam floccipendit: mouet bella, quæ neque vtilia, neque neceſſaria, imo ſibi & ſubditis plurimum nocent.

PH. Diuites cum omnia habeant, vnum illis deeſt, ſcilicet, qui verum dicat. Si enim in clientelam felicis hominis potentumque perueneris, aut veritas aut amicitia perdenda eſt. *Seneca in Epiſt.*

TH. Monitoris & veritatis profeſſores ipſis minime deſunt, ſed obturatæ ſunt plerumque & quaſi collo obductæ ipſorum aures. Extat certe apud Eſaiam *cap.* 44. grauiſſima deſuper commonefactio: *Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcunt ſemetipſos: oues autem diſpergunt, neque paſcunt.* Quinetiam ſeuera Domini expoſtulatio cum populo ob iniuſtitiam, impoſturas, fraudes in modio, bilance, ponderibus, mendacia in contractibus, &c. extat Mich. 6. *Adhuc ignis*, inquit Dominus, *in domo impii theſauri iniquitatis, & menſura minor iræ plena. Numquid iuſtificabo ſtateram impiam, & ſaccelli pondera doloſa, in quibus diuites eius repleti ſunt iniquitate. & habitantes in ea loquebantur mendacium & lingua eorum fraudulenta in ore eorum. Et ego ergo cœpi percutere te perditione ſuper peccatis tuis.* *Pondera.* *Menſura.* *Modii.* Ac ſane optandum eſſet, varios iſtos modos, quibus homines iniqui cum proximi ſui detrimento diteſcere ſatagũt obliteratos eſſe. Sed cum in ea tempora inciderimus, de quibus Saluator noſter *Matth.* 24. vaticinatus eſt, futurũ vt iniquitas abundet, & charitas refrigeſcat, quid ſani ſperandum? Hinc etiamnum hodie querelæ audiuntur paſſim de modio duplici, maiore in accipiendis, & macilento in expendendis frumentis vſitato, de doloſa ſtatera, duplici ponderi mendaciis, periuriis & fraudibus.

EQ. Fures ſunt qui pondera & menſuras falſas habent. *Statera iuſta, & ephi iuſtum, & batus iuſtus erit vobis.* Deut. 20. *Non habebitis in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus: Non erit in domo tua modius maior, & minor. Abominatur enim Dominus qui facit iſta.* Deut. 25. *Statera doloſa abominatio eſt apud Deum: & pondus æquum voluntas eius.* 11. Prouerb. 11.

Itemq; Pſal. 61. *Mendaces filij hominum in ſtateris.* Et Exod. 16. *Statera iuſta, & æqua ſint pondera, iuſtus modius, æquuſque ſextarius.* Ibid. c. 5. *Quando vendes quippiam ciui tuo, aut emes ab eo, non contriſtes fratrem tuum.*

PH. Fur & is habendus eſt, qui proximum grauat vſuris ac fœnore. *Qui* coacer-

coaceruat diuitias vſuris & fœnore, in pauperes congregat eas. Subſtantia feſtina minuetur, quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur. Qui cum fure participat, odit animam ſuam. Prou 13. & 28.

EQ. Fur etiam eſt dicendus, qui terminos agrorum proximi ſuo mouet loco. *Ne attingas paruulorum terminos; & agrum pupillorum ne introeas. Propinquus enim illorum fortis eſt, & ipſe iudicabit contra te & cauſam illorum.* Prouer. 23. Deuter. 19.

Atque hæc quidem inconuenientia ac damnoſa Reipublicæ vt ſopiantur, grauibuſq; deſuper conſtitutis mulctis ſeueriſſime prohibeantur, principis intereſt. Cæterum quum hucuſque Auaritiam eaque, quæ exinde damnoſe emanant, inſectati fuerimus, omnibuſque adeo diris deuouerimus; agedum, ipſam quoque Auaritiæ effigiem contemplabimur; cuius quidem hæc eſto effigies: Vili ſtat veſtitu & peplo caput vinctum, quod auari vix dignentur honeſtam comparare veſtem. Defodit pala foueam dextra, & ſiniſtra crumenam habet magnam, quam cupit defodere, ſicut auari ſolent facere. Stat ciſtula nummaria prope pedes, cui catenæ iniectæ ſunt aureæ, & cyathi deaurati, item Argenti. Quæ bona congerit ſua auiditate auaritia. Nudipes eſt, quod non dignantur auari calceos conficere, ne Theſauro quid deſit. De hac Palingenius:

Auaritiæ effigies.

Nodus Auaritiæ non te conſtringat ab ipſa
Heu fuge, nam certe nulla eſt hac maior Erynnis
Hanc memorant Acheronte ſatam, per triſtia Ditis
Regna truces agitare faces centumque colubris,
Colla veneficiis geſtare minacia: fauces
Humano nunquam expleri potuere cruore,
Semper hiant, alioſque tenent, alioſque requirunt
Ore cibos: nulli parcit, nec templa Deorum
Dedecorare timet, malum & inſatiabile monſtrum.
Naſcuntur variæ hinc peſtes, diſcordia, cædes,
Proditio, rixa, fraudes, iactura pudoris,
Contemptus diuum, periuria, iurgia, bellum
Atque alia plures, quam dici carmine poſſint.

Sub toruo vultu videt propter timorem, quo veretur ne gaza auferatur, & maximas curas, vt patet in Euclione Plautino.

Cæterum Filiæ auaritiæ ſunt, proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, immiſericordia, inhumanitas, cordis durities. Mare terminos habet, leges antiquas nox non egreditur, ſola auaritia nullum circumſcribit tempus & terminum neſcit.

PH. Ba-

PH. Baptiſta Mantuanus multo elegantius, Auaritiam in quodam depingit carmine; quod recitabo, vos attendite.

Vix ea finieram, cum formidabilis IRA
Caſtra ſequens, aderat ſtygiis noua bellua ſignis,
Ingenti comitata manu: mendacia teſtis
Vultibus & trepidæ dubia ſub imagine fraudes,
Ignotiſque doli ſub veſtibus agmen agebat.
In medio ſtipata graui, Regina, tumultu,
Tollebat nigra vmbroſam fuligine frontem.
Auri ſacra fames hæc eſt, rerumque cupido
Improba, diuitias amor infinitus habendi,
Hæc nummi ſitis ardeſcens, immenſa vorago,
Tartareis immiſſa vadis imitata rapaces
Vnguibus Harpyias, armataque grandibus ora
Dentibus in gyrum, quales quantoſque Elephanti
Æthiopes Indive ferunt, ſinuantur in orbes,
Et nodos in ſe rediens coma denſa figurat,
Tempora nec velat, ſed agit ſuſpenſa tumorem
Vndique ſurgentem, nudaque recedit ab aure.
Nec ſolum vigiles obeunt hirſuta rotundo
Tempora circuitu, verum ſub vertice cano
In ceruice micant oculi ceu florea ſerta,
Effigies veteri vultuſque ſimillimus Argo.
Sed magis introrſum ſcrobibus ſubducta cauatis
Lumina diſcedunt, ſetoſaque prominet atri
Sylua ſupercilij, macies ſqualorque per omne
Corpus, iners dicas monſtrum & vix oſſibus hærens
Sed geminis, quotiens opus eſt ita nititur alis,
Vt credas ferri Boream Zephyrumque per auras,
Præcipitemve Notum. Lucri ſi nuncia fama
Surgat, vt acceptus nares odor imbuit auri,
Eleuat ingentes alas & lumine fixo
Viſa petens, quicquid falcatis vnguibus auffert,
Stulta ſuos nunquam venturum ſeruat in vſus.
Sacra Deum, ſanctas leges præclaraque geſta,
Scriptores rerum egregios, celebreſque poetas,
Qui procerum laudes chartis & nomina mandant,
Et quicquid non auget opes, auerſa repellit.
Sola iuuant quæ lucra ferunt, ſint cætera quanquam
Laudibus & pretio digniſſima, cætera ſordent.

Sicut

Sicut Hyperboreis rutilans in vallibus aurum
Gryphes amant auidique tenent vigileſque tuentur.
Vnde nec vtilitas opera pretiumve laboris,
Sed metus & clades oritur: ſic pectus anhelum
Peruigilis monſtri, grauiore cupidinis aſtu
Feruet. opes cumulans quas olim prodigus hæres
Diſſipet & pingues ferat in conuiuia menſas.
Palla ſinu lato ex humeris decurrit ad imos
Lapſa pedes, manica velant extrema capaces
Brachia, quas vbi vult curuos demittit in vngues
Vtitur his, quotiens opus eſt vel fingere mores,
Vel geſtu ſimulare fidem, vel fallere quenquam,
Seu furtum celare, manus leuis apta rapinæ.
Perfida mens, nulliſque potens manſueſcere dictis,
Indignas dignaſque preces ſurda accipit aure.
Vt proiecta bouis detracto, grandia, tergo
Viſcera, perſpiciens oculis vel nare ſagaci,
Vultur edax, auido curuuſque famelicus ore,
Conuolat ad reſoluta graui conuiuia tabe:
Sic ad opes aurumque cito fitis iſta volatu
Fertur, & ad nudum ſpolians fragmenta, breueſque
Relliquias ſtudioſa legit gremioque recondit.
Nec contenta bonis Diuum quæ munere tellus
Protulit, in partem ſcelerum vocat aſtra Dioſque,
Exercetque preces magicas & conſulit aras,
Infernoſque vocans manes, altaria circum
Nocturnaſque adhibet veſtes, tetroque vapore
Orgia perluſtrat, ducenſque in puluere circum
Murmurat, & variis diſtinguit ſigna figuris,
Extaque Tyrrheno ritu ſeruata requirit
Theſauros. Quæ terra tegit liuentia plumbi
Pondera, & argenti globulos viuentis & æra
Artifices mendax vertit medicamine in aurum.
Falſaque cum veris iungens, cum Doride Bacchum,
Cum gemmis fragiles hyalos, cum Palladis imbre
Miſcet Ariſtæi ſuccos & cerea mella,
Mentituſque nouas, fuco errorem faciente,
Confectis ſenio deludit mercibus omne
Turpiter emporium, lucrique libidine feruet.
Et totos hac arte dies conſumit & annos.

Vtque

Vtique dies triſti, ſic nox abit, anxia, monſtro,
Nullaque pax vitio, rodentibus intima curis,
Pectore nulla quies. Poſt turpia lucra diurna
Fraudis, & exlegem quæſtum, ſi lumina ſomnus
Occupat, & duro ſuratur membra labori:
Pictus imaginibus formiſque fugacibus aſtat
Morpheus, & variis fingit noua vultibus ora,
Vanaque ſopitos ludunt inſomnia ſenſus.
Nam rerum tenues vmbras, ſimulacraq́; ſeruans,
Lubricus aſſiduis vt fluxibus ambulat humor,
Et nunc ſumma petens, repetit nunc ima, relapſus.
Antra cauernoſi capitis rigat, itque reditque
Nunc iter obliquum ſinuans, nunc tramite recto
Fertur, & ipſe ſibi redit obuius, aut agit arcum,
In dextram lauamque cadens, vt pellit & vrget
Fumus, & ingreſſi caua ſpiramenta vapores:
Sic rerum ſpecies variis concurſibus, vt ſors
Obtulit, aut vſus, vel vis incognita cœli,
Spirituumve potens induſtria nocte ſilenti
Diuerſo oſtentant diuerſos ordine caſus.

Quæ ſimulacbra magis vigilans exercet in vnum
Nocte reuertuntur, veriſque ſimillima formant.
Oſtentantur opes cupido, quia tempore lucis
Cogit opum ſpecies, & iter quod luce frequentant,
In tenebris repetunt & noto calle recurrunt,
Cœcaque præteritas imitantur ſomnia curas.

Illa per obſcuros capitum delapſa meatus,
Ad vigilem ſubeunt animum, caſuque figuris
Mobilibus formant, ſopitaque corda iacentum
Sollicitant, nec vana minus quam vera fatigant.
Interea circum vittas, & anhela frequentes
Ora volant curæ, moxque vt ſopor euolat, intrant,
Mordacique ſecant iterum præcordia roſtro.

Monſtrum igitur ſi quando quies blandita ſoporem
Reddidit, aut auro inſudat, ſublatave furto
Semina frugifera Cereris, vel inania plangit
Horrea, vel dura decuſſos grandine fructus,
Effuſamve fretis mercem deprenſave furta,
Atque iterum tractat ſub nocte negotia lucis,
Totaque ſub curis it vita ſimillima morti.

Hæc animum turpi maculans & corpora labe,
Quærere cœleſti precium pro munere iuſſit,
Vanaq́ʒ compoſito mendacia fingere vultu,
Quando grauem ſacro morbum Naamanus in amne
Abluit, & puerum ſpoliis onerauit & auro.
Hæc Priami natum, cum longa pepercerat ira
Martis, & à Patria procul obſidione latentem
Traicio, iuuenem innocuum, mucrone peremit.
Ah ſcelus! ah dirum facinus, multoque piandum
Sanguine! primæua imberbem ſub flore iuuenta
Ignarumque doli puerum, nil tale verentem,
Perfidus obtruncat: placidum roſei decus oris,
Et regale caput ſimplex ſine crimine pectus,
Et natas ad ſceptra manus, veniamque precantes,
Vulnerat immitis repetito ſæpius ictu.
Prætereo conciſa ſui qui corpora nati
Diis epulanda dedit, quique auro vendidit vrbem
Quique ſuum ſuperans hoſtem, ſuperatus ab auro,
Exanimum Phrygio verſatum puluere corpus,
Miſit ad extremos ignes patriumque ſepulchrum.
Vt genus infrænum Naſamon, qui verſus in Auſtros
Incolit Iſiaco contermina rura Canopo,
Naufragiis victum quærens gaudere procellis
Turbinibuſq́ʒ ſolet, fuſaſque per æquora merces
Colligit, & nautas ad Punica littora pulſos,
Auxilium ſimulans, violat. ſic improbus auri
Raptor in aduerſis ſi quenquam viderit angi
Caſibus exultat: fictoque aſtutior ore,
Dum promittit opem, ſpoliat, prædamque reportans
Celat & exuuias occulto congerit antro.

Hactenus Mantuanus. Annon autem iure liceat mihi exclamare?

O ſcelus, ô rabies, & habendi inſana cupido!
O miſeranda lues totum diffuſa per orbem.

EQ. Addam ego ad Auaritiæ effigiem, vt fiat conſpicatior tres illas Harpyias, quarum nomina enumerantur: *Aello, Ocypete & Celæno.* Aello quaſi ἑλῶν ἄλλο, id eſt alienum tollens: Ocypete, id eſt, citius auferens: Celænum, Græce nigrum, quod Harpyiæ aliena celeriter in nigro, hoc eſt, clanculum auferant. Omnes plumatæ, volantes & virgines: virgines ideo, quod omnis rapina ſit ſterilis & arida: plumatæ, quia quicquid rapina acquirunt, furtim

Harpyiæ tres.

plu-

plumis celant: volantes, quod ii qui furantur, celeriter fugam arripiunt.

Aiunt autem, Harpyias Phineo regi Pœoniæ (hodie Pannoniæ) fœneratori cæco (quia omnis auarus cæcus) cibum & ſubſtantiam aſportaſſe. Habuit enim Phineus filias duas, quæ ceu Harpyiæ illius bona omnia adeo dilapidabant, vt victi eius miſericordia amici, filias è ciuitate eiecerint, bonaque diſperſa in vnum cumularint, & Thracenſis cuiuſdam cuſtodiæ mandarint. Hæc Fulgentius de rebus naturalibus.

PHIL. Enumeraſti paulo ante aliquot Auaritiæ filias; atque has quidem Iohannes Ludouicus Viualdus, *in tract. de veritate contritionis*, aliquanto recenſet fuſius. Auaritia, inquit, generat ſceleratas filias ſeptem, quæ animam peccatricem ſeducere conantur; quarum prima dicitur obduratio cordis contra miſericordiam, quæ fit omittendo eleemoſynam, hæc filia ab Iſidoro vocatur Inhumanitas. Secunda dicitur inquietudo. hæc ingerit homini ſolicitudinem & curas ſuperfluas, quam innuit Eccleſiaſtes *cap. 5.* dum inquit: *Auarus non implebitur pecunia.* Et Iuuenalis: *Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.* Tertia dicitur Violentia; hæc fit nocendo alicui palam vel occulte. hæc filia ab Iſidoro vocatur Rapacitas. Hinc Gregorius lib. 15 moral. *Si tanta pœna mulctatur, qui non dediſſe ſua conuincitur, qua pœna feriendus eſt, qui redarguitur aliena abſtuliſſe.* Cui congruit illud Auguſtini in libro de verbis Domini: *Si cum Diabolo ardet, qui nudum non veſtiuit, vbi putas arſurus eſt qui expoliauit?* Quarta filia auaritiæ vocatur Periurium. nam auarus vt poſſit lucrari, excedit in ſermone, & aliquando vtitur periurio, quod ſæpe euenit inter ſementes & vendentes. Hinc Chryſoſtomus: Nemo eſt qui frequenter iurat, quin aliquando non peiuret. Quinta dicitur Fallacia, quæ fit per verba decipientis in occulto, de qua Auguſtinus in libr. de diffinitionibus: *Fallacia*, inquit, *eſt. per quam motibus deceptoriis veritas palliata, vel odium alterius vel proprium commodum intendit.* Sexta dicitur Fraus, quæ eſt deceptio perfecta, hæc fit in præſentia illius qui decipitur. Hinc Seneca in prouerbiis: *Fraus eſt accipere quod non poſſis reddere. Repelli ſe homines facilius quam decipi ferunt.* Septima dicitur Proditio, quæ eſt idem quod deceptio, quæ fit in abſentia decepti. Cæterum rei auarorum ſumma eſt;

Omnis in hoc ſtudio nobis conſumitur ætas,
Hoc agimus, magnas vt cumulemus opes.
Quas ſi cum fuimus per faſque nefaſque ſecuti,
Tunc nobis magno vita dolore perit.

EQ. Verba vix inueniunt Scriptores, quibus auarorum exprimant

 faciem,

faciem, mores, geſtus, idque propter diuerſa auarorum ingenia. Ioan. Iouianus Pontanus genus illorum quoddam vocat aſtrictos, tenaces, aridos, atque attenuatos; eoſque in vtendis pecuniis nimis effractos ac minutos, atque etiam conciſos, & vt ita dixerim, exangues, quorum exoleta ſemper veſtis, menſa tenuiſſima & ſordida, ſupellex exilis, eaque carie exeſa, aut ſi quid forte in domo ſplendidiuſculum fuerit, ab vſu ipſo ſepoſitum, demum domeſtici omnes ſumptus, perquam tenues atque emendicati & minutiſſimarum rerum importuna diligentia & cura.

Auarorum conditio.

Hos etiam ſeipſos accuſantes videas apud Comicos, quod ſeque geniumque comparcendo defraudent. Eorum quam ridicula vita ſit, quam etiam miſera, Euclio ille Plautinus docet, qui aquam plorat cum lauat, effundere qui vnguium præſegmina à tonſtrina domum referat.

Auaritia ſordida & ſpurca.

Sequitur deterrimum, inquit Pontanus, auaritiæ genus, quod partiri plures in ſpecies, atque, vt Cicero vocat, formas, poſſumus: neque enim auari omnes pari atque eodem modo, ſed alii magis, alii vero minus eius ſqualore, illuuie ac fœditate contaminantur atque inquinati ſunt. Quo de genere ſunt lenones, aleatores. Item qui fœnerant, qui pyraticam exercent, qui latrocinia, ſicas, quique ſordidis ac turpibus quæſtibus dediti ſunt: qui etiam lucri gratia flagitioſa ſectantur, ſeque probris obiectant. His addendi, qui pro quæſtu etiam tenui, maxima quæque pericula adeunt, quique ſumma perfidia & infamia, in quos benefici eſſe deberent, in illos vim aut fraudem exercent. Quorum quidem omnium ea inſtitutio eſt, idque conſilium, vt dum quærant, dum in domum inferant, nihil ſordidum ac turpe defugiant, nec pro exiguo quidem lucello, ab infamia iter detorqueant: Sed cupiditate habendi, comparandarumque diuitiarum, ac rei ampliandæ ardore nimio incenſi præcipiteſque cuncta vndique corradunt, non parcunt illiberalibus, non abſtinent ſordidis: quippe quibus nullus amicitiæ, nullus religionis, nullus honeſti, nullus denique famæ cultus aut reſpectus eſt. Lucro, qualecunque ſit, illud cuncta poſt habentes. Itaque & vnde, atque à quibus minime licet, & ſupra quam opus eſt, & quam decet, quacunque ratione capiunt. Quid, capiunt? tolerabilius hoc eſſet: furantur, depeculantur, compilant, intercipiunt, auferunt, extorquent dolo, vi, fraude, malis artibus, omnique impuritatis ac flagitii genere. Siquidem ipſorum ſunt compilationes, furta, latrocinia, violentiæ, rapinæ, falſæ obſignationes, iniqua iudicia, fraudes, fœnerationes, mercenaria, parricidia, venena, quibus effectum eſt, vt auaritia & habeatur, & ſit vitiorum omnium caput & fomes, quippe cum ad omne flagitii genus viam aperiat.

PH. Au-

PH. Audite etiam Baptiſtam Fulgoſum deſuper, *in ſuis exemplis lib. 9. cap.* 4 De auaritia, inquit, iam tandem ſcribamus, quæ fomentum auiditatis eſt, atque vrgens ad omne ſcelus calcar: ab animis enim, in quos ſemel ingreſſa eſt, amicitiam honoriſque deſiderium pellit, ac nunquam inde egreditur. Quin potius cum annis creſcit, & quamuis ſenio ſubeunte corporibus vires decreſcant, habendi cupiditas tempore ipſo augetur: & quo minus ad viuendum ſpacii ſupereſt, tanto plus ſtruendis intenta opibus, timidius neceſſaria promit. Itaq; quicunque auaritia captus laborat, cum neminem amet, à nullo etiam amatur: & cum omnia auro poſtponat, quanto plus auri poſſidet, tanto plus quærendo inhiat: veluti Hydropicus, qui bibendo ſemper magis ſitit, & ſi totum aqua perfuſum plenumque corpus habeat. Quæ res efficit, vt non ſine ratione omnium Italorum conſenſu in idem conuenientium nomen, (auaritiæ enim comes ſemper eſt miſeria,) auaros omnes miſeros eſſe dicamus.

EQ. Non miſeri duntaxat ſunt auari, verum etiam peſſimi. Si namque auaritia ad alia conferatur vitia paſſim gliſcentia, facile comperiemus, auaritia nullum eſſe deteſtabilius. Inuidia quidem, vt ait Petrarcha, lib. 6. Epiſt. famil. mæſta ſæpe, attamen otioſa eſt. Auaritia vero & triſtis eſt & occupata. Superbia dum ſe aliquid magnum putat, falſa licet opinione delectatur. Auaritia vero ſemper ſe famelicam & egenam ſentit, neq; fallitur. Veriſſimum enim eſt poeticum illud: *Semper auarus eget.*

PH. Recte itaque atque admodum concinne Diogenes eos, qui immenſas opes cumularent, μεγαλοπτώχους, id eſt, magnificos pauperes appellare ſolitus eſt.

EQ. Cætera mala dilui facile, expiariq; poſſunt, & ſæpe quem vidimus primis adoleſcentiæ annis libidinoſum, lubricum, ganeonem, iracundum, ſuperbum reliquaque huiuſmodi vitia conſectantem, eundem ipſum prouectiorem ætatem ſobrie, caſte, continenter, modeſte, integreq; ducentem obſtupeſcimus, in eoq; probamus optimum illud Satyricumque præceptum *Breue ſit, quod turpiter audes.* At vero qui poſſit extorta dimittere, aut ablata reſtituere, pœnitere præteriti quæſtus, ſaluberrima confeſſionis medicina conſcientiam abſtergere, fidem temeratam diruptamque iuſtitiam reſarcire, vel neminem comperies, ita aurum tenaciter hæret radicibus, fibriſque ipſis conglutinatum introrſus cordibus hominum. *Auaritia annis non deficit.*

PH. Liceat igitur nobis cum Ia. Philomuſo poeta ita in aurum auriue cupiditatem inuehente conclamare:

Aurum deſtructor vitæ, princepsq; malorum,
O quam difficiles nectis vbiq; dolos!

O vtinam natum nunquam mortalibus eſſes,
Dulcia ſuppeditas quæ nocumenta viris?
Te propter pugnæ fiunt, & bella mouentur,
Ad prædam & cædes corpora noſtra trahis.
Tu facis, ingratus patrem quod filius odit,
Inter & agnatos iurgia ſæpe moues.
Proſternis gentes, & totum deſtruis orbem.
Nulla fides hominis te duce ſtare poteſt.
Fœdera tu regum, tu falſos iungis amicos,
Imperio ſeruit & genus omne tuo.
Scrutamur montes, atque intima viſcera terræ,
Nec tutum poteris ſubtus habere locum.
Felix ille tamen, modico qui viuit in agro,
Vincula nam mortis hunc leuiora manent.
Et linquit poſt ſe nullas in funere lites,
Dat mentem ſuperis, oſſaq; condit humo.

EQ. Referam hiſtoriam ridiculam de auaro ſomniante theſaurum, quam bellus quidam poeta ſic deſcripſit:

Irus, inexpleta ducente cupidine, quidam
Optabat magnas, ſemper inanis, opes.
Si quid forte manu tenuit, vel in ore, ciborum,
Alter erat votis ingenioq; Midas.
Eſuriebat opes, Gangisq; fluenta ſitiuit:
Aurum Tantaleo ſemper in ore fuit,
Sic, vt & inſomnes totas ſæpiſſime noctes
Duceret: an non eſt hoc furiale malum?
Huic aliquando tulit Morpheus infantia verum
Somnia, regales ceu reperiret opes:
Iubilat, exultat, lætatur, & vndiq; quærit
Ligna, quibus ponat ſigna notanda loco:
Namq; videt nudum ſe non abſcondere poſſe,
Et cogi veſtes vaſaq; ferre domi.
At cum nulla videt nec ligna nec obuia ſaxa
Stercoribus propriis ponere ſigna parat.
Nec mora, deluſus fœdauit ſtercore lectum
Proq; auro cupida tangit oleta manu.
Somnia ſic cæca ludunt fallentia nocte
Vt vel iurares, verius eſſe nihil.

TH. Multa etiam vigilantes quandoque ſomniant theſauros, qui quidem melius

melius honori ac famæ ſuæ conſulerent, ſi theſauris iſtis non ita temere ac malitioſe inhiarent. Hiſtoriam de Herode (recentia enim ſunt odioſa) audite, quam his verbis recéſet Ioſephus: Herodes multum pecuniarum domi foriſque profundens, audito quod Hyrcanus qui ante eum regnauit, recluſo Dauidis ſepulcro tria millia talentorum argenti extuliſſet, ſupereſſeque multo plura quæ poſſint quantumuis magnis ſumptibus ſufficere, multo tempore animum habuit idem aggredi. Tunc vero noctu apertum ſepulchrum ingreditur, cum prius accurate cauiſſet ne hoc reſciret populus, aſſumptis tantum amicorum fidiſſimis. Depoſitas tamen pecunias non inuenit ſicut Hyrcanus, ſed mundi pretioſi & aureorum ornamentorum vim magnam inde ſuſtulit. his inuitatus ad diligentius ſcrutandum, interius proceſſit, vſque ad conditoria corporum Salomonis ac Dauidis: vbi duos ſatellites amiſit, erumpente (vt fertur) ex adytis flamma contra progreſſos temere, quo caſu territus exiuit, & tactus religione ad expiandum ſe in aditu ſepulchri monumentum è candido marmore condidit ſumptuoſiſſimis impendiis. *Monumenta mortuorum non ſpectanda.*

Auaritiæ ſugillatio.

EQ. Eiuſmodi auaritiæ ſugillatio extat apud Cœlium *lib.12. cap.37.* his verbis. Semiramidem Orientis Reginam, & mulierum omnium, quarum ex hiſtoria ad nos perlata eſt notitia, longe celeberrimam (quanquam cum Cyro præcipue admiratus Alexander fertur, quod in illis & magnitudo animi, & rerum claritas plurima emicuiſſet) legimus cum ſibi iam magnum monumentum, in quo perfuncta humanis reconderetur, strueret, inſcriptionem eiuſmodi exculpendam curaſſet: Quicunq; ex Regibus pecuniæ inopiam ſenſerit, conditorio recluſo, ſumat inde, quicquid viſum fuerit: Id cum pellegiſſet Darius, vt qui auri foret auidior: ſepulchrum iuſſit recludi: Sed in eo pecuniam quidem inuenit nullam. In eas autem incidit literas:

Εἰ μὴ κακὸς ἦσθ' ἀνὴρ καὶ χρημάτων ἄπλιστος οὐκ ἂν νεκρῶν θήκας ἐκίνεις, quod eſt ni malus vir fores, & pecunia prorſus inexplebilis, non vtiq; mortuorum loculos moueres.

PH. Quid non mortalia cogis Pectora, auaritiæ ſtimulis agitata maligne? Marcus Craſſus plurimis virtutibus ornatus erat, quas omnes ſolius auaritiæ ſordibus obſcurauit. Fuit inquit Hippolytus à Collibus, in *conſiliario*, nobiliſſimus, fuit eloquētiſſimus, fuit iuriſconſultiſſimus, fuit Pontifex Maximus, fuit ditiſſimus Quiritum poſt Syllam. At omnes has virtutes & fortunæ bona auaritiæ ſordes obſcurarunt. Cui etiam hoc natura inſitum fuit, vt in aliis cognoſceret, quod in ſeipſo ignorabat. Nam cum ipſe auatiſſimus eſſet, grauiter tamen maledictis ac probris auaros omnes inſectabatur, quaſi cunctos homines ſui ſimiles odio haberet, ſibiq; ſoli liceret auaro eſſe. *Marci Craſſi virtutes deſœdatæ.*

EQ. Maximilianus I. Imper. licet ob penuriam rei pecuniariæ magnas res proſpe- *Maximiliani I. Larga.*

proſpere inchoatas deſerere coactus fuerit, tamen incredibilem theſaurum reliquit: Quatuor enim arcas Argentinæ, quatuor Vlmæ, quatuor Auguſtæ Vindelic. & quatuor Norinbergæ habuit, in his theſauri conſeruabantur relicti à Friderico 3. Alberto Duce Burgund. Cuſpian. teſte Hedion. *in Chron.* Sic multi, vt eſt in prouerbio, clauſis theſauris incubant & quidem theſaurum poſſident, ſed vti non norunt.

Auaritia Nicephori Phoca. Fuit in Nicephoro Phoca auaritia inexplebilis, adeò vt nullas extorquendæ à ſubditis pecuniæ, & quæſtus conficiendi occaſiones prætermitteret, & fame graſſante etiam inſultaret egentibus, frumenti precio plus æquo adaucto. Sed dum prætextu bellorum deglubit & expilat ſubditos, & numiſmata, diminuta vſitati ponderis parte, attenuat, incurrit in odium ciuium, cuius occaſione à Iohanne Cimiſce, quem antea offenderat, trucidatus eſt in cubili: Cōſilium cædis & operam adiuuante Theophania coniuge, vt Imperium, quod Nicephorus in fratrem Leonem transferre decreuerat, redderet filiis ex priore marito natis.

EQ. Nimirum Principum indigentia grauium exactionum & tributorum eſt ſeminarium. Atque vt locuſtę ſpicas, ſic malus princeps rempublicam detondet. Quanquam etiam humi interdum huic immerguntur malo. Audite rem geſtam.

Mauritii auaritia. Cum Caganus cepiſſet duodecim millia Romanorum militum, oſtenderetque poſſe redimi captiuos, & pro ſingulis vnum aureum peteret; negauit Mauritius ſeu auaritia, vt ſcribitur, ſeu pertinacia, ſe redempturum eſſe captiuos. Iratus igitur Caganus omnes trucidari iuſſit. Horum interitus cum magnum dolorem multis afferret, ortæ ſunt in reliquis exercitibus ſeditiones, præſertim quia & Petrus frater Mauricii dux ſtipendia indigne pendebat, & in tantum odium venit Mauricius, vt in die natali Chriſti ingrediens in templum pene lapidibus obrutus ſit. Nec tantum beneuolentiam populi in aduerſa fortuna amiſit, ſed etiam virtus languefacta eſt, & multi errores conſiliorum ſecuti ſunt, ſicut dicitur: Æger animus ſemper errat. Philippicum Ducem, cui nupta erat Mauritii ſoror, incluſit in carcerem, falſo ſuſpicans eum regnum appetere. Germanus, cui nupta erat ſoror vxoris Mauritii, cum eum prehenſurus eſſet, fugit in templum: filius Theodoſius, cui Germani filia nupta erat, cæſus eſt fuſtibus, quia pater ſuſpicabatur, eum adiuuare conſilia ſoceri contra ipſum.

TH. Effecit auaritia, vt Viſbur rex Gothorum fuerit in ſummum omnium adductus odium: & habitus etiam à filiis contemptui, adeo vt etiam à duce Domaldro, vt ait Vpſalenſis, combuſtus ſit. Nam prætextu inopiæ regiæ coronæ, nunc mutuo, nunc dono, nunc minis omnium ciuium bona rapuit, *Pet. Greg. Tholoſ. lib. 8. de repub. cap. 8.*

PH. Recte igitur Alcamenes Teleori filius, cuidā pcōtāti, quo pacto qs optime regnū ſeruare poſſet. Si lucrū, inqt, nō magnifecerit. Lōge lateq; diſſētiés

à vulgo principum, qui non alia magis ratione principatum conſtabilire ſtudent, quam attenuandis ciuium ſuiſque augendis opibus: quum iuſtitia & æquitas maxime reddant diuturnum imperium. *Plut. in Lacon.*

EQ. Extant paſſim grauiſſimæ commonefactiones nō tantum de tributis & exactionibus, ſed etiam de vero diuitiarum vſu; quas cum non attendunt Magnates, in grauiſſimas ſæpenumero incidunt difficultates.

TH. Verus diuitiarum vſus in miſericordia erga pauperes ſitus eſt. Hinc egregie Iacobus Billius in Anthologia ſacra:

Tum furit horribilis pardus, tigriſq́, leoq́,
Cum canea incluſos arcta repente tenet.
Sic etiam numquam furit aurum immanius, arca
Quam cum illud dominus claudere parcus amat.
Quid facies igitur, ne te fera vulneret iſta,
Quæ quo plus clauſa eſt, plus feritatis habet?
Solue feram, paſcens, quos aſpera vexat egeſtas,
Protinus hac mitis redditur arte fera.

EQ. Pet. Rauiſius, Diuitię, inquit accumulantur diuitibus, nec eſt qui reſpiciat pauperem & mendicum. Eliſæus vaſa vacua implebat, & deficientibus oleum dedit. Hodie vero contemnuntur vaſa vacua, & plena ſuperimplentur: ligna in ſyluas, & aquæ in maria deferuntur, arenti terræ aqua ſubtrahitur, & flumina quæ non indigent, irrigantur. *Diuitiarū vſus & abuſus.*

TH. Non minoris eſt criminis (inquit Ambroſius in quodam ſerm.) habenti tollere, quam cum poſſis & habes, indigentibus denegare. Eſurientium panis eſt, quem tu detines nudorum indumentum, quod tu includis: miſerorum redemptio & abſolutio pecunia, quam tu in terra fodis: tantorum ſcias te inuadere bona, quantis poſſis præſtare, & nolis. Non ſunt bona hominis quæ ſecum ferre non poteſt. Sola miſericordia comes eſt defunctorum.

EQ. Horrendum eſt, quod recitat Natalis Comes in ſua hiſtoria: In Suetia, inquit, cum magna exorta eſſet annonæ penuria, Richberger vir opulentus & diues, ſed ingenio crudeli & auaro, qui nihil ſanctum aut admirabile præter opulentiam exiſtimabat, quoquo modo illa compararetur, propter ſuam auaritiam mirandum, ac ſemper memorabile exemplum poſteris reliquit, cum per illud pateat, neminem auarum non eſſe Dei aduerſarium, & hoſtem. Plurimum enim diſſentit à natura, & à diuinis inſtitutis, ſuarum facultatum nimis eſſe tenacem, cum viri boni non poſſeſſores ſimpliciter, ſed villici DEI reipſa ſint.

Hic cum magnam haberet copiam frumenti, atque res illuc eſſet redacta, vt neceſſario ab illo emendum eſſet, cœpit non vendere niſi magno precio. Inops ciuis multis filiis grauatus, vix collecto dimidio precii, rogat concedi

frumentum, reliquam partem precii breui ſe daturum, pollicetur. Proponit periculum familiæ ſuæ ex inedia: vanæ fiunt preces: miſſus eſt ſeruus in horreum paulo poſt alia de cauſa, patefacta porta, viſi ſunt bini boues nigri veſci frumento: rem defert ad dominum, moritur nuntius, alius ſpectatum miſſus, refert, ſues etiam acceſſiſſe, ac moritur.

Accedit Dominus ipſe damni magnitudine territus, non audet portam aperire, ſed ſpectat per rimas: viſis multis animalibus varii generis veſcentibus: ita furore corripitur, vt neceſſario coniectus ſit in vincula.

Sed hæc de diuitiarum abuſu obiter. A vero quod antea diximus, indignũ omnino eſt viro Principe, tenaces vſq; adeo habere manus, vt non tantum nulla exhibeant prompta beneficia, ſed etiam quouis modo illiberali pecunias aucupentur.

TH. Ex horum numero fuit Veſpaſian. Imperator, is Legatis illi aliquãdo renunciantibus, decretam illi publice non mediocris impenſæ ſtatuam, iuſſit vt eam continuo ponerẽt; & vacuam oſtendens manum: Ecce, inquit, parata enſis, ſignificans, vt eam pecuniam quam in ſtatuam decreuiſſent impendere mortuo, viuo darent in manum.

PH. Philippus Scherbius *in 2. parte Comment. in polit. Ariſt.* Cum deliberatum concluſumq; eſſet, vt Gerſtmarius præceptor Rudolphi Imperatoris, in locum Epiſcopi Vratislauienſis eligeretur, deq; eo Imperatoris etiam matri cõſtaret, illa lucrum ex futura propediem iſthac electione captans, ipſum adiit, creaberis, inquiens, Epiſcopus Vratislauienſis. Ille cum honeſte ſe excuſaſſet, (quanquam ſibi de electione iſta certo conſtaret) indignum ſe eſſe tanto beneficio, & ineptum id functionis adminiſtrare. Imperatrix quæ pecuniam ſitiebat, certe, ait, Epiſcopus fies, & quo pignore mecũ certabis? deponam tecum 3000. ducatorum. Quam pecuniam poſtea, illo Epiſcopo facto, callidiſſimo hoc conſilio lucrata eſt.

EQ. Sunt hæc illiberalia, vti non minus illorum minus prompta beneficia, quæ etſi quandoq; exhibeant, ſic tamen exhibent, vt ex illorum manibus extorqueri potius quam exhiberi videantur. De qua tenacitate ſcite admodum Seneca, *2. de benef.* 8. Ne Principi quidem inquit, ſatis decorum eſt, donare ignominiæ cauſa, (id eſt, *ignominia iniecta accipienti.*) Ab Antigono Cynicus petiit talentum, reſpondit, plus eſſe, quam quod Cynicus petere deberet repulſus petit denarium, reſpondit, minus eſſe, quam quod regem deceret dare. Turpiſſima eſt eiuſmodi cauillatio. Inuenit quomodo neutrum daret: in denario regem, in talento Cynicum reſpexit: cum poſſet ei denarium tanquam Cynico dare, & talentum tanquam rex, vt ſit aliquid maius, quam quod Cynicus accipiat.

Exhibi-

Et ibidē Seneca, Tiberius Cæſar, inquit rogatus à nepote M. Ælio prætore, vt æri alieno ſuccurreret, edere illum ſibi nomina creditorum iuſſit. Hoc non eſt donare, ſed creditores conuocare. Cum edita eſſent, ſcripſit nepoti, iuſſiſſe ſe, pecuniam ſolui. Adiecta contumelioſa admonitione effecit, vt nepos nec æs alienum haberet, nec beneficium. Liberauit illum à creditoribus, ſibi non obligauit. Aliquid Tiberius ſecutus eſt, pu'c. Noluit plures eſſe, qui idem rogaturi concurrerent. Aliquot poſtea qui idem rogarent, inuenti ſunt, quos omnes iuſſit reddere æris alieni cauſas: & ita certas æris ſummas dedit, nō eſt illud liberalitas, cenſura eſt.

PH. Inſigne Epitaphium in obitum auarorum conſcripſit Iac. Lectius, hoc quod ſequitur carmine:

Aſpicis vt cæſo gaudet vicinia porco?
Aſpicis vt choreis atria tota crepant?
Hic botulos, alius veſicam ſperat inanem,
Et parat hic flammas, & parat alter aquas.
Tum conſanguineis læta materna puella
Munera lumbellos auriculaſq; ferunt.
Vngue alius lardoq; alius donatur opimo,
Hic femoris partem rettulit, ille gulæ.
Publica non aliter fruſtra properantis auari
Naſcitur, audito funere lætitia.
Illum rura manent, manet hunc vrbana ſupellex,
Atq; alios alius depopulat loculos.
Hic primis aliquid ceris tulit, ille ſecundis,
Et venit in varias præda petita manus.
Inuiſusq; miſer cunctis dum vita manebat,
Communi moriens vtilitate placet.

Extat etiam elegans Auſonii Epigramma, in quo Diogenem Cynicum inducit apud inferos illudentē Crœſo, paritatēq; pauperis & diuitis demonſtrat:

Effigiem rex Crœſe tuam ditiſſime regum,
Vidit apud manes Diogenes Cynicus.
Conſtitit, vtq; procul ſolito maiore cachinno
Concuſſus dixit, Quid tibi diuitiæ
Nunc proſunt, Regum rex ô ditiſſime, cum ſis
Sic vt ego ſolus me quoq; pauperior?
Nam quæcunque habui, mecum fero, cum nihil ipſe
Ex tantis tecum Crœſe feras opibus.

EQ. Sed ſunt interim etiam quidam in petendis à Principe beneficiis admodum importuni. Cuius rei ſuccurrit mihi iam in mentem lepida *Petitorum importunitas.*

 equi-

equidem, nec minus vtilis hiſtoria de Cytharœdo quodã Timotheo. Agebat is apud Archelaum, ſed quum ſpe aliquanto parcius ab eo donaretur, non deſinebat illum laceſſere; quin ſuccinens quandoque commation illud: σὺ δὲ τὸν γηγένεταν ἄργυρον αἰνεῖς, id eſt, *tu autem terræ filium argentum laudas*; intendebat in Archelaum. At is feſtiuiter: σὺ δὲ αἰτεῖς, id eſt, *tu autem petis*.

Philippus quoque auarum nactus Medicum, & indeſinẽter efflagitantem, pars eſt in corpore, qua collo adnectitur pectus, eadem græca voce κλεὶς id eſt, clauis, forte à quodam conuulneratus eo loci fuerat Philippus curabaturque, vt aſſolet: Qui eo fungebatur munere, cum expleri muneribus nõ videretur, inſuſurrauit imperator. λάμβανε ὅσα βούλει· τὴν γὰρ κλεῖν ἔχεις. Cape, inquit, quantumlibet, quando clauem habes.

TH. Addam & ego huiuſce generis aliquid lepidum. Hadriano ſophiſtæ miſerat quidam piſces in diſco argenteo: at ille delectatus vaſculo non remiſit, tantum ei qui miſerat, reſpondit, Bene facis quod etiam piſces: quaſi diſcus eſſet dono miſſus, piſces tantum nouitatis gratia additi.

Huic fere conſimile eſt, quod eueniſſe Coloniæ narrat Eraſmus *in Apophtheg.* Is cum eſſet apud Coloniam Agrippinam, ſenatus honoris gratia miſit vinum in cantharis teſtaceis, nec eos repeti mos eſt. Id admiratus, rogauit cauſam. Reſponſum eſt, olim vinum ſolere mitti cantharis argenteis hoc honoris cum eſſet habitum cuidam ex eorum numero, qui magnam nobilitatis partem exiſtimant rapto viuere, poſtridie mane profectus eſt cum argenteis cantharis. Re comperta miſit ad illum Senatus, qui cantharos repoſceret. At ille, vltro, inquit, dono dediſtis, & ego gratias egi. Hoc caſu admoniti mutarunt conſuetudinem.

PH. Tu nos ambos pungis; te quoq; leuiter pungam. Noſti carmen:

Non ſenium, nec hyems, ſi ſit ſpes vlla lucelli,
Sacrifico in templis eſſe moleſta ſolet.

Vnde quidam:

Vtilitas facit eſſe deos, qua nempe remota
Templa ruent, nec erunt aræ, nec Iuppiter vllus.

TH. Omittamus iſthæc, ne in bilem tranſeant; & quæ porro de diuitiarum vero vſu, dicenda nobis reſtant, perſequamur. Xenophon loquatur: Non eos, inquit, qui pecunias plurimas poſſident, & cuſtodiunt plurimas, feliciſſimos duco: ſed qui parere quamplurimas iuſte poteſt, & plurimis præclare vti, hunc ego feliciſſimum arbitror, atq; etiam ipſas eius pecunias. *Xenophon lib. 8. de Inſtit. Cyri.*

PH. Au-

PH. Audite etiam Senecam, *in libro de beata vita contra auaros*: Diuitiæ apud ſapientem virum in ſeruitute ſunt, apud ſtultum in imperio.

EQ. De diuitiarũ acquiſitione laudabiliter admodum Solon *Diuitias*, inquit, *habere quidem cupio, per iniuriam vero conſequi nolim, ſubſequitur enim mox ſupplicium.* Et inter L. Metelli felicitatis argumenta id recenſetur; pecuniam magnam bono modo inueniſſe. *Diuitiarum ſpretores magnanimi.*

TH. Summopere admodum commendantur paſſim apud autores, qui diuitiarum magnitudinem ſuſque deque ferentes magnanimitatem & conſtantiam præ ſe tulerunt eximiam. Inter hos numeratur M. Curius dentatus. Is Legatis Samnitum aurum offerentibus, quum ipſe in foco rapa torreret: malo, inquit hæc in fictilibus meis eſſe, & aurum habentibus imperare. Quum interuerſæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum, quo vti ad ſacrificia conſueuerat, in medium protulit: iurauitque ſe nihil amplius de præda hoſtili in domum ſuam conuertiſſe.

Simile propemodum narratur de Phocione Athenienſi. Hic cum à Rege Philippo munera magnæ pecuniæ repudiaret, legatique hortarentur accipere, ſimulque admonerent, ſi ipſe his facile careret, liberis tamen ſuis proſpiceret, quibus difficile eſſet in ſumma paupertate tantam paternam tueri gloriam: Hic ille, ſi mei ſimiles erunt, idem hic, inquit, agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit: ſin diſſimiles ſunt futuri: nolo meis impenſis illorum ali, augerique luxuriam.

Pomponius Atticus cum augere poſſeſſiones ſuas poſſet, tantum tamen abfuit à cupiditate pecuniæ, vt nulla in re vſus ſit ea, niſi in deprecandis amicorum aut periculis aut incommodis.

PH. Non poſſum, quin & ego pauca quædam de odioſo illo auaritiæ vitio diſcurſui noſtro annectam. Frontem apertam ac liberalem, mentem hilarem, geſtus amabiles, atque vt verbo dicam, omnia ingenua quæcunque hominem decent & condecorant, ii præferunt qui in potiori rerum faſtigio conſtituti, Iuſtitia & æquitate ab vtroque latere aſſiſtrice pecuniis rerumque affluentia ita vtuntur, vt iiſdem non abutantur. Quum econtra auaritiæ cæno immerſi, frontem rugoſam, atque euerſam mentem triſtem, geſtus horridos, atque vt id eidem verbo dicam, omnia ſordida atque illiberalia, obliquo intuitu præferant. μικρόκοσμον, id eſt, paruum illum mundum (hominem) non mundant, ſed admodum dedecorant, dehoneſtant deturpant. *Auarorum monſtroſa ingenia.*

Hinc appoſite D. Bernhardus in quodam ſermone: Diuitiarum, (inquit) amor inſatiabilis longe amplius torquet animam, quam refrigeret vſu ſui, quarum acquiſitio quidem laboris, poſſeſſio timoris, amiſſio plena doloris inuenitur.

TH. Auarus hic ardet (inquit Hieronymus) æſtu concupiſcentiæ, ac multiplici cura cuſtodiæ, & poſtmodum ardebit igne gehennæ. Si potentiorem

 videt,

videt, timet raptorem, ſi inferiorem, ſuſpicatur furem. Infelix tanta patitur, quanta pati timet. Et: Sicut beſtia fiet ſæua, more leonum, more pardorum, more vrſorum, qui dum includuntur coercenturq; in tenebris, erigunt animos, acuuntq; iras: Itidem & diuitiæ dum includuntur & refodiuntur, acrius rugiunt, quam leones, perturbantque omnia. Quod ſi eas è tenebris eduxeris, & in egenorũ vẽtres diſſemines, ex feris beſtiis fient oues, q̃ fuerant inſidioſæ duces, pro ſcopulo fient portus, pro naufragio trãquillitas, *Homil. 5. de auaritia.*

PH. Quænam (inquit Auguſtinus *de verb. Domini,*) eſt iſta auiditas concupiſcentiæ, cum ipſæ beluæ habeant modum. Tunc enim rapiunt, quando eſuriunt, parcunt vero prædæ, cum ſenſerint ſatietatem. Inſatiabilis eſt ſola auaritia diuitum Semper rapit, & nunquam ſatiatur, nec Deum timet, nec hominem reueretur, nec patri parcit, nec matrem cognoſcit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem ſeruat. Viduam opprimit, pupillum inuadit, liberos in ſeruitium reuocat, teſtimonium falſum profert. Res mortui occupantur, qua & qui faciunt non moriuntur? Quæ eſt illa animarum inſania? amittere vitam, appetere mortem, acquirere aurum, & perdere cœlum.

EQ. Quemadmodum (inquit Stobæus *Serm. 90.*) is qui bonum habet equum, imperitus autem eſt equitãdi, eo nequaquam delectatur. Sic homines prædiuites colligunt quidem opes, horum autem vſum cum neſciant, non voluptatem vllam ex his capiunt.

TH. Quod ſine miſerabili gemitu (inquit Bern. *ſuper Cant.*) dicẽdum nõ eſt; Chriſti opprobria, ſputa, flagella, clauos, lanceam, crucem & mortem, hæc omnia in fornace auaritiæ conflant, & profligunt in acquiſitione turpis quæſtus. & pretium vniuerſitatis ſuis marſupiis includere feſtinant: hoc ſane à Iuda Iſcariote differentes, quod ille horum omne emolumentum denariorum numero cõpenſauit, iſti voraciori ingluuie lucrorũ infinitas exigũt pecunias.

PH. Exemplum vnum aut alterum annectam. Antigonus in extorquendis pecuniis acer erat ac rigidus. Cuidam itaque dicenti: An non talis fuit Alexander? Merito, inquit, nam ille metebat Aſiam, ego culmos lego. Sentiens, opulentiſſimã Aſiam prius ab illo ſpoliatã, ſibi à ſpoliatis corradẽdũ ꝙ poſſit.

Nero (teſte Suetonio) nũquã cuiquã officiũ delegauit, niſi hęc adiiceret: Scis qbus mihi eſt opꝰ; hoc agamꝰ, ne qs qd habeat. vox ꝑdone q̃ principe dignior.

Admodũ rapacis ingenii ſpecimen edidit Conſtãs tertius, Phocæ Imperatoris ex Cõſtantio Imperatore, maiore natu filio nepos; Is n. ex Græcia ad vrbem Romã profectus, omnib. ſacris profaniſq; locis ſpoliatis, quinq; diebus ea in vrbe manſit, tantum ſtatuarũ ac reliquorũ ornamentorum inde abſtulit, quantũ antea ex magno numero omnes barbari, qui vrbẽ Romã diripuerãt, non abſtulerũt. Adeoq; acerbe populos imperio parẽtes, atq; nõ in poſtremis Siculos, grauib. tributis preſſit, vt multi filios vendere cogerentur. Adeo à primis principib. degenerauit, qui nõ ſolũ ornare ſtudebant vrbẽ Romam, verũ

etiam

etiam victui neceſſaria populo atq; inſuper pecuniam large præbebant. Cæterũ cum in Sicilia à militib. ſuis interfectus eſſet: Saraceni, qui per id tẽpus in Sicilia Panormũ vrbem occuparãt, in Aphricã omnes Conſtantis rapinas deuexerunt. Cui id contigit, ꝙ plerumq; auaris ſolet, vt opum quas rapinis cõgeſſerunt, hi poſſeſſores fiant, quos minime arbitrabantur: ac penes raptorem auarumque infamia ac crimen maneat, cum alii recto Dei iudicio, rapinarum commodo ac voluptate perfruantur.

EQ. Monſtrũ hoc auaritiæ viſendum ponit in rheda, Bernhardus: Auaritia (inquit) rotis vehitur quatuor vitiorũ, quę ſunt *puſillanimitas, inhumanitas, contemptus Dei, mortis obliuio*. Porro iumẽta trahẽtia, *tenacitas & rapacitas*, & his vnus auriga ambobus præſidet, *habendi ardor*. Sola quidem auaritia, quia conducere plures non patitur, vno contenta eſt ſeruitore. *Bern. ſuper Cantica. ſerm.* 39. ***Auaritiæ rheda.***

PH. Heu quam inhumanus rigidus & intractabilis ſeruitor. Latini ſeruitorem hunc proprio ſuo ipſius, nomine appellant Vſuram, Hebræi vero magis proprie vocant eum *Neſech* id eſt, Morſum, quod continenter hominem mordeat, vſq; adeo vt mortem ſæpenumero etiam immaturam acceleret.

TH. Similis eſt (inquit Chryſ. ſuper Matt.) pecunia vſurarii, morſui aſpidis. Percuſſus enim ab aſpide quaſi delectatus vadit in ſomnum, & per ſuauitatem ſoporis moritur, quia tunc venenũ latenter per omnia mẽbra decurrit. Sic qui ſub vſura accepit, ſub tempore quaſi beneficium ſentit, ſed vſura per omnes uas facultates decurrit, & totum conuertit in debitum. Et Chryſoſtomus, Cholerici, (inquit) qui purgari nolunt ſub tempus, collecta indies maiore bile, poſtea grauiter diſcruciantur. Sic qui ſinunt fœnus accreſcere, cum adeſt dies, grauiter è capite laborant. *Chryſoſt. in Moral.*

EQ. Ego vobis, quod in aliis quoq; à me factum meminiſtis, egregium hũc Seruitorem, Vſuram, penicillo depingam: Vſura ſedet ad menſam, induta pallio, cui adpicta eſt annuli nota, qualem Iudæi circumferunt: ꝙ hic populus mirum in modum fœneretur. item pallium ſignificat, quod conentur multi defendere vſuram ceu rem honeſtam. Vnde non immerito cingitur pallio: numerat multam pecuniam, & multas crumenas, ære tumentes abaco habet, dein cyathos auratos & argenteos, quos vſura conquiſiuit. ***Vſuræ effigies.***

PH. ἰυδαίμων ὁ μηδὲν ὀφείλων, id eſt, *felix qui nihil debet*. ſententia Græcorũ eſt, & vera equidem. Quid enim calamitoſius, quam toties erubeſcere, toties perfricare faciem, fugitare, latitare, mentiri, diſſimulare: nunc ſupplicem agere, nunc flagitare: palam appellari, vitari, notari digito; breuiter, nunquam tui iuris eſſe. Quadrat huc ſententia illa Germanorum rhytmica: O Gott das iſt ein ſchwere Pein. Nichts haben vnd vil ſchuldig ſeyn.

TH. Plato vetat (inquit Chryſ. in Moral.) quam à vicinis petere niſi prius domi foderis vſq; ad terram, quam ceramitidem vocant, reperiſq; non ſpem eſſe venæ. Ita prius excutiendum vt parſimonia aliave via tibi ſuppedites, priuſquam à menſariis pecuniam mutuam ſumas. *PH.* Re-

PH. Recte quidem ex Platone mones, quid vero, ſi abſque pecuniæ mutuatione vſuaria res ſuas gerere aliquis nequeat.

TH. Deus de ſuper creditoribus, quid fieri ab ipſis velit, normam in verbo ſuo præſcripſit, Exodi 22. *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes.* Et Deut. 23. *Non fœneraberis fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, ſed alieno. Fratri autem tuo abſque vſura id quo indiget commodabis.*

EQ. Leges politicæ omnes ad ſocietatem hominum tuendam ex natura ſacratæ, autoritate diuina firmatæ, & humanitate communi productæ ſunt. Talis etiam eſt lex de vſuris exiſtimanda, qua prohibentur erga contribules, erga pauperes & afflictos ne premantur, neue exhauriantur, quemadmodum diuerſis Hebraeis vocabulis, quibus Moſis. *Exod. 22. verſ. 25.* vtitur, quorum alterum ab irruendo, onerando & exigendo, alterum à mordendo & rodendo, more ſerpentum, ducitur, omnis moleſtia, omnis inclementia, omnis exactio iniqua ſerio vocatur. Et hanc legem ſæpius inculcatam voluit Deus, vt *Leuit. 25. 36. 37. Deut. 23. v.* 19. ne quis impune facultatibus proximi inſidiaturum ſe confidat, quocunque id fiat æquitatis prætextu: & ſimpliciter vſuram ſacris literis interdictam eſſe, confirmant verba Pſalm. 15. v. 5. Ezech. 18. v. 17.

PH. At interim tamen, vigore illius Mandati diuini, non omnis in vniuerſum vſura prohibetur. Conceditur enim in allegato dicto. *Deu.* 23. vſurarum vſurpatio erga alienum ſiue extraneum.

TH. Agitur ibi de ſeptem gentibus Cananææ funditus extirpandis. Namque cui merito nocere deſideras, cui iure inferuntur arma, huic legitime indicuntur vſuræ: quem bello non potes facile vincere, de hoc cito te potes centeſima vindicare: ab hoc vſuram exige, quam non ſit crimen occidere, ſine ferro dimicat, qui vſuram flagitat, ſine gladio & de hoſte vlciſcitur, qui fuit vſurarius & exactor inimici. Ergo vbi ius belli, ibi etiam ius vſuræ, ait recte Ambroſius *lib. de Tobia, Tomo 4. cap. 15.*

EQ. Alii aliter, nec minus tamen vere explicant nimirum, Dominum ipſum ablaturum à gentilibus, diuitias ac facultates, & in Iſraelitas deriuaturũ; hoc namque modo ipſe Deus Dominus ſolet fœnerari, transferendo bona ac facultates ab vno ad alium: deiiciendo potentes de ſede, & eleuando humiles, mira metamorphoſis. Quid quod etiam in cibo ac potu Dominus mirifice ſæpenumero fœneratur. Erat in aula Nebucadnezaris regis, Daniel vna cum ſociis. Veſcebantur illi iuſculis tenuibus, potabantur nuda aqua, quam alioqui non nutrice communiter ſtatuunt Medici. Cæteri vero officiis regiis deſtinati pueri, veſcebantur cibis laudiſſimis, bibebant vinum diluiſſimum, victitabant delicatiſſime; Daniel tamen vna cum ſociis, venuſtate ac pulchritudine, totaque adeo corporis conſtitutione longe eos præcellebat;

Tranſ-

Tranſtulit nimirum Dominus lautiſſimorum illorum ciborum, itemque vini dilutiſſimi vim & efficaciam in offulas illas pertenues, aquamq; nutritiuæ alioquin efficaciæ expertem; Atque hoc modo ab antiquo ſolet fœnerari Dominus, & adhuc hodie, nemine ſano reclamante, fœneratur. Sed hæc ſuo loco.

Cæterum quantopere Vſuræ vitium ipſa Germaniæ viſcera nunc plane exinde morbida peruaſerit, res ipſa loquitur. Et conqueritur deſuper Althamer in Commen. in Cornel. Tacitum. Vſuram (inquit) veteres Germani non agitarunt, minime auari, fraudulenti, ac ſubdoli: ſed ſimplices, ſua ſorte contenti, vt pote apud quos plus boni mores valebant, quam alibi bonæ leges. Vide vero, quantum à Germanis moribus degenerauimus: quid, quæſo, nunc eſt fœnore vſitatius: cui non ſtudium fraudandi proximum? prædandi alienum? circumueniendi vicinum? adeo omnium mentes auaritia obſedit, fraus nuſquam non regnat. Noſtri mercatores quibuſuis vulturibus rapaciores, omnium maximi fœneratores atque vſurarii, à miſera plebecula mercantur ſuas merces vili aliquoties precio, quas vrgente neceſſitate duplo redimere coguntur, iſti expilant omnem Germaniam, ad horum impoſturam conniuent Magnates quidam, quia ſunt, inquit Hebræus vates, illorum ſocii. *Vſura Germanorum.*

Imitatur hos ſacrificum & religioſulorum phalanx, homines diuis adiurati, & ipſis Druidibus ſuperſtitioſiores. Quid multis? Harpyiis omnia patent: exactionum, fraudum nullus finis. Faxit Deus, vt in priſtinum ſtatum temperantiæ, ſinceritatis, modeſtiæ, rectitudinis reſtituatur aliquando Germania. *Hactenus Althamer.*

VII. Nouit mundus, inquit Matthias Paris *in Hiſtoria Anglica*, quod vſura deteſtabilis habetur in vtroque Teſtamento, & à Deo prohibetur: nunc domini Papæ mercatores vel ſcambiatores, obmurmurantibus Iudæis, palam Londini fœnerantur, viris Eccleſiaſticis & maxime religioſis diuerſa machinantur grauamina, cogentes quos grauat egeſtas mentiri, & ſigna ſua ſcriptis mendacibus appendere: quod eſt idololatrare, & veritati, quæ Deus eſt, abrenunciare. Verbi gratia, mutuo accipio marcas per annum pro centum libris, cogor conficere ſcriptum & ſignare, in quo confiteor me centum libras mutuo in fine anni ſoluendas recepiſſe. Et ſi forte ſortem pecuniæ infra menſem vel dies pauciores acquiſitam vſurario Papali ſoluere volueris, non recipiet, niſi integraliter centum libras. Quæ conditio grauior eſt, quam Iudæorum, quia quandocunq; ſortem Iudæo attuleris, recipiet benigne, cum tanto lucro, quod tempori tanto ſe commenſurat. *Vſura Eccleſiaſticorũ*

VIII. In tertia opuſculi Tripartiti, *in 2 conciliorum Tomo, c. 5.* extant hæc verba: Multi vſurarii ad hoc inducunt debitores, quod faciant ſibi literas dari, & recognoſcere eos cum iuramento, quod tantum ſibi debent de ſorte, quod

falſum eſt, quo faciant ſibi vſuram in ſortem computari. Et officiales multi, licet ſciant iſtam fraudem, ſigillant tales literas propter lucrum ſigilli. Et expediret multum, contra fraudes iſtas, quæ multum ſunt multiplicatæ, remedia inueniri.

EQ. Alphonſus rex, iuſtitiæ & æquitatis amator ardentiſſimus, audiens, illici o lucro hominibus inſidias à fœneratoribus ſtrui, fænus nihil aliud ſibi quam animæ funus videri dixit. Damnauit autem vniuerſam fœnerandi rationem, quæ plane eſt contra naturæ regulam, cum ex nihilo nihil gignatur, *Panor. lib 3 de Alphonſi rebus geſt.*

TH. Verbo dicam vſurarii & fœneratores vocantur fures rapacesqui enim vſuram accipit, rapinam facit, *canon. ſi quis vſuram. 14. quaſt. 4.* & non minus tenetur ad reſtitutionem vſuratius, quam fur, *cap. cum tu. de vſur.* & ideo in iure canonico poſt titulum de furtis, immediate agitur de vſuris, quia vſura eſt ſpecies furti: & à Lucano vſura vorax appellata fuit:

Vſurarii fures:

Hinc vſura vorax, auidumque in tempore fœnus.

Quod ſummus Pontifex imitatus eſt *in c. 1. de vſur. in 6.* vbi inquit: *Vſurarum voraginem, quæ animas deuorat, & facultates exhaurit, &c.* Connumerauit etiam fœneratores inter fures, Men. *de arbit. iud. lib. 2. caſu* 398. *n.* 4. *&* 20. Et idem fecit M. Cato in principio operis ſui *de re ruſtica*, dum ait: *Maiores noſtri ſic habuerunt, & ita in legibus poſuerunt: furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli; quanto peiorem ciuem exiſtimarint fœneratorem, quam furem, hinc licet æſtimare.* Cuius legis meminit etiam Alexander ab Alex. *li. 1. c. 7. genial. dier.* Et Cato ſenex (vt Cicero *in fine libri 2. Offic.* teſtatur) cum interrogaretur, quid maxime in re familiari expediret? bene paſcere: quid tertium? bene veſtire: quid quartum? arare; & cum ille, qui quæſierat, dixiſſet: quid fœnerari? tum Cato: quid hominem, inquit occidere? ex qua re inter peſſima flagitia fœnus Catonem poſuiſſe conſtat. Vſurarumq; prauitatem non cadere in bonum virum, cũ ſit turpis quæſtus, inquiunt poſt Ariſtotelem Theologi; & contra vſurarios inuehit Alex. *conſ. 49. paucis vtar. vol. 4.* & Bald. *conſ. 449 ius naturale. vol. 3.*

PH. Straccha *in tractat. de mercatorib par. 1. n. 36.* Tria, inquit, potiſſimum ſunt genera illorum hominum, qui aliena bona auferunt: vnum eorum, qui vi abripiunt, vt ſunt piratæ, publici latrones: alterum eorum, qui dolo & fraude aliena contrectant, quos fures appellamus: tertium idq; peſſimum eorum eſt, qui ſub prætextu beneficii conferendi ſanguinem ſenſim eliciunt, & vitam ſubtrahunt, quales ſunt fœneratores, qui ſub adumbrato auxilii colore, dum ſuam pecuniam egentibus erogant, illis viſcera vſuris præripiunt; quod Ciceronem quoque optime animaduertiſſe videtur, dum *lib. 1. offic.* ſcriptum reliquit: *Cum autem*, inquit, *duobus modis, id eſt, aut vi, aut fraude, fiat iniuria, fraus quaſi vulpecula, vis leonis videtur, vtrumque alieniſſimum ab homine, ſed fraus odio digna maiore. Totius autem iniuſtitiæ nulla capitalior eſt, quam eorum, qui tum, cum*

maxi-

maxime fallunt, id agunt, vt viri boni eſſe videantur. Hactenus Cicero. Et *in cap. quid dicam. 14. quæſt. 4.* dicitur, non minus eſſe crudelem, qui pauperem trucidat fœnore, quam qui diuiti aliqua rapit.

EQ. Verba quidem & autores crepari atque allegari audio. Sed quotuſquiſq; eſt, qui debito tempore moneat, neruoſe contundat, conſtanter abigat. Interim diſſimulati iſti fures, non ſolum ſubditis perniocioſiſſimi ſunt, ſed reipublicæ etiam calamitoſi, dum eorum fraudibus vectigalia diminuuntur, maximo publicæ rei incommodo: cum enim realis mercatura exercetur, ex mercium importatione, exportatione, venditione, cõmutatione, & conſumptione tributa ſoluuntur. Verum cum mercatores ob incommoda & pericula, quæ mercaturam concomitantur, illam deſerunt, & ad vſuras ſeſe conuertunt, impie tempus ipſum ac pecuniæ vſum vendentes, & ex ſterili moneta vbertimos fructus trahentes, Principis damno ac ſubditorum paupertate diteſcunt, & hoc modo mercatura contemnitur, agricultura negligitur, artes deliteſcunt nobiles, aut patrimonium diſſipant, aut in pecuniam conuertunt, vt illam ſub vſuris ſpe maioris commodi dent mutuam: hinc vectigalia minuuntur, ærarium euaneſcit, & vrbes deformantur tanto ciuium incommodo, vt ſæpius res nouas moliri coacti fuerint.

PH. Proinde princeps, cuius lex eſt ſalus populi, quam maxime prouidere debet, ne ſubditorum bona à fœneratoribus exhauriantur. Expedit enim illi ſubditos habere locupletes, non modo ad Reip. tranquillitatem conſeruandam, ſed ad publicam etiam commoditatem augendam, cum ex ſingulorum bonis tributa, & ſic ærarium conflετur, & tanto magis augeatur, quanto ditiores ſubditi fiunt. Expedit etiam, vt fortunæ priuatorum apud multos ſint, & non a paucis fœneratorib. occupentur, vt quando opus fuerit, omnib. mẽbris ſuum robur in vnum conflantibus, poſſit Reip. corpus validiſſime conſiſtere, iniuriam propulſare, & ſeipſum tueri, alioquin etiam ſi infima membra deficiant, facile concidet: homo enim, quamuis robuſtiſſimus, inutilis redditur, ſi aut manus debiles, aut pedes infirmos habeat.

TH. Odioſum atq; infame vſurarum exercitium vbi tantopere inualuit, vt ſubditorum bona à paucis fœneratoribus occupentur, ipſiq; ad extremam redigantur inopiam, nec ſpes vlla emergendi propter continuas illas abſumptiones reſtat, dici non poteſt, quanta afferatur Reip. clades. Inopia ſiquidem non tantum inediam parit ac famem, qua nihil acerbius, ſed & propter inſitũ vnicuique egeſtatis pudorem, qui pleriſque paupertate ipſa durior, eſt, in furorem tandem tranſit, atque exinde pernicies & peſtis, quæ ab iſto pudore profecta eſt, familias ſæpius atq; ciuitates funditus euertit: Quibus modis vt occurri poſſet, metu maioris mali q̃ſita ſæpius æq ratio bonorũ ab antiquiorib. Athenis omnes fœneratorũ tabulæ publico decreto fuerũ concrematæ.

Lycurgus eos è tota Sparta exterminauit. Cato à fœneratoribus totam Siciliam oppreſſam liberauit; Et Lucullus vniuerſam Aſiam. Diocletianus Imperator infames fœneratores pronunciauit. Et Alexander III. ſummus Pontifex illos ſacra communione, Chriſtiana ſepultura & oblationibus indignos iudicauit, *c. qui in omnibus de vſur.* De iure quoque Venetorum ſimiliter prohibentur vſuræ, & vſurarii puniuntur per multas leges, & præſertim per leges in m gn's comitiis latas anno 1254. 10. Iunii, & anno 1478. 11. Martii, & extant literæ Ducales, ex quibus intelligere cuiuis promptum eſt, quantopere Reſpub. iſta fœnus abhorruerit. Sic autem literæ iſtæ ſonant: Andreas Vendraminus, Dei gratia, Dux Venetiarum, &c. nobilibus & ſapientibus viris, Benedicto Triuiſano, de ſuo mand. Poteſtati & Capitaneo Taruiſii, & ſucceſſoribus ſuis, ſalutem & dilectionis affectum: Deliberauimus die 9. Februarii nuper præteriti ſcribere omnibus rectoribus noſtris, & cum noſtro collegio committere, & delegare, quod de vſuris & pretiis exceſſiuis tam bladorum quam aliarum rerum, contractibuſque illicitis & ementitis diligenter inquirere deberent, & procedere per omnes vias & modos publice proclamari faciendo ſingulis quibuſcunque menſibus ſemel die mercati, ad ſe præſentandum omnes tam mares, quam fœminæ, qui de vſuris enormibus, pretiis illicitis, & emenditis contractibus grauarentur, adminiſtrando omnibus contra quoſcunque ius ſummarium & expeditum, nulla ratione habita al cuius ſcripti, chirographi, inſtrumenti, & cuiuſcunque alterius chartæ & documenti, aut literarum noſtri dominii in fraudem impetratarum, ſola rei veritate inſpecta. Nam ideo rem iſtam delegandam curauimus, vt non ad auditores ſententiarum, ſed ad Nos delegantes, ſi quis appellare voluerit, deuoluantur. Hucuſque literarum tenor.

Vſurarum prohibitio apud Venetos, publico edicto.

VII. Sane Solon, Lycurgus, Plato, Ariſtoteles, decemuiri legum ferendarum, aliique ſapientiſſimi legum latores ac Philoſophi, interdum, neceſſitate ita cogente, nempe vt locupletes ad ſubleuandam tenuium inopiam inuitarent, vnciarum vſuram permiſerunt; verum hæc non niſi longiſſima hominis vita, id eſt, anno centeſimo ſortem æquauit: qui vero grauiorem vſuram pactus eſſet, quadruplum ex lege XII. tabularum reſtituere cogebatur. Eadem lex Duilia rogatione reuocata eſt, anno ab vrbe condita 396. ac decimo poſt anno fœnus vnciarum ad ſemiunciarum cogi placuit, vt non niſi anno ducenteſimo ſortem exæquaret, atque id etiam anno ſequenti penitus ſublatum eſt, Genucia rogatione, propter continuas tenuium ſeditiones. Nam vt minimum fœnerari per leges liceat, ſenſim ad ſummum prouehimur. Tutius eſt igitur, vſurarum non modo radices, ſed etiam fibras omnes amputare, neque id reipublicæ, nec corporibus vllis aut collegiis vlla vtilitatis aut pietatis ſpecie permittere.

TH. Si quis non diuinis commonefactionibus, ille nec humanis legibus ac monitionibus mouetur. Proinde ſi cui animæ ſimul & corporis ſalus curæ eſt, ille continue hoc *Pſalmi* 14. effatum ruminetur: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui pecuniam ſuam non vendidit ad vſuram, & munera ſuper innocentem non accepit.*

EQ. Romani olim in vſurarum conceſſionibus, pro temporum conditione ac reipublicæ ſtatu, variarunt. Obſeruamus autem apud antiquos ſcriptores, Vſurarum alias maximas, alias minimas, nonnullas medias. Atq; inter has quidem centeſima vſura dicta fuit maxima, in qua ex centum partibus 12. ſingulis annis pendebantur, vel ſingulis menſibus vna pars, ita vt intra centum menſes æqualis eſſet præſtatio vſurarum ſorti, & ob id centeſima dicta, vel etiam quia centeſimus nummus pro fœnore ſtatueretur; centum enim nummi ſortis parerent ſingulos nummos menſtruos, ἑκατοστὴ vocatur à Plutarcho *in Lucullo*. Demoſthenes δραχμιαῖον & drachmalem vocauit, *in oratione κατὰ Νεαίρας*. eſt enim Drachma centeſima pars Minæ, Vnde centeſimo menſe Drachma in Minam euadit; Græci enim à Drachma vſuras denominarunt, vti Romani ab Aſſibus, & nos hodie à Denariis.

Apud antiquos ſcriptores maiorem vſuram centeſima non obſeruamus, & ſupremam eam ponit Iuſtin. *l. eos 26. §. ſuper vſurarum, verſ. in traiectitiis*, quam in traiectitiis tantum contractibus permittit. Ita enim centeſimæ vſuræ graues viſæ ſunt antiquis, vt eas, niſi in certis permiſerint negotiis, idque potiſſimum ratione periculi, quod in ſe creditor ſuſcipiebat tranſuectionis mercium vel pecuniarum; nam aliter prohibita, *ex l. nihil intereſt, l. 4 D. de naut. fœno.* *Vſurarum apud Romanos variatio.*

Sciendum autem eſt antiquos conſueuiſſe ſingulis menſibus vſuras exigere, & rationes cum debitoribus inire, quod Horat. teſtatum reliquit li. 1. Serm. Satyra tertia:

Odiſti & fugis vt Ruſonem debitor æris,
Qui niſi quum triſtes miſero venere Kalendæ,
Mercedem, aut nummos vnde extricauit amaras
Porrecto iugulo hiſtorias captiuus vt audit.

Etenim Kalendæ dicuntur ſinguli dies primi menſium, vnde Kalendarium appellatus liber rationum earum quæ ad fœnus pertinebant, & in quo nomina debitorum ſcribebantur, vt docent Iuriſconſulti ex *l. penul. de reb. cred. in P & l. nepotis, l. 6 de fundo inſtructo.*

Solebant proinde Kalendarum diem execrari debitores, ex Plutarcho *in libro, non eſſe fœnerandum*, vbi ita ſcribit: *Kalendarum aut Neomenia recordaberis, quis dies etſi ſacratiſſimi exiſtant, nefandi tamen & execrandi ab vſurariis redduntur.*

Cæterum cum Romanos ab aſſibus vſuram denominaſſe dixerim, ſciendum vlterius, id totum, quod aſſis nomine effertur, in partes 12. ſeu vncias diuidi

uidi poſſe,quarum nomina ſunt propria, ab vncia, & ſemiuncia vſque ad aſſem. Vncia eſt duodecima pars aſſis. Sextans duæ vnciæ, quæ faciunt ſextam partem aſſis. Quadrans tres vnciæ, quia quarta pars aſſis, quia quater tria faciunt duodecim. Triens, quatuor vnciæ, quia tertia pars aſſis. Quincunx eſt quinta pars aſſis, id eſt, quinque vnciæ. Semis, ſex vnciæ ſcilicet media pars aſſis. Septunx ſeptem vnciæ, Bes octo, Dodrans, nouem, Dextans decem, Deunx vndecim, As duodecim. Vncialis itaque vſura erit, quando vna pars centeſimæ, vncia ſcili cet ex 12. ſoluitur tantum, vt ſi pro centum denariis vnus vſuræ nomine annuatim ſoluatur, ita vt ad æquandam ſortem centum annis opus ſit. Quo pacto Cornelius Tacitus *lib.6. Annal.* ſcribit, lege 12. tab. cautum, ne quis amplius vnciario fœnore vſuram exerceret. Sextantes dicuntur vſuræ dum ſex a pars centeſimæ penditur annuatim, ſeu duæ vnciæ centeſimæ, & hac æquatur ſors intra 50. annos. Quadrantes vſuræ, quando tres partes, vel vnciæ centeſimæ ſoluuntur & æquant ſortem intra 33. annos, & menſes quatuor, id eſt, menſes 400. Trientales, quando quatuor vnciæ, id eſt, quarta pars centeſimæ præſtatur annuatim, & ſors æquatur 25. annis. Quincunces, vſuræ habent quintam partem, centeſimæ, id eſt, quinque vncias, & æquant ſortem 20. annis. Semiſſes dicuntur vſuræ, dum ſexta pars centeſimæ ſoluitur, id eſt, ſex vnciæ, æquatque ſortem 16. annis, & 8. menſibus; Et hæc vſuræ ſpecies quoque *in l.fin. de ſiſica vſu. libro decimo Cod.* dicta fuit media centeſima. Vſuræ Septunces, quando ſeptem vnciæ vel partes centeſimæ penduntur & æquant ſortem annis 14. & menſ. 4. Beſſes, quando octo vnciæ, ſeu partes centeſimæ ſoluuntur, quæ æquant ſortem 12. annis, & menſibus 6. Hanc etiam vſuram Suidas ἑκτὸς δεύτερον appellauit, quaſi dixeris octauam vſuram. Dodrantes, vel Dodrantales vſuræ, dum nouem vnciæ, vel partes centeſimæ ſoluuntur, quæ æquant ſortem vndecim annis, & menſ. 3. Dextantes, dum decem partes centeſimæ, ſiue vnciæ ſoluuntur, æquantque ſortem annis decem. Deunces, quum vndecim partes centeſimæ, ſeu vnciæ ſoluuntur, quæ æquant ſortem centum nouem menſibus, id eſt, annis nouem, & menſe vno. Aſſis dicitur, quum centeſima ſoluitur, quæ (vt dictum eſt) æquat ſortem centum menſibus, id eſt, annis octo, menſ. 4. Quæ omnia ex legum fontibus hauriuntur. *De his vide Marcelli Donati Dilucidationes in Iulium Capitolinum, vbi tractat de Antonino Pio.*

PH. Variationum, ratione vſuræ, extat mentio paſſim in hiſtoriis. Lucullus aboleuit in Aſia vſuras nimis magnas: ſtatim poſtea quando iſte diſceſſit ex prouincia, lex Luculli iterum violatur. Venit Cicero, & iterum inſtituit legem de centeſimis. Iterum eſt violata tempore belli ciuilis. Iulius poſtea victor

Vſura coſo-res. rurſus aboleuit vſuras & conſtituit centeſimas.

EQ. Omnium rectiſſime fecit Ægis rex, de quo ita Plutarchus: Ageſilaus (inquit,) quum Ægidi perſuaſiſſet, vt debitorem fœnerantiumque

nomina

nomina tabulæque vna comburerentur: apportatæ ſunt in forum Clarium, ac coaceruatæ ſuppoſito igni, dum concremarentur. Abeuntibus ergo fœnerantibus ac diuitibus cum triſtitia, Ageſilaus illorum calamitates irridens, nunquam ſe ignem puriorem vidiſſe iactabat. *Plut. in Lac. apoph.*

PH. Laudabiliter etiam fecit Pomponius Atticus, de quo extat *in tract. de viris illuſtribus*, quod ſæpe ſuis opibus, cum Athenis adoleſcēs viueret, Athenienſium inopiam publicam leuauit. Cum enim verſuram facere publice neceſſe eſſet, neque eius conditionem æquam haberent: ſemper ſe interpoſuit, atque ita, vt neque vſuram vnquam ab iis acceperit, neque longius quàm dictum eſſet, eos debere paſſus ſit. Quod vtrunque erat iis ſalutare. nam neque indulgendo inueteraſcere eorum æs alienum patiebatur, neque multiplicandis vſuris creſcere. Et de eodem hæc ibidem verba extant: Pecuniam ſine fœnore, ſineque vlla ſtipulatione credidit, maximum exiſtimans quæſtum, memorem, gratumque cognoſci: ſimulque aperire, ſe non fortunæ, ſed hominibus ſolere eſſe amicum.

TH. Deus vſurarum oſores vocat viros iuſtos. *Vir*, (inquit Ezech. 18.) *ſi fuerit iuſtus, & fecerit iudicium & iuſtitiam, &c & hominem non contriſtauerit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: ad vſuram non commodauerit, & amplius non acceperit, &c hic iuſtus eſt, vita viuet.* Econuerſo in vſurarios grauiter ita inuehitur Ezech. 22. *Vſuram & abundantiam accepiſti, & auare proximos tuos calumniaberis. Ecce complosi manus meas ſuper auaritiam tuam, quam feciſti, & ſuper ſanguinem, qui effuſus eſt in medio tui.*

EQ. De infauſtis vſurarum partubus paulo ante, à me dictum eſt. Nunc allegabo exempla. Romæ crebras ſeditiones plebis accidiſſe legimus ob ſæuitiam fœneratorum & caritatem annonæ. Eiuſmodi in Gallia motus ſępe coorti ſunt. Nam regnantibus Philippo Auguſto, Ludouico, cui Diuo cognomen fuit, Iohanne & ſæpe alias: cum Iudæi & Itali menſis publice poſitis fœnus in Gallia exercerent, & plebem vſuris obruerent, ideo regno pulſi ſunt.

Cumq; Gallia Romano imperio ſubiecta eſſet, Galli ob continuationem tributorum ſæuitiam fœneris & ſuperbiam præſidentium, rebellionem ſæpe faciebant. Paupertas namq; quæ certiſſima eſt vſurarum pediſſequa ad res nouas moliendas impellit. Nec vera mihi videtur Galbæ Cæſaris ſententia, qui dicere ſolebat, nullos hominum metuēdos eſſe, quam qui de ſolo victu cogitarent. Verius Lycurgus: qui pauperem, & ſine laribus, longe magis in Republica timendum eſſe iudicabat, quam diuitem & inſolentem. Et Silius Poeta ait: *Seditiones ob vſuram.*

Eſt deforme malum, & ſceleri procliuis egeſtas.

TH. Vero veriora hæc eſſe expertus fuit olim Ægidius maioris Galliæ partis.

tis præſes, ſerius tamen, ſuoq; adeo cum detrimento. Recitabo integram hiſtoriam: eſt enim prudentiæ vel verſutiæ potius politicæ, quam Guimandus caute admodum vſurpauit, digna quæ ſciatur. Hiſtoria hæc eſt: Childerico IV. Franco Galliæ regi, Guimandus, nobilis Eques Gallus, prudentia inſignis & manu ſtrenuus, intimus amicitiæ & conſiliorum erat. Rex aliquandiu luxui & voluptatibus deditus, vt libidines expleret, ingentia & iniqua tributa populo indicere coactus eſt. Id grauiter tulere Franco Galli, qui tum aſpero & duro ingenio erant (vt inquit hiſtoriæ ſcriptor,) itaque regem capere & in cuſtodiam tradere, iuuenes vero & prauos conſiliarios, quos ſecum habebat ab ipſius latere & conſuetudine arcere ſtatuunt. Id vbi Childericus comperit, ſciſcitatur ex Guimando, quid facto opus ſit. Ille ſuadet, vt fuga ſibi conſulat: & iræ Francorum & tempori cedat: ſe interea dum ipſe abeſſet, placaturum animos & curaturum, vt ab exilio reuocetur. Tum annulo in duas partes fracto, alteram partem regi tradens, Rex Childerice, inquit, cum alteram huius annuli partem, quam mihi ipſe aſſeruo, ad te mittam: eo tu indicio & ſigno cognoſce, tutum tibi reditum in regnum patere. Childericus igitur ad Thuringiæ regem perfugit. Eo abſente Franco Galli Ægidium maioris Galliæ partis præſidem (quam etiam tum Romani tenebant) Regem ſibi præficiunt. Is Guimandum, cuius ea tempeſtate prudentia inclyta & celebris erat, arceſſitum ad ſe inter amicos accipit, & in conſilium adhibet. Guimãdum verum animum diſſimulando, apud Romanum præſidem nouem annorum ſpatio ita dextre ſe geſſit, vt fidei tamen beneuolentiæq; in Childericum nunquam oblitus ſit: Nam inter cætera quæ huic nouo regi perſuaſit, admonuit: Gallorum ingenia non niſi ſæuo & duro imperio poſſe ſubigi: proinde videret, ne diteſcerent: illos inopiam moderatius quam abundantiam laturos: quippe Gallos bonis intemperanter abuti, & laſciuire otio, vbi effuſe affluant opes, & rebellionem mouere cõſueuiſſe. Tam callido conſilii commẽto (cuius exitum talem expectabat qualis accidit) Romanum præſidem facile adduxit, vt ingentibus tributis & oneribus nouis Gallos grauaret: & potentiam in ſuperbiam ac ſæuitiam verteret. Itaque Franco Galli (conſilio & occulta factione ipſius Guimandi) Childericum regem ſuum communi conſenſu reuocarunt: cui alteram annuli partem, quam ipſe ſibi aſſeruarat, Guimandus remiſit. Regi redeunti Nobiles Galli Franciq; cum obuiam gratulatum Barium vſq; proceſſiſſent, eum honorificentiſſime exceperunt. Ipſe vero ſublatis tributis ac vectigalibus nouis, ex eo ſapienter & moderate ſe geſſit: ac ex Sardanapalo & delitiis effœminato Rege, egregius ac ſtrenuus Princeps factus, è Romanorũ ſeruitute Galliam (cuius illi maiorem partem occupabant) vindicauit in libertatem: & regni Franco Gallici fines longe lateq; propagauit. Quare vel ex hac vna hiſtoria ſatis liquet, ſiue Machiauelli præceptum, ſiue ei compar conſi-

lium Guimandi, ſicut Ægidio exitioſum fuit: ita ſemper fœdum inceptu, fœdum exitu fore. *Anti-Machiauellus lib.3.pag.796.*

PH. Sperandum minime eſt, inopia obedientiores & manſuetiores redditum iri plebem, ac quantumlibet grauia onera æquius faciliuſque laturum. Homo namq; in rerum anguſtias redactus, nullum non mouet lapidem, vt animo & accenſis longa egeſtate cupiditatibus ſatisfaciat.

Hæc cauſa, inopia videlicet, Othonem ad imperium rapiendum inſtigauit. Neque enim diſſimulabat (inquit Suetonius,) niſi Principem ſe ſtare non poſſe: nihilque referre, ab hoſte in acie, an in foro ſub creditoribus caderet. Quæ vox probe notanda, præfert enim ideam huius deprauati ſeculi.

EQ. Formidanda omnino eſt inopum famelicorum multitudo. Dura namque ſunt conſilia eorum qui pro pane quærendo conſultant. Et, quod Lucanus Poeta vere ait; *Neſcit plebs ieiuna timere.* Exempla extant paſſim; murmurant deſuper omnes fere ſubditi, & cladem futuram denunciant. Sed modernis iiſque domeſticis, vtpote odioſis, omiſſis, recenſebo vetera. Octauius, qui in maxima frumenti caritate, (cum populus Romanus inedia premeretur, infeſtante Sexto Pompeio, Magni Pompeij filio, vniuerſum mare & plebis tumultus vndique ſurgeret,) occurrit, compluribus rixantibus, paucis ſatellitibus ſtipatus, & rationem querelæ à multitudine expoſcebat; turpiter primo irriſus omnibus contemptui fuit. Deinde cum minabundis verbis plebem compellare pergeret: iactis in eum telis repulſus eſt, nonnullis etiam ex commilitionibus cæſis. Cui Antonius cum multis militibus ſubuenit, & ab imminenti periculo liberauit, eumque intra domeſtica penetralia trepidum redegit. Neque ante plebi reconciliatus eſt Octauius: quam pulſo ex Sicilia Sexto Pompeio, tanta frumenti copia exuperauerit, vt nullum murmur ſuper inopia oriretur.

Appius quoque Clodius cum imperaret: & propter ſterilitates arctior annona eſſet; in medio foro à turba detentus eſt, & conuitiis clamoribuſque infeſtatus: fragminibuſque etiam panis appetitus: adeo vt paulatim non niſi per poſticum euadere potuerit. Sed verba moderna murmurantium premo. Interim hoc dico: Vtinam tandem vſurariorum Protectores & Aduocati ſaperent, ne ſero tandem cum damno & ignominia pœniteant.

PH. Non minus periculoſa eſt in re militari, commeatuum difficultas, quam intra muros. Sic milites Iuliani Cæſaris conſumptis frugibus extremam famem timentes, illum probris inceſſebant, Græculum ac fallacem vocantes, & ſpecie ſapientiæ ſtolidum: à quibus quidem in eum inſultantibus vix euadere potuit.

TH. Non ſeditiones tantum (quod ciuitates quædam Germaniæ publico ſentiunt incommodo) ex vſurariorum patrociniis pullulare, ſed peculiares etiam alias pœnas diuinas exinde ſubſequi, prudentiores ſcite obſeruant.

Sterilitatem ex vſuris plerunque & crudelitate in pauperes naſci, recte ſentit Iac. Billius in Anthologia ſacra, vbi egregie ſic canit:

Quod tepeant hyemes, aſtiuaque tempora rurſum
Algida ſint, fruges terra negetque ſuas.
Deſine mirari, ſtultaſque explode querelas!
Hoc etenim leſi poſtulat ira Dei.
Nam quia iam nobis ſunt ferrea pectora, reddit
Cœlum etiam nobis durius ære Deus.
Et quia iam nummos gignunt per fœnora nummi,
Ante ferax tellus deſinit eſſe ferax.

Cæterum omnibus illis ſputilinctoribus, qui quouis modo ac ratione palliare atque defendere actus vſurarios nituntur, illud Auguſtini *ad Maced.* inſuſurro. *Hoc certe alienum non eſt, quod iure poſsidetur. Hoc autem iure poſsidetur, quod iuſte: & hoc iuſte, quod bene. Omne igitur quod male poſsidetur, alienum eſt, male autem poſsidet, qui male vtitur.* Et habeat quilibet cumprimis rationẽ ſuæ conſcientiæ.

PH. Liceat tamen mihi paulisper, non ſerio tamen, pro vſurariorum actibus loqui. Vbi nulla lex, ibi nulla eſt præuaricatio. Atqui actus vſurarij nominatim atque in ſpecie in ſcriptura non damnantur. Etſi enim in genere damnantur vſuræ, non tamen definitur, quid ſint vſuræ, ſed in ambiguo relinquitur, quid prohibeatur, quid damnetur. Ergo, &c.

Vſura nominatim in S. ſcriptura prohibentur.

TH. Quid vero hoc aliud eſt, quam dicere, ſcripturam hominibus illudere, perhibentem, quod nemo intelligat quid ſit, & permittentem Magiſtratibus iſtud definire, iubentem deniq; ex conſuetudinibus diſcere, quid prohibeatur: vnde ſequitur, ſi conſuetudines permittant exercere, vel maximas vſuras, ex eo illas eſſe licitas, ſi vetent, tum demum eſſe illicitas, lege diuina tanquam Regula plumbea ſeſe vtrobique ad iſtiuſmodi conſuetudines accommodante: quod quam recte dici poſſit de prohibitionibus diuinis, non eſt obſcurum. Iudæi certe ſemper inde vſque à lata lege iſta ſciuerunt manifeſtiſſime, quid prohiberetur, & ſciunt etiam nunc, idque didicerunt non ex aliquibus nouis definitionibus ſubſequentium Magiſtratuum, q̃ nullæ fuerunt apud ipſos, nec vllæ extãt in ſacris literis, ſed ex ipſius legis perſpicua ſentẽtia.

PH. Verba legis diuinæ *Deut. 23.* etiam paulo ante à nobis allegata ſunt: *Non fœneraberis fratri tuo Neſech ſiue fœnore cibi, nec Neſech ſiue fœnore pecuniæ: fœneraberis autẽ peregrino.* Quæ verba hoc videntur velle, vt quod attinet ad cibum, manifeſtum ſit, legem diuinam nequaquam velle, vt negociator merces tantidem vendat, quanti eas ipſe emit, ſed permittere, quod & poſtulat æquitas, vt compenſationem laboris accipiat petendo mediocri lucro. Ex eoq; conſequitur, Deum itidem neq; pecuniam velle ſic dari mutuo, vt non recipiatur niſi quantum datum ſit, ſed concedere, vt æqua compenſatio petatur vltra ſortem pro officio mutuationis, quæ niſi concedatur in pecunia, prohibenda

Vſura cibariorum.

quoq;

quoq; eſt in venditione mercis, vt neq; cibus pluris vendatur, quam conſtitit: quod quum ſit iniquum, eſt igitur idem pariter iniquum etiam in mutuatione pecuniæ.

TH. Summa quæſtionis eſt, an quemadmodum merces recte pluris venduntur, quam ſunt emptæ, ſic etiam recte plus pecuniæ poſſit recipi, quam datum eſt mutuo? Reſpondeo.

1. Mercator non immerito lucratur: laborauit enim, & dignus eſt operarius mercede ſua. Mercibus autem aduectis nec dum venditis, nondum lucratus eſt, nec habet aliud, vnde lucrum petat pro labore. Poteſt igitur & recte pluris eas vendere, quam ipſe emit, vt ex eo compenſationem laboris quærat & accipiat. Sed vbi venditis mercibus lucratus eſt, certe iam accepit laboris ſui compenſationem. Quod ſi autem pecuniam mutuo dedit, & plus repetit, quam dedit, pro eo lucro nihil omnino laboris ipſe ſuſcipit: eſt igitur id certe quidem iniquum. Nam 2. *Theſſ.* 3. ſcriptum extat: *Qui non laborat, non manducet.* Quomodo poſſit ergo Deus videri certa lege tam manifeſtam iniquitatem probare & præcipere?

2. Recte dicitur, in contractibus ſeruandam eſſe æqualitatem. Sed iſthæc certe eſt naturalis æqualitas, ſi Mercator, quantum dat mercium, tantum accipit pecuniæ. Nam ſi plus pecuniæ petit, & minus dat mercium, peccat vtiq; contra æqualitatem, nemine dubitante. Valent enim tantundem merx & pecunia in æſtimatione fori vſitata. Sic eſt & hæc æqualitas, ſi, quantum dat pecuniæ mutuum, tantum recipit. Nam ſi plus repetit, quam dedit, peccat profecto hic quoq; contra æqualitatem eadem, qua illic, ratione.

3. Si mercium valor aliquandiu maneat idem, & Mercator ea, quæ vendidit, cogitet redimere, non volet certe nec tenebitur plus reddere pecuniæ, quam ipſe antea acceperat. Valor autem pecuniæ ſemper manet idem: qua ergo conſcientia poſſit plus nummorum repetere fœnerator, quam dedit? Et quis recte dixerit, Deum certa lege iubere tales negotiationes, vt, quemadmodum pro labore in comportandis mercibus exantlato Mercator iuſtam compenſationem accipit, ita fœnerator pro ſolo officio mutuationis, vbi nihil ipſe laboris ſuſtinet, par cum mercatore lucrum capiat, imo ſæpe maius etiam, vel ſaltem certius?

Sequitur ergo, non hanc eſſe legis ſententiam, quod quemadmodum recte pluris venduntur merces, quam ſunt emptæ; ſic quoque recte plus recipiatur pecuniæ, quam datum eſt mutuo: ſed hoc potius iſtam legem velle, quod manifeſta ipſius litera oſtendit, nimirum: *Non fœneraberis fratri tuo fœnore cibi,* non, inquã, vendes cibum pluris, quã vulgo venditur, ſed ſic, vt merx vendita & pecunia accepta in vulgari æſtimatione fori tãtundẽ valeant: quod eſt dictũ contra auaros in caritate annonæ cõtendentes ſua vendere nimio, itemq; contra eos, qui licitatori poſt pluſculũ temporis pretiũ ſoluturo carius oĩa vendunt,

quam ſoluenti mox numerata pecunia: quibus aucupiis Deus iſta lege voluit occurrere, ſic ſcilicet proſpiciens Iudæis, ne talibus contractibus exhaurirentur, aut ne quid in negotiationib. ciuilibus ab ipſis inter ſe præter æquum committeretur. *Nec iam fæneraberis fratri tuo fænore pecuniæ*, non inquam plus repetes, quam pecunia data vulgo valet, ſed ſic mutuum dabis, vt tantundem ſit hoc quod das, & hoc quod recipis. *Fænraberis autem peregrino* carius ſcilicet vendes poſt moram ſoluturo, pluſculum quoque recipies, quam dediſti mutuum.

Sic plana eſt ſententia: nec definit Deus, qnantum Iudæi petere debeant à peregrino, ſiue in venditione mercium, ſiue in mutuatione pecuniæ, multumne vel modicum, ſupra quam fas ſit petere, ſed id permittit arbitrio conſrahentium, proſpiciens nimirum, non eſſe in poteſtate ſolius venditoris aut creditoris accipere pro mercibus aut in fœnore, quantum libeat, ſed eſſe aliquam poteſtatem etiam emptoris & debitoris ad ſic tranſigendum, ne teneatur dare immodicum. Quod vero iſtud tantum valeat in foro politico, non etiam in conſcientia coram Deo, docent minæ Propheticæ ſimpliciter omne fœnus prohibentes.

Et ſic quidem iſta de comparatione inter ſe mercium & pecuniæ, quæ lex eodem commate complectitur, & idem de vtroque conſtituit ſimili ratione, ne ſcilicet fœnori dentur: vnde nondum probari potuit, acceptionem fœnoris eſſe licitam in conſcientia.

EQ. Quid conſcientia? An exiſtimas, magnam haberi conſcientiæ rationem, vbi ſubeſt lucrum, & ex lucro voluptas ac delectatio. Audi deſuper reſpondentem Simonidem. Simonides (teſte Plutarcho) iis qui auaritiam ei obiiciebant, reſpondit: aliis ſe voluptatibus ob ſenectutem orbum, ab vna ætatem ſuam foueri quæſtuaria.

Vſura an licita. PH. At licitum tamen eſſe vſurarum exercitium, ipſa natura ſuadere videtur, ipſa quinetiam monet conſuetudo iuxta atq; neceſſitas; Terra namq; veluti grauiſſima debitrix, pro ſingulis granis aliquoties reddidit centena, & nihil vſquam in hominum vita tam ſacrum aut profanum eſt, vnde non aliquid lucelli extundatur.

EQ. Aliena miſces; nihil enim tam à natura abhorret, quam vt pecunia pecuniam pariat, quod priſci damnant, Ethnici moderantur, & ſanctorum pontificum decreta deteſtantur, modiſque omnibus inſectantur, licet vero eo indomita habendi rabies proceſſerit, vt nihil ſit ab vſura immune; à quo non ſperetur lucrum, nec modus nec finis ſit exactionis, ſed miſeri ad medullas exugantur; factum tamen neutiquam celebrandum; exinde enim fames tenuibus accreſcit, & diuitum quaſi prædonum veſana alitur luxuries.

PH. Quod ſi nulla omnino pecunia in vſuram eſt elocanda, tunc viduæ, pupilli, ſenes, pauperes, breui neceſſariis vitæ deſtituentur præſidiis, & plane exhauſti

exhauſti ad mendicitatem redigentur, id quod foret iniquiſſimum. Neque enim negotiationes exercere didicerunt; ſed neq; pecuniam aliter quam fœnori elocare poſſunt.

EQ. In eiuſmodi caſibus cum non fiat morſus nec aggrauatio pauperis, nec proximi charitas violetur, vſuram non eſſe damnatam cenſent nonnulli, verum ex profeſſo curam huius vlceris non attingimus. At Deo iuxta verbum iudicante patefactum, conſcientia certa eſſe nequit, ſi abſque manifeſto Dei verbo ſibi talem fingat differentiam, vbi generales obſtrepunt ſententiæ. *Chem. de paupert. p. 192.*

PH. At ciuilis ſocietas carere non poteſt vſuris. Sunt igitur licitæ.

EQ. Perinde eſt, ac ſi argutaret: Mundus in via mandatorum ambulare non poteſt. Ergo peccare non eſt illicitum.

PH. Quid vero ad illam Conſtantini, quæ extat de Vſuris, conſtitutionem reſpondes? Conſtitutio hæc eſt: *Pro auro & pro argento, & veſte, facto chirographo, licitas ſolui & promitti vſuras iußimus.* In qua conſtitutione non ſimpliciter permittit, aut cuiuſq; creditoris arbitrio relinquit, ſed diſerte iubet, vſuras accipere.

EQ. Hæc Imperatoris iuſſio nihil aliud innuit, niſi ipſum prohibuiſſe grauius malum, iuſſiſſe minus, eo ſenſu, quo Magiſtratus, proſpiciens, aleatorum petulantiam non poſſe prorſus cohiberi, iubet, imo certis pœnis cogit non niſi vno die in hebdomade ludere, nec niſi ſex aureis ad ſummum iubet, inquam, non quod ſtatuat, iſtud eſſe bonum opus, quod ſimpliciter velit ab omnibus fieri ſub pœna capitali, quaſi non liceat omnem luſum potius prætermittere, vel ludere nummis paucioribus, ſed eo fine, ne ludatur ſæpius aut grandiore pecunia, cohercens ſcilicet malum, non præcipiens bonum, ideoque iubens minus malum, vt auertat maius. *An Conſtantinus mandet accipi vſuras.*

Sic iuſſit Conſtantinus licitas vſuras accipere, non quod id vellet fieri ab omnibus ſub periculo damnationis, quaſi non liceat etiam gratis mutuum dare quibuſuis, ſed ne peteretur grandius fœnus, non, inquam, præcepit bonum, ſed prohibuit facere maius malum, & iuſſit facere minus, quod videret, naturam peccato deprauatam non poſſe plane cohiberi, vt prorſus omne malum facere omitteret. Iuſſit igitur minus, quod etiã facere tenẽtur omnes ij, qui nolunt ſæpe impediri, nolunt cohiberi, vt prorſus prætermittant, facere malum: quorum iſtud propoſitum [faciendi minus] malum, quod nequaquam Deo placeat, omnes ſani vident. Qui vero voluerunt gratis mutuum dare etiam opulentioribus, illi profecto non ſunt prohibiti lege Conſtantini gratis dare, vt neq; etiam nunc ea lege quiſquam prohibetur abſq; vſuris licitis mutuo dare argentum, aurum & veſtes: prohiberetur autem certe, ſi Conſtantini iuſſio obligaret omnes ad obedientiam, quemadmodum leges morales, quæ præcipiunt facere bonum. Deus ipſe iuſſit Iudæos accipere fœ-

nus à peregrinis. Etenim vox *Fœnerabcris* ex vſu linguæ ſanctæ poſita, modo Imperandi, non minus atque in lege Conſtantini vox *iuſſimus*, Iuſſit autem non vt bonum opus, quod vellet ab omnibus fieri ſub periculo amittendæ ſalutis: licebat enim certe opus iſtud omittere, licebat non facere, licebat etiam bona conſcientia gratis mutuum dare peregrinis: quis autem recte dixerit, licuiſſe prætermittere ea, qua vere bona opera erant, & in lege decem præceptorum præſcripta? ſed impediendo malo maiore permiſit fieri minus malum. Quum vero tantum valeat in conſcientia facere bonum, ſequitur non valere, ſi fiat malum vel minimum, quamuis id Imperator, imo Deus ipſe permittat.

PH. Annon vero eo ipſo debitor grauiſſime peccat, qui cum ſciat, fœneratorem non poſſe bona conſcientia vſuras accipere, tamen eas promittit & largitur; eoque adeo dat occaſionem præſentiſſimo creditoris exitio?

PH. Peccat ſane interdum debitor in promittendo fœnore. Si vero prorſus opus habeat pecunia, nec eam poteſt gratis mutuo accipere, ideoq; promittit vſuras, non magis peccat, quam ſi viator, ne trucidetur, pro redimenda vita latroni promittit pecuniam, quam videt ipſum peſſima conſcientia accepturum certiſſimo ſalutis ſuæ periculo. Mallet enim gratis dimitti, quod cum non poteſt obtinere, promittit & numerat pretium redemptionis, & recte, Deoque gratias agit, quod euaſit incolumis. Cæterum vt tandem abſque ambagibus negotium hoc vſurarium finiamus; ſumma quæſtionis in eo conſiſtit: An liceat vltra ſortem. erogatæ pecuniæ accipere penſiones. Ad hanc quæſtionem requiro reſponſionem categoricam.

TH. Huic quæſtini non meis, ſed alienis verbis reſpondebo. Circumfertur de hac ipſa quæſtione *Conſilium theologicum* (ita inſcriptum) ad inſtantiam Illuſtris & Magnifici Dn. Georgij Horwathi autore D. Ægidio Hunnio p. m. Theologo illo magno & ad magna nato. Verba autem iſtius reſponſi, præmiſſis præmittendis, hæc ſunt: Petitur à me, vt excutiam quæſtionem de vſura, liceatne vltra ſortem erogatæ pecuniæ accipere aliquod intereſſe, vti vocant, ſiue penſionem, ſiue reditum, ſi quocunque alio nomine deſignetur, & ſi licet, quo numero penſio illa terminata eſſe debeat, id eſt, quantum ex centum, (verbi grana) poſtulare fas ſit.

Principio autem perſonæ, quibus datur pecunia, in triplici deprehenduntur eſſe differentia:

An vltra ſortem accipere penſiones liceat.

I. Sunt pauperes, qui omnino nihil poſſident. His non elocatur pecunia in cenſum, nec datur mutuum, cum conſtet, reddere illos nullo modo poſſe. Itaque quod datur eis, gratis datur & eleemoſyna datur. Qui ſi mutuo ſibi dari peterent, facerent id dolo, ſeu animo fallendi, cum ſciant non poſſe ſe reſtituere.

II. Sunt

II. Sunt alij, qui ad ſui ſuſtentationem indigent pecuniarum mutuatione. Hi non omnino nihil poſſident, vnde reddant: nec tamen ſunt ex ditioribus. Atque hi, ſi mutuentur ab æqualis fortunæ hominibus: ſecus fuerit de eo mutuo iudicandum, quam ſi ab aliquo diuite. Diues ſic dabit indigenti mutuum, vt nihil vltra ſortem poſtulet, iuxta præceptum Chriſti *Luc. 6.* At tenuioris fortunæ homo (cui quod habet, ad vitæ ſuſtentationem neceſſarium eſt,) ſi cui pecuniam ſuam elocat: requirit æquitas, vt alter qui ab eo mutuum accepit, hunc creditorem ſuum indemnem præſtet, & damnum, quod ex mutuo gratuito euenturum erat, aliquo fructu compenſet. Ita namque tenetur ille prodeſſe tibi ne officiat ſuis, quorum ei potior habenda eſt ratio, iuxta illud Apoſtoli: qui ſuorum curam non gerit, eſt infideli deterior & fidem abnegauit, 1. *Tim.* 5. Hanc vſuram (vocabulo Vſuræ improprie ſumto) nominant Iuriſconſulti compenſatoriam, & in verbo Dei, lege naturæ caritatis regula, dictoq; Chriſti Matth. 7. *Quæcunque volueritis vt faciant vobis homines, ſic & vos facite illis.* quin & Imperatorum legibus fundatam eſſe demonſtrant. Præter duo hæc genera eſt

III. Eorum, qui diuites ſunt, & quibus ſuæ poſſeſſiones ad vitæ ſuſtentationem ſufficiunt, vel etiam plus poſſident, quam ad neceſſarios vſus eis ſit opus. Interim quia circa commercia, aut res alias gerendas occupantur, opus eis interdum eſt, ad rem faciendam, ad emptionem bonorum, ad negotiationem, mutuatione pecuniæ.

His quippe diuitibus non neceſſe eſt, vt gratis des mutuo: nec ſententia Chriſti de mutuo ad hos refertur, ſed ſpectat medij ordinis homines, qui ſunt exilioris fortunæ, & ab opulentioribus mutuo ſumunt. Exiſtimo autem in hac quæſtione eſſe quoq; reſpiciendum ad circumſtantiam ſummæ, quæ elocatur: ſimiliter & temporis. Etenim, ſi cui elocem pecuniæ ſummam exiliorem, verbi gratia decem aut viginti florenos, & quidem ad exiguum tempus, puta ad menſem vnum aut alterum: nolim ego quicquam vltra ſortem vel petere, vel accipere. Quanquam hic circumſtantia elocantis perſonę conſideranda venit. Fieri namque poteſt, vt indigentior aliquis elocet decem aut viginti florenos, cui hæc ſumma reſpectu tenuis ſuæ conditionis tanta eſt, quanta (ſecundum proportionem Geometricam) ditiori alicui floreni centum vel etiam mille. In tali caſu pauperiori cõceſſum eſt, ſuos florenos decem (quippe qui bona pars ſunt ſubſtantiæ ipſius) elocare ẽt in mutuo, cum ſtipulatione cenſus ſeu penſionis aut reditus. Porro ſi cui petẽti elocem pecuniam in ſumma grauiori, velut florenos centũ, ducentos, mille, &c. & quidẽ ad temporis ſpacium bene longũ, ad aliquot annos: quęritur an mutuũ illud omnimodo gratuitũ eſſe debeat? Sane qui à me illos ſiue centũ ſiue mille florenos mutuo ſumit, poteſt iis intra cõuentionis tẽpus luculentũ ſuũ parare cõmodũ. Poſſem & ego iis rẽ facere, & opes meas augere, niſi dediſſẽ alteri. Hic ſancit lex

c... lex naturæ, ſuadet æquitas, monet Chriſtiana charitas, vrget regula Chriſti, quin & gratitudinis referendæ ratio flagitat, alter vt mihi creditori ſuo, imo benefactori, cuius ille pecuniis rem familiarem auget, in compenſationem non tam collocati beneficij, quam neglecti commodi mei aliquod interesse pendat. Alias ego benefacerem proximo, cum detrimento eorum, quorum potiorem haberi rationem & Deus & natura iubet; vt ex Apoſtoli dicto 1. *Tim.* 5. eſt oſtenſum. Ac idem Apoſtolus alibi declarat, neminem aſtringi ad talem benefaciendi rationem, quæ nobis damno ſit, nec cogi nos ita benefacere aliis, vt nobis ſit afflictio. Prodeſſe teneor proximo meo; prodeſſe iubeor & meis quos mihi natura copulauit arctius. Vt igiter ſunt diuerſi gradus charitatis, ita meis plus debeo quam alienis. Sic commodare debeo alienis, ne defraudem meos: Sic viciſſim proſpicere meis, ne negligam alienos. Omnia hæc debent eſſe temperata, quam temperaturam præſtat charitas. Itaque tales contractus in mutuo, ſi charitati Chriſtianæ conformes ſint (ita vt erogatione meæ pecuniæ non læda tur, ſed potius iuuetur proximus, quantumuis ille gratitudinis & æquitatis reſpectu hinc aliquid mihi dependat) verbo Dei contrarij nequaquam ſunt, in quo non niſi ea prohibetur Vſura, quæ nocet proximo, idque non per accidens, ex negligentia proximi, qui rem facere poterat, ſi ſedulus fuiſſet, ſed quæ per ſe damnoſa eſt, & cum detrimento proximi coniuncta.

Cæterum alia ſpecies contractus eſt, quando centum florenis ego emo quinque florenos annui reditus. Hic quia centum florenorum ſors ilico in venditorem transfertur, ita vt quamdiu reditus annuus exſoluitur, nunquam ego ſortem repetere auſim: manifeſtum eſt, niſi & ſorte ipſa perpetuo carere velim & omni etiam fructu priuari: requirere æquitatem, vt ille mihi annuam penſionem præſtet. Alias quia dominium meorum centum florenorum à me tranſiit, & in alterum eſt translatum, contractus ille (ſi dematur etiam annuæ penſionis conditio) iam non dicendus contractus, ſed mera donatio, quandoquidem & capitalis ſumma in meo amplius dominio & poteſtate non eſt, ſed proximi atque inſuper nulli vnquam reditus inde forent expectandi. Proinde quod hunc contractum (qui non in mutuo, ſed in emptione annuorum redituum conſiſtit) attinet, palam eſt, niti illum verbo Dei, & (quæ contractus hoſce moderatur) charitatis regula.

Alterum membrum propoſitæ quæſtionis erat, quantum ex ſingulis centenis ſumere fas ſit? Hanc quæſtionem haud puto indigere operoſa explicatione: quandoquidem Chriſtiani Imperatores (qui ſingulas circumſtantias exactiſſime ponderarunt, & hoc vnice dederunt operam, vt neutra pars prægrauaretur, ſed æquabili lance diſponerentur iſta) ſanxerunt, vt de centum non plures, quam quinq; ſumerentur: Idq; non vnius aut alterius menſis interuallo, ſed integri anni ſpacio. *Hactenus verba D. Hunnij.*

Cæterum

Cæterum,ſi vos quoque de vſuris licitis ſcitu digna habetis,ea in medium proponere haud grauamini.

EQ. De vſuris maritimis memini me aliquando legere, quod curſus ordinarius vſurarum maritimarum ſe extendit ad vſuras centeſimas. *tex.in l.eos, ibi gloſ.& ſcribentes. C. de vſur.* hoc eſt vt centeſimo menſe ſorti coæquentur. Quia veteres non in annos, ſed in menſes fænerari ſolebant, & tempus ſoluendæ vſuræ erat Kalendis *l.lecta ff.ſi cer.pet.l.tutor, §.Lucius Titius,ff.de vſur.* Et per conſequens, 12. florenos de centum, creditoribus mercaturam exercentibus recipere permiſſum eſt, *per tex in d.l.eos,& explicat legaliter Alciat.in c. 13. lib. 2. parergon, & cap.15. lib parergon 6.cap.3 lib.3 diſpunct.* *Vſura maritima.*

Quinetiam vſuræ maritimæ ob periculum maris creditori largius ſtipulari permittuntur, ita tamen ne vltra duplum ſtipulatio excedat, in quo duplo ſors facit ſimplum. pulchre explicat Hotomannus *per l.penul. C. de vſur.cap.9. lib.1.de vſur.16.*

PH. Imperator Iuſtinianus non tantum conſtituit modum & quantitatem in pecunia traiectitia (ſiue vſura nautica) vt nimirum creditor, quocunque modo creditor, quocunque modo in rem naualem pecuniam collocauerit, priuilegium habeat ante omnes creditores, etiam tempore priores hypothecas habentes. *l.qui in nauem & l.interdum.ibi gl.& Bart.cum ſeq.* Simulque vſuras centeſimas, eo quod illorum pecunia variis periculis maris ſubiiciatur, ſtipulari & petere poſſit. *l.1 l.3 ff.de naut.fænor.l.1.& l.vlt.C.eod.*

Sed etiam aliis mercatoribus & negociatoribus honeſte emendo & vendendo lucrum ſua pecunia quęrentibus permiſit ad beſſem centeſimas vſuras ſtipulari, hoc eſt, vt in anno, de centum, octo recipere poſſint. *Vſura mercatorum.*

Porro communiter aliis hominibus non negociantibus, ne vſu ſua pecunia ſ ultra careant, conceſſum eſt, ſemiſſem vel dimidiam partem centeſimæ vſurarum, hoc eſt, in anno ſex de centum lucrari.

Illuſtribus autem ſtatuta eſt lex recipiendi trientem in vſuras, hoc eſt, de centum, quatuor in anno.

EQ. Hodie tamen generatim ad quinq; annuatim redactæ ſunt. Vſuras etiam centeſimas ex fructibus creditorem accipere poſſe, videtur probari ex *l. ſi ea lege, l.oleo quidem, C.de vſur.* vbi habetur: *quibuſcunq; fructibus mutuo datis incerti precii ratio additamenta vſurarum eiuſdem materiæ ſuaſit admitti.* Ex quibus legibus per ſe clarum eſt, quando fructus loco vſurarum recipiuntur, quod tunc ad modum vſurarum, qui eſt in pecunia conſtituta, non reſpiciatur; licet fructus in vicem vſuratum cedere, Vlpianus *in l.is cui, §.quæri poterit, ff. vt in poſſeſſ. legat.* vſuras vicem fructuum obtinere, reſpondit idem Vlpianus *in l. vſuræ, ff. de vſur.* *Vſura fructuum.*

Item ſi quis eius pecuniam, cuius tutelam adminiſtrauit clam in vſus ſuos conuertit, vel pecunia quę ad magiſtratum pertinet, vſus fuerit, tenetur maxi- *Vſura de pecunia pupillorum aut magiſtratus.*

mas vſuras,h.e.centeſimas præſtare,*tex.in l.qui ſine,ff de negot. geſt. l.non exiſtimo, ibi Accurſ.ff.de adminiſtr.tut.& copioſe Hotoman.in c 3.de vſur.& d.c.9.*

Quinetiam ſi ab vno ſocio communis domus eſt refecta,poteſt ſumptus intra quatuor menſes cum vſuris centeſimis repetere.*l.4. Cod. de ædif. priuat & l. quod duo,§.idem reſpondit,ff pro ſoc.* Et ſi recuſauerit ſumptus refundere, amittit partem ſuam.*d.§. idem reſpondit.*

TH. Finiam hunc noſtrum de vſuris Chriſtianorum inter ſeſe, diſcurſum verbis Parthenii illius litigioſi(Tractatus eſt,ita inſcriptus,)qui de infauſtis vſurariorum negotiis,*l.1.c.13.n.30.* ſic ſcribit: Quamuis mundus hodie non ſuſtineatur neq; regatur abſq; commerciis & vſuris,cum charitas proximi refriguerit,& dilectio mortua ſit.*Nou.Leon 35.Colér.de proceſſ.exec.p.1.c.10.n.68.Nic. Reuſn.deciſ.7.n.56.Pet.Heig.p.2.q.1.n.155.Ferrar:in for. lib. act. hypoth. n. 1.* vbi ait, nimiã clericorũ multitudinẽ, & nimiã vſurariorũ ꝓhibitionẽ ſtatũ deſtruere. Attamẽ litigioſũ hoc ſeculũ nimis afflictim iiſdem exulceratur,ita vt maxima pars litiũ in pũcto mutui mutuo ſe ſcabat:nec vllę leges ad hãc beluã profligãdã ſufficiã̄,vti Sal.*ad Car.*vocat, imo furto& homicidio grauius crimẽ *Ambr.in l.de Tob c.15.* cũ fœnus ſit animi funus,*teſte Alphonſo apud Panor.l.3 de dict.& fact. Alphon 6.34* & ſeditionum diſcordiarũq; crebberrima cauſa.*Tac 6.annal.*Experimur enim vſurarios hodie tam frequẽtes, indiſcretos, & intolerabiles,vt in exigẽdis vſuris nõ detur Chriſtianis(ſi Chriſtiani) ab Hebræis vlla diſtinctio, quin & virtuti & ſolertiæ adſcribant,idq; nõ minus in Germania, quã vnquã in Italia & Gallia. Germania inquam, cuius maiores ante aliquot ſecula tam ſanctam coluerunt innocentiam, vt Tacitus ſcribat *de mor.Germ.c 8.* fœnus agitare,& in vſuras extendere, Germanis ignotum prorſus. Chriſt. Ohem. *in diſc.iur pol c.2.n.30 & 33.*vbi addit,nec ipſos clericos fratreſq; mendicantes,hodieq; multos prædicãtes ab vſuris nõ abſtinere. At vſuræ citius currunt quam Heraclitus,quæ ſi non iuſto tempore exſoluantur, lites mouentur, & pallientur vſuræ titulis damni emergentis, & lucri ceſſantis, cum ſortem ſæpiſſime excedant,& miſeros litigatores exſugant,non minus atq; Iudæi, quorum expulſiones merito probamus,ne Chriſtianis lites illicitas mouere,& ipſum ſanguinem exſugere poſſint.*Marquar.tr.de Iuda.c.11.n.11.Damh.in pr.crim.c.82.n.76. Couar.3.reſol.c.1.n.8.Gail.2.obſ 5 n.vlt.Ioh.Boniſ.tr.de furt. §.fraudul.n.39.Molin.tr.de vſur.n.581.*vbi principes cum Iudæis colludẽtes vocat ſocios furum. Eſt enim regale principum,Iudæos recipere.*Th.Mich.tr.de iuriſd.concl.*48 Sed,proh dolor,expellendo Iudæos,retinemus eorundẽ lanceam,den Juden Spieß / quia multos litigatores,etiã nobiles,multi inſtitores auariſſimi miſere deplumant, exenterant, trucidant.Tollendum ex ciuitate eſt illud vrbibus vetus fœnebre malum.*Tac.6 Annal.*quod fidem & probitatem, cæteraſq; artes bonas ſubuertit,& pro his ſuperbiam,crudelitatem,Deum negligere,omnia,venalia habere edocet *Saluſt.in Catil.p.10.Schonborn.lib.3.pol.c.12.de compeſc.fænerat.* Nunquã ſerunt,& metere nunquã deſinunt fœneratores,cocta, cruda deuorant, nun-

quam ſaturi, quibus ſiue ſterile ſiue fertilè ſit ſolum, menſtruos ferẽt cenſus, ſol annuos, wochen vnd Jahr-zinſen. Horũ tabulas comburebat Agis Ath. Dux. *Al. ab Alex. l. 1. gen. Dier. 7.* Gallia manus amputatione plectebat. *Cuiac. 7. obſ. 13.* Hactenus Parthenius litigioſus.

EQ. Video te etiam incumbere libris iuridicis. Id vero non omnimodo cum Theologicis videtur conuenire; & proſpiciendum tibi caute, ne falcem tuam mittas in alienam meſſem.

TH. Non eſt hæc meſſis aliena, ſed omnino meæ profeſſioni conueniens, vndecunq; eos qui de vſuris ſcripſerunt, conquirere, atque ex autorum collatione, quid de ea ſtatuendum, ſcrutari; Itaq; non verebor, ex eodem Parthenio litigioſo plura allegare, eaque cũprimis, in quibus mõſtrat, quodnã prauitatib. illis vſurariis ſit adhibendũ remediũ. Sicaũt *l. 2. c. 11. n. 22.* vlterius ſcribit:

Vſurarum remedium eſt, conſtans & ſeuera diſciplina, atq; in vnũ alterumue grauis animaduerſio, quæ cæteros deterreat, nec occaſionẽ litigandi præbeat. *Schonborn. l. 3 Pol. 1. cap. 12.* durius eſt remediũ quod Cato fæneratores omnes Sardinia expulit. *Liu. lib. 32. Antimach. lib. 3 com. theor. 35.* nec minus durum eſt remedium, quod nonnulli ICtorũ tradunt, vſurarios criminaliter puniendos eſſe. *Maran. pag. 6. ſpec. aur. n. 112. Molin. de vſur. n. 156. Borch. de vſuris c. 5. n 9.* Media igitur huius remedii via eſt eligenda, vt vſuræ exceſſiuæ, immenſæ & immoderatæ Iudæo, Chriſtianç Monath/ wochentliche oder Tagzinſe à pio magiſtratu ſeueriſſime prohibeantur, & annuę ad tolerabilẽ modũ reuocẽtur, *Æmil. Ferret. con. 73. num. 20. Amed. Pont. inter de . Ant. Teſſau. 57. verſ. ſit it. q. Ant. Quetta conſ. 54. n. 9. gl ad inſt. iur. can. Lancel. l 4. de vſur. §. Iudæi, verb. immod.* Quod ſi quinq; in centum promittãtur, eiuſmodi vſuræ ferri, nec auferri poſſent. *l. eos 27. de vſur.* Reichsabſchied *p. 1. in reform* guter Pollicey zu Augſpurg *An. 1530. p. 232. Coler. de proc. exec. p. 1. c. 10. n. 17. Fride. p. 2. de mand. c. 73 n. 3 Vaſq. l. 3. qq. illuſt. c. 60. num. 22.* Ruland. *part. 4. de commiſ. lib. 6. c. 6. n. 13.* vbi aliquot præiudicia refert. *Vſurarum remedium.*

Omniũ optimũ eſſet remedium, vt Principes in ſuis prouinciis aut certũ vſuræ modũ inſtituerẽt, & vltra recipiẽtes, atq; exinde litigãtes acrius caſtigarẽt, vti Rex Danię 6. in centũ ſubditis Holſatię permiſit, idq;, de anno in annũ, ſeu mercatu in mercatũ, von dem einen vmbſchlag in den andern. *Guic. in Belgio. VVeſenbe. in par. c. de vſur, Ruland. d. part. 4. l. 6. c. 6. n. 23.* Aut potius ædes publicas erigerẽt, quibus indigẽtes pecuniã datis pignorib. recipere poſſent, vti Patauii mons pietatis an. 491. in Batauia der Lombardt/ & alibi alia loca, ita lites plurimę prçcauerẽtur. *Vide inſtitutionẽ Montiũ pietatis apud Bern. Schardon. l. 2. hiſt. pat. claſ. 5. Virg. de Bocat tr. de manut. poſſ. c. 8. n. 160. Ioh. Bap. Lupa. vſur. p. 3. n. 8. Ben. Boui. de cenſ. art. 5. Pet. Surd. conſ. 182. l. 2. Arnol. Ferron. ad conſt. Burdig. l. 2. tit. 8. §. 20. inſ.*

Hæc de remediis litium vſurariarum, quibus accedit Edictum Principum Chriſtianorum & Rerumpublicarum, ne Iudæi omnium maximi fœneratores in ditionib. ſuis ferãtur, ſed auferantur. *Alex. de Neuo conſ. 100. Roland. à Valle,*

 conſ.

*conſ.55 n.16 lib.2.Cache dec. P.d.137. Dambud. in pr. crim.cap.28.n.76.Couar.3.reſol. c.1.n.8.Gail.2.obſ.5.n.vlt.Bonif.tr.de furt.§:fraudulosa,n.39.Soar.lit.l.n.194.*Molin *tr de vſur.n.*581. vbi Principes cum Iudæis colluſ(?)ētes vocat infideles & ſocios furum, *Marquar.de Suſan.tr.de Iud c.11.n 11.Pet.Soyz.dec. Litu.5.n. 220. Marchiſel qq. pr.2.* Vtinam reliqui omnes, qui fœnerando iudaizant, & iudaizando fœnerāt, Republica expellerētur, minus malorū, minus querelarū, min⁹ litigiorū eſſet.

Nec imperii cōſtitutiones An.1544.*tit.20.*§.von Jüden/ hunc vſuræ Iudaiſmum ſimpliciter probant, ſed propter aliquid boni, wegen deß Reichs Anlagen vnd Hülffen/ quāuis lucri odor ſit bonus è re qualibet: Nō tamē peruertendū eſt malū, vt aliquid boni eueniat Iudæi feruntur propter lucrum, Chriſtiani conf atres expelluntur propter lucrum, quæ diſſimilitudo? Ratione indigentium & pauperū toleratur conſuetudo, quæ alias minime toleranda eſſet. *Coler.de proc.exec.part.1.c.10 n.64* Hactenus Parthenius litigioſus.

EQ. Caueat ſibi Parthenius, ne crabrones illos Iudaicos, quibus litem videtur iniēdere, irritet, eamq; quæ aliorum eſt, litem faciat ſuam. Sunt enim non pauci Iuriſperiti (ſeu mauis, Iuriſperditi,) qui pro illorum Iudæorum vſuris non ſecus ac pro aris & focis depugnant.

De Vſuris Iudaicis. TH. Hi tamen more Iudaico non ſunt circumciſi; vere tamen cum Iuda illo Iſchariota dici merentur *viri exciſi.* Quippe Iſcharioth idem eſt quod vir exciſus; quorum perditio eo erit intolerabilior ac ſæuior, quam circumciſorum, quod hi ex innata quadam & cōgenita prauitate miſeros Chriſtianos diuexant illi vero ex affectata quadam Satanica ἐπιχαιρεκακίᾳ, & quandoq; etiam inſana vindictæ libidine, Iudæis dextram porrigunt, deploratamq; illorum malitiam ſtrenue promouē; quæ quidem nondum ſatis deplorata de[illegible] illis erit in altero ſeculo, vbi in continua æternitate illorum audietur cum fremitu & indignatione, ploratus & ſtridor dentium. Sicut enim ſanguis Abeli clamauit è terra aduerſus Cainum, ſic lacrymæ pauperum, præſertim infantium, quos cumprimis iſthæc diu vexatio tangit, aduerſus iſtos, auriſugis clamabit, & dire coſdem coram iuſtiſſimo Dei iudicio accuſabit.

PH. Hem, quadmodum debaccharis Pace aliquantulum, forſitan nō tanta eſt Iudæorum malitia, quanta vulgo exiſtimatur.

TH. Vah! adhuc dubitas de eorum malitia? quam omnium miſerorum ſuſpiria & lacrymæ continenter accuſant. Noſti veram illam ſententiam: *Ex malis moribus orta ſunt bonæ leges.* Si de malis Iudæorum moribus non conſtaret, tot leges atque conſtitutiones ad retundendam illorum malitiam non fuiſſent latæ. At fortaſſe modernos Iudæos non eo, quo ipſorum maiores fuerunt, ingenio peruerſo ac malitioſo eſſe autumas, quum admodum ſint obſequioſi. Ego vero inſtanter dico: Quo magis ſeſe ſubmittunt, ſuaque offerunt obſequia, eo magis cauendi, inſeruiendique illa promptitudo ſubdola declinanda. Malus enim, vt eſt in prouerbio, vbi ſe bonum ſimulat

tunc

tunc eſt peſſimus. Eſtque in fronte pietas, in receſſu hæreſis. Nullæque ſunt occultiores inſidiæ, quam hæ quæ latent in ſimulatione officii, aut in aliquo neceſſitudinis nomine, quod grauiter Laertius Diogenes, *de vitis & moribus Philoſophorum* inculcat. Multorum namque (vt Seneca ad Lucilium epiſt. 42. ait) quæ imbecillia ſunt, latent vitia, inſtrumenta illis explicandæ nequitiæ deſunt: Sic tuto ſerpens etiam peſtifera tractatur, dum riget frigore; non deſunt tunc illi venena, ſed torpent. Et: Nunquam bona fide vitia manſueſcunt: Tygres & leones nunquam feritatem exuunt, aliquando ſubmittunt, & cum minime expectaueris, exaſperantur, mox & toruitas mitigatur, *Seneca ad Lucil. Epiſt. 87.*

EQ. Abſit à quoquam Christiano, vt Iudæorum improbitates euidentiſſimas tueri velle præſumat. Dicam ex infinitis aliquas, initio ab ipſis vſuris facto; in quibus exigendis, mirum quantas expilandi tenuioris præſertim fortunæ homunculos comminiſcantur technas, Donaria vna cum vſuris depoſcunt ex coacta conuentione à debitoribus extraordinaria iniquiſſima; in pecuniæ mutuatione adulterina obtrudunt debitoribus monetas, eaſque in ſummo valore ac pretio, neque tamen his ſatiati, cogunt inſuper eos qui mutuum ab illis accipiunt, plus inſerere chirographo, quam commodato acceperunt. Vbi vel maxime exceptionem non numeratæ pecuniæ locum habere par eſſet. 2. Margaritas ſpurias, clinodias fallaces, fucoſas & obſoletas merces magno incautis atq; indiſcretis inſufflant pretio. 3. Furibus, nebulonibus & proſtibulis promptum præbent hoſpitium, & ſi quæ furtiue aliis ſurripuerunt, vili ab ipſis (vtpote impune) coemunt pretio, proindeque occaſionem & anſam furandi præbent ipſi furciferi omnibus bonis damnoſam, eoque minime tolerandam, quippe per quam, filii filiæque familias pariter atque ſeruitores & pediſſequæ parentibus ac Dominis Dominabuſque ſuis clam ac furtiue quiduis auferendi, iſtius modi durante impunitate, turpiſſime alliciuntur. 4. Chirographa, quantumuis à debitore exſoluta pecunia, non niſi iuſſi reſtituunt; fit enim haud raro vt debitor, poſtquam pecuniam, qua Iudæo fuit obſtrictus, illi reſtituit, non amplius de chirographo ſit ſollicitus, ſed per ſolutionem ipſo facto chirographum eſſe annullatum (id quod etiam res eſt) candide ſentit. At enim ſæpius compertum eſt, Iudæos, impoſtores illos nefarios huiuſmodi chirographa, data opera reponere, nec ſane viuo debitore quicquam vlterius ab illo depoſcere; at poſt mortem debitoris chirographa demum ac denuo promunt, ſolutionem apud hæredes defuncti, imo etiam haud raro apud ipſum viuentem, ipſo Iudæo mortuo, ipſius hæredes per fide vrgent ac depoſcunt. Hinc illæ æris alieni obſtrictiones, quæ poſt mortē demum virorū alioqui induſtriorum innoteſcunt, de quibus ne per ſomnium quidem quiſquam vſpiam cogitaſſet, hinc hæreditatum expilationes, hinc hæredum gemitus &c.

ſuſpiria, ne quid durius dicam, quando defraudationes illas coram cernere coguntur, neque tamen per viam iuris obſiſtere iniuriis illis poſſunt. 5. Monetas quinetiam partim adulterant, partim adulteratas, ex alienis territoriis, omnino contra conſtitutiones Imperii monetarias, conuehunt, eaſque in magno pretio incautis obtrudunt. 6. Minorennes, qui ſub patria adhuc ſunt poteſtate, vel ſub tutorum & curatorum tutela, adeoque ſui non ſunt iuris, nefarie ad ſe alliciunt, opem atque operam ſuam illis deferunt; demum aut cum vnum aut alterum illis mutuo dant, ſubitam deinde ſolutionem vrgent, ſub interminatione, parentibus aut curatoribus ni ſatisfaciant, ſeſe denunciaturos; ibi tum conſtricti miſeri & incauti quiduis potius ſpondent, quam vt id denunciari parentibus aut tutoribus patiantur. Iubentur ergo chirographa omnino ad ipſorum impoſtorum libitum ac præſcriptum ſcribere, ſubſcribere, & obſignare, inſerta conteſtatione, ſe à Iudæo decem, viginti, triginta, &c. (cum tamen vix vnum aut alterum) aureos ſimul & ſemel in bene numerata pecunia ac iuſta moneta mutuo accepiſſe, addita ſponſione, ſe dictos aureos intra menſem, ſemeſtre, &c. Iudæo cum ſumma gratiarum actione reſtituturos. Elapſo deinde definito ſolutionis die ac tempore, indeſinenter denuo vrgent aut ſolutionem aut nouum chirographum. Iteratur rurſus chirographum, inſcribuntur plures aurei, atque vt ad iterandum chirographum ſint promptiores, denuo vnum aut alterum aureum mutuo ſe illis daturos offerunt, lætantur viſa pecunia incauti illi mutuarii, inſcribuntur denuo aurei aliquot; quo fit, vt per iterationes illas clandeſtinas intra annum aut biennium parua ſumma excreſcat in ſummam grãdem. In primis vero nouis eiſque locupletibus ſeſe ſtudioſe inſinuant coniugibus, quippe quos norunt primis coniugii annis incautius rem agere domeſticam, adeoque facile eos ad dilapidandum ac profundendum allici, & quiduis illis poſſe obtrudi. Vt iam nil dicam de opificibus, mercenariis, mercatoribus, nobilibus præterea pariter atq; ignobilibus perſonis, quos mirifice naſo trahere atque ineſcare callent, contractibus ſimulatis pactis legis commiſſoriæ, pactis tum ipſo iure nullis, tum vetitis, in emptionibus & venditionibus, commutationibus, chirographis, hypothecis, &c. 7. Et quod maximum nefas eſt, pecuniam ipſi à locupletibus quibuſdam tam Eccleſiaſticis quam politicis, at malis, imo peſſimis Chriſtianis, mutuo accipiunt, atq; ipſo Chriſtianorum ære Chriſtianorum æs abſumunt, imo ipſorum medullam & ſanguinem exugunt; quominus etiam iſtiuſmodi Pſeudochriſtianis condolendũ eſt, ſicubi, quod haud raro euenit, illis nates pro pecunia oſtentant per viam furtiuam, quam Panquerot dicunt: qualis enim eſt coitus, talis exinde pronaſcitur fœtura. pecunias ſuas in penſione æqua ac iuſta nolunt mutuo dare Chriſtianis; Diabolo potius, quam fratri eiuſdemque religionis aſſeclæ, nulla honeſtatis, nulla inopiæ confratris ratione habita maluerint concredere,

modo

modo is (Diabolus) amplius aliquid in penſione ſe depenſurum ſpondeat.

Verbo dicam: Nulla eſt flagitii nota, quæ non Iudæorum inuſta ſit vitæ, vſque adeo, vt prorſus viuere videantur in Chriſtianorum perniciem, homines immani acerbaque natura, furore atque amentia incenſi, quique à primis incunabulis omne ſuum ſtudium cogitationemque eo dirigunt, vt tanquam harpyiæ in aliorum fortunas inuolent, quam ad rem conſequendam, omnia fraude & dolo malo agunt, eo impudentiæ progreſſi, vt illos in ſumma nequitia non ſolum libido, verumetiam ipſius nequitiæ fama, ciuiumque indigniſſima querela oblectet. Immaniſſimumque adeo ac fœdiſſimum hoc monſtrum, buſtum reipubl. & tanquam ſerpens è latibulis in aliorum perniciem repens, ſemper poſcens, ſemper rapiens ad omnem nequitiam, ſcelus atque facinus proiectum nefariiſque criminibus coopertum, magnam ſibi ex omni ſcelerum vitiorumque audacia turpitudinem atq; infamiam ſciens volenſque contrahit, multa in deos homineſque impie committens.

PH. Gaudent Iudæi quibuſdam immunitatibus ex benigna quorundam principum conceſſione, præſertim quoad fœnerandi exercitia. Hinc Caſelus Iureconſultus *conſ.* 89 *num* 28. Hebræi, inquit, tolerantiam habere fœnerandi intelliguntur, quando cum pecunia realiter ſoluta hoc faciunt, non cū inſtrumentis confeſſionis, vel rebus datis locis pecuniæ. *Idem ſentit. Alex. conſ.* 180. *n.* 7. *in fin.*

TH. Sed huiuſmodi principes grauiter arguit Petrus de Alliaco Cardinalis Cameracenſis, in Tractatu de reformatione Romanæ Eccleſiæ, quem Concilio Conſtantienſi (Trithemio atteſtante) obtulit: Principes (inquit) Chriſtiani Iudæis propter vilem quæſtum non faueant, eos ſcilicet inter ſuos ſubditos morari permittendo, ſed vel Chriſtianis ſeruiendo, agros colendo, vel aliis mechanice laborando, & non vſuras damnabiles in damnum Chriſtianorum exercendo.

PH. Quid hoc vſurarum negotium ad Epiſcopos alioſve Eccleſiaſticos. Politicorum eſt deſuper ſtatuere ac diffinire.

TH. Allegabo igitur tibi, ſiquidem ita vis, aliquot magni nominis politicos, meæ ſententiæ aſſeclas. Quod Princeps ſiue Imperator fœnoris exercitium concedere non poſſit, aſſerit Ant. de Prato veteri, *inter conſ.* Alex. *conſ.* 49. *n.* 6. *libr.* 4. Apoſtillat. ad Alexand. contra Alexand. *ad conſil.* 1. *lib.* 2. *numer.* 2. *in verb. nihil*, vbi ait, *Sicut magiſtratus tenetur, Iudæos & gentiles & quoſcunque ſubditos, ab homicidiis, blaſphemiis, & aliis delictis arcere, ita ab vſuris & aliis illicitis exactionibus.* Iul. Clar. *recept. ſentent. lib* 5. §. *vſura num.* 7. vbi poſt Alexand. de Neuo. *conſ.* 100. *& conſ.* 101 aſſerit, hanc eſſe communem Caroniſt. & Theolog. opinionem, & dicit, ſe dolere malitiam doctorum Chriſtianorū, qui conſuluerunt, contra tā apertam veritatē: Et ſubdit rationē eſſe, quia

quia nullus offerat mercedem qui petat conſilium, vt Iudæi non poſſint fœnerari: Nec quenquam reperirit, qui munera Principibus offerat, vt Iudæos expellant. Veritatem a. iſtâ non dare præmia terrena, ſed æterna. Marquart. de Suſann. *in tract. de Iudæ part. 1. cap. 1 num. 11.* vbi late examinat, & dicit hanc opinionem eſſe magis piam. Didac. Couarru. *variar. reſolut. libr. 3 cap 1. num. 8.* vbi ait, ſententiam contrariorum eſſe falſam. Iacob. Menoch. *de præſumpt. lib. 2. præſumpt. 10 num. 46.* vbi recenſitis opinionibus contrariis dicit hanc veram & retinendam eſſe. Idem *de arbitr. iud. quæſt. lib. 1. quæ. 7. num. 7. & lib. 2. cent. 4. caſ. 398. per tot.* vbi valde in fœneratores & vſurarios inuehitur, Theodor. Petr. *concluſ crimin. 192.* Caſtrenſ. *conſ. 20. num. 4 part. 2.* Hieron. Schutff. *conſ. 50. n. 13. cent. 2.*

Quinetiam non licere Iudæis vſuras exercere, tradit Curtius iun. *in l. eius qui in prouincia. num. 5 ff. ſi cert. petat.* vbi affirmat, hanc eſſe communem opinionem, Alexand. de Neuo *conſil 100* Iul. Clar. *lib. 5. ſent. § vſura verſ. hæc autem concluſio.* Sed & leges exclamant, ipſos Iudæos ad vſuras extortas reſtituendas eſſe cogendos, *cap. poſt mirabilem de vſuris*, cum alioquin exploratum ſit, eos breui tempore Chriſtianorum exhaurire facultates, vt inquit ſummus Pontifex *cap quanto amplius, de vſuris.* quo magis illi excuſationem minime merentur, qui non tantum Iudæos palā ac ſcienter fœnerantes retinent ac fouent, maximo Chriſtianorum ſcandalo; Sed etiam ex illorum vſuris ditari gaudēt, quos tamen expellere ob vſuras debebant; etſi enim longi temporis conſuetudo ac continuatio prætenditur, illa tamen, vt peccati nutritiua à peccato minime excuſat, quod grauiter inculcat Alexand. de Neuo *conſ. 103 numer 13.*

I nunc & Politicorum ſuper actibus vſuratiis expoſce ſententias.

EQ. Æquum ſane eſſet, vt Iudæi tanquam mancipia, ad labores manuarios, eoſque vel maxime ſordidos, vt cæteris ſubditis hoc caſu parceretur, atq; vt iuxta leges Chriſtianorum omnino viuerent, cogeretur. Verum enimuero omnino hoc inuertitur. Iudæi namque non tantum conſtitutiones Imperatorias impune tranſgrediuntur, dum pro ſuo ipſorum arbitrio contractibus vſurariis & iniquis in Chriſtianorum fortunas inuolant, ſed etiam in turpi ac deſidioſo otio illorum ſuccum & ſanguinem exedunt, adeoque ex illorum ſudore laute victitant, cum interim Chriſtianorum liberi fame & ſiti conficiantur, omnino fere, ac ſi alio fine Iudæi non foueantur, quam vt Chriſtianorum ſudore acquiſita illi abſumant, quo quid iniquum magis ſit, non video. Vt enim inique ageret paterfamilias, ſi famulos & mancipia ſua otio torpere, pergræcari, cutemque curare, è contra vero liberos inedia conſumi, calamitoſamque adeo vitam agere permitteret, genuinoſque hæredes ſubſtantia portionibuſque debitis defraudaret: Pari omnino ratione magiſtratus, qui patres patriæ dici gaudent, iniquitatis, imo crudelitatis no-

tam

tam non effugiunt, ſi ſubditorum ſuorum tanquam filiorumfamilias ſubſtantias, Iudæorum, vti mancipiorum proteruæ licentiæ, in ſui ſuorumque perniciem animæ pariter atq; corporis exponi patiuntur.

Verumenimuero ſi quis ſtatum ſublunarem luſcis etiam intueatur, non eſt, quod tantopere deſuper miretur. Concurrunt namque in hac orbis inferioris Sphæra tres Aſpectus, iique ſinguli ſingulis pernicioſi. I. Intempeſtiua magiſtratuum conniuentia. II. Secura ſubditorum vecordia, dum cæco quodam coaceruandarum diuitiarum furore, in quo tamen vt plurimum decipiuntur, paſſim apud Iudæos pecuniam mutuo accipiunt, quæ tamen tandem, imo breui temporis ſpatio, in ſui aliorumque certiſſimam redundat perniciem, dum nulla dilectionis proximi, nulla iuris & honeſtatis, nulla timoris Domini habita ratione, merces alter alteri in pretio plus æquo obtrudunt, quo fit vt vtrinque ad extremam redigantur inopiam. III. Virulenta Iudæorum peruicacia, dum ex innata quadam, & congenita vſuque pariter acquiſita προαιρέσει, nihil magis ſtudent, quam vt nobis, quos vt mundi καθάρματα quotidie execrantur, malum atq; interitum ſtruant, noſtramque inopiam promoueant, adeoque nobis mancipatis ipſi dominium in nos obtineant, noſque ad ipſorum gratiam atque arbitrium viuere cogamur.

TH. Non heri primum infauſti illi aſpectus viſi ſunt, ſed inueterata quadam coadunatione coaluerunt, vt agriuſcule, frigidiuſculo hoc præſertim æuo diuellamur. Audiamus deſuper Iohannem Pfefferkorn/ qui & ipſe Iudæus fuit, qui poſt ſuam ad fidem Chriſtianam cõuerſionem luculenter & Comice rem totá ita deſcribit, vt ouum ouo non tam ſit ſimile, quam ſui temporis Iudæorũ ingenia ingeniis Iudæorum hoc æuo. Sic autem *in lib. de Iudaica confeſſione*. Iudæus, inquit, vbi mane primum domo ſua egredi vult, aſpicit poſtem oſtii ſui. In eo facta eſt fiſſura caua ad altitudinẽ ferme hominis, quæ obtecta & obcluſa eſt ferro: In qua aſſeruantur oratiunculæ quædam ſcriptæ in pergameno. In medio ferri huius paruula ſunt foramia, quæ ſi per ea egrediatur orationum vis in conſpectu Dei, ſuper his manum ſuam quiſque extendit ac ea palpat & quaſi demulcet. Imponit capiti ſuo orationum libellos. Tum demum egreditur ad quæſtum. Audite quo vultu, quo animo veluti prædo latrocinatorque, qui poſt dumum aut ſepem & talia ſe abſcondit latetque, in inſidiis expectans, donec quem ſpoliare poſſit, inueniat, ſic Iudæus ecce circuit omni ſtudio in dolum, & percurrit fora, vicos, portus, angiportus, porticus, templa, tabernas etiam perſcrutatur, vix ædes priuatæ ſecuræ ab eo ſunt, vt comparet aliquem cui nectat dolos, quemque fraude circumueniat, quaſi canis inodora & vaga ambitu per frumenta & herbam qualiam veſtigans, aut auceps auiculis per ſepes ter centum flagella ſtatuens inuiſcata.

Quod ſi forte quem pecuniæ indigum Iudæi deprehendant, (olfaciunt quippe acrius cane aut vulture) qui tamen illos auerſetur, aſperneturq; commercia eorum (quales prob. Chriſtiani multi ſunt) inſtar famelicæ vulpis ad aſtutias ſe conuertunt. Vbi ea aues videt, ad quas pertingere, cum appetat, nequit, deiicit ſe in dorſum mortuam aſſimulans, tum (vt fit) deſcendunt ſuper imitatum cadauer volucres deceptæ, quę tali paſtu viuunt. Illa cum opportunum tempus agnoſcit, improuiſam aliquam rapit & vorat. Sic & Iudæus machinatur dolos quibus ad ſe alliciat Chriſtianum. Interrogat à longe quid rerum & negotiis agat Chriſtianus ille. Si acceperit mercatorem eſſe, applicat ſe Iudæus ei, præſtinat, emit mercis aliquid ab eo. Re diſſimulata redit poſt aliquot dies plus minusve quindecim aut 20. dicens, gaudeo ob bonum mercatum, ex eo quod à vobis emptum habui, lucrum feci ſatis amplum, ſit tib. (quiſquis ille eſt quo cum agit Iudæus) inquit, occaſio lucrandi forte obueniat (neque enim occurrunt quotidie) trecentos & ſupra aureos commodabo ſi cupias, vt vili emas quod carius vendere poſſis, occaſione humanitatis & felicitatis tuæ motus (quæ & mihi commodo ſint) etiam ad annum dimidium gratuito. Poſt hanc pollicitationem ne ſubeſſe dolus aduertatur, iterum temporis quid intercidere ſinit & labi. Interea ſi neceſſaria fuerit Chriſtiano forte pecunia, cogitat apud ſe: *Vtere pollicitatione Iudæi, cum vſuram nullam ex te ſit pacturus aut exacturus.* Accedit Iudæum per nuncium, petit ab eo pecuniam mutuam; cui rei Iudæus promptus eſt & facilis ad pollicendum præſtandamque pollicito fidem. Exacto anno dimidio euenit, quod & ſæpe, (& naturam quidem hominis & ingenium induſtriamque Iudæus ante conſiderarat, quas res fortuna plurimum comitatur) vt Chriſtianus ille merces ſuas ex commodo diſtrahere nequeat & fidem Iudæo creditori ſuo ſeruare. Vbi id Iudæus reſciuerit, ſerio & cum conuitio exigit pecuniam, minatur etiam ſe vocaturum eum in ius ni reddat, diſpudet Chriſtianū debitorem eſſe Iudæi, atque id inter ſuos aliquando efferendum prodendumque fore, eo fortunarum ventum eſſe, vt cum eo hominum genere fœneretur. Conuenit igitur inter eos ad ſoluendum ſub vſura debitum in diem conſtitutum. Tum vti incipit Iudæo Chriſtianus, Iudæus autem ipſum velut nexum habet. Conſtituit diem & terminum ſolutionis, quem ſcit ei minime commodum vt ſeruet aut poſſibilem, inde pro voluntate ſua cogit, & verſat Chriſtianum. Vbi iterum tempus ſoluendi aduenit, nec Chriſtianus ſoluit debitum & vſuras, iterum Iudæus (honeſta videtur poſtulare) exigit quod ſibi debetur, tum nouo pacto fœnori & fœnus imponitur quaſi ſors eſſet, conſtituitur iterum dies quem Chriſtianus ſeruare nequit, hæc non ſemel, ſed ita gradatim bis, ter, quater fiunt, ſicque tandem miſellus iſte Iudæo addictus & eius velut captiuus efficitur, vix vnquam fieri poteſt, vt vel magnus

homo

homo ſic irretitus fœnore & vſuris aliquando ſe liberet, quanta quotque videmus eiuſce rei quotidiana exempla? Eo modo probi & ſimplices homines miſere fortunas ſuas amittunt. Quamobrem auiſatos (vt dicitur) & admonitos oportet eſſe Chriſtianos, vt caueant ſibi à probis iſtis exteriore ſpecie Iudæis, qui ſine vſura pecuniam mutuam ſe daturos offerunt, lupum quippe in corde gerunt; Ac etiam à Chriſtianis qui tales tanquam probos Iudæos laudant, attollunt, & ad eos homines mittunt dicentes etiam proximis ſuis, *Ille probus & bonus Iudæus eſt, ſine vſura mutuum dat, quod vix faceret Chriſtianus.* Nam hi haud dubie cum Iudæis participant, & ab illis munera accipiunt in miſeram ſubuerſionem ſimplicium, qui tandem his dolis ſubiguntur. Hanc vnam accepiſtis Iudæorum malignam induſtriam ad alliciendos & decipiendos miſeros Chriſtianos.

Eſt & alia fraus, habent Iudæi ſæpe decora pretioſaque ornamenta auri & gemmarum, & huiuſmodi quæ vulgo clenodia vocant, oſtendunt ea diuitum filiis aut filiabus, quos talia oblectant. Docent eos vt orent parentes ſuos pro eis talia emere, poſſe emi vili, ſcire ſe id ingenii ac animi ineſſe parentibus eorum, vt bono mercatu libenter emant, vtpote pecuniarum parci. Dicunt, ecce minoris quam 20. aureis hoc clenodium vendere nolo, ſi dederitis mihi ſex inſciis parentibus veſtris (inducite illos vt emant hoc vobis) ego illos tanto minore pretio vendam, vt eo modo vos id conſequamini, quod ſi etiam præſentes pecuniæ vobis fortaſſe non ſunt, credam in ſtatutum diem. Talibus pellecta ſicq; inſtructa improſpectior ætas inſtat apud parentes, vt hæc emant. Fit emptio de promiſſione filiorum familias, tacet Iudæus, nec ab eis exigit quicquam intra annum & ſupra, quo peracto tempore monet eos Iudæus vt meminerint promiſſæ pecuniæ non quaſi præſentem exigens ſolutionem & pecuniam extorquere nolens, ſed qui computare & rationes facere velit, eo animo vt fœnoris fœnus fiat. Nullæ ibi tamen ſunt pecuniæ, vnde promptæ mox ſoluatur debitum. Ille ſerio petit numerari quod ſibi debetur, minatur etiam apud parentes horum ſe deſuper conqueſturum. Illi è diuerſo metu parentum obſecrant vt taceat. Nouum iterum faciunt contractum, atque iterum & iterum, quomodo & ſuperiore caſu diximus. Vbi iam iuniores iſti adoleuerunt, ſuperſtitibus adhuc parentibus & ſumma debiti ſatis excreuit, vocat eos ad ſe, adhibet quos nouit idoneos ſibi, in qua re Iudæi aſtuti ſunt, coram iis coguntur confiteri debitum & agnoſcere, ſic tamen vt parentes eius rei neſcii ſint, in tali ſtatu manet & conquieſcit negotium, quouſque illi à parentibus collocentur nuptiis, eiſq; vt fit, ſumma pecuniaria aliqua, vnde ſibi quæſtum faciant, aſſignetur, tum quicquid eius quis acceperit, ex obligatione & cõfeſſione Iudæo numeratur, ac eius iuri cedit, obligatur adhuc huiuſcemodi homo Iudæo ex fœnore in ſumma a-

ma alia, cuius differtur exactio & ſolutio vſque ad mortem parentum, donec ſuſcipiatur hæreditas à liberis, quorum bona per hanc inductionem & fraudem vſurariam olim multo labore & ſudore dure ac parce victum quæritando conquiſita, extraneus tum Iudæus poſſidebit.

Sed præter has fraudes aliaſque innumeras taceo quantum rerum furtiuarum, raptarum, ſacræ ſint ſiue prophanæ, vili (vt in talibus fieri ſolet:) Iudæi coëmant, magno vendituri precio. Vel & ipſimet furantur, & eam rē iuſta ſibi emptione obueniſſe dicunt, aut pro ſumma aliqua pecuniæ pignori obligatam, quibus ſimilibuſque magno damno ſunt Chriſtianis.

Quouſque hæc tandem patiemini ô rectores Reipublicæ Chriſtianæ (cum venia tam libere loquor, cogit veritas comperta me efferre, exprimit dolor hæc verba & commiſeratio nunc mihi Chriſtianorum, in quorum cætum ſacerrimum indignum me gratia & miſericordia Dei, qua ſalui efficimur, induxit ac recepit ſinu benigno, quæ det oro iugiter, vt in ea religione recte & cum fide verſer) commoueat obſecro veſtrum talis tantaque Iudæorum nequiſſima fraus, communem animis veſtris vtilitatem proponite, expellite, eiicite hos nequam homines dominiis, imperiis & finibus veſtris, damnoſiores ſunt prædonibus publicis & viarum inſidiatoribus, in quos omnes vociferantur, vt exterminentur quo magis in iſtos? *Hactenus Iohannes* Pfefferkorn.

EQ. His omnino conſonant, quæ extāt in eiuſdem Pfefferkorn libro, quem *Hoſtis Iudæorum* inſcripſit, his quæ ſequuntur verbis: Quanquam (inquit) in mundo multæ ac variæ ſectæ, hæreſes, & (ſi ita licet dicere) fides ſint, & inueniantur, nulla tamen inter omnes furacior, pernicioſior, fraudulentior & damnoſior eſt populo Chriſtiano, quam immundorum & execrabilium Iudæorum, qui dies noctéſque cogitant præ omnibus aliis nationibus ſumma cura & ſtudio, totoque niſu meditantur, quomodo vim & poteſtatem Chriſtianorum eradicare & ſtirpitus delere poſſint. Quando autem id eis poſſibile non eſt, alia moliuntur via. Vſuras & cæteras tractant fraudes, quibus ſub comis & benigne cohabitationis verborum, rituum & vultus obtentu id efficere ſperant, poteſt tamen eorum aſtus animaduerti quidem, ſed non peræque à quouis, me igitur paucis cum fauore patienter audite oro. Scitis Iudæos pecuniam dare mutuam pignore præſtito, quod multo melius pecunia eſt, quam ſuper eo mutuam dant: vnde ſi quis forte Chriſtianus ad obligandum pignus, Iudæum acceſſerit, ille quamuis plane animaduertat, eum neceſſitate vrgeri ad mutuum accipiendum, interrogat tamen bonis verbis, quid petat, illo reſpondente, en pignus habeo, tantum mutui (nominat ſummam) mihi dari oro, tum ſumit Iudæus rem pignori obligandam, aſpicit, verſat iterum & iterum, dicit tandem, eo pignore mihi cautum ſatis non eſt pro mutuo ꝙ poſtulas, tantum non concedam. Abit à pignore quaſi

quaſi nihil mutuaturus, terretur Chriſtianus pecuniæ indignus, dicit ad Iudæum, quantum ergo mutui dabis? tum denuo Iudæus pignus verſat, aſpicit cum omni diligentia, vbi diu peruidit, nominat exiguam ſummam. Exempli cauſa, ſit aureus Renenſis monetæ principum electorum, ſub vſura in ſingulos 6. albos monetæ Colon. nunc currentis, vnius Hallenſ. per quamuis hebdomadam, ita pro aureo præſtabitur vſura 8. Hallenſium pro tempore vnius hebdomadæ, vt vſus & conſuetudo eſt in Luitio contra Coloniam Agrippinenſem. Et quamuis Chriſtiano ampliori pecunia opus ſit, accipit tamen in primis eum aureum ea ſpe, id pignus breui ſe luiturum & liberaturum, labente tempore in dies magis magiſq; pauperaſcit Chriſtianus (ſcio equidem certo, eum qui cum Iudæis negotia huiuſmodi habet, & iis obnoxius fit, vix vnquam in meliorem frugem poſſe euadere) nec redimere pignus poteſt, ſperat autem meliora. Interea labitur annus, & Chriſtiano pignus, multo melius pecunia credita non liberante, pignus ipſum pro exigua ſumma obligatum Iudæo cedit, nec illud anno peracto reddit debitori pignoris olim domino. Si autem venerit is debitor (ponamus caſum) vltimo anni die & computauerit cum Iudæo, ſuper aureo vno inueniet, excreuiſſe vſuram in albos Colonienſes 34. & 8. Hallenſes, verum non habet vnde ſoluat; ſoluat fœnus. Orat Iudæum, vt credat ei vſuram cum ſorte ſub onere conſueto & fœnore non nimio, ne diſtrahatur & amittatur pignus. Reſpondet Iudæus, faciam id libens, ſed neceſſe eſt, vt plura afferas pignora, quod & facit Chriſtianus, atque ita aureus cum vſura in obligatione manet cum habeat debitor, vt ante, melioris conditionis & fortunæ ſpem, quæ tamen non obuenit, quin potius, vt dixi, homo iſte quo magis Iudæo obnoxius fit, & cum eo agit, eo minus ab eo ſe excutere poteſt. Atq; ita alius finitur annus. Redit Chriſtianus, nouum cum Iudæo facit calculum, tum inueniet tam pro ſorte, quam vſura debere ſe aureos duos, albos 46. Hall. 8. Nec tum etiam Chriſtianus ſummam eam ſoluere poteſt. Obſecrat, vt ante, Iudæum vt principale debitum cum vſura diutius credat, & ille quidem facturum ſe id dicit, ſi tamen plura pignora conſtituantur, quod facere cogitur Chriſtianus, niſi enim id faceret, pignora huiuſmodi Iudæus venalia palam circunferret per vicos ciuitatis diſtrahenda, quæ res Chriſtiano ipſi apud notos & conciues dedecori non modico futura eſſet. Affert ergo tandem per ſemet Chriſtianus, ad Iudæum clanculum ſupellectilem ſuam omnem & quicquid habet domi, atque obligat obſtringitque Iudæo, ita vt pro aureo vno quem mutuum dedit, ad æſtimationem, centum aureorum & ſupra pignora habeat, creſcentibus ad poſtremum vſuris & vſurarum vſuris, miſer ille vbi reliquum nihil eſt quod pignori obliget, cogitur præ pudore & inopia, relicta patria & ſuis omnibus in ſumma egeſtate & penuria miſeram trahere animam, aut deterius quid admittere, vt ſæpe eueniſſe ſcimus. *Et in eodem libro:* Aliud, inquit, audiamus facinus, quo ditantur hi ſcele-

 leſtiſ-

ſtiſſimi Iudæi, quod palam dico, vt ſibi caueat quiſque ab eorum falſitatibus, neq; in quauis re fidem illis habeat. In locis nonnullis ſuper literis redd.tuum & penſionum, ſuper chirographis peſſimo abuſu & permiſſu pecuniam dant mutuam ſub vſura; vbi apud ſe literas & ſcripturas has habent, ingenio ſuo cũ nil aliud niſi dolos machinentur, corrumpunt, & falſificant ſigilla, imitantur & (vt vulgo aiunt) contrafaciunt manus aliorum, addunt, detrahunt, mutant quodlibet, nouas faciunt, quæ nunquam eis datæ obligationes, fraudant modis omnibus maximi ipſi, qui vſquam inuenti ſunt falſarii; quod ſæpe compertum eſt: quam ob cauſam Illuſtriſſimus Princeps Maximilianus Imperator (quem honoris cauſa nomino) multis locis ditionis ſuæ in Auſtria, Styria, & Karinthi, Iudæos expulit, vltimo ſupplicio affecit, huiuſmodi falſitate agnita, quæ in res & corpora iure & merito vindicanda erat. Ex his quas attuli rationibus, luce clarius cuique, modo aliquid intelligentiæ habeat, videre eſt, quantum Chriſtiana potentia fraudibus Iudæorum debilitetur, quando aperta vi nil poſſunt. Euenit quoque interdum, vt inter Iudæum & Chriſtianum pignoris ſeu quantitatis mutui aut temporis, aut huiuſcemodi gratia cõtrouerſia in iudicio ſit, & deficientibus probationibus Iudæo iuramentum ſuo ritu faciendum deferatur, vnde res ipſa, quam inuitiſſime am illam velit Chriſtianus, abiuretur & alienetur; facilis tum eſt ad iurandum Iudæus, nunquam refert iuramentum, iurat, quamuis ſibi conſcius ſit, falſum iurare ſe, nec vllos periurii vltores metuit Deos, quod ſi forte interdum iurare renuat Iudæus, nullius iuſtitiæ, & veritatis contemplatione id facit, ſed ob metum, ne ſi falſum iurauiſſe conuinci poſſit, per dominos ſuos mulctetur. In iuramentis itaque Iudæis nulla fides, nulla religio eſt: quare nec ex eorum quoque iuramento iudicium dandum aduerſus Chriſtianum videtur, cum & illud certi iuris canonici & ciuilis ſit, Iudæum Iudæo teſtem etiam iuratum aduerſus Chriſtianum in iudicio non admitti: ſuo igitur iuramento ſine teſte credendum non erit.

TH. Scripſit iſthæc omnia Pfeffercorn ex praxi; quippe qui dum adhuc in Iudaiſmo vixit, eiuſmodi technas ipſuſmet vſurpauit. Cæterum ad eundem ferme modum autor Germanicus neoterícus de ſubdolis illis Iudæorum inſimulationibus, decipulis, vaframentis cæteriſque ad hanc rem vſurpari ſolitis malitiis ſcripſit, an proprio edoctus incommodo, an ex aliorum relatione certior factus, me fugit. Vt vt ſit, vera omnino ſcripſit. Audite, annuite: Iudæus, inquit, quilibet tres habet modos agendi cum Chriſtianis ſubdolos atque nefarios. Primo enim induit pellem vulpinam, callide inquirit de ſingulorum facultatibus, atq; vbi animaduertit hominẽ improuidum, eumque opulentũ, mox ſeſe apud ipſum inſinuat, opem atque operam ſuam in pecuniarum mutuatione ſponte illi offert, atque hanc vel illam mercaturam, ſibi maxime futuram

turam proficuam ſcilicet exerceat, multis verborum lenociniis ſuadet atque allicit; hinc ſæpe fit, vt multi relicta vocatione diuinitus ipſis demandata, Iudæorum omnino ad arbitrium cum ſumma ſui infamia atq; dedecore ſeſe regi patiantur, commerciiſque quorum nullam prorſus habent cognitionem, adeoque in præſentiſſimam ipſorum perniciem tendentibus, temerario ſeſe immergant. Hinc vbi iam immerſum in voraginem eiuſmodi Chriſtianum Iudæus detruſit iamque emergere, pedemq; retrahere Chriſtianus amplius non poteſt, tum vero lupinam Iudæus induit, quia namq; Chriſtianus mutuo ſibi datam à Iudæo pecuniam non tantum non reſtituere illa vice, qua promiſit, poteſt, ſed alia inſuper pecunia opus habet, cogitur ſupplex fieri Iudæo, rogatq; quantis poteſt precibus Iudæum, ne deſerere ipſum nunc velit, Iudæus rem ſuſque deque verſat, modo ſpondet, modo ſponſionem reuocat, illumq; ſubinde inter ſpem & metum detinet, Tandem ſuam erga illum beneficentiã multis deprædicat, monſtrat pecuniæ quandam portionem, ſed eandem priuato ſuo damno ab aliis itidẽ mutuo accepiſſe dictitat, proinde donario quopiam vt ipſum beet Chriſtianus, efflagitat, aliter enim ſe illi non mutuaturum. Aſſentitur Chriſtianus. Poſcuntur tabellæ, ſcribitur chirographum, exempli gratia, continẽs trecẽtos aureos, prout ipſe Iudæus dictat, ſiquidem de verbo ad verbum longeque accuratius, quam ſi quis orationem Dominicam dicat, formulas chirographorum recitare atque dictare norunt. Scripto chirographo depromit pecuniam, numerat, & vbi iam ad ducentos aureos peruentum eſt, manum retrahit, vlterius numerare renuit: Inſtat Chriſtianus precibus; flectitur Iudæus (ô malum!) vnum aut alterum adhuc depromit: vlterius inſtat precando Chriſtianus aliquot adhuc, eoſq; plerunque leniores ponderis ac monetæ in tabulam proiicit, nihil ſe vlterius daturum recipit, ſi non adlubeſcat iſthæc mutuatio, pecuniam reſtituat, reſtituturumque ſeſe chirographum. Quid faceret Chriſtianus: obſtrictus eſt, angitur à creditoribus, Rhodus illi deſaltandus obuerſatur. Tacite gemit. Dedit chirographum continens trecentos aureos, numerati ſunt illi vix ducenti & decem, debet tamen vigore dati chirographi intra duos menſes reſtituere trecentos, cum ſufficienti penſione. Proh infandum! Duo illi ad ſolutionem deſtinati dies breui temporis, imo dierum curriculo decurrunt. Inſtat Iudæus, minatur carcerem, ni ſoluat, ne tamen omnino inhumanus videatur; Crocodili induit pellem & ingenium. Etſi, inquit pecunia illa, quam mutuo tibi dedi: iam maxime opus habeam, teque vigore chirographi tui, ad ſolutionem, ſi adigerem, nemo mihi vitio vertere poſſet; attamen vt de mea in te benignitate atque beneuolẽtia tibi cõſtet, en ſpõdeo tibi, me ad ſolutionẽ te nõ tantopere adactur, modo fideiuſſores, qui pro te ſpõdeant, cõpares. (Ecce non contentus etiã alios bonos viros in has tricas deducere conatur.) Prædicat Chriſtianus (ſed

cum

cum gemitu) beneuolentiam Iudæi,rogat amicos, vt pro ſe velint fideiubere. Impetrat; fideiubetur:nec tamen ceſſat Iudæus affligere Chriſtianum, neq; hoc ſolum,ſed etiam apud quoſuis illum defert,quod non ſit ſoluendo, proinde fideiuſſoribus negotium faceſſit,illi viciſſim debitori principali, quippe quod officium ſuum nemini debeat eſſe damnoſum. Hoc modo debitor principalis cum damno vendere & diſtrahere res ſuas, vt Iudæi libidini ſatisfiat, cogitur. Vt iam non dicam de diſcordia,quæ hoc modo inter amicos, qui pro ſe inuicem fideiuſſerunt, atque ad inſtantias Iudæorum importunas ſeipſos inuicem pungunt atque confligunt, aut etiam fideiuſſionem præſtare renuunt,ſeritur. Atque hic eſt proceſſus Iudæorum ordinarius, quo ſucceſſiue induti pelle vulpina, lupina, & crocodilina incautos Chriſtianos adoriuntur,ineſcant,irretiunt, expilant,trucidant, & tantum non deuorant. Ad quem etiam proceſſum progeniem ſuam viperinam à primis incunabilis aſſuefaciunt,conducto ipſis ad proterua huiuſmodi artificia, peculiari vſibuſq; edocto Inſtitutore ac Magiſtro, qui rationẽ & modum fallendi,& quomodo ad praxin accommodandus,ad oculum demonſtrat Atq;vt prauorum parentum filii peſſimi ad addiſcendum ſeq; aſſuefaciendum ſint promptiores, parentes certam pecuniæ ſummam illis præbent,& quicquid exinde his prauis artificiis acquirunt,id tanquam filiorum peculium deprædicant, neque minimum illis ex illo peculio adimunt.O malorum coruorum oua peſſima. Hactenus ſcriptor Germanicus.

PH. Sed exiſtimant Iudęi, vigore diuini mandati,*Deut.*23. eos iure ab extraneis,vſuras capere.

TH. Loquitur ibi Moſes de Iudęis in terra Chanaan,quatenus ſeſe vnice ſubmittebant legi Moſaicæ.Quid vero id ad Iudæos hodiernos, qui ſubſunt Imperio Romano.Sunt ergo Iudęi duorum generum.Prioris generis ſunt illi eorumq; poſteri,quos Moyſes ex Ægypto in terram Chanaan eduxit, quibus etiam leges ac mandata dedit, ad eorumq; obſeruationem vſque ad aduentum Meſſiæ eos adſtrinxit. Atq; hi ſunt Iudæi Moſis ſiue Moſaici. Secundi vero generis:non ſunt Iudæi Moſaici,ſed Cæſaris ſiue Cæſarei,iique primum tempore Pontii Pilati innoteſcere cœperunt.Id quod ex proprio ipſorum ore & profeſſione liquet. Cum enim Pilatus tempore paſſionis Chriſti pro tribunali ipſos interrogaret,num ipſorum regem Ieſum,qui Meſſias vulgo nuncupetur, crucifigere deberet;illi vnanimi voce reſponderunt: Nullum alium agnoſcimus neque habemus regem præterquam Cæſarem. Quia ergo ſpontanea voluntate immunitatibus atq; libertatibus Moſaicis ſeſe abdicarunt, imperioq; Cæſareo ſeſe ſubmiſerunt; proinde etiam iuxta leges & conſtitutiones Cæſareas tamquam ipſius ſubditi viuere, iiſque parere neceſſe illis fuit, eoq; minus illis facta fuit iniuria,quod poſteaquam dehinc illis ſubmittere ſe detrectarẽt, turbaſque ſubinde mouerent, per vim cruentaſq; clades vrbiumque ac poli-

tiarum

tiarum euerſiones ad obſequium compulſi atque adacti fuerunt. Ex his quos iam dixi Iudæis refractariis ſuperſtites ſunt Iudæi hodierni, quos ſordes potius ac fæces dixerim, quos etiam neq; Moſes agnoſcit, neque ipſi è conuerſo Moſen, quippe cuius mandatis ne ad minimum quidem conformes ſeſe exhibēt. Quod ſi igitur lege ac libertatib. Moſaicis gaudere atq; vti frui cupiunt, neceſſe eſt, vt remeent in terrā Chanaan, trāſeant ad caſtra Moſaica, ibique iuxta præſcriptū illius viuant. Liberū tunc illis erit tantiſper ab exteris vſuras accipere quoad lubet, atque exteri ferent. Quandiu vero ſubſunt Imperio Rom. vti nunc ſubſunt, tamdiu etiam, vt iuxta leges Imperatorias viuāt, par eſt, adeoq; nullo omnino iuris prætextu vſuras vt exerceant ipſis committēdum eſt.

PH. Quid vero, ſi Iudæi exhibeant ſuper conceſſionibus vſurarum priuilegia principum.

TH. Priuilegia non ſunt nutritiua prauitatis, nec credendum, principem quenquam in conceſſione priuilegiorum hoc voluiſſe, vt ſuis ipſorum ſubditis ſint damnoſa; proindeq; talia priuilegia ſtricte ſunt interpretanda. Et habeo ego ex mea parte, grauiſſima antiquitatis, ſacrarum literarum, diuorumq; patrum & aliorum teſtimonia, adeoq; ſententiæ meæ patronos & antiquiores & neotericos omni exceptione maiores infinitos; quorum dictamine linguam meam ducturiente ſic pronuncio: Intolerabile malum vſura eſt, vnde & vſurarius pro latrone legali habetur *ſecundum Ioan. Andr. & Dd. in Reg. peccatum,* diciturq; rapinam facere. *c. ſi quis vſuram* 14. *q.* 4. imprimis vero ab ipſo omniū rerū opifice ſeptimo præcepto decalogi prohibitū. *Non furtum facies*, præcipit *Iehoua*, ſub quo nomine omnē omnino illicitam rei alienæ contrectationem, adeoq; noſtrā hanc vſuram inhibuit, *iuxta illud B. Auguſtini, in libr. qu. ſuper Exod.* 22. cuius etiā verba referūt 14. *q.* 5. *can. pœnale.* Non enim, inquit, rapinā permiſit qui furtum prohibuit, ſed à parte totum intelligere voluit, quicquid illicite rerū proximi aufertur. Hinc eſt quod vſurariū illud lucrū ita ſub pœna æternæ infelicitatis reſtitutioni ſubiacet, ſicut res furto & rapina ſublata, *cap. cum tu. de vſuris.* cōprobauit hoc idē ille qui ſupra ſummus rerū creator apud Ezech. *c.* 18. in hæc verba: *Vir iuſtus, qui ad vſurā non accommodauerit, vita viuet* Et rurſus *c.* 22. *Ad vſuram aūt dans, & amplius accipiens nō viuet, nec habitabit in tabernaculo tuo, nec requieſcet in monte ſancto tuo, Domine,* inquit Regius Propheta Dauid, in Spiritu ſancto, *Pſ.* 14. Teſtatur hoc idē Saluator noſter Ieſus Chriſtus, *Lu.* 6. cum diuino ſui oris Elogio nos ita docuit, *Mutuū date, nihil inde ſperātes,* quo crimē vſuræ ſub præcepto & mortalis culpæ reatu ꝓhibitū eſſe ſancta ꝓfitetur Eccleſia, *iuxta cap. cōſuluit. c. quia in omnib. & c. ſuper eo. de vſuris.* Huic accedit vniuerſale ac ꝑpetuum Dei p̄ceptū, ꝙ nō didicimus, accepimus, legim⁹, verū à natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus, ad ꝙ nō docti, ſed facti, nō inſtituti, ſed imbuti ſumus, nimirū, vt, *Quod nobis nō velimus fieri, alteri ne faciamus.* Aſt vſurarius nō velit ſibi aliqd ſubtrahi, ꝙ tamē ipſe facit ꝓximo, dū vſuris ſupprimit, dū contra Iuſtitię

fundamentum, minus dat, plus vt recipiat, *D.Thom.2.2.quæſt.78.artic.1.& 2.* dum deniq; contra ipſiſſimam naturam pecuniæ infœcundę partum tribuit, *D.Baſilius in homil in fame & ſiccitate habita.* Itaq; cum nefandum hoc vſurarum crimen vtriuſque teſtamenti pagina, immo & ius ipſum naturale deteſtetur; nemo hoc vt adſtruere auſit, cautio eſt. Non enim debet permittere inferior, quod vetat ſuperior, id eſt, ipſe Deus, *cap.cum inferior.de maiorit.& obed.l.nam & magiſtratus ff.de arbitr.*

Accedit his, quod non licet conſentire in actum ex ſua natura malum, etiamſi bonus finis eidem proponatur, cum quia iuxta Apoſtolum non ſunt facienda mala vt eueniant bona, quod late & ſatis docte proſequitur *Ioan. And. in regula peccatum.in mercur.* Tum etiam quia intentio & finis boni non iuſtificat actum ex ſua natura malum, *ex Magiſtro cum communi in 2. ſententiarum. diſtinctione quadrageſima.* Exercitium autem vſurarum vtiq; ex ſe malum ſit, quippe quod repugnet iuri naturali, diuino & humano. Ergo in exercitium vſurarum conſentire Princeps minime debet.

Neque etiam cuiquam patrocinari debet inueterata illa fœnerantiũ multitudo & conſuetudo, quæ peſſima potius corruptela & crudelis beſtia diceretur, deuorans animas & facultates, *iuxta capit.1.de vſuris.* Licet enim inquam, conſuetudo dubium actum interpretetur, eum licitum eſſe dictitans, *vti docet Bart. & Iaſon in l.ſingularia.ff.ſi certum petatur,* tamẽ cõtra expreſsũ ius diuinũ nihil inducere poteſt. *c.fin.de conſuetud.text.& ibi Bal.in l.eos §.1. in verb. conſuetudo. C.de vſuris.* Accedit, quod vſura rapina ſit, *14.q.4.c.ſi quis vſuram*, dicaturq; exactio nequiſſima, conſuetudo autem ſeu lex honeſta & iuſta eſſe debeat. *d.4.c. erit autem lex.* Itaque cum & ipſa conſuetudo vſuram minus inducere valeat, quæ tamen vim legis habet, immo & ipſam legem tollit, *iuxta l.1.2.& 3 C. quæ ſit longa conſuetudo.& l.de quibus ff. de legibus.* Ergo nec Princeps, qui ſimiliter lex animata dicitur. *l.1.ff.de conſtitut.principum.* eoque magis dum ius ciuile authenticarum, quod permittebat aliquibus in caſibus vſuras propter publicam vtilitatem, adhoc vt homines pecuniis indigẽtes conſeruationi vitæ ſuæ alimentis aliiſque ſuis neceſſitatibus conſulere ac prouidere poſſint, iam de iure Canonico correctum ſit, vti communis teſtatur Dd. ſchola in auth. *null.cred. vnde ſumpta eſt authentica ad hæc. C. de vſuris.* Plane ergo nemini licere debet Iudæis permittere, vt in eorum territorio fœnerentur, cum nullo Iure fieri poſſit, nulla diſpenſatione, nulla principum licentia, nulla etiam immemoriali conſuetudine, vt quod iure diuino, Euangelico, ſeu naturæ inductum fuerit, vel partim violetur aut tollatur.

PH. Vnum ex Iureconſultis vobis oppono magnum illum Iaſonem, *in repet.l.1.C.de ſumma Trin.& fide Cathol.* aſſerentem, poſſe Iudæis permitti vſurarum exercitium; motus autem fuit poſt alios ibi idem relatos ob publicam cum vtilitatem tum neceſſitatem, niſi enim, inquit, Iudæis permitterentur vſuræ,

nec.eſſe

neceſſe eſſet vel Chriſtianos fœnerari, ne egẽtes omni auxilio deſtituti ad furta, latrocinia & id genus alia prorumperent. Conſtat inſuper, regimen humanum à diuino deriuari. Quemadmodum igitur Deus aliqua mala in vniuerſo permittit fieri, nimirũ ne eis ſublatis maiora bona tollãtur, vel etiã peiora mala ſequantur. Pari ratione rectè etiam in regimine humano qui præſunt, aliqua mala tolerant, ne maiora bona impediantur, vel peiora mala incurrãtur, vt optime annotauit *Caie. in S. Tho. 2. 2. q. 10. art. 11.* hoc modo permittuntur meretrices & lupanaria apud Chriſtianos, nõ tam ad fornicationem inducendam, quam ad euitandã promiſcuã luxuriem in Republica, fœdiſſimamq; coniunctionem. *iuxta illud Auguſt in l. 2. de ord. à D. Th. 2. 2. q. 10. art. 11. & communiter in praxi receptum.* aufer meretrices è rebus humanis, & turbaueris omnia libidinibus, & tamẽ meretrices eſſe, & eas nos accedere mortale peccatum eſt *iuxta c. meretrices. 32 q 4.* ſic etiam Eccleſia concedit Iudæis feſtiuitates ſuas, ſicut hactenus ipſi & patres eorum per longa colẽtes tempora tenuere, liberam celebrandi obſeruãdique licentiam, non quod ea fieri approbet, cum ſint abſoluta per legiſlatorem noui Teſtamẽti, ſcil Saluatorem noſtrum, ſed quia inde hoc bonum prouenit, quod teſtimonium fidei habeamus, ab hoſtibus, & quaſi in figura ab illis repræſentet quod credimus, *vt inquit D. Th. 2. 2. q 10. art. 11.* Hoc modo contingit, & videmus ſæpenumero in bene conſtituta Republica aliquem actum, quantumuis legi naturali & diuinæ contrarium, non ſtatim puniri, nec tamen id accidit ratione conſuetudinis alicuius excuſantis à pœna, ſed quia Reipubl. interſit, ob morum prauitatem, hunc vel illum actum diſſimulatione quadam permittere, & aliqua etiam illicita non punire, idque ob maius malum euitandum, quod inſigniter probat *c. duo mala 13. diſt. & Ariſt. lib. 5. Eth. c. 3.* Sic Loth vir iuſtus offerendo filias abuſui impiorum & ita materiã minoris mali, non induxit impios aut filias ad ſtuprum, hoc enim illi non licuiſſet, ſecundum *Caiet. 2. 2. q. 78. art. 4.* Sic etiam Iudas obtulit fratribus materiam minoris mali, nempe venditionem Ioſeph, vt euitaret maius, occiſionem nimirum illius. Sic etiam Chriſtiani Principes permittendo Iudæos fœnerari, hos neq; mutuantes, neq; illos recipientes ad vſuram, adeoq; materiam ad minus malum inducunt, ſed minoris mali, omnium nimirum neceſſitatibus offerunt, eoque magis, cum de animabus Iudæorum & eorum ſalute nihil ad nos, *d. c. gaudemus*, nec quo ad eorum animas ſe impedit Eccleſia, ſed ſolum quo ad reſtitutionem vſurarum, *vt in c. poſt miſerabilem. & c. quanto. de vſuris.*

TH. Si non mihi nota eſſet ingenuitas tua, exiſtimarem te pretio à Iudæis eſſe conductum ad tuendos illorum actus fœneratitios. Interim ne nimis ſub prætextu exercitationis, te huic diſcurſui tuo inuoluas. Qui enim dicunt impio, iuſtus es, maledicent eis populi, & deteſtabuntur eos tribus; qui vero arguunt eum, laudabuntur, & ſuper eos veniet benedictio, *Prouerb. 24.* Et: Væ his, qui conſuunt puluillos ſub omni cubito, & faciunt ceruicalia ſub ca-

pite vniuerſæ ætatis, *Ezech.13.* Vide ne in numero illorum reputeris, qui talia faciunt, ne de te illud dici poſſit: *Ipſe ædificabat parietem, illi autem linebant eum.* Noli confirmare Iudæorum proteruam audaciam. Optandum eſſet, hoc genus hominum (quos Chriſti hoſtes acerrimos & Sarracenis perfidiores vocat Oldradus *conſ.51.*) nunquam vel Chriſtianorum limina attigiſſe, neque enim nobis fideles futuros, qui Deo noſtro infidi extiterunt, exiſtimare debemus.

Cæterum quæ pro Iudæorum vſuris in ſpeciem protuliſti, ſunt meræ principiorum repetitiones, verbi gratia, quod obtendis, quemadmodum permittantur meretrices & lupanaria apud Chriſtianos ad euitandam prom ſcuam luxuriem, ſic etiam permitti Iudæis vſuram ad euitandum periculum furtorum & latrociniorum. Perinde facis atque is qui ſordido panno faciem abſtergit. Non enim defendi poteſt meretricum & lupanarium toleratio, nec quiſquam vere Chriſtianus approbat. Vniuerſalis namque illa inhibitio quæ extat in lege Domini, meretricem & ſcortatorem in populo Dei non tolerandos, *Deut.23.* quin potius fugiendam meretricem, *Prouerb.23.* omnes ligat, ſcortatoreſque & adulteros regnum Dei non poſſeſſuros Paulus diſertis verbis pronunciat: proinde vt, qui non poſſit continere, is nubat, melius quippe eſſe, nubere quam vri, ſerio & cum æternæ damnationis comminatione hortatur, 1. *Cor.7.* cumque lupanarium toleratio redoleat quadantenus prohibitionem coniugii, quæ Dæmoniorum doctrina eſt, 1. *Tim.4.* non video rationem vrgentem, quæ lupanaribus patrocinetur. Vbi enim ſalus animarum vertitur, ibi nulla diſpenſatio locum habet, & vbi Deus non diſpenſat, neque nos diſpenſare debemus. Quod ad Lothum attinet, quem pro exemplo allegas, qui filias in ſtuprum Sodomitis obtulit, poteſt quidem illud diligenter expenſis circumſtantiis aliquo modo excuſari, in tantum, at non in totum. Erant hoſpites tum diuino, tum gentium iure inuiolabiles. Ideo ſancte eos defendendos cenſuit. Deinde quia vidit, conciuium ſuorum incredibilem furorem non poſſe reſtringi, niſi vel traditis hoſpitibus, vel alia ratione tolerabiliore ipſorum nefario deſiderio ſatisfieret; maluit eis filias ſuas concedere ſtuprandas, libidine inconceſſa quidem, ſed tamen naturali, quam vt abominando ſcelere Sodomitico, præter naturam, violarentur viri. Et erat conſilium hoc Lothi extemporaneum, cum ad placandum furorem Sodomitarum rectius & melius tum quidem non ſuppeteret. Ita potius perpeti voluit malum quoddam leuius, cuius ignominia ad ipſummet redundaret, quam vt concederet deſignari quippiam in viros præter naturam, quos hoſpitio ipſe exceperat. Sed quid hoc ad materiam vſurarũ. Non erat penes Lothũ, prohibere furorem Sodomitarũ, ideoq; ex duobus malis elegit minus malum. At longe alia eſt ratio magiſtratuum, quippe qui, ſi modo volunt, poſſunt inhibere & vſuras & lupanaria, idque citra vllum maioris mali periculum.

Quod

Quod porro infers, ſuperuacaneæ rei dare operam eos, qui Iudæos arcere velint à peccato vſuræ, cumque de animabus Iudæorum & eorum ſalute, eo quod fratres noſtri non ſint, nihil ad nos, proinde vſuras illis permittendas, atq; adeo de peccato in peccatum ruant, committendum. Quid audio? Hac ratione nullum tam enorme erit flagitium, quod non impune ipſi committere auſint, ex ea ratione, quia de ſalute Iudæorum nihil ad nos. Non eſt hæc vox hominis Chriſtiani, quippe qui ex mandato Chriſti etiam inimicos diligere, eorumq; ſalutem impẽdio promouere debet, ſed eſt vox ἐπιχαιρεκάκου, qui ex interitu hominum ſaginatur, ac mirifice gaudet. Sed neq; hoc tibi largior, ſuperuacuæ rei dare operam illos, qui Iudæos à peccato vſuræ arcere velint. Inhibitionibus ſane meris verbalibus, non minus quam apud alios homines delinquentes, ne tantillum quidem quiſpiam obtinuerit; at vero inhibitionibus realibus, quæ fiunt externa vi & mulctis per ordinarium magiſtratum, omnem ludi operam, id vero pernego.

EQ. Satius ergo videtur eos plane eiici, ſic enim magno malo ſubleuaremur, prout etiam ex locis pluribus expulſi ſunt, ad quos nullus ipſis vnquam patet regreſſus. Laudandi hac in parte ſunt Veneti. Etſi enim Iudæi Venetiis quoq; interdum commorentur ob publica negotia, & ob antiquam ac peculiarem illius inclytæ vrbis libertatem, ex quibuſdam tamen Venetorum ciuitatibus fuerunt expulſi, & præſertim ex Taruiſina vrbe, in cuius platea in marmore inciſum legitur Decretum reipublicæ, quod anno 1509. fuerunt eiecti, prout etiam Feltria fuerunt exterminati, tempore beati Bernardini Feltrenſis, eorum acerrimi perſecutoris: & cuius induſtria in variis locis ad pauperum commodum fuerũt erecti montes pietatis. Et ex lege Senatus Reſpublica Veneta, anno 1496. 20. Martii illis in pœnam præcepit, vt piretum crocei coloris geſtent.

PH. Animaduerti ego, Iudæos Francofurti ſingulos in palliis, inſignitos eſſe giluis ex panno circulis; alibi in thorace iuxta cor gerunt; quid circulis illis denotetur, adhuc dum me latet; nec vlli bi memini me eius legere interpretationem, præterquam apud Baptiſtam Guarinum Poetam inſignem, qui in Epigrammate quodam ad Cæcilianum, cur nimirum gerant literam, O, ſic ratiocinatur.

Cur ferat Hebræus totalem in pectore circum,
A multis quæri Cæciliane ſolet.
Addictum æternis vt ſe cruciatibus eſſe
Cogitet; hæc ſecum ſigna doloris habet.
Aut quia pro nihilo numeris apponimus illam,
Inter mortales ſe ſciat eſſe nihil.
Aut quod Iudæos plantamus fœnore nummi.
Maior ab hac numerus nam ſolet eſſe nota.

TH. Dicam breuibus. Debent omnino Principes in tolerandis Iudæis ſaluberrimæ ſtatus conſtitutionis Caroli V. diuæ memoriæ Imperatoris editæ Anno Domini 1548. in Comitiis Auguſtanis, ſedulo memores eſſe, vbi c.20. de Iudæis & eorum vſuris, in hunc modum ſtatuitur: *Ne Iudæi plebem inopem egentemque ſupra quam quiſq; æſtimare poſſit grauent, & ad pleraq; facinora occaſionem præbeant, quiſquis item Magiſtratus, ſub quo Iudæi habitant, neceſſariam, æquamq; prouiſionem faciat, ordinationem formamq; ſalutarem conſtituat, ne ſui aliorumque ſubditi per Iudæos eorumq; impias & execrabiles vſuras miſere grauentur & perdantur. Et ea in re æqualis ordinatio inter extraneos pariter & incolas ſeruetur.*

EQ. Vt tandem huic noſtro diſcurſui receptui canamus, ſic ſentio. Vſura, lucratoria præſertim illa, peccatum eſt grande ac damnabile, proindeq; in republica minime ferenda, ſed plane auerruncanda. Quod ſi tamen, ſic poſcente rerum ſtatu, toleranda foret, tum Chriſtianis potius, minime vero Iudæis illis perfidis concedenda. Ratio hęc eſt. Chriſtianus fœnerator pecuniam quã per fœnus conquiſiuit, impendit in liberos, maſculos præſertim, ablegat eos in alienas prouincias, in Academias, in bellum, in aulas Magnatũ; quin & ipſi filii poſt parentum mortem pecuniam illam fœneratitiam impendunt & expendunt, (modo ſint ingenuæ ac bonæ indolis.) vt aliquid addiſcant, mores gentium atq; inſtituta populorum, videant cognoſcant ſeſe paſſim apud Magnates inſinuent, & ſi quæ ſunt, quibus homo politicus eminere honeſte ſtudet; hinc adeo poſtmodum fieri ſæpenumero compertum eſt, vt huiuſmodi, parentum quãtumuis rapaciſſimorum filii, rerum omnimodarum cognitione ac ſcientia, experimentorumq; farragine probe inſtructi, acceptã è Magnatum benigna quam contraxerunt, familiaritate σὺν θεῷ, toti alicui communitati, imo toti ſæpenumero prouinciæ, interceſſione ſermone, prudẽtia, experimento bellico, & quibus non? gratum exhibere officium, ſummiſque adeo anguſtiis ac difficultatibus eximere poſſint; quibus inſuper accedit, in naturis præſertim benignis, vt quo parentes illorũ fuerunt illiberaliores, eo deinceps filii ſeſe, erga pauperes præſertim, ſeſe exhibeant liberaliores, innuente etiam ipſo Salomone: *Qui coaceruat*, inquit, *diuitias vſuris & fœnore, liberali in pauperes congregat eas*. Prou. 28. v. 8. Interim ſemper hoc addo: Non ſunt facienda mala, vt eueniant bona, & abſit à me, vt vllatenus vſuras approbem, loquor, quod ipſi noſtis, conditionaliter.

Cęterum idem quod iam dixi, à Iudæis vſurariis è conuerſo minime eſt expectandum aut ſperandum; qui potius, quo plures ex vſurariis actibus congerunt opes, eo plures in prauitate vſuraria, idq; in internecinam omnium Chriſtianorũ perniciem, educant atq; enutriunt rapaces lupos, in eo lupis deteriores, quod dum lupi etſi non animum, pilos tamen mutant, illi nec pilos nec animum. Illos ergo μακρὰν χαίρειν, longum valere & in pace requieſcere iubebimus. Plaudite.

APHO-

APHORISMVS XVII.

PRINCIPEM LITERATVM ESSE, AVT *literatorum ſaltem conſiliis vti, omnino expedit.*

17 NOSTRIS temporibus oſtenſum eſt proſperæ vitæ tempus, quod prædixit quidam ex veteribus futurum, cũ vel philoſophi regnabunt, vel reges philoſophabuntur. nam tũ philoſophando digni habiti regno eſtis, tum vero regnando à philoſophia non deſciuiſtis. Si enim amare ſapientiam, efficit philoſophiam: principium autem ſapientiæ Dei eſt timor, quem in pectoribus veſtris iugiter habetis: clarum quam verum ſit quod à me dicitur.

Ἐφ᾽ ἡμῖν ἀνεδείχθη τῆς εὐζωΐας ὁ χρόνος, ὃ προεῖπέ τις τῶν παλαιῶν ἔσεσθαι, ὅταν ἢ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν, ἢ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσι. καὶ γὰρ φιλοσοφοῦντες, ἠξιώθητε βασιλείας. καὶ βασιλεύσαντες, οὐκ ἀπέστητε φιλοσοφίας. εἰ γὰρ τὸ φιλεῖν σοφίαν ποιεῖ φιλοσοφίαν, ἀρχὴ δὲ σοφίας ὁ τοῦ θεοῦ φόβος, ὃν ἐν τοῖς στέρνοις ὑμῶν διαπαντὸς ἔχετε, εὔδηλον ὡς ἀληθὲς τὸ παρ᾽ ἐμοῦ λεγόμενον.

17 *IN vobis re ipſa eſt præſtitum & effulſit illud felicis vitæ tempus, quod fore ex veteribus quidam prædixit, quum aut philoſophi regnaturi eſſent, vel reges philoſophaturi. Etenim quum ſapientiæ eſſetis dediti, regno digni eſtis iudicati: & regno ſuſcepto, ab hoc ſtudio non deſciuiſtis. Sic enim* το φιλεῖν σοφίαν *id eſt, amor ſapientiæ, Philoſophiam conſtituit, initium autem ſeu etiam caput & principatus ſapientiæ eſt. Dei timor, quẽ veſtris præcordiis conceptum geritis, manifeſta euadit veritas eius, quod à me dictum fuit.*

DISCVRSVS.

PH. Hic Aphoriſmus deſumptus eſt ex inſigni illa Platonis, Philoſophorum ſapientiſſimi ſententia, quam inter alios allegat Cicero *1. Epiſt. ad Q. fratrẽ.* his

his verbis *Princeps ingenij & doctrina Plato tum denique beatas Reſpub. putauit, ſi aut docti aut ſapientes homines eam regere cœpiſſent, aut qui regerent, omne animi ſtudium in doctrina & ſapientia collocaſſent*. Scite id quidem à Platone dictum, ſed minus recte à vulgo intellectum: quum Philoſophiæ nomine non ſolum humanarũ ſcientiarum artiumque cognitionem intelligat Plato; ſed veram inſuper ſapientiam, cuius caput eſt Dei cognitio, & cuius opus (vt præclare inquit Seneca) vnum eſt; de diuinis ſcilicet, humaniſque rebus verum intelligere atq; ad Deum omnia inſolidum referre.

EQ. Plura fortaſſe dicis, quam ipſe Plato ſenſit. Cum enim fuerit Ethnicus, adeoq; à vera Dei cognitione excors, non videtur ſub vocabulo *Sapientes* tantundem, vt tu infers, intellexiſſe.

PH. Imo vero hanc fuiſſe Platonis mentem, monſtrabo aperte ex ipſo Platone, nimirũ *li. 1. de legib.* vbi veridice plane aſſerit, Rempub. ſine ope Numinis diuini gubernari non poſſe: quippe, inquit, ſicut beſtiæ animanteſq; rationis expertes, ſui curã habere nequeunt, neq; per ſe ipſæ regere ſe poſſunt, ſed ad illas moderandas, hominis directione opus eſt: ita homines ad felicitatem dirigi non poſſunt, niſi Deus moderetur & quaſi manuducat. Quid quod non Plato tantum, ſed reliqui etiam Ethnici, quamuis fidei lumine orbi hoc ipſum intellexiſſe atq; approbaſſe videntur, dum templorum ſuorum ianuis, *ſapientiam*, tanquam Diuam quandam appingebant, elogio hoc ei inſcripto: *Vſus me genuit, peperit memoria.* Edocti nimirum vſu atq; experientia, quod

Rerumpublicarum moderator Deus.

Stare diu neſcit, quod non fulcitur ab alto.

TH. Toto itaque animo & caſtiſſimis inuocanda eſt precibus æterna illa Sapientia: *quia tu* (inquit Caſſio. 7. var. Epiſt. 54.) *qui corda noſtra regis, etiam quid debeamus ſentire, concedis. Si enim* (inquit Syracides cap. 39. v. 8.) *ô Domine volueris, ſpiritu intelligentiæ replebis illum, & tanquam imbres mites eloquia ſapientiæ tuæ & diriges conſilium eius & diſciplinam.*

EQ. Eſt omnino, vt dicis. ſuntque adeo ſubmittenda conſilia humana diuinis. Cumque cogitationes mortalium, vt ſapiens loquitur, timidæ ſint, & incertæ prouidentiæ noſtræ. *Sap. 9.* proinde Deus, qui dat conſilia magnifica & recta, vt Seneca loquitur, in omnibus negociis ac difficultatibus eſt exorandus. Num vero idipſum etiam ſenſerit Plato cæterique Ethnici, ego animo aliquantulum hærebam.

PH. Subiungam igitur in probationis meæ ſupplementum vnum adhuc è gentilitate teſtimonium, quod extat apud Herodotum. Is namque de Cambyſe Perſarum rege refert, quod filio ad Aſtyagem proficiſcenti hæc quæ ipſe Herodotus refert verba inculcauerit: *Hoc vnum*, inquit, *præcipue commendo, idq; tanquam pretioſum theſaurum à patre donatum in tua memoria perpetuo recondi cupio, Dei eſto amicus, in eundem pius, nihilq; aggrediaris, niſi diuino Numine implorato. Imbecilla enim eſt, & hebes mortalium natura: nihil autem Dei ſapientiam latet, omnia ex ſententia iis cedunt, quibus illa præſto eſt.*

TH. Re-

TH. Relinquamus commonefactiones Ethnicorum, vt plurimum frigidas ac friuolas,& neruoſas illas piorum attendamus. *Dic* (inquit Auguſtinus de verbo Dom. in Matth. ſer. 8. in fi.) *à te tibi lumen non eſſe, & clama quod ſcriptũ eſt: Lumine tuo Domine illuminabis tenebras meas: à me enim non niſi tenebra; Tu autem lumen fugans tenebras, illuminans me, non à me mihi lumen exſiſtens, ſed lumen non participans, niſi in te.*

Et D. Gregorius de paſtor. cura. p. 2. cap. 5. *Moſes,* inquit, *crebro tabernaculum intrat, & exit, & qui intus in contemplationem rapitur, foris infirmantium negociis vrgetur; intus Dei arcana conſiderat, foris onera carnalium portat, qui de rebus quoque dubiis ſemper ad tabernaculum recurrit, coram teſtamenti arca, Dominum conſuluit: exemplum procul dubio Rectoribus prabens, vt cum foris ambigunt quid diſponant, ad mentem, quaſi ad tabernaculum redeant, & velut coram teſtamenti arca Dominum conſulant,* &c. Quæ quidem verba & commonefactiones viris principibus probe ſunt attendenda.

EQ. Hæc plana ſunt, apud Chriſtianos præſertim. Omnino n. quemadmodũ gubernator nauis, quãuis in gubernatione expertus & prudẽs ſit, vt vela explicet oportune, & clauũ bene dirigit ad portũ: tamen niſi vẽtus faueat, nunquã aſſequitur, quod animo concepit. Ita Princeps tametſi alioqui prudens & ſagax ſit, tamen non niſi ſpirante è ſupernis vento rem gerere feliciter poteſt. Verum anne literatum eſſe oporteat Principem, id vero pauliſper diſcutiamus. *Princeps an debeat eſſe literatus.*

PH. Sane Ludouicus XI. Carolum filium omnium bonarum artium rudem eſſe voluit, *ne eſſet* (vt aiebat) *in conſiliis capiendis refractior, & tenacior ſui ſenſus.* Et hercle hoc eſt aſſecutus. Nam illum iam Regem, duo treſve homunculi, & ii ex viliſſimis, huc illuc pro ſuo arbitrio circumegerunt, cum magna ſubditorum indignatione, & damno. Ita ampliſſimi regni Rex, ſine literarum præſidio ad aliorum nutum regnum adminiſtrare coactus eſt: quod tolerandum vtique fuiſſet, niſi Curiam ſuam mille fraudibus, & captionibus, ignauia, & inſcitia impleuiſſet. Sed heu miſeriam! Etiam hodierno æuo (quod de ſuo queritur Cominæus) ſic complures inſtituuntur, quaſi ad ludum, & iocum facti eſſe videantur. *In omni enim & cultu, & ſermone nihil moderate, prudenterque faciunt: literarum nullam cognitionem habent: viris bonis atq; peritis, non patet vllus ad eos aditus: de negotiis aut ſuis, aut populi, non cognoſcunt ipſi; ſed in familiares omnia reiiciunt, qui per hanc illorum ignauiam atque ſocordiam ſuas facultates inſigniter amplificant, & hoc fere ſolum agunt. Si quis eſt aliquando, qui forte tanquam ex veterno expergefactus, animum rebus gerendis adiiciat, hoc ſero admodũ fit, amiſſis propemodum occaſionibus. Certum enim eſt eos, qui in vlla re vnquam excelluerunt, mature puerilibus annis ad eam rem acceſſiſſe. Totum hoc conſiſtit primum in beneficio Dei proxime in educatione.* Hæc Cominæus.

EQ. Interim vt plurimum admodum ſibi ſapere inſipientes iſti videntur, cumq; nulla rerum debita polleant diſcretione, nihil niſi quod ipſorum mo-

ribus conuenit rectum putant. Experimentis id ſatis conſtat teſtanturq; ii qui cum ipſis conuerſantur ac de rebus conferunt; quum econtra, ii qui multiuaga rerum cognitione ſunt imbuti, ſcite ac diſcrete de rebus iudicent. Exempli gratia: ſunt quædam honeſta, ſunt quędam turpia apud exteros, quæ apud nos honeſta aut turpia non ſunt; & viceuerſa. In Epaminondæ magni illius Græcorum Ducis virtutibus commemoratur, ſaltaſſe eum commode ſcienterq; tibiis cantaſſe. At ſi quis apud nos vir grauis ſaltaret, atq; ad tibias cantaret, leuitatis notam vix effugeret. Sic Cimoni, Athenienſium ſummo viro turpe non fuit, ſororem germanam habere in matrimonio, quippe cum ciues eius eodem vterentur inſtituto. at id quidem noſtris moribus nefas habetur. Laudi in Græcia olim ducebatur adoleſcentulis quamplurimos habere amatores. Nulla Lacedæmoni tam fuit nobilis vidua, quæ non ad ſcenam iret mercede conducta. Magnis in laudibus tota fuit Græcia victorem Olympiæ citari. In ſcenam vero prodire, & populo eſſe ſpectaculo, nemini in eiſdem gentib. fuit turpitudini: quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia, atque ab honeſtate remota ponuntur.

PH. Vrbane Bias philoſophus de ἀμύσοις huiuſmodi dicere ſolitus fuit. Quemadmodũ cum proci Penelopes congreſſum habere nequirent eius, ſe ancillis immiſcebant: ita qui nulla literarum cognitione ſunt imbuti, rerum arduarum deliberationibus non adhibentur, aut vt maxime, re ita poſcente, adhibeantur: illorum tamen diſcurſus tanquam ieiuni atq; inſulſi ſuſque deq; feruntur, quum econtra, literarum ſcientia, vt Caſſiodorus, *12. Var.* inquit, ornet homines & tacitos & loquentes: tacitos, quoniam mores purgat; loquentes, quia verborum gratiam ſubminiſtrat.

Regiorum filiorum apud Perſas inſtitutio.

EQ. Iure ergo laudandi *Perſæ*, qui à prima ſtatim ætate, quæ diſciplinarum capax eſt, Regum ſuorum vitam optime inſtituunt adhibitis præter literarũ magiſtros, quatuor viris optimis: quorum primus eſt prudentiſſimus, qui Dei cultum docet: alter iuſtiſſimus, identidem commonefaciens; vt in omni vita Rex veritatem atq; æquitatem cuſtodiat: tertius temperantiſſimus, vetans, ne voluptatib. ſeruiat, ſed liber viuat vti Regem decet, omniũm indecẽtium cupiditatum ardore reſtincto: quartus deniq; fortiſſimus, qui fortia, & egregia clariſſimorum virorum facta commemorat. Digna ſane imitatione hæc Perſarum Regia educatio. Sane, non ſum neſcius, heroicas præſertim ac generoſas mentes ad propriam cuiuſq; naturæ virtutem vltro prouocari. Neminem enim excelſi ingenii virum humilia delectant & ſordida, inquit Seneca. Verũ enimuero niſi doctrinæ quodam vapore irrigentur, tantum abeſt, vt quidquã honeſti producant, quin quidquid in illis erit natiuæ virtutis, vel in ipſis incunabulis, ſtatim exſtinguatur, vel ſenſim euaneſcat. Quemadmodum enim,

Fertilis aßiduo ſi non renouetur aratro,
Nil niſi cum ſpinis gramen habebit ager:

ita

ita prorſus humanus animus, niſi liberalibus ſtudiis excolatur, nimium quantum ſenticoſus redditur; adeo vt nullas aut certe exiguas laturus ſit optimæ Virtutis fruges. Quare haud immerito ſaniores ſemper iudicarunt, Principē ineunte mox pueritia, tradendum Præceptoribus erudiendum. Nam vt antiquus etiam ille doctor Quintil. lib. 12. c. 12. inquit, *tametſi Virtus impetus quoſdā à natura ſumat, tamen perficienda doctrina eſt.* ——— Vt enim *aſpectus à circumfuſo aere lumen accipit, ſic animus à diſciplinis liberalibus*, inquit Diog. Laertius. Et Caſſiodorus: Doctrina & eruditio literarū, (inquit 10. var. Epi. 3.) *naturā laudabilē reddit ornatam. Ibi prudens inuenit, vnde ſapientior fiat: ibi bellator reperit, vnde animi virtute roboretur: inde Princeps accipit, quemadmodum ſubditos ſub æqualitate diſponat.*

PH. Satius eſt fieri mendicum inquit Eraſmus *in Apophth.* quam indoctū, quod ille tantum pecuniis egeat, hic humanitate. Hinc Ariſtippus interrogatus, quomodo docti ab indoctis differrent, quomodo, inquit, equi domiti ab indomitis. Quemadmodum enim equus indomitus ad omnem vſum incōmodus eſt, ob inſcitiam ac ferociam, ita qui ſuis rapitur affectib. quos ſola domat Philoſophia, ad omnem vitæ conſuetudinem inutilis eſt. Idem rogatus, qua re differret ſapiens ab indocto? Mitte, inquit, ambos nudos ad homines ignotos, & videbis. Significauit ſapientem ſecum in pectore circumferre, quo ſe commendet quibuslibet. Proinde ſi doctum & indoctum pariter nudos, mittas in regionem peregrinam, vbi ambo ſint æque ignoti, ſapiens proferens opes ſuas, protinus & rē & amicos inueniet. Nudus alter pro inſano ridebitur.

EQ. Sciuit & vidit hoc Philippus ille rex Macedonum, quem conſtat *Alexandrum* filium ſæpius hortatum, vt auſcultaret Ariſtoteli, cui traditus erat inſtituendus, daretq; operam philoſophiæ: *Ne*, inquit, *multa cōmittas quæ me feciſſe nunc pænitet.* Perſpexit egregius Princeps, neminem philoſophiæ & bonarum artium expertem, regno idoneum eſſe; nec puduit fateri, ſe multa per errorem feciſſe perperam, quod à teneris vnguiculis philoſophiæ, & humanitatis præceptis non fuiſſet imbutus. Nam qui experimentis diſcunt adminiſtrare regnum, licet ingenio fœliciſſimo nati ſint, tamen & ſero, & magno Reip. malo tandē euadunt boni Reges. At q̄ honeſtis ſtudiis, & Philoſophiæ præceptis pręmuniti accedūt ſi adſit mēs integra, vix poterūt ab honeſto deflectere.

Hinc illa Alexandri Magni vox laudatiſſima ad præceptorē Ariſtotelem, *Malle ſe doctrina, quam Imperii magnitudine ceteris anteſtare.* quippe ſentiebat vir vere magnus, doctrinam etiam atque etiam ad mores, & iudicii vim valere, iuxta illud Comicum: Διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα:
Vir litteratus duplo acutius videt.

PH. Vt igitur Præceptoribus peritis ac probis tener principis animus cōmittatur, cautio eſt. Probis inquā; nulla enim, inquit Boeth. *de diſc ſchol.* res diſcipulo tam pernicioſa eſt; quam vita Magiſtri cōtumelioſa. Et cogitare debet principis præceptor, dum principem inſtituit, rempublicam ſe pariter inſti- *Præceptores principum.*

 tuendam

tuendam ſumpſiſſe;in qua quidem inſtitutione principis omnimodo obſeruabit ingenium; cordatum interim ſeſe cum iuſta grauitate in omnibus geret,autoritatemq; ſuam ſublimi ſubmiſſione præferet atque tuebitur. Hinc Theodoſius Imperator,cum quondam ingreſſus ſcholam,vidiſſet Arſenium præceptorem ſtantem,*Arcadiumque* auditorem ſedentem,indignatus eſt quod magiſterij gradum parum decore ſeruaſſet, cum ſtans ipſe doceret; *Arcadius* vero filius ſedens addiſceret. At vero cum *Arſenius* ſe excuſaret,diceretq; haud decere ſedentem ſe docere Imperatorem, indignatione ille cõmotus, abſtulit ei Imperatoris inſigne,ſedereque in throno *Arſenium* compulit,filium vero detecto capite auditorem profiteri, illud inculcans, tunc prolem ſuam vere fore Imperio dignam,ſi cum ſcientia,æque imbuta fuerit pietate.

Idem Theodoſius(vt refert Nicephorus *li.12.c.23.*) cũ filios ſuos huic Arſenio in diſciplinam tradidiſſet,ſempiterna memoria dignum, & vere imperiale illud verbum prolocutus eſt: *Si tales ſe præbituri eſſent,vt mores vitamque ſuam ad diſciplinam. & leges Dei componerent, propenſum ſe fore, vt iis Imperium in manus tradat ad ciuium,& ſubditorum commodum,& vtilitatem accommodatum. Sin minus,conducibilius iis eſſe,vt ſic priuati vitam agerent, quam doctrina nulla cum periculo imperarent.*

EQ. Digna mehercle Imperatore vox. Nouerat hauddubie prudentiſſimus Imperator non tam ab experimentis infallibilibus, quam etiam ex omnium temporum hiſtoriis,quantum afferat momenti ad res omnes decenter in Imperio gerendas,morum literarumque inſtitutio,atque exinde enata Eruditio,quæ cum terſa & polita eſt,mirum quantum conciliet in animis audientium gratiam atque admirationem.

PH. De Carolo V.P.Iouius:Maxime,inquit Carolum V.Imper. quondam pœnituit,quod non paruiſſet præceptori *Hadriano* Latinæ linguæ cognitionem commendanti,impenſeque dolebat,quod *Geuterio* à Latinis dehortanti morem geſſiſſet;Et cum Genuam forte adueniſſet, ibique elegantiſſima oratione à quodam Rhetore exceptus eſſet, in huiuſmodi vocem cum gemitu erupit:*Vtinam atque ter vtinam monitu Hadriani paruiſſem, iam non interprete, nec alius opus haberem.*

Latinarum dictionum expreſſiones ridiculæ.

TH. Satius eſt omnino tacere,& vicaria vti dicendi opera, quam præſumptuoſa quadam eruditionis opinione, de ſui ſeipſum audientibus propinare.Ridicula admodum fuit Suenonis illius in Noruegia vox, quam in templo, rugitu plane aſinino eboauit:Deus regẽ ſuum *mulum* protegat, pro *famulum*, teſte Saxone Grammatico, *lib.11.& 12.* Et Bauarus quidam presbyter inſcitia linguæ Latinæ baptizauit puerũ, *In nomine patria, filia & ſpiritua ſancta.* De quo poſtea Epiſcopi,Bonifacius Moguntinus, & Virgilius Salæburgenſis acriter contenderunt, teſte Auentino *lib. 3. annal.* Et: Audiui (inquit Conradus Heresbachius I C.) monachum declamantem in Eccleſia, qui:

Noua,

Noua,inquiebat,iam reperta eſt lingua, quæ vocatur Græca. Ab hac ſedulo cauendum. Hæc eſt, quæ parit omnes iſtas hæreſes. Ea lingua prôditus liber in manibus paſſim habetur, & vocatur nouum teſtamentum. Plenus hic liber rubetis & viperis. Tandem ſubiicit;aliam iam oriri linguam,quam vocant Hebræam. Hanc qui diſcunt,efficiuntur Iudæi. *Hæc ille.*

EQ. Aſini iſti bipedes è ſuggeſtu atq; altari in molas erant extrudendi;quippe qui miniſterio Eccleſiaſtico valde ſunt dedecori, pluſque apud auditores deſtruunt quam ædificant. Suntq; iſti ſimiles Aſino illi importune rugienti in arca Nohæ,de quo hic extat Apologus ſcitu omnino dignus. Cum Aſinus in arcam Nohæ vna cum cæteris animantibus aſſumptus,concionantem in arca Noham,rugitu ſuo ſubinde interturbaret,ira commotus Noha, non poſthac inquit,inter animantia deges,ſed in pœnam importuni tui rugitus, quo concionanti mihi ſubinde fuiſti moleſtus, quamprimum diluuii aquæ deſierint, in molam te detrudam,quod & factum eſſe teſtatur Apologus,& ipſę loquũtur molæ. *Aſinus in arca Noha.*

TH. Notate verba,ſignate mentem. Scimus quem velis, P.B. Reſpondeat qui volet;intelligentibus hæc dicta ſunto.

EQ. Noli quæſo interrumpere meum ſermonem,ne & ipſe extrudaris. Sed hæc pace tua,non enim id ſerio. Cæterum eadem in viris principibus non æque militat ratio. Huic namq; ſat eſt,ſi medio cri ſit imbutus eruditione; commodius ſane eſt,ſi ſolide doctus ſit Princeps, quam ſi leuiter aut mediocriter; quod ſi vero contemplationibus ita ſeſe vellet immergere , vt à cura publica, animum plane omnemq; cogitationem vellet abſtrahere, præter officium omnino faceret , ſic igitur à Principe colenda literarum ſtudia, vt neceſſarium tempus agendis rebus non ſubtrahatur. Neque enim principem hic contemplationi rerum deditum, & ſolitarium fingimus: ſed ita doctum, vt eruditione ſua commodius reip. conſulat. Aliud priuati hominis fert conditio, atq; otium,aliud principis, aut magiſtratus : ille ſi totos dies legendo , meditando, conferendo , diſſerendoue conterat , magnifiat , hic quid neceſſarium lectionis,aut meditationis cauſa intempeſtiue agat , aut prætermittat , ſummopere reprehendatur, ac ſi in ſententia perſiſtat , à publico remoueatur munere. Videndum,inquit Seneca 1. *Epiſt.* 2. ne lectio multorum autorum & omnis generis voluminum habeat aliquid vagum & inſtabile. Ideoque 2. *Epiſt.* 15. monet: Non ſemper imminẽdum libro aut pugillaribus, dandum aliquod interuallum animo. *Idem Seneca.* *Principis ſtudiorum interualla.*

TH. Peccauit hac in re inſigniter Michael Duca filius Bizantii Imperator, qui docente Michaele Pſello,ita totum ſe literis dedit, vt gubernatio rerum penes alios eſſet, & turpiter Imperium dehoneſtaretur. Ego ſane cum viro clariſſimo I. Lipſio , Traianum aliquem malim doctum leuiter, ſed vigilantem ; ſerium , quam Principem otioſum , & in literis delicantem. Quãquam

 iſtum

iſtum malim equidem, quam omni literarum inſcitia laborãtem. *Nam varia & multiplex eruditio fere ſemper retrahet Principem* (teſte Cominæo) *à prauis, & illaudatis conſiliis. Et quo quiſque magis quid ſe deceat intelligit, eo vehementius ipſum neglecti pudet officii: & etiamſi non omnino ſibi temperet a maleficio, tamen ne plane modum excedat, cauet. Huc etiam accedit metus diuini Numinis. Quanta enim ſit peccati magnitudo, & quantopere Deus offendatur flagitiis, docti non paulo melius, quam homines imperiti cognoſcunt. Qui ſunt igitur ineruditi Principes, quantum ſit munus, quod acceperunt à Deo, non intelligunt, & ipſorum familiares, ne malam gratiam ſibi concilient, diſſimulant: & vt ex omnibus forte ſit vnus, qui fideliter admoneat, is tamen ſua ſententia nullos habet approbatores, ac fere fit, vt ridiculus habeatur.* Præclare & vere omnia prudentiſſimus Cominæus.

PH. Antonius Panormita dicere fuit ſolitus, nunquam ſe de re familiari nimis fuiſſe ſolicitum, vti enim patribusfamilias diligentiſſimis, Liuio, Saluſtio, Cicerone, Plauto, Virgilio. Quidni ergo Principes huiuſmodi Auctorum lectioni incumbant?

Theodoſii ſtudiorum commendatio.

EQ. Nemo id prohibet. Id tantum dico, quum, vt omnium rerum, atteſtante Seneca *Epiſt.* 107. ſic literarum quoque intemperantia laboretur; proinde, vt modus in diſcendo teneatur, cautio eſt. Commendat Sozomenus Theodoſium iuniorem à ſtudiis ipſius & re literaria admodum ſummopere; ſed interim gubernationis, qua laudabiliter vna ſemper perfunctus fuit, ſtudioſe meminit: *Fertur etiam,* inquit, *te interdiu rem militarem, & corpus exercere, & cauſas ſubiectorum rite tractare, tum de iiſdem exquiſite diſceptando, tum qua æqua ſunt decidendo, tum denique, quæ priuatim ac publice agenda, ratione & conſilio ponderando. Noctu autem in libros incumbere, atque in illis perlegendis candelabrum tibi ſuppetere fama eſt, tali artificio conſtructum, vt oleum ſua ſponte infundat; adeo vt nemo ex aulicis, ob labores, quos tu capis, quicquam ſubire moleſtiæ, & contra ſomnum pugnando naturæ vim inferre cogatur. Porro autem tam multiplici cognitione te imbutum audio, vt lapidum naturas, vires radicum, & medendi facultatem, non minus, quam Solomo, aut ſapientiſſimus Dauid tenere, imo Solomonem virtute antecellere exiſtimeris, &c.* Hactenus Sozomenus.

TH. Huius Theodoſii ſecundi ſtudiis & hoc merito accenſetur, quod ſua manu libros noui Teſtamenti deſcripſit, quorum etiam partem aliquam quotidie legit. Vnde non ab alio excellentiæ aut honoris titulo Theodoſium hunc compellat Sozomenus, quam quod Imperatorem literatiſſimum eum vocat.

Alphonſum etiam Hiſpaniæ & Neapolis regem gloriatum eſſe refert Panormitanus, ſe ſacra Biblia quater & decies ordine perlegiſſe, adiunctis etiam Nicolai Lyræ Poſtillis & Burgenſis additionibus.

EQ. Sci-

EQ. Scipio Africanus Xenophontem ſic adamaſſe fertur, vt nunquam eum de manibus poneret, ſed in caſtris etiam, interque tubarum claſſica, & armorum ſonitus legeret.

Alexander Magnus, cum in Aſiam profectus eſſet, Philiſthi hiſtoriam ſumpſit, quam deinde expeditionum ſuarum comitem habuit: non contẽtus Homeri Iliade, quam alioqui cum pugione coniunctam dormiens ſub puluino collocatam habere ſolebat.

Sigiſmundum Imp. Arriani hiſtoria apprime delectatum fuiſſe ſcribunt, ſed & Alphonſum Arragoniæ Regem in Q. Curtii ſcriptis diligenter volutatum, annalium ſcriptores prodiderunt. Denique Carolum V. Thucydidis lectioni, & Philippi Cominæi commentariis operam impendiſſe aſſerunt, qui eius res geſtas litteris conſignarunt. Ecquis vero eorum inſtitutum, non maximopere laudet, & cæteris omnibus Principibus imitandum iudicet? præſertim, cum non infructuoſam illis fuiſſe eiuſmodi lectionem ex heroicis illorum, pace, belloq; geſtis liquido conſtet.

TH. Alexander Seuerus Imperator laudatiſſimus in maxima rerum trepidatione, quoties impreſſiones faciendæ eſſent, peritos hiſtoriæ homines prius conſulebat, quam rem gereret: ratus nimirum Imperator prudentiſſimus, eos de rebus bene præclareque gerendis recte iudicare poſſe, qui omnium hominum mores, & conſilia, etiam res male beneque actas, cognitione atque memoria comprehendiſſent. Ac ipſe quidem *Alexander* poſt actus publicos, ſeu bellicos, ſeu ciuiles, lectioni græcæ operam maiorem dabat, *De Republica* libros Platonis legens: Latina cum legeret, non alia magis legebat, quam *de Officiis* Ciceronis, & *de Repub.* legebatq; vitam Alexandri Magni, quem præcipue imitatus eſt. *Hiſtoriarũ cognitio principibus neceſſaria.*

PH. Quæ igitur vnquam (inquit Iouianus Pontanus *lib. 5. de obed. cap 6.*) rerum ſcriptoribus haberi poteſt ſatis magna gratia, cum eorum opera & cura effectum ſit, vt humanum genus excoleretur moribus, inſtitutis, diſciplinis. Nam niſi mandata eſſent monumentis tot ſeculorum acta, & cogitationes ſuas excellentes viri ad poſteros tranſmiſiſſent libris, quænam quæſo eſſet hominum vita in tanta obſcuritate & rerum ignorantia? nulla cognitione veri, minimaque præteritarum rerum memoria, eaque anili & fabuloſa? Peſſime omnino cum ciuitatibus & gentibus actum eſſet. *Magnas* itaque (inquit Diodorus Siculus) *merito gratias rerum Scriptoribus homines debent, qui ſuo labore plurimum vitæ mortalium profuere. Oſtendunt enim legentibus, præteritorum exemplis, quid nobis ſit appetendum, quidue fugiendum. Nam qui multa experimenta rerum, variis cum laboribus periculiſque procul ipſi ab omni diſcrimine poſiti, geſta legimus, nos admonent maxime quid conferat ad degendam vitam. Cognitio igitur ex aliorum, tum ſecundis, tum aduerſis rebus percepta doctrinam habet omnium periculorum expertem. Pulchrum eſt enim ex aliorum erratis in melius inſtituere vitã noſtrã; & nõ tam quid*

alii

alii egerint quærere. ſed quid optime actum ſit nobis proponere ad imitandum. Seniorum conſilia, quos longa ætas prudentiores effecit, laudantur: at hos tanto antecellit hiſtoria, quanto plura exempla rerum complectitur diuturnitas temporis, quam hominis ætas. Itaque ad vitæ inſtitutionem vtiliſſima Hiſtoria cenſenda eſt. Nec tamen omnis hiſtoria: ſed quæ, vt probe notat I. Lipſius *in not. ad 1. li. Polit.* tres habeat notas has: Veritatem, Explanationem, Iudicium: id eſt, quæ legitima hiſtoria eſt, & perfecta. Nec enim talem ego vnquam cenſuero, cui trium horum aliquod deeſt. Verum, adeat ad eum qui volet, latius hæc diducentem, & ſuper optimis Hiſtoricis opinantem. Inter Græcos melioris notæ ſcriptores merito ponit Thucydidem, Polybium, Plutarchum, Xenophontem, quibus addo Dionem propter crebras eius orationes, iiſq; ſalubria inſperſa monita: inter Latinos maxime Q. Curtium & Cæſaris Commentaria Principi commendanda. At è recentioribus, etiam atq; etiam Philippi Cominæi ſcripta, omnium certe, nedum Principum manibus terenda.

Hiſtoriarū delectus.

EQ. De Friderico Duce Saxoniæ Electore refertur, adeo hiſtoriarum ſtudiū curæ habuiſſe vt Epitomen omnium hiſtoriarum, in qua ſeries eſſet omnium temporum, & Monarchiarum, componi ſibi curarit: quam poſtea ita in conſpectu habuit, vt in grauiſſimis deliberationibus, ſæpe inde exempla recitaret. Nec raro dixit, ſe non tantum voluptatis cauſa hiſtorias legere; ſed ſumere inde de multis rebus documenta: & cognitionem earum neceſſariam eſſe, non modo Gubernatoribus, ſed etiam cæteris hominibus omnibus.

Et de Philippo principe Palatino Electore, Philippus Melanthon in præfatione Chronici ſui: Sępe, inquit, audiui narrare Capnionem, cum apud Philippum principem Palatinum Electorem eſſent Dalburgius Epiſcopus Vangionum, Rudolphus Agricola & ipſe, & nō ſolum in familiaribus colloquiis, ſed etiam in deliberationibus de Repub. ſæpe narrarent inſignia exempla vel Perſica, vel Græca, vel Romana, mirifice accenſum eſſe Principem ſtudio cognoſcendæ hiſtoriæ, ſed dixiſſe, ſe animaduertere, diſtinctione temporum, gentium & Imperiorum opus eſſe, eamq; ob cauſam petiuiſſe, vt ſibi ex tota antiquitate, quantum nota eſſet, ex Ebræis fontibus, & ex Græcis ac Latinis Scriptoribus ordine contexerent Monarchias, vt mente complecti tempora mundi, & ſeriem maximarum mutationum poſſet. Nulli tunc extabant ſcripti lingua Germanica libri de veteribus Imperiis. Nec Latina præter Iuſtini confuſaneam Epitomen, quæ tamen diſtinctione temporum caret, habebantur. Erat ocium tunc illis doctis viris, & hoc labore delectabantur. Ordine igitur ex Ebręis, Græcis & Latinis monumentis Monarchias recenſent, & maxime digna memoria ſuo loco adhibita tēporum & gentium diſtinctione inſerunt. Legit auidiſſime id ſcriptum Princeps ingenioſus, ſeq; lætari dicebat, diuinitus conſeruatam eſſe tēporum ſeriem, & rerum præcipuarū memoriam.

Agno-

Agnoſcere etiam ſe Princeps Palatinus dicebat teſtimonia præſentiæ Dei in conſtitutione Monarchiarum, quia ſolis humanis viribus conſtitui & retineri non potuerint, & eo diuinitus conſtitutæ ſint, vt eſſent cuſtodes humanę ſocietatis, coniungerent multas gentes, reſtituerent leges, iudicia, pacem, vt docere homines de Deo poſſent. Sæpe igitur repetebat Danielis verba: Deus imperia transfert, & ſtabilit. In mutationibus etiam & Tyrannorum pœnis dicebat conſpici iudicium Dei, & moneri totum genus humanum illuſtribus exemplis, vt agnoſcat Deum, ſciat ordinaſſe eum & velle iuſta, & violantibus ipſius ordinem vere iraſci. *Hactenus Melanthon.*

Laudatiſſime etiam olim Franciſcus I. Valeſius rex Gallorum fautor ille humanarum literarum munificentiſſimus, inſtituit, vt ſemper ad menſam Regibus poſt tergum pręſto adſtent Philoſophi, hiſtorici, aliique docti & periti rerum viri, qui ad omnigena propoſita & quæſtiones interrogati, reſpondere, & pulcherrima inter epulas exempla, hiſtorias, apophthegmata & alia, ne ſine fructu & doctrina abeat tempus & ſympoſium, coram regibus recenſeant. Nouerat nimirum rex prudentiſſimus, quod Saluſtius inquit: *Magno vſui eſſe memoriam rerum geſtarum.* Etenim, *vt adſpectus à circumfuſo aere lumen accipit, ſic animus ab hiſtoriarum, diſciplinarumque liberalium cognitione.* Nam quorum mentes variis rerum euentibus illuſtratæ ſunt, quidni perſpicatiores ſint iis, quorum vita quietis, & vmbratilibus ſtudiis traducta fuit? Enimuero, qui cæteris eruditione, & ſapientia præſtant; aperte fatentur ſuæ ſe prudentiæ, & ſolertiæ fiduciam, non tam ab mutis, quod aiunt, magiſtris, quam à viuis, id eſt, rerum experientia accepiſſe.

PH. Scientiam per doctrinam atq; reminiſcentiam acquiri Plato docet, dum ratio quæ alas amiſit, ſi ſe conuertat ad mentem, reminiſcendo, ſtatim abiectas alas aſſumit. Sic iucunda rerum vtrobiuis geſtarum conſideratione, *Rationis*
ſimul ac recordatione, laudatiſſimi hi Principes, lecta atque audita ad vſum *ala quomo-*
& experientiam transtulerunt, omnino iuxta inſignem illam, quam ex *do reparen-*
Chryſippo Plutarchus allegat, commonefactionem: *Oportet,* inquit, *quod eſt tur.*
ex vſu, ex iis, quæ confinia ſunt, & ſimilem habent ſpeciem, colligere. Nam quemadmodum idem Pharmacum ad vnum morbum fugandum efficax, dum vim illius diſcunt medici, ad omnes finitimos illud transferunt, & accommodant: ſic ſententia communis, quæ vim ſuam in plura poteſt extendere, non eſt mox deſpicienda, ſed dum vni negotio proprie congruit, ad ſimilia nihilominus traducenda eſt, & proxime cognata. Eſtque in hac occupatione exercenda maxime iuuentus, vt conſueſcat pro ingenij ſui acrimonia ad id quod eſt commune, ex proprio traducere, idq; compluribus experiri exemplis, ita vt in promptu illi fiat, celerrime huius exercitij præſtare documenta.

EQ. Hiſtoriæ (inquit Liuius lib. 1.) *omnis exempli documenta in illuſtri poſita* *Hiſtoria-*
dant intueri: inde tibi, tuæque Reipubl. quod imitere, capias; inde fœdum inceptu, fœdum *rum praxis*
exitu, quod vites. Quo adſpectu vere Caſſiodorus ſcribit, *Totius prudentiæ com-* *& vſus.*

pendium in literis contineri: Ibi enim prudens inuenit, vnde ſapientior fiat; ibi bellator reperit, vnde animi virtute roboretur; inde Princeps accipit, quomodo ſubditos ſub æqualitate componat. Vt præclare dixerit Dionyſius: Ἱστορίαν ἀρχὴν φρονήσεως καὶ σοφίας. *Hiſtoriam prudentiæ, & ſapientiæ eſſe initium.*

At omnino interim vſum exercitationemq; deſiderant excerpta ex hiſtoriis prudentiæ monumenta. Aliter, quis non cum Anaxippo indignetur:

> *Vah nunquid fingi poteſt portentoſius illo,*
> *Qui ſophos in triuiis inflato mugit ab ore,*
> *Rebus at in mediis ſtupet, ac velut inſcius hæret?*

PH. Acies quidem ingenij eruditione acuitur, & expolitur; at vis ag... di, multis experimentis, rerumque tractatione.

Hinc Philopomenes prudenter dicebat: *Doctrinam debere ad facta tendere; non otij, aut inutilis loquacitatis cauſa vſurpari.* Plutarch.

Et ſcitum eſt Pauli Æmilij apophthegma: Is cum per loca prærupta irrupiſſet in Macedoniam, vidiſſetque inſtructam hoſtium aciem, exhortante Naſica, vt protinus inuaderet hoſtem: *Facerem, inquit, ſi tuæ eſſem ætatis: verum multarum experientia rerum prohibet, ne ex itinere ſtatim cum inſtructa acie congrediar.* Neque enim magni momenti eſt eruditio, ſine vſus experientiæque adminiculo. Quin, imo eruditio ſine experientia (vt ex vero ſcribit eruditiſſimus quidam Theologus) aliquando plus officit, quam prodeſt: è contrario expertus aliquanto plus efficit, quam ſapiens ſine experientia.

EQ. Hoc nomine Suetonius Cæſarem Auguſtum inſigniter commendat, quod non vt plerique alij per amœna hiſtoriarum, dicis tantum, & temporis fallendi gratia, verſatus fuerit, ſed magno cum fructu *ſectabatur præcepta, & exempla, publice vel priuatim ſalubria, eaque ad verbum excerpta, aut ad domeſticos, aut ad exercituum, Prouinciarumque Rectores, aut ad Vrbis magiſtratus plerumq; mittebat: prout quique monitione indigerent.*

Atque ante eum L. Lucullus, vix dum adoleſcentiam egreſſus, tantum breui tempore prudentiæ, libris hiſtoricis hauſit, vt cum peregrinus & rudis eſſet rei militaris, non ſolum in Aſiam, cui permultos annos admirabili quadam laude præfuit, à Senatu miſſus ſit, verumetiam bellum Mithridaticum, cui datus erat Imperator, fœliciter confecerit: adeo *vt non modo opinionem vicerit omnium, quæ de virtute eius erat, ſed etiam gloriam ſuperiorum.*

TH. Audite deſuper Principis noſtræ tempeſtatis non ineruditi prudentiſſimam commonefactionem, qua filium ſuum regni ſucceſſorem admonebat: *Debes*, inquit, *voluptatem capere lectione, & cognitione rerum boneſtarum: verum cum duplici cautione hac: Vt inprimis non niſi tempus illud impertias ſtudiis, quod à negotiis ciuilibus ſupereſt: tum deinde, vt ſtudiis minus incumbas, quo ſimplicem, ac nudam rerum cognitionem percipias, ſed vt idoneum te reddas muneri tuo exſequendo,*

reue-

reuocans ea in praxim, & vſum, quæ iam ante lectione didiceris. Nec quemadmodum Aſtrologi, qui hos ſine modo ſtudent, vt ſtellarum motus, curſuſque qui ſit, cupidi, curioſique cognoſcant. Et poſt pauca: *Amplius hac cognitio hiſtoriarum edocebit te, qua ratione ſermocinari debeas cum Legatis Principum, quæque cum iis communices, etiam de negotiis ad eorum Reſpubl. pertinentibus. Cæterum præ aliis antiquis hiſtoriis, maxime proponenda tibi ſunt Iulij Cæſaris Commentaria: tum propter ſtyli elegantiam, ſuauitatemque; tum propter materiæ dignitatem. Etenim iſtius ſententiæ ſemper fui, vt cæteris omnibus ethnicis Imperatoribus, maximiſque militum Tribunis Cæſarem prætulerim, velut familiam ducentem in ſcientia, reique militaris experientia.* Hactenus ille; cuius exemplo, vt & *Auguſti Cæſaris, M. Antonini, Baſilij Magni, Conſtantini VIII. Emanuelis Palæologi,* (qui omnes non prius migrare è vita ſuſtinuerunt, quam hæredi futuro Breuiarium quoddam ciuilis doctrinæ relinquerent) cæteri vtinam Principes filiis ſuis inſigniores quaſdam politicas theſes, & cui imperio præſunt, proprias, ſcriptis mandarent; longe quidem eſſent, qui in ſpem Imperij aluntur, & prudentiores, & inſtructiores ad capeſſendam poſtea Imperij molem. Quod monitum, tanquam arcanum Imperij, Principes notent.

EQ. Quanta omnium cum congratulatione, deinceps Principum huiuſmodi filij haud degeneres ſuſcipiunt gubernationem? quam amœna & iucunda eſt illorum recordatio? Recentia non allegabo exempla, ne auribus aliquid dare velle videar, ſed vetera.

Pomponium Atticum ab huiuſcemodi indole, quantopere commendat Cornelius Nepos? Erat, inquit, in puero, præter docilitatem ingenij, ſumma ſuauitas oris ac vocis, vt non ſolum celeriter acciperet quæ tradebantur, ſed etiam excellenter pronunciaret. Qua ex re, in pueritia, nobilis inter æquales ferebatur, clariuſque exſplendeſcebat, quam generoſi condiſcipuli animo æquo ferre poſſent. Itaque incitabat omnes ſtudio ſuo. Græce loquebatur, vt Athenis natus videretur. Tanta autem ſuauitas erat ſermonis latini, vt appareret, in eo natiuum quendam leporem eſſe, non aſcitum. Idem poemata pronunciabat & græce & latine, ſic vt ſupra nihil poſſet. Habebat auunculum Qu. Cæcilium, equitem Romanum familiarem L. Luculli, diuitem, difficillima natura, cuius ſic aſperitatem veritus eſt, vt, quem nemo ferre poſſet, huius ſine offenſione ad ſummam ſenectutem retinuerit beneuolentiam. quo facto, tulit pietatis fructum. Cæcilius enim moriens, teſtamento adoptauit eum, hæredemque fecit ex dodrante, ex qua hæreditate accepit circiter centies L L. S. In Republ. ita verſatus eſt, vt ſemper optimarum partium & eſſet, & exiſtimaretur. Neque tamen ſe ciuilibus fluctibus committeret, quod non magis eos in ſua poteſtate exiſtimabat eſſe, qui ſe iis dediſſent, quam qui maritimis iactarentur, &c. Hæc Cornelius Nepos. *Pomponij Attici commendatio.*

...ici vita ...datur. Attici etiam illius, ab Æmilio probo tantopere commendati, audite indolem, mores, mortem. Nunquam (inquit Æmilius Probus,) ſine aliqua lectione apud eum cœnatum eſt: vt non minus animo, quam ventre conuiuæ delectarentur. Namq; eos vocabat, quorum mores à ſuis non abhorrerent.

Neque vero minus ille vir, bonus paterfamilias habitus eſt, quam ciuis. Nam cum eſſet pecunioſius, nemo illo minus fuit emax: minus ædificator. Neque tamen non imprimis bene habitauit, omnibuſq; optimis rebus vſus eſt. Nam domũ habuit in colle Quirinali Tamphilanam, ab auunculo hæreditate relictam: cuius amœnitas non ædificio, ſed ſylua conſtabat. ipſ. m enim tectum antiquitus conſtitutum, plus ſalis, quam ſumtus habebat: in quo nihil commutauit, niſi ſi quid vetuſtate coactus eſt. Vſus eſt familia, ſi vtilitate iudicandum eſt, optima: ſi forma vix mediocri. namque in ea erant pueri literatiſſimi, anagnoſtæ optimi, & plurimi librarij, vt ne pediſſequus quidem quiſquam eſſet, qui non vtrumq; horum pulchre facere poſſet. pari modo artifices cæteri, quos cultus domeſticus deſiderat, apprime boni. neq; tamen horum quemquam, niſi domi natum, domiq; factum habuit: quod eſt ſignum non ſolum continentiæ, ſed etiam diligentiæ. Nam & non intemperanter concupiſcere quod à plurimis videas, continentis debet duci: & potius diligentia, quam precio, parare, non mediocris eſt induſtriæ. Elegans, non magnificus, ſplendidus, non ſumptuoſus, omni diligentia munditiem non affluentem affectabat, ſupellex modica, non multa, vt in neutram partem conſpici poſſet. Cumque illi aliquando magna opum ac pecuniarum facta eſſet acceſſio, nihil tamen de quotidiano cultu mutauit, nihil de vitę conſuetudine, tantaque vſus eſt moderatione, vt neque ſplendidius quam antea, ſe gesſerit, neque affluentius quam inſtituerat, vixerit, pariique adeo faſtigio ſteterit in vtraque fortuna. Nullos habuit hortos, nullam ſuburbanam, aut maritimam ſumptuoſam villam, neque in Italia, præter Ardeatinum & Nomentanum, ruſticum prædium: omniſque eius pecuniæ redditus conſtabat in Epiroticis, & vrbanis poſſeſſionibus. Ex quo cognoſci poteſt, eum vſum pecuniæ non magnitudine, ſed ratione metiri ſolitum. Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. Itaque eius comitas, non ſine ſeueritate erat, neque grauitas ſine facilitate: vt difficile eſſet intellectu, vtrum eum amici magis vererentur, quam amarent. Quicquid rogabatur, religioſe promittebat, quod non liberalis, ſed leuis arbitrabatur, polliceri, quod præſtare non poſſet. Idem in nitendo quod ſemel admiſiſſet, tanta erat cura, vt non mandatam. ſed ſuam rem videretur agere. Nunquam ſuſcepti negotij eum pertæſum eſt. Suam enim exiſtimationem in ea re agi putabat: qua nihil habebat carius, quo fiebat, vt multorum equitum Rom. negotia procuraret. Ex quo iudicari poterat, non inertia, ſed iudicio, fugiſſe Reipub. procurationem. Humanitatis vero nullum afferre maius teſtimonium poſſum, quam quod adoleſcens,

leſcens idem ſeni Syllę fuerit iucundiſſimus, ſenex adoleſcenti, M. Bruto: cum æqualibus autem ſuis, Q. Hortenſio & M. Cicerone ita vixerit, vt iudicari difficile ſit, cui ætati fuerit aptiſſimus, quanquam eum præcipue dilexit Cicero, vt ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut familiarior.

De pietate autem Attici quid plura commemorem, cum hoc ipſum vere gloriantem audierim in funere matris ſuæ, quam extulit annorum nonaginta, cum eſſet ſeptem & ſexaginta, ſe nunquam cum matre in gratiam rediiſſe, nunquam cum ſorore fuiſſe in ſimultate, quam prope, æqualem habebat. Quod eſt ſignum, aut nullam vnquam inter eos querimoniam interceſſiſſe, aut hunc ea fuiſſe in ſuos indulgentia, vt, quos amare deberet, iraſci eis nefas duceret. neque id fecit natura ſolum, quanquam omnes ei paremus, ſed etiam doctrina. nam & Principum Philoſophorum ita percepta habuit præcepta, vt iis ad vitam agendam, non ad oſtentationem vteretur. Moris etiam maiorum ſummus imitator fuit, antiquitatiſque amator.

Attigit quoque poeticen, ne eius expers eſſet ſuauitatis. Namq; verſibus qui honore, rerumque geſtarum amplitudine ceteros Romani populi præſtiterunt, expoſuit: ita, vt ſub ſingulorum imaginibus facta, Magiſtratuſque eorum non amplius quaternis quiniſque verſibus deſcripſerit. quod vix credendum ſit, tantas res tam breuiter poſſe comprehendi.

Cumque eſſet contentus ordine equeſtri, quo erat ortus, in affinitatem tamen peruenit Imperatoris diui Iulij filij, cum iam ante familiaritatem eius eſſet conſecutus nulla alia re, quam elegantia vitæ, qua cæteros ceperat Principes ciuitatis dignitate pari, fortuna humiliore.

Cum ab Vrbe abeſſet Cæſar, nunquam ad ſuorum quemquam literas miſit, quin Attico mitteret, quid ageret, inprimis, quid legeret, quibuſque in locis, & quamdiu eſſet moraturus: ſed etiam cum eſſet in Vrbe, & propter ſuas infinitas occupationes, minus ſæpe, quam vellet, Attico frueretur, nullus dies tamen temere interceſſerit, quo non ad eum ſcriberet, quo non aliquid de antiquitate ab eo requireret: modo aliquam ei quæſtionem poeticam proponeret, interdum iocans eius verboſiores eliceret Epiſtolas. Ex quo accidit, cum ædis Iouis Feretrij, in Capitolio ab Romulo conſtitutæ, vetuſtate, atque incuria detecta, prolaberetur, vt Attici ammonitu, Cæſar eam reficiendam curaret. Neq; vero ab M. Antonio minus abſens literis colebatur: adeo, vt accurate ille exul eum his terris quid ageret, quid curæ ſibi haberet, certiorem faceret Atticum. Hoc quale ſit, facilius exiſtimabit is, qui iudicare poterit, quantę ſit ſapientiæ, eorum retinere vſum, beneuolentiamque, inter quos maximarum rerum non ſolum æmulatio, ſed obtrectatio tanta intercedebat, quantum fuit incidere neceſſe, inter Cæſarem, atque Antonium, cum ſe vterque Principem non ſolum vrbis Romanæ, ſed orbis terrarum eſſe cuperet. Tali modo cum VII. & LXX. annos compleſſet, atque ad extremam

ſenectutem non minus dignitate, quam gratia, fortunaque creuiſſet (multas enim hæreditates nulla alia re, quam bonitate eſt conſecutus) tantaque proſperitate vſus eſt valetudinis, vt annos triginta medicina non indiguiſſet: Nactus eſt morbum, quem initio & ipſe, & medici contempſerunt. nam putarunt eſſe teneſmon: cui remedia celeria, faciliaque proponebantur. In hoc cum tres menſes ſine vllis doloribus, præterquam quos ex curatione capiebat, conſumpſiſſet: ſubito tanta vis morbi in vnum inteſtinum prorupit, vt extremo tempore, per lumbos fiſtula putris eruperit. Atque hoc prius, quam ei accideret, poſtquam indies dolores accreſcere, febreſque acceſſiſſe ſenſit, Agrippam generum ad ſe arceſſi iuſſit, & cum eo L. Cornelium Balbum, Sextumque Pecudæum. hos vt veniſſe vidit: in cubitum nixus, quantam, inquit, curam, diligentiamq; in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cum vos teſtes habeam, nihil opus eſt pluribus verbis commemorare: quibus quoniam, vt ſpero, ſatisfeci, nihilque reliqui feci, quod ad ſanandum me pertineret, reliquum eſt, vt egomet mihi conſulam. Id vos ignorare nolui. Nam mihi ſtat alere morbum deſinere. namque his diebus quicquid cibi ſumpſi, ita produxi vitam, vt auxerim dolores ſine ſpe ſalutis. Quare à vobis peto primum, vt conſilium probetis meum: deinde ne fruſtra dehortando conemini. Hac oratione habita, tanta conſtantia vocis atque vultus, vt non ex vita, ſed ex domo in domum videretur migrare, cum quidem Agrippa eum flens, atque oſculans, oraret atque obſecraret, ne id, quod natura cogeret, ipſe quoque ſibi accelerarет: & quoniam tum quoque poſſet temporibus ſupereſſe, ſe ſibi, ſuiſque reſeruaret: preces eius taciturna ſua obſtinatione compreſſit. Sic cum biduum cibo ſe abſtinuiſſet, ſubito febris deceſſit, leuiorque morbus eſſe cœpit. tamen propoſitum nihilo ſecius peregit. Itaque die quinto, poſtquam id conſilium inierat, deceſſit. Elatus eſt in lecticula, vt ipſe præſcripſerat, ſine vlla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima vulgi frequentia. Sepultus eſt iuxta viam Appium ad quintum lapidem in monumento Q. Cæcilij, auunculi ſui. *Hactenus Æmilius Probus.*

PH. Gratiſſima ſunt iſtiuſmodi apud poſteros encomia; eoque magis elaborandum ipſis, vt maiorum ſuorum veſtigiis laudabiliter inſiſtant; adeoque non deſtruxiſſe, ſed ſuperſtruxiſſe, quæ maiores ipſorum liberaliter ſtatuerunt, fierique à ſucceſſoribus iuſſerunt, incuſari merito poſſint. Et ſane, qui heroico & generoſo præditi ſunt animo, deuote maiorum ſtatuta exequuntur; qui vero ſequiori, demiſſo ac ſeruili ſunt ingenio, illi quidem maiores ſuos ſummopere deprædicant, ſuis interim ipſi victitantes deprauatis moribus.

EQ. Fuit, fuit olim, in erudita Antiquitate, Generoſorum huiuſmodi ingeniorum magna feracitas, optimique adeo Reges, Principes ac Magnates, doctos

doctos ac ſapientes quoſque viros in ſummis habuerunt delitiis. Atque vt omittam Romanos (qui doctiſſimorum quorumq; virorum conſenſu mortales omnes virtute, gloria, atq; animi præſtantia excelluerunt) nonne veteres illi Principes & Reges eruditiſſimis viris delectati ſunt, & cum illis etiam ſumma beneuolentia ac amicitia coniunctiſſime victitarunt. Eoſdem enim adhibebant in conſiliis maximarum rerum: illis auſcultabant: illos obſeruabant, verebanturque. Imperatores Romanos conſulto prætereo, qui doctiſſimi pene omnes extitere: & eruditos quoſque gloria, dignitate ac muneribus affecerunt: tametſi priorem Africanum neutiquam ſilentio prætereundum eſſe duco: qui Quinti Ennij Poetæ ſtatuam in ſepulchro ſuo collocari iuſſit: Vt poſteri norint quanti fecerit tertiæ terrarum orbis partis Victor Poetam illum: qui primus apud Latinos heroicum carmen ſcripſit: & geſta Romani populi celebrauit.

Doctori virorum amantes Principes.

Crœſus Lydorum Rex opulentiſſimus, cum ſtudio ciuilis ſapientiæ flagraret: & cerneret barbaras illas nationes, quibus imperabat, Viris clariſſimis omnino carere: excitatus Anacharſis fama ad eum Athenas vnum ex familiaribus ſuis miſit: qui illum ad ſe accerſeret: aurumque ei dono afferret. Ad quem ille eius modi epiſtolam ſcripſit: Anacharſis Crœſo bene agere. *Veni in Græciam, Lydorum Rex, vt mores, inſtituta, diſciplinas, perdiſcerem. Auro non egeo: Si doctior meliorque ad Scythas rediero, ſed quia beneuolentiam tuam mirifice amplector, ad te quam primum ire pergam. Vale.*

III. Dionyſius quoque Syracuſanus quamuis ad ſæuitiam natus videretur: tamen diſciplina Ariſtippi Cyrenaici ſummopere delectatus eſt: eo præcipue, quod vir ille & facetus eſſet: & loco ac tempori inſeruire optime noſſet: iociſque ac ſalibus abundaret; quod quidem vel ex hoc cerni licet. Tres forma liberali & ætate integra ancillas Dionyſius ei adducit: vt ex illis vnam, quam vellet, acciperet: tunc Ariſtippus tres ſimul abduxit, aſſerens, Paridem neutiquam impune tuliſſe, quod vnam Deam duabus prætulerit. quo quidem lepore ac ioco voti compos factus eſt, & integrum munus accepit. Fuit hoc etiam Dionyſio gratum & periucundum. Nam cum ab eo pecuniam aliquando rogaret Ariſtippus, tum facete Dionyſius, docuiſti (inquit) ſapientem pecunia non egere. At ille, Da, inquit, poſtea de his diſſeremus. Cum vero dediſſet: Vides ne (ait) me pecunia non egere. Et cum Tyrannus his rebus delectaretur, eundem ſummis honoribus ac muneribus quotidie afficiebat.

Metrodorus Sceptius, vir in dicendo periucundus & variis diſciplinis ornatus, Mithridati maximo regi tanta beneuolentia coniunctus fuit, vt vulgo regis pater appellaretur. Platonis etiam memoriam adeo veneratus eſt hic Rex, vt illius ſtatuam in Academia erexerit eiuſmodi titulo inſcriptam: *Mithridates Rhodobati filius Muſis Platonis imaginem dicauit; Silanionis opus.*

Quod

Quot doctiſſimos viros dilexit Alexander? Omitto Ariſtotelem: cui ab ineunte ætate à patre Philippo in diſciplinam traditus extitit. Eiuſque Alexandri M. porro regia inſtar Academiæ nituit frequentia Philoſophorum, & quocunque profectus eſt, cohortes doctiſſimorum hominum ſecum duxit. Inprimis vero dilexit Oneſicritum: quem in militia ſecum habuit: & res à ſe geſtas ab eo literis mandari voluit. Anaxarchum vero maiorem in modum obſeruauit: & cum Clitum per temulentiam peremiſſet: factique eum vehementer adeo pœniteret: vt expulſis è cubiculo arbitris amicisq; omnibus, iam de conſciſcenda ſibi morte ageret: ſolum hunc Philoſophum veritus eſt: qui in penetralia prorumpens, nullo familiarium id audente, exclamauit: Hiccine eſt Alexander ille, quem vniuerſus orbis admiratur ac metuit? at ipſe nunc ſeruilem in modum miſerabiliter eiulans hominum ignominiam legeſque formidat. An ignoras Iouem ita regibus ſtatuiſſe, vt quicquid agerent, æquum iuſtum quod eſſet? Deo optimo bene volente, temerarij militis petulantiam & temulentam verborum licentiam vltus es. Scient omnes te regem eſſe, neutiquam maledictis ac probris inceſſendum. Pugnent in hoſtes milites tui ferro: non autem in te linguæ procacitate. his & ſimilibus rationibus ac verbis vſus Anaxarchus, regis animum mærore affectum leniit: mentiſq; compotem reddidit: & à præcipiti conſilio reuocauit. Quanti quoque Diogenem Cynicum fecerit: Vel ex hoc intelligere poſſumus, Serio enim dicebat; Diogenes eſſe vellem, niſi Alexander eſſem: quaſi ſe vnum omnibus mortalibus præferret, Diogenem autem ſecundum faceret. Tanto etiam ſtudio Homeri Iliadem amauit: vt eam rei militaris viaticum appellaret: & eandem dormiens ſub puluino cum pugione teneret: Pares item gratias Ariſtoteli magiſtro, & Philippo patri ſe debere dicebat, vt qui ab hoc viuendi cauſam, ab illo autem bene viuendi rationem accepiſſet. Qua quidem ſententia facile intelligere poſſumus, quanti Alexander fecerit ſapientię ſtudium morumque, quin documenta & contemplationē etiam diuinarum humanarumque rerum: pro qua quidem non minus ambitioſus fuit, quam pro imperio totius orbis terrarum. Nam cum accepiſſet Ariſtotelem vulgaſſe occultiora quædam: illum per epiſtolam his verbis obiurgauit: quod ſpeculatiuas edidiſti diſciplinas: id nequaquam mihi acceptum eſt, nec mehercle recte egiſti. Eam enim rem, qua cæteris præſtabam, iam omnibus dediſti eſſe communem: malueram equidem ſingulari diſciplina, quam ingenti potentia cæteros anteire. Admiratus eſt etiam Xenocratis ingenium: cui quinquaginta talenta dono miſit, certior factus, illum præ anguſtia rei familiaris vix operam ſtudiis ſapientiæ nauare poſſe.

Dinocratis in compellando Alexandrum Magnum audacia.

EQ. Audite mihi Dinocratis in compellando rege audaciam, regiſque (Alexandri Magni) in admittendo Dinocrate promptam facilitatem. Dinocrates architectus maxime nobilis, cum aditum ad Alexandrum impetrare

per

per purpuratos, ac familiares eius minime etiam multum poſt tempus poſſet, iudicaretque ab illis ſeſe irriſum iri, conſilium, ac ſimul etiam auxilium à ſeipſo petiit. Cumque eſſet ipſe procero admodum ſtatu, nec quadratis tantum membris, verum forma ac dignitate corporis totius inſignis, atque aſpectu ipſo præcipue gratus, nactus opportunitatem, quo die Alexander populo dabat audientiam, præſidebatque iuri dicundo, nudatis membris, oleoque peruncto corpore, ac populea fronde coronato capite, læuo humero leonis pelle amicto, dextra ipſe clauam geſtans, ad tribunal prodiit: qua nouitate permotus Alexander, iuſſit aditum illi ad ſe dari, percunctantique quinam eſſet, aut quid eo habitu ſibi vellet, reſpondit Dinocrates, quæſiſſe eo ſe habitu ad illum aditum atque audientiam: eſſe autem architectum, ac genere Macedonem, afferre autem ſe multas quidem & egregias cogitationes Alexandri magnanimitate dignas: in iiſque de monte Atho in virilis ſtatuæ formam redigendo, eo quidem artificio, ac poſitu, vti læua manu vrbis maxime capacis amplitudinem contineret ac mœnia, dextra vero pateram, qua fluuiorum omnium, qui eo è monte defluerent, decurſus exciperet. Quibus auditis Alexander ingenio hominis ac ſermone delectatus, cum admiraretur etiam iuuenta, ſecum illum eſſe voluit, vtque in Ægyptum ſequeretur ſtatuit. Cumq; Alexandriam ædificaturus eſſet, Dinocratis cōſilio & opera vſus eſt in ea ædificanda. Per hanc itaque maxime accommodatam viam, Dinocrates aditum ſibi ad Alexandrum comperiit, cum alia ſe ratione inuenturum eam prorſus diffideret, vt vix quicquam exiſtat prudentiæ ipſi imperuium.

TH. Et nos inquit Iouianus Pontanus *de obed. lib. 5. cap. 6 fol. mihi* 84. apud Principes viros magnam ſæpe habuimus audientiam, vt nonnunquam ſpectante inſtructo exercitu auditi fuerimus. Licet in hoc gloriari, quod cum aliquando in hoſtis manum incidiſſemus, honorati & donati ab illo dimiſſi ſumus. Sed hæc obiter. Interim vt cœptum de beneuolentia Magnatum, qui olim vixerunt, proſequatur ſermonem, votum noſtrum eſt.

PH. Attendite igitur. Archelaus Macedonum rex Euripidem Tragicum tanta beneuolentia complexus eſt: vt eidem conſilia omnia crederet: & ſæpenumero eum ad cœnam vocaret: quam quidem in multam noctem, delectatus Poetæ ſuaui ſermone, protrahebat. Qua ex re accidit: vt cum illius æmuli atque obtrectatores liuore & inuidia exarſiſſent: redeuntem aliquando illum nocte intempeſta à Regis conuiuio, inſidiis exceperint; ferociſſimiſque canibus lacerandum præbuerint. Cuius interdum adeo moleſte tulit Archelaus; vt ſuprema illius non modo magno funeris ſumptu proſecutus fuerit: Verum etiam crinem tonſus, regiam faciem deformauerit: animique mœrorem corporis ſqualore cunctis indicauerit: nec ante priſtinum habitum recipere voluerit: quam interempti Poetæ manibus inimicorum ſanguine parentaſſet.

Doctos etiam viros complures honore ac muneribus affecit Artauaſdes Armeniorum Rex celeberrimus, & vſq; adeo illorum ope Græcis literis eruditus euaſit, vt Tragœdias ſcripſerit, orationes plurimas ediderit. & hiſtorias etiam cum laude compoſuerit. Quin etiam oratores, Poetas, Philoſophosq; complures ex Heliade magno impendio aduocauit: vt eos ſibi comites haberet, cumque illis (peritis Barbaris) familiariſſime victitaret.

Cyneam Theſſalum, virum dicendo grauem ac ſuauem, vt Demoſthenis auditorem plane cognoſcas, Pyrrhus Epirotarum Rex magno in honore habuit, & eo oratore ad complures ciuitates vſus eſt: qui eas adeo in Pyrrhi voluntatem pellexit: vt veram Euripidis ſententiam eſſe oſtenderet, qui ait: omnia conficit oratio: quæ etiam hoſtile ferrum efficere nequiret. Atqui Pyrrhus ipſe dicere ſolebat, plures à Cyneæ oratione vrbes, quam à ſe armis expugnatas eſſe.

In Traiano etiam Principe, & vrbis atque orbis res moderante, quantum valuerit Plutarchi autoritas, docet ad eum ab illo ſcripta epiſtola. Alexander Seuerus delegit ex Senatu & ex doctis viris præcipuos, excellentes ſapientia & virtute, quos ad conſilia adhibuit & ad domeſticam familiaritatem. Græce eleganter doctus fuit, adeo, vt vitas bonorum principum Græco carmine deſcripſerit. Ex Latinis legit plurimum Ciceronis officia, & libros de Republica. Familiariſſimus ei ex omnibus Iuriſconſultis Vlpianus fuit, quem &, cum milites in eum impetum facturi eſſent, texit ſua purpura, & milites repreſſit.

Atque vtinam in colendo Seneca perſeueraſſet Nero, facile inter Romanos Imperatores fuiſſet illuſtris.

EQ. Gratiſſima omnino memoria deprædicat poſteritas Monumenta huiuſcemodi Magnatum, qui literatorum conſiliis, in ſtatuendis pro regni ac ſubditorum ſalute atque incolumitate ſententiis ac legibus vſi fuerunt; quæ etiam argumento ſunt, illos ipſos quoq; Magnates, literarum minime fuiſſe rudes, ſed inſigniter politos.

Imperatorum literatorum exempla.

Certe Auguſtus Cæſar domi leges emendare, iudicia conſtituere & regere non potuiſſet, niſi & ipſe multiplici eruditione inſtructus fuiſſet, & ad conſilia doctiſſimos viros adhibuiſſet, Trebatium, Capitonem, Aſinium & alios.

PH. Hiſtoriæ loquuntur. Euentus probauit. De Tito Veſpaſiano teſtantur hiſtoriæ, quod cum diſertus eſſet in Latina & Græca lingua, plurima edicta formauerit, & plurimas orationes in ſenatu, Patris nomine habuerit.

Caroli Magni, quod Alcoino, Anglo præceptore eſſet vſus, tanta fuit facundia, vt non deeſſet ei copia & ſplendor in patrio & Latino ſermone. Verſus etiam fecit de Rolando ſororis filio:

Tu patriam repetis, triſti nos orbe relinquis,
Te tenet aula nitens, nos lacrymoſa dies,

Sed qui luſtra geris octo & binos ſuper annos,
Ereptus terris, iuſtus ad Auſtra redis.

Græcos legatos Græce loquentes intellexit, ſed non reſpondit longo ſermone Græco. In Collegio Oſnaburgenſi Græcum Lectorem dato amplo ſtipendio conſtituit.

Conſilio Alcoini conſtituit ſeu reformauit potius, Academiam Pariſienſem; ſcribunt namque, ante illam Caroli Magni reſtaurationem, diſciplinā & ſtudia Pariſiis valde fuiſſe corrupta, & multos ibi fuiſſe magicę impietati deditos; quorum non minimam partem Alcoinus haud dubie emendauit. Ticinenſem quoq; Academiam à Carolo Magno inſtitutam eſſe ſcribitur.

Fridericus II. ingenio tanto fuit, vt præter patrias linguas Germanicam & Italiam didicerit exactiſſime plurimas alias, Latinam, Græcam, Saracenicam, Francicam, & in ſingulis Philoſophiæ partibus non tantum rudimenta prima deguſtauerit, ſed fontes ipſos introſpexerit atq; exhauſerit. Condidit Academiam Neapoli, & ante conſtitutas alibi exornauit atq; amplificauit. Auxit etiam ornamenta, iura, immunitates & dignitates ordinis ſcholaſtici, latis de his ac ſancitis legibus publicis, quæ beneficia docti grata mente agnoſcant.

Multa vero ex Græco & Saracenico traduci in latinam linguam curauit, quæ reſtitutionem veræ ac puriotis Philoſophiæ adiuuarent, ex Ariſtotele, Ptolomæo, Galeno, Auicenna & aliis, ita vt vel vnius Friderici Secundi beneficio, Phyſica, Medica & Mathematica ſtudia in Occidente reuixerint, quæ inde vſq; ab irruptionibus Gotticis & Vandalicis neglecta iacuerant.

Multa ſapienter in Imperio conſtituit, cum de vſibus Feudorum, tum alia, quæ vndecim capitibus diſtincta ac Codici Iuſtiniani ſunt inſerta.

Viros doctos in honore ac precio habuit, deque eorum conſiliis atq; ſententiis inſtituit, adminiſtrauit, & in controuerſiis pronunciauit tempore pacis pleraque.

Gratia etiam inſignis debetur Conſtitutioni Carolinæ, cui accepta ferantur plurima emolumenta, quæ inde ad Rempubl. redierunt, neceſſe eſt. Excelluit ingenio & doctrina, & multarum linguarum peritia: conſuetudine doctorum delectatus eſt plurimum. In ſcholam Pragenſem, quam recens fundarat, aliquando ingreſſus, cum doctos audiuiſſet diſputantes in horas quatuor, idque purpurati moleſte ferrent, ac cœnæ tempus adeſſe dicerent: Mihi, inquit, tempus eſt minime. Nam cœna hæc mea eſt.

TH. Non minus etiam Lotharius Imp. reſtitutione dulciſſimæ pacis ex longis & aſperrimis bellis, & iuſtitiæ ac legum ex longa rerum perturbatione, de Germania & Italia præclariſſime meritus eſt. Nam & pacem vtrique, quantum in ipſo fuit, reddidit, & eandem ceu muniuit præſidio legum, reuocatis in lucem & ad vſum veteribus legibus Romanis. Eo enim tempore, quo Italiam Longobardi & Franci dilacerarunt, paulatim ibi, cum formæ *Lotharij conſtitutiones.*

iudiciorum mutata eſſet, barbarici mores recepti erant, & Romanæ leges his oppreſſæ conticuerant. Conſeruauit tamen ſtudia veteris illius doctrinæ ſicut aliarum artium Græcia Conſtantinopoli, & extant adhuc commentarij in ius Romanum ſcripti Conſtantinopoli ſimiles gloſſematis & enarrationibus Doctorum Italicorum. Ideo cum Italia à Germanis pacata Ottonum tempore quaſi reſpiraſſet, & paulatim mores barbaricos emendaret, homines ingenioſi excellentes dexteritate iudiciorum in negotiis, & inſtituti atque exculti doctrina Conſtantinopolitana odio & faſtidio barbaricarum conſuetudinum, cœperunt ius Romanum deſiderare. Ita paulatim celebrari hoc ſtudium cœptum eſt.

Irnerius Iuriſcõſultus. EQ. Item Henrici Quinti tempore fuit in Italia vir ſummæ autoritatis Irnerius, qui gubernauit eas partes, quæ tum erant Romani Imperij. Is cum eſſet eruditus, fortaſſe Conſtantinopoli, aut ab iis, qui audierant Conſtantinopolitanos, ſæpe ritus barbaricos in ſucceſſionibus & aliis negotiis ex iure Romano aut correxit aut moderatus eſt. Grauiter autem quaſſarant Italiam bella Henrici Quarti, quibus, vt fit in bellis ciuilibus, patrimonia multorum translata fuerunt ad alienos. *Iuris Romani reſtitutio.* Ex ea calamitate nonnihil recreauit eam prudentia & moderatio Irnerij, qui, cum poſteritati etiam conſulendum putaret, cupiebat autoritate Imperatoria proferri rurſus ius Romanum, vt certæ leges & erudite ſcriptæ extarent, & vitarentur occaſiones diſcordiarum, quæ ex incerto iure naſci conſueuerant. Hic Irnerius, cum fides eius & integritas perſpecta eſſet in gubernatione eius, & integritas perſpecta auxiſſet autoritatem, nactus Imperatorem Lotharium Saxonem, minus impeditum bellis ciuilibus, & qui plurima ad tranquillitatem retinendam neceſſaria conſtituit, fuit huic hortator, vt præciperet cauſas diiudicari ex legibus Romanis, & vt curaret Romanæ & Bononiæ eaſdem publice enarrari, ſicut fieret Conſtantinopoli, & antiquitus Athenis, in Berytho, & inſtituto Theodoſij Bononiæ fuiſſet vſitatum, & ne deeſſet doctrinæ copia, produxit libros ſcriptos. Fertur & ipſe Romæ ac Bononiæ docuiſſe, & primus ex Italis gloſſemata textibus addidiſſe.

Conſilio ergo Irnerij, autoritate Lotharij reuocata ſunt ſtudia doctrinæ legum, & reductus eſt quaſi poſtliminio vſus earum in forum, à quo annos amplius ſexcentos exularunt. *Ius Romanum deductum ex fontibus iuris naturæ.* Neceſſe eſt autem eos, qui reſtituerunt quaſi imaginem veteris Imperij, non ſolum ingeniis & prudentia excelluiſſe, quam vſus rerum acuerat, ſed etiam diligentiam mirabilem atq; acre & ardens ſtudium adhibuiſſe, in legibus conferendis & conſiderandis fontibus erudítiſſimarum conſtitutionum, quas ex lege naturæ deriuatas eſſe atq; extructas rationes oſtendunt demonſtrationibus reductæ ad fontes & principia, quod fuit res maximi negotij, mutata veteri Reipublicæ forma, prorſus antiquata fori conſuetudine, amiſſa proprietate linguæ, ſtudiis ſqualida tetraque bar-

barie

barie deformatis. Certe Italiæ, Galliæ, & Germaniæ plurimum eam profuiſſe doctrinam res docet.

Sicuti poſtea Irnerium auditores ipſius Bulgarus, Azo & alij in ſchola pariter & Reipub. adminiſtratione floruerunt: Deniq; capta admiratione doctrinæ huius Italia certatim in eam incumbere cœpit, & prodierunt ex illis ſcholis plurimi, qui docendo, ſcribendo, & de iure reſpondendo, regendis Imperiis, de vita hominum optime ſunt meriti. Accurſius attigit tempora Friderici Secundi, & Caroli Quarti ætas celebrat Bartholum, Baldum & plurimos alios horum auditores, qui doctrinam quaſi per manus traditam docendo propagarunt, & commentando illuſtrant. *Accurſius.* *Bartholus.* *Baldus.*

TH. Eſt profecto vere diuina res Rerumpub. conſtitutio, legumque ſeu emendati, ſeu mutatio in melius, quæ niſi regatur diuinitus, nec procedit, nec euenit feliciter, quod cum ſapiens antiquitas agnouerit, prudenter cauit mutationes omnes, & ſæpe inueteratæ conſuetudinis vitia, ſi non prorſus eſſent enormia, ſapienter tulit ac diſſimulauit, ſicut næuos corporum, qui ſine deformitate multo maiore elui vel expungi nequeunt. Facile eſt, inquit Pindarus, cuiuis mutare ciuitatis ſtatum, ſed commotum turbatumve ſedare & in tranquillum reſtituere, ſolius Dei opus eſt. Et apud Thucydidem Alcibiades cenſet: Τῶν ἀνθρώπων ἀσφαλέστατα τούτους οἰκεῖν, οἳ ἂν τοῖς παροῦσιν ἤθεσι καὶ νόμοις ἢν καὶ χείρω ᾖ ἥκιστα διαφόρως πολιτεύωσι. Idcirco cum euentus oſtenderit vel in ipſa fori iudiciorumque emendatione, conſilium de reſtitutione iuris Romani à Deo profectum eſſe, diuinitus Lotharium adiutum atq; gubernatum fuiſſe, minime dubitandum eſt.

Vixit Lotharij ætate etiam Gratianus, qui Pontificum decreta congeſſit, etſi & ante Gratianum ſimilis liber in hominum manibus fuiſſe traditur, opera cuiuſdam Epiſcopi Wormacienſis collectus. Intexuit his decretis ex veterum Synodorum canonibus, quæ ad Hierarchiæ Romanæ dignitatem extollendam & amplificandam facere viſa ſunt, & recentes ac præſenti ſtatui accommodatas conſtitutiones miſcuit, ſed ſeueriſſimas ſanctioris diſciplinæ leges, quibus Eccleſia purior ſtetit, commutauit in otioſa ac theatrica ſpectacula ceu ludorum quorundam. Hic Gratiani liber cauſam præbuit, vt Pontifices deinceps infinita audacia conderent ac cumularent decreta, quibus quæ liberet in doctrina cœleſti & ciuilibus legibus Imperatorum mutarunt, & ſeſe aduerſus vim omnem, vt exiſtimarunt, ſuperam terrenamque, armarunt. Inde æmula ſtudia exarſerunt. *Farrago Iuris Canonici.*

EQ. Deprompta ſunt hæc quæ iam dixiſti, ex Chronicis Melanthonis, ſi recte memini. Cæterum haud raro oganniunt centauri quidam aulici, Principum autoritatem, nimia iſta, vti exiſtimant, familiaritate non parum diminui muſſitantes. Tales fuerunt in aula Sigiſmundi Imperatoris, qui potiſſimum ob id indignabantur, quod in diſtribuendis muneribus & dignitatibus

præferrentur literati. At Imperator illorúm procacitatem grauiter retudit inquiens: *Illos merito obſeruo, quos natura præ aliis excellere voluit.* Cumq; præſtantiſſimum illum iureconſultum Georgium Fiſcellinum Equeſtris ordinis inſignibus donaſſet, & ille Baſileæ in celebri ordinum conuentu animi dubius hæreret, vtrum Equitibus vel iureconſultis ſeſe coniungeret, tandemque ad equites concederet: *Stulte agis*, inquit Cæſar, *quod literis militam præfers. Nam ego mille Equites vno die crearim; doctorem vero vnum mille annis non effecerim.* Tanta in æſtimatione prudentiſſimus hic Imperator literas habuit!

...ſ mundi ...p. vox ...retica.

Nec ſilentio hic nobis prætereundus eſt Matthias Hunniades. Is delectatus eſt maxime hiſtoriarum cognitione, quas ex Græca lingua multas in Latinam transfundi ſui vſus cauſa curauit. Didicit etiam ſtudioſe multa de ſtellarum motibus & effectionibus. Multos viros doctos, præcipue vero Mathematum peritos, & Poetas ad faſtigia honorum ampliſſimorum euexit, ac præ cæteris fauore venerationeq; ſingulari complexus eſt Iohannem Regiomontanum, quem tanti fecit, vt crebro eum eruditorum colloquiorum cauſa & menſæ contubernio adhiberet. Extinctum tradunt.

Carolus V. linguarum peritus.

PH. Sed & Carolus V. Imp. literatis linguarumque peritis admodum fuit familiaris, ex quorum etiam familiari conuerſatione variarum linguarum cognitionem ſibi comparauit, vſque adeo vt in Hiſpania cum Hiſpanis, hiſpanice: in Italia cum Italicis Principibus nonnunquam Italice: in Gallia Belgica, aut Britannia, gallice: in Germania, germanice: & (cum caſus ferret) etiam vbique latine loqueretur: ſic vt vnicuique in ſua lingua materna loqui Cæſar poſſet. Ad eamque diſcendam bella variis ab eo in locis geſta, plurimum illi adiumenti attulerunt: tanta enim erat Cæſar hic celeritate, dexteritateque ingenij præditus, vt cum in bello, & exercitu eſſet, omnium ſtatim nationum, quæ in caſtris ſuis verſabantur, linguam, mores, veſtitum exprimeret.

Itaque cum legionibus Germanicis loquens, veſtitum habens plærumque Germanicum, Germanice loquebatur. Cum legionibus veteranorum, quæ Hiſpanicæ erant (in his enim plurimum Cæſar ſemper ſtetit, fiduciæque plurimum habuit) Hiſpanice: atque eas pacis, bellique tempore, vel in æſtiuis, vel in hybernis, vel in agris, & in municipiis, honeſtiſſime, liberaliſſimeque, pecunia ex Hiſpaniis allata, vbiq; gentium alebat: ad Belgicum equitatum Gallice: ad cohortes, equitatumq; Italicum Italice: ad Neapolitanum grauis armaturæ Equitem mixtim: ad Hungaros, Bohæmos, Dalmatas, Macedones, variis vtebatur ſermonibus, ac vnicuique ſemper genti Genuinam catalectum diſcedens cum donatiuo oſtendebat. Et ſi in Germania belligeraret, veſtitu armiſque & phaleris Germanicis fere vtebatur, barbamq; quadratam gerebat: ſi in Italia, hæc Italicum ad morem faciebat, barbamq; acuminatam gerebat; ſi alibi aliter.

EQ. Illud

TQ. Illud quoque nullo modo præterierim, quod Alphonſus victo captoque Antonio Caldora, cum exercitu in Pelignos profectus, cum perueniſſet in locum, vnde Sulmo poterat deſpici, percontatus, an ea, vt ferretur, Ouidij eſſet patria, & qui aderant affirmaſſent, vrbem ſalutauit, gratiaſque genio loci egit, in quo tantus olim poeta genitus eſſet, de cuius laudibus cum non pauca diſſeruiſſet, tandem famæ eius magnitudine commotus, Ego, inquit, huic regioni, quæ non parua regni Neapolitani nec contemnenda pars eſt, libenter ceſſerim, ſi temporibus meis datum eſſet, hunc poetam vt haberem, quem mortuum pluris ipſe faciam, quam omnis Aprutij dominatum. *Ouidij patria.*

TH. Tranſeamus etiam pauliſper ad exempla Biblica, quippe quæ identidem quanta in exiſtimatione, obſeruantia ac reuerentia fuerint apud Magnates, viri ſanctè docti, clariſſime demonſtrant.

Apud Ægyptium regem potentiſſimum, in ſumma fuit exiſtimatione Abrahamus, religionis ſimul & veræ ſapientiæ ac bonarum artium peritiſſimus, qui Ægyptios docuit ſcientias mathematicas, vt Philo teſtatur. Eum inſecutus eſt Ioſephus, cui adminiſtratio totius imperij credita fuit, docuitque Principes veram ſapientiam, vt Pſalmus 104. teſtatur: *Miſit Deus ante eos virum, in ſeruum venundatus eſt Ioſeph. Eloquium Domini inflammauit eum: miſit rex, & ſoluit eum: princeps populorum, & dimiſit eum. Conſtituit eum dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ. Vt erudiret principes eius, ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret.* Deſcendit & Iacob cum patriarchis in Ægyptum: qui literis bonis & liberalibus diſciplinis repleuerunt Ægyptum, ac velut domicilium ſapientiæ conſtruxerunt: ad quod fuere aditus frequentiſſimi ex omnibus regionibus, capeſſendi cultum ingenij gratia. De Moſe autem quid verbis opus eſt? Qui à puero eruditus & excultus omni doctrina Ægyptiorum, quam videlicet à Patriarchis ſanctis prius acceperant, in aula Pharaonis res admirandas geſſit: ſcriptaque hiſtoria & legibus diuinæ maieſtatis, omnibus regibus & populis magiſter exhibitus eſt. Ad Aſſyrium monarcham, ſiue is Sardanapalus fuit, ſiue alius, Ionam Prophetam veniſſe nouimus, & in vrbe regia præconium feciſſe maximo cum fructu pœnitentiæ, vt Niniue præbuerit exemplum ſempiternum reſipiſcentiæ. Babylonicis quoq; regibus, & Perſis atq; Medis, adfuere Daniel, Eſdras, Mardochæus, Nehemias, Zorobabel, & alij viri oppido quam ſapientes & pij. Cum Alexandro Macedone pontifex Iudæorum Iaddus egit de veri Dei natura & voluntate. Cum Ptolomæo Philadelpho Eleazar Pontifex & LXX. preſbyteri, qui ſacros libros interpretati ſunt. Longum foret narrare, Solonem admonuiſſe Crœſum regem potentiſſimum, Platonem egiſſe cum Philippo rege Macedonum, cum Dionyſio Siculorum rege, & cum aliis. Romani etiam fœdere icto cum Macchabæis, res Iudaicas didicerunt: *Virorum ſanctè doctorũ apud Magnates olim autoritas.*

quibus

quibus & Ioſephus ſacerdos in bello Iudaico ſorte quadam diuina obuenit, vt ſacram hiſtoriam totam eis explicaret. Cum Herode inceſto & flagitioſo, cæterum potentiſſimo rege, baptiſta præcurſor Domini Ioannes egit. Coram Anna & Caiapha, ſummis pontificibus, coramq; Pilato præſide Romano in Syria, Dei ſapientia æterna, Dei verbum, Dei filius homo factus, cauſam veritatis defendit. Atq; huc pertinet oraculum de Paulo ad Ananiam; *Vas electionis eſt mihi, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus & filiis Iſrael, Act. 9.*

EQ. Hæc obſoleta ſunt, & iamdudum etiam deſierunt, potius de iis conferamus ſermonem, quorum adhuc dum beneficiis non minima ex parte fruimur; de artibus nimirum humanioribus, ac linguis, de Bibliothecis de Academiis, iiſque adeo quæ ad rem ſpectant literariam.

PH. Melanthon, (de quo magnus ille Theologus, D. Morlinus quod ne ſyllogiſmum quidem formare, niſi Melanthon nos edocuiſſet, in Germania poſſemus, quem tamen quoad religionis negotiis grauiſſime, & merito quidem coarguit) is inquam (Melanthon) de artibus humanioribus ac linguis, qua ratione cœperint apud alias etiam nationes inclareſcere *lib. 5. Chron.* ſic refert: Graſſante Mahomete II. qui obiit anno Chriſti 1481. Muſæ è Græcia pulſæ abierunt in exilium quæſitum nouas ſedes in Italia & Gallia, deducentibus eas multis præſtantibus viris, quorum opera, cura, labore, ac ſtudio reſtitutæ ex Græcis fontibus diſciplinæ reuixerunt, quæ inde vſque à prima Italiæ ſub Gottis facta deuaſtatione eouſq; iacuerant ſepultæ profunda barbarie.

Artium humaniorum in diuerſas nationes migratio.

Chryſoloras.

Primus Græcorum literarum ſtudia in Italia excitauit Emanuel Chryſoloras ſocer Franciſci Philelphi Tolentinans, qui à Iohanne Palæologo ſub Baiazete primo miſſus in Europam, vt reges adeundo pereunti Græciæ maturam opem imploraret, perfunctus munere mandato in Italia ſubſtitit, ac Venetiis primum, deinde Florentiæ Romæque, ac demum Ticini docuit. Extant Grammatica præcepta ab eo ſcripta. Interiit in Germania Conſtantienſis Synodi tempore.

Trapezontius.

Succeſſere huic proxime Georgius Trapezontius auitam patriam cognomine potius quam ſuam profeſſus, originem enim paternam è Pontica celebri vrbe duxit, ipſe in Creta genitus, & Theodorus Gaza Theſſalonicæ honeſto natus loco, impetuque Amurathis patria eiectus. Inter hos æmulatio fuit, Sed Trapezontium Gaza acumine ingenij, dexteritate iudicij, & linguæ vtriuſque peritia ſuperauit. Ariſtotelis enim de animalibus & Theophraſti de plantis libros ita Latinos fecit, vt dum ad Græcarum compoſitionum exemplum horridioris linguæ vocabula ceu emollita prius inter ſe apte concinneque iungit, & vim Græcarum vocum nouis Latinis accommodate effingit atque exprimit, audaci quidem ſed felici admodum tranſlatione facultatem Latinæ linguæ non mediocriter locupletarit.

Æmulatio inter Trapezontium & Gazam.

Argyropilus.

Gazæ amicus & ſodalis fuit Iohannes Argyropilus Byzantinus, qui è Coſmo

ſmo Medice Petro filio & Laurentio Nepoti præceptor datus, primum Florentiæ, deinde Romæ, Græcos autores enarrauit.

Iohannes Capnio hunc Romæ Thucydidem interpretantem audiuit, de quo ſuo cum Argyropilo congreſſu Capnio ſolitus eſt hanc recitare hiſtoriã: Cum in auditorium veniſſet ante Lectionem more Legati cum mediocri comitatu, & aſſiderent ibi multi nobiles homines ſenes, Cardinales etiam aliqui, ſalutat Argyropilum reuerenter, deplorat exilium Græcorum & narrat ſe cupidum eſſe doctrinę ipſius. Argyropilus interrogat cuias ſit, & an Græcam linguam intelligat. Hic narrat ſe Germanum eſſe, & Græcæ linguæ non omnino rudem. Iubet igitur Argyropilus eum legere partem Thucydideæ concionis, & reddere ſententiam. Legit Capnio clara voce, & addit interpretationem, cumque & ſonus pronunciationis non eſſet agreſtis, & ſententia recte & bonis verbis reddita eſſet, animaduertit Argyropilus non admodum Tyronem eſſe in lingua Græca, & gemens exclamat: Græcia noſtro exilio tranſuolauit Alpes. Didicerat autem Capnio Græcæ linguæ rudimenta primum in Gallia pręceptore Hermonymo Spartiata Græco, qui ſecundus à Gregorio Typhernate in ea regione literas Græcas velut à morte reſuſcitauit. Venerat enim non multo ante Lutetiam Gregorius Typhernas è ſchola Emanuelis Chryſoloræ & ſuo conſilio ad Rectorem accedens operam Academiæ obtulit in docenda Græca lingua, ac *δίδακτρον* decerni ſibi poſtulauit iuxta decretum, quod extat in iure Pontificio. Rector, etſi miratus eſt hominis peregrini audaciam, tamen ad conſilium retulit. Ibi laudata eſt voluntas Typhernatis, & decretum ſtipendium, vt Græce doceret. Ita tunc Græca lingua poſt multa ſecula Lutetiam deducta eſt.

Congreſſus Capnionis cum Argyropilo.

Gregorius Typhernas.

Poſt Argyropilum ſtudia Græcæ linguæ in Florentina ſchola gubernauit Demetrius Chalcondyles, Atticus homo, ſed inde pugnaci & ſæua ambitione Politiani eiectus, Mediolanum ſe contulit. Fuere pręter hos & alii exules Gręci in Italia homines docti, vt Marcus Muſurus Cretenſis, & qui nobilitate natalium ac generis ſplendore cunctos ſuperauit Iohannes Laſcares, è Laſcarina Imperatoria ſtirpe ortus, quo Laurentius Medices Florentinus Legato vſus ad Baiazetem ſecundum, impetrauit, vt liceret ei tuto abditas Græciæ Bibliothecas perſcrutari, & conquirere in omnibus artibus atq; diſciplinis, de Eccleſiæ doctrina & hiſtoriis ſcripta volumina, inq; Italiam transferre, de quibus collecta præcipue atq; inſtructa eſt Bibliotheca Mediceorum Florentiæ. His initiis renatæ ſunt literæ Græcæ in Italia, quæ mox cum auidiſſime expeterentur, & certatim acerrimo ſtudio colerentur, proſperrimo ſucceſſu late ſparſæ, & magnam lucem artibus omnibus & ad repurgationem doctrinæ Eccleſiaſticæ ſordibus monaſtici cœni obrutæ momenti plurimum attulerunt. *Hactenus Melanthon.*

Chalcondyles.

Muſurus. *Laſcares.*

Bibliotheca Mediceorũ Florentiæ.

EQ. Bibliothecæ Florentinæ audio ex allegata Melanthonis hiſtoria lite-

rata fi.ri mentionem; & memini alicubi etiam ei.s fieri mentionem à Guidone Pancirolo præſertim; qui aliarum quoque Bibliothecarum meminit. *Memorab. libro primo, in titul. de Bibliothecis*, recitabo integra Panciroli verba: Conſtituerant etiam (inquit) loca publica, in quibus Bibliothecas habebant reconditas, quas legendi gratia intrare cuilibet permittebant. Romæ, vt P. Victor ſcribit, XXIX. erant librariæ publicæ: inter quas Palatina & Vlpia primas tenebant. Hodie commoditate hac deſtituimur, tres enim duntaxat in Italia exſtant; Vaticana Romæ; Medicea Florentiæ; Veneta ad D. Marcum, quæ à Cardinali Beſſarione Reipublicæ iſti teſtamento fuit relicta, has non licitum eſt cuiuis pro libitu ingredi. In Monaſteriis quoque aliquæ habentur, vt Bononiæ ad D. Dominicum: Venetis ad D. Antonium; & alibi aliæ, quibus tamen vti, quandocunque volueris, non poſſis: ſed certo quodam modo, & licentia prius impetrata. idemque de Dionyſiana Bibliotheca in Gallia erit iudicandum. Primus copioſam Bibliothecam inſtruxit Theophraſtus: cui Ariſtoteles libros ſuos vna cum ſchola; hic Neleo diſcipulo ſuo moriens reliquit. quo mortuo, heredes paruam bibliothecæ curam primum quidem habuerunt. Sed cum intelligerent poſtea, Eumenem Atthaliæ Regem diligenter de libris illis inquirere, vt Pergamum transferret; ſub terra eos abſconderunt: vbi magna ex parte à vermibus fuerunt corrupti. Longo vero tempore iam exacto, ingente pecunia diuenditi fuerunt Apelliconi: qui ita corruptos eos deſcribi curauit, vt pleni errorum reſtiterint. Mortuo Apellicone, L. Sylla, poſtquam Athenas cepiſſet, libros illos Romam portari curauit, vt Strabo recitat *libro decimo tertio*, Primus ibi librariam dedicauit Aſinius Pollio, vt Plinius ſcribit *lib. vigeſimo quinto cap ſecundo*. In Ægypto Ptolomæus Philadelphus Bibliothecam fundauit 700000 librorum: quæ poſtea, Cæſare cum Alexandrinis confligente, arſit, Conſtantinopolitana 120000. habebat libros. Inter quos etiam Ilias & Odyſſea Homeri continebatur, aureis literis in inteſtino Draconis deſcriptæ. Hæc tempore Baſiliſci Imperatoris incendio fuit abſumpta, vt Zonaras tradidit. *Hactenus Pancirolus.*

De Bibliothecis.

Quanto etiam librorum ſtudio arſerit Iulianus apoſtata, id Epiſtolæ eius initium ad Ecdiciũ Ægypti præfectum perſcriptę ſatis indicat: Quidam, inquit, equis, alii auibus, nonnulli feris delectantur. Ego vero inde vſque à pueritia, librorum cupiditate arſi.

PH. Iulius Cæſar Bibliothecas Græcas & Latinas, quas maximas poſſet publicare deſtinauit, M. Varroni cura comparandarum ac digerendarum, vt Sueton. ſcripſit *in vita Cæſaris capite quadrageſimo quarto*, poſtea Octauium Auguſtum in ea parte domus, quam fulmine ictam deſiderari à Deo haru-

haruſpices pronunciarunt, templum Apollinis excitaſſe addita porticu cum Bibliothecis Latinis Græciſque idem auctor teſtatur *in Octauio, capit. 29.* quas à manubiis Dalmatarum protinus ſubactorum extructas, & à ſororis nomine Octauianas nuncupatas Dio aſſerit *lib. 49.* Sed & Bibliothecas Romæ incendio abſumptas, Domitianum impenſiſſime reparari curaſſe, idem Suet. prodidit *in Octau. cap. 20.* exemplaribus vndiq; petitis miſſiſq; Alexandriam, qui deſcriberent emẽdarentque. Sed Alexandrina illa Bibliotheca poſtea bello Alexandrino priore, dum diripitur ea ciuitas, non ſponte, neque opera conſulta, ſed à militibus forte auxiliariis incenſa ſimul arſit, *Gell. lib. 16. capit. 17.* Refert præterea Andr. Palladius *de antiq. vrbis Romæ*, Bibliothecas Romę fuiſſe 37. Sed in his præcipuam tamen Auguſtam, ſiue Octauianam, Gordianam & Vlpiam, ab Vlpio Traiano inſtructam. Luculli quoque Bibliothecam inſignem vtriuſque linguæ libris refertam, atque omnibus obuiam & patentem fuiſſe ſcribit Budæus *de Aſſe & partibus eius, lib. 2.* Et de aliis quoque Bibliothecis vide Chaſſanæum in Catalogo gloriæ mundi, *par. 12. conſid. 73.*

EQ. Conſtantinus Magnus Imp. cum ſuperiores Imperatores plurimos libros exuſſiſſent, ſuis impenſis bibliothecas omnes Conſtantinopoli inſtaurauit? quas quoque Bibliothecas diligenter poſtea accurauit Valens Imper. vt conſtat ex eius reſcripto ad Clearchum eius Vrbis Præfectum: *Antiquarios,* inquit, *ad bibliothecæ Codices componendos, vel pro vetuſtate reparandos, quatuor Græcos, & tres Latinos ſcribendi peritos, legi iubemus.* Quæ Bibliotheca in tantum ſenſim excreuit numerum, vt tricena & tria millia librorum contineret. Frãciſcus I. apud S. Victorem, neq; non in arce Fontanæblio, conquiſitis ex media Gręcia, atque Arabia infinitis propemodum libris locupletiſſimas inſtruxit Bibliothecas. Matthias Coruinus Hungariæ Rex Budæ bibliothecam ſimiliter longe inſtructiſſimam inſtituit, neque dignam certe, quæ ab impio Chriſtiani nominis hoſte, Vrbe capta, diſſiparetur.

TH. Princip.s melioris notæ & litteraturæ, eam in otio Reipubl. ſuſcipere cogitationem ſolent, vt in publicum vſum bibliothecas libris omnigenis refertas inſtituant. Fuitque hoc vetuſtiſſimus temporibus ſapientiſſimorum Regum & Principum ſingulare ſtudium ac opus, vt Bibliothecas conderent, tanquam caſtella quædam & armamentaria ſapientiæ; in quibus non ſolum ex auro argentoue, aut certe ex ære (vt Plinius eleganter & ſumma cum amœnitate prodidit, *lib. 35. cap. 2.*) dicantur illi, quorum immortales animæ in iiſdem locis ibi loquuntur: quinimo etiam quæ non ſunt, finguntur, pariuntque deſideria non traditi vultus, ſicut Homero euenit; quo maius, vt equidem arbitror, nullum eſt felicitatis ſpecimen, quam ſemper omnes ſcire cupere, qualis fuerit aliquis. *Bibliothecarum ſtructores.*

Bbbbb 2 *PH.* Ma-

PH. Maxime ergo efferendi ſunt viri illi, qui doctiſſimorum hominum ſcripta maximis impenſis & ſumptibus prorſus incredibilibus anxie & ſolicite vndiq; conquirunt, quo Rempub. iis præſidiis communiant, quæ poſteris ſeculis profutura ſint, & vnde omnis vitæ lepor humanitasq; pendeat. In quibus nemo palmam præripuerit Ptolomæo illi Philadelpho: à quo non tantum ingens librorum numerus ad millia ferme voluminum ſeptingenta vel conquiſitus vel confectus fuit, vt Gellius ſcriptum reliquit, *lib. 6. cap.* 17. Sed & Athenienſibus annonæ penuria preſſis non prius alimenta conceſſa, quam ſibi Tragœdiarum Sophoclis, Euripidis & Æſchyli autographorum poteſtatem feciſſent. Pro quibus tamen, præter vectigalium immunitatem XV. talenta iiſdem oppignerauit, & eadem poſtea cum exſcriptis exemplaribus illis dono dedit. Quo Ptolomæi facto nullum generoſius putat Melchior Guilandinus *in tractat. de papyro, membro 6.*

Ptolomæi Philadelphi Bibliotheca.

EQ. Regnante hoc Ptolomęo Philadelpho pax in Ægypto fuit. Cumq; antea in Ægypto doctrinarum poſſeſſio tantum apud Sacerdotes eſſet, ac lingua & literis Ægyptiis contineretur, huius Regis conſilio doctrinæ in Græcam linguam translatę ſunt, & inſtituta ſunt ſtudia Alexandriæ, vbi deinceps communia fuerunt omnibus diſcere volentibus, & Rex vndique doctos viros acerſiuit. Bibliothecam inſtruxit copioſiſſimam, & inquiſiuit apud multas gentes vetera monumenta. Quare Callimachus librum ſcripſit de gentium originibus & migrationibus, & veterum vrbium conditoribus & legibus, quo libro amiſſo multæ veteres hiſtoriæ interciderunt.

Quia vero intellexit Ptolomæus, habere Iudæos vetuſtam Patrum ſeriem, & vidit legem Iudæorum maxime congruere rationi, de vnitate Dei, & de honeſtis moribus, curauit & Iudæorum libros in Græcam linguam transfundi. Quare ad Eleaſarum ſummum Sacerdotem, & vaſa quæ olim Iudæis ademta erant, & alia ſplendida dona miſit, & ad ſe mitti interpretes petiuit. Miſſi ſunt igitur duo & ſeptuaginta viri, qui Moyſen & cæterorum Prophetarum libros, & haud dubie multa alia monumenta in Græcam linguam tranſtulerunt. Ita libri Prophetici multis gentib. facti ſunt notiores, & propagata latius vera de Deo doctrina. Et cognitis monumentis Iudæorum Rex Ptolemæus tanti fecit iſtam gentem, vt libertatem captiuis Iudæis in Ægypto donauerit.

Huius igitur Regis Ptolomæi Philadelphi labore & munificentia generi humano reſtituta ſunt & late propagata doctrinarum ſtudia. Ac ſcribitur, motum eſſe conſiliis doctiſſimorum hominum, Ariſtæi, Stratonis & Demetrii Phalerenſis, qui apud eum exul fuit, pulſus Athenis. Fuerunt apud eum & alii docti viri, Callimachus, Apollonius, Aratus, Bion, Theocritus, Conon & Hipparchus Mathematici.

PH. Studia doctrinarum inſtituta Philadelphi tempore, maxime floruerunt Alexandriæ regnante Euergete, qui & erga Iudæos beneficus fuit. Eius tem-

tempore collegit in Ægypto Ieſus filius Syrach, ſententias, quæ adhuc extant, quas inquit ab auo ſuo ſcriptas, ſed à ſe ſe auctas, & in Græcum ſermonem translatas eſſe.

TH. Cum digna admodum cognitu ſit translationis Bibliorum in Græcum ſermonem hiſtoria; ego ex Ioſepho, *Antiquit. Iudaic. lib. 12 cap. 2.* eam aliquando altius repetam. Sic autem Ioſephus in allegato capite: Demetrius Phalereus (inquit) regiarum Bibliothecarum præfectus dabat operam, vt ſi fieri poſſet, omnes totius orbis libros colligeret, coemens quotquot vbicunq; audiſſet cognitu dignos, aut cupiditati Regis gratos, cuius præcipuum erat in congerendis codicibus ſtudium. hic rogatus aliquando à Rege quam multa milia iam comparaſſet, ait ſe iam habere circiter ducenta millia, ſed breui habiturum quingenta millia: præterea compertum ſibi certis iudiciis multos eſſe apud Iudæos, qui leges eorum ſcriptas contineant, dignos cognitu & bibliotheca regia: eſſeque ſcriptos ipſorum lingua & literis, & exhibituros negocium his, qui velint eos in Græcum ſermonem vertere. Videri quidem quandam cum Syrorum lingua & charactere ſimilitudinem, habere tamen multa peculiaria. Nihil igitur vetare, quin & illa ex Hebræo traducta, cum non deſint ſumptus, in bibliothecam ſuam referat. Tum rex collaudato Demetrii circa conquirendos libros ſtudio, ſcribit Iudæorum Pontifici, vt curet hoc negotium ex ſententia confici. *Hæc Ioſephus.*

Bibliorum in Græcum ſermonem translatio.

Interea Ariſtæus vnus ex intimis regis amicis, cum iam dudum animum haberet rogare Regem, vt Iudæos in ſuo regno libertati reſtitueret, ratus adeſſe iam optimam occaſionem ſupplicandi, regem præuia aliorum quoq; interceſſione, deſuper adiit, rogauit, edictumque regium de Iudæorum libertate à rege impetrauit. Hæc (allego nunc denuo verba Ioſephi) vbi ex ſententia regis magnifice ſunt peracta, iuſſit Demetrium euulgare decretum de transſcribendis Iudæorum codicibus, nihil enim temere fiebat à Regibus, ſed omnia diligenter præmeditata, quapropter & ſuggeſtionis exemplar & epiſtolarum in commentarios relatum eſt, & multitudo miſſorum donariorum, & quod à quoquo factum eſt, vt primo aſpectu pateat ex ipſis operibus tam autorum quam artificum præſtãtia. Suggeſtionis ſane exemplar fuit tale: Regi magno Demetrius. Quia mandaſti Rex, vt quod deeſt tuæ bibliothecæ ſuppleamus, & libros, qui hactenus noſtram inquiſitionem effugerunt, perquiramus, nihil mihi ad ſummam circa hoc negocium diligentiam reliquum faciens, ſcire te velim inter eos, quos adhuc deſideramus, eſſe Iudæorum legis codices. Hebraicis enim characteribus & vernacula ipſorum lingua ſcripti cum ſint, intelligi à nobis non poſſunt, ſunt etiam negligentius quam par eſt habiti, eo quod nondum eis Regia prouidentia contigit. neceſſe eſt autem, vt & hos habeas diligenter accuratos. Sapientiorem enim & ſinceriorem legis lationem continent, vtpote diuinitus proditam. Et hæc eſt

cauſa, vt Hecatæus Abderita refert, cur nullus vel poeta, vel hiſtoricus mentionem eius legis faciat, aut virorũ, qui iuxta eius præſcriptum res ſuas adminiſtrauerunt: quod ſacroſancta ſit, & profano ore tractari non debeat. Itaque ſi idem tibi videbitur Rex, ſcribes Iudæorum Pontifici, vt mittat ſenos ex ſingulis tribubus ſeniores, legum earum peritiſſimos, ex quorum interpretatione apertum ac conſonum ſenſum eorum librorum accipientes, dignum aliquid tuo deſiderio colligamus. Ad hanc igitur ſuggeſtionem, iuſſit Rex ſuos, vt ad Eleazarum Iudæorum Pontificem, de hac re ſcriberent, ſimulq; per eaſdem literas certiorem facerent de Iudæis per Ægyptum priſtinæ libertati redditis. præterea ad faciendos crateres & phialas ác libatoria, miſit auri talenta quinquaginta, & gemmarum copioſam multitudinem: iuſſitq; cuſtodes Arcarum, in quibus gẽmæ ſeruabantur, liberam artificibus electionem permittere. mandauit etiam pecuniæ pro ſacrificiis & reliquis templi vſibus, centum talenta erogari. Dicam autem & opera & eorum ornatum, vbi primũ expoſuero exemplar epiſtolæ ſcriptæ ad Eleazarum Pontificem, qui hoc Sacerdotii faſtigium hoc modo conſecutus eſt. Onia Pontifice defuncto, filius ei Simon ſucceſſit, Iuſtus cognominatus, ꝙ & Deum pie coleret, & ciues ſumma proſequeretur beneuolẽtia. Quo mortuo ſuperſtite vnico filio paruulo, frater eius Eleazarus, de quo nunc eſt mẽtio, Pontificatũ aſſumpſit: cui Ptolomæus hoc modo ſcripſit. Rex Ptolomæus Eleazaro Pontifici ſalutem. Multis Iudæis in regno meo degentib. quos Perſæ, dum rerum potirentur, captiuos eo pertraxerant, pater meus eos in precio habuit, aliorum opera in militia vſus amplis ſtipendiis conductorum, aliis etiam caſtellorum cuſtodia per Ægyptum aſſignata, vt eſſent terrori indigenis. Ego vero poſtquã principatũ adeptus ſum, cum in cæteros benignitate ſum vſus, tum maxime in tuos ciues: quorum ſupra centum millia in libertatem vindicaui, reſtitutis de meo preciis eorũ poſſeſſorib. ex his per ætatem idoneos allegi in militiam nonnullos quorum fides id mereri videbatur, inter aulicos meos aſciui ratus nullum gratius me Deo poſſe offerre donarium, pro ea prouidentia qua me dignatus eſt rebus præficere. Ergo vt & his & reliquis per totum orbem Iudæis gratum faciam, viſum eſt mihi legem veſtram in Græcã linguam vertere, & ita verſam in bibliothecã meam reponere. Bene igitur facies, ſi idoneorum delectu per tribus habito, ex vnaquaq; ſex viros bonos iam ſeniores ad nos miſeris, qui per ætatem legum periti, poſſint præſtare bonos interpretes. Spero enim, ſi hoc ex ſententia ſucceſſerit, maximam gloriam nos inde acquiſituros. Mitto autem qui tecum de hac re agant, Andream præfectum ſatellitum, & Ariſtæum, mihi cariſſimos: per quos etiam primitias donariorum templi & victimarum miſimus, talenta argenti centum. Reſcribes autem quicquid volueris, facturus nobis rem gratiſſimam. Hac epiſtola accepta, Eleazarus reſcripſit quam potuit honorificentiſſime. Pontifex Eleazarus Regi Ptolomæo ſalutem. Si vales cum Regina Ar-

na Ar-

na Arſinoe communibuſq; te liberis, noſtræ quoque res ſe habent optime: Acceptis tuis literis, gauiſi ſumus plurimum ob egregiam tuam voluntatem: aduocataque concione eas legimus, teſtes pietatis, qua colis Deum maximum. oſtendimus etiam phialas quas miſiſti aureas viginti, argenteas triginta, & crateras quinque, & menſam dedicandam, centumque illa talenta, quæ in victimas & alios templi vſus attulerunt Andreas & Ariſtæus, amici tui cariſſimi, viri boni ac docti, tuaque amicitia digniſſimi. quare ſcito nos tibi gratificaturos, etiam ſi quid præter ingenium noſtrum facere oporteat. prouocati enim beneficiis in ciues noſtros collatis non debemus ſegnes eſſe ad referendam gratiam. Quamobrem continuo pro te, ſororeque tua, & liberis & amicis, hoſtias obtulimus, & populus vota fecit pro felici rerum tuarum ſucceſſu, & pro pacato regni tui ſtatu: vtque hæc legis verſio, tam felix tibi ſit, quam cupis maxime. Delegimus etiam ſenos per tribus presbyteros, quos ad te cum lege miſimus. tuæ autem pietatis erit ac iuſtitiæ, vt tranſcripta lege ad nos eam tuto remittas, vna cum eius deportatoribus. bene vale, quæ reſcripſit Pontifex. *Hactenus Ioſephus.*

Cæterum poſt prolixam donorum à Ptolomæo rege, templo Hieroſolymitano miſſorum, Menſæ nimirum aureæ, craterarum duarum aurearum, craterarum argentearum, & triginta phialarum, deſcriptionem, Ioſephus porro ſic recenſet.

Atque hæc ſunt (inquit) donaria ab hoc Rege ad Hieroſolymitanum templum tranſmiſſa. Quibus conſecratis Pontifex Eleazarus, & honorifice tractatis qui attulerant, non ſine muneribus ad Regem eos remiſit. Hi poſtquam Alexandriam ſunt reuerſi, Rex cognito eorum ſimul & ſeptuaginta ſeniorum aduentu, confeſtim legatos Andream & Ariſtæum acciuit: ab eiſq; & epiſtolam Pontificis recepit, & multa præterea ſciſcitando didicit. Et cum vehementer cuperet congredi cum ſeptuaginta ſenioribus, qui Hieroſolymis ad interpretandam legem venerant, quicunque priuatorum negociorũ cauſa expetebant eius colloquium, præter morem ſuum dimitti iuſſit. hos enim quinto quoque die ſolebat admittere, ſicut legatos ſemel in menſe. tunc vero illis dimiſſis ab Eleazaro miſſos expectabat. vt vero ſenes illi venerunt cum muneribus à Pontifice miſſis, & cum membranis, quæ legem aureis literis inſcriptam continebant, primum de libris eos rogauit. vt vero ex inuolucris depromptos obtulerunt, multum diuque miratus membranæ ſubtilitatem, & commiſſuras quæ ita latebant, vt viſu diſcerni non poſſent, gratias ſe illis habere dixit qui venerint, & maiores etiam ei qui miſerit, ſed longe maximas Deo, cuius leges attulerint. cumque ſeniores eorumq; comites vno ore omnia fauſta Regi acclamaſſent, præ nimia lætitia lachrymas non continuit, quæ quidẽ mœroris inſignia etiam magnũ gaudium conſequi natura voluit, iuſſitq; libros accipere, quorum hoc erat officium, tum demũ viros.

viros ſalutauit,præfatus æquum fuiſſe, vt prius de ea re, propter quam acciti fuerant percōtatus,deinde illos quoque compellare, diem quidem aduentus eorum tam gratum ſibi confeſſus eſt,vt quoad viueret per ſingulos annos redeuntem eius memoriam colere ſe velle promitteret.forte enim eadem erat qua Antigonum nauali prœlio vicerat,voluitque vt conuiuæ ſibi eſſent, & diuerſoria mandauit eis aſſignari ſub ipſa arce pulcherrima. Nicanor autem qui excipiendis hoſpitibus præerat,Dorotheum eos curare ſolitum iuſſit parare cuique ad victum pertinentia.Sic enim Rex diſpoſuerat, vt ex eis ciuitatibus,quæ in ratione victus aliquid peculiare haberent, venientibus more ipſorum omnia pararentur: vt tractati more conſueto ſuauius viuerent & nulla in hoc nouitate offenderentur. quod honoris his quoque exhibitum eſt, Dorotheo hac cura commiſſa, quod is callebat morem quo ſolerent viuere.quamobrem omnia per ſe adminiſtrauit quæ ad illos accipiendos facerent.Ac primum duos accubitus ſtatuit Rege ita iubente, qui volebat dimidiam eorum partem ad extremam ſuam diſcumbere, reliquam vero poſt ipſum ordine, nihil omittens ad honorem eorum pertinens.poſtquam autem diſcubitum eſt,iuſſit Dorotheum illis miniſtrare,ſicut ſolebat hoſpitibus ad ſe à Iudæa venientibus.quapropter præconibus & ſacrificulis aliiſque id genus quorum eſt à ſuis precatiunculis auſpicari conuiuium,locus hic non fuit: ſed vnum ex conuiuarum numero Sacerdotem Eliſæum nomine,precatione menſam conſecrare ipſe Rex iuſſit: qui ſtans in medio precatus eſt omnia fauſta Regi,ſimulatque ſubditis: applauſumque & acclamatum eſt ab omnibus libenti ac hilari animo,quo facto fruebantur appoſitis. cumque Rex ſiluiſſet quantum ſatis viſum eſt cœpit philoſophari, proponens ſingulis quæſtionem aliquam de natura ſubtili diſquiſitione dignam. illis vero diſerte ad quidlibet reſpondentibus,delectatus eorum cōſuetudine per duodecim dies inſtaurauit conuiuium. Si quis autem cupit cognoſcere quæſtiones agitatas in eo conuiuio, legat Ariſtæi librum, quem hoc argumento conſcripſit. Quos ſermones cum non ſolum Rex admiratus eſſet, ſed Menedemus etiam philoſophus fateretur omnia gubernare prouidentiam, eoque facilius tueri hanc ſententiam,finis eſt huic quæſtioni impoſitus. Rex vero iam tum ſe vberem ex eorum aduentu fructum percepiſſe faſſus eſt, per quos didiciſſet quomodo regnum adminiſtrare oporteat: iuſſitque datis prius in ſingulos ternis talentis,deduci eos in diuerſorium. Quarto deinde die Demetrius aſſumptis eis tranſiuit aggerem illum ſeptem ſtadiorum, & pōtem qui inſulam continenti adiungit, & progreſſus ad ſeptentrionale littus, aſſignauit eis ibi domum remotam à ſtrepitu,& contemplationi rerum idoneam: rogauitq;, vt quandoquidem ad opus iam ita inſtructi ſint,vt nihil deſiderent amplius, ordiantur interpretationem feliciter. Illi vero non parcentes labori,quam poterant accuratiſſime interpretabantur, vſque horam nonam aſſidentes operi:

peti reliquum deinde temporis curando corpori dabant, præter aliam copiam etiam de Regi paratis cibis partes afferente Dorotheo, ita vt mandatũ ei fuerat. mane autem Regiam ingreſſi, ſalutato Rege in eundem locum ad inſtitutum negocium ſe referebant: quod marinis aquis ablutis manib. prius mundati aggrediebantur. Verſione autem legis intra ſeptuaginta duos dies abſoluta, Demetrius aduocatis omnib. Iudæis in locum vbi verſa fuerat, præſentibus etiam interpretibus, perlegit codicem. concio vero & ſeniorum inpretationẽ approbauit, & Demetrium ipſum collaudauit, cuius ſuggeſtionis occaſione maxima bona percepiſſet: rogauitque, vt etiam optimatibus eorum copia legendi fieret. Deinde & Sacerdos & ſeniores interpretum & magiſtratus populi poſtulauerunt, quandoquidem feliciter abſoluta eſſet hæc interpretatio, vt rata permaneat, nihilque ex ea mutari liceat. quæ ſententia, cum omnibus placuiſſet, iuſſerunt vt prius, ſi quis aliquid deprehenderet, vel ſupereſſe legi vel deeſſe, diligentius inſpectum & indicatum corrigeret, quando conſultum eſſet, vt res ſemel approbata rata eſſet in perpetuum. Quamobrem Rex multum gauiſus eſt, videns hanc quoq; ſuam voluntatem in publicum ceſſiſſe commodum: ſed maiorem etiam percepit voluptatem dum ſibi lex legeretur, non ſine admiratione legiſlatoris ſapientiæ: cœpitq; de ea re conferre cum Demetrio, rogans qui factum ſit, vt tam admirãdarum legum, nec hiſtoricus vllus nec poeta mentionem fecerit. Tum Demetrius reſpondit, neminem auſum eam attingere, quam conſtaret diuinam eſſe, & omni veneratione digniſſimam: & punitos eſſe quoſdam à cœleſti numine, qui illam temere attrectare non ſint veriti: Theopompum enim volentem inde quædam ſuis ſcriptis inſerere, mente motum fuiſſe diebus XXX. & per interualla inſaniæ precibus Deum placaſſe, facile conijcientem, quæ morbi cauſa fuerit, atque etiam in ſomniis admonitum hæc ideo pati, quod fuiſſet circa res diuinas curioſior, eaſq; voluiſſet proferre profanis hominibus. quare cum à cœpto deſtitiſſet, ſanam mentem ei fuiſſe redditam. Theodectæ etiam Poetæ, cum in quadam tragœdia vellet aliquid è ſacris libris admiſcere, oculos glaucomate ſuffuſos cal gaſſe: & cum erratum agnouiſſet, exorato Deo redditam aciem. acceptos deinde à Demetrio libros Rex cum adoraſſet, aſſeruari iuſſit diligenter, vt incorrupti manerent: rogauitque interpretes, vt crebro è Iudæa venientes ipſum iuuiſerent. id enim eis non minus commodum fore, quam honorificum. Nunc enim æquum eſſe, vt remittantur: Sed ſi vltro ad eum venerint, conſecuturos, quicquid vel ipſorum ſapientia dignum ſit, vel regia munificentia. Tunc quoque remiſſi ſunt donati ternis veſtibus optimis, & binis auri talentis, ſinguliſque vnius talenti calicibus, & toris diſcubitoriis. Præterea Pontifici per eoſdem miſit decem lectos cum argenteis pedibus cum competenti apparatu, & calicem talentorum triginta: ad hæc decem veſtes purpureas, & coronam inſignem, & telas byſſinas

 centum

centum, præterea phialas & trullas & libatoria, & crateras duas Deo dicandas, rogauitque eum per literas, vt ſi quis ex his viris vellet ad ipſum venire, permitteret, quandoquidem plurimi faceret cum doctis conſuetudinem, & diuitias libenter in eiuſmodi inſumeret. Atque hæc ſunt in Iudæorum honorem à Philadelpho exhibita. *Hactenus Ioſephus.*

EQ. Fuit certe iſthæc Ptolomæi Philadelphi vere regia magnificentia, qualem vel ipſe Alexander Magnus nunquam exhibuit, exhibiturus tamen haud dubie fuiſſet, ſi quidem tam mature non fuiſſet coactus ſubire corporis & animæ διάλυσιν, id eſt, niſi per mortem fuiſſet è viuis tam ſubito abreptus. Tyrocinia tamen interim vere regia eiuſce magnificentiæ dum viueret, exhibuit, dum inter cætera maximos ſumptus in inquiſitionem hiſtoriæ animalium impenderet; quinetiam Homeri libros potiores quam quoſuis theſauros iudicaret, id quod vel inde apparet. Namque (referente Plinio *lib.7.cap.29.*) inter ſpolia Darii Perſarum regis, vnguentorum ſcrinio capto, quod erat auro gemmiſque & margaritis pretioſum, varios eius vſus amicis demonſtrantibus (quando tædebat vnguenti bellatorem & militia ſordidum) imo hercule inquit, librorum Homeri cuſtodiæ detur: vt pretioſiſſimum animi humani opus, quam maxime diuiti opere ſeruaretur.

Homerus apud Alex. M. in magno pretio.

Virgilii opera ab Augu ſto ſeruata.

PH. Sed neque id quod laudabiliter admodum de Octauio Auguſto refertur, ſilentio eſt prætereundum. Petierat Virgilius poſtrema voce ab Octauio Auguſto, vt poemata ſua igni cremarentur. At quam polito, quam graui carmine Romanorum Monarcha ſapientiſſimus & feliciſſimus eius opera, ab incendio vindicata, immortalitati conſecrauit?

Imo ſit æternum (ait) *tota reſonante Camena*
Carmen, & in populo diui ſub numine nomen
Laudetur, vigeat, placeat, relegatur, ametur.

Bibliotheca verſus orientem extruenda.

Cæterum hoc obiter monuerim, Bibliothecas ex Vitruuii præcepto, ad Orientem ſpectare debere. Vſus enim matutinum poſtulat lumen: & in huiuſmodi Bibliothecis libri non putreſcent. Nam in his quæ ad meridiem & occidentem ſpectant, à tineis & humore vitiantur, quod venti humidi aduenientes procreant eas & alunt, infundenteſque humidos ſpiritus pallore volumina corrumpunt. *Vitruuius lib.6. Architect.cap.7.*

Paucos an multos habere libros expediat.

EQ. Obiter hic quæro, an expediat habere Bibliothecam multitudine & varietate librorum inſtructam, an vero ſufficiat, habere libros paucos.

Multos habere libros minime expedit, quoniam multorum librorum atque adeo Auctorum, & omnis generis voluminum aliquid habet vagum & inſta-

& inſtabile. Nam, vt Seneca dicit, nuſquam eſt qui vbique eſt. Et vitam in peregrinatione agentib. hoc euenit, vt multa habeant hoſpitia, amicitias nullas: nec prodeſt cibus ſumptus, qui ſtatim eiicitur: nec conualeſcit planta, quæ ſæpe transfertur: nihil eſt ita vtile, quod in tranſitu prodeſt: & nihil ita impedit ſanitatem, ſicut crebra remediorum mutatio: quia non venit ad cicatricem vulnus, in quo plura tentantur remedia, & faſtidientis ſtomachi eſt multa deguſtare. Quia vbi varia ſunt & diuerſa, inquinant & nõ alunt. In quam ſententiam idem Seneca *in lib. de beneficiis, cap.* III. Plus; inquit, ſolet prodeſſe; ſi pauca præcepta teneas, & illa in promptu habeas, quam ſi multa didiceris, & illa in promptu non habeas. Vnde etiam Eccleſiaſt. *cap. vlt.* legitur: *Faſtidientis & non proficientis eſt, omnia circuire: & faciendi plures libros nullus eſt finis.* Vide etiam Ioan. Fabrum *in proœm. Inſt. col.* 2. *Pract. Papien. in proœm. Practica, Matthæum Boſium Epiſt.* 11. *incip. Placentia, char.* 2. *Nauim ſtultiferam car.* 11. *de inutilitate librorum.*

EQ. Imo vero, quia fragilis eſt hominum memoria, & rerum turbine non ſufficiens, & quantum recipit, tantum neceſſe eſt, vt amittat, vt ait Seneca. Omnium namq; habere memoriam, diuinitatis potius eſt, quam humanitatis, *l.* 2. *§. ſi quod. C. de vet. iure enuclean.* proinde omnino neceſſaria eſt librorum copia. Vnde etiam Hieronymus Epiſt. 40. *Vtinam* (inquit) *omnium tractatorum haberem volumina, vt tarditatem ingenii eruditionis diligentia compenſarem.* Haurit enim aquã cribro, qui diſcere vult ſine libro, vt vetus verſificator ait. Et Cato: *Multa legas facito, perlectis perlege multa.* Et Hier. *Multa in manu recipio, vt à multis multa cognoſcã.* Nam vt ſapiens dicit: *Vir in multis expertus multa cogitat: qui autẽ nõ eſt expertus, quid ſcit?* quaſi dicat, nihil. Vnde narrat Auguſtinus, quod licet Plato egenus eſſet pecuniæ, tamen tres libros Pythagorici philoſophi decem millib. denariorum emerit. Et idem narrat de Ariſtotele, quod emerit libros Platonis poſt mortem ſuam talentis Atticis tribus, quod eſt, ſecundum noſtrã computationem, ſextertia & duo millia. Et narratur de B. Thoma, quod dixerit, ſe malle habere Chryſoſtomum ſuper Matthæum, quam ciuitatem Pariſienſem. Qua in re Hiſpani admodum ſunt curioſi. Vnde narrat Ioan. quod Hiſpani volentes habere copiam librorum, inuitarunt eum & dederunt ei vinum rubrum mixtum cum albo, vt inebriatus commodaret eis libros, quod ipſe notat *C. de dolo. l. dolum.*

PH. Alia Scholaris, alia Doctoris eſt ratio. Illi enim ſufficiunt nudi textus, & vna vel duę lecturę. At in doctore ſecus eſt, quippe cui multos habere libros expedit. Vnde Felinus *in c. omnes leges* 1. *diſtinct. col.* 3. inuehit contra auaros, qui contenti libris impreſſis non emunt lecturas antiquorum: & dicit, quod nihil ſciunt, quia fontem ignorant. & Auguſtinus de Arimino *in addit. ad Angel. in maleficiis, in ver. fama publica, col.* 5. dicit, quod multi ſunt Doctores,

tanquam pictores, qui nolunt emere libros, ſed viuunt ſuper additionibus & apoſtillis aliorum, & nedum errant in quotis & deciſionibus legum, ſed etiam in libris. Huc facit, quod Baibat. *in c. clerici, col. 6. de iud.* dicit, quod ſi Doctor non habet libros neceſſarios ad artem ſuam, nõ gaudet priuilegio Doctoreo, nec debet dici Doctor, *Petr. Leunaſ. in Tract. de Doct. in 1. parte, q. 13.* Ratio eſt, quia, vt inquit Ioannes de Neuizanis, in cauſarum diſputationibus aliquis adducet vnam limitationem alicuius moderni, & cum ea claudet tibi os, ſi illam non videris. Hinc dicit Io. Mirandula, in oratione habita in cætu Romanorum, *car. 5.* quod ab antiquis omnibus hoc obſeruatum fuit, vt omne ſcriptorum genus euoluentes, nullas quas poſſent commentationes illectas prætcrirent. Hinc Ariſtotelis Lector à Platone nuncupatur. Et Eccleſiaſt. cap. 39. *Sapientiam (*inquit*) omnium antiquorum exquirit ſapiens.* qua ratione Cato à Cicerone laudatur *lib. 3. de fin. bon. & mal.* quod in eo fuerit inexhauſta legendi auiditas, vſque adeo vt ſatiari non potuerit.

TH. Extat de librorum multitudine ſententia Senecæ, 1. *de Tranquil.* 9. quæ huc haud incommode referri poteſt. Quo mihi, inquit, innumerabiles libros & bibliothecas, quarum dominus vix tota vita ſua indices perlegit? Onerat diſcentem turba, non inſtruit: multoque ſatius eſt, paucis de autoribus tradere, quam errare per multos. Quadraginta millia librorum Alexandriæ arſerunt, pulcherrimum regiæ opulentiæ monumentum: alius laudauerit, ſicut Liuius, qui elegantiæ regum curæque egregium id opus ait fuiſſe. Non fuit elegantia illud aut cura, ſed ſtudioſa luxuria: imo ne ſtudioſa quidem, quoniam non in ſtudium, ſed in ſpectaculum comparauerant: ſunt pleriſque ignaris etiam ſeruilium literarum, libri non ſtudiorum inſtrumenta, ſed cœnationum ornamenta ſunt. Paretur itaque librorum quantum ſatis eſt, nihil in apparatum. Honeſtius, inquis, in hos impenſas, quam in Corinthia pictaſque tabulas effuderim. Vitioſum eſt vbique quod nimium eſt. Quid habes, cur minus ignoſcas nomen marmore atque ebore captanti, quam opera conquirenti aut ignotorum autorum, aut improbatorum, & inter tot millia librorum oſcitanti, cui voluminum ſuorum frontes maxime placent, tituliq;. Apud deſidioſiſſimos ergo videbis, quicquid orationum hiſtoriarumque eſt & tectotenus extructa loculamenta. Iam enim inter balnearia & thermas bibliotheca quoque vt neceſſarium domus ornamentum expolitur. Ignoſcerem plane, ſi è ſtudiorum nimia cupidine oriretur. Nunc iſta exquiſita, & cum imaginibus ſuis deſcripta ſacrorum opera ingeniorum, in ſpeciem & cultum parietum comparantur. Hactenus Seneca.

Libri ſcholarium priuilegiati. EQ. Liberum ego cuiuis hac in re genium relinquerem & ingenium, præſertim cum ſtudioſorum ſiue ſcholarium libri ex ſingulari Imp. Friderici priuilegio ab onere vectigalium ſint liberi, dicitque Horat. Lut. *priuil.* 54. & 55. quod

quod etamſi conſuetum eſſet alicubi à ſcholaribus vectigal exigere, tamen hanc conſuetudinem non eſſe attendendam, nec ſubſiſtere, vt quæ *in authen. Habita.* damnata ſit. Cauere vero ſibi debent ſcholares ne alienas res ſuis, in fraudem vectigalis adiiciant; fraude enim cognita, licita cum illicitis in commiſſum cadunt, *l.* 11. §. 2. licet de humanitate illicitę tantum, *Sixt. cap. 6. num. 112. & ſeq.*

PH. Recitabo hic obiter vobis feſtiuam admodum deſcriptionem & elegans encomium Librorum, quod extat apud Luc. de Penna *in rub. C. de nauicul. ſeu naucler. pub. lib.* 11. Liber, inquit, eſt lumen cordis & ſpeculum corporis, virtutum repertorium, vitiorum confuſorium, corona prudentum, diadema ſapientum, honorificentia doctorum, clarificẽtia rectorum, comes itineris, domeſticus fidelis, ſocius colloquentis, collega præſidentis, vas plenum ſapiẽtiæ, via rectæ eloquentiæ, hortus plenus fructibus, pratum fluens floribus, mare ſine fluctibus, principium intelligentiæ, fundamentum memoriæ, hoſtis obliuionis, amicus recordationis. Vocatus properat, iuſſuſque feſtinat, rogatus reſpondens fideliter obediens, contra fortunas lictor, atque verus tui ductor, hortus concluſus & fons ſignatus, puteus aquæ viuæ; paradiſus abſq; ruina, ædificans te gnarum, ſi reperit ignarum, nunquam patitur faſtidium, etſi graues cum nimium, arcana reuelans, obſcura clarificans. *Hactenus Lucas de Penna.* *Librorum feſtiua deſcriptio.*

EQ. Ariſtoteles literas dixit, inter ſecunda & proſpera eſſe ornamentum, & inter aduerſa refugium; quo ſenſu etiam Plinius *lib. 9. Epiſt.* ſcribit, omni ſtudioſo ex ſtudiis eſſe ſolatium. Mihi ſane (inquit Coraſius *in Epiſt quaſt. cap.* 18.) omne vitę ſolamen, dicam amplius, viuendi deſiderium auferret, qui libros, veteres meos amicos mihi adimeret. Quo fit vt omni ſolatio ſtudioſi, ne dicam docti homines, priuari videantur, quibus in cuſtodia collocatis, ſtudiis interdicitur. Quod pœnæ genus innuunt Tranquilli verba *in Tiberio capit.* 61. Quibuſdam, inquit, cuſtodiæ traditis, non modo ſtudendi ſolatium ademptum, ſed etiam ſermonis & colloquii vſus. *Ex libris ſolamen.*

Sed enim vel tandem etiam de ipſis Academiis ac ſcholis, earumque fundatoribus aliquid diſſeremus, id namque valde eſt neceſſarium iuxta atq; honorificum.

PH. Glorioſum quidem eſt, & valde neceſſarium, arces bene munitas habere, vnde hoſtes aduenientes, tanquam è ſpecula poſſimus animaduertere; & infeſta adferentem & inferentem ſigna arcere, propellere, cædere. At multo glorioſius magiſque neceſſarium eſt, publicum quendam vrbis locum eſſe, in quo Duces ac milites alantur, qui impietatis Duces, virtutis & humanæ ſocietatis deſtructores oppugnare, vincere, imo penitus delere poſſint. Ampliſſimum eſt, forum & curiam ſplendide extructa habere: at quanto magnificentius, Rempublicam publica æde ornatam eſſe, è qua innumeri viri docti omnium ordinum progrediantur. Clara eſt *Argentina* turri ſua, quæ *Academiarũ dignitas & magnificentia.*

inter pyramides numerati poſſet,& admirabili horologio: ſed clarior eſt propter celeberrimam ſcholam. Quemadmodum in ipſo homine cor, ita in ciuitate aliqua ſchola cenſeri debet, vnde vis & vita omnis ingeniorum per vniuerſum & diffuſum illud corpus deriuatur. Ipſaq; ſchola vultum ipſum ciuitatis recipit ac facit.

TH. Non ignoratis,(vt cum Magno illo Theologo loquar) *Scholas* religionis & rerum diuinarum cuſtodiam, eſſe arcas & ſcrinia, quibus ſana doctrina reponitur; Quinimo *Linguas*, quæ in ſcholis docentur, eſſe *capſas*, in quibus incluſæ ſunt artes & vniuerſa ſapientia; eſſe *vaginas*, in quibus gladius ſpiritus, verbum Dei, eſt inſertus; eſſe *thecas repoſitorias*, quæ hoc nobile κειμήλιον adſeruant; eſſe *pocula*, quibus ſalubrem verbi diuini potionem exceptam circumferimus: eſſe *cellas promptuarias*, ex quibus Euangelica cibaria depromimus; eſſe *cophinos*, in quibus panes vna cum piſcibus adeoque reliquiarum fragmenta, ne pereant, cuſtodiuntur. Quocirca etiam Templa ſibi ſcholas vel contiguas, vel non procul diſſitas habere cernimus; Vt nimirum ex conſtructione etiam ædificiorum oſtendatur ſumma affinitas & cognatio, quæ ſcholis intercedit cum Eccleſiis: ſiue ὁμόνοιαν atque ἀναλογίαν in docendi munere, vel conſtitutionem miniſterii ex perſonis in ludo literario pietatem veram atque alias virtutes fideliter edoctis ſpectemus. Hinc recte etiam dicitur: Quod concionator in ſuggeſtu templi eſt: id Præceptor ſiue Profeſſor in cathedra ſcholæ.

Nec Eccleſiæ tantum ſeminarium ſunt ſcholæ, ſed etiam Reipublicæ plantarium. Hinc enim Curia virtutem ac prudentiam capit, tribunal iuſtitiam & æquitatem accipit, ciuilis ſocietas omnia & ornamenta ac præſidia ſua deſumit. In ſcholis enim tanquam in Spiritus ſancti officinis, ingenia puerorum tanquam ſua natura rudia, inculta, praua, diſtorta, impia erudiuntur: diſciplinis excoluntur, virtutibus ornantur, veræ pietatis ſuccum ac fructum cum lacte quaſi materno exugunt ac imbibunt. Ita ſancte, honeſte, commode viuere diſcunt, & Eccleſiæ ac Reipublicæ tandem vſui eſſe poſſunt.

Imo Scholæ ſunt *aluearia*, vnde in omnes vitæ communis conditiones, apes mellificium facientes emittuntur. Ex Scholis, tanquam ex equo Troiano, cateruatim proſiliunt, & in publicum prodeunt ἀγαθοὶ ἄνδρες, κοινὰ ἀγαθά. In ſcholis omnis alicuius regionis ſpes, tanquam in herbis eſt, omne robur ac præſidium vrbium eſt. Scholæ vbi pie ſunt inſtitutæ ac florent, vere ſunt ſurculi illi, quibus inſigniter ac mire gaudeat tota natio, vt Vates regius docet. Vt ſemel dicam quod volo, ſcholæ ſunt velut

alter

alter in terris *Paradiſus*, qui vere eſt hortus ille *Eden*, hoc eſt, ἡδονῆς καὶ ἀναπαύσεως, in quo eſt vera voluptas, cuius comparatione reliqua fere omnia in terris ſunt *Nod*, id eſt, fluctus & inquietudo, vel potius periculoſa nimium inquietatio, vt Liuiana vtar emphaſi. Quemadmodum ex hortis omnis generis fructus, flores, herbulæ, radices fragrantiſſimi odoris proueniunt, quæ non ſolum ad ornatum adhibentur, ſed quibus etiam graues fœtores fugantur, & ſpiritus recreantur: ita in Scholis recte inſtitutis ac conſtitutis plantulæ ſunt conſitæ, quæ paulatim ſuccreſcunt, temporis ſucceſſu florent, toti regioni fructum & odorem ſuauiſſimum ſpirant, imo totam ſocietatem hominum. quæ doctorum virorum virtute fulta ſuſtinetur, conſeruant. Quid aliud eſt ſtudioſa iuuentus, niſi tenelli quidam *ſurculi* & frutices ſpirituali Paradiſo inſerti, qui cum adoleſcunt, & in fructiferas arbores euadunt, in agrum cæleſtis Paradiſi transferuntur, fructum illic immortalem Deo edituri? Quid, quæſo, rerum cognitio, quæ in ſcholis proponitur, niſi fœcunda quædam ſcientiæ arbor, cuius radices amaræ quidem, fructus vero dulciſſimi? *Arbor vitæ* Chriſtus eſt, à quo Scholæ omnes vitam & virtutem ſuam depromunt. Is Scholarcha, is ſummus ſcholarum patronus & Rector exiſtit, cui totus literatorum g ex curæ eſt ac cordi.

EQ. Felix es in vſurpandis atque accommodandis allegoriis. Cæterum, quum ſcholam quamlibet ſiue Academiam, rite ac pie inſtitutam, Paradiſum eſſe dixeris, in quo Chriſtus hortulanus eſt; proinde vt fontem etiam, quo paradiſus hic ſcholaſticus adaquatur ac fœcundatur, commonſtres, votum noſtrum eſt.

TH. Fons huius paradiſi ſcholaſtici eſt illud doctrinarum omnium pelagus, quod in quatuor ſe diffundit riuulos, *Philoſophiam, Medicinam, Iuriſprudentiam, Theologiam.* Hæc quatuor ſunt Paradiſi ſcholaſtici flumina, quibus feraciſſimus hic hortulus irrigatur: ſicut quatuor Paradiſi flumina, *Piſchon, Gichon, Chiddekel & Euphrates*, ſua irrigatione ampliſſimas regiones fœcundarunt, & variarum prouentu rerum vberes ac fructuoſos reddiderunt. Hic *amœniſſima Theſſaliæ tempe*, limpidiſſimis fontibus irrigua. Hic *Caſtalius* ille *Muſarum fons*, ex quo omnes illi, qui *Parnaſſum ſcholaſticum* conſcendere, & cum *Apolline* ac *Muſis* conuerſari volunt, limpidam ſapientiæ aquam haurire oportet. Et dulciſſima eſt ſcholarum appellatio, qua in ſancta lingua *Mazorim*, id eſt, *fontes* ac *diuiſores* ſiue *diſtributores* nominantur, ex quibus riui alio deriuentur, ita vt obſtructis horum, vt ſic loquar, diſtributorum foraminibus, neceſſe ſit riuos vel nullos, vel omnino aliunde impuris aquis fœdatos & turbefactos eſſe. Ex his *diſtributoribus omnes artes bonæ*, quas omnium bonorum fontes

Schola atque Academia paradiſo comparantur.

fontes Xenophon nominat, in vitam humanam deriuantur. Quid vero fontes aliud, niſi perennes fluxus, vnde ad loca vicina per varios riuos aqua promanat. Ex his *diſtributoribus*, Eccleſiæ, Reipublicæ, Aulæ, & Oeconomiæ inſtruuntur, velut ſcriptum eſt in libro Iudicum: *Ex Machir deſcenderunt Directores, & ex Zabulon, qui gubernant calamo ſcriptorio*, Iud. 5.

EQ. Noli tantopere ebuccinare vmbratiles illas ſcholarum præeminentias; quippe quas conſtat ſæpenumero eſſe, nil niſi deſidiæ vmbracula, ſomnolentiæ cubilia, aut etiam compotationum tabernas, nequitiæ luſtra, flagitiorum habitacula, diſcurſationum, tumultuationum, dimicationum bacchanalia ſeu arenas; imo eſſe malorum lernas, atque inferni prædia, in quibus pueri, iam inde à teneris vnguiculis pro colendo & timendo Deo aſſueſcunt nomine Domini abuti, verbum Dei habere contemptui; pro ſinceræ pietatis ſtudiis diſcunt mentiri, rixari, fallere mutuiſque ſe verbis ignominioſis ac verberibus laceſſere, iurare non infrequenter; pro veritatis, candoris & pudoris ingenui documentis ſpecimina edunt hypocriſeos, ἐθελοδουλείας ac ſimulationis, & quæ his etiam nequiora, deſignant. Quid quod ipſe D. Auguſtinus ſcholas tanquam vanas reliquit, & tanquam noxias perſtringit. Vocat enim ſcholas ſuperbiæ, nundinas loquacitatis, inſanias mendaces, mendacii cathedras, ipſos ſcholarum lectores verborum venditores.

TH. Ne quid nimis, Domine, Diſtingue inter vſum ſcholarum & abuſum, inter diſciplinam veram ac præpoſteram, inter ſcholas pias, & omnis timoris vacuas, inter gentiles & Chriſtianas. Statum igitur & conditionem ſcholarum cum Auguſtino, non ipſas Scholas deteſtare. Ille cum Religionem non inueniret in ſcholis, ſcholas deſeruit, vt Religionem potius quam artes profiteretur. *Superbiæ* ſcholæ erant? *Modeſtiæ* domicilia factæ ſunt. Nundinæ loquacitatis? *Tranquillæ, Suadæ* ſacraria extiterunt. Inſaniæ mendaces? *Bonæ mentis regulæ* euaſerunt. Mendacii Cathedræ? *Veritatis quies & magiſterium* ſucceſſit. Verborum venditor ipſe lector? *Chriſtianæ facundiæ promus* eſſe cœpit.

Scholas igitur requirimus ac commendamus, quæ cæleſtis veritatis ſunt oracula; humanæ ſolertiæ, prudentiæ ac ſapientiæ adyta; virtutum officinæ; linguarum, artium, diſciplinarum & ſcientiarum mercatus; induſtriæ, diligentiæ ac doctrinæ gymnaſia; deniq; pietatis, honeſtatis, humanitatis, tranquillitatis, modeſtiæ ac laudis curricula.

Huiuſmodi ſcholas qui aperit, iuuat, ornat, amplificat, fouet, ſuſtentat, is demum optime de republica vtraq; meretur; deq; eo exclamari illud cum gaudio & congratulatione vere poteſt,

Felices animæ, quibus hæc cognoſcere primum,
Hancq; domum Muſis condere cura fuit!

PH. Sum-

PH. Summa itaque laus tribuenda, ſummuſque honos exhibendus eſt Regibus & Principibus, qui Academias fundarunt, (vere enim Regium ac Principale munus eſt, fundare Academias.) Quinimo & illis, qui fundatas conſeruarunt & amplificarunt, vel collapſas reſtaurarunt. Æquum mehercle eſt, vt nomina ipſorum, ob maxima illa, quæ vniuerſo terrarum orbi eo ipſo exhibuerunt beneficia, celebrentur. Quinetiam plurimi intereſt, ad incolumitatem & decus Academiarum, ne fundatores earum liberaliſſimi debita iuſtaque laudis & præconii parte fraudentur. Nam vt Cicero in oratione pro Archia inquit: *Virtus nullam aliam mercedem laborum periculorumq; deſiderat, præter hanc laudis & gloriæ.* Me itaque Academiarum orbis, earumque vna fundatorum catalogum recenſentem attendite.

Academiarum in orbe Chriſtiano fundationes.

Chaldæa prima eſt artium & literarum officina: quæ inde in Perſidem, hinc in Indiam diſſeminata eſt: ex India effuſa eſt in Græciam: ex Græcia propagata eſt in Italiam: hinc in Galliam & Hiſpaniam, & tandem in Germaniam eſt effuſa: quarum celebriores Academiæ ſunt, quæ ſequuntur.

Aberdonenſis in Marria Scotiæ regione inſtituta à Guilielmo Elphinſtuno Epiſcopo Aberdonienſi ſub Iacobo III.

Altorfiana in Norico condita à Norinbergenſibus & introducta A. C. 1580. 24. Auguſti.

Andegauenſis in Gallia, condita à Ludouico I. Duce Andegauenſi, Rege Siciliæ & Neapolis.

Argentinenſis in Alſatia, fundata ab Argentinenſibus. A. C. 1538. priuilegiis donatur 1567. 1. Maij.

Auenionenſis in Gallia, condita à Pontificibus Romanis, Auenione in ſchiſmate ſedentibus.

Aurelianenſis in Gallia condita à Philippo Pulcro Rege Galliæ & Clemente V. Lemouice, Pontifice Romano. A. C. 1312.

Baſileenſis Rauracorum à Pio II. Pont. Rom. A. C. 1459.

Bononienſis in Romanula Ciſpadana, condita 9. Maij à Theodoſio II. Imp. A. C. 423.

Cadomenſis in Normandia, condita ab Henrico V. Rege Angliæ. A. C. 1418.

Cadurcenſis in Gallia, à Ioanne XXII. Pont. Rom A. C. 1320.

Cantabrigienſis in Britannia à Sigiſberto orientalium Anglorum Rege. A. C. 630.

Colonienſis in Vbiis cœpit cura & opera Senatus: priuilegia ſuppeditante Vrbano VI. Papa. A. C. 1388.

Complutenſis in regno Caſtellæ inſtituta à Franciſco Ximene Archiepiſcopo Toletano. Per eadem tempora Toletanam erexit Franciſcus Aluarus: Hiſpalenſem Magiſter Rodericus à Sancta Ælia, qui dictionarium Eccleſiaſticum compoſuit: Granatenſem Fernandus Talabricenſis Hieronymianus, primus eius vrbis Antiſtes, quam Daualus ſucceſſor, collegio & ædificibus adauxit. A.C.1517.

Conimbricenſis in Luſitania, à Ioanne II. Rege Portugalliæ.

Conſtantinopolitana à Theodoſio II. Imp. inſtituta, 27. Febr. A. C. 425.

Cracouienſis in Polonia, à Caſimiro II. Rege Poloniæ confirmata 1400. à Vladislao Iagellano A.C.1364.

Dillingana in Sueuia, fundata ab Othone Truchſeſſio Walpurchio, Epiſcopo Auguſtano & Cardinali. A.C.1575.

Dolana in Burgundia, à Philippo Bono Duce Burgundiæ fundata, 1. Sept. A.C 1426. florere cœpit 1484.

Duacenſis in Belgio, fundata à Philippo II. Rege Hiſpaniæ, A. C. 1564.

Erphurdiana in Turingia, olim à Dagoberto Francorum Rege inſtituta, à Bonifacio IX. Pontifice Maximo priuilegiis honoratur. A. C. 1391.

Ferrarienſis in Romanula Tranſpadana à Friderico II. Imp. in contumeliam Bononienſium inſtituta: confirmata à Bonifacio IIX. Papa. Alii ab Alberto Ferrariæ Duce conditam affirmant. A.C.1316.

Florentina in Hetruria, à Coſmo Medice Principe Florentino. A. C. 1448.

Francofurtiana in Marchia condita à Ioachimo I. Electore Brandeburgico 27. April. A.C 1506.

Franckerana ab ordinibus Friſiæ condita. A.C.1581.

Friburgenſis in Briſgouia ab Alberto VI. Archiduce Auſtriæ A. C. 1460.

Gieſſena condita à Ludouico Haſſiæ Landgrauio: introducta 7. Octob. A.C. 1607.

Hafnienſis in Dania, condita à Chriſtiano III. Rege Daniæ & Noruegiæ A.C.1539.

Heidelbergenſis in Comitatu Palatino Rheni condita à Ruperto Ruffo Electore Palatino: confirmata 1387. 18. Oct. A.C.1346.

Herbipolenſis in Francia Orientali, fundata à Ioanne Epiſcopo Vurciburgio: inſtaurata noſtra ætate à Iulio Epiſcopo A.C.1403.

Gryphiſvvaldiana in Pomerania condita à Wartislauo IX. Duce Pomeraniæ, A.C.1456. introducta, 1457. 18. Oct.

Ienen-

Ienenſis ſiue Salana in Thuringia, condita à Ioanne Friderico, I. Electore Saxoniæ A.C. 1548. introducta 1558. 2. Febr. à Ioanne Friderico II. Ioanne Guilielmo, & Ioanne Friderico III. fratribus germanis, Ducibus Saxoniæ, Landgrauiis Turingiæ, Marchionibus Miſniæ.

Ingolſtadiana in Bauaria, à Ludouico & Georgio, patre & filio, Ducibus inferioris Bauariæ: quorum ille (1459) egregia ei priuilegia à Pio II. Papa impetrauit: hic collegium nouum, à ſuo nomine Georgianum dictum, addidit. A.C. 1472.

Iulia Helmſtadiana in ducatu Brunſuicenſi, condita à Iulio Duce Brunſuicenſi & Luneburgenſi, introducta A.C. 1576. 15 Octob.

Lindiſarnenſis in Britannia ab Oſualdo Northumbrorum Rege A.C. 640.

Lipſienſis in Miſnia condita à Friderico I. Electore Saxoniæ, & introducta 12. Nou. A.C. 1409.

Louanienſis in Brabantia, à Ioanne Duce Brabantiæ. A.C. 926.

Lugdunenſis Batauorum, ab ordinibus condita, 1. Febr. Anno Chriſti 1576.

Lugdunenſis in Gallia floruit: condita à Græcis exulibus Anno Chriſti 830.

Marpurgenſis in Haſſia, condita à Philippo Haſſiæ Landgrauio, 1. Iulii. A.C. 1526.

Moguntina fundata à Diethero Iſenburgio, Archiepiſcopo Moguntino. A.C. 1482.

Montiſpeſſulana in Gallia. A.C. 1196.

Oxonienſis in Anglia, condita ab Alfredo Rege Angliæ, Anno Chriſti 895.

Papienſis ſiue Ticinenſis Inſubrium in Italia, paulo poſt Pariſienſem condita à Carolo Magno Imp. rege Italiæ & Galliæ, inſtaurata A.C. 1361. à Carolo IV. Imp.

Pariſienſis in Gallia à Carolo Magno Imperatore & Rege Galliæ A.C. 791.

Patauina in Italia condita à Friderico III. Imp. Rom. Bononienſi gymnaſio illuc translato. Sunt tamen, qui à Carolo Magno conditam eſſe aſſeuerant. A.C. 1221.

Peruſina in Hetruria florere cœpit A.C. 1290.

Piſana in Hetruria inſtituta à Laurentio Medice, Principe Florentino, reparatur A.C. 1330.

Pragenſis in Bohemia à Carolo IV. Imp. Rom. & Rege Bohemiæ. A.C. 1361.

Regiomontana in Boruſſia condita ab Alberto primo Marchione

Brandeburgico, primo Duce Boruſſiæ: introducta 17. Auguſt. A.C.1544.

Rhemenſis in Campania, condita à Carolo Guiſio Cardinali Lotharingo, & Archiepiſcopo Rhemenſi. A.C.1560.

Roſtochienſis in ducatu Megapolenſi, condita à Ioanne & Alberto primis Ducibus Megapolenſibus, & pariter à Senatu Roſtochienſi: A. C. 1415. florere cœpit 1419.

Salmanticenſis in regno Caſtellæ. A.C.1404.

Sanct Andreana in Scotia. A.C.1411.

Senenſis in Hetruria floruit: à Pio II. Pont. Rom. poſtea mirum in modum aucta & exornata. A.C.1387.

Tubingenſis in ducatu Wirtembergico, condita ab Eberhardo Barbato, primo Duce Wirtembergæ introducta 3. Iulij. A.C.1477.

Viennenſis in Auſtria à Rudolpho & Alberto III. Auſtriæ Archiducibus, fratribus Germanis. Quidam tamen conditam eſſe ſcribunt 1237. à Friderico II. Imp.

Viſontina in Burgundia, inſtituta ab Antonio Peronotto, S.R.E. Cardinali, & Mechlinienſi Archiepiſcopo A.C.1561.

Vratislauienſes opera Vladislai Regis Vngariæ & Bohemiæ & ſimul Epiſcopi ſui, Academiam erigere conati: impediuntur à Cracouienſibus, quorum inſtinctu Iulius Pp. priuilegia ipſis denegauit. A.C.1505.

Witebergenſis in Saxonia condita à Friderico III. Electore Saxoniæ: introducta 18. Oct. A.C.1502.

Cæterum cura Principibus ſumma adhibenda, præſertim in hac poſtrema mundi ſenecta, in qua honeſtas diſciplinas & artes liberales ab opulentioribus quoque vt plurimum negligi, quotidie experimur, vt conſeruentur Academiæ. Qualis enim barbaries? qualis in moribus confuſio, quam tetra non ſolum Dei & religionis Chriſtianæ, ſed & ſacrarum legum & omnis honeſtatis ſecutura eſſet obliuio, ſi extinctis Academiis, inſanorum furioſorumque hominum cupiditatibus, & monſtroſis monſtroſorum opinionibus omnia regerentur.

TH. Scholæ certe & Academiæ non ſunt humanorum ingeniorum & humanæ ſapientiæ, ſed diuinæ & ſapientiſſimæ Maieſtatis ſalutare inuentum: in quibus doctrina cœleſtis & artes neceſſariæ docentur & propagantur, ac vera Dei notitia incorrupte ad poſteros tranſmittitur. In Academiis vero & ſcholis artes & literæ, niſi ab hominibus literarum & earum rerum expertis & exercitatis doceri & propagari nequeunt. Vt autem hi officium recte præſtent, principum liberalitate ac munificentia alantur & conſeruentur, neceſſe eſt.

EQ. Franciſcus I. Rex Galliæ, magno agmine Lutetiæ ſtudioſos confluere deprehendens magna animi cura eo incubuit, qui ſtudioſis honeſtam pararet recreationem. deſignatum eſt itaque ingens pratum prope vrbem ad aquam ſitum, vbi eſſet ſolitaria & iucunda à ſtudiis recreatio, hic ſe exercebant, hic luctando, ille ſaltando, hic curſitando, ille pila ludendo, quibus non tam ſibi, quam aliis, qui ſpectatum aderant, oblectamento fuerũt. His conceſſis ſtrepitus armorum & teſſerarum conticuit. Nimirum vt fruges non tam ſoli ingenio, quam cœli beneficio & temperie lætius proueniunt: ita quoque artes bonæ, eximiaque ingenia, Principum ac Magiſtratuum benignitate excitantur.

PH. Magnum profecto momentum affert ad Academiarum incrementum, ſi certæ proponantur atque exhibeantur commoditates, quibus ſtudioſa iuuentus honeſte vti frui queat; hæ namq; ſui amore ſtudioſam iuuentutem vehementius accendunt, ita vt potiſſimum eo nomine Academia eiuſmodi à pluribus diligatur & ſeligatur, potiuſque, hanc quam aliam frequentare ſtudioſa iuuentus malit Academiam. Id autem fit, cum ad ſcholæ & artium commoditatem peculiaria quædam & honeſta priuilegia inſuper accedunt. Honeſta ideo dico, ne licentiam dent ſcelus ſcelere impune accumulandi, quod priuilegium turpitudinis dicunt: ſed vt habeant anſam alacriter ſine impedimento ſtudiis inuigilandi. *Priuilegia.*

Etenim magno cum labore omnis ſtudiorum ratio eſt coniuncta & corporis & animi. Hinc veteribus DEA artium ſiue ſapientiæ *Minerua* dicta eſt, quod animi meditationes & lucubrationes neruos imminuant, adeoque vires corporis incidant. Plerunque autem affecto corpore animus quoque afficitur & turbatur. Æquum itaque imo neceſſarium eſt, vt ſtudioſis honeſta ſint priuilegia, quibus animus laſſus reficiatur, ſpiritus autem recreati maiore cum ardore ad ſtudia denuo ferantur.

Non autem indulgenda eſt petulantiæ licentia: quæ tamen Academiis Italis vt conceditur, ita exercetur. Ibi calami in pugiones, & atramentaria in thecas pulueris bombardici abierunt: Diſputationes in cruentas cædes, ſcholæ in propugnacula pro lubitu quiduis audendi, academici autem in homicidas mutati ſunt. Irriſui ibi habetur honeſtas, verecundia & caſtitas dedecori: adeo vt ſtudioſus vere ſtudioſi vitam honeſtam nempe & modeſtam victurus nihilo plus efficiat, quam ſi ſeipſum in extrema pericula det præcipitem. Dolendum certe: Sed abrumpo querelas. Illud ſaltem dicam; fieri non poteſt vt Academia vlla effloreſcat, aut iuſtam laudis maturitatem aſſequatur, niſi ab alea & armis, nocentiſſima vtraque peſte radicitus ſit repurgata.

TH. Sunt ſane commoditates ac priuilegia ad ampliandam ſtudioſorum in Academiis frequentiam inſignia incentiua; At requiritur præterea

aliud quoque non minus æque neceſſarium, iuſtum nimirum ac debitum Profeſſorum ſalarium, hoc namque deficiente, omnis docendi ardor remittitur, langueſcit & frigeſcit.

Salaria. *PH.* Apud Ethnicos certe in ſummo honore ac pretio fuiſſe literatos, & liberalitate fere immodica à Principibus exceptos, hiſtoriæ teſtantur.

EQ. Alexander Seuerus ſtipendia conſtituit non ſolum docentibus literas & artes, ſed etiam diſcentibus pauperum ingenuorum filiis.

Refert Zonaras IVSTINIANVM Imperat. antiquitus conſtitutas in quoque Oppido annonas profeſſoribus bonarum artium dandas, de conſilio Præfecti ſui ſuſtuliſſe: quod accidit non minimo Reipublicæ detrimento: *Siquidem*, inquit, *frigentibus paſſim per oppida ſcholis, ruſticitas & barbaries occupauit inhabitantes.* quid mirum? cum *gloria*, teſte Saluſtio, *induſtria alitur; vbi eam dempſeris, ipſa per ſe virtus amara, atque aſpera eſt.* Hinc recte Cato dixit, *Iuuentuti auferri ſtudium honoris, quoties virtus præmiis viduatur.*

Idcirco CONSTANTINVS Imperator, *mercedes profeſſoribus & ſalaria reddi iuſſit, quo facilius liberalibus ſtudiis & memoratis artibus multos inſtituerent.* Conſtantinopoli autem bibliothecam ædificaſſe ſcribunt, quæ ab aliis ſenſim aucta libris, tandem numerum centum viginti millium librorum expleuit.

Quin & ATHALARICVS Rex Senatui Romano de ſtipendiis Profeſſoribus ſoluendis hoc modo reſcripſit: *Nuper*, &c. *cognouimus doctores eloquentiæ Romanæ laboris ſui conſtituta præmia non habere, & aliquorum nundinatione fieri, vt ſcholarum magiſtris deputata ſumma videatur imminui. Quapropter cum manifeſtum ſit, præmium artes nutrire, nefas iudicauimus doctoribus adoleſcentium aliquid ſubtrahi, qui ſunt potius ad glorioſa ſtudia, per commodorum augmenta prouocandi.*

TH. Carolus Magnus etiam inſignia hac in re Liberalitatis edidit documenta. Et ſane fundationes veterum Collegiorum, quæ tunc doctrinarum ſcholæ erant, oſtendunt eum iudicaſſe ad Principis officium pertinere, curare, vt doctrina Eccleſiæ & aliarum honeſtarum artium propagetur, & recte doceantur homines. In monaſterio Heluetico ſancti Galli adhuc extant literæ Caroli Magni, quibus addita eſt imago faciei & pectoris in toga Romana, vnde apparet ſpeciem fuiſſe virilem & plenam maieſtatis.

PH. Quo magis monendi Principes noſtræ tempeſtatis, ne per captiones & fraudes Coactorum, ordiniſve Quæſtorii quidquam de ſtipendiis immi-

imminuatur. Et indignum profecto eſt, pluris ſæpe fieri Morionem, quam doctum & ſapientem virum, & vt plurimum viros præſtantes & præclaros ab iis negligi, ad quorum tamen alioqui officium potiſſimum ſpectat, eos fouere, dignoque honore & præmiis afficere. *Salarii defalcatio iniqua.*

EQVES. Legi hiſce diebus, Theodorum Gazam Theſſalonicenſem (quantus quantus ille vir fuerit, Græcarum literarum Doctoribus ac peritis notum eſt,) Pontifici Romano, Calixto, ni fallor, Tertio, Ariſtotelis & Theophraſti libros latine à ſe redditos, & quidem codicem ſumptuoſius ornatum exhibuiſſe: Pontificem vero interrogaſſe, quanti ornaſſet librum, & præter eos ſumptus nihil rependiſſe: nec vllam autori pro maximis laboribus, quos in difficilimo opere exhauſerat, mercedem eſſe redditam.

PH. Nihil tam obſcurat & delet Regum ac principum gloriam: nihil quod citius memoriam ipſorum nominis extinguat & ſepeliat: nihil quod tam eos reddat odioſos & deteſtandos poſteris ſeculis, ſi qua fiat illorum mētio: quam ſi viros doctrina & virtute præditos reiecerint aut neglexerint: Quis Licinium imperatorem non deteſtetur, propter contemptum odiumque tantum literarum, vt omnes doctos Roma expulerit, per deriſionem & barbaram arrogantiam vocans aulicos mures. Quod in illo non mirandum: ita enim ignarus fuit: vt ne nomen quidem ſcribere ſciret: plerunque autem ignorantia eſt capitalis virtutis hoſtis. Nec miranda ſimilis Atheæ regis Scytharum barbaries? qui cum Iſmeniam, tibicen optimum, in bello cepiſſet: ac iuſſiſſet canere: cæteris admirantibus, ipſe iurauit per ventum & acinacem: ſibi iucundius eſſe audire hinnitum equi: indicans tum ſuam in tibicinis laudem & auditorum delectationem inuidiam: tum animi ſui & aurium ruſticitatem & barbariem: quorum ille ſtabulis incluſus erat: hæ rudente aſino, quam ſuaui muſarum voce digniores, non mirum eſt (vt iam dixi) ſi hic Rex, in ſiluis ferarum more natus & educatus, ſilueſtri & fero animo fuerit: & ita doctrinam & virtutem contempſerit. *Principum dedecus.*

EQ. Admirandum certe tales extitiſſe quoſdam inter Græcos & Romanos: qui ſibi humanitatis laudem aſſumebant, reliquas nationes pro barbaris habentes. Dionyſius Syracuſanus abominanda inuidia poetam Philoxenum in lapidicinas damnauit: quod Tragœdiam à tyranno compoſitam corrigere iuſſus recuſaſſet: ſed perpetua litura induxiſſet nihil in ea probans.

PH. Adrianus multis fuit ornatus virtutibus, nulli Imperatori vlla doctrina ſecundus, quas omnes dotes obſcurauit inuidia, qua præſtantiſſimos quoſque artifices tanta proſequebatur: vt præter ſuos

libros

libros Romæ legi nullos permitteret: nullumque artificem, pictorem præſertim aut ſculptorem, ſe meliorem haberi vellet: & propterea Fauorinum & Dionyſium Meliſium in exilium pelleret: quod ipſi præferrentur: & in artibus ingenuis pingendique: & ſcalpendi peritia principes, exiſtimarentur. Ad hæc imperante Traiano, & ſacellum, vel aulam exercitiis muſicis extrui curante, cum de cochleæ ſitu orta eſſet contentio: & ſuam ille & ipſius imperatoris & architectorum opinioni ſententiam præferret: præfectus operi, vt eius arrogantiam reprimeret, ad eum inquit: niſi peritior eſſet pictor: quam cochlearum collocator: non valde doctum eſſe pingendi: iuſſitque eum, (vt Dio refert) cucurbitas pingere. quod tunc obſcure tulit & diſſimulauit, quaſi non audiſſet. odium tamen & inuidiam concepit tantam: quod reiecta & deriſa fuiſſet ſua opinio, vt cum Traiano defuncto ſucceſſiſſet, ſtatim architectum illum necari iuſſerit, nulla alia de cauſa: niſi quod ei ſua in arte & officio fideliter faciendo non ceſſiſſet.

Academias tollere, barbarum eſt.

TH. Fuerunt iſthæc odia aduerſus certos quoſdam perſonalia. At vero Academias tollere artiumque ſcholas prohibere, id vero tyrannicum plane ac barbarum eſt. Sunt enim Academiæ & artes lumina & fontes ſapientiæ, à quibus ſplendor & ſapor virtutis in omnes partes Reipublicæ fluunt; ſuntque inſuper Academiæ velut Muſarum orbes, & artes ſidera in illis fixa: at niſi orbes ſuum motum, ſidera ſuam lucem habeant, quæ vita rerum, quæ influentia erit? Præterea vt oculi ſunt in corpore, ita Academiæ & artes ſunt in ciuitate; atque vt oculi omnia membra corporis, ita Academiæ omnes Reipubl. partes illuſtrant. Quinetiam contra ius naturæ ac rationis eſt, Academias tollere, natura enim confuſionem, ratio ignorantiam fugit, quæ tamen duo ſublatis Academiis artiumque ſcholis ſequuntur neceſſario. Quæ enim cognitio rerum ſine arte, quis ordo ſine toga, quæ admimiſtratio ciuitatis ſine doctrina & ſapientia eſſe poteſt? Porro, quid magis licentiam morum, perturbationem rerum, barbaritatem plebis, tyrannidem principis gignit, quam bonarum literarum naufragium & caſus? Sic truculenti olim carnifices Athenas (faſtum totius Græciæ, ſydera & lumen) penitus extinxerunt. Sic Iulianus funeſtus apoſtata Chriſtianorum gymnaſia ſuſtulit, artiumque profeſſoribus ſilentium iuſſit. Sic in Hungaria aliiſque eximiis mundi partibus (quas Mahometes vicit) Academiæ, ſcholæ & artes immanitate oppreſſæ iacent. Norunt enim crudelitatis monſtra, Palladem & tyrannidem, amorem artis & Martis furorem, ſapientiæ lumen & ignorantiam, ſtudium virtutis & odium ciuitatis ſimul cohabitare non poſſe.

At o-

At omnium maxime tyrannicum eſt, ſi ſacrorum lectio prohibeatur; quæ quidem lectionum præſertim Biblicarum aperte Mahometiſmum ſapit. Sic enim in Faſciculo temporum ſub anno 714. expreſſe ſcriptum extat. *Mahometus aſtuto conſilio libros veteris & noui teſtamenti ſuis ſequacibus non reliquit legendos, nec diſputationem permiſit faciendam, ne hac occaſione falſitas detegeretur. Quin potius ſe dixit in armorum potentia miſſum*, &c. Quod vtiq; vrſorum, leonum, ferarum, latronum & tyrannorum rabiei magis eſt proprium, quam ſpirituali legislatori. Et de Diocletiano memorat Euſebius *hiſt. Eccleſiaſticæ lib. 8. cap.* 2. quod decimonono Imperii ſui anno mandatum publicari fecerit, vt omnia Chriſtianorum templa funditus euertantur, librique ſacri omnes igni comburi debeant. Idem fere extat de Antiocho Epiphane, 1. *Mach.* 1. quippe qui & ipſe libros Legis diſcerpi comburique, omneſque eos qui legi adhærebant obtruncari iuſſit. Et Ioachimus rex volumen concionum Ieremiæ, cum vix tres aut quatuor in illo pagellas legi audiuiſſet, cultello ſcribæ ſcidit, & in ignem proiecit, donec conſumeretur totum illud volumen *Ierem.* 36. *v.* 23.

Biblicæ lectionis interdictio tyrannica.

APHORISMVS XVIII.

PRINCEPS TEMPERANTIÆ FRENO ſeipſum cohibeat, preſſiſque habenis rectum moderationis tramitem vt obſeruet, cautio eſt.

18 TE reuera Imperatorem aſſerimus, quippe qui & imperare ac dominari voluptatibus vales, & tum corona caſtitatis reuinctus, tum purpuram iuſtitiæ indutus incedis. Aliis namque poteſtatibus mors ipſa ſuccedit: huiuſcemodi vero regnum immortalem ſeruat perpetuitatem. Item aliæ hoc in ſeculo ſoluuntur, hæc autem à perpetuo ſupplicio liberatur.

Βασιλέα σε κατ' ἀλήθειαν ὁρίζομαι, ὡς βασιλεύειν καὶ κρατεῖν τῶν ἡδονῶν δυνάμενον. καὶ τὸν στέφανον τῆς σωφροσύνης ἀναδησάμενον, καὶ τὴν πορφύραν τῆς δικαιοσύνης ἀμφιασάμενον. ἡ μὲν γὰρ ἄλλη ἐξουσία, τὸν θάνατον ἔχει διαδοχήν· ἡ δὲ τοιαύτη βασιλεία, τὴν ἀθάνατον σώζει διαμονήν. καὶ ἡ μὲν, ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ λύεται. ἡ δὲ, τῆς αἰωνίου κολάσεως ῥύεται.

18 EX veritate te Imperatorem nuncupo, vt qui dominari & imperare poſſis voluptatibus, temperantiæ redimitus corona, & iuſtitiæ amictus purpura. Alia enim ſi qua ſit licẽtia, mortem habet comitem: Tale autem regnum immortali perpetuitate continuatũ ſeruatur. Et illa quidem in hoc ſeculo ſoluitur & obliteratur, hæc autem ab æterno exitio eximitur & liberatur.

DISCVRSVS.

PH. Videtur hic Aphoriſmus, qui Principem Tẽperantiæ & Iuſtitiæ commonefacit, deſumptus eſſe ex Platone *in Gorgia:* Hoc mihi, inquit Plato, videtur eſſe ſignum, ad quod proſpicientes dirigere vitam debemus, omnia tam publica quam priuata ad hoc referentes, vt Iuſtitia & Tẽperantia illi adſit, qui futu-

Temperãtia

futurus ſit felix:non autem cupiditat b.omnia ſunt permittenda; quas explere conari,inexplebile malum eſt latroniſq; more vitam agere.*Hæc Plato.* Cũque de Iuſtitia ſupra prolixe à nobis ſit dictum; nunc de Temperantia,vt etiã aliquid dicamus,erit operæ pretium. Cæterum quid Temperantiæ nomine comprehendatur,longũ hic foret recenſere.Recenſentur in Polyanthea Langii partes Temperantiæ viginti quatuor,quas omnes recenſere,ne dicam pertractare, admodum foret operoſum.

EQ. Plato *in Dialogo de Temperant:*ſub ipſo temperantiæ nomine, ſapientiã & prudentiam,dicit contineri.Temperantiam(inquit)eſſe duco, decenter agere ſingula,& quiete per viam incedere,quiete & loqui,ac ſummatim quiete omnia facere, & vt breuibus complectar, temperantia quietitudo quædam eſſe videtur.Per temperantiam domus reſtituta,recte gubernatur,& diſpoſita ciuitas optime regitur,& aliud vnumquodq; cui temperantia ipſa præeſt: nã errore ſublato rectitudineq; ducente in ſingulis actionibus,neceſſe eſt iſta viros inſtructos,temperate,atq; bene agere, bene autem agentes beatos eſſe. In tertio Dialogo de Republica conuenit cum Ariſtotele, aſſerens temperantiam circa venerea,epulas & compotationes potiſſimum verſari.

TH. D.Auguſtinus *de lib.arbitrio*, Temperantiam dicit eſſe affectionẽ coercentem & cohibentem appetitum ab his quæ turpiter appetuntur.Item,*de morib.Eccleſiæ*,dicit,munus Temperantiæ eſſe in coercendis ſedandiſq; cupiditatib.quæ nos à recto & bono auertunt.Quæ quidẽ cupiditates corporeæq; illecebræ plurimum nobis per integrum vitæ noſtræ curriculum faceſſant negotii; id quod ipſe etiam Ariſtoteles quantumuis Ethnicus agnouit. Sic enim *2.Ethic.cap.8.* inquit,*Quia procliuiores ſumus ad voluptates natura,idcirco ad intemperantiam ſumus procliuiores.*Cæterum Intemperantiæ iſtius comes ſeu ſoror potius,adeoq; cum Intemperãtia eiuſdem tẽperaturæ eſt Luxuria, quæ non ſolum(ſecundũ Philoſophos)ſumitur pro re venerea, ſed etiã pro omni ſuperfluitate, & nimia profuſione, ac ſumptuoſiore cibi,veſtitus, & aliarum rerũ cura.De qua Cic.*lib.1.offic.* Intelligimus,inquit, quam ſit turpe diffluere luxuria,delicate ac molliter viuere. ***Intemperãtia. Luxuria.***

*PH.*De Veſtitu,haberem quæ prolixe dicerem, ſed temporis iniuria id nũc prohibet;itaq; differemus in alium Aphoriſmum. Ne tamen nihil dixiſſe videar, habetote interim in genere quod ſcripſit Iouianus Pontanus in ſuo opere Ethico,his verbis:In cultu ac veſtitu & cætero ornatu corporis hæc ratio habenda eſt,vt in regibus veſtitus atq; ornatus omnis retineat etiam maieſtatem,(Auguſtos enim decent auguſta.)In viris pro ætate atque autoritate dignitatem. In iuuenibus nitorem, elegantiamque quæ tamen minime muliebris videatur. In puellis venuſtatem & comptum. In matronis decus quoddam matronale.Dici autem de genere veſtitus,vix poteſt,quum indies mutentur.Caius Germanici filius auguſtus nunc in ſpeculatoria caliga,nunc

in habitu Veneris ſeſe populo videndum præbuit. Præſedit certamini in ſtadio Domitianus Cæſar crepidatus, purpureaque amictus toga Græcanica, capite geſtans coronam auream cum effigie Iouis, Iunonis ac Mineruæ, aſſidente Diali & collegio Flaminialium Sacerdotũ. Quid indecentius, ne dicam deteſtabilius? Vt autem nihil molle, effœminatumque, ſic nihil in ornatu corporis, decet moderantem populos, quod arguere poſſit ipſum humanæ conditionis oblitum. Splendor generoſum præ ſe fert animum, mollities effœminatum, vſurpare deorum habitum ſummam tum ſtultitiam, tum inſolentiam indicat. Hactenus Pontanus.

Scortationes & praua libidines. *EQ.* Magis aſtricti eſſemus, vigore promiſſionis ſupra à nobis factæ, vt tractaremus de inſano prauarum libidinum pruritu, prauioribus earundem incentiuis, prauiſſimis denique ac peſſimis earundem affectibus; Sed neque hac in re datæ fidei ſatisfacere nobis licet, mihi præſertim, qui iamiam itineri accinctus ſum. Interim tamen, quod iam differtur, non plane auferetur; transferemus itaque in Aphoriſmos LXV. & LXVIII

TH. Plurimos equidem concupiſcentia carnis à vita bona & ſalute æterna impedit. Ipſe Auguſtinus adhuc carnalis: Putabam (inquit lib. 6. confeſſ. cap. 11.) me miſerum fore nimis, ſi fœminæ priuarer amplexibus, ſine quibus vita non vita, ſed pœna mihi videbatur. Et in quæſtione de finibus bonorum, Epicuro palmam tribuere volebat, qui ſummum bonũ hominis in voluptate conſtituit, *niſi*, inquit, *ego credidiſſem, poſt mortem reſtare animæ vitam, & tractus meritorum; quod Epicurus credere noluit.* Ac vix aliud vitium ita excæcat & alienat à Deo, à ſapore & guſtu rerum ſpiritualium, quam carnis. Patet in Salomone, (*1. Reg* 11.) cuius cor infatuatum eſt amore mulierũ, & ſapientiam, quam ſpiritali deſiderio adeptus erat, carnali amore amiſit, inquit D. Auguſtinus, & in patre eius Dauide, qui poſt commiſſum adulterium per nouem menſes manſit impœnitens & peccatum ſuum non vidit.

PH. Ipſi gentiles id notant, proinde dicebant, nihil eſſe magis inimicũ philoſophiæ, quã carnis voluptatẽ, & quo eſt maior, eo inimicior, vt in voluptate libidinis, vbi tota hominis ratio ſubmergitur & abſorbetur, ſicut nihil ſapiẽtiæ, imo ne aliud quidẽ cuiuslibet rei cogitari poſſit. Vnde & eo nomine ſenectutẽ laudat Cicero, quod id à nobis auferat, quod eſt in adoleſcentia vitioſiſſimum, videlicet voluptatem; quę quãto eſt maior, tanto minus aliquid mente agitare, ratione aut cogitatione conſequi poſſumus, *lib. de ſenectute.*

Cæterũ portenta illa libidinum, quarum memoria vna cum ipſis earundẽ authorib. merito delenda, nolo recenſere, multoq; minus exemplis declarare, qualia ſunt muta illa, Sodomitica & quæ cum maſculis nefarie perpetrantur, quorum aliquam etiam facit mentionẽ Plato *li. 12. de legib.* his verbis: Secundũ naturã ad procreationẽ Venere homines vtuntur. Abſtinendum igitur à maribus iubeo. nam qui iſtis vtuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapi-

in lapidem ſeminantes, vbi radices agere quod ſeritur nunquam poterit. Abſtinendum quoque & ab agro illo fœmineo, vbi ſemen germina nolit producere. *Hactenus Plato.* Sunt inquam iſthæc portenta libidinis. Ad communia venio. Scortum alere plurimos delectat, vt coniugii mala deuitent. Sed ii ipſi dum iugum nolunt trahere, quod paribus iumentis plerunq; imponitur, duriſſimum ſuſtinet imperium, quid dico imperium? imo ſæuiſſimam tyrannidem. Nullus hic eſt finis poſcendi, nullus dandi, & rem & famam ſimul cum primis ingenii dotibus corporiſq; diſperdere coguntur. Excludunt, reuocant, eludunt, vbi victum ſentiunt; & vt Terentianus ait Parmæno: In amore, qui neq; conſilium habet, neque modum, hæc omnia inſunt mala: Iniuriæ, ſuſpiciones, inimicitiæ, induciæ, bellum, pax rurſum. Quid multa viuus videnſqueperit.

TH. Videmus etiam hodie multos legibus à matrimonio arceri, re vtique infamia carente, & qua Apoſtoli quoque non grauatim vſi ſunt, impunitate nihilominus conceſſa iis qui concubinis ſe commiſcent, aut maiori dedecore nothos pariunt. Quaſi vero quocunq; damnato concubitu peccent, nihil referat, dummodo matrimonio ſe abſtineant. Proh dedecus! ô pudendam inſaniam!

EQ. Vtut cælibem captent vitam, vix tamen ac ne vix quidem naturam vincunt, quæ cum ſtatis anni diebus petulans ſit & prona in Venerem; nunquam non ſunt ſalaces, hoſtemq; illum inteſtinum (vt Hieronymi verba vſurpem) qui in ventre eſt, & illis partibus quæ ventri ſunt proximę, ſemper ſecum trahunt, qui etiam tum eſt ferocior, vbi delicatius fuerit paſtus. Vnde omnino perſuaſum habeo, heluones quoſdam, qui ſe cœlibatus titulo venditant, deterius hoc prætextu peccare.

TH. Tempero mihi hic, atq; adeo me pudet, infandam quorundam hominum, ſi modo dicendi ſunt homines, libidinem referre, quomodo pręter omnium animantium morem, & ſpecie ſæpenumero abutantur & ſexu. Nam adulteria & ſtupra lege Iulia ob delinquentium multitudinem hodie ſublata, haudquaquam vindicantur. Vt ne dicam, gloriam hinc aliquando etiam partam. Iactat ſe Proculus Cæſar in Epiſtola, centum virgines Sarmaticas bello captas quindecim dierum ſpacio ad vnam vitiaſſe, atque ex his decem vna nocte. Meſſalina Claudii vxor quatuor & viginti paſſa concubitus, proſtitutam ancillam hac laude vicit.

EQ. Sed audite horrendum quorundam deſuper exitum. Satis compertum habeo, inquit Iou. Pontanus *lib. 1. de obed. c.* 10. Barcellone in Hiſpania, paucis ante annis Beltrandum cognomine Ferteriũ in Venere expiraſſe. Legi & Gallum Equitem Romanum eodem intemperantiæ ac mortis genere è vita exceſſiſſe. Horum quam facilis fuit, heu deſcenſus auerni! Sed reuocare gradum ſuperaſq; euadere ad auras Nunquam poſſibile eſt. Verum vt dixi de his infra

 vberio-

vberiorem dicendi captabimus occaſionem & materiam. Ne tamen ſiccis omnino, quod aiunt, pedibus, hunc Aphoriſmum percurramus, agite, de ipſarum libidinum potiſſimo incentiuo, quantum id quidem ratio temporis feret, tractabimus; quod quidem incentiuum eſſe vtplurimum ſolet Ebrietas. Fit enim plerunque, vt homines temulenti ac ebrii, tunc, quum cibo potuq; ad ſummum diſtenti ſunt, ad res venereas proruant; quæ quidem ebrietas ipſius vini peſſimo abuſu, corpora & animas hominum turpiter ſolet inuadere.

Ebrietas.

TH. Vinum in ſcriptura allegorice variis ſignificationibus vſurpatur. Bernhardus de abuſu vini, quatenus ad carnales affectus alendos atq; promouendos vſurpatur. *ſerm. 9. in Cant.* ſic inquit: *Pulchre vino comparatur carnalis affectus. Vt enim vua ſemel expreſſa, non habet iam quod denuo fundat, ſed perpetua ariditate damnatur: ſic caro in preſſura mortis, ab omni ſua delectatione prorſus ſiccatur, nec vltra reuireſcit ad libidines. Verum vbera non ſic. Hac enim cum exhauſta fuerint, rurſum de fonte materni pectoris ſumunt, quod propinent ſugentibus. Merito proinde meliora carnis ſeculiue amore aſſeruntur vbera ſponſi, quæ nullo vnquam lactentium numero areſiunt, ſed ſemper abundant de viſceribus charitatis, vt iterum fluant.*

Vinum.

EQ. Fuit olim ac viguit in republica Temperantiæ virtus; quę tamen à natiuo ſuo vigore propemodum effloruit. Audite inſignia temperantiæ exempla quam modeſta, caſta & ſobria ab initio inter Chriſtianos fuerint conuiuia teſtis eſt Tertullianus *in Apologet. c. 39.* vbi ait: *Comeditur quantum ad famem valet depellendam, tantum bibitur, quantum ſatis eſt pudicis & caſtis. Oratio auſpicatur & claudit cibum, confabulantur inter ſeſe, quaſi Dominum præſentem habeant qui audiat. Quumque ventum eſt ad aquam manualem, & lumina poſita ſunt, tum prouocatur vnusquiſque, vt quantum è ſacris nouit, aut de ſuo ingenio poteſt, cantet & diſſerat. Inde non egrediuntur ad vacationes aut libidines, vt qui ſciant, ſibi noctu quoque orandum eſſe; ſed eſt quaſi comederint & biberint diſciplinam.* Rectiſſime igitur D. Auguſtinus dicit: *Ebrioſus ſi vinum ſorbet, ab illo abſorbetur; Deo fit abominabilis: ab Angelis deſpicitur, ab hominibus deridetur, à dæmonibus confunditur, conculcatur ab omnibus. Ebrioſus confundit naturam, amittit gratiam, perdit gloriam, incurrit damnationem æternam.*

Temperantia.

Conuiuia Chriſtianorum olim qua.

PH. De inſigni cibi & potus moderatione apud Perſas ſcribit Xenophon in primo Pædiæ Cyri, circa princ. Αἰσχρὸν μὲν γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἐστὶ Πέρσαις, καὶ τὸ ἀποπτύειν, καὶ τὸ ἀπομύττεσθαι, καὶ τὸ φύσης μεστοὺς φαίνεσθαι. αἰσχρὸν δὲ ἔτι τὸ ἰόντα που, φανερὸν γενέσθαι, ἢ τοῦ οὐρῆσαι ἕνεκα, ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου. ταῦτα δὲ οὐκ ἂν ἐδύναντο ποιεῖν, εἰ μὴ καὶ διαίτῃ μετρίᾳ ἐχρῶντο, καὶ τὸ ὑγρὸν ἐκπονοῦντες ἀνήλισκον ὥστε ἄλλῃ ποι ἀποχωρεῖν, id eſt: Etenim hoc etiam tempore turpe eſt apud Perſas, ſpuere & emungi, ac videri vrina plenos. Turpe idem ducitur, quopiam ire meiendi aut alterius id rei genus gratia. Hæc certe facere non poſſent, niſi vterentur moderato victu, & abſumerent labore humiditatem, quo alio abſcedat. *Hæc Xenophon.*

Temperantia Perſarum.

Honeſtiſſime itaque fecit Aſſuerus, quod publicæ maiorum diſciplinæ memor, vetauit, alter ne alterum ad ebrietatem potando cogat.

EQ. Tametſi Perſæ fuerunt ex veteri inſtituto victus moderatiſſimi, tamen honeſta illa veterum inſtituta apud eos plane poſtea deferbuerunt. Sic namque idem Xenophon in libr. 8. κύρου παιδείας: Legitimum erat (verba hæc ex Græco ſic translata ſunt,) apud Perſas, vt ne quis ſpueret aut mucum faceret. Manifeſtum autem eſt, quod hæc lege ſanxerint, non quod parcerent humori corporis, ſed quod vellent corpora per labores & ſudorem ſolidiora reddere. Hoc vero tempore non ſpuere, nec emungi, adhuc perdurat, ſed labori nulla datur opera. Antea erat ipſis legitimum ſemel edere, quo liceret ipſis totum diem ad res gerendas & ad labores inſumere. Hoc autem tempore, ſemel cibum capere, adhuc quidem permanet, ſed incipiunt ſummo mane prandere, & perducunt prandium vſque ad ſerum veſperum. Erat & illis legitimum, ne vrcei importarentur in ſympoſia: quippe quod iudicarent, quo minus biberent, eo minus corpora & mentes aberrare. Nunc autem adhuc quidem permanet, ne vrcei importentur, ſed pro importandis vrceis ipſi exportantur, propterea quod præ ebrietate non poſſint erecti è ſympoſio exire. Hæc Xenophon.

PH. Herodotus in Terpſichore teſtatur, Cyrum regem potu fluuii Chiaſpe, qui Suſa ciuitatem præterfluit, vnice delectatum fuiſſe, atque aquam eius decoctam in vaſis argenteis ſecum, quocunq; proficiſceretur, multis carrucis circumuexiſſe.

EQ. Diogenes vinum plurimum in conuiuio quodam dono acceptum effudit; quod cum quidam indigne ferrent; ſi (inquit) vinum omne biberem, non tam liquorem quam meipſum quoq; perderem.

PH. Merito igitur Diogenes Cynicus eos irridere ſolitus eſt, qui pro bona valetudine rem diuinam facerent, & deinde cibo potuq; contra ſanitatem ſe ingurgitarent: aſſerens inſanum eſſe, ea à diis precari, quæ in noſtra ſunt poteſtate.

EQ. Sophocles vitio vertebat Æſchylo, quod ebrius ſcriberet. Nam etſi bene ſcribit, inquiebat, neſciens tamen id facit. *Stob. ſerm.* 18.

PH. Zenonem Citticum ſumma verecundia colebat in pretioq; habebat rex Antigonus. Accidit igitur, vt aliquando vino ſupra modum impletus, obuiam Zenoni fieret: quem oſculatus eſt atq; amplexus, vt temulentus, petiitque vt ſibi quid iuberet. Et interpoſito temere ſacramento, confirmauit, ſe præſtiturum quicquid poſtulaſſet. Tum ille dixit ei: Abi & euome. Graui ſapientique reprehenſione ſimul temulentiam eius taxans; ſimul vero cauens, ne nimia comeſſatio potatioque ei nocumentum afferret.

TH. Gra-

TH. Grauis ac prudens eſt admonitio S. Martini Epiſcopi Dumienſis in libello ad Mironem Galliciæ Regem. Is igitur inter alia in libello ad Mironem Galliciæ Regem de continentia hæc ſcripſit: *Ede citra cruditatem, bibe citra ebrietatem. Nec præſentibus delitiis inhærebis, nec deſiderabis abſentes. Victus tibi ex facili ſit: nec ad voluptatem, ſed ad cibum accede. Palatum tuum fames excitet, non ſapores. Deſideria tua paruo redime, qui hoc tantum curare debes, vt deſinant, atque quaſi ad exemplar compoſitus diuinum, à corpore ad ſpiritum, quantum potes, te feſtina reducere. Non tantum enim potus, ſed & ciborum exceſſum maxima conſequitur noxa pariter atque dedecus.*

Eleganter etiam Auguſtinus *ſerm. 231. de vitanda ebrietate.* Corpora, inquit, noſtra terrena ſunt: Quomodo pluuia nimium grandis & diuturna ſi fuerit, terra confunditur & in lutum reſoluitur, vt nulla in eo cultura fieri poſſit. Sic & caro noſtra, quando abundantiori potu fuerit inebriata; nec ſpiritalem culturam accipere, nec fructus animæ neceſſarios poterit exhibere. Et ideo, quomodo omnes homines ſufficientem pluuiam in agris ſuis accipere deſiderant, vt & culturam valeant exercere, & de fructuum vbertate gaudere: Ita & in agro corporis hinc tantum deberent bibere, quod oportet, ne nimia ebrietate, ipſa corporis terra velut in paludem conuerſa, magis vermes & ſerpentes vitiorum generare, quam fructus bonorum operum poſſit afferre. Omnes enim ebrioſi tales ſunt, quales paludes: videntur ſerpentes, ſanguiſugæ, naſcuntur ranæ & diuerſa genera vermium, quæ magis horrorem poſſunt generare, quam aliquid, quod ad victum proficiat exhibere: Herbæ quæ in ipſis paludibus vel circa ripas earum naſci ſolent, nihil vtilitatis habere videntur, in tantum, vt annis ſingulis incendio concrementur: ita quod de ebrietate naſcitur, igni præparatur.

EQ. At interim tamen non omnis lætitiæ fomes atque incitamentum reſecari hominibus debet; ideo namque eidem riſus præ cæteris animantibus datus eſt, vt lætitia, quem riſu indicat, perfruatur; quæ quidem lætitia vino atq; ex eodem profluente ebrietate quam maxime cietur atque excitatur.

Ebrietas lætitiam num pariat.

TH. Iocus, quatenus vrbanitas adeoque virtus eſt, quæ cum honeſta voluptate coniuncta eſt, nulli non hominum aliquando eſt conceſſus, cum etiam videamus, de Deo ac religione differentes in templis vti eo, quem tamen neque multum, neque petulantem oportet eſſe, ſed libero homine dignum. Et quis quamuis durus & acer voluptatis contemptor non moueatur, vbi in aliquem facetum & vrbanum hominem inciderit? Cæterum per ebrietatem cieri lætitiam, nullibi extat; *ἀσωτίαν* equidem reperio per ebrietatem ſuſcitari; hæc vero ab omni ſano homine debet eſſe alieniſſima. Obſeruandum igitur ſuper vini potu ſapientis illius viri celebre dictum eſt: Prima, inquit, cratera ad ſitim pertinet. Secunda ad hilaritatem. Tertia ad voluptatem. Quarta ad inſaniam. *L. Apul. Florid. l. 3.*

PH. Itaq;

PH. Itaque ſicut puer ſe habet ad pædagogum, ſic cupiditas ſe habet ad rationem: quorum ambo ſi non obedierint præceptis imperantis, cogendi ſunt, ne in immenſum petulans ipſorum cupiditas luxuriando creſcat & augeatur.

EQ. Solem prius è mundo, quam Ebrietatem abolebitis. Interim aliquid à propoſito meo itinere ſuffurabor moræ ac ocii, & veſtram de Ebrietate diſſertationem attentus audiam, addam etiam interlocutorie de meo aliquid, vbi id viſum atque opus fore videbitur. Faciat igitur alteruter veſtrum carpendi initium.

TH. Pluribus carpere aliquid, ſuperuacaneum eſt, vbi idipſum ſeſe carpit, cauſamq; effectus arguit.

EQ. Dabo vobis carpendi anſam atq; materiam. Effigiem Ebrietatis, Ebrii, imo ipſius Bacchi, omnium Ebrioſorum patroni atq; anteſignani vobis præfigam; ſic namq; fiet, vt obiecta iſthæc veſtris expoſita oculis citius veſtros moueant ſenſus. En igitur primum ipſius Ebrietatis effigiem.

Capitio ſtulti tectum caput, quod mirabiles ſtultos faciat, & ex prudentib. ſtolidiſſimos. Flauam faciem & pallidam habeat, propter aſſiduum vſum bibendi, qui colorem omnem naturalem abſumit & valetudinarios gignit. Oculi quaſi lachrymantur, quod acies eorum penitus nimia vini ingurgitatione corrumpatur. Cantharum vna manu habet, altera maximum vitreum cyathum, quo bibit. Et ſimul vomit; quod propriũ ebrioſorum eſt. Stat nuda ſine vlla verecundia, quod ebrioſi ſint, denotans. Ponticulo ſtat, fauci inferni incumbenti; quod præmium ebrioſorum eſt. *Ebrietatis effigies.*

Gregorius has quatuor Gulæ filias tribuit, ſiue Ebrietati ineptam lætitiam, ſcurrilitatem, multiloquium & hebetudinem mentis circa intelligentiam.

Cæterum Ebrietatem comitatur Libido & inſania, non raro etiam cædes. Hac de cauſa Satyri & Bacchæ finguntur eſſe comites ipſius Bacchi: non aliter atque Lynces, Tigres & Pantheræ. Satyri enim perhibentur eſſe adeo ſalaces, vt motus ſeu pruritus libidinis vulgo Satyriſmus dicatur. Et conſtat, Bacchas fuiſſe mulieres furore correptas. Tygres, Lynces & Pantheræ finguntur comitari Bacchum, propterea quod ſunt aut appetentes vini, aut feræ ſupra modum immanes. Ebrietatis enim comes eſt feritas & immanitas.

Porro nunc prolem etiam Ebrietatis, nempe Ebrium contemplamini, hunc vero inſignis quidam Poeta his depingit notis:

Sordidior quæ res, quæ bellua vilior eſt, quam
Ebrius? hic Epulas, quas non multo ante vorauit,
Euomit, atq; mero putet tremit ille caditq;
Sæpe caput frangens, oculoſue aut crura, loquendo

Balbutit, nec habent vllum verba edita ſenſum.
Multa facit, multa & dicit, quæ mox vbi nubes
Diſcuſſa eſt, rediitq; iubar, damnantur ab ipſo
Autore: vnde rubet factis, infectaq; vellet.

Extat etiam Herculis Strozzæ in Heluonem omnino elegans hæc Inuectiua:

Sæpe bibis, quo ſæpe vomas, & ſæpe voracem
Diſtendens miſeri corporis ingluuiem.
Quin ſi forte tenax ſtomacho cibus hæſerit, hunc vel
Dextra, vel in fauces indita penna ciet.
Tanquam ſis genitus perdenda ad vina, nec vlli
Te Natura alii finxerit officio.
O dignum laqueo facinus! quodcunq; voratur,
Turpiter ingeritur, turpius egeritur.

Emblema in ſtatuam Bacchi. Cæterum Bacchum quoque, Ebrietatis patronum intueamini, & tantum non tuemini. Eſtq; emblema in ſtatuam Bacchi, ab inſigni identidem Poeta conſcriptum huiuſmodi:

Bacche pater quis te mortali lumine nouit,
Et docta effinxit quis tua membra manu?
Praxiteles, qui me rapientem Gnoſſida vidit,
Atq; illo pinxit tempore qualis eram.
Cur iuuenis, teneraq; etiam lanugine vernat
Barba, queas Pylium cum ſuperare ſenem?
Muneribus quandoq; meis ſi parcere diſces,
Iunior, & forti pectore ſemper eris.
Tympana non manibus, capiti non cornua deſunt:
Quos niſi dementeis talia ſigna decent?
Hoc doceo noſtro quod abuſus munere ſumit
Cornua, & inſanus mollia ſiſtra quatit.
Quid vult ille color membris pene igneus! omen
Abſit, an humanis vreris ipſe focis?
Cur Semeles de ventre parens, me fulmine traxit
Igniuomo, infectum puluere merſit aquis.
Hinc ſapit his, liquidis qui nos bene diluit vndis:
Qui non ardenti torret ab igne iecur.
Sed nunc me doceas, qui vis miſcerier? & qua
Te ſanus tutum pondere lege queat?

Quæ-

Quadrantem addat aquæ, calicem ſumpſiſſe falerni
Qui cupit, hoc ſumi pocula more iuuat.
Stes intra geminam nam qui procedere tendit
Vltra, alacer, ſed mox ebrius, inde furit.
Res dura hæc nimium. ſunt pendula guttura dulce
Tu fluis, heu facile commoda nulla cadunt.

Sed ne omnem ebrietatis & voluntariæ inſaniæ culpam (inquit Grunnius Sophiſta in fictitio illo Grunnii ſiue Porcelli teſtamento,) in vinum reiiciamus ſolum, inuentum eſt (ait Plinius) quemadmodum aqua quoque inebriaret, Ægypto è fruge ſibi primum potus ſimiles excogitante. Hinc pallor & genæ pendulę oculorum vlcera, tremulæ manus, effundentes plena vaſa Et quę ſit pœna præſens, furiales ſomni, & inquies nocturna, præmiumq; ſummum ebrietatis libido portentoſa, ac iucundum nephas. Poſtero die ex ore halitus fœtidi, ac fere rerum omnium obliuio, morsq; memoriæ. *Alluſio ad cereuiſiam.*

TH. Quid turpius ebrioſo, (inquit Innocent. *de vilit. cond. hum.*) cui fœtor in ore, tremor in corpore? qui promit ſtulta, prodit occulta? cui mens alienatur, facies transformatur! Nullum enim ſecretum, vbi regnat ebrietas. *Ebrioſorum fœditas.*

PH. Aſoti ex eo dicti græco vocabulo, vel quod perditi ſint, vel quod omnia profundant, gulæ ſtudio. *Nolim mihi* (ait Cicero) *fingere aſotos qui in menſam vomant: & qui de conuiuiis auferantur, crudiq; poſtridie ſe rurſus ingurgitent, qui ſolem (vt aiunt) nec occidentem vnquam viderint, nec orientem, qui conſumptis patrimoniis egeant. Nemo noſtrum iſtius generis aſotos iucunde putat viuere.* Hactenus Cicero.

TH. Muſcæ & alia nonnulla inſecta ſuctu viuunt, ideoque eis pro lingua eſt fiſtula: Ita quoſdam videas bibones, qui potu viuant, à cibo abhorreant. *Eraſ. in ſimil.* De quibus Auguſtin. *de temp.* vſq; ad vomitum inquit ſe ingurgitare non erubeſcunt, & ad menſuras ſine menſura bibunt. Qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine. *Gurgites inexplebiles.*

PH. Stratonicus (is Cytharœdus natione Athenienſis fuit,) non minus feſtiuis dictis, quam arte Muſica celebris, ad quietem iturus, aſſidue iubebat puerum ſibi infundere vinum, Non quod ſitiam, inquit, ſed ne ſitiam.

Martialis idem, & ipſe potationibus indulſit, tot exhauriens pocula, quot amicarum nomina literis ſcriberentur. Id quod hoc indicat Epigramma:

Næuia ſex cyathis, Septem Iuſtina bibatur,
Quinq; Lycas. Lyde quatuor. Ida tribus.
Omnis ab infuſo numeretur amica falerno.

Heraclites pugil parem in bibendo non habebat: alios enim ad ientaculum

lum inuitabat, alios ad prandium, quoſdam ad cænam; quibus omnibus ſine interſtitio ſufficiebat ſolus. *Rauiſ.*

Et extat Raphaelis Placentini de Lyco quodam vinoſo, hæc facetia:

Candidior cur barba Lyco ſit crine rogatus:
Sæpe fatigor, ait, gutture, non cerebro.

EQ. Herodot. ſcribit, Scythas tanta intemperantia merum bibiſſe, vt quoties aliæ gentes voluerint quempiam ad largius bibendum cohortari, dixerint, ἐπισκύθιζον, hoc eſt, age Scytham. Hinc eſt, pergræcari; quod Græci ſe liberius in conuiuiis habuerint. Sicut & hodie apud exteras nationes, Teutonicus vocatur, qui vino plus nimio indulſerit.

TH. Salomon rex oſtenſurus, quomodo ſeſe mutuo perfruendis voluptatum illecebris filii huius ſeculi exſtimulent, ſic ait: *Venite,* inquiunt, *fruamur bonis præſentibus, & vtamur creaturis tanquam in iuuentute celeriter, vino pretioſo impleti & vnguentis obliti omnem captemus fruendis voluptatibus occaſionem, antequam prætereat flos temporis. Coronemur Roſis, priuſquam marceſcant. Nullum pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra: Nemo veſtrum exors ſit luxuriæ noſtræ. Vbique relinquamus veſtigia lætitiæ, quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors noſtra.*

Eandem plane pingit Iuuenturem Horat.

Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati
Sponſi Penelopes, nebulones Alcinoiq;
In cute curanda plus æquo operata iuuentus:
Cui pulchrum fuit, in medios dormire dies, &
Ad ſtrepitum Citharæ ceſſatum ducere curam.

PH. Videmus (inquit Plinius *libr. 14. cap. 22.*) quoſdam protinus anhelos ingentia vaſa corripere, velut ad oſtentationem virium, ac plane infundere, vt ſtatim euomant, rurſuſque hauriant; idque iterum tertiumque, tanquam ad perdenda vina geniti, & tanquam effundi illa non poſſent, niſi per humanum corpus. Adeo vino debemus homines, quod ſoli animalium non ſitientes bibimus, vt magna pars non aliud vitæ præmium intelligat! quæ iuſta eiuſdem Plinii querela eſt.

Fœminæ ebriæ. *EQ.* Carthaginenſes & Celtiberi & Thraces (inquit Cælius *lib. 28. cap. 6.*) mero penitus vtuntur, tam viri quam mulieres: atq; vino item veſtes perfundunt, præclarum hoc & beatum vitæ genus exiſtimantes.

TH. Vini alioquin vſus (inquit Val. Max. *lib. 2. tit. de inſtit. antiq.*) Romanis fœminis ignotus fuit, ne in aliquod dedecus prolaberentur. Quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus, ad inconceſſam Venerem eſſe conſueuit. Quæcunque enim fœmina vini vſum immoderate appetit; & virtutibus ianuam claudit, & delictis aperit.

EQ. Iis

EQ. Iis ſane, quibus fortuna deformem adduxit vxorem, non vſque adeo videtur vitio verti, ſi largius aliquanto vinum hauſerint. Docet id ſuo exemplo Anacharſis, de quo ſic Athenæus *libr.9.* Quidam, inquit, in conuiuio videns vxorem Anacharſidis: Vxorem, inquit, duxiſti ſatis deformem. Cui Anacharſis, prorſus ita mihi videtur: Sed heus puer, infunde mihi largius, vt reddam eam formoſam. Iudicare voluit vir ſapientiſſimus, vinum immoderate potatum adimere homini rectum iudicium. Nimirum

Vina parant animos, faciuntque coloribus aptos,
Cura fugit, multo diluiturque mero.
Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit,
Tunc color & cura, rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes æuo rariſſima noſtro
Simplicitas artes excutiente Deo.

TH. Veriſſime Eraſmus *lib.7. Apophr.* Voluptas, inquit, venientes fucata ſpecie blandiuntur, abeuntes pœnitentiam ac dolorem relinquunt. Et: *Voluptas ſæpius relinquit cauſas pœnitendi quam recordandi*, inquit vere Cicero. Quinetiam Seneca in Epiſtolis. *Oblectamenta fallacia, & breuia decipiunt, ſicut ebrietas, quæ vnius horæ hilarem inſaniam longi temporis tædio penſat.* Et Boetius li.3. Metr.7. *Habet hæc voluptas omnis; Stimulis agit furentes Vbi grata mella fudit, Fugit & nimis tenaci Fert icta corda morſu.* Sed hęc obiter de momētanea per ebrietatē coempta voluptate. Cæterum, vt ad fœminas regrediamur. Sobrietas (inquit Auguſtinus) in fœminis ad terram deponit aſpectum, ebrietas autem amiſſo pudore inuerecundos erigit vultus. Et: Sobrietas cum ſumma trepidatione & ſilentio irreprehenſibile emittit verbum: ebrietas vero immoderatum facit fœminę & ſermonem & vultum.

Mulieres (inquit Apoſtolus *in Epiſtol. ad Timoth.*) ſint in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate curantes ſe: non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veſte precioſa; ſed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. Saluabitur mulier per filiorum generationem, ſi permanſerit in fide, & dilectione & ſanctificatione cum ſobrietate.

EQ. Quibus illum ſtimulis ac doloribus agitari ſolitum credas, & tanquam in neruo torqueri dieſque ac noctes: qui in ſepulchro ſuo hæc verba ſcribi iuſſerit, titulum litis atque obiurgii plenum? *Heus viator miraculum! Hic vir & vxor non litigant. Qui ſimus, non dico. At ipſa dicam. Hic Bebrius ebrius, me Bebriam ebriam nominat. Hic vxor etiam mortua litigas?* **Epitaphium fœminæ ebriæ.**

PH. Heu malum! Xantippen malim habere tenacem, quam Roſinam bibacem. Sed progrediamur ad alios, eoſque inter cæteros, qui monſtroſæ fuerunt ingluuiei ac bibacitatis. In memorab. Panciroli, *titul. 2. de Porcellanis fol. 221.* Meminimus, Herculis poculum tantæ capacitatis fuiſ- *Monſtroſa bibacitas atque ingluuies.*

 ſe, vt

ſe, vt tam in eo nauigare, quã etiam bibere ex eo potuerit. Atque id voracitati & ingluuiei ipſius conueniebat, quem proditum eſt, Lepreo in voracitatis certamen vocato, integrum deuoraſſe taurum. Idque pluries eum factitaſſe legimus: cum & Pindarus referat, Herculem Coroni ædes ingreſſum, integrum bouem, vt ne reliquum quidem os vllum relinqueret, abliguriuiſſe.

EQ. Statius Herculeum craterem tantæ fuiſſe amplitudinis ſcribit, vt duo eum iuuenes vix portare potuerint. Vnde & vaſa magna atque capacia ab Hercule Heraclea fuerunt nuncupata. Herculem enim in potoribus numeratum fuiſſe maximis Turnebus innuit, *lib.* 8. *Aduerſar. cap.* 10.

PH. Steſichorus Poeta Lyricus, Centaurorum & Lapitharum conuiuium deſcribens, ait Pholum, Herculis hoſpitem, impleuiſſe Herculi craterem trium lagenarum capacem, quem prior ipſe obbibiſſet. Erat autem *lagena* vinarium vas, ſed fictile: in quo vinum aſſeruabatur in conuiuiis deplendum. Quod ſi crater ille trium lagenarum capax fuit: oportuit eum ita amplum fuiſſe, vt vrnam, hoc eſt, quatuor & viginti ſextarios caperet, ex ſupputatione Adr. Iunii *libr.* 4 *Animad. cap.* 5.

TH. Minuta hæc videri poterunt, ſi cum iis conferantur, quæ de ſimili gulone Lityerſe, Midæ regis notho Celænis in Phrygia regnante, homine vultu effero & truculento, ſed bibone glutoneque ſupra fidem maximo Soſitheus tragicus memoriæ prodidit. Hunc etenim totum vini dolium vno die ebibendo vacuaſſe, triumque clitellariorum aſinorum onus, panes deuoraſſe ſcribit his verſibus, qui apud Athenæum *lib.* 10. ex doctiſſimi Iunii interpretatione ita leguntur,

At ſi'ius Midæ Celænei nothus,
Qua matre, dubium eſt ipſa nouerit parens,
Tres quantum aſellos pregrauet, panes vorat
Breui die, ſimulque deterget libens
Iuſtum cadum, decem amphorarum dolium
Redditque iumentis onus portatile.

Amphoræ duæ, vt Georgius Agricola collegit, ſextarios duos & ſeptuaginta continent. Qui igitur dolium decem amphorarum epotarit, is trecentos ſexaginta ſextarios in inexhauſtam alui voraginem demerſerit, quemadmodum recte concludit Had. Iouius *lib.* 4. *Animad cap.* 5.

EQ. Non igitur adeo monſtrificum id erit, quod de Germanis prodidit Lud. Cælius Rhodiginus *lib.* 10. *lectionum antiq. cap.* 20. quorum in bibendo capacitatem omnibus in Gallia miraculo fuiſſe ait, quod ſingulis menſis ſinguli quaternos quartarios vini exſiccarint, ſic vt potores nouem, amphoras exinanirẽt binas. Miremur potius Aureliani tempora: quibus celebratum phagonẽ nouimus, qui die vno aprum abſumeret integrum, panes centum; veruecem

inſu-

inſuper ac porcellum:biberet autem,infundibulo ori appoſito, plus orca. Miremur etiam Bonoſum minutulum Romanum tyrannum,qui tantum bibit, quantum nemo alius, qui quantumlibet bibiſſet, ſemper ſecurus fuit ac ſobrius;qui quantum hauſiſſet,reddebat veſica ad æquilibrium; nec pectus vnquam aut venter,vel pars aliqua ex humoris ingeſti nimietate affecta eſt.Hûc vbi ad laqueum coegiſſet Probus Imperator,iactatum militari ioco,Amphoram perdere, non hominem: erat enim heluo, & ventrem habebat deformiter tumidum, vt Melanthon tradidit *lib.3.Chron.*

PH. Parua hæc poſſent videri,niſi etiam præmia gulonibus conſtituta legeremus.Nam Mithridates iis qui auidius vorarent ac biberent, præmia propoſuit & in vtroq; genere victoriam (ſi vincere eſt ab intemperantia vinci) fœdiſſimam eſt adeptus.Alexander quoque Magnus talenti præmium propoſuiſſe ei dicitur, q pocula vini ampliora ſiccaret.In quo certamine quadraginta cum eo,qui præmium tulerat,effuſis viſceribus, propemodum ſpectâte rege crepuerunt ac perierunt:vt recte exiſtimatum fuerit, Alexandrum rariſſimas ſuas virtutes & rerum à ſe geſtarum decus ac gloriam vna illa Ebrietatis conſuetudine turpiſſime fœdaſſe. *Præmia guloſis propoſita.*

Sed neq; Tiberius Cæſar iuſtam reprehenſionis notam poteſt effugere, qui honores ſtrenuis & nobilib.vini potoribus& edonibus(nebulonibus pene dixeram) mandabat:& ex his ignotiſſimum Quæſturæ candidatum Nobiliſſimis antepoſuit,ob epotam in conuiuio,propinante ſe,vini amphoram; More etiam hac tempeſtate nô prorſus inuſitato,quo homines indigni,ſpretis meliorib.ad honores euehûtur,quos forte euectos ſatius erat gradu mouere.

Quid?quod Edictione conceſſit Claudius Imperator veniam emittendi flatum crepitumq; ventris in conuiuio.Edictum ſane dignum Imperatore.

TH. Fuerunt olim apud Ethnicos, & adhuc ſunt hodie apud Chriſtianos (nefandum!)concertationes eiuſmodi in vſu,ſed neutrobiq; abſque noxa.Vſus loquitur,noxa probat. Cæterum non eſt dubium,eſſe in hoc lurconum genere multos lococoniſtas,qui Athenæo atteſtante optant, vt in balænas conuerterentur, dummodo mare mutaretur in pretioſiſſimum vinum, in quo continue volutandum illis foret: propemodum vti Georgius Charentiæ Comes, qui ob ſuſpicionem affectati regni ab Eduardo Quarto huius nominis Angliæ Rege, fratre ſuo iuſſus mori, & genus mortis quod ſibi magis placeret,eligere,voluit vino Maluatico ſuffocari. Coniectus igitur in vas plenum huius vini,illud ſorbendo tandem ibi ſubmerſus eſt. Et profecto eiuſmodi hominum(ſi modo homines,non amphoræ,dolia ve pertuſa nominandi ſunt)ſepulchris inſcribendum eſſet Epitaphium cuiuſdam paraſiti, repertum Romæ extra portam Capenam, vbi olim ſepulturarum monumenta apud veteres Romanos poſita erant,quod eſt eiuſmodi: *Heus hic ſitus eſt Offelius bubalus,qui dum vixit,aut bibit,aut minxit. Abi præceps.* Aut illud etiam Timocreontis Epitaphium:

Multa

Multa bibens & multa vorans, mala multaque dicens
Ipſe viris iaceo Timocreon Rhodius.

EQ Certaminis huius (inquit D. Baſilius) arbiter & moderator eſt Diabolus, & præmium victoriæ peccatum. Qui enim plus meraci hauſerit, is aduerſus alios præmia conſequitur. Reuera gloria illorum eſt ignominia. Omnia inconſiderantia plena ſunt, omnia confuſione. Victi ſunt temulenti, & qui vicerunt, ſunt itidem temulenti.

PH. Quæ gloria, inquit Seneca, capere multum? quum enim penes te palma fuerit, & ſuperſtes toti conuiuio fueris, quum omnes viceris virtute magnifica, & nemo vini tam capax fuerit, vinceris dolio.

Cæterum cum bibacitatis Germanorum aliqualis paulo ante facta fuerit mentio, de eadem ſi pauca dixerimus, non erit hoc loco alienum. Loquar autem de iſtorum bibacitate, quæque exinde ſuppullulent incommoda, non meis, ſed alienis verbis, nimirum Vbertini Puſculi & Ioan. Bocatii de Cartaldo, quorum hi ſunt de Germanis (itemque Hungaris) ſermones.

Hungari factioſi. Hungari, quorum regnum antemurale & Chriſtianitatis clypeus *vulgo* appellatur, inter ſe tam factioſi, tam diſcordes, tam ſegnes, vt in tanta rerum affluentia ex argento cœnent, ex auro bibant: capita auro onerent, & torquibus & catenulis colla, pectora monilibus & fibulis ornent aureis ac argenteis: pedes item calcaribus ex argento condecorent, toti ſplendidi. Necdum luxus finis: onerantur & beſtiæ ac equi phaleris argenteis & aureis. Nec nobilis cenſetur, qui non abacum inſtruit auro argentoque onuſtum. Aliis autem nationes contemnunt, nec ſinunt ſuppetias (niſi coacti) afferre: quod ſi tulerint rogati, tum in eos deſæuiunt magis, quam in canes, quos alias natura odiunt, plane furibundi & dementes. Ac priuſquam ſe talibus ſpoliarent diuitiis, potius omnia ſua Turco reſeruant, breui omnia ablaturo: vt olim Conſtantinopolitani ciues ſuo Imperatori auxilium negantes, omnia Turco ſeruabant ſpolianda, vt ſcripſimus.

Germani vinoſi. Hungaris finitimi *Germani*, in conuiuiis bellaces & ſtrenui: præſertim cum noctes ac dies bibendo æquauerint, ac omnes cyathos exſiccauerint. Nullas poſſunt nuptias, nulla conuiuia, nullos celebrare conuentus, niſi ad extremam ebrietatem alter alterum ad pocula inuitet, atque ita repleat, vt (quod dictu etiam pudendum eſt) coram ſeruis ac vernaculis rurſum potum euomat vinum, ſub menſaq; impudice meiat. Et cum ſemiamens, imo demens potius in ſtratum collocatur, tum triumphus ingens excitatur, tum riſus, tum cachinnus exoritur.

Atque id inter nobiles, qui præeſſe debent *Reipublicæ*, eamque tutari atque defendere, præcipue fit: nemoque cenſetur bellicoſus, niſi fiat & ebrioſus. Qui enim plurimum potant, iudicantur magis ſtrenui ac bellicoſi.

Olim

Olim multo alij, quam noſtra memoria, nobilium erant conuentus, veluti pugiles, lucta, diſco, curſu corpora exercebant, vt fierent bello aptiores: nunc poculis certant alter alterum ſuperare ac deiicere.

O tempora, O mores: his igitur artibus, his ſtudiis vincemus Turcos? Germanis meis, è quibus natus ſum, & Hungaris, quibus cum longo tempore verſatus, quam familiariſſime hæc ſcribo. Non quod cenſeam, vitiis alias carere nationes quoque (quiſque enim ſuos patimur manes) ſed quod vellem, hos vicinos & finitimos Turcis vnionem quandam inter ſe inire, quod Hungari ſuam ſoli luxui ſeruientem ſupellectilem ex auro & argento, cum ampliſſimis ſuis diuitiis, in eum conuerterent vſum, vt ſuos debellarent hoſtes: & Germania accepta ſobrietate, cum Vngaris acies atque exercitus inſtruerent, concordibus animis amneſtia celebrata, ſi alter alterum irritaſſet.

Tum Turcus non modo à limitibus noſtrarum terrarum arceretur, ſed mox è Conſtantinopolitano deturbaretur imperio, atque in aliquem Aſiæ angulum, vnde prodiit, reiiceretur. Sed iis moribus, quibus hodie viuitur, plane dubito, ne breui lares cogamur patrios trepidi relinquere, aut in miſeram venire ſeruitutem.

Sed quid Imperij Principes? quid agunt? Sæpius vocati in comitia & à Friderico Cæſare & Maximiliano, vt generalis in Turcos fieret expeditio, antequam de ſeſſione decernitur, vter alteri prælocandus, quibus ſubſelliis alterum præcedat, annus tranſit.

Tum fiunt haſtiludia, tum adipales cœnæ. Veniunt oratores Rom. Pontificis, Principes adhortantes, vt lapſæ ſuccurrant Chriſtianæ Reipubl. Offert Pontifex cruciatam, offert indulgentias: vbi pecuniæ à miſera plebe ſunt corraſæ, inſtant fœneratores, qui paulo ante ſuos nummos in luxum Principum mutuarunt, & vſuram mutuatæ pecuniæ expoſcunt. Soluuntur veſtes ſcortis coemtæ, & ſumtus hoſpitibus abliguriti: tum nulla poſtea Turcorum memoria. Hactenus Autores ſupradicti.

TH. Extat etiam elegans Henrici Meibomij Carmen, in quo, quod Ebrietas Germaniæ labes & pernicies ſit, grauiter innuit:

Quod tua finitima populantur mœnia gentes,
Qua trepidas voluunt Rhenus & Iſter aquas,
Raraque graſſantes vel nulla mouentur in hoſtes
Arma, ſed ignauus otia miles agit:
Caſſa quod exhauſtis flaccent æraria nummis,
Et tibi nil præter ſyngrapha nuda domi,
Quod pereunt artes, & rauco murmure ſtridens
Barbaries caſtas inquinat atra ſcholas:
Quod pia Relligio contemptus plana ſatiſcat,
Et cupit ex voto viuere quiſque ſuo:

Ebrietas inſana facit, Germania, quæ te
Diſſimilemque tui degeneremque facit.
O fugias hoc grande nefas: ô ſobria viuas:
O ſtatuas vitiis luxuriaque modum.
Et tibi quis populus ſumptis ſe compararet armis?
Quæ populoſa tuas natio adæquet opes?
Omnia nunc triſti languent perculſa ruina:
Barbarus & noſtris inſidet hoſtis agris.
Tollite, quæſo malum hoc proceres: expellite monſtrum:
A vobis crues hydra ſit iſta procul.
Ille ſit infamis, nec honeſto nomine dignus
Qui grauat immodico membra animumque mero.
Seculaque antiqui ſi non reparabimus auri,
Non tamen hæc ætas ærea prorſus erit.

EQ. Laterem lauabitis, ſi Germanis diſſuadere Ebrietatem conabimini. Perſpectum id ſatis habuit olim Carolus V. Imp. ſapientiſſimus. Is itaque admonitus aliquando in caſtris, vt leges Germanis militibus de vitanda ebrietate ferret, reſpondit id perinde fore, ac ſi Hiſpanis interdiceret ne furarentur.

PH. Facetum eſt, quod recenſet Iouianus Pontanus de quodam Germano. Cum celebrarentur (inquit) à Ferdinando rege, Hippolytæ nurus atque Alphonſi filij nuptiæ, apparatu ſplendidiſſimo (erat enim dies decurſionis haſtatæ, flagrabantq; ſub ſole cuncta,) cumq; plurimi ludorum eſſent laudatores; vel pleriq; omnes admiratores potius, in media laudantium frequentia & plauſu exclamauit Germanus quidam. O valeant ludi, quibus nemo bibit.

EQ. Cur non, vt Eques olim Auguſti Cæſaris iuſſit ſibi afferri potum in theatrum, quod recenſet Bruſ. lib. 6 *Apophth.* Auguſtus Cæſar (inquit) videns Equitem in ſpectaculis bibentem, miſit qui illi ſuis verbis diceret. Ego ſi prandere volo; domum eo. Reſpondit eques: Tu enim non times, ne perdas locum. Senſit nimirum Auguſtus indecorum eſſe, illic in publico bibere, at Eques per iocum ſic interpretatus eſt, Cæſarem ſine damno poſſe diſcedere è theatro, quod locus ipſi ſeruetur, equiti non item.

TH. Noli hæc exagitare apud Germanorum turbam, ebriam præſertim; vix enim ac ne vix quidem illorum pugnos effugeres, & pugnos equidem ſingulos quatuor, quinque vel ſex librarum. Itaque ad hiſtorias exoticas regrediemur. Cæterum initium ego faciam ab Alexandro Magno, quando is à virtutibus turpiter degenerauit.

Alexandri Magni depravata vitæ.

Alexander Magnus ſummis alioquin virtutibus, quinetiam rerum ſucceſſu toti mundo ſpectabilis, nimia vinoſitate ſeipſum perdidit, atq; in ipſo ætatis flore vitam eo ipſo ſibi decurtauit. De eo inter cætera Plutarchus. *Cum voluptа-*

lupta

luptatibus, inquit, *frena remittens per Carmaniam nondum penitus deuictam, tanta tamen confidentia ſeptem diebus iter faceret, temulentus cum temulento exercitu, vt vicos per quos iret, floribus coroniſque ſterni iuberet; Liminibus adium crateras vino repletas, & alia eximia magnitudinis vaſa diſponi; vehicula deinde conſtrata, vt plures capere milites poſſent, in tabernaculorum modum ornari, alia candidis velis, alia veſte pretioſa*, (ſiue, vt Plutarchus) *partim purpureis & purpuratis tapetibus, partim arborum ſemper recentium & virentium inumbrata ramis, quibus Regis etiam vehebantur amici & Duces coronati potanteſque Regem ipſum cum amicis ſuper pulpetum, in edito & conſpicuo tabulato erectum quadrato, conuiuiis noctem diebus continuantem, octo equis compoſito gradu vectum. Currus Regius crateris aureis, eiuſdemque materia ingentibus poculis pragrauis. Videres*, inquit Plutarchus, *non cetram, non galeam, non ſariſſam: ſed milites phialis, pateris, calicibus, thericlis toto itinere, ex grandibus doliis & crateris haurientes: Prabibebant inter ſe, alij ſimul inter pergendum, alij recumbentes. Circumſonabãt omnia loca fiſtulis, tibiis carminibus, cantilenis, bacchabundis mulieribus. Tam incompoſito & incondito itinere, comitabantur pocula, bacchabunda licentia ludus, quaſi ipſo praſente Baccho & comeſſationis Duce. Poſtquam in Regiam Gedroſia venit, relaxauit de integro exercitum intempeſtiuis conuiuiis. Ferunt temulentum chororum ludos ſpectaſſe, amaſium eius Bogoam choragum palmam obtinuiſſe, exornatumq; medio Theatro tranſiſſe, & ad latus eius conſediſſe Macedonas cum id viderent, plaudentes, vt oſculum inferret conclamaſſe, quoad illum complexus & diſſuauiatus ſit.*

EQ. De eodem Alexandro Magno hiſce, quæ iam dixiſti, magis fœda, adeoque Imperatore indigna, extant apud Q. Curtium hoc ſenſu: Poſtquam Alexander Magnus Perſidem ſubiugaſſet, & Perſepolim in ſuam poteſtatem redegiſſet, de die in diem conuiuia iniit, quibus etiam fœminas intereſſe voluit, non quidem quas violare nefas eſſet: quippe pellices licentius quam decebat, cum armato viuere aſſuetæ. Ex his vna Thais, & ipſa temulenta, Regi perſuadet & cæteris, vt è conuiuio ſurgerent, omnes mero qui incaluerant, ad incendendam temulenti vrbem, cui armati pepercerant. Regia quæ fuit totius Orientis, vnde tot Gentes ante iura petebant, patria tot Regum, vnicus quondam Græciæ terror, molita decem millium nauium claſſem, & exercitus quibus Europa inundata eſt. Tandem eo vſque proceſſit temulentia, vt tantum Regem in flore ætatis, medioq; florentis Fortunæ curſu, è rebus humanis eximeret. *Dolendum eſt*, inquit Curtius, *illam indolem, & ingentia animi bona, quibus omnes in orbe Reges anteceſſit, illam in ſubeundis periculis conſtantiam, in rebus moliendis efficiendiſque velocitatem, in deditis fidem, in captiuis clementiam, in voluptatibus permiſſis quoque & vſitatis temperantiam, haud tolerabili vini cupiditate fœdaſſe.*

Orientis regia incenſa.

PH. Vſque adeo verum eſt, quod ait ille: Temulentia (ſiue Ebrietas) *Libidinem accendit in corde hominis: omnem humanitatem & clementiam excutit, nihilque in animo relinquit, præter ſtupiditatem, belluinamque feritatem, & immanitatem.*

Ebrietatis ac temulentia effecta.

TH. Quin ipſe Dominus per Oſeam,cap.4. *Fornicatio*,inquit,*& vinum auferunt cor.* Duo enim iſta mala excæcant homines,vt committant ea, à quibus cordati caſti, & ſobrij abhorrent. Quod ſi vero auferunt cor, auferunt ſimul fidem: ſi fidem,etiam Chriſtum, qui per fidem habitat in cordibus, *Epheſ.*3. Non poſſunt ergo ſcortatores & vinoſi homines gloriari de notitia Dei, ſapientia & fide. Non enim habitat Sapientia in corpore polluto,*Sap.*1.

Alexandri M. cædes per temulentiam.

PH. Quam iniquiſſimas etiam cædes Alexander Magnus ebrius erga amiciſſimos quoſque perpetrauerit cædes,hiſtoriæ,eiuſdem Q. Curtij inprimis, ſatis ſuperque loquuntur. Acciditque illi tunc ſicut ſtanti in præcipitio. Quemadmodum enim, hunc vel leuis tractus impellit,ita vino vel infuſum vel aſperſum paruus quoque dolor incitat ad furorem.

TH. Ebrius (inquit Auguſtinus) aſſumit inter pocula, iniuſta certamina, & nullis exiſtentibus cauſis aſperam excitat rixam, quia interponendo verba vana, aliorum ſana dicta non patitur audire, ſed in contumeliam exigitur conuiuarum,& proximorum crimina.

PH. Extant inſuper aliorum quoque Monarcharum temulentorum exempla,qui omnes fœdum quoque ſortiti ſunt temulentiæ exitum. Nihil iam dicam de Balthazare illo Babylonico, qui parentem Nebucadnezarem in trecentas diſcidit particulas,& vulturibus deuorandum proiecit,ipſe vero temulentus tandem etiam obtruncatus fuit. Maximinum Imperatorem Orientis allegabo; de quo eiuſdemque tyrannide ſic Nicephorus Calixtus: *Vino autem multo*, inquit,*deditus ad ſummam contumeliam,petulantiam & crudelitatem, quæ ex ebrietate proueniunt,nihil fecit reliqui.*

EQ. Apud Romanos, Nero Imp. adeo perditæ fuit luxuriæ, vt veſtem eandem nunquam bis indueret, epulas è medio die ad mediam noctem protraheret, lectis ſolido auro factis vteretur, & cum laxare vel remittere animum vellet,aureo rete,purpura,coccoque funibus nexis piſcaretur. magnus nempe luxus: nec mirandus in eo, qui *diuitiarum* (verba Suetonij) *& pecuniæ fructum non alium putabat,quam profuſionem: ſordides ac deparcos eſſe,quibus ratio impenſarum conſtaret; prælautos,vereque magnanimos,qui abuterentur,ac perderent.* Sed exitum notate. Vt iam fuit exhauſtus & egens, ad rapinas & extorſiones animum adiecit, nulli parcens nec hominum,nec Deorum. namq; *Templis compluribus dona detraxit,ſimulacraque ex auro,vel argento fabricata, conflauit.* Qui luxus poſtea in cauſa fuit, vt hoſtis à Senatu iudicaretur, & tandem, vt par erat, ab omnibus deſtitueretur.

Sauffen vnde.

PH. Exiſtimant linguarum periti, Sauffen deriuari ab Hebraica voce Saba,quod ſignificat *inebriauit*, vel à *Sapha*, quod eſt *conſumpſit*, *perdidit*, vel à *Soph*,quod eſt *haurire,conſumere*. Illi namque qui guloſitati ſtudent, omnia ſua perdere & inſumere,q̃ quidquam de guloſis ipſorum delitiis remittere malũ; quantumuis id haud raro non abſque valetudinis ipſorum diſpendio; qualia

ſunt, quod alij vel media in hyeme vinum refrigerant, alij in æſtate diligentiſſime niues, & glaciem aduectam montibus, vel conſeruatam in ſcrobibus, vt à Macedone Alexandro fieri ſolitum Athenæus ſcribit, vino addunt, alij nitrum, alij denique alia huius generis multa, quibus & gulam irritent magis, & luxui ſe totos penitus dedant.

EQ. Faciant id ſuo periculo. Illud vero vafrum quorundam, ſycophantarum plerunque aut adulatorum, machinamentum eſt, quod Principes velut ex inſidiis adoriuntur: & à bene potis, aut alioquin aliud agentibus, vt non vacet, quale ſit, quod petitur, conſiderare, poſtulant quod iniquum eſt. Fecit id filia illa Herodiadis, de qua nota ſatis eſt hiſtoria. His autem merito negatur, quod promiſſum eſt; & repulſi, immerito requirunt fidem à promiſſore, qui ſui officij non meminerunt in poſtulando.

PH. Recte promiſſum in hoc promiſſorum genere negauit Ageſilaus. Cum enim quidam Ageſilaum, improbe poſtulando, diceret ei, promiſiſti; atque idem crebro repeteret: quaſi iam fas non eſſet, negare quod petebatur: recte ſane, inquit, ſi quidem iuſtum eſt quod petis, promiſi; ſin minus, dixi, non promiſi. Hoc dicto eluſit flagitatoris improbitatem. Ille vero cum nondum faceret flagitandi finem, ſed ſubiiceret: Atqui decet Reges præſtare, quicquid vel capite annuerint: Nihilo magis, inquit, quam eos, qui Reges adeunt, decet ea petere loquique quæ iuſta ſunt: ſpectantes ſimul & oportunitatem, & quid regibus conueniat decorumque ſit. Hoc Ageſilai ſapiens reſponſum, ſi in nonnullis Principum Germaniæ aulis obſeruatum fuiſſet, plerique non tam opulenti facti, nec ſupellectile aurea & argentea tam regie & magnifice inſtructi fuiſſent. *Promiſſorum & ſententiarum per ebrios latarum nullitas.*

TH. Inconſultas ebriorum ſententias eſſe nullas, didicit ac ſe edoceri ſuſtinuit Philippus rex Macedonum vel à paupere muliercula. Cum enim is cognitionem parum ſobrius, ac perperam aduerſus mulierem quandam tuliſſet ſententiam: illa ſentiens, errorem eſſe vini, non regis, exclamauit: Prouocarem, inquit, ad Philippum, ſed ſobrium. Excuſſit regi muliebre conuitium temulentiam, adegitque, vt expergefactus cauſam eandem animo præſentiori cognoſceret. Vbi enim regnat ebrietas, ibi ratio exulat, intellectus obtunditur, conſilia deuiant, iudicia ſubuertuntur, inquit Petrus Rauiſ. *in quodam ſerm.*

EQ. Quinetiam per ebrietatem ac temulentiam quoque corporis iactura facilis eſt; vſque adeo, vt ſæpenumero, cum in ſumma nos verſari lætitia exiſtimamus, repentina ſuperueniens calamitas omnem lætitiam in miſerabilem luctum & lachrymas conuertat. Nihil iam dicam de Balthaſaro Babyloniorum monarcha, qui in ipſo apparatu ac conuiuio regio fuit confoſſus; nihil de Attila, qui in amplexibus nouæ ſponſæ expirauit; nihil de Henrico rege Galliæ, qui conſtituta pace & inito fœdere cum Philippo rege Hiſpaniarum,

rum, eique data in matrimonium filia, in ipſa nuptiarum feſtiuitate, ex cruſtulo fractæ lanceæ periculum in cranium eius inopinato ingeſto, morte ſua inopina ſummam lætitiam in miſerabilem luctum & mœſtitiam vertuntur: Duo duntaxat referam commiſeratione admodum digna exempla. Celebrabantur aliquando in aula regis Galliæ Caroli VI. cuiuſdam nobilis feſtiuitates nuptiales. Rex animi recreandi gratia (erat enim mente pauliſper læſus) & noui ſpectaculi conuiuis exhibendi ſtudio, cum quinque aliis, ludis nocturnis, in cœnaculum prodiit, vultu in Leonini oris imaginem perſonato, reliquum vero corpus delibutum, multoque lino depexo, ac in villos confecto ita contexit, vt hiſpidi ac ſemiferi portenti ſpeciem ſpectantibus præberent. In orbem reſte data choreas pedibus plaudunt, feſcennino carmine modulantes. Tota ex Regia fit concurſus ad picatorum ſpectaculum. Ludouicus Aurelianenſis Regis frater, ſtudio clarius viſendi, correptam facem propius admouit. Ex qua ſcintilla forte in Regem incidens, repentinum in omnes illos effuſa flamma, conflauit incendium. Rege vix ſeruato vxoris Biturigis veſte caudata fluxaque, qua inuolutus eſt, antequam ad viuum flamma, iam corpus lambens perueniſſet: quatuor miſere vſtulati perierunt: quintus in propinquam promi cellam ruens, aqua vinoque ſe perluens, ſalutem ſibi peperit. *Æmilius lib.* 10.

matitia te Lulenta, buBufinita.

Idem in Germania anno 1570. accidit, cum comites aliquot Hohenloenſes multis comitati nobilibus, Eberhardum conſanguineum ſuum in arce Waldenberga, feſto Bacchanaliorum viſitãdi ſtudio conueniſſent. Hi vt nobilibus matronis & puellis, nocturnum quoddam ludicrum (vt mos iſte nimis frequens obtinuit) exhiberent: Faunorum perſonas, multa ſtuppa, lineis veſtibus, pice reſinaque agglutinatis, mentiti; iucundiſſimo ſpectaculo conuiuas ad ludum, proiectis in menſam teſſeris prouocant. Ex quibus vna fortuito caſu in terram delapſa, puer perſonatus dum repetit, funalis incautius adhibiti flammam concipit, & opem implorat aſtantium. Eberhardus ipſe pro ſua pietate puero periclitanti opitulaturus, eodem malo corripitur: incenduntur & reliqui. Iocus primo viſus eſt. Mox rem ſerio agi clamores omnium indicant. Ad labrum vicinum, quod Comes in hunc euentum aqua adimpleri iuſſerat, certatim accurrunt. At illud modo non exaruerat. Erat qui pſyctrum aqua plenum afferret, ſed in ipſo limine præ nimia feſtinatione offendens collabitur, effuſa quæ intus erat aqua. Alterius aquam ferentis cadus ligneus fatiſcens, auxilij deſperatione calamitatem auget. Et vertitur lætitia in miſerabilem eiulatum, dum tribus horis tres Comites, in ipſo ætatis flore, miſeris vſtulati modis periere.

PH. Vſque adeo verum eſt, quod vulgo dicitur:

Gaudia principium noſtri ſunt ſæpe doloris.

Cæterum ſæpenumero etiam contingit, vt intercedente huiuſmodi malo, omnis

omnis hilaritas contaminetur. Sæpe talia committunt verbis factiſve temulenti, quæ excuſari poſtridie exhalata crapula difficulter queunt, & quorum ipſos non modo pudeat, ſed quæ etiam ingentem animo perturbationem concitent, & ignominiam pariant. Sæpe in peſſimam partem rapiunt homines, quæ animo non malo à nobis dicuntur agunturve, quæq; in ſe, cum mala non ſint, reprehenſionem nullam merentur. Claudius Imperator nunquam adeo animi ſui ſecreta protulit, atque olim dum multo vino madidus eſſet, vbi dixit: ſibi fatale eſſe, vt coniugum flagitia ferret, deinde puniret. Quæ vox terrorem non mediocrem iniecit Agrippinæ. *Sueton.*

Linguaciores ebrii ipſus fae...

EQ. Milites aliquot Tarentini inter cœnandum multa liberius dixerant in Pyrrhum regem. Res ad eum delata eſt, acciti ſunt iuuenes, ac periclitabantur omnes, quum factum nec negari poſſet, nec defendi. Tum vnus illorum deterioris ingenij: Imo, inquit, Rex, & iſta diximus & longe acerbiora dicturi fueramus, niſi nos lagena defeciſſet: linguæ petulantiam in temulentiam reiiciens. Itaque mox ira principis in riſum verſa dimiſſi ſunt.

PH. Cum ad Dionyſium regem delatum eſſet, duos adoleſcentes inter pocula & in ipſum & in eius tyrannidem dixiſſe, ambos vocauit ad cœnam; & animaduertit, alterum largius potum multa nugari, alterum vero raro cauteque bibere: potum dimiſit, vt qui per temulentiam maledicus eſſet: alterum interfecit, vt qui ſtudio maleuolus & hoſtis eſſet.

TH. Ignaui canes (inquit Plutarch. *in Moral.*) apud menſam audent, in venatu minime: ſic ingeneroſum eſt, cum ſobrius libere loqui non audeas, inter pocula id facere.

EQ. Prudenter magis ille, aliquot noſtrum aliquando conuiuantibus, qui finito conuiuio diſceſſurus, obnixe rogabat, vt ne ipſius nænias ægre ferre, quin potius æqui boniq; conſulere vellimus; cum tamen ille, toto durante conuiuij iſtius tempore, ne verbulum quidem prolocutus fuerat. Sed hoc obiter.

PH. Ebrietas etiam ſæpe capiendarum ab hoſtibus vrbium cauſa fuit. De Troia à Græcis capta notus eſt Virgilij verſus: *Ebrietas capiendarum vrbium cauſa.*

Inuadunt vrbem ſomno vinoque ſepultam.

De expugnatione oppidi Ænau, quæ facta eſt Anno 1588. ita Ianſonius in Mercurio Gallobelgico *lib.1.pag.6.* Fabianus à Dona (inquit) aliquot turmas equitum peditumq; ſecum habebat in oppido Ænau: quod peruigilio neglectum ipſo die Martini inalbeſcente, ex improuiſo per Guiſianos hoſtem more ſuo Martinalia celebraturum, & profundis poculis largius ſe inuitaturum ſubdentes, adortum, expugnatum & direptum eſt: Germanis altum dormientibus partim captis, parum trucidatis. Baro à Dona, belli dux, ſuperato ſalt.. muro, qui alias ſanctus eſt, mortem præſentem cum vno aut altero ſeruo ægre euaſit. Sed hac de re fuſius agemus infra Aphoriſmo XX.

EQ. Recte igitur Lyſimachus ob ſitim coactus ſe dedere Scythis, deinde cum frigidam bibiſſet aquam: Dij boni, inquit, quam breuis voluptatis cauſa quantam depoſui felicitatem. Ita nobis cogitandum, poſtquam ob potatiunculam intempeſtiuam aut Venerem in longum morbum incurrimus. *Eraſmus in Simil.*

TH. Cum omnes homines, cuiuſcunque etiam ſint conditionis, turpiter polluat Ebrietatis ſtudium, indigniſſimum tamen omnium eſt Principes, Magiſtratus, & qui populo præſunt ea inquinari. Tum quia iudicium ac ratio in illis hebetatur per ingurgitationes, tum quod exemplo ſuo reliquos à recta viuendi via diſturbant & diuertunt. Sed enim videte horum temporum mores. Principes fere & qui vocantur Nobiles, potentes ſunt, iuxta Prophetam, ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem, &c.

Principum belluationes exitioſa.

EQ. Vix vlla reſpublica diu ſtetit, quæ ebrioſorum conſilio geſta eſt, vix vlla concidit, quam non ebrioſi euerterint: vix vlla non floruit, quæ à ſiccis ac ſobriis hominibus adminiſtraretur. Hinc Achilles apud Homerum non potuit atrocius conuicium ignauo ac veſano regi dicere, quam vt temulentum eum vocaret: hoc vno probro, quicquid erat grauiſſimorum flagitiorum, complecti viſus. Et Paulus Æmilius *in Annalibus Franciæ* commemorat cauſam cur nonnulli Reges: ſuis miniſtris fuerint regno ſpoliati, fuiſſe, quod onere omnium ſuorum negotiorum in eos depoſito, delitiis & voluptatibus ſeſe dederent. Nam populo aut domeſticis in ipſos conſpirantibus, aut externis bellum inferentibus, ita ſtupidi & conſilij inopes erant, vt facile ad illorum conditiones depaciſcerentur: partim vt quid de ſuis voluptatibus diminuerent, partim ob inſcitiam & imperitiam rerum adminiſtrandarum, quæ tanta erant, vt ad eas reſtituendas vnde facerent initium non intelligerent.

TH. In ebriis (inquit Auguſtinus) non vlla ratio, non vllum vitæ gerendæ conſilium, nec vlla artium, nec geſtorum aut lectionum memoria, aut induſtriæ prouidentia eſt. Et Boetius, vbi eſt ebrietas, (inquit) ibi dominatur fortuna, vbi fortuna, ibi nulla ſapientia, ſed inſipientia peruagatur, *lib. de ſchol. diſcipl.*

EQ. Wenceslaus Romanorum Imperator propter ſuam ignauiam per Electores & Status Imperij anno 1400. die 20. Auguſti, legitime depoſitus eſt ab Imperio, & omnia reſcripta priuilegiaque ipſius caſſata, aſſentiente & confirmante poſtea Rudolpho, Comite Palatino Rheni, in depoſiti Wenceslai locum, pro rege Romanorum ſuffecto. *Mynſing. reſponſ. 19. num. 6.* De hoc Wenceslao fertur, quod fuerit auri contemptor, at vini amator. Cum enim ciuitates Imperij poſt illius deiectionem nouo Imperatori Ruberto, more maiorum iuramentum præſtitiſſent, Norinbergenſes proteſtati ſunt, ſe viuente Rege ſuo non iuraturos alteri, niſi ab ipſo Wenceslao eſſent iuramento

mento abſoluti. Miſerunt ergo Oratores ſuos ad Wenceslaum, qui eius ſententiam explorarent, oblatis viginti millibus aureorum, ſi eos abſolueret. Vbi ille contempto auro, mox eos abſoluit, iubens, vt vini Rhenani optimi plauſtra aliquot ſibi mitterent, *referente Burcholdero in ſua Chronologia.*

PH. Alexander ab Alex. *lib.* 3. *cap.* 11. apud Indos conſtitutum fuiſſe ſcribit, vt ſi qua mulier regem temulentum occidiſſet, hoc donaretur munere, vt ſucceſſori nuberet. Sed abſit hæc conſtitutio.

EQ. Corporis incommoda quæ ebrioſos conſequuntur, longum foret recenſere. Dionyſius Tyrannus, pinguiſſimus factus, reſpiratione intercluſa, tandem extinctus eſt: Alexander Macedo nimio potu impotens eſt factus ſuſcipiendæ proli: Dionyſius Tyrannus lippus, & cæcutiens cauſa ebrietatis, vtque compendio dicam:

Quid memorare opus eſt, quot morbos, quotque dolores
Diſpergat nimius potus per membra, cibuſque
Immodicus? ſcatet hinc tanquam de fonte perenni
Febris & vlcus atrox, ſcabies, porrigo, podagra,
Articuloſque premens, manibusque infeſta chiragra.
Hinc lippi ſtillant oculi, reſolutaque Baccho
Membra tremunt, denteſque cadunt, olet halitus oris.
Hinc ſtomachus languens, atque inteſtata venit mors.
Sæua quidem plures letho gula tradit acerbo
Quam gladius. quid? quod cenſus cito deperit, & mox
Mergitur in ventrem fundus, domus atque ſupellex,
Et modo qui fuerat diues, fit pauper egenſque.

TH. Quid quod ne ipſi quidem ſancti à prauis ebrietatis effectibus ſunt immunes. Audite hiſtoriam. Recitant hiſtoriam Patres de quodam Heremita, qui cum vitam alioqui ſanctam inſtituiſſet, aſſiduis tamen vexabatur à Satana tentationibus, vt ex tribus peccatis, quæ illi proponebat, alterutrum admitteret: vel homicidium, vel ſcortationem, vel ebrietatem. Cumque diu à tentatore turbatus eſſet, pertæſus iſtius inquietudinis, elegit quod exiſtimauit leuiſſimum, nempe ſemel inebriari. Quod vt fieret periculo, ſorori ſuæ mulieri ſanctæ communicauit hanc ſuam voluntatem, à qua cum non poſſet piis exhortationibus & admonitionibus fratrem diuertere, illi potum vini largiorem indulgere coacta eſt. Qui paulo poſt è ſomno, & temulentia expergiſcens, vim ſorori (quæ illius lectulo adſtabat, obſeruans ſedulo ne quod in periculum laberetur) intulit. At cum mane crapulam edormiuiſſet, inceſtus horrore cruciatus, metu ne ſcelus palam fieret, ſororem obtruncauit, & terra texit. Ita factum eſt, vt ex ebrietate inceſtus & parricidium naſcerentur. Vidi & ego locum, neque perſonas nominare volo (vt famæ viuentium non inuram notam) Vidi inquam virum autoritate, & diuitiis commenda-

Heremita ebrietas peccatorum in centiuum.

mendatum: qui in die feſto ebrius, nihil tale cogitans cum matrē primum pota, deinde cum filia vna nocte concubuit, amicíſque conuiuis negotium communicans, adhibita luce inuenit inceſtum duplex: cuius rei horrore mater mortua eſt, filia grauida: Inceſtuoſus in inſaniam lapſus.

O fœda ebrietas, animi letbum! ô vitiorum
Nutrix ac ſcelerum! quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia, lites,
Pralia dira moues, & gaudes ſanguine fuſo.
Per te occulta patent, animum linguamque reſoluis,
Te fugiunt metus atque pudor. Vitate pudendam
Hanc peſtem, ô miſeri, qua vos facit eſſe furentes.

Per vinolentiam (inquit Auguſtinus) plurimi plurimæque à ſancto propoſito excidere, & ſui obliti, amiſſis honoribus, ignobiles remanſerunt, & ſedibus paternis profugi vitam vt ſumpſerunt, finierunt.

Tametſi autem vetuſtum ſit hoc ebrietatis vitium, non ob id tamen vacabit pœna diuina. Imo quo vetuſtius & vſitatius eſt, eo horribilius eſt in conſpectu Dei, & eo quoq; ſeuerius à Domino punietur. Eſaias certe Propheta, qui propenſam Dei indignationem in Iſraelitarum peccata denunciat, acerbiſſime inuehitur in ebrietatem ac luxum: nempe ex quibus omne malorum genus ſuam trahit originem. *Va vobis, qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam; & ad potandum vſque ad veſperum, vt vino aſtuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis veſtris: & opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum eius conſideratis. Propterea captiuus ductus eſt populus meus, &c. Propterea dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum, abſque vllo termino, & deſcenderunt fortes eius, & populus eius, & ſublimes glorioſique eius ad eum*: Eſa. 5. Et poſtea ſubiicit idem Propheta: *Va corona ſuperbia ebriis Ephraim & flori decidenti gloria eius: qui erant in vertice vallis pinguiſſima errantes à vino. Pedibus conculcabitur corona ſuperbia ebriorum Ephraim: Hi pra vino neſcierunt: pra ebrietate errauerunt: Sacerdotes & Propheta neſcierunt, pra ebrietate abſorpti ſunt à vino: errauerunt in ebrietate: neſciuerunt videntem: ignorarunt iudicium. Omnes enim menſa repleta ſunt vomitu, & ſordibus, ita vt non eſſet vltra locus*, Eſa. 8. *Va tibi terra, cuius principes mane comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis eſt; & cuius principes veſcuntur in tempore ſuo, ad reficiendum, non ad luxuriam*. Eccl. 10. *Noli eſſe in conuiuiis potatorum, nec in comeſſationibus eorum, qui carnes ad veſcendum conferunt. Quia vacantes potibus, & dantes ſymbola conſumentur: & veſtitur pannis dormitatio*. Prou. 23.

Ebrioſorum deſolatio.

Luxurioſa res eſt vinum, & tumultuoſa ebrietas: Quicunque his delectatur, non erit ſapiens: Prou. 20.

Dicam paucis ex Auguſtino: Ebrietas (inquit Auguſtinus *ad ſacras virg.*) eſt flagitiorum omnium mater, culparumque materia, radix criminum, origo vitiorum, turbatio capitis, ſubuerſio ſenſus, tempeſtas linguæ, procella corporis,

poris, naufragium caſtitatis, amiſſio temporis, inſania voluntaria, ignominioſus languor, turpitudo morum, dedecus vitæ, honeſtatis infamia, animæ corruptela.

Et: *Quamuis mundana gaudia*, (inquit Auguſtinus de catech. iud. cap. 17.) *non ſint gaudia, tamen qualiacunque ſint, & quantumlibet delectent, aufert omnia iſta vna febricula, remanet inanis & ſaucia conſcientia, Dominum ſenſura iudicem, quem noluit habere cuſtodem: & inuentura aſperum Dominum, quem dulcem patrem quærere & amare contempſit.*

PH. Hæ tamen commonefactiones fruſtra fiūt ad ebrioſos actu exiſtentes. Inculcandæ igitur ſunt poſtridie. Interim, (vt monet quidam) ciſtæ fatuorum aut carceri eſt includendus ebrius tumultuans præſertim, & tantiſper ibi detinendus, donec cicuretur.

EQ. Recte ait; commodum itaque ac ſine periculo nos, qui vinum hodie nondum guſtauimus, ſobrij de Ebrietate commonefactiones prædictas in vicem produximus. Cæterum quædam adhuc in ſubſequentibus Aphoriſmis, animaduerſionibus cumprimis digna, extant; ſed ea ipſa tractabimus, vbi rediero ex itinere, ad proximum noſtrum reditum. Interim viuite & valete, annate & perennate, atque inuicem lætemini. Iuſta enim cauſa lætitiæ eſt, lætum videre amicum, inquit Seneca 2. *de benef.* 22.

F. I. N. I. S.

100983